LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 1 SEPTEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3513 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՄԻՈՒԹԻ՛ՒՆ»

Ջախակողմեան ճամբուլը կը շարունակէ արծարծել Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միացման, վերջնական ձուլման խնդիրը:

Ճիշդ մէկ ամիս առաջ, շօշափելով այս հարցը, դիտել կուտայինք թէ մինչ համայնավարները կը փորձեն օր առաջ իրականացնել ձուլումը, ընկերվարական կուսակցութիւնը անհրաժեշտ չի գտներ աճապարել:

Մէկուն արտորանքը եւ միւսին զգուշութիւնը անգամ մը եւս չեշտուեցան, այս օրերս:

Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», Յուլիս 29ին յայտարարութիւն մը հրատարակած էր առաջին էջին վրայ, աւետելով թէ երկու կուսակցութեանց միացումը անպատճառ գլուխ պիտի հանուի:

Յայտարարութիւնը այս առթիւ կը ներկայացնէր կարգ մը առաջարկներ, խօսքէն գործի անցնելու համար:

Այդ առաջարկներուն գլխաւորն էր՝ խառն ժողովներ գումարել, ամիսը երկու անգամ, երկու կուսակցութեանց վարիչ մարմիններուն, ինչպէս եւ անոնց մասնաճիւղերուն միջեւ:

Նոյն առաջադրութեամբ, կը թելադրուէր որ երկու կուսակցութեանց երեսփոխաններն ու ծերակուտականները, ինչպէս եւ քաղաքապետական խորհուրդներու անդամներն ալ գործեն համախորհուրդ, խառն ժողովներ գումարելով:

Վերջապէս, կ'առաջարկուէր քարոզութիւնները կատարել միացեալ ուժերով, փոխադարձաբար աշխատակցիլ «Փօփիւլէռ»ի եւ «Իւմանիթէ»ի, ինչպէս եւ գաւառի թերթերուն եւայլն:

Երբ այս յայտարարութիւնը հրատարակուեցաւ, ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը փութաց ճշդում մը հրատարակել, թիւրիմացութիւնները փարատելու համար: Ճշդումը կ'ըսէր թէ համայնավար կուսակցութեան բանաձեւը չէ ընդունուած ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ եւ թէ վարիչ մարմինը զայն պիտի քննէ իր յառաջիկայ ժողովին մէջ:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը, «Փօփիւլէռ», օգոստոս 27ին հրատարակեց կուսակցութեան պատասխանը, որ մերժելով բոլշեւիկներու առաջարկները եւ զանոնք բացարձակապէս հակասական գտնելով Մարսէյլի համագումարին որոշումներուն հետ, կ'առաջարկէ.—

Յանձնարարել երկու կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած միացման յանձնաժողովին՝ որ յաջորդաբար յօրինէ երկու ծրագիրներ: Այդ ծրագիրներէն մէկը պիտի ըլլայ ապագայ միացեալ կուսակցութեան սահմանադրութեան նախագիծը, միւսը՝ անոր կանոնագիրը, «ապահովելով ժողովրդապետութիւնը կազմակերպութեան բոլոր աստիճաններուն համար եւ ազգային ու միջազգային համագումարներու գերիշխանութիւնը»:

Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ երբ կեդր. կոմիտէները վաւերացնեն այդ ծրագիրները, անոնք պիտի ենթարկուին երկու կուսակցութեանց քննութեան, անջատ - անջատ: Ընկերվարական կուսակցութիւնը ազգային համագումարի մը պիտի հրաւիրէ իր բոլոր մասնաճիւղերը, իրենց կարծիքը յայտնելու եւ որոշում տալու համար:

Մէկ խօսքով, ընկերվարական կուսակցութիւնը հակառակ է այն մեթոտներուն զոր կը փորձեն համայնավարները, օր առաջ գլուխ հանելու համար միացումը:

Օրինակ, անոնք ոչ միայն սրտառուչ կոչեր կ'ուղղեն իրենց թերթերուն մէջ, այլեւ տեղական ժողովներ կը գումարեն եւ բանաձեւեր կը քուէարկեն, ի նպաստ ձուլման: Ուրիշ խօսքով, կը փորձեն միացում յառաջ բերել շարքերուն մէջ, երբ դեռ սկզբունքի խնդիրները չեն լուծուած:

Ընկերվարականները միշտ կը բացատրեն այդ մեթոտին անպատեհութիւնները, լուսաբանական յօդուածներ հրատարակելով իրենց պաշտօնաթերթին մէջ: Համայնավարները, թէեւ հաճոյակատար, կը շարունակեն քարոզել ու գրգռել:

Այսպէս, կիրակի օր, կուսակցութեան քարտուղարներէն Ժաք Տիւքլօ, որ միեւնոյն ատեն երեսփ. ժողովի դեր - նախագահն է, ճառի մը մէջ նորէն չեշտեց միացման անհրաժեշտութիւնը: Կարդացած ըլլալով հանդերձ ընկերվարական կուսակցութեան վերջին պատասխանը, յայտարարեց թէ իրենք պիտի չյամենան ձեւակերպական, երկրորդական խնդիրներով, միացումը գլուխ հանելու համար:

— « Մենք միացում կ'ուզենք մեր բոլոր ուժով եւ ան պիտի յաղթանակէ, որովհետեւ իրենց սրտին խորէն, այդպէս կ'ուզեն ընկերվարականները, համայնավարները եւ ֆրանսացի ժողովուրդին զանգուածը: Մենք վստահութեամբ կը նայինք ապագային: Միութիւնը յառաջ կը խաղայ: Ոչինչ պիտի կրնայ կեցնել զայն »:

Շատ խոր են ընկերվարականներուն, մասնաւորապէս ղեկավարներուն զգուշութեան պատճառները:

Ժողովրդական ճակատի կազմութենէն ի վեր, Ֆրանսայի համայնավարները անճեցան թէ համբանքով եւ թէ գործունէութեամբ: Թէեւ փոքրամասնութիւն՝ Աշխատանքի Դաշնակցութեան մէջ, անոնք աւելի գործօն դեր կը կատարեն, վարպետօրէն օգտագործելով աշխատաւորներուն տրամադրութիւնները: Միւս կողմէ, առ այժմ յետաձգած ըլլալով յեղափոխական մեթոտները, անոնք հաճոյակատար ժպիտներ կը ցանեն աջ ու ձախ, նոր նուաճումներ կատարելու համար:

Արդ, եթէ ձուլումը կատարուի անխորհուրդ խանդավառութեամբ մը, կը վախցուի որ չարաչուք անակնկալներ պատահին, քանի որ համայնավար կուսակցութիւնը իր հրահանգները միշտ ՄՈՍԿՈՒԷՆ կը ստանայ, մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

11 նոր «դաւաճան»ներ Վրաստանի մէջ

Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոկա» պաշտօնաթերթը օգոստոս 26ի թիւով կը ծանուցանէ թէ օգոստոս 24ին Սղնախի կոլխոզական թատրոնին մէջ սկսաւ դատավարութիւնը տասնըմէկ «հայրենադաւներու որոնք գինեալ ապստամբութիւն կը սարքէին»: Վրաստանի քրէական օրէնսգրքին 58 յօդուածը միայն մէկ պատիժ կը տրամադրէ —- մահ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ կալանաւորները աջակողմեան հակայեղափոխական կազմակերպութիւն մը ստեղծեր էին, որուն նպատակն էր խափանում եւ աճարեկում կատարել եւ վերահաստատել դրամատիրական կարգուսարքը: Բոլորն ալ խոստովանելով իրենց ոճիրը, մերժած են փաստաբանի աջակցութիւնը:

*** «Լէնինկրատսքայա Փրավտա» (29 Օգոստոս) կը գրէ թէ Լէնինկրատի մէջ եօթը պաշտօնատարներ, «թշնամիները կոլխոզական գիւղացիներու, արբանեակները Թրոցքիի, Պուխարինի եւ Ռիքովի», գնդակահարութեան դատապարտուեցան, Օստրովի մասնաւոր ատեանին կողմէ, իբրեւ հայրենադաւներ: Դատապարտեալները կրնան վերաքննութեան դիմել 72 ժամուան մէջ, բայց թերթը կը պահանջէ «ոչնչացնել» այդ «սողուններն իբրեւ կատղած շուներ եւ թունաւոր օձեր»:

Թերթը կը պատմէ թէ ամբաստանեալները աջակողմեան հակայեղափոխական խումբ մը կազմեր էին 1935ին, դրամատիրական կարգուսարքը վերահաստատելու համար, թէ կ'ոչնչացնէին կանեփի, գետնախնձորի եւ ցորենի մշակութիւնը, թէ կը կրճատէին արօտավայրերը, որպէսզի ոչխարները անօթի մնան եւ սատկին, թէ կը փճացնէին մեքենաշարժ արօրները: Ամբաստանեալները բոլորն ալ կարեւոր պաշտօններ կը վարէին:

Ուրիշ վայրերու մէջ ալ նմանօրինակ դատեր բացուած են: Հողագործական իշխանութիւնը այժմ կը զգայէ կոլխոզներու ոչնչացման համար կատարուած փորձերը:

*** Օգոստոս 30ին Օստրովի մէջ (Լէնինկրատի մօտ) մահուան դատապարտուեցան վեց հողագործական պաշտօնեաներ, որոնց մէկը կին: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ հակայեղափոխականներ: Ազովի մէջ (Սեւ Ծով) կը դատուին 13 անասնաբոյժներ: Տեղական թերթը կը գրէ թէ ամբաստանեալները գիտակցաբար թունաւորած են արջառը, անօթի ձգած եւ առողջապահական ամէն խնամք զլացած են:

*** Երիտասարդ համայնավարներու Դ. ընդհ. ժողովին մէջ, կարդացուեցաւ ընդհ. քարտուղար Կոսարովի տեղեկագիրը՝ «ժողովուրդի թշնամիներու գործունէութեան մասին»: Կեդր. Կոմիտէին նախկին անդամները այս տեղեկագրին մէջ կը ձաղկուին իբրեւ հայրենադաւներ, ժողովուրդի թշնամիներ եւ թրոցքի - պուխարինականներ: Անոնք մասնաւորապէս կ'ամբաստանուին թէ ջանացած են «ոչնչացնել խանդավառութիւնը եւ կորովը՝ երիտասարդ համայնավարներուն մէջ (կոմսոմոլ), կազմալուծել ֆիզիքական, մարզական եւ մարտական կրթութիւնը, խափանել կոմսոմոլներու զարգացումը մասնաւորապէս գիւղերու մէջ եւն.»: Այս առթիւ մեղայագիր մը ներկայացնելով, ընդհ. քարտուղարը խոստովանեցաւ թէ կեդր. կոմիտէին, գիւանին, քարտուղարներուն յանցանքը եղած է մոռնալ կուսակցութեան հրահանգները: Ժողովը չորս նոր քարտուղարներ եւ ութ անդամներ ընտրեց:

*** Երեւանի «Գրական Թերթ»ի օգոստոս 15ի թիւէն կ'իմանանք թէ կրթական գործավար նշանակուած է Հովիկ Մամիկոնի Մելիքեան: Իսկ Հայաստանի կառավարութեան դիւանապետ՝ Սվեալով (Ռուս):

Պետական ծրագրի յանձնաժողովին նախագահ նշանակուած է Ստեփան Բարայեան, Ննարդինարերութեան գործավար՝ Գէորգ Ծատուրով:

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԾԱՅՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Չինական օդանաւեր կը զարնեն ամերիկ. նաւ մը

Անգլեւճափոնական միջադէպը չլուծուած, ահա նոր դէպք մը.— Երկուշաբթի օր, չինական չորս օդանաւեր ռմբակոծեցին ամերիկեան նաւ մը, Շանկայի մօտ: Երկու ճամբորդներ եւ հինգ նաւաստիներ վիրաւորուեցան: Շոգենաւն ալ վնասուեցաւ: Քանի մը ժամ վերջը, չինական կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ընդունելով դէպքին ամբողջ պատասխանատուութիւնը եւ ներողութիւն խնդրելով: Նանքինի ամերիկեան դեսպանը անմիջապէս բողոքեց, բայց Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ծանրակշիռ համեմատութիւններ չի տար դէպքին:

Անգլիական կառավարութիւնը « կատարեալ վստահութեամբ » կը սպասէ որ Ճափոն ներում խնդրէ իր դեսպանին դէմ կատարուած յարձակման առթիւ եւ լրացնէ ծանուցագրին միւս պայմանները: Հակառակ պարագային, կը վախցուի որ կացութիւնը աւելի բարդանայ, թէեւ Անգլիա տրամադիր չէ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզելու եւ Ծայր. Արեւելքի գործերուն մէջ միջամտելու, առանց Մ. Նահանգներու աջակցութեան:

*** Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին երկու կողմէն ալ: Զինաստան դէնքի տակ կանչեց 18 -- 45 տարեկան զինուորցուները: Ճափոնցիները յառաջ կը խաղան ամբողջ Հիւսիսային Չինաստանի մէջ, ձգտելով դաշնային կայսրութիւն մը հաստատել, ինչպէս կը մեղադրէ չինական կառավարութիւնը: Այս վերջինը ծանուցագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, յայտնելով թէ Ճափոն բռնաբարած է չինական հողը: Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ Ճափոնի ներկայ դիրքը շարունակութիւնն է 1931ի յարձակողական ծրագրին, որ յանգեցաւ Մանչուրիոյ գրաւման:

Փոքր համաձայնութեան հոգերը

Փոքր Համաձայնութեան խորհրդաժողովը բացուեցաւ օգոստոս 30ին, Սինայիայի մէջ (Ռումանիա): Քաղաքական շրջանակներու մէջ տարուան ամենէն կարեւոր դէպքերէն մին կը համարուի այս ժողովը: Միութեան երեք անդամները, Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա եւ Եուկոսլավիա հաւաքաբար ունին 48 -- 50 միլիոն ժողովուրդ, եւ իրենց գործակցութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի Եւրոպայի կացութեան համար: Օրակարգին վրայ կը գտնուին հետեւեալ խնդիրները.—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂՕԹՔ

Ազգ. Պարգեւախաղի վերջին վիճակահանութեանը տակնուվրայ ըրաւ հոգիս:

Քիչ մնաց որ միլիոնատէր դառնայի,— երկու տոմսեր ունէի որ կէս - կէս միլիոն կը շահէին ու մէկ թիւով կորսնցուցի: Առաջին անգամը չէ որ կը պատահի այսպէս, նախընթաց վիճակահանութեան ալ կէս - միլիոնի վըրայ կ'իյնայի, իսկ աւելի առաջ՝ մէկ միլիոնի վրայ: Հազար ափսո՜ս:

Մեր վարչապետին հետ, որ ինծի չափ բարեկամութիւն ունի Բախտ - Աստուածուհիին հետ, վիճակահանութեան օրը կը քաշուինք սրճարանի մը անկիւնը՝ խորհրդաւոր ու զօրաւոր ինքնամփոփումի մը մէջ:

Ինքնամփոփումը կարեւոր է այսպիսի պարագաներու մէջ: Գիտեմ որ երբ մարդ մը կարենայ իր հոգեկան բոլոր ուժովը կեդրոնանալ ցանկութեան մը վրայ, կը կատարուի փափաքը: Ինծի շատ է պատահած,— երբ երեկոները միտքս կեդրոնացնեմ ամբողջ կէս ժամ, առանց ուշադրութիւնս շեղելու ոչ իսկ երկվայրկեան մը, ու ջանամ միտքով հաղորդակցութեան մէջ մտնել ինծի մօտիկ անձի մը հետ, որ ուրիշ երկիր կը գտնուի, նոյն պահուն ան կը մղուի մտածել իմ մասիս: Սակայն դժուար է միտք կեդրոնացնել ամբողջ կէս - ժամ,— ուշադրութեան այդ լարուած վիճակը կը քամէ ջիղերուդ ուժի վերջին կաթիլը: Եւ յետոյ չե՞ն ալ թողուր, որ ինքնամփոփիմ, միտքս կեդրոնացնեմ վիճակախաղի թիւերուն վրայ,— գալ անգամ պիտի փախչիմ Փարիզէն, պիտի երթամ ամայի անկիւն մը, միտքովս մագնիսացնելու թիւերը: Այժմէն կ'ուզեմ խմբագրել աղօթքն ալ, զոր հարկ է ուղղել Բախտ - Աստուածուհիին.—

Տիրամա՛յր ամենայն խնդութեանց, ունկն դիր ինձ:

Քանի անգամ է որ նախտիս վրայ կը զգամ ոսկեղէն մատներուդ հպումը եւ 40 աստիճանի ջերմութեան մէջ կ'իյնամ: Այնպէս կ'երեւակայեմ, որ շուրջըս ես պատած՝ բազուկներդ բաց, ու գիս պիտի գրկես խնդումերես: Սակայն ինչո՞ւ կը խուսափիս յանկարծ:

Ինչո՞ւ գալ եւ ետ դառնալ կէս - ճամբէն: Գետի՞ն պատրաստելու համար: Մեծ յուզումի՞ն վարժեցնելու համար զիս: Կը վախնաս որ խելքի՞ս կուգայ՝ երբ մեծ գումար շահիմ: Բայց ե՞րբ խնդրած եմ քեզմէ երեք միլիոնը: Եթէ ես ամբողջական տոմս չեմ գներ, պատճառն այն է որ կը վախնամ թէ երեք միլիոնը ինծի կ'իյնայ, ի՛նչ դժբախտութիւն պիտի ըլլար այդ: Երկրաշա՜րժ: Սոդոմ - Գոմորի կործանած օրը: Ո՛չ, ես կը նախընտրեմ շահիլ ոչ թէ միլիոն, այլ քանի մը հարիւր հազար ֆրանք,— միլիոնները սարսափ կ'ազդեն, մինչդեռ հարիւր - հազարները շէնութիւն կը ստեղծեն: Հարիւր - հազարը կ'ուտես քանի մը տարուան մէջ, նորէն կը սկսիս տրտնջալ,— փոփոխութի՛ւն կ'ըլլայ: Զէ՞ որ կեանքն ալ քիչ մը ցաւ է, քիչ մը տրտունջ: Անհամ է միօրինակութիւնը,— պիտի չունենաս, որ ցանկաս, պիտի չարչարուիս, որ ստեղծագործես: Մարգրիտն ալ ծովային անշան անասնիկի մը վէրքէն բըխած արցունքը չէ՞ միթէ:

Ուրեմն համաձայն ենք,— հարիւր - հազարներով տաս եւ ոչ թէ միլիոններով: Երբ հասնի, նորէն կ'ուզեմ: Ես Բարեգործական չեմ որ առնեմ - առնեմ ու թրքսթ ընեմ:

Թերեւս ուզես գիտնալ թէ ի՛նչ պիտի ընեմ այդ հարիւր – հազարները: Անշուշտ միտք չունիմ պատերազմ յայտարարելու Թուրքիոյ դէմ: Գիտեմ որ մեր *չախմախլը*ներով ինչպէս երէկ, կամ Քիւրտին *մաւզէր*ներով ինչպէս այսօր, կարելի չէ կործանել Թուրքիան,— ես մշակոյթի զինուոր եմ: Ժամանակս եկած է որ անկիւն մը քաշուիմ եւ աշխատիմ,— ինչպէս հաւր անկիւն մը կը փնտռէ երբ հաւկիթը կը ծանրանայ տակէն, այնպէս ալ է մտաւորականը: Վերջապէս, չըլլա՛ր, չըլլա՛ր ժամանակ վատնել այսպէս յումպէտս զարգնելով,— մեծ եւ ծանր աշխատանքի շրջանը հասած է այլեւս: Հոգիս կը մրկի փառասիրութեամբ մը, ուզելով պոռալ սա Եւրոպացիներուն թէ «ինկա՛ւ ձեր ապրանքին գինը»: Ի՞նչ, եթէ մեզի ալ տրուին նոյն պայմանները, կարելի չէ՞ ազգանի տեղ ծախել եւրոպական շատ մը արժէքներ,— այդ ուշիմութիւնը իրենց շուկաներուն վրայ սորվեցանք:

Թերեւս, Տիրամա՛յր, չես ուզեր տալ մեծ - մեծ գումարներ, վախնալով որ կ'ուտէ մեր թշնամին,— որովհետեւ բռնուած է թէ Հայուն ունեցածը Թուրքը կ'ուտէ: Բայց շնորհիւ ողորմածութեանդ, Թուրքը հեռու մնաց մեզմէ եւ հիմա, պոէ՛, Եւրոպացի դարձած ենք: Ճիշդ է որ անդին կարկանդակ - Հայաստան մը ունինք, պատառ մը բան,— բայց անոր բախտը կապուած է Մոսկովին, ինչպէս մեր բախտն ալ քեզի: Մոսկով խոստացաւ, բայց ուրիշ բան ըրաւ, եթէ դուն ալ մոսկովութիւն պիտի ընես մեզի, վախցի՛ր Հայուն վրէժխնդրութենէն: կ'ըսեն թէ դուն, Բախտ – Աստուածուհիդ, կոյր ես,— ո՛վ է կուրացուցեր քեզ, չեմ գիտեր, բայց եթէ բարկացընես՝ պարտքս ըլլայ կոտրել բախտիդ անիւը: Լաւ չէ կոյր մնալէ վերջ կաղ ալ մնալ,— դուն գիտես:

ԱՐԱԶ

Ծանր դէպքեր Եուկոսլաւիոյ մէջ

Յուզումները կը շարունակուին Եուկոսլաւիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագրութեան, որուն չէ համակերպած կղերը:

Ամենէ մը ի վեր գաղտնի թուցիկներ եւ տետրակներ կը տարածուէին երկրին մէջ: Քննութեանց հետեւանքով հաստատուեցաւ թէ այդ հրատարակութիւնները վանքի մը մէջ տպուելով, կը փոխադրուէին Պելկրատ եւ այլուր: Հաստատուած է նաեւ թէ կարգ մը բարձրաստիճան եկեղեցականներ կը մասնակցէին այս գաղտնի գործունէութեան: Թուցիկները թշնամական համարուած ըլլալով կառավարութեան անդամներուն համար, խուզարկութիւններ կատարուեցան վանքի տպարանին մէջ եւ ահագին քանակութեամբ ապօրէն հրատարակութիւններ եւ պատկերներ գտնուեցան: Բռնուեցան նաեւ կարգ մը գաղտնի թերթեր: Կառավարութիւնը որոշեց գործադրել օրէնքը, բոլոր անոնց հանդէպ որ պատասխանատու են այս հրատարակութեանց տպագրութեան եւ բաշխման համար: Արդէն իսկ ձերբակալուած են տպարանին տնօրէնը եւ ուրիշ կարգ մը անձեր:

Խուզարկուած տպարանը կը պատկանի Եուկոսլաւիոյ պատրիարքարանին, ինչ որ աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը:

Միւս կողմէ կը շարունակուին յարձակումները կառավարութեան անդամներուն դէմ, յաճախ արիւնալի հետեւանքներով:

Ֆրանսայի երկաթուղիներուն ազգայնացումը

Երէկ, 31 օգոստոս, վերջացաւ Շօթանի դահլիճին տրուած լիազօրութեան պայմանաժամը: Կառավարութեան վերջին գործը եղաւ երկաթուղիներու ազգայնացումը, աւելի ճիշդ՝ անոնց ազգային ընկերութեան մը վերածումը: Երկար եւ տաժանելի բանակցութիւններէ վերջ, կարելի եղաւ համաձայնութեան մը յանգիլ եւ հրամանագիրը երէկ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

»»»» • ««««

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 700,000 ՈՍԿԻԻ ՀՐԱՑԱՆ ղրկեց Փորթուկալ, հետեւակազօրքին սպառազինման համար:

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

Տարիներէ ի վեր մեր ընկերներէն Ա. Աբեղեան Պերլինի մէջ լծուած է օգտաշատ աշխատանքի մը: Հայութեան եւ Հայաստանի հետքերը որոնելով գերման աշխարհի մէջ, Ա. Աբեղեան մեզի կը ծանօթացնէ մասնաւորաբար գերման ուղեգիրներու հետ, որոնք եղած են Կովկաս եւ Հայաստան (այս երկրամասը ռուս տիրապետութեան տակ անցնելէ յետոյ) եւ գրաւոր յիշատակներ ձգած են մեզ իրենց ճամբորդութեան մասին:

Զուր է ծանրանալ այս գրականութեան բացառիկ արժէքին վրայ՝ մեր երկրի եւ ժողովուրդի ճանաչման տեսակէտով:

Այս ձեւի պրպտումներ կը կատարեն նաեւ Հայաստանի մէջ՝ օտարազգի ճամբորդներու գրական վաստակներէն քաղելով եւ առանձին հատորներու մէջ ամփոփելով այն ամէնը, ինչ որ կը վերաբերի մեր ժողովուրդին եւ մեր հայրենիքին:

Ա. Աբեղեան «Հայրենիք» ամսագրի միջոցով ցարդ մեզ ծանօթացուցեր է գերման հեղինակներու հետ -- Հախստհաուզէն, Բոդէնշտէդ, Մորից Վագներ, Կարլ Քոխ եւ Ֆրիդրիխ Պարրոտ:

«Հայրենիք» ամսագրի նոր թիւերուն մէջ (տե՛ս 1937ի թիւերը Յունիսէն սկսեալ) Ա. Աբեղեան մեզ կը ներկայացնէ գերման այլ նշանաւոր ուղեգիր մը, երկրախոյզ Հերման Աբիխ, որ 19րդ դարու 40ական թուականներուն ուսումնասիրական նպատակով այցելելով մեր հայրենիքը՝ մտքով եւ սրտով կը կապուի անոր եւ աւելի քան 28 տարիներու բեղմնաւոր կեանք մը կը մաշեցնէ Հայաստանի մէջ:

Հերման Աբիխ, որ բազմաթիւ կապեր ունէր իր ժամանակի գիտական եւ քաղաքական դէմքերու եւ հաստատութեանց (ու նաեւ արքունիքներու) հետ, իր գրչին ուժով մեր հայրենիքին առջեւ կը բանայ շատերուն գոց սիրտերն ու գոց հաստատութեանց դուռները:

Լաւ տեսնողը միշտ մօտէն դիտողը չէ, հարազատը չէ, դէպքեր կան, երբ օտարը, սրտով հեռաւորը, մեզ ու մեր երկիրը մեզմէ աղէկ կը տեսնէ:

Այս «հեռաւոր»ներէն է Հերման Աբիխ, որուն գիտական միտքը տեղ գտած է իր մեծարժէք մասնագիտական ուսումնասիրութեանց մէջ (գրեթէ ամբողջութեամբ Հայաստանի կապուած), իսկ իր սիրտը մեզ փոխանցուած է իր «Կովկասեան Նամականի»ի միջոցով, -- երկհատոր աշխատութիւն մը, 920 էջ ծաւալով եւ բազմաթիւ հետաքրքրական նամակներով, հրատարակուած գերման հայասէր գիտունին մահէն յետոյ, իր այրիին՝ Ադելայիդէ Աբիխի ջանքերով:

Ա. Աբեղեան իր հետաքրքրական ուսումնասիրութիւնը թէեւ աւարտած չէ տակաւին, սակայն մենք, նիւթին բացառիկ կարեւորութիւնը նկատի առնելով, կ'ուզենք քանի մը տող նուիրել թէ՛ սիրելի Աբիխի յիշատակին եւ թէ իր գործին:

Զարմանալ կարելի է, թէ ի՛նչպէս այս օտարը--ինքնատիպ Ֆրանց Վէրֆել մը, բայց միայն գիտութեան մէջ -- այսքան ճիշդ կերպով տեսած է հոգին մեր երկրին ու ժողովուրդին:

Խուզարկու աչքերով Հայաստանը դիտելով եւ ամէն տեղ իշխուած Հայն ու իր վրայ իշխող ազգերու կեանքն ու բարքերը ուսումնասիրելով՝ Աբիխ հասնելով սուր դիտողութիւնը կ'ընէ (1850ին):

« Ինչպէս հնում, այս ժողովուրդը [illegible] »:

[illegible] « հայերը կազմում են [illegible] »:

Հապա աւելի ուշագրաւ է Աբիխի կարծիքը հայ գիւղացիի բնական խելքի եւ ողջմտութեան մասին. այս տեսակէտով Աբիխ հայ գիւղացին բարձր կը դասէ մինչեւ իսկ գերման գիւղացիէն:

Իրենց ամբողջութեամբ այդ հոյակապ հատուածը, ուր տեսանողի մը շունչով գծուած է հոգեկան պատկերը մեր երկրին եւ ժողովուրդին ---

« Աւելի՛ բարձրօրէն զարգացած հոգեկան այդ կարողութիւնը եւ, հակառակ մեծ կրթութեան պակասին, ներքնապէս անկասկած գոյութիւն ունեցող բարոյական զգացումը, -- ահա դրանք են կազմում բարոյական ժառանգութիւնը այդ մարդոց: Ժամանակների հոլովոյթի միջոցով անցած ու անաղարտ պահուած դրոշմն է այդ, -- դրոշմը մի հին ու սրբազան, հոգեկան ամրապինդ ազնուականութեան: Մի դրոշմ, որ իր վրայ է կրում այս զարմանալի ժողովուրդը, որով եւ նա աւելի բարձր է կանգնած, քան շրջապատի որեւէ ուրիշ ժողովուրդ: Այս մարդիկ ամէնքն էլ զգում են իրենց հոգում, առանց ստուգապէս ծանօթ լինելու սեփական ազգի անցեալին, որ իրենց նախնիք մի-մի հերոս եղած են եւ ի ծնէ կոչուած՝ իշխելու: Իրենց հաւատքով՝ աշխարհը պէտք է որ դրանց պատկանէր: Ու ակնդէտ սպասում էլ են այն մարգարէին, որ իրենց պիտի վերադարձնէ հայրերի ժառանգութիւնը »:

Դժուար է հաւատալ, թէ այս տողերը գրուած են օտարի մը կողմէ եւ այն ալ մեզմէ շուրջ դար մը առաջ:

Ահա Աբիխի կարծիքը նաեւ «հրաշալի Հայուհի»ներու մասին.—

« ... Եւ մանաւանդ սքանչելի են Հայուհիները: Նրանց գեղեցկութիւնը աւելի քնքուշ է եւ աւելի գրաւիչ, քան վրացի կանանցը, թէեւ դրանք նման են իրարու մի փոքր: Արտակարգօրէն նուրբ դիմածծեր ունեն նրանք (Հայուհիները), հրաշալիօրէն գեղեցիկ աչքեր եւ վերին աստիճանի նուրբ մորթ »:

Խորապէս յուզիչ է իր սրտի կապը մեր հայրենիքին:

« Սոփորական է կարդալ, -- կը գրէ Ա. Աբեղեան, -- գերման երկրախոյզի նամակներում օրինակ այսպիսի արտայայտութիւններ. « փառաւոր երկիր Հայաստան », «գեղեցիկ Հայաստան », « Հայոց սիրուն, հրաշալի աշխարհ »...

Ա՛խ, եթէ միայն ամէն Հայ այս օտարին չափ սիրէր իր հայրենիքը, Հայոց սիրո՛ւն, հրաշալի աշխարհը...

« Աշխարհիս վրայ ուրիշ ո՞ր տեղ, -- կը բացագանչէ տեղ մը, -- կարող է մարդ վերահասու լինել ճշմարտութեան -- աւելի անակնկալօրէն, աւելի մեծ չափերով, քան այստեղ, Հայաստանում »:

Ու նոյն հարցումը գերման գիտունին կողմէ դէպի հայ միտքի, հոգիի ու բազկի բոլոր արդասիքները:

Հայը անծանօթ կը մնայ Հայուն...

Այս աղէտը եթէ կարենայինք դարմանել՝ ինքնաճանաչումի կաղղուրիչ լոյսին տակ պիտի հոգեփոխուէր մեր ժողովուրդը եւ կրկնապատկուէր իր կորովը:

Աբիխները այս տեսակէտով կրնան անփոխարինելի ծառայութիւն մատուցանել մեր ժողովուրդին:

Պայմանով սակայն, որ մենք գանենք (այդ հռչակաւոր օտարականները) պահենք ոչ թէ գոց դարակներու մէջ, այլ մատչելի դարձնենք մեր ժողովուրդին:

(Խմբագրական «Յուսաբեր»ի)

ԱՆԴԱՏԱՍՏԱՆ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐԸ

—o—

Վերջին ամիսներս Խ. Միութեան մէջ մարդկային կեանքի արժէքը կրկին մօտենում է զէրօյի, ինչպէս էր ռազմական կոմունիզմի շրջանում: Ընդհանրապէս Մոսկուայում, լինի դա հին բոլշեւիկների օրով, թէ այժմեան կոմիսարների՝ հայատակի գըլուխը երբեք սոխի գլխից աւելի չի գնահատուել:

Մահապատիժներն այնտեղ գործադրուել են աւելի հեշտութեամբ, քան Չինաստան. գլխատել, կախել, գընդակահարել միշտ էլ եղել են ամէն գոյնի իշխանաւորների սիրած բաները:

Դառն կսկիծով դուցէ կարելի է հաշտուել քաղաքացիական կռիւների եւ յեղափոխութեան բացառիկ ժամանակի բիրտ ու անմեղ զոհերի հետ սակայն անկարելի է չընդվզել ներկայի համեմատաբար խաղաղ պայմաններում հոկտեմբերից քանի տարի յետոյ կատարուող սպանութիւնների դէմ, որոնց բազմութեամբ խորհրդային դիկտատորը եւ իր ոգին (Ներքգործկոմ Եժովի ազգանունը կազմուած է ոզնի բառից) ճգնում են կոտրել Իւան Ահեղի (1) դաժանութեան մրցանիշը:

Միջազգային ազատագրական շարժումն իր ժամանակին ցոյց տուեց բուռն հետաքրքրութիւն եւ կարեկցութիւն 1936 թ. Օգոստոս 25ին Զինովիեւ Կամենեւի եւ նրանց 16 ընկերների, ինչպէս եւ այս տարուայ Փետրուար 1ին Պիատակով եւ ուրիշ 12 ամբաստանեալների գնդակահարման առթիւ. յիշենք Բ. Միջազգայինի Գործադիր Մարմնի բողոքի հեռագիրը Մոսկուա: Զարմացեց նաեւ մարաջախտ Տուխաչեւսկիի եւ 7 զօրավարների անավարի գետնահարումը. այնուհետեւ նա մոռացութեան կնիքը դրեց խորհ. իշխանութեան նոր ոճիրների վրայ:

Ծահաւոր չզատ գրագիլ այն անանուն եւ անթիւ մարտիրոսներով որոնք շարունակում են գետին փուել խորհրդային սպանդանոցներում:

Մինչդեռ տարրական արդարութեան, ինչպէս եւ յեղափոխական ընկերվարութեան տեսակէտից առանց դատ ու դատաստանի անմեղ բանուորների ու մտաւորականների մորթոտումը աւելի զարհուրելի երեւոյթ է, քան Զինովիեւի կամ ամէնքին դաւաճանող Րադեկի չէզոքացումը: Ահա մի քանի պատահական թիւեր.—

Յունիսի 18ին Խաբարովսկում գնդակահարուած են 44 հոգի. Յուլիսի 3ից մինչեւ մինչեւ 10ը Հեռաւոր Արեւելքում գնդակահարուած են 176 հոգի. Օգոստոսի 4ին Պետրոզավոդսկում — հիւսիսային Կովկաս, գնդակահարուած են 18 հոգի. Օգոստոսի 10ին Կոմսոմոլսկում՝ 72 հոգի. Թիֆլիզում Մղիւանիի խումբը 8 հոգի. Օգոստոսի 20ին Լէնինգրատում 8 եւ 21ին 9 հոգի: Այս տեղեկութիւնները հիթլերական մամուլից չեն քաղուած, այլ մեծամասնական « Խաղաղականի Աստղ », «Աշխատանքի Պրաւտա», «Իզվեստիա» եւ «Լէնինգրատի Պրաւտա» թերթերից: Ցիշենք նաեւ Երեւանի Երզնկեան, Մակինցեան եւ ուրիշների գնդակահարումը, որի մասին դեռ բան չէ հրատարակուած «Երեւանի Պրաւդայում», բայց կասկածից դուրս է, որովհետեւ երբ Բերիան Վրաստանում գնդակահարեց Ուբայիշիներին, խայտառակութիւն կը լինի եթէ Ամատունին Հայաստանում «լրտես» չը գտնի Չեկայի երախը նետելու « առխտիր » հաճոյակատար բացականչութեամբ:

Չենք կարող լինել միամիտ ու ենթադրել, թէ վերեւ բերուած թիւերով սպառւում են մահապատիժներ Խորհ. Միութեան մէջ: Ներքին գործերի «երկաթեայ» կոմիսարը (երկաթին ու պողպատ -- Ստալին նշանակում է պողպատեայ, լաւ են դտել իրար) անպայման անհամեմատ աւելի շատ թրւով «վնասարար, տրոցկիստ, լրտես» է ուղարկել միւս աշխարհը:

Ի՞նչ է պատահել. ինչո՞ւմն է բանը: «Ժողովուրդների առաջնորդը» մինչեւ այժմ սիրում էր երեւալ, նկարուել կամ քանդակուել Նապոլէոնի դիրքում, աջ ձեռքը կրծքին, բաճկոնի եզերքների մէջ՝ իբրեւ «ընկերվարութեան» ամենամեծ ռազմավար: Փոխե՞լ է նա միտքը արդեօք. ուզո՞ւմ է այսուհետեւ անմահանալ իբրեւ քնարակիր Ներոն, որ քերթուածներ էր երգում պալատի բարձունքից իր սրփռած արիւններն ու կրակները դիտելով: Զգիտենք. յամենայն դէպս 1922 թիւից ի վեր այնքան մարդ չի ճանապարհուել Չեկայի միջոցով «դէպի Սարատով», այսինքն անյայտ սպանուել, ինչպէս այժմ:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(1) Ռուսաստանի ցարերից մէկը հռչակաւոր իր գազանութիւններով:

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆ ԹԻՒԵՐՈՎ

Համաձայն Բարձր Գոմիսէրութեան վիճակագրութեանց, Սուրիոյ եւ Լիբանանի բնակչութեան ընդհանուր գումարն է չորս միլիոն, հետեւեալ բաժանումով.—

Հալէպի կուսակալութիւն՝ 680.531, Հալէպ քաղաք՝ 262697, Դամասկոսի կուսակալութիւն՝ 463184, Դամասկոս քաղաք՝ 250020, Հոմսի կուսակալութիւն 162996, Համայի կուսակալութիւն 115148, Եփրատի շրջան՝ 142823, Հարաւային շրջան՝ 49648, Ճէզիրէյի շրջան՝ 46836, Ալէքսանդրէթի Սանճաք՝ 173872:

Լիբանանի հանրապետութիւն՝ 793-993, գաղթականներ՝ 254987, օտարականներ՝ 61298:

Լաթաքիոյ շրջան՝ 330000, Ճէպէլ Տրիւզի շրջան՝ 65000:

Հոլանաւոր երկիրներու տարածութիւնն է 30000 քառակուսի քիլոմեթր, Հարաւային Սուրիոյ՝ 100000 քառ. քիլոմեթր, Սանճաք՝ 4900 ք. ք., Լաթաքիոյ՝ 6500 ք. ք., Լիբանանի հանրապետութիւն՝ 10000 քառ. քիլ., Ճէպէլի Տրիւզի՝ 10000 քառ. քիլ. տարածութիւն:

ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՀԱՅԵՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

—.—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երեկոյեան վերադարձիս՝ սենեակը լեցուած կը գտնեմ Հայու դիմագիծ կրող անծանօթներով: Հայր Սուրբը ներկաներուն անունները տոմարին մէջ արձանագրելու ձեռնարկած է: Արսէն Անտոնեան, Ալէքսանդրապոլցի (այժմ Լենինական), Նշան Պանոսեան, Խարբերդցի, Տէր Առաքելով, Թիֆլիսցի...: Թինցինի Հայոց թիւը հասած է 44 հոգիի: Այս «սուտակ» քանակութիւնը հաճելի զարմանք կը պատճառէ անոնց որոնք կը կարծէին թէ Թինցինի մէջ մատի վրայ համուելու երեք կամ չորս ընտանիքներ կան միայն: Հակառակ ամառուան տաք եւ ճնշիչ օդին որ Թինցինի յատուկ է, ընդհանուր ոգեւորութիւն մը կը տիրէ սենեակին մէջ եւ դէմքեր զուարթ կ'երեւին:

« Հրամեցէք », « ուրախ եմ ծանօթանալուս », « հրամանքդ ո՛ւրտեղացի ես »: Մարդ տարիներով օտարներու մէջ մնալով է որ կը հասկնայ առաջին անգամ իր մայրենի լեզուն խօսելու եւ լսելու գերագոյն հաճոյքը: Հայրենիքէն հին յիշատակներ կը քըրքրուին: Հայերէն բառեր կը պակսին ոմանց. անոնք պարզ նախադասութիւններ կազմելու համար ճիգ կը թափեն, ոմանք ալ կարծես միայն միայն «այո՛» կամ «ո՛չ» ունին հայերէն լեզուի իբր սեփական պաշար: Ուրիշներ կը մնան լուռ, ժպիտը երեսնուն, ասոնք իրենց զգացմունքները հետ առանց խօսքի՝ սրտով է որ կ'արտայայտուին: Բոլէ մը առաջ ուան անծանօթը այս վայրկեանիս եղբայր կամ քոյր դարձած է: Ի՛նչ մոգական կապ կայ մէկ կողմէն Հայկեղեցիին ու հայ լեզուին, իսկ միւս կողմէն հայ ժողովուրդին միջեւ:

Հոգեւոր հովիւի ներկայութիւնը այցելողներու սրտին մէջ նորազարթ երկիւղածութիւն մը կը սնեցնէ հանդէպ մայր եկեղեցւոյն եւ պատարագ կատարելու ջերմեռանդ առաջարկ կ'ըլլայ, ինչ որ Հայր Սուրբը երկրորդել չի տար: Իբր տիրացու երգեցող կ'ընտրուին չորս հոգի: Գրութեանս հեղինակն ալ անարժանաբար սարկաւագ: Նոյն օրը իրիկուան դէմ սպանդակին սենեակը քաշուած կը ձեռնարկենք երգեցողութեան փորձի:

Հայր Սուրբ նստած է սեղանին առաջ, մենք ալ իր շուրջբոլորը, ոմանք աթոռի՝ ոմանք ալ անկողնոյն վրայ, ձեռքերնիս ունինք Երուսաղէմ տպուած պատարագի մէկ-մէկ գիրք՝ դեղնոտած եւ հինցած: Եկեղեցական եղանակներուն մեր բաժինը ինք կը սկսի երգել իր քաղցրահնչուն ձայնով, որուն կրթութիւնը կը պարտի համբաւաւոր երգի դասատու Չիլինկիրեանի: Տէր Առաքելոֆ կը ձայնակցի իրեն «Կեցցո Տէր եւ ողորմեա ընդ հոգւոյդ քում»ը գեղգեղացնելով շատ վարժ կերպով՝ հակառակ անոր որ երեսուն տարիէ ի վեր փորձ ըրած չէ: Կարգը կուգայ սարկաւագին՝ «Ալէլուիա, Օրթի՛» կը կմկմամ յուզուած ձայնով մը: Ես որ տարիներէ ի վեր ինքզինքս զերծ կը կարծէի ձայնաւորի դեր կատարելու պարտականութենէն, բախտը այնպէս պիտի բերէ եղեր որ օրին մէկը այդ յետամնաց պարտքս վճարեմ... Չինաստանի անկիւնը: Անփորձ եւ շուարած վիճակս մի քիչ կը սթափիմ մտաբերելով Բր[…] քական առածը՝ «Խմամբն պուլամ[…] տողը երտէՖէչիէ ապտիւրահման […] լէր... »: Եւ վրաս նոր խանդ մը […] կած «եւ եւս խաղաղութեան զՏէր […] զաչնսցուք»ը կը ջանամ նմանցնել […] հանրածանօթ եղանակին:

Տէր Առաքելոֆ կը դոռացնէ՝ «Քրիս[…] տոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ...» եւ եր[…] «Համբոյր սրբոյ լրման...» խոր[…] մասերուն կը հասնի՝ «աչքս տեսնել չէ կարող» կը դանդաղի սենեակ[…] տօտ լոյսէն դանդաղելով: Մեսրոպ[…] եան որ իր հետ կերգէր կը վերսկսի[…]

« Սէրն յընդհանուրս սփռեցաւ.
Արդ, պաշտօնեայք, բարձեալ
զձայն... »

Հետեւեալ օր երգեցողութեան փոր[…] ձի վերադառնալու խոսք տալով […] բաժնուիմ իրմէ: Մինչ մենք նորէն[…] ծայ դպիրներս երգի պատրաստ[…] թիւն կը տեսնէինք, անդին ծերուն[…] զարդ եւ անխոնջ Պ. Կոստանդեա[…] Թուսաց կը դիմէ խնդրելու որ պա[…] Շաբաթ առաւօտուն մէկուկէս ժա[…] ուան համար իրենց Միլօ Սէնկիէ […] տաճար տրամադրեն: Գիտէինք թէ Բոկրովսքիի եկեղեցին մէջ արարո[…] ղութիւն ընելու համար հրաման […] նել դժուար պիտի ըլլայ, բայց կր[…] սայինք թէ իրենց մատուռը տրամ[…] դրելու պիտի զիջանէին: Բայց […] տուռին եկեղեցական խորհուրդ կա[…] տան Պ. Կոստանդեանի հեռագրել […] քին արտօնութեան համար: Փէքին[…] եկած պատասխանը կ'ըլլայ՝ դիմել […] ռագրով Չեխոսլովաքիոյ մայրաքա[…] ղաքը՝ Փրակա՝ վերին Խորհուրդի[…] Մերժելու տարբեր ձեւ մըն էր այս[…]

Ծարահատ Պ. Կոստանդեան կը դի[…] մէ Անգլիացիներու որոնք իր խնդի[…] քը առանց երկրորդել տալու սիրա[…] ժար կը տրամադրեն Թինցինի քաղա[…] քի Բրիտանական հողամասին ամէնէ[…] նշանաւոր շէնքը որ քաղաքապետա[…] րան ալ է: Առաջին անգամ չէ որ Թո[…] սերէն այսպէս կը մերժուէինք: Ան[…] լին կայ: Երբ Խարպինի նախկին […] վու Թուսուեանցի Երէցկինը կը վախ[…] ճանի, ռուս քահանան կը մերժէ ձ[…] եկեղեցին դալ եւ խեղճ Թուսուեան[…] իր իսկ կինը թաղելու կրկնակի կսկ[…] ծին կ'ենթարկուի: Թուսաց այս վերա[…] բերմունքը շատ զարմանալի է. […] եկեղեցի տրամադրելը […] տուածահաճոյ […] մըն է, մանաւանդ քոյր եկեղեցւոյ մը, որպիսին մերինն է:

Ցունիս 6ի Կիրակին պատմական […] մը եղաւ Թինցինաբնակ Հայերու[…] Քաղաքապետարանի մէջ անդրանի[…] պատարագը տեղի ունեցաւ: Սրահ[…] խորը դրուած բեմը որ գեղեցկա[…] տեսարաններու կտաւներով զարդա[…] ուած էր, նոյն երեկոյ տեղի ունենա[…] լիք ներկայացման մը առ ի պատր[…] տութիւն, զոյգեցինք սեւ վարագոյր[…] մը: Անոր առաջքը դրուեցաւ պա[…] զուկ փայտէ սեղան մը որ իբր խո[…] ծառայեց: Դպիրները կեցան վար[…] զոյրին եւս, հանդիսականներու […] քէն հեռու, սխալ ընելու կամ չու[…] լու պարագային յայտնի չընելու […] մար: Գրութեանս հեղինակը ա[…] հական տարազով ձեռքը մոմ մը […] նած փոխան բուրվառի (այդ ալ […] ժեր էին տալ Թուսերը երբ մեր[…] գացեր էին բուրվառ փոխ ուզ[…] սարկաւագի դեր կատարեց […] Սուրբ Թիկունքին: Ան կը կրէր […] դեցական պատմուճան առանց ար[…] ւարտի, Խարբինի եկեղեցին գոհա[…] մէկ հատիկ սաղաւարտը վախճան[…]

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914–1924

ԽՄԲ.-- Խմբագրութիւն մը ունինք այս յուշերու հեղինակին հանդէպ:

Զափահաս որբ մը, իր գիտցածները գրի առաւ մեր թելադրութեան վրայ, գրեց, ճորէն օրինակեց եւ երկար բսպասեց հրատարակութեան: «Կարգի կը սպասէ», կ'ըսէինք. բայց, մահը կարգի չսպասեց եւ գերեզման տարաւ զինքը, այս զարմանի...

Հակառակ իր տարիքին, շատ էր դառնացած կեանքէն, եւ քանի մը տարի առաջ անձնասպանութեան փորձ մը կատարեց, որուն հետեւանքով չէր կրնար գործածել աջ ձեռքը եւ միշտ ձախով կը գրէր:

Շարադրութիւնը իրն է ամբողջովին եւ մենք միայն ուղղագրական-քերականական սխալները կը սրբագրենք:

Գրիչն ալ «Յառաջ»էն սորված էր, ի՛նչպէս շատերը իր տարեկիցներէն եւ բախտակիցներէն:

Որքան որ փոքր էի, բայց եւ այնպէս լաւ կը յիշեմ անցեալս: Բնիկ Քղեցի, Մերմեր գիւղէն, որ կը գրաւէր Ս. Աստուածածնի վանքէն դէպի հարաւ, լերան ստորոտինքի կողերին, շրջապատուած ծառերով եւ զուլալ աղբիւրներով: Կը բաղկանար մօտ 200 տունէ, որուն 12 տունը Թուրք:

Շնորհիւ մեր Շէխ Նէճիպ էֆէնտիին, մինչեւ 1914 մեր գիւղը բնաւ թալան չէր տեսած: 1914 Փետրուար, Մարտ, Ապրիլ ամբողջ Քղիի շրջակայ գիւղերէն երեւելի մարդիկ կը հաւաքուէին մեր տունը, երեք ամիս շարունակ ժողով: Կ'ծերերու եւ 18 տարեկան պատանիներուն բացարձակապէս արգիլուած էր ժողովին մասնակցիլ: Ցայտնի էր որ շատ փափուկ էր կացութիւնը: Պատահեցաւ որ քանի մը անգամ ժողովականներուն ջուր տալու համար զիս ընտրեցին: Դուռին մօտ նստած, սափորը մէկ կողմս, պատաթէ ձեռքս հերթի կը սպասեմ. Բացուեցաւ ժողովը: Հայրս էր օրուան նախագահը: Ես 8-9 տարեկան էի եւ առաջին անգամն էր որ ժողով կը տեսնէի: Ու այս պատճառով շատ ազդուեցայ ժողովականներուն յուղիչ արտայայտութիւններէն: Այստեղ լսեցի մեր գիւղացի կարգ մը քաջ երիտասարդներու երդումը: Առաջինը, Գարեգին Գալաճեան, Ամերիկայէն եկած, ձեռքը բարձրացնելով ըսաւ.

-- Հայրենակիցներ եւ ընկերներ, կ'երդնում պատւոյս եւ երիտասարդութեանս վրայ որ եթէ կռուիլ հարկ ըլլայ, առաջինը ես պատրաստ եմ զոհուելու, Հայրենիքին համար: Ես պիտի առաջնորդեմ իմ սիրելի եւ անձնուէր ընկերներս, որպէսզի առաջին գնդակը ինծի բաժին իյնայ: Սիրելի եղբայրներ, հաւատացէք, այս անգամ չկայ մեզի յոյս եւ փրկութիւն, միայն ու միայն զէնքով պիտի կրնանք ձեռք բերել մեր դժբախտ ազգին փրկութիւնը:

Երկրորդը հօրեղբօրս տղան էր, Ցարութիւն Ղուկասեան որ ըսաւ.

— Հայրենակիցներ եւ ընկերներ, ահա ամէնուդ յայտնի է թէ ի՛նչ վիճակի տակ է մեր ամբողջ ժողովուրդը: Մենք պատրաստ ենք զոհուելու, եւ պէտք է որ զոհուինք յանուն Հայ ազգի, յանուն Հայաստանի, ի սէր Հայրենիքի ազատութեան: Մենք սասնեաց ընկերներով ուխտ ըրինք, երբ Ամերիկա էինք: Ահա մեր երգը,

Քանի այսպէս է Հայը խղճալի,
Զունի առաջնորդ մեր ազատութեան,
Առնենք հրացան երթանք Տանկաստան
Փրկենք Հայաստան,
Փշրենք ժանտ շղթան
Կեցցէ՛ Հայաստան:

Վերջացնելէ առաջ մօտեցաւ հօրս, համբուրեց ձեռքը եւ ըսաւ.

-- «Հայր, սիրելի հայր, օրհնէ մեզ, օրհնէ մեր յաջողութեան, մեր դժբախտ ազգին փրկութեան համար. քանի դուն կենդանի ես, մենք բնաւ պիտի չվհատինք: Ժամանակը շատ թանկ է. պահ մը քահանայական փիլոնդ մէկ կողմ նետէ, եւ առաջնորդէ քու քաջարի զինուորներդ որ պատրաստ են քու հրամաններդ կատարելու:

Բոլորովին յուզուած էին ժողովականները: Հայրս քահանայ էր, բայց իսկապէս յեղափոխականներու առաջնորդ, արի եւ անվախ: Ցառաջիկային պիտի պատմեմ թէ ինչպէ՞ս Շաղուկեան Համբարձ ամուրին հետ կռուեցաւ 250 Թուրքերու եւ Քիւրտերու դէմ 14 ժամ անընդհատ, ինչպէ՛ս ինկան մեր հայրենի հողին վրայ:

Վերջապէս ժողովը մեծամասնութեամբ որոշեց բնաւ չհահանջել, հակառակ պարագային, եթէ բարբարոս Թուրքը ուզէ բռնի աքսորել, պէտք է կռուինք մինչեւ վերջին գնդակը:

Հակառակ փոքր տարիքիս շատ զանց յուզուած էի, տարէց մարդու նման սկսած էի մտատանջուիլ: Շատ գիշերներ ժամերով անքուն, երկիւղը պատած էր զիս: Ահա կ'երազեմ,— պաշարուած ենք, կոիւ, ծուխ ու բոց, աննկարագրելի սարսափ: Կը սթափիմ յանկարծ, անկողինիս մէջ եմ, Մկրտիչ եղբօրս կողքին: Ան մեծ է ինծմէ 13-14 տարեկան, բաւական ուսում առած: Երբ մեծ եղբայրս Արտաշէսը Ամերիկա գնաց, Մկրտիչը առանձին մնաց, հօրս օգնելու համար սարկաւագութեան պաշտօնին մէջ: Եղբայրս շատ նախանձելի ձայն ունէր, նոյնպէս գեղեցիկ դէմք. այս պատճառով շատերու սիրելի դարձած էր:

Դարձեալ ժողով. շաբաթը 2-3 անգամ: Օրէ օր Հայերուս կացութիւնը անտանելի կը դառնար: Մեր գիւղացի մաս մը Հայեր քիւրտ գիւղացիներէն անհելիք ունէին: Որքան կը յիշեմ, Աբէլ եւ Մարտիկ, Շաղուկեաններ, Ցովհաննէս Գալաճեան, եւ շատ մը ուրիշներ գացին եւ չվերադարձան. անշուշտ առնելիքի փոխան իր[…] կեանքը վրայ տուին:

Ժողովականները խորապէս […] ուած, թէր ու դէմ վիճաբանելէ վ[…] որոշեցին որ իւրաքանչիւր գիւ[…] շրջանի Քիւրտերը գալէ եւ Ս. […] տուածածնի ընդարձակ դաշտը […] ւաքուին, որ շատ նպաստաւոր […] մըն էր: Մինչ կազմ եւ պատրաստ […] սպասէին վերին հրամանին, […] հեռագիրներ կը տեղային, յանձ[…] բարելով հանգիստ կենալ: Կը կ[…] ծէին թէ առ առաւելն թալան մ[…] նայ պատահիլ, ինչ որ սովոր[…] էր: Կարինէն ալ նոյն հեռագիր[…] կը հասնէին: Մինչդեռ անդին […] գիւղը երեք օր է պաշարուած […] Թուրքերով եւ Քիւրտերով: Հայ[…] տիկները արիաբար կը մարտնչին[…] դարնէն, կը դարնուէին: Հարեւա[…] գիւղացիներէն ոչ ոք օգնութեան […] փութայ: Եւ ահա տարաբախտ […] երկար օրեր առանձին գիմա[…] վերջ պարտուեցաւ, անպատ[…] գիշերով լքել գիւղը եւ սար[…] պատսպարիլ:

(1)

Ա. ՂՈՒԿ[…]

Թուառմեանց քահանային հետ միասին թաղուած ըլլալով: Արարողութիւնը անցաւ առանց ձախողանքի, թէեւ մի քանի անգամ դպիր եւ սարկաւագ կորսնցուցին իրենց արտասանելի տուները եւ Հայր Սուրբը ապատար հրեշտակի պէս օգնութեան հասաւ: Հայր Սուրբը տուաւ քարոզ հայ ժողովուրդին սէրը հանդէպ իր մը, բնարան առնելով սէրը. չեչտեց եկեղեցւոյն՝ որուն կը պարտինք մեր ազգային ինքնութիւնը. հայ ժողովուրդը եւ Հայաստանեայց եկեղեցին իրարու իբր փոխադարձ նեցուկ ներկայացուց:

Ցեռոյ կարդաց Պատրիարքի սրբազան կոնդակը՝ ուղղեալ Ծայրագոյն Արեւելքի Հայոց: Պատարագը աւարտեցաւ խոր տպաւորութիւն մը թողնելով ներկաներուն վրայ:

ԹԷՈԴԻԿ-ՈՐԴԻ

Թիէնցին (Չին.)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ

— . —

ԽՄԲ.— Այս խորագրին տակ, նախկին նախարար Խ. Սթաթեւ կը գրէ Սոֆիայի «Զօրա» թերթին մէջ. —

«Թրակիոյ մէջ Թրքական ռազմափորձերը այս անգամ տեղի ունեցան մասնաւոր ձեւի մը տակ: Վեց զինակից բանակներու սպայակոյտի պետերուն ներկայութիւնն ու մասնակցութիւնը գործավարներուն՝ գլխաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրքի՝ ցուցադրութիւն մըն էր որ, պետական հեղինակութեան եւ քաղաքական ուղղութեան տեսակէտէն կը ձգտէր նախաճշտուած ցուցմունքներու:

Անտարակոյս, ռազմափորձն ու զինուորական գործողութիւնները պիտի քննուին ու գնահատումի ենթարկուին ձեռնհաս անձերու կողմէ: Մեր հաւային դրացին, վերջին տարիներու ընթացքին, մեծ ճիգ կը թափէ եւ վիթխարի միջոցներ կը յատկացնէ իր բանակին սպառազինումին համար եւ կասկած չունինք որ ռազմափորձերուն ներկայ եւ զինուորական-մասնագիտական խնդիրներու իրազեկ անձերը հաստատած են այն մեծ յաջողութիւնները զորս ձեռք ձգած են Թուրք զինուորական ուժերը՝ պատերազմական պատրաստութեանց մէջ:

Մեր այս գիտութեան առիթ տուաւ, սակայն, անուանի Թուրք հրապարակագիր Եոնուս Նատիի մէկ յօդուածը որ գրի առնուած էր ռազմափորձերուն առթիւ: Ան կ'ըսէ թէ, իրականին մէջ, Թրքական ռազմափորձերը, հակառակ անոր որ երրորդ անգամն ըլլալով տեղի կ'ունենան Թրակիոյ մէջ, որեւէ յարձակողական նպատակ չունին եւ թէ բացառապէս խաղաղութեան պահպանումին ծառայելու կոչուած են:

Ծանօթ Թուրք հրապարակագրին այս յայտարարութիւնը հաստատուեցաւ նաեւ աւելի իրազեկ անձերու ճառերով, որոնք խօսուեցան օտար զինուորական ներկայացուցիչներու ի պատիւ տրուած ճաշկերոյթներու առթիւ:

Թրքական ռազմափորձերու սկզբնաւորութիւնը զուգադիպեցաւ կոյտ սպանութեանը հետ Իրաքի բանակի սպայակոյտի պետ զօր. Պէքիր Սըտքիի ու իր ընկերոջ՝ օդանաւային բաժնի պետին, որոնք ճամբայ էին ելած դէպի Թուրքիա: Պէքիր Սըտքը կ'երթար թէ՛ իբրեւ պաշտօնական ներկայացուցիչ եւ թէ՛ իբրեւ անձնական բարեկամը նախագահ Ք. Աթաթիւրքի: Այդ բարեկամութիւնը կը սկսի Թուրքիոյ համար այն դժնդակ տարիներէն, երբ, ընդհանուր պատերազմի օրերուն, Մ. Քէմալ, Անատոլուի մէջ, իբրեւ պետը այլեւս միացած թրքական ուժերուն, սախլուած էր վերջին ու հերոսական ճիգերը թափելու՝ Ֆրանսեւանգլիական ցամաքահանումը կասեցնելու համար: Հոն՝ ան միասին էր Պէքիր Սըտքիին հետ, ու անկէ մինչեւ վերջին օրերը անոնց բարեկամութիւնը կը շարունակուէր:

Այս սպանութիւնը իրական խռովք մը ստեղծեց ոչ միայն իր գործադրութեան ձեւին համար: Ծանօթ է որ անոնք սպաննուեցան իրենց պահակներուն կողմէ: Սպաննուած զօրավարը, սակայն, մեծ կամքի տէր մէկն էր եւ պայքարող դէմք մը՝ քաղաքական բոլոր ճիգերուն կեդրոնը, որոնց մէջ նաեւ իրականացաւ Թուրք հանրապետութեան արեւելեան փոքր ասխական սահմաններու պետութեանց խմբակցութիւնը: Պէքիր Սըտքըի սպանութենէն վերջ անհաւանական չէ որ քաղաքական փոփոխութիւններ տեղի ունենան, որոնք լրջօրէն պիտի մտատանջեն Թուրք կառավարութիւնը:

Թուրք ռազմափորձերուն վերջաւորութիւնը եւս զուգադիպեցաւ Թուրք ջրերուն մէջ խորհրդաւոր սուզանաւի մը երեւումին հետ, որ իր գործունէութեամբ նոր ու լուրջ խռովքներ ստեղծեց՝ ռազմափորձեր կատարող բանակին թիկունքը, եւ, այդ ձեւով, վնասեց Թուրք պետութեան հեղինակութեան եւ գերիշխանութեան: Այնպէս որ, Թրակիոյ ռազմափորձերը, իբրեւ զինուորական գործողութիւններ, թերեւս նախադծեալ ռազմագիտական ձգտումներով, վերջացան քաղաքական անսպասելի դէպքերով, որոնք անպայման պիտի պատճառեն խոր ու բազմակողմանի քննութիւն մը ոչ թէ Թուրքիոյ ուժին ու կարելիութեանց մասին, այլ... մանաւանդ ներկայ ժամանակներուն, որոնք լեցուն են իրար խաչաձեւող այնքան շատ շահերով եւ այնքան յանդուգն անակնկալներով:

ԿԵԱՆՔԸ ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ ՄԷՋ

— . —

Մօրիս Փրաէս, «Փըթի Փարիզիէն»ի մէջ, այսպէս կը նկարագրէ Ճիպրալթարի կեանքը. —

Կարմիր ու ցածլիկ տուներով քաղաք մը, որ կը հանդչի Ապառաժին ոտքը: Այս Ապառաժը երեք հազար մէթր հաստ պատ մըն է, զոր ոմանք կը նմանցնեն առիւծի մը որ ոտքի կանգնած է Միջերկրականի եզերքը: Սպանիական Միջերկրականի եզերքէն երբ դիտէք, Ապառաժը կոր եւ խորշոմած կռնակ մը ունի, ինչպէս փիղ մը:

Ձկնորսներու փոքրիկ նաւահանգիստ մը, աւելի փոքրիկ ծովափ մը լողանքի համար, ու ճամբայ մը որ մէկ քիլօմէթր տեղ կ'երթայ եւ յանկարծ կանգ կ'առնէ զինուորական գիւղի մը առջեւ, — ներս մտնելը արգիլուած է:

Ալճէզիրասի կողմը, Ապառաժը ցոյց կուտայ ծաղկազարդ քաղաք մը:

Այս քաղաքն ալ ունի իր նաւահանգիստը, երկու հորիզոնական փողոցներ, ուղղաձիգ քարափներ, սանդուխներ, հին դղեակ մը սանդխաքաղաքին վերեւը, ու ճամբայ մը որ կը բարձրանայ, քաղաքին գլխուն վրայէն, դէպի գագաթն Ապառաժին, կտրելով պարտէզները, որոնց մէջ հովանոց կը շտկեն եղեւինները եւ սօսիները, մինչ յաղթահասակ կը կանգնին էօքալիփթիւսները, իրենց ոտքերուն տակ շուշաններու եւ կոնկենիներու սեղնագործութիւնը: Այդ ճամբան կը բարձրանայ շարունակ, ու քանի կը բարձրանաս դուն ալ, այնքան գեղեցիկ համայնապատկեր մը կը բացուի առջեւդ: Դէմդ է հիմա Ափրիկեան հողը, — այնքան յստակ է երկինքը:

Ցանկարծ կանգ կ'առնէ ճամբան: Արգիլուած է յառաջանալ: Այստեղ զինուորական հիւանդանոց մը, որուն բակին մէջ Սկովտիացիները տիկ կը նուագեն:

Ապառաժը հիմա մարտկոց մըն է,— ԹնդանօԹները բերանաբաց կը հսկեն, եւ ամբողջ Ապառաժին ընդերքը քարանձաւներու վերածուած՝ անսպառ ռազմանիւթերով լեցուած է: Ծաղիկներու եւ պարտէզներու ետեւ Մոլոքն է որ կը ծածկէ իր դէմքը, պատրաստ պարելու մահուան պարը:

Երբ կ'ապրիք այս Ապառաժին վրայ, ոչինչ կը յիշեցնէ սակայն այդ դժխեմ տեսարանը:

Երկու զօրաբաժին կան այստեղ, բայց այդ զօրաբաժինները ոչ զօրանքը կը կատարեն, ոչ ալ ռազմափորձ: Զինուորական նուագախումբն է միայն, որ կ'անցնի երբեմն փողոցներէն: Երբեմն ալ, ամիսը մէկ անգամ, զինուորական իշխանութիւնը կը հաղորդէ բնակչութեան թէ թնդանօթաձգութեան փորձեր տեղի պիտի ունենան յաջորդ օրը: Եւ յաջորդ օրը ճիպրալթար քաղաքին տուներուն պատուհանները կը բացուին կռնակին վրայ, ոչ անշուշտ հետաքրքրութեան համար: Երբ թնդանօթները որոտան, ոչ մէկ ապակի կրնայ դիմանալ ցնցումին, — դժոխային որոտում մըն է որ կը լսուի, կարծես թէ հողը կը խաղայ, ծովը կը ժայթքէ մինչեւ երկինք, երկինք կը պատռի ահեղաձայն: Բայց շուտ կը վերջանայ, եւ խաղաղութիւնը կը տիրէ դարձեալ:

Ամէն ամիս, զինուորական իշխանութիւնը կը հաղորդէ դարձեալ թէ գիշերը անհաղանդ պիտի տրուի: Եւ առաջին նշանին վրայ, կը մարին բոլոր լոյսերը ու բնակչութիւնը լռիկ մնջիկ կը մտնէ Ապառաժին ընդերքին մէջ: Սուլիչի ձայն մը եւս, ու բոլոր դուրս կ'ելլեն իրենց ապաստաններէն, կ'երթան քնանալ ապահով, անուշ երազով մը, մինչ Հերակլեան Բրիտանական կայսրութիւնը կը հսկէ իրենց սնարին մօտ:

Ճիպրալթարի մէջ ձանձրացողները միայն նաւազներն են, — նաւատորմը շատ քիչ անգամ կը հեռանայ ճիպրալթարէն, այնպէս որ նաւազները ժամանցի եւ զուարճութեան առիթ չունին, միայն իրիկունները քաղաքին ըմպարանները կը մտնեն գարեջուրի գաւաթ մը պարպելու: Ծովային հրամանատարութիւնը, բարեբախտաբար, երբեմն նաւապտոյտներ կը սարքէ եւ նաւազները կը մոռնան ձանձրոյթէն ջղագար դառնալու իրենց վախերը:

Սկիզբները երկու հսկայ ջրամբարներ շինուած էին, ջուր մատակարարելու համար բնակչութեան, բայց վերջերս երկու ջրհորներ գտնուեցան եւ ջուրի հոգն ալ պակսեցաւ:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

— • —

ԽՄԲ. -- Թուրքերէն Թան (20 Օգ.) այս խորագրով կը գրէ. --

Անծանօթ սուզանաւեր այլեւս վըտանգաւոր ձեւ մը տուին Միջերկրականի մէջ երթեւեկին: Երկու օր առաջ կրկին անծանօթ սուզանաւ մը մեր ջուրերուն մէջ մտած եւ սպանիական երկրորդ նաւ մը թորփիլահար ըրած է:

Անգլիա եւ Ֆրանսա որոշած են խիստ միջոցներ ձեռք առնել այս անծանօթ սուզանաւերուն դէմ: Անոնք իրենց առեւտրական նաւերը դրին մարտանաւերու հովանաւորութեան տակ ու այս վերջիններուն հրաման տուին ընկղմել այն սուզանաւերը որոնք պիտի յարձակին իրենց առեւտրական նաւերուն վրայ:

Այս անծանօթ ու խորհրդաւոր սուզանաւերուն գործունէութիւնը Միջերկրականի մէջ այլեւս վերցուցած կ'ըլլայ երթեւեկի ապահովութիւնը: Սպանական ըմբոստներու նաւատորմը սուզանաւ չունի: Ցարդ սպանական կառավարութեան ռազմաթերք ու արմտիք փոխադրող շոգենաւերուն վրայ յարձակում գործող պատերազմական միջոցներ գոյութիւն չունէին: Միջերկրականը վտանգաւոր ծովու մը վերածող այս սուզանաւերը ըմբոստներուն տրուած են դուրսի պետութեանց կողմէ (Ցառաջ, -- կ'ակնարկէ Իտալիոյ): Այս սուզանաւերէն որեւէ մէկուն ընկղմումը միջազգային դէպքի մը ծնունդ կրնայ տալ: Այսուհանդերձ, այս սուզանաւերուն մինչեւ մեր ջուրերը մերձենալը եւս ահաւոր արդիւնքներու պատճառ կրնայ ըլլալ:

Այս անգամուան դէպքը մեր կառավարութեան բողոքին պատճառ պիտի ըլլայ անշուշտ. միւս կողմէ Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց կացութիւնը ուղղակի պաշտպանելու որոշում տըւած ըլլալով, Միջերկրականի մէջ պատերազմական վիճակը սկսած է ուրեմն...

Սպանիական պատերազմը, այս ձեւով, ցամաքէն ծով փոխադրուած եւ իր դաշտը ընդարձակած կ'ըլլայ...

Դաշտը ընդարձակելով, վտանգը աւելի կաւելնայ ու միջազգային դէպքերուն հաւանականութիւնները կը շատնան:

⁂ Նոյն թերթը իր յաջորդ թիւին մէջ կը գրէ, «Ծովահէն սուզանաւեր» խորագրով. --

Միջերկրականի մէջ պտտող ծովահէն սուզանաւեր օրէ օր ոչ միայն Միջերկրականի, այլեւ Թուրքիոյ ջուրերուն եւս ապահովութիւնը վտանգող լրրութեամբ մը շարժումներու սկսած են:

Անծանօթ սուզանաւերու, Պոզճա-Ատայի առջեւ երկու սպանիական նաւեր ընկղմելէն վերջ Մարմարա մտած ըլլալնուն զրոյցը կը շրջի: Եթէ այս զրոյցները իրականութիւն ըլլան, ուրեմն, անոնք չեն յարգած նաեւ Նեղուցները կը մոռնան ձանձրոյթէն ջղագար դառնալու իրենց վախերը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀՕԿԸ

Պ. Արշակ Չօպանեան վերջացնելով «Հօկի Պատմութիւնը», դիտել կուտայ երրորդ յօդուածին մէջ (Ապագայ, 28 օգոստոս).

— «Երբ մէկ քանի հայրենասէր գործիչներ անհատապէս մէջտեղ դրին Խ. Հայաստանի սահմաններու հարցին առթիւ Սթալինին խնդրագիր մը ղրկելու առաջարկը, ո՞վ ամենէն աւելի ընդդիմացաւ ատոր, պայքար մղեց ատոր դէմ, եթէ ոչ Հօկի այժմեան գլխաւոր սիւները կազմող «անկուսակցական» Տօքթ. Գալճեանը եւ համայնավար Պ. Դաւիթեանը, որ յայտարարեցին թէ Հօկի անունով չէին խօսիր, բայց ակներեւ էր որ Հօկն էր անոնց բերնով խօսողը:

Երբ տագնապին հետեւանքով անգործ մնացած հայ աշխատաւորներուն թուին սուսարացման շրջանին՝ Միացեալ Ցանձնաժողովը կազմուեցաւ հարկ եղած դիմումներն ընելու համար. (եւ ըրաւ այդ դիմումները՝ լուրջ արդիւնքներ ձեռք ձգելով), ո՞վ է որ անոր դէմ էնթրիկներ լարողներուն գլուխը կեցաւ՝ եթէ ոչ Հօկը: Ո՞վ է որ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովը վարկաբեկելու, նոյն իսկ քանդելու, Նանսէնեան դրոշմատուրքը ջնջել տալու, զինուորագրութեան հարցին մէջ ղեկավար դերը կատարելու ձգտող «անկուսակցական» արարքներ ունեցաւ եթէ ոչ Հօկը:

Այս տեսակ Հօկ մը, որ էնթրիկի բոյն է դարձած եւ արտասահմանի Հայութեան մէջ դժբախտաբար արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող երկպառակութիւնները զարգացնելու, խորացնելու կ'աշխատի, որ քիթը ամէն բանի մէջ կը խոթէ (ինքզինքը ուզելով «արտասահմանեան հայ աշխատաւորութեան» տեսակ մը կառավարութիւն դարձնել), ոչ Հայաստանին ո՛չ ալ արտասահմանեան Հայութեան օգուտ մը չունենալէ զատ, վնասակար է:

Արտասահմանեան հայ համայնավարներուն իրաւունքն էր, ինչքան ալ սակաւաթիւ ըլլային, կազմել կուսակցութիւն մը: Եւրոպայի եւ Ամերիկայի ռամկավարական ազատ երկիրներու մէջ, ամէն տեսակ վարդապետութեանց հետեւող տեղացիներ կամ օտարներ կրնան կուսակցութիւն կազմել, պայմանաւ որ օտարները երկրին օրէնքներուն հակառակ ոչինչ ընեն, միջամուխ չըլլան երկրին ներքին քաղաքական պայքարներուն եւ զուտ գաղափարական հողի վրայ պահեն իրենց կուսակցական գործունէութիւնը: Բայց իրաւունք չունէին Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն շահագործելու, զայն իր բուն նպատակէն շեղեցնելու: Քանի որ ըրին ատիկա, պէտք չէ որ իրար անցնին ու վայնասուն փրցնեն եթէ այդ սխալը ըստ արժանւոյն կը դատափետուի:

Հայաստանին, մեր կենդանի ու սիրելի հայրենիքին, զարգացմանը արտասահմանէն իրապէս օգնող ուժերը, տարիներէ ի վեր, Հօկէն դուրս գոյութիւն ունեցող ազգասիրական կազմակերպութեանց մէջ է որ կը գտնուին:

Միւս կողմէ, դաշնակցական օրկաններէ մանց յայտնած կարծիքը թէ Ռ. Ազատ. ղեկավարութիւնը դեռ նոր կը սկսի Հօկի երկդիմի հանգամանքը նշմարել ու քաշուիլ, թէ ուրեմն հոգեփոխութեան, վերագնահատումի երեւոյթ մըն է տեղի ունեցածը, անճիշդ է: Այդ վերագնահատումը, ինչպէս ցոյց տուի նախորդ յօդուածովս, կատարուած էր արդէն տարիներ առաջ, եւ ան այսօր պարզապէս հրապարակային արտայայտութիւն մըն է որ կ'ունենայ այս շրջանակին մէջ, որովհետեւ Հօկը, Ֆրանսայի Հօկը, չափն ու սահմանը անցուց՝ վերջերս մանաւանդ՝ իր քաղաքական, կուսակցական ամենաթըթու օրկան մը ըլլալն ապացուցանել ուզելուն մէջ:

... Արտասահմանեան Հօկերը ըստեղծուած ատեն, Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը, իմ համոզումովս, անոնցմէ իրական օգնութիւն էր որ կը սպասէր, նիւթական օգնութիւն (հանգանակութիւններ, նուիրատուութիւններ, կտակներ, Հայաստանի մէջ հիմնուած կամ հիմնուելիք գործերու համար), եւ բարոյական օգնութիւն (սէր, յարում Խ. Հայաստանին, իբր հայ ժողովուրդի հայրենիքին, ուր եւ տարագիրներէն գէթ մաս մը մերթ ընդ մերթ կարաւաններով կրնայ ներգաղթել): Կրնայ ըլլալ որ Խ. Հայաստանի ղեկավարները եւ անոնց այն ընկերները որ Փարիզ եկան, եւ որոնք համոզուած համայնավարներ են եւ Հօկը իբր ազգասիրական, անկուսակցական կազմակերպութիւն կէտ առ կէտ մեզի պէս չէին կրնար ըմբռնել, անոր մէջ իրենց քաղաքականութեան ու աշխարհայեացքին համար փրօփականտի անուղղակի միջոց մըն ալ տեսնելու մտածումը ունեցած ըլլան առաջին բայէն: Բայց այդ մտածման իրագործումը ամենաթըթու ծայրայեղութեանց տանողները, Հօկ ըսուած կազմակերպութիւնը իր բուն գծէն -- դրական, բեղնաւոր, ամէնքին համար ընդունելի եւ համակրելի գծէն --- շեղեցնողները, կը կրկնեմ անգամ մըն եւս, նախկին հնչակեան, նախկին դաշնակցական, նախկին ռամկավար ինչ ինչ թափթփուքներ եղան եւ են ցարդ:

Պէտք է ձգել ուրեմն որ ատոնք իրենց ժխտական դերը կատարեն շատոնց ի վեր կուսակցամոլ մարմին մը դարձած Հօկերուն մէջ (ուր ազգասիրական զգացումով մտած բազմաթիւ ազնիւ գաղութահայեր այդ դիմակաւոր ու կարճամիտ պոլիտիկոսներուն խաղալիք եղած են):

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

-- Պա՛, չէ՞ս գիտեր, Լեւոն, — Եկաւեանը խօսքը ուղղեց ընկերոջը, -- շուտով օրիորդ Սոնիան պիտի կորսնցնենք... երկու օրէն կը մեկնի...

Որքան ալ որ այդ լուրը անսպասելի չէր, բայց Լեւոնը մէկէն սրտի սեղմում մը ունեցաւ, անկարող իր յուզումը ծածկելու: Առանց բառ մը արտասանելու հարցական հայեացք մը նետեց դէպի Սոնիան, կարծես ըսել ուզէր, «իրա՞ւ որ պիտի երթաք»...

-- Ճիշդ է, պիտի մեկնիմ... մայրս հիւանդ է...

Սոնիային թուեցաւ, որ Լեւոնի շրթները վայրկեան մը դողացին, բայց երբ գլուխը ամբողջովին տղու կողմը դարձնելով դէմ դիմաց նայեցաւ անոր աչքերուն, Լեւոնի դէմքը սովորական դաժան սառնութեամբ եռեւցաւ:

Այ քեզ հանելուկ, մտածեց Սոնիան, քիչ առաջ ինծի այնպէս թուեցաւ, որ իմ մեկնելուս լուրը... է՛, էս, մինչեւ վերջ հանելուկ պիտի մնայ ինծի համար: Մէկ մը մեկնէի ու այլեւս չտեսնէի այս մարդը:

-- Ուրեմն: շուտով կ'երթա՞ք, -- մտերմօրէն հարցուց Մոսօն:

— Այո՛: Կ'ուզէ՞ս քեզ ալ հետս միասին Թիֆլիս տանիմ... Հայրս լաւ պաշտօն մը...

-- Չէ, օրիորդ Սոնիա, -- ընդմիջեց Մոսօն առանց ձգելու որ աղջիկը խօսքը վերջացնէ. — Ես Ախլաթ, մեր գիւղը պիտի երթամ... Երկար տարիներ բացակայ եղայ, հիմա մերոնք կը սպասեն վերադարձիս, մէկ ալ որ, ներկայիս հոն շատ աշխատանք կայ կատարելիք...

-- Հետաքրքիր է: Որոշ ծրագիր մը ունի՞ս, -- հետաքրքրուած հարցուց Սոնիան, որու այնքան մտերմական վերաբերմունքը Մոսոյի հետ կը զարմացնէր Գարեգինը:

-- Ամէնէն առաջ պիտի ամուսնանայ, ծրագրի գլխաւոր կէտն է այդ, -- կարճ ու կտրուկ արտայայտուեցաւ Պիծան, մինչ ընկերները ընդհանուր ծիծաղով մը իրենց համամտութիւնը յայտնեցին:

-- Այդ իր կարգին, -- քիչ մը շառագունած պատասխանեց մեր Մոսօն, — բայց ատկէ կարեւոր շատ մը ընելիքներ կան: Օրինակ, մեր գիւղը երբեք դպրոց չէ ունեցեր: Եթէ չըլլինէր..., -- կարծես բան մը դէմ առաւ՝ Մոսոյի կոկորդին մէջ, դժուարութեամբ Թուքը կուլ տալով շարունակեց, -- եթէ չըլլինէր Վարդանը, ես մինչ օրս անգրագէտ կը մնայի... Եւ Արսէնեաններու տան դռնապանութիւն կ'ընէի այն ժամանակ... Ագատ ժամերուն Վարդանը կը պարապէր հետս...

Սոնիան կախեց գլուխը, թեթեւ հառաչանք մը հանելով եւ Մոսոյի ձեռքը բռնած, ուժով մը սեղմեց:

-- Միտքս դրած եմ, — ինքզինքը հաւաքելով շարունակեց Մոսօն, -- մեր գիւղին մէջ դպրոց մը բանալ, շրջակայ գիւղերն ալ կ'օգտուին մեր դպրոցէն...

— Իսկ որքա՞ն դրամ հարկաւոր է դպրոցի շէնք մը կառուցանելու համար, -- լրջօրէն հետաքրքրուած՝ հարցուց Սոնիան:

— Տաս, տասներկու ոսկին կը բաւէ, գիւղական համեստ դպրոցի շէնք մը շինելու համար: Ի հարկէ պէտք եղած դրամը չունիմ, բայց կերպ մը գիւղացիներէն կը հաւաքեմ: Որը ձրի կ'աշխատի, որը բարտի ծառեր կը նուիրէ... չորս ոսկի ալ ես ունիմ պատրաստ:

-- Միթէ՞ այդքան չնչին գումարով կարելի է, — զարմացած հարցուց Սոնիան, -- գիտե՞ս ինչ կայ Մոսօ, քու դրամին ձեռք մի տար, քեզ պէտք կրնայ գալ, դպրոցական շէնքի ամբողջ ծախսը ինքս կը հոգամ, ամէն տարի ալ ուսուցչի թոշակը... Այս ամառ դպրոցի շէնքը կը շինես, անունն ալ Վարդանեան վարժարան կը դնես ի յիշատակ քու ուսուցչին, -- վերջին բառերը հազիւ լսելի ձայնով մը արտասանեց Սոնիան, — այս մասին պէտք եղածը յետոյ կը խօսինք, միասին կը կարգադրենք...

-- Հետաքրքիր է, օրիորդ Սոնիա, ի՞նչ ճանապարհով պիտի երթաք, -- հարցուց Գարեգինը, -- գիտէք, որքան ալ որ սահմանադրական կարգեր, բայց Թուրքիայի մէջ կնոջ մը համար առանձին ճանապարհորդելը այնքան ալ ապահով չէ, մանաւանդ այս կողմերը:

-- Օ՜, այդ մասին մի մտահոգուիք, Ռուսաց քօնսիւլի կաւազը մինչեւ Իգտիր պիտի ուղեկցի ինծ:

-- Ուրեմն, Երեւանով պիտի անցնիք Թիֆլիս, — ուրախացած հարցուց Փարաքարցի Գէորգը:

— Անշուշտ: Երեւան պիտի հանդիպիմ, մօրաքոյրս տեսնելու համար, -- բացատրեց Սոնիան, -- մէկ երկու օր անոնց մօտ մնալով՝ կ'անցնիմ Թիֆլիս...

-- Ես չէի գիտեր որ դուք Երեւան մօրաքոյր ունիք: Ուրեմն հայրենակից կը համարուիք, ինքս Փարաքարցի եմ:

-- Ճիշդն ըսած՝ մօրաքոյրս չէ. բայց մեր ընտանիքները իրարու շատ մօտ եղած են: Հաւանական է, լսած կը լինիք՝ Արսէնեանները: Վերջերս Թիֆլիսէն Երեւան փոխադրուեցան ամբողջ ընտանիքով:

-- Բայց օրիորդ, — ընդմիջեց Եկաւեանը, -- եթէ չեմ սխալիր, Պոնտոլովսկին սպաննող պատանին, որ վերջէն այնքան եղերական վախճան մը ունեցաւ Արաքսի կղզիներէն մէկուն վրայ, Արսէնեանն էր: Այո՛, լաւ կը յիշեմ, Վարդան Արսէնեան... Ձի՞ նի՞ թէ ձեր այդ բարեկամներուն զաւակն էր:

— Ճիշդ գուշակեցիք, -- շշնջաց Սոնիան, -- Վարդանն ու ես միասին մեծցած ենք, - եւ Սոնիան բուռն ճիգ մը ընելով՝ հազիւ արցունքը պահեց:

-- Ա՛յ, հիմա պարզ է: Գիտէ՞ք օրիորդ, այնքան անսովոր երեւոյթ մ'է մեր ուսեւոր դասի մասնակցութիւնը յեղափոխական գործին, որ մինչեւ այսօր ինծ համար պարզ չէր ձեր մասնակցութեան պատճառները: Այժմ, ի հարկէ, հասկնալի է: Ուրեմն, Վարդանը մօտէն կը ճանչնայիք:

Սոնիան գլուխը բարձրացուց, ու առանձին շեշտ մը դնելով բառերուն վրայ՝ ըսաւ:

-- Վարդանը իմ ընկերս էր, իմ նըշանածը...

Բոլորը շփոթած իրարու նայեցան: Գարեգինը գունաթափուած կը լռէր: Մոսօն նստած տեղը գոյն կուտար կ'առնէր: Սոնիայի հայեացքը ինկաւ Լեւոնի վրայ: Տղու գլուխը ինկած էր կրծքին վրայ, ու ատամներով շրթունքը կը խածնէր:

Նորէն ի՞նչ պատահեցաւ այդ մարդուն, խորվի մտածեց Սոնիան, Տէր Աստուած, այդ ի՞նչ վայրագ դէմք մը ստացեր է: Ձի՞նի՞ թէ կը նախանձի մեռած մարդու մը:

-- Ժամանակը ուշ է, -- ոտքի ելլելով ըսաւ Պիծան, — երթանք հանգըստանալու, իսկ վաղը...

-- Վաղը չենք կրնար համագումար բանալ, -- տարկեց Դարմանեանը, դեռ գաւառներէն շատեր չեն եկած:

-- Ուրեմն, վաղը կը բարձրանանք Վերին Վարագ, — ուրախացած պոռաց Վանուհին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՎՐԻՊԱԿ.— Ընկ. Պարսամեանի կիրակի օրուան յօդուածին մէջ սպրդած են հետեւեալ վրիպակները. —

Բ. սիւնակին վերջին պարբերութեան երկրորդ տողը կարդալ «վէպ մը չէ որ գրի առած է»: Յաջորդ պարբերութեան մէջ «կերպարանքը» բառէն ետքը վերջակէտ: Շարունակութեանը մէջ, «Համայնապատկերներու կը վերածեն զանոնք» կարդալ «համայնապատկերի մը կը վերածեն զայն»: Աւելի վարը՝ «հոգեբանութիւնը» կարդալ «հոգեխօսութիւն»:

1 · Կազմակերպում Դանուբեան երկիրներու, անոնց տնտեսական պայմանները բարելաւելու համար ։

2 · Փոքր Համաձայնութեան յարաբերութիւնները Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ, եւ անոնց գործակցութիւնը՝ Դանուբեան աւազանին տնտեսական զարգացման համար ։

3 · Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը, որու մասին համաձայնութիւն գոյացած է սկզբունքով ։

4 · Հունգարիոյ վերազինումը ։ Այս մասին հաւանութիւն յայտնելէ առաջ, երեք երկիրները երաշխաւորութիւններ պիտի պահանջեն ։

5 · Պահպանում Ֆրանսայի հետ հաստատուած բարւոք յարաբերութեանց եւ աւելի սերտ գործակցութիւն Մեծն Բրիտանիոյ հետ, նկատի առնելով մանաւանդ Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ հասարակաց շահերը Միջերկրականի մէջ ։

Նոր դաշնագրին հետեւանքները

Գրած էինք թէ ոչ - յարձակման դաշինք մը կնքուած է Ի · Միութեան եւ Չինաստանի միջեւ ։ Գերմանական եւ իտալական թերթերը ուժգնօրէն կը յարձակին այս դաշինքին վրայ, պնդելով թէ գաղտնի տրամադրութիւններ ալ կան, թէ «այդ զինակցութիւնը Եւրոպան կը մօտեցնէ Մայր · Արեւելքի պատերազմին» ։ Ճափոնի մէջ կ՛ըսեն թէ «Չինաստան ծախուած է Կոմինթէրնին» · ինչ որ աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը ։ Կ՛ըսուի թէ, գաղտնի տրամադրութեան մը համաձայն, Ի · Միութիւնը զինուորական աջակցութիւն պիտի ընծայէ Չինաստանի, փոխարէն ստանալով տնտեսական առաւելութիւններ ։ Բայց Ճափոնի զինուորական շրջանակները չեն հաւատար որ Մոսկուայի օգնութիւնը կարենայ որ եւ է ազդեցութիւն ունենալ տագնապի ելքին վրայ ։

Մ · Նահանգներուն մէջ ալ որոշ մտահոգութիւն պատճառեց չինեւխորհրդային դաշինքը ։

»»»» • ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

12 ԵՐԷՑՆԵՐ ԵԽՍ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Գերմանիոյ մէջ, օրուան իշխանութիւնը քննադատած ըլլալով ։ Ասով 120ի կը բարձրանայ մինչեւ հիմա ձերբակալուած երէցներու թիւը ։ Կիրակի օր շրջաբերական մը կարդացուած էր աւետարանական եկեղեցիներուն մէջ, այս հարցերու մասին ։ Կառավարութիւնը կը շարունակէ իր հետապնդումները ։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ երկու օր պիտի մնայ Պերլինի մէջ, համաձայն վերջին լուրերու ։ Հաւանական է որ հասնէն ճամբայ ելլէ սեպտեմբեր 25ին ։ Պատրաստութիւնները յառաջ կը տարուին Պերլինի մէջ, կարելի եղածին չափ շքեղ ընդունելութիւն մը սարքելու համար ։ Աւելորդ է բացատրել թէ այցելութիւնը միեւնոյն ատեն քաղաքական ցոյց մը պիտի ըլլայ ։

ԻՐԱՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ լուծուեցաւ, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու ։ Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին մօտերս ։ Ինչպէս կը յիշուի, օգոստոս 17ին նոր դահլիճ մը կազմուեցաւ, Պէքիր Սըտքըի եւ Զօր · Ալի Ճէվատի սպանութենէն վեց օր վերջը ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՇԻՆԷ Հէլայի թերակղզին վրայ, Տանցիկի ծոցին բերանը ։ Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ այդ վայրին ժողովուրդը այլուր պիտի փոխադրուի ։

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՍՊԱՆԻԱՑԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ Ֆրանսան անարգած եւ 100-նոց եւ հազարնոց թղթադրամներ վառած ըլլալով, ոստիկանութիւնը միջամտեց ։ Մարդիկը փախան, բայց ի վերջոյ ձերբակալուեցան Պայոնի մէջ ։ «Մաթէն» այս լուրը տալով, միեւնոյն ատեն կը գրէ թէ կառավարութիւնը որոշած է վտարել կարգ մը երեւելի Սպանիացիներ, որոնք կուսակից են Զօր · Ֆրանքոյի ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տոքթ · Վահրամ Յ · Թորգոմեան եւ ամուսինը տիկին Կալենիկ Թորգոմեան, խորին ու երախտագէտ շնորհակալութիւն կը յայտնեն Գեր · Յուսիկ արք · Զոհրապեանի, Վռամշապուհ արք · Քիպարեանի, ինչպէս նաեւ վարդապետներուն եւ քահանաներուն եկեղեցիի վարչութեան ու Դպրաց Դասին որոնք հաճեցան իրենց ներկայութեամբ ըլլալ յիշատակը իրենց ողբացեալ որդւոյն ՍՈՒՐԷՆ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆի եւ մխիթար հանդիսանալ իրենց դառնակսկիծ ցաւին ։

Նաեւ շնորհակալութիւններ բոլոր այն բարեկամներուն եւ բարեկամուհիներուն որոնք վշտակից եղան իրենց ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անունը՝ Արամ, մեծ հօր անունը՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ) ։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթպաշեանի հետ ։ Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները ։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France ։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Պոմօնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէին կողմէ «Վարանդեան» ակումբին մէջ, 10 bis Պուլվար Մարկրիթ

(Օրը եւ ժամը տեղւոյն վրայ)

կը խօսի Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ դէմ ենք համայնավար վարչաձեւին։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Այս կիրակի Օգոստոս 29ին, ժամը 2.30ին

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան։

կը մասնակցին բազմաթիւ երիտասարդական, հայրենակցական եւ հասարակական խմբակցութիւններ։

Խօսք կ՛առնեն Գ. Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Հայ Սպայից), ՀՐԱՆԴ Գ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ (Զօմ)։

Ուխտագնացութեան կը մասնակցին Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկի մասնաւոր պատուիրակութիւն մը իրենց դրօշակով։ Խօսք պիտի առնէ իրենց ներկայացուցիչ Պ. ՏԻԻԹՕ։

Բացման խօսքը պիտի ըսէ Միութեան Նախագահ Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ։

Կը հրաւիրուի փարիզեան հայ հասարակութիւնը խուռներամ փութալ այս նուիրական այցին։

ՀԱՒԱՔԱՎԱՅՐ.— փլաս կամպէթթային նայող փէռ Լաշէզի գլխաւոր մուտքին առջեւ, ժամը 2.30ին։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— մէթրօ փլաս կամպէթթա: օթօպիւս 26 — 96 P.C. եւայլն։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ծանօթ լրագրավաճառ C. Rogerի ՄՕՍ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրկինեոնի վրայ)։

ՃԱՇԱՐԱՆ-ՍՐՃԱՐԱՆ

« ՏԱՄԱՍ «, Palais de la Bière

4, Traverse de Mont-de-Piété, Marseille

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ուրախութեամբ կուգամ ծանուցանելու յարգոյ յաճախորդներուս եւ հասարակութեան թէ ճաշարանիս նորոգութիւնը աւարտած, ՍՐԱՀԸ ՄԵԾՑԱԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ, վերաբացուած է,

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ BIÈRE PHENIX ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԶԵՏԵՂՈՒԱԾ ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Գարեջուրի հետ կը տանք ճոխ եւ զանազան աղանդերներ։

ԷՔՍՊՐԷՍ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՄԵՂ ՍՈՒՐՃ

Ճաշարանիս մէջ պիտի գտնէք ըստ առաջնոյն անթերի սպասարկութիւն, ԱՄԷՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ ՃԱՇ, ՊԱՂ ՄՍԵՂԷՆՆԵՐ, ՔԷՊԱՊՆԵՐ, անպակաս կարգով ԲԻԼԱՒ եւ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ պատրաստուած մասնագէտ խոհարարներու կողմէ։

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՑ Է ՄԻՆՉԵՒ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 2Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ, ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ԾԱՆՕԹ.— ճաշի ժամերէ դուրս յաճախորդները կրնան նարտի եւ թուղթի խաղերով զուարճանալ, միութիւններու համար կը տրամադրուի մաքուր եւ օդաւէտ ժողովասրահ եւ իրենց գոյքերուն համար առանձին պահարաններ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ 15—16 տարեկան հայ աղջիկ մը teinturierի քով աշխատելու համար։

Դիմել՝ Kurkdjianի, 105 bis Route de Montesson Chatou (S. et O.)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ դիմացկուն նստարաններ, թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ։ Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ ատաղձագործի վերաբերեալ գործեր։ Աժան, մաքուր եւ արագ։ Դիմել՝ ՀԱԹԻՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Borderie, Marseille։

"Paris-Moderne,,

S. A. R. L. Fabrique de Confection Pour Dames

51 Rue du Caire (Place du Caire)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Assureur—conseil

Ancien combattant volontaire de l'armée Française

2e. etage, 94 Rue Lafayette, Paris (9e.)

Téléphone; Provence 20—07. Métro; Poissonnière

Ամէն տեսակի ապահովագրութիւններ՝ վստահելի ընկերութիւններու մօտ, նպաստաւոր պայմաններով։ Ապահովագրական փոփոխներու վերստուգում, էքսփէրթիզ, արկածի եւ հրդեհի խնդիրներու կարգադրութիւն, ըրքուր (recours). վէճելի խնդիրներու քարեկամական եւ դատարանական կարգադրութիւն։ Նաթիւրալիզասիոնի, ամուսնութեան, ասիսթանս (assistance)ի, հաշուական խնդիրներու օրինական հետապնդում։ Հաշուական տոմարներու կազմակերպութիւն՝ համաձայն նոր օրէնքներու, էքսփէրթիզ, պիլան եւ հարկային վարչութեան մօտ հետապնդում։ Պաշտօնագրերու խմբագրութիւն։ Ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Կատարեալ գաղտնապահութիւն, արագ կարգադրութիւն, չափաւոր գին։

Կ'ընդունի ամէն օր, կէսօրէ վերջ ժամը 14—19։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ Pelletier կամ Cadet

Աղանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով։

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակին եւ անմրցելի գիներով ։ Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները ։ Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը ։ Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ ։ Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն. ։ Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում ։ Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը ։

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ծերունի Խաչօն նկատեց, որ հակառակ իր հաճութեան եւ կամքին, իր վզին զրեցին հարիւր ոսկին, եւ կասկածանքի տեղիք չը տալով, պատասխանեց ։

— Ես հազար ոսկու համար եսս բէկի սիրտը չեմ կոտրի ։

— Շէն մնայ ձեր տունը, ձայն տըւեցին Քրտերը ։

Տանուտէրը վերկացաւ, եւ դուրս գալով օդայից, իր մօտ կանչեց մեծ որդուն եւ ասաց, որ ծածուկ գնայ յարդանոցում թաղցրած ոսկիներից հարիւր հատ բերէ ։

— Ինչի՞ համար է, հարցրեց որդին ։

— Դու չե՞ս իմանում, որ անօրէնները եկան, կերան, խմեցին, հիմա պէտք է մի «դիշքիրասի» էլ տանեն, պատասխանեց հայրը տխուր ձայնով ։

— Աստուած ձեր քօքը (արմատը) կտրէ, անիծածներ, ասաց որդին, եւ կծոցը վեր առնելով, դիմեց դէպի յարդանոցը, որպէս թէ գնում է յարդ բերելու ։

«Դիշքիրասի» նշանակում է ատամների վարձ, մի այսպիսի վարձ ստանում էին Քրտերը մի ժամանակ, երբ շնորհ էին անում Հայի հացը ուտել, կամ նրա տանը հիւր լինել ։ Հիւրընկալը պարտաւոր էր վճարել, եթէ չը տար, զուցէ կ՛ննթարկուէր իր հիւրի անգութ զանահարութեանը ։ Այժմ թէեւ այդ սովորութիւնը մասամբ վերացել էր, բայց ոսկիներ դարձեալ ստացւում էին, միայն ստանալու եղանակը փոխուել էր եւ աւելի քաղաքավարի ձեւ էր ստացել ։

Մինչեւ ծերունու դառնալը, հիւրանոցում Քրտերի մէջ անց էր կենում հետեւեալ խօսակցութիւնը ·

— Եթէ չը բերէ ծերուկը ոսկինե-րը, ես կը հրամայեմ այս բոլէկս նրա տանը կրակ տան, ասաց բէկը կատաղած կերպով ։

— Հարկաւոր չէ, հանգստացնում էր նրա ազգականներից մէկը ·— Խաչօն բարի Հայ է · հարկաւոր չէ նրան վշտացնել ։ Նրա դուռը միշտ բաց է եղել մեր առջեւ, եւ ինչ որ կամեցել ենք, տարել ենք ։ Խաչօն լաւ մարդ է, պէտք չէ նրան աղ ու հացը մոռանալ ։

Նոյն միջոցին ներս մտաւ ծերունին, եւ ոսկիների քսակը դնելով բէկի առջեւ, ասաց ·

— Աստուած է վկայ, որ հոգուս համար էի պահել, որ Երուսաղէմ ուխտ գնամ եւ մուղդիսի դառնամ, բայց ձեր խաթրը չը կոտրեցի, բէկ ։

— Սուտ մի խօսիր, քաւոր Խաչօ, շատ ունես · շատ, այդ ես իմանում եմ, պատասխանեց բէկը, վեր առնելով քսակը, եւ առանց համրելու, իր գրպանը դնելով ։

Երեկոյեան զով ժամանակն էր արդէն ։ Բէկը հրամայեց ձիաները պատրաստեն, որ ճանապարհ ընկնի ։ Նա դուրս եկաւ օդայից եւ բակում տանուտէրի հետ ման էին գալիս, մինչեւ ամէն ինչ կը պատրաստէին ։ Նա տեսաւ Ստեփանիկին, որ այծեամի հետ խաղում էր ։ Մօտեցաւ նրան ։

— Լա՞ւն է, հարցրեց նրանից ։

— Լաւն է, բայց այդ մէկ ոտը շներր կծել են, վիրաւորուել է,— այդ ոչինչ, ես կը բժշկեմ ։ Խեղճ անասուն, երեւի ցաւում է, դրա համար ոչինչ է ուտում, պատասխանեց պատանին, կապելով այծեամի վէրքը ։

— Ստեփանիկ, ես տեսնում եմ, դու անասուններ սիրում ես · դրա համար ես կ՛ուղարկեմ քեզ իմ նորահաս քուռակներից մէկը ։

— Ձիաներ չեմ սիրում ։

— Ապա ի՞նչ ես սիրում ։

— Ահա այսպիսի այծեամներ, եղջերուներ, կաքաւներ եմ սիրում ։

— Շատ լաւ, դրանից յետոյ իմ որսերից որն կենդանի մնացած կը լինի, քեզ համար կ՛ուղարկեմ ։

Ծառաները իմացում տուին թէ ձիաները պատրաստ են ։

Բէկը շնորհակալութիւն յայտնելով տանուտէրին, դուրս եկաւ նրա տնից, դրան առջեւ կանգնացրել էին գեղեցիկ նժոյգը ։ Ինչքը ծերունի Խաչօն ձիու ասպանդակը բռնելով, նստեցրեց բէկին ։

Դա պատուի մեծ նշան էր, որով տանուտէրը ցոյց էր տալիս իր ծառայութիւնը դէպի պատուելի հիւրը ։ Նստելով ձիու վրայ, քուրդ ցեղապետը շարժեց ձեռքի երկայն նիզակը, խաղացրեց ձին, եւ մնաք բարով առնելով տանուտէրին, հեռացաւ ։ Ծերունին երկար անշարժ կանգնած, նրա ետեւից նայում էր ։ Նա տեսաւ, թէ որպէս բէկը իր ձին կրկին թռցրեց խրամից, արհամարհելով կամուրջը, որի վրայից անց էին կենում, նրա կարծիքով, թոյլ եւ անզօր արարածները միայն ։ Նա տեսաւ, թէ որպէս հետոյ մուտ եղաւ նա թփերի միջից յայտնուեցաւ նապաստակին, եւ արծուի արագութեամբ նրա ետեւից հասնելով, ցցեց նիզակը խեղճ անասունի կողքին ։ Այդ բոլորը տեսնում էր նա, մի եւ նոյն ժամանակ նրա գլխում անց էին կենում այսպիսի մտածութիւններ · «Ինչո՞ւ այսպէս է երկնի եւ երկնքի դատաստանը · Քիւրտը հաց չունի ուտելու, Հայը վարում է, ցանում է եւ նրա համար պաշար է պատրաստում · · · Քիւրտը գեղեցիկ նժոյգ ընծայ է ստանում, նստում է, զուարճանում է, գեղինը զողացնում է իր ոտների տակ, իսկ Հայն է տալիս նրա փողը · · · Հայը, որ բացի աւանակից մի ուրիշ անասունի վրայ նստելու իրաւունք չունի » · · ·

Ը ·

Նոյն աւուր գիշերային պահուն ծերունի Խաչօի որդիները բոլորը դարձել էին դաշտային աշխատութիւններից ։ Սրահի մի անկիւնում վառվում էր իւղային ճրագը եւ նրա բէկբեկուն լոյսը տարածում էր իր չորս կողմը աղօտ ճառագայթներ ։ Տանուտէրը իր որդիների հետ բոլորել էին ընթրիքի սեղանի շուրջը · նրանք լուռ ուտում էին · խօսում էր երբեմն ծերունին հայրը միայն ։ Գարնանային թարմ օդը սրահի նուրբ զովութեամբ թափւում էր սրահի մէջ, եւ հեռից լսելի էր լինում ոչխարների բառաչելու ձայնը, որ դառնում էին արօտից ։ Թոնրատնում հարսները ընթրիք էին պատրաստում հովիւների եւ մշակների համար ։ Նրանք դեռ ոչինչ չէին կերել, պէտք է բոլորին կերակրէին, յետոյ իրանք եւս սեղան նստէին աղջիկների հետ ։ Փոքրիկ մանուկները խաղալուց յոգնած, վաղուց քնած էին, առանց մի բան ուտելու ։

ՐԱՖՖԻ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Երկրամի Ցառաջի գրասենեակ

Գ. ԱԻԽՏ ԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 2 SEPTEMBRE 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3514

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԺՈՒԱ՞Ր Է ԿԱՏԱՐԵԼ ԱՅՍ ՓՈՐՁԸ

Տարեկան արձակուրդի առթիւ, շարք մը խորհրդածութիւններ հրատարակեցինք վերջերս :

Այդ շարքին մէջ, կը թելադրէինք «ողափոխութիւն» մըն ալ գլուխներու մէջ կատարել, մասնաւորապէս նկատի առնելով կացութեան բարդութիւնը՝ Արտասահմանէն մինչեւ Հայաստան :

Ըսել կ'ուզէինք թէ անհրաժեշտ է թօթափել կարգ մը ունակութիւններ, մէկդի դնել կանխակալ կարծիքներն ու քարացած գլխեւիքները, որպէսզի կարելի ըլլայ ելք մը գտնել :

Այս թելադրութիւնը չի նշանակեր հրաժարիլ սեփական համոզումներէն կամ ուղեգծէն: Որ եւ է քաղաքական հոսանք անշուշտ հաւատարիմ պիտի մնայ ե՛ւ իր ծրագրին ե՛ւ իր գործունէութեան հիմնական սկզբունքներուն: Այս մասին վիճիլ՝ կը նշանակէ ջուր ծեծել :

Ուրեմն, մեր թելադրութեան միտքն էր ոչ թէ «դարձ»ի հրաւիրել այս կամ այն հոսանքը, արմատապէս փոխելու համար իր քաղաքականութիւնը, այլ քիչ մը նոսրացնել, թեթեւցնել մթնոլորտը: Պարպել կուտակուած բորբոսները, որոնք ուրիշ բանի չեն ծառայեր եթէ ոչ արիւն պղտորել :

Մեր կարծիքով, ներկայ պարագաներուն մէջ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է այս «ողափոխութիւնը», քանի որ, թէեւ կիրքերը բաւական մեղմացած են, բայց վէրքերը միշտ կը բանին եւ կրնան բորբոքիլ մէկ օրէն միւսը: Կաղութէ գաղութ, վարակիչ ապմեր կան որ կրնան տարածուիլ, եթէ մեր աչքերը գոցենք եւ հանրային կեանք վարենք ճիշդ այնպէս ինչպէս երէկ: Առանց մեր շուրջը նայելու :

Այս նոյն հարցն է որ կը շօշափէ Պուքրէշի «Արազ»ը, խմբագրականով մը որ արտատպուած է այսօր, «Մամուլ»ի բաժնին մէջ:

Ահաւասիկ անոր հիմնական մասը, թէեւ կարճ, բայց արժանի ուշադրութեան.

«... Ու ատոր համար բիւզանդական վէճերով կրկին ժամավաճառ ըլլալու ատենը չէ: Նախ վայրկեանը չէ գաղութներու մէջ տասնըհինգ տարուան ընթացքին փորձուած վրէպներուն եւ մեղքերուն դատաստանը ընելու: Ոչ ալ մէկուն կամ միւսին երէկուան սայթաքումները երեսին տալու՝ ճիշդ գիրար կլոր սեղանի մը շուրջ հրաւիրելու պահուն: Տղամարդու գործ չէ սխալը զգացողի մը կրկին երեսը զարնել իր երէկուան սխալը, ոչ ալ երէկուան այդ վրիպանքները արդարացնելու համար Հայոց Պատմութիւնը սկսիլ Ջրհեղեղէն: Զիրար պզտիկ ձգելու համար իմաստ մը չկայ, յեղյեղել երէկուան «լորձնաշուրթն փառաբանութիւնները», կամ ծամծմել «Կարսի ամօթալի պարտութեան» կամ «Ալեքսանդրապոլի խայտառակ դաշնագրին» մաշած փաստերը:

Ոչ յաղթող, ոչ ալ պարտեալ նկատի կ'ունենան մարդիկ երբ որ յօժարին կլոր սեղանի մը շուրջը բոլորուիլ: Իրաւացի, անիրաւ փնտռելու չենք մենք ալ՝ եթէ կ'ուզենք որ արդիւնաւոր ըլլայ մեր իրարանցումը վտանգին առջեւ: Ապա թէ ոչ վտանգը կուգայ, եւ դարձեալ անպատրաստ կը գտնէ մեզ՝ ինչպէս գտած է բազմիցս մեր պատմութեան ընթացքին :

«Գլուխները պարպելու» այս պայմանը անշուշտ հզօր ճիգ մը կը պահանջէ, մանաւանդ «Հայաստանասէր» կոչուած հոսանքներէն :

Անոնք տարիներ ու տարիներ նոյն կախարդական շրջանակին մէջ թաւալած ըլլալով, անվերջ կրկնելով խուժանավարական բանաձեւեր, դժուար թէ կարենան բարեփոխուիլ մէկ օրէն միւսը :

Տեսաք, արդէն լուրջ դարձ մը կատարած են շատ մը դիրքերու վրայ, Հօկէն մինչեւ հռչակաւոր «միացեալ ճակատ»ները: Եւ սակայն, երբ ճակատ ճակտի կը խօսիս հիմնական հարցերու մասին, անմիջապէս կը փրփրին եւ շարք - շարք յօդուածներ կը թխեն, կրկնելու համար միեւնոյն բաները, — Դուք չէի՞ք որ ... Պէտք է փոխէք ձեր ճամբան...

Այս աժան ամբոխավարութեան հանդէպ, Դաշնակցական մամուլն ալ կը հարկադրուի տարիներ ու տարիներ կրկնել հազար անգամ ապացուցուած ճշմարտութիւններ: Իր կարգին հարուածել, երբեմն ալ ապարէզ կարդալ,— եւ պատմութիւնը կը շարունակուի անփոփոխ: Հասարակութիւնը ինքն ալ չի հասկնար թէ որո՛ւ կը մնայ վերջին խօսքը ...

Կան վերջնապէս հաստատուած ճշմարտութիւններ, կան հաստատ համոզումներ եւ հիմնաւորուած տեսակէտներ: Կան մշակուած, փորձուած ուղիներ եւ գործունէութեան միջոցներ: Այս բոլորի մասին իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը պահէ իր ազատութիւնը:

Բայց, քանի որ ինքնապաշտպանութեան, մինչեւ անգամ ֆիզիքական գոյութեան հոգեր ունինք այսօր, շատ ծա՞նր է հետեւեալ բանաձեւը, հասկացողութեան մը գալու համար,— «ոչ յաղթող, ոչ ալ պարտեալ»:

Քաղաքական կեանքի մէջ արժէք չունին մանր - մունր դիրագծութիւնները: Մանաւորապէս մեզի համար, եւ ներկայ պայմաններուն մէջ, հասարակ պերճանք է այդ :

Այս երկրին մէջ, ժողովրդական Ճակատին երեք թեւերը երբ կը բանակցէին գործակցութիւն մը հաստատելու համար, պայմաններէն մէկն ալ այն էր որ փոխադարձաբար վերջ տանեն լրագրական եւ քարոզչական կրքոտ յարձակումներն ու վարկաբեկումները:

Արդարեւ, շատ ծանր համեմատութիւններ ստացած էր բանավէճը թերթէ թերթ: Եւ սակայն կրցան համաձայնիլ, առանց կորսնցնելու քննադատութեան իրաւունքը :

Անկարելի՞ է այսպիսի փորձ մը մեզի համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԳԻՆԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ

»»»» ◦ ««««

Ամբողջականը՝ 200, զեղչուածը՝ 42 փրանք

Օգոստոս 31ին հրատարակուած հրամանագրի մը համաձայն, ինքնութեան թուղթերու գինը 160 Փր.էն կը բարձրանայ 200 Փր.ի: Անոնք որ հայր կամ մայր են Ֆրանսացի զաւակներու, պիտի վճարեն 50 Ֆրանք. օտար ուսանողները եւ վարձու բանուորները պիտի վճարեն 42 Ֆրանք: Այն օտար գրագէտները եւ ուսումնասիրողները որ կը լրացնեն կարգ մը պայմաններ՝ պիտի վճարեն 8 Ֆրանք :

Ինքնութեան թուղթերուն տեւողութիւնը դարձեալ երեք տարի է: Այս յաւելումները եղած են, նկատի առնելով Ֆրանքին անկումը :

1935 դեկտեմբերին քուէարկուած օրէնքով, օտար աշխատաւորները եւ կարգ մը դասեր ինքնութեան թուղթ կը ստանային 35 Ֆրանքով:

Նոր հրամանագրին համաձայն, այն օտարականները որ ծառայած են Ֆրանսական բանակին մէջ, մեծ պատերազմի ընթացքին կամ Օտար Լեգէոնին մէջ, ազատ են ինքնութեան թուղթի տուրքէն. իսկ բանուորներու կիները, զաւակները եւ ծնողները նոյնպէս զեղչեալ գին պիտի վճարեն, եթէ ընտանիքի պետին հետ միասին կը բնակին :

Անշուշտ հրամանագիրը պիտի վաւերացուի խորհրդարանէն, ինչպէս միւս բացառիկ օրէնքները: Հաւանական չէ որ լուրջ ընդդիմութեան հանդիպի նոր յաւելումը :

Հրամանագիրը միեւնոյն ատեն տուրք մը կը հաստատէ այն գործատէրերուն վրայ որ կ'ուզեն օտար բանուորներ բերել Ֆրանսա եւ անհրաժեշտ արտօնութիւնը կը խնդրեն ատոր համար: Տուրքին չափն է 20 Ֆրանք, Ֆրանսա բերուած իւրաքանչիւր բանուորի կամ պաշտօնեայի համար եւ հաստատուած է հոգալու համար օրինական գործողութեան եւ հսկողութեան ծախքերը: Արտօնութիւն ստանալու համար անհրաժեշտ է ցուցնել վճարման ընկալագիրը :

Թերթերու թղթատարական ծախքերը կը բերկեան

Անցեալ յուլիս 8ին հրատարակուած հրամանագրով մը, աւելցած էր թերթերու թղթատարական ծախքը՝ թէ Ֆրանսայի եւ արտասահմանի համար :

Այս յաւելումը շատ ծանր կշռած ըլլալով թերթերու վրայ, նախարարական խորհուրդը հետեւեալ բարեփոխումը հաստատեց, մասնաւոր հրամանագրով մը որ երէկ իսկ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ (1 սեպտ).

—Մասնաւոր գծով (ռութէ) եւ պայուսակէ զուրս ղրկուած թերթերու (ներքին թղթատար) ծախքն է 2 սանթիմ 75 կրամի համար, 4 սանթիմ սովորական ճամբով, հասով՝ 10 սանթիմ, 75էն 100 կրամ՝ առաջին շարքը 5, երկրորդը 7 եւայլն :

Ֆրանսական թերթերը առաքման համար մասնաւոր սպասարկութիւններ եւ գործակալութիւններ ունենալով, պիտի կրնան մեծապէս օգտուիլ այս բարեփոխումէն :

*** Նախարարական Խորհուրդի նոյն նիստին մէջ որոշուեցաւ արտադրութեան տուրքէն զերծ կացուցանել Ֆրանսերէն գիրքերը՝ հեղինակներուն իրապէս վճարուած գումարին համար :

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ ԱԶԳ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԾՈՒԵՑԱՆ

Պետութեան բաժինը պիտի ըլլայ 51 առ հարիւր

Տաժանելի բանակցութիւններէ ետք, վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, Ֆրանսայի բոլոր երկաթուղիները վերածուեցան ազգային ընկերութեան մը եւ հրամանագիրը հրատարակուեցաւ երէկ իսկ: Շօթանի դահլիճին վերջին հրամանագիր - օրէնքն էր այս:

Նոր հրամանագրով, թէեւ Ֆրանսայի երկաթուղիները ազգայնացման չեն ենթարկուիր, ինչպէս կը պահանջէին ընկերվարականները, բայց, 1938 յունուար 1էն սկսեալ, պիտի վերածուին ազգային ընկերութեան մը, որուն մէջ պետութիւնը պիտի ունենայ բաժնեթուղթերու մեծամասնութիւնը, 51 առ հարիւր, մնացեալը ձգելով մասնաւոր ընկերութեանց: Վարչական խորհուրդին մէջ ալ պետութիւնը քուէներու մեծամասնութիւն պիտի ունենայ: Այսպէս մէկ ընկերութեան մէջ ձուլուած երկաթուղիները պիտի գտնուին հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան վարչութեան տակ:

Ինչպէս ըսինք, բանակցութիւնները տաժանելի եղան եւ վախ կար որ խզուէին: Մէկ կողմէ ընկերվարականները կը պնդէին ազգայնացման մասին, միւս կողմէ մասնաւոր ընկերութեանց ներկայացուցիչները չէին ուզեր զոհել իրենց շահերը: Վարչապետը եւ ելմտական նախարարը ամէն ճիգ թափելով, եւ քաղաքական կացութեան փափկութիւնը բացատրելով, յաջողեցան միջին ճամբայ մը գտնել :

Կնքուած համաձայնութեամբ, 45 տարի վերջը, 1982ին, երկաթուղիները իրենց բոլոր գոյքերով պիտի անցնին պետութեան, առանց որ եւ է փոխարինութեան :

Նորակազմ ընկերութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ դարմանել երկաթուղիներու քրոնիկ բացերը, որ կը ծանրանան պետական գանձին վրայ: Անցեալ տարի բացը հասած էր 27 միլիառ Ֆրանքի, եւ մինչեւ տարեգլուխ չորս միլիառ եւս պիտի աւելնայ :

ՉԻՆԵԺԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Քոլերա ծագեցաւ Շանկայի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, այսօր - վաղը մեծ ճակատամարտ մը կը սպասուի Շանկայի մէջ: Միւս կողմէ քոլերա ծագած է Շանկայի Ֆրանսական թաղամասին մէջ, սաստկացնելով ընդհանուր մտահոգութիւնը :

Թաղամասին Ֆրանսական ոստիկանութիւնը հաստատեց թէ քոլերայի քանի մը դէպքեր պատահած են, 24 ժամուան մէջ, անշուշտ փոխանցուելով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

—o—

Վերջերս իմացայ թէ հայ հրատարակիչ մը ձեռնարկեր է նորէն տպելու «Գաղտնիք Հաւատաքննութեան»ը :

Կը թուի թէ այդ մարդը խորհրդային թերթ չի կարդար. այլապէս, կա՛մ նոր տպագրութիւնը մէկդի կը դնէր, եւ կա՛մ, իբրեւ լրացուցիչ մաս կը հրատարակէր հատընտիր հաւաքածոյ մը՝ խորհրդային կեանքէ :

Այս տեսակէտէն անգնահատելի գանձ մը կը կազմէ մասնաւորապէս «Խորհրդային Հայաստան»ը :

Ո՛ր թիւը կ'ուզէք առէք, հարեւանցի ակնարկ մը իսկ բաւական է ... դարձի գալու համար :

Երէկ նոր կապոց մը հասած էր, Յուլիս 30 — օգոստոս 12 :

Աջ դարձուցինք, ձախ դարձուցինք եւ ի՞նչ,— դաւաճաններու շարքը նոխացեր է նոր անունով մը, նախորդ վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան: Ա՛լ շարեցէք ածականները,— «հայ ժողովրդի երիցս անիծեալ թշնամիներ, տրոցկիստ-նացիոնալիստ, վնասարարներ, լրտեսներ »...

Զտելով - զտելով, այժմ սկսեր են տաշտին եզերքները քերել :

«Խ. Հայաստան»ի օգոստոս 5ի թիւին մէջ, Բ. էջին թերթօնի բաժինը գրաւած է ամբաստանագիր մը, հետեւեալ պերճիմաստ խորագրով.— Ով թոյլ է պայքարում, նա օգնում է թշնամուն» :

Ցօղուածին տակ ստորագրութիւն չկայ : Ուրեմն խմբագրութիւնն ինքն է որ կը խօսի : Եւ կամ Հայկոմկուսի կենտկոմը:

Ի՞նչ կ'ըսէ «խուշիկ»ը: Նախ յառաջաբանը.

— « Հայաստանի բոլշեւիկները ղեկավարւում մեծ Ստալինի հանճարեղ ցուցմունքներով, երկաթէ աւելով մաքրում, հիմնայատակ ջարդ ու փշրում են անում գերմանո-ճափոնական Փաշիզմի գործակալ տրոցկիստական - նացիոնալիստական - սպեցիֆիկեան հակայեղափոխական տականքներին, դաւաճան Խանջեանի եւ ընկերութեան հակայեղափոխական հովանու տակ ու նրանց ուղղակի դիրեկտիվներով գործող նացիոնալիստ - տրոցկիստ գրականագէտներին: Հայաստանի բոլշեւիկները Կենտրոնական Կոմիտէի ղեկավարութեամբ եւ ընկ. Բերիայի անմիջական օժանդակութեամբ հիմնայատակ փշրեցին այն հակայեղափոխական խմբերը, որոնք տարիներ շարունակ արգելակում էին մեր գրականութեան առողջ զարգացմանը: Հայաստանի խորհրդային գրականութիւնը ներկայումս ապրում է իր նոր, ստեղծագործական անկաշկանդ վերելքը »:

Արդ, «վերելք»ի այս ճամբուն վրայ, շատ ետ է մնացեր Հայաստանի Գրողներու Միութեան օրկանը, «Գրական Թերթ», մոռացութեան տալով «Ստալինի հանճարեղ ցուցումները» :

— « Բաւական է թերթել «Գրական Թերթ»ի 1937 թւի համարները, տեսնելու համար, որ նրա խմբագրութիւնը մինչեւ օրս բոլշեւիկեան անողոք պայքար չի ծաւալել հակայեղափոխական տրոցկիզմի, նացիոնալիզմի, սպեցիֆիզմի, սրանց կոնկրէտ ներկայացուցիչների՝ Բակունցի, Սիմոնեանի, Վանանդեցու, Ալազանի եւ նման այլ սրիկաների դէմ եւ նրանց հասցէին ընդհանուր խօսքեր ասելուց բացի համարեա դէնը չի գնացել »:

Բարակ - բարակ մանելով եւ խեղդկապը օլորելով «Գրական Թերթ»ի վզին, անստորագիր դատախազը ուրիշ աւելի մեղք մըն ալ երեւան կը հանէ,—

Թերթը 1937 յունիս 19ին թիւ մը նուիրեր է Մաքսիմ Կորքիի, երկար խմբագրական մըն ալ տպելով այս առթիւ: Բայց,— լսեցէք եւ սարսափեցէք.

— « Այդ երկար առաջնորդողում մի տառ անգամ չէք գտնի այն մասին որ Գորկին դարձաւ բանուոր դասակարգի մարտիկ եւ բոլշեւիզմի դեդարուեստական խօսքի մեծ վարպետ՝ շնորհիւ մեծահանճար Լէնինի եւ Ստալինի ճիշդ բոլշեւիկեան հոգատարութեան եւ դաստիարակութեան »:

Այս ալ վերջաբան.

— « Մինչեւ հիմա «Գ. Թ.», եթէ չասենք աւելին, գոնէ շատ թոյլ է պայքարել տրոցկիզմի - նացիոնալիզմի հակայեղափոխական «գրական » պրոդուկցիայի (արտադրութիւն) դէմ: Իսկ բացարձակ ճշմարտութիւն է, որ ով թոյլ է պայքարում թշնամու դէմ, փաստօրէն օգնում է նրան»:

Ուրեմն, «մերկացուած»ներու նոր ցանկ մը պիտի կարդանք գալիք թղթաբերով: Այս անգամ՝ «գրականական» ճակատին վրայ, ուր ողջ մնացողները արդէն կը դողան աշնան տերեւներու պէս :

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»» ◦ ««««

Ապստամբութեան ծրագիր մը 1937ի համար?

Երէկ հաղորդած էինք թէ մեծ դատ մը բացուած է Վրաստանի մէջ: Թանի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ Մոսկուայէն, օգոստոս 31 թուականով.—

Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոկա» թերթը ամբողջ էջեր կը նուիրէ դատավարութեան: Տասնըմէկ Վրացիներ, մեծ մասով կուսակցութեան նախկին անդամներ որոնք շատ կարեւոր պաշտօններ վարած են, ինչպէս նախագահ կամ քարտուղար շրջանային կեդր. գործադիր կոմիտէներու, տնօրէն սովխոզներու, կոլխոզներու եւ հողագործական կայաններու, դատաւոր, նախագահ գիւղական խորհուրդի եւն. Սղնախի շրջանին մէջ (արեւելեան Վրաստան), ամբաստանուած են թէ կ'ուզէին տապալել խորհրդ. իշխանութիւնը, ըմբոստութիւններ սարքելով, մարտական ուժեր հաւաքելով, ահաբեկումներ կատարելով համայնավար պետերուն դէմ, բազմապատկելով խափանարար գործողութիւնները հաւաքական տնտեսութեանց մէջ եւ ժողովրդային դժգոհութիւն յարուցանելով իշխանութեան դէմ: Ամբաստանեալները բոլորն ալ իրենք զիրենք յանցաւոր հռչակած են: Խոստովանած են թէ կը գործէին համաձայն վրացական աջակողմեան հակայեղափոխական կեդրոնի մը հրահանգներուն: Այս կեդրոնին պետերն էին Անդրկովկասի ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին նախկին նախագահը (վարչապետ) եւ դեր - նախագահը, Հէրման Մկալովլեշվիլի եւ Պետր Ակնիաշվիլի, երկուքն ալ ձերբակալուած իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ:

Առաջինին պաշտօնանկութիւնը ծանուցուած էր անցեալ յունիսին: Ակնիաշվիլի յայտնած էր ամբաստանեալ Արաշիցէի թէ 1937ին պատերազմ պիտի ծագի Խ. Միութեան դէմ եւ թէ հարկ է առիթէն օգտուիլ, ապստամբութիւնը կազմակերպելու եւ իշխանութիւնը գրաւելու համար: Ակնիաշվիլի նոր կառավարութեան գլուխը պիտի անցնէր: Ան առաջարկած էր Արաշիցէի՝ մարտական ուժեր հաւաքել բանի գործողութեան մը համար եւ 1936ին, իր գրասենեակին մէջ, գործավարներու խորհուրդի նիստին ատեն, անկէ պահանջած էր ահաբեկում կատարել Բերիայի դէմ, որ Սթալինի փոխանորդն է Վրաստանի մէջ:

«Զարիա Վոստոկա » շարք մը բանաձեւեր կը հրատարակէ որոնցմով Թիֆլիսի ժողովուրդը մահապատիժ կը պահանջէ հայրենադաւներուն համար :

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցն ալ հաղորդելով միեւնոյն տեղեկութիւնները, կ'ըսէ թէ դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ դռնփակ, առանց փաստաբանի եւ առանց վերաքննութեան իրաւունքի: Ինչպէս Վրաստանի, նոյնպէս ամբողջ Կովկասի եւ Խ. Միութեան մէջ ժողովներ կը սարքուին եւ բանաձեւեր կը քուէարկուին, մահապատիժ պահանջելով «կաղած շուներ»ուն համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՄԵՐ ԴՈՒՌՆ Է ՀԱՍԱԾ»

Սպանիոյ «ներքին» պատերազմը, կ'ըսէինք մեր նախորդ յօդուածով, պիտի փոխադրուի Տարտանէլի առջեւ, եթէ Ֆրանքօ իր դիրքը աւելի ամրապնդէ:

Մեր այս կանխատեսութիւնը իրականացաւ շատ աւելի արագ, քան կը կարծէինք:

Ու Թուրքիան, այսօր, անախորժ անակնկալի մը առջեւ է: «Խորհրդաւոր սուզանաւը», ինչպէս կը կոչեն, ալեկոծեց ոչ միայն Արեւելեան Միջերկրականը, այլեւ Մարմարան: Հետեւապէս եւ՝ Թուրքիան:

Ալեկոծեց, որովհետեւ, նախ, համաձայն Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին, որ եւ է օտար ընդծովեայ, Տարտանէլ մտնելէ առաջ, հարկ է որ առնէ Թուրք կառավարութեան հաւանութիւնը: Եւ երկրորդ, Տարտանէլը պէտք է անցնի ծովուն վրայով եւ ոչ թէ յատակէն:

Արդ, «խորհրդաւոր սուզանաւը» այդ նախապայմանը յարգած չէ: Աւելին — երբ Մարմարայի մէջ, «Համիտիէ» դպրոց-յածանաւը, նշմարելով զայն, ուզած է գիտնալ թէ որ պետութեան կը պատկանի, կրկին սուզանաւը արհամարհած է պատկան պետութեան տարրական իրաւունքը եւ, առանց պատասխանելու, աներեւոյթ է:

Ուրեմն, այդ անծանօթ սուզանաւը խախտած է Մոնթրէօյի համաձայնութիւնը, որով այնքան հպարտացեր էր Թուրքիան եւ որուն շնորհիւ, ըստ Ֆալիհ Րըֆքըի, «Մոնթրէօյի Թուրքիա»ն մը սկսած էր ապրիլ այլեւս:

Սուզանաւին մուտքը ժխտեց այդ կարծիքը, սակայն: Եւ զուր չէ, որ, համաձայն ստացուած տեղեկութեանց, ընդհանրապէս Թուրքիան, ու մասնաւորապէս Պոլիսը խորապէս ազդուած են այս դէպքէն: Այդ խռովքին ամէնէն մեծ փաստը կազմեց Թրակիոյ ռազմափորձերուն յանկարծական ընդհատումը եւ Աթաթիւրքի եւ նախարարներուն արագ վերադարձը Պոլիս: Թուրքերէն «Թան», խօսելով Պոզճա Ատայի առջեւ սպանիական նաւուն ականահարումի մասին, «պատերազմը որ մեր դրանն առջեւ է եկած» խորագրով կը գրէ.

— «Անցեալ օր, Մարմարայի մէջ սպանիական եւ իտալական երկու նաւեր իրարու բախեցան ու հեռաւոր պատերազմին մթնոլորտը շատ մօտէն զգացուցին մեզի: Հիմա, Նեղուցէն անմիջապէս դուրս, սպանիական նաւ մը Պոզճա Ատայի առջեւ ռումբով ու թնդանօթով կ'ընկղմի: Առաջին անգամն է որ սպանիական ներքին պատերազմ կոչուած համաշխարհային պատերազմը այսքան հեռուները կը տարածուի: Երբ այսքան հեռակայ ծովերու խաղաղութիւնը կը խանգարուի, այլեւս արդար աշխարհի համար վրդովիչ կը դառնայ: Ամբողջ աշխարհի աչքին առջեւ, ըմբոստ ուժի մը դրօշը կրող ընդծովեայ մը Միջերկրականի Արեւելեան ծայրամասին մէջ Սպանիոյ հրդեհին բոցերը կը բերէ»:

Մինչեւ Միջերկրականի ծայրամասը: Ոչ: Այդ «ըմբոստ ուժին դրօշը կրող» սուզանաւը, որ «պատերազմին բոցերը կը տարածէ», արդէն Թուրքիոյ ջուրերուն մէջ է՝ երբ այս տողերը կը գրենք: Տրուած տեղեկութիւններէն կը պարզուի, որ Թուրք կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է «սուզելու համար ընդծովեային վայրը»: Այս բացառութիւնը պէտք է մեկնել, անշուշտ, այն իմաստով թէ՝ Թուրքիան կ'ուզէ անզօրութեան դատապարտել զայն: Եւ սակայն, իր այդ փափաքը դժուար թէ իրականանայ, քանի որ «ըմբոստ ուժը» բացայայտութիւն մըն է, միայն եւ արդար աշխարհի հետ Թուրքիա եւս գիտէ թէ Ֆրանքօն ինքն իրմով ինչ է: Մնաց որ, կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, այդ սուզանաւը եթէ «ուրիշ պետութեան» մը չի պատկանիր, ունի, սակայն, խարիսխ մը, որ պէտք է շատ մօտ ըլլայ Տարտանէլի եւ, հետեւաբար, ենթակայ նոյն այդ «ուրիշ պետութեան»: Կը հասկցուի, անշուշտ, թէ ակնարկը կը վերաբերի Իտալիոյ, որուն մասնակցութիւնը Սպանիոյ կռիւներուն՝ աւելի քան բացայայտ է: Արդ, երբեք կասկած չունենալով, որ Իտալիան առնուազն իրաւունք է ու համամիտ թրքական ջուրերուն մէջ ու Մոնթրէօյի համաձայնութեան խախտումով «խորհրդաւոր ընդծովեայ»ի մը պատերազմական արարքներուն (ականահարել), արդէն իսկ իրականութիւն կը դառնայ մեր այն ենթադրութիւնը թէ՝ Թուրքիա, իր դիրքին բերումով, կամայ ակամայ իր չուրջ ու իր վրայ պիտի գտնէ Միջերկրականի միւս ծայրը տեղի ունեցող մեծ պայքարի մը անդրադարձումը: Եթէ նկատի ունենանք, միւս կողմէ, որ Թուրքիա համեմատաբար աւելի հակում ունի դէպի Ռուսիան՝ քան Իտալիան, ու կողմնակից է Մատրիտին՝ քան Ֆրանքոյի, պարզ կը դառնայ, թէ «ըմբոստ ուժ»ին պատկանող անդրօշ սուզանաւը կը հետապնդէ կրկնակի նպատակներ: Այսպէս, ան կը ձգտի խափանել ռուսական օժանդակութիւնը դէպի Սպանիա: Երկրորդ այդ խափանումը կատարել թրքական ջուրերուն մէջ՝ Թուրքիա, զայն մատնելով նեղ կացութեան մը, եւ, երրորդ, փաստօրէն հաստատել թէ Մոնթրէօն բացարձակութիւն մը չէ ու երբեք ընդունելի՝ մանաւանդ պէս Միջերկրականի ճակատագրով չահագրգռուած ուժերէն մէկուն կամ մէկ երկուքին համար: Աւելցնենք այս իրողութեանց վրայ նաեւ ուրիշ փաստ մը, որպէսզի ներկայի իրողութիւններն ու ապագայի — գուցէ մօտաւոր ապագայի — հաւանականութիւնները մեզի համար ըլլան յստակ ու մեկին:

Ճիշդ այն օրերուն, երբ Քամալ Աթաթիւրք ռազմափորձերու վայրէն հեւ ի հեւ Պոլիս կը վերադառնար՝ Մարմարայի մէջ «տարածուող սպանիական հրդեհէն» խռովուած, Մուսոլինի Սիկիլիոյ ռազմափորձերէն յետոյ ճառ մը կը խօսէր, ու կ'ըսէր, ի մէջ այլոց, թէ «պիտի չհանդուրժէին համայնավարութեան Միջերկրականի մէջ»: Այսինքն՝ այն հարուածը որ կը տրուի այժմ Միջերկրականի արեւմտեան ծայրը բոյն դրած համայնավարութեան, պիտի փոխադրուի մինչեւ արեւելեան ծայրը նոյն Միջերկրականին: Իսկ այս վերջին ծայրը, ինչպէս գիտենք, Տարտանէլն է:

Այս կերպով, արդէն Մուսոլինի նախանձանք կուտայ այն մերձաւոր հաւանականութիւններուն, որոնց ակնարկեցինք քիչ վերը: Զմոռնանք որ Մոնթրէօն իրապէս Տարտանէլ է բաց «բոլշեւիզմ»ը կամ Ռուսիան: Թրքական հաւանութիւն մը բաւական է որ Սեւ Ծովու ռուսական նաւատորմը իջնէ մինչեւ Միջերկրական: Մենք ամէնքն ալ պարզած ենք թէ ճիշդ այդ պատճառաւ ալ Իտալիա մերժած է վաւերացնել Նեղուցներու նոր պայմանագրութիւնը, քանի որ Տարտանէլի չուրջ պայքարը այժմ աւելի ուժեղ է Իտալիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, քան՝ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ:

Ուրեմն, հասկնալի է թէ ինչու Թուրքիա այնքան մեծ իրարանցումի մըն է մատնուած: Ֆրանքօ յուշագրով մը վճռապէս յայտարարեց թէ պիտի ականահարէ այն բոլոր նաւերը որոնք Մատրիտի օգնութիւն կը բերեն: Ու պիտի ականահարէ ինչ ջուրերու մէջ ալ գտնուին: Անհաւանական չէ, որ վաղը Սեւ Ծովու մէջ եւս պատահի այն, ինչ որ իրողութիւն է այսօր Մարմարայի մէջ: Խ. Ռուսիա դժուար թէ կարենայ ստանալ այն ինչ որ պահանջեց Թուրքիայէն, — ապահովել իր առեւտրական նաւերուն անվտանգ անցքը թրքական ջուրերէն: Թուրքիա այդ «ապահովում»ը կրնայ տալ միայն մէկ միջոցաւ, — իր կարգին ականահարելով այն բոլոր մարտանաւերը որ կ'ականահարեն իր ջուրերէն անցնող առեւտրական նաւերը: Իսկ ատիկա կը նշանակէ իր ջուրերուն մէջ փոխադրուած կռիւին մասնակցիլ սեփական ուժերով: Ատոր հետեւա՞նքը: Չէ՞ որ այդ արդէն կը նշանակէ վերցնել նետուած ձեռնոցը: Կամ՝ մղուիլ փորձանքէ մը որուն ելքը շատ անորոշ է եւ կրնայ չափազանց ճակատագրական ըլլալ:

Նուազ անպատեհ չէ ռուսական պահանջին ընթացք չտալը: «Համիտիէ»ն նկատեր է սուզանաւը, բայց բաւական կանացեր է, նշաններով սպառնում կատարելու թէ ինչ ազգի կը պատկանի ան: Այդ պարագային, ինչպէս եւ բացատրել թէ Մատրիտի ու Մոսկուան, իրենց կարգին, պիտի չփորձեն իրենց վաճառականական մինչեւ սպանիական նաւահանգիստները փոխադարձաբար ուժեր պտտցնել՝ իրենց նաւերը իրենց նաւերով պաշտպանելու համար, երբ մանաւանդ Մուսոլինի, իր ճառով, որոշապէս կ'ըսէ թէ կռիւը ամբողջ ծովին չուրջ կը կայանայ ու կը ձգտի Ռուսիան (համայնավարութիւնը) փակել Սեւ Ծովուն մէջ:

Աւելի քան ծիծաղելի կ'ըլլար, անշուշտ, ենթադրել թէ Ազգաժողովը կրնայ ելք մը գտնել: Այն ժողովը, զոր «մեռեալ» որակեց Մուսոլինի: Այդ պարագային, կարելի է նախատեսել թէ որքան ծանր կացութիւն պիտի ստեղծուի Թուրքիոյ համար, որ իր ջուրերուն մէջ կռուող ուժեր պիտի ունենայ: Ան չի կրնար փակել Նեղուցները: Կամ կը փակէ՝ յանձն առնելով այդ «փակում»ը խանգարել ուղղներուն հետ չափուիլ: Անհնարին չէ, նոյնիսկ, որ ան փորձէ ձեռք անցնել սպրդող ընդծովեան ու վճռը ծայրայ «ըմբոստ ուժ»ին եւ իր միջեւ:

Այս բոլոր հաւանականութիւններէն վերջ, կրկնենք, ուրեմն, ինչ որ կ'ըսէինք նախորդով, — քանի Ֆրանքօ կը յառաջանայ եւ, հետեւաբար, Իտալիա քանի կ'ապահովէ Միջերկրականի իր արեւմտեան դիրքը, կռիւը այնքան պիտի մերձենայ Միջերկրականի այն մասին, ուր տակաւին խնդրական է Իտալիոյ գերակշռութիւնը: Տարտանէլը, հակառակ Երկոտասան կղզիներուն ու համաձայն Մոնթրէօյին, աւելի շատ հակիտալական ուժերու — Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ — ենթակայ է, քան Իտալիոյ: Եւ ճիշդ այդ պատճառաւ ալ՝ ան ենթակայ է դառնալու պայքարին երկրորդ թատրը:

Պայքար մը, որ, Թուրքերէն «Թան»ի իսկ խոստովանութեամբ, եկած է «Թուրքիոյ դրանը առջեւ»:

Ոչ, — դռնէն ներս, քանի որ Պոզճա Ատայի ականահարումէն յետոյ, սուզանաւը վարանած չէ նաեւ Մարմարա մտնելու: Ձախող քայլ մը կրնայ Թուրքիան ենթարկել Սպանիոյ բախտին:

Զմոռնանք որ Երկոտասան կղզիները նաեւ օդային խարիսխներ ունին:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԲԵԼԳԻԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Վիեննայի Մխիթարեան տպարանը «Ազգային Մատենադարան»ի շարքին մէջ վերջերս հրատարակեց «Բելգիա եւ Հայերը» խորագիրով ուսումնասիրութիւն մը, որ գործն է ծանօթ բանասէր Պ. Ա. Սարուխանի: Հեղինակը պատմական մատենագրական տեսութիւն մը բրած է Հայերու եւ Պելժիքու յարաբերութեանց մասին, ԺԱ. դարէն մինչեւ մեր օրերը:

ԺԱ. դարուն սկիզբը Պելժիա եկող առաջին Հայը եղած է Անտիոքի Մակար եպիսկոպոսը: Յիշեալը ձգելով իր աթոռը, մեկնած է Եւրոպա, հոն քրիստոնեայ ազգերուն ծանօթացնելու համար Երուսաղէմի մէջ տիրող տխուր կացութիւնը եւ քրիստոնեայ ուխտաւորներու վրայ գործ դրուած բռնութիւնները մահմետական իշխանութեան կողմէ:

Այսպէս, Մակար եպս. Եւրոպայի զանազան երկիրները շրջելէ յետոյ, 1011ին կուգայ Պելժիոյ Կան քաղաքը ուր կը հիւրասիրուի Ս. Բաւոն կոչուած աբբայարանին մէջ: Յաջորդ տարին ժանտախտի համաճարակ մը մեծ աւերներ կը գործէ Եսքօ գետի աւազանի բնակիչներուն մէջ: Հայ եպիսկոպոսը մեծ անձնուիրութեամբ կը խնամէ հիւանդները, եւ ինքն ալ վարակուելով, զոհ կ'երթայ համաճարակին: Կ'ըսեն թէ իր մահով կը դադրի ժանտախտը:

Մակարի մահէն յետոյ, անոր գերեզմանը կը դառնայ տեսակ մը ուխտատեղի, ուր բազմաթիւ հիւանդներ կուգան բժշկութիւն գտնելու համար: Կաթոլիկ եկեղեցին սուրբերու կարգին դասած է զինքը: Մինչեւ այսօր Ապրիլ 10ին կը կատարուի իր տօնը:

Միջին Պելժիոյ Պրիժ քաղաքը իբր նաւահանգիստ առաջնակարգ դիրք մը կը գրաւէր միջազգային վաճառականութեան տեսակէտով: Ամէն երկիրէ առեւտրականներ հոն կուգային, ծախելու համար իրենց ապրանքները: 1340ին, Կիլիկիոյ Այաս քաղաքէն քանի մը հայ վաճառականներ առաջին անգամ ըլլալով կուգան Պրիժ, ծախելու համար հայկական կամ առհասարակ արեւելեան բերքեր, ներկեր, համեմներ, գորգեր, եւն.: Սակայն անոնք երկար ատեն չեն մնար հոն: 1358-1360 աւելի մեծ թիւով վաճառականներ կը հաստատուին Պրիժի հրապարակին վրայ եւ առեւտրական ընդարձակ գործունէութեամբ մը կը ձեռնարկեն: Անոնք իրենց ներմուծած արեւելեան ապրանքներուն փոխարէն, տեղական կամ եւրոպական ուրիշ երկիրներէ Պրիժի մէջ ամբարուած զանազան ապրանքներ կը գնէին եւ կը ղրկէին, կամ իրենց հետ կը տանէին թէ Այաս եւ թէ Միջերկրականի այն նաւահանգիստները, ուր մասնաճիւղեր հաստատուած էին: Պրիժի մէջ միջազգային առեւտուրով զբաղող ազգերը, ամէնքն ալ ունէին իրենց յատուկ «Ազգային տուները», որոնք լօժա կը կոչուէին: Հայերն ալ ունէին իրենց սեփական լօժան կամ «Հայստունը»:

ԺԵ. դարուն վերջերը Պրիժի ծովեզերքը աւազ լեցուելով, այդ քաղաքը իբր նաւահանգիստ կորսնցուց իր կարեւորութիւնը, որով հայ վաճառականները իրենց կարգին ստիպուեցան հեռանալ: Անոնցմէ շատեր հաստատուեցան Հոլանտայի Ամստերտամ քաղաքը: Այսպէս, Իզմիրէն եւ Նոր Ջուղայէն ուրիշ Հայեր հոն երթալով, հիմնեցին կարեւոր գաղթականութիւն մը, որ 200 տարուան գոյութիւն մը ունեցաւ, եւ նշանաւոր հանդիսացաւ ոչ միայն առեւտրական գործունէութեամբ, այլ մանաւանդ իր տպագրական ձեռնարկութիւններով: (Ամստերտամի գաղութի մասին ալ չահեկան ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է Պ. Սարուխան):

Խաչակրութեան շրջանին, հայ եւ պելժ յարաբերութիւնները կարեւոր հանգամանք մը առին: Առաջին խաչակրութեան պետերը պելժ իշխաններ էին, որոնք տիրեցին Փոքր Հայքին, թագաւորեցին Երուսաղէմի մէջ, ամուսնացան հայ իշխաններու հետ եւ սերտ յարաբերութիւններ մշակեցին հայ կաթողիկոսներու, հայ իշխաններու եւ առհասարակ հայ ժողովուրդի հետ: Պելժ նաւատորմիղներ գացած են Կիլիկիոյ ծովեզերքը: Պոլսոյ ժամանակաւոր լատին պետութեան կայսրերը պելժ իշխաններ էին: Մաթէոս Ուռհայեցի պատմիչը երկարօրէն կը խօսի Հայերու եւ Խաչակիրներու յարաբերութեանց մասին: Պելժիական արձանագրութեանց համաձայն, Հայոց վերջին թագաւորը՝ Լեւոն Ե. այցելած է նաեւ Պելժիա:

Պելժ բանասէրներ եւ զանազան հաստատութիւններ յաճախ իրենց քննութեան առարկայ բրած են Հայերէն լեզուն եւ Հայոց պատմութիւնը: Այդ մարզին մէջ մեծ դեր կատարած է Պոլլանտեան կոչուած ընկերութիւնը, որ Յիսուսեան կրօնաւորներու մասնաւոր խմբակցութիւն մըն է, եւ կը զբաղի «Գործք Սրբոց»ի (Acte Sanctorium) պարբերական հրատարակութեամբ: Գրիւքսէլի Պոլլանտեան ընկերութեան մատենադարանի արեւելագիտական բաժինին մէջ պատուաւոր տեղ մը կը գրաւէ հայկական մասը, ուր կարելի է գտնել հայերէն բազմաթիւ հրատարակութիւններ, եւ լիակատար հաւաքածոյ մը հայերէն պարբերական ուսումնաթերթերու: Պոլլանտեաններուն մէջ կարեւոր դէմք մըն է հայր Պետերս, բազմահմուտ եկեղեցականը, որ մասնագէտ է արեւելեան լեզուներու եւ ունի հայագիտական երկասիրութիւններ:

Պելժիոյ առաջին մեծ հայագէտը եղած է Ֆէլիքս Նէվ, կաթոլիկ փրոֆէսոր մը, որ լրջօրէն ուսումնասիրած է հայ մատենագրութիւնը՝ մասնաւորապէս կրօնական գրականութիւնը, եւ հմտալից գրութիւններով ջանացած է հայ ժողովուրդին անցեալ մշակոյթը ծանօթացնել գիտական աշխարհին: Քառասուն տարի շարունակ, ան նուիրուած է հայ բանասիրութեան, լոյս ընծայելով արժէքաւոր աշխատութիւններ, որոնց մեծագոյն մասը ամփոփուած է «L'Arménie Chrétienne» խորագիրով մեծ հաւաքածոյի մը մէջ:

Պելժ հայագէտներու շարքին մէջ յաւագոյն տեղ մը կը գրաւեն նաեւ Ֆ. Լըպոն եւ Ժ. Մէօյլէրմանս: Այս երկու վարդապետները քաջ հայագէտներ են եւ հայ կրօնական մատենագրութեան մասին կատարած են լուրջ ուսումնասիրութիւններ:

Ինչպէս ծանօթ է, Պրիւքսէլի Ազատ համալսարանի արեւելագիտութեան բաժինին մէջ հիմնուած է հայերէն լեզուի եւ գրականութեան ամպիոն մը, որուն դասախօսն է փրոֆ. Ն. Ադոնց: Այդ ամպիոնին հիմնարկութիւնը կը պարտինք փրոֆ. Հանրի Կրէկուարի, որ հայասէր մըն է և քաջ արեւելագէտ մը:

Պ. Սարուխան իր գիրքին մէջ ջանացած է ամփոփ տեղեկութիւններ տալ այն բոլոր անցքերու մասին, որոնք աղերս ունին հայ-բելժ յարաբերութեանց հետ: Վերջաբանին մէջ հեղինակը համառօտ ծանօթութիւններ հաղորդած է նաեւ Պելժիոյ ներկայ հայ գաղութի մասին:

Հ. ՏԻՐՈՍԿԻ

ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ
«ՏՐՈՑԿԻՍՏ-ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏ...»

Գրած էինք, սեփական աղբիւրէ քաղած մեր տեղեկութեանց համաձայն, թէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանն ալ ձերբակալուած է ուրիշ երեւելիներու կարգին: Հայաստանի թերթերը լուռ կը մնային եւ երբեք չէին յիշատակեր Ս. Տէր Գաբրիէլեանի անունը՝ երբ կը հայհոյէին Խանջեաններուն, Երզնկեաններուն, Եսայեաններուն:

Բայց ահա «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (2 օգոստ.) չեն քաշուիր «ժողովուրդի թշնամի» յայտարարելէ նաեւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, որուն ճակատագիրը ոչ ոք գիտէ հիմակ: Ահա թէ ինչ կ'ըսէ նոյն թերթը իր խմբագրականին մէջ.—

«Այժմ արդէն հաստատուած է որ ներկայիս մերկացուած, հայ ժողովուրդի երդուեալ անիծեալ թշնամիները մեր երկրին մէջ դրամատիրութեան եւ կալուածատիրական վարչաձեւի վերահաստատիչները՝ աջերը, տրոցկիստ-նացիոնալիստ Տէր Գաբրիէլեանը, Երզնկեանը, Եսայեանը եւ միւս մնացորդները եւ լրտեսները երկար տարիներէ ի վեր կը խափանէին գիտանտեսութեան զարգացումը:

Մեր ժողովուրդը պէտք է գիտնայ թէ ինչ աւերիչ աշխատանք կը կատարէին այդ գարշելիները մեր գիտութեան դէմ»:

Եւ այսպէս «Խորհ. Հայաստան»ի ներկայ խմբագիրը, Յովհ. Պօղոսեան, կը շարունակէ բերանը աւրել, այդպէս հրամայուած ըլլալով իրեն, մինչեւ որ ուրիշ մը հրամայուի հայհոյել այս անգամ ալ իր հասցէին:

Ուրիշ խմբաճիկ մը, Ա. Շահումեան, (որ երբեմն վայելած է ա... սորը Հայաստանէն՝ իր իսկ ընկերներուն հրամանով), իբրեւ Երեւանի քաղաքային խորհուրդի նախագահ Հայաստանի կենտգործկոմի 5րդ նստաշրջանին, երկար ճառով մը կը յարձակի Երեւանի քաղաքային խորհուրդի նախորդ նախագահին՝ Գ. Մամի...

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914–1924

Պարտուած Խուսար բոցերու մէջ, թալա՛ն, թալա՛ն, ծուխ ու բոց օրերով, օրերով: Մեր գիւղը բարձր ըլլալով, գիշերները մինչեւ լոյս կը դիտէինք մեր հայրենակիցներու տուներուն հրկիզումը: Մէկ չարթուան ընթացքին աւերակ դարձաւ տարաբախտ Խուսար:

Հերթը եկաւ ընդհանուր հայ գիւղերուն: Կառավարութիւնը ամէն գիւղ 50-60 զինուոր ղրկած էր, արգիլելու համար Հայերուն գիւղէ գիւղ երթեւեկը, եւ այսպէս մենք միջոց չունէինք իմանալու այն վտանգը որ պայթիլ կը պատրաստէր մեզի համար:

Առտուն նոր նախաճաշի նստած էինք, երբ մեր դուռը զարնուեցաւ: Եղբայրս՝ Մկրտիչ գնաց դուռը բանալու: Եկողը Ալօեան Մելքոն աղային փոքրիկ աղջիկն էր, սիրուն Նուարդը: Նախ հօրս ձեռքը համբուրեց, ապա մայրիկիս եւ առանց բառ մը փոխանակելու սկսաւ լալ: Մօտ քառորդ ժամ չկրցաւ խօսիլ: Բոլորս աչքած իրեն կը նայէինք: Մայրիկս Նուարդը թեւերուն մէջ առաւ եւ սկսաւ խրախուսել: Նուարդ բաւական կազդուրուելէ վերջ ըսաւ.

— Երէկ իրիկուն Նէճիպ էֆէնտին հինգ զինուոր ղրկած էր, հայրս եւ Զաւարեան Կարապետ աղան ընթրիքի հրաւիրած: Գացին բայց տակաւին չվերադարձան: Այս գիշեր բնաւ չենք քնացեր, մայրիկս զիս ղրկեց, շատ կը խնդրէ որ Տէր Հայրիկը զօնաւ երթայ եւ հօրմէս լուր մը բերէ:

Հայրս սովորականին պէս տարձանակը կապեց, համբուրեց բոլորս, եւ դառնալով Նուարդին ըսաւ.

— Աղջիկս, հոգ մի ըներ, ահա ես կ'երթամ, հայրիկդ կը բերեմ:

Նուարդ աղաչեց.

— Տէր հայրիկ, զիս ալ միասին տար:

— Ոչ, աղջիկս, այնտեղ մեծ դաղան չուն մը կայ, քեզ կը խածնէ, հոս մեզի սպասէ մինչեւ որ վերադառնամ:

Հայրս մեկնելէ առաջ կանչել տուաւ Գալաճեան Գարեգինը եւ Հօրեղբօրս տղուն՝ Յարութիւնին ըսաւ.

— Ահա ես չունին զօնաւը կ'երթամ, շատ կասկածելի է իմ ողջ վերադառնալս: Եթէ բան մը պատահի եւ մինչեւ իրիկուն չվերադառնամ, այս գիշեր իսկ բոլոր ընկերներով պաշտպանեցէք զօնաւը. հոգ չէ թէ ես սպաննուած ըլլամ, զարկէք առանց խնայելու: Ահա ես կ'երթամ, իմ վերջին համբոյրներս բոլոր քաջ ընկերներուս:

Հայրս կրկին համբուրեց մեզ եւ մեկնեցաւ: Հազիւ կէս ժամ անցած էր, Անտոնեան Համբարը մեզի եկաւ եւ երբ հարցին մանրամասն տեղեկացաւ, բարկութենէն սկսաւ արտասուել: Այսպէս լուրը շուտով տարածուեցաւ: Բոլոր ընկերները կազմ ու պատրաստ կը սպասէին նամակի պահուն, ի հարկին պաշտպանելու համար կառավարական պաշտօնատունը:

Անցաւ երկու ժամ. մենք մեր շունչը բռնած եւ մեծ երկիւղով հօրս վերադարձին կը սպասէինք: Ահա հայրս եկաւ շատ մտահոգ եւ տժգոյն: Շատ փոխուած էր դէմքը: Խեղճ Նուարդը վազեց որ հօրմէն լուր մը առնէ.

— Մինակ եկար, տէր հայրիկ, ո՞ւր է իմ հայրիկս, ինչո՞ւ միասին չբերիր:

— Աղջիկս, դուն գնա մայրիկիդ ըսէ որ քաղաքը ժողով կայ. հայրդ եւ Կարապետ աղան մեր գիւղին կողմէ ժողովի գացած են, քանի մը օրէն պիտի գան:

Նուարդ լալով մեկնեցաւ:

Այս անգամ գիւղի վերջին ժողովն է. տժգոյն են բոլոր դէմքերը: Ակներեւ էր վտանգը: Դարձեալ անվեհեր Գաբրիէլն էր որ վիրաւոր առիւծի նման բարկութենէն կուլար: Ոտքի ելաւ եւ սկսաւ խօսիլ.

— Ընկերներ, ահաւասիկ պարզ է մեր ճակատագիրը: Ո՞վ ըսաւ թէ Հայը իրաւունք չունի զէնք գործածելու, իր պատիւը պաշտպանելու: Հաւատացէք որ այս անգամ Թուրքը օրօրոցի մանուկին անգամ պիտի չխնայէ, ողջ մնացողը անշուշտ պիտի չմոռնայ զիս:

Ժողովը վերջացաւ ապարդիւն:

Ինչպէս գրած էի, մեր գիւղին չէյխ Նէճիպ էֆէնտին հինգ զինուոր կը ղրկէ եւ իրիկուան ճաշի կը հրաւիրէ Մելքոն աղան եւ Կարապետ աղան: Երբ երկուքը մէկ հինգ զինուորներով զօնաւէն ներս կը մտնեն, շատ սիրով կ'ընդունուին, տասնեակ մը զինուորներ ոտքի կ'ելլեն եւ հիւրերը կը մեծարեն: Մէկ ժամ խօսակցութենէն վերջ, սեղանը կը շարուի եւ շատ լուրջ կ'անցնի: Յետոյ կարգը կուգայ նոր խօսակցութեան: Շէյխը կը սկսի.

— Մելքոն աղա, Հայերը քանի տարի է կատղած են, եւ այս տարի բոլորովին առեր կը քալեն: Մեր կառավարութեան դէմ կռիւ կը սարքեն, Հայաստան եւ ազատութիւն կը պահանջեն: Ահա օրինակը Խուսար գիւղի Հայերը ինչո՞ւ կառավարութեան դէմ կը կռուին եւ մեր զինուորները չարաչար կը սպաննեն: Անշուշտ ձեր ծրագիրն ալ այս է, որպէսզի մեզ մեռցնէք: Ժամանակին շատ անգամներ ձեր գիւղը պաշտպանեցի, եւ շնորհիւ ինծ բնաւ չէ կողոպտուած մինչեւ այսօր: Բայց այս անգամ ոչ. ես էի որ առաջին անգամ առաջարկեցի հայ կեավուրներու բնաջնջման որոշումը: Պէտք է լաւ գիտնաք որ այս անգամ ձեր Հայաստանը եւ ձեր ազատութիւնը մեր ոտքերուն տակ ճզմուելով պիտի տեսնէք, ձեզի նման դաւաճան կեավուրներուն գլուխը օձի պէս մենք պիտի ջախջախենք: Ահա այս պատճառով այս իրիկուն ձեզ ճաշի հրաւիրեցի. ուրեմն խոստովանեցէք իրականութիւնը. թէ ինչպէս մինչեւ հիմա ստացան նամակ ղրկեցիք եւ ինչո՞ւ կռուիլ կ'ուզէք մեզի դէմ:

Մինչ այս մերինները կը պատրաստուին մեկնելու, սակայն ուշ էր արդէն. Շէյխին հրամանին համաձայն, զինուորները կէս գիշերէ վերջ մերիններուն թեւերը եւ բերանները կը կապեն եւ ուղղակի քաղաքին ճամբան կը բռնեն: Երբ գիւղէն բաւական կը հեռանան, կը բանան բերաններուն կապերը: Առաջնորդողը մեր չէյխի մեծ տղան՝ Հաֆիզ էֆէնտին էր, որ զինուորներով: Հաֆիզ կը սկսի հարցաքննել.— Մելքոն աղա, խոստովանեցէք, ինչ էր ձեր նպատակը, ինչպէս եւ որո՞ւ միջոցաւ ... հետ կը թղթակցէք: խոստովանիմ ձեզի ազատել. գուցէ դուք գիտէք որ հայրս շատ ազդու մարդ է եւ մեծ անուն ունի թէ կառավարութեան մօտ եւ թէ աշիրեթապետներու մէջ, կրնայ փրկել ձեզ եւ բոլոր գիւղը, նոյն իսկ ամբողջ Քղին, ինչպէս տասը անգամներ փրկած է:

(2)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

ՆԻՍ, 27 Օգոստոս.— «Զգոյշ, տղա՛ք, գրօշակէն անդին մի՛ անցնիք, սահմանը սպասեցէ՛ք ձեր կարգին»։

Տիկին Երանեակին ձայնն է, ծովեզրը խաղացող տղոց կ'ազդարարէ որ ծով չմտնեն, պէտք է սպասեն միւս խումբին որ արդէն լողանքը վերջացնելով դուրս պիտի գայ ու տեղը տայ սպասողներուն։

Ինծի ընկերացող այցելուներու հետ հիացումով կը դնահատենք՝ տղոց առողջութեան ու կրթութեան սահմանուած կարգուկանոնը։

Նախորդ տարիներուն շատ խօսուեցաւ այս օգտակար գործի մասին, բայց որքան խօսինք, պէտք եղած քաջալերութիւնը տուած չենք ըլլար։ Գործի այց մը՝ բաւական է համոզուելու համար թէ օգափոխութեան համար ծնողական միջոցներէ զուրկ՝ 8-13 տարեկան տղաք, ինչպէ՜ս կատարեալ խնամք կը վայելեն հոս, Նիսի առազուտ ափերուն վրայ։ Արեւու եւ ծովու լողանք, պտոյտներ, կանոնաւոր խաղեր եւ մարզանք, առատ սնունդ, հանգիստ եւ մաքուր անկողիններ՝ օդաէտ եւ լուսաւոր սենեակներու մէջ բարեկեցիկ կեանք մը, ուր տղաք ամէն բան ձրի կը ստանան։

Նկատելի պարագայ մըն է սակայն տղոց սահմանափակ թիւը։

Փր. Կ. Խաչը մեծ զոհողութեամբ դնով 75-80 տղոց (երկու խումբ) օգափոխութեան ծախքերուն հազիւ կրցած է պիւտճէ մը յատկացնել։ Հրալոգութեան գործը ձրի կը տարուի, որպէսզի կարելի եղածին չափ լայնօրէն օգտուին տղաքը։ Այսպէս, մանուկներու օգափոխութիւնը վարելու համար վճարովի պաշտօնեաներ չկան, այլ Կ. Խաչի նուիրուած 3-4 տիկիններ կամ օրիորդներ, փոխն ի փոխ ամէն տարի կը տանին անձնուիրաբար այս ծանր պատասխանատուութիւնը։

Ինչո՞ւ սակայն այսքան զոհաբերութիւն բան մը չի խօսեր ամտարբեր - ներու սրտին։ Հայ կեանքին նուիրուած ուէ աշխատանքէ աւելի՝ երբ մնայուն, օգտակար եւ արդիւնաւոր գործ կարելի է նկատել մանուկներու օգափոխութիւնը, որուն ձեռնարկած է երեք տարիէ ի վեր Փր. Կ. Խաչը։ Լաւագոյն կ'ըլլար ուրեմն թելադրել մեր ունեւորներուն, որ աջակցին կարօտ տղոց առողջութեան սատարող այն ձեռնարկին։ Գալ տարուան համար պէտք է տղոց թիւը բարձրացնել՝ պիւտճէն ընդլայնելով։ Եթէ մեր ազգին ունեւորները համեստ դասակարգին տուածին չափ օգնել ուզէին Հ. Կ. Խաչին, կարելի էր օգափոխութեան տանիլ ամէն տարի հարիւրաւոր մանուկներ։

Ռ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

եանի վրայ, անուանելով զայն «հակայեղափոխական», Վարդան Գրիգորեանի վրայ, Երեւանի քաղաքային խորհուրդի Նախորդ փոխ-նախագահին, որ կ'անուանէ «քրէական անձնաւորութիւն»։ Քիչ յետոյ զանոնք կ'անուանէ «ժողովուրդի թշնամիներ», կամ «Երզնկեանի, Մատինեանի աւազակային հակայեղափոխական չայկա»։ Այլեւս, այս ամբաստանութենէն վերջ, դժուար չէ երեւակայել անոնց ճակատագիրը։

ԳԻՆԵՍԵՂԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԻՍԻ.— Սիրելի «Ցառաջ», այս չարթուան ընթացքին, ինչպէս շատ մը հայ զինուորցուներ, ես ալ գիր մը ստացայ Իսիի քաղաքապետութենէն, որ կը հրաւիրէր «պատուոյ գինիի» մը տրուած բանակ մեկնողներու համար։

Շաբաթ, 28 Օգոստոս ժամը 5.30ին 200ի մօտ խառն երիտասարդութիւն մը հաւաքուած էր Իսիի դատական սրահին մէջ։ Սեղաններուն վրայ շարուած էին ճերմակ գինիի շիշերն ու բազմաթիւ գաւաթներ, ինչպէս եւ կարկանդակներ։

Ժամը 6.10ին ընկեր Քոէսօն, քաղաքապետը սրահ կը մտնէ։ Բոլորս ալ ոտքի կ'ելլենք ու կը ծափահարենք։ Ներկաներու մեծ մասը հայորդիներ են, բոլորն ալ առողջ ու կայտառ։

Քաղաքապետը խօսք կ'առնէ ու կ'ըսէ.—

— Ընկերներ, ներկայ պայմանները կը ստիպեն որ բոլորդ ալ մեկնիք ուշ կամ կանուխ, հանրապետական բանակներու մէջ։ Ամէն տարի այս առթիւ քաղաքապետութիւնս գինեսեղան մը կը սարքէ որպէսզի իրար աւելի լաւ ճանչնաք եւ սիրեք։ Թէեւ պաշտպանողական եկամուտի աղբիւրները մերը մերը չեն, բայց ներկայ միջազգային կացութիւնը մեզ նման խաղաղասէր ժողովուրդ մը կը ստիպեն ինքնապաշտպանութեան դիմել, ուստի պէտք է զօրաւոր ըլլանք։ Հակազինուորութիւնը, որ մեծ տեղ բռնած է մեր մէջ, բարեփոխելու համար պէտք է որ ժողովուրդի զաւակները համաձայն զինուորական ամենաբարձր աստիճանին։ Հետեւաբար պէտք է զէնքի գործածութիւնը լաւ գիտնանք։

Ցետոյ խօսք առին զանազան Միութեանց ներկայացուցիչները։ Երգուեցաւ «Ինթէրնասիոնալ»ը, եւն.։ Հայերս երգեցինք «Ցառաջ Նահատակ»ը, եւ վերջապէս խօսք տրուեցաւ հայ ներկայացուցիչի մը որ, դժբախտաբար չկրցաւ լաւ արտայայտել մեր բոլորին զգացումները։ Չեմ գիտեր ո՞վ կարգադրեց որ Հայերու կողմէ խօսք առնէ այդ պարոնը։ Բարեբախտաբար պ. քաղաքապետը եւաւ եւ անոր պակասը լրացուց։ Մեզի այնպէս թուեցաւ թէ օտարը աւելի լաւ գիտէր մեր պատմութիւնը…

Ամէն ինչ վերջացաւ կարգապահութեամբ։

ԿԱՐՄՐԱԿԱՆ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ՍՊԱՌՆԱՅ»

— . —

Պուլկարական «Զօրա» թերթը հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ (22 օգոստոս).—

Մեծ պետութիւններուն եւ Սեւ ծովեան երկիրներու կողմէ Մոնթրէօյի մէջ ստորագրուած Նեղուցներու պայմանագրութիւնը Վոսփորն ու Տարտանէլը վերածեց տեսակ մը թրքական գետի։ Թուրք կառավարութեան իրաւունքը Նեղուցներուն վրայ՝ աւելի նըւազ չէ քան իրաւունքը այն պետութիւններուն, որոնցմէ կ'անցնի Դանուբը, որուն ջուրերը կը լուան միեւնոյն պետութեան երկու ափերը։ Այս կացութեան մէջ, ըմբռնելի է խռովքը Թուրք իրազեկ շրջանակներու մօտ՝ Տարտանէլի առջեւ, նոյնիսկ Տարտանէլի մէջ եւ թերեւս Մարմարա ծովէն ներս օտար ընդծովեաններու երեւումին առթիւ։ Խնդիրը կը վերաբերի անեւտրական նաւերու, որոնք լրացուցած են՝ Թուրք իշխանութեանց մօտ՝ անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները, անցնելու համար Նեղուցներէն։ Այդ առեւտրական նաւերը, բնականաբար, թեւան տակ, որովհետեւ կ'անցնին տեկը գտնուին Թուրք հովանաւորութեան մը Թրքական համարուած Նեղուցներէն։ Անշուշտ այստեղ խնդրոյ առարկայ է Թուրքիոյ հեղինակութիւնը՝ օտար սուզանաւին երեւումով։ Միւս կողմէ, եթէ իրապէս օտար սուզանաւեր կրնան երեւան գալ ոչ միայն Տարտանէլի, այլեւ Մարմարա ծովուն մէջ, ո՞ւր կը մնայ Պոլսոյ եւ Նեղուցներու երկու եզերքները գտնուող միւս մեծ ու պզտիկ քաղաքներու պաշտպանութիւնը։

Այսօր Թուրքիա ղոնապանն է Նեղուցներուն եւ փորձութեան առջեւ են իր իրաւունքները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՋՈՒՐԸ

—o—

Փրոֆ. Գաբրիէլեան, «Խ. Հայաստան»ի մէջ, այսպէս կը նկարագրէ Ծաղկաձորը եւ ջուրի պակասը.—

Գեղատեսիլ բնութիւն։ Լեռները գիլուած են եւ կազմած՝ եռանկիւն մը, որու գագաթը բազմած է գանգրահեր ու կլոր սար մը։

Եռանկիւնին երկու կողմերն աստիճանաբար կ'իջնեն դէպի վար, դէպի հարթավայր, ուր կը հոսի արծաթափայլ Զանգին։

Եռանկիւնին երկու կողմերն սաստ — երկայնքն ի վար, շարուած են ճերմակ տնակներ կարմիր կղմինտրէ տանիքներով։ Անոնց կողքին կը շողշողան կանանչ դաշտեր։ Հեռուն՝ մառացաններ եւ գանգուր անտառներ։ Ծաղիկնե՜ր, բազմերանգ, բուրումնաւէտ, փարթամ եւ առատ ծաղիկներ,— իրական Ծաղկաձոր։

Ծաղկաձորը ծովին մակերեւէն 1500 մեթր բարձր է։ Անդրմանիշակագոյն բուժիչ ճառագայթներու հարստութիւն, օդի անսովոր մաքրութիւն, փոշիի բացակայութիւն, մեղմ գիփիւռ, անուշ զովութիւն մը, ցերեկը 21 աստիճան, գիշերը 16-15 աստիճան։

Արեւածագէն մինչեւ մայրամուտ, կը շողայ արեւը։ Զօրը ինկած է հարաւ-արեւմուտքէն հիւսիս-արեւմուտք։ Արեւ ամբողջ օրը։ Իր բնական պայմաններով Ծաղկաձորը կարելի է համարել կլիմայաբուժական լեռնային վայր։

Ծաղկաձորը արդէն դարձած է մեր մանուկներուն սիրելի վայրը։ Ամէն տարի Ծաղկաձորը իր անտառներուն եւ ձորերուն մէջ կը հիւրընկալէ հազարաւոր մանուկներ, որոնք կուգան կազդուրուիլ, արեւի շողերով իրենց առողջութիւնը ամրապնդել։ Այսօր Ծաղկաձորի մէջ կը հնչէ 2500 պատանիներու ծիծաղը։ Ամէն երեկոյ անոնք խարոյկ կը վառեն։

Այստեղ կը հանգստանան նաեւ բազմաթիւ աշխատաւորներ։

Սակայն Ծաղկաձորը, որ իր հիանալի պայմաններով կլիմայաբուժական լեռնային վայր մըն է, ընդհանուր առողջութեան տեսակէտով մեծ թերութիւն մը ունի,— ջուրի պակաս։ Իր ջուրը (քիմիական առատ աղ կը պարունակէ) բացասական դեր կը կատարէ առողջ կազմերու վրայ։ Կառավարութիւնը 33 հազար րուբլի յատկացուց, որպէսզի մօտակայ Արջաղբիւրի եւ Կաթնաղբիւրի ջուրը խողովակով բերուի Ծաղկաձոր։ Դրամը կայ, աշխատանքն է որ տեղի չունենար։

Անհրաժեշտ է ոչ միայն խմելու ջուր բերել Ծաղկաձոր, այլ եւ քննել Ծաղկաձորի քիմիական աղերով հարուստ ջուրը, եւ եթէ օգտակար է իբրեւ լուծողական ջուր, գործածել պնդութենէ տառապողներուն համար։

Այդ պարագային, Ծաղկաձորը կը դառնայ ոչ միայն հանգստեան վայր, այլ եւ բուժավայր՝ իր լեռնային կլիմայով եւ հանքային ջուրով։

ԴՊՐՈ՞Ց ԹԷ ՑԻՄԱՐԱՆՈՑ

— . —

Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը Իջեւանէն (3 օգ.)։

Իջեւանի տասնամեայ դպրոցը կառուցուած է գիւղէն երկու քիլոմեթր հեռու՝ բլուրի մը գագաթին վրայ։

Ամէն օր, ամէն ժամ, իր բարձունքէն դպրոցը կը նայի վար, ձորին մէջ, ուր գալարուելով կը հոսի Աղստաֆա գետակը։

Այս նկարագրութենէն հետաքրքրուած, թերեւս գտնուին մարդիկ, որոնք փափաք ունենան գալ Իջեւան, բարձրանալ բլուրին վրայ, դիտել ձորն ու գետակը, սքանչանալ բնանկարին վրայ, բայց մենք խորհուրդ կուտանք որ այդ յիմարութիւնը չփորձեն։

Աւելի դիւրին է Հազարան պլպուլին ետեւէն երթալը քան թէ գիւղէն մինչեւ դպրոց բարձրանալը։ Ցեխոտ արահետը ձեզ կ'առաջնորդէ նախ գերեզմանատուն, հոն քիչ մը շունչ կ'առնէք եւ յետոյ մարգիկի մը ճարպիկութեամբ՝ քարէ քար ցատկոտելով կը մօտենաք… նուիրական դպրոցին։ Ձեր ուրախութիւնը տակաւին վաղաժամ է։ Գերեզմանատան եւ դպրոցին միջեւ ինկած տարածութեան վրայ կը գտնուի չենք մը, որու քովէն անցնիլն աւելի դժուար է քան կուռիլը եօթը գլուխով դեւի մը հետ։

Այդ չենքն է… Իջեւանի նշանաւոր յիմարանոցը։

Ցիմարանոցին պաշտօնեաները սաստիկ մեթոտ մը ունին հիւանդները խնամելու։ Իրենք կը փակուին դժանոցին չորս պատերուն մէջ, աղատ թողլով խենթերը, որ մէկ մեթր բարձր պատին վրայէն ցատկեն եւ «լոյս աշխարհ» գան։

Խենթերուն համար դպրոցը դարձած է այցելութեան ամենասիրելի վայրը։ Թէ դադարի, թէ դասի պահերուն՝ աշակերտութեան մէջ յանկարծ խուճապ մը կը ստեղծուի, կը հասկցուի որ հարեւան չենքի բնակիչները այցելութեան եկած են, (ԽՄԲ.— Մեզի բնաւ անբնական չի թուիր խենթերուն այս այցելութիւնը դպրոցէ մը ներս, անո՞նք ալ կը փափաքին սորվիլ… Ստալինի խելացիութիւնը երգել ամէնուն հետ, ամէնուն պէս)։

Լեզուի եւ գրականութեան դասատուն կը պատմէ.—

Օր մը, մտնելով դասարան, դիտեցի որ աշակերտները անհանգիստ են եւ դունատ։ Սկսայ դասաւանդութիւնը։ Ցանկարծ դասարանին մէկ անկիւնէն կը լսեմ քրքիջ մը, յետոյ մռնչիւն մը։ Մարդ մը, հարեւան յիմարանոցէն փախած խենթերէն մին, յամրօրէն կը բարձրանայ իր նստարանին վրայ… բոլորովին մերկ, յետոյ ինծ մօտենալով, դէմքս երկար ուսումնասիրելէ վերջ, կը թքնէ եւ կը մեկնի (ԽՄԲ.— Թղթակիցը չըսեր թէ ի՞նչ բանի համար թքաւ երեսին, դասախօսին սորվեցուցած պաշտօնական հայերէնի՞ն թէ Ստալինի երգին վրայ)։

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԷՆ ԱՌԱՋ

—•—

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 օգոստոս)։

— «Հասարակ տեղիք մը պիտի ըլլար անշուշտ կրկնել վաղուց ծամծմուած այն բանաձեւը թէ ուժերու համախմբում մը պէտք է միակ ճակատ մը կազմելու համար մեզ մօտեցող հոգերուն դիմաց։

Ու ծիծաղելի պիտի դառնար մարդ եթէ փորձէր հաւատալ թէ պարզ հրաւէրով մը կ'իրագործուի այդ միակ ճակատը, բաւ է որ մարդիկ մօտեցող աղէտը տեսնեն եւ զգան հաւաքական ճիգերով այդ աղէտը դիմագրաւելու անհրաժեշտութիւնը։

Ճիշդ է, սփոփիչ է տեսնել որ Հայաստանի մէջ տարիէ մը ի վեր տեղի ունեցող դէպքերը արթնցուցին արտասահմանի խղճմտանքը. աւելին. մխիթարական է եւ այն պարագան որ ընդհանուր հասկացողութեան մը պէտքը կը զգան նոյնիսկ անոնք որ ցարդ կը խուսէին համերաշխութեան բառէն իսկ։

Բայց դիւրին չէ գրչի մէկ հարուածով մթնոլորտին մէջ տասնեակ տարիէ ի վեր կազմուած ոխի, ատելութեան, կիրքի խաւերը ցրուել եւ տարիներէ ի վեր փորուած խրամատը լեցնել մէկէն։ Մանաւանդ որ այդ կիրքերուն եւ քէներուն մէջ եթէ երբեմն դեր կատարած են անձնական տրամադրութիւններ, տեղական եւ սերկամ անհատական հաշիւներ, վճռական մեծ մասը արդիւնք են հոսանքներու տարակարծութեան հայ ժողովուրդը յուզող հիմնական հարցերու մասին։ Ու աւելցուցէք ասոր վրայ այն դժբախտ պարագան ալ որ ձախողուածքով վերջացած են ասկէ առաջ համերաշխութեան կարգ մը փորձեր՝ յոռետես դարձնելով ամէնէն յօժարներն իսկ, եւ այն ատեն լրիւ կ'ըլլայ պատկերը։

Այո՛, դժուար է կլոր սեղանի մը շուրջը բերել տարիներէ ի վեր դիրքեր հարուածող ու հալածող կողմերը։

Նման փորձ մը փժելու դատապարտուած է այսօր եւս, որքան ալ փրտանգը զգան ու համերաշխութեան պատրաստ մարդիկ թերթերու եւ սրահներու բեմերէն։

Նախապայման մը կայ կլոր սեղանի մը շուրջը բոլորուելէ առաջ,— բարոյական մթնոլորտը ստեղծել նախ։

Ու այդ հոգեկան գետինը ստեղծելու համար անհրաժեշտ է որ վտանգը տեսնող բոլոր խաւերը տրամադիր ըլլան իրենց երէկուան կրքերէն բան մը մոռնալու։

Անկեղծութիւնն է հետեւաբար նախապայման, նման փորձի մը, եթէ չենք ուզեր որ ձախողութեամբ վերջանայ ան ալ։

Անկեղծութիւն նախ հոգեկան տրամադրութեան մէջ։ Զի բաւեր համեբաշխութեան անունով երդնուլ՝ եթէ մարդ քով քովի եկած ատեն երէկուան վէճերը պիտի յիշէ եւ յիշեցնէ դարձեալ, պիտի խրոշի կրկին դէմինէն ու պիտի խրոշեցնէ զայն։ Եւս, մեծամտութեան, գերակայութեան զգացումն է յաճախ որ վիճողները անհաշտ կ'ընէ, քան նոյնիսկ վէճին նիւթը։ Հայ ժողովուրդին գլխուն պատող փոթորիկներուն պահուն՝ միշտ ալ կարելի է հանդիպման կէտեր գտնել երէկուան ոսոխներուն միջեւ, գոնէ քանի մը հասարակաց ուղի եւ հանգրուան ճշդել հայկական դատի ճամբուն վրայ։ Եթէ, կ'ըսենք, մարդոց մէջ հոգեկան տրամադրութիւնը կայ սրտաբաց կերպով իրարու քով գալու։

Ու ատոր համար բիւզանդական վէճերով կրկին ժամավաճառ ըլլալու ատենը չէ։ Նախ վայրկեանը չէ դատութիւններու մէջ տասնըհինգ տարուան ընթացքին գործուած վրէպներուն եւ մեղքերուն դատաստանը ընելու։ Ոչ ալ մէկուն կամ միւսին երէկուան սայթաքումները երեսին տալու՝ ճիշդ գիրար կլոր սեղանի մը շուրջ հրաւիրելու պահուն։ Տղամարդու գործ չէ ըրխալը զգացողի մը կրկին երեսը զարնել իր երէկուան սխալը, ոչ ալ երէկուան այդ վրիպանքները արդարացնելու համար Հայոց Պատմութիւնը սկըսիլ Ջրհեղեղէն։ Զիրար պզտիկ ձգելու համար խմատ մը չկայ, յիշեցնել երէկուան «յորձանուտին փառաւորութիւնները», կամ ծամծմել «Կարսի ամօթալի պարտութեան» կամ «Ալեքսանդրապոլի խայտառակ դաշնագրին» մաշած փաստերը։

Ոչ յաղթող, ոչ ալ պարտեալ նկատի կ'ունենան մարդիկ երբոր յօժարին կըլոր սեղանի մը շուրջը բոլորուիլ։ Իբրաւացի, անիրաւ փնտռելու չենք մենք ալ՝ եթէ կ'ուզենք որ արդիւնաւոր ըլլայ մեր իրարանցումը վտանգին առջեւ։ Ապա թէ ոչ վտանգը կուգայ, եւ դարձեալ անպատրաստ կը գտնէ մեզ՝ ինչպէս գտած է բազմիցս մեր պատմութեան ընթացքին։

Ով որ պարպած է հոգին պզտիկ կրքերէն թող առաջ անցնի։

Մեզ ալ պիտի գտնէ իր կողքին»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Ցաջորդ առտու, ուխտաւորներու յառաջ անհոգ ուրախութեամբ, արեւը ծագելէ առաջ, սենեակէ սենեակ ձայն կուտային. «Ելէ՛ք, ելէ՛ք, Վերին Վարագ պիտի երթանք»։

Սաթենիկն ու Վանուհին կերակուրի պատրաստութիւն տեսած էին։ Հետզհետէ մեր բարեկամները մէկտեղուեցան, ճամբայ ելլելու համար։

— Գարեգին, հապա այս ծրա՞րը, ո՞վ պիտի տանի, յետոյ ուտելու բան չենք ունենար,— ըսաւ Վանուհին,— պէտք է կերպով մը հետերնիս տանինք։

Գարեգինը մօտեցաւ, ու ծրարը վերցնել փորձեց։

— Աղջիկ, գիս ի՞նչ կարծեցիր, Սամսոնի ո՞ւժ ունիմ, այս ահագին ծանրութիւնը շալկելու համար. ինչո՞ւ մանր ծրարներու չբաժնեցիր, այնպէս հեշտ կը լլնէր տանիլը։

— Պա՛հ, պա՛հ, ինկապէս ծանր է, միայն Լեւոնը կրնայ տանիլ,— խնդալով ըսաւ Գիծան։

— Հա՛,— աւելցուց Եկաւեանը,— անիրաւը ճամբան յոգնողներն ալ կրնայ շալկել։

— Հիմա ուրիշ մէկը թող տանի, վերադարձին ես կը բերեմ,— հեգնօրէն ծիծաղելով՝ ըսաւ Գարեգինը, գիտնալով որ վերադարձին բան մը չէր մնար եւ բերելու։

Մուսոն ծրարը ուսին նետելով՝ առաջ ինկաւ։ Դանդաղ քայլերով անցան Ապարանճան աղբիւրի մօտէն եւ քալեցին ձորն ի վեր որ հետզհետէ նեղնալով՝ կը բարձրանար լեռը։

Զարմանալի ֆիզիքական կազմուածք մ'ունի Վարագայ սարը։ Զուգահեռ երկարող երկու սարեր են, որոնք կեդրոնէն բարձրութեամբ մը իրարու կը միանան։ Այդ օղակող բարձրութենէն ծայր կառնեն իրարու հակառակ ուղղութեամբ երկարող խոր հովիտներ, մէկը Սուրբ Գրիգորի, իսկ միւսը՝ Վարագայ կեալի անուններով ծանօթ։

Երկու սարերը միացնող բարձրութեան վրայ կը գտնուի աւերակներու կոյտ մը, քանի մը կիսափուլ պատեր եւ տասնեակ մը քայլ հեռաւորութեան վրայ սառնօրակ աղբիւր մը, որուն տեղացիք Քրիստոսի Արցունք անունը տուած են։ Այդ բարձունքի վրայ գտնուող աւերակներու կոյտը կը կոչուի Վերին Վարագ։ Քիչ հեռուն Բամբասանոց Բլուրն է, իսկ Վերին Վարագի կողքէն սաստիկ շեղ վերելքով մը կը բարձրանայ Աստղկան Բերդը, անառիկ ժայռերու կոյտ մը։

Ամբողջ օրը շատ ուրախ ժամանակ մը անցուցին մեր բարեկամները։ Անվերջ կատակներով, ծիծաղելով, Քրիստոսի Արցունք աղբիւրին քով նստած ճաշեցին, ուրկէ կերեւէր Մասիսի սպիտակափառ կոնը։

— Գէորգ, մէկ նայէ, հայրենիքիդ կարօտը առ, Մասիսի գագաթին նայելով,— ըսաւ Գարեգինը,— էդ գագաթէն էն կողմը Արարատեան Դաշտն է, Երեւանը, էջմիածինը, ձեր գիւղը, Փարաքարը…

— Կուլկաս վերադառնալու ցանկութիւն չունի՞ք,— հարցուց Սոնիան, մինչ Գէորգը երազկոտ հայեացքը ուղղած էր Մասիսի գագաթին։

— Անշուշտ,— կարծես քնէ արթննալով պատասխանեց Գէորգը,— օր մը անշուշտ պիտի երթամ, պառաւ մայր մը ունիմ, եղբայրներ, բայց ոչ այժմ, հոս դեռ շատ աշխատանք կայ կատարելիք, յետոյ երբ մեր գործը չարունակողներ կը հասնին։

Սոնիան վարկեան մը երկուք ուշադրութեամբ դիտեց Գէորգի պայծառ դէմքը, որ արեւէն խանձուած՝ բրոնզէ գոյն առացեր էր։

Ինչ կորովի, վճռական դէմք խրովի մտածեց Սոնիան։ Զարմանալի կերպով այդ տղան ալ գրեթէ միեւնոյն խօսքերը կը կրկնէր, ինչ որ առջի օր ըսած էր Մուսոն։ Թիֆլիսի դռնապան Մուսոն, այժմ արդէն կը մտածէր գիւղ վերադառնալ, ինքզինք նուիրելու հասարակական աշխատանքներու։ Ահա երիտասարդներ, որոնք գիտեն թէ ի՞նչ բանի կը ձգտին, եւ թէ ինչպէ՞ս պէտք է իրականացնեն իրենց նպատակը։ Ժողովուրդի խակական ղեկավարներ են ասոնք, խրովի մտածեց Սոնիան, ժողովուրդի ծառաները, ու ոչ մէկ զոհողութիւն ասոնց համար անկարելի չէ։ Ճիշդ այսպիսի մարդիկ հարկաւոր են՝ մեր ժողովուրդը ոտքի հանելու համար։

Սոնիայի ուշադրութենէն չէր վրիպած որ այդ ամբողջ օրը, Լեւոնը իր հետ առանձին մնալէ կը խուսափէր։ Ցարմար առիթ մը գտնելով, երբ Լեւոնը առանձին Բամբասանոց բլուրի մօտ նստած էր, Սոնիան մօտեցաւ, տեղաւորուեցաւ անոր մօտ, մինչ վերջինս հայեացքը ուղղած Մասիսին, ո՞վ գիտէ թէ՝ ինչ մտքերու մէջ թաղուած էր։

— Հիանալի սար մ'է Վարագը,— բան մը ըսած լլնելու համար խօսեցաւ Սոնիան, տղու կուշտը տեղաւորուելով։

— Այո՛, հիանալի է — պատասխանեց Լեւոնը։

— Մարդ չի յագենար այս տպաւորիչ սարին նայելէ։ Ամէն կողմ՝ առատ աղբիւրներ, կանանչութիւն, ծաղիկներ…

— Այդպէս է։ Վարագը կենսունակութեան աղբիւրն է այս շրջանին համար,— կարճ ու կտրուկ պատասխանեց Լեւոնը, առով կարծես ըսել ուզէր — «Ի՞նչ լաւ կը լլնէր, եթէ գիս առանձին ձգէիք»։

— Շատ կը ցանկայի Աստղկն բերդը բարձրանալ։ Կ'ըսեն՝ այնտեղէն անհուն հորիզոն մը կը բացուի։

— Այո՛, շատ մեծ հորիզոն մը…

Հակառակ չկամութեանդ, խրովի մտածեց Սոնիան, ուզես չուզես քեզի պիտի խօսեցնեմ, շատ ալ որ չես ախորժիր խօսելէ։ Ու յանկարծ խօսքի նիւթը փոխելով՝ հարցուց.

— Պարոն Լեւոն, հիմա որ Սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ, դեռ կը մտածէ՞ք Վանի մէջ մնալ… Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ չէ՞ք ուզեր երթալ ձեր հայրենիքը… Թէեւ չիտակը ձեր ինչ տեղացի լլնելն ալ չեմ գիտեր,— եւ փորձիչ հայեացքով մը նայեցաւ տղու աչքերուն։

Անսպասելի հարցում մ'էր։ Լեւոնը կեդրոնացած հայեացքով նայեցաւ քովը նստած Սոնիային, ի՞նչ ըսել կ'ուզէր։ Պահ մը լուռ մնալէ վերջ, Լեւոնը հանդարտօրէն սկսաւ խօսիլ, ուսուցիչի նման, որ կ'աշխատի իր միտքը հասկնալի կերպով մը բացատրել աշակերտին։

— Հոս դեռ շատ աշխատանք կայ կատարելիք… Մեր գործը գրեթէ նոր կը սկսի, ըսել կ'ուզեմ վերաշինական աշխատանքը։ Գործող բազուկներու պահանջը շատ, դժբախտաբար աշխատողները սակաւ…

— Այսի՞նքն։

— Շատ բան։ Պէտք է վերակազմել, աւելի ճիշդ է ըսել, պէտք է ստեղծել ու կանոնաւոր հիմքերու վրայ դնել գաւառներու կրթական գործը։ Երկրի մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը, գիւղական տնտեսութիւնը, մանաւանդ Համիտեան շրջանին, սնանկացած վիճակի մը հասաւ, հայ ժողովուրդը իրապէս վերակենդանացնելու համար, անհրաժեշտ է աշխատիլ ամէն բանէ առաջ անոր տնտեսական վիճակը բարելաւել։ Կայ եւ ամենակարեւորը՝ ժողովրդական զինումի հարցը…

— Ձեզ լաւ չեմ հասկնար, այլեւս ի՞նչ զինում, երբ Սահմանադրութիւնը…

— Այս երկրին մէջ, օրիորդ Սոնիա,— մէկ երկու վայրկեան մտածելէ վերջ խօսքը շարունակեց Լեւոնը՝ բառերը հատիկ հատիկ արտասանելով, կարծես ուզելով, որ այդ խօսքերու իմաստը ուժեղ կերպով տպաւորուին աղջկայ մտքին վրայ,— այս երկրին մէջ, տարբեր բան է սահմանադրութեան հռչակումը եւ բոլորովին տարբեր բան՝ իրագործումը….

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Հոնկ Քոնկէն։ Եթէ համաճարակը տարածուի, աւելի մեծ աւերներ պիտի գործէ քան ճափոնական ռումբերը ։

Ճափոնցիները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, գրաւեցին ռազմական կարեւոր դիրք մը։ Ամէն օր նոր զինուորներ կը հանեն Ճափոնէն։ Միւս կողմէ ռմբակոծութիւնը անընդհատ կը շարունակուի ծովէն թէ ցամաքէն։ Ճափոնական օդանաւեր ռմբակոծեցին Քանթոնը, սպաննելով 18 հոգի։

Ճափոնական իշխանութիւնը հետզհետէ կը սեղմէ օղակները, կաշկանդելով ոչ միայն նաւագնացութիւնը, այլեւ առեւտուրը ։

Նանքինի ժողովուրդը կը շարունակէ փախչիլ։ Մինչեւ հիմա հեռացած են 700000 հոգի ։

*** Չինաստանի եւ Խ. Միութեան միջեւ կնքուած դաշնագիրը մեծ դայրոյթ պատճառեց Ճափոնի մէջ։ Այդ իսկ պատճառով, զինուորական իշխանութիւնը կ'ուզէ փութացնել գործողութիւնները եւ վճռական յաղթանակ մը շահիլ, տարեգլուխէն առաջ, որպէսզի Մոսկուա չկարենայ միջամտել։ Զօրաշարժը յառաջ կը տարուի չոգեկինդ եւ ամէն օր բազմաթիւ շոգենաւեր ճամբայ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Չինաստան։ Ճափոն կ'ուզէ կազմ եւ պատրաստ գտնուիլ որ եւ է պատահականութեան հանդէպ ։

Ճափոնական թերթերը կը շարունակեն յայտնութիւններ հրատարակել չինեւխորհրդային դաշնագրին գաղտնի տրամադրութեանց մասին։ Եթէ հաւատանք այդ հրատարակութեանց, Չինաստան եւ Խ. Միութիւնը պիտի գործակցին, երբ յարձակում կատարուի Ներքին կամ Արտաքին Մոնկոլիոյ վրայ։ Չինաստանի խնդրանքին վրայ, Խ. Միութիւնը զէնք, ռազմանիւթ, քարիւղ, եւայլն պիտի հայթայթէ։ Ցետոյ, չինական կառավարութիւնը պիտի արտօնէ որ համայնավարներ մասնակցին կառավարութեան եւն ։

Ճափոն դեռ չէ պատասխանած անգլիական ծանուցագրին։ Թերթերը անընդունելի կը գտնեն Անգլիոյ պահանջները, դիտել տալով թէ՝ քանի որ պատերազմական վիճակի մէջ են, վտանգներ միշտ անխուսափելի պիտի ըլլան եւ անգլիական դեսպանը ինք արկածալի փորձ մը կատարեց թշնամութեանց շրջանակին մէջ մտնելով ։

»»»» • ««««

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԱՒ ՄԸ ընկղմեցաւ Ալժէի բացերը, Թորփիլահար ըլլալով։ Կարելի եղաւ փրկել նաւապետը եւ 29 նաւաստիները ։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ Պերլին այցելութիւնը անվիճելի կը համարուի այլեւս ։ Առաջնորդը պիտի մեկնի սեպտեմբեր 25ին կամ 26ին եւ պիտի մնայ երկու օր ։ Հաւանական է որ արտաքին նախարարն ալ ընկերանայ։ Իտալական թերթերը առ այժմ լռութիւն կը պահեն այս այցելութեան մասին, իսկ Պերլինի մէջ պատրաստութիւնները կը շարունակուին փութոյ ընդութեամբ ։

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ խորհրդաժողովը վերջացաւ օգոստոս 31ին։ Պահ մը կը վախցուէր որ պառակտում ծագի, սակայն կարելի եղաւ խաղաղութեամբ վերջացնել ամէն բան։ Երեք պետութիւնները որոշեցին շարունակել իրենց զինակցութիւնը, հաւատարիմ մնալով թէ Ազգաժողովին եւ թէ Ֆրանսայի ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ երթալով կը ծանրանայ։ Փողոցներուն մէջ Թուրքերներ բաշխուեցան, որոնք ապստամբութեան կը հրաւիրեն Արաբները։ Երեքշաբթի Արաբ մը սպաննուեցաւ Երուսաղէմի մօտ, ուրիշ մը՝ Հայֆայի մօտ ։ Վերջին երկու օրերու ընթացքին սպաննուեցան հինգ Արաբներ եւ երեք Հրեաներ ։

ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ՀԱՄԱՐ չարք մը մարտանաւեր, եւ մասնաւորապէս 35000 թոննոց երեք զրահաւորներ ապսպրուեցան Մ. Նահանգներուն մէջ։ Մոսկուա այս ապսպրանքին համար պիտի վճարէ 175 միլիոն տոլար ։

ՆԻՍԻ ՄԷՋ Անգլիացի մը սրընթաց քշելով ինքնաշարժը, ձգեց սպաննեց հեծելանուորդ մը, Փառմընառ թէ զ'Անկլէի վրայ եւ փախաւ։ Անցորդներ եռեւէն հասան, բայց Անգլիացին դէպ մը հարիւրնոցներ նետելով նորէն փախաւ եւ ի վերջոյ ձերբակալուեցաւ Անթիպի մէջ ։

200 ՏՈՒՆԵՐ ՓԼԱՆ Կիմիւչ Հաճի քէօյի մէջ (Ամասիա, Թուրքիա), ողողումներու հետեւանքով։ Հունձքերը փճացան, եօթը հոգի խեղդուեցան, ուրիշներ կորսուեցան ։

ԿԱՑԻՆ ԳԻՆԸ 5 սանթիմ աւելցաւ սեպտեմբեր 1էն սկսեալ, դառնալով 1.25 (խորանարդ մեթրը)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Մարսէյլի Բաբերդի Հայր. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները 5 Սեպտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին պ. Հայկ Սարգիսեանի բնակարանը, 21 Ռիւ Միշէլ, Մարսէյլ՝ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ց. Կ. Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղի վարչութիւնը 50 ֆրանք կը նուիրէ իր մասնաճիւղին, փոխան ծաղկեպսակի, իր յարգելի ընկերուհի տիկին Արուքս Վարդանեանի մահուան առթիւ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Գօմսի «Զաւարեան» ենթակոմիտէին կողմէ «Վարանդեան» ակումբին մէջ, 10 bis Պուլվար Մարկրիթ

(Օրը եւ ժամը տեղւոյն վրայ)

կը խօսի Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ դէմ ենք համայնավար վարչաձեւին։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Այս կիրակի Սեպտ. 5ին, ժամը 2.30ին

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան։

կը մասնակցին բազմաթիւ երիտասարդական, հայրենակցական եւ հասարակական խմբակցութիւններ։

Խօսք կ'առնեն Պ. Պ. ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Հայ Սպայից), ՀՐԱՆԴ Գ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ (Զօմ)։

Ուխտագնացութեան կը մասնակցին Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկի մասնաւոր պատուիրակութիւն մը իրենց դրօշակով։ Խօսք պիտի առնէ իրենց ներկայացուցիչ Պ. ՏԻԻԹՕ։

Բացման խօսքը պիտի ըսէ Միութեան Նախագահ Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ։

Կը հրաւիրուի փարիզեան հայ հասարակութիւնը խուռներամ փութալ այս նուիրական այցին։

ՀԱՒԱՔԱՎԱՅՐ.— Փլաս կամպէթթային նայող Փէռ Լաշէզի գլխաւոր մուտքին առջեւ, ժամը 2.30ին։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Մէթրօ Փլաս կամպէթթա։ Օթօպիւս 26 — 96 P.C. եւայլն։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ 15—16 տարեկան հայ աղջիկ մը teinturierի քով աշխատելու համար։

Դիմել՝ Kurkdjianի, 105 bis Route de Montesson Chatou (S. et O.)

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նախիջ. ...օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումի պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թելէֆոն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իր յաճախորդներուն համար։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր առնել ալ մուշտակ Տիկ. Հայկանի Կիւյոլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre պայմանաւ որ գնորդը վեցամսեայ բաժանորդագրուի Յառաջին։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուածք։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՔԹ. Լ. ԴՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թելէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

"Paris-Moderne,,

S. A. R. L. Fabrique de Confection Pour Dames

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբակային, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél.: National 13-16

"ՇԻՐԱԿ" Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխառնելի։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով, Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Rue de la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով։ Գաղթականական գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն։ Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, Հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով։ Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները։ Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը։ Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ։ Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու նոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.։ Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում։ Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ընթրիքից յետոյ ծերունի Խաչօի որդիները գնացին իրանց բանին։ Նրանք դեռ շատ գործ ունէին կատարելու. պէտք էր անասուններին նայել, պէտք էր արտը ջրել, որովհետեւ այս գիշեր ջրի հերթը նրանց էր պատկանում. պէտք էր ջրաղացը գնալ ալիւր աղալու համար, մի խօսքով, հազար ու մէկ գործեր կային ։

Սեղանը վեր քաշեցին. Խաչօն դեռ նստած էր. իսկ նրա մեծ որդին, Հայրապետը, որ մնաց մօր մօտ, չխօսում էր պատրաստում նրա համար։ Հօր եւ որդու մէջ տիրում էր խորին լռութիւն։ Կարծես այս գիշեր տխրութեան դեւը իր սեւ թեւքերով նստած լինէր այդ խաղաղ ընտանիքի սրտի վրայ ։

— Ո՞րքան ալիւր տարան Քրտերը, հարցրեց հայրը չիբուխը փոքր ինչ ծխելուց յետոյ։

— Ուղիղ տասն եւ երկու բեռն, պատասխանեց որդին վրդովուած ձայնով ։

— Ինքը բէկը ախար տասն բեռ խնդրեց ։

— Ջուալները իրանց հետ էին բերել, շատ մեծ էին, մինչեւ բերաններ լցրին, կարծես, փողը նաղդ էին տուել անիծածները ։

— Ո՞ւմ եզներով տարան։

— Մեր եզներով. փառք տուէք Աստուծուն, երբ գոնէ եզները կը դարձնեն։ Ես վախում եմ, որ եզներն էլ ալիւրի հետ ուտեն ։

— Այդպիսի անազնուութիւն չի անի բէկը։

— Քրտին ազնուութիւն ո՞վ է տուել. միթէ քի՞չ է պատահել, որ բեռն էլ տանող անասունի հետ կուլ են տուել։ Ես իրաւ եմ ասում. այնքան չեմ ցաւում այսօրուան հարիւր ոսկու համար եւ տասերկու բեռ ալիւրի համար, բայց ինձ այն է նեղացնում, որ ձրի հաց ենք տալիս, եւ այդ հացը մեր ձեռքով, մեր անասուններով պէտք է տանենք եւ հասցնենք նրանց տանը, որ վայելեն։ Այդ ինչ Աստուծոյ պատիժ է։ Ես չեմ իմանում մինչեւ ե՞րբ այդ Քրտերը մեզի թալանեն։ Գալիս են, տանում են ու տանում են, եւ տարածը յետ չես կարող առնել ։ Միշտ ուզում են, միշտ ուզում են, ոչ ամօթ ունեն եւ ոչ խղճմտանք ։ Կարծես, մեզ Աստուած նրանց համար կերակրող է ստեղծել ։

— Դու չե՞ս իմանում որ այդպէս է, պատասխանեց ծերունին, աւելի թունդ կերպով ծխելով իր չիբուխը, կարծես թէ աշխատում էր նրա ծխով խեղդել սրտի բարկութիւնը ։ — Ի՞նչ կարող ենք անել, որդի, եթէ մեր կամքով, մեր ձեռքով չը տանք, նրանք զոռով կը տանեն։ Այդ էլ լաւ է, որ խնդրելով եւ բարեկամութեան անունով են կողոպտում մեզ ։

— Մենք ինքներս ենք սովորցրել նրանց այդ աւազակութիւնը, տատաց որդին — կարող ենք չը տալ, այն ժամանակ Քիւրտը ստիպուած կը լինի ինքն ցանել, եւ իր քրտինքով աշխատել իր հացը, բայց մենք սովորեցնում ենք նրանց ծուլութիւն, սովորեցնում ենք մեր հաշուով ապրել ։

— Այդ ուղիղ է, պատասխանեց հայրը տխուր ձայնով.— բայց մեզ դժուար է եւ շատ դժուար է միանգամով ոչնչացնել այն, ինչ որ մեր պապերը անօրինեցին մեզ համար։ Մենք քաղում ենք նրանց ցանած յիմարութիւնների դառն պտուղը։ Հիմա լսիր, որդի, ես իմանում եմ, որ քո սրտի մէջ եփ է գալիս ատելութիւնը, ես իմանում եմ, որ սրտկութիւնը սաստիկ վշտացնում է քեզ.— բայց դարձեալ հարցնում եմ, ի՞նչ ճար կայ, ի՞նչ կարող ենք անել։ Եթէ ինչ որ ուզում են, չը տանք, կը թշնամանան մեզ հետ. մէկ էլ տեսար, ոչխարների ամբողջ հօտը սարից յափշտակեցին. տարան ։ Ո՞ւմը կարող ենք գանգատուել. ո՞վ կը լսէ մեր ձայնը։ Այն մարդիկը, որ նշանակուել են չարութիւն բառնալու եւ արդարութիւնը պաշտպանելու համար, բոլորը աւազակներ են, սկսեալ վալիից, փաշայից, մինչեւ վերջին մուդիրը եւ գայմագամը։ Մի աւազակ մի ուրիշ աւազակի հետ քոյր եւ եղբայրներ են, եւ ինչպէս ասում են՝ «շունը շնից, երկուսն էլ մի անից»։ Դու ինքդ քո աչքով տեսար, որ Արզրումի վալին, փոխանակ շղթաներ ուղարկելու, որ մի այսպիսի երեւելի աւազակապետին, որպէս Ֆաթթահբէկն է, տանեն եւ խեղդեն,— փոխանակ այդ անելու, նրա համար մի գեղեցիկ ձի ընծայ է ուղարկում, մի եղեռնագործի համար, որ մեր ամբողջ գաւառը լցրել է արիւնով եւ արտասուքով։ Երբ որ վալին, երկրի նահանգապետը այսպէս է վարւում, էլ ո՞վ է մնում որ մենք յայտնենք նրան մեր սրտի ցաւը. — մնում է միայն Աստուած, բայց Աստուած էլ մեր ձայնը չէ լսում, երեւի շատ են մեր մեղքերը ...

Որդին ոչինչ չը պատասխանեց, հայրը շարունակեց ։

— Մենք Հայ ենք. Աստուծոյ անէծքը գրած է մեր ճակատի վրայ. մենք մեր ձեռքով մեր տունը քանդում ենք։ Անմիաբանութիւնը, երկպառակութիւնը, նախանձը, թշնամութիւնը եւ հազար ու մէկ այս տեսակ չարութիւններ շատ ժամանակներից բոյն են դրել մեր հոգու մէջ.— եւ մենք կրում ենք այդ մեղքերի պատիժը։ Քիւրտը մեղաւոր չէ։ Եթէ մեր մէջ միութիւն լինէր, եթէ մեր մէջ սիրտ լինէր, Քիւրտը, յիմար եւ ծոյլ Քիւրտը ի՞նչ կարող էր անել։

Նա հրամայեց կրկին վառել չիբուխը, եւ որդին կատարելով հօր ցանկութիւնը, խօսեց.

— Մենք վեց եղբայրներ ենք, հայր, եթէ դու այսօր մի ակնարկութիւն արած լինէիր, մեր վեցը բաւական կը լինէր արտաքսելու մեր տնից Ֆաթթահ-բէկի մօտ երեսուն ձիաւորներին, եւ նրանք միւս անգամ չէին համարձակուի այսպէս լրբութեամբ ոտք կոխել մեր շէմքի վրայ ։

— Այդ ես իմանում եմ, որդի, բայց նրանից ի՞նչ շահ։ Դուք կը կռուէիք նրանց հետ, գուցէ մէկին, երկուսին, շատերին կը սպանէիք, բայց էգուց Քրտերը ամբողջ ցեղը կը թափուէր մեր տան վրայ եւ մեզ մեր հոգին հետ հաւասար կ'անէին։ Ո՞ր Հայը կը գար մեզ պաշտպանելու։ Ոչ ոք ։

Կարելի է շատերը կ'ուրախանային. Այսպէս է Հայը։ Բայց Քիւրտը այդպէս չէ։

ՐԱՖՖԻ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 3 SEPTEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3515

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՀՈԳԵՐ, ՇՐՋԱՆԷ ՇՐՋԱՆ

Այսօր, ուրբաթ, կը բացուի Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ շրջանային ժողովը:

Ընկերները գիտեն թէ ի՛նչ կը նշանակէ այդ: Իսկ «դրսեցիները» անշուշտ պիտի հարցնեն թէ նորէն ի՞նչ պատահեր է որ Դաշնակցականները ժողով կը գումարեն ...

Այսպէ՛ս է մեր կեանքը: Անոնք որ իրենք զիրենք հեռու կը պահեն հանրային եւեւէջէն, դժուար կ'ըմբռնեն կուսակցական գործունէութեան բազմազան երեւոյթները :

Նոյնպէս, այդ մասին աղօտ կամ չփոթ գաղափարներ ունին նաեւ անոնք որ վարժուած են հանրային կեանքը ամփոփել ժամուն բակը, կամ ապաւինիլ ազգային երեւելիներու բարեհաճութեան եւ իմաստութեան :

Այո, ինչպէս ամէն տեղ, այստեղ ալ, Դաշնակցութիւնը ամէն տարի կանոնաւորաբար կը գումարէ իր Պատգամաւորական կամ Շրջանային ժողովները, մէկ տարուան գործունէութիւնը քննելու-դատելու եւ յառաջիկայ տարուան ուղեգիծը մշակելու համար:

Առանց այս պարբերական ժողովներուն, ոչ միայն պիտի լճանար կուսակցական կեանքը, այլեւ կարելի պիտի չըլլար հակակշռել իւրաքանչիւր շրջանի կուսակցական աշխատանքը: Այս ժողովներուն մէջ է որ կը լսուին ամէնէն խոնարհ ձայները, խումբերէն մինչեւ ենթակոմիտէներն ու կոմիտէները :

Մինչեւ Շրջ. ժողով՝ կուսակցութեան յետին կորիզը իր մասնաւոր ժողովները գումարած կ'ըլլայ, օրակարգի հարցերը քննելու եւ բանաձեւեր մշակելու համար: Այդ առթիւ է որ կը յայտնուին բոլոր արտունջներն ու բաղձանքները, ինչպէս եւ թելադրութիւններ, միջոցներ՝ յառաջիկային աւելի լաւ գործելու համար :

Շրջ. ժողովները միեւնոյն ատեն նախապատրաստութիւններ են գերագոյն խորհրդակցութեան՝ Ընդհ. Ժողովին համար, որ դժբախտաբար նոյն կանոնաւորութեամբ չի կրնար գումարուիլ, իբրեւ հետեւանք մեր ցիր ու ցան եւ կաշկանդեալ կացութեան :

Այս տարրական գիտելիքներէն վերջ, որոնք սահմանուած են «արգոյ հասարակութեան», անցնելով բուն հարցին, կ'ուզէինք չեշտել թէ այս տարուան Շրջ. ժողովը ունի բացառիկ արժէք:

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութեանց մէջ մտնել, քանի որ իւրաքանչիւր շրջան ծանօթ է ոչ միայն օրակարգին, այլեւ անոր կցուած նոր հարցերուն: Ահա չարաթներէ ի վեր տեղական ժողովներ կը գումարուին, եւ պատգամաւորները իրենց հետ բերած են բանաձեւեր, որոնք շատ մը տեսակէտներով կը տարբերին նախընթաց տարիներու բանաձեւերէն :

Ամէն միջավայր իրեն յատուկ հոգերն ունի: Կուսակցութեան ընդհանուր ուղեգիծը բոլորին համար պարտաւորիչ ըլլալով հանդերձ, կը ներկայացնէ այնպիսի հարցեր, որոնք միեւնոյն սրութիւնը կամ ծանրութիւնը չունին ամէն գաղութի մէջ :

Այսպէս, մեր շրջանին համար հրատապ հանգամանք ունի սերունդի փրկութեան պայքարը: Փրկութիւն ոչ միայն ազգային, այլեւ քաղաքական - կուսակցական դիմագծի տեսակէտով:

Երէկուան մանուկները դարձած են արդէն պատանիներ, իսկ այս վերջինները՝ չափահաս երիտասարդներ: Բայց, ի՞նչ կը ներկայացնեն անոնք, իբրեւ հայկական դրամագլուխ: Իբրեւ հումնիւթ կամ պահեստ :

Առաջին անգամ չէ որ այս հարցը կը դրուի կուսակցութեան սեղանին վրայ, քիչ մը ամէն տեղ, բայց մանաւանդ Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ:

Բայց, երբեք այսքան ծանրակշիռ հանգամանք առած չէր հարցը: Փորձի շրջանը շատոնց անցած է, եւ մենք արդէն կը գտնուինք լաւագոյն ելքերը գտնելու ստիպողութեան տակ :

Այս տագնապին հետ սերտ կապ ունի, նաեւ, զինուորագրութեան խնդիրը, որ նոր էջ մը կը բանայ մեր ներկայ կեանքին մէջ:

Այլեւս ճշդուած են կարգ մը պարագաներ,— 20 -- 21 տարեկանները զինուոր պիտի երթան յառաջիկայ հոկտեմբերին: Շատերը բեռ կապած են արդէն:

Արդ, ի՞նչպէս պիտի պահուի այս երիտասարդներուն ազգային դիմագիծը: Զինուորական լաւագոյն կրթութիւնը պիտի ստանան անոնք, դառնալով չարքաշ եւ կարգապահ, արի եւ ձեռներէց տարրեր: Իսկ անոնց հոգեկան կա՞պը,— մանաւանդ որ մեծագոյն մասը տեղական վարժարաններու մէջ լրացուցին իրենց շրջանը...

Ցետոյ, մասնաւորապէս այս միջավայրին մէջ, ունինք աշխատաւորական - արհեստակցական հոգեր, ինչպէս եւ քաղաքական պարտականութիւններ :

Առաջինը բացատրութեան չի կարօտիր: 1936 Յունիսէն ի վեր, այս ճակատին վրայ շատ մը նոր գիտելիքներ ստացան մեր աշխատաւորները: Վայելելով ընկերային օրէնքներու բարիքը, անոնք փարատեցին շատ մը նախապաշարումներ, եւ այսօր այլեւս չեն հարցներ,— Դաշնակցութիւնը ազգայի՞ն է թէ աշխատաւորական:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական պարտականութեանց, անշուշտ անոնց ղեկավարութիւնը կ'իյնայ վերին մարմիններուն վրայ: Բայց, ամէն կեդր. Կոմիտէ, եւ մանաւանդ այս շրջանը պարտաւոր է ստանձնել իր աշխատանքի բաժինը: Կը գտնուինք Եւրոպայի պորտին վրայ, եւ յաճախ կեանքը մեքենաբար կը ներկայացնէ հոգեր ու հարցեր, որոնք ուշադրութիւն, աշխատանք եւ հետապնդում կը պահանջեն :

15րդ Շրջ. ժողովին մեծագոյն արժանիքը պիտի ըլլայ արթնցնել ինքնագործունէութեան եւ ինքնավստահութեան ոգին, գործի մղելով բոլոր ընդունակ տարրերը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՍՈՒԶԱՆԱՒ ՄԸ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԹՈՐՓԻԼԱՀԱԼԱԾԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

»»»» • ««««

Ընդհանուր յուզում Անգլիոյ մէջ

«Խորհրդաւոր» սուզանաւերու պատմութիւնը կը շարունակուի: Տակաւին չպարզուեցաւ Մարմարայի մէջ երեւցած անծանօթ սուզանաւի մը պարագան, եւ ահա նոր դէպք մը Միջերկրականի մէջ, այս անգամ անգլիական մարտանաւի մը դէմ :

Չորեքշաբթի օր անգլիական «Հէյվօք» թորփիլահալածը, որ քննական պտոյտ մը կը կատարէր Սպանիոյ բացերը, ի հաշիւ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին, անծանօթ սուզանաւի մը յարձակման ենթարկուեցաւ Ալիքանթէի մօտ: Անգլիական բոլոր տրամադրելի սուզանաւերը անմիջապէս հրաման ստացան դէպի Սպանիոյ արեւելեան ջուրերը սուրալ, սուզանաւը գտնելու համար: Ծովային նախարարութեան զեկոյցը կ'ըսէ թէ թորփիլահալածը յարձակում կրեց, բայց չվնասուեցաւ: Բայց եւ այնպէս, համաձայն վերջերս արուած հրամանին, անգլիական մարտանաւը յարձակման պատասխանեց քանի մը ռումբեր արձակելով ջուրին մէջ: Արդիւնքը յայտնի չէ :

Յարձակումէն անմիջապէս վերջը, անգլիական թորփիլահալածին հրամանատարը կոչ մը ուղղեց Ճիպրալթար, ուրկէ հինգ մարտանաւեր ճամբայ ելան, փախստական սուզանաւը հետապնդելու համար: Ցամաք իջած բոլոր սպաներն ու նաւազները ստիպողաբար կանչուեցան ճաշարաններէն եւ սրճարաններէն : Միւս կողմէ Միջերկրականի բրիտանական տորմիղին հրամանատարը երկու թորփիլահալածներ ճամբայ հանեց, գործակցելու համար միւս մարտանաւերուն :

Դէպքը ընդհանուր յուզում պատճառեց Անգլիոյ մէջ, մանաւանդ որ կը կասկածին թէ նաւը իտալական կրնայ ըլլալ: Ծովային նախարարութիւնը անմիջական միջոցները ձեռք առնելով հանդերձ, լռութիւն կը պահէ: Թէեւ վերջին ամիսներու ընթացքին 18 ծովային եւ վեց ալ օդանաւային յարձակումներ կատարուեցան անգլիական նաւերու դէմ, Միջերկրականի մէջ, բայց այս վերջին դէպքը ամէնէն խիզախը կը համարուի: Օդանաւային յարձակումներու մէջ, միշտ հաւանական է որ մեքենավարը չփոթի, մինչդեռ այս անգամ յարձակումը կատարուած է անգլիական մարտանաւերու չարժուձեւերուն ծանօթ նաւապետներու կողմէ: Ասկէ զատ, մասնագէտներ գիտել կուտան թէ անգլիական մարտանաւը լոյսերը վառած էր, ինչ որ հաղուադէպ է Սպանիոյ երկու կողմերու մարտանաւերուն համար :

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ դէպքին մեծ կարեւորութիւն կուտան նաեւ անոր համար որ, Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմի ընթացքին, գրեթէ անգործ մնացին 6 կառավարական եւ 2 ապստամբ սուզանաւերը : Արդարեւ, ատենէ մը ի վեր աւելցած է անծանօթ սուզանաւերու գործունէութիւնը Միջերկրականի մէջ :

Այդ դէպքը շատ կը յիշեցնէ Մեծ պատերազմի ընթացքին պատահած արկած մը, երբ անգլիական թորփիլահալած մը սխալմամբ ընկղմեց Անգլիոյ զինակցին՝ Իտալիոյ մէկ սուզանաւը: Այն ատեն բրիտանական հրամանատարին անթել հեռագիրը կը հաղորդէր.— «Ընկղմեցինք աւստրիական սուզանաւ մը: Բոլոր ողջ մնացողները միայն իտալերէն կը խօսին »:

*** Դէպքին լուրը հազիւ Լոնտոն հասած, որոշուեցաւ ժողովի հրաւիրել դահլիճին ներկայ անդամները, միջոցներ տնօրինելու համար Միջերկրականի մէջ սպառնացող վտանգներուն դէմ: Վարչապետը արձակուրդի գացած ըլլալով, ժողովին նախագահեց արտաքին նախարարը: Հաւանական է որ Անգլիա նոր մարտանաւեր ղրկէ Միջերկրական: Եթէ սուզանաւերու յարձակումները շարունակուին, թերեւս որոշուի մարտանաւեր ընկերացնել առեւտրական նաւերուն: Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութիւնը լրջօրէն մտահոգ է Միջերկրականի ապահովութեան մասին: Վերջերս Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'առաջարկէր ժողովի հրաւիրել Միջերկրականի բոլոր պետութիւնները, պաշտպանութեան հաւաքական ուղեգիծ մը մշակելու համար: Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակները ընթացք չտուին այս առաջարկին, վախնալով որ աւելի կը բարդանայ կացութիւնը. բայց այս անգամ հաւանաբար կը փոխեն իրենց կարծիքը :

ՉԻՆԵԺԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

»»»» • ««««

Ճափոնցիներու յարձակումները եւ ուրիշ պատրաստութիւններ

Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոնցիները նոր քաղաք մը եւս գրաւած են, Փաօ-Զան, որ կ'իշխէ Եանկցէ գետին աջ ափին վրայ եւ սքանչելի խարիսխ մը կը կազմէ գործողութեանց համար :

Ռիւթէրի մէկ հեռագիրը Թոքիոյի վիճակը շատ տենդոտ եւ պատրաստութիւնները հրատապ կը ներկայացնէ: Նախատեսուած է որ պատերազմը (Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ միայն) պիտի տեւէ մինչեւ գարուն, եթէ ուրիշ խառնաշփոթութիւն մը չծագի միջազգային գետնի վրայ: Ընդհանուր սպայակոյտը որոշած է ցվերջ շարունակել: Հանգստեան կոչուած քսան զօրավարներ դարձեալ ծառայութեան կանչուեցան եւ բիւրաւոր պահեստիներ դրօշի տակ կը վազեն: Ճափոնական բանակը իր սովորականէն երկու կամ երեք աստիճան բարձր պիտի ըլլայ քանակով եւ որակով: Վարչապետը յայտարարեց որ «պէտք է խորտակուի Չինաստան», ինչպէս երբեմն Կատոն կ'ըսէր.— «Պէտք է կործանել Կարքեդոնը»... Ճափոն այս կերպով մինչեւ Գանթօն պատրաստ է տարածելու պատերազմական գօտին, այսինքն եւրոպական ազդեցութեան շատ աւելի մօտիկ մարզին մէջ:

*** Շանկայ հեռահեռէ կը վարժուի կռիւներուն, որոնք սովորական դարձած են, կ'ըսէ անգլիական հեռագիր մը, Ճափոնցիները ճակատ մը ապահովելով, սկսած են աշխատիլ որ քաղաքը նորէն առնէ իր ընդհանուր սովորական դիմագիծը: Գինետուները եւ հանրային զբօսարանները բաց կը մնան մինչեւ ժամը 19: Իսկ բոլոր լոյսերը պէտք է մարին ժամը 22ուկէսին: Միջազգային գօտիին մէջ կացութեան բարւոքումին առաջին նշանը այն է որ բրիտանական իշխանութիւնները լուծեցին նոյն գօտիին մէջ գտնուողները անկէց դուրս հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԽԱՅԸՐՍԸՁ » ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Վերջին ամիսներու ընթացքին, ռամկավար թերթերը, մանաւանդ Ամերիկայի «Պայքար»ն ու Փարիզի «Ապագայ»ն ծեծելով ծեծելով անմանչելի դարձուցին Հօկը: Այսինքն իր հարազատ պատեանին մէջ դրին :

Ինչե՛ր գրեցին մինչեւ հիմա եւ կը գրեն տակաւին, քաջ ծանօթ ըլլալով բոլոր անցքերուն եւ ծալքերուն, իբրեւ մօրաքոյր կամ կնքահայր :

Փարիզի պաշտօնաթերթը չէ՞ր որ հրապարակաւ խոստովանեցաւ թէ իրենք՝ Ռամկավարները կապեցին Հօկին խանձարուրը, տարիներով լուացին, մաքրեցին, արդուկեցին անոր շորերը: Բայց անպիտանը «խայըրսըզ» ելաւ: Եւ հիմա տուր թէ կուտաս :

Փորձենք ծաղկեփունջ մը կազմել...

— «Հօկի հրատարակած տեղեկագրութիւններէն տեսնուեցաւ նաեւ որ, Հայաստանի օգնութեան անունով հանգանակուած մէկ քանի հազար տոլար ճշգրիտ գումարի կէսէն աւելին, այդ կազմակերպութիւնը գործածած էր իր հրատարակութեանց համար, զանցառելի գումար մը ղրկելով Հայաստան: Պարզուեցաւ մանաւանդ որ՝ եթէ Հօկի ձեռքով Հայաստան չղրկուէին Հայրենակցական Միութեանց դրամները, Հօկը առանձինն, բան մը ընելու եւ ըլլալու երեւոյթն ալ իր վրայ առնելու անկարող պիտի ըլլար : Ինչ որ Հօկն ըրաւ, Հայաստանի չինարարութիւնն ի նպաստ կոմունիզմի չահագործել էր»: (Պայքար 31 յուլիս):

— «Հօկը քաղաքական դիմագիծ ունի որ բոլշեւիկեան է :

Հօկը պայքար կը մղէ ուրիշ կուսակցութիւններու դէմ, ինչ որ կուսակցութեան մը դերն է :

Հօկը քաղաքական ակք կը կատարէ:

Հօկը իր ապրած երկիրներու ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան միջամուխ կ'ըլլայ :

Հօկը Լէնինեան - Ստալինեան բոլշեւիկ քաղաքականութեան անշեղ կիրարկումին ախոյեանն է :

Հօկը իր հաստատուած հիւրընկալ երկրին սահմաններուն մէջ, օտար պետութեան մը քաղաքական շահերուն պաշտպանութեան նուիրուած պայքարի քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է»: (Ապագայ, 7 օգոստ.):

— «Այս տեսակ Հօկ մը, որ էնթերնէկի բոյն է դարձած եւ արտասահմանի Հայութեան մէջ դժբախտաբար արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող երկպառակութիւնները զարգացնելու, խորացնելու կ'աշխատի, որ քէթը ամէն բանի մէջ կը խոթէ (ինքզինքը ուղելու «արտասահմանեան հայ աշխատաւորութեան» տեսակ մը կառավարութիւն դարձնել), ոչ Հայաստանին ոչ ալ արտասահմանեան Հայութեան օգուտ մը չունենալէ զատ, վնասակար է»: (Արշակ Չօպանեան, «Ապագայ», 28 օգոստոս):

Դեռ ի՛նչ բարի վկայութիւններ :

Ահա հեռաւոր երկրէն, Ամերիկայէն ձայն կուտան Ս. Դ. Հնչակեաններն ալ, միեւնոյն տաշտին մէջ ընտելով Հօկն ու «պետական» կոչուած կ. խաչը.

— «Այս երկու հաստատութիւնները միասին առած, երբ եւ իցէ չկրցին իրենց հրապարակ գալու կոչումն արդարացնել: Ուռուցիկ նշանաբաններով ճամբայ ինկան, ադմկեցին իրենց շրջապատը, Խորհրդային Հայաստանի ալ կը կազմակերպեն անհատնում անունով կազմակերպեցին ու տակաձեռնարկներ, եւ սակայն երբեք չյաջողեցան մասսայական ոյժ դառնալ, արմատ բռնել եւ վստահութիւն ներշնչել զաղթահայ ժողովուրդին: Ցաւով կ'ընդգծենք այս իրողութիւնները: Իրողութիւն մը որուն մէջ վերոյիշեալ կազմակերպութեանց ղեկավար տարրը պատասխանատու է գլխաւորաբար»: (Երիտ. Հայաստան, 14 յուլիս):

Ո՛ր եւ է բարիք պիտի ծնի՞ այս «հրապարակախօս» մերկացումներէն :

Սպասենք եւ յուսանք :

Յաճախ հարազատ հայրն ու մայրը այնքան լաւ չեն ճանչնար իրենց զաւակը, որքան մօրաքոյրը կամ կնքահայրը :

ՎԱՀԷ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԱԹԱԹՈՒՐՔԻ ԴԷՄ ?

»»»» • ««««

Վերապահութեամբ կ'արտատպենք այս լուրը, որ հրատարակուած է Դամասկոսի «Լէ զ'էքօ» թերթին մէջ.— Գահիրէ հասած լուրերու համաձայն Թուրքերը ձերբակալած են բազմաթիւ Քիւրտեր որոնք դաւադրութիւն մը կը կազմակերպէին Քէմալ Աթաթիւրքի կեանքին դէմ: Դաւադիրները մահուան դատապարտուած են:

Կը հաւաստուի նաեւ թէ քիւրտ ապստամբներ որոնք Թուրքիայէն փախչելով ռուս. սահմանը անցած էին, գնդացիրներու համազարկով ընդունուած են խորհրդային պահակ զինուորներու կողմէ: Փախստական ըմբոստները հարկադրուած են իրենց ճամբէն շեղիլ եւ ուղղուիլ դէպի Իրան: Թրքական օդանաւեր զանոնք հետապնդած են ու ռմբակոծած մինչեւ սահմանագլուխ :

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Սանճաքին մէջ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն վրդովիչ տեղեկութիւններ հրատարակել Ալէքսանտրէթի Սանճաքի մասին: Ահա վերջին լուրերը.—

Ատանայէն կը հաղորդեն թէ Անթաքիոյ (Անտիոք) մէջ կացութիւնը դեռ չէ հանդարտած: Վերջին դէպքերուն պատճառով զինուորական ուժերուն կողմէ կարելի կ'ըլլայ հանդարտութիւնն ու կարգ կանոնը ապահովել : Մինչեւ վերջերս գոց մնացած խանութներուն մէկ մասը վերաբացուեցաւ : Սակայն ժողովուրդին մէջ սարսափ եւ յուզում պատճառեց այն իրողութիւնը որ Արաբները ապրանքները իրենց թաղերը կը փոխադրեն, որպէսզի աւելի ազատ ըլլան հրդեհելու եւ թալլելու միւս թաղերը :

Սուրիոյ վստահամբաւ «էլ Լիվա» թերթը, Դամասկոսի ամբողջ մամուլը եւ Վաթանիները կը շարունակեն զրպարտութիւնն ու յերիւրանքները :

Խանութներուն բացման վրայ, Թուրք հիւպատոս Ֆայիք Զիհնի քաղաքը պտտելով, կացութիւնը կը քննէ: Կ'ըսուի թէ վերջին դէպքերուն պատճառով ձերբակալուածները ազատ պիտի արձակուին :

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, կրկին դատարան յանձնուած են քանի մը երեւելիներ, այն յանցանքով թէ թրքական քարոզութիւն կը կատարէին եւ թրքական մշակոյթը կը տարածէին :

»»»» • ««««

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Քաթալոնիայէն պատուիրակներ ղրկուած են Պիւրկօս, բանակցելու համար Զօր. Ֆրանքոյի ներկայացուցիչներուն հետ: Կ'ըսուի թէ զօրավարը անձնատուութիւն պիտի պահանջէ առանց որ եւ պայմանի:—Կռիւները կը շարունակուին Սանթանտէրի եւ Արակոնի ճակատներուն վրայ :

ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐ սկսան ծախուիլ Գերմանիոյ մէջ, սեպտ. 1էն սկսեալ: Ամէն քաղաքացի, — այր, կին թէ մանուկ պարտաւոր է գնել հատ մը : Գինը հինգ մարք է: Մասնաւոր պաշտօնեաներ պիտի պտտին տուները եւ վկայականներ պիտի բաժնեն, ճշդելով հարկ եղած դիմակներուն քանակութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՈՎ Է ՏԷՐՍԻՄԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԻՉԸ

Թուրք մամուլը եւ Տէրսիմէն հասած լուրերը կը հաստատեն թէ Մարտէն ի վեր Տէրսիմի մէջ ընկած քրտական ապստամբութեան գլուխ կը կանգնի Սէյիտ Րիզա:

Ո՞վ է Սէյիտ Րիզա եւ ի՞նչ դիրք ունեցած է մինչեւ այսօր Տէրսիմի մէջ: Ի՞նչ վերաբերում ունեցած է ան 1915—18ի հայկական տարագրութեանց շրջանին իր հողերը ապաստանած Հայերու հանդէպ եւ կամ ի՞նչ քաղաքական եւ ռազմական հոտառութիւն ունեցող անձ մըն է: Այս բոլորը կը շահագրգռեն հայ ընթերցողները, որոնցմէ փոքր թիւ մը չեն կազմեր մեծ տարագրութեան ատեն Տէրսիմ ապաստանողները կամ իբր անմիջական դրացի Տէրսիմցիներու հետ առեւտրական ու բարեկամական կապեր ունեցած անձերը, ինչպէս Զմշկածագցիներ, Արաբկիրցիներ, Ակնցիներ, Խարբերդցիներ, Քղեցիներ, Երզնկացիներ, Բալուցիներ եւայլն:

« Հայրենիք »ի խմբագիրներէն մէկը նպատակայարմար գտած է տեսնել երկու անձեր, որոնք մեծ տարագրութեան ատեն Տէրսիմ գտնուած ըլլալով՝ կրնային շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդել Տէրսիմի եւ անոր շարժման ղեկավար Սէյիտ Րիզայի մասին:

Այդ անձերէն մէկն է ընկեր Յովհաննէս Մաղաքեան, որ այժմ կը գործէ « Հայրենիք »ի Վարչութեան Առաքման բաժնին մէջ: Միւսը՝ Մանուկ աղա Մոմճեանն է, բնիկ Խոզաթցի, Տէրսիմ:

Ընկեր Յովհաննէս Մաղաքեան եղած հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ.

— Սէյիտ Րիզան առաջին անգամ ճանչցայ 1916ին Ճամշի Աղային տան մէջ, Տէրսիմ: Այս Ճամշին Ֆերաթուչաղցոց աղան էր:

— Ի՞նչ էր Սէյիտ Րիզային վերաբերումը դէպի Հայերը:

— Սէյիտ Րիզան շատ գուրգուրանքով կը վարուէր Հայերու հետ: Ան կը դատապարտէր Թուրքերու արարքները եւ անգամ մը ըսաւ. «Քեաֆիր Թուրքերը մեզ ալ խաբեցին, երբ մեզի տեղեկացուցին թէ իրենց նպատակն է միայն փոխել Հայոց բնակութեան վայրերը»:

— Ուրիշ ի՞նչ կ'ըսէր Սէյիտ Րիզա Հայերու խնդրոյ մասին:

— Իմ վրայ ճնշող տպաւորութիւն թողած են Սէյիտ Րիզայի սա խօսքերը, որ ըսաւ մեզի Ճամշի Աղային տան մէջ.— « Հայերը պէտք է նախատեսած ըլլային այս աղէտը եւ ըստ այնմ ալ շարժելու էին: Առաջին անգամը չէ որ այս աղէտը (տարպէ) անոնց գլխուն կուգայ »:

Եւ Սէյիտը վերյիշելով 1895—96ի շրջանէն դէպք մը, շարունակեց.

— « Քեաֆիր Թուրքերը իմ հօրս տունէն ծուղակով մը բռնեցին եւ Խոզաթ տարին հայ յեղափոխականները: Այդ պահուն Հայրս եւ մենք մեր տունը չէինք եւ ուրիշ տեղ գացած էինք»:

— Կրնա՞ս վերյիշել եւ նկարագրել Սէյիտ Րիզայի կերպարանքը:

— Որքան կը յիշեմ, Սէյիտ Րիզան միջին հասակէն քիչ մը բարձր է, բայց կարելի չէ բարձրահասակ կոչել զինքը: Այն ատեն, մօտ 20 տարի առաջ, երբ տեսայ զինքը, առոյգ եւ քաջառողջ էր: Ունէր սեւ մօրուք, որուն մէջ քանի մը սպիտակ թելեր կային: Լաւ սազ կը զարնէր: Ես լսած եմ անոր նուագած սէյիթներու երգը:

— Ընտանեկան պարագաներուն մասին կրնա՞ս տեղեկութիւններ տալ:

— Սէյիտ Րիզան որդին է հանգուցեալ Սէյիտ Իպրահիմին: Որքան գիտեմ, այն ատեն ունէր երկու թէ երեք զաւակներ — կարծեմ երկուքը աղջիկ եւ մէկը տղայ:

— Ո՞ւր կը գտնուէր իր իշխանութեան շրջանը:

— Սէյիտ Րիզայի տիրապետութեան շրջանը կը գտնուի Խոզաթի վերեւի լեռներուն վրայ: Իր գիւղն ալ հոն է: Ինք պետն է Վերի Ապասուշաղներու աշիրէթին: Գիւղին անունն է Տէկիրմէն Տէրէ:

Այն ատեն Վարի Ապասուշաղցիներու աշիրէթը կը հպատակէր Կանկոզատէ Մէհմէտ Աղային, որ հիմա մեռած է:

Վերի Ապասուշաղցիներու շրջանը կը սկսի Երկան գիւղէն, որ նախկին հայկական գիւղ մը եղած է եւ մէջն ունի վանք մը, որուն անունը դժբախտաբար մոռցած եմ:

— Սէյիտ Րիզան միշտ պաշտպանա՞ծ է իր մօտ ապաստանած Հայերը:

— Այո, կրնամ վկայել որ Սէյիտ Րիզա միշտ պաշտպանած է իր մօտ ապաստանած Հայերը: Ուրիշ աղաներու պէս չգործակցեցաւ կառավարութեան՝ տեղահանելու Հայերը:

— Ընկեր Յովհաննէս, քեզի ծանօթ աղաներէն ո՞րը գործակցեցաւ Թուրք կառավարութեան:

— Ֆերաթուչաղցիներու պետ Տիապ աղան գործակցեցաւ Հայերու տեղահանութեան: Տիապ աղան Զմշկածագի մօտ էր: Պէտք է ըսեմ, սակայն, որ այս գէշ գործերը կատարող Տէրսիմցի աղան, լաւ գործեր ալ կատարեց, երբ իրեն դրամ մատուցուեցան: Օրինակ, Թուրքերը երկու Հայեր բռնելով Ազունիքէն, տարած բանտարկած էին Զմշկածագ, ուր կը կենար իր աղան: Երբ տասը ոսկի խոստացան իրեն այդ երկուքին ազատ արձակման համար, ան իսկոյն փախցնել տուաւ բանտէն այդ երկու Հայերը:

Ընկեր Յովհ. Մաղաքեան Մեծ Պատերազմին Ամերիկայէն Խարբերդ վերադարձած էր եւ քանի մը ամիս բանտ մնացած է, վասնզի ամերիկեան հիւպատոսը չէր կրնար պաշտպանել զինքը իբրեւ ամերիկահպատակ: Կաշառքով բանտէն ելլելէ ետք Տէրսիմ փախած եւ 9 անգամ գացած եկած է Խարբերդէն Տէրսիմ Հայեր փախցնելու գործով: Վերջին անգամ բռնուած եւ յետ դատավարութեան 1918 յունուար 1ին ազատ արձակուած է:

—Տէրսիմէն Երզնկա գացա՞ծ չես:

—Ես էի որ 20 քիւրտ աղաներ 400 Հայերու հետ առաջնորդեցի Երզնկա:

Եւ ընկեր Յովհաննէս, որ ծանօթ է Զոլախ Յովհաննէս անունով, աս յաւելումը ըրաւ.

— Օվաճըղի մօտ Քալատէրէ Մուսթաֆա աղան ալ մեծ ծառայութիւններ ըրաւ Հայերուն:

×

Տէրսիմի մասին տեղեկութիւններ տուող միւս Հայը եղաւ Մանուկ Մոմճեան:

Մանուկ աղա Մոմճեան մեծ պատերազմի ատեն Երզնկայի եւ Տէրսիմի միջեւ Հայեր փախցնելու գործով զբաղած է: Ան նոյնիսկ ցոյց տուաւ նամակ մը 1916ին գրուած եւ ուղղուած «Մուրատ փաշային ու Տիգրան պէյին» — Երզնկա: Այս նամակով ան կը յայտնէ քիւրտ աղաներու լաւ տրամադրութիւնները հայ փախստականները յանձնելու մասին, դրամական վարձատրութեան փոխարէն:

Պ. Մանուկ Մոմճեան կը շեշտէ որ Թուրք բանակին համար չափազանց դժուար բան մը պիտի ըլլայ ընկճել Տէրսիմը, պայմանաւ որ ուտելիք եւ ռազմանիւթ ունենան Տէրսիմցիները: Այս կարծիքը յայտնեցին Փիլատի Քիւրտերը, ինչպէս եւ ընկ. Յովհ. Մաղաքեան:

— Քիւրտերը սակաւապէտ չե՞ն:

— Կոնկադատէ Եուսուֆ աղա ինծի ըսաւ անգամ մը— «Մէկ չորթանով 15 օր ապրած եմ»:

— Տէրսիմի լեռներուն մէջ ի՞նչ բաներ կրնան գտնել Քիւրտերը եւ ուտել:

— Տէրսիմի Քիւրտերն ուտելիք շատ կրնան գտնել իրենց լեռներուն մէջ. օրինակ՝ կուլիկ կամ հողին, որուն արմատէն շէշ կը շինեն, նաեւ բուսական վայրի պտուղներ, բոյսեր եւայլն:

×

Ինչպէս շեշտեցինք, Տէրսիմցիները պէտք ունին երկու բաներու.— ուտեստ եւ ռազմամթերք, մանաւանդ այս վերջինը:

Գրեթէ անառիկ պատնէշը, որ բնութեան կողմէ իրենց շնորհուած է, անոնց ամեհի լեռներն են:

Այս բոլոր տեղեկութիւնները ցոյց կուտան որ Տէրսիմ ի վիճակի է երկար ատեն դիմադրել թրքական յարձակումներուն: Եթէ քիւրտ աղաներ անձնատուր ըլլան, կախաղանները պատրաստ կը սպասեն:

Սէյիտ կը նշանակէ պետ, իշխան, տէր: Սէյիտ կը կոչուին նաեւ Ալիի եւ Մուհամմէտի աղջկան Ֆաթիմայի սերունդներու այրերը:

Սէյիտ Րիզա Տէրսիմի լեռնային իշխան մըն է կամ պետ մը:

Ֆ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՎԻԵՆՆԱՅԷՆ

«ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

« Հայ պարբերական հանդէսներու մէջ միակ ուսումնաթերթը չէ որ կը բոլորէ իր յիսնամեայ շրջանը, բայց առաջինն է հայագիտական ասպարէզին վրայ, որ կը կատարէ իր յիսնամեայ ընթացքը: Այսպէս կ'արտայայտուի Հ. Ն. Ակինեան իրաւացի հպարտութեամբ, հայագիտական ուսումնաթերթին վերջին խմբագրականով: Ամէն գիտակից Հայ, վստահ ենք թէ կը մասնակցի այս հպարտութեան, վասնզի ինչ որ « Հանդէս Ամսօրեայ» իր կիսադարեան կեանքին մէջ երկնեց, կերպաւորեց, ու լուսաբանեց, կը կազմէ Հայութեան ամենանուիրական սրբութիւնը — մեր մշակոյթը:

Ի՞նչ է մշակոյթը: Մեր նախահայրերու հոգիէն, մտքէն, սրտէն ժայթքած տեսիլներու եւ խոյանքներու մարմնաւորումն է, որ դարուց ի դարս յաւերժացած է վէմերու վրայ, մագաղաթներու կամ թուղթի երեսին, ժողովրդական գրաւոր ու անգիր բանահիւսութիւններու մէջ: Տեսիլներ ու խոյանքներ, որոնք դարերու խորքերէն յաճախ միայն ուրուագծերով մեզի կ'երեւան կամ երազային երաժշտութեան մը մեղմութեամբ կը հասնին մեր լսելիքին: Սակայն մենք գոհ չենք պարզապէս ուրուագիծն ու արձագանգը ստանալով, այլ կ'ուզենք հինաւուրց հրաշալի պատկերներն իրենց լուսաւոր յորդութեամբ, երաժշտութիւնն իր հոգեպարար մերձաւորութեամբ ըմբռնել: Պէտք է վերակառուցանել, որպէսզի կարենանք սկզբնականին հարազատութիւնը վայելել: Եւ ասոր համար անհրաժեշտ է մասնաւոր կորովամտութեամբ ու հասկացողութեամբ, յատկութիւններ, որոնցմով միայն ընտրեալներն օժտուած են:

Վիեննայի Մխիթարեաններն ընտրեալներու լաւագոյն դասակարգին կը պատկանին: Անոնք յիսուն տարիներու ընթացքին, մտքի խիզախ ճիգերով՝ այնպիսի արդիւնքներ յառաջ բերին հայագիտական - մշակութային մարզին մէջ որ մեզ արդարացի պարծանքով մը կը համակեն եւ օտարներու սքանչացման առիթ կուտան:

[illegible] բանասիրութեան կաճառին մէջ, Յովնանեանի, Գալէմքեարեանի եւ Մէնէվիշեանի հետ հիմը կը դնէ յոբելեար հանդէսին: Ժամանակին, հայ եւ օտար բանասիրութիւններն այն չէին, ինչ որ քանիերորդ դարուն եղան: Հ. Տաշեան իր առաջնակարգ համայնագէտի ձիրքերով՝ Ամսաթերթին այնպիսի փայլ ու հրապոյր տուաւ, որ հայ եւ օտար մասնագէտները մխիթարեան օրկանին շուրջը բոլորուեցան: «Հանդէս Ամսօրեայ»ի խօսքը հեղինակութիւն դարձաւ հայագիտական հարցերու մէջ: Չեմ ուզեր ֆրանսացի, գերման, իտալացի, անգլիացի աշխատակից մասնագէտներն իրենց անուններով յիշել:

Մէնէվիշեանի եւ յետոյ Կէտիկեանի խմբագրութեան ժամանակ, «Հանդէս»ը բարգաւաճման շրջան մը անցուց, որ Ակինեանի օրով իր գագաթնակէտին հասաւ: Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին եւ վաղորդայնին՝ Հանդէսն, իր հրատարակիչներուն հերոսական ճիգերուն շնորհիւ, պահեց իր գոյութիւնը, բախտ մը որ շատ քիչ թերթերու վիճակուած էր: Ակինեան, Վարդանեան եւ Մատիկեան վերածնութիւն մը պարգեւեցին անոր եւ իր այսօրուան կերպարանքն ու ուղղութիւնը տուին: Երեքն ալ հայ բանասիրութեան մէջ հազուադէպ մասնագէտներ էին: Հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ՝ Հ. Տաշեանէն յետոյ՝ անոնք պատուոյ աթոռը կը գրաւեն: Վարդանեան, բազմալեզու եւ բազմակողմանի հայագէտ մը, թերեւս միակն էր իբրեւ գրաբարի — յատկապէս ոսկեդարու — իրական մասնագէտ: Գարագաշեանի, Այտընեանի այդ ժառանգորդը, մշակեց ու պայծառացուց իրեն հասած աւանդը: Տարբեր էր սակայն Մատիկեանի պարագան, ան բոլորովին ինքնուրոյն կերպով աշխատեցաւ «Հանդէս»ին մէջ, ուր բանասէր Մխիթարեանները, գրեթէ առանց բացառութեան, մինչեւ այն ատեն առաւելապէս հայ հին մատենագրութեան քննութեամբ զբաղած էին:

Մատիկեան խիզախութիւնն ունեցաւ երթալու ճամբէ մը, ուսկից իրմէ առաջ ոչ մէկ միաբանակից չէր գացած: Ան կ'ուզէր հայ առասպելները հետազօտելով, մեր ազգին նախապատմական մշակոյթի մթին ոլորտ- [illegible] ու պատրաստ, կը ձեռնարկէր կնճռոտ հարցերու քննութեան: Շատ ափսոս որ վաղահաս մահը խլեց մեզմէ տաղանդաւոր առասպելախոյզը, որուն «Արայ Գեղեցիկը» հայագիտութեան ամենաթանկագին գոհարներէն մին պիտի մնայ յաւէտ:

« Հանդէս Ամսօրեայ »ի ներկայ խմբագիրը, Հ. Ն. Ակինեան, 1905էն ի վեր կը գրէ: Լայն ժողովրդականութիւն վայելող այս մխիթարեանը, անխոնջ է եւ առլցուն մշտավառ եռանդով: Անոր հասցուցած հունձքն այնքան առատ է, որ մարդ կը հիանայ բանասէրին իմացական հզօրագոյն կարողութեան ու տարողութեան վրայ: Տասնեակ տարիներու տքնաջան աշխատանքներով, Հ. Ակինեան միտք ունի նախապատրաստելու ստուար երկասիրութիւն մը, որ հայ մշակոյթին մենագրութիւն մը պիտի ընծայէ, հայ մատենագրութեան մասին՝ նախագրական շրջանէն մինչեւ ԺԸ. դար: Այդ նպատակով գտնուեցաւ Երեւան, Էջմիածին, Թիֆլիս, Մոսկուա, Գերմանիա, Լեհաստան, Ֆրանսա, Իտալիա, ամէն տեղ մեր մշակոյթին նշխարները փնտռելով: Երուսաղէմ ու Վենետիկ, ցարդ անմատչելի եղած են իրեն. սակայն վստահ ենք, թէ վերջապէս պիտի գայ օր մը, որ մշակոյթի այդ երկու կեդրոններն ալ՝ իրենց դուռները լայն պիտի բանան մեծ բանասէրին առջեւ, որ իր կեանքը կը մաշեցնէ մշակոյթին բարձրացման ճգնելով:

Թերեւս մեր մէջ կան անհատներ — դեռ գիտութեան այս դարուն — որոնք ի վիճակի չեն ըմբռնելու մեծութիւնը այն ճիգին, զոր հաւատաւոր մշակներ թափած են, կորսնցնելով իրենց աչքին լոյսը, քայքայելով իրենց առողջութիւնը եւ նոյնիսկ մահանալով՝ գրիչը բռնած: Այդ անհասկացողութիւնը երկու բան կը մատնէ. նախ գնահատելու անկարողութիւն, որ երբեմն մեր մէջ ողբալի չափերու կը հասնի. երկրորդ՝ ազգային ինքնագիտակցութեան պակաս:

Հայ մը որ արժէք չի տար ազգային մշակոյթին, արժանի չէ Հայ կոչուելու: Այդպիսիները թող դաս առնեն մեր դահիճներէն, որոնք դարերու քունէն յետոյ, իրենց տխմար աչքերը վերջապէս բացած են եւ իրենց շուրջը փռուած օտար մշակոյթը տեսնելով, անօրինակ միամտութեամբ ու լրբութեամբ, զայն իրենց վաչկատուն պապերուն կը վերագրեն: Անցած են այլ եւս այն ժամանակները, երբ մարդիկ ազգի մը մեծութիւնը՝ միայն զինուորական ոյժէն կը չափէին. այսօր բիրտ զօրութեան վերեւ, մշակոյթի ամենայաղթ արժէքները վճռական դեր կը կատարեն: Եւ եթէ մենք այսօր դժբախտաբար ի վիճակի չենք աշխարհին ցոյց տալու մեր ռազմական կարողութիւնները, գոնէ ցուցադրենք մեր մշակութային բարձր արժանիքները, որոնք յարգանք կը պարտադրեն:

Այս տեսակէտով անգնահատելի է «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մատուցած ծառայութիւնը, քանի որ Եւրոպայի ու Ամերիկայի մեծագոյն համալսարաններն ու գրադարանները կը ստանան հայագիտական թերթը եւ 30ի չափ օտարլեզու պարբերականներ փոխանակութեան մէջ են անոր հետ: Արամեանց կ'ողջունենք Հ. Ակինեանի նոր ծրագիրը, ուսումնաթերթին մէջ լայն տեղ տալու օտար հայագէտներու պարագայ մը, որ ո՛չ միայն պիտի տարէ՝ մեր մշակոյթը համաշխարհային հասարակութեան մը ճանչցնելու այլ եւ պիտի ապահովէ բաժանորդներու մեծագոյն թիւ մը:

« Եւրոպայի մէջ մասնագիտական ուսումնաթերթերն պետական միջոցով եւ կամ նպաստաւորութեամբ զանազան ընկերակցութեանց կը պահպանեն իրենց գոյութիւնը. « Հանդէս Ամսօրեայ » ուրախ պիտի ըլլայ, եթէ աճելով ընթերցողներու թիւը, բաժանորդագիններով հաւասարակշռէր իր ծախքերը եւ հնարաւորութիւն ունենար ընդլայնելու իր էջերը »:

ԱՐՓԻԱՐ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅՈՒՇԵՐ

ՔԱՂԱՔՆԵՐԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԼԷ ՄԷՍ, 26 Օգոստ.— Անցեալ տարի յուլիսին էր երբ քոյրս անսովոր ուրախութեամբ եկաւ ինծի հաղորդելու թէ Ահարոնեան Տիկինը եկած է: Ցաւ... չորդ օրը մեծ Հայուն ձեռնակարգ թէժ. Սիլրըհեարեանի առաջնորդութեամբ կը սահէր Տիկնոջ օճապօտին ճամբուն վրայ: Իր մեկնումի պահուն Տիկին Ահարոնեան հաստատ խօսք տուաւ 1937ին կամ 38ին այցելել մեր [illegible] գարակը: Անհամբեր կը սպասէինք:

Ահարոնեան ճամբայ բացաւ շատ մը հայրենակիցներու եւ ահա այս տարի բազմաթիւ Հայեր մեծ քաղաքներու ժխորէն եւ հեղձուցիչ օդէն ձանձրացած, սկսեր են խումբ խումբ լեռնային վայրեր երթալ գէթ 15 օրուան համար: [illegible] բնութեան հրապոյրները, արեւնալ ծառերու բոյրով, կազդուրուիլ եւ վերանորոգել մարմնին ուժն ու կորովը եւ պահ մը մոռնալ անցեալի ու ներկայի մռայլ վայրկեանները:

Լեռնային ճամբաներէ ինքնաշարժս կը սուրայ լեցուն պտուղներով եւ բանջարեղէնով. կը հասնիմ գիւղաքաղաք մը, կը սկսիմ ծախել: Ի՞նչ բարեբախտութիւն, հայ երիտասարդ մը ոտքոյն դէմքով, ղալուկ ժպիտով մը ինծի կը մօտենայ: Մաշեր է քաղաքներու անողոք պայքարին մէջ: Ձեռքի տոպ սեղմումով մը կը հարցնէ թէ Հա՞յ եմ: Այո՛, կը պատասխանեմ հպարտութեամբ: Քանի մը խօսք փոխանակելէ յետոյ կը շեշտէ.

— Շատ լաւ հայերէն կը խօսիք, կը սքանչանամ ձեր վրայ որ հայութիւնը չէք մոռցած լեռներու այս առանձնութեանը մէջ:

— Հայութիւնը մոռնա՞լ, այդ կը նշանակէ բարոյապէս մեռնիլ, արիւնոտ Գողգոթան անգամ չկրցաւ մեզ վհատեցնել: Կը կարծէք թէ փարթամ քաղաքներու փուճ հմայքը եւ կամ շքեղ ապարանքնե՞րն են որ մեզ Հայ կը պահեն: Ո՛չ, պարոն, այս լեռներն ու անտառները շատ աւելի կը խօսին մեր սիրտերուն, միշտ վառ պահելով մեր զգացումները Հայրենիքին հանդէպ:

— Տուր ինծի ձմերուկ մը որ հայկական մշակութիւն ըլլայ:

Կը հրամցնեմ. կը սկսի անյագօրէն ուտել հայկական հրաշալի պտուղը իր կուտերով եւ կեղեւներով: Քիչ յետոյ սրտաշարժ հրաժեշտով մը կը բաժնուինք: Կ'ուղղուիմ դէպի Տիկնոջ: Ահաւասիկ ծանօթ մը եւս, տիկին Վահանեան, Կ. Խաչի Սէն Ժէռմի (Մար-

---

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914–1924

Այս կեղծ ու [illegible] խօսակցութիւնը անպատասխանի կը մնայ. Հաֆըզ նոյնը կը կրկնէ, դարձեալ պատասխան չի ստանար: Այսպէս մինչեւ Եփրատ գետը կը հասնին եւ վար կ'իջնեն ձիերէն: Հաֆըզ կատղած է. առիթն է վրէժը լուծելու: Անտառէն դալար փայտ մը կը կտրէ եւ կը սկսի ծեծել: Ի զուր կը յոգնի: Այս անգամ դաշոյնը կը մերկացնէ սուրը, առաջին անգամ Մելքոն աղային ձեռքը կը կտրէ եւ բերանը կուտայ ըսելով.

— Շուն կեավուր, լափէ քու միսդ:

Կը կտրէ երկրորդ ձեռքը, ականջները, քիթը, ապա կը փորէ աչքերը, հազար ու մէկ աննկարագրելի չարչարանքներով, գետը նետել կուտայ: Կարգը կուգայ Կարապետ աղային. ան ալ նոյն բախտին կ'ենթարկեն եւ տուն կը վերադառնան: Ո՞վ լսեր ունեցաւ այս քստմնելի տեսարանէն: Անշուշտ ոչ ոք. բայց ես ի՞նչպէս իմացայ... Այդ մասին պիտի գրեմ իր կարգին:

Արեգ մեր գիւղէն քանի վայրկեան հեռու կը գտնուէր եւ մեր գիւղէն աւելի մեծ էր. միայն մէկ տուն Թուրք ունէր: Կառավարութիւնը քանի անգամներ լուր կը ղրկէ Տէր Սուրէնին որպէսզի գործի մը համար քաղաքներ կայմանայ: Ամէն անգամ որ զինուոր մը լուր կը բերէ, առանց պատասխանի կը վերադառնայ: Այս անգամ կառավարութիւնը տասնեակ մը զինուորներ կը ղրկէ որոնք ցերեկով կը պաշարեն քահանային տունը: Դուռը ամուր կղպուած է. զինուորները ոտքի հարուածներ կուտան, բայց անօգուտ, բացող չկայ: Տէր Սուրէն ժամանակին հեռացուցած էր ամբողջ ընտանիքը եւ ինքը մինակ էր տան մէջ: Անմիջապէս տանիք կ'իջնէ եւ հրացանը առնելով հարեւան դուռէն կը փախչի: Զինուորները դուռը կը կոտրեն, սոված գայլերու նման ամէն անկիւն կը փնտռեն, բայց մարդ չեն գտներ: Տէր Սուրէն բաւական հեռացած էր: Գիւղին դիմաց կ'անցնի, ձին տառւոյտը կապուած կ'արածէր: Ասոնց թամբի ձին կը հեծնէ եւ կը սկսի քշել: Մատնիչ Հայ մը կը տեսնէ (գիւղացիները մատնիչ Պօնօ կը կոչէին) եւ ինչպէս ժամանակին փախստական հայ զինուորները կը մատնէր, այս անգամ ալ Թուրք զինուորներու մատնեց քահանային ո՛ր կողմ փախչիլը: Կատղած զինուորները կը սկսին ձիերը մտրակել դէպի մատնիչ Պօնոյի մատնանշած ճամբան: Ահա իրարանցում, հրացաններու ձայներ, գոռում-գոչում: Մօտակայ քիւրտ գիւղացիներն ալ զինուորներուն կը միանան, հարիւրէն աւելի: Հրացաններու որոտումը սար ու ձոր կը թնդացնէ. Հայերը կարծես երազի մէջ ըլլան. ոչ ոք կը յանդգնի օգնութեան փութալ: Այսպէս Տէր Սուրէն առանձին կռուելով մինչեւ Եփրատ գետը կը հասնի, դիրք կը բռնէ եւ մինչեւ վերջին փամփուշտը կը կռուի: Վերջին երկու գնդակները ձիուն կը զարնէ եւ գազաններուն ձեռքը չիյնալու համար ինքզինքը գետին կատղած ալիքներուն կը յանձնէ:

Այսպէս վախճանեցաւ Տէր Սուրէն քահանան:

×

Մայիսի անիծեալ եւ չարագուշակ օր մըն էր, երբ կարգով սկսաւ Քղիի գիւղերուն տեղահանութիւնը:

Իրիկուն մը Ջաթի գայմագամը 50 հեծեալ զինուորներով մեր գիւղը եկաւ եւ ուղղակի կառավարչատուն գնաց: Հազիւ ձիերէն վար իջած, հայկական թաղերուն մէջ ազդարարեցին.— Հայեր, կառավարութեան հրամանին համաձայն, այս գիշեր պատրաստեցէք ձեր բեռները, ինչքան որ կրնաք ձեզի հետ առնել, ազատ էք, բայց [illegible]: Հաւաքած կահ-կարասիները, պարէն, եւ այլն պէտք է այս գիշեր եկեղեցին բերէք, փոխարէն ստացագիր պիտի ստանաք: Թերեւս կառավարութիւնը դարձեալ կը ներէ եւ վերադառնալով ամէն Հայ ստացագիրին համաձայն եւս կը ստանայ իրաւունքները: Ահա այսպէս վաղը մինչեւ կէսօր ոչ ոք պիտի մնայ գիւղը: Ան Հայը որ կէսօրէ անցած չէ մեկներ, առանց դատաստանի կը գնդակահարուի, համաձայն կառավարութեան հրամանին:

Գիշեր է. ամէն մարդ վաղուան մեկնումի բեռները կը պատրաստէ: Շատերը մնացած պարէն, կահ-կարասի եկեղեցի կը փոխադրեն: Առտուան ժամը 3—4 էր եւ տակաւին չէր լրացած իրեղէններու փոխադրութիւնը: Վերջապէս ամբողջ գիւղը մինչեւ առաւօտ լուսցուց, հազարումէկ մտահոգութիւններով:

Մայիսի առաւօտ մըն էր, երբ խեղճ անասունները սկսանք բեռցնել: Այնքան լացեր էինք որ այլեւս ցամքած էր մեր աչքերուն աղբիւրը: Երբ անասունները բեռցած գիւղէն կ'ելլէինք, տասնեակ մը զինուորներ սկսան կարգով խուզարկել նախ բեռները, ապա տղամարդիկը: Մեր տունէն մեկնելէ առաջ, հայրս գլխս մերկացուց եւ տարեճանակը փամփշտակալով մերկ մարմինիս վրայէն կապեց. ապա հագուեցուց: Երբ ես տեսայ այս խիստ խուզարկութիւնը, մինչ մեր չէյլին ալ կը գրաւէր գիւղին ոչխարները, գառնուկները եւ հորթերը, առանց ծնողքիս լուր տալու տուն վերադարձայ, որովհետեւ մեր ոչխարները եւ գառնուկները տակաւին գոմն էին: Առանց երկիւղի դուռէն ներս մտայ եւ շուտ մը ոչխարները դուրս հանեցի: Բարեբախտաբար մեր տունը գիւղին տակ կը գտնուէր: Ծառերուն մէջէն հակառակ ուղղութեամբ կէս ժամ ճամբորդելէ վերջ ոչխարներովս կարաւանին հասայ, մինչդեռ ծնողքս կը կարծէին թէ ես կարաւանէն առաջ կը քալեմ: Շատեր ապշած ինծի կը նայէին թէ ինչպէս, հակառակ տարիքիս, կրցեր եմ մեր ոչխարներն ու գառնուկները ամբողջութեամբ ազատել, երբ ոչ մէկ կը կրցաւ գառնուկ մը իսկ ազատել: Պատմեցի հօրս տուն վերադառնալս եւ յաջողութիւնս, եւ հայրս համբուրեց գլխս: Ուրախութիւնս սահման չունէր, այլեւս ես եղայ ոչխարներու խնամող:

Երբ Տարման գիւղը հասանք, այս տեղ եւս խուզարկութեան կ'ենթարկուինք: Տարմանի Հայերը մէկ օր առաջ գաղթած էին: Ես առանց հարցաքննուելու ոչխարներովս ապահով անցայ պահակ զինուորներու քովէն: Կ'երեւի տարիքս նկատի առնելով բնաւ չկասկածեցան: Կարգին սկսաւ խուզարկութիւնը: Զինուոր[illegible] մը աչքին կը զարնէ Արգար հօր[illegible] ոսկի ժամացոյցը, եւ յանկարծ կը յափշտակէ, զէնքը բռնած աղաղակելով.—

— Կեավուր, առանց ետ նայելու ճամբադ շարունակէ, եթէ չես ուզեր գիւղիդ դիմաց շան պէս սատկիլ:

(3)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

ուէյլ) Մասնաճիւղին եռանդուն անդամուհիներէն։ Իջած է հոս իր փոքրիկներով օդ եւ արեւ ծծելու։ Քիչ յետոյ կը հասնի Զաքարեան ընտանիքը։ Քաղաքի մը վայրկեան վերջ կը հանդիպիմ ընկ. Գ. Թուրիկեանի, իր զաւակներով եւ թոռներով։ Մուրատի շուրջերուն երբեմնի յեղափոխականը արտասուալից աչքերով կը սկսի երգել մայր հայրենիքը։— Շատ սիրելի այս քաղաքը, իր գետերով, ջուրերով, բլուրներով, պայծառ ջինջ երկինքով եւ հոգեպարար օդով կը նմանի ճիշտ մեր գժբախտ Հայաստանին, մեկդի ձգենք սեխն ու ձմերուկը։ «Յառաջ» չունի՞ք, «Յառաջ»։ Զորս օրէ ի վեր մեկնած եմ տունէն եւ իրապէս շատ կարօտցած մեր թերթը։

— Վաղը կը բերեմ եւ հանգիստ կարդացէք, կը պատասխանեմ։ Անզուսպ գոհունակութեամբ կը սկսի ձմերուկը ուտել։ Բոլորն ալ «Յառաջ» կ'աղաղակեն։

Երեկոյ է, ամառնային արեւուն վերջին ճառագայթները թափանցելով ծառերու խիտ տերեւներէն, տեսակ մը ոսկեգոյն ծիածաններ կը ձեւացնեն օդին մէջ։ Հսկայ բարտիներու հովանիին տակ ծաղիկներու քաղցրաբոյր խնկարկութիւնը կ'արբեցնէ մարդկային հոգին։ Եւ ահա քիչ յետոյ բարձրաբերձ լեռներու գագաթէն՝ հորիզոնին վրայ կուտակուած սեւ ամպերու թանձր վարագոյրը պատռելով, լուսինը կը սկսի ժպտիլ երկնային քաղցրութեամբ։ Բոլորս ալ սրճարանի մը աւազեն ենք։ Մեզի բախտակից երկու ռուս նուագածուներ կը սկսին ջութակը լացնել մելամաղձոտ ձայնով մը մեզ յիշեցնելով անցեալի թշուառութիւններն ու տառապանքները։ Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ մեր հայրենակիցները կը սկսին պարել։

— Ինծի համար անպատճառ Ալպեան մեղր պիտի գտնէք, կ'աղաղակէ մէկը։ Ուրիշ մը խողեղէն, երրորդ մը երշիկ, չորրորդ մը անպատճառ ձէթ, եւ կ'երկարի շարքը ապսպրանքներուն։ Վերջապէս կ'ուզեն ճաշակել Ալպեան ընտիր եւ համեղ արտադրութիւնները՝ որոնք կը յիշեցնեն հայրենիքը։ Տիկ. Վառնաճեան ընթրիքի մը պատուին գինել կուտայ.— Հոս միայն մէկը կը պակսի, մեր սիրելի վարժուհին, Տիկ. Քիպրիթճեան։ Գիտէք թէ այդ վաստակաւոր Հայուհին որքան սիրտ եւ հոգի կը մաշեցնէ մեր հայ մանուկներուն մայրենի լեզուն սորվեցնելու համար։

Իրարմէ կը բաժնուինք կէս գիշերին, անհամբեր յաջորդ օրուան սպասելով եւ Փայլակին հետ այս բացառիկ ուրախութենէն զինովցած կը թողցնենք «Յառաջ Նահատակ»ը Տինըրէն մինչեւ Մէս։

ԵՐՈՒԱՆԴ Թ. ԳՈԶՈՒՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻԷԹ» ՔԱՑԱԽ ԿՏՐԱԾ Է...

Խորհրդաւոր սուզանաւին Մարմարայի մէջ ունեցած գործունէութեան առթիւ, Ճումհուրիէթի ֆրանսերէն հրատարակութիւնը՝ «Լա Ռէփիւպլիք» կը հրատարակէ Եունուս Նատիի խմբագրականը, ուր կ'ըսուի ի մէջ այլոց (23 օգոստոս).—

« Կառավարութիւնը անմիջապէս ձեռք առաւ բոլոր անհրաժեշտ միջոցները՝ այդ դէպքերուն առթիւ, որոնք մեզ խռովեցին այն վայրկեանին երբ մենք հանգիստ ու ապահով էինք։ Հարկ է անմիջապէս աւելցնել թէ մեր ծայրայեղ զգայնութիւնը հետեւանք է անոր որ խնդիրը կը վերաբերի մեր ջուրերուն, որոնց մասին շատ բծախնդիր ենք մենք։ Մենք բացարձակ պաղարիւնով կը նայինք այն դէպքերուն, որոնք կապուած են սպանիական քաոսին։ Ո՞վքեր են անոնք, որոնք յանդգնութիւն ունին դրկելու ընդծովեաներ որոնք գործեն մեր ջուրերուն մէջ։ Պատասխանելու համար այս հարցումին, հարկ է նկատի ունենալ կռուող կողմերը։ Հարկ է նաեւ նկատի առնել երկու սուզանաւերու խնդիրը որոնք կը կարծուի թէ գաղտնօրէն մտած են, այս օրեր, դուրսէն ծովուն ներսը։ Բնական է որ ատոնք Վալէնցիայի սուզանաւերը չեն, որոնք եկած ըլլան սպանիական ապստամբ նաւեր ընկղմելու։

Զօր. Ֆրանքոյի քանի մը սուզանաւերը կրնա՞ն մինչեւ Միջերկրական գալ։ Այո՛, բայց, անոնք պէտք ունին խարխափ ուրկէ կարենան ստանալ պահեստներ եւ ուր կարենան ապաստանիլ ի հարկին։ Այդ ապաստանարանը պէտք է իրենց տրուած ըլլայ Իտալիայէն, քանի որ Յունաստան չի կրնար տալ։ Սակայն, եթէ սուզանաւերը, որոնք սպանիական նաւը ընկղմեցին, հովանաւորուած են Իտալիայէն կամ իտալական են՝ բայց ֆրանքոյական կը ձեւանան, այն ատեն անկարելի կ'ըլլայ հասկնալ իտալական կառավարութեան գործունէութեան եղանակը՝ Թուրքիոյ ուղիղ եւ օրինաւոր քաղաքականութեան դէմ։

Կայ միայն մէկ իրականութիւն, — օտար սուզանաւ մը մտեցած է թրքական ջուրերուն, մեր ջուրերուն մէջ եւ որոշ գործունէութիւն է ցոյց տուած, իսկ ուրիշ սուզանաւ մը,— թերեւս միեւնոյնը,— մտած է Մարմարա։ Հանրապետական Թուրքիոյ կառավարութեան պարտականութիւնն է հետապնդել խստօրէն՝ ծովահէն նաւերը, որոնք մտած են մեր ջուրերը, ու ոչնչացնել զանոնք։ Մենք կրնանք վստահ ըլլալ, որ այդ պարտքը անխափան պիտի կատարուի։

Եւրոպական մեծ պետութիւններ սպանիական արկածախնդրութեան տուին առելի ու ահաւոր հանգամանք մը։ Սպանիական խնդրի մասին քանի մը պետութեանց որոշումները, որոնք դլեցին անցան յանդգնութիւնը, իսկ անվճռականութիւնը միւսներուն՝ այդ խնդրին տուին իրական խայտառակութեան մը հանգամանքը։

Որո՞նց կը պատկանին այն սուզանաւերը, որոնք անցած են Տարտանէլէն։ Դժուար է ենթադրել թէ զանոնք ուղարկած է Իտալիան Մուսոլինիի, որ, հակառակ ամէն բանի, չի ժխտեր բանականութիւնն ու ողջմտութիւնը։ Գերմանիա՞ն։ Ո՛չ, չենք խորհիր թէ Գերմանիան պատասխանատու կրնայ ըլլալ ատոր։ Ո՞վ... ուրեմն... Սովետնե՞րը...

Գերմանիա, Իտալիա եւ Ֆրանքօ մեզի կ'ըսեն.

— Այո՛, Սովետներն են...

Ինչո՞ւ... ինչո՞ւ Սովետները պիտի ընկղմեն սպանիական նաւեր, որոնք ռուսական նաւահանգիստներէն ապրանք կը փոխադրեն Սպանիա։ Ատիկա տրամաբանական չէ։

Բայց, անոնք մեզի կը պատասխանեն.

— Աշխարհը խռովելու եւ սպանիական խռովքին տալու համար միջազգային հանգամանք։

Ռուսիոյ կողմէ այդպիսի քայլ մը մաքիավէլականութիւն պիտի ըլլար։ Իրապէս, աշխարհը ա՛յնքան շատ է փոխուած որ այժմ ամէն բան կարելի է. բայց կարելի չէ ենթադրել թէ քաղաքականութիւնը այդքան ինկած ըլլայ...։

ԱՊՍՏԱՄԲ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԿՈՉԸ

Ապստամբ Քիւրտերու ներկայացուցիչները հետեւեալ կոչը ուղղած են քիւրտ ժողովուրդին.—

Քիւրտ սիրելի ազգակիցներ եւ ցեղակիցներ,

Ազատութեան ժամը հնչած է։

Թուրք բռնակալ պետութիւնը, որ տասնեակ տարիներ ջանացած է ոչնչացնել մեզ, թալանի եւ աւարի տալ մեր ստացուածքը, քանդել մեր ընտանեկան սրբութիւնները, արատաւորել մեր պատիւն ու նամուսը, իր երկրի միւս փոքր ժողովուրդները քայքայելէ եւ բնաջնջելէ ետք, այժմ ձեռնարկած է մեր բնաջնջման գործին։ Ան կը գործադրէ իր ծրագիրը իրեն յատուկ խորամանկ եղանակներով՝ բարենորոգման կեղծ քօղի տակ, նենգ խոստումներով եւ կաշառքներով ջլատելով մեր ժողովուրդը, որպէսզի դիւրաւ նուաճէ մեզ։ Ճամբաներ ու կամուրջներ շինելու կամ բարեկարգելու պատրուակին տակ՝ ան մեր անմատչելի լեռներուն վրայ զօրանոցներ կը կառուցանէ, մեզ բնաջնջելու նենգ նպատակը դիւրութեամբ գլուխ հանելու համար։

Սակայն արթնցած, իր ազգային գիտակցութեան եւ քաղաքական հասունութեան հասած քիւրտ ժողովուրդը այլեւս խաբուողը չէ Տաճիկին կեղծ ու նենգ վերաբերմունքէն։ Քանի մը անգամներ ըմբոստանալով իր կեանքի եւ ազատութեան դահիճին դէմ, Քիւրտը յորդահոս արեան մէջ մկրտած է իր ազատութեան ու անկախութեան կամքը։ Ներշնչուած Տիարպէքիրի ու Արարատի հերոսական շարժումներէն, ոգեւորուած նահատակ հերոսներու եւ կախաղաններու վրայ մահացող դիւցազներու ոգիներէն, քիւրտ ժողովուրդը դարձեալ ոտքի է, այս անգամ Տերսիմի, Սասունի եւ Խիզանի շրջաններուն մէջ։

Այս շրջաններու քրտութիւնը, իրբեւ մէկ մարդ եւ մէկ կամք, որոշած է մեր սիրելի եւ արի ցեղակիցներու գլխաւորութեամբ գլուխ բարձրացնել, զէնքի ուժով տէր դառնալ իր ճակատագրին, ստեղծել անկախ կեանք մը եւ քիւրտ ժողովուրդի նամուսը բարձր բռնել։

Թիւրք կառավարութիւնը ամիսներով կրակ թափեց մեր լեռներու վրայ, սակայն մեզ չեն սարսափեցներ բռնակալ իշխանութեան ո՛չ թնդանօթները եւ ոչ ալ սաւառնակները։ Մենք ապաւինած ենք մեր զէնքին, մեր հայրենի անմատչելի լեռներուն, մեր հերոս ժողովուրդի եւ անոր ցեղերու համախումբ ու համերաշխ ուժերուն, որպէս միաձոյլ եւ միահամուռ ազգութիւն, քիւրտ ազգութիւն՝ հզօր ու անընկճելի։

Մեր կեանքի, ինչքի ու արդար դատի պաշտպանութեան համար, քիւրտ աշխարհի բոլոր ցեղերը եւ անոնց մարտիկները, մոռցած իրենց ներքին վէճերը՝ եթէ երբեք ունէին, պէտք է որ ժամ առաջ որպէս մէկ մարդ ու մէկ հոգի ոտքի կանգնին, իրենց հայրենիքի սրբազան իրաւունքները պաշտպանելու, քանի դեռ թշնամին անջատանջատ բնաջնջած չէ մեզ։

Միութեան մէջ է ուժը։ Մեծ պատերազմէն վերջ ոճրագործ Թուրքին ենթակայ շատ ժողովուրդներ իրենց անկախութեան տիրացան եւ այսօր կ'ապրին ազատ։ Մե՞նք միայն պիտի մնանք Թուրքին ստրուկն ու գերին։ Ո՛չ։ Ազատութեան կարգը մերն է այժմ։ Բաւական է որքան մեզ տանջեցին, ըկեցին, մեր ընտանեկան նամուսն ու սրբութիւնը պղծեցին, կախաղաններ բարձրացուցին, գնդակահարեցին, տեղահան ըրին, բնաջնջեցին։ Բաւական է։ Այժմ դէպի զէնք, քի՛ւրտ ժողովուրդ։ Մեր փոքր ու հերոսական ժողովուրդին համար չկայ արտաքին օգնութիւն, ոչ ալ կը սպասենք նման օգնութեան։

Մեր յոյսը մե՛ր վրայ է, որքան համերաշխ ու միացած ըլլանք, որքան խանդավառուինք մեր ազատութեան խէժալով, որքան վստահօրէն լծուինք մեր սրբազան պայքարին, այնքան շուտ կը հասնինք մեր նպատակին՝ ապաւինած միմիայն մեր բազուկին եւ զէնքին։

Միութեան մէջ է ուժը։ Միացեալ ուժերով դէպի՛ կռիւ, սիրելի քիւրտ ժողովուրդ եւ սիրելի ցեղապետներ, քիւրտ ազգի լուսագոյն զաւակներ, տաքի՛, դէպի՛ անկախութեան կռիւ։

Կեցցէ՛ քիւրտ ժողովուրդի ազատագրութեան պայքարը։

Կեցցէ՛ քիւրտ ժողովուրդը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 օգոստ.).

— « Տասնեակ տարիներ Հօկերը զօրացնելու համար ամէն ճիգ ու աշխատանք թափելէ վերջ, տասնեակ տարիներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախապզուշացումներուն խուլ ու անտարբեր գտնուելէ ետք, այս պահուս Հայ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա, ինչպէս եւ դուն ուրեք Հնչակեաններ, լծուած են աննախընթաց պայքարի մը, Հօկերուն դէմ։

Ըստ երեւոյթին այս պայքարը կը յառաջանայ Հօկի կուսակցական քաղաքականութենէն։

Յայտնի է, որ Հօկը առաջին իսկ օրէն հրապարակ իջան Հայրենիքի օգնութեան գործին լծուելու համար։ Ուրեմն անոնց գործունէութիւնը կը սահմանափակուէր Հայաստանի նիւթական նպաստ հասցնելու մէջ։

Իրականին մէջ, սակայն, խուսափելու Հօկ իր շուրջը համախմբեց մեծամասնական գաղափարաբանութեան ջատագով անձեր, որոնք աշխատեցան օգնութեան գործը մէկդի ձգել ու ծառայեցնել եւ կուսակցական խնդիրներով զբաղելու համար։

Տասնհինգ տարի շարունակ այս եղաւ Հօկերու գործունէութիւնը։

Այսօր, սակայն, փոխուած ըլլալ կը թուին պայմանները։

Հօկերը չունին, Հնչակեաններու եւ մանաւանդ Ռամկավարներու աչքին՝ նախկին հմայքը։

Ըսինք որ ըստ երեւոյթին Հօկերուն դէմ ծայր տուած պայքարը հետեւանք կը համարուի անոնց քաղաքական գործունէութեան։ Ուղիղ է, սակայն պատճառ մըն է։ Բայց կարեւորագոյնը կը թուի ըլլալ Երեւանի նոր քաղաքականութիւնը։

Աղասի Խանջեանի ծանօթ «անձնասպանութիւն»էն վերջ (1936 Յուլիս 9), Հայաստանի մէջ իրարու յաջորդող ներքին ձերբակալութիւններն ու մաքրութիւնները, եւ մանաւանդ գաղափարի իրենց հակառակորդները հալածելու ու արհամարհելու մէջ Երեւանի արդի ղեկավարութեան ցոյց տուած կեցուածքը, կուգայ դնել անցնիլ ամբարտաւանութեան ու մեծամտութեան ամէն սահման։

Որքան ատեն որ Ռամկավարութիւնն ու Հնչակեաններ իրենց ցոյց տուած հաւատարմութեամբ ի պատտուի էին Երեւանի աչքին, այս վերջինները ոտքով գլխով նետուած էին անոնց գիրկը, իսկ այն րոպէին, որ երկիրը սկսաւ արհամարհել ոչ մեծամասնական ամէն տարր, ու լծուիլ՝ եղբայրասպան արարքներու, քննադատութիւնը եւ պայքարը ծայր տալ սկսան Հօկերու դէմ։

Ուրիշ խօսքով, արտասահմանի մէջ կապը Երեւանի հետ՝ կը պահուէր գրեթէ Հօկերու խողովակով. ուստի պայքարը այս ճակատին վրայ է որ կը տարուի, զգաստութեան մղելու համար Երեւանը։

Անոնցմէ չենք, որ իրենց գաղափարի հակառակորդներուն սայթաքումներուն վրայ կը խնդան ու ի նպաստ իրենց կ'աշխատին օգտագործել ուրիշներու սխալները։ Առաւել, չենք փափաքիր ընաւ բարոյական եւ նիւթական պոյքոթի ենթարկել Հայրենիքը, որ պէտք ունի իր մօտաւոր եւ հեռաւոր բոլոր զաւակներուն օգնութեան եւ սիրոյն։

Բայց կը գտնենք յապաղած այն առողջ քննադատութիւնն ու պայքարը որ սկսուած է Հօկերու դէմ, երբ այս վերջինները ուրացած իրենց կազմութեան պայմանները, օտար երկիրներու մէջ քաղաքական եւ համայնավարական բրոբականտի մարմիններ են դարձեր, ու կը վնասեն այդ ձեւով՝ իրենց հայրենակիցներուն։

Դէմ չենք Հայրենիքի օգնութեան գաղափարին։ Մենք արհամարհանք ու ծիծաղ միայն ունինք անոնց նկատմամբ որ տարիներէ ի վեր կը զառափեն մեզ ու կ'աշխատին ցոյց տալ իբրեւ հակառակորդ Հայաստանի։

Հայ ժողովուրդը ըլլա՛յ երկրին մէջ, ըլլա՛յ անկէ դուրս, գիտէ խորութիւնը մեր զգացումներուն եւ կը ճանչնայ ջերմութիւնը մեր սիրոյն՝ հանդէպ այն երկրին որ կը կոչուի Հայ Հայրենիք։ Սեւնակները շատ անձուկ են նման փաստի մը համար։ Կարեւորը այն է, որ այս պահուս կը տեսնենք մեր ընդդիմադիրներուն մօտ, առողջ շարժում մը որուն լծուած են անոնք, եւ որ նպատակ ունի զգաստացնելու բոլոր Հօկերը իրենց սխալ գործունէութեան մէջ։

Որքան ատեն որ Հօկերը կը մնան կուսակցական համայնավար բրոբականտի, ոչ մէկ կասկած, որ հայ ժողովուրդը պիտի դադրի իր համակրութիւնը կարել անոնց »։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԳԻՒՏԸ

Բնիկ Արաբկիրցի պ. Ալէքս Պօղաճեան հնարած է մանրամկար գրամեքենայ մը, որ դրպանի գրչի մը մեծութիւն պիտի ունենայ եւ որուն արտօնագրին համար ան դիմում կատարած է Ուաշինկթընի պատկան պաշտօնատան։

Պ. Ալէքս Պօղաճեան այցելելով «Հայրենիքի»ի խմբագրատունը, ցոյց տուած է իր նոր մեքենային յատակագծերը, գրամեքենայ շինող տուներէ իր ստացած պատասխանները եւ յայտնի մեքենագէտներու գրաւոր վկայութիւնները, այս գիւտին գործածականութեան մասին։

Պ. Պօղաճեան կուգայ ընտանիքէ մը, որ ցոյց տուած է թուաբանական մեծ ընդունակութիւն եւ տաղանդ, բան մը որ կարեւոր է բարդ մեքենական կանութեամբ գիւտի մը իրագործման մասի գործն ու դերը հաշուելուն մէջ։ Հայերէն թուաբանական եւ գրահաշիւի գրքերու հեղինակ պ. Տիգրան Պօղաճեան հօրեղբայրն է պ. Ալէքս Պօղաճեանի։

Իր դպրոցական շրջանին Ալէքս Պօղաճեան միշտ կարգին առաջինը եղած է թուաբանութեան հաշիւի մէջ, նախապատրաստական աշխատանքէ ետք։

Այժմու գրամեքենային վրայ աշխատած է չորս տարի։

Հիմա կ'աշխատի ուրիշ մեքենայի մը կատարելագործման վրայ։ Այս մեքենան պիտի կեղուէ հում գետնախնձորը ճիշտ այնպէս՝ ինչպէս կը կեղուի եփուած գետնախնձորը։ Նոյն մեքենան, տարբեր եղանակով մը, պիտի կեղուէ սոխերը, առանց կծուըծուք տալու կեղուողի աչքերուն։ Թէ գետնախնձորի եւ թէ սոխի որեւէ տեսակ ու մեծութիւն պիտի յարմարին այս մեքենային։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Դարերու հակամարտութիւնը, հոգեբանական տարբեր մտայնութիւններ ստեղծած են երկրի բաղկացուցիչ ազգերու մէջ։ Թուրքը համեմատաբար նորեկ մը, զէնքի ուժով պարտադրած էր տիրապետութիւնը, կ'իշխէ՝ որպէս բացարձակ տէրը երկրին եւ իրմով միայն, դէթ մինչեւ հիմա, կ'արտայայտուի պետութիւնը։ Քիւրտը, անկուլտուրական տարր մը, դեռ կիսովին վաչկատուն վիճակի մէջ է։ Քաղաքական պայմաններու շնորհիւ քիւրտը չիւացած զաւակը դարձած այս երկրի մէջ. ան արժէք մը կը ճանչնայ, որու առջեւ միայն կը խոնարհի։ Այդ՝ զէնքի ուժն է։ Քրտի համար ուժը համազօր է տիրապետելու իրաւունքին։ Իսկ Հա՞յը... դժուար է բնորոշել... Հողին կապած՝ գործ զանգուած մը, որ հոգեբանօրէն կորսնցուցած է գլուխը վեր բռնելու մարդկային առաքինութիւնը։ Անշուշտ կը հասկնաք թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ...

— Ի հարկէ, խնդրեմ շարունակեցէք...

— Հայ ժողովուրդը ազատ ժողովուրդ մը ըլլալու համար, նախ ինքն իր հոգին պէտք է ազատագրէ դարերու ստրկային հոգեբանութենէն... Ազատութիւն կամ հաւասարութիւն չի շնորհուիր ժողովուրդի մը, ատոնք հոգեկան անհրաժեշտ պահանջներ պէտք է ըլլան ժողովուրդի մը հոգիէն բխող, այլապէս կը մնան անբովանդակ բառեր...

— Բայց եւ դեռ զէնքի դերը...

— Շատ պարզ է. Թուրքը թէ՛ զինուած է եւ թէ ինքզինքը հիմնական մասը կը համարէ պետական կառուցուածքին։ Քիւրտը նոյնպէս զինուած է։ Զէնքը Քրտի համար անհրաժեշտութիւն մըն է։ Երկու գլխաւոր ազդակներ կան անոր կեանքը կանոնաւորող, մէկը կառավարութիւնը, որ կ'ուզէ զանոնք սիրաշահիլ, մէկ ալ ներքին գիտակցութիւնը իր արժէքին։ Հոն, ուր չհասնի կառավարութեան օժանդակութիւնը, հոն կայ Քրտի առողջ բնազդը՝ իր ձեռքով բաւարարելու ինքզինքը։ Ահա թէ որտե՞ղ զէնքը հոգեբանական խոշոր դեր մը կը կատարէ։ Այդ զգացումէն զուրկ է հայ ժողովուրդը։ Վերջին տարիներու ընթացքին զէնքի սէրը որոշ չափով արծարծեցաւ, որոշ տեղ բռնեց ժողովուրդի կեանքին մէջ, բայց դեռ զանգուածի հոգեկան բնածին պահանջը չէ դարձած։ Արիւն ու ոսկոր չէ դարձած։ Զէնքը առնականութիւն է, կռիւ է, իրաւունքի գիտակցութիւն է։ Ոչխարը չի կրնար գայլերու մէջ ապրիլ, պէտք է ինքն ալ գայլ դառնայ... Այս՝ անխուսափելի հրամայական մ'է՝ իրական հաւասարութիւնը ձեռք բերելու համար...

— Ուրեմն այդ կը նշանակէ որ դուք դեռ երկար...

— Այո, դեռ երկար եւ ծանր աշխատանք մ'ունինք մեր առջեւ։ Կը յիշէ՞ք, չէ՞, Վահէի վերջին նամակը, ժողովուրդի առաջնորդը սեփական կեանք չի կրնար ունենալ.— ու թերեւս ակամայ, Լեւոնի ձայնին մէջ դառն շեշտ մը զգալի էր։

Լեւոնը խօսքը վերջացնելով, գլուխը կախ՝ լռեց։ Սոնիան, Լեւոնի ձայնին, շեշտին մէջ խորապէս զգաց այն վճռական կորովը, պողպատէ կամքը, որ այդ մարդը դէպի իրականացում պիտի տանէին, Լեւոնի եւ ընկերներու կողմէ։ Մինչ որ Լեւոնի եւ ընկերներու գործը չէր վերջացած, խորովի մտածեց Սոնիան։ Դեռ շատ աշխատանք կար կատարելիք։ Ապա լի՞նք, Սոնիան մի՞թէ ինքն ալ բաժին մը չպիտի ունենար այդպիսի աշխատանքին մէջ։

Երբ բաւական մը վերջ, Սաթենիկը մօտեցաւ Լեւոնին ու Սոնիային, զարմանքով նկատեց, որ այդ երկուքը, իրարու կողքի նստած, ցրուած արտայայտութեամբ, լուռ կը մնային ամէն մէկը իր մտքերով տարուած։

Ճաշէն վերջ ամբողջ խմբով բարձրացան Աստղկան Բերդը, Վարագի ամենաբարձր գագաթներէն մէկը, որ տիրապետող դիրք մ'ունի։ Սքանչելի տեսարան մը կը պարզուէր այդ բարձունքէն. Գրեթէ ամբողջ Վասպուրականը լայնօրէն սփռուած էր Վարագի շուրջը։ Արեւմուտքէն, Նեմրութն ու Գրգուռ սարերը կ'երեւէին, իսկ արեւելքէն, հորիզոնի անորոշութեան մէջ Թրքեւպարսկական սահմանի ստուերային լեռնաշղթան, Արտոսի բարձր սարով։ Աստղկան Բերդի ոտքերուն տակ, կարծես անդունդի մը յատակին փռուած ըլլար կապուտակ Քէշիշ Կէօլը, անհուն ծաղկանոցով շրջապատուած։

— Հիանալի է, հիանալի...

Սոնիան զգաց որ աչքերը կը թրջուէին, հոգին լեցուած էր անբացատրելի հոգեկան բաւականութեամբ։ Այդ բարձունքէն վար նայած ժամանակ գլուխը պտտեցաւ ու բնազդօրէն տատամսոտ քայլով մը ընկրկեցաւ ժայռի վրայէն։ Անմիջապէս Լեւոնի երկաթէ ձեռքը բոլորեց Սոնիայի թեւը, ամուր օղակի նման։

— Բան չկայ, մի վախնաք. զգուշութեամբ ոտքերնիդ փոխեցէք...

Թեւը Լեւոնի աքցանի նման ձեռքին մէջ սեղմուած՝ Սոնիան զարմանալի հոգեկան խաղաղութիւն մը զգաց։ Ձեռքի այդ հպումը բացարձակ վստահութիւն ներշնչեց իրեն։ Բարձրացաւ սուր ցցուած ժայռի գագաթը, ուր հազիւ ոտք դնելու տեղ կար։ Զէ, այլ եւս չէր վախնար։ Եթէ պէտք ըլլար այդ անդունդէն վար իջնալ, Սոնիան բոլորովին չէր տատամսիր, բաւական էր որ թեւին վրայ զգար Լեւոնի ձեռքը։

— Իջնենք, իջնենք,— պոռաց Գէորգը,— ժամանակ է վերադառնալու։

Իրօք, պէտք էր աճապարել։ Այդ երեկոյ Սոնիան պիտի մեկնէր քաղաք, յաջորդ օրը դէպի Իգդիր ճամբայ ելնելու համար։

Շատեր գրեթէ վազելով իջան Աստղկան Բերդէն մինչեւ Վերին Վարագ։ Սոնիան Սաթենիկի հետ, զգուշութեամբ քայլերը փոխելով, վար կ'իջնար։ Մէկ ալ ինչպէս եղաւ, ինքն ալ չգիտցաւ, Սոնիայի ոտքը սահեցաւ, խիճերու շեղջը ջրի նման հոսեցաւ ոտքի տակէն ու աղջիկը քշուեցաւ մանր քարերու կոյտին հետ։

Ակնթարթի մը մէջ, Լեւոնը, Գարեգինը, Գէորգը հասան Սոնիայի մօտ։ Գէորգը գրկելով վերցուց աղջիկը, մինչ Գարեգինը մտահոգուած կը հարցնէր.

— Ի սէր Աստծու, չվիրաւորուեցա՞ք, մէկ տեղերնիդ չի՞ ցաւիր...

— Զէ, բան չկայ,— ժպտեցաւ Սոնիան,— այնպէս, ոտքս յանկարծ սահեցաւ... Օէ, բան չկայ... կարծեմ միայն զգեստ... անհանդստանալու բան չկայ, շնորհակալ եմ...

Յանկարծ Սոնիայի հայեացքը ինկաւ Լեւոնի դէմքին։ Ծանր ծանր շունչ կ'առնէր տղան, սարսափի ակներեւ արտայայտութիւն մը աչքերուն խորը։ Բայց երբ նկատեց Սոնիայի իր դէմքին յառած հայեացքը, ճիգով մը ինքզինքը հաւաքեց, անտարբեր ձեւով մը կողքի դարձաւ ու կռանալով վերցուց Սոնիայի ձեռքէն ինկած անթառամ ծաղիկներու փունջը.

— Օրիորդ Սոնիա, ձեր փունջը...

— Շնորհակալ եմ,— շարացած ըսաւ Սոնիան,— շատ բարի էք։

Ահա թէ ինչպիսի հանելուկային մարդ մ'է այս տղան, շրթերը դրստելով, սրտնեղած մտածեց Սոնիան. հազիւ թէ հարազատ մը այնքան վախնար իրմէ ինչպէս որքան սարսափած կ'երեւէր եւ սակայն վայրկեան մը չանցած նոյն անթափանց դէմքը, անտանելի չորութիւնը. « օրիորդ Սոնիա, ձեր փունջը »... կարծես չէր կրնար գլուխ վեր բարձրացնել. ամենէն առաջ ինք հասաւ քովս ու թողուց որ միւսները զիս վերցնեն գետնէն...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ներու համար կազմուած մասնաւոր յանձնախումբը։

*** Ամերիկեան « Վիչիթա » շոգենաւը Պալթիմորի նաւահանգիստէն ճամբայ ելաւ դէպի Շանկայ, պատերազմական իրեղէններով բեռնաւորուած։ Կը պարունակէ 19 ծանր ռմբաձիգ սաւառնակներ, ասկից զատ, պողպատեայ ահագին գործիքներ, որոնց մանրամասնութիւնը չէ տրուած, երկաթեայ փշաթելերու հարիւր պատատ, որոնք պիտի պատսպարեն մարտանաւերու կամ չէնքերու տանիքը այերային յարձակումներու դէմ։ Թելերը այնպէս մը ո-լորուած են որ իբրեւ զրահ կրնան մեծ դեր կատարել հաւանական այդպիսի յարձակումներու միջոցին։ Ասկէց զատ, Թոքիոյի մէջ սկսած են մտահոգութիւն յայտնել անգլեւճափոնական միջադէպին, այն է՝ դեսպանին գլխուն եկած փորձանքին հետեւանքով։ Թոքիոյի մէջ լրջօրէն նկատի կ'առնուի Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու հաւաքական գործողութեան մը դէպքը կամ արգելնքը։ Ճափոնի հանրային կարծիքը այն է թէ Անգլիա վերջ ի վերջոյ Չինաստանի կողմը պիտի բռնէ։

*** Շանկայէն հասած լուրերու համաձայն, Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակած են, որ կ'ըսէ թէ զինուորական գործողութիւնները պիտի տարածուին բովանդակ Չինաստանի վրայ։ Միեւնոյն ատեն ճափոնական տորմիղը պիտի սաստկացնէ իր գործողութիւնները, իսկ օդանաւերը յարձակումներ պիտի կատարեն չինական բոլոր օդակայաններուն եւ զինուորական հաստատութեանց վրայ։ Վերջապէս, ազդու միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, որպէսզի Չինաստան չկարենայ զէնք եւ ռազմանիւթ ստանալ դուրսէն։ Ի հարկին պիտի խուզարկուին ուրիշ պետութեանց պատկանող նաւերը։ Չինաստան ալ իր կարգին միջոցներ ձեռք առած է, երկարատեւ պատերազմի մը համար։

Այս ի՜նչ աղաւաղութիւն...

Թուրքերէն « Թան »ի Ատանայի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ Ճէպիրէի մէջ (Սուրիա) ապստամբութեան խնդիր չկայ։ Եղածը սա է,— Հիւսիսային Սուրիացիները կ'ուզէին անկախ կառավարութիւն մը կազմել Ճէպիրէի մէջ։ Դամասկոսի կառավարութիւնը չկարենալով այս շարժումին առաջքը առնել, վարձկան զինուորներ ղրկած էր հոն։ Այս տգէտ աւարառուները յարձակումներ գործած են, բայց անոնց մէջ ոչ Հայ կայ, ոչ Չէրքէզ, ոչ ալ ուրիշ ռեւէ տարր։ Ճիշդ չեն նաեւ այն զրոյցները թէ անիշխանականներուն մէջ Հայեր կան. մասնաւոր դիտումով յերիւրուած են այս լուրերը։ Անշուշտ կան տարրեր որ կը ստիպուին ինքնապաշտպանութեան դիմել իրենց կեանքն ու տունը փրկելու համար։ Ասկէ ծագում առած է այն լուրը թէ ասոնք ապստամբներուն հետ են։ Վերջին օրերու կացութիւնը այնքան խառնակ է որ եթէ Ֆրանսացիները չմիջամտէին, շատ անմեղներ պիտի զոհուէին, եւ սակայն կացութիւնը միշտ խառնակ է։

»»»» • ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՆ ԱԼ պարտաւոր են արիական փաստաթուղթեր բերել, իրենց զաւկերուն համար։ Անթոյլատրելի կը համարուի դիմել հրեայ փաստաբաններու։

30,000 ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ Իտալիա պիտի երթան այս ձմեռ։ Տասը պտոյտներ պիտի սարքուին, իւրաքանչիւրը 3000 հոգիով։

ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ որ եւ է վճարում պիտի չըլլայ մուրհակներու, մանդա - չէքերու, ընթացիկ հաշիւներու եւն. վրայ, ոչ ալ որ եւ է բողոք պիտի կրնայ ներկայացուիլ, համաձայն նոր հրամանագրի մը որ հրատարակուեցաւ երէկ, պաշտօնաթերթին մէջ։

ՉՈՐՍ ԱՐԱԲՆԵՐ ԵՒՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ Պաղեստինի մէջ, չորեքշաբթի օր։ Ասով 11ի կը բարձրանայ մեռեալներու թիւը, կիրակիէն սկսեալ։ Զոհերուն 3ը Հրեաներ են, ութը Արաբներ։ Մարզպանը 500 անգլ. ոսկի պարգեւ խոստացաւ անոր որ կը դիւրացնէ մարդասպաններուն ձերբակալութիւնը։ Հրեաներու ազգ. խորհուրդը կոչ մը ուղղեց հանդարտութեան համար։ Արաբական կոմիտէն ալ յայտարարութիւն մը հրատարակեց նոյն իմաստով։

ԱՌԱՆՑ ՑԱՒԵԼՈՒՄԻ օդանաւային թղթատար հաստատուեցաւ չորեքշաբթի օր հարեւան երկիրներու հետ, էր - Ֆրանսի միջոցաւ, որ համաձայնած էր թղթատարական վարչութեան հետ։ Յառաջիկային ուրիշ գիծեր ալ պիտի ընդունին սովորական սակով (առանց յաւելուածական տուրքի)։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

« Յառաջ »ի խմբագրատունէն կարելի է ստանալ ընկ. Վ. Ահարոնեանի հետեւեալ գիրքերը.—

1.— ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (Մարդը եւ բանաստեղծը)... գին 10 ֆրանք։
2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա. ՏԱՐԻ՝ 6 ֆրանք։
3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ. ՏԱՐԻ՝ 8 ֆրանք։

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ « ՀՐԱԶԴԱՆ » ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒին Գ. տարին։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ծանօթ լրագրավաճառ C. Rogerի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրկինեոնի վրայ)։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Պօմօնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէին կողմէ «Վարանդեան» ակումբին մէջ, 10 bis Պուլվար Մարկրիթ

(Օրը եւ ժամը տեղւոյն վրայ)

կը խօսի Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ՝ Ինչո՞ւ դէմ ենք համայնավար վարչաձեւին։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Այս կիրակի Սեպտ. 5ին, ժամը 2.30ին

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան։

Կը մասնակցին բազմաթիւ երիտասարդական, հայրենակցական եւ հասարակական խմբակցութիւններ։

Խօսք կ'առնեն Պ. Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Հայ Սպայից), ՀՐԱՆԴ Գ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), Զոմ։

Ուխտագնացութեան կը մասնակցին Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկի մասնաւոր պատուիրակութիւն մը իրենց դրօշակով։ Խօսք պիտի առնէ իրենց ներկայացուցիչ Պ. ՏԻԻԹՕ։

Բացման խօսքը պիտի ըսէ Միութեան Նախագահ Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ։

Կը հրաւիրուի փարիզեան հայ հասարակութիւնը խուռներամ փութալ այս նուիրական այցին։

ՀԱՒԱՔԱՎԱՅՐ.— փլաս կամպէթթային նայող փէռ Լաշէզի գլխաւոր մուտքին առջեւ, ժամը 2.30ին։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Մէթրօ փլաս կամպէթթա: օթօպիւս 26 — 96 P.C. եւայլն։

Այրի տիկին Նազլու Պէրպէրեան (Ամերիկա), Այրի տիկին Հ. Փափազեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Բ. Թէրզեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Վ. Փափազեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Մ. Փափազեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Փափազեան (Հոմռ), Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Յ. Բապուճեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Ե. Նագաշեան եւ զաւակունք (Նիս), Տէր եւ Տիկին Խ. Բանտէզեան (Նիս), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն մահը՝ իրենց սիրելի զաւկին, քեռորդւոյն, մօրաքրոջորդւոյն եւ ազգականին՝

ՄԱՐՏԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ

որ չիջեցաւ 38 տարեկան երիտասարդ հասակին, Ամերիկա (Այովա), մէկ տարուան չարչարալից հիւանդութենէ մը վերջ։

Վիէն

Տէր եւ Տիկին Վարդան Զուլլէրեան (Լիոն), Օր. Թագուհի Աթանասեան - Զուլլէրեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Զուլլէրեան եւ զաւակունք (Օտեսա), կը ծանուցանեն իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆԻ

մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Լիոն, 54 տարեկան հասակին, եւ թաղումը կատարուեցաւ 30 օգոստոս, Լիոն, Loyasseի գերեզմանատան մէջ։

ՊԱՏԱՐԱԳ - ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ արուարձաններու հայ հասարակութեան կը ծանուցուի որ Գեր. Տէր Գարեգին Եպ. Խաչատուրեան պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Սէն Ժէռոմի եկեղեցիին մէջ, 5 սեպտեմբեր կիրակի օր։

Սկիզբ՝ ժամերգութեան ժ. 8, Ս. պատարագ 10, քարոզ 11։

×

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ եւ Յակոբ Աւետիսեան կը ծանուցանեն թէ 5 սեպտեմբեր կիրակի առաւօտ ժամը 10ին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ պատարագ Լիոնի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, 69 րիւ Լուի Պլան, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօրեղբօր ՏԻԳՐԱՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆի մահուան վեցամսեային առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Ն. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 4 Սեպտ. Շաբաթ օր, իր դպրոցին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

Սարսէյլի Բաբերդի Հայր. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները 5 Սեպտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Պ. Հայկ Սարգիսեանի բնակարանը, 21 Ռիւ Միշէլ, Մարսէյլ, կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայր. Միութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 153՝ ինքնահոս գրիչ մը, 98՝ կնոջ հովանոց մը, 272՝ շիշ մը O տը քոլոն, 204՝ մէկ զոյգ գուլպայ, 337՝ փողկապ, 259՝ հաւ։ Նուէրները ստանալու համար դիմել Պ. Հայկ Սարգիսեանին, րիւ Միշէլ, թիւ 21։ Մինչեւ սեպտեմբեր վերջը։ Այս թուականէն վերջ չառացուածները պիտի նկատուին միութեան սեփականութիւնը։

Վարչութիւն

"Paris - Moderne,,

S. A. R. L. *Fabrique de Confection Pour Dames*

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով։ Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները։ Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը։ Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ։ Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.։ Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում։ Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ. Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Աղջկանց գիշերօթիկ վարժարաններ

1. Avenue du Château- Saint Gratien (S. et O.)

եւ 73. Avenue Henri Barbusse, Arnouville-Les-Gonesses (S. et O.)

Վերաբացում՝ 2 Հոկտեմբեր 1937ին

Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու վարչութեան ներքեւ գտնուող այս երկու վարժարանները կ'ընդունին, չափաւոր գիներով գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, որոնք կուտան բարոյական խնամեալ դաստիարակութիւն։

Մասնաւոր համաձայնութեամբ աշակերտուհիները ֆրանսերէնով աւանդուելիք նիւթերու համար, կը յաճախեն տեղական «Ecole Libre»-ները, իսկ հայերէն լեզուն, հայոց պատմութիւնը, ձեռագործը եւ հայերէնով աւանդուելիք նիւթերը կ'ուսուցանին հայ քոյրերու կողմէ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել իւրաքանչիւր վարժարանի տեսչութեան, Կիրակի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ յետոյ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Gare du Nordէն երկաթուղիով Saint-Gratien, կամ Arnouville Les Gonesses։

ՍԱՄՈՒԷԼ—ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած է վարժարանիս 1937—1938 տարեշրջանը։ Այն ծնողները որ կը փափաքին իրենց զաւակները մեր քով արձանագրել, թող հաճին վարժարանիս քարտուղարութեան դիմել ամէն Երկուշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 15էն 18։

Տեսչութիւն

Մեր հասցէն է՝ Direction du Collège Arménien Samuel-Moorat 26 Rue Troyon. Sèvre. S. et O. (France):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Եթէ մի ցեղից մէկին սպանում ես, ամբողջ ցեղը վրէժխնդիր է լինում նրա արեան համար, որովհետեւ Քրդերի մէջ միութիւն կայ. ցեղի մէկ անդամի արիւնը ամբողջ ցեղին է պատկանում, կարծես թէ բոլորը մի ընտանիքի զաւակներ լինէին։ Բայց մեր մէջ կա՞յ այդպիսի միութիւն։ Ամէն մարդ իր գլխի ճարն է քաշում, ամէն մարդ իր անձին համար է մտածում. ուրիշին ինչ լինում է, թող լինի. նրան ինչ հոգ, երբ ինքը հանգիստ է, երբ իր մաղին չեն դիպչում։ Բայց չեն իմանում տխմարներ, որ « մէկը ամենի համար է, իսկ ամէնը մէկի համար »։

Ծերունի Խաչօն կարդացած մարդ չէր, բայց կեանքը, փորձը, աշխարհը շատ բաներ սովորեցրել էին նրան։ Բնական խելքը զարգացել էր կեանքի փոթորիկների մէջ, այս պատճառով նրա դատողութիւնների մէջ երբեմն գտնւում էին այնպիսի ճշմարտութիւններ, որ միայն կարող էին մատչելի լինել այն տեսակ անձերի, որոնք շատ խորին կերպով իմաստասիրել էին մարդկային կենցաղավարութեան պայմանները։ Նա խօսեց.

— Հանգամանքները մեզ այնպիսի դրութեան մէջ են դրել, որ ուրիշ կերպ գլուխ պահել չենք կարող, ըստիպուած ենք աշխատել, վաստակել եւ մեր աշխատանքով մեր թշնամուն կերակրել։ Ուրիշ ճար չը կայ։ Մենք պէտք է բարեկամութիւն պահպանենք մեզ կողոպտողի հետ։ Ֆաթթահ բէկը, իրաւ է, մեզ կողոպտում է, բայց դարձեալ չենք կարող մերժել նրա բարեկամութիւնը, որքան էլ կեղծ լինէր։

— Ինչո՞ւ, հարցրեց որդին։

— Նրա համար, որ մեծ աւազակի հետ բարեկամ լինելով, մարդ ազատւում է փոքր աւազակների ձեռքից։ Դրանք բոլորը միմեանց հետ կապուած են։ Հիմայ օտար Քրդերը գիտենալով, որ Ֆաթթահ - բէկը մեզ հետ լաւ է, էլ մեր ոչխարներին, անասուններին եւ վարուցանքին չեն դիպչում, եւ եթէ մի բան գողանում են, նա գտնում է եւ յետ է դարձնում մեզ։

— Դրանից ի՞նչ շահ. հաշիւը միեւնոյնն է դուրս գալիս, պատասխանեց որդին, — Ֆաթթահ – բէկը մեզ « մի ձու է տալիս, փոխարէնը մի ձի է առնում »։ Նա չէ թողնում, որ մի ուրիշ Քիւրտ մեր ոչխարը գողանայ, բայց ինքը, հարկաւորած ժամանակ, հարիւրներով ոսկիներ է առնում մեզանից։ Մենք նրա կաթնատու կովն ենք, պահում է, պաշտպանում է նրա համար միայն, որ ինքը վայելէ մեր կաթը։

— Այդ բոլորը ճշմարիտ է, որդի, եւ հասկանում եմ, պատասխանեց հայրը.— բայց պէտք է այն եւս հասկանալ, որ Հայը մեր պապերից շատ առաջ սովորել է այդ կերպով իր գլուխը պահել։ Ես, ի հարկէ, չեմ կարդացել, թէ ինչ է գրուած գրքերի մէջ, բայց մի ժամանակ, Ուչքիլիսայի վանքում կար մի վարդապետ, նա ինձ պատմում էր, թէ ամէն ժամանակ, երբ մեր երկրի վրայ յարձակուել են թշնամիներ, Հայերը փոխանակ սրով եւ կրակով դուրս գալու նրանց առջեւ, հանդիպել են թշնամուն թանկագին ընծաներով՝ — մատուցարանների մէջ լցրած ոսկիներով։ Նրանք մեզ սովորեցրին փոխանակ պատժելու, կաշառել մեր թշնամիներին։ Նրանք սովորեցրին կայքը տալ գլուխը ազատելու համար։

— Բայց պէտք չէ, որ մենք պապերի սխալը շարունակենք մինչեւ յաւիտեան, կրկնեց որդին հօր խօսքը։

— Հին սխալը միանգամով ուղղել շատ դժուարին է. նա կատարուել է հարիւրաւոր տարիների ընթացքում, եւ այնքան տարիներ պէտք են նրան ուղղելու համար։ Եկ դու ժողովրդին հասկացրու, թէ թշնամու հետ այլ կերպ կարելի է վարուել, թէ նա էլ մեզ նման մարդ է, թէ նրա մարմինը երկաթից շինուած չէ, թէ երբ նա զէնքով գալիս է մեզ կողոպտելու, կարելի է զէնքով պատասխանել նրան.— վերջապէս հազար ու մէկ այս տեսակ քարոզներ կարդա, դու կարծում ես ժողովուրդը կը հասկնա՞յ քեզ։ Նա քեզ խենթի տեղ կը դնէ եւ կը ծիծաղէ քո յիմարութիւնների վրայ։ Բայց այս հասկացողութիւնը նրա մէջ նոր բան չէ, նա ժառանգել է իր պապերից։

Որդին չը պատասխանեց, նա գտնում էր հօր խօսքերի մէջ ճշմարտութիւն, որ անհերքելի էր։ Բայց միեւնոյն ժամանակ մտածում էր, միթէ չէ՞ կարելի փոխել ժողովրդի նախապաշարմունքը։ Այս պատճառով հարցրեց նա.

— Լաւ, գիտենք թէ մեր պապերը այս ճանապարհով են գնացել եւ մենք էլ հետեւում ենք նրանց օրինակին։ Բայց պէտք չէ՞ փոխել ճանապարհը, երբ տեսնում ենք, որ նա տանում է դէպի կորուստ։ Պէտք չէ՞ հասկացնել ժողովուրդին, որ նա մոլորուած է։

— Հարկաւոր է, բայց ո՞վ պէտք է հասկացնէ։ Այդ պէտք է անեն այն մարդիկը, որոնք ընդունել են իրանց վրայ ժողովրդին խրատելու, ճանապարհ ցոյց տալու եւ բան հասկացնելու պարտաւորութիւնը։ Այդ պէտք է անեն մեր տէրտէրները, վարդապետները, բայց նրանք քարոզում են. «եթէ աջ երեսիդ խփելու լինեն, ձախն էլ դարձրու»։ Այդ պէտք է անեն մեր որդիների վարժապետները, բայց մեր ամբողջ գաւառում մի հատ օրինաւոր վարժապետ չըկայ։

— Այդ խօսքերի մէջ քեզ հետ [illegible] կարող համաձայնուել, հայր, [illegible] որդին, — ապա ինչո՞ւ Քիւրտը որ տէրտէր ունի, ոչ վարդապետ ունի, ոչ էլ վարժապետ ունի, բայց իմանում է թէ մարդը ինչպէս պէտք է վարուի իր նմանների հետ։ Ո՞վ սովորեցրեց նրան, թէ մարդը առանց զէնքի կնոջ հաւի նման է լինում, ով հասնի, գլուխը կը տայ։

— Քիւրտը տէրտէր, վարդապետ, վարժապետ չունի, բայց չէ՞ որ նրա շէյխը թէեւ հոգեւոր գլուխ է, բայց ինքն է զէնք կրում, եւ ժողովրդի հետ միասին գնում է յափշտակելու անզէն մարդկանց հարստութիւնը։ Նա երբեք չէ քարոզում, թէ այդ բաները մեղք են։ Բայց ի՞նչ են քարոզում մեր տէրտէրները...

Որդին լուռ էր. հայրը շարունակեց.

ՐԱՖՖԻ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» փափիկի եւ Երգ[illegible] Յառաջի [illegible] Գ. ՌԻԽՏԻ [illegible]

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 4 SEPTEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3516 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԻՍԿ ՃԻՐ_ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ԱՐԺԷՔԸ...

Գլուխները կ'իյնան Խ. Միութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ: Ամէն օր: Առնուազն ամէն շաբաթ: Այն աստիճան որ, կը փորձուիս հարցնել,— իրապէս մարդկային գլուխնե՞ր են առնք, թէ տերեւներ:

Բայց, աշնան տերեւներն անգամ այսքան դիւրին չեն թափիր: Հով մը պէտք է փչէ, կամ հարկ է թօթուել ծառը...

Ի՞նչ հով է որ կը փչէ, ամիսներէ ի վեր, աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ, հիւսիսային սառնամանիքներէն մինչեւ Կովկասեան լեռները: Եւ արդեօք բոլոր ձերբակալութիւնները, աքսորները եւ գնդակահարութիւնները կը ծանուցուի՞ն, կեդրոնի կամ ծայրագաւառներու մամուլին մէջ: Եւ ո՞ւր կանգ պիտի առնեն: Ե՞րբ կը հասնի, պիտի հասնի՞ «ժողովուրդի թշնամիներու, դաւաճաններու, հակայեղափոխական – աջակողմեան- թրոցքիական- նացիոնալիստական երկերեսանի սրիկաներու, կատղած շուներու, թունաւոր օձերու» սերունդը որ վարակեր է ամբողջ Խ. Միութիւնը, առանց սահմանի, ազգի, սեռի կամ տարիքի խտրութեան:

Բայց այս «կատղած շուները», այս «լկտիները» չէի՞ն որ կը վարէին Խ. Միութեան ճակատագիրը, քսան տարիէ ի վեր: Դեռ անցեալ տարի: Դեռ երէկ...

Երբ այսպէս անխնայ «կը մերկացուին» եւ կը հնձուին հիմնադիրներն ու կազմակերպիչները, կեդրոնական վարիչներն ու քարոզիչները, գործավարներն ու տնօրէնները, տեսարաններն ու մասնագէտները, դիւանագէտներն ու զօրավարները, մէկ խօսքով բոլշեւիկեան կուսակցութեան վստահւոր, անդրանիկ ներկայացուցիչները,— որո՞նք են որ պիտի վայելեն քսանամեակին փառքերը, յառաջիկայ հոկտեմբերին: Եւ, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ՝ մինչեւ այն ատեն չքախումբին վերջին մնացորդներն ալ պիտի չփոշին, մէջտեղը ձգելով միայն եւ միայն «հանճարավայլ»ը,— Իվան կամ Սուլթան Սթալին...

Եւ նկատեցէք որ չարաշուք լուրերը ընդհանրապէս կ'արձանագրուին այն ատեն երբ կապ ունին կեդրոններու կամ քիչ - շատ ծանօթ վայրերու հետ: Որո՞ւ հոգն է հատեր գրել նաեւ Երեւանի մասին, որուն վերջին անցուդարձերը գոց գիրք մը կը մնան մինչեւ այսօր ալ:

Կարելի՞ է լաւատեսութեամբ նայիլ ապագային, երբ գիտենք որ, բոլշեւիկեան վարդապետութիւնը հնարեց նոր եւ ահարկու զէնք մը, փոխադարձ մատնութիւնը, որու նմանը տակաւին չէ արձանագրուած որ եւ է ազգի կամ ժողովուրդի պատմութեան մէջ:

Անտոլ Ժիտ, կարմիրներուն երէկուան կուռքը, որ ցնծութեամբ ընդունուեցաւ Մոսկուայի մէջ ու կախէթու գինին խմեց Թիֆլիսի մէջ, Խ. Միութեան նուիրուած իր երկրորդ հատորով կը հաղորդէ շարք մը փաստեր, որոնք նորութիւններ չէին մեզի համար, բայց անհաւատալի կը թուին Եւրոպացիներուն:

Հատուած մը, պատահաբար (էջ 31).

— «Պաշտօնի մէջ յառաջանալու ամենէն լաւ միջոց մըն է մատնութիւնը (մատնութիւն): Ատոր շնորհիւ կը բարեկամանաս ոստիկանութեան հետ, որ անմիջապէս կը պաշտպանէ քեզ, բայց օգտագործելով քեզ, որովհետեւ անգամ մը որ սկսիս, այլեւս ոչ մէկ պատիւ կամ բարեկամութիւն կը դիմանայ. պէտք է քալել: Մնաց որ, դիւրին մարզանք մըն է այս: Եւ մատնիչը ապահով է»:

Միջանկեալ, յիշենք նաեւ հռչակաւոր գրագէտին ուրիշ մէկ ազդարարութիւնը.

— «Ես կը մեղադրեմ մեր համայնավարները թէ սուտ խօսած են, քաղաքական հաշիւներով»:

Անշուշտ ասոր համար է որ Փարիզի համայնավար պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», սկսաւ կարճ կապել անհամար ձերբակալութեանց եւ գնդակահարութեանց լուրերուն հրատարակութիւնը: Շատ բաներու մասին կը խօսի ան, հաւատարմօրէն արձանագրելով բոլոր շնդալից «ռէքլամ»ները, բայց երբ կարգը կուգայ բուն իրականութիւնը, գոնէ անոր կարգ մը երեսները պարզելու, ընդհանրապէս անգիտանալ կը ձեւացնէ:

Իրաւունք ունի. Ֆրանսան Ռուսաստան չէ...

Իսկ ի՞նչ դիրք բռնած են համաշխարհային մամուլին միւս ներկայացուցիչները:

Խօսք չենք ըներ այն թերթերուն, որոնք ըլլալով թունդ հակաբոլշեւիկ եւ հակախորհրդային, ամէն պատեհութենէ կ'օգտուին, կարելի եղածին չափ «զգայացունց» լուրեր հաղորդելու համար:

Ի՞նչպէս կը վարուին այն թերթերը որ պարկեշտութեան վկայական մը ճարած են, այսպէս կամ այնպէս, եւ կը յաւակնին հանրային կարծիք վարել:

Պատասխանը շատ կարճ է,— խօսելով ջախջախիչ մեծամասնութեան մասին, անոնք ոչ իսկ հասարակ ռճիր - արկածի մը չափ տեղ կուտան համատարած ոդրերգութեան, շարան - շարան ձերբակալութեանց եւ գնդակահարութեանց:

Կամ կ'արձանագրեն ու կ'անցնին, չոր ու ցամաք, իբրեւ կոմինտի լուր: Եւ կամ ո՛չ իսկ տեղ կուտան: Ցեխին պոռնիկի մը սպանութեան կամ առօրեայ խաչագողութեան մը մանրամասնութիւնները աւելի ծանր կը կշռեն, քան մէկ - երկու տասնեակ ականաւոր դէմքերու գնդակահարութիւնը:

Նոյնիսկ ընկերվարական - աշխատաւորական մամուլը վարակուած է օրուան քաղաքականութենէն կամ քաղքենի բարքերէն:

Երբ այսպէս է պարագան Ռուսաստանի համար, ա՛լ ինչո՞ւ զարմանալ որ անոնք բառ չեն ըսեր, օրինակ, Քիւրտերու ոչնչացման մասին:

Նորէն եւ նորէն ճանչնանք Եւրոպան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Եօթը Վրացիներ եւ ուրիշ 10 հոգի դնդակահարուած

«Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, սեպտ. 2 թուականով.—

Վրացի հակայեղափոխականներու դատը վերջանալով, եօթը հոգի դատապարտուեցան մահուան, չորս հոգի ալ՝ բանտարկութեան: Արաշիցէ, որ պաշտօն ստացած էր սպաննելու Սթալինի փոխանորդը՝ Բերիան, բնականաբար կը գտնուի մահապարտներուն մէջ: Վճիռը անվերաքննելի է եւ անմիջապէս գործադրուեցաւ, համաձայն 1934ի օրէնքին: Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոկա» թերթը կը գրէ թէ գերագոյն ատեանին վճիռը ժողովուրդին վճիռն է թշնամիներու դէմ որոնք արժանի չեն որ եւ է գթութեան:

Իսկ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.—

Այսօր, չորեքշաբթի, յայտնուեցաւ թէ այսպէս կոչուած «Պուխարինեան աջ թեւի կեդրոն»ի եօթը վարիչները, որոնք ամբաստանուած էին թէ զինեալ ըմբոստութիւն սարքեր են Սթալինի հայրենիքին՝ Վրաստանի մէջ եւ ահաբեկում՝ անոր փոխանորդին՝ Բերիայի դէմ, գնդակահարուած են չարաթ օր, չորս օրուան դատավարութենէ մը վերջ: Բոլոր ամբաստանեալներն ալ խոստովանած են թէ յանցաւոր են: Ուրիշ չորս հոգի դատապարտուած են 8 — 10 տարի բանտարկութեան:

Վճռագիրը կ'ըսէ թէ Բերիայի սպանութեան համար ճշգրիտ հրահանգներ տրուած էին Վրաստանի փոխ - վարչապետ Ակնիաշվիլիի կողմէ, որ «ժողովուրդի թշնամի» հռչակուած է: Իսկ դաւադրութեան ընդհանուր հրահանգները տուած է «ժողովուրդի թշնամի» (նախկին վարչապետ) Մոկալաշվիլի որ պաշտօնանկ եղաւ անցեալ յունիսին: Նպատակն էր գիտակցաբար «ազգատացնելով գիւղացին», փութացնել դժգոհութիւնը, զինեալ ապստամբութիւն մը սարքել եւ Վրաստանը անջատել Խ. Միութենէն, երբ Փաշական բանակները յարձակման ձեռնարկէին:

«Գիւղացիներու աղքատացման» այս մեղադրանքը գլխաւոր նիւթն է դատավարութեանց նոր շարքին: Վրացական այս դատը տեղի ունեցաւ Սղնախի՝ Վրաստանի գիւղական ամենամեծ շրջաններէն մէկուն մայրաքաղաքին մէջ, ուրկէ գիւղացիները գոհունակութիւնն ունեցան լսելու դատն ու մահավճիռը: Ամբաստանեալներուն խոստովանութիւնները երեւան հանեցին կաշառակերութեան, անգթութեան, մախումի, բռնութեան, ապուշութեան եւայլն բազմաթիւ դէպքեր, որոնք բոլորն ալ կը համարուէին խափանարար գործունէութեան ընդդէմ Սթալինի իշխանութեան:

*** «Լենինկրատսքայա Փրավտա» սեպտեմբեր 1ի թիւով կը ծանուցանէ թէ զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց հակայեղափոխական - թրոցքիական կազմակերպութեան մը 10 անդամները, որոնք ամբաստանուած էին թէ խափանարար գործեր կատարած են Քրասնայա - Զարեա գործարանին մէջ, պատճառ ըլլալով բանուորներու վիրաւորման կամ յօշոտման: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ նաեւ թէ անոնք քանդիչ աշխատանքներ կատարած էին ազգային պաշտպանութեան համար աշխատող գործարաններու դէմ, իբրեւ նպատակ ունենալով խմբովին սպաննել բանուորները: Վճիռը գործադրուած է:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒ ՄԸ ԿԸ ԶԱՐՆՈՒԻ.— ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՒ ՄԸ Կ'ԸՆԿՂՄԻ ԵԳԷԱԿԱՆԻ ՄԷՋ, ԹՈՐՓԻԼԱՀԱՐ ԸԼԼԱԼՈՎ.— ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ - ՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ.— ԱՆԳԼԻԱ ՆՈՐ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ ՂՐԿԵՑ:

Մէկ օրէն միւսը աւելի ծանրացաւ Միջերկրականի ապահովութեան խնդիրը: Անգլիական մարտանաւ մը թորփիլահարման դէպքը չլուսաբանուած, շոգենաւ մըն ալ անծանօթ սուզանաւի մը կողմէ զարնուելով ընկղմեցաւ Պալէարեան կղզիներուն բացերը (Սպանիա):

Աւելորդ է ըսել թէ այս նոր դէպքը աւելի սաստկացուց Անգլիոյ մէջ տիրող յուզումը: Միեւնոյն օրը խորհրդային շոգենաւ մը, «Մոլակեւ», ընկղմեցաւ սուզանաւի մը կողմէ, Եգէականի մէջ, Սքիրոս կղզիի բացերը: Նաւաստիներէն մէկը սպաննուեցաւ պայթումէն, իսկ միւսները կրցան ցամաք ելլել: Կ'ըսուի թէ սուզանաւը Սպանիոյ ազգայնականներուն դրօշը պարզած էր: Ընկղմած նաւը ապրանք կը փոխադրէր Ֆրանսա:

Այս երկու դէպքերը հրատապ հանգամանք մը կուտան Միջերկրականի ապահովութեան հարցին: Անգլիական դահլիճը ստիպողաբար նիստ գումարելով, անմիջապէս հաղորդեց Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանին թէ Անգլիա կ'ընդունի Ֆրանսական առաջարկը՝ միջազգային խորհրդաժողովի մը մասին: Այս տեղեկութեան վրայ, վարչապետ Պ. Շօթան երկար խորհրդակցութիւն մը կատարեց եւ որոշուեցաւ Միջերկրականի ապահովութեան խնդիրը փոխանակ Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին տանելու, քննել Ժընեւի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին հետ զուգընթաց: Մինչ այս մինչ այն, Անգլիա եւ Ֆրանսա անմիջապէս զօրացուցին իրենց տորմիղները, նոր մարտանաւեր ղրկելով Միջերկրական: Մարտանաւեր պիտի ընկերանան բոլոր նաւերուն: Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդի յառաջիկայ նիստին մէջ արտաքին նախարարը մանրամասն զեկուցում մը պիտի ներկայացնէ ամբողջ կացութեան մասին եւ նոր տնօրինութիւններ պիտի ըլլան:

*** Անգլիոյ նախարարական ժողովին կը մասնակցէին ութ նախարարներ, միւսները արձակուրդի գացած ըլլալով: Նոր առաքումներով, Անգլիա տասօրուան մէջ 15 մարտանաւեր ղրկած կ'ըլլայ Միջերկրականի արեւմտեան աւազանը, ի խնդիր ապահովութեան: Կը հերքուի թէ անգլիական մարտանաւերը ընկղմած են այն սուզանաւը որ թորփիլ արձակած էր թորփիլահալածի մը վրայ: Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը մաղթեն որ ոչ միայն ծովամոյն կորսուի խորհրդաւոր սուզանաւը, այլ եւ միասին ծովուն յատակը տանի իր գաղտնիքը: Ըսել կ'ուզեն թէ կացութիւնը աւելի պիտի բարդանայ, եթէ երեւան հանուի սուզանաւին ազգութիւնը: Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ իտալական է, եւ ձախակողմեան թերթերն ալ այդպէս կը գրեն. բայց կառավարութիւնը կը նախընտրէ անգիտանալ: Մէկ ամսուան միջոցին այս 19րդ նաւն է որ յարձակման կ'ենթարկուի Միջերկրականի մէջ:

Բոլոր թերթերն ալ շատ լուրջ նկատելով կացութիւնը, հանդարտութեան հրաւէր կը կարդան: Գերմանական թերթերը բոլշեւիկներուն կը վերագրեն այս խորհրդաւոր յարձակումները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐԿԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

—o—

Հիմա նորոյթ է մերկ պտըտիլը, մերկ գլխէն մինչեւ ոտքը:

Վրան մը կ'առնես, կնիկդ ու զաւակներդ կը ժողվես, կ'երթաս անտառ,— եթէ քիչ մը բախտաւորութիւն կ'ուզես դնել առօրեայ կեանքիդ մէջ, վրանդ կը լարես «կարկաչահոս» առուին եզերքը, ուր սեւ մորմենին կը կախէ հասուն ողկոյզները, խափշիկի մանտրտիկ գլուխներու պէս խոպոպ, իսկ խնձորենին այնքան կը կարմրի վրանիդ փակեղին ծայրը, որ պահ մը կը մտածես մեզ գործելու, հատ մը փրցնելու մասին: Առտուն կ'արթննաս «վարդամատն» արշալոյսին դէմ բանալով մերկ թեւերուդ աղեղը, մինչ թռչունները կը դայլայլեն անշուշտ քեզի համար:

Քիչ վերջ փըրթ - փըրթ մը անցուցած դմակիդ, կը մտնես առուին ջուրին մէջ, կը լոգնաս, յետոյ մարզանք կը կատարես: Եթէ բողոքական ես, «Յիսուսի եկ» մը կ'երգես աչքերդ խըփած եւ սուրբ ձեւացած, եթէ կաթոլիկ ես, Ավէ Մարիա մը կ'երգես՝ երեւակայութեամբդ թռչելով բոլոր Մարիամներուն մօտ, եթէ ինծի պէս ես, կը մտածես թէ սանկ օրով, կալերուն մօտ, արագիլները հետապնդելով սեխին արտը կը մտնէինք եւ վազած ատեն,— տիրոջը հարցնես՝ դիտմամբ, մեզի հարցնես՝ սխալմամբ,— մեր ոտքերը կը զարնուէին սեխերուն, որոնք մինչեւ ձորը կը վազէին կրիայի պէս: (Վերջը ձոր կը մտնէինք, սեխ կը մորթէինք,— հրաշալի՜ է առտուն սեխ մը ուտելը, անուշահոտ ու պաղուկ սեխերէն):

Ինչպէս կը տեսնէք, բնապաշտութիւնը ծնունդ առած է մեր գիւղին մէջ,— կ'ապրէինք ազատ երկնքի տակ, կը սնանէինք արտերուն բերքով, մեր կռնակին վրայ՝ գիւղին մէջ հիւսուած ներմակ կտաւ մը, որ տոպրակի պէս ըլլալուն՝ մէջը կը մտնէինք ու մէջէն դուրս կ'ելլէինք այնքան դիւրութեամբ:

Հիմա ելեր մեզի բնապաշտութի՛ւն կը քարոզեն քաղքցիները, մերկապաշտութի՛ւն կը սորվեցնեն յառաջապահները:

Անցեալները Ֆոլի - Պէրժէռ գացեր էի,— աղջիկները կը մերկանան, բեմին վրայ, կեղծ անտառներու մէջ, կեղծ ջրվէժներու առջեւ: Ցիմարնե՛ր, ըսի, ա՞չքս պիտի շլացնէք, մեր գիւղին ջուրերուն մէջ անանկ մէլէքներ կային, որ խելքդ գլխէդ կը թռցնէին՝ եթէ մերկանային: Օրինակ, Մայիս 7ին, ուխտի կ'երթայինք մեր գիւղին հարաւը Ուխտի ծառին,— ով որ կանուխ երթար, կը տեսնէր որ անմահ յաւերժահարս մը, առտուան ցօղերը մարգրիտի պէս հիւսելով շուան շիճած՝ կախօրրան ձգած կ'ըլլար կաղնիին ճիւղերէն ու կ'օրօրէր իր աղուոր մերկութիւնը: Դեռ ուրիշ ջրանուշներ ալ ունէինք, մազերը թաց, բումբերն արծըթած, որ ման կուգային լուսադիւրներուն եզերքը:

Մերկութի՛ւն, մե՞զ պիտի շլացնէք, ա՛յ Եւրոպացիներ:

Սակայն չեմ հասկնար թէ ի՞նչ մերկութեան մասին է խօսքը... Հայաստանի մէջ: Մեծ ու պզտիկ, բոլորը մերկութեան մասին կը խօսին այնտեղ: «Ջուբարը մերկացեց», «Զապէլը մերկացեց»... ի՞նչ խայտառակութիւն է այս: Նիսի բարեկենդանային խաղե՞րն են արդեօք: Եթէ այսպէս շարունակուի, Երեւանի ամբողջ բնակչութիւնը պիտի մերկանայ: Եւ ինչո՞ւ,— Ստալի՞նը շլացնելու համար: Ինծի դիտել կը տրուի թէ Երեւանի մերկութեան խաղը ոչ գեղեցկութեան մրցում է, ոչ ալ առողջապահութեան ուսուցում: Այդ մերկացուածները մինչեւ հիմա դիմակ կը կրեն եղեր, անոնց դիմակն է որ վար կ'առնեն այժմ:

Այդ պարագային, ո՛րքան դիմակաւորներ կան Հայաստանի մէջ: Իսկ տակաւին չմերկացուած, դիմակաւոր բազմութեան դիմակները ո՞ւր պատրաստուած են արդեօք: Խորհրդային բոլոր գործարանները գիշեր ցերեկ դիմակ շինէին, պիտի չբաւէր:

ԱՐԱԶ

Ուկրայնայի վարչապետը անձնատուր

Մոսկուայի թերթերը իրենց վերջին էջին վրայ, «Քրոնիկ»ի բաժնին մէջ կը ծանուցանեն թէ Լիուբչենկօ, Ուկրայնայի վարչապետը, անձնասպան եղած է օգոստոս 30ին, «Խճճուած ըլլալով հակախորհրդային կապակցութեանց մէջ եւ անշուշտ վախնալով որ հաշիւ պիտի տայ Ուկրայնայի ժողովուրդին առջեւ, իր դաւաճանութեան համար»: Իրեն յաջորդ նշանակուեցաւ Միխայել Բոնտարէնկօ:

Ուրեմն, հետզհետէ կը նոխանայ ոչ միայն ձերբակալութեանց եւ գնդակահարութեանց, այլեւ անձնասպանութեանց շարքը՝ Խ. Միութեան բոլոր մասերուն մէջ: Ուկրայնայի վարչապետին անձնասպանութիւնը կը յիշեցնէ շարք մը նմանօրինակ դէպքեր,— Անձնասպանութիւն Թոմսքիի, որ երբեմն նախագահն էր խորհրդային արհեստակցական միութեանց, անձնասպանութիւն Կամարնիքի, նախկին փոխ - գործավար ազգ. պաշտպանութեան, Զերվիկօրի՝ նախկին վարչապետ Սպիտակ Ռուսաստանի եւն.: Դեռ վերջերս, յուլիս 9ին, անձնասպան եղաւ Հայաստանի սնունդի արդիւնաբերութեան (պարենաւորում) գործավար Ա. Կոստանեան, «խճճուելով կուսակցութեան եւ ժողովրդի թշնամիների հետ ունեցած կապերի մէջ», ինչպէս կը ծանուցանէր «Խ. Հայաստան», երկտողով մը:

«Լ'էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, խօսելով Ուկրայնայի վարչապետին անձնասպանութեան վրայ, կը գրէ.—

Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանար անոր դաւաճանութիւնը: Ա՞ն ալ կապ հաստատած էր Գերմանիոյ հետ եւ զինուորական գաղտնիքնե՞ր յանձնած էր սահմանակից հանրապետութեան մասին: Եւ կամ իր միակ յանցանքն էր «ազգայնական թեքո՞ւմ», այսինքն աւելի կամ նուազ անջատողական ձգտումներ Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան հանդէպ: Խորհրդային մամուլին չափազանց լակոնական զեկոյցը բան մը չըսեր այդ մասին: Հարկ է յիշել թէ Լիուբչենկօ, որ իր կարգին ժողովուրդի թշնամի կը հռչակուի, դեռ երկու ամիս առաջ վերընտրուած էր իբրեւ անդամ Ուկրայնայի քաղաքական Բիւրոյին: Ուրեմն կրնար համարուիլ ամբողջովին անձնուէր հաստատուած կարգուսարքին եւ Սթալինեան Կեդր. Կոմիտէին: Հարկ է յիշել նաեւ թէ անցեալ տարի, այն համագումարին առջեւ որ քուէարկեց Սթալինեան սահմանադրութիւնը, Լիուբչենկօ նոյեմբեր 26ին չափազանց բուռն ճառ մը խօսեցաւ հիթլէրական Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի դէմ որ կը հարտահարէ ազգային փոքրամասնութիւնները: Այդ առթիւ կ'ըսէր.— «Ուկրայնայի մասին եղած հիթլէրական յաւակնութեանց պիտի պատասխանենք այնպէս ինչպէս երբեմն պատասխանեցին Զապորսկի Խազախները սուլթանին: Եթէ Փաշականները մտքէ անցընեն յարձակիլ Ուկրայնայի վրայ, պիտի ջախջախուին Վորոշիլովի կողմէ, ինչպէս եղաւ Փրուսիան՝ Նափոլէոնի կողմէ»: Ճառը կը վերջանար այսպէս, խելայեղ ծափերու մէջ.— «Առած մը կ'ըսէ թէ խոզը երբեք չի կրնար տեսնել երկինքը: Այսպէս ալ Հիթլէր երբեք պիտի չկրնայ իր ոտքերը դնել խորհրդային բանջարանոցին մէջ»: Վերջապէս, ակնարկելով գերմանական գաղտնի սպասար -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ՉԵԿԻՍՏԻ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Ա. ՄԵԱՍՆԻԿԵԱՆԻ ԵՒ ԸՆԿ. ԱՃԽԱՑՈՒՄԸ 1925ԻՆ)

Հայ մամուլի ընթերցողը կը յիշէ անշուշտ, Խորհրդային Հայաստանի ժող. գործավարներու խորհուրդին նախկին նախագահ (վարչապետ) Ալ. Մեասնիկեանի մահուան խորհրդաւոր պարագաները, Թիֆլիսի մէջ 1925ին, օդանաւային արկածի մը հետեւանքով: Այն ատեն բացատրուեցաւ պաշտօնապէս, թէ Ալ. Մեասնիկեան եւ ընկերները պարզապէս զոհ գացած են «դժբախտ պատահարի մը»: Այս յայտարարութեանը բնականաբար քիչեր միայն հաւատ ընծայեցին այն ժամանակ ալ: Ընդհանուր համոզումն այն էր թէ, Մեասնիկեանի եւ միւններու ածխացումը նախապէս կազմակերպուած էր վրացական որոշ տարրերու կողմէ:

Արդ, այդ պարագան կը հաստատուի հրապարակային «մերկացումով» մը եւս զոր կը կատարէ նախկին չեկիստ մը՝ վրացի Քիրիլ Կակապաձէ, երբեմնի գործակիցը Սթալինի: Աւելցնել պէտք է սակայն, որ Կակապաձէի պատմածներն ալ թերի են եւ ատենն մըն ալ նպատակաւոր: Միեւնոյն ատեն, ան շատ մը վրացի համայնավարներու — ըլլան անոնք նախկին թէ ոչ — հայատեաց նկարագիրը երեւան կը բերէ որոշապէս, երբ օտար՝ գերման մամուլին մէջ Հրեաներուն «սիբելի հօրեղբօրորդի»ները կ'անուանէ Հայերը, իր երբեմնի տէր Սթալինի բերանը դրուած եւ «առակ» կազմած ցափառուքի մը մէջ:

Չեկիստ Կակապաձէ իր ընդարձակ յուշերուն մէջ, տեղ մը այսպէս կը նկարագրէ 1925ի մահափորձը, կատարուած Թիֆլիսի մէջ, վրացի սաւանորդ Սակարաձէի ձեռքով: Հարկաւ, ճշմարտութիւնը եւ կամ գէթ ամբողջական ճշմարտութիւնը չի պատմեր Կակապաձէ, երբ մահափորձը մասնաւորապէս Օրժոնիկիձէի դէմ կազմակերպուած կը ցուցնէ եւ ոչ թէ առաւելապէս՝ Մեասնիկեանի դէմ: Ցայտնի է որ, ճիշդ այդ ատենները սուր հանգամանք ստացած էր Ախալքալաքի հարցը: Ջուտ հայաբնակ այդ գաւառին ժողովուրդը կ'ուզէր Հայաստանի միանալ եւ այդ իմաստով ալ պահանջներ կը ներկայացնէր խորհրդային իշխանութեանց, Թիֆլիս: Վրացի համայնավարները ոգի ի բոին կը դիմադրէին Ախալքալաքի Հայոց արդար պահանջին: Բայց երկիւղ ունէին միեւնոյն ատեն Ա. Մեասնիկեանէն, որուն ձայնը բարձր կը հնչէր Թիֆլիսի մէջ: Ու վրացի համայնավար ազգայնամոլները կը վճռեն մէջ տեղէն վերցնել այդ «վնասակար Հայը»: Այդպէս ալ կ'ընեն զոհ բերելով գայն սաւառնակային «դժբախտ արկածի» մը: Այդ կէտն է ահա, որ լռութեան կը մատնէ վրացի չեկիստը: Ապացայն, անշուշտ այդ եւս «խոստովանութեան» մը առարկայ պիտի դառնայ, տարբեր յուշագրի եւ կամ ուրիշի մը կողմէ: Այժմ տեսնենք թէ ինչ կ'ըսէ Կակապաձէ, բունիսկ մահափորձին մասին:

×

Սակարաձէ, որուն եղբայրը 1924ին Վրաստանի ապստամբութեան զապուշմէն վերջ գնդակահարուած էր, կ'ըսէ Կակապաձէ որոշած էր վրէժ լուծել «վրաց ժողովուրդին դահիճ Օրժոնիկիձէէն»: Եւ 1925 մարտ 22ին հրաժեշտ կուտայ իր ծնողներուն, որոնց դեռ առկից տարի մը առաջ խոստացած էր՝ վրէժ լուծել Օրժոնիկիձէէն: Այդ նպատակաւ, կ'երթայ օդակայան ուրկէ թռիչք մը պիտի կատարէ դէպի Սուխում քաղաքը, միասին տանելով Օրժոնիկիձէն եւ «երեք չեկիստներ՝ Մոգիլեւսկի, Մեասնիկեան եւ Աթարբէկով: Սաւառնակը չարժած ատեն, ան կը տեսնէ որ Օրժոնիկիձէ — հակառակ սպասածին — մէջ տեղ չկայ, մինչ միւս երեք ճամբորդները ներկայ էին:

Մարտ 22ի նախօրեակին, կը շարունակէ Կակապաձէ, Անդրկովկասեան կառավարութեան մէկ նիստը տեղի Օրժոնիկիձէ հոն «զարմանալի կերպով» կը յայտնէ թէ ի վիճակի պիտի չըլլայ յաջորդ օրը մասնակցիլ թռիչքին: «Արդեօք նախազգացո՞ւմ մըն էր որ զայն դրդեց հեռու մնալ, թէ պատահականութիւն մը,— կարելի չէ որոշել», կ'ըսէ Կակապաձէ, եւ սակայն կ'աւելցնէ անմիջապէս,— «Բայց եւ այնպէս, Օրժոնիկիձէի բացակայութիւնը չխանգարեց որ սաւառնորդ Սակարաձէ իրագործէ վրէժը իր ծրագիրը, վասնզի, միւս երեքը նուազ ատելի չէին իրեն համար»:

Այս վերջին բառերը ցոյց կուտան որ մահափորձը կազմակերպուած էր արդէն իսկ այդ երեքին դէմ ու առաջին հերթին՝ Մեասնիկեանի: Մեծ հարց մըն է նաեւ, Օրժոնիկիձէ պիտի մասնակցէ՞ր ծրագրուած թռիչքին, թէ անոր անունը դիտմամբ խառնուած է ամբողջ պատմութեան: Վերջապէս, չեկիստ Կակապաձէ ինք կ'ըսէ թէ օր առաջ արդէն, յայտնի է եղած որ Օրժոնիկիձէ պիտի չմասնակցէր թռիչքին. բան մը որ հաւանօրէն գիտէր նաեւ սաւառնորդը ինքը՝ Սակարաձէ, բայց շարունակենք լսել Կակապաձէն:

Թիֆլիսէն տասը քիլոմեթր հեռաւորութեան մը վրայ, կ'ըսէ ան, յանկարծակի կը բռնկի սաւառնակը եւ վար կ'իյնայ այրելով: Փորձագէտներէ բաղկացած յանձնախումբ մը, որ պաշտօն ունէր քննելու դէպքը.հաստատէ թէ մեքենան բոլորովին կանոնաւոր վիճակի մը մէջ եղած է նախապէս: Ահա՛ այն ամէնը ինչ յայտնի դարձաւ հանրութեան: Այլապէս, կը խօսուէր «դժբախտ պատահար»ի մասին միայն: Թրոցկիի կողմէ անզամ մը արտայայտուած այն միտքը թէ՝ «Մարտ 22ի արկածին պատճառները մենշեւիկներուն հարցնելու է», կ'ըսէ Կակապաձէ, միակը չէր որ դէպքին բուն իսկ էութիւնը կը մատնանշէր: Ան կը պատմէ նաեւ հետեւեալը՝ տեսակ մը մանրավէպ:

Որպէս թէ Օրժոնիկիձէ իր մերձաւոր ազգականուհիներէն մէկը հարցուփորձ կ'ընէ կատարուած դէպքին մասին եւ կ'ուզէ իմանալ թէ ի՛նչ տպաւորութիւն ձգած է ան, ժողովուրդին վրայ: «Ի՛նչ կը խօսին այդ մասին քաղաքը, կ'ընե՞ն որոշ ենթադրութիւններ,հարց կուտայ Օրժոնիկիձէ»:

«Ամբողջ ժողովուրդը կը ցաւի՝ մեծապէս», կը պատասխանէ ազգականուհին, որ «լաւ մը իրազեկ էր» ամբողջ պատմութեան:

— «Ի՞նչ, խակապէ՞ս որ կը ցաւին», կը հարցնէ Օրժոնիկիձէ տարակուսանքով մը, սկիզբը չհասկնալով իր լսած խօսքերուն բուն իսկ իմաստը եւ քիչ մըն ալ տարօրինակ համարելով ափսոսանքի խօսքը:

— «Այո, կը ցաւին որ դուն ալ հոն զտնուած չես», կը պատասխանէ, իբրեւ թէ, համարձակ ազգականուհին: Ու Կակապաձէ կը փակէ իր այդ պատմութիւնը, հետեւեալ բառերով.— «Օրժոնիկիձէ իրաւցնէ հիմ մը չունէր այլեւս, շարունակելու իր հարցուփորձը»: Բայց դժուար ալ չէ, միւս կողմէ, իր իսկ՝ Կակապաձէի պատմածներուն մէջ իրարմէ զատել իրականը եւ մտացածինը, պատմականը եւ առասպելականը:

ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Պոլկար համալսարանի քաղաքական գիտութեան դասախօս փրոփ. Կ. Կ. Կէնով հետեւեալ շահեկան յօդուածը ստորագրած է «Ութրօ»ի մէջ:

Սեպտեմբերի կիսուն պէտք է սկսին բանակցութիւնները Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ՝ երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող գլխաւոր հարցերը լուծելու համար:

Անգլիոյ վարչապետ Պ. Չեմպըրլէյնի եւ Իտալիոյ առաջնորդ Մուսոլինիի միջեւ փոխանակուած նամակները, ինչպէս նաեւ վերջիններս խօսած ճառը՝ Փալէրմոյի մէջ, ռազմափորձերու արարողութեան յետոյ, հիմքեր կուտան խորհելու թէ երկու կառավարութիւններու կողմէ ճիգեր պիտի թափուին ամբողջական եւ անկեղծ հասկացողութեան մը համար, որովհետեւ ատիկա անհրաժեշտ է խաղաղութեան սպասովումի տեսակէտէն:

Բայց, ի՞նչ են այն տարակարծութիւնները, որ կը բաժնեն երկու երկիրները: Կարելի է միայն մէկ հատ ցոյց տալ,— Եթովպիոյ հարցը: Վստահօրէն կարելի է ըսել թէ այդ հարցին մէջ Անգլիա երկար պիտի չառարկէ, որովհետեւ կան փաստեր, զորս կարելի չէ անտեսել. իսկ արդէն երկրորդ տարին է որ եթովպական պետութիւնը գոյութիւն չունի: Հետեւաբար, այլեւս խօսք չի կրնար ըլլալ միջազգային իրաւունքի տեսակէտէն Եթովպիոյ ներկայացուցիչները Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նիստին արտօնելու համար:

Այլեւս որ եւ է յոյս չկայ, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կամ նոյնիսկ եթովպական բնակչութիւնը պիտի կարենան վերահաստատել եթովպական պետութեան անկախ գոյութիւնը: Միջազգային կեանքին մէջ կան իրողութիւններ, որոնք կը պարտադրեն իրենք զիրենք ու ամէն ոք պէտք է հաշտուի անոնց գոյութեանը հետ: Նման փաստ մըն է եթովպական պետութեան ջնջումն ու անոր կցումը Իտալիոյ:

Ասիկա փաստ մըն է, որուն հետ, ինչպէս կ'երեւի, Լոնտոնի մէջ եւս հաշտուած են: Կատարուած կցումին ճանաչումը որ եւ է մասնաւոր արդիւնք մը պիտի չներկայացնէ անգլեւիտալական յարաբերութիւնները բնական դարձնելու համար: Չէմպըրլէյնի կառավարութիւնը, ու անկէ յետոյ բոլոր այն կառավարութիւնները որ դեռ ճանչցած չեն այդ կցումը, պիտի ճանչնան առանց որ եւ է դժուարութեան:

Այդ պատճառաւ ալ, եթովպական հարցը չէ որ Անգլիան ու Իտալիան կը բաժնէ իրարմէ:

Իրականին մէջ կան վէճեր, սակայն, որոնք աւելի ընդհանրական ու աւելի կարեւոր են եւ որոնց արդիւնք կ'ըլլան Հռոմի ու Լոնտոնի ամբողջական հասկացողութեան: Այդ վէճերը կը վերաբերին երկու պետութեանց Միջերկրականի մէջ յարաբերութեանց: Եւ եթէ յառաջիկայ բանակցութիւնները յաջող ելք մը չունենան, պատճառը պիտի ըլլան այդ յարաբերութիւնները միայն:

18րդ դարէն սկսեալ, Անգլիա սկսաւ Միջերկրական ծովուն նայիլ իբրեւ սեփական ծովու մը: Իր այդ ըմբռնումը մասնաւոր կերպով չերեւեցաւ, երբ ան յաջողեցաւ բնաջնջել ֆրանսական նաւատորմը Թրաֆալկարի քովեւ, 1805ին: Անկէ ի վեր, Ֆրանսա զրկուած էր Միջերկրականը Անգլիոյ հետ բաժնելու մասին մտածելէ, ու Լոնտոնի մէջ հանգստացած էին:

Բայց, այդ ատենները երեւան եկաւ նոր վտանգ մը անգլիական բացարձակ տիրապետութեանը մասին Միջերկրականի մէջ: Այդ վտանգը կուգար հիւսիսէն: Անիկա պատմական ճնշումն էր Ռուսիոյ՝ գրաւելու համար Նեղուցները ու Պոլիսը եւ ամրօրէն ոտք դնելու համար բացծովուն ու Միջերկրականի մէջ: Ծանօթ է որ երկու դարու ճիգերը, զորս թափեց ցարական Ռուսիան, անյաջողութեամբ վերջացան: Անգլիա քանի մը անգամ ամբողջ Եւրոպան հանեց Ռուսիոյ դէմ: Անգլիական դիւանագիտութիւնը ջնջեց Հիւնքեար Իսքէլէսիի դաշնագիրը (1833), որ ռուսական զրահաւորներուն կ'արտօնէր Նեղուցներէն անցնիլ ու ելլել Միջերկրական: Անգլիա Սեւ Ծովու մէջ փակեց Ռուսիան 1841ի Լոնտոնեան դաշնագրով, բնաջնջեց ըրաւ անոր բոլոր ծովային ուժերը՝ 1856ի փարիզեան դաշնագրով եւ կարուաց Սան Սթէֆանոյի Պուլկարիան, որպէսզի Ռուսիա անոր միջոցաւ չմօտենայ Միջերկրականին:

Ու անկէ վերջ եւս, իբրեւ դաշնակից Ռուսիոյ, Անգլիա ամէն ինչ կ'ընէր, թոյլ չտալու համար որ ռուսական ուժերը տէր դառնան Նեղուցներուն եւ բաց ծով դուրս գան:

Համաշխարհային պատերազմէն վերջ Լոնտոնի մէջ համոզուած էին թէ երկար ատենի համար մրցակից պիտի չունենան Միջերկրական ծովու մէջ: Գերմանիան պարտուած էր. Ռուսիան բոլշեւիկացած ու հաշուէն դուրս, Աւստրօ-Հունգարիան ջնջուած, Ֆրանսա՝ պահելու համար Վերսայլի դաշնագիրը՝ կամայ ակամայ պիտի ընթանար Անգլիոյ հետ ու մաւիկ պիտի ընէր զայն: Ալպահովաբար, Լոնտոնի մէջ չէին իսկ մտածած Իտալիոյ մասին: Որովհետեւ, ան երբեք ձգտած չէր տէր դառնալ այդ ծովին եւ մրցիլ Անգլիոյ հետ:

Իտալիա միշտ կատարեալ համաձայնութեան մէջ էր Անգլիոյ հետ, ու նոյնիսկ կատարեալ կերպով ենթակայ անոր:

Բայց, տասնեւհինգ տարուան ֆաշական իշխանութիւնը արմատապէս փոխեց Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը ու անոր դերը՝ Միջերկրականի մէջ: Հռոմի մէջ ցանկացին ու որոշեցին Իտալիան վերածել առաջին կարգի զաղթային կայսրութեան մը ու զայն տէր դարձնել մեծ ծովային ուժի մը՝ Միջերկրականի մէջ բացառիկ իրաւունքներով: Եւ այդ ուղղութեամբ Իտալիա կը յայտարարէ թէ մասնաւոր շահեր ունի Միջերկրականի մէջ եւ այդ շահերը պէտք է ամէն գնով իրականանան:

Այդ նպատակին համար ան արտակարգ կերպով կը զօրացնէ իր նաւատորմը: Վերջերս ծով իջեցուց երկու զրահաւորներ՝ 35.000 թոննոց: Անոր ծովային ուժերը տարողութեամբ անցան Փրանսականները: Անկէ զատ, իտալական նաւատորմը արդիական է, իսկ ֆրանսականն ու անգլիականը չափազանց շատ հին միաւորներ ունին: Ցետոյ, մինչ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մարտանաւերը ցրուած են ամբողջ աշխարհի վրայ, իտալականները կեդրոնացած են Միջերկրական ծովուն մէջ:

Ահա այս պայմաններուն մէջ է, որ պիտի սկսին իտալեւանգլիական յարաբերութիւնները: Կը թուի թէ Իտալիա պիտի պահանջէ ճանչնալ իր մասնաւոր շահերը Միջերկրական ծովուն մէջ, զորս չենք գիտեր թէ պիտի ընդունի՞ Անգլիան: Հռոմ առ նուազն պիտի պահանջէ ծովու վրայ հաւասարութիւն եւ համապատասխան փոխադարձութիւն միջերկրականեան ափերուն վրայ,որովհետեւ մինչեւ համաշխարհային պատերազմ հոն հաստատուած հաւասարութիւնը խախտուեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ՝ Պաղեստինի եւ Սուրիոյ գրաւումովը այս վերջիններէն, մինչ Իտալիոյ ոչինչ տուին թէեւ խոստացեր էին 1915 ապրիլ 28ի լոնտոնեան դաշնագրով:

Անկէ զատ, Լոնտոնի եւ Հռոմի բանակցութեանց ընթացքին հաշուի պիտի առնուի նաեւ այն զոր Մուսոլինի յայտարարեց Փալէրմոյի մէջ խօսած իր ճառով,— «Հռոմի հետ ամէն մէկ հասկացողութիւն պէտք է հաշուի առնէ Հռոմ-Պերլին առանցքը եւ Իտալիոյ տալ իրաւունքը՝ Միջերկրականի մէջ չճնշուելու բոլշեւիկմով կամ անոր նման բանի մը»:

Վերջին բառերը ակնարկ են տուած շատ մը մեկնաբանութեանց: Անոնք կրնան վերաբերիլ ինչպէս բոլշեւիկեան ձգտումներու Սպանիոյ, նոյնպէս եւ բոլշեւիկեան որոշ կայքերու գինակցութեան՝ Միջերկրականի արեւելեան մասին մէջ (ԽՄԲ.— կ'ակնարկուի Թուրքիոյ):

Եթէ ասոր վրայ աւելցնենք նաեւ Մերձ-Արեւելքի դէպքերը, որոնք այն քան սերտ կապուած են Անգլիոյ, Հռոմ-Լոնտոն բանակցութիւնները կը ստանան մասնաւոր կարեւորութիւն եւ կը շահագրգռեն Եւրոպայի բոլոր պետութիւնները, մասնաւորապէս անոնք որ աւելի մօտ են Միջերկրականին:

ՍԻՍԱՂ

Հրեայ մը կը մեռնի ու Աստուծոյ առջեւ կը տարուի:

— Մօրիս, դու լաւ Հրեայ մը եղած ես երկրի վրայ, հետեւաբար ըսէ ինծի ինչ որ կ'ուզես, պայմանաւ որ գիտնաս թէ ինչ որ ուզես կրկինը պիտի տրուի քու ամենամեծ թշնամիիդ:

— Լաւ, ուրեմն աչքիս մէկը հանեցէք:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—•—

«Ջնամեա Ռոսիի» պարբերականը, որ օրկանն է աշխատաւորական-գիւղական կուսակցութեան (Մասլով), իր օգոստոսի թիւին մէջ կը հրատարակէ Մոսկուայէն ղրկուած թղթակցութիւն մը, ուր կը կարդանք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Մոսկուայի մէջ ձեռքէ ձեռք կը շրջի պատճէնը նամակի մը որ ուղղուած է Ստալինի, Մոլոթովի, Վորոշիլովի, Ժտանովի, Եժովի եւ Անտրէեւի՝ «հին բոլշեւիկ - լենինեաններ»ու անունով: Այդ նամակով կը պահանջուի վերջ տալ ներքին կուսակցական աչարեկումին, քանի որ ամենօրեայ գնդակահարումները, զանգուածային ձերբակալութիւնները, աքսորները եւ բանտարկութիւնները համայնավար շրջանակներու մէջ ստեղծած են այնպիսի դժգոհութիւն մը, զեկավարներու դէմ, որ հեռու չէ այն ժամը, երբ ներքին գործերու ժողովրդային գործավարութեան ընկեր-կուսակցականները (Չեկա) եւ ներքին պաշտպանութեան զունդերը յանկարծ պիտի մերժեն կատարել հրամանները: Այդպէս պատահած է արդէն վերջերս Կարմիր Բանակին մէջ: Եթէ ղեկավարները բաժնուած են կուսակցութենէն, նոյնիսկ աչարեկումի ճամբով կուսակցութիւնը չի կրնար կիրարկել իրեն համար անտանելի ուղեգիծ մը: Աչարեկումին շարունակութիւնը, կ'ըսուի, ժամանակին մէջ հաշուեյարդարի պիտի ենթարկէ նոյն ինքն ղեկավարները եւ պիտի ապահովէ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան բոլոր նուաճումները:

Քրեմլինի մօտիկ մարդիկ կը հաստատեն թէ Ստալինի եւ Վորոշիլովի միջեւ, Կարմիր Բանակի ղեկավարներու գնդակահարումէն ի վեր, լուռ թշնամանք մը գոյութիւն ունի: Անոնք իրարու չեն վստահիր: Երեւութապէս բարեկամներ են, իսկ իրականին մէջ թշնամիներ: Բայց Վորոշիլովը ի վիճակի չէ Սթալինէն աւելի խորամանկ ըլլալու:

Պլիւխէրի այժմ վիճակուած է Սթալինի զինուորական խորհրդականի դերը, ինչ որ կը չէզոքացնէ Վորոշիլովը: Կ'ըսուի թէ Պլիւխէր կրկին պիտի ստանձնէ Մայր. Արեւելքի մնայուն հրամանատարի պաշտօնը: Անոր պաշտօնն է իր անպէտ ժողովրդականութիւնը հոն, եւ սահման հարցերու մասին իր անձնական տեսակէտները:

Արտաքին քաղաքականութեան խնդիրները կ'որոշուին Սթալինի եւ Մոլոթովի միջոցաւ: Մոլոթով շատ մը սիրեր Լիթվինովը: Անկէ այն զրոյցները թէ Լիթվինովի աստղը կը մարի: (Արտաքին գործավարութեան մէջ կատարուած փոփոխութիւնները պիտի ըլլան ոչ այնքան քաղաքական որքան անձնական պատճառներով: Երկու լուրջ թեկնածուներ՝ Լիթվինովի տեղ՝ ցոյց կը տրուին՝ Փոքէմքինը ու նոյնինքն Մոլոթով: Պիտի բարձրանայ նաեւ Վարշավայի դեսպանը՝ Յ. Դաւթեան:

Ժտանովի (Սթալինի փոխանորդը Լենինկրատի մէջ, փոխան սպանեալ Քիրովի) դիրքը խախտած է:

Քալինին հիւանդ է: Ան կը տառապի իր ծերութենէն տարբեր բանով ալ:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914—1924

Հայրս տակաւին հեռու էր, լուր չունէր: Այս իրարանցումին վրայ հասաւ հօրս ծանօթ հարիւրապետը, ասանեակ մը զինուորներով եւ առաջնորդութեամբ մեր չէյխին տղուն: Հարիւրապետը, որ շատ անգամներ մեր սեղանին հացը կերած էր, երբ տեղեկացաւ իրողութեան, զինուորը ապտակեց եւ ժամացոյցը առնելով հօրեղբօրս յանձնեց: Այդ պահուն հայրս ալ վրայ հասաւ եւ անցուդարձէն տեղեկանալով, հարիւրապետին շնորհակալութիւն յայտնեց: Հարիւրապետը հօրմէս խնդրեց այս երեկոյ զինքը հիւր ընդունիլ չէյխին տղուն հետ: Թէեւ ճամբորդ էինք, բայց եւ այնպէս հայրս չէր կրնար մոռնալ երէկուան հայրենի տան առատաձեռնութիւնը, ուստի սիրով ընդունեց: Բաւական երկար ճամբորդելէ վերջ, կարաւանը կանգ առաւ գետին ափը: Դժբախտաբար մեր գիշերած վայրին անունը չեմ գիտեր:

Երբ բեռները վար առինք, հօրեղբայրս ոչխար մը մորթելու զբաղեցաւ, իսկ հայրս հիւրերուն հետ կը խօսէր: Մեր գիւղացի քանի մը խելահաս Հայեր եւս կային ինչպէս, Ալօեան Յարութիւն, գիւղին ըէսը, Ալօեան Պօղոս, Սէրվէրեան Յովհաննէս, Շադուկեաններ Համբարձ եւ Կարապետ: Ես նստած էի անկողիններու մօտ մեր հարսներու կողքին: Ջափազանց ծանր է մարմինս, կամաց մը մայրիկիս ըսի.— Մայրիկ, տարճանակը շատ կը սեղմէ մէջքս եւ այս պատճառաւ շատ անհանգիստ եմ: Մայրս պատասխանեց.— Ջաւակս, քիչ մըն ալ համբերէ, մինչեւ որ մութը թանձրանայ»:

Իսկապէս երկար չտեւեց, եւ թաղուեցանք խոր մթութեան մէջ: Արդէն ոչխարը խորոված էին եւ ընթրիքը պատրաստ էր: Հիւրերը կարգով խորովածին շուրջ բոլորուեցան, եւ ես այս առիթէն օգտուելով տարճանակը շուտ մը քակեցի եւ մայրիկիս տուի որ պահեց: Մարմինս բաւական թեթեւցաւ: Հիւրերը լրացուցին ճաշը, կարգը մեզի եկաւ: Քանի մը պատառ կերակուր ուտելէ վերջ, անմիջապէս քնացայ: Ինչ խառնաշփոթ երազներ: Գիշերուան քունն անգամ դառն էր մեզի համար:

Առաւօտ է, մայրս ժամանակին մեզի ձայնեց, որովհետեւ պէտք էր զով օդին ճամբայ ելլել եւ կէսօրուան սաստիկ տաքին կանգ առնել: Թէ մեզի եւ թէ անվարժ անասուններուն համար շատ անտանելի պիտի ազդէր կէսօրուան կիզիչ արեւը:

Երկրորդ օրն է, կէսօրէ վերջ բաւական երկար դառիվերէ մը օձապտոյտ վեր կ'ելլենք: Չեմ գիտեր ինչ պատճառով մեր չէյխին տղան սկսաւ ծեծել Զավարեան Պետրոսը, մորակներու եւ ոտքի հարուածներու տակ խեղճ Պետրոսը իզուր օգնութիւն կ'աղաղակէր: Հարիւրապետն էր դարձեալ որ հօրս խնդրանքին վրայ ազատեց տարաբախտ Պետրոսը կատղած գազանին ձեռքէն, բայց առիւծի նման Պետրոսին քիթ ու բերանը արիւնէն անճանաչելի դարձած էր եւ կաղալով շարունակեց ճամբան:

Բարեբախտաբար իրիկուն էր եւ շատ չանցած կարաւանը կանգ առաւ: Նոյն գիշերը Գորգօեաններուն երկու զոյգ եզները գողցան: Առտու եղաւ որու պէտք էր բողոքել, բայց ո՞վ էր լսողը, քանի որ անօթի սոված գողը մեզի պաշտպանող հրամանատարն է: Այսպէս երկու զոյգ եզներու բեռները թողուցինք սոված գայլերուն եւ հեռացանք: Հազիւ թէ երկու ժամ անցած էր, ահա զինուած Քիւրտ մը կարաւանին առջեւէն բեռցուած եզը առնելով իր գիւղին ճամբան բռնեց: Մեր յունը (չէյխին տղան) ձին մտրակելով Քիւրտին ճամբան կտրեց, եւ եզը առնելով բերաւ տիրոջը յանձնեց եւ ըսաւ,— Մէկ ոսկի կը պարտիս ինծի: Հակառակ տիրոջը թախանձանքին թէ «դրամ չունիմ», անօգուտ եղաւ, մինչեւ որ անօթի շունը ոսկին առաւ եւ այնպէս դոհացաւ:

Երրորդ եւ չորրորդ օրերն ալ ճամբորդելէ վերջ, հինգերորդ օրուան իրիկունը կարաւանը կանգ առաւ քրտական Աղ Փունար գիւղին հարաւային կողմը, ընդարձակ կիրճի մը մէջ: Այս տեղ կը գտնուէին Քղիի հինգ գիւղերու բնակիչները,— Ծերմաք, Օսնակ, Աստղաբերդ, Սեղանդ, Ապողնաք: Իրիկուան ընթրիքէն վերջ մեր չէյխին տղուն կողմէ մունետիկը կանչեց.

— Հայեր, վաղ առտու շատ վտանգաւոր եւ ազդեցիկ Քիւրտ աշիրէթապետի մը հողէն պիտի անցնինք, եթէ անոր մեծ գումար մը չխոստանանք, անկարելի պիտի ըլլայ առանց վտանգի սահմանէն անցնիլ: Մենք որ անոր ազգէն ենք եւ կառավարութեան զինուորները, մենք ալ առանց կաշառքի անկարելի է որ անցնինք, այլապէս մեր կեանքն ալ կը վտանգուի: Ուրեմն լաւ իմացէք, ով որ չուզէ դրամ տալ կեանքը փրկելու համար, անոր անասունները կը գրաւեն եւ իրենք ալ գերի կը մնան: Ուստի ամէն գիւղ իր առանձին յանձնախումբը ընտրեց եւ հինգական զինուորներով սկսան դրամ հաւաքել: Քանի մը ժամուան ընթացքին տոպրակներով դրամ հաւաքեցին եւ յանձնեցին մեր չունին եւ հարիւրապետին, որպէս այդ-գիշեր իսկ Աշիրաթապետին տանին եւ ապահովութիւն ստանան: Գիշերով սոված գայլերը դրամը առնելով անհետացան: Ինչ Քիւրտ, ինչ աշիրաթապետ, բոլորը միայն ու միայն իրենց քանի մը սոված շուներուն համար էր:

Առաւօտ է սովորականին պէս ամէն մարդ ժամանակին պատրաստ է բեռները կապելու: Ցանկարծ հրացաններու որոտում մը սկսաւ, շատ հեռու չէր մեզմէ, միայն թէ մենք կիրճին մէջ ըլլալով, չէինք կրնար տեսնել: Հետզհետէ սաստկացաւ կրակը, մինչ մեր շունը կը հրամայէր որ անասունները բեռցնենք եւ ճամբան շարունակենք: Շատեր սկսան բեռցնել, մէկ քանի ի՞նչ տեսնենք,— մեզմէ քիչ մը հեռու 3—4 երիտասարդներ կը փախչին, իսկ ձիաւոր մըն ալ անոնց հասնելու համար ձին կը մտրակէ: Նախ կարծեցինք թէ փախչողները աւազակներ են: Ձիաւորը մէկին մօտեցաւ, տարճանակը քաշեց եւ մէկ, երկու, երեք կրակեց: Երիտասարդը արեան ճապաղիքներու մէջ գետին թաւալեցաւ, իսկ ձիաւորը դարձեալ փախչողներուն ետեւէն գնաց:

Կարծեցինք թէ վիրաւոր երիտասարդը մեռաւ, բայց ան քանի վայրկեան վերջ սկսաւ պոռալ.

— Հայ եղբայրներ, ձգեցէք ամէն բան եւ փախէք, ահա Տարման գիւղի Հայերը կացիններով մեռցուցին փախէք, փախէ՛ք:

(4)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

կարմիր Բանակի պետերուն հետ վէճի մասին կը հրէի հետեւեալ զրոյցը.— Ամբողջ դատն ու գնդակահարութիւնը տեւած է երկու ժամ: Սթալին ուզած է իրեն ներկայացնել լուսանկարչային պատկերները սպաննեալներու մարմիններուն, որպէսզի համոզուի թէ բանտարկեալները մեռած են…

Մոսկուայի զինուորական շրջանակի երիտասարդ հրամանատարներու դաւադրութիւն է երեւան հանուած: Կազմակերպութիւնը նպատակ է դրած վրէժը լուծել գնդակահարուած զօրավարներուն՝ սպաննելով Վորոշիլովը, Ճանովը, Պլիւխէրը եւ Եժովը: Ամսու սկիզբը կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարութեան ներկայացած է ներքին պաշտպանութեան պատկանող ենթասպայ մը եւ ուզած է անձնական հանդիպում մը Եժովի հետ, անոր յանձնելու համար մասնաւոր կարեւորութիւն ունեցող գաղտնի ծրար մը՝ Անդրկովկասեան զինուորական շրջանի գործավարին կողմէ ղրկուած: Զայն Եժովի քով ձգելէ առաջ, քննած են ենթասպայի թուղթերը եւ երեւան է ելած որ թիւերու անճշդութիւն մը կայ, ենթասպան ձերբակալուած է. ան փորձած է հրացանը քաշել, բայց յաջողած չէ: Անոր յայտարարութիւններէն պարզուած է որ ձերբակալեալը իրապէս ենթասպայ է, բայց ոչ թէ ներքին պաշտպանութեան բաժնէն, այլ հրասայլի զօրաբաժիններէն (Մոսկուա) եւ թէ կը պատկանի այն զինուորական կազմակերպութեան որ երեւան է հանուած անոր ձերբակալումէն յետոյ: Այդ պատճառաւ դատուած ու գնդակահարուած են 28 ներկայացուցիչները գլխաւորաբար Մոսկուայի, Ուքրայնիոյ եւ այլ շրջանի սպայակոյտերու եւ հրամանատարական կազմերուն:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 24 օգոստոս.— Արաբ եւ հրեայ մերձեցումի փորձերը դետին չգտան: Անցեալ շաբաթ արաբ եւ հրեայ մամուլը բերան փոխեց: Արաբները կրկին կը պահանջեն արաբական անկախ պետութիւն մը ամբողջ Պաղեստինի համար, նկատելով որ Հրեաները փոքրամասնութիւն են:

Վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին շատ մը Արաբներ ձերբակալուելով ղրկուեցան Աքքա: Աքսորուածներու մէջ կան արաբական գերագոյն կոմիտէի անդամները եւ ուրիշ երեւելիներ: Միւֆթին եւ արաբական կոմիտէն բողոքեցին կատարուած ձերբակալութիւններուն համար:

Քանի մը օր առաջ Ժընեւէն քաղաքը հասան Ճէմալ էլ Հիւսէյնի եւ Տօքթ. Թաննուս որոնք Ազգերու Դաշնակցութեան դիմած էին: Արաբ վարիչները դժգոհ են Ժընեւէն, մանաւանդ Հոգատարութեանց Յանձնաժողովի ընթացքը կը նկատեն հրէաասէր քաղաքականութիւն մը: Անոնք անմիջապէս ձեռնարկեցին արաբ իսլամ եւ քրիստոնեայ գործակցութեան եւ նորէն Ժընեւ դիմելով, պիտի բողոքեն թէ՝ իսլամ եւ քրիստոնեայ սրբավայրերու տէրերը թոյլ պիտի չտան որ հրէական պետութիւն կազմուի Պաղեստինի մէջ: Անոնք բողոքելով հրէական ներգաղթին դէմ, կը պահանջեն որ հող եւ կալուած չծախուի Հրեաներուն:

Ամբողջ Պաղեստինի մէջ ահաբեկումի դէպքեր շատցան: Ռումբեր ու զէնքեր կը պայթին ամէն օր: Թէեւ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, սակայն զգալապէս ծանրացած է կացութիւնը:

** Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Երուսաղէմի միւֆթին իր դրամները արտասահմանեան դրամատուներու մէջ տեղաւորած է վերջերս:

Կրկին փորձեր կ'ըլլան արաբ ներքին համաձայնութեան մը, պաշտպանելու համար Պաղեստինը միացեալ ճակատով:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՈՒՏՕ (Յառաջ).— Կիրակի օր Կ. Խաչի մասնաճիւղը դաշտահանդէս մը սարքած էր Սընոնի բարձունքը, ագարակի մը մէջ, պաղ աղբիւրին մօտ, ուր առտուն կանուխէն կը փութային հայրենակիցներ: Կէս օրուան ճաշի պատրաստութեան ատեն հետզհետէ նորեր կուգան, քաջալերելու համար խաչուհիներու ձեռնարկը: Կը թնդայ «Յառաջ նահատակ»ը իբրեւ բացում: Տիկին Սաթենիկ Հալաճեան քանի մը խօսքով կը բացատրէ հաւաքոյթին իմաստը: Արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ օր. Վ. Քէնտիրեան եւ պ. Քէնտիրեան: Մեներգեցին Տիկին Սիրուն Հալաճեան եւ Օր. Ե. Վարդանեան: Կ. Խաչի մասնաճիւղի կողմէ խօսեցաւ Ա. Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան): Մասնաւորապէս յիշելով հայ կնոջ դերը գաղթաշխարհի մէջ, ըսաւ թէ Կ. Խաչը շնորհիւ իր գործունէութեան ամենէն զօրաւոր կազմակերպութիւնը պիտի ըլլայ գաղութներու մէջ: Ուրեմն ուժ տանք մեր քոյրերու բոլոր ձեռնարկներուն, որպէսզի ամէն տարի աւելի թիւով մանուկներ օգնութեան երթան, քաղաքի մուխ ու ծուխէն հեռանալով արեւին տակ, մաքուր օդին մէջ կազդուրուելու համար: Քաջալերենք զիրենք որպէսզի նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը տարածեն, հիւանդին եւ չքաւորին օգնութեան փութան:

Յետոյ բոլորուելով գաւաթներու շուրջ ներկաներու փափաքով օրուան սեղանապետ ընտրուեցաւ պ. Ե. Փափազեան, որ յաջողութեամբ կատարեց իր պարտականութիւնը, շարժման մէջ դնելով բոլորը: Խաչուհիներ եւ տիկիններ հայկական պարեր պարեցին նուագածութեամբ Ա. Գ. Մեսումենցի: Դաշտը կը թնդար յեղափոխական եւ մարտական երգերով: Խորոված հաւ մը եւ խոշոր ձմերուկ մը աճուրդի դրուելով, կարճ ժամանակին մէջ գոյացաւ 246ֆր. 75 սանթիմ: Աճուրդը շահեցաւ պ. Արշակ Քէօսէեան, նուիրելով 10 ֆր. եւս:

Չալկարացի

ԸՆԿԵՐ ՅՈՎՍԷՓ ԴՊԻՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆ 1 սեպտ. (Յառաջ).— Երիտասարդ եւ համեստ ընկեր մը եւս յանձնեցինք երէկ, 31 օգոստոս, Սէնթ-Էթիէնի մէջ:

Տարաբախտ Յովսէփը անողոք հիւանդութեան մը զոհն է. Թոքախտի, որ ամիսէ ի վեր կը կրծէր իր կուրծքը: Տարիներ Փարիզի մէջ մնալէ յետոյ, վերջին տարիները Սէն-Շամոնի մէջ հաստատուած էր. իր երիտասարդ կնոջ եւ վարդանման երկու պզտիկներուն հետ, մէկը հինգ, եւ միւսը ինը տարեկան: Յովսէփը եղած է հաւատարիմ անդամ Փարիզի Հ.Յ. Դաշնակցութեան Արգութեան խումբին. միտքն ու հոգին Դաշնակցութիւնն էր եւ կ'արհամարհէր անոնք որ Դաշնակցութեան քար կը նետէին:

Թաղման առթիւ շատեր Սէն-Շամօնէն մինչեւ Սէնթ-Էթիէն գացած էին: Ներկայ էին նաեւ իր երկու եղբայրները, մէկը Փարիզէն, միւսը Մարսէյլէն:

Դժբախտ Յովսէփը, անողոք ցաւին եւ օրուան հացի պայքարին հետեւանքով, ակամայ հեռու կը մնար մեր քաղաքի «Վարուժան» խումբէն: Սիրելի Յովսէփ, բառ չունիմ գրելիք — եթէ ոչ անգամ մըն ալ անիծել Եւրոպան, որ Հայոց աշխարհի երիտասարդ զաւակները իր ծոցը կը նետէ, պաղ եւ դաժան: Թող օտարին սեւ հողը թեթեւ գայ քու վրադ: Մխիթարութիւն ծերունի մօրդ եւ վշտաբեկ տիկնոջդ:

Ս. Ընտրիկեան

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Մարկրիթի «Համազասպ» ենթակոմիտէն օգոստոս 21ին կազմակերպած էր թատերական ներկայացում մը, «Անդրանիկը»: Ժամանակէն առաջ թաղին հասարակութիւնը լեցուած էր սրահը եւ անհամբեր կը սպասէր վարագոյրին բացուելուն:

Թէեւ դերասանները սիրողներ էին, խաղարկութիւնը անցաւ շատ յաջող եւ բոլորն ալ ջերմապէս գնահատուեցան: Անշուշտ յառաջիկային կը դարմանուին կարգ մը թերութիւններ: Յետոյ ներկայացուեցաւ քրքջալից զաւեշտ մը «Խէչոյի Թուղը»: Հակառակ սրահին նեղութեան եւ հանդիսականներուն խճողման, ժողովուրդը կարգապահ մնաց մինչեւ վերջը: Ցանկալի է որ այսպիսի ներկայացումներ աւելի յաճախ կազմակերպուին, վառ պահելու համար յեղափոխական ոգին:

Պանդուխտ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Երեք ամիս դադարէ վերջ, ինչպէս ուրիշ ֆութպոլի խումբեր նոյնպէս Հ. Մ. Ը. Մ. ալ վերսկսաւ իր մրցումները: Առաջինը տեղի ունեցաւ կիրակի 29 օգոստոս Ս. Ա. Ք. Մօնթաթէնի Ա. խումբին դէմ որմէ պարտուեցանք 3—1ով: Հակառակ անցեալ տարուան մեր տարած պատուաւոր յաղթանակին վերոյիշեալ խումբին վրայ, մեր Ա. խումբը իր ամբողջական կազմով չկրցաւ ներկայանալ, քանի որ իր մարզիկներէն ոմանք դեռ չէին վերադարձած արձակուրդէն:

Այս կիրակի, 5 սեպտեմբեր, Ա. խումբը պիտի մրցի Ա. Ս. «Քուրպըվուա»յի Ա. խումբին դէմ Թաղապետական փառաւոր մարզադաշտին մէջ: Նոյն խումբը կը պատկանի Առաջին տիվիզիոնի:

Ժամադրութիւն ժամը 2ին Porte Champerets առնել 63 թիւ օթօպիւս եւ իջնել Boulevard Aristide Briand.

Միսակ Երամեան

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ԱԶԳ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրեցինք, Ֆրանսայի երկաթուղիները փոխանակ պետականացընելու՝ կազմուեցաւ երկաթուղիներու ընկերութիւն մը, որուն կը մասնակցի պետութիւնն ալ իբրեւ բաժնետէր: Որով Ֆրանսայի երկաթուղիներու շահագործման ընկերութիւնը այսուհետեւ պիտի կոչուի երկաթուղիներու ազգ. ընկերութիւն, որ պիտի ունենայ 44 տարուան կեանք մը: Իր արժեթուղթերը չեն կրնար շահագործման մէջ դրուիլ 1955 թուականէն առաջ:

Այս ընկերութիւնը գործունէութեան կը սկսի 1 յունուար 1938ին, ուրեմն շրջանը կ'աւարտի 1982ին:

Ընկերութեան կեդրոնն է Հանրօգուտ Շինութեանց նախարարութիւնը: Ընկերութեան դրամագլուխն է 419,412,000 ֆրանք: Պետութեան բաժինն է 723,900,000 ֆրանք, իսկ անհատ բաժնետէրերունը՝ 695,519,000 ֆրանք, ուրեմն 51 առ հարիւր պետութեան, 49 առ հարիւր անհատ բաժնետէրերու: 1955էն վերջ երբ բաժնեթուղթերը շահագործման կրնան դրուիլ այլեւս, 49 առ հարիւրը պիտի բաշխուի ներկայ բաժնետէրերուն: Բաժնեթուղթերը տարեկան կը բերեն 45 միլիոն տոկոս: Այդ տոկոսները պիտի բարդուին մինչեւ 1955: Այս բարդուած տոկոսներն ալ իրենց կարգին տարեկան երկու միլիոն տոկոս պիտի բերեն:

Մինչեւ 1955, Ընկերութեան վարչական խորհուրդը պիտի բաղկանայ 33 անդամներէ:

ԾԻԾԱՂ

— Զաւակէդ՝ Կարապետէն լուր կ'առնե՞ս:

— Այո:

— Ի՞նչ կը գրէ Փարիզէն:

— Կը գրէ թէ քիմիագիտութեան կը հետեւի:

— Յարմարութիւն ունի՞ այդ գործին, ընդունա՞կ է:

— Կը գրէ թէ հողէն ոսկի պիտի հանէ:

— Լաւ, բայց յաջողա՞ծ է:

— Չեմ գիտեր, սակայն սա չափը գիտեմ որ իմ ոսկիներս հողի վերածեց…:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 օգոստ.).

— «Մասնաւորելով խօսքը մեր մասին, արդեօք մենք, դաշնակցականներս, ամէն բան ճի՞շդ նախատեսեցինք 1920ին: Բնա՛ւ եւ երբեք:

Դաշնակցութիւնը 1920ին եւ անկէ առաջ որոշ հարցերու մէջ մարգարէական նախատեսութիւն ունեցաւ, իսկ որոշ հարցերու մէջ ալ՝ սխալեցաւ: Այս սխալները պարտադրեցին եւ կը պարտադրեն Դաշնակցութիւնը, որ տեւաբար վերաքննութեան առնէ փոփոխման ենթարկէ իր գործելակերպը՝ միշտ հաւատարիմ իր հիմնական իտէալին՝ Հայութեան եւ Հայաստանի ազատագրութեան գործին:

Հակառակորդներ ունինք սակայն, որ այսպէս չեն խորհիր: Սխալանքի խոստովանութեան մէջ «պարտութիւն» տեսնելով՝ անոնք կը յամառին նոյն սխալին վրայ, շրջապատի աչքին «յաղթական» երեւնալու համար:

Սակայն տկա՛րը կը վախնայ սխալէ: Իսկ երբ այս տկարութեան կ'աւելնան նաեւ նկարագրի յոռի գիծերը, այն ատեն հանրային ամբողջ կազմակերպութիւններ, առաջնորդութեամբը անարժան վարիչներու, չարիք կը դառնան, փոխանակ բարիք գործելու:

«Կազմակերպութիւնները նման են որոշ բոյսերու,— կ'ուսուցանէր Իտալիոյ ազնուական զաւակներէն Մածինի,— որոնք, նայելով գործածութեան, կամ թոյն կուտան եւ կամ բուժիչ յատկութիւններ: Լաւ մարդիկ օգտակար կը դարձնեն գէշ կազմակերպութիւնները»:

Այս «չար»երը բերին մեր մէջ մասնաւորաբար Թուրքը եւ բոլշեւիկը, հայկական օգտակար կազմակերպութիւնները յոռեգոյն գործերու լծելով:

Եւ անհնարինութեան մատնեցին փոխադարձ հասկացողութեան գործը հայ հոսանքներու միջեւ:

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը՝ «Ապագայ»՝ նոր խմբագրականի մը մէջ անդրադառնալով համագործակցութեան անհրաժեշտութեան հայ կուսակցութեանց միջեւ, «Շիտակ ճամբան թեւ թեւի» խորագրին տակ կը գրէ.

«Իսկ մենք չմոռնանք երբեք, որ փոքրիկ ազգ մըն ենք:

«Մեր բոլոր ուժերը միացուցած հազիւ թէ կրնանք յոյսի նշոյլ մը ունենալ պատուաւորապէս կատարելու ինքնապաշտպանութեան մեր նուիրական եւ ճակատագրական պարտականութիւնը:

«Ահա թէ ինչո՛ւ հարկ է միասին փնտռել միակ եւ սակայն շիտակ ճամբան:

«Մեր ուղին կրնանք գտնել, եթէ այս ազգին կազմակերպութիւնները գլուխ գլխի տալով ինքզինքնուն հարցնեն.

«1.— Ի՞նչ ուժ կը ներկայացնենք մենք, Հայերս:

«2.— Ի՞նչ ուժ կը ներկայացնեն զմեզ շրջապատող ազգերը:

«Այս երկու հարցումներուն իրարու բախումէն կը ժայթքի այն լոյսը, որ մեզի ցոյց պիտի տայ միակ եւ շիտակ ճամբան:

«Հայրենիքի պաշտպանութեան համար պէտք է ընթանանք այդ շիտակ ճամբէն եւ թեւ թեւի»: (13 յուլիս 1937):

Հիները այս ճշմարտութիւնները մեզմէ աղէկ գիտէին:

Շուրջ դար մը առաջ «Վէրք Հայաստանի»ի անմահ երգիչը կը գրէր.

«Մենք որ իրար թասիբ քաշենք, իրար ղօմաք անենք, իրար պայծառացնենք, չէնացնենք, ծով էլ տեղիցը վեր կենայ, մեզ տակով չի կարող անել, ի՛նչ Օսմանցին, էա Պարսիկը»:

Սակայն բառերը երբ միայն բառեր կը մնան, կը դադրին իմաստ կրելէ. այս իմաստը բառերուն գործերը կուտան:

«Ապագայ»ի քաղաքական հասունութեան եւ հոգեկան արիութեան աստիճանը ճշդելու համար՝ նախ պէտք է իր գործերուն սպասել:

Այո՛, ինչո՞ւ չէ, լիովին համամիտ ենք մենք,— ընթանանք շիտակ ճամբէն եւ ընթանանք թեւ թեւի»:

ՎՐԻՊԱԿ.— Անցեալ կիրակի օրուան թիւով մեր հրատարակած Եռանի գրութեան մէջ «մեծ շառաւիղն եմ ես» պէտք է կարդալ մէկ, եւն.:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

«Մաթէն»ի խմբագրապետ՝ Սթէփան Լօզան կը գրէ.—

Փարիզի մէջ կ'ապրին 375.000 օտարականներ, մէկ կարեւոր մասը՝ ինքնակոչ քաղաքական տարագիրներ: Անոնց մէջ 20.000 հոգի իբրեւ անբաղձալի, հրաման ստացած են հեռանալ Ֆրանսական հողէն, բայց կը մնան տակաւին, քաղաքական կամ խորհրդարանական շրջանակներու միջամտութեանց շնորհիւ: Աւելցուցէք նաեւ որ զուր է վտարել օտարական մը, որովհետեւ դուրս կ'ընէք այս սահմանագլուխէն, ան ներս կը մտնէ միւս սահմանագլուխէն:

Եւ յետոյ շատեր Ֆրանսա կուգան իբրեւ զբօսաշրջիկ, յետոյ կը կորսուին անկիւն մը:

Վերջապէս պէտք է ըսել թէ Փարիզի մէջ ներկայիս կ'ապրին 50.000 օտարականներ, զորս կարելի է անուանել «Եւրոպայի տականք»ը: Անոնց մէջէն կրնաք ընտրել ոեւէ մէկը, շատ աժան գնով մը կատարել տալու համար ամէն ինչ:

Ի՞նչ ընել:

Ոստիկանական վերատեսուչին կամ Ներքին նախարարութեան իրաւունք տալ մերժել ոեւէ օտարական, երբ անբաղձալի է, որ կ'ուզէ բնակիլ այստեղ: Յետոյ ամէն օտարական, որ դատարանի առջեւ կ'ելլէ եւ պատիժ կը կրէ, արտաքսուի վարչական եղանակով: Երրորդ պայմանաւոր վտարման եղանակը ջնջել, որովհետեւ ատիկա առուտուրի առարկայ դարձած է: Չորրորդ պէտք չէ թոյլ տալ որ ամէն քաղաքական տարագիր անպայման Փարիզ հաստատուի, Ֆրանսան մեծ է, ուրիշ մեծ քաղաքներ ալ կան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (451)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Հիմա ալ դէմքը կարծես երկաթէ ձուլուած լինի, թեւէս իսկ չի բռներ: Ֆո՛ւ, վայրենի, տեսնես որտե՞ղ մեծցեր է. թերեւս Ապարանի գիւղերէն մէկուն մէջ:

Վերին Վարագէն խումբը հանդարտօրէն ձորն ի վար իջաւ: Մինչեւ Վարագայ Վանքը, Լեւոնը այլեւս չմօտեցաւ Սոնիային: Ամենէն առաջ ինկած, թեթեւ մը կաղալով կը քալէր, առանց ետին նայելու: Անոր քալուածքին, շարժումներուն մէջ զարմանալի կերպով տպաւորիչ, յուզող բան մը կար: Որքան ալ որ Սոնիան նեղուած էր անոր ցոյց տուած անտարբեր վերաբերմունքէն, թերեւս հակառակ իր կամքին, աչքերը անոր վրայէն չէր վերցներ: Ահա մարդ մը, որ կենսուրախ ընկերներու մէջ, յամառօրէն դաժան, մինակ կը քալէր, ձեռքերը տաբատի գրպանները կոխած, գլուխը կախ, կարծես անապատի մը մէջ մոլորուած ըլլար: Այդ ամբողջ օրը, Լեւոնը թէեւ ընկերներու շրջանին մէջ, բայց կարծես առանձին կը զգար ինքզինքը: Ճիշդ է, միշտ ընկերներուն հետ, բայց զարմանալի վերապահում մը ունէր, մտամփոփ, կորած ինքն իր խոհերուն մէջ: Սոնիան զարմանքով նկատած էր, որ Լեւոնի ընկերները, կ'երեւի վարժուած անոր բնաւորութեանը, ուշադրութեան չէին առներ անոր օտարոտի կեցուածքը: Սոնիան նոյնիսկ նկատած էր, որ Լեւոնի բացակայութեան ժամանակ, խումբի մէջ աւելի կենսուրախ տրամադրութիւն մը կը ստեղծուէր: Հայեացքը առջեւէն քալող Լեւոնի վրայ յառած, Սոնիան խորհիլ մտածեց. ահա մարդ մը, որ մինակ կը զգայ: Այս միտքը՝ յուզեց Սոնիան, զարմանալի կերպով քնքուշ տրամադրութիւն ստեղծելով իր մէջ: Արդեօք բնաւորութեան խնդի՞ր էր թէ՝ հաշմանդամ վիճակի գիտակցութիւնը դառնացուցեր էր զայն, իր ու կեանքի մէջ անանցանելի պատ մը քաշելով: Սոնիան, այնքան ատեն չէր ապրած Լեւոնի հետ, որ կարողանար գոհացուցիչ պատասխան մը գտնել իր մտածումներուն, բայց հաստատ գիտէր, որ ըստ երեւոյթի, այդ դաժան մարդը, կեանքէ զրկուած, հոգեկան աքսորուած մը, մեն մինակ մարդ մըն էր:

Երբ վանք հասան, մեծ դարպասի առջեւ կը սպասէր Սոնիան տանելու եկած կառքը: Ամբողջը միասին քալելով ընկերացան Սոնիային մինչեւ Կարկուտ Խաչ: Հոն Սոնիան բոլորին ձեռքը թօթուելով՝ կառքը բարձրացաւ Մոսոյի հետ միասին:

Վայրկեան մը Սոնիայի եւ Լեւոնի ձեռքերը իրար սեղմած մնացին:

— Մնաք բարով չեմ ըսեր ձեզ,— շիտակ տղու աչքերուն նայելով ըսաւ Սոնիան,— ցտեսութիւն:

Լեւոնը թեթեւ մը ցնցուեցաւ, խուզարկիչ հայեացքով մը նայեցաւ աղջկան, ու ապա առանց բառ մը արտասանելու Սոնիայի ձեռքը սեղմեց:

Կառքը դանդաղօրէն սկսաւ առաջանալ:

— Մեզի չմոռնաս, կ'ըսէր մայրիկը, — շատ շատ գրէ, տեղեկութիւն տուր մայրիկիդ մասին…

— Մնաք բարով… Մնաք բարով…

— Բարի ճանապարհ… յաջողութիւն…

— Սոնյա, Իգդիրէն գրել չմոռնաս, — կը պոռար կառքի ետեւէն Վանուհին:

— Ինքզինքդ լաւ նայէ, ճամբան չհիւանդանաս…

— Եթէ ժամանակ ունենաք, Փարաքար հանդիպեցէք մերոնց տեսնելու, կառքի ետեւէն վազելով կը պոռար Գէորգը:

Կառքը օրօրուելով՝ վար կ'իջնար Վարագի զառիվայրէն: Սոնիայի պայծառ դէմքի ուրախ արտայայտութիւնը կարծես մէկէն չքացած ըլլար: Կառքի մէկ անկիւնը սեղմուած, ան հակառակ ուղղութեամբ կը նայէր, որ Մոսոն իր դէմքը չտեսնայ:

Շուշանցի կէս ճամբան կտրած կը ըլլային, երբ Սոնիան գլուխը ետ դարձուց: Մոսոն ալ բնազդօրէն ետ նայեցաւ: Կարկուտ Խաչի մօտ, բարձրահասակ, մենաւոր մարդ մը կանգնած՝ կը նայէր կառքի ուղղութեամբ:

— Պարոն Լեւոնն է,— գլուխը տխրութեամբ օրօրելով ըսաւ Մոսոն, — պարոն Լեւոնն է:

Սոնիան չպատասխանեց: Յանկարծ հեծկլտանք մը բարձրացաւ մինչեւ կոկորդը: Ճիգ մը թափելով ինքզինք զսպեց: Մէկ այդ էր պակաս, որ Մոսոյի ներկայութեանը լար: Գրպանակի մէջէն թաշկինակ մը հանելով՝ սկսաւ շարժել:

Կառքը հիմա արդէն աւելի արագօրէն կը մօտենար Շուշանց գիւղին:

— Տնեցւոց բոլորին բարեւներ կ'ընէք,— կը խնդրէր Մոսոն,— ձերոնց, Եւգինէին, պարոն Աշոտին… մանաւանդ տիկին Մարիամին… Խեղճ կին, խեղճ կին, անոր կսկիծը ամենէն շատ է…

Նորէն հին պատմութիւնը… Սոնիայի ձեռքը կառքէն վար կախուած մնաց:

— Ուրեմն, վաղը առտու շատ կանուխ ճամբայ պիտի ելլէք,— կ'ըսէր Մոսօն,— էհ մէկ ալ ո՞վ գիտէ թէ իրար պիտի տեսնանք:

— Շուտո՛վ, Մոսօ, շատ շուտով պիտի վերադառնամ…

— Իրա՞ւ, օրիորդ Սոնիա, իրա՞ւ, կրկին պիտի վերադառնաք:

— Անշուշտ, Մոսօ՛… Իմ աշխատանքս ալ ձերինի նման դեռ նոր պիտի սկսի:

Կառքը Շուշանց գիւղին մօտեցած էր: Հեռուէն կ'երեւար Կարմրուոր վանքի գմբէթը: Սոնիան անգամ մ'ալ դէպի ետ նայեցաւ: Արդեօք Լեւոնը նոյն տեղը կանգնա՞ծ էր… Հիմա արդէն շատ հեռուէն կ'երեւար Կարկուտ Խաչի մօտ արձանացած մարդու բարձր հասակը, որ կարծես սարէն ինկած անշարժ ժայռի կտոր մը եղած ըլլար: Սոնիան թաշկինակը շարժեց:

Հեռուէն, շատ հեռուէն փափախ մը երերաց օդի մէջ:

— Պարոն Լեւոնը փափախը կը շարժէ…

— Գիտեմ,— շշնջաց Սոնիան, առանց Մոսոյին նայելու,— գիտեմ…

Իրօք, Կարկուտ Խաչի մօտ կանգնողը Լեւոնն էր: Ընկերները վերադարձած էին վանք, մինչ ինք, կարծես արձանացած՝ չէր կրնար ինքզինքը պոկել այդ տեղէն: Դանդաղօրէն հեռացող կառքին հետ, կ'երթար Սոնիան, ու անոր հետ ամբողջ անցեալ մը, պատանեկան վառ երազներ, անձնական երջանկութիւն, ապագայի յոյս: Ամէն ինչ, ամէն ինչ կ'աղօտանար, ինչպէս կ'աղօտանար հեռացող կառքը, որ հազիւ փոքր բան մը կ'երեւար:

Վերջին ամիսները կարծես երազ մը ըլլային: Անբացատրելի յոյս մը մէկէն լուսաւորած էր Լեւոնի խաւար երկինքը: Բայց հիմա, այդ երազն ալ կը ցնդէր: Ահա կ'երթար Սոնիան, միակ էակը, որ կրնար յարութիւն առնել տալ մեռած Վարդանին: Բայց արդեօք Վարդանը կրնար կեանքի վերադառնալ, ինչո՞վ կարելի էր երկուքի մէջ բացուած փոսը լեցնել: Մէկդի ձգած իր հաշմուած, այլանդակուած մարմինը, արդեօք Լեւոնը իր կեանքին տէրն էր, որու ուսերուն ինկած էր այնքան ծանր բեռ մը, ամբողջ ժողովուրդ մը առաջնորդելու պարտականութիւնը: Կառքը հազիւ կը տեսնուէր, Լեւոնի շրթները դողդղալով շարժուեցան, «երթաս բարով, երթաս բարով հրեշտակս», ու յանկարծ տղու լարուած ջղերը թուլցան, կուրծքը բարձրացաւ եւ արցունքները հանդարտօրէն հոսեցան երեսն ի վար:

Կառքը Ուրբաթ Առուն անցած՝ կը մօտենար Նորատունկերուն: Քանի մը վայրկեան եւս, ու ահա ան բոլորովին կորսուեցաւ կանաչութեան ետին: Ոչ կառք, ոչ Սոնիա:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

կուԹեան գործակալներուն, բանախօսը յայտարարեց.— « Այս Թրոցքիական գործակալներուն դէմ ունինք միայն մէկ վճիռ,— Ֆիզիքական ոչնչացում »:

Մէկ տարի չկայ որ Լիւբչէնկօ այսպիսի խօսքեր կ'արտասանէր: Ներքին եւ արտաքին Թշնամիներուն դէմ այսքան ծայրայեղ լեզու գործածելով, արդեօք կ'ուզէ՞ր խաբե՞լ, կը դաւաճանէ՞ր արդէն:

Անշուշտ երբեք պիտի չգիտնանք այդ բանը: Բայց այս դղրդալին անհետացումը, որ կը յաջորդէ այնքան ձեռբակալութեանց եւ գնդակահարութեանց, կը նշանակէ Թէ այս «հարուածային հանրապետութեան», Ուկրայնայի վարիչները գրեթէ բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ խափանարարներ, դաւաճաններ եւ լրտեսներ: Իսկ այս կէտը իրապէս մտածել կու տայ, մանաւանդ որ Ուկրայնա կոչուած է Թշնամիին առաջին հարուածը կրելու պատերազմի պարագային...

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

›››› • ‹‹‹‹

«Բոլշեւիկներն են որ կը խանգարեն կարգը

Արտասահմանի Գերմանացիներու համագումարին առԹիւ ճառ մը խօսելով, Զօր. Կէօրինկ, օդանաւային նախարարը, հետեւեալ ազդարարութիւններն ուղղեց.

— « Դուք, արտասահմանի Գերմանացիներդ, ո՛ւր որ ալ գտնուիք, Գերմանիոյ շահերը կը ներկայացնէք: Ամէն բանէ առաջ հայրենիքի մասին պէտք է մտածէք: Ուրիշ ամէն բան երկրորդական է: Միայն քանի մը դեսպաններն ու դիւանագէտները չեն որ պիտի ներկայացնեն Գերմանիան, այլ արտասահմանի Գերմանացիներու գանգուածը: Ես չեմ ընդունիր որ ազգային - ընկերվարութիւնը արտածելի ապրանք համարուի: Կարելի է ըսել Թէ արտասահման հաստատուած Գերմանացիները մարգարէներն են այդ նոր եւ մեծ աշխարհահայեցքին: Բայց եւ այնպէս, մենք արգիլած ենք որ արտասահմանի Գերմանացիները ազգային - ընկերվարութեան մարգարէներն ըլլան: Արտասահմանի Գերմանացիները չեն որ կը խանգարեն բարեկարգութիւնը, այլ բոլշեւիկ Ռուսաստանը: Մենք հակառակ չենք որ Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ եւն. ժողովներ գումարեն Գերմանիոյ մէջ: Բայց կը պահանջենք որ միեւնոյն իրաւունքները տրուին մեր քաղաքացիներուն: Ես անձնապէս հաստատած եմ հետեւեալ պարագան,— օտար երկիր մը որքան ճնշէ իր հողին վրայ հաստատուած Գերմանացիները, իր կառավարութիւնը այնքան կը մօտենայ բոլշեւիկեան գաղափարին: Նացի կառավարութիւնը երբեք պիտի չհանդուրժէ որ կաշկանդուին իր արտասահմանի հպատակներուն իրաւունքները »:

Ցետոյ խօսելով Գերմանիոյ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերու մասին, նախարարը յայտարարեց.— « Հեռու չէ ժամանակը, երբ ես անձամբ օդանաւային տորմիղներ պիտի ղրկեմ հեռաւոր երկիրներ, հայրենիքին ողջոյնը հաղորդելու համար ձեզի »: Զօր. Կէօրինկ ազդարարութիւն մըն ալ Հրեաներուն ուղղեց, յայտնելով Թէ հետեւանքը Գերմանիոյ Հրեաները պիտի կրեն, եԹէ Հրեաները նորէն փորձուին պոյքոԹ հռչակել: Ցետոյ յայտարարեց.

— « Արտասահմանի մէջ կը ծագին մեր պարենաւորման դժուարութիւնները, բաց դիւահարներու պէս կ'ոռնան, երբ կը խօսինք հողային կենսական տարածութեան մը վրայ: Ժողովուրդը պիտի կերակրուի: Ես ի հարկին պիտի չվարանիմ հացի տոմս հաստատել: Ժամանակները տաժանելի են, ժողովուրդը պէտք է հասկնայ: Մեր սերունդը հարկադրուած է վճարել կորսուած պատերազմին դաշնագիրը, որպէսզի զալիքները լաւագոյն օրեր վայելեն »:

›››› • ‹‹‹‹

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ կը շարունակուին, բոլոր ճակատներուն վրայ: Չինացիները յուսահատական դիմադրութիւն մը կը փորձեն Փաօ - Շանի մէջ: Ճափոնական զօրքը քաղաքին արուարձանները մտած է արդէն: Չինական օդանաւեր ռմբակոծեցին ճափոնական քաղաք մը, Քակօշէմա: Շանկայի մէջ ճափոնցի սպայ մը վիրաւորուելով փորը ճեղքեց (Հարա - Քիրի), Չինացիներուն ձեռքը չիյնալու համար: Իր օրինակին հետեւեցան 50 զինուորներ, որոնք նոյնպէս վիրաւորուած էին:

ՄԱԶԱՐԻՔ, Չեխոսլովաքիոյ « պատուարար նախագահը», ծանրապէս հիւանդացաւ: 87 տարեկան է: ԿաԹուած մը ունեցած էր 1934ին, բայց անկէ ի վեր լաւ էր առողջական վիճակը: Բժիշկները կը հսկեն սնարին վերեւ:

ԺԸՆեՒԻ ՄԷՋ ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ եղաւ պաստ Փիէռ տը Քուպէրթէն, ողիմպիական խաղերուն հիմնադիրը, որ միջազգային համբաւ կը վայելէր: 74 տարեկան էր:

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Մէքնէսի մէջ (Մարոք): Տասը հազար բնիկներ յարձակում գործած ըլլալով, զօրքը կրակ բացաւ ամբոխին վրայ: Վեց հոգի սպաննուեցան, 38 հոգի վիրաւորուեցան: Երաշտութեան հետեւանքով առուները ցամքած ըլլալով, որոշուած էր փոխել գետակի մը ընթացքը, բայց բնիկները բողոքեցին եւ կացութիւնը երԹալով ծանրացաւ: Կը վախցուի որ սով ծագի:

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ 4էն 3ուկէս առ հարիւրի իջեցուց զեղչի սակը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն Թէ գնդակներ արձակուեցան մարդատարի մը ամառանոցին վրայ: Մարդատարը բացակայ էր: Պահակ մը սպաննուեցաւ Հայֆայի մէջ:

ՊՈԼՍԷՆ հեռագիր մը կը հերքէ այն լուրը Թէ Թ. Ր. Արաս Ժընեւի մէջ պիտի տեսակցի Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ: Դեռ որոշուած չէ Թէ այս վերջինը երբ Ենկիւրի պիտի երԹայ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

›››› • ‹‹‹‹

Հայ ԳաղԹականաց Կեդրոնական Ցանձնաժողովը պարտք կը համարի 1937 հոկտեմբերին զինուոր կանչուելիք 20 եւ 21 տարեկան Ֆրանսաբնակ հայ - գաղԹական երիտասարդներուն մասնաւոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու իրենց մասին պատերազմական նախարարութեան առած վերջին որոշման վրայ:

Ինչպէս յայտնի է, յիշեալ երիտասարդներուն զինուորական ծառայութիւնը պարտաւորիչ է: Անոնք սակայն որ, զինուորական մարդահամարէ ու բժշկական քննութենէ անցնելէ եւ զինուորական ծառայութեան յարմար դատուելէ յետոյ, չեն ուզեր զինուոր երԹալ, Ֆրանսայի մէջ հաստատուելու փափաք չունեցող, այսինքն առժամեայ կերպով այս երկիրը բնակող պիտի նկատուին եւ իրենց մէկ տարի պայմանաժամ պիտի տրուի, 1937սեպտեմբեր ամսէն մինչեւ 1938 սեպտեմբեր ամսը, ՈՐՊԷՍԶԻ ՄԵԿՆԻՆ ԱՅՍ ԵՐԿՐԷՆ: Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն այն ուսանողներուն համար որոնք կ'ուզեն շարունակել իրենց ուսումը, մինչեւ իրենց 25 կամ 27 տարիքը, բժշկական, դեղագործական, ատամնաբուժական եւ անասնաբուժական վարժարաններուն մէջ:

Հետեւաբար վերոյիշեալ զինուորցուներէն անոնք որ չեն ուզեր զինուոր երԹալ եւ ըստ այդմ յանձն կ'առնեն մինչեւ 1938 սեպտեմբեր ամսը մեկնիլ այս երկրէն, պէտք է առ այդ հարկ եղած պաշտօնական յայտարարութիւնը ընեն: Ասոր համար, իրենց բնակած վայրին քաղաքապետութեանց մէջ իրենց տրամադրութեան ներքեւ դրուած են բանաձեւեր (ֆորմիւլ) զորոնք պէտք է լեցնեն եւ քաղաքապետութեանց յանձնեն մինչեւ 1937 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՏԱՍԸ:

1938ին եւ յաջորդ տարիներուն զինուոր երԹալիք Ֆրանսաբնակ Հայ - գաղԹական երիտասարդներուն համար նմանօրինակ յայտարարութեանց առաքման պայմանաժամերը ապագային պիտի որոշուին եւ ենԹականերուն ծանուցուին:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Այս կիրակի Սեպտ. 5ին, ժամը 2.30ին

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան.

Կը մասնակցին բազմաթիւ երիտասարդական, հայրենակցական եւ հասարակական խմբակցութիւններ:

Խօսք կ'առնեն Պ. Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Հայ Սպայից), ՀՐԱՆԴ Փ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), Զաւ.

Ուխտագնացութեան կը մասնակցին Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկի մասնաւոր պատուիրակութիւն մը իրենց դրօշակով: Խօսք պիտի առնէ իրենց ներկայացուցիչ Պ. ՏԻԻԹՕ.

Բացման խօսքը պիտի ըսէ Միութեան Նախագահ Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ.

Կը հրաւիրուի փարիզեան հայ հասարակութիւնը խուռներամ փութալ այս նուիրական այցին:

ՀԱՒԱՔԱՎԱՅՐ.— Փլաս կամպէԹԹային Նայող Փէր Լաշէզի գլխաւոր մուտքին առջեւ, ժամը 2.30ին.

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Մէթրօ Փլաս կամպէԹԹա: օԹօպիւս 26 — 96 P.C. եւայլն:

Ուխտագնացութենէն անմիջապէս յետոյ փլաս կամպէԹԹայի վրայ 202 Rue des Pyrenéesի կոկիկ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ընկերական ճաշ: փափաքողները կրնան մասնակցիլ.

ՃԱՇԻՆ ԳԻՆԸ 15 ՖՐԱՆՔ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ ի նպաստ Սափրիչներու Հանգստեան Տան (Maison de Retrait) 19 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Salons Marignyի սրահներուն մէջ, 26 Cours Marigny

Մէթրօ Château Vincennes

Ներկայ կ'ըլլան՝ Սափրիչներու Սէնտիքայի Նախագահը եւ վարչութեան անդամները. Սափրիչներու Հանգստեան Տան Յանձնախումբի նախագահը՝ M. Mornot.

Կը մասնակցին սափրիչներու Թատերական խումբը, ղեկավարութեամբ M. Mafiaի, եւ Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ M. Jacometի.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Կանանց մազերու վերջին նորաձեւութեանց ցուցադրութիւն.

Երգ, պար եւլն. Ճոխ պիւֆէ.

Մուտք՝ այրերու 8 ֆրանք, կիներու 6 ֆրանք:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ծանօԹ լրագրավաճառ C. Rogerի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրկէնեոնի վրայ):

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, Ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

ՊԱՏԱՐԱԳ - ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ արուարձաններու հայ հասարակութեան կը ծանուցուի որ Գեր. Տէր Գարեգին եպ. Խաչատուրեան պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Սէն Ժէռոմի եկեղեցիին մէջ, 5 սեպտեմբեր կիրակի օր:

Սկիզբ՝ ժամերգութեան ժ. 8, Ս. պատարագ 10, քարոզ 11:

×

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ եւ Յակոբ Աւետիսեան կը ծանուցանեն Թէ 5 սեպտեմբեր կիրակի առաւօտ ժամը 10ին տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ պատարագ Լիոնի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, 69 րիւ Լուի Պլան, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօրեղբօր ՏԻԳՐԱՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆի մահուան վեցամսեային առԹիւ: Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ): 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ ՉիԹպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ ՉիԹպաշեանի հետ: Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France:

Կը խնդրուի արտասահմանի Թերթերէ արտատպել:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. խաչի իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 4 Սեպտ. Շաբաթ օր, իր դպրոցին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս.

Մարսէյլի Բաբերդի Հայր. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները 5 Սեպտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Պ. Հայկ Սարգիսեանի բնակարանը, 21 Ռիւ Միշէլ, Մարսէյլ, կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ.

ՄԱՐՍԷՅԼի Բաբերդի Հայր. Միութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ Թիւերը.— 153՝ ինքնահոս գրիչ մը, 98՝ կնոջ հովանոց մը, 272՝ շիշ մը Օ տը քոլոն, 204՝ մէկ զոյգ գուլպայ, 337՝ փողկապ, 259՝ հաւ: Նուէրները ստանալու համար դիմել Պ. Հայկ Սարգիսեանին, րիւ Միշէլ, Թիւ 21: Մինչեւ սեպտեմբեր վերջը: Այս Թուականէն վերջ չստացուածները պիտի նկատուին միութեան սեփականութիւնը:

Վարչութիւն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի Վ. Վարանդեան կոմիտէն իր խոր վշտակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Վ. Զուլլէրեանի իր եղբոր դառնակսկիծ մահուան առԹիւ.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն. չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան Թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին եղանակներով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով չանոյ չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél. : National 13-16

Հայերու ժամադրավայրը

ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕԳԱԹԼԸ

Հ. ՍԱՐԵԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ Օղի եւ այլ խմիչքներ, առատ ագանդերներով: Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար:

“ՇԻՐԱԿ” Արեւելքի միակ իսկական օղին: Անզուգական: Անմրցելի: Ան իր Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի ոգիով. Հայ աւանդական սեղանին

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Assureur—conseil

Ancien combattant volontaire de l'armée Française

2e. etage, 94 Rue Lafayette, Paris (9e.)

Téléphone; Provence 20—07. Métro; Poissonnière

Ամէն տեսակի ապահովագրութիւններ՝ վստահելի ընկերութիւններու մօտ, նպաստաւոր պայմաններով: Ապահովագրական վիլլերու վերստուգում, էքսփէրթիս, արկածի եւ հրդեհի խնդիրներու կարգադրութիւն, ըրքուր (recours). վիճելի խնդիրներու բարեկամական եւ դատարանական կարգադրութիւն: ՆաԹուրալիզասիոնի, ամուսնութեան, ասիսԹանս (assistance)ի, հաշուական խնդիրներու օրինական հետապնդում: Հաշուական տոմարներու կազմակերպութիւն՝ համաձայն նոր օրէնքներու, էքսփէրթիս, պիլան եւ հարկային վարչութեան մօտ հետապնդում, Պաշտօնագրերու խմբագրութիւն: Ամէն լեզուի Թարգմանութիւններ: Կատարեալ գաղտնապահութիւն, արագ կարգադրութիւն, չափաւոր գին:

Կ'ընդունի ամէն օր, կէսօրէ վերջ ժամը 14—19.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով: Կը հայԹայԹենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները: Կը ստանձնենք զանազան երկիրներ դրամական փոխադրութիւնը: Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ: Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում: Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը:

ՃԱՇԱՐԱՆ-ԸՄՊԱՐԱՆ

«ՏԱՄԱՐ», Palais de la Bière

4, Traverse de Mont-de-Piété, Marseille

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ուրախութեամբ կուգամ ծանուցանելու յարգոյ յաճախորդներուս եւ հասարակութեան Թէ ճաշարանիս նորոգութիւնը աւարտած, ՍՐԱՀԸ ՄԵԾՑԱԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ, վերաբացուած է,

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ BIÈRE PHENIX ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՁԵՒԵՂՈՒԱԾ ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Գարեջուրներու հետ կու տանք ճոխ եւ զանազան ագանդերներ

ԷՔՍՊՐԷՍ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՄԵՂ ՍՈՒՐՃ

Ճաշարանիս մէջ պիտի գտնէք ըստ առաջնոյն անթերի սպասարկութիւն, ԱՄԷՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ ՃԱՇ, ՊԱՂ ՄՍԵՂԷՆՆԵՐ ՔԷՊԱՊՆԵՐ, անարատ կարագով ԲԻԼԱՒ եւ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ պատրաստուած մասնագէտ խոհարարներու կողմէ:

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՑ Է ՄԻՆՉԵՒ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ, ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ԾԱՆՕԹ.— Ճաշի ժամերէ դուրս յաճախորդները կրնան նարտի եւ Թուղթի խաղերով զուարճանալ, միութիւններու համար կը տրամադրուի մաքուր եւ օդաւէտ ժողովասրահ եւ իրենց գոյքերու համար առանձին պահարաններ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameseme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ DIMANCHE 5 SEPTEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3517 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵ՛ՆՔ ԱԼ ԲԱԶՈՒԿՆԵՐ ՈՒՆԷԻՆՔ...

Այլեւս աւանդութիւն դարձաւ, ամէն տարի այս օրերուն ուխտ մը կատարել դէպի Փէր Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր կը հանգչի մեծ զօրավարը՝ Անդրանիկ:

Այս տարի կը յուսացուէր միեւնոյն ատեն կատարել յուշարձանին բացումը, բայց կարելի չէ եղած հասցնել զայն, թէ նիւթական եւ թէ արհեստագիտական պատճառներով:

Մասնագէտներ վերջին պահուն գիտել տուած են թէ կարելի չէ ծրագրուած յուշարձանը զետեղել առանց ամուր պատուանդանի մը: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է յաւելուածական ծախք մը եւս, որ չէր նախատեսուած:

Միւս կողմէ, իրողութիւն է որ հանգամանքները չափազանց դանդաղ գնաց, հակառակ յանձնախումբի բազմազան կոչերուն եւ ուրիշ մասնաւոր ձեռնարկներու: Մինչդեռ միայն յուշարձանին շինութիւնը պիտի արժէ 45,000 փրանք, դեռ ոչ իսկ անոր կէսը հաւաքուած է:

×

Ուխտագնացութիւնը, որ կը կատարուի ամէն տարի այս օրերուն, շատ բան պիտի կորսնցնէր իր արժէքէն, եթէ դառնար պարզապէս հետաքրքրութեան առիթ մը: Կամ ոտքի վարժութիւն, կիրակի օրով ...

Տարին մէկ անգամ ուխտի երթալ Փէր Լաշէզ, հերոսին գերեզմանը,— կը նշանակէ, ամէն բանէ առաջ, երախտագիտութեան պարտք մը կատարել բոլոր անոնց հանդէպ որ մարտնչեցան ու ինկան ազատագրութեան ճամբուն վրայ, այս եւ այն դրօշին տակ: Կամ առանց որ եւ է դրօշի:

Այդ ուխտագնացութիւնը կը կազմէ, նաեւ, պատեհութիւն մը արդար հպարտութեան:

Ճանչնալ եւ յարգել Անդրանիկը, բոլոր Անդրանիկները,— կը նշանակէ պանծացնել հայկական բազուկին ուժը, որու մասին դժբախտաբար շատ քիչ բան գիտեն ոչ միայն նորերը, այլ եւ հիները:

Այո՛, պէտք է յիշեցնել միշտ եւ ամէն տեղ, թէ մենք ալ ունեցանք բազուկներ, Ջլապինդ եւ հաստ, որոնք երգեր երգել տուին մինչեւ անգամ թշնամիներուն:

Ամէնքս ալ բազմաթիւ պիտանի - անպիտան գիտելիքներ կարդացեր ենք ուրիշ ազգերու զօրականներուն քաջութեան մասին: Մինչեւ այսօր ալ, տարէց մարդիկ, յաճախ երիտասարդներ, տեսակ մը չտեսութեամբ կը յիշեն Նափոլէոնները, Հինտէնպուրկները եւ ծովակալ Թոկօները, վերջապէս մեծ ազգերու մեծ զաւակներուն քաջագործութիւնները: Եւ իրարու հետ կը մրցին, մէկը միւսէն պատկերալից դրուագներ պատմելու, եղածը ճոխացնելու եւ գունաւորելու համար:

Իսկ երբ կարգը կուգայ սեփական ժողովուրդի պատմութեան, անոր ազատագրութեան զինուորներուն, մարդիկ մունջ - համր կը դառնան: Եւ կամ կը կարծեն թէ հէքեաթ է որ կը լսեն:

Արդարեւ, մեր կեանքը աւելի հէքեաթունակ է, քան բուն իսկ հէքեաթը:

Եթէ կարելի ըլլար թանգարան մը կամ ցուցահանդէս մը կազմել մեր ազատագրական պայքարին ելեւէջներէն ու դրուագներէն, ոչ միայն օտարները, այլեւ մեր առջեւ պիտի բացուէր պատկեր մը, որուն առջեւ կրնար սարսիլ ամէնէն հզօր երեւակայութիւնն իսկ:

Մե՛նք ալ ունեցանք բազուկներ, որոնք զարնել եւ զարնուիլ սորվեցուցին, ամէնէն դժոխային պայմաններուն տակ:

Կարդացէք «Զարթօնք»ը: Կը կարդաք, տակաւին, համար - համար յուշեր ու պատմութիւններ, մէկը միւսէն պակուցիչ:

Իրենց պարզութեան մէջ իսկ, անոնք ամէնէն վաւերական յիշատակարանը կը կազմեն աննման քաջագործութեանց, որոնք ամբողջ մատենադարաններ հաստատել պիտի տային ուրիշ ազգերու, մեծ թէ փոքր: Եւ յուշարձաններ՝ քաղաքէ քաղաք, թաղէ թաղ:

Ահա Անդրանիկը ինքն է որ կը պատմէ, անպաճոյճ եւ անսեթեւեթ, սովորական բանի մը պէս.

«... Սկսեցինք աւելի արագ քալել: Հասանք սարի տակը, հոն ջուր գտանք, խմեցինք, մեր ամաններն ալ լեցուցինք եւ բարձրացանք Ալի Քեալլայ սարի դիրքը: Արեւը ծագեց: Խմբի վերջն ալ հասաւ դիրքերը: Լցուեցանք զանազան քարերու մէջ: Մինչեւ իրիկուն հոդ սպասեցինք եւ մնացինք բոլորովին անճկատելի: Ոչ մէկի քով հաց չէր մնացած, միայն քովս կար 25 գլուխ չորթան, քիչ մը հաց եւ քիչ մըն ալ մեղրամոմ»:

Քիւրտ բեռնակիրը, որ իր աչքովը տեսած ու իր ականջներովը լսած է հայ ֆէտայիներու քաջագործութիւնները, որ բնազդով կը յարգէր «կիկօ»ը, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ յաճախ վար կը դնէր բեռները, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, դիտելու համար Անդրանիկներու, Աղբիւր Սերոբներու, Գէորգ Չաւուշներու, Քեռիներու եւ Գուրգէններու մեծադիր նկարները: Եւ եթէ փորձէիր հարցնել թէ ո՞ւրկէ կը ճանչնայ, տեսակ մը արհամարհանքով կը չափէր քեզ, վերէն վար: Ու կը հպարտանար.

— «Ես այս քաջ մարդուն քով ծառայած եմ երեք տարի.— դուն ո՞վ ես որ կը հարցնես»...

Եթէ մենք ալ այսքան նախանձախնդրութիւն ունենայինք ճանչնալու, գնահատելու մեր բազուկին փառքերը, Անդրանիկէն մինչեւ վերջին «անծանօթ զինուոր»ը, ուրի՛շ կերպ կը դասաւորուէր մեր կեանքը:

Ուշ չէ տակաւին, ինքնաճանաչման փորձ մը կատարելու համար:

Բազուկներ ունէինք երէկ: Նորէն կ'ունենանք, այսուհետեւ, կը բաւէ որ ողջ մնայ ուխտը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԵՐԼԻՆ Կ'ԵՐԹԱՅ ՍԵՊՏ. 24ԻՆ

»»»» • ««««

Առաջին անգամ է որ երկրէն դուրս կ'ելլէ 1925էն ի վեր

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Մուսոլինի Գերմանիա պիտի այցելէ Սեպտեմբեր 24ի, Հիթլէրի մասնաւոր հրաւէրով: Պիտի մնայ չորս օր:

Առաջին պաշտօնական այցելութիւնն է այս եւ պիտի ծառայէ հանդիսաւորապէս նուիրագործելու Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ հաստատուած սերտ գործակցութիւնը: Մուսոլինիի չորրորդ արտաքին այցելութիւնն է այս՝ վարչապետութենէն ի վեր, իսկ առաջինը՝ 1925 հոկտեմբերէն ի վեր երբ Զուիցերիա գնաց, ստորագրելու համար Լոքառնոյի դաշինքը: Այս պատճառով ալ, քաղաքական շրջանակներու մէջ մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս այցելութեան: Մուսոլինի չորս օր մնալով Հիթլէրի քով, լայն պատեհութիւն պիտի ունենայ միջազգային կացութեան մասին խորհրդակցելու: Իրեն պիտի ընկերանան արտաքին նախարարը՝ Կոմս Չիանօ, եւ հաւանաբար պատերազմական նախարարութեան խորհրդականը եւ ուրիշ զօրավարներ:

Ճամբորդութիւնը պիտի կատարուի կառախումբով, եթէ անակնկալ մը չպատահի: Հակառակ իր սովորութեան, Մուսոլինի օդանաւ պիտի չնստի այս անգամ: Միւնիխի մէջ պիտի դիմաւորուի Հիթլէրի կողմէ, սեպտեմբեր 25ի առտուն եւ երկու դիկտատորները այդ օրը պիտի անցընեն Պավարիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ուր շնորհալից ցոյցեր պիտի կատարուին, նացիներուն զօրութիւնը ապացուցանելու համար: Յաջորդ օրը, երկու Առաջնորդները Պերլին պիտի հասնին եւ յետոյ Մէքլէմպուրկ պիտի երթան, քանի մը ժամ ներկայ ըլլալով գերմանական մեծ ռազմափորձերուն: Թէեւ կարգ մը քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ այդ առթիւ զինուորական դաշինք մը պիտի կնքուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, բայց դժուար է հաստատել այս տեղեկութիւնը: Մուսոլինի ներկայ ըլլալով գերմանական ռազմափորձերուն, կ'ուզէ ապացուցանել թէ Իտալիա եւ Գերմանիա զուգընթաց կը քալեն օրուան գըլխաւոր հարցերուն հանդէպ:

Մուսոլինիի այցելութեան վերջին երկու օրերը պիտի անցընէ Պերլինի մէջ, ուր դղրդալից ցոյցեր եւ հանդիսութիւններ պիտի կատարուին: Հիթլէր սեղան մը պիտի սարքէ, ուր երկու Առաջնորդները իրարու կենաց պիտի խմեն, իսկ նացի կուսակցականներու մէկ ժողովին մէջ Մուսոլինի ճառ մը պիտի խօսի, հաւանաբար գերմաներէն, զոր շատ լաւ գիտէ: Պերլինէն ուղղակի Իտալիա պիտի վերադառնայ:

Այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովէն վերջը: Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ մինչեւ այն ատեն պիտի փակուի Եթովպիոյ խնդիրը, ժողովէն դուրս ձգելով պարտուած պետութեան պատուիրակութիւնը: Այդ պարագային, Մուսոլինի եւ Հիթլէր տարբեր ուղեգիծ մը պիտի մշակեն իրենց արտաքին քաղաքականութեան համար:

Հաւանական է որ նոյնիսկ քննեն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ վերադարձը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ. թէեւ շատ ալ յուսալի չէ այդ, եթէ անփոփոխ մնան Ազգաժողովին կազմակերպութիւնը եւ նպատակները: Ամէն պարագայի մէջ, թէ Հիթլէր եւ թէ Մուսոլինի կ'ուզեն մերձեցում հաստատել Անգլիոյ հետ եւ վերադառնալ քառանդամ դաշինքին, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ:

Մուսոլինիի այցելութիւնը մեծ տպաւորութիւն պիտի գործէ Իտալացիներուն վրայ, քանի որ Առաջնորդը գրեթէ երբեք դուրս չելլեր իր երկրէն: 1922ին Լօզան գնաց, մասնակցելու համար Թուրքիոյ հետ եղած բանակցութեանց, բայց այն ատեն կուսք մը չէր համարուեր տակաւին: Յետոյ գնաց Լոնտոն, հատուցումներու հարցին առթիւ: Իսկ 1925ին պարզապէս անցաւ Իտալիոյ սահմանագլուխը եւ Զուիցերիա հանդիպեցաւ, Լոքառնոյի դաշինքը ստորագրելու համար: Անկէ ի վեր միշտ մերժած է մասնակցիլ արտասահմանի բանակցութեանց, միայն ներկայացուցիչ մը ղրկելով: 1934ին առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ Հիթլէրի հետ, որ իրեն այցելեց Վենետիկի մէջ, բայց անկէ վերջ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները խանգարուեցան, իբրեւ հետեւանք Աւստրիոյ վարչապետին՝ Տոլֆուսի սպանութեան: Բարեկամութիւնը վերահաստատուեցաւ Եթովպիոյ պատերազմին ատեն, որմէ վերջը կնքուեցաւ ներկայ գինակցութիւնը որ կը կոչուի «Հռոմ - Պերլին առանցք», թէեւ մասնաւոր դաշնագիր մը ստորագրուած չէ:

Ֆաշական կարեւոր պատուիրակութիւն մը պիտի մասնակցի Նիւրէնպէրկի տարեկան համագումարին (կուսակցական):

Միջերկրականի ապահովութեան խնդիրը

»»»» • ««««

ԱՆԳԼԻԱ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ԿԸ ՄՇԱԿԷ.— ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՇՏ ՎԵՐԱՊԱՀ. — ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿՐԱԿ ԿԸ ՏԵՂԱՅ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ.— ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ:

Հեռախօսը եւ հեռագիրը անդադար կը բանին Փարիզի եւ Լոնտոնի միջեւ, Միջերկրականի դէպքերուն առթիւ, որոնք մեծ յուզում պատճառած են ամէն կողմ եւ կրնան աւելի բարդացնել կացութիւնը:

Անգլիա զբաղած է բանաձեւ մը մշակելու, Միջերկրականի ապահովութեան մասին, քանի որ կ'ընդունի միջազգային խորհրդաժողովի մը առաջարկը: Միեւնոյն ատեն, բրիտանական ծովակալութիւնը շարունակ նոր մարտանաւեր կը ղրկէ Միջերկրական, իր նաւերուն պաշտպանութեան համար: Այս միջոցին 16 թորփիլահալածներ եւ երկու յածանաւեր դիրք բռնած են արեւմտեան Միջերկրականի մէջ: Այս տնօրինութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ մէջ: Հանրային կարծիքը եւ մամուլը միաձայնութեամբ կը դատապարտեն Միջերկրականի մէջ կատարուած ասպատակութիւնները եւ կը պահանջեն որ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առնէ, վտանգը կանխելու համար:

Կը կարծուի թէ ծրագրուած միջազգային խորհրդաժողովը պիտի գումարուի Լօզանի կամ Մոնթրէօյի մէջ:

Ժողովին պիտի հրաւիրուին Ֆրանսա, Իտալիա, Թուրքիա, Ցունաստան եւ Եուկոսլավիա: Փարիզի մէջ ալ նոյն մտահոգութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին: Վարչապետը առջի օր մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Ինչպէս ծանուցուած է, այսօր տեղի կ'ունենայ տարեկան ուխտագնացութիւնը Փէր Լաշէզի գերեզմանին վրայ, նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան: Դժբախտաբար յուշարձանը պատրաստ չէ տակաւին, մանաւանդ որ ծախքը պիտի անցնի նախատեսուած սահմանը, իբրեւ հետեւանք նոր պահանջներու: Ամէն պարագայի մէջ, աշխատանքը յառաջ կը տարուի, եւ Ամերիկայի գաղութէն ալ կարեւոր գումար մը խոստացած են:

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ՄԵՐ ԹԵՐԹՕՆԸ, «ԶԱՐԹՕՆՔ», ԶՈՐ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԸ ԿԱՐԴԱՑԻՆ ՀԵՒ Ի ՀԵՒ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԷԿ ՏԱՐԻ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ԿԸ ՍԿՍԻՆՔ ՄԱԼԽԱՍԻ ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՏՈՐԸ,

ԼՈՒՍԱԴԵՄԻՆ

ՈՐ ՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՑՈՒԻ ՆՈՅՆ ԱՆՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՄԲ:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր հերթական նիստին մէջ որոշեց.— 1. Վերստին ներկայանալ յուշագրով մը կրթական նախարարին եւ խնդրել որ եթէ կարելի է բացառիկ դիւրութիւններ տրուին հայկական վարժարաններու. նկատելով որ՝ ա) Նոր օրէնքի գործադրութեամբ, Հայ աշակերտները բաւաբար կերպով ծանօթ չըլլալով յունարէն լեզուին, պիտի չկրնան օգտուիլ յունարէն դասախօսութիւններէն. բ) Հայ ուսուցիչները մեծ մասամբ անգործ պիտի մնան. գ) Նիւթական մեծ դժուարութիւններու պիտի ենթարկուին հայկական դպրոցները:

Այս նկատումներով կրթական նախարարութենէն պիտի խնդրուի նոր օրէնքը գործադրել աստիճանաբար, կամ այժմէն կէս առ կէս յունարէն եւ հայերէն կիրարկել:

Այս մասին բերանացի բացատրութիւններ եւս պիտի տրուին:

*** Ինքնաշարժերու հայ տոմսավաճառներուն եւ վարիչներուն ազդարարութիւն եղած է, որ մինչեւ սեպտեմբերի վերջ ազատ պիտի արձակուին իրենց գործէն, եթէ հելլենահպատակ չդառնան:

Նկատելով որ 200է աւելի հայրենակիցներ եւ անոնց ընտանիքները անմիջական թշուառութեան մէջ են, ինչպէս նաեւ նոյն որոշումը կը սպառնայ ուրիշ ոչ-հպատակ Հայերու եւս, որոշուեցաւ բերանացի եւ գրաւոր դիմել ներքին նախարարին եւ բացատրութիւնները տալ նոյն խնդրի մասին: Առաջնորդը ի հարկին պիտի ներկայանայ նաեւ վարչապետին:

Տէրսիմի ապստամբութեան ընթացքը

Թուրք թերթերը կը գրեն.— Կը սպասուի Սէյիտ Րիզայի ձերբակալման:

Ասկէ առաջ գրած էինք թէ իր արբանեակներէն ազան Շահին եւ ընկերը Ալիշան արդէն իսկ սպաննուած են: Ասոնք կ'ըսէին իրենց ընկերներուն թէ «մինչեւ մահ դէմ պիտի դնէին, տեղ մը թող անցնի, զինուորները պիտի քաշուին, կարելի չէ որ անոնք մեզի պէս ձմեռը հոս անցընեն»:

Հացը եւ կաթը նորէն կը սղին

Հացին քիլօն 2.60ի պիտի ծախուի այսօրուընէ սկսեալ (կիրակի), Փարիզի եւ Սէնի նահանգին մէջ:

Երաշտը մնացած ըլլալով արօտավայրերուն, Փարիզի կաթնավաճառներու դաշնակցութիւնն ալ որոշեց 20 սանթիմ աւելցնել գինը, երկուշաբթի օրէն սկսեալ (6 սեպտեմբեր):

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

I

Հսկայ անդրատլանտեանը խարիսխը քաշեց եւ Հըլթսլնն ի վար շարժուեց դէպի արեւելք, դէպի բաց ովկիանոսը:

Ամերիկեան ազատութեան արձանը լողաց մեր կողքից եւ գնաց դէպի Նիւ Եորք:

Մանհաթընի երկինք քերող հսկայ բուրգերը հետզհետէ փոքրացան, կըլպան գետնին եւ միայն 104 յարկանի էմպայր Սթէյթ Բիլդինգի աշտարակն է, որ մայր մտնող արեւի ճառագայթներով ոսկեզօծ յամառում է իր շուրջը խմբուած դաճաճների գլուխների վրայից դիտել դէպի ովկիանոսի բացերը լողացող այս կրայի ընթացքը: Էլ մի քիչ եւ Նիւ Եորքը ամպեր խառնող իր վիթխարի բուրգերով ու աշտարակներով լուծւում է հորիզոնի վրայ կախուած կապոյտ մշուշի մէջ եւ դառնում երազ՝ անիրական եւ աննիւթ:

Մեր առջեւ եւ մեր շուրջը ովկիանոսն է, ջրային մի անսահման անապատ, նայիր, որքան աչքդ կտրում է, լրյծ, յեղյեղուկ մի Սահարա, որի վրայից ինքնավստահ վեհութեամբ սահում է Աքուիտանիան:

X

Բոպիկ ու գլխաբաց, Արագածից փչող քամին շապիկիս մէջ, նստել եմ առւոյտի խուրձերով բարձած սայլի կատարին, երեսս դէպի մեր գիւղի դաշտերը, որոնց ծայրում բարձրանում է Մասիսի մթին զանգուածը: Ծըռնչում են սռնիները, որոճալով ու փնչացնելով դանդաղ քայլում են եզները:

Սայլի տակից դէպի յետ փախչող փոշոտ ճանապարհը լուսնի լոյսի տակ ասես կաթի մի առու է, որ լայն բացւում է անիւների տակից եւ գնալով սեղմւում, նեղանում է ու լուծւում հեռու դաշտերի մէջ: Խաղողի այգիների, խոզանների, հերկուած արտերի եւ պարտէզների սեւ ու կանաչ զանգուածի երկու կողմից դրկել է ճերմակ, կաթնագոյն ճանապարհը:

Կակուղ է սայլի վրայ բարձրացած խուրձերի մէջ իմ տեղը, կակուղ եւ ապահով: Եթէ քալելու լինէի սայլի տակից դէպի յետ փախչող այդ կաթնագոյն ճանապարհով, որ այնպէս անմեղ պառկել ու մէջքը տուել է անիւներին, բոպիկ ոտներս փուշ էլ կը մտնէր, ոտքերիս մէջտեղից մողէս էլ կը փախչէր, ճանապարհը եզերող փշերի միջից օձի խշշոց էլ կը լսէի — ինձ կը շրջապատէին գիշերով մանուկ երեւակայութիւնը տանջող բոլոր սարսափները:

Իսկ հիմա, հիմա ապահով ու հանգիստ եմ այս բարձրութեան վրայ, թաղուած կակուղ, անուշաբոյր առւոյտի խուրձերի մէջ եւ գիշերն իր բոլոր չարքերով տրորւում է սայլի ճռնչացող անիւների տակ: Պառկել ու նայում եմ լուսնի լոյսով արծաթազօծ Մասիսի ճերմակ կատարին, որից ցած մի մռայլ, հսկայ զանգուած իջնում է մինչեւ մեր դաշտերի հեռուն, այնտեղ, ուր Խանազովի մեծ առուն է հոսում եւ Խանազովի անտառի բարտիներն են խշում:

Խանազովի՛ առուն, լայն եւ խորունկ, գետի պէս, որի առատ ջրերում լողալը ամառուան տաք օրերում մեզ բոլորիս, գիւղի բոլոր տղաներիս համար մեծագոյն երջանկութիւն է եւ որին օրը ցերեկով, արեւի լոյսով մեզնից ամենայանդուգներն իսկ չէին համարձակւում մենակ գնալ ու հասնել: Իսկ հիմա, գիշերով, լուսնի լոյսի տակ Մասիսի չարքերն ու սատանաներն են երեւի լողանում Խանազովի առուի մէջ, ապա դուրս են գալիս, պպզում առուի ափերին, իրենց պոչերը կախում ջրերին մէջ, նայում դէպի այս կողմը, դէպի մեր գիւղը եւ լեզու են հանում ու մըճիկ անում:

Շուռ եմ գալիս խուրձերի մէջ, երեսս դարձնում դէպի գիւղը, եւ փակում պինդ, պինդ փակում աչքերս:

Սռնիները ճռնչում են, հնձուած արտերից ծղրիդների երգն է գալիս է ճանապարհի եզրից հոսող առուի ափին շարուած ուռիների վարսերի մէջ Արագածից փչող Բորեասն է սլլում...

X

Դարձեալ լուսնեակ գիշեր է, դարձեալ նստած եմ սայլի վրայ, որի տակից յետ է փախչում փոշոտ, սպիտակ ճանապարհը: Դարձեալ լուսինը արծաթազօծում է Մասիսի ձիւնապատ կատարը եւ թւում է, թէ լսում եմ ծղրիդների երգը եւ Արագածի հովն է ծեծում երեսս:

Բայց ի՞նչու է մեր եզների փնչոցը, այսքան հուժկու ...

Հա՛: սա անքոյն է Աքուիտանիայի մեքենաների, որոնք համաչափ եւ խուլ որոտով դառնում են անընդհատ:

Նաւի յետեւի տախտակամածի վրայ եմ, որի տակ մռնչալով դառնում է փառը: Լուսնի լոյսով արծաթազօծուած փրփրոտ ջուրն է լոյս ճամբի նըման պառկում նաւի յետեւից: Իսկ այնտեղ, հեռւում Մասիսի փոխարէն ջրերի վրայ կախուած է ամպերի մըռայլ զանգուածը, որի կատարը, լուսնի լոյսի տակ փայլում է, ինչպէս Մասիսի ձիւնապատ գագաթը:

Ձա՜ն, հայրենի դաշտեր, այս լուսնեակ գիշերով, ո՞մ անիծեալ ոտքերն են տրորում ձեր սրբազան հողերը ...

X

Նաւի ճաշարահում, մեր կողքի սեղանի շուրջը նստում են չորս հոգի՝ երկու կանայք եւ երկու տղամարդիկ: Կանանցից մէկը, աւելի երիտասարդը, գիշատիչ թռչունի կտուցի նման քիթ ունի, փոքրիկ, կլոր աչքեր, դուրս ցցուած ճակատ, խոշոր բերան, արուեստական գանգուրներ եւ խեցգետինի գոյնի նման բաց կարմիր մորթ: Բարձրահասակ է եւ լեցուն: Կարմիր վիզը, կուրծքը եւ թեւերը անպարկեշտօրէն հոլանի:

Նրա դիմացը նստողը կարճահասակ, «գունտ ու կծիկ» մի կնիկ է: Մաղկատար դէմքով, ակնոցների տակից նայող չար աչքերով, բարակ շրթունքներով եւ կոտրած ամանի ճղճղան ձայնով: Իր կողքը նստում է նոյնքան կարճահասակ տարեց մի մարդ, որի ոտքերը հազիւ են հասնում յատակին: Ճաղատ գլուխը դէմքի հետ միասին՝ նման է փոսիկներով աւրուած կլոր գետնախնձորի: Միշտ ժպտուն, միշտ գոհ եւ սակաւախօս:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

Մեծ գիրքերէն մէն կ'ըսէ թէ՝ Աստուած, քաոսին միակ ու մեծ թափառականը, ինք իր մէջ բանկելով, շարժելով՝ ստեղծագործեց: Ան լեցուց քաոսը արեւներով, աստղերով, մոլորակներով ու անքննելի ներդաշնակութիւնով: Տուաւ մեր մոլորակին ծովեր, լեռներ, անդեր, անտառներ, կղզիներ ու հրաբուխներ: Ստեղծեց նաեւ շնչաւորներն ու մարդը, նման իր պատկերին, տալով անոր կայծեր իր մէջ մշտավառ ստեղծագործութեան հուրերէն: Ու երբ դուրս ելաւ մարդը դրախտէն, պահեց եւ փայփայեց դըրախտը իր հոգիին, իր մտածումին, իր երազանքներուն մէջ, դարերով հետամուտ եղաւ գտնելու դրախտ մը կամ աւելի ճիշդ կերտելու դրախտներ: Այդ դրախտակերտութեան բոլոր փորձերը մարդկային Մշակոյթներն են: Արարիչը ըսաւ կարծես .— «Հիմա գնա թափառէ, քրտնէ, տանջուէ, երկնէ, ստեղծագործէ: Լեցուր ցամաքներն ու ծովերը ձեռակերտներովդ: Պարպէ անմահութիւնդ ու այնպէս մեռիր»: Մարդը, հետեւելով իր կոչումին, պատուէրին, իր ջղայնութեան ու տենդին, իր մարմնական ու հոգեկան պահանջներուն, իր մղումին, իր երջանկութեան ու բաւարարութեան՝ դարերով հնարեց, հանելու համար դրախտներուն: Շինեց ճամբաներ, աւաններ, քաղաքներ, տուներ: Ամէն բան, ամէն բանի վրայ լեցուց գեղեցկագիտութեամբ, անցեալը թանգարան ընելով եւ ապագային կըտակելով նոր թանգարաններ: Ոստանները լեցուց շէնքերով, հրապարակները կոթողներով, արձաններով, հաստատութիւնները նկարներով, կահերով, զարդերով, քանդակներով եւ տաճարներն ու տուները երաժշտութիւնով: Բնութիւնը յորդ էր բանաստեղծութեամբ. մարդը ցոլացուց այդ մայրութիւնը: Ճամբաները լեցուն անիւներով եւ ալիքներով ու օդին, ջուրին, ցամաքին մէջ բացուեցան բիւրաւոր թեւեր: Մարդկային միտքերէ ծնած, ձեռքերէ հոսած հրաշակերտները դուրս թափեցան հոգիներէ ու մնացին միշտ արտաքին պերճանքներ:

Քիչերու հոգիին մէջ քիչ բան լեցուեցաւ: Ներքին մշակոյթը, ներքին արուեստը, ներքին բանաստեղծութիւնը, ներքին քաղաքակրթութիւնը մնաց սովահար հոգեվարք մը: Մարդը չկրցաւ շնչաւորել իր ներքին դըրախտը: Ինք Եդեմէն արտաքսուեցաւ ու ի՛նք արտաքսեց իր հոգին: Մշակութային աշխատանքի մէջ ան յայտնուեցաւ իբրեւ հրաշագործ կենդանի, մերթ նոյնիսկ գազան: Մինչեւ կըրնար մշակել հոգիները ու յայտնաբերել ամէն եղանակի ծաղիկներ, բերքեր իր ժառանգութեան մէջ աստուածակերպուած: Մարդը, իր հանճարին ամբողջ զօրութեամբ՝ չկրցաւ բերել բանաստեղծութեան թագաւորութիւնը, բանաստեղծութեան ազնուականութեան արդարագոյն ու քաղցր տիրապետութիւնը: Մարդը այնքան այլասերուեցաւ որ բարբարոսը աւելի հարազատ ու աւելի բանաստեղծ մընաց: Մշակոյթը, ճիշդ է, եղաւ մարդկային մտքին հարստութեան գանձարանը, ունայնադէմ կեանքին ոսկեթեւ երեսը, ցեղերու եւ հաւաքականութիւններու մխիթարութեան ու խանդավառութեան պահեր պարգեւող արբեցուցիչ աստուածը, իմաստութիւնն ու կարողութիւնը, պահապանն ու զօրութիւնը՝ սակայն չեղաւ դըրախտ մը: Ճամբաներ բացաւ դէպի Եդեմներ ու այսքանն իսկ մեծութիւն է: Այսքանն իսկ եկաւ փաստել անհատականութեան եւ հաւաքականութեան մէջ գտնուող հրահանգը որ տեսիլներ բացաւ, օգտուող եւ գեղեցկութեամբ տալի: Այսօր ազգերը, արդարօրէն հըպարտ են իրենց մշակոյթով: Վա՜յ այս գետնին վրայ խեղճերուն եւ չքաւորներուն: Հողերու, ծովերու եւ անոնց վրայ գտնուող բանակներու, զէնքերու տէր ազգեր կան՝ զուրկ ազգային մշակոյթէ, զուրկ սեփական արուեստ ու ոճէ, զուրկ ձեւի, ձայնի, գոյնի, կշռոյթի ինքնատպութենէ: Ցեղեր կան դեռ՝ որոնց էութիւնը չէ կազմուած, որոնց իղը չէ վառած, որոնց ոճը իբրեւ պեղօն չէ գտնուած: Եւ ի՞նչ ցեղեր ու հաւաքականութիւններ ալ, որոնք հակառակ իրենց փոքրութեան, անզօրութեան ու նոյնիսկ աննշանութեան՝ կը շողան իրենց ըստեղծագործական տաղանդով: Անթիլեան, ինչպէս նաեւ Ովկէանեան կղզիներուն մէջ, բոյներ բանաստեղծութեան, ժողովուրդներ կան որոնք սեփական մշակոյթ ունին: Ոճադեղ ու սենղոտ պարեր որոնց մէջ կը թրթռան տաք քերթուածներ, խորունկէն եղած արարողութիւններ, կրակէ տաղեր եւ հոգեցունց երաժշտութիւն: Արուեստներ՝ բռնուած յաւիտենական շարժումէ որոնք ողջ կը պահեն ցեղը ամէն հակառակորդ բռնութեան դէմ:

Մեր փոքր ազգը հարուստ է ու օժտուած՝ ահա այդ արուեստներով, այդ բանաստեղծութեամբ, այդ մշակոյթով եւ դրախտաշինութեամբ:

Մեր մշակոյթը ես կը նմանցնեմ վիրաւոր տաճարի մը, որ մեր գոյութեան պահապանն է, փրկիչը, լի հրաշագործ սուրբերով, լի վկաներով, նահատակներով, դրահուած առաքեալներով ու գինուորեալ մանուկներով: Եթէ հարկ ըլլար Թենթորէթթոյական համայնապատկերի մը մէջ խորհրդանկարել մեր մշակոյթը՝ ես կտաւին վերնամասին մէջ պիտի դնէի Սահակն ու Մեսրոպը, եթերին մէջ, ամպահալած, իրենց Ա Բ Գին աստղերով, Ա Բ Գին լոյսերով, Ա Բ Գին հզօրութեամբ եւ կատարելութեամբ: Պատերուն վրայ ու խորաններուն մէջ մեր փետուրի եւ սուրի սուրբերը, բակերուն մէջ աշուղները, իսկ առաջամասին վրայ Հայ գիւղացին, հայ անծանօթ գեղջուկին պատկերը, իբրեւ անուցիչ, խաղաղութեան տեւն պահապան ու դէշ օրերու պահակ հայ արուեստի:

Դաւանելով Սահակին ու Մեսրոպին՝ պէտք է ըսել որ անոնք եղան ոչ միայն մեր նոր, մեր շօշափելի մատենագրութեան հիմնադիրները, այլ մեր ազգութեան նախահայեանները, հայրերը: Անոնց գործը արժանի է մեծ պետութիւններու եւ անոնց կատարած դերը մեծ դափնեպսակներու: Անոնք փրկեցին ու հարստացուցին մեր լեզուն, այդ լեզուով ստեղծեցին դպրութիւն, այդ դպրութեամբ ծնաւ մանրանկարչութիւնը, երաժշտութիւնը, ճարտարապետութիւնը, պարը, պատարագը, ոսկերչութիւնը, ստուարագործութիւնը, գորգաշինութիւնը եւ դեռ այնքան ձեռնարուեստներ: Կեանքի վանդալական շարժեր՝ թաղեցին անոնցմէ շատեր:

Կոմիտաս մը պէտք եղաւ որ Հայ երգը պեղէ ու փրկէ, Մեսրոպեան աստուածակերպութեամբ:

Հայ ճարտարապետութիւնը յամրաբար ու յամառօրէն վեր կը կանգնի փլատակներէն:

Հայ մանրանկարչութիւնը, հայ զարդանկարչութիւնը եւ նկարչութիւնը ունեցան իրենց մէկ-երկու ներկայացուցիչները, բազմաթիւ կապկողներու կողքին:

Հայ պարը կը սպասէ իր Մեսրոպին:

(Անցեալ տարի Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան տարեկան երեկոյթին՝ ես հանդիսատես եղայ հայկական պարերու, որոնք իրենց կշռոյթով, նրբութեամբ, իրենց խանդով ու զուարթաբար լրջութեամբ պատի՜ւ, գա՜նձ կը բերեն հայ մշակոյթին: Ի՞նչու չտարածել այդ պարերը, մաքուր ու խանդավառ պարեր մեր մէջ, եւ ընկղմիլ արմենական հոգին խաթարող խորթ ու անդեղ պարերու մէջ:)

Հայը պէտք է իր հոգին գտնէ, իր սեփական հոգին, որ մասամբ դուրս մնացած է իրմէ ու իր տեղը տուած այլ ազգերու հոգիին: Հայը պէտք է գտնէ, մաքրէ, ամբողջովին գտնէ իր հոգին: Ու, ընէ զայն սկիհ, գանձանակ, անօթ սրբութեան: Հայը պէտք է գտնէ ու գնահատէ հայ ոգին եւ անով լեցնէ իր գանձանակը: Հայը դեռ անծանօթ է իսկ սեփական գանձերուն: Մեր ըմբռնումով հայրենիքի մը մէջ ան շուտով պիտի ծանօթանար ինքզինքին ու իր մշակոյթի տաճարներուն: Աստուած թող պահէ մեր Հայրենիքը, սակայն, ան թանգարանը չեղաւ ազատ մշակոյթին արմենական:

Ու հիմակ մենք, արտասահմանի մէջ ունինք երկու գործ: Դպրոց եւ մշակոյթ: Փոքրերուն համար տոհմային դաստիարակութիւն ու մեծերուն համար մտաւոր կեանք:

Մարսէյլի մէջ, ամէն տեղ, ամէնուն բերնին յանկերգը դարձած է հետեւեալ խօսքը.— Զունինք առաջնորդներ, մտաւորականներ, արուեստագէտներ: Նախ շատ ճիշդ չեմ գտներ այս գանգատը: Եթէ ճիշդ իսկ ըլլար, ուղեղը բաւական չէ, դեռ ուրիշ բան անհրաժեշտ է դժբախտաբար: Առաջնորդները դուք ստեղծեցէք ձեր մէջէն: Մի՛ սպասէք՝ հեռուէն առաքեալի: Գիտցէք ըլլալ առաջնորդ ու հետեւորդ միանգամայն: Ստեղծեցէք մտաւորական կեանք եւ սիրցուցէք հայ մշակոյթը: Գիտեմ որ օտար միջավայրը որքան անգութ է իր պայմաններով, գիտեմ որ օրուան հացը ծանր է օտարականին ու մանաւորապէս Հայուն համար որ ամէն բան ծայրէն սկսած է. եւ սակայն ընտրեցէք գիւղին ու հանելի միջոցներ, նպատակին հասնելու համար: Պարբերաբար առէք հայ հեղինակ մը եւ կազմեցէք գրական երեկոներ: Ձենէ մէկը կ'ընէ անոր կենսագրութիւնը, ուրիշ մը կը խօսի համառօտ, հող չէ — անոր գործերու մասին, յետոյ կ'ընէք ընթերցումներ եւ այլն: Դուրսը, ազատ ժամերու կ'աշխատիք խորանալ: Կրնաք ունենալ նաեւ երաժշտական երեկոներ, նոյն ձեւով, այս կամ այն երաժշտագէտին նուիրուած: Իր գործերը կը ներկայացնէք բիքըպով, սկաւառակի վրայ: Ամիսը չորս հինգ կամ աւելի օրեր կարելի է նետուիլ հայ մշակոյթի աւազանին մէջ, թարմանալ, վերանորոգուիլ: Տաճարէն ներս մտէք, իրապէս սրբազան այս տաճարէն: Օտարութեան այս հերոսամարտին մէջ մեր բերդը, մեր հրաշագործ տաճարը մեր մշակոյթն է: Թոյլ մի՛ տաք որ ան ըլլայ [illegible], վիրաւոր: Մի՛ կասեցնէք իր երակներուն զարկը եւ իր հոգիին շարժումը: Թող ուխտի օր մը ըլլայ այս երեկոյ: Մի՛ թողուք որ որդեգրուի ան օտարներէ: Դարերով մեզի հասած ջահը ստորին վատութիւն է մարելը: Թող ձեր ամէնուն հոգիին մէջ ջահը նոր փայլով բոցավառի: Հպարտացէք մեր Մշակոյթով ու գոչեցէք յաւիտեան.

— Փա՜ռք արմենական հանճարին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակիցը այս ճառը խօսած է Մարսէյլի Մշակութային Միութեան մէջ, ի պատիւ իրեն սարքուած գրական հաւաքոյթի մը առթիւ:

ԷՋ ՄԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

ԴԷՊԻ ՎԱՆ

1897. Փայաջուկ գիւղն ենք: Նստած թէյ կը խմենք եւ հաց կ'ուտենք: Տեսանք, ներս մտան Քրդի զգեստներով երկրէն եկած մարդիկ: Դրանք իմ նախկին ընկերներս էին՝ Վազգէն, Ալեքսան, Սիմոն, Դատւանցի Աչոտ եւն.: Դրանց Սերոբն էր ղրկեր՝ տալով 100 ոսկի ժողովուրդի փող, որպէսզի կազմակերպութիւնը զէնք տայ եւ տանին փող տուող մարդկանց տան:

Ընկերներս ինծի ըսին, թէ անպատճառ մենք քեզի հետերնիս կը տանինք, սակայն, մերժեր էին: Գնալու ժամանակները ժամեցեր էին: Յուլիս 14ին եւս խօսեր էին իմ մասին: Յուլիս 15ի առաւօտ տասնապետս նամակ մը առաւ Գուրգէնից թէ՝ «շուտով գրաբերիս հետ Անդրանիկին ղրկէ»: Իսկոյն ես իմ աւելորդ շորերս յանձնեցի հօն, մնաս բարով ըսի տանուտէրիս եւ գացի Փայաջուկ: Տանուտէրս իրեն ընտանեօք սկսեց լալ:

Հասայ Գուրգէնի քով: Արկղով փամփուշտ եւ պատրոնդաշներ (փամփշտակալ) դրաւ առաջս եւ ըսաւ.

— Վերցո՛ւր, որչափ ուժդ կը տանի:

— Դու այս ճանապարհներուն ծանո՞թ ես, հարցրի Գուրգէնին:

— Ո՛չ, ըսաւ, ծանօթ չեմ:

Ես վերցրի 415 փամփուշտ, վեց պատրոնթաշ լեցուցի տոպրակս: Ես ունէի մի խանջալ, մի ատրճանակ եւ 50 հատ ատրճանակի փամփուշտ: Գուրգէնը արձանագրեց տոմարի մէջ:

Արդէն կէսօր էր: Խումբը մեզի կը սպասէր, որ լուսնկարուէինք: Գուրգէնը ընկաւ առաջնիս, գացինք Կարօի քով, վերցրինք այնտեղից մի լաւ հրացան:

Եկանք մի մեծ բակի մէջ: Խումբը շարուաւ կարգի: Գուրգէնը՝ Բաղէշի ներկայացուցիչ, Վազգէնը՝ Վանի, իսկ Միքօն ռազմական խմբապետ էր: Մեր մեծամասնութիւնը Շատախցի եւ Վանեցի էին, իսկ Ռուսաստանից միայն Գուրգէնն ու Փարսադան: Նկարուելէն վերջը երեկոյեան մի տուն հաւաքուեցինք: Տէրտէր մը եկաւ, խաչ ու աւետարան դրաւ գրքակալի վրայ եւ բոլորս ալ համբուրեցինք: Եկան երկու Եւրոպացիներ, մի-մի ճառ խօսեցին:

Բարձեցինք երկու ձի, մէկը աւե-

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914-1924

Եւ ձայնը մարեցաւ: Մինչ մեր շունը աւելի զայրացած կը գոռար.

— Կապեցէք բեռները, Հայեր, բան չկայ:

Բայց այլեւս ոչ ոք ուզեց բեռցնել: Մաս մը բեռցողներ ալ վար առին: Շատեր եկան հօրմէս հաղորդութիւն առին, «այլեւս վերջին բաժանումն է» ըսելով համբուրուիլ: Լաց, կոծ, կիներու եւ մանուկներուն սրտաճմլիկ ճիչերը ամբողջ կիրճը բռնած էին: Հայրս համբուրեց բոլորիս, եւ վերջին հրաժեշտը տալով մեկնեցաւ: Ան տխրուած էր մեկնելու, որովհետեւ մեր շունը կ'ուզէր զարնել: Հարիւրապետը հօրս կ'իմացնէ թէ Թէվֆիք էֆէնտին քեզ պիտի զարնէ, փախիր»: Հայրս մեկնեցաւ եւ բոլորս սկսանք [illegible]

[illegible] չեմ, բայց ի զուր: Երկու երեք ժամ մինակս ման եկայ. յանկարծ լալու ձայն մը հասաւ ականջիս, կանգ առի եւ սկսայ մտիկ ընել. քիչ մը սրտատըփնդուելով ուղղակի ձայնին կողմը յառաջացայ: Երբ բաւական մօտեցայ, հասկցայ որ լացողը երեխայ մըն է: Աւելի յառաջանալով երեխային քովը հասայ, բայց ի՞նչ տեսնեմ, Աստուած իմ, մանուկին մայրը կացիններով կըտոր-կտոր ըրած են, իսկ երկու տարեկան մանուկն ալ մօրմէն երկու քայլ հեռու չուանով ամուր կապած են, որպէսզի քանի մը օրէն անօթի մեռնի:

Մեծ դժուարութեամբ քակեցի կապոցը, տղուն սրբեցի արցունքը եւ ձեռքէն բռնելով սկսանք քալել, բայց շուտ կանգ առինք, քանի որ մանուկը չէր կրնար քալել, իսկ ես չունէի այն ուժը որ գրկէի: Քանի մը անգամ փորձեցի գրկել եւ քալել, բայց անկարելի եղաւ, արիւն քրտինքի մէջ երեսի վըրայ ինկայ եւ սկսայ արտասուել: Լացի շատ երկար, սեւ ճակատագիր, [illegible] գզար, բարեբախտաբար մանուկն ալ ընաւ չլացաւ թէ անօթի եմ»: Մութը լաւ թանձրացաւ, մաս մը ճիւղեր կտրեցի եւ մանուկին համար անկողին մը պատրաստեցի: Մանուկը շատ յոգնած ըլլալով անմիջապէս քնացաւ, իսկ ես չկրցայ աչքերս փակել: Հրացանները չարունակ կ'որոտային, կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով այսպիսի կացութիւն կը տեսնէի: Առաջին անգամ ըլլալով ծնողքէս զուրկ, ամայի անտառին մէջ կը գիշերեմ, աւելի չեմ վախնար վայրի գազաններէն քան Թուրք եւ Քիւրտ սոված գազաններէն:

Վերջապէս առանց քնանալու առաւօտ եղաւ: Արթնցուցի մանուկը, ձեռքէն բռնելով սկսանք ճամբան շարու- [illegible] չեմ »:

Այդ մանկական քնքոյշ խօսքերուն վրայ, կարծես թունաւոր կապար մը սիրտս մխուեցաւ, կ'ուզէի անգամ մը եւս իմանալ անմեղ մանուկին քաղցրահնչուն բառերը, «Աբար, անօթի եմ, հացիկ կ'ուզեմ», բայց ոչ, անկարելի եղաւ նորէն լսել: Ամբողջ ուժովս տարաբախտ մանուկը սեղմեցի կուրծքիս, լացի, ժամերով լացի:

Այսպէս արիւն արցունքը սրտիս քունս տարած էր, չեմ գիտեր, որքան ժամանակ, երբ կողիս ամուր հարուած մը ստացայ: Յանկարծ սթափեցայ. նախ կարծեցի թէ երազի մէջ եմ, բայց ի՞նչ տեսնեմ, վեց զինուած Քիւրտեր էին, երկայն քոլոզներ դըրած, իրենց աչքերէն արիւն կը ժայթ- [illegible] տեղէս անգամ չշարժեցայ: Անգամ մը եւս կրկնեց, դարձեալ չպատասխանեցի: Այս անգամ չուն Քիւրտը աւելի զայրացած ուժգին հարուած մը տըւաւ ինծի: Երբեք այդքան ուժգին հարուած չէի կերած: Ուզեցի ամփոփել գլխ եւ չլալ. բայց անկարելի եղաւ. արցունքը սկսաւ հոսիլ: Այս անգամ Քիւրտը մերկացուց սուրը, այլեւս պարզ էր մեր ճակատագիրը, յայտնի կ'երեւար որ քանի մը վայրկեանէն պիտի սպաննեն զիս ալ, մանուկն ալ, ինչպէս մեզնմանհազարաւոր անմեղներ: Ուզեցի խօսիլ, աղաչել, պաղատիլ, որպէսզի գէթ երկու տարեկան մանուկին խնայեն, բայց Քիւրտերէն բառ մը անգամ չէի գիտեր, իսկ անոնք հայերէն չէին հասկնար եւ [illegible] անոնց եւ ուզեց որու զաւակ ըլլալս հասկնալ: Կեղծեցի հօրս անունը, ըսելով թէ Շաղուկեան Կարապետին տղան եմ, այս ալ փոքրիկ եղբայրս է: Ստիպուած էի կեղծել հօրս անունը, ինչու որ գիտէի թէ Քիւրտերը քահանաներուն հակառակ են եւ այս պատճառաւ տարակոյս չկար թէ պիտի չխնայէին մեզի, եթէ իրականութիւնը խոստովանէի:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(5)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնելի եւ մելանով:

Ի· ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ծաղիկների անուշ բոյրով, հովի շաղոտ համբոյրով
Առաւօտն է բացւում պայծառ մեր լեռներում ծաղկաթով:

Արեգակն է՝ մօր պէս գթոտ, համբուրում ծիլ ու կանաչ
Ու ժպտում են նրան սիրով ծաղիկները կապուտաչ:

Եւ արեւի արծաթափայլ ճաճանչներով լուսառատ
Շողշողում են շուրջն իմ շաղով լեռ ու անտառ ցօղապատ:

Աղմկում է կեանքը կրկին հովիտներում, սարերում —
Բնութիւնն է հրճւում սաստ ծով խնդութեամբ անհատնում:

Ու սարերի արեւաշող, կանաչաւէտ լանջերում
Երգն է առոյգ պիոներների գետակի պէս խոխոջում:

Երգն է հնչում նրանց ուժգին՝ երջանկութեան խոր սիրով
Ու քայլում են նրանք հպարտ՝ երկաթակուռ շարքերով:

Նրանց երգում, խրոխտ ձայնում հուրն է վառւում պայքարի·
Նրանց այրող հայեացքներում խինդն է ցոլում մեր երկրի:

Նրանք խիզախ զաւակներն են Ստալինեան աշխարհի
Միշտ պատրաստ են՝ պաշտպանելու մեր երկիրը քաջարի:

Օ, փառք նրանց — պիոներներին, ծաղիկներին մեր երկրի,
Ու շնչում են բոյրը ծաղկանց Ծաղկաձորի լեռների:

Ս· ՍԱՐԳՍԵԱՆ

լորդ փամփուշտ հրացաններ: Վալաղները ընկան առաջնիս: Ալօն-Շահէն առջեւից, Ալադը յետեւից: Այդ գիշեր գացինք Սանամերիկ, երկրորդ օրը գացինք Խոյի կողքը Հայի գիւղ մը: Երրորդ օրը գացինք սար մը, չորրորդ օրը՝ եւս սար, իսկ հինգերորդ օրը հասանք Թադէոս Առաքելոյ վանքը: Վանքը գացած գիշերնիս՝ մեզի կորաւ Վանեցի ընկեր մը: Կողքի ընկերը միայն վեց ժամ վերջ նկատեց որ ընկերը չկայ: Ալօին եւ Ալադին թողուցինք նրան փնտռելու, իսկ մենք գացինք վանք:

Լուսը բացուած էր, երբ ազան բերին մեր քով:

Յուլիս 20ին հասանք Թադէոս Առաքելոյ վանքը: Երկու օր հոն մնացինք, հանգստացանք: Եկաւ նաեւ Փարամազ (հնչակեան) իրան խմբով 30—33 հոգի բաղկացած: Լոյսը բացուած էր երբ հասանք վանք: Ջինուորներից շատերու ոտքերը բաց էին: Փայտի ծայրին դրօշակ մը փակցուցած՝ նրանք ալ եկան լեցուեցան վանքը: Փարամազի արտաքինը շատ լաւ էր· փայլուն աչքերով, երկար մազերով: Հըրացաններնին բոլորն ալ ժանգոտած, անկանոն վիճակի մէջ էին: Եթէ չեմ սխալիր, մօսինի հրացան չունէին, ոչ ալ կանոնաւոր վալադ: Վազգէնն ու Միքօն ըսին· «Եթէ կրնաք քանի մը օր հոս սպասել, մենք կ'երթանք եւ մեր վալադները ձեզի կը ղրկենք եւ ձեզ ալ կը բերեն»:

Մեր խումբը բաղկացած էր քառասուն հոգիէ: (Մեզ հետ կային 4—5 հոգի ալ գաղթականներ Վանի Պզտիկ գիւղացի, որոնք կ'երթային իրենց տուն): Նրանք չալակեր էին մեր առելորդ զէնքերը:

Յուլիս 22ի գիշերը դուրս եկանք վանքէն: Հասանք պարսկա-տաճկական սահմանը: Մութ, պարզ գիշեր էր: Ճանապարհ գնացած ատեննիս գորգոռոց մը ընկաւ սար ու ձոր, որ տեւեց հինգ րոպէ: Խումբը կանգ առաւ այդ ձայնէն: Մասնաւոր վիճաբանութիւն բացուաւ: Ոմանք ըսին· «Երկրաշարժ եղաւ»: Ոմանք ալ չգիտեմ ինչ:

Հասանք ժայռոտ քարի մը տակ, որ այրի նման էր: Երեկոյեան ժամը 11ի ատեն պատրաստուեցանք, որ այդ օրըսահման անցնինք: Վալաղներ առաջնիս ընկան: Անցանք սահմանը: Գացինք մի ժամուան ճանապարհ: Երեւացին Հայդարանցւոց կոները (վրաններ), մեզնից 200—300 քայլ հեռաւորութեան վրայ:

Խումբը կանգ առաւ: Շուները կըռահեցին եւ սկսան մեր վրայ հաջել: Խումբը յետ բարձրանալով, ճանապարհը չեղեց: Քիւրտերը պար բռնած կը խաղային: Շուներու ձայնը երկար տեւեց մեր կողմը: Տեսայ մէկը ձայն տուեց — լօ՜, լօ՜, լօ՜... Քիւրտերը մեզի չէին տեսեր, բայց երկու հրացան կրակեցին շուներու հաջելու կողմը: Մենք բարձրացանք սարի մը գագաթը, ապա իջանք հովիտ մը, ժայռոտ, քարքարոտ տեղերով· ո՛չ մի ճանապարհ: Ընկերներէս շատերը կը գլորուէին: Այդ հովիտին ճանապարհը տեւեց երեք ժամ: Բաւականին ցածրացանք· ոտքերը ուժասպառ էին:

Սկսեցինք բարձրանալ դէպի վեր: Ես, Բաղէշցի Սիմոն եւ գաղթական մը Ալօի յետեւէն կը քալէինք: 150 քայլ բարձրացած յանկարծ, ելանք կոնի մը վրայ: Շունը հաջելով վազեց մեր կողմը: Խումբը իսկոյն յետ դառաւ: Մեզ հետ եղած գաղթականը չարուխի Թելեր կը կապէր: Մենք բռնեցինք անոր ոտքէն եւ քաշեցինք դէպի ցած: Քիւրտը կ'երեւի քնած էր եւ շան հաջոցից զարթնեց եւ պոռաց՝ «Լօ, լօ, լօ... hուն ֆիւէ՞»: Ձայնը 200 քայլի վրայ կուգար: Մենք առանց ծպտուն հանելու հովիտի խոտերուն մէջ թաղնուած էինք: Քիւրտը շան հաջելու կողմը երկու հրացան պարպեց: Դրան միւս կողմէն պատասխանեցին·

— Լօ լօ լօ՛, աչֆի դաւիէ:

— Լօ՛, լօ, վալլահ, ընզանըմ գըզէ չիէ (լօ, լօ, վալլահ, չգիտեմ, գող է, ինչ է):

Կէս ժամ հոն թաքնուած մնացինք: Երբ շան եւ մարդու ձայնը կտրաւ կամաց սկսեցինք քալել: Հովիտը լրացած տեղը կը գտնուէր աւերակ ջրաղաց մը: Անցանք այդ ջրաղացը, դուրս եկանք դաշտը: Լուսանալու մօտ էր, սկսանք արագ քալել: Ալի Քեալայի սարը չհասած՝ լուսցաւ: Հազար քայլի վրայ ալ մարդ կ'երեւար: Խմբի տարածութիւնը կէս ժամուան հեռաւորութեան վրայ էր: Միքօն ինծ եւ ուրիշ վեց ընկերներ որոշեց, որ շուտ ելնենք սարը դիրքեր բռնենք: Սկսեցինք աւելի արագ քալել: Հասանք սարի տակը, հոն ջուր գտանք, խմեցինք, մեր ամաններն ալ լեցուցինք եւ բարձրացանք Ալլի Քեալլայ սարի դիրքը: Արեւը ծագեց: Խմբի վերջն ալ հասաւ դիրքերը: Լցուեցանք զանազան քարերու մէջ: Մինչեւ իրիկուն հոդ սպասեցինք եւ մնացինք բոլորովին աննկատելի: Ոչ մէկի քով հաց չէր մնացած, միայն քովս կար 25 գլուխ չորթան, քիչ մը հաց եւ քիչ մ'ալ մեղրամոմ: Այդ օրը յուլիս 24ն էր: Երեկոյեան մութ տալուն վալաղներն առաջ ընկան եւ շարունակեցինք մեր ճանապարհը:

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ
ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

ԼՈՆՏՈՆ·— Յայտնի բեմադիր պ· Ռուբէն Մամուլեան Լոնտոն այցելութեան առթիւ, Հայկական Ակումբը սարքած էր հացկերոյթ-պարահանդէս մը, ուր մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը հայկական մթնոլորտի մէջ քանի մը ժամ անցընելէ զատ, հոն պիտի տեսնէր իր հին բարեկամները:

Ձորեքշաբթի գիշեր, կոկիկ բազմութիւն մը գաղութէն հաւաքուած էր De Vere պանդոկին մէջ: Ժամը 8.30ին հասաւ պ· Մամուլեան եւ ընդունեցաւ խանդավառ ծափերով: Հիւրը շատ զուարթ եւ երջանիկ կ'երեւայ: Կը բարեւէ իր ծանօթները:

Ազանդերի պահուն երեկոյթի վաբիչը պ· Խաչատուրեան առաջին կենացը կ'առաջարկէ Հայաստանի համար: Հանդիսականները յոտնկայս կը խմեն բացագանչելով «Հայաստանին»: Յետոյ նախագահը նախ կարճ հայերէն եւ ապա անգլերէն աւելի երկար բաժակաճառով մը բարի գալուստ մաղթեց մեծ հիւրին, որ շընորհիւ իր տաղանդին պատիւ կը բերէ հայ ժողովուրդին ու կը հպարտացնէ մեզ: Այս առթիւ առաջարկեց հայրենակիցներուն որ ուժ տան Հայկական Ակումբին: Օրուան հիւրը իր կարգին խօսք առնելով ըսաւ·

— «Սիրելի հայրենակիցներ,

Ինչ գեղեցիկ է արտասանել «հայրենակից» բառը... Կը խոստովանիմ անկեղծօրէն որ այս երեկոյթը իմ կեանքիս թանկագին պահերէն մէկն է, այսպէս շրջապատուած հայրենակիցներով եւ ծանօթներով: Մասնաւորաբար այս երեկոյ ես պիտի ուզէի հայերէն խօսիլ, բայց իմ յարգանքս մեր գեղեցիկ լեզուին հանդէպ այնքա՛ն մեծ է որ ես պիտի չուզէի իմ շատ տըկարացած հայերէնովս զայն փճացնել. հետեւաբար ներեցէք որ անգլերէնով շարունակեմ: Երջանիկ եմ, ըսի, որովհետեւ դուք իմ հայրենակիցներն էք եւ ձեզմէ ոմանք եղած են իմ ամենամտերիմ բարեկամները... Իմ նախաձեռնութիւններէս ամէնէն կարեւորը եղած է անունիս հարցը, որ բաւական ժամանակ գլխս չարչարած է: Արուեստակից բարեկամներս միշտ ինծի դիտել կու տային թէ յաջողելու գաղտնիքներէն մէկն ալ անունի խնդիրն է. «Պէտք է անունդ փոխես կամ դիւրաւ հնչելի ձեւի մը վերածես»: Ես միշտ պայքարեցայ ու անոնց ըսի որ եթէ արժէք ունիմ, հասարակութիւնը իմ անունս պիտի սորվի, հակառակ պարագային իմ անունս եթէ Smith կամ Brown ալ ըլլայ, ոչ ոք ինծմով պիտի հետաքրքրուի: Թող որ ես ոչ միայն իմ անունիս տէրը ըլլալ կ'ուզէի, այլ եւ իմ ականջիս լաւ չէր հնչեր երբ կ'արտասանէին Մէմուլյըն կամ Մամոլյըն»:

Իր կեանքէն քանի մը դրուագներ պատմելէ վերջ, պ· Մամուլեան փափաք յայտնեց որ տարիներու այսքան փորձառութենէ յետոյ հայ ժողովուրդը միակերպ մտածելու եւ իր շահերը պաշտպանելու համար միակերպ գործելու առաքինութիւնը սորվի: Մանաւանդ բաղձանք յայտնեց որ գաղութահայերը սիրեն այն փոքրիկ երկիրը որուն անունը Հայաստան է, ինչ որ ալ ըլլայ անոր գոյնը:

Բաժակաճառեր խօսեցան նաեւ պ· Ա· Րաֆֆի, պ· Ճօրճ (Ակումբին քարտուղարը), փաստաբան պ· Պալըան, պ· Կիւմիւշեան եւ օր· Նահապետեան (բոլորն ալ անգլերէն):

Ժամը 10.30ին սկսան պարերը, որոնց ընթացքին պ· Ռուբէն Մամուլեան ծանօթացաւ հիւրերուն հետ եւ պարեց:

Պ· Մամուլեան յաջորդ օրը մեկնեցաւ Լոնտոնէն, այցելելու համար եւրոպական կարգ մը երկիրներ:

Ց· ՊՈՒՌՆԱՋԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ՓԻԷՐ ԼՈԹԻ ԵՒ ԻՐ ՍԻՐԱԾ ԹՐՔՈՒՀԻՆ

Ազիյատէ, Թրքուհին որ հերոսուհին է Փիէր Լոթիի վէպերէն մէկուն, իրապէս ապրա՞ծ է թէ ծնունդն է վիպասանին երեւակայութեան, — այս մասին շատ է գրուած:

Ահա Իսմաելբէյի աշխատակիցն ալ, Էմիլ Պուէրի, իր վկայութիւնը կը բերէ հետեւեալ ձեւով· —

Վերջերս Պոլիս գացած էի, եւ այդ առթիւ պատեհութիւնն ունեցայ հաստատելու թէ իրապէս ապրած է այն չէրքէզ աղջիկը, որմէ ներշնչուեցաւ Լոթի: Այլեւս ստոյգ է որ Լոթի ու Ազիյատէ իրար կը սիրէին իրենց հոգւոյն ամբողջ ուժովը: Ես նոյնիսկ այցելեցի Ազիյատէի գերեզմանը Թոփ-Գափուի մէջ:

Թոփ-Գափուի գերեզմանը լքուած եւ խաղաղ անկիւն մըն է,— ոչ կանանչութիւն, ոչ ալ դաշտային ծաղիկ: Տխուր է վայրը: Հեռուն Ոսկեղջիւրն է, որու վրայ կը տեսնուին փոքրիկ առագաստանաւեր:

Գերեզմանապահը մեզ կառաջնորդէ Ազիյատէի շիրմին առջեւ,— հասարակ հողաքար մը, վրան անունն ու մահուան թուականը: Քանի մը ծաղիկ զետեղեցի խեղճ Ազիյատէի շիրմին վըրայ, բայց չկրցայ զսպել արցունքներս, այնքան յուզուած եւ խորապէս ցնցուած էի, որ արագօրէն հեռացայ գերեզմանատունէն (ԽՄԲ.— Իսմաելբէյի զգայուն աշխատակիցը արդեօք ռնաբարուած հայ աղջկան մը դիա՞կը տեսաւ, Թուրքերու կողմէ յօշոտուած հայ մօր մը մարմի՞նը տեսաւ, որ այդքան յուզուեցաւ):

Նոյն իրիկունը, Բերա, հիւր էի ցած թուրք ազնուականի մը տունը: Այս թուրքն էր որ պատմեց ինծ.

— «Կը ճանչնամ Փիէր Լոթին: 1912ին էր, Պալքանեան պատերազմի մէջ: Թուրքերը նոր էին վերադարձած էտիրնէն: Այդ օրերուն Լոթի Պոլիս հասաւ, փափաքելով տեսնել այն վայրերը, ուր անմոռանալի պահեր ապրած էր: Սուլթանը իր տրամադրութեան տակ դրած էր պալատի գեղեցիկ կառքերէն մին, խոհարար մը, իր ոսկեղէն սպասները, ինչպէս եւ սիրուն տնակ մը Սուլթան Սէլիմի կողմը, երբեմնի թրքական ոճով ու կահաւորումով: Այդ շրջանին երեք ամիս միասին անցուցինք, ամէն օր կը պտտէինք շրջակաները, կը յաճախէինք թրքական սրճարանները, ուր Լոթի նարկիլէ կը ծխէր:

Օր մը Լոթի փափաքեցաւ տեսնել Ազիյատէի շիրիմը, բայց չէր գիտեր թէ ո՛ր գերեզմանին մէջ է: Փնտռեցինք, երկինք-գետին փնտռել տուինք, ոստիկանութիւնը վերջապէս հաղորդեց թէ Ազիյատէի գերեզմանը կը գտնուի Թոփ-Գափու: Անմիջապէս գացինք գերեզման, երբ ներս մտանք, Լոթի խնդրեց որ կ'ուզէ առանձնանալ: Հեռուէն ճանչցաւ շիրիմը, մինակը գնաց մօտը եւ ուղիղ կանգնեցաւ: Հեռուէն կը տեսնէի, որ արցունքները կը հոսէին աչքերէն: Փիէր Լոթի կուլար երախայի նման, իր սիրած աղջկան շիրմին առջեւ:

... Փիէր Լոթի շատ սիրելի է ինծ, սքանչելի մարդ, մեծ արուեստագէտ՝ դիւրայոյզ եւ գերզգայուն բնաւորութեամբ: Երբեք երեւակայութիւն չունէր, կը գրէր ինչ որ կը տեսնէր ու կը զգար»:

ՍԼԱՒԱԿԱՆ ԵՐԳԸ

«Փոփիւլէր»ի աշխատակիցը, որ Չէթինէ գացած էր (Մոնթէնէկրօ — Սեւ Լեռ), նկարագրելէ վերջ սլաւ ցեղին այս գիւղի ներկայացուցիչները, անոնց ուտելիքը (ցիցվարա, եգիպտացորենի ալիւրով եւ այծի պանիրով պատրաստուած, կաթ ու սոխ), ըմպելին (սլիվովիցա, սալորէ պատրաստուած օղի), կը նկարագրէ նաեւ Գարատացիներուն նուագարանը, կուսլա,— միալար ջութակ, որուն փորին վրայ պրկուած է ոչխարի մորթ, իսկ սանդղամասը կը վերջանայ այծի գըլուխի քանդակով: Ծպոտը աղեղի կը նմանի:

Աւանդական այս նուագարանը միօրինակ երաժշտութիւն մը կուտայ, նախնական ձայնակցութիւն մը, ինչպէս նախնական է եւ պարզուկ՝ իրենց երգը:

Ցար Լազար նստաւ ճաշի,
Քովն ալ նստաւ կինը Միլիծա:
Միլիծա ըսաւ·— «Լազար, ո՛վ մեր ցարը,
Լազար, ո՛վ Սերպերու ոսկի թագը կրողը,
Վաղը պիտի մեկնիս Քոսովա,
Միասին տանելով զօրավարներդ եւ ռազմիկներդ,
Ոչ ոք կը թողուս իմ մօտ,
Օ՛ ցար Լազար, երբ մինակ մնամ,
Ո՞վ պիտի բերէ նամակս Քոսովա,
Եւ ո՞վ ինծ լուր պիտի բերէ քեզմէ,
Որովհետեւ հետդ կը տանիս ինը եղբայրներս »:

Յետոյ Միլիծա կ'աղաչէ, որ ցարը իր մօտ թողու իր նախասիրած եղբայրը, Պոշկօ Եուկովիչ: Ցարը կը խոստանայ եւ Միլիծա, յաջորդ առաւօտ, երբ ռազմիկները ճամբայ կ'ելլեն, քաղաքին դրան առջեւ կանգնած՝ կը դիտէ մեկնողները: Կը տեսնէ Պոշկօն ալ, որ ձի հեծած՝ կը մեկնի: Կը բռնէ ձիուն սանձէն, բայց Պոշկօ, որ զօրաց դրօշը կը կրէր, կը մերժէ քըրոջ խնդրանքը, որպէսզի չըսեն·

— Տեսէք, ահա վատ Պոշկօն,
Որ վախեցաւ Քոսովա երթալ:

Եւ ձին կը քշէ քաղաքէն դուրս: Միլիծա, յուսահատ, կը դիմէ միւս եղբայրներուն, որոնք եւս կը մերժեն գինք, նոյնիսկ կրտսերն ալ, Վոյնօ: Միլիծա նուաղած կ'իյնայ պաղ քարերուն վրայ: Լազար, տեսնելով Միլիծան բոլորովին ուշաթափ, յուզուելէն կուլայ, ու կը հրամայէ հաւատարիմ ծառային, Պոլուպանի, վար իջնել կարապի վիզով իր ձիէն, ու ցարուհին տանիլ տանիլ աշտարակ, պահապան մնալ անոր մօտ:

Կոլուպան կը հնազանդի, ցարուհին պալատ կը տանի, բայց կ'ուզէ անպայման մասնակցիլ Քոսովայի պատերազմին: Ու կը վազէ ռազմադաշտ:

Յաջորդ օրը, երկու սեւ ագռաւներ Քոսովայէն թռելով հասան, թառեցան ցարուհիին պատուհանին առջեւ: Ու Միլիծայի հաղորդեցին գոյժը,— ցարը զարնուեցա՜ւ, ինկա՜ն նաեւ իր ռազմիկները

Արդարեւ քիչ վերջ հասաւ հաւատարիմ զինուորը Միլուտին, տանելով վէրքերու արիւնով ներկուած: Միլիծա կ'օգնէ անոր որ վար իջնէ ձիէն, յետոյ կը դարմանէ վէրքերը, ու խիստ կարճ հարցումներով կ'ուզէ հասկնալ թէ ո՛ւր մեռան ցարը, իր հայրը, Եուկ Պոկտան, իր ինը եղբայրները եւ ռազմիկները: Միլուտին կը պատմէ թէ ի՛նչպէս տեղի ունեցաւ մէկ ճակատամարտ, ի՛նչպէս ինկան ցեղին քաջերը: Ու մինչ Միլիծա կուլայ ու կ'ողբայ, Միլուտին կը վերջացնէ·—

« Այնքան ատեն որ Սերպերը կ'ապրին, այնքան ատեն որ գոյութիւն ունի Քոսովայի դաշտը, աշխարհ պիտի յիշէ քաջութիւնը Միլոշին, որ դիակներուն մէջ պառկած տեղէն՝ զարկաւ սպաննեց Սուլթան Մուրատ Թագաւորը »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱՆՔՆԵՐ

« Խորհ· Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (11 օգոստոս)·—

Աղջամուղջին մէջ կը փայլի վրաններու ճերմակը: Ժամապահին համաչափ քայլերուն ձայնն է միայն, որ կը խանգարէ խաղաղութիւնը: Ճիշդ ժամը 4ին կը հնչէ «վերկաց» փողը, որուն կը յաջորդէ ժամապահին հրամանը:

Փոքրիկ ճամբարը արթուն է արդէն: Զով է առաւօտը: Երիտասարդ օդաչուները շարք կազմած են: Նախ 15 վայրկեան մարմնամարզ կը կատարեն: Ու կը բացուին կառատանդուները, ուրկէ դուրս կը թռչին կապտագոյն թռչուններ,— օդանաւերը: Օդաչուները կը շրջապատեն զանոնք: Մեքենաշարժը կը հնդայ, քննութենէ կ'անցընեն մեքենաները:

Քիչ վերջ ընդարձակ դաշտին մէջ լեբեւի ուղեպանը: Թռիչքներու պետը հրաման կուտայ: Օդաչուները սիւն կը կազմեն: Բոլորն ալ իրենց օդանաւերուն հետ կը գտնուին մէկ գծի վըրայ: Ուղեպանը կարմիր եւ ճերմակ դրօշներով ազդանշան կուտայ, թռիչքի հրաւիրելով առաջին օդանաւը:

Այնուհետեւ ընդարձակ դաշտին մէջէն իրարու ետեւէ կը սլանան օդանաւերը, երկինք կը բարձրանան ու կը կորսուին անծայրածիր կապուտակ երկնակամարին ետեւ:

Ամէն օր այսպէս կը սկսի Երեւանի օդանաւային կայանի օդաչուներու դպրոցին ճամբարային ուսուցումը:

Իւրաքանչիւր օդանաւի խուցին մէջ նստած են երկու հոգի, մէկը օդաչուաշակերտը, միւսը օդաչու - ուսուցիչը, որ ուշադրութեամբ կը հետեւի աշակերտին բոլոր շարժումներուն:

Օդանաւերը կը խաղան երկինքին մէջ, զանազան մարզանքներ կը կատարեն, այսպէս կը զարգանան օդաչուները իրենց ասպարէզին մէջ եւ շուտով կ'աւարտեն իրենց դպրոցը:

Երեւանի օդաչուներու դպրոցին մէջ առաջնութիւն շահած են Ս· Յարութիւնեան, Գ· Սարեան, Վ· Նազարեան, Ա· Յարութիւնեան:

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լէնինականի շրջանին մէջ, պետական նպաստ տրուած է 270 բազմածին ընտանիքներու: Այսպէս, Տիկիններ Վ· Կապոյեան, Է· Գէորգեան, Զ· Գասպարեան, Ա· Յովհաննէսեան ըստացած են 4000ական րուբլի: Տիկին Սեդա Կառոյեան, որ ունի 11 երեխայ, ստացաւ 5000 րուբլի:

Այս տարուան առաջին կիսամեակին, Լէնինականի շրջանին մէջ ծնած են 3006 երեխաներ, (մօտաւորապէս 1000 երեխայ աւելի անցեալ տարի ծընածներէն, նոյն ժամանակամիջոցին):

ԱՆԱՐԺԱՆ ԹՈՌՆԻԿԸ

Քան քաղաքի ծովափը, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 17 տարեկան պատանի մը, անոր տարօրինակ կենցաղին եւ վատնումներէն կասկածելով: Պատանին կը կոչուէր Ժան Քոսէն, բայց ինքնութիւնը ստուգուած ատեն յայտնուեցաւ, որ Լ· Տոլստոյի թոռնիկն է եւ կը կոչուի Իվան Տոլստոյ:

Իվան Տոլստոյ կը գտնուէր Կըընոպլի անչափահաս յանցաւորներու ապաստանարանին մէջ եւ անկէ խոյս տուած է: Գողնալով կիներու յատուկ հեծելանիւ մը, անով հասած է Թուրէթ Սիւր Լու: Հոն չարաթ մը մնալէ յետոյ անցած է Նիս: Հոն ալ 10 օր ապրելէն յետոյ եկած է Քան եւ օգոստոս 20ի գիշերը գողցած է մոթոսիքլէթ մը: Իր վրայէն գտնուեցան կանացի ոսկի ժամացոյցներ, որ թզցուցած էր Քանի ծովափը այցելող կիներու պայուսակներէն: Ան խոստովանեցաւ որ 30 Ֆրանքի ծախած է ուրիշ ժամացոյցներ ալ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (452)

ԶԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Լեւոնը աչքերը սրբեց ու գլուխը բարձրացուց:

Իրիկուան մօտ էր, Վանի վերջալոյսի պահը, որու նմանը մարդ հազիւ ուրիշ տեղ կարենայ տեսնել: Արեւը Գրգուռ եւ Նեմրութ սարերու մէջտեղէն հանդարտօրէն կ'անցնէր հորիզոնի ետին արիւնոտած ամպերու արանքէն սուզուելով: Ծովակի չքեղ կապոյտը, տեղ տեղ ոսկիի գոյն առած, հանդարտ եւ մեղմօրէն կը ծփար: Աջ կողմի վրայ Սիփանի հսկայ սարը քօղաւոր հարսի նման կը բարձրանար Առլիճավադի հարթ դաշտին մէջէն, ուր ցան ու ցիր գիւղերը իրենց անտառակներով գորշ-կապոյտ գոյն մը առած էին: Ձախի վրայ կ'երեւնար Արտոսը, աւելի հեռուն՝ Անոոսը, Եղերովը, վերջալոյսի լոյսով զարդարուած ոսկեզօծուած կողերով, ամեհի հսկաներ, որոնց ապստամբ գագաթները միրճուած էին երկնքի կապոյտին մէջ: Վարը, Լեւոնի ոտքերուն տակ լայնօրէն սփռուած էր Այգեստանը, կիսովին կորած ծառերու կանաչութեան մէջ ու աւելի հեռուն, քաղաքմէջը, կողքին բարձրացած բարձրադիր բերդը, ժանիքաւոր պարիսպով:

Սքանչելի համայնապատկերը կրօնական յափշտակութեամբ լեցուց Լեւոնի ողջ էութիւնը, հին գինիի նման արբեցուց զայն, որ ինքզինք կորսուած կը զգար վերջալոյսի ակնապարար գոյներուն մէջ:

Արձանի նման անշարժ կանգնած էր Լեւոնը, Կարկուռ Խաչի կողքին, ինքն ալ միաձուլուած բնութեան մեծաշուք գեղեցկութեան հետ: Սրբազան երկիւղածութեամբ հոգին կը խոնարհէր Հայոց աշխարհի հոյակապ վսեմութեան ի տես: Հեռուն, շուրջը, ամէն ինչ այնքան գունաւոր, չքեղօրէն հըզօր, անպարփակելի մեծութիւն մը, իր փոթորկող պէսպիսութեամբ ճնշող, սարսռացնող բայց եւ ամբողջութեամբ այնքան ներդաշնակ ու գեղեցիկ: Վասպուրական երկիր դրախտավայր: Սրբութիւն սրբոց, Սրբազնագոյն Հայրենիք Հայոց:

Երկիւղած հաւատացեալի մը նման, Լեւոնի դէմքը դէպի արեւմուտ, հըզօր աստուածներու բագինի մը առջեւ կանգնած կը զգար ինքզինք, անհուն տաճարի մը, որու բարձրաբերձ սիւներն էին վիթխարի սարերը, երկինքն ի վեր սլացող գագաթներով, բարձրաբերձ գմբէթը՝ բոսորային երկինքը անսահմանելի եւ արեւի վերջին ճառագայթներով արիւնաներկ կապուտուն ծովակը, պատարագի սեղանը, որու վրայ հազարաւորներ զոհուեցան Ազատութեան Աստուծուն:

Աղջամուղջը հանդարտօրէն կը ծանրանար երկրի վրայ: Կամաց կամաց գոյները կը մեռնէին եւ նոր շղարշ մը կը վարագուրէր ամէն ինչ: Դեռ միեւնոյն տեղը անշարժ կանգնած, Լեւոնին կը թուէր թէ՝ լճակի ստուերոտ խորքէն լուսաւոր ամպ մը սիւնի նման կը բարձրանար, ու ամպի մէջէն, նախ անորոշ ու հետզհետէ որոշ գծերով Վահէի դէմքը կը գծագրուէր, ստոյգաճամար մեծնալով, մինչեւ որ ամբողջ հորիզոնը լեցուց:

Թերեւս երազ մը, խաբուսիկ պատկեր մըն էր այդ, ո՞վ կրնայ ըսել:

Լեւոնի գունաթափ շրթները մեղմօրէն շարժեցան, կարծես անտեսանելի ոգիի մը կ'ուղղէր իր խօսքերը·

— Կ'երդնում, կ'երդնում մինչեւ մահ ծառայել քեզ, մեծազօր Հայրենիքս:

Հետզհետէ Լեւոնի դալկահար դէմքը պայծառացաւ, գոհունակ ժպիտ մը ստուերը քարացաւ դէմքին վրայ: Կըռացած մարմինը շտկեց, բռունցքները սեղմուեցան, լայն կուրծքը դուրս նետեց, գլուխը խրոխտօրէն բարձրացուց ու մէկ նայուածքով ամբողջ հորիզոնը ընդգրկելով, պողպատի ծանրութեամբ կրկնեց·

— Հայաստան, Հայաստան, Հայաստան...

ՄԱԼԽԱՍ

Վերջ հինգերորդ եւ վերջին հատորի

Պ. Լէօն Պլումի եւ Պ. Տալատիէի հետ: Իտալիա վերապահութիւն կը ցուցնէ այս հարցին առթիւ ալ, իսկ Գերմանիա կասկածամտութեամբ կը նայի: Կարգ մը օտար թերթեր Իտալիոյ վերագրած ըլլալով Միջերկրականի ծանօթ յարձակումները, ուժգին բողոքներ հրատարակուեցան Հռոմի մէջ:

Իսկ խորհրդային մամուլը կրակ կը անդայ Իտալիոյ դէմ, երկու խորհրդային նաւերու դէմ կատարուած յարձակումներու առթիւ: «Իզվեստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, այս առթիւ Իտալիան կ'ամբաստանէ իբրեւ «ծովահէն», իսկ Մուսոլինին՝ իբրեւ պետը «ֆաշական խողխողիչներու որոնք բարձրաձայն կը պանծացնեն միջնադարեան աւազակութիւնը»: Եւ կը շարունակէ.— «Տարակոյս չկայ թէ Իտալացիները այս աւազակային արարքներու ծրագիրը սարքած են օգոստոսի սկիզբէն իսկ եւ նոյնիսկ ազդարարած իրենց բարեկամներուն, մանաւանդ Ճափոնցիներուն, որպէսզի զգուշանան իտալական սուզանաւերէ»:

«Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կ'ազդարարէ թէ «Խորհրդային կառավարութիւնը, որ ժողովուրդի կամքին արտայայտութիւնն է, պիտի կրնայ զսպել ֆաշական այս կատղած աւազակները եւ չարաչար տուժել պիտի տայ պատերազմի դրդիչներուն եւ աւազակներուն՝ «Տիմիրեադեւ»ի Թորփիլահարումը»: Նոյն լեզուն կը գործածէ պատերազմական գործավարութեան պաշտօնաթերթը.

— «Ֆաշական մարդակերները կորսնցուցած են իրենց գլուխը: Անոնք կը մոռնան թէ գործ ունին աշխարհի ամէնէն հզօր ազգին հետ որ անպատիժ պիտի չձգէ իր գոյքերուն բռնաբարումը: Մենք պատերազմ չենք ուզեր, բայց կ'ազդարարենք պատերազմ սերմանողներուն թէ պատրաստ ենք վճռական եւ անողորմ հարուած տալու ո եւ է մէկուն որ կը փորձէ խանգարել մեր խաղաղասիրական նպատակները»:

Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ բողոքի միթինկներ կը գումարուին եւ բանաձեւեր կը քուէարկուին, պահանջելով որ խորհրդային կառավարութիւնը «լռութեան դատապարտէ ֆաշական շուները»:

Զինուոր ճարելու համար

Կամաւորներու արձանագրութիւնը քաջալերելու համար, Անգլիոյ զինուորական իշխանութիւնները որոշեցին կարելի եղածին չափ հաճելի դարձնել զօրանոցի կեանքը: Այսպէս, պատերազմական նախարարին որոշումով, գործօն բանակէն ո եւ է զինուոր որ 21 տարեկանէն վեր է եւ լրացուցած է իր շրջանը, կրնայ այսուհետեւ գիշերը անցընել զօրանոցէն դուրս, պայմանաւ որ ներկայ ըլլայ առաւօտեան կոչին: Մինչեւ հիմա միայն ենթասպաները իրաւունք ունէին գիշերը դուրսը անցընելու, իսկ բոլոր զինուորները եւ տասնապետները պարտաւոր էին զօրանոց դառնալ առաւօտեան ժամը 1ին: Նոր դիւրութիւնը կրնայ դադրիլ եթէ պարագաները հարկադրեն: Գիշերը դուրսը անցընելու իրաւունքէն կրնան զրկուիլ նաեւ անոնք որոնց դուրսի կեանքը վստահելի չէ: Վերջապէս, նոր դիւրութենէն կրնան օգտուիլ 21էն վար զինուորցուներ ալ, կարգ մը պարագաներու մէջ, եթէ իրենց ծնողքը կամ խնամակալները նոյն շրջանին մէջ կը բնակին:

«Առաջնորդ»ին 12 հրացանակիրները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մուսոլինիէն առաջ Գերմանիա պիտի երթան իր 12 հրացանակիրները, զինուորելու համար: Այս հրացանակիրները կամաւոր անձնապահներ են, հաստատուած՝ 1922 հոկտ. 30էն անմիջապէս: Բոլորն ալ սեւ համազգեստ հագած են,— սեւ շապիկ, սեւ տափատ եւայլն եւ հրացաններ ունին: Միւս ֆաշականներէն կը տարբերին անով որ միշտ երկար սեւ թաթպաններ կը գործածեն: Ուր որ երեւայ Մուսոլինի, տանեակ հասարակութիւններու կամ սակաւաթիւ մարդոց առջեւ ճառ խօսելու համար, միշտ կը շրջապատուի այս անձնապահ խումբով: Երբ նախարարական խորհուրդ կը գումարուի Փալացցօ Վէնեցիայի մէջ, դուռներն ու սանդուղները միշտ կը պաշտպանուին այս հրացանակիրներով, որոնք սուինները ցցած, թոյլ չեն տար որ եւ է մէկը Առաջնորդին մօտենայ առանց արտօնութեան:

Անծանօթ սուզանաւ մը Սեւ ծովու մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ խորհրդաւոր սուզանաւ մը նշմարուած է Սեւ Ծովու մէջ, սեպտեմբեր 4ին: Մաքսային պաշտօնեաները կը պնդեն թէ սուզանաւին շրջագէտը տեսած են Ինէպոլուի նաւահանգիստէն մօտ մէկ մղոն անդին: Մինչ այս մինչ այն, Թրքական «Վաթան» շոգենաւը մեկներ է նաւահանգիստէն, եւ սոր վրայ սուզանաւը ջուրին տակ մտնելով անհետացեր է:

Անգլիական շրջանակներու մէջ մեծ վերապահութեամբ ընդունելով այս լուրը, չեն կարծեր որ օտար սուզանաւ մը աչք առնէ մինչեւ Սեւ ծով երթալ, Թրքական կառավարութեան վերջին ազդարարութենէն յետոյ, որ կը սպառնար ի հարկին ընկղմել:

Սքիրոսի բացերը (Եգէական) ընկղմած խորհրդային նաւը կը կոչուի Բլակոյեւ: Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ յարձակող սուզանաւը Սպանիոյ ազգայնականներուն դրօշը կը կրէր:

Ցունաստանի մէջ ալ մտահոգութիւն կը տիրէ, այս դէպքերուն հետեւանքով:

Չին-ճափոնական պատերազմը

Ճափոնական կառավարութիւնը 35 միլիոն Ֆրանք վարկ պահանջեց խորհրդարանէն, պատերազմը յառաջ տանելու համար: Միեւնոյն ատեն մեծագումար վարկեր պիտի պահանջէ, նոր մարտանաւերու շինութեան համար:

Առջի օր օդանաւային յարձակում կատարուած ըլլալով Ճափոնի վրայ, Թոքիոյի մէջ կը կասկածին թէ Խ. Միութիւնը կ'օգնէ Չինաստանի: Այս կասկածները կը հաստատուին մանաւանդ անոր համար որ, Ճափոն հրամայեց օդանաւային պաշտպանութեան մարզանքներ կատարել Թոքիոյի մէջ, որ ունի վեց միլիոն բնակիչ եւ Օզաքայի մէջ (3 միլիոն): Ճափոնցիները կը կարծեն թէ Խ. Միութիւնը եթէ յարձակի, պիտի գործէ իր օդանաւերուն միջոցաւ, առանց որ եւ է ազդարարութեան զարնելով Ճափոնի, Մանչուրիոյ եւ Քորէայի զինուորական կեդրոնները: Միւս կողմէ կը ծանուցուի թէ 72 խորհրդային օդանաւեր հասած են Շանկայ:

*** Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Շանկայի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, Չինացիները խորտակած են ճափոնական մեծ յարձակողականը, անել կացութեան մը մատնելով 60000 ճափոնցի զինուորներ: Զօրք ցամաք հանելու փորձ մըն ալ ձախողեցաւ, եւ 2000 Ճափոնցիներ սպաննուեցան:

»»»» • ««««

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, մօտ 100000 զինուորներ իրարու դէմ դիրք բռնած են Սարակոսայի ճակատին վրայ (70 քիլոմ.): Հանրապետական կառավարութիւնը շարք մը յաղթանակներ կը ծանուցանէ: Ապստամբներն ալ յառաջ կը խաղան Աստուրիայի ճակատին վրայ:

ՆՍՏՈՒԿ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ հռչակեցին ինքնաշարժի գործարանի մը բանուորները, Նանթէօի մէջ, գրաւելով ամբողջ հաստատութիւնը: Գործատէրերը կը մերժեն բանակցիլ, քանի հաստատութիւնը գրաւուած կը մնայ: Ուրիշ գործարաններու մէջ ալ խլրտումներ կը տիրեն:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Պուքրէշ պիտի երթայ հոկտեմբերին, եթէ հաւատանք Պերլինէն հաղորդուած լուրերու:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ կը հեռագրեն թէ չորս Արաբներ սպաննուեցան Կարկուրի հողագործական գաղութին մէջ: Ամէն օր յարձակումներ կը կատարուին երկու կողմէն ալ, հետզհետէ ծանրացնելով կացութիւնը:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Այսօր, կիրակի Սեպտ. 5ին, ժամը 2.30ին

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:

Կը մասնակցին բազմաթիւ երիտասարդական, հայրենակցական եւ հասարակական խմբակցութիւններ:

Խօսք կ'առնեն Պ. Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Հայ Ցպայէց), ՀՐԱՆԴ Գ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ (ֆրանսերէն), Զօմ:

Ուխտագնացութեան կը մասնակցին Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկի մասնաւոր պատուիրակութիւն մը իրենց դրօշակով: Խօսք պիտի առնէ իրենց ներկայացուցիչ Պ. ՏԻԻԹՕ:

Բացման խօսքը պիտի ըսէ Միութեան նախագահ Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ:

Կը հրաւիրուի փարիզեան հայ հասարակութիւնը խուռներամ փութալ այս նուիրական այցին:

ՀԱՒԱՔԱՎԱՅՐ.— Փլաս կամպէթթային նայող Փէր Լաշէզի գլխաւոր մուտքին առջեւ, ժամը 2.30ին:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Մէթրօ Փլաս կամպէթթա: օթօպիւս 26 — 96 P.C. եւայլն:

Ուխտագնացութենէն անմիջապէս յետոյ Փլաս-կամպէթթայի վրայ 202 Rue des Pyrenéesի կոկիկ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ընկերական ճաշ: փափաքողները կրնան մասնակցիլ:

ՃԱՇԻՆ ԳԻՆԸ 15 ՖՐԱՆՔ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ ի նպաստ Սափրիչներու Հանգստեան Տան (Maison de Retrait)

19 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Salons Marignyի սրահներուն մէջ, 26 Cours Marigny

Մէթրօ Château Vincennes

Ներկայ կ'ըլլան՝ Սափրիչներու Սէնտիքայի նախագահը եւ վարչութեան անդամները. Սափրիչներու Հանգստեան Տան Յանձնախումբի նախագահը՝ M. Mornot:

Կը մասնակցին սափրիչներու թատերական խումբը, ղեկավարութեամբ M. Mafiaի, եւ Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ M. Jacometի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կանանց մազերու վերջին նորաձեւութեանց ցուցադրութիւն

Երգ, պար եւլն.: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ այրերու 8 ֆրանք, կիներու 6 ֆրանք:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette. Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատ կ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 1 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարած ըլլայ բաժանորդագրութի ցառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուածք:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

3—9 Սեպտ.

Երեկոյները ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Merlusse de Marcel Pagnol et Lune de Miel

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 ժամուան ստմակ զեղչուած գինով

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ: ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ Pelletier կամ Cadet

Աղանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով:

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար:

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Assureur—conseil

Ancien combattant volontaire de l'armée Française

2e. etage, 94 Rue Lafayette, Paris (9e.)

Téléphone; Provence 20—07. Métro; Poissonnière

Ամէն տեսակի ապահովագրութիւններ՝ վստահելի ընկերութիւններու մօտ, նպաստաւոր պայմաններով: Ապահովագրական փոլիսներու վերստուգում, էքսփէրթիս, արկածի եւ հրդեհի խնդիրներու կարգադրութիւն, ըրքուր (recours). վիճելի խնդիրներու բարեկամական եւ դատարանական կարգադրութիւն: Նաթիւրալիզասիոնի, ամուսնութեան, ասիսթանս (assistence)ի, հաշուական խնդիրներու օրինական հետապնդում: Հաշուական տոմարներու կազմակերպութիւն՝ համաձայն նոր օրէնքներու, էքսփէրթիս, պիլան եւ հարկային վարչութեան մօտ հետապնդում: Պաշտօնագրերու խմբագրութիւն: Ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Կատարեալ գաղտնապահութիւն, արագ կարգադրութիւն, չափաւոր գին:

Կ'ընդունի ամէն օր, կէսօրէ վերջ ժամը 14—19:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, Հեռ. Prov. 51-79

Ապրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով: Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները: Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը: Կը ծախենք Լօթըրի Նասիօնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ: Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում: Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ MARDI 7 SEPTEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3518

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՊՂՏՈՐ

Անհրաժեշտ չէ հնչալից բառեր եւ բացատրութիւններ գործածել, ապացուցանելու համար միջազգային կացութեան ծանրացումը: Միայն ճառերու եւ ժողովներու տեղատարափը եւ օրուան վարիչներու իրարանցումը շատ բան կը խօսին այդ մասին : Եւ դեռ կան երեւոյթներ որ անմատչելի կը մնան հասարակ մահկանացուներու համար :

Իսկ օրուան նորութիւնը, Միջերկրականի եւ Սեւ Ծովու սահմանակից պետութեանց ուղղուած հրաւէրը՝ միջազգային խորհրդաժողովի մը համար, ինքնին պերճախօս պատկեր մը կը ներկայացնէ, իբրեւ լրացուցիչ մաս: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք անոր սրընթաց կազմակերպումը, առանց լրիւ ծրագիր մը մշակուած ըլլալու :

Արդարեւ, խորհրդաժողովը պիտի գումարուի այս շաբթու իսկ, ուրբաթ օր, 10 սեպտեմբեր:

Շատոնց առաջարկուած էր այդպիսի ժողով մը, Ֆրանսայի կողմէ. բայց ամէնէն առաջ Մեծն Բրիտանիան էր որ չլսելու գալ կու: Իսկ երբ յաճախադէպ դարձան «խորհրդաւոր» սուզանաւերու յարձակումները Միջերկրականի եւ Եգէականի մէջ, մինչեւ Տարտանէլ, եւ բրիտանական նաւեր ալ վնասուեցան, Լոնտոն ընդ առաջ գնաց Փարիզի ծրագրին: Եւ ահաւասիկ ժողովի հրաւէրը, երկու օրուան խորհրդակցութենէ մը վերջ :

Տարակոյս չկայ թէ ժողովը ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ անգամ մը եւս պայթեցնելու փոխադարձ կիրքերն ու քինախնդրութիւնները, մեղադրանքներն ու յարձակումները, ինչպէս Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ, որ մատնուած է կատարեալ անելի մը, ամիսներէ ի վեր :

Արդէն սեպտեմբեր 10ի ժողովն ալ Լոնտոնի մէկ մանրանկարը պիտի կազմէ, թերեւս աւելի փոթորկալից քան միւսը :

Արդէն իսկ, իտալական եւ գերմանական թերթերը թթու խօսքեր կ'արտասանեն անոր մասին, եւ, բուն օրակարգէն աւելի, կը յուզեն այլապէս ծանրակշիռ խնդիրներ.— Հռոմ-Պերլին առանցք, կարմիր վտանգ, Ազգերու Դաշնակցութեան սնանկութիւն, Փաշական կարգ ու սարքի պաշտպանութիւն եւայլն : Ժողովին կազմակերպութեան եղանակն անգամ ծաղրի առարկայ դարձած է:

Երբ ըսենք թէ փաշական եւ հիթլէրական թերթերը իրենց ներշնչումն ու հրահանգները կը ստանան ուղղակի օրուան իշխանութենէն, դիւրին է եզրակացնել թէ ինչ կը նշանակէ երկու պետութեանց մամուլին այս դիրքը:

Զուգընթաց՝ « Ժընեւի մօտ» սարքուած այս խորհրդաժողովին, պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ Մուսոլինի Գերմանիա պիտի երթայ սեպտեմբեր 24ին, գլուխ գլխի խօսակցելու, որոճալու համար Հիթլէրի հետ :

Այս առթիւ ծրագրուած պատրաստութեանց շքեղութիւնն իսկ՝ յաւելուածական ցոյց մըն է, չեշտելու համար այցելութեան բացառիկ արժէքը: Եւ արդէն գերմանական եւ իտալական մամուլը չի ծամծմեր բառերը, պանծացնելու, ուռեցնելու համար անոր նշանակութիւնը: Նոյնինքն Մուսոլինիի թերթը կիրակի օր կը բացատրէր թէ սովորական այցելութիւն մը չէ այս :

Անգամ մը եւս կը հաստատուի, ուրեմն, որ Հռոմ - Պերլին առանցքը հետզհետէ կը դառնայ գործօն եւ վճռական ազդակ մը, ձգտելով եթէ ոչ վեր ի վայր շրջել Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հաւաքական ապահովութեան վրայ հիմնուած քաղաքականութիւնը, գոնէ խոշոր ճեղքեր բանալ անոր մէջ :

Դարձեալ Մուսոլինիի բերանն է որ այդ եզրակացութեան կը տանի, հեգնելով «կարծեցեալ եղբայրակցութեանց դիակը» եւ «այսպէս կոչուած բարեկամութեանց ուրուականը »:

Մթնոլորտի թանձրացման եւ յարաճուն մտահոգութեանց ուրիշ ակներեւ ապացոյց մը կը կազմէ Լէօն Պլումի կիրակնօրեայ ճառը՝ Վէլիզիի մէջ :

Քիչ անգամ քաղաքական վարիչներ, կեդրոնական դէմքեր այնքան չեշտակի մատնանշած են սպառնացող վտանգը: Նախորդ վարչապետին խօսելու ձեւը, շարադրութեան նուրբ եւ վէտվէտուն հիւսուածքն անգամ չի կրնար պարտկել անոր մէջ խտացած անձկութիւնը: Եւ ընդհանուր է այդ անձկութիւնը , երբ նկատի ունենանք թէ՝ ուրիշ հեղինակաւոր դէմքեր ալ գրեթէ նոյն լեզուն կը գործածէին նոյն օրը, հոդ չէ թէ ընտրական պայքարի եւ ներքին տագնապի առիթով :

Լէօն Պլում պարզելով զանազան դէպքեր եւ երեւոյթներ, եթովպական պատերազմէն մինչեւ սպանիականը, չինեւճափոնականը եւ սուզանաւերու յարձակումները, կը հարցնէր բացայայտ մտահոգութեամբ .

— « Կարելի՞ է սահմանափակել այս վտանգները: Ցնորք չէ ըսել թէ խաղաղութիւնը անբաժանելի է, քանի որ այս բոլոր խնդիրները իրարու կապուած են, իրարմէ կախում ունին: Եթէ սպանիական պատերազմը չըլլար, Ճափոն թերեւս աւելի խոհեմութեամբ շարժէր: Պետութիւն մը (հաւանաբար Անգլիա) կրնար աւելի կորովի դիրք մը բռնել Եւրոպայի մէջ, եթէ հարկադրուած չըլլար այսքան մօտէն հետեւիլ Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն: Կացութիւնը տարբեր պիտի ըլլար Ծայր. Արեւելքի մէջ, եթէ Ճափոնի թոյլ տրուած չըլլար Մանչուրիա արշաւել: Կացութիւնը տարբեր պիտի ըլլար, եթէ Եթովպիոյ աշխարհակալութիւնը կատարուած չըլլար »:

Փոխ - վարչապետը դեռ աւելի պերճախօս օրինակներ յիշեց, օրինակ՝ Սանթանտէրի գրաւման տօնակատարութիւնը՝ Հռոմի մէջ, կամ խելագար զինարշաւը, « որուն մենք ալ հարկադրուած ենք հետեւիլ»,— յանգելու համար հաւաքական ապահովութեան բանաձեւին :

Բացատրեցինք, արդէն, թէ ի՛նչ կը խորհին միւսները, այդ մասին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

»»»» • ««««

Անգլիա եւ Ֆրանսա ժողովի կը հրաւիրեն

ԻՏԱԼԻԱՆ, ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ, ԱԼՊԱՆԻԱՆ, ԵԳԻՊՏՈՍԸ, ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ, ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ, ՌՈՒՄԱՆԻԱՆ, ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր, ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները համախորհուրդ հրաւէր մը ուղղեցին Միջերկրականեան եւ Սեւ ծովու սահմանակից 12 պետութեանց, խորհրդաժողով մը գումարելու համար: Ժողովը տեղի պիտի ունենայ սեպտեմբեր 10ին, Ժընեւի մօտ: Առաջին առթիւ հրաւիրուած են Իտալիա, Եուկոսլավիա, Ալպանիա, Եգիպտոս, Թուրքիա, Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Գերմանիա եւ Խ. Միութիւնը: Վեց պետութիւններ, — Իտալիա, Յունաստան, Եուկոսլավիա, Թուրքիա, Եգիպտոս եւ Ալպանիա 1936-ին դաշնագիր մը ստորագրած են, ընդծովեայ պատերազմի մասին: Դաշնագիրը կը տրամադրէ նախապէս տեղեկութիւն տալ, առեւտրական նաւերու վրայ յարձակելէ առաջ, ինչպէս եւ ուրիշ յանձնառութիւններ, որ սահմանուած են ընդծովեայ պատերազմը մեղմացնելու: Այդ սկզբունքներէն ոչ մէկը յարգուած է սպանիական պատերազմի ընթացքին : Իսկ երբեք Սեւ Ծովեան պետութիւնները հրաւիրուած են այն հիման վրայ որ Սեւ Ծովը Միջերկրականի մէջ կը պարպուի: Գերմանիա հրաւիրուած է որովհետեւ կը դանգատէր թէ ինքն ալ յարձակման ենթարկուած է, եւ յետոյ անոր համար որ Գերմանիա գործօն դեր կը կատարէ Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին մէջ: Այնպէս որ, խորհրդաժողովը տեսակ մը մանրանկարը պիտի ըլլայ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին, եւ, բացի Փորթուկալէն, քով քովի պիտի բերէ այն բոլոր պետութիւնները որոնք Լոնտոնի մէջ կ'որոճան մէկ տարիէ ի վեր:

Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնած են որ ուրիշ պետութիւններ ալ կրնան հրաւիրուիլ, եթէ անհրաժեշտ համարուի խորհրդաժողովին առաջին նիստէն վերջը (ուրբաթ օր): Կը յուսացուի թէ բոլորն ալ պիտի ընդունին հրաւէրը: Հանրապետական Սպանիա չէ հրաւիրուած, որովհետեւ ան է վէճին առանցքը, եւ յետոյ անոր համար որ չեն ուզեր իբրեւ պատերազմիկ ճանչնալ եւ հրաւիրել Զօր. Ֆրանքօն :

Երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա վերջնապէս համաձայնեցան հրաւէրներու մասին, անգլիական կառավարութիւնը հրահանգներ ուղղեց իր դեսպաններուն , որպէսզի խորհրդակցին իրենց Ֆրանսայի պաշտօնակիցներուն հետ:

Հաւանական է որ կարգ մը պետութիւններ որոշ վերապահումներ ընեն: Օրինակ, իրազեկներ կը կարծեն թէ դժուար պիտի ըլլայ վիճարանութիւնները սահմանափակել օդանաւային եւ ընդծովեայ յարձակումներու վրայ: Միւս կողմէ ընդհարումներ, փոխադարձ մեղադրանքներ անխուսափելի են: Իտալական մամուլը այժմէն դիտել կու տայ թէ խորհրդաժողովը լաւ պատրաստուած չէ եւ կը բողոքէ Խ. Միութեան մասնակցութեան դէմ: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Անգլիա հաւանեցաւ Ֆրանսայի առաջարկած ժողովին, միայն անոր համար որ «Ֆրանսա սպառնացած է քաշուիլ ոչ-միջամտութեան ժողովէն, եթէ այսպիսի ժողով մը չհրաւիրուի»: Վիրժինօ Կայտա, որ Մուսոլինիի թարգմանը կը համարուի, կը գրէ թէ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը մէջտեղ կը դնէ Եւրոպայի ամբողջ ապագան եւ Փաշական վարչաձեւերու պաշտպանութիւնը : « Ասոր համար է որ Գերմանիա նոյնքան շահագրգռուած է որքան Իտալիա: Բոլշեւիկեան յարձակումները Միջերկրականի մէջ կը հարկադրեն Իտալիան եւ Գերմանիան գործօն պաշտպանութեան մը դիմել եւ պիտի նպաստեն զօրացնելու Հռոմ - Պերլին առանցքի ոգին եւ գործունէութիւնը »:

« Փօփոլօ տ'Իթալիա», Մուսոլինիի անձնական օրկանը, կը բացատրէ թէ Առաջնորդին Պերլին ճամբորդութիւնը «պարզապէս քաղաքավարական այցելութիւն մը չէ, այլ միջազգային քաղաքականութեան վերաբերեալ գործ մը : Եկած է ժամանակը լքելու դիակը կարծեցեալ եղբայրակցութեանց, որոնք երբեք գոյութիւն չեն ունեցած, եւ միեւնոյն ատեն այսպէս կոչուած բարեկամութեանց ուրուականը որ աժգունեցաւ պատժական անօրինութեանց եւ Սպանիան բոլշեւիկացնելու փորձին մէջ »:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամբողջ չինական եզերքները պաշարուած

Վերջին լուրերու համաձայն, զինուորական գործողութիւնները հետզհետէ կը ծաւալին եւ մօտալուտ է մեծ ճակատամարտ մը: Գլխաւոր դիրքերուն վրայ դէմ դիմաց կը գտնուին 150000 Չինացիներ եւ 60000 Ճափոնցիներ: Այս վերջինները գրեթէ ամբողջովին պաշարած են չինական ծովեզերքը: Ճափոնական մարտանաւերն ու օդանաւերը անընդհատ կը ռմբակոծեն չինական դիրքերը , իբրեւ նախապատրաստութիւն յառաջիկայ ճակատամարտին: Անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները նորէն պահանջեցին որ ճափոնական մարտանաւերը եւ չինական զօրքերը քաշուին Շանկայի օտար թաղամասերու անմիջական շրջականերէն : Իբրեւ պատասխան, միջազգային թաղամասին բացերը խարսխած ճափոնական թնդանօթակիրները կիրակի օր սկսան ռմբակոծել չինական դիրքերը :

Չինական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ճափոնցիները ծանր պարտութիւն մը կրեցին, կորսնցնելով վեց քաղաքներ: Ճափոնցիներն ալ իրենց կարգին յաջողութիւններ կը ծանուցանեն :

Հեռագրի մը համաձայն, Չանկ - Քայ - Շէկ, Չինաստանի վարչապետ - սպարապետը, բացարձակ դիկտատոր հռչակուած է մինչեւ պատերազմին վերջը :

*** Օգոստոս 15էն ի վեր 20000 հոգի սպաննուած են Շանկայի մէջ :

Անաստուածներն ալ Ցթայինի դէմ

Ռիկայէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 5 թուականով.— Չեկան հաստատեց թէ անաստուածներու միութիւնը դարձած է հակասթալինեան գործունէութեան բոյն, գրեթէ դադրեցնելով իր բուն աշխատանքները: Այս առթիւ ձերբակալուեցան շատ մը վարիչներ :

»»»» • ««««

ՆԻՒՐԷՆՊԷՐԿԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ բացուեցաւ երէկ: 400 օդանաւեր կը սաւառնէին: Ժամը 4ին երբ վար իջաւ Հիթլէրի օդանաւը, բոլոր կոչնակները հնչեցին: Աւելի քան մէկ միլիոն այցելուներ խռնուած են Նիւրէնպէրկի մէջ, հիթլէրական համագումարին առթիւ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

— « Ռումէն բարեկամ մը, որուն հայասիրական զգացումներուն վրայ տարակուսելու պատճառ մը չունինք , անցեալ օր մեզի կ'ըսէր բառ առ բառ, ակնյայտնի վրդովումով մը.

— Աս ի՛նչ գայթակղութիւն է. հայ վաճառական մը մէկ գիշերուան մէջ 800,000 լէյ կորսնցուցեր է Սինայայի քազինոյին մէջ. սխալ է անշուշտ բոլոր Հայերուն դէմ վրդովուիլ այս մէկ հատիկ դէպքին համար. բայց ի՞նչ պիտի մտածէ ռումէն հանրային կարծիքը, մանաւանդ այս օրերուն՝ երբ օտար տարրերուն վտանգը կը զգայ որ եւ է ատենէ աւելի. պիտի չըսէ՞ թէ օտարները կուգան կը կեղեքեն տեղացին, ու հարիւրհազարներ կը մսխեն այսպէս մէկ գիշերուան մէջ. չէ՞ք կրնար քիչ մը ձեր Հայերուն աչքը բանալ ...

Պիտի չուզէինք ակնարկուած Հայուն պարագան խօսքի նիւթ ընել հոս, եթէ մէկ հատիկ դէպք մը ըլլար ան : Բայց վաղուց է որ այդ գումարներուն արձագանգը ռումէն հանրային կարծիքին մէջ կը պտտի՝ Հայ անուան շուրջ ալ հիւսելով տակաւ դժգոհութեան, նոյնիսկ վրդովանքի մթնոլորտ մը, որ երթալով կը թանձրանայ, ըսպառնալով օր մը իրաւ պայթիլ»:

Այս տողերը կը քաղեմ Պուքրէշի «Արազ»էն: (26 օգոստոս):

Բացառիկ պարագա՞յ մըն է Սինայայի Քազինոյի այս պատմութիւնը : Հապա ո՞վ փորձեց գրել պատմութիւնը Մոնթէ-Քարլոյի քազինոյին հայկակա՛ն փառքերուն ...

Ո՞վ կրցաւ նկարագրել այնտեղ պարպուած քարքերը եւ հաշուել մըսխուած միլիոնները :

Ո՛վ իմացաւ անունը այն ոսկի հոր- քերուն, որ հալեցան մէկ գիշերուան մէջ, իրենց ետին ձգելով միայն «խան» մը :

Իրազեկ մը կը պատմէ թէ այդ կողմերը, եթէ չեմ սխալիր՝ Նիսի մէջ կ'ապրի մեծահարուստ «խան» մը, որ ոչ իսկ բարեւ կու տայ իր ազգակիցներուն, որ ունի օտար կին մը՝ աւելի մարդամօտ, քիչ - շատ հետաքրքիր հայկական ցաւերու, քան ինք :

Դէպի վեր, Փարիզի եւ Մարսէյլի միջեւ, հայաշատ քաղաքի մը մէջ, կը գտնուին երեք եղբայրներ, որոնք միլիոններ շինած են կամ կը շինեն ափառթըմաններ շինել - ծախելով,— եւ սակայն եթէ չորս - հինգ հատ 2 — 3 ֆրանքնոց տոմսակ դրկես, հանրօգուտ նպատակի մը համար, կը բաւականին վար դնել միայն մէկը:

Փարիզի ցուցահանդէսին եգիպտական տաղաւարին մէջ, ամէնուն ուշադրութիւնը գրաւած է արեւելեան աղբիւր մը, սիրուն եւ կարկաչուն : Նուիրատուն է՝ Հայուհի մը, Զուիցերիայէն, ինչպէս կը ցուցնէ արձանագրութիւնը :

Արդ, Կ. խաչի վարչութիւնը վերջերս հայերէն եւ ֆրանսերէն կոչի մը հետ հարիւրնոց նուիրատոմս մը ղրկեր է այս տիկնոջ, մանուկներու օդափոխութեան կայանին համար,— իսկ ազնուաշուք հանըմը ետ կը դրկէ տոմսակը :

Իրաւունք ունին այս էֆէնտիներն ու հանըմները:

Պէտք կա՞յ զբաղիլ այսպիսի «հայկական բաներով» , երբ կարելի է փայլիլ քազինոներու, ցուցահանդէսներու, փլաժներու եւ քապարէներու մէջ, հոգ չէ թէ օր մըն ալ գլորին գլխիվայր, անհետ եւ անպատիւ:

Մեր պատմութիւնը ի՞նչպէս կրնար դառնալ միջազգային, եթէ չունենայինք «վերջէն տեսածներ»ու այս պըսպղուն շքախումբը :

ՎԱՀԷ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

»»»» • ««««

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ տարեկան այցը՝ Անդրանիկի գերեզմանին, Փէռ Լաշէզի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան: Ներկայ էր ստուար բազմութիւն մը, Փարիզէն եւ զանազան վայրերէ: Աւանդական հոգեհանգիստը կատարեց Վահան քհնյ. Խոյեան : Բացման խօսքէն վերջ (դոկ. Գ. Բաղտասարեան), ճառեր խօսեցան Շ. Միսաքեան, Հրանտ Փաստրմաճեան (ֆրանսերէն), Հայ Սպայից Միութեան ներկայացուցիչը՝ Բժ. Գէորգեան, Վարդգէս Ահարոնեան, Ազգին Մարտիրոսեան (ի դիմաց Մարսէյլի մասնաճիւղին): Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներու դաշնակցութեան ներկայացուցիչը՝ Պ. Մոռիս տ'Ուալրթօ, գրաւոր ճառ մը կարդաց զոր պիտի հրատարակենք ամբողջութեամբ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Ցունաստանի ազգ. դպրոցներուն նոր տագնապը

« Նոր Օր »ի մէջ կը կարդանք (1 սեպտեմբեր).—

Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցաւ կրթական նախարարութեան մէկ պարտաւորիչ օրէնքը մասնաւոր վարժարաններու մասին, որոնց կարգին կը դասուին մեր ազգային վարժարաններն ալ :

Օրէնքը մեր վարժարաններուն համայնական հանգամանքը չի ճանչնար եւ երբ այդ ալ ընդհանուր կանոնին մէջ կը դասէ զանոնք, ինչ ինչ դիւրութիւններ տալով հայերէն լեզուի ուսուցման համար :

Հայ շրջանակները խորապէս վրդովուեցան տեսնելով որ դարաւոր ազգային իրաւունքները կ'անտեսուին բարեկամ Յունաստանի մէջ եւ հայերէն դասաւանդութիւնները կը սահմանափակուին :

Մեր կարծիքով, դիմումը անօգուտ է եւ կրնայ թիւրիմացութիւններու պատճառ ըլլալ: Պէտք է ջանալ առաւելագոյն օգուտը քաղել օրէնքին ընձայած դիւրութենէն, կրթական քննիչներուն հետ համախորհուրդ, հայերէնի ուսուցման յատկացնել ինչ ինչ պահեր, որոնք անօգտագործելի կը մնան :

Շատ բան կախում ունի կրթական քննիչներու բարեացակամութենէն, ինչպէս դիտել տուած էր կրթական նախարարն ալ: Կարելի է հաւանութիւն ստանալ անոնցմէ որ առաւօտուն դասաւանդութիւնը փոխանակ ժամը 9ին սկսելու, 8ին սկսի եւ այդ մէկ ժամը յատկացուի հայերէնի դասաւանդութեան. այս կերպով կ'ունենանք փոխանակ վեցի՝ 12 պահ ծրագրին մէջ եւ վեց պահ ծրագրէն դուրս :

ԿՐԴՈՎԻՉ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Նոր կռիւներ Թուրքերու եւ Արաբներու միջեւ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն (27 օգոստոս).—

Անտիոքի Քուսէյրի շրջանէն կառավարութեան ղրկուած հեռագրի մը համաձայն, Քուսէյրի շրջանին մէջ, Արաբներու եւ Թուրքերու միջեւ սոսկալի կռիւներ ծագած են, որոնց միջոցին վիրաւորուած են բազմաթիւ Արաբներ :

Կռուին պատճառ եղած է Թուրքերու կողմէ գումարուած մեծ հաւաքոյթ մը, որուն միջոցին խօսուած են գրգռիչ ճառեր Արաբներու դէմ: Հաւաքոյթէն վերջ ցոյցեր տեղի ունեցած են եւ զէնքեր պարպուած: Ոստիկան զինուորներ հասնելով ցրուած են խռովարարները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

II

Իր դիմացը նստում է 25 — 26 տարեկան մի երիտասարդ, թխամորթ, երկարաւուն դէմքով, վար կախուած քթով եւ անհանգիստ մշտաշարժ աչքերով: Խնամքով սանտրուած մազերը սուաղած, գրեթէ կպած են գանգոսկրին: Ուրիշներից փոխ առած քաղաքավարական շարժ ու ձեւերով, որոնք այնքան են վայելում իրեն, որքան նիհարակազմ մէկից փոխ առնուած հագուստը կարող է վայելել լայնաթիկունք եւ գիրուկ մէկին:

Այս չորս հոգին ճաշասրահ են մտնում բոլոր ճաշողներից առաջ եւ ելնում են սեղանից ամենքից վերջը, երբ սրահը պարապ է արդէն:

Ճաշը մի սրբազան արարողութիւն է, որի բոլոր ծէսերը իրենց յատուկ մանրամասնութիւններով ջերմեռանդութեամբ կատարում են այս չորսը: Ո՛չ մէկ կերակուր, ո՛չ մէկ անուշեղէն յետ չի ղրկւում այդ սեղանից: Ամէն կերակուր նրանց սեղանի համար բերւում է աւելի մեծ քանակութեամբ, քան միւս սեղաններին: Յաճախ, միեւնոյն կերակուրը երկրորդ անգամ է հրամցւում նրանց:

Խօսում են բարձրաձայն, ծիծաղում են աղմուկով, ասես իրենք մենակ են սրահի մէջ: Չեն նայում իրենց շուրջը եւ հայեացքները յառած են պնակներին, մինչեւ վերջին պատառը վար իջնի իրենց կոկորդներից:

Ուտելու ժամերից դուրս տախտակամածի վրայ կողք կողքի չորս երկար բազկաթոռների վրայ փռուած, արածելուց յետոյ որոճացող եզների նման աչքերը փակ, անասնական երանութեան մէջ շնչում են ծովի օդը եւ, թւում է, արեւի ճառագայթներն են որսում այն ձեւով, որ չլինի թէ ուրիշներին մի քանի ճառագայթ աւելի բաժին ընկնի, մինչդեռ իրենք նաւի տոմսերին վճարել են նոյնքան, որքան ուրիշները՝ ոչ մէկ սէնթ պակաս, բայց եւ ոչ աւելի: Դրամ են վճարել եւ իրենց տուած ամէն մէկ սէնթի փոխարէն հատուցում են պահանջում զբօսախնձորով, բիֆթէկով, ապուրով, սուրճով, կարկանդակով, պաղպաղակով, արեւի ճառագայթներով եւ ծովի օդով:

Երկրորդ օրը եփած խեցգետինի գոյնի մորթ ունեցող կնոջ եւ իր կողքը նստող երիտասարդի արեւահար դէմքերի վրայ մորթը ճաքճաքել եւ ճերմակ թաղանթներ էր գոյացրել:

Արեւից առնելիքը առել են:

Նիւ Եորքի մի հրեայ ընտանիք է, որ ամառային արձակուրդի ճամբորդութիւն է կատարում դէպի Անգլիա:

X

Մեր սեղանի շուրջը ինձնից եւ տիկնոջիցս բացի երբեմն մի երիտասարդ զոյգ է նստում: Ամուսինը բարձրահասակ, թուխ, երկարաւուն դէմքով, խիտ մազերով, որոնք առատօրէն իւղուած եւ խնամքով սանտրուած են, խոշոր, մսոտ քթով, որի վրայ հեծել է ամերիկեան անճաշակ մի ակնոց, հորթի աչքերով, փոքր բերանով եւ հաստ շրթունքներով: Կինը՝ կարճահասակ եւ նիհար՝ փոքրիկ աղջկայ տպաւորութիւն է թողնում: Իր դէմքը՞: Մէկը այն դէմքերից, որոնք հեռու են գեղեցիկ լինելուց, իսկ տգեղ կոչուելու համար բաւականաչափ տգեղ չեն: Մազերը կարճ կտրած եւ անխնամ: Իր ամբողջ պահուածքի մէջ տղամարդուն հաւասար դղալու մի ճիգ կայ: Ծխում է, բայց ամուսնուց տարբեր ծխախոտ: Քիչ անգամ թոյլ է տալիս որ իր ծխախոտը ամուսինը վառէ:

Երբ առաջին անգամ մօտեցանք մեր սեղանին, այդ զոյգը արդէն նստած էր: Պարոնը ոտքի ելաւ, բաճկոնակի կոճակների միջից դուրս քաշեց անձեռոցիկը եւ գլուխը դէպի մէկ կողմ թեքած բարեւեց տիկնոջս: Իր բարեւը վերադարձրի իր տիկնոջը:

Ճաշն անցաւ լուռ:

Երբ եկաւ սուրճը եւ ծխախոտները վառուեցին, դիմեցի պարոնին.

— Նիւ Եորքի՞ց էք գալիս:

— Այո՛, իսկ դո՞ւք, դուք է՞լ Նիւ Եորքից:

— Այո՛, մենք էլ Նիւ Եորքից ենք գալիս: Ո՞ւր էք գնում, երեւի Փարիզի ցուցահանդէսը տեսնելու:

— Ո՛չ, գնում եմ Անգլիա մեր կոլէժի յանձնարարութեամբ պրպտումներ կատարելու, գրելու համար իմ առաջին գիրքը:

Եւ պարոնը տուեց անունը ինչ որ Թամբլի թէ Թամբըլի, որի կենսագրութիւնը պիտի գրի:

— Իսկ դո՞ւք, երեւի այցելութեան էիք եկել Ամերիկա, այնպէս չէ՞, — հարցրեց պարոնը:

— Ոչ, ես Նիւ Եորք եմ բնակւում, ամերիկեան քաղաքացի եմ, ծագումով հայ:

— Հա՞յ, օ՜, այդ շատ հետաքրքրական է: Նիւ Եորքում շատ հայ գորգավաճառներ կան, այնպէս չէ՞: Մենք ճանաչում ենք Հայերին: Շատ, շատ տառապած, շատ կոտորուած ժողովուրդ են Հայերը: Ի դէպ, դուք կարդացել էք Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Լերան քառասուն օրերը»: Միթէ ճի՞շդ է այն բոլորը, ինչ որ գրել է Վէրֆէլը:

— Այո՛, իրաւունք ունէք, շատ տառապած ժողովուրդ ենք: Բայց պիտի գիտնաք, որ տառապել ենք ազատութեան համար պայքարելու պատճառով: Դուք, Ամերիկացիներդ, դժբախտաբար միայն մեր տառապանքների մասին էք լսել: Դուք չէք լսել մեր պայքարների մասին եւ այդ է պատճառը, որ զարմանքով հարցնում էք, թէ արդեօք ճի՞շդ է Վէրֆէլի գրածը: Այո՛, Վէրֆէլի գրածը բացարձակ ճշմարտութիւն է եւ այն էլ ճշմարտութեան մէկ փոքրիկ մասը միայն: Մուսա Լերան հերոսական դիմադրութեան նման դիմադրութիւններ տեղի են ունեցել նաեւ Վանում, Շապին Գարահիսարում, Այնթապում եւ Ուրֆայում եւ այն էլ շատ աւելի աննպաստ պայմաններում, քան Մուսա Լերան հերոսական պայքարը:

— Ի՞նչ էք ասում: Մենք այդ բոլորի մասին տեղեկութիւն չունինք:

— Եւ չէիք կարող ունենալ, քանի որ Հայերի մասին ձեզ խօսողները եղել են մարդիկ, որոնք աշխատել են ձեր գութը շարժել եւ դրամ հանգանակել Հայերի անունով: Իսկ դրա համար պէտք էր պատմել ձեզ Հայերի տառապանքների եւ ոչ թէ նրանց պայքարների մասին: Ամերիկացիների մեզ այդպէս ներկայացնողները եղել են ձեր միջնորդները: Մինչդեռ Ամերիկայի մեծ նախագահներից մէկը՝ Ուիլսընը պաշտպան կանգնեց մեր դատին, որովհետեւ տեսաւ, որ մենք ինքներս կռւում ենք այդ դատի համար: Չէ՞ որ ձեր նշանաբաններից մէկն է՝ «Օգնիր քեզ, որ Աստուած էլ օգնէ քեզ»:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Ես ի՛մ անուշ Հայաստանի
արեւահամ բառն եմ սիրում:
Եղ. Չարենց

Օձի ձագուկներ, հայրենիքը եւ հայրենասիրութիւնը դարձուցած վաճառքի առարկայ, խանութպանական առեւտուր, կ'անարգէք մեր զգացումները:

Հայրենասիրութիւնը մենաշնորհի վերածած, անոնք ամէն տեղ կը բռնադատեն հայրենասէր երիտասարդութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ, մենք այս մարզոց օձիքէն պիտի բռնենք օր մը: (Այդ օրը պիտի գայ անպատճառ ցոյց տալու համար թէ ո՞վ է բուն դաւաճանը):

Հերոսներ արեան եւ արցունքի հեղեղներու մէջ մաքառեցան, կուրծք մաշեցուցին, ի խնդիր ազատ հայրենիքի մը: Անոնք երիտասարդութիւն, ընտանիք եւ հանգիստ չունեցան. մարտնչեցան, տքնեցան, որպէսզի այս տարաբախտ ժողովուրդը իր արդար հողին տէրը դառնայ:

Բայց աւա՜ղ, ամէն բան տակնուվրայ եղաւ: Հայ հերոսին արիւնով ստեղծուած մանուկ Հայաստանը նորէն բռնապետութեան ճիրաններուն տակ ինկաւ, հայ ժողովուրդին դարերու երազը մնաց երազ: Տեսէ՛ք մեր մինուճար հայրենիքին մռայլ պատկերը,— հալածանք, աքսոր եւ խմբական գլխատում, առանց դատի եւ դատաստանի, հալածանք բոլոր անոնց հանդէպ, որ Հայաստանի գրականութիւնը կը ծաղկեցնէին, բոլոր անոնց դէմ, որ կը զգային թէ «մըր սահմանն ճեղ է. ժողովուրդի ճեղուքից բաբից է»:

Ո՞ւր են Հայաստանի գրականութեան մշակները,— Գ. Մահարին, Ակսէլ Բակունցը, Վ. Թոթովենցը, Զ. Եսայեանը, Ալազանը եւ դեռ շատեր...

Այս մռայլ հեռապատկերին հանդէպ ի՞նչ կ'ընէ արտասահմանի մտաւորական երիտասարդութիւնը, որո՞ւն կը սպասէ իր արդար զայրոյթը յայտնելու համար:

Պիտի արթննա՞յ հայկական արտասահմանը, իր հայրենիքին մէջ կատարուած հալածանքներուն առթիւ:

Այս ժողովուրդը ստեղծագործ է, հերոս է, գեղեցիկ է, եւ պէ՛տք է ազատ ըլլայ, մտածելու եւ ստեղծագործելու ճամբուն վրայ: Ամէնէն առաջ տարագիր երիտասարդութեան պարտքն է պոռթկալ, ձեռք ձեռքի եւ սիրտ-սրտի տալով: Մեզի կ'իյնայ ազգային մէկ ճակատով բողոքել այս վերջին հալածանքներուն դէմ, որ իրական աղէտ մը կը կազմեն:

Հերի՛ք է այսքան տառապանք, քեզի մատաղ, արեւ ժողովուրդ:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզէն պատահական թղթակից մը հետեւեալ խիստ շահեկան յօդուածը գրած է Ն. Ֆրայէ Փրէսի համար.

Անգլիական թերթեր վերջերս ընդարձակ յօդուածներով սա տեսութիւնը կը պարզեն, թէ արդեօք Մեծն Բրիտանիա չափազանցութիւն ըրած կ'ըլլա՞յ՝ իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ Ֆրանսայի հետեւելով: Փարիզի մէջ ալ անպակաս են մարդիկ, որոնք խիստ կը դանգատին, թէ իրենց արտաքին նախարարութիւնը Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատանին մէկ մասնաճիւղը եղած է: Քննադատութեան այս զուգահեռականութիւնը ապացոյց մըն է, թէ դիւանագիտական մարզին մէջ անգլեւֆրանսական աշխատակցութիւնը իրօք շատ մտերմական է: Հասած է ներուժութեան այն աստիճանին, ինչպէս մեծ հրկիզումին սկիզբը, Սիրալիր Համաձայնութեան (Entente Cordiale) ծաղկեալ շրջանին, ինչ որ սակայն արգելք մը չեղաւ որ Փուանքարէ, պատերազմի յայտարարութեան օրուան մէջ իսկ իր մանր մտահոգութիւնները չյայտնէր, թէ արդեօք Անգլիա ինքզինքը նոյն Համաձայնութեան պատճառաւ պարտաւորուած պիտի չզգա՞ր օգնութեան փութալու իր դաշնակցին:

Փարիզ վերջին տարիներս կրկին եւ կրկին մեծամեծ զոհողութիւններ ըրած է՝ շփումը չարունակելու համար Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան հետ, որ — ինչո՞ւ ծածկել — երբեք կարուկ եւ պայծառ չէ այդ քաղաքականութեան գաղտնիքներուն չնուիրուողներուն համար: Ոչ մէկուն համար գաղտնիք է, թէ 1936 Մարտ 7ին Ֆրանսայի իրաւացի դիւրազգածութիւնը, անոր հակազդեցութիւնը, Լոքարնոյի Դաշինքին չեղեալ համարուիլը եւ Գերմանիոյ կողմէ Հռենոսեան մարզին զինուորականացումը բոլորովին տարբեր հետեւանքներ պիտի ունենային, եթէ Քէ տ'Օրսէի (Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան) մարդիկը, յետ հասուն խորհրդածութեան, սա տրամադրութեան եկած չըլլային, թէ աւելի լաւ է արտաքին ակարութեան տեսարան մը ընծայել աշխարհի, քան ձեռնարկել իսկոյն գործողութեան մը, որուն չուզէ Անգլիա յարիլ կամ աջակցիլ: Այս դիւանագիտական տագնապութեան նուազոյն յաջողութիւնը եղաւ անգլիական երաշխաւորութեան նոր խոստում մը, քանի որ հինը չեղեալ կամ անզօր կը համարուէր Լոքարնոյի Դաշինքին չեղեալ համարուելովը: Ոչ մէկ տարակոյս կրնայ գոյութիւն ունենալ նաեւ այն մասին, թէ Սպանիական Հարցին մէջ ալ Ֆրանսական վերապահումները Անգլիոյ բռնած դիրքին համեմատական կ'երթան: Ու եթէ Ֆրանսա, Պերլին — Հռոմ առանցքին յայտնի շարժումին հակառակ, Ռուսիոյ հետ իր ունեցած դաշինքին ոյժը չըհրապարակեց նոր ցոյցով մը կամ գործունէութեամբ մը, մանաւանդ երբ հիմնական ընդհանուր գլխատումները եւ գնդակահարութիւններն ալ Խորհրդ. Միութեան վարկը չէին կոտրած, դերագաս համարեցաւ Անգլիոյ հետ աշխատակցութիւնը, սպասողական ընթացք մը բռնելով: Շատերը Ֆրանսայի այս վարմունքը իրաւ տկարութիւն կը նկատեն:

Այդ շատերը հիմա ամէն օր աչքի առջեւ կը բերեն դիւանագիտական կացութիւնը, այն մտքով թէ Ֆրանսայի այս հաշիւը ուղի՞ղ է արդեօք: Բայց դիւրին չէ այս գործին մէջէն ելլել: Քննադատողները միայն աջեր կամ համայնավարները չեն, որոնք սակայն Ֆրանսական շահերը չեն միայն որ կը նկատեն, այլ աջակողմեաններուն մէկ մասն ալ: Այս վերջիններուն մեծագոյն մասը համամիտ չէ որ «լատին ցեղակից»ին հետ (Իտալիա) բնական դաշինք մը զոհուի Անգլիոյ հետ վաղանցիկ ուխտի մը: Առանցմէ դուրս կարեւոր լրագրողներ Ֆրանսական վարկին համար տկարութիւն կը կարծեն արտաքին պաշտօնատան այս վարմունքը: Այս ընդդիմադիր կամ քննադատող շրջանակները կը խորհին թէ, երկար ատեն է ի վեր Պլըֆ մը գոյութիւն ունի միջազգային դիւանագիտութեան մէջ, դիւար նպատակի մը համար համոզելու, նորքին ուժգին կարեւոր մտերմութենէ եւ անկեղծութենէ զուրկ գործերու շուրջ վաղանցիկ, հետեւաբար վաղափուկ տրամադրութիւններու գոյութիւն մը, վերջապէս ինչ որ կը կոչուի Պլըֆ, որուն եթէ թէ զոհ կ'երթայ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը ի շահ ուրիշ պետութեան մը (Անգլիա), առանց սուղ խաղաղութիւնը ապահովելու իրեն սպառնացող վտանգէն: Վերջապէս ընդհանուր կարծիքը այն է թէ «փոքրագոյն չարիք»ի քաղաքականութիւն է զոր կը վարէ Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիոյ հետ իր հանրածանօթ աշխատակցութեամբ:

Կառավարութիւնը կրնայ այս քննադատներուն պատասխանել, թէ ծայրայեղ աջակողմեան քանի մը անպզեցիկ քաղաքագէտները միայն բացառութիւն ըլլալով, արտաքին քաղաքականութեան արժէքաւոր մասնագէտները, ինչպէս նաեւ հանրային կարծիքին ստուար մեծամասնութիւնը նոյնքան յարգ կուտան Անգլիոյ հանդէպ Ֆրանսայի բարեկամութեան: Անգլիոյ հետեւիլ թէ ոչ— բուն խնդիրը այս չէ, այլ թէ միջազգային կնճռոտ ու վտանգաւոր հարցերու շուրջ պէ՞տք է միթէ որ Ֆրանսա արտասովոր մղումի մը, գործունէութեան մը յանկարծ ենթարկէ ինքզինքը, իրերու ներկայ ընդհանուր վիճակին մէջ: Կրնայ Ֆրանսա ինքնաբաւ ըլլալ, բայց սակայն այս կացութեան մէջ կրնա՞յ միթէ մղել Ֆրանսան տեսակ մը անկախ վարմունքի, առանց շրջահայեցութեան: Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ ճշդիւ անվիճելի վարդապետութիւն դարձած է որ հարցը, թէ անգլեւֆրանսական աշխատակցութիւնն է որ խաղաղութիւնը կը պահպանէ: Մանաւանդ կը տիրապետէ սա՛ համոզումը, որ ճշմարիտ ըլլալու շատ կարեւոր հիմեր ունի, Մ. Նահանգներու աջակցութիւնն ալ կերպով մը կ'ապահովուի, ինչպէս եղաւ համաշխարհային պատերազմին ատեն, նոյնիսկ չէզոքութեան օրէնքներուն հակառակ: Արդէն քանի մը ամիսէ ի վեր Փարիզի մէջ մէ՛կ շունչով կ'արտասանեն թէ՛ Լոնտոնը թէ՛ Ուաշինկթընը, եւ անգլեւֆրանսականի փոխարէն կը գործածեն անգլեւսաքսոն — Ֆրանսական բարեկամութիւնը: Իրաւ է որ Անգլիացիներու, ոչ նուազ նաեւ Ամերիկացիներուն ձգտումն է վարանիլը, ձեռք չտալը կանխաւ, գրաւոր կապակցութիւններու տակ չմտնելը, եւ սակայն անշուշտ յայտնապէս շատ մը անպատեհութիւններ ունի եւ մտահոգութիւններ կը պատճառէ Ֆրանսայի, քանի որ Ֆրանսացիներն ալ կը միտին իրրեւ իրական ապահովութիւն նկատել գրաւոր յանձնառութիւնները, իրաւական բանաձեւ մը ըստ օրինի խմբագրուած, վերջապէս՝ համաձայնագիր մը: Բայց կ'երեւի, այս մասին ալ գիրար հասկցած են, որովհետեւ, որ կողմէն ալ դիտուի, Ֆրանսական արտաքին քաղաքականութեան բեւեռը, գործօն կայքը Անգլիոյ կողքին ըլլալն է:

X

Դիտելի է որ, ի բացակայութեան գրաւոր համաձայնութեան, Լոքարնոյի դաշինքին Գերմանիոյ կողմէ չեղեալ համարուելէն վերջ, Իտըն, բրիտանական կառավարութեան անունով, յայտարարութիւն մը հրատարակեց, թէ Անգլիոյ բոլոր ուժերը, ցամաքի, ջուրի վրայ եւ այերքին մէջ պիտի գործածուին վանելու ո եւ է յարձակում Ֆրանսայի դէմ, բաւական է որ այս վերջինէն դրդուած չըլլայ այդպիսի յարձակում մը: Յայտարարութիւն մը որ նկատի առնուեցաւ բոլոր արեւմտեան տէրութիւններուն կողմէ եւ համարուեցաւ Պաշտպանողական Զինակցութիւն մը, նոյնքան հզօր եւ փոխադարձ, որքան երբեմնի «Սիրալիր Համաձայնութիւնը»:

Յետոյ Անգլիա միջնորդն է Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ: Եթէ Փարիզի եւ Լոնտոնի փոխադարձ համաձայնութիւնը չըլլայ, դժուար թէ Ամերիկա ի նպաստ Ֆրանսայի շարժում ընէ, քանի որ մանաւանդ պարտքի խնդիրներու առթիւ ամերիկեան հանրային կարծիքը այնքան պաղեցաւ հինգ տարի առաջ: Յետոյ, Անգլիոյ տենդոտ պատրաստութիւնները Ֆրանսայի եւ արեւմտեան տէրութիւններուն հաւաստիք մը եղած են թէ Ճօն Պուլ այդ ուժերէն միայն իր սեփական շահերուն կամ երկիրներուն պաշտպանութեան համար չի յատկացներ: Ահա ուրեմն տեսակ մը նիւթական ապահովութիւն ալ:

Մանաւանդ անգլեւիտալական յարաբերութիւնները աչքի առջեւ ունենալով, տարակոյս չկայ թէ անգլեւֆրանսական բարեկամութեան նորագոյն մէկ արդիւնքը պիտի ըլլայ որ Իտալիա Մեծն Բրիտանիոյ հետ համաձայնութեան գալէ վերջ, այդ համակցութեամբ միեւնոյն ժամանակ Ֆրանսայի հետ հասկացողութեան մը պիտի գայ, պիտի պարտաւորուի գալ: Ոչ մէկուն համար գաղտնիք չէ թէ անգլեւիտալական խօսակցութիւններուն մէջ բնաւ զանց առնուած չէ Ֆրանսան: Այնպէս որ այդ խօսակցութիւններէն ըստ արժանւոյն պիտի ծագի արեւմտեան նոր ուխտ մը իրականութիւնը, եթէ յանկարծական եւ այժմ անհաշուելի դէպքեր վերի վայր չըրջեն գոյքն ու կայքը Եւրոպայի: Մեծն Բրիտանիոյ բարեկամութիւնն է որ, ինչպէս վերը ակնարկեցինք, դէշ ժամերուն, Ֆրանսայի կ'ապահովէ գործակցողներ, ինչպէս Լե-

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914–1924

Բաւական խօսակցելէ վերջ, Քիւրտը խղճաց մեզի եւ չուզեց ուրանալ թէ Հայու հացը շատ կերած էր, հետեւաբար ըսաւ.— Մի վախնաք, ձեզի բան չենք ըներ, երկու եղբայրդ ալ մեզի կը տանիմ: Ես զաւակ չունիմ, դուք ինծի զաւակ կ'ըլլաք իսլամ դառնալով: Ընկերներուն պատմեց, անոնք ալ հաւանութիւն յայտնեցին: Յետոյ ոտքի ելանք: Քիւրտը ինք մանուկը ուսերուն վրայ առաւ եւ խիտ անտառներուն մէջէն քալեցինք, կէս ժամէն հասանք Քիւրտին գիւղը, որ հազիւ 25 — 30 տնակ կը համարուէր: (Գիւղին անունը չեմ յիշեր): Երբ գիւղ հասանք արդէն կէս օր էր: Ընկերները բաժնուեցան իսկ մենք Քիւրտին տունը գացինք: Քիւրտը պառաւ մայր մը եւ երիտասարդ կին մը ունէր, որոնք մեզի շատ սիրով եւ գուրգուրանքով ընդունեցին: Բաւական հոգնութիւն առնելէ վերջ, կէս օրուան ճաշի նստանք: Հաւ, փիլաւ, եւ մածուն բերած էին: Քիւրտին երիտասարդ կինը փոքրիկը կողքին առնելով ձեռքովը կերակրեց: Ինծի մեծ զարմանք պատճառեց, երբ սկսաւ մանուկին հետ հայերէն խօսիլ: Կը մտածէի,— Արդեօք Հա՞յ է, բայց դիմագիծը Հայու չի նմաներ: Իսկ եթէ Հայ չէ, ուրկէ՞ պիտի գիտնայ այսպէս մաքուր Հայերէն խօսիլ: Անհամբեր էի, կ'ուզէի խօսիլ, հասկնալ կնոջ ով ըլլալը: Եթէ այս կինը հայ է, ի՞նչպէս անոր ամուսինը, եւ պառաւ կինը առանց դժկամակելու արտօնութիւն կուտան Հայերէն խօսելու: Չէ՞ որ Քիւրտը անտառին մէջ կ'առաջարկէր որ երկու եղբայրներս իսլամ ըլլանք:

Դառն մտահոգութեան մէջ ընկղմած էի, երբ դուռը զարնուեցաւ: Քիւրտը գնաց դուռը բանալու, բայց շուտ վերադարձաւ: Մայրիկին եւ կնոջ հետ խօսելէ վերջ դարձաւ ինծի եւ ըսաւ.

— Տղաս, այլեւս հոս պիտի մնաս, եղբօրդ հետ: Շուտ կը վարժուիք խօսիլ մեր լեզուն, մոռնալով Հայերէնը:

Խօսքը աւարտելէ վերջ մեկնեցաւ: Կ'երեւի գացած ընկերները եկած էին Հայ որսալու:

Քիւրտին տունը մէջ առ մէջ քանի մը սենեակներէ կը բաղկանար: Պառաւը քաշուեցաւ առանձին սենեակ մը քնանալու համար, իսկ երիտասարդ կնոջ գիրկը քնացած էր մանուկը: Այս պատճառաւ ներս տարաւ եւ պառաւին կողքին պառկեցուց: Քանի վայրկեան վերջ ես եւ Քրտուհին առանձին էինք: Նախ սկսաւ Թուրքերէն խօսիլ ինծի հետ, բայց ես չպատասխանեցի: Դարձեալ կրկնեց որ չվախնամ եւ համարձակ խօսիմ: Որովհետեւ շատ քիչ Թուրքերէն գիտեմ, լաւ չեմ հասկնար: Այն ատեն սկսաւ Հայերէն խօսիլ: պատմեց թէ Մալըացի է (Խարբերդ): «Մեր գիւղացիները Հայ էին եւ շատ բարի մարդիկ, Արմենուշ անուն հայ ընկերուհի մը ունէի, հարուստի աղջիկ, ան ինծի հայերէն գրել կարդալ սորվեցուց, բայց ծնողքէս վախնալով քիչ կրցայ սորվիլ: Հազիւ թէ մէկ տարի եղաւ ամուսնութիւնս»: Չկրցաւ շարունակել եւ սկսաւ արտասուել: Վերջապէս պատմեց թէ հայ երիտասարդ մը կը սիրէր, անոր սիրոյն շատ շուտ կրցաւ սորվիլ Հայերէնը: «Ինչ նամակներ ունիմ պահուած, ամուսինս կը կարծէ թէ ընկերուհիս գրած է ինծի»: Յետոյ ծրար մը բերաւ, քակեց եւ ինծի տուաւ քանի մը հայերէն նամակներ, ըսելով «կրնա՞ս կարդալ»: Դժբախտաբար ոչ, ըսի որպէսզի հասկնամ թէ իսկապէս հայերէն կարդալ գիտէ՞ թէ ոչ: Եւ ի՞նչ տեսնեմ, — ինծմէ աւելի յաջող կարդաց եւ անգամ մը եւս ինծ առաջարկեց որ եթէ կարդալ գիտեմ, չմերժեմ: Կասկածս բոլորովին փարատուած էր, առի նամակը եւ այսօրուան պէս կը յիշեմ:

« Սիրելի Զէքիյէս, քաղցր նամակներդ կը կարդամ, բայց ե՞րբ, ե՞րբ պիտի ծագի այն արշալոյսը որ քեզ կոչեմ Զարուհի, փոխան Զէքիյէի: Գիտեմ, ամէն խոստումդ լիովին կը կատարես, իմ սիրոյս կեանքդ անգամ կը զոհես, եւ գիտեմ, հակառակ ամէն դժուարութեան յանձն առնելով կը սիրես զիս, մանաւանդ կրօնքի հարցը, բայց երբ դուն քաղցր սիրտդ հաւատարմօրէն նուիրած ես ինծի, այն ժամանակ տարաբախտ մահը կրնայ բաժնել մեզի ուրիշ ոչ ոք, սիրելիդ՝ Վարդգէս:

Օգտուելով մեր առանձնութենէն, պատմեցի բովանդակ գաղտնութիւնս եւ խնդրեցի որ մանուկին լաւ հոգ տանի, ի սէր իր հայ սիրահարին: Նոյնպէս ըսի որ ես երկար պիտի չկրնամ մնալ այստեղ, քանի որ ծնողքիս կարօտը շատ կը տանջէր զիս, եւ ինչ գնով որ ըլլայ պէտք է մեկնիմ: Բարեսիրտ Քրտուհին խոստացաւ ամէն պարագայի տակ լաւ խնամել հայ մանուկը, եւ հայերէն խօսիլ անոր հետ, որպէսզի մայրենի լեզուն չմոռնայ: Յետոյ խօսեցաւ հայ ազգի բնաջնջման մասին եւ խրատեց որ եթէ ողջ մնամ, ուր որ ալ ըլլամ չմոռնամ հայ կոչումս: Խօսքով քրտանամ, կամ թրքանամ, բայց ոչ էութեամբ:

Այս սրտաճմլիկ խօսակցութեան մէջ էինք, յանկարծ դուռը զարնուեցաւ: Քրտուհին ատրճանակը ձեռքին մէջ գնաց դուռը բանալու, ես ալ քանի մը քայլ հեռաւորութեամբ հետեւեցայ: Եկողը Քիւրտ մըն էր որ սկսաւ քիւրտերէն խօսիլ երիտասարդ Քրտուհիին հետ: Ես բան մը անգամ չկրցայ հասկնալ: Քանի մը վայրկեան խօսակցելէ վերջ, Քիւրտը մեկնեցաւ: Ստիպուեցայ հարցնել թէ ո՞վ էր այս Քիւրտը եւ ի՞նչ խօսեցաւ: Ազնիւ Քրտուհին չծածկեց ինծմէ թէ ամուսինս լուր ղրկած է որ այս իրիկուն տուն պիտի չգայ, կարելի է քանի մը օր չգայ: Ի՞նչու համար.— Հայերէ թալանուած իրեղէնները, եզները, կովերը, գոմէշները, ձիերը, ջորիները, հայու արիւնոտ շալակը անգամ պիտի բաժնեն: Անշուշտ դառն էր ինծի համար, շատ դառն, նորէն խորտակուեցաւ սիրտս, եւ լացի ժամերով: Բարի Քրտուհին մօտեցաւ ինծի, գուրգուրանքով որբեց արցունքս, սեղմեց գլուխս կուրծքին վրայ եւ լացաւ: Տակաւին չէր մոռցած հայ երիտասարդ սիրահարը, գիտէր թէ ան ալ հազարաւոր երիտասարդներու հետ պիտի նահատակուէր:

Անցած էր մօտ երեք ժամ, կարծես մէկ վայրկեան անցած ըլլար: Յանկարծ պառաւը ձայնեց հարսին: Քրտուհին անմիջապէս լուաց երեսը եւ այնպէս ներս գնաց:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(6)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, [illegible] եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈԳԻՆ

Արդեօք նշմարեցի՞ք, Միջազգային Ցուցահանդէսին մէջ, զուիցերական մտաւորին վերնայարկը, մէկ մեթ-րէն աւելի մեծութեամբ զունաւոր կը-տաւը՝ որ պատին փակցուած է, եւ կը ներկայացնէ Տիրամայրը ոտքի կանգնած ու իր բազուկներուն մէջ ա-ռած Յիսուս մանուկը, ամէնէն տակն ալ գրուած Ս. Ընտանիք հայերէն խոշոր տառերով: Կրնաք երեւակայել թէ մարդ ի՛նչ կը զգայ օտար տաղա-ւարի մը մէջ՝ ուր երբեք միտքէդ չան-ցնիր հայկական ձեռարուեստի մը գո-յութիւնը, այն ալ հայ տառերով: Կը տարակուսէի աչքերուս, այնպէս որ առանց ձեռագործին նրբութիւններով զբաղելու, աչքերս յառած մնացին մեծաքանչ լեզուի գիրերուն... Ու-րեմն ի՞նչ բան ունի, անտարակոյս արժէքաւոր եւ հայկական գործը, օտար տաղաւարի մը մէջ որ մեզի հա-մար պատուաբեր է, եւ որուն համար մասնաւոր տեղ մը յատկացուցեր են, զուիցերական շատ մը ձեռարուեստ-ներու կարգին, ու հակառակ եղած արգելքին, ամէն ոք կը մղուէր շօշա-փելու չահեկան այդ կտաւը, հաւա-նաբար առանց մեծ բան մը կարենալ հասկնալու գործէն:

Չաւատալով հանդերձ անոր թանկ արժէքին, կը հիանամ այն անծանօթ հայ տիկնոջ ազգասիրութեան որ չէ մոռցած իր ծագումը եւ հայ մնալու նախանձախնդրութիւնը ունի: Դուրս ելլելուս կրցայ ստուգել տաղաւարին տեղեկատու տիկնէն, թէ յիշեալ ձեռ-արուեստը հայ տիկնոջ մը գործն է եւ անոր ամուսինը Զուիցերացի մըն է:

Պերճախօս չէ՞ք գտներ անծանօթ հայ տիկնոջ նախանձախնդրութիւնը, իր զոզարիկ կտաւով եւ իր թանկար-ժէք աշխատութեամբ, հոգ չէ թէ կրօնական բովանդակութեամբ:

Ն. Աղամալեան

հաստան, Ռումանիա եւ Եուկոսլա-վիա, կամ, նուազագոյնը, կ'ապահո-վէ որ անոնք ուրիշ ճակատի վրայ չգտնուին:

Ուրիշ շատ աւելի կարեւոր ու ծան-րակշիռ պատճառներ կան, որոնք կը մղեն Ֆրանսան, Մեծն Բրիտանիոյ բարեկամութիւնը անխախտ պահելու: Սպանիոյ դէպքերը եթէ տարբեր հան-գամանք ստանան, Անգլիա դերազանց նեցուկ մըն է, պահպանելու համար ֆրանսական հաղորդակցութիւնները հիւսիսային Ափրիկէի հետ, ապահո-վութիւնը Պիրէնեան սահմաններուն եւ Մարոքի թեւարկութեան: Անգլիա ոչ միայն պաշտպանողական զինակիցն է Ֆրանսայի, այլեւ եւրոպական մէջ-նորդը, այլեւ Եւրոպայէ դուրս զանա-զան շահերու:

Իբրեւ վերջին, բայց ոչ նուազ կա-րեւոր ազդակ մը եւս անգլեւֆրանսա-կան բարեկամութեան.— Ֆրանսա Անգլիոյ հետ միասին քալելով, ըլլայ Եւրոպայի, ըլլայ Եւրոպայէն դուրս, ռուսական դաշնակցութեան տաղտու-կէն ալ ազատուած կ'ըլլայ, այսինքն՝ ազատուած ո եւ է վտանգէ, որ կրնայ ռուսեւֆրանսական զինակցութենէ մը բղխիլ:

Թարգմ. Գերմ. ***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Խորհ. Հայաստան» խմբագրականի մը մէջ (5 օգոստ.) կը գանգատի, որ շինարարական կազմակերպութիւննե-րը «խայտառակ յետամնացութեամբ» բոլորեցին առաջին կիսամեակը: Շի-նարարական կազմակերպութեանց վա-րիչներուն, Գոգունցի, Յ. Միրզոյեա-նի եւ Աղաբէկեանի «ապուշային ան-հոգութեան» պատճառով, կիսատ կը մնան շինութիւնները, իսկ պետու-թեան դանձին հարիւր հազարներով վնաս կը պատճառեն:

Իսկ Ա. Շահսուվարեան, Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդին նախագահը, շինարարական կազմակերպութեանց վարիչներուն «ապուշային գործունէ-ութեան» մասին խօսելով, այսպէս կը գրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ (4 օգոս-տոս).—

Կոմերիտմիութեան փողոցին մէջ թիւ 50 տունին բնակիչ Միսաք Ծա-ղարեան սենեակ մը կը շինէ իր բնա-կութեան համար: Քաղաքային Խոր-հուրդը կը հրամայէ քանդել շինու-թիւնը, առարկելով որ արտօնութիւն առնուած չէր շինութեան համար: Եւ կը քանդուի: Ցետոյ երեւան կուգայ, որ Քաղաքային Խորհուրդը արտօնու-թիւն տուած էր նախ քան շինութիւ-նը:

Նոր Ազատութեան փողոցին մէջ, շինարարական կազմակերպութեան վարիչները, նախակրթարան մը շինե-լու համար այնտեղ, կը քանդեն 250 բնակիչներու ճամբան, ելեկտրակա-նութեան գիծերը եւայլն, յետոյ թող-լով որ փողոցին բնակիչները իրենց միջոցներով շինեն քանդուած ճամբան եւ ելեկտրականութեան գիծերը:

«Ապուշային անհոգութեան» օրինակ է նաեւ հետեւեալ իրողութիւնը.—

Սունդուկեան փողոցին վրայ, թիւ 35 տունէն երկու տարիէ ի վեր աղբը փոխադրուած չըլլալով, բնակիչները հոր մը կը փորեն բակին մէջ եւ աղ-բը... կը թաղեն:

Կոմերիտմիութեան փողոցին վրայ, թիւ 9 տունի, բնակիչներէն Քաղա-քային Խորհուրդը տուրք կը գանձէ աղբը փոխադրելու համար, բայց աղ-բը կը դիզուի, ոչ ոք կը խորհի փո-խադրել, եւ ստիկանութիւնը կուգայ տուգանք արձանագրելու բնակիչնե-րու հաշւոյն:

ՍԱՐՈՒԽԱՆ ԳԻՒՂԸ

Բայազիտի շրջանին մէջ Սարուխան գիւղը ունի 4202 բնակիչ (929 տուն), 922ը անդամ հաւաքական գիւղատն-տեսութեան:

1935ին գիւղը ունէր 2780 գլուխ խո-շոր եղջիւրաւոր անասուններ, 1937ին՝ 3062 գլուխ:

1935ին գիւղը ունէր 3510 գլուխ մա-նր եղջրաւոր անասուններ, իսկ 1937-ին՝ 6449 գլուխ:

1935ին գիւղին ցանքերուն տարա-ծութիւնն էր 1047 հեկտար, իսկ 1937-ին՝ 1311 հեկտար:

Գիւղացիները հետզհետէ բարեկե-ցիկ կը դառնան, շատեր լքած են ի-րենց գետնափոր բնակարանները եւ մտած լուսաւոր ու մարդավայել տու-ներէ ներս:

Սարուխան գիւղը ունի միջնակարգ վարժարան մը 29 դասարանով, 929 աշակերտներով, 23 ուսուցիչներով, բոլորն ալ Սարուխանցի, դպրոցը հին էր թէեւ վերջերս վերանորոգուած:

Գիւղն ունի նաեւ գիշերային միջ-նակարգ վարժարան ութ դասարանով, ինչպէս եւ մանկապարտէզ մը 70 երե-խաներով:

Զափահասներուն գրել-կարդալ սոր-վեցնելու համար բացուած էր դասըն-թացք մը, որուն կը հետեւէին 569 հոգի:

Սարուխանի մէջ կը գործէ մանկա-բարձուհի մը: Կայ նաեւ բուժարան մը, բայց գիւղը կարօտ է 2—3 բժիշ-կի

Գիւղը կը խորհի հիմնել 2 նոր դպ-րոց, 1 մանկապարտէզ, 1 ակումբ, 1 մարզադաշտ, 1 սինէմա, 1 մայրա-նոց, 1 բաղնիք:

ԿՈՏԱՅՔԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒՄ

Կոտայքի շրջանին մէջ Զառ, Կարա-կալա եւ Մուսա գիւղերը ունին միաց-եալ գիւղական խորհուրդ մը, 51 ան-դամէ բաղկացեալ: Այս երեք գիւղերը յետամնաց գիւղեր էին, այժմ սակայն կարեւոր նուաճումներ են կատարած: Քանի մը տարի վերջ, Զառ, Կարա-կալա եւ Մուսա գիւղերը կ'ունենան լուսաւոր եւ երկյարկանի բնակարան-ներ, գեղեցիկ պարտէզներով եւ հարթ փողոցներով:

Այս տարի հաւաքական գիւղատն-տեսութեան անդամները շինեցին 10 երկյարկանի բնակարաններ: Երեք գիւղերուն մէջ ալ հիմնուած են վար-ժարաններ, ուր կը յաճախեն 800 պա-տանիներ: Զառ, Կարակալա եւ Մու-սա գիւղերը ունին նաեւ մանկապար-տէզ 80 երեխաներով, ու մանկամը-սուր՝ 67 երեխաներով: Ներկայիս կը շինուին դպրոցական նոր շէնքեր: Ե-րեք գիւղերուն միացեալ ջանքերով սարէն խմելու ջուր կը բերուի եւ աղ-բիւր մը կը շինուի: Երեք գիւղերուն մէջ կան միայն 130 հոգի, որոնք գր-րել-կարդալ չեն գիտեր:

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՌՈՒՍ ՎԷՃ ՄԸ

ՏՕՆՔԻՇՕԹԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԸ

Այս խորագրին տակ Պոլսոյ «Ճումհուրիէթ»ի մէջ խմբագրապետ Պ. Եունուս Նատի կը գրէ.—

Մոսկուայի մէջ բոլորովին անսպա-սելի եւ անտեղի յարձակում մը հրա-տարակած է իր վրայ մեր 23 օգոստոսի այն յօդուածը, զոր գրի առած էինք Ջանաքքալէի բացերը անծանօթ ընդ-ծովեայի մը անիծապարտ գործունէ-ութեան եւ դարձեալ ընդծովեայի մը Սարմարայի մէջ երեւալուն կասկա-ծին վրայ:

«Իզվեսթիա» եւ «Փրավտա» թերթե-րու սիւնակներուն մէջ միաժամանակ ժայթքող այս միացեալ եւ խտացած յարձակումին համաձայն, մենք փո-խանակ բացորոշ ըսելով անցնելու թէ անծանօթ ընդծովեան իտալական եւ գերմանական ազգայնականութեան կը վերաբերի, Ռուսիան ալ մէջը խառնող ենթադրութիւններ առաջ քշած եւ այդ-պէսով բարեկամ Ռուսիան փոշոտած ենք. որով այնպէս վճռել հարկ կ'ըլլայ եղեր թէ այդ գրութեան ենթադրու-թիւններով որքան պաշտպանած կ'ըլ-լանք իտալական եւ գերմանական փա-շականութիւնը, նոյնքան զրպարտու-թեան ենթարկած կ'ըլլանք խորհրդա-յին վարչութիւնը: Մինչդեռ մենք ի տես Թուրքիոյ հայրենիքը մօտէն շահագրգռող այդ ընդծովեայի ծովա-հէնութեան, ո՛չ Իտալիան ու Գերմա-նիան պաշտպանած, ոչ ալ Խ. Ռու-սիան ամբաստանած էինք: Երբ աչքէ կ'անցուէր արտաքին պատերազմի մը ձեւը ստացող իբր թէ ներքին սպանիա-կան պատերազմով շահագրգռուողնե-րու թիւերը, այս ընդծովեայի գոր-ծունէութեանց մէջ կապ ու պատաս-խանատուութիւն ունեցող ամէնէն նը-ւազ հաւանական պետութեան Ռուսի-ան ըլլալը յայտնած էինք, ինչ որ բա-ցորոշ կը տեսնուի մեր գրութեան մէջ:

Մեր յօդուածին՝ անոր մէջ չգտնը-ւած իմաստները տալով մեր անձին դէմ յարձակումի առիթներ ստեղծե-լու համար՝ պէտք է կամ հակառակը հասկնալ, եւ կամ, ինչ որ ալ ըլլայ, նախապէս պատրաստուած ըլլալու է նման յարձակումի մը: Առաջին ձեւը թեթեւութեան ընթացք մըն է, իսկ երկրորդ ձեւը մեզ համար միմիայն զարմացում պատճառող երեւոյթ մը կը համարուի:

Ջանաքքալէի դուրսը երկու սպա-նիական նաւերը ընկղմող ծովահէնի գործունէութեան իբր միջոց ծառայող ընդծովեայն մասին մեր ծանօթու-թիւնը, դժբախտաբար այսօր եւս դեռ ենթադրութիւններէ անդին չանցնիր: Եթէ մօտէն գիտնայինք թէ որո՛նք են այն պետութիւնները որոնց կը պատ-կանին այդ ընդծովեաները, ո՛չ մեր ըսելիքին եւ ոչ ալ մեր ընելիքին հա-մար «Իզվեսթիա»յի եւ «Փրավտա»յի ցուցմունքին չէինք սպասեր:

Այս դէպքերուն մէջ հաւանական շահակիցները գլխաւորաբար Ֆրանքօ եւ Վալենցիան, իսկ անոնց ետեւն ալ մէկ կողմէ Գերմանիա եւ Իտալիա, իսկ միւս կողմէ Խ. Ռուսիա դեռ եւս կը պոռչտան զիրար ամբաստանելու համար: Ի՞նչ հարկ երկար խօսելու, ահա «Իզվեսթիա»յի եւ «Փրավտա»յի մեզ դէմ անիրաւօրէն յարձակող ի-րենց վերջին գրութիւնները, որոնց մէջ բացայայտ կերպով մեզի կը բար-կանան թէ՝ ինչո՛ւ զիրք չենք բռներ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ: Այս-պս բաղան միթէ միւսները ամբաստա-նող արտայայտութիւններ չե՞ն:

Գալով Ջանաքքալէի նեղուցէն դուրս երեւցող եւ անոր ներսի կողմն ալ գո-յութիւնը կասկածելի ընդծովեային, ահա հ'ս կը փոխուի կացութիւնը: Ա-սիկա մեր մայր երակին դպող շատ կարեւոր հարց մըն է: Մեր ճիտին պարտքն է գիտնալ թէ որո՛ւ կը պատ-կանի այս ընդծովեան եւ, ո՛րմէ ալ որ գայ, անվարան հարուածել զայն, քաջութեամբ դիմագրաւելով առաջ գալիք բոլոր հետեւանքները:

Անկեղծօրէն կ'ըսենք թէ, խկապէս մինչեւ այսօր չենք գիտեր թէ ի՛նչ է վաճառանիշը այս ծովահէնութեան գործիքին: Իբերայաջորդ երկու դէպքերը մեզի ցոյց տուին որ խաղա-ղութեան շրջանէ դուրս անհրաժեշտ կարեւորութեամբ չարժինք, եւ ուժե-ղապէս կը յուսանք թէ, մեր ջուրերը եկած այս ծովահէնութեան կրկնումի պարագային պիտի կրնանք ճշդել իրա-կանութիւնը:

Մոսկուայի երկու գլխաւոր թեր-թին՝ Խ. Ռուսիոյ բարեկամ Թուրք թերթի մը դէմ կատարած այսպէս ան-արդար եւ անկշիռ յարձակումներէն պէտք կ'ըլլայ հետեւցնել թէ, մէկ կողմ թողունք թշնամութիւնները, շատ տարօրինակ պիտի ըլլար վստա-հութեամբ կապուիլ դիւրաւ քակուե-լիք բարեկամութեանց: Ահա այսպիսի շրջանի մը մէջ կ'ապրինք: Արձանա-գրելով հանդերձ այս կէտը, երկու թերթերուն անտեղի եւ անտրամաբա-նական յարձակումներուն պատճա-ռաւ, մենք չէ որ պիտի փոխենք այն քաղաքականութիւնը որ գծուած է պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ ընթացիկ կենսքինանհրաժեշտու-թեանց եւ վճռական հետեւանքներուն բերումով: Երկու թերթերը ի՛նչ որ ալ ըսած ըլլան, մինչեւ որ հակառակը հաստատուի, մենք համոզուած ենք թէ Թուրքեւռուս բարեկամութիւնը երկու դրացի երկիրներուն համար փոխադարձաբար օգտակար շնորհ մըն է, եւ մենք կը պահենք մեր այս հա-մոզումը:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՏԱՅՔԻ ԳԻՒՂԵՐԸ

«Հայրենիք» ներեեալ խորիրդա-ծուբիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 օգոստ.).

— «Քանի մը օր առաջ գրեցինք թէ կեդրոնական Եւրոպայի ամէնէն ա-կանաւոր կոմունիստներէն մին՝ Վի-լի Շլամ, Վիեննայի երբեմնի կոմու-նիստ օրկան «Րոթէ Ֆահնէ»ի երկար տարիներու խմբագիրը, իր աքսորա-վայրին՝ Զուիցերիայի մէջ, հրատա-րակած է գիրք մը, զոր կոչած է «Սու-տերու Դիկտատուրան», որ անոր նո-րագոյն որակումն է սովետական դիկտատուրայի:

Վերջին մէկ երկու տարիներու սո-վիէթ ռեժիմի ներքեւ, «աշխարհի մէկ վեցերորդ»ի մէջ տեղի ունեցած դէպ-քերը մղած են Շլամը վերաքննութեան ենթարկելու Սովիէթ Միութիւնը եւ իր «բանուորական դիկտատուրան» ու «ստալինեան անձնական» սահմանադրու-թիւնը, եւ յանգած այն եզրակացու-թեան, որ Սովիէթ Միութեան քաղա-քական եւ տնտեսական շէնքը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ սուտերու վրայ բարձրացած դիկտատուրա մը:

Շլամ այժմ կը տեսնէ որ Սովիէթ Միութիւնը կը տառապի նիւթական եւ արտադրական միջոցներէ: Պետական բուռն պրոպականտը չի կրնար ծած-կել այս բացը բանուորներէն, որով-հետեւ անոնք կը զգան բեռան ծան-րութիւնը եւ քաղցին ճնշումը: Ընկեր-վարական յեղափոխութեան գաղափա-րական ըմբռնումն ալ չքացած է եւ տեղը մնացած է միայն մեքենան, դիկ-տատուրական ռէժիմը, որ կը ճգնի ամէն գնով ճնշել ժողովրդական դժ-գոհութիւններն ու ըմբոստութիւնները: Որովհետեւ այլ եւս կարելի չէ դիմել զանգուածներուն՝ յանուն ընկերվա-րութեան բարձր գաղափարներուն, ո-րոնք այսօր վարկաբեկուած են Սո-վիէթ Միութեան ժողովրդական խա-ւերուն մէջ, սովիէթ իշխանութիւնը ապաւինած է ամենէն անգութ քաղա-քականութեան մը՝ անհոգի քաղաքա-կան մեքենայի մը միջոցով:

Եւ այս պատկերին առջեւ՝ Շլամ կ'ամբաստանէ ու կը դատապարտէ ստալինեան ռէժիմը՝ ըսելով.—

«Մենք ընկերվարական եղած էինք, որովհետեւ չէինք կրնար հանդուրժել մարդու մը նզմումին այլ մարդու մը կողմէ: Մենք ընկերվարական եղած էինք, որովհետեւ չէինք կրնար հան-դուրժել մարդկային մշակոյթի կոր-ծանումին ու աւերածութեան: Մենք ընկերվարական եղած էինք, որովհե-տեւ կը հաւատայինք թէ ժողովուրդ-ներու ազատութիւնը ու պատիւը եւ ինքնավարութիւնը ամենաբարձր բա-րիքն էին կեանքի մէջ: Մենք ընկեր-վարական եղած էինք, որովհետեւ մենք կը գտնուէինք ծայրայեղ բեւեռը անոր, որուն պաշտպանն է ֆաշիզմը»:

Շլամի այս խոստովանութիւննե-րուն մէջ մեզի համար ոչ մէկ նորու-թիւն կայ: Մեզի համար, սակայն զարմանալի է, որ Շլամի նման ակա-նաւոր հեղինակի մը աչքերուն թեփե-րը նոր թափած են եւ ան միայն այսօր կը տեսնէ ու կը նկարագրէ բաներ, զորս ուրիշներ աւելի քան տարի ա-ռաջ ու ամբողջ քսան տարի տեսան ու նկարագրեցին:

Զարմանալին այն է, որ Շլամի նը-ման ականաւոր հրապարակագիրը չը-տեսաւ որ Լենին իր «բանուորական դիկտատուրան» կը բարձրացնէր սու-տի պատուանդանի մը վրայ, երբ ան գրաւոր թէ բերանացի կը յայտարա-րէր.— Ստեցէ՛ք, խաբեցէ՛ք, միայն թէ յաղթանակեցէք:

Զարմանալին այն է՝ որ Շլամ առա-ջին օրէն իսկ չկասկածեցաւ թէ Սո-վիէթ Ռուսիոյ մէջ բարձրացուած «բանուորական դիկտատուրան» ամե-նավատ տեսակի անհատական, միա-պետական դիկտատուրա մը կրնար ըլ-լալ, երբ Լենին բացէ ի բաց եւ շնա-կանօրէն յայտարարեց թէ «անհատա-կան, անձնական դիկտատուրան եւ ընկերային դեմոկրասին նոյն բաներն էին»:

Զարմանալին այն է, որ մարդկա-յին ազատութիւնը, ժողովուրդներու պատիւը, ինքնավարութիւնը, մշա-կոյթը այսօր պանծացնող եւ անոնց պաշտպանութեան համար «ընկերվա-րական»դարձած Շլամը տասնեակ տա-րիներով պաշտպանեց ու փառաբանեց անոնք, որոնք Լենին ու Ստալինի գլխաւորութեամբ մօտ քսան տարի ճզմեցին մարդկային ազատութիւնը, ոտնակոխեցին ժողովուրդներու պա-տիւը, ինքնավարութիւնը, աւերեցին ու կործանեցին մշակութային բոլոր արժէքները եւ արեան մէջ խեղդեցին միլիոնաւոր մարդկային էակներ ու չղթայեցին տասնեակներով ժողո-վուրդներու ազատութիւնն ու ինքնա-վարութիւնները»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ○ ««««

ԼԵՒՈՆԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Վանէն Կարին գնացող ճամբորդնե-րու համար՝ Դութախի հովիտէն Ա-լաշկերտի դաշտը անցնելու ամենա-կարուկ ճամբան կը համարուի Ղլիճ Կէտուկը, որ վեց հազար ութ հարիւր ոտք բարձրութեամբ դժուարին վե-րելք մըն է՝ երկու կողմերէն ալ: Հա-յաստան լեռնաշխարհի մէջ, ուր հազ-ուադէպ չեն մինչեւ տասը հազար ոտք բարձրութիւն ունեցող լեռնանցքներ, Ղլիճ Կէտուկը իր սաստիկ թեքու-թեան պատճառով, ամենավտանգա-ւորներէն մէկը կը համարուի:

Սրածայր սարի կողը եզերելով՝ բո-լորովին փճացած ճանապարհը դրեթէ ուղղաձիգ կը բարձրանայ, առանց ո-լորապտոյտ դարձուածքներու ու հա-կառակ կողմէն ջրվէժի նման վար կը թափի: Եթէ ամառնային ամիսներուն Ղլիճ Կէտուկը վտանգաւոր ճանա-պարհ մը կը համարուի, ձմեռուան ընթացքին ձիւնի ու բուքի պատճա-ռով գրեթէ անանցանելի կը դառնայ: Հակառակ այս դժուարութիւններուն, ո՛չ թէ սովորական կարաւանները, այլ նոյնիսկ կառքերը չոր եղանակին կը նախընտրէին այդ ճամբան, փոխանակ Ղարաքիլիսէէն երթալու, որով ճա-նապարհը մէկ օրով երկարած պիտի լինէին:

1913 թուականի օգոստոս ամսուն, Վանէն ճամբայ ելած կարաւան մը, տաժանքով կը բարձրանար Ղլիճ Կէ-տուկը, Ալաշկերտի դաշտը իջնալու համար: Ճամբորդները հետիոտն կը բարձրանային, ժամ առաջ անցքի կա-տարը հասնելու ցանկութեամբ: Կա-րաւանի ձիերն ու ջորիները, կարծես առաջուց ոտքերնին դնելու տեղը որո-շելով, ծանրօրէն կ'առաջանային, մինչ ձիապանները շատ յոգնած ձիերու պո-չերէն բռնած մէկ կը հայհոյէին, մէկ փաղաքշական բացադանչութիւններ կ'արձակէին քրտնաթոր անասունները քաջալերելու համար:

Կէս օր չէր եղած, երբ ճամբորդնե-րէն քիչ վերջ, կարաւանն ալ հասաւ լեռնանցքի բարձրագոյն գագաթը: Հոն, դէպի աջ կողմը գտնուող իջեւ-ւանի կշտին, փոքր հարթութեան վը-րայ, բեռները վար առին ձիապաննե-րը: Ցարդով ու գարիով լեցուն տո-պրակները անցուցին կենդանիներու գլուխներուն, ու իրենք ալ իջեւանի շուքին տակ շրջան կազմած նստան ճաշելու:

Ճամբորդները մեծամասնութեամբ Թուրքեր էին: Երկու Թուրք ընտա-նիքներ, իրենց երեխաներով մէկտեղ, կը վերադառնային Պոլիս՝ Վանի կեան-քը անհանդուրժելի դանալով, մինչ իրենց ամուսինները հարկադրուած կը մնային Վան: Ճամբորդներէն մէ-կը Թուրք պաշտօնաթող սպայ մըն էր, որ կը վերադառնար իր հայրենիքը, իսկ միւս երկուքը Արճէշցի հայ խա-նութպաններ էին: Վերջինները կ'եր-թային Կարին, յաջորդ տարուան հա-մար առումներ կատարելու իրենց խա-նութներուն համար:

Ճամբորդներու խումբը վերջացնե-լու համար պիտի յիշատակենք կիսա-հաշմանդամ մարդ մը եւս, որ Արճէ-շէն միացած էր անցնող կարաւանին: Այդ մարդուն դէմքի ձախ կողմը եղ-ծուած էր: Փայլուն մորթին վրայ կարմիր պալարներ ու աջ երեսին վը-րայ ալ բազմաթիւ կապտաւուն կէ-տեր. բոլորովին այլանդակած էին ա-նոր դէմքը: Ձախ ձեռքի ջիղերը քաշ-ուած, ամբողջ թեւը անբնական կեր-պով կախուած էր ուսէն: Սակայն հա-կառակ կաղալուն, երբ ճամբորդները իջան գրաստներէն, զարմանալի արա-գութեամբ առաջ անցաւ եւ ամէնէն առաջ հասաւ անցքի կատարը

Կարծեմ հարկ չկայ ըսելու թէ՝ այդ հաշմանդամ ճամբորդը ընթերցողի վաղածանօթ Լեւոնն էր: Առանց սպա-սելու ընկերներուն, որոնք անծանօթ մարդիկ էին, Լեւոնը իջեւանէն վեր, քարաժայռի մը վրայ բարձրանալով հոն երկնցաւ, արեւի խանձող ճառա-գայթներուն տակ: Կարծես ո՛չ անտա-նելի տաքը կը զգար եւ ոչ ալ ժայռի ջերմութիւնը: Գլուխը յենած աջ ձեռ-քին, դէմքը դարձուցած դէպի հարաւ, անսահման տխրութեամբ, ծանր մտա-ծումներու անձնատուր եղած կը թը-ւէր:

Հեռուն, ձախ կողմի վրայ կ'երեւէր Սիփանայ սարի քանակով գծուած կա-նոնաւոր կոնը, կարծես երկինքի կա-պոյտի վրայ նկարուած: Աջի վրայ Ախլաթի սարերն էին ու անոնցմէ ա-ւելի հեռուն, մշուշային գծերով՝ կ'ե-րեւէր Նեմրութի հսկայ սարը, որու գագաթը ներս ինկած կը թուէր:

Ծանր թախիծ մը չոքած էր առանց այդ ալ Լեւոնի դաժան դէմքին վրայ: Արդեօք անգամ մըն ալ պիտի տեսնէ՞ր մեծաշուք Վասպուրականը, կը մտա-ծէր Լեւոնը, սքանչելի ծովակը, ամե-հի սարերը, ու այն ժողովուրդը, ո-րուն ծառայելու համար ինքն ու իր ընկերները զոհաբերեցին ամէն ինչ, անգամ մըն ալ պիտի տեսնէ՞ր այն որ հնարաւոր էր զոհաբերել: Արդեօք վայրերը, դաշտ, լեռ ու ձոր, ուր ա'յնքան ընկերներ ինկան հայ ժողո-վուրդի ազատութեան համար. պիտի կրնա՞ր անգամ մըն ալ չոքել Վահէի նուիրական հողաթումբին առջեւ, իր սրբազան ուխտը նորոգելու համար:

Երկարատեւ տարիներու ընթացքին լարուած աշխատանքը, անվերջ թա-փառումները գաւառէ գաւառ, իր մէջ բնածին անժուժկալ աշխատասիրու-թիւնը, խորտակած էին երկաթէ մար-դը, ընկճել էին անընկճելի Լեւոնը: Պէտք էր հեռանար Վասպուրականէն՝ թէկուզ մի երկու տարի արտասահման անցընելու համար, ուր որոշած էր հանգստանալ եւ թէ մանկավարժական դասընթացքներու հետեւիլ, վերա-դարձին աւելի եւս օգտակար լինելու դպրոցական գործին: 1913 թուականի ամրան վերջին մնաք բարովը ըսաւ Ատանց հաւաքուած բազմութեան: Ըն-կերներ, ուսուցիչներ, գիւղական ներ-կայացուցիչներ եկած էին ճամբու դը-նելու իրենց Լեւոնը: Առանց աճապա-րելու գիւղէ գիւղ անցնելով Լեւոնը հասած էր Արճէշ, ուր եւ միացաւ անցնող կարաւանին:

Կը հեռանար Լեւոնը Վասպուրակա-նէն եւ սակայն հոգեկան խոր բեկում մը կը զգար իր մէջ: Մասնաւորաբար վերջին տարիներու ընթացքին զար-մանալիօրէն մեծ յեղաշրջում մը կա-տարուած էր անոր գնահատութեան եւ ժողովուրդի հանդէպ ունեցած վերա-բերմունքին մէջ, Նախասահմանա-դրական տարիներու շրջանին, յեղա-փոխական ծածկուած կեանքի բերու-մով Լեւոնը հաղիւ թէ հնարաւորու-թիւն ունեցած էր հայ ժողովուրդի լայն խաւերուն հետ շփման գալու, մօտէն ծանօթանալու այդ ժողովուր-դներու հետ: Բայց վերջին տարինե-րուն, երբ սահմանադրութեան հո-դի հոգեկան ու բարոյական արժէք-չափման շնորհիւ, ազատ գործելու լայն ասպարէզ բացուեցաւ իրեն հա-մար, որպէս շրջանային տեսուչ եւ որպէս ղեկավար հասարակական գոր-ծիչ, անընդհատ շփման մէջ գտնուե-լով հայ գիւղացիին հետ, կրցաւ ճանչ-նալ զայն: Տեսաւ անոր աչք ծակող բացասական գիծերը, սարկական կեան-քի դարաւոր ժառանգութենէն մնա-ցած, գնահատեց անոր ազգային նը-կարագիր կազմող դրական յատկու-թիւնները: Ճանչցաւ հայ գիւղացին իր իսկական արժէքով, ազատութեան եւ նախապաշարումներու մէջ կորած, ծայրայեղօրէն եսասէր եւ կոպիտ, չարքաշ աշխատող մը, ընդունակ զար-գանալու երբ բարեպատեհ պայման-ներ ստեղծուէին: Մասնաւորաբար ա-նոր մոլեռանդ սէրը դէպի հայրենի երկիրն ու պապենական հողը, անոր դիմագծի յատկանշական դրոշմն էր: Լեւոնը հոգիի ամբողջ կարողութեամբ սիրեց զայն եւ ամբողջովին նուիրուե-ցաւ, աչքաթող եղած գիւղացիի վե-րականգնմանը:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Ըստ «Էլ Ահրար»ի թղթակցին, Անտիոքի շրջաններուն Հայերը, Թուրքերու այս խռովարարական արարքներուն փոխադարձելու համար մեծ ցոյցեր ըրած են եւայլն։

Կը հաղորդուի նաեւ որ Թուրք կառավարութիւնը Ֆրանսական կառավարութենէն եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն պահանջած է քննիչ Յանձնախումբի մը առաքումը Սանճաք, այս յաճախադէպ խռովութեանց պատճառներն ու պատասխանատուները ճշդելու համար։

*** «Էլ Նահար»ի Հալէպի թղթակիցը կը գրէ.—

Անտիոքէն եկող արժանահաւատ անձնաւորութիւն մը կը տեղեկացնէ թէ քաղաքը մշտապէս գոց կը մնայ, գործերը կայուն են, եւ կը տիրէ անբնական կացութիւն մը։ Թուրքեր յայտնապէս գրգռութիւններ կը սերմանեն եւ խռովութիւններ կը յարուցանեն։ Ուր որ Արաբ մը տեսնեն, յարձակման կ'ենթարկեն զայն։ Նէխիլ Արսուզի անուն Արաբ մը երբ զինուորի մը ընկերակցութեամբ Սէրայ կ'երթար, Թուրքերու յարձակման ենթարկուեցաւ։ Զինուորը օդին մէջ գնդակ մը արձակելով յաջողեցաւ փրկել կեանքը Արսուզիին։ Արաբներու դէմ ամէն տեսակ բռնութիւն ի գործ կը դնեն անոնք։

Թուրքիայէն բազմաթիւ զինուած հրոսախումբեր եկած են Սանճաք, մասնաւորապէս խանգարելու համար խաղաղութիւնը։ Այդ բոլորը ծանօթ են տեղական ու ֆրանսական իշխանութեանց, սակայն, դժբախտաբար որեւէ ձեռնարկ չի կատարուիր վերջ դնելու համար խռովութեանց։

*** Միւս կողմէ Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրգռիչ լուրեր հրատարակել։ «Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ (30 օգոստոս).—

Հաթայի (Սանճաք) անկարգութիւնը դեռ կը շարունակուի։ Թուրքերը թէեւ իրենց խանութները բացած են, բայց Հայերը եւ Ալեվի Թուրքերը չեն կրցած բանալ Արաբներուն սպառնալիքին վրայ։ Արաբները կ'ըսեն թէ կրակով պիտի այրեն ով որ առուտուր կ'ընէ Թուրքերէն։ Կ'ըսուի թէ Սուրիոյ դահլիճին մէջ այս օրերս փոփոխութիւն պիտի ըլլայ եւ Տօքթ. Շահպէնտէր եւ Ֆայիզ Հուրի դահլիճին մէջ պիտի անցնին։

Բազմաթիւ զէնքեր երեւան հանուեցան Փարիզի մէջ

Ոստիկանութիւնը երեւան հանեց զէնքի մթերանոց մը, Փարիզի մէջ։ Երկու խուզարկութեանց շնորհիւ մէջտեղ հանուեցան 300 մեքենաշարժ ատրճանակներ, եւ ուրիշ բազմաթիւ զէնքեր՝ Պոլվառ Սեվաստոփոլի եւ ռիւ տը Պէնի մէջ։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան չորս հոգի։ Քննութիւնները եւ հետապնդումները կը շարունակուին։ Ձախակողմեան թերթերը ֆաշական-ազգայնական խմբակցութեանց վերագրելով այս մաքսանենգութիւնը, կը պահանջեն մինչեւ ծայրը հետապնդել գործը եւ խստօրէն պատժել պատասխանատուները։

»»»» • ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ Պերլին այցելութեան առթիւ, գերմանական ռազմափորձերուն ներկայ պիտի ըլլայ մարաջախտ Պատոլյիօ։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏՕՆԸ, որ սարքուած էր կիրակի օր, Վէնսէնի մէջ, մեծ յաջողութիւն գտաւ։ Հինգ հազար աշկերտ-վարիչները թափօր մը կազմեցին այս առթիւ։ Դժբախտաբար արկած մը պատահեցաւ վերջին պահուն, եւ զինուորական օդաչու մը, Փանեինի, ջախջախուեցաւ իր օդանաւին հետ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ այցելուներու թիւը 379094ի հասաւ կիրակի օր։ Այցելուներուն մեծ մասը օտարականներ են, աշխարհի բոլոր մասերէն։

24 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ յամառօրէն որոշած ըլլալով անձնասպան ըլլալ, սովորութիւն ըրած էր երթալ պառկիլ երկաթուղիի գծին վրայ, Գերմանիոյ մէջ։ Եօթներորդ անգամուն, կիրակի օր, նորէն ազատուելով, դատապարտուեցաւ երեք ամիս բանտարկութեան։

ՇԱՐՔ ՄԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՃԱՌԵՐ խօսեցան, կիրակի օր, փոխ-վարչապետ Լէօն Պլում՝ շեշտելով միջազգային կացութեան ծանրացումը, նախկին վարչապետ Ֆլանտէն, առաջարկելով բռնցքը սեղմելու փոխարէն ձեռք երկարել, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Ժուհօ, նախկին վարչապետ Սառօ եւ ուրիշներ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ հակաֆրանսական երգ մը, որ կը սկսի այսպէս.— «Մենք կ'ուզենք տապալել Ֆրանսան»։

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ զինուորական մարզանքներ կը կատարէին կիրակի օր, Սաքսոնիոյ Կրիմմա քաղաքին մէջ։ Տասը տարեկան տղայ մը վրանին տաքութենէն նեղուելով, դուրս ելաւ։ Տասնըչորս տարեկան տղայ մը, որ կը հսկէր իբրեւ պահակ, հրամայեց.— «Ո՞վ է ան»։ Տղան պատասխանեց քրքիջ մը արձակելով։ Պատանի պահակը գնդակով մը գետին փռեց ընկերը, իբրեւ լրտես։ Ոստիկանութեան քննութենէն երեւան ելաւ որ 9—14 տարեկան տղաք 10 հատ լեցուն ատրճանակներ ունէին վրաններուն մէջ։ Սպաննուած տղուն հայրը դատի քաշուեցաւ կուսակցական ատեանին առջեւ, թերթի մը մէջ ծանուցած ըլլալով դէպքը։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Այրի Տիկ. Մառի Թէքքէճեան, Այրի Տիկ. Աղաւնի Քիւչիւքեան (Փարիզ), Հ. Վարդան Հացունի (Վենետիկ), Տէր եւ Տիկ. Գէորգեան եւ զաւակնին Վրէժ (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Քիւչիւքեան եւ զաւակունք (Թէհրան), Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Թէքքէճեան եւ զաւակը (Պանթէօ), Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Քէհեաեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Քէհեաեան (Փարիզ) Տէր եւ Տիկին Մ. Ալէմշահ եւ զաւակունք խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, Թոռանը, քրոջորդւոյն եւ ազգականին ողբացեալ

ՆՈՒՐՀԱՆ ԹԷՔՔԷՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 3ին Hôpital Cochinի մէջ, 23 տարեկան երիտասարդ հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Սեպտ 7 ժամը 9 ին։

Արարողութիւն Պանթէօի ֆրանսական եկեղեցին։

Բնակարան՝ 145, Rue des Meuniers, Bagneux.

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Պանթէօյի եկեղեցին։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ 10 Սեպտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալ Վօլթէրի մէջ.

Երեկոյթը ամբողջ նուիրուած է ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆի

կը նախագահէ Տօքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

կը խօսի ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

խօսք կ'առնեն Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Պ. Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Գեղարուեստական բաժին

ՑԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ ի նպաստ Սափրիչներու Հանգստեան Տան (Maison de Retrait) 19 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Salons Marignyի սրահներուն մէջ, 26 Cours Marigny

Մէթրօ Château Vincennes

Ներկայ կ'ըլլան՝ Սափրիչներու Սէնտիքայի Նախագահը եւ վարչութեան անդամները, Սափրիչներու Հանգստեան Տան Յանձնախումբի Նախագահը՝ M. Mornot։

Կը մասնակցին սափրիչներու թատերական խումբը, ղեկավարութեամբ M. Mafiaի, եւ Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ M. Jacometի։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

կանանց մազերու վերջին նորաձեւութեանց ցուցադրութիւն,

Երգ, պար եւլն.։ Ճոխ պիւֆէ։

Մուտք՝ այրերու 8 ֆրանք, կիներու 6 ֆրանք։

Այցելեցէք գիշերօթիկ վարժարանները

1, Avenue du Château- Saint Gratien (S. et O.)

եւ 73. Avenue Henri Barbusse, Arnouville-Lcs-Goneses (S. et O.)

Վերաբացում՝ 2 Հոկտեմբեր 1937ին

Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու վարչութեան ներքեւ գտնուող այս երկու վարժարանները կ'ընդունին, չափաւոր գիներով գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, որոնք կուտան բարոյական խնամել դաստիարակութիւն։

Մասնաւոր համաձայնութեամբ աշակերտուհիները ֆրանսերէնով աւանդուելիք նիւթերու համար, կը յաճախեն տեղական «Ecole Libre»-ները, իսկ հայերէն լեզուն, հայոց պատմութիւնը, ձեռագործը եւ հայերէնով աւանդուելիք նիւթերը կ'ուսուցուին հայ քոյրերու կողմէ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել իւրաքանչիւր վարժարանի տեսչութեան, Կիրակի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ յետոյ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Gare du Nordէն երկաթուղիով Saint—Cratien, կամ Araouville-Les-Gonesses.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անունը՝ Աբրամ, մեծ հօր անունը՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ)։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըշլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Ազնիւ Չիթպաշեանի հետ։ Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան դպրոցի ծայրերէնի դասընթացքը կը սկսի ամսոյս 9ին Հինգշաբթի օր։

Վարչութիւնս կը խնդրէ բոլոր ծնողներէն որ կը բնակին Պանթէօի, Քաշանի, Մոնրուժի մէջ եւ շրջակաները, իրենց զաւակները ղրկեն դպրոց սովորական ժամուն։

Վարչութիւն

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

"Paris - Moderne,,

S. A. R. L. Fabrique de Confection Pour Dames

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինչպէս նաեւ թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél. : National 13-16

Հայերու ժամադրավայրը

ՃԱՇԱՐԱՆ ՌՕԳԵՐԸ

Լ. ՍԱՐԵԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ աղանդերներով։ Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել Հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, Հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով։ Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները։ Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը։ Կը ծախենք Լօթըրիի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ։ Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.։ Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում։ Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette. Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Այդ բոլոր անբախտութիւնների մէջ մի մխիթարութիւն կայ, այն է որ որքան էլ զրկւում են մեզանից, որքան էլ յափշտակւում են, դարձեալ մեր ամբարները լիքն են մնում, բայց Քիւրդը ուտելու հաց չէ գտնում։

— Գիտէ՞ք հայր, այն առածը, թէ «գողը իր համար տուն չի կարող չինել, բայց տուն ունեցողի տունը կը քանդի»։ Քիւրդը թէեւ չէ վարում, չէ ցանում, չէ հնձում, իր տանը հաց չէ գտնում, միշտ քաղցած է մնում, — բայց աշխատող Հայի հացը ձեռքից խլելով, նրան էլ իր նման քաղցած է թողնում։ Դու մեր տանը օրինակ մի բեր, հայր, մտածիր թէ որքան Հայեր կան, որոնք Քրդերի պատճառով աղքատ են եւ ուտելու հաց չունեն։

— Այդ իրաւ է, որդի, բայց մի ուրիշ բան էլ կայ, այն էլ պէտք է գիտենալ։ Դու տեսնո՞ւմ ես ոչխարները, այնքան մորթում են, այնքան փճացնում են, բայց դարձեալ նրանք աճում են, բազմանում են եւ ահագին հօտեր են կազմում։ Իսկ գայլը, թէեւ կեղեքում է, ուտում է ոչխարներին, բայց միշտ քաղցած է մնում, եւ երբեք չէ բազմանում։

Դու տեսե՞լ ես գայլերից մի հօտ։ Գայլը գաղան է, այսօր յափշտակեց մի ոչխար, կերաւ, կշտացաւ, էգուց չը գիտէ, թէ ինչով պէտք է կերակրուի։ Նա պէտք է միշտ որսայ, բայց որսը ամէն անգամ չէ պատահում։ Որսով ապրողը մի օր կուշտ է լինում, միւս օրը քաղցած։ Քիւրդը — գայլ է, իսկ մենք — ոչխար։

Այսպէս էր բացատրում ծերունին իր լեզուով այն բանը, որ գիտնականների լեզուում կոչւում է «կուլտուրական խաղաղ, անարիւն մրցութիւն»։

Որդին պատասխանեց նրան.

— Ես կարծում եմ, հայր, եթէ ոչխարները հովիւներ ու պահպանողներ չունենային, այսօր գայլերը ոչ մի ոչխար չէին թողնի աշխարհում, եւ դժուար կը լինէր ոչխարներին հօտեր կազմել։ Մենք, իրաւ է, ոչխար ենք, բայց առանց հովիւի։ Երբ մեր վիճակը այդպէս է, մնում է մէկ բան միայն գայլերից ազատելու համար, — որ մենք էլ գայլերի նման ատամներ ու ճանկեր ունենանք...

Թ.

Արզրումից դէպի Բայազէդ տանող ճանապարհի մը կողում, որ միակ քարվանի ճանապարհն է Տրապիզոնից Պարսկաստան, մի ձորի մէջ զետեղուած էին Քրդերի մի առանձին ցեղի չադրները։ Չադրների բազմութիւնից, որ ծածկել էին մի գեղեցիկ, կանաչազարդ դաշտի մեծ մասը, կարելի էր նախագուշակել ցեղի քանակութեան մեծ թիւը։ Ձիանների երամակներ, ոչխարների հօտեր, կովերի նախիրներ, սփռուած շրջակայ լեռների վրայ, ցոյց էին տալիս, որ այդ հովիւ ժողովուրդը վայելում էր հարստութեան հետ եւ բարօրութիւն։

Վերադառնալով ծերունի Խաչօի տունից, բոլորովին մութն է, երբ Ֆաթթահ-բէկը իր խմբով հասաւ յիշեալ չադրներին, որոնց մէջ բնակւում ցեղի պետը եւ գլուխն էր ինքը։ Մի քանի վրանների առջեւ դեռ վառւում էին գիշերային խարոյկները կաթ տաքացնելու եւ կերակուր պատրաստելու համար, եւ սփռում էին իրանց շուրջ գեղեցիկ լուսաւորութիւն։ Երբ բէկի խումբը մօտեցաւ, շները բարձրացրին մի խառնաձայն աղաղակ, եւ ամէն կողմից լսելի եղան գիշերապահ հովիւների խորհրդաւոր ձայները, որով իմացնում էին տալիս միմեանց թէ ձիաւորներ են մօտենում։ Բէկի խումբի միջից պատասխանեցին նոյն տեսակ ձայներով. հովիւները հասկացան միմեանց, եւ այժմ առանց տեսնելու գիտէին, թէ եկողները ովքեր են։ Բէկը իր ձին քշեց ուղիղ դէպի այն վրանը, որ պատրաստուած էր վալիից ընծայ բերող հիւրի համար։ Դա մի Թուրք ասպիճանաւոր էր։ Հասակն առած փորձուած եւ մխուած ամեն տեսակ խարդախութիւնների մէջ։ Նա մի ժամանակ Վանի կողմերում մուտեսարիֆ պաշտօն է վարել եւ փոխուած է եղել չափազանց կաշառակերութեան համար։

— Դուք ինձ բաւական սպասել տուեցիք բէկ, ասաց մուտեսարիֆը տեղից վեր կենալով, երբ բէկը մտաւ նրա վրանի մէջ. — ես միտք ունէի այս երեկոյ մնաք բարով ասել ձեզ։

— Շէյխի գլուխը վկայ, որ դուք շատ անհամբեր մարդ էք, պատասխանեց բէկը ծիծաղելով, — ես զարմանում եմ, թէ դուք ինչպէս էք ինն ամիս համբերել ձեր մօր արգանդում։ Մենք դեռ չենք կշտացել մէկ մէկու. ինչո՞ւ էք շտապում. չը լինի՞ թէ իմ վրանը ձանձրացրեց ձեզ։

— Ամենեւին ոչ. ինձ շատ քաղցր է ձեր հիւրասիրութիւնը. եթէ ինձ մի օր դրախտը տանէին (որի վրայ մեծ յոյս չունեմ), ես կը ցանկանայի, որ այդ ձեր վրանը լինէր։ Աստուած գիտէ, ես կը խնդրէի, որ առաւօտեան ինձ ճանապարհ դնէիք։

— Լաւ լաւ, օսմանլիի խասիաթը ես իմանում եմ. սովորել են հաստած քաղաքներում, փափուկ բարձերի վրայ առաւօտից մինչեւ իրիկուն ծուլանալ, նարգիլէ ծխել եւ դահլիճ խմել։ Բայց այդ անապատի մէջ ի՞նչ կայ։ Իրաւն ասեմ, ես ինքս եմ մեղաւոր. ես չը կարողացայ ձեզ զբաղեցնել, որպէս հարկն էր։ Ի՞նչ անեմ, որսորդութիւն չէք սիրում, ձիով ման գալ չէք սիրում, իսկ մեր սարերում ուրիշ զուարճութիւններ չը կան։

Մուտեսարիֆը կրկին գործ դնելով թուրքական կոմպլիմենտները, պատասխանեց.

— Ձեր դէմքի լոյսը ինձ համար ամէն զուարճութիւններից բարձր է, ինձ միշտ երջանիկ կը համարեմ, որ արժանացայ ձեր տեսութեանը։ Բայց մտածեցէք, բէկ, որ ձեր ծառան ազատ մարդ չէ, նրա ժամանակը իրան չէ պատկանում։ Վալին ժամանակ նշանակեց որ տասն օրից աւել չը մնամ։

— Ես կը գրեմ վալիին, որ ինքս չը թողի ձեզ. դուք խո իմանում էք, թէ նա որքան պատւում է իմ խօսքը։

— Այդ ես իմանում եմ, վալին ձեր իր երկու աչքերի հետ չի փոխի. ձեր խօսքը նրա մօտ մարգարիտի գին ունի։ Նա ամենի մօտ ասում է, թէ Ֆաթթահ-բէկի նման քաջ հաւատարիմ ցեղապետ չունի, եւ այժմ պատճառով առաջարկել է ձեզ համար մաջիդիէի առաջին կարգի շքանշանը։

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 8 SEPTEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3519

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՐ ՆՈՐ, ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՆՈՐ

»»»» • ««««

Խ. Միութիւնը կ'ամբաստանէ Իտալիան

»»»» • ««««

Իտալիա մերժեց-յարաբերութիւնները պիտի խզուի՞ն

Միջերկրականի եւ Սեւ ծովու սահմանակից պետութեանց խորհրդաժողովը հազիւ հրաւիրուած եւ դեռ չատերուն ձեռքը չհասած, ահա նոր եւ աւելի ծանրակշիռ դէպք մը, որ լրջօրէն կը սպառնայ խաղաղութեան :

Երկուշաբթի օր, կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, խորհրդային դեսպանատան գործակատարէն ստացաւ ծանուցագիր մը, որ մատնանշելով խորհրդային երկու նաւերու խրումը Միջերկրականի մէջ, ԱՆՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԶԳԷ ԻՏԱԼԻՈՅ ՎՐԱՅ ԵՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԵՂԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ : ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԱՏԵՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՊԱՏԺԵԼ ՅԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ :

Արտաքին նախարարը անմիջապէս պատասխանեց թէ Իտալիա ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՅԴՊԻՍԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ԻՆՉՊԷՍ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲՈԼՈՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ կոմս Չիանօ այս պատասխանը տուած է վայրկենապէս, առանց նոյնիսկ հաղորդելու կառավարութեան պետին : Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը պիտի պնդէ իր պահանջներուն վրայ, յայտնելով թէ անժխտելի փաստեր ունի ձեռքին տակ, Իտալիոյ պատասխանատուութեան մասին :

Հռոմի մէջ Խորհրդային այս ձեռնարկը կը նկատեն փորձ մը՝ խորտակելու համար Միջերկրականի պետութեանց խորհրդաժողովը, որ պիտի գումարուէր ուրբաթ օր : Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները արդէն մեծ կարեւորութիւն չէին տար այդ ժողովին եւ ոչ ալ է գործնական արդիւնք չէին սպասեր՝ Միջերկրականի կացութիւնը լուսաբանելու եւ հաղորդակցութիւնները ապահովելու տեսակէտէն : Իսկ խորհրդային ծանուցագրէն վերջ այլեւս ձախողած կը համարուի ծրագրուած խորհրդաժողովը :

ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ, ԱՆՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՉԷ ՈՐ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԶՈՒԻՆ ՀՌՈՄԻ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԻՋԵՒ, հակառակ բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակման դաշնագրին : Այդ պարագային դժուարապէս պիտի զօրանայ Հռոմ-Պերլին առանցքը եւ երկու դիկտատուրաները աւելի քան երբեք պիտի չեշտեն իրենց գործունէութիւնը՝ բոլոր միջոցներով կռուելու համար համայնավարութեան դէմ, արեւմտեան Եւրոպայի մէջ :

Պերլինի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Գերմանիա այս հարցին մէջ ալ պիտի հետեւի իր զինակցին՝ Իտալիոյ : Այս առթիւ դիտել կուտան թէ Մոսկուա վարպետօրէն ընտրած է վայրկեանը՝ լարելու համար իր յարաբերութիւնները Իտալիոյ հետ : Այսպէս, կ'ըսեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը սպասած է մինչեւ վերջին պահը, իմանալու համար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ հրաւիրուած պետութիւններու ցանկը : Եւ տեսնելով որ ցանկին մէջ կը գտնուի նաեւ Գերմանիան, որոշեր է խօսքէն գործի անցնիլ, որպէսզի Հռոմ-Պերլին առանցքը հեռացնէ ծրագրուած խորհրդաժողովէն :

*** Օտար թղթակից մը կը հեռագրէ Հռոմէն.— Խորհրդային ծանուցագիրը Հռոմ հասաւ ճիշդ այն պահուն երբ Իտալիոյ արտաքին նախարարը կը պատրաստուէր ընդունելու անգլիական եւ ֆրանսական գործակատարները, որոնք պիտի յանձնէին ուրբաթ օրուան ժողովին հրաւիրագիրը : Իտալական կառավարութեան համար ընդունելի կը համարուէր հրաւէրին ոգին, եւ կը կարծուէր թէ կոմս Չիանօ ինք անձամբ Զուիցերիա պիտի երթայ, եւ պատեհութենէն պիտի օգտուի, տեսակցելու համար Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ : Խորհրդային ձեռնարկէն վերջը, Իտալիա այլեւս անկարելի կը գտնէ ժողովի նստիլ պետութեան մը հետ որ ասպատակութեամբ կ'ամբաստանէ զինքը : Ոչ ֆրանսական, ոչ ալ անգլիական գործակատարները, որոնք պաշտօն ունէին կոմս Չիանոյի յանձնելու ժողովին հրաւէրը, նախապէս լուր ստացած չէին խորհրդային ծանուցագրի մասին : Այնպէս որ, անոնք ալ յանկարծակիի եկան :

Ժողովը ձախողա՞ծ է թէ պիտի յետաձգուի

»»»» • ««««

Լոնտոնի մէջ շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Խորհրդային Միութեան ծանուցագիրը : Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անգլիական կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ յետաձգել ժողովը, եթէ Իտալիա հրաժարի մասնակցիլ : Մանաւանդ որ, սկիզբէն իսկ, Անգլիա պնդած է ժողովին հրաւիրել նաեւ Գերմանիան եւ Իտալիան : Ասկէ զատ, կարգ մը անգլիական շրջանակներու մէջ աւելորդ կը նկատեն նոր ժողովը, դիտել տալով թէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը նոյնքան ձեռնհասութեամբ կրնար քննել Միջերկրականի նաւագնացութեան ապահովութեան հարցը : Մանաւանդ որ աւելի մեծ թիւով պետութիւններ կը մասնակցին անոր (27 երկիրներ) : Այս առթիւ անգլիական թերթ մը զարմանքով դիտել կուտայ թէ հրաւիրուած 12 պետութեանց մէջ կը գտնուին երկիրներ որոնց ընդծովեայ տորմիղը կամ գոյութիւն չունի եւ կամ զանցառելի քանակութիւն մը կը կազմէ : Այսպէս, հրաւիրուած է Ալպանիան որուն նաւատորմիղը կը կազմեն չորս մեքենաշարժ մակոյկներ, ինչպէս եւ Պուլկարիան որ ունի վեց մեքենաշարժ մակոյկներ, չորս թորփիլանաւ, հարիւր թորփիլ եւ հարիւր թորփիլարձակ :

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 6 թուականով.— Խորհրդային իշխանութիւնը մեծ արդիւնք չսպասեր ծրագրուած խորհրդաժողովէն եւ կը հաւաստեն թէ Մոսկուա եւս մարտանաւեր պիտի ղրկէ Միջերկրական, ուղեկցելու համար իր առեւտրական նաւերուն, եթէ գոհացուցիչ ելք մը չյանգի ժողովը : Պ. Լիթվինովի հրահանգուած է վճռական դիրք բռնել ժողովին մէջ : Ան պիտի պնդէ ոչ միայն ազդու միջոցներ ձեռք առնել նոր թորփիլահարումներ կանխելու համար, այլեւ պիտի ընդդիմանայ վիճաբանութիւնները սահմանափակելու որ եւ է փորձի : Խորհրդային իշխանութիւնը համոզուած ըլլալով թէ Իտալիան է պատասխանատուն վերջին ընդծովեայ յարձակումներուն, բացէ ի բաց պիտի ամբաստանէ զայն, ժողովին մէջ :

*** Փարիզի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ զարմանք չյայտնեցին, երբ իմացուեցաւ թէ կրնայ ըլլալ որ Իտալիա չմասնակցի ծրագրուած խորհրդաժողովին : Անցեալ շաբթու, ժողովը ծրագրուած ատեն իսկ նախատեսուած էր Իտալիոյ ձեռնպահութիւնը, եւ որոշուած էր առանց անոր մասնակցութեան ալ գումարել ժողովը, քանի որ Միջերկրականի կացութիւնը կը հարկադրէր ստիպողական միջոցներ ձեռք առնել : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսայի այս տեսակէտը փոխած չէ : Նոյն իսկ ռուսեւիտալական միջադէպը նոր պատճառ մը կը համարուի անյապաղ գումարելու ժողովը եւ միջոցներ ձեռք առնելու Միջերկրականի հաղորդակցութեանց ապահովութեան համար : Կը յուսացուի թէ բոլոր շահակից պետութիւնները պիտի համաձայնին իրենց նաւահանգիստներուն մէջ կազմ եւ պատրաստ պահել սուզանաւերը եւ ընկղմել որ եւ է սուզանաւ որ կը յածի Միջերկրականի մէջ :

Երկուշաբթի գիշեր նախարարական կարեւոր ժողով մը գումարուեցաւ վարչապետին պաշտօնատունը, քննելու համար խորհրդաժողովի պատուիրակներուն տրուելիք հրահանգները : Վարչապետէն զատ ներկայ էին երեք անպաշտօն նախարարները, արտաքին նախարարը եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը : Այս առթիւ քննուեցան նաեւ արհեստագիտական միջոցները, որոնք պիտի առաջարկուին անջատօրէն կամ անգլիական պատուիրակութեան հետ միասին :

Նախարարական ժողովէն առաջ, արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց ամերիկեան դեսպանը : Ֆրանսայի դիւանագիտական շրջանակները այս այցելութենէն կը հետեւցնեն թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ չահագրգռուած է Միջերկրականի ապահովութեան հարցով :

*** Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ծրագրուած ժողովին վայրը պիտի ըլլայ Նիոն գիւղը, որ կը գտնուի Ժընեւի շրջակաները : Վերջնական որոշումը պիտի տրուի, երբ կացութիւնը պարզուի :

*** Լոնտոնի մէջ կարծողներ կան թէ միայն Ֆրանսայի աջակցութիւնը բաւական է, լուծելու համար Միջերկրականի ապահովութեան խնդիրը, եթէ նոյնիսկ ձախողի ծրագրուած խորհրդաժողովը : Երկու երկիրներուն տորմիղները կրնան երաշխաւորել նաւագնացութեան ապահովութիւնը : Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա նախապէս տրամադիր չէր ժողովին հրաւիրելու Իտալիան կամ Գերմանիան, բայց Անգլիոյ վարչապետը պնդած ըլլալով, տեղի տուաւ : Այժմ ամէն բան կախում ունի Մեծն Բրիտանիոյ բռնելիք դիրքէն, — վճռակա՞ն պիտի՛ ըլլայ թէ վարանոտ :

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՀՐԱՀՐԵՆ ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

»»»» • ««««

Պոլսոյ «Թուրուն» թերթը կը գրէ իր խմբագրապետին ստորագրութեամբ.

Մինչ Սանճաքի մէջ Թուրքերուն դէմ կատարուած յարձակումներէն կը գանգատէինք, Սուրիայէն սկսան գալ ապստամբութեան լուրեր : Այս դէպքերը ալ աւելի լուսաբանեցին Սանճաքի կացութիւնը : Կը հասկցուի որ Սուրիոյ մէջ չկայ կառավարութիւն մը որ կարենայ պահպանել կարգ կանոնը : Յայտնի չէ թէ նմանկառավարութիւն մը ե՞րբ պիտի կազմուի : Որովհետեւ Սուրիոյ կացութեան մէջ, տեղականին հետ ֆրանսականն ալ պատասխանատու է : Աչքի չերեւար իշխանութիւն մը, որուն կարելի ըլլայ դիմել եւ լսելի ընել անոր գանգատի ձայն մը՝ Սանճաքի Թուրքերուն դէմ եղած յարձակումներու առթիւ :

Ինչպէս յայտնի է, Սանճաքի մէջ իր պաշտօնը վերջացնելով հոնկէ մեկնած ֆրանսացի Տիւրիէօ Պոլսէն անցած ատեն օրագրողներուն ըսած էր.

— Ես բաժնուեցայ հոնկէ : Բայց չկարծուի որ գործերը կարգի կանոնի պիտի մտնեն : Ընդհակառակն ասկէ վերջ պիտի տեսնէք որ խռովութիւնները պիտի աւելնան :

Հիմա դէպքերը ցոյց կուտան այս խօսքերու իմաստը :

Երբ յանուն Ֆրանսայի՝ Իսկնտէրունը վարող մէկը զանգատ կը յայտնէ խռովութիւններէն, այլեւ ինքնաբերաբար ժամանակը հասած չէ՞ որ կասուի Սանճաքի Թուրքերուն իրաւունքները եւ կեանքը պահպանելու համար լուրջ միջոցներ մտածելու :

Ուշադրութիւն ընենք :

Սանճաքի մէջ թրքական գոյութիւնը պահպանելու համար Ազգ. ժողովի որոշումով նոր վարչութիւն մը պիտի հիմնուի : Այս նոր վարչութեան հիմը կազմող ընտրութեանց պատրաստութիւնները տեսնուած ատեն Անթաքիոյ թրքական Խալք էվին սուինաւոր զինուորներով կը կոխեն : Եւ անոր ներկայացուցիչները մահուան սպառնալիքով կը պարտաւորուին Թուրքիա ապաստանիլ :

Ցետոյ լուր կը հասնի որ Անթաքիայէն 1000 երկաթ շապիկաւորներ հասած են, Թուրքերը ճնշելու համար հրոսախումբեր կազմուած են եւ երկու օրուան մէջ 30է աւելի Թուրքեր վիրաւորուած են :

Տեսնուած գիւղը առաջնորդի պէտք չունի : Սանճաքի դէպքերը ոչ մէկ կասկած կը թողուն, թէ դէմ առ դէմ կը գտնուինք եղեռնափորձի մը, որ պատրաստուած է ցոյց տալու համար որ Ժընեւի համաձայնութիւնը անգործադրելի է : Կ'ուզեն Սուրիացիներու հրամանին տակ գտնուող փոքրամասնութիւն մը ճնշման միջոցներով մեծամասնութեան դիրքի մէջ դնել : Անհրաժեշտ է շարժման անցնիլ նախ քան կատարուած իրողութիւն մը՝ ընդդէմ Սանճաքի Թուրքերուն :

Ճափոնը «առժամեայ» պատասխանը Անգլիոյ

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը ստացաւ Ճափոնի «առժամեայ» պատասխանը, Չինաստանի բրիտանական դեսպանին դէմ կատարուած յարձակման մասին : Ճափոն կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն այս դէպքին մէջ, ինչ որ շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց : Ճափոնի արտաքին նախարարն ալ երկուշաբթի օր յայտարարութիւն մը ընելով խորհրդարանին մէջ, ըսաւ

—Ապացուցուած չէ թէ ճառոնական օդանաւ մըն էր որ ռումբ նետեց բրիտանական դեսպանին վրայ, Շանկայի մօտ : Այս յայտարարութիւնը եղաւ ճափոնական առաջին պատասխանին յանձնումէն վերջ : Միւս կողմէ, ճափոնական կառավարութիւնը կ'ընդունի թէ քննութիւնները չեն վերջացած տակաւին : (Ասոր համար ալ առժամեայ կը համարուի պատասխանը) : Երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը վիրաւորական չի՞ գտներ անգլիական ծանուցագիրը : Արտաքին նախարարը կարծիք չյայտնեց, բայց ըսաւ թէ մինչեւ հիմա «շօշափելի ապացոյցներ» չեն գտնուած որ հաստատուի թէ օդանաւը ճափոնական էր :

*** Ճափոնցիները շատ կարեւոր դիրք մը գրաւեցին Շանկայի մօտ, միեւնոյն ատեն լայն յարձակողական մը ձեռնարկելով : Կռիւները կը սաստկանան օրէ օր եւ ծովային պաշարումը կը պրկուի :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԵՂԻՆ ԱՅՑԵՏՈՄՍԸ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐ ՇՔԱՆՇԱՆԸ

—o—

Վերջերս թերթերը գրեցին թէ խորհրդային իշխանութիւնը մասնաւոր շքանշաններ շնորհած եւ տոմսեր բաժնած է 55,000 աշխատաւորներու որոնք իրենց ջանասիրութեամբ աչքի զարկած էին Վոլկա - Մոսկուա ջրանցքին շինութեան առթիւ : (Իրականին մէջ դատապարտեալներ եւ աքսորականներ են ասոնք, եւ տարիներէ ի վեր չարաչար կը շահագործուին երկրին վերաշինութեան համար) :

Ու միտքս ինկաւ հին, շատ հին պատմութիւն մը :

1895ին, Պոլսոյ ծանօթ ցոյցերուն առթիւ, մայր - եկեղեցին կ'ապաստանին քանի մը հարիւր երիտասարդներ :

Ոստիկանները դուրսը կը սպասեն :

Տղաք գիտէին որ եթէ դուրս ելլեն, պիտի ձերբակալուին :

Ոստիկանները պաշարած են շրջակաները, բայց չեն կրնար ներս մտնել : Այն ատեն տակաւին կը յարգուէին կարգ մը ազգային առանձնաշնորհներ եւ եկեղեցին անբռնաբարելի կը համարուէր :

Կ'անցնի մէկ - երկու օր : Կառավարութիւնը միշտ անյարմար կը նկատէ բռնութեան դիմել, դեսպանները կը միջամտեն, օրուան պատրիարքը բանակցութիւններ կը կատարէ :

Ի վերջոյ համաձայնութիւն կը գոյանայ որ դեսպանները մէկ - մէկ այցետոմս յանձնեն պաշարեալներուն, որպէսզի ոստիկանութիւնը չձերբակալէ զանոնք :

Եւ յաջորդ օրը — ինչպէս կը պատմէ իրազեկ վկայ մը — բոլորը ժամուն բակէն դուրս կ'ելլեն ուրախ-զուարթ, եւ քիչ մըն ալ հպարտ :

Պզտի՞կ պատիւ էր գրպանը ունենալ Պոլսոյ բրիտանական դեսպանին (Սըր Ֆիլիփ Քըրրի) կամ ֆրանսականին (Փօլ Քամպօն) այցետոմսը ...

Քանի մը օր վերջը, ոստիկանութիւնը հետապնդումները կը սաստկացնէ փողոցներուն մէջ, անցորդները կեցնելով, հարցաքննելով, կասկածելիները պախականոց առաջնորդելով :

Անոնք որ դեսպանական այցետոմս ունէին իրենց գրպանին մէջ, անմիջապէս կը ցուցնեն, սրտառուչ ինքնավստահութեամբ :

Ոստիկանները — յայտնի կամ գաղտնի — յարգալիր ժպիտ մը կը կեծեն, աչքէ կ'անցրնեն թուղթը եւ յետոյ, մտնելով իրենց բուն դերին մէջ, կ'ազդարարեն .

— Մենք ալ նիշդ այս այցետոմսաւորներն են որ կը փնտռէինք : Աչքիս ան- գիր···

Եւ մէկ - մէկ ժողվելով կը տանին կը բանտարկեն «այցետոմսաւորները» :

Բնականաբար, արդիւնքէն զոհ կը մնան ոչ միայն Սուլթանն ու Պապը Ալին, այլեւ իրենք դեսպանները, գլխու ցաւէ մը ազատած ըլլալով :

Ցուցանէ առակս ····

Կարմիր շքանշաններ բաշխելով 55 հազար հատընտիր աշխատաւորներու, խորհրդային իշխանութիւնը թէ սիրտ կը շահի, եւ թէ ժամանակ : Մէկ հարուածով երկու թռչուն :

Նախ՝ ժէսթ մը կատարած կ'ըլլայ — ինչպէս Պոլսոյ դեղին դեսպանները : Ցետոյ, կը դիւրացնէ Չեկայի գործը, օրը օրին, ժամը ժամուն ժողվելով շքանշանակիրները», երբ որ հինչէ անոնց ալ «մաքրագործում»ի ժամը : (Եթէ չէ հնչած արդէն) :

Ուրեմն, անգամ մը եւս դեղին դիւանագիտութիւնն ու կարմիրը կը դիմաւորեն իրար, միեւնոյն ճամբուն վրայ :

Կեցցե՜ն երկուքն ալ :

ՎԱՀԷ

Հիթլէրականներու համագումարը

—— • ——

Ինչպէս հաղորդած էինք, երկուշաբթի օր բացուեցաւ Նացիներու տարեկան համագումարը, Նիւրէնպէրկի մէջ : Կէս օրէն վերջը բոլոր եկեղեցիներու կոչնակները հնչեցին, երբ Հիթլէր քաղաք մտաւ, օդանաւէն վար իջնելով : Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս համագումարին բացումը պատեհութիւն մը կը համարուի մարտական ուժերու ցուցադրութեան : Հինգ հարիւր ռմբաձիգ օդանաւեր կը սաւառնէին օդին մէջ, այս տարի : Ղրկուած էին նաեւ իտալական օդանաւեր, իբրեւ ազդարար Մուսոլինիի յառաջիկայ այցելութեան : Հռոմ - Պերլին առանցքին ամրութիւնը չեշտելու համար, դղրդագին ծափերով ընդունուեցաւ Փաշական կուսակցութեան պատուիրակութիւնը, որ կը բաղկանայ 15 անդամներէ :

Համագումարը գործի ձեռնարկեց երէկ իսկ, երեքշաբթի : Չի կարծուիր որ դղրդագին անակնկալներ պատահին այս տարի, ինչպէս եղաւ նախապէս, հակահրէական պայքարը սաստկացնելու համար : Այս անգամ ամէնէն հրատապ խնդիրը կը համարուի հակաբոլշեւիկ պայքարը :

Համագումարին առթիւ բացուեցաւ հակաբոլշեւիկ ցուցահանդէսը : Իտալիոյ ներկայացուցիչը, Զօր. Մէլքիորի, ճառ մը խօսելով, ազդարարեց .

— Իտալիա չի կրնար բացակայ ըլլալ համայնավարութեան դէմ մղուած պայքարին մէջ : Ամէն բանէ առաջ կը յայտարարեմ թէ իտալ. Փաշականութիւնը պայքարը պիտի շարունակէ մինչեւ վերջնական յաղթանակ : Գերմանիոյ ներկայացուցիչն ալ չեշտեց թէ Հրեաներն են համայնավարութեան սիւները եւ թէ Սպանիա Խ. Միութեան պետութիւններէն մէկը պիտի դառնար, եթէ չըլլար Զօր. Ֆրանքօ :

»»»» • ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ դաւանութեանց նախկին նախարարը, Եանիչ, ձերբակալուեցաւ, կատաղի պայքար մը բացած ըլլալով Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագրութեան դէմ : Յուլիս 19ի թափօրին գլուխը անցած էր, երբ ծանր խռովութիւններ ծագեցան Պելկրատի մայր եկեղեցիին առջեւ :

ԱՇԽԱՐՀԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԸ պիտի կատարուի սեպտեմբեր 20ին, Պերլինի մէջ : Քաղաքին բոլոր լոյսերը պիտի մարեն, եւ երբ ազդանշանը տրուի, ամէն գործ պիտի դադրի, բոլորը իրենց նկուղները պիտի ապաստանին, եթէ տունն են, կամ որոշ ապաստանարաններ՝ եթէ դաշտը կը գտնուին : Միայն անկողին դամուած հիւանդներ, հիւանդապահները եւ մանուկները կրնան իրենց եղած տեղը մնալ :

40 ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ զոհ գացին կրիզուի պայթիւնի մը, Մակեդոնիոյ մէջ :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ արաբ վաճառական մը սպաննուեցաւ սեպտեմբեր 6ին, անծանօթի մը կողմէ : Վաճառականը քանի մը անգամ սպառնագիր ստացած էր, մեխ ծախած ըլլալով Հրեաներուն :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԸ,- ՈՐ ԿԸ ՍՈՒԶՈՒԻ ՈՒ Կ'ԱՆՀԵՏԻ...

Թուրքիա Մոնթրէօն դիմաւորեց ծափ ու ծնծղայով: Լոզանը ամբողջական յաջողութիւն մը եղած չէր: Ու Իսմէթ Թուրքիա վերադարձած էր «բաց դռներով» անկախութիւն մը ապահոված: Իրողը, որ այնքան ըսպառնացայտ ընդդիմացած էր Իսմէթի դրեթէ միայն Նեղուցներու ամրացումի առաջարկին, «բաց դռներով թեւ կը խորհէր բաց դուռ մը թողուլ Ալպիոնի ապագայ խաղերու համար»:

Ու Էնկիւրի սոխուեցաւ 13 տարի սպասել՝ «իր» դռները կարենալ փակելու համար:

Այդ էր պատճառը, որ Ֆալիհ Րըֆքը, խմբագրապետը Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին, «Մոնթրէօյի Թուրքիան» կ'որակէր՝ այլեւս բոլորովին ազատագրուած ու ապահովուած Թուրքիան:

Տարբեր չէր արտասահմանի կարծիքը: Ու այդ համոզումը իր հիմքը ունէր: Ահա Թուրքիա մը, որ, դրեթէ բոլորին հաւանութեամբը, իրաւունք կ'ունենար ամրացնելու Նեղուցները: Այդ իրաւունքը իրեն կը զիջէր նաեւ Անգլիան: Իսկ Ռուսիան բուն թելադրիչն ու ծրագրողն էր:

Ծեղի՞ն էր, սակայն, այս ձեւի գնահատում մը: Ընթերցողին ներողամտութեանը պիտի ապաստանինք, թեւ եւս աւելորդ վերլիշում մը փորձելու համար: Մոնթրէօն, դեռ առտենին, այս սիւնակներուն մէջ նկատած էինք նոր մտահոգութիւն մը եւ նոր վտանգ մը Թուրքիոյ համար: Այն օրերուն աւելի քան յանդուգն էր այդ կարծիքը: Տարին բաւական եղաւ, որ իրողութիւնները իրենց ամբողջ մերկութեամբ երեւան գան, սակայն:

Ծանօթ է, որ, Մոնթրէօյի համաձայնութեամբ, Թուրքիա իրաւունքներ կը ստանար: Օրինակ, օտար որ եւ է մարտանաւ, անցնելու համար նեղուցներէն, սոխուած էր Թուրք իշխանութեանց հաւանութիւնը ունենալ: Այս կերպով, ուրեմն, Տարտանէլէն մինչեւ Վոսփոր՝ կամ Մարմարան կը դառնար բացառապէս Թրքական Ջուր մը: Ուրիշ խօսքով, ուրեմն, Թուրքիա կը ստանձ՛էր իր այդ Ջուրին վրայ նաւարկութեան բացարձակ ապահովութիւնը:

Ցիշեցնենք եւ ուրիշ պարագայ մը: Մոնթրէօն վտանգ մը կամ մտահոգութիւն մը կը նկատէինք առաւելապէս երկու պատճառներով,— Ռուսիոյ աջակցութիւնը վերադրելով դէպի Միջերկրական իր ձգտումին, իսկ Իտալիոյ ընդդիմութիւնը՝ Միջերկրականի մէջ Ռուսիան կը պահէր իր դարաւոր ծրագրին, եւ, հետեւաբար, Ռուսիոյ հակումը արգիլելու ցանկութեան: Ուրիշ խօսքով, պայքարի մը, որուն մէջ Ռուսիան կը պահէր իր դարաւոր տեղը, իսկ Անգլիա փոխարինուած կ'ըլլար Իտալայով:

Պատմութիւնը կը վկայէր թէ Օսմանեան կայսրութիւնը վտանգուած էր այդ պայքարէն: Թուրք պետութիւնը ուրիշ ճակատագիր չէր կրնար ունենալ:

Կը թուի թէ «խորհրդաւոր սուլտանուհին» երեւումը Մարմարայի մէջ՝ նախանշան մըն է այդ պայքարին գործնական գետնի վրայ փոխանցումին: Տասնեւհինգ օր առաջ կ'ենթադրէինք թէ Սպանիոյ մէջ Ֆրանքոյի նոր յաղթանակով մը «սպան. ներքին կռիւը» — որ, իրականին մէջ, երկու զօրեղ քաղաքականութեանց ու մասնաւանդ Միջերկրականի գերակայութեան պայքարն է՝ մեծերու միջեւ, — պիտի փոխադրուի նոյն ծովուն արեւելեան մասին մէջ:

Այսօր, Սանթանտէրի գրաւումով, այդ ենթադրութիւնը աւելի մօտեցած կ'ըլլայ իրականութեան:

Փաստ՝ սուզանաւը:

Մէ՞կ է, աւելի՞ է, կը բռնուի՞, խոյս կուտա՞յ, իտալակա՞ն է, սպանիակա՞ն,— երբեք էական չեն այդ կէտերուն ճշդումները:

Էական է մէկ բան — այդ սուզանաւը Մարմարա մտած է կանխամտածութեամբ:

Այսինքն, Սպանիոյ կողմերէն մին— որ, կրկնենք, կրնայ ըլլալ միայն «Ֆաշական»ը — կռիւն դաշտը երկարած է մինչեւ Մարմարա: Ըրած է այսպէս, գիտակցաբար արհամարհելով Մոնթրէօն, որ կը պայմանաւորէ Թուրք իշխանութեանց հաւանութիւնը՝ Նեղուցներէն մտնելու համար:

Երկրորդ, նոյն ընդծովեան, Թուրք «Համիտիէ» պատերազմական նաւին հարցումին չէ պատասխանած ու մտած է Ջուրին յատակը: Ուրեմն, անխուսափ փաստած է թէ՝ սխալումի արդիւնք չէ իր մուտքը Նեղուցէն, եւ թէ՝ ինք, իր հետապնդած նպատակով, պատճառներ ունի — ա) իր ազգութիւնը ծածկելու, եւ՝ բ) Թուրք ուժերէն խոյս տալու: Մնաց որ, ան անտեսուած է նաեւ Մոնթրէօյի երկրորդ պայմանը որ ընդծովեաներու մուտքը կ'արտօնէ միայն Ջուրին վրայէն:

Փակ դռներու գոյավիճակը, ուրեմն, այս ձեւով, կը բերէ հաւանականութիւնը վտանգի մը, քանի որ Թուրքիա, իբրեւ չէզոք պետութիւն, սոխուած է իր չէզոքութեան ու իր Մոնթրէօյեան յանձնառութիւնը կատարել: Ուշադրաւ է որ թէ Ռուսիա եւ թէ Սպանիոյ հանրապետական իշխանութիւնը Էնկիւրիէն պահանջած են փճացնել իր Ջուրերուն մէջ չըջող վտանգը: Աւելին,— Էնկիւրի ինքը եւս հարկադրուած է իր սեփական ուժերով արգելք ըլլալ այդ վտանգին գոյութեան կամ գործունէութեան, որովհետեւ անոր ներկայութիւնը՝ իր Ջուրերուն մէջ՝ հիմնովին Ջուրը կը ձգէ Մոնթրէօն եւ բոլորովին կը խախտէ իր եզերքներուն եւս ապահովութիւնը...:

Ահա թէ ինչով պէտք է բացատրել Թուրք կառավարութեան այն որոշումը, որուն համաձայն Էնկիւրի իր պատերազմական ուժերուն հրահանգած է կրակել այն միաւորներուն վրայ որոնք իր Ջուրերուն մէջ կ'երեւին առանց իրենց ազգութիւնը յայտնելու եւ առանց ենթարկուելու Թուրք իշխանութեանց:

Գոնէ այսպէս կ'ըսեն հեռագիրները ու գոնէ այդպիսի ապահովութիւն արուած է ինք՝ օտար ներկայացուցիչներուն:

Հակառակ ատոր, սակայն, Էնկիւրի ըմբռնած ըլլալ կը թուի թէ ինչ ծանր հետեւանքներու դուռ կը բանայ՝ «դոյ դրան» իր այդ որոշումը կիրարկելով:

Ու ատոր համար է որ երկու օր վերջ յանկարծ ան աճապարեց հաղորդելու թէ, «համաձայն ստուգումներու (ի՞նչպէս, քանի որ տեսած չէին այլեւս ընդծովեան) անիկա սպանիական էր, բայց զինուած իտալական նաւարաններուն մէջ»:

Այսինքն, Էնկիւրի ըսել կ'ուզէր թէ ինք իր «կրակելու» որոշումը առած է այն համոզումով որ դիրք բռնած չըլլայ Ֆրանքոյի դէմ եւ ոչ թէ Իտալիոյ: Թէեւ, Էնկիւրի լաւ գիտէ թէ Ֆրանքօն — ինչպէս կը խոստովանէր «Ճոմհուրիյէթ»՝ խռովքի առաջին վայրկեանին — մինչեւ Մարմարա բերելիք սուզանաւեր չունի, ոչ ալ Տարտանէլի մօտ խարիսխ:

Ուրե՞մն:

Ուրեմն, կանխամտածութեամբ պատերազմական գործողութիւններ կատարելու մտքով, Մոնթրէօյի պայմանաւորումը անտեսելով եւ Թուրք իշխանութեանց չենթարկուելու տրամադրութեամբ Մարմարա մտնող պատերազմական նաւը կը պատկանի այն ուժին որ Միջերկրականի միւս ծայրը կը հարուածէ բոլշեւիզմը: Եթէ նկատի ունենանք որ նոյն այդ ուժին դըլխաւոր վարիչը՝ Մուսոլինի՝ Փալէրմոյի մէջ խօսած իր ճառով ամբողջ Միջերկրականի մէջ բոլշեւիզմը չքացնելու մասին վճռական յայտարարութիւն մը կ'ընէր, բոլորովին հասկանալի կ'ըլլայ սուզանաւին միջոցաւ Ռուսիոյ եւ իր զինակից ուժերուն — ներկայ պարագային՝ Թուրքիոյ — դէմ սկսող շարժումը՝ Միջերկրականի արեւելեան մասին մէջ:

Ի՞նչ կը մնայ ընել Թուրքիոյ:

Ընդգծենք որ չափազանց դժուար է իրեն համար որոշ դիրք մը բռնել:

Ցարդե՞լ տալ Մոնթրէօն,— ատիկա կը նշանակէ ոչ միայն որոշումով, այլեւ փաստօրէն հարուածել օտար պատերազմական ուժերը՝ իր Ջուրերուն մէջ:

Կամ՝ կռուի բռնուիլ այդ ուժին հետ: Էնկիւրիի ուժերը թերեւս խստօրէն պիտի հետապնդեն այդ խորհրդաւոր նաւը, բայց կը տարակուսինք թէ հարուածեն զայն, եթէ նախայարձակ միւսը չըլլայ: Թուրքերը գիտեն երեւոյթները փրկել,— չտեսանք, հարցուցինք ինքնութիւնը՝ աներեւութացաւ, մերն է եղեր այդ ընդծովեան եւ ոչ թէ օտար (ինչպէս, օրինակ, Ճատաէ Պոստանի առջեւ երեւցածի մասին ըսին ...):

Բայց, այդ պարագային, ան դրժած կ'ըլլայ իր չէզոքութեան: Որովհետեւ այդ չէզոքութիւնը կը պարտադրէ չէզոք չմնալ՝ երբ պատերազմական գործողութիւնները փոխադրուած են իր Ջուրերուն մէջ:

Դէպքերը պիտի գան, անշուշտ, ճշդելու մէկն ու մէկը այս երկու հաւանականութիւններէն: «Ահաւոր հետեւանքները», զորս Թուրքերէն «Թան»ը կը նախատեսէ, կրնան ծնունդ առնել մէկ օրէն միւսը, եթէ Թուրքիա վճճի մանէ մանաւանդ Իտալիոյ հետ, որուն ինք հպատակներն է ձերբակալեր՝ «գտնելով զանոնք Իզմիրի արգիլուած գօտիին մէջ», եւ որուն ենթակայ երկոտասան կղզիները կը նկատէ խարիսխը իր Ջուրերը ալեկոծելու եկող սուզանաւին ...:

Այս բոլորը կը վկայեն թէ Մոնթրէօն կրնայ իրապէս փորձանք մը դառնալ Թուրքիոյ գլխուն: Կամ, եթէ այդ «խորհրդաւոր» ուժը առանց Մոնթրէօյի ալ պիտի գար, Մոնթրէօն սակայն, երբեք ապահովութիւն մը պիտի չկարենայ կազմել: Թուրքիա ի զուր հարցը կը նկատէ միջազգային, մատնելով, այդպէս, առանձին միջոցներ ձեռք առնելու իր վախը: Միջազգային կացութիւնը՝ Ծայր. Արեւելքէն մինչեւ Ճիպրալթար՝ այնքան խառնակ է, որ առայժմ խորհրդատուներ միայն կրնայ ունենալ ան, ու, կռուի մտնելէ վերջ, անպաշտօն օժանդակողներ անշուշտ:

Բայց, թշնամի թէ բարեկամ ուժերու գոյութիւնը իր հողին վրայ, ու իր մասնակցութեամբ բախում մը՝ Միջերկրականի գերակայութեան — հետեւապէս իր արեւմտեան ափունքին — համար կրնայ վերջանալ աղէտով մը, որ տակն ու վրայ կ'ընէ Լոզանն ալ, Մոնթրէօն ալ ...:

Արեւելեան դարաւոր հարցն է, որ իր առանցքին՝ Նեղուցներու միջեւ կը սուզի ու կը վերեւի առ այժմ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԽՐԱԽՃԱՆՆԵՆՔ ՄԵՐ ՄԻՑԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

Քաղաքակիրթ երկիրների մէջ պատանիներն ու երիտասարդները, առանց սեռի, ազգի, կրօնի ու դաւանանքի խտրութեան մասնակցում են իւրաքանչիւր իր սիրած սպորտին, որի տեսակները բազմաթիւ են, սկըսած գնդախաղից ու վազքից մինչեւ հեծելանիւով ու ինքնաշարժներով կատարուող մրցութիւնները:

Ձրօսախաղերի (սպորտ) ձեւի եւ տեսակի խաղերի եւ մրցումների մէջ է որ աչքի են ընկնում՝ իւրաքանչիւր ճիւղի մէջ մի քանի անհատներ, որոնք բացի ամբողջ աշխարհում հըռչակ տարածելուց, շատերը նիւթապէս լաւ էլ վարձատրւում են, արժանանում բարձր դիրքի ու պատիւների:

Մարզախաղերը այնքան են ընդհանրացած եւ մասնագիտօրէն ուսումնասիրուած, որ վաղուց է ինչ իւրաքանչիւր տեսակի մարզախաղ ունի իր առանձնական սովորութիւնները, միջազգային համագումարների մէջ վաւերացուած օրէնքներն ու պատժական կանոնները:

Մարզախաղերին նուիրուած կազմակերպութիւնների ու իրենց հրատարակութիւնների, (թերթ, պարբերական, գիրք), որակով ու քանակով կարող են մրցել ուրիշ որեւէ նպատակով պատանիներից ու երիտասարդներից կազմուած միութիւնների ու իրենց մամուլի ու գրականութեան հետ: Եւ զարմանալի չէ, քանի որ պատանիներն ու երիտասարդները, իրենց ազատ ժամերին համար դարերի ընթացքում ստեղծել են զանազան ձեւի խաղեր, իրենց մէջ ամբարուած եռանդն ու հնարամտութիւնները դրսեւորելու եւ իրենց հասակակիցների հետ մրցելու նպատակով: Եւ բնական է որ ամենից շատ մրցումներն են գրաւում անհամեմատ աւելի շատ բազմութիւններ, որոնք հեւիհեւ ամբողջ հոգով, սրտով ու մտքով տարուելով տեղի ունեցող մրցումներով ունենում են ոգեւորութեան, յուսահատութեան, բարկութեան կամ ցասումի շատ ծանր պահեր: Այսպիսի ապրումները շատ հաճելի են բազմութիւններին, որոնք երբեմն տարւում իրենց բացագանչութիւններով ու ամբողջ մարմնի զանազան մասերի շարժումներով մինչեւ խելագարութեան աստիճանի: Եւ այսպիսի պահերին քիչ չեն պատահում զանազան խմբակների ու անհատների միջեւ նոյնիսկ շատ լուրջ ընդհարումներ...

Հայաստանում եւ Խորհրդ. երկիրներում կատարուող մարզախաղերում աչքի ընկնող թիւ են կազմում հայ երկսեռ պատանիներն ու երիտասարդները: Արտասահմանի ցաք ու ցրիւ հայ պատանիներն ու երիտասարդները, մեր տարագրութեան աննպաստ պայմանների պատճառով, դժբախտաբար ի վիճակի չեն ասպարէզ գալ իրենց ամբողջ կարողութեամբ, ինչպէս մեր ապրած երկիրների զաւակները: Մեր ունեցած մարզական միութիւնները հնարաւորութիւն չունին մարզախաղերի բոլոր պահանջներին բաւարարութիւն տալու, գլխաւորապէս նիւթականի պատճառով: Այս է պատճառը որ մեր հայ երիտասարդների մի զգալի մասը մասնակցում է մեր ապրած երկրների օտար միութիւնների մարզախմբերին: Դժուար է այս հոսանքի առջեւը առնել, քանի մենք հնարաւորութիւն չունինք մարզախաղերի զանազան տեսակների համար հարկ եղած բոլոր պահանջները կատարելու, սեփական մարզադաշտ, հագուստ-կապուստ, գործիքներ, թերթ, եւլն., եւլն.:

Այս խոշոր բացը կարող է մեզ վրայ շատ սուղ նստել, քանի որ մեր պատանիներն ու երիտասարդները տեղացիների հետ մարզախաղերին մասնակցելով, շատերը աստիճանաբար կը բռնեն ուծացման ուղին: Այս հարցի մասին արժէ որ լուրջ ուշադրութիւն դարձնենք, եւ աշխատինք գոնէ որոշ չափով այս վտանգաւոր հոսանքի առջեւը առնելու համար մեր համեստ միջոցներով ընդառաջ գնալ մեր մարզիկների պահանջներին:

Ներկայիս Հ. Մ. Ը. Մ.ի պէս բազմաչխատ կազմակերպութիւնը աննախանձելի վիճակի է մատնուել, որովհետեւ լրջօրէն չենք գիտակցում նրա մեծ օգտակարութիւնը:

Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արիները եւ նըման բոլոր պատանեկան եւ երիտասարդական կազմակերպութիւնները արժանի են բարոյական եւ նիւթական լայն օժանդակութեան, վասնզի ուծացման դէմ պայքարելու հաստ ու միջոցներ են:

Եթէ չենք կարող մարզախաղերի հայկական կազմակերպութիւններ ըստեղծել, մեր պարտականութիւնն է կենդանի կապ հաստատել օտար կազմակերպութիւններին մասնակցող հայ մարզիկների հետ եւ չխնայել գոնէ մեր բարոյական աջակցութիւնը, որպէսզի մեր մարզիկները զգան որ իրենք անտիրական չեն, որ իրենց տարած յաղթանակներով մենք ուրախանում ենք եւ որպէս հայ, իրենց ձեռք բերած հռչակը, պատիւ է բերում հայ ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ օտար ժողովուրդներին Հայերիս ծանօթացնելու յարմար միջոց է:

Պէտք է նկատի ունենալ, որ բոլոր ժողովուրդների մէջ զգալի թիւ են կազմում միմիայն մարզախաղերով հետաքրքրուողները: Սրանց համար ամէնից սիրածներն նրանք են, ովքեր յաղթանակներ են շահում զանազան մարզախաղերի մէջ:

Մենք պէտք է աշխատենք այս միլ[…] բազմութիւնների առջեւ դուրս գալ մեր ընտիր մարզիկներով, լինեն նը[…] րանք հայ թէ օտար կազմակերպու[…] թիւնների մէջ:

Ուրախ ենք որ մեր մամուլը չի գըլանում այս մարզի մէջ իր աջակցութիւնն ընծայել: Եթէ աւելի լայն բաժին չի յատկացնում մարզախաղերին, գլխաւորապէս պատճառը նիւթական է: Ներկայիս Փարիզում կազմակերպուած Միջազգային Ցուցահանդէսի առթիւ հազարումի տեսակ համադումարներ եւ մրցումներ են տեղի ունենում: Դժբախտաբար համադումարներին եւ թէ մրցումներին մասնակցողների մէջ դրեթէ բացակայում են հայկական անուններ: Տարադրի ծանր լծի տակ սմքած, կծկուել ենք մեր պատեաններին մէջ: Մինչդեռ մեր մէջ քիչ չեն շատ ընդունակ անհատներ զանազան մարզերում, որոնք կարող են Հայու ա՛ ունը պանծացնել: Մենք աւելի շատ, եւ թերեւս ամբողջովին կլանուած ենք մեր ներքին պայքարով, մեծ մասամբ դռեհիկ եւ ուրեմն անի[…] մաստ եւ վնասակար, փոխանակ ար[…] տաքին աշխարհի առջեւ ընդհանու[…] ճակատ կազմելու, իրար օգնելու եւ ասպարէզ քաշելու կարող ուժերը...

Մի Ռուբէն Մամուլեան, որքան է քիչ դեր կատարէ հայ կեանքում, բայց որպէս աշխարհահռչակ մարդ, իր զուտ հայկական անունով ու մականունով յարգի, մեզ համար պարծանք է, վասնզի բոլորը գիտեն որ շարժանկարի աշխարհահռչակ բեմավարը ՀԱՅ է: Մենք ունինք բոլոր տուեալները ակնկալելու, որ շատ մարզերում, լինի գիտական, գեղարուեստական ու մարզական, պիտի տանք աշխարհահռչակ Հայորդիներ միայն թէ մեզ հնարաւորութիւն տա[…] յին մեր հայրենիքի մէջ ամփոփուելու եւ զերծ մնալու արտաքին վտանգից:

ԲԵՆՕ

ՍԵՂԱՆԻԿԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

«Հորիզոն»ի մէջ կը կարդանք (3 սեպտ.).—

Թաղ. Խորհրդոյ եւ Ազգ. Վարժարաններու Հոգաբարձութեան անդամներուն, ինչպէս նաեւ խորհրդակցական ձայնով հրաւիրուած քանի մը ազգակիցներու մասնակցութեամբ Ազգային Առաջնորդարանին մէջ գումարուեցաւ ժողով մը, որ քննեց վարժարաններու արտօնութեան համար դիմում կատարելու եւ զանոնք վերաբանալու խնդիրները:

Տրուած բացատրութիւններէ եւ թէ ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ որոշուեցաւ անմիջապէս խնդրագիր ներկայացնել կրթական նախարարութեան, անհրաժեշտ արտօնագիրը ըստանալու համար:

Իբրեւ վարժարաններու հիմնադիր արտօնատէր պիտի ներկայանան Թաղ. Խորհրդոյ եօթը անդամները, ընկերովի եւ որպէս անհատ, առանց որ եւ է պաշտօնական հանգամանքի: Այնպէս որ, այսուհետեւ այդ եօթը անձերու սեփականութիւնը պիտի նկատուին հայ վարժարանները օրէնքով եւ իրաւական գետնի վրայ եւ պիտի շարունակեն ըստ առաջնոյն մատակարարուիլ Թաղ. Խորհրդոյ եւ Հոգաբարձութեան կողմէ:

Եղած նախատեսութեանց համաձայն, նոր տարեշրջանին, կեդրոնական վարժարանին մէջ պիտի պաշտօնավարեն երեք հայ եւ երեք յոյն ուսուցիչ ուսուցչուհիներ:

Արտօնագրի համար անհրաժեշտ դումարը կատարուելէ վերջ Թաղ. Խորհուրդը, Հոգաբարձութեան հետ միասին պիտի գումարէ խառն նիստ եւս եւ պիտի պատրաստէ վարժարաններու յառաջիկայ տարուան նախահաշիւը, նշանակելով միաժամանակ պաշտօնավարելիք կրթական պաշտօնեաները:

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914–1924

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Պառաւին ձայնէն մանուկն ալ արթնցաւ, վազեց քովս եկաւ: Խեղճ մանուկ. կարծես խղճալէս ես ըլլայի հարազատ եղբայրը. չէր գիտեր թէ շատ չուտ պիտի կորսնցնէր զիս: Անգամ մը եւս լսեցի՝ «արար, անօթի եմ, հացիկ կ'ուզեմ»: Սորվեցուցի որ երթայ երիտասարդ Քրտուհիին ըսէ, — «Մայրիկ, անօթի եմ, հացիկ կ'ուզեմ»: Մանուկը անմիջապէս ներս վազեց, եւ շատ չանցած պառաւին հետ դուրս եկաւ կարդալով հացիկը ձեռքը: Պարզ էր որ պառաւն ալ գուրգուրանքով կը սիրէր մանուկը: Գիրկը առաւ եւ մինչեւ որ հացիկը չըլլայ վար չդրաւ:

Իրիկուն եղաւ: Պառաւը գիտէր որ տղան պիտի չվերադառնայ: Հարսին ըսաւ,— Ընթրիքը պատրաստէ մինչեւ իմ վերադառնալս: Մեկնեցաւ: Անոր բացակայութիւնը ինծի առիթ տուաւ որ մեկնումիս մասին խօսիմ Քրտուհիին հետ: Բարի Քրտուհին շատ պնդեց որ քանի մը օր իրենց քով մնամ, բայց ես անդրդուելի մնացի: Բարի Քրտուհին քանի մը օրուան համար պաշար ծրարեց եւ դուռնէն դուրս փայտերուն մէջ պահեց, որպէսզի առտուն կանուխ մեկնումի պահուս միասին առնեմ:

Բաւական ժամանակ անցած էր երբ պառաւը եկաւ: Ամէն ինչ պատրաստ էր եւ ընթրիքի նստանք: Երբ ընթրիքը վերջացաւ, պառաւը սկսաւ ինծի հետ խօսիլ, բայց բառ մը անգամ չէի հասկնար: Երիտասարդ կինը Թուրքերէն կը բացատրէր ինծի եւ ես փոխադարձաբար շնորհակալութիւնը կը յայտնէի պառաւին որ կը ցաւէր տեր վիճակին վրայ: Պառկելու ժամանակ էր. ինծի եւ մանուկին համար անկողին պատրաստեցին, եւ պառկեցանք: Երկրորդ գիշերն էր որ ծնողքէս զրկուած կը գիշերէի: Այդ գիշեր բարեբախտաբար շուտ քնացայ եւ խառնաշփոթ երազներու մէջ ընկղմած էի, երբ բարի Քրտուհին զիս արթնցուց, ըսելով թէ մեկնելու ժամանակ է: Պառաւը եւ մանուկը խոր քունի մէջ էին: Ես անմիջապէս հագուեցայ եւ վերջին համբոյրս տալով մանուկին, հեռացայ, աչքերս արցունքով լեցուն:

×

Առտուան արշալոյսը նոր էր տարածուեր, եւ ես ամայի անտառին մէջ կը քալէի առանձին, բարի Քրտուհիին ցոյց տուած ճամբով: Շատ կը վախնայի թէ մինչեւ ե՞րբ պիտի կրնամ ազատուիլ այս խիտանտառներէն: Կը քալէի չարունակ, մրմնջելով, — «Աստուած, դուն առաջնորդէ քայլերս»: Բաւական երկար քալեցի եւ հասայ ընդարձակ դաշտ մը: Առաջին անգամ ըլլալով տեսայ այստեղ հարիւրաւոր մերկ դիակներ, ծեր թէ երիտասարդ, մանուկ թէ կին. մէկուն թեւը կտրուած, միւսին՝ վիզը, երրորդի մը արգանդը ճեղքուած: Աստուած իմ, արդեօք այս յօշոտուած զոհերը քու ստեղծած արարածներդ չէի՞ն որ Թուրք եւ Քիւրտ գազաններուն կեր դարձուցիր: Վերջապէս անճանաչելի դիակներ: Քալեցի անոնց քովէն, քալեցի միշտ անտարբեր, եւ ահա ի՞նչ տեսնեմ, — հեռուն, շատ հեռուն ահագին բազմութիւն մը: Ըսկայ մտածել ո՞վքեր են արդեօք. Հայե՞ր, կարելի չէ, քանի որ անոնք ժամանակին փախան — հիմա ամէն ազատուող իր գիւղը հասած ըլլալու է: Ովքեր կ'ուզեն ըլլան. պէտք է լաւ մօտենամ եւ հասկնամ: Ուստի արեւելեան կողմը անտառներուն մէջ մըտայ: Անտառէ անտառ փոխուելով մօտեցայ: Հազիւ հարիւր մեթր հեռաւորութեան վրայ սկսայ մաիկ ընել: Շատ չանցած իմացայ Հայերէն խօսակցութիւններ: Այլեւս առանց կասկածելու անոնց մօտ գացի: Այստեղ մօտ չորս 1000 թալանուած Հայեր հաւաքուած էին: Բաւական երկար փնտռելէ վերջ, ծնողքս գտայ: Մեր ընտանիքի անդամներէն կը բացակայէին հայրս, Ցարութիւն եւ Մկրտիչ եղբայրներս ու քոյրս Զարուհին, 10—11 տարեկան: Հօրեղբայրս, Արգարը կացինի եւ դաշոյնի հարուածներ ստանալով կիսամեռ պառկած էր: Այդ օրը իրիկուան դէմ քոյրս գտանք: Երկրորդ օրը Մկրտիչ եղբայրս քանի մը ընկերներով երեւցաւ, բայց բոլորովին կողոպտուած էր: Միայն մէկ վարտիք ունէր ամօթը ծածկելու: Խեղճ մայրիկս երբ եղբօրս մերկ եւ այլանդակ մարմինը տեսաւ, յանկարծ սրտի կսկիծէն մարեցաւ: Արդէն քանի գիշերներ բնաւ չէին քնացած, հօրեղբօրս մահամերձ վիճակին պատճառով: Տարաբախտ մայրիկս, տակաւին լուր չունէր թէ ինչեր պիտի տեսնէր: Ջուր զարկին, մայրիկը արթնցաւ: Առաջին խօսքը այս եղաւ.

— Մկրտիչ, սիրասուն զաւակս, մի ծածկեր մայրիկէդ, պատմէ թէ ի՞նչ եղան Ցարութիւն եղբայրդ եւ անոր ընկերները, կամ ի՞նչ հրաշքով դուն ազատեցար: Պատմէ, շուտ ըրէ, անուշիկ զաւակս, մի տանջեր մայրիկը ...

Եղբայրս սկսաւ պատմել.

— Մայրիկ, մենք եօթը ընկերներով անտառին մէջ պահուած էինք, որպէսզի գիշերը վրայ հասնի եւ մթութեան մէջ քալելով մեր գիւղը երթանք, ինչպէս եղաւ Քիւրտերը մեզ պաշարեցին: Բարեբախտաբար մենք գետէն շատ հեռու չէինք: Քիւրտերը սկսան կարկուտի պէս գնդակ տեղացնել մեր վրայ: Այլեւս պարզ էր մեր սեւ ճակատագիրը: Ամէնքս ձեռք ձեռքի բռնած՝ մեր փրկութիւնը գետին կատղած ալիքներուն յանձնեցինք: Երեւակայէ, անուշիկ մայր, կատղած գետը աւելի խիղճ ունէր քան արիւնարբու Քիւրտերը: Եղբայրս եւ ընկերները բնաւ չեն երեւնար, բայց ինծի անկարելի եղաւ Ջուրին տակ մնալ, անգամ մը եւս փորձեցի Ջուրին խորը մտնել. այս անգամ չդիտեմ ինչ հոգեբանքով, մէկ ալ տեսնեմ գետին ա[…] եմ: Կէս խելագար՝ Ցարութիւն եղբայրս եւ ընկերները կը փնտռէի, բայց, աւա՜ղ, չկան: Մտածեցի, ես ի՞նչ կը սպասեմ, քանի որ ի[…] Ջոյ իմ սեւ ճակատագիրս ալ պիտի ըլլայ, միայն այս բարեբ[…] գետը գթաց մեզ, եւ ուրիշ ոչ[…] Պատրաստուեցայ անգամ մը եւս բախտ կեանքս յանձնել գետին կ[…] ղած ալիքներուն, յանկարծ մէկը մուր մը թեւէս բռնեց. ետ դարձայ ի՞նչ տեսնեմ, Քիւրտ մը, կարծես սատանաների վայրի մարդ ըլլար, քիթը կարմրած կարծես արիւ[…] ժայթքէր:

Ա. ՂՈՒԿԱՍ[…]

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին տեղի ունեցաւ ազգային հերոսի տարեկան ուխտագնացութիւնը:

Ժամը 2ին հաւատաւորներու շարքեր կանգ կ'առնէին գերեզմանատան առջեւ: Բազմութիւնը հետզհետէ շատցաւ: Ամէնուն դէմքին վրայ տխրանոյշ ժպիտ մը: Ամէնուն շրթունքին ծայրը վիրաւոր բայց հրաշունչ խօսքեր: Հերոսը ամէնուն հետ եւ ամէնուն սրտին մէջ:

Ժամը 3: Գնդապետ Բաղդասարեան կը հրամայէ եւ հայ արիները պատկառ կը կենան: Ամէնէն առաջ հայ արիներու դրօշակիրը: Յետոյ արիները իրենք աջ եւ ձախ մայթերուն երկայնքը շարքի կեցած: Մէջտեղը Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Վարչութեան փառաւոր ծաղկեպսակը: Նոյն գոյներով ուրիշ գեղեցիկ երկու ծաղկեպսակներ եւս, մէկը՝ Իսի-լէ-Մուլինոյի Հ.Կ.Հ.Մ. մասնաճիւղին եւ միւսը Երիտաս. Միութեան կողմէ զոր կը տանէին երկու դրօշակակիր աղջնակներ:

Անմիջապէս վերջ կը քալէին դրօշակիրները: Սկիզբը տարագիր եռագոյնը այնքան հեզ եւ հպարտ, աջ կողմը Ֆր. Նախկին Ռազմիկներու եւ ձախը՝ Հայ Կամաւորներու դրօշակները: Յետոյ օրուան բանախօսները, ընկերակցութեամբ Ֆրանսացի հիւրերու: Աւելի վերջ, ուխտաւորները չորսական կարգի շարուած: Կը տիրէ լուռ եւ աննըման կարգապահութիւն: Հոս, ամբողջ Թափորը նկարուեցաւ Ֆօթօ Ֆէպիւսի կողմէ:

Թափորը ահա հերոսին գերեզմանը: Նոյնը ինչ որ տեսեր էինք անկէ առաջ: Եթէ փայտեայ սեւ խաչը չըլլար, գերեզման ըլլալէ իսկ պիտի դադրէր: Գրեթէ հողին հետ հաւասար Թումբ մը: Ափսո՜ս: Մինչեւ հիմա այդպէս մնալուն պատճառները «Յառաջ» օրը օրին բացատրած է:

Հոգեհանգիստի արարողութենէն վերջ, զոր կատարեց Վահան քահանայ Յոյեան, գնդ. Բաղդասարեան խօսեցաւ բացման ճառը.

— «Անցեալ տարի երբ մեկնեցանք այստեղէն, կը կարծէինք թէ այս օրս պատրաստ պիտի ըլլար յուշարձանը: Պատճառները պարզ են: Այդ յիշատակարանը շինուի կամ ոչ, այս գերեզմանն ու սեւ փայտեայ խաչը որուն տակ կը հանգչի հայ ժողովուրդի պահակը, պիտի դառնան ամբողջ ուխտավայրն եւ ներշնչման աղբիւրը: «Գործս կէս մնաց», ըսաւ հերոսը: Մեզի եւ մասնաւորապէս երիտասարդութեան կ'իյնայ լրացնել զայն, միշտ պատրաստ գտնուելով ամէն վտանգի առջեւ»:

Յետոյ խօսեցաւ Շ. Միսաքեան. — «Ուրիշներ, աւելի մեծ, աւելի բախտաւոր ազգեր երբ կ'այցելեն այսպիսի վայրեր, կ'ունենան երկու ըզգացում, երախտագիտութիւն եւ հպարտութիւն: Իսկ մենք՝ ե՛ւ պարծանք ե՛ւ վիշտ: Պարծանք՝ անոր համար որ կրցանք ապացուցանել թէ մենք վախկոտներ, նապաստակներ չենք, ինչպէս ըսին անպատիւ մարդիկ, այլ գիտենք զարնել եւ զարնուիլ. եւ վիշտ՝ քանի որ այնքան խոյանք եւ արիւն յանգեցաւ յուսախաբութեան, իբրեւ հետեւանք նենգ աշխարհի մը մեղսակցութեան: Բայց այդ վիշտն անգամ կը սպիանայ մեր հաւատքով ու վճռականութեամբ: Այստեղ գերեզման մը չէ որ ունինք, այլ խորհուրդ մը, ոչ թէ դամբարան, այլ թանգարան»:

Բանախօսը ծանրանալով մեր ազատագրական պայքարին վրայ, խօսքը ուղղեց մասնաւորապէս տարագիր երիտասարդութեան, որպէսզի ներշնչուի այն իտէալով ու կամքով որուն համար ինկան Անդրանիկները:

Յետոյ վերջացնելով յայտարարեց.

— «Հ. Յ. Դ. 15րդ Շրջ. ժողովը որ այստեղ ներկայ է իր ամբողջ կազմով, իմ վրայ պարտականութիւն դրած է իր երկիւղած յարգանքը յայտնել հերոսի յիշատակին: Եւ յայտարարել, որ ինչպէս ամէն տեղ, այստեղ ալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր բոլոր հոգեկան ու ֆիզիքական ուժերը կը տրամադրէ այս ժողովուրդին, անոր բարիքին համար, լաւագոյն օրերու համար, ազատ եւ ամբողջական Հայաստանի համար»:

Պ. Հրանտ Փասդրմաճեան ի պատիւ օտար հիւրերուն խօսեցաւ ֆրանսերէն ճառ մը, զոր պիտի հրատարակենք առանձին:

Հայ Սպայից Միութեան կողմէ խօսեցաւ բժ. Գէորգեան: Նախ պատկերացուց Անդրանիկի զինուորական արժանիքը, յետոյ ըրաւ բաղդատականը զինուորին եւ սպային: Կոչ ըրաւ, որ երիտասարդութիւնը մտնէ Հայ Սպայից Միութեան մէջ, թրծուելու զինուորական բոլոր առաւելութիւններով:

Այնուհետեւ խօսեցաւ Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու ներկայացուցիչ պ. Մօրիս տ'Ուալրթօ, որուն ճառը պիտի հրատարակենք առանձին:

Մարսէյլի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղին կողմէ խօսեցաւ պ. Ազգին Մարաբրոսեան:

— «Իրապէս դժուար է խօսիլ մեծ մարդու մը շիրիմին առջեւ: Հիմա երբ կեցած եմ հոս, անմիջապէս աչքիս կը պատկերանան հերոսին բոլոր քաջագործութիւնները: Ան կը կռուէր առանց սակայն սարսուռ մը զգալու: Մեզի կը մնայ հետեւիլ իր այս սեւ խաչին վրայ գրուած պատգամին՝ «գործս կէս մնաց»:

Ամէնէն վերջ խօսք տրուեցաւ պ. Վարդգէս Ահարոնեանի.

— «Իրաւ որ շատ դժուար է խօսիլ մէկու մասին, որու հետ ապրած ես երկար ատեն: Այս շիրիմը զօրավարի մը չէ եւ ոչ ալ հրամանատարի մը, այլ արդար ժողովրդական մարտիկի մը, որ ծնաւ եւ ապրեցաւ իբրեւ հրամանատար: Անդրանիկ ամբողջովին յեղափոխական խառնուածք մըն էր: Ունէր ազատութեան եւ անկախութեան տենչացող սիրտ մը: Երբ նուիրուեցաւ այս սուրբ գործին, հազիւ 18 տարու էր: Հետզհետէ ծաղկեցաւ, իր սրտին կրակը աւելի հրահրուեցաւ: Դարձաւ անդուլ թշնամիին դէմ, ինչպէս Նափոլէօն: Բայց որքան անողորմ էր, նոյնքան ալ ներող էր, երբ արիւնուշտ թշնամին կը պարտուէր: Մեր անտակ եղբայրները մեզ «թշնամի» կ'անուանեն այն Հայաստանին որ ծընաւ մեր ուժերով: Հոգ չէ, երբ նորէն ժամը հնչէ, մենք ամբողջ կազմուածքով հոն ենք, պաշտպանելու մեր պատիւը, հայրենիքը: Հաւատա՛, հայ ժողովուրդ, փառապանծ օրը պիտի գայ, եւ այս եռագոյնը դարձեալ պիտի ծածանի մեր երազած սահմաններուն մէջ»:

Հանդէսը փակուելէ վերջ, ուխտաւորները խաղաղ ծովու մը նման կանգ առին շիրիմին մօտերը: Հակառակ հրակէզ արեւին ներշնչուած կը խօսէին: Մանաւանդ այս տարի շրջաններէն եւ արտասահմանէն եկող հիւրերը մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին բոլորին սրտին մէջ:

Արեւը վերջալոյսի դրան առջեւն էր, երբ ուխտաւորներու բազմութիւնը սկսաւ ճոխկ ճոխկ հեռանալ, ներշնչուած վաղուան յոյսերով:

ՊԱՐՄԱՆԻ

«ԵՄ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ԹԻԱՊԱՐՏ ՄԸՆ ԵՄ»

Այսպէս կը կոչուի շարժանկարի այն ժապաւէնը, որ անցեալ տարի ներկայացուեցաւ Փարիզի մէջ, հիացում պատճառելով բոլորին «Փոփիւլէր» հրատարակեց անոր նիւթը իբրեւ թերթօն: Նիւթը առնուած է ամերիկացի գրող Րօպըրթ Էլիըթ-Պըրնսի արկածախնդրական կեանքէն: Այդ ժապաւէնը մեծ տպաւորութիւն կը գործէ հանդիսականներուն վրայ, որովհետեւ եղերական կեանքի մը յուզիչ պատմութիւնն է: Ամերիկայի հանրային կարծիքը յուզուած է, անոր համար որ Րօպըրթ Էլիըթ-Պըրնս թիապարտութեան դատապարտուած է, հակառակ իր անմեղութեան: Ամերիկեան դատական իշխանութեան մէկ զոհը կը նկատուի: Ուստի հանրային կարծիքը վրդովուած է, իմանալով որ Պըրնս երկու անգամ բանտէն խոյս տալէ յետոյ, երրորդ անգամ ձերբակալուելու վտանգին մատնուած է:

Րօպըրթ Էլիըթ-Պըրնսի արկածախնդրութիւնը 1922ին կը սկսի: Աթլանթայի մէջ ծերունի Հրեայի մը խանութը կողոպտուած էր երեք մարդոց կողմէ: Անոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ Պըրնս: Երեքն ալ ձերբակալուեցան եւ դատապարտուեցան: Այդ աւազակախումբին պետն էր Ֆլակ անուն չարագործ մը: Այս վերջինը քսանէն երեսուն տարուան թիապարտութեան դատապարտուեցաւ, վաղեմի չարագործ մը ըլլալուն: Մուր անուն ընկերը՝ 8 տարիէն տասը տարի թիապարտութեան: Իսկ Պըրնս ուզեց ինքզինքը պաշտպանել: Ան ըսաւ թէ պատերազմէն առաջ հաշուակալութեամբ զբաղած էր: 1917ին, ֆրանսական ճակատը դրկուելով հոն կռուած էր: Պատերազմէն դարձին, տեսած էր որ իր գործը ուրիշի մը յանձնուած ու նշանածը սպայի մը հետ ամուսնացած էր: Յետոյ Հրեային խանութին մէջ կատարուած գողութեան մասին հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.—

«Անկուտի եւ անգործ էի: Ամիսներով քաղաքէ քաղաք թափառեցայ անյոյս վիճակի մէջ: Ի վերջոյ, Աթլանթա եկայ: Հոն հանդիպեցայ Ֆլակի եւ Մուրի: Ֆլակ ինծի հարցուց թէ կ'ուզէի՞ երկու հարիւր տոլար շահիլ: Բնականաբար ընդունեցի: Սակայն գործին ինչ ըլլալը ինծի իմացուցած ատենին բանը բանէն անցած էր: Չէի կրնար նահանջել, որովհետեւ Ֆլակի ձեռքը րէվոլվէր կար»:

Պըրնս շատ բուռն լեզուով մը ըրաւ իր ինքնապաշտպանութիւնը, ըսելով թէ ինք նախկին պատերազմիկ մըն էր, բայց մարդկային ընկերութիւնը թշուառ խաւերու մէջ նետած էր զինքը: Ինքնապաշտպանութեան այս եղանակը հաճոյ չթուեցաւ դատարանին: Ան վեց տարիէն տասը տարի թիապարտութեան դատապարտեց Պըրնսը:

Ամերիկայի մէջ իւրաքանչիւր նահանգ պատժական լայն ինքնավարութիւն մը ունի, այնպէս որ ամէն նահանգի մէջ դատապարտեալներուն հետ տարբեր կերպով կը վարուին: Օրինակի համար, Ճորճիա նահանգին մէջ թիապարտներուն հետ շատ խիստ կը վարուին, ու մասնաւոր անհատներու կը յանձնուին թիապարտները: Ասոնք չարաչար կ'աշխատցուին անասունի պէս, ոտքերնին շղթաներ կապուած, որոնց ծայրերը գնդակներ կան: Պըրնս ալ այդ տաժանակիր աշխատանքը կատարեց: Ի վերջոյ յաջողեցաւ խոյս տալ, շղթաները իրենց կցուած տեղերէն քակելով:

Պըրնս իսկոյն Շիքակօ գնաց: Բայց դրամ չունէր, ու գործ ալ չէր կրնար գտնել: Օրին մէկը, փողոցի ճառախօսներու հանդիպեցաւ: Ինք ալ անոնց պէս աթոռի մը վրայ ելաւ ու սկսաւ ճառել ժողովուրդին: Յետոյ իր կատարած բանախօսութեան համար չորս տոլար հաւաքեց: Այդ գիշերը քիչ մը հանգիստ անցուց: Յաջորդ առտու, սպանդանոցին մէջ օրական երեք տոլար քսան սէնթի գործ մը գտաւ: Պըրնս մէկ տարի զանազան գործերու մէջ աշխատեցաւ:

Այդ միջոցին Պըրնս ընտանեկան փանսիոնի մը մէջ կը բնակէր: Տէրը, որ քառասուննոց այրի մըն էր, Պըրնսը տեսնելուն պէս, անոր սիրահարուեցաւ: Նախկին թիապարտը փոխադարձեց այդ սէրը, բայց փութաց օգտուիլ նոր կացութենէն, շատոնց յղացած իր ծրագիրը գործադրելու համար. այն է հանդէս մը հրատարակել: Սկիզբը թերթը քիչ ծախուեցաւ, բայց հետզհետէ սպառումը աւելցաւ:

Պըրնս իր հրատարակած մեծ հանդէսին շնորհիւ հարստացած, ամէնուն յարգանքը կը վայելէր: Բանախօսութիւններ ալ կ'ընէր, ու Շիքակոյի բարձր դասուն հետ շփման մէջ կը գտնուէր:

Սակայն, օրին մէկը, անակնկալ դէպք մը պատահեցաւ: Պըրնսի սիրուհին Տիկ. Էմիլի բացաւ անոր հասցէին ղրկուած նամակ մը, ու իմացաւ որ իր սիրահարը փախստական թիապարտ մըն էր: Ուստի Պըրնս ստիպուեցաւ այդ կնոջ հետ ամուսնանալ:

Ատեն մը դժոխային կեանք մը վարեց իր կողակցին հետ: Գիշեր մը, պարասրահի մը մէջ հանդիպած աղջկան մը սիրահարուեցաւ ու Էմիլիէն բաժնուեցաւ դատարանի որոշումով: Էմիլի որոշեց վրէժ լուծել, ու Ճորճիայի նահանգապետականութեան անստորագիր նամակ մը յղելով տեղեկացուց թէ «Կրէյթըր Շիքակօ Մակազին» հանդէսին տէր Պըրնս եօթը տարի առաջ բանտէն փախած էր: Պըրնս նորէն ձերբակալուեցաւ ու թիապարտութեան ենթարկուեցաւ:

Պըրնսի ձերբակալութիւնը յուզման մատնեց մամուլը եւ հանրային կարծիքը: Բարձրաստիճան անձեր ի նըպաստ Պըրնսի հանրագրութիւններ ստորագրեցին: Բայց մտիկ ընող չեղաւ, ու այս անգամ ալ Պըրնս մէկ տարի քաշկրտեց թիապարտի չարաչար կեանքը:

Պըրնս դարձեալ խոյս տուաւ, ու կրօնաւոր եղբօրը բնակած Նիւ Ճըրսի քաղաքը գնաց: Ինքնութեան կեղծ թուղթերու շնորհիւ, գործ գտաւ, ու Նիւ-Եորքի հանդէսներէն մէկուն մէջ սկսաւ հրատարակել իր արկածախնդրութիւնը սա խորագրով. «Ես փախստական թիապարտ մըն եմ», որ բաւական աղմուկ յառաջ բերաւ: Անկէ առնուած ժապաւէնը Ճորճիա նահանգին գրաքննութեան կողմէ արգիլուեցաւ: Սակայն ամերիկեան միւս նահանգներուն մէջ ներկայացուեցաւ տարուան իբրեւ ամէնէն կարեւոր շարժանկարը:

1932 դեկտեմբեր ամսուն, Պըրնսի հետքը գտնուեցաւ: Ճորճիա նահանգին կողմէ ձեռնարկներ կ'ըլլան, որպէսզի փախստական թիապարտը յանձնուի: Շատ հաւանական է որ Նիւ Ճըրսի չընդունի այդ պահանջումը:

Ամերիկեան նահանգները այնքան ընդարձակ ինքնավարութիւն ունին որ Նիւ-Եորքի կուսակալ եղած ատեն Պըրնսը պաշտպանող Րուզվէլթ իսկ անոր ներում շնորհելու իրաւասութիւն չունի:

Սակայն Ամերիկայի հանրային կարծիքը շատ վայրագ բան մը կը համարի Պըրնսը երրորդ անգամ թիապարտութեան ենթարկելը: Կը յուսացուի որ ճար մը պիտի գտնուի, խնդիրը լուծելու համար:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը նոր տագնապ մը կը մատնանշէ սեպտ. 1ի խմբագրականով.—

— «Յունահայ համայնական վարժարաններու խնդիրը, նախակրթարաններու վերաբերեալ նոր օրէնքին հրատարակութեամբ կը մտնէ բոլորովին նոր ու անակնկալ փուլի մէջ: Ինչպէս երէկ գրեցինք, նոր օրէնքը չի ճանչնար՝ մեր բացատրութեամբ «ազգային» կոչուած համայնական վարժարաններու գոյութիւնը: Այնպէս որ այս տարեշրջանէն սկսեալ, մեր ազգային վարժարանները պէտք է վերածուին յունական անհատական վարժարաններու հիման վրայ: Այսպէս կը տրամադրէր նոր օրէնքը, այսպէս կը հաստատէ նաեւ կրթական նախարար պ. Եօրդաքօփուլօս, տեղւոյս Թաղ. Խորհուրդին:

Արդ, ամէն բանէ առաջ, յունահայ վարժարանները օտար կրթական հաստատութիւններ չեն նկատուիր, ինչպէս են հրեայ կամ թուրք փոքրամասնութեանց եւ կամ ճանչցուած օտար համայնքներու վարժարանները: Անոնք կը դառնան բոլորովին հելլենական վարժարաններ եւ հետեւաբար ենթակայ են անհատական վարժարաններու վերաբերեալ օրէնքին տրամադրութեանց: Յունահայ վարժարաններու համար բացառութիւն կը նկատուի միայն հայերէն լեզուի ուսուցումը, օրական մէկ պահով՝ ժամանակացոյցի մէջ եւ մէկ պահով ալ — մասնաւոր արտօնութեամբ — ժամանակացոյցէն դուրս: Մնացեալ բոլոր կէտերու մէջ պիտի յարգուին անհատական վարժարաններու վերաբերեալ օրէնքը:

Այսպէս, այս տարեշրջանէն իսկ ըսկսելով, ազգային վարժարանները պէտք է անհատի մը կամ անհատներու եւ կամ իրաւական անձերու անունով, հիմնումի եւ գործունէութեան արտօնագիր ունենան: Թաղ. Խորհուրդները կամ հոգաբարձութիւնները — որոնց որեւէ մէկուն իրաւական հանգամանքը չի ճանչցուիր օրէնքով — պէտք է իրենց մէջէն կամ դուրսէն ընտրեն անձ մը, կամ քանի մը անձեր, որոնք կրթական նախարարութեան դիմելով արտօնագիր պիտի ուզեն՝ մինչեւ հիմա իբրեւ համայնական վարժարան գործող կրթական հիմնարկութեանց վերաբացումը ապահովելու համար: Այլապէս, այսինքն, իբրեւ հիմնադիր—արտօնատէր անձ մը կամ անձեր չներկայանալու պարագային, ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԱՆԿԱՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՅ:

Նոր օրէնքին այս անակնկալ տնօրինութիւնը, անշուշտ դժուարին կացութեան մը կ'ենթարկէ բոլոր այն յունահայ վարժարանները, որոնք համայնական եկամուտներով կանգուն կը մնան: Թաղականութիւնները, ամէն բանէ առաջ դժուարութեան պիտի մատնուին հիմնադիրը կամ հիմնադիրները գտնելու համար: Ի հարկէ, իբրեւ պարզ եւ հանգամանք չունեցող անհատ, ոչ ոք պիտի ուզէ ստանձնել վարժարանի մը նիւթական մատակարարութեան հոգը, տաղտուկն ու պատասխանատուութիւնը: Եւ, եթէ այսպէս խորհինք ու որպէս հիմնադիր-արտօնատէր՝ սովորական անհատներ փնտռենք, ապահովաբար, մեր համայնական վարժարաններէն շատերը չպիտի կրնան իրենց դուռները վերաբանալ այս տարի: Կը մնայ ուրեմն լուծման ձեւ մը գտնել եւ ըստ այնմ, ժամանակ չկորսնցուած գործի անցնիլ:

Այսպէս, իբրեւ միակ գործնական եղանակ կը թելադրենք հետեւեալը.— Վարժարաններու հիմնումին ու վերաբացման արտօնագիրը ստանալ օրուան Թաղ. Խորհուրդներու կամ հոգաբարձութեանց անդամներէն մէկին կամ քանի մը հոգիին անունով, առանց անշուշտ, տրուելիք խնդրագիրներու մէջ, դիմողներուն թաղական կամ հոգաբարձու եղած ըլլալու պարագան յիշատակելու: Օրէնքին առջեւ հիմնադիր եւ պատասխանատու պիտի նկատուին այդ անձերը — իբրեւ անհատ — բայց ներքնապէս, մեր համայնքներն են որ ըստ առաջնոյն պիտի ստանձնեն վարժարաններու նիւթական մատակարարութեան պատասխանատուութիւնը: Հիմնադիր-արտօնատէրները պիտի դառնան տեսակ մը կամուրջ օրէնքին եւ մեր համայնքներուն միջեւ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Զարմանալի արագութեամբ իր եւ ընկերներու ջանքերուն շնորհիւ, ամբողջ գաւառները դպրոցական ցանցով պատուեցան. հոն ուր հնարաւոր էր խրճիթ մը յատկացուեցաւ որպէս դըպրոց. շատ մը բազմամարդ գիւղեր դպրոցական կանոնաւոր շէնքեր շինեցին: Քաղաքի երկրորդական վարժարաններու շրջանաւարտները, գաղափարական երիտասարդութիւնը, բազմութեամբ դէպի գաւառ դիմեցին՝ գիւղացիին ծառայելու համար: Սքանչելի շարժում մը սկսաւ Վասպուրականի մէկ ծայրէն միւսը:

Հայ ժողովուրդի հոգեկան զարթումին հետ տնտեսական վիճակն ալ ըզգալապէս բարելաւեցաւ: Որոշ չափով տարապարհակ աշխատանքները վերցան, տուրքերը աւելի արդարօրէն բաժնուեցան, թալանն ու կողոպուտը գրեթէ վերջ գտան եւ որոշ թիւով բռնագրաւուած հողերը վերադարձուեցան Հայերուն:

Սովորական երեւոյթ մըն էր հեռաւոր գաւառներու ճամբաներուն վրայ հանդիպիլ Լեւոնին, որ թեթեւ ծրար մը նետած ուսին՝ գիւղէ գիւղ կ'անցնէր դպրոցական գործին ուղղութիւն տալու, ուսուցիչներու ցուցմունքներ ընելու, գիւղական ներքին վէճերը տեղին վրայ կարգադրելու եւ կեդրոնախոյս հայ գիւղացին ամբողջ կազմակերպութեամբ մը զօդելու:

Անցեալը իր սարսափելի աւերներով, մեծ խրատատու մը պէտք էր եղած ըլլար հայ ժողովուրդին: Հետեւաբար հաւաքականօրէն պատկառելի ուժ մը ներկայացնելու համար, հայ ժողովուրդը ներքին կազմակերպութիւն մը պէտք էր ունենար, դիմագրաւելու բոլոր փորձութիւններուն, անակնկալներով հարուստ Թուրքիոյ մէջ: Բայց ամէն բանէ աւելի՝ կազմակերպման հետ, պէտք էր զինել, եւ լաւ զինել հայ ժողովուրդը, ինքնապաշտպանութեան համար: Շրջապատի Թուրքն Քիւրտը զինուած էին գլուխէ ի վեր եւ զէնքի սէրը անոնց մէջ բնածին էր: Հրամայողական անհրաժեշտութիւն մըն էր որ հայ ժողովուրդն ալ զինապաշտ դառնար: Լեւոնը եւ իր ընկերները իրենց յատուկ վճռականութեամբ, զինումի գործն ալ առաջ տարին չտեսնուած եռանդով:

Գրեթէ ամէն գիւղ իր մէջ ունէր յեղափոխութեան դպրոցէն անցած նախկին հայդուկ մը: Բնականաբար զինումի մարզին մէջ անոնք պիտի դառնային Լեւոնի գործակիցները. անոնք էին որ գիւղացիներուն պիտի պարտադրէին զինուիլ, եթէ ոչ սիրով, ապա ուրեմն բռնութեամբ: Անոնք պիտի կազմակերպէին գիւղացի երիտասարդները, պիտի վարժեցնէին եւ ղեկավարէին գիւղական խմբերը: Իսկ այդ բոլոր աշխատութիւններուն ուղղութիւն կուտար Լեւոնի աներեւոյթ ոգին, անոր տիրական կամքը:

Աստիճանաբար Լեւոնը դարձեր էր ամենատես աչք մը: Ան ամէն տեղ էր ու ոչ մէկ տեղ երկու երեք օրէ աւելի: Հայ գիւղացիին համար Լեւոնը ոչ թէ սովորական ղեկավար մըն էր, այլ անհրաժեշտութիւն մը: Անոր կը դիմէին գիւղական բոլոր հարցերու համար, ու անոր վճիռը պարտադրական էր: Բոլոր շրջաններու համար Լեւոնը «մեր Պարոն Լեւոնն էր», կը ճանչնար զայն թէկուզ հեռաւոր գաւառի մը խեղճուկ գիւղացին, փոխադարձաբար ան ալ գիտէր ամենուն անունը, ընտանիքի անդամներու թիւը, տնտեսական վիճակը: Գիւղացիները երբ իրարու մէջ կը խօսէին անոր մասին, ծիծաղելով կ'ըսէին թէ՝ ան գիտէր դարնան որու կովը ծներ է, որու արօրը ժանգոտեր է, որու կինը զոյգ երեխայ բերեր է: Եւ այդ ճշմարիտ էր:

Եթէ գիւղացիք կ'երթային քաղաք կառավարութեան դուռը որեւէ գանգատով, նախ կը դիմէին Լեւոնին, անոր խորհուրդը հարցնելու, անոր միջնորդութեան դիմելու համար: Շատ անգամ նոյնիսկ հեռաւոր շրջաններու Քիւրտերը, Թուրքերը կը դիմէին անոր օգնութեան: Այս երեւոյթը այնքան չեշտուած էր, որ հետզհետէ կառավարութեան մէջ երկրորդ կառավարութիւն մը ստեղծուեցաւ. «պարոն Լեւոնի կառավարութիւնը», ինչպէս կը սիրէին ըսել գիւղացիները:

Թուրք կառավարութիւնը դժգոհելով հանդերձ, պարտադրուած կը զգար զայն ճանչնալու որպէս հայ ժողովուրդի ներկայացուցիչը, գերագոյն պետը: Ասով մէկտեղ Լեւոնը թէեւ կուլտուրական գործիչ մը սահմանադրութեան շրջանին, երբ պէտք ըլլէր, ժանիքները ցուցնելէ չէր քաշուեր: Դէպքի մը առթիւ Լեւոնը պարտաւորուեցաւ զգացնել կառավարութեան եւ դրացի ժողովուրդներուն թէ՝ չեն կրնար անպատիժ կերպով սարսափի մէջ պահել հայ ժողովուրդը, թէ կայ պաշտպան ուժ մը՝ թէկուզ աներեւոյթ, որ աչալուրջ կը հսկէ հայ ժողովուրդի շահերուն եւ ապահովութեան վրայ:

Այդ դէպքը հետեւեալն էր: Սահմանադրութենէն վերջ մասնաւորաբար Քիւրտ աղաներն ու բէկերը գաւառի մէջ բանտարկուած գազաններու պէս կը զգային: Թէեւ կառավարութեան վերաբերմունքին մէջ՝ զգալի փոփոխութիւն մը չկար բէկերու հանդէպ եւ ոչ ալ Քիւրտ ժողովուրդին վերաբերումը փոխուած էր, բայց ըզգալիօրէն չեշտուած էր հայ գիւղացիութեան հոգեբանական փոփոխութիւնը անոնց հանդէպ: Հետզհետէ կը վերնար բէկերու դարաւոր հմայքը: Արտի մը անիրաւ գրաւումին համար հայ գիւղացին այլեւս չէր քաշուեր բողոքելու, բուռն կերպով պայքարելու բէկերու քմահաճ կարգադրութիւններուն դէմ Դատ դատաստան եւ շատ անգամ բէկերը ստիպուած տեղի կուտային ատամ կրճտացնելով:

Արհամարհոտ վերաբերմունք մը ունենալով հայ գիւղացիի հանդէպ, Քիւրտ բէկերն ու աղաները սարսափելի կերպով լարուած էին գիւղական ուսուցիչներու եւ աչքի զարնող հայդուկներու դէմ, ասոնց դրդումներուն վերագրելով գիւղացիութեան ըմբոստ կեցուածքը: Թէեւ անոնք շատ լաւ գիտէին որ այդ բոլորի ղեկավարն ու ոգին Լեւոնն էր, բայց չյանդգնելով անոր դէմ բացէ ի բաց հրապարակ իջնել, դաւադրութեամբ սպաննեցին Կարկառի մէջ անոր աւագ գործակիցներէն, բարձր նկարագրի տէր ուսուցիչ մը: Այդ դէպքը սարսափեցնող ցնցում մը առաջ բերաւ ընդհանրապէս ժողովուրդի, բայց մասնաւորապէս հայ գիւղացիութեան մէջ: Ուրեմն դեռ բէկութիւնը կրնար անպատիժ կերպով մարդ սպաննել տալ, իր կամքը քալեցնել, ինչպէս անցեալի մէջ եղած էր: Ուրեմն այնքան փառաբանուած սահմանադրութիւնը իրական փոփոխութիւն մը չէր առաջացուցած երկրին մէջ. այդպէս կը խորհէին հայ գիւղացիները: Արդեօք աւելի խոհեմ քայլ մը չէ՞ր ըլլար եթէ իրենք, ինչպէս իրենց հայրերը, նորէն գլուխ ծռէին, հպատակէին Քիւրտ աղա-բէկերուն:

Լեւոնը զգաց վտանգը: Պէտք էր հարուածին շշմեցնող հակահարուածով մը պատասխանել: Կազմակերպութեան գաղտնի լարերը քաշեց, ամբողջ շրջաններու գիւղացիութիւնը ոտքի հանելով. սպաննուած ուսուցիչին դիակը քաղաք բերել տուաւ տասնեակ հազար գիւղացիներու ընկերակցութեամբ: Ժողովուրդի գլուխը անցնելով, դագաղը ուսամբարձ հասցուց կառավարութեան շէնքը, նահանգապետարանի առջեւ: Քաղաքի Թուրք ամբոխն ալ Հայերէն քիչ մը հեռու կանգնած հեղնանքով կը դիտէր ցոյցը «կեավուր»ներու, որոնք շատ երես առած էին սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ: Ճառախօսները պահանջեցին կառավարութենէն անպատճառ գտնել յանցաւորը եւ պատժել:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ԽՆՋՈՅՔ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի կողմէ, 11 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս։

1 Quai d'Alfort, Maison Alfort (Seine)

կը նախագահէ Ընկ. ՔԻՒԹԻԿԵԱՆ։

կը խօսի Ընկ. ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Ներկայ կ'ըլլան տեղւոյս ֆրանսացի ընկերվարականները

Գեղարուեստական բաժին, պար, պիւֆէ մատչելի գիներով։

ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ 10 Սեպտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալ Վոլթէրի մէջ։

Երեկոյթը ամբողջ նուիրուած է ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆի

կը նախագահէ Տոքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

կը խօսի ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Խօսք կ'առնեն Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Պ. Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Գեղարուեստական բաժին

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ամասիոյ եւ Շրջանի Հայրենակից. Միութեան կողմէ կիրակի, 12 Սեպտեմբեր ամբողջ օրը

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԸ (Tapis Vert)

Ճոխ պիւֆէ, ըմպելի, հաց, աղանդեր ժողովրդական գիներով

ի նպաստ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹի յոբելեանի ֆոնտին վիճակախաղը տեղի կ'ունենայ տեղւոյն վրայ։

Ներկայ 4—12 տարեկան փոքրիկներուն միջեւ պարգեւաւոր մրցումներ։

Բոլոր փոքրիկներուն կը բաժնուին խաղալիկներ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Էնվալիտէն առնել երկաթուղի, իջնել Meudon Valfleury եւ մէթրօ՝ Թէրի տ'իսիէն մասնաւոր Թաքսիներ, անձ գլուխ 3 ֆրանքով կը տանին հանդիսավայրը՝

"Paris-Moderne,,

S. A. R. L. Fabrique de Confection Pour Dames

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ ի նպաստ Սափրիչներու Հանգստեան Տան (Maison de Retrait) 19 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Salons Marignyի սրահներուն մէջ, 26 Cours Marigny

Մէթրօ Château Vincennes

Ներկայ կ'ըլլան՝ Սափրիչներու Սէնտիքայի նախագահը եւ վարչութեան անդամները, Սափրիչներու Հանգստեան Տան Յանձնախումբի նախագահը՝ M. Mornot։

կը մասնակցին սափրիչներու Թատերական խումբը, ղեկավարութեամբ M. Mafiaի, եւ Միութեան Նուագախումբը, ղեկավարութեամբ M. Jacometի։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

կանանց մազերու վերջին նորաձեւութեանց ցուցադրութիւն։

Երգ, պար եւլն.։ Ճոխ պիւֆէ։

Մուտք՝ այրերու 8 ֆրանք, կիներու 6 ֆրանք։

ՃԱՇԱՐԱՆ-ԸՐՃԱՐԱՆ

«ՏԱՄԱՍ«, Palais de la Bière

4, Traverse de Mont-de-Piété, Marseille

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ուրախութեամբ կուգամ ծանուցանելու յարգոյ յաճախորդներուս եւ հասարակութեան թէ ճաշարանիս նորոգութիւնը աւարտած, ՍՐԱՀԸ ՄԵԾՑԱԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ, վերաբացուած է,

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ BIÈRE PHENIX ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԶԵՏԵՂՈՒԱԾ ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Գալոշուրերու հետ կուտանք ճոխ եւ զանազան աղանդերներ։

ԷՔՍՊՐԷՍ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՄԵՂ ՍՈՒՐՃ

Ճաշարանիս մէջ պիտի գտնէք բստ առաջնոյն անթերի սպասարկութիւն, ԱՄԷՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ ՃԱՇ, ՊԱՂ ՄՍԵՂԷՆՆԵՐ, ՔԷՊԱՊՆԵՐ, անսպառ կարգով ՓԻԼԱՒ եւ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ պատրաստուած մասնագէտ խոհարարներու կողմէ։

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՑ Է ՄԻՆՉԵՒ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 2Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ, ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ԾԱՆՕԹ.— ճաշի ժամերէ դուրս յաճախորդները կրնան նարտի եւ թուղթի խաղերով զուարճանալ, միութիւններու համար կը տրամադրուի մաքուր եւ օդաւէտ ժողովասրահ եւ իրենց գոյքերուն համար առանձին պահարաններ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով։ Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները։ Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը։ Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ։ Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.։ Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում։ Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբէլ	3 »
ԶՕՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈԵՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնչ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ԲԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Աղբիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՏԻՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԴԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ՝

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ)։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Զիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Զիթպաշեանի հետ։ Տեղահանութեան միջոցին գիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. կ. խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի Մասնաճիւղի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 583, 689, 558, 787, 670, 752, 857, 497, 831, 992, 912, 895, 954, 559, 952, 680, 671, 923, 869, 901, 865, 957, 639։

Վարչութիւնս շնորհակալութիւն կը յայտնէ այն ընկերուհիներուն որոնք վիճակահանութեան գոյքեր նուիրեցին։

Օր. Վըլէժուիֆի Գազիկեանի նուիրած օղջ նապաստակը աճուրդի դրուելով գոյացաւ 311 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան դպրոցի ծայրերէնի դասընթացքը կը սկսի ամսոյս 9ին Հինգշաբթի օր։

Վարչութիւնս կը խնդրէ բոլոր ծնողներէն որ կը բնակին Գանեէօի, Քաշանի, Մոնրուժի մէջ եւ շրջակաները, իրենց զաւակները ղրկեն դըպրոց սովորական ժամուն։

Վարչութիւն

Ֆ. կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 579, 29, 542, 54, 157, 51, 35, 640, 227, 919, 521, 585, 632, 537, 509, 249, 124, 337, 76, 920, 714, 396, 677, 126, 333։

Շահողներէն կը խնդրուի դիմել Տիկ. Թորոսեանի 26, Ռիւ տ' Անկէն, Փարիզ (2) ստանալու համար իրերը։

ՎՐԻՊԱԿ.— «Մամուլ»ի բաժնին երէկուան խորագիրը, որ տեղափոխուած էր, պիտի ըլլայ «Սուտերու գիկտատուրան»։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Յառաջ»ի խմբագրատունէն կարելի է ստանալ ընկ. Վ. Ահարոնեան[illegible] հետեւեալ գիրքերը.—

1.— ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (Մարդը եւ բանաստեղծը)... գին 10 ֆրանք

2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՑՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա. ՏԱՐԻ՝ 6 ֆրանք։

3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՑՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ. ՏԱՐԻ՝ 8 ֆրանք։

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՑՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒին Գ. տարի[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Բէկը արհամարհական ժպիտ զոր - ծեց իր այրական դէմքի վրայ եւ պատասխանեց.

— Ես այդ չքանչան ասած բաները չեմ սիրում, կնիկների զարդարանք են եւ աւելի ոչինչ։

— Ապա ի՞նչ էք սիրում։

— Ես սիրում եմ ոսկի մաջիդաներ (*)։

— Այդ էլ կը լինի, բէկ, վալին մեծ շնորհ ունի ձեզ վրայ։ Տեսա՞ք, նա նշանակել տուեց ձեզ համար տաճիկ, որ այժմ ստանում էք արքունի գանձից, որպէս սահմանապահ եւ այս կողմերում խաղաղութիւն պահպանող։ Նա ընդունեց ձեր խնդիրքը, որով ցանկանում էիք, որ այս կողմերում ոչ մի մուդիր եւ գայմագամ չը լինի, այլ բոլոր վարչութիւնները յանձնուեն ձեր կառավարութեանը։ Վերջապէս ինչ որ պահանջել էք, կատարել է նա, եւ մի անգամ եւս ձեր խօսքը գետին չէ ձգել։

— Ես շնորհակալ եմ վալիից։

Այդ խօսակցութեան միջոցին բէկի ծառաները վրանի չուրջը պատած, եւ գետնի վրայ նստոտած զուարճանում էին բոլորովին այլ տեսակ խօսակցութիւններով։։ Իւրաքանչիւրը պատմում էր իր կատարած քաջագործութիւնները, թէ քանի մարդ է սպանել, որքան աւազակութիւններ է արել եւ որքան կնիկներ է փախցրել եւ այլն։

— Օսմանը իր գլխի մազերի համբարչքով ոչխար է գողացել, ասում էր Օմարը։

— Իսկ դու, Օմար, շատ բարի պըտուղ չես, պատասխանում էր նրան Օսմանը,— ես որքան ոչխարներ եմ գողացել, դու այնքան Հայի աղջիկներ ես փախցրել։

— Շարանը Հայի աղջիկներ չէ սիրում, ասում է շուտով լաց են լինում, մէջը մտաւ ուրիշը։

— Այդ սուտ չէ, խօսեց Շարանը.— այդ քածերի սիրտը կարծես շուշայից է շինած, հէնց որ դիպչում ես, իսկոյն կոտրւում է։ Բայց մերոնք։ Աստուած է վկայ քարէ սիրտ ունեն, գայլի, գազանի ճանկը դցիր, էլի չեն լաց լինի։ Ես համբերել չեմ կարող, երբ կնիկները լաց են լինում. կարծես, արտասուքը նրանց է տուած։

(Ինչ բարբարոսական զգացմունք, Հայ կնոջ արտասուքը բարկացնում է Քրտին)։

— Մի ուրիշ բան էլ կայ, նրանց խօսքը կտրեց մի Քիւրտ, որ հասակով բոլորից ծեր էր.— այդ անհաւատներ երբեք ձեռք չեն վեր առնում իրանց անիծած կրօնից։ Ես, դուք գիտէք, որ երեք հատ եմ պահում, ուղիղն ասեմ, խիստ քիչ անգամ ծեծում եմ նրանց, բայց էլի տեսնում եմ, որ թաքուն ինչ որ աղօթքներ են անում։ Բայց մի բան լաւ է, որ նրանք եզան չափ գործ են կատարում, մերոնց նման շատ չեն քնում։

— Բայց սիրուն հարսներ ունի տանուտէր Խաչօն, խօսեց մի երիտասարդ Քիւրտ առանձին ոգեւորութեամբ.— եթէ այդ Հայը մեր բէկի քիրվան չը լինէր, ես նրա հարսներից մէկը կը գողանայի։

Ծառաների խօսակցութիւնը ընդհատուեցաւ շների աղաղակով. հեռուից կրկին լսելի եղաւ գիշերապահ հովիւների խորհրդաւոր ձայնը։ Ծառաներից մի քանիսը, զէնքերը առած, վազեցին դէպի այն կողմը, որտեղից բարձրացաւ աղմուկը։ Մօտենալով, խաւարի միջից նրանք լսեցին հառաչանքներ — «ի սէր Աստուծոյ, մեզ տարէք բէկի մօտ, մենք աղաչանք ունինք»... Շները փոքր էր մնացել, որ գըզգըզէին այդ ողորմելիներին, եթէ ծառաները շուտով հասած չը լինէին։ Գիշերով անհնարին է մօտենալ Քրտերի օթաներին (օթեւան, իջեւան) առանց վտանգի հանդիպելու. մէկ էլ տեսար գիշերապահի նիզակը ցցուեցաւ կողքիդ մէջ։

Անծանօթները մի քանի հոգի էին, նրանց բերեցին այն վրանի առջեւ կախած լապտերների լոյսով երեւաց որ վաճառականներ էին եւ բեռ տանող չարվադարներ, որոնց մէկի արխալուխ գլուխը, միւսի թեւքը, երրորդի մարմնի մի այլ մասը փաթթած էին, եւ արիւնը դեռ հոսում էր վէրքերից։

Բէկը լսելով դրսի աղմուկը, կանչեց ծառաներից մէկին եւ հարցրեց.

— Ի՞նչ է պատահել։

— Մի քանի վաճառականներ ձեզ մօտ խնդիրք ունեն, ասում են, թէ կողոպտեցին մեր քարվանը։

Տհաճութեան նման մի բան անցաւ բէկի ուրախ դէմքի վրայ. բայց նա ծածկելով իր ներքին վրդովմունքը, հրամայեց կանչել կողոպտուածներին։

— Զարմանալի բան է, դարձաւ նա դէպի մուտիրը,— «իմ հողի» վրայ երբեք այսպիսի անկարգութիւններ չեն պատահել. հիմա ի՞նչպէս է եղել, որ կողոպտել են դրանց քարվանը։

Բէկը, սովորութիւն ունէր իր ցեղի նակած երկիրն իր հողը կոչել, թէեւ այնտեղ մի ափ հող անգամ որ եւ իցէ Քրտի չէր պատկանում այլ բոլորը անհաստատաբնակ բոշաների նման թափառում էին մի տեղից միւս տեղ։

— Աւազակութիւններ ամէն տեղ պատահում են, պատասխանեց մուտիրը հանդարտութեամբ,— երկիրը առանց աւազակի չի լինում։ Երկ[illegible] մէջ էլ յայտնուեցան սաստանեներ[illegible] Արզրումի մէջ օր չէր անցնում, որ [illegible] լիի մօտ գանգատաւորներ չգային։

Բէկը, խրախուսելով մուտիրի [illegible] դոքորթութիւններից, ասաց,— հա[illegible] տեսայէք մուտիր, չէյխի գլուխը [illegible] կայ լինի, որ ես այս կողմերը ա[illegible] եմ պահում, որ երկնքի թռչունն [illegible] համարձակ է կարողանում «իմ հողի» վրայով անց կենալ։ Զարմանում եմ [illegible] ո՞ր սատանան պէտք է կողոպտած [illegible] նի այդ խեղճերին։

Յայտնուեցան վիրաւորուած եւ [illegible] րինաշաղախ վաճառականները։ Նր[illegible] րանցից մէկը, որ փոքր եւ առողջ էր, առաջացաւ եւ խօսեց.

— Ձեր ոտքերի փոշին համբուր[illegible] ենք եկել, բէկ, վերեւում Աստուծ[illegible] ենք ճանաչում, ներքեւում ձեզ. մ[illegible] գարէի սիրոյ համար, օգնեցէք [illegible] խեղճ վաճառականներ ենք. մեր ք[illegible] վանը կողոպտեցին, մեր ընկերներ[illegible] շատերը սպանեցին, մնացածներ[illegible] ձեր բարի աչքերի առջեւ տեսնում էք, վիրաւորուած են, շատ չեն ապրի[illegible] մենք, ինչ որ ունէինք, տարան, այ[illegible] չը թողեցին։

ՐԱՖՖԻ

(*) Մաջիդա ն'ւ դրամի ն'ւ շքանշանի անուն է։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
9
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
9 SEPTEMBRE
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3520 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺՈՂՈՎ ՄԸ՝ ԹՈՐՓԻԼՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

»»»» ◦ ««««

Եթէ վերջին պահուն անակնկալ մը չպատահի, վաղը, ուրբաթ, 10 սեպտեմբեր, 10 - 12 պետութիւններ դէմ դիմաց պիտի նստին կլոր սեղանի մը շուրջը: Աւելի ճիշդ, հաստ ու բարակ թորփիլներ են որ քով քովի պիտի գան, ի խնդիր խաղաղութեան ...

Քաղաքական աշխարհը բազմազան տագնապներ անցուց վերջին տարիներու ընթացքին, բոլորն ալ արկածալի: Մէկ սխալ շարժում կրնար յանկարծ պայթեցնել վառօդի շտեմարանները: Բայց կարելի եղաւ կանխել, գոնէ սահմանափակել վտանգը: Տարբեր բացատրութեամբ, ամէն մէկը նախընտրեց իր պատեանին մէջ ամփոփուիլ, ձգելով որ առաւօն կանուխ արթնցողը, ամէնէն հզօրը եւ վճռականը իրագործէ ինչ որ դրած է գլխուն մէջ:

Բողոքներ եղան, անշուշտ: Ինչպէս եւ ժողովներ, քուէարկելով շողշողուն բանաձեւեր: Կծու խօսքեր ալ արտասանուեցան, փոխադարձաբար:

Բայց, ամէնէն զօրաւորներն ալ խոհեմութիւն սեպեցին հեռու մնալ կրակի շրջագիծէն, մանաւանդ երբ անզօր եւ անճար երկիր մըն էր ենթական:

Այսպէս էր որ, Փաշական Իտալիան գնաց գրաւեց Քորֆուն, մեծագումար տուգանքի մը դատապարտեց փոքր եւ ուժասպառ Յունաստանը, հինգ - վեց իտալացի սպաներու սպանութեան առթիւ, եւ իր բոլոր պահանջները գոհացուց ինքնագլուխ:

Այսպէս էր որ Ճափոն հիմնեց Մանչուրիոյ կայսրութիւնը, արհամարհելով Ժընեւի մէջ տրուած որոշումները եւ քաշուելով Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Այսպէս էր որ Գերմանիա պատռեց Վերսայլի դաշնագիրը, վերահաստատելով պարտաւորիչ զինուորութիւնը, վերակազմելով եւ բազմապատկելով իր ծովային եւ օդանաւային ուժերը, գրաւելով Հռենոսի շրջանը, պարտուած եւ պատժուած Գերմանիան դարձնելով յաղթական եւ միահեծան ուժ մը՝ Եւրոպայի սրտին վրայ: Ազդակ մը անհաշտ եւ սպառնալից:

Ու վերջապէս, դարձեալ նոյն ճամբէն քալեց Իտալիան, արշաւելով Եթովպիա, հակառակ 50 պետութեանց հանդիսաւոր ազդարարութեան, հակառակ պատժական տնօրինութեանց եւ ուրիշ սպառնալիքներու:

Մանրամասնութեանց մէջ տարբերութիւններ ունենալով հանդերձ, նոյն ոգերգութեան ուրիշ մէկ պատկերը կը ներկայացնէ հարեւան Սպանիան, ուր արիւնը կը հոսի աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր եւ քաղաքներ կը փլին իրարու ետեւէ, ի հաշիւ երկու հակամարտ հասանքներու,— փաշականութիւն եւ համայնավարութիւն:

Անոր հետ զուգընթաց, ահաւասիկ չինեւճափոնական պատերազմը, նոյնքան սպառնալից:

Դեռ երկու օրուան խնդիր է միւս վրդովիչ դէպքը, — խորհրդային իշխանութեան ամբաստանագիրը Իտալիոյ դէմ, որ պատասխանեց կտրուկ մերժումով մը, ինչպէս կը տրամադրէ փաշական կարգ ու սարքը:

Եւ հիմա մղձաւանջ մը հորիզոնին վրայ.— բարի՞ք թէ չարիք պիտի ծնի Նիոնի խորհրդաժողովէն, որուն ամուր կառչած են Մեծն Բրիտանիան ու Ֆրանսան:

Պիտի մասնակցի՞ն բոլոր հրաւիրեալները, մանաւորապէս Իտալիան, Գերմանիան եւ Խ. Միութիւնը: Եւ ի՞նչ պատկեր պիտի ներկայացնէ ժողով մը, որ թորփիլներով ծնած, թորփիլներու վրայ նստած է:

Չէ՞ որ մասնակցողներէն մէկը միւսը կ'ամբաստանէ իբրեւ ծովահէն, նիւթական եւ բարոյական հատուցում պահանջելով, իսկ այս վերջինը արդէն իսկ ասպարէզ կը կարդայ, իր կռնակն ունենալով նորագոյն դիկտատուրան,— հիթլէրական Գերմանիան:

Աւելորդ է խրիլ քաղաքական - դիւանագիտական նրբութեանց մէջ, մօտաւոր գաղափար մը կազմելու համար ծրագրուած խորհրդաժողովի ելքի մասին:

Լաւագոյն պարագային, եթէ նոյնիսկ բարեյաջող ելքի մը յանգի ժողովը, թոյլ չտալով որ մէկը - միւսը առնէ քալէ, նորէն դժուար է պարտկել կացութեան ծանրութիւնը:

Զափազանց բարդ է ժողովին օրակարգը,— ապահովութիւն Միջերկրականի նաւագնացութեան:

Բնականաբար, որ եւ է բանաձեւ քուէարկելու համար, մէջտեղ պիտի դրուին իրողութիւններ եւ դէպքեր: Ապա ուրեմն պիտի քակուի շղթան՝ փոխադարձ մեղադրանքներուն: Պիտի բացուին մաղձի տոպրակները, եւ մթնոլորտը պիտի թանձրանայ հեղձուցիչ կազերով:

Եթէ այս փոթորիկը անցաւ եւ բանաձեւերը քուէարկուեցան, պիտի ցցուի միւս վրդովիչ հարցականը:

Տրամաբանօրէն, ժողովը գործնական միջոցներ պիտի առաջարկէ, Միջերկրականի հաղորդակցութեանց ապահովութեան համար: Եւ մասնակցողները յանձն պիտի առնեն գործադրել զանոնք:

Արդ, ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ՝ նոր դէպքեր պիտի չծագին, գործադրութեան առթիւ:

Զմոռնանք որ ամէն բանէ առաջ դաւադրական, խորհրդաւոր յարձակումներու հետ կապ ունի այս խնդիրը: Օրակարգը սուզանաւն է, ապա ուրեմն թորփիլը, որ սովորական հաշիւներու չի յարմարիր, եւ միշտ կրնայ խուսափիլ կառավարել հակակշիռէ:

Այս պարագան աւելի կը բարդանայ, երբ նկատի առնենք որ, գլխաւոր խնդիրը միայն հաղորդակցութեանց ապահովութեան չի վերաբերիր, այլ ամբողջ Միջերկրականի եւ Սպանիոյ, իսկ տագնապին բուն հանգոյցը կը կազմէ Հռոմ-Պերլին առանցքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԺՈՂՈՎԸ ՊԻՏԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՎԱՂԸ

»»»» ◦ ««««

Անգլիա եւ Ֆրանսա միջեւ համախորհուրդ

Խ. Միութեան ամբաստանագիրը Իտալիոյ դէմ՝ կը շարունակէ լուրջ մտահոգութիւն պատճառել: Սակայն եւ այնպէս Միջերկրականի խորհրդաժողովը պիտի գումարուի վաղը, ուրբաթ, Նիոնի մէջ (Ժընեւի մօտ), եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի: Անգլիա եւ Ֆրանսա միջեւ համախորհուրդ գործելով, տրամադիր չեն ժողովը յետաձգելու կամ բոլորովին մէկդի դնելու: Բրիտանական դահլիճը ժողով գումարեց երէկ, չորեքշաբթի, իսկ Ֆրանսականը պիտի գումարուի այսօր, քննելու համար կացութիւնը: Իտալիա եւ Գերմանիա նոյնպէս համախորհուրդ կը գործեն, եւ, Մոսկուայի ծանուցագրէն վերջ, աւելի տրամադիր կ'երեւան մասնակցելու ծրագրուած խորհրդաժողովին, որպէսզի կարենան ճակատիլ: Իտալիոյ արտաքին նախարարը նախ կ'ուզէր մերժել որ եւ է մասնակցութիւն, քով քովի չնստելու համար Խ. Միութեան հետ, բայց վերջին պահուն աւելի պաղարիւն մտածելով, սկսաւ քննել խնդիրը: Իտալական մամուլը շատ աւելի բուռն լեզու մը գործածել սկսած է, մեղադրելով Մոսկուան թէ կ'ուզէ խանգարել Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Կարգ մը թերթեր մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ Իտալիոյ մասնակցութիւնը անհրաժեշտ է, եւ թէ «խորհրդաժողովին ձեռնարկումները պարտաւոր են խորհիլ հետեւանքները Ռուսաստանի ուրիշ մէկ խելագարութեան, եթէ այդ երկիրը, որ եկուոր մըն է Միջերկրականի մէջ, փորձէ անհեթեթ եւ անհանդուրժելի վիճաբանութիւն մը բանալ ժողովին մէջ:»

Մոսկուայի ամբաստանագիրը Իտալիոյ դէմ

Ինչպէս գրած էինք, Հռոմի խորհրդային դեսպանատան գործակատարը ծանուցագիր մը յանձնեց իտալական կառավարութեան, կարգ մը մեղադրանքներ ուղղելով եւ հատուցում պահանջելով:

Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ Խ. Միութիւնը անտարակուսելի փաստեր ունի, որոնց համաձայն իտալական մարտանաւեր յարձակողական արարքներ կատարած են խորհրդային առեւտրական նաւերու դէմ: Ու կը պատմէ թէ իտալական սուզանաւ մը ընկղմեց խորհրդային «Թիմիրլիազեւ» նաւը, որ հանքածուխի բեռով մը Քարտիֆէն Փորթ Սայիտ գացած ատեն, յարձակում կրեց օգոստոս 30ին, Ալժէէն 75 մղոն դէպի արեւելք: Նմանօրինակ յարձակում մը կատարուեցաւ խորհրդային «Բլակոյեւ» նաւուն վրայ, որ ասֆալտ կը փոխադրէր եւ որ ընկղմեցաւ Սեպտ. 1ին, Սքիրոս կղզիէն 15 մղոն հեռու: «Իտալական կառավարութիւնը անշուշտ նկատի պիտի առնէ թէ այս արարքները, գործուած՝ առեւտրական նաւերու դէմ որոնք կը նաւարկեն բաց ճամբաներու վրայ եւ կը պատկանին Խ. Միութեան, որ դիւանագիտական բնականոն յարաբերութիւններ կը պահպանէ Իտալիոյ հետ, յայտնապէս կը հակասեն ոչ միայն մարդկութեան սկզբունքներու, այլեւ միջազգային օրէնքի ամէնէն տարրական եւ ընդհանրապէս ընդունուած կանոններուն: Միեւնոյն ատեն, Խորհրդային Միութեան դրօշին տակ նաւարկող նաւերու դէմ իտալ. նաւերու կատարած յարձակումները կը բռնաբարեն 1933 սեպտ. 2ին Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուած դաշինքը, որուն առաջին յօդուածին տրամադրութեամբ երկու կողմերը յանձն կ'առնեն միւս կողմին դէմ ցամաքի եւ ծովու վրայ կամ օդին մէջ պատերազմի կամ որ եւէ յարձակմանչդիմել որ եւ է պարագայի մէջ: Վերոյիշեալ փաստերու հիման վրայ, Խ. Միութեան կառավարութիւնը իտալական կառավարութեան վրայ կը դնէ նշանակուած յարձակողական արարքներուն քաղաքական ինչպէս եւ նիւթական ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Խորհրդային դեսպանատունը արտօնուած է իր կառավարութենէն պահանջել վճռական դադարումը այս յարձակողական արարքներուն եւ կատարել հատուցում՝ եղած վնասներուն համար՝ թէ խորհրդային կառավարութեան եւ թէ ընկղմած նաւերու նաւաստիներուն կամ անոնց ընտանիքներուն: Դեսպանատունը արտօնուած է նաեւ պահանջելու օրինակելիպատիժ այն անձերուն դէմ որ յանցաւոր են վերոյիշեալ յարձակողական արարքներուն համար »:

Իտալական կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը յանձնեց, իբրեւ պատասխան.

— « Հռոմի խորհրդային դեսպանատան գործակատարը արտաքին նախարարութեան ղրկած էր ծանուցագիր մը, որ մեզ մեղադրելով թէ թորփիլահար ընկղմած ենք երկու խորհրդային նաւեր, արեւելեան Միջերկրականի մէջ, այդ իրողութեան պատասխանատուութիւնը կը վերագրէ Իտալիոյ եւ հատուցում կը պահանջէ եղած վնասին համար, ինչպէս եւ պատիժ յանցաւորներուն դէմ: Արտաքին նախարարը այս ծանուցագրին պատասխանեց թէ Իտալիա կը մերժէ այդպիսի պատասխանատուութիւն, միեւնոյն ատեն ամբողջովին մերժելով խորհրդային կառավարութեան բոլոր պահանջները »:

ՀԻԹԼԷՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

»»»» ◦ ««««

«Վերսայլի դաշնագիրը մեռած է

Հիթլէր երեքշաբթի օր շատ կարեւոր ճառ մը խօսելով Նիւրէնպէրկի կուսակցական համագումարին մէջ, բաղդատեց ազգային - ընկերվարական եւ համայնավարական կարգուսարքը: Ուժգին բառերով յայտարարեց թէ համայնավարութիւնը զանց առած է բուն ընկերային խնդիրը եւ վանած՝ իսկապէս ազգային իմացականութիւնը, անոնց տեղը դնելով «հրեայ մակարոյծներու ցեղը»: Այս առթիւ շեշտեց.

— « Մեզ շրջապատող երկիրներուն մէջ կը տեսնենք մարքսականութեան արդիւնքները,— աշխատավարձը կ'աւելնայ, արտադրութիւնը կը նուազի, հետեւաբար եւ դրամին գնելու կարողութիւնը կը տկարանայ, գիները կը բարձրանան, եւ ի վերջոյ դրամը կ'իյնայ»: Ցետոյ հաւաստելով թէ Գերմանիա լուծած է ընկերային խնդիրը, թէ ճշմարիտ գործադուլներ չկան Գերմանիոյ մէջ, անցաւ բուն հարցին.

— « Միայն մէկ խնդիր կը տիրապետէ մեր տնտեսութեան վրայ եւ մեզ կը մտատանջէ քանի մը տարիէ ի վեր,— մերերկրին պարենաւորման անբաւականութիւնը: Գերմանիոյ կենսական տարածութիւնը առանց գաղթային լրացուցիչ տարածութեան՝ շատ փոքր է մեր ժողովուրդին տեւական, ապահով եւ անխռով պարենաւորման համար: Ահա թէ ինչու, մեր տնտեսական թշուառ -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԱԲԱՐ , ԱՆՕԹԻ ԵՄ ,
ՀԱՑԻԿ Կ'ՈՒԶԵՄ »

Տարիներու ընթացքին, անհամար յուշեր հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ, հայաջինջ սարսափներու մասին: Եւ դեռ կան որ կարգի կը սպասեն:

Երկար ընդհատումէ մը վերջ, ահա մէկ շաբաթէ ի վեր կը կարդաք — կը կարդա՞ք — նոր մը,— «Իմ Տեսածներս 1914 — 1924»: (Քղիի շրջանէն):

Ինչպէս կը յայտնէր խմբագրութիւնը, հեղինակը — Ա. Ղուկասեան, դժբախտ երիտասարդ մը, որ առեն մը անձնասպանութիւն ալ փորձած էր, մեռաւ այս տարի գարնան: Գարուն չտեսած: Ոչ ալ հրատարակութիւնը՝ իր յուշերուն

Այսպիսի նիւթերու մէջ, դժուար է բաղդատութիւններ կատարել:

Բոլորն ալ քստմնելի պատկերներ՝ « Օսմ. պատմութեան մէջ անգամ չըտեսնուած» բարբարոսութիւններէն, անոնք պիտի կազմեն ամէնէն վաւերական նիւթերը, վաղուան Ցիշատակարանին համար:

Դրուագ մը:

Ա. Ղուկասեան, հազիւ 7 — 8 տարեկան, իր ծնողքին հետ գիւղէն ճամբայ կը հանուի դէպի աքսոր: Մէկ-երկու օր վերջը, ջարդը կը սկսի: Մինչ ոստիկանները կը հրահանգեն բռները կապել եւ ճամբան շարունակել, արեան ճապաղիքներէն ազատած բեկոր մը կ'ազդարարէ լեզապատառ.

— « Փախէք, հայ եղբայրներ, փախէք» ...

Մնացեալը թող ինք պատմէ.

— Ոչ ոք մնաց կիրճին մէջ: Բաբերախտաբար ամէն կողմ խիտ անտառներ կային: Ես ալ խիտ անտառներուն մէջ կորսուեցայ: Հոս հոն կը վազեմ, « մայրիկ մայրիկ » կը կանչեմ, բայց ի զուր: Երկու երեք ժամ մինակս ման եկայ. յանկարծ լալու ձայն մը հասաւ ականջիս, կանգ առի եւ սկսայ մտիկ ընել. քիչ մը սրտապնդուելով ուղղակի ձայնին կողմը յառաջացայ: Երբ բաւական մօտեցայ, հասկցայ որ լացողը երեխայ մըն է: Աւելի յառաջանալով երեխային քովը հասայ, բայց ի՞նչ տեսնեմ, Աստուած իմ, մանուկին մայրը կացիններով կըտոր - կտոր ըրած են, իսկ երկու տարեկան մանուկն ալ մօրմէն երկու քայլ հեռու չուանով ամուր կապած են, որպէսզի քանի մը օրէն անօթի մեռնի:

Մեծ դժուարութեամբ քակեցի կապոցը, տղուն արցունքը սրբեցի եւ ձեռքէն բռնելով սկսանք քալել, բայց շուտ կանգ առինք, քանի որ մանուկը չէր կրնար քալել, իսկ ես չունէի այն ուժը որ գրկէի: Քանի մը անգամ փորձեցի գրկել եւ քալել, բայց անկարելի եղաւ, արիւն քրտինքի մէջ երեսի վըրայ ինկայ եւ սկսայ արտասուել »:

Ուրեմն երկու մանուկներ՝ դէմ դիմաց, մէկը՝ 7 — 8 տարեկան, միւսը՝ հազիւ երկու տարեկան: Միս մինակ՝ անտառին մէջ:

Փոքրիկը չի կրնար քալել — մեծը չի կրնար գրկել: Քիչ մը կը քալեն, քիչ մը կը նստին, մինչեւ որ մութը կոխէ, մինչ հրացաններ կ'որոտային.

— « Վերջապէս առանց քնանալու առաւօտ եղաւ: Արթնցուցի մանուկը, ձեռքէն բռնելով սկսանք ճամբան շարունակել, ո՞ւր,—ես ալ չեմ գիտեր: Արեւը առաջին ճառագայթները սկսաւ սփռել լեռներու կատարները, մինչ ես պինդ բռնած տարաբախտ մանուկին ձեռքէն յամրաբար կը քալէինք: Առտուան օդը շատ զով էր, մանուկը բոկաւ դողալ, արդեօ՞ք կը մսէր, թէ անօթի էր: Անշուշտ երկու ցաւերն ալ հաւասար կը ճնշէին այս մատղաշ կեանքին վրայ. հազիւ լսելի եղաւ.

— « Աբար, անօթի եմ, հացիկ կ'ուզեմ »:

Ո՞ւր են մեր արուեստագէտները,— գրագէտ, բանաստեղծ, նկարիչ, իրենց հիւծախտաւոր մուսաներով...

ՎԱՀԷ

«ՑԵԼՈՒՋԱԿՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ» (Ապստամբ Տէրսիմը)

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Էլազիզի մէջ (Խարբերդ) մօտերս կը սկսի դատավարութիւնը Թունճէլիի (Տէրսիմ) վերջին խռովարարներուն, Հայտարան աշիրէթի պետ Գամէրի, Եուսուֆանի պետ Գամէրի, Տէման ցեղախումբի պետ Ճըպրայիլի եւ Գուրէյշան ցեղախումբին պետ Սէյտօին: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս դատավարութեան, ուր երեւան պիտի գան վերջին յետադիմական շարժման ներքին ծալքերը:

Լուր առնուած է որ Սէիտ Րիզա, զինքը հետապնդող մեր ջոկատներէն ազատելու համար ապաւինած է հին թշնամիներուն, որոնց հետ արեան վրէժ ունէր: Այս յեղուզակին ալ ձերբակալութիւնը օրերու խնդիր է այլեւս:

Թուրքիոյ օդանաւային հրամանատարութիւնը

Թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարարութիւնը աւարտելու վրայ է իր պատրաստութիւնները որոնցմով պիտի գործադրուի Գամութայի (ազգ. ժողով) քուէարկած օրէնքը, օդանաւորդութեան ընդհ. հրամանատարութեան մը հաստատման մասին:

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, զօր. Հիւսէյին Հիւսնիւ Քիլըչ, որ ստորիճանի բարձրացում ունեցաւ Օգոստոս 30ին, օդանաւորդութեան ընդհ. հրամանատար պիտի անուանուի:

Նորընտիր հրամանատարը ընդարձակ լիազօրութիւններ պիտի ունենայ երկրին օդային պաշտպանութեան համար:

Խաղաղութեան ատեն կապուած պիտի ըլլայ ընդհ. սպայակոյտին, իսկ զօրաշարժի ատեն բանակներու ընդհ. հրամանատարութեան:

Գամութային քուէարկած օրէնքով նախատեսուած է նաեւ կամութիւնը օդային պաշտպանութեան գերագոյն խորհուրդի մը:

Հինգ անգլ. մարտանաւեր Պոլսոյ ջուրերուն մէջ

Անգլիական նաւաբաժին մը, որ կը բաղկանար երկու զրահաւորներէ եւ երեք թորփիլանաւերէ, Պոլիս հասաւ Սեպտեմբեր 2ին, հրամանատարութեամբ ծովակալ Ուէլսի եւ խարիսխ նետեց Տոլմա Պաղչէի առջեւ:

Ժամը 1ին ծովակալը ցամաք ելաւ եւ այցելեց կուսակալին ու կեդրոնի հրամանատարին, որոնք իրիկուան դէմ փոխայցի գացին: Գիշերը Բերա Փալասի մէջ կուսակալին կողմէ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ հիւրերուն:

« Եավուզ »ի մէջ ալ սեղան մը սարքուեցաւ ի պատիւ անգլիացի հիւրերուն: Եղան ուրիշ ընդունելութիւններ եւս: Անգլ. մարտանաւերը հինգ օր մնալով Պոլսոյ մէջ, մեկնեցան սեպտեմբեր 8ին: Թուրք մամուլը այս առթիւ կը պանծացնէ անգլեւթուրք բարեկամութիւնը:

»»»» ◦ ««««

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԴԷՄ բողոքելու համար համարաբական համագումար մը բացուեցաւ սեպտեմբեր 8ին, Պլուտանի մէջ. Կը մասնակցին բոլոր արաբական երկիրներու ներկայացուցիչները, բացի Ֆրանսական գաղթավայրերէն որոնք առանձին պիտի գումարուին: Կացութիւնը երթալով կը ծանրանայ Պաղեստինի մէջ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը Փարիզ եկաւ, խորհրդակցելու համար միջազգային կացութեան մասին: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս այցելութեան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՊԵՐԼԻՆԻ 700ԱՄԵԱԿԸ

Վերջերս արտակարգօրէն տօնական կերպարանք մը առած էր Գերմանիոյ մայրաքաղաքը: Կառավարութիւն, կուսակցութիւն, ամբողջ երկիրը եւ բովանդակ ժողովուրդը տօնական ուրախութեան մը մէջ կը գտնուէին: Բոլոր տուները զարդարուած էին դրօշակներով, նմանապէս՝ փողոցները եւ պետական ու հանրային հիմնարկութիւնները: Մասնաւոր շքեղութիւն մը զգեցած էին մանաւանդ քաղաքապետարանը եւ անկէց սկսող ու Ունթէր տէն Լինտէնի նշանաւոր պողոտայի վրայով եւ Թիրկարթընի միջով երկարածգուող ճամբան՝ դէպի Նորաշէն մարզարանը, քաղաքին մէկ ծայրը: Կարելի է ըսել որ Պերլինը այդ օրերուն աւելի մեծ շուք ու փայլ մը առած էր իր վրայ, քան մինչեւ իսկ՝ անցեալ տարի նոյն այս ժամանակ, երբ տեղի կ'ունենային ԺԲ. Ողիմպիականի միջազգային խաղերը:

Պատճառը.— Պերլինի եւ առհասարակ ամբողջ Գերմանիոյ ժողովուրդը կը տօնէր իր մայրաքաղաքին հիմնարկութեան 700ամեակը: Եւ քանի որ ամէն գերման անհատի մասնաւոր կեանքին մէջ եւս տեսակ մը բացառիկ տեղ կը գրաւէ իր ծննդեան տօնը առհասարակ եւ զայն կարելի շուքով մը տօնելը տեսակ մը ժողովրդական սովորութիւն դարձած է, աւելի մեծ է խանդավառութիւնը, երբ խնդիրը կը վերաբերի երկրի մայրաքաղաքին 700ամեակը տօնելուն:

Կարելի չէ, ի հարկ է, ճշգօրէն որոշել թէ երբ հիմնուած է Պերլինը, քանի որ ան սկզբնապէս պարզ գիւղ մը եղած է միայն եւ շատ երկար ատեն ալ՝ հասարակ աւան մը: Ուրեմն երբ Պերլինի 700ամեակը կ'ըսեն, ըսել կ'ուզեն թէ՝ ճիշդ 700 տարի առաջ, Պերլինի անունը յիշատակուած է վաւերագիրներու մէջ, առաջին անգամը ըլլալով: Բուն իսկ, սկզբնական Պերլինը գրաւած է եղեր այժմու քաղաքին կեդրոնական մասին (քաղաքապետարանի մօտերը) մէկ փոքրիկ մասը միայն, Շփրէ գետին եզերքը: Բնակիչներուն գլխաւոր զբաղումներէն մին ալ ձկնորսութիւնը եղած է: Շուրջը եղած են եւ ուրիշ գիւղեր, որոնց հետ միանալով յետագային, տակաւ մեծցեր է Պերլինը: Շնորհիւ աշխարհագրական իր նպաստաւոր դիրքին, ան աստգային ձեռք է բերեր կեդրոնական դեր մը գերման երկիրներու քաղաքական եւ տնտեսական կեանքին մէջ: Այդպէսով, դարձեր է նաեւ, բաղդատաբար շատ ուշ միայն, երկրին մայրաքաղաքը — նախապէս Փրուսիոյ, ապա նաեւ ամբողջ Գերմանիոյ:

Իր ներկայ սահմաններով՝ «Մեծագոյն Պերլինը» կը գրաւէ մօտաւորապէս 88 հազար հեքտար տարածութիւն մը, ուրիշ խօսքով՝ գաւառակի մը մեծութիւնը ունի ան: Քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը, միջին հաշուով, 35—40 քիլոմեթր է: Բնակիչներուն թիւը 1640ին վեց հազար եղած է: (Նոյն այդ ատենները Փարիզ ունեցած է 415 հազար, Լոնտոն՝ 150 հազար բնակիչ): Պերլինի բնակիչներուն թիւը 1681ին եղած է 25 հազար, 1740ին՝ 98 հազար: 1825ին հաշուած է 220 հազար: Նոյն այդ տարին Փարիզ՝ 750 հազար, Լոնտոն՝ 1400 հազար բնակիչ: Դարավերջին (1900) Պերլինի բնակիչներուն թիւը հասած է 2,7 միլիոնի, ներկայիս՝ 4¼ միլիոն է: Հարկաւ, միմիայն բնական աճման հետեւանք չէ այդ, այլ նաեւ՝ շրջակաները եղած բազմաթիւ գիւղերու եւ ուրիշ բնակավայրերու միացման, բուն իսկ Պերլինի քաղաքային համայնքին հետ:

Կարելի չէ, ի հարկէ, լրագրական յօդուածի մը մէջ ներկայացնել Պերլինի նման հսկայ քաղաքի մը կեանքը — մշակութային, տնտեսական, պետական տեսակէտէ եւայլն: Պերլին, առանձինն առնելով, ինքնուրոյն պետութեան հաւասարող մեծութիւն մըն է արդէն, այն ալ՝ ամէն տեսակէտէ բարձր պետութեան մը: Պերլինի մշակութային դերի մասին մօտաւոր գաղափար մը կազմելու համար՝ առնենք միայն դպրոցները — ժողովրդական եւ միջնակարգ, որ քաղաքին հաշւոյն կը պահուին: Իր ժողովրդական — տարրական վարժարաններուն թիւն է՝ 547, միջնակարգ վարժարաններուն թիւը՝ 271: Միմիայն ժողովրդական վարժարաններուն մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչներուն թիւը 6741 է:

Նոյնպէս գերակշիռ դեր կը խաղայ Պերլինը նաեւ մշակութային ուրիշ մարզերու մէջ — մամուլ, թատրոն, գրականութիւն, արուեստ, եւայլն: Ճարտարարուեստային տեսակէտէ եւս նոյնն է համեմատութիւնը, նմանապէս կեանքի ուրիշ մարզերուն մէջ: Այսու հանդերձ, Պերլին երբեք այն բացառիկ դիրքը չէր գրաւեր Գերմանիոյ բովանդակ կեանքին մէջ, ինչ որ ունի, օրինակի համար, Փարիզը Ֆրանսայի եւ կամ Լոնտոնը Անգլիոյ համար: Այսպէս, շարք մը նշանաւոր համալսարաններ եւ մշակութային ու ուրիշ կարգի առաջնակարգ հիմնարկութիւններ մայրաքաղաքէն դուրս, երբեմն՝ փոքր քաղաքներու մէջ կը գտնուին: Պարագայ մը որ արդիւնք է գերման ժողովուրդին առանձնայատուկ պատմական անցեալին: Ներկայիս ալ, թէեւ տակաւ կ'ուժովնայ Պերլինի կեդրոնաձիգ զօրութիւնը, բայց եւ այնպէս՝ ջանք կը թափուի պահպանել նաեւ ապակեդրոն ուղղութիւնը գերման կեանքի զարգացման:

Իր այդ մայրաքաղաքին— մեծ՝ ամէն տեսակէտէ— 700ամեակն է ահա, որ անսովոր խանդավառութեամբ մը տօնեց գերման ժողովուրդը, երկու շաբաթ տեւող բազմազան հանդիսութիւններով:

Անոնց մասնակցեցան ե'ւ կառավարութիւնը ու իշխող կուսակցութիւնը, ե'ւ քաղաքային վարչութիւնը ու իր բազմաթիւ հիմնարկութիւնները, ե'ւ մամուլ ու գրականութեան եւ արուեստի կազմակերպութիւններ, այլեւ առեւտուրի, ճարտարարուեստի, արհեստաւորութեան, կարճ խօսքով՝ ժողովրդեան բոլոր խաւերու ներկայացուցչութիւնները: Հանդէսներուն եւ տօնակատարութեանց վերջ չկար այդ երկու շաբթուան ընթացքին:

Այդ արտակարգ շուքը եւ պանծացումը ունէր նաեւ ուրիշ պատճառ մը, — պատասխան, վերյիշելու եւ հաստատելու համար թէ՝ Պերլին ու իր մօտաւոր եւ հեռաւոր շրջակայքը — Պրանտենպուրկ, մարզ եւ այլն — բուն իսկ գերմանական հողեր են, անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր: Ճիշդ է որ չի ժխտուիր թէ այդ երկրամասերը ժամանակ մը սլաւ ցեղերու ձեռքը անցած են Թ. դարէն յետոյ, եւ թէ Պերլին անունն իսկ սլաւական ծագում մը ունի, — եւ սակայն՝ առժամապէս միայն, գերման ցեղերու մեծ տեղափոխութեանց հետեւանքով: Եւ այդպէսով, շուրջ երեք դար շարունակ, Սլաւները կազմած են այս երկրամասերուն բնակչութիւնը: Անկէ հետեւ, կրկին եկած եւ այդ հողերուն տիրացած են գերման ցեղերը, հասցնելով զանոնք իր բարձր վիճակին:

Եւ առհասարակ, հնագիտական նորանոր պեղումները կը հաստատեն անվիճելիօրէն թէ Պերլինի եւ շրջակայ երկրամասերու մէջ, նախապատմական դարերէ սկսեալ, բնիկ գերման ցեղեր ապրած են: Պատմական անցեալին այդ դաստիարակիչ դերն է ահա նաեւ ազգային ու մշակութային իմաստով միանգամայն — զոր վերհանել կը ձգտի գերման ժողովուրդը, արտակարգօրէն պանծացնելով իր մայրաքաղաքին 700ամեակը:

ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԾՈՎԱՓԷՆ

Մանշի եզերքին վրայ զետեղուած փոքրիկ սիրուն քաղաք մըն է Cayeux s)Mer, 3500 բնակիչով: Ծովափը ծածկուած է խճաքարերով:

Ստուար թուով Հայեր եկած էին հոն, իրենց տարեկան արձակուրդը անցընելու համար: Այդ թիւը հասաւ մինչեւ 150ի:

Ամէնուս ժամադրավայրը ծովուն ափն էր, հոն կը ստեղծուէին նոր մտերմութիւններ, կը նորոգուէին հին ծանօթութիւններ եւ կը կազմուէին հաճելի խմբակցութիւններ:

Օտարներ մեր քովէն կ'անցնէին նետելով հիացումի ակնարկներ՝ Հայերու կուռ համախմբումներուն: Երկու սեռի գեղահասակ պատանիներ մասնաւոր խաղերու վրայ նստած կը սարքէին խաղեր եւ անոնց խօսակցութիւնը հայերէն էր, խմբակներ կը պատմէին անցեալէն, եւ գաւառի կեանքը կը ներկայացնէին գունաւորուած բացատրութիւններով:

Օրիորդ մը կը կարդայ «Մուսա Լեռան» պատմութիւնը, ինք իր մէջ խորասուզուած պատանի մը «Ցառաջ» բռնած Րաֆֆիի «Խենդ»ը կը կարդայ: Կը հարցնեմ թէ լեզուն կը հասկնայ. — «Այո, շատ դիւրութեամբ», հետեւած է իր շրջանի հինգշաբթի օրուան դասընթացքներուն: Կը հարցնէ ճի՞շդ են այս բոլոր գրուածքները: Իմ դրական պատասխանիս վրայ կը հակի թերթին վրայ եւ կը պահանջէ ինձմէ յաջորդ թիւերը:

Բայց պէտք էր կազմակերպել այդ խմբակցութիւնը եւ տալ անոր հայ կեանքի եւ ապրումներու իսկական բնոյթը: Խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին, արդէն որոշում տրուած է, արշաւ մը Գայէօի մօտակայ մայրիներու անտառը՝ որ կը գտնուի մէկ ժամ հեռու, Պրիթոնի մէջ: Պատրաստութիւն եւ խանդավառութիւն ամենուրեք, կը քալեն շարք շարք բաժնուած իւրաքանչիւրը իր հասակակիցներու հետ, «Մեր հայրենիք»ը կը սկսի առաջին խումբը, քայլերը կը դառնան համաչափ: Ունէինք ամէն հոսանքի տարրեր, բայց բոլորն ալ կը մասնակցէին երգին: Ճամբու վրայ ցրուած էին տուներ, պատուհաններէն գլուխներ կ'երեւան, ձեռքեր կը շարժին եւ կը լսենք ծափեր, որ կը գնահատէին այս նոր երեւոյթը:

Կը հասնինք անտառ մայրիներու ստուերին ներքեւ, բոլորընտանիքները կը գրաւեն իրենց տեղերը: Դաշտահանդէս է, յայտագիրը կը պատրաստուի տեղին վրայ: Արտասանութիւն, երգեր զանազան անկիւններէ, կատակներ Պ. Սաճաքեն: Կը սարքուի հայկական հարսնիք: Հայ տէրտէրը ահաւասիկ, խոշոր ճերմակ ծածկոց մը իբր փիլոն իր ուսին, հարսը սպիտակ հագուած օրիորդ մը, մայրիի տերեւներէ եւ ծաղիկներէ կազմուած պսակ մը իր գլխուն, կանգնած է հսկայ ծառի մը առջեւ, խորանը բնութեան տաճարին:

Պար, ծափ, ծիծաղ կը յաջորդեն իրարու: Իրիկնամուտի պահ է, խումբը շարժման մէջ է «Մենք անկեղծ գինուոր ենք», «Լերօ, լէ, լէ» ճամբու երկայնքին: «Ի՞նչ գեղեցիկ օր» անցուցինք այսպէս, կ'ըսեն բոլորը երբ իրար — գիշեր բարի կը մաղթէին:

Ուրիշ օրեր դարձեալ մայրիներու ստուերին տակ: Խոշոր շրջանակ մը կազմուած է «Աղջի բախտաւոր»ով կը բացուի հանդէսը, վիճակ պիտի քաշուի: Հոգեկան գոհունակութիւն ունէի երբ կը լսէի ամէն շրթունքներէ գեղեցիկ քառեակներ՝ որոնք հայ բանաստեղծութեան հատընտիր նմոյշներ էին:

Գիշեր մը ծովափէ կը դառնանք, կը լսենք նուագի ձայն մը: Փոքրիկն Անժէլ Նիզամեան նստած է դաշնակին առջեւ, խումբը ներս կը մտնէ, կը կազմակերպուի պզտիկ երգահանդէս մը, Օր. Ա. Թաղէոսեան կ'երգէ Կոմիտասէն, կ'երգենք բոլորս ալ: Հայ երգը կը պոռթկայ հայրենաբաղձ հոգիներէ ալիքի նման եւ կը տարածուի թաղին մէջ տիրապետող ուժգնութեամբ: Քանի մը կաթիլ արցունք կ'այրեն կոպերս:

Կը սարքուէին խմբական սեղաններ անուշի տարեդարձի առթիւ, չէնշող մթնոլորտի մէջ:

Լողանքի պահուն, ծովու մէջ, հայ խումբը յատկանշական էր: Ամէնէն ճոխ եւ ստուար հաւաքականութիւնն էին անոնք, ձեռք ձեռքի տուած պար կը դառնային կարծես ջուրերու ալիքներուն հետ:

Կայարանի վրայ մեկնումի պահերուն ստեղծուած էր ուրիշ երեւոյթ մը: Մտերմութիւնները այնքան սերտ եւ անկեղծ էին: Երբ լսուէր որ հայ ընտանիք մը կը մեկնի, անմիջապէս կայարան կը հասնէին մեծ ու պզտիկ եւ կը կազմէին ճամբու եզերքը երկար շղթայ մը, օրիորդներ դաշտերէն եւ պարտէզներէն հաւաքած են գոյնզգոյն ծաղիկներ, առժամեայ գաղութը նշանակած է պատուիրակ մը որ բռնած է ծաղկեփունջ մը ժապաւէնով պճնուած, կառախումբը կը շարժի երբ շարքին առջեւէն կ'անցնի, ծաղիկներու եւ կանչութիւններու անձրեւ մը կը տեղայ պատուհաններէն ներս, բոլոր ձեռքերը կը սկսին շարժիլ: Կը վազեն շարժող կառքին եւեւէն, փունջը անակնկալօրէն յանձնուած է մեկնողին: Ուրիշ օր մը կողով մը պճնուած է գոյնզգոյն ծաղիկներով, հոն դրուած են զոյգ մը տարրակներ «Նուէր Գահիրէի հայութենէն» գրուած

ճամբու գրուած են ընտանիքներ, սիրելիներ, ծանօթներ: Ուրիշներ ուզեցին հետեւիլ Հայերու այս ձեւին, բայց չյաջողեցան:

Ահա, սիրելի «Ցառաջ», այս տպաւորութիւնները կը յանձնեմ էջերուդ, այն յոյսով որ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, աս կարգի պզտիկ աննշան շարժումները կարելի է հիմնական ձեւերու վերածել եւ կազմակերպել խմբական արշաւներ ընտանեկան եւ ընկերական, որոնք կրնան դառնալ միջոց մը նոր ծանօթութիւններ ստեղծելու, զանազան հոսանքներ իրար կապելու, տարեկան արձակուրդները դարձնելով մեր ձգտումներուն աւելի հարազատ եւ մեր ընկերական շարժումներու աւելի նպաստաւոր: Մանաւանդ որ մեր երիտասարդ սերունդը ծովափի խաղարաններու եւ սրճարաններու թունաւոր մթնոլորտէն հեռու կը մնան, կը շնչեն դաշտի, լերան, ծովի օդ եւ մայրիներու ստուերներուն ներքեւ կ'ապրին մտաւոր եւ ընկերական կեանքի զանազան գեղեցկութիւնները:

Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, 25 օգոստոս, իրիկուան դէմ, սովորական պտոյտս կ'ընէի արքայական պարտէզներուն մէջ, երբ իտալացի բարեկամ մը կեցուց զիս.

— Գիտե՞ս, հայ սկաուտներ եկեր են:

— Ի՞նչպէս իմացար որ Հայ են:

— Ունէին սեւ աչքեր ու յօնքեր: Ոմանք՝ կորովի կերպարանք, ուրիշներ՝ գրաւիչ արտայայտութիւն:

— Դէպի ո՞ւր գացին:

— Դէպի Ս. Մարկոս, դէպի հրապարակ:

Հապա՛ն, յառա՛ջ ուրեմն:

Եւ ճիշդ մայր տաճարին մօտիկ կը նշմարեմ երկու հոգի: Կանխելու համար ոեւէ անակնկալ յուսախաբութիւն, մտքիս մէջ կը պատրաստեմ անգլերէն հարցում մը. «Ձեզի հետ արդեօք Հայեր կա՞ն»:

Հարցումս գործադրելու ժամանակ չեմ ունենար: Անոնց կուրծքերուն վրայ աչքերս կը հանդիպին եռագոյն դրօշակներու: Այն ատեն կ'աղաղակեմ զուարթագին.

— Բարի գալուստ, հայորդինե՛ր:

Կը փոխադարձեն բարեւս նոյնպէս զուարթագին, ապա կը ներկայացնեն իրենք զիրենք.

— Գրիգոր Գարապաճեան, Բեգլար Նաւասարդեան:

Քիչ յետոյ կը շրջապատուիմ իրենց միւս ընկերներով, ընդամէնը 13 հոգի: Ցիրուի ոմանք ունին «կորովի կերպարանք», ուրիշներ «գրաւիչ արտայայտութիւն»: Հայաշունչ բառեր: Հայաշունչ զգացումներ

— Աղեքսանդր Գարակէօզեան, ես ձեզ կը սիրեմ կոչել Սեւակնունի:

— Պետրոս Շամլեան, դուք լաւ ըրած էք՝ ձեզ Խօսնակ կոչելով:

— Արշակ Զիթճեան, Հրանդ Թուֆայեան, Իպիշեան Լեւոն եւ Սմբատ, Ներսէս Խանճեան եւ Մակար Գազանճեան, ձեր հայրենաշունչ սրտերուն պէս կրեցէք հայրենաշունչ մականուններ:

— Արմենակ Թէլլալեան, ես ձեզ այժմէն կը յորջորջեմ Մուսեմտիկեան:

Կը խնդանք:

Բոլո՛ն ալ Եգիպտոսէն են: Կուգան Հոլանտայէն եւ կը խօսին իրենց յաջողութեանց մասին, մասնաւոր գոհունակութեամբ:

Անդրանիկ Գըմգըմեան կ'ըսէ.

— 35 հազար սկաուտներու մէջ մեր խումբը, տողանցքի ընթացքին, միշտ երկրորդն էր:

Աջէն ձայն մը.

— Որովհետեւ այբուբենի կարգով Ամերիկայէն ետք՝ Արմենիա կուգար:

Ամէնքը միասին.

— Այբուբենի կարգ կամ ոչ՝ իրողութիւնն ա՛յն է որ մեր խումբը երկրորդ էր:

Ու կը պատմեն թէ Հոլանտացիները յատուկ համակրանք ցոյց տուած են իրենց եւ հետեւաբար Հայաստանի հանդէպ: Անոնք այդ համակրանքը շահեր են իրենց բարի վարքով, կարգապահութեամբ, երգերով եւ պարերով:

— Հետեւեցայ «Ցառաջ»ի մէջ Կարմրականի «օրագրին», Հոլանտայի մէջ անցուցած ձեր կեանքին շուրջ. ո՞ւր է ան:

— Իր ընկերներով մնաց Փարիզ, կը պատասխանէ Սեւակնունի:

— Ուրեմն ուրիշ երկիրներէ՞ ալ հայ սկաուտներ մասնակցեցան այդ «Ճեմպըրի»ին:

Անշուշտ, կը յարէ Խօսնակ, շուրջ յիսուն հոգի էինք:

Ռիվա Տէլ՛ Իմբերոյի վրայ կը յամենանք մինչեւ ուշ գիշեր: Կը խօսինք ամէն բանի մասին, որ հայկական բնոյթ ունի:

Ցաջորդ առաւօտ կ'ընկերանամ մեր արիներուն դէպի Ս. Ղազար: Ուխտագնացութիւն Ոչ տարբեր՝ հին օրերու մեր ծնողքներուն ուխտագնացութիւններէն՝ դէպի հայրենի վանքերը:

— Ահաւասիկ Հ. Արիստակէս վրդ. Քասքանտիլեան, հանրածանօթ՝ ծաղիկներուն եւ վարուժանի հանդէպ իր մասնաւոր գուրգուրանքով:

— Ահաւասիկ Հ. Ցովսէփ վրդ. Մարգարեան, Վալերի Բրիւսովի թարգմանիչը, որ հակառակ իր ութսուն տարիներու պատկառելի բեռին՝ կը հետեւի հայ մամուլի կեանքին եւ չի կրնար զսպել իր հաճոյքն ի տես հայախօսի եւ հայասիրտ սիրասուն երիտասարդներու:

— Ահաւասիկ Հ. Վարդան վրդ. ...ցունի, որ գրքերու եւ ձեռագիրներու դէզի մը մէջ ընկղմած, վանքին մատենադարանական ջահը բարձր կը բռնէ յարատեւ: Կը վերցնէ իր ժպտուն գլուխը եւ կը խօսակցի սիրալիր:

— Ահաւասիկ «Բազմավէպ»ի խմբագրապետ, Հ. Եղիա վրդ. Փէչիկեան, որ զուարթ եւ գոհունակ, գլուխն ...ցած մեր արիներուն՝ զանոնք կ'առաջնորդէ սրահէ սրահ, հաղորդակից ընելով անոնց հոգին ազգային եւ գեղարուեստական յիշատակներու:

Կէսօրուան մօտ հիւրասիրութիւն. Առատ պտուղ եւ առատ գինի: Մեղ... Բանքի խօսքեր եւ բաժակներու բա...խում:

Կէսօրէ ետք՝ կ'ընկերանամ տղոց պալատէ պալատ, տաճարէ տաճար, ջանալով զանոնք տեղեակ պահել Վենետիկի գլխաւոր գանձերուն:

Իրիկուան դէմ՝ դէպի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան: Մեզ կ'ըն...դունի Հայրենասէր բանաստեղծ Վահան վրդ. Յովհաննէսեան, որ ...նիւ կ'ըլլայ տղաքը հոն գիշերելու ...բաժնել:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914-1924

Սարսափեցայ, ամբողջ մարմնովս սկսայ դողալ, փորձեցի գազանին ձեռքէն խոյս տալ եւ գետը նետուիլ, սակայն անկարելի եղաւ. ինչու որ Քիւրտը կաշկանդած էր թեւս: Մինչ այդ՝ Քիւրտին ընկերները վրայ հասան, մերկացուցին զիս. շապիկս, վարտիքըս, կօշիկներս առին եւ բոլորովին զիս մերկ թողուցին: Քիւրտին մէկէն խնդրեցի, որպէսզի ինծի վարտիք մը տայ որ դէթ ամօթս ծածկեմ: Հակառակ իմ թախանձագին խնդրանքիս, Քիւրտին մէկը մերկացուց սուրը, ըսելով.— Ահա այս սուրը քանի մը վայրկեան վերջ քեզի ամէն ինչ պիտի տայ»: Լուռ եւ մունջ, սկսան զիս քալեցնել ամայի անտառին մէջ: Ինչպէս գիտես, սիրասուն մայր, կեանքիս մէջ առաջին անգամն էր որ բոկոտն կը քալէի, մանաւանդ այսպիսի խիտ անտառներուն մէջ: Բաւական քալելէ վերջ ոտքերս արիւնեցան, բայց եւ այնպէս բնաւ ցաւ չէի զգար, որովհետեւ իմ մեծ ցաւս, զոր քիչ վերջը պիտի տեսնէի, մոռցուցեր էր ամէն բան: Այս մտահոգութեան մէջ ընկղմած էի, երբ բարի Քիւրտ մը վարտիքս ինծի տուաւ ըսելով.— «Հագիր եւ այս ճամբան շարունակելով 10 վայրկեանէն պիտի գտնես շատ մը Հայեր»: Շնորհակալութիւն յայտնեցի այդ բարեսիրտ Քիւրտին եւ քալելով շատ չանցած հոս եկայ: Մայր, սիրելի մայր, մեծ բախտաւորութիւն է ինծի համար որ անգամ մը եւս քեզ տեսայ, տեսայ նոյնպէս եղբայրներս, քոյրիկս, հարսները, բայց աւա՛ղ որ պիտի չկարենամ տեսնել հայրիկս, ան մեկնած է: Կարելի է հիմակ գիւղ հասած է, բայց մեր գիւղէն շատ հեռու ենք եւ անկարելի է գիւղ հասնիլ ապահով. ահա, մայր, ահա քու սիրասուն զաւկիդ տեսածը:

Մեզի համար ամէնէն ցաւալին Ցարութիւն եղբօրս կորուստն էր: Վերջապէս երկու օր եւս մնացինք այդ դաշտին մէջ: Երրորդ օրուան երեկոյին արեւը ժամանակին մարը մտած էր. լուսինն էր իր անզօր լոյսով մեզի լուսաւորողը, ի՜նչ չարաբախտ երեկոյ, ի՜նչ սեւ օր: 10 վայրկեան հեռու դէպի արեւելք փոքրիկ բլուր մը կը գտնուէր: Ահա ճերմակ քօղով Քիւրտեր տասնեակ հազարներով հաւաքուեցան այդտեղ: Քանի մը օրուան ընթացքին հաւաքած էին Հայերու եզները, կովերը, ձիերը, պարէն, կահկարասի, հագուստ, զարդ, եւայլն: Այժմ կարգը Հայուն վերջին շապիկն է, անարատ կոյսերու, մայրերու, հարսներու պատիւը բռնաբարելը: Գազանները պէտք էր հայ անմեղներու արիւնով լուային իրենց ձեռքերը: Ինչպէս որ լուացին: Մեզի պաշտպան ադտօտ եւ տրուկ գինուորները սկսան օդին մէջ զէնք արձակել, որպէս նշան Քիւրտերուն յառաջխաղացման դէպի մեր խեղճ ու կրակ, ընկճուած մերկ եւ օրերով անօթի կարաւանը: Պարզ էր մեր սեւ ճակատագիրը. ի՞նչ կրնայինք ընել. մեզի կը մնար միայն Աստուծմէն օգնութիւն խնդրել, եւ 4 տարեկան մանուկէն մինչեւ յետին ծերուկը, բոլորս բարձր ձայնով կանչել զԱստուած.— Ով երկնային բարեխնամ Աստուած, այս ամենադառն վայրկեանին մէջ մի խնայեր քու բարերար ողորմութիւնդ: Փրկէ՛ մեզ այս անպիտան գազաններուն ձեռքէն: Արիւն, արցունք, աղերսանք, հազարաւոր անմեղ մանուկներու օգնութեան աղաղակը կայծակի նման կը սարսէին լեռ ու ձոր: Բայց լսող չեղաւ: Մինչ այս արդէն պաշարուած էինք. մեր պաշտպան շուներուն հրամանին համաձայն կոտորածը սկսաւ. կացիններ, յաթաղաններ, երկաթի զանազան կտորներ կը գործածէին հրացանի փոխան: Ես որ այդ վայրկեանին գլուխս դրած անուշիկ մայրիկիս յոգնաբեկ ծունկին վրայ տակաւին չէի աւարտած աղօթքս, ահա իրարանցում, հրմշտուկ, լաց: Այս խուժանին մէջէն ի զուր կը կանչեմ մայրիկ, մայրիկ: Այնքան սաստկացաւ կատաղի ջարդը եւ իրարանցումը որ հարիւրաւոր մանուկներ ոտքերու տակ ճզմուեցան, ոմանք մայրերուն թեւերուն մէջ շնչասպառ մեռան: Կացիններու այս ջարդին տակ, որ կողմ որ դարձայ, անկարելի եղաւ անվտանգ դուրս գալ: Մանգաղը կը հնձէր անխնայ, ծերունի թէ երիտասարդ, պառաւ թէ հարսներ, աղջիկ թէ մանուկներ: Զափազանց յոգնած էի, ուժասպառ եւ չկրցայ անգամ մը եւս շարժիլ, մինչ կատղած գազանները կոտրելով ինծի կը մօտենային: Ո՞ւր փախչիմ. դուր է յոգնութիւնս: Ուստի ես ալ ստիպուեցայ արիւնոտ մանգաղին սպասել, ինչպէս հազարաւոր հայ անմեղներ:

Երեք-չորս մեթր հազիւ մնացած էր կարգը ինծի գալու: Ի՞նչ տեսնեմ, կարգ մը հայ երիտասարդներ ի զուր կը փորձէին դիմադրել: Դարձեալ անվեհեր Գարեգինն էր որ կը պոռար.

— Հայ եղբայրներ, փայտով, քարով, երկաթով, եւ ինչ որ գտնէք, զարկէք, ոչխարի նման մի կոտորուիք. ահա ես հոս եմ, քովս եկէք, այս երկաթի հարուածը կը բաւէ գազան մը սատկեցնելու:

Նոյնպէս Համբար Անտոնեանը Գարեգինէն վար չէր մնար:

Այստեղ պիտի պատմեմ երիտասարդի մը քաջագործութիւնը որ շատերու զարմանք պիտի պատճառէ, ինչպէս պատճառեց Թուրքերուն եւ Քիւրտերուն: Այդ երիտասարդը Օսնակ գիւղացի էր Տիգրան, եւ մեզի փեսայ կը կոչուէր, բայց մականունը չեմ յիշեր: Տիգրան ճիշտ իմ կողքիս կեցած, հագիւ կէս մեթր երկար փայտ մը ունէր որուն ծայրը տեսակ-տեսակ սուր երկաթներ գամած էր: Ինչպէս եղաւ Քիւրտին մէկը զօրաւոր կացինի հարուած մը զարկաւ Հայու մը եւ ք... անգամ փորձեց դուրս քաշել կացի... չյաջողեցաւ: Այդ վայրկեանին Տի...րան առանց վարանելու, Քիւրտին գլ... լուխն քոլոզը առնելը եւ հարուածը տալը մէկ ըրաւ: Քիւրտը վայրկեանապէս սպաննուեցաւ, իսկ Տիգրան ... թէն օգտուելով, Քիւրտին քոլոզը ... րաւ գլուխը, կապեց փուշին, հագա... անոր հագուստները, եւ Քիւրտերու կողմը անցաւ: Ով գիտէ մինչեւ առա...ւօտ քանի Քիւրտեր սպաննեց:

Տիգրան ուրիշ շատ մը յատկութիւն...ներով Քիւրտ աշիրաթապետի զա... մը կը նմանէր: Ունէր վայելուչ հա...սակ, Թուրքէն աւելի մաքուր թու...քերէն կը խօսէր: Գալով քիւրտերէն... շատ քիչ Քիւրտեր կրնային Տիգրանի... նման լաւ քիւրտերէն երգել: Այդ... պատճառաւ վախ չունէր թէ ... ճանչցուի: (Ցառաջիկային ... մանրամասն պիտի գրեմ Տիգրանի ... սին:

Ա. ՂՈՒԿԱՍ...

(8)

Ցետոյ մեր արինները կը տանիմ «խմ ճաշարանն», ջրանցքի մը եւ կամուրջի մը մօտ: Ճաշարանապետը մասնաւոր աչխուժութիւն ցոյց կուտայ՝ հայորդիներուն ծառայելու համար:

Քանի մը նուագածուներ կը հրաւիրենք, որպէսզի տեղական երգերով մեզ զուարթացնեն:

Բայց ո՛ղջ ըլլայ Վահան Օհանեանը: Անոր գիրուկ ըլլալուն մի նայիք, առանց երաժշտական գործիքի՝ կարող է ձեր ուրախ տրամադրութիւններն արթուն պահել, մինչեւ երբ որ ուզէք:

Լիտօ: Երկար ժամեր կ'անցընենք ծովեզերքին վրայ

Գարապաճեան անոյշ ձայնով կ'երգէ հայկական կարօտալի երգեր, մենք ալ կ'ընկերանանք, ասողերուն տակ եւ ալիքներուն դիմաց...

Ուշ ատեն կը դառնանք Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարան, ուր տղաքը կը գիշերեն:

27 օգոստոս, առաւօտուն, «Գալիլա» կազմակերպութեան նախագահ Մելոնի մեր արինները կ'ընդունի պաշտօնապէս, ընկերակցութեամբ չարք մը Մխիթարեան վարդապետներու: Մելոնի կը դրուատէ հայ ժողովուրդը:

Հ. Եղիա կը պատասխանէ պարզ ու պատշաճ կերպով:

Կէսօր: Կը ճաշենք միասին:

Հ.Քերովբէ վրդ.Զրաքեան, գործունեայ եւ անխոնջ, մասնաւոր հաճոյքով կ'ընկերանայ տղոց դէպի կայարան: Հին բարեկամներու եւ եղբայրներու պէս կ'ողջագուրուինք: Շոգեկառքը կը սկսի շարժիլ: Ներսէս Խանճեան կը ձայնէ.— «Մեր Վենետիկ այցելութիւնը, Ս. Ղազարը եւ հայր բարեկամները չեմ փոխեր ոչ մէկ բանի հետ»:

Մակար Գազանճեան չի դադրիր շնորհակալութեան իր ազնիւ զգացումները բանաձեւելէ, թարգման հանդիսանալով իր ընկերներուն, որոնց աչքերուն մէջ նայիլ բաւական է, համոզուելու համար յայտնուած հաւատիքին անկեղծութեան:

Եւ ահա «կեցցէ՛»ներ, հայկական երգեր, ամբողջ կայարանը կը թնդացնեն, հեղհեղէ մեղմանալով, հեռաւոր արձագանգի վերածուելով, հուսկ ուրեմն երազի պէս անյայտանալով:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

տակէն յառաջանալով՝ որոշ հեռաւորութենէ մը կը գործեն իրենց յարձակումը:

Այդ հարցին մասին վկայութիւն մը կուտայ մեզի գերմանական 4—20 սուզանաւորդը, որ 7 մայիս 1915ին ամբահարեց Լուզիթանիա ամերիկեան նաւը:

Ամերիկացի լրագրող մը յաջողած է օրինակել յուշագրութիւնը այն գերման հրամանատարին, որ կը վարէր U—20 սուզանաւը: Ահաւասիկ այդ յուշագրութիւնը.—

Ժամը 2,20.— Սուզանաւը երես ելաւ: Ծիրդ մեր առջեւը, հեռուն, նշմարեցի հարաւ-արեւմուտքէն եկող նաւու մը 4 ծխնելոյզները եւ կայմերը:

Ժամը 2,25.— Ուղիղ դէպի նաւը յառաջացայ, խորհելով որ նաւը պիտի փոխէր իր ուղղութիւնը եւ պիտի երթար դէպի Իրլանտայի եզերքները: Ժամը 2,35.— Նաւը փոխեց իր ուղղութիւնը, մեզի առիթ տալով մօտենալու այնքան որ կարելի ըլլայ ծովառում նետել: Արագօրէն կը յառաջանանք, յարմար դիրք մը բռնելու համար: Ժամը 3,10.— Ծովուն մակերեսէն 3 մէթր վար, 700 մէթր հեռաւորութենէ մը, կ'արձակենք ծովառումը, որ կ'երթայ կը պայթի նաւուն կողքին վրայ: Ահռելի եւ անսովոր պայթիւն մը լսեցինք: Ծուխի ամպեր բարձրացան: Խորտակուած նաւէն բեկորներ նետուեցան ծխնելոյզներէն վեր: Լսեցինք նաեւ երկրորդ պայթիւն մը, թերեւս կաթսային կամ վառօդի պաչարի պայթումի մը հետեւանք: Հրդեհ ծագեցաւ նաւին մէջ:

Նաւը կանգ առաւ եւ արագօրէն ըսկսաւ ընկղմիլ: Խուճապ մը տիրեց նաւին վրայ: Փրկութեան նաւակները իջեցուցին, սակայն ծանր գալով՝ շրջեցան մէկ քանին: Ցանկարծ նաւին յառաջամասին վրայ նշմարուեցան Լուզիթանիա անունին ոսկեփայլ տառերը: Ծխնելոյզները սեւ ներկուած էին: Նաւին դէկին կողմը դրօշ պարզուած չէր»:

Այս յուշագրութենէն կը հասկցուի որ սուզանաւին հրամանատարը տեղեկութիւն չունէր, թէ ամերիկեան նաւ մըն էր իր յարձակման ենթական:

Գերման նաւատորմի սպաներէն մին եւս հետեւեալ ձեւով կ'ըպատմէ Լուզիթանիայի ռմբահարումը.—

« Երբ նաւը ռմբահարուեցաւ եւ պայթիւններ լսուեցան, մենք սուզուած էինք ծովուն մակերեսէն քանի մը մէթր ցած: Ցանկարծ սուզադէտը (փէրիսքոփ) պոռաց. «Վա՛յ, Լուզիթանիան է»: Հրամանատարը սուզադէտին մօտենալով աչքը կը դնէ ու կը տեսնէ որ նաւը կ'ընկղմէր արագօրէն: Այր թէ կին, բոլոր ճամբորդները ծով կը նետուէին եւ կ'աշխատէին լողալով հեռանալ: Սուզանաւը չէր կրնար օգնութեան փութալ, ու գիտնալով հանդերձ որ մօտիկ ոչ մէկ նաւ կար որ օգնութեան փութար, հրամանատարը հրաման կուտայ աւելի խոր սուզիլ, մինչեւ քառսն մէթր եւ փախչիլ հեռու...»:

Այս վկայութիւնն ալ կը հաստատէ որ սուզանաւերը յաճախ չեն կրնար ճշտել ինքնութիւնը նաւին զոր կը ռմբահարեն:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐԸ

Մարմարայի ծովուն մէջ անծանօթ սուզանաւի մը գոյութիւնը, կամ անծանօթ սուզանաւի մը կողմէ Միջերկրականի մէջ մարտանաւերու ռմբահարումը հրապարակ կը դնէ նորկայէն կարեւոր հարց մը,— երբ սուզանաւ մը կը ռմբահարէ, կրնա՞յ նախապէս ճշդել ռմբահարուած նաւին ինքնութիւնը, այսինքն թէ ո՞ր պետութեան կը պատկանի:

Սուզանաւերը, ինչպէս է որ, ծովառումը (թորփիլ) կ'արձակեն այն ատեն միայն, երբ հեռուէն նշմարելէ վերջ նաւ մը, կը սուզին եւ ջուրին

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Սանճաքի Ֆրանս. նորընտիր պատուիրակ Ռոժէ Կառրօ Աղեքսանդրիայէն օգոստ. 31ին ճամբայ ելած է իր պաշտօնատեղին երթալու համար: Մեկնելէն առաջ պատուիրակը հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնները ըրած է Անատոլու Գործակալութեան Եգիպտոսի թղթակցին.

— Սանճաքի հարցը լուծուեցաւ միջազգային համաձայնութեամբ: Ներկայիս Սանճաքի ապագան վստահուած է Ազգաժողովի հսկողութեան: Մինչեւ 1939, երբ պիտի վերջ գտնէ Ֆրանսայի հոգատարութիւնը Սուրիոյ վրայ, ես պիտի կատարեմ մարզպանի Սանճաքի պատուիրակին պաշտօնը: Անկէ վերջ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ պիտի նշանակուի Ֆրանսական պատուիրակ մը:

Կնքուած համաձայնութիւններուն եւ դաշնագիրներուն բերումով, Սանճաքը կը գտնուի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական երաշխաւորութեան տակ, ինչ որ մեծ առաւելութիւն մըն է այդ երկրին համար: Նոր համաձայնութիւնը, որ մօտ ատենէն գործադրութեան պիտի սկսի, Սանճաքի բոլոր բնակիչները գոհացնող գործ մըն է: Ցարգանք կ'ընծայեմ Սանտլէրի, Ազգաժողովի պատուիրակներուն, ինչպէս նաեւ երկու շահակից երկիրներու պատուիրակներուն, որոնք հեղինակը եղան այս համաձայնութեան:

Սանճաքի պետութիւնը երջանիկ պիտի ըլլայ իրագործելով բոլոր տարրերուն համերաշխութիւնն ու ներդաշնակութիւնը: Այս ձեւով կատարեալ տիպար մը պիտի ըլլայ ան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Անոր հողային հարստութիւնները, Թրանզիթի առեւտուրը եւ Իսքէնտէրունի մէջ ազատ գօտիի մը հիմնումը, մեծ ազդակներ են Սանճաքի տնտեսական զարգացման եւ բարօրութեան:

Սանճաքի մէջ Թուրքեւֆրանս. բարեբար գործակցութիւն մը պիտի ապահովուի: Սանճաքը պիտի կազմէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ բարեկամական կապը, եւ երկու երկիրները խոստմնալից գործակցութեան դաշտ մը պիտի գտնեն հոն:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Ցանձնաժողովը պարտք կը համարի 1937 հոկտեմբերին զինուոր կանչուելիք 20 եւ 21 տարեկան Ֆրանսաբնակ հայ-գաղթական երիտասարդներուն մասնաւոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու իրենց մասին պատերազմական նախարարութեան տուած վերջին որոշման վրայ:

Ինչպէս յայտնի է, յիշեալ երիտասարդներուն զինուորական ծառայութիւնը պարտաւորիչ է: Անոնք սակայն որ, զինուորական մարզահամարէ ու բժշկական քննութենէ անցնելէ եւ զինուորական ծառայութեան յարմար դատուելէ յետոյ, չեն ուզեր զինուոր երթալ, Ֆրանսայի մէջ հաստատուելու փափաք չունեցող, այսինքն առժամեայ կերպով այս երկիրը բնակող պիտի նկատուին եւ իրենց մէկ տարի պայմանաժամ պիտի տրուի, 1937սեպտեմբեր տասնէն մինչեւ 1938 սեպտեմբեր տասը, ՈՐՊԷՍԶԻ ՄԵԿՆԻՆ ԱՅՍ ԵՐԿՐԷՆ: Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն այն ուսանողներուն համար որոնք կ'ուզեն շարունակել իրենց ուսումը, մինչեւ իրենց 25 կամ 27 տարիքը, բժշկական, դեղագործական, ատամնաբուժական եւ անասնաբուժական վարժարաններուն մէջ:

Հետեւաբար վերոյիշեալ զինուորցուներէն անոնք որ չեն ուզեր զինուոր երթալ եւ ըստ այդմ յանձն կ'առնեն մինչեւ 1938 սեպտեմբեր տասը մեկնիլ այս երկրէն, պէտք է առ այդ հարկ եղած պաշտօնական յայտարարութիւնը ընեն: Ասոր համար, իրենց բնակած վայրին քաղաքապետութեանց մէջ իրենց տրամադրութեան ներքեւ դրուած են բանաձեւներ (ֆորմիւլ) զորոնք պէտք է լեցնեն եւ քաղաքապետութեանց յանձնեն մինչեւ 1937 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՏԱՍԸ:

1938ին եւ յաջորդ տարիներուն զինուոր երթալիք Ֆրանսաբնակ հայ-գաղթական երիտասարդներուն համար նմանօրինակ յայտարարութեանց առաքման պայմանաժամերը ապագային պիտի որոշուին եւ ենթականերուն ծանուցուին:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

1. Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք օրուան նշանախօսքը,— «Հայը Հայ պահել»:

2. Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ կը կատարուին 10 - 15 տարի է ի վեր: (Դպրոց, դասընթացք, սան - սանուհիներու միութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.):

3. Եթէ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թելադրէք, իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիւնաւէտ ձեռնարկ:

4. Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, եթէ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզուով (ֆրանսերէն): Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ նոյն ուղղութեամբ:

5. Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս այս գործին համար: Ի՞նչպէս:

ՄԱՄՈՒԼ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵԶ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— « Իրաւ է, հայ դպրոցներու մէջ միշտ աւանդուած է եւ այսօր ալ կ'աւանդուի ազգային պատմութիւնը. բայց ոչ այն եղանակով, որ կարելիութիւն տրուի տեսնելու մեր հեռաւոր երէկի անխզելի կապը այսօրուան հետ, ըմբռնելու որ մերներկան թաթաւունէ անցեալի ճակատագրով եւ ապագայի սաղմերով: Թագաւորներու կեանքն ու գործը, անցեալի մէջ տեղի ունեցած պատերազմներու եւ ուրիշ դէպքերու ժամանակագրական թուումը — այս նիւթերով կը սահմանափակուի «ազգային պատմութեան» աւանդումը, եւ կը մոռցուի այդ պատմութեան մղիչ ուժը — հայ մարդը՝ իբրեւ անհատ եւ հաւաքականութիւն:

Այս վերջինը, որ հայ ցեղն է, զարգացման բազմաթիւ աստիճաններէ անցած է, միշտ փոփոխելով իր միջավայրը, բայց ինքը նոյնը մնալով: Արդարեւ, այդ փոփոխուած պայմաններու մէջ իսկ իրենց դերը կը խաղան այն զօրութիւնները, որ միշտ շարժած են մարդկային պատմութիւնը,— սէր եւ ատելութիւն, ազնուութիւն եւ ցածութիւն, սարկական համակերպում եւ ազատատենչ ոգի: Ուրեմն, ճանչնալու համար հայ ազգն ու իր պատմութիւնը, անհրաժեշտ է գիտնալ, թէ ի՛նչպէս ապրած է ան ոչ միայն արտաքուստ, այլեւ ներքուստ, որոնք եղած են իր ձգտումները, ի՛նչպէս արտայայտուած է իր ստեղծագործ հանճարը, ի՛նչ ուղիներով ընթացած է իր մշակութային զարգացումը:

Մեզի այդ չեն սորվեցուցած. ատոր փոխարէն աղօտցուցած են մեր իմացութիւնը՝ հայ պատմութեան ամէնէն փայլեղ շրջանը ցուցնելով իբրեւ «առասպելական», որ արժանի չէ որեւէ վստահութեան: Մինչ այդ «առասպելական» պատմութեան հիման վրայ է, որ նորէն օտարները նախնի Հայուն մէջ գտած են ազնուագոյն ցեղերուն յատուկ բոլոր առաքինութիւնները,— ձգտում դէպի լոյս ու գեղեցկութիւն, արդարութիւն եւ ճշմարտութիւն, սուր միտք ու խորհրդապաշտ հոգի, հարուստ երեւակայութիւն եւ յամառ կորով, որ չի ընկճուիր աստուածներու իսկ առջեւ:

«Հիւսիս-արեւմտեան Առաջաւոր Ասիոյ բազմաթիւ հնագոյն ժողովուրդներէն,— կ'ըսէ մեծանուն գիտնական Հիւպշման,— գրեթէ միայն Հայերն են, որ մինչեւ մեր օրերը պահած են իրենց ազգութիւնն ու լեզուն. եւ այդ՝ ոչ թէ առանց ճիգի, կեանքի խաղաղ պայմաններու տակ, այլ ներքին ու արտաքին յարատեւ պայքարներու եւ հալածանքներու մէջ, որոնք յաճախ ա՛լ աւելի արիւնոտ ու զարհուրելի էին, քան անոնք՝ որոնց ականատես եղած է Եւրոպա... Նման հին, անընկճելի, ազգայնօրէն հպարտ եւ հաւատաւոր մշակութային ժողովուրդ մը ամէն իրաւունք ունի պահանջելու, որ իրմով հետաքրքրուին գիտութիւնն ու քաղաքակիրթ աշխարհը»...

« Հայ ժողովուրդը,— կ'ըսէ Քարլ Ֆրիդրիխ Նոյման,— իր պատմութեան սկզբնաւորութենէն, Բաբելացւոց ամբարտաւան թագաւորի դէմ Հայկի մըղած դիւցազնական պայքարէն ի վեր, եղած է ազատութեան եւ ինքնուրոյնութեան ախոյեան. ան երկար ատեն կը պահպանէր ինքզինքը ընդդէմ Հռովմայեցիներու եւ Պարսիկներու գերազանց զօրութեան եւ կրցաւ պահպանել մինչեւ մեր օրերը »:

Պառոն Աւկուստ Ֆոն Հաքսթհաուզըն, որ 1843ին այցելած էր Հայաստան, կը գրէր. « Բոլոր նշանները կը ցուցնեն, որ հայ ժողովուրդը աստուածային նախախնամութեամբ կոչուած է դառնալու գործիք մը՝ Արեւելքի մէջ քրիստոնէութեան եւ քաղաքակրթութեան տարածման համար: Հայութիւնը կարելի է նկատել թթխմոր, որ դրուած է Ասիոյ եռացող տարրերուն մէջ՝ վերարթնցնելու համար ոգեկան կեանքի գրեթէ անկենդան սաղմերը:

« Խորագոյն հաւատարմութեամբ եւ անյաղթելիօրէն Հայերը հաստատ մընացած են իրենց հայրենիքին, լեզուին, վարքուբարքին, քրիստոնէութեան եւ այդ վերջինը ազգայնացնելու ձգտումին...

« Հայերը կը պատկանին աշխարհի գեղեցկագոյն ժողովուրդներու թւին. իրենց մարմնին կազմը արտակարգօրէն համաչափ է... Հայ ժողովուրդի ընտանեկան կեանքը լիովին նահապետական է. հոդ, սակայն, ան մէկ բանով խորապէս եւ էապէս կը տարբերի մնացեալ ասիական ժողովուրդներէն: Այդ՝ կնոջ վիճակն է. Հայը կը ճանչնայ կնոջ ինքնուրոյնութիւնը, հաւասարութիւնը եւ արժանապատուութիւնը: Իմ կարծիքով՝ այդտեղ է Հայերու նպաստը մարդկային բարձր մըշակոյթին, եւ իրենց ոգեկան գերազանց յատկութիւններու մէջ՝ իրենց ապագան; որ ըստ երեւոյթին կոչուած է շաղկապող օղակ ըլլալու Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ »:

Կարելի է դեռ երկար շարունակել այս մէջբերումները եւրոպացի հին ու նոր գիտնականներու գործերէն: Այսքանն ալ, սակայն, կը բաւէ նշմարելու համար դիծ մը, որ ընդհանուր է օտարներու բոլոր անկողմնակալ եւ առարկայական դատումներուն հայութեան մասին: Մեր ժողովուրդի վերածնութեան ձգտումն է այդ՝ հայ ոգիով եւ ազատութեան հաւաքական տենչանքով համակուած:

Հոդ է մեր վերջնական յաղթանակին երաշխիքը, դի այդպէս է, որ հայ ժողովուրդը ներքնօրէն կը նուաճէ այն, ինչ որ կորսնցուցած է արտաքնօրէն, եւ այդպէս է, որ իր բարոյական կորովը կը լարուի, կը դառնայ ուժական կամք՝ պատրաստ ամէն զոհողութեան, ուստի եւ ընդունակ ամէն հերոսութեան »:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ քնթեռնլի եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԼՈՒՍԱԴԵՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ○ ««««

Անշուշտ, յայտնի էր հայ ժողովուրդին եւ կառավարութեան, որ այդ դաւադրութեան ոգին, խմբավարական սիրտը կեցանի ամենազօրեղն էր: Անուշ լեզու նահանգապետը պատշգամ բարձրանալով, երդուեցաւ անպատճառ գտնել յանցաւորները, որոնք ալ որ ըլլէին եւ ամենախիստ պատժի ենթարկել զանոնք: Բայց Լեւոնի համար պարզ էր որ այդ խոստումը դատարկ հաւատախացում մըն էր, ինչպէս բոլոր խոստումները, որոնք կուգային կառավարութենէն՝ երբ հարցը կը վերաբերէր քիւրտ աղաները պատժելուն:

Ամենավստահելի նախկին հայդուկներէ փոքր խումբ մը կազմեց Լեւոնը, դրկեց կեցանի շրջանը, պատուիրելով անոնց — « Ձեք վերադառնար մինչեւ որ կեցանի բէկի սպանման լուրը ըստանամ»: Խմբի հայդուկները համարձակ նայեցան Լեւոնի: Այդ հայեացքի մէջ յարգանք, սէր, վճռականութիւն կար: Լեւոնը պէտք էր վստահ ըլլար իրենց վրայ. ի զուր չէր որ իրենք յեղափոխութեան զինուորներ եղած էին տարիներով, նախկին զոհաբերող հայդուկներ, կրակի ծովու մէջէն քալող:

Ինչ որ Լեւոնը կը սպասէր՝ կատարուեցաւ: Կեցանի բէկի սպանման լուրը անհնարին փոթորիկի նման պայթեցաւ քաղաքին մէջ: Քիւրտերը եւ Թուրքերը պաշարեցին նահանգապետարանը: «Արդարութի՛ւն, արդարութի՛ւն կը պահանջենք» կը պոռային անոնք, «մի՞թէ միւսիւլմանները բուռ մը կեավուրներուն պիտի ենթարկըուին. այլեւս ո՞ւր մնաց Ալի Օսմանի կայսրութեան հզօրութիւնը, երբ անհաւատները կը համարձակին ձեռք բարձրացնել մեծազօր բէկի մը վրայ»:

Նահանգապետը զանոնք ալ հանդարտացուց, խոստանալով յանցաւորները պատժել, այն տարբերութեամբ սակայն, որ մինչ խոստումով գոհացուցեր էր հայ գիւղացիութիւնը՝ առանց գործնական քայլ մը առնելու, այս անգամ բազմաթիւ հեծեալ ժանտարմներ ղրկեց Գաւաշ-Կարճկանի շրջանը, զինուած Հայերը հետապնդելու համար:

Նահանգապետի համար պարզ էր որ այդ սպանութեան իսկական կազմակերպողը Լեւոնն էր, եւ սակայն խոհեմութիւն համարեց լռել, նախկին բարեկամական սերտ յարաբերութիւնը շարունակելով անոր հետ: Առով մէկտեղ, երբ Լեւոնի արտասահման երթալու լուրը տարածուեցաւ քաղաքին մէջ, կառավարութիւնը երկար շունչ մը քաշեց: Զօրաւոր անհատականութիւն մը կը հեռանար, իսկ Հայերը անոր տեղը բռնող մը դժուար թէ ունենային: Այդպէս կը մտածէին Թուրքերն ու Քիւրտերը, բայց մանաւանդ կառավարութիւնը:

×

Լեւոնի հեռանալու որոշման մէջ, հոգեբանօրէն, Սոնիան ալ որոշ բաժին մը ունէր: Վանէն հեռանալէ երկու շաբաթ յետոյ Սոնիան ու մայրը մեկնած էին Գերմանիա: Տիկին Վասիլաւէի հիւանդութիւնը աւելի լուրջ բնաւորութիւն ունէր քան Սոնիան կը կարծէր: Պերլինի յայտնի բժիշկներու խորհրդակցութիւնը որոշեց շուտափոյթ գործողութիւն մը: Սոնիան անմիջապէս հեռագրեց հօրը: Պեօտր Կարպովիչի Պերլին ժամանումի յաջորդ օրը կատարուեցաւ որովայնային ծանր գործողութիւն մը հռչակաւոր վիրաբոյժի մը կողմէ, մասնաւոր հիւանդանոցի մը մէջ: Գործողութենէն վերջ, հազիւ հինգ օր ապրեցաւ Տիկին Վասիլաւէն եւ անմխիթար ամուսնոյն եւ աղջկան ներկայութեան աչքերը յաւիտենս փակեց: Սոնիան եւ հայրը անմիջապէս վերադարձան Թիֆլիս, ուր մեծ շուքով Խոճիվանքի գերեզմանատան մէջ թաղուեցաւ Տիկին Վասիլաւէն:

Այդ առթիւ, Արսէնեանները Երեւանէն եկան եւ իջան Ալխանովենց տունը, ուր իրենց ներկայութիւնը աւելի քան անհրաժեշտ էր: Տիկին Վասիլաւէի անսպասելի մահը շատ ծանր հարուած մը եղաւ հօր եւ աղջկան համար: Կինը անփոխարինելի յենարան մըն էր Պեօտր Կարպովիչի, թէեւ այդ գիտակցութիւնը կը պակսէր իր գնահատումին մէջ, երբ դեռ ողջ էր Տիկին Վասիլաւէն: Իսկ Սոնիայի համար, այդ մահը շատ աւելի ծանր հարուած մը եղաւ: Մօր մահով կը քայքայուէր բարոյական կառուցուածքը ընտանիքին: Կրկնակի կերպով որբացած կը զգար ինքզինքը Սոնիան: Վարդանի մահը խորտակած էր իր սիրտը, իսկ մօր մահը՝ վերջ կուտար ընտանեկան օճախին: Այլեւս ի՞նչ կը մնար:

Մօր սուգը սրտին մէջ, Սոնիան կը մտածէր իր ապագայի մասին, որ ծանր բեռի նման կը ճնշէր ուսերուն: Ի՞նչ պիտի լինէր իր վերջը: Արդե՞օք տունը մնալ, տանտիկնոջ մը դերը կատարելով: Իսկ եթէ տարիներ վերջ, հայրն ալ աչքերը փակէր ու ինք առանձին մնա՛ր: Մօր մահուան քառասունքը չվերջացած, հայր ու աղջիկ երկար խօսակցութիւն մը ունեցան: Ո՛չ մէկ ժամանակ Պեօտր Կարպովիչ այնքան խորապէս չէր գնահատած Սոնիան, չէր տեսած անոր մէջ խոհուն եւ խելօք կինը, որքան սուգի ծանր օրերուն: Ամէն օր դրասենեակէն ուղիղ տուն կուգար, Սոնիայի ներկայութիւնը գտնելով իսկական մխիթարութիւն մը: Երբ խօսակցութեան ընթացքին Սոնիան յայտնեց Եւրոպա անցնելու իր որոշումը՝ ուսումը վերջացնելու համար, չուարած հայրը ձեռները տրորելով հեծկլտաց. « Ապա ե՞ս, աղջի՛կս, ես ի՞նչ պիտի լինիմ»: Առով մէկտեղ Պեօտր Կարպովիչ կը զգար, որ աղջկան այդ որոշումը միակ գործնական լուծումն էր կացութեան: «Տուտով, շուտով կը վերադառնամ, հայրի՛կ ջան », հօր վզին փաթթուելով պատասխանած էր Սոնիան, «կուգամ եւ այլեւս իրարմէ չենք բաժնուիր, բայց այսպէս, առանց գործի, առանց աշխատութեան ես ինչպէ՞ս կրնամ ապրիլ»:

Վարդանի մահէն վերջ, Սոնիայի հոգեկան բեկումը, տարիներ վերջ ա՛լ այնքան խոր էր եւ ա՛յնքան ակնյայտնի, որ Պեօտր Կարպովիչ սիրտ չըրաւ հաւանական ամուսնութեան մասին խօսիլ անոր հետ: Եթէ այդ պիտի պատահէր, պիտի պատահէր ինքնաբերաբար, առանց իր կողմէ որեւէ ճնշումի: Եւրոպա, ուսանողական կեանք, ծանօթներու նոր շրջան, անոնք թերեւս մոռցնել տային Սոնիային հին վէրքը: Այս մտածումով քաջալերուած, Պեօտր Կարպովիչ համաձայնեցաւ Սոնիայի երթալուն, թէեւ կը զգար թէ անոր երթալէն վերջ, իր կեանքը անտանելի պիտի դառնար:

Մօր մահուան քառասունքէն յետոյ Սոնիան մեկնեցաւ Եւրոպա:

Օգոստոս ամսու վերջերը Լեւոնը ստացաւ Սոնիայի առաջին նամակը: Սոնիան, Լեւոնին կ'իմացնէր մօր ծանր հիւանդութիւնը, մահը ու ապա Թիֆլիս ապրած սուգի ծանր օրերը: Մտքէն իսկ չանցընելով թէ՝ յետադայ տողերը ի՛նչ ազդեցութիւն կրնային ձգել Լեւոնի վրայ, միամտօրէն կը գրէր. «Մեր ընտանեկան ցաւի օրերուն, մօրաքոյրս եւ պ. Աշոտը եկան Երեւանէն: Ձեք կրնար երեւակայել թէ անոնց գալը ինծի եւ հօրս համար ի՛նչ կը նշանակէր. անոնց նման հարազատներու հետ, թէկուզ ծանր ցաւ մը բաժնելը՝ ամենամեծ մխիթարութիւն էր մեզ համար »:

Ապա վերջ Սոնիան մանրամասնօրէն կը նկարագրէր իր ճամբորդութիւնը, Զուիցերիայի Գենի քաղաքը հաստատուիլը, ուր բժշկական համալսարան մտած էր, երկրորդ դասընթացքէն սկսելով, որովհետեւ Մոսկուայի իր մանկաբարձական ուսանողութիւնը մէկ տարի շահեցուցած էր իրեն: Նամակին մէջ Սոնիան կը խօսէր Գենի ուսանողական կեանքէն, բազմաթիւ հայ ուսանող - ուսանողուհիներու մասին, որոնք մեծամասնաբար Կովկասէն էին:

(Տար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ութեան մէջ, գաղթային կալուածի մը պահանջումը կ՚արդարանայ, իսկ միւս պետութեանց բռնած դիրքը այս պահանջին հանդէպ՝ պարզապէս անհասկնալի է։ Գերմանիա այդ պետութիւններէն գողցած չէ իր գաղթավայրերը։ Այնպիսի ժամանակի մը մէջ ուր մարդիկ յաճախ բարոյական խօսքեր կը յեղյեղեն, լաւ է յիշել այս պարագան։ Իբրեւ եզրակացութիւն գերմանական պատմութեան այս գլուխին, հարկ է հաստատել.— 1. Վերսայլի դաշնագիրը մեռած է.— 2. Գերմանիան ազատ է.— 3. Մեր սեփական բանակը երաշխիքն է մեր ապատութեան։ Այսօր Գերմանիան կղզիացած չէ այլեւս, ան սերտ բարեկամութեամբ կապուած է հզօր պետութեանց հետ։ Ազգային - ընկերվարական Գերմանիոյ եւ ֆաշական Իտալիոյ շահերու բնական համերաշխութիւնը վերջին ամիսներու ընթացքին միշտ աւելի չեշտուեցաւ իբրեւ ապահովութեան տարր մը Եւրոպայի համար, քաոսային խեղաթիւրութեան դիմաց։ Այսուհետեւ ոչ մէկը պիտի կրնայ անգիտանալ կամքի այս նոյնութիւնը։ Ճափոնի հետ մեր կնքած համաձայնութիւնն ալ կը ձգտի միացեալ մնալ յարձակման մը առջեւ ընդդէմ քաղաքակիրթ աշխարհին. յարձակում որ կրնայ ծագիլ այսօր Սպանիոյ, վաղը արեւելքի, միւս օրը ուրիշ վայրի մը մէջ։ Կը յուսանք թէ ուրիշ պետութիւններ ալ պիտի հասկնան ժամանակի նշանները եւ պիտի գան զօրացնել խաղաղութեան եւ մեր քաղաքակրթութեան պաշտպանութեան այս ճակատը »։

Գնդակահարութիւններ Կովկասի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ տասը հոգի գնդակահարուեցան Բագուի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ խափանած են հողագործական աշխատանքները։ Տեղական խորհուրդներու 12 նախագահներ ալ պիտի դատուին Բագուի մէջ, իբրեւ հակայեղափոխականներ ։

*** Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Խարքովի մէջ եօթը ամբաստանեալներ դատուելով իբրեւ հակայեղափոխականներ, չորսը դատապարտուեցան մահուան, միւս երեքը՝ բանտարկութեան ։

Մաքրագործումը կը շարունակուի անխնայ։ Սալսքի մէջ (հիւս. Կովկաս), չորս անասնաբոյժներ որոնք ամբաստանուած էին թէ խափանարար ձեռնարկներ կատարած են արջառաբուծութեան մէջ, մահուան դատապարտուեցան, իսկ եօթը հոգի՝ բանտարկութեան։ Կասինի մէջ (Ուկրայնա) ուրիշ երեք հոգի գնդակահարուեցան միեւնոյն ամբաստանութեամբ ։

Ճափոնցիները յառաջ կը խաղան

Ճափոնցիները յամրաբար կը թափանցեն հարաւային Չինաստանի մէջ, ծովէն թէ ցամաքէն։ Առջի օր բուռն ռմբակոծութենէ մը վերջ գրաւեցին երկու կղզիներ՝ Հոնկ Քոնկի բացերը։ Կռիւները սաստկօրէն շարունակուեցան նաեւ ցամաքի վրայ, եւ ճափոնական զօրքը մտաւ Շանսիի նահանգը, հիւսիսային - արեւմտեան Չինաստանի մէջ ։

Կը հաստատուի թէ հիւսիսային Չինաստանի ճափոնական բանակին հրամանատարութիւնն ստանձնած է պատերազմական նախարարը։ 400000 չինացի զինուորներ կեդրոնացած են Հոփէյի նահանգին մէջ։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ քոլերա եւ թանչք ծագած է հարաւային Չինաստանի մէջ ։

»»»» • ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՌԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՇՈՒԵԳԻՐ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ զետեղուեցաւ ցուցահանդէսին մէջ, ծանուցումներու տաղաւարին առջեւ, արձանագրելու համար այցելուներու՝ թիւը։ Մեքենան կը բանի ճիշդ ջերմաչափի պէս։ Երբ 200 մուտք արձանագրուի, լուսաւոր մակերեսը կը հասնի որոշ բարձրութեան մը։ Գագաթը հասած ատեն, կը նշանակէ թէ 10,000 այցելուներ անցած են եւ այս թիւը կ՚երթայ կը բարդուի ընդհ. գումարին վրայ, որ 14,650,000ի հասած էր առջի օր։ (Ցուցահանդէսին բացումէն ի վեր)։

12 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՄԱՅՐ ԵՂԱՒ Լառօշ սիւռ Իօնի մէջ, սեպտեմբեր 7ին, աշխարհ բերելով քաջառողջ մանչուկ մը որ կը կշռէ 8 լիպրա։ Բժիշկները ափ ի բերան մնացին, որովհետեւ շաբաթներէ ի վեր կը խնամէին աղջիկը, բայց չէին կրցած ճշդել հիւանդութեան տեսակը... Քննութիւն բացուեցաւ, անծանօթ հայրը երեւան հանելու համար, թէեւ աղջկան կողմէն հետապնդում չեն պահանջեր ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ այրերու խիստ լաւ քոնֆէքսիոնի համար, տափատ, վէսթոն, ժիլէ, փարտըսիւ կարող անթրըփրնէօրներ։ Ամբողջ տարուան համար երաշխաւորուած աշխատանք, եթէ գոհացում եւ ճշտապահութիւն ցոյց տրուի։

Գրել «Յառաջ»ի վարչութեան՝ թիւ 2։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գիրքեր։
Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» ենթակոմիտէի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։

Պրովանս

ՄԱՐՍԷՅԼի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 12 սեպտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ցաճիրկեան» սրահին մէջ, 5, Ռիւ տը լ'Էքլիփս, Մարսէյլ. կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
10 Սեպտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալ Վօլթէրի մէջ.
երեկոյթը ամբողջ նուիրուած է ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆի
կը նախագահէ Տոքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
կը խօսի ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Մտքերու փոխանակութեան կը մասնակցին Յ. ՕՇԱԿԱՆ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ։

Խօսք կ'առնեն Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Պ. Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տէր եւ Տիկին Թաւիտ ԺՈՐԺ։

ԽՆՋՈՅՔ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» Ենթակոմիտէի կողմէ, 11 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս։

1 Quai d'Alfort, Maison Alfort (Seine)
կը նախագահէ Ընկ. ՔԻՒԹԻԿԵԱՆ։
կը խօսի Ընկ. ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Ներկայ կ'ըլլան տեղւոյս ֆրանսացի ընկերվարականները
Գեղարուեստական բաժին, պար, պիւֆէ մատչելի գիներով։
ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Առնել 125 թիւ օթօպիւսը Բօրթ տ'Օրլէանէն, 13ը Շաթլէէն, 8ը Բուաթ Յօսէէն եւ իջնել Փոն տը Շառանթօն։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ամասիոյ եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան կողմէ
կիրակի, 12 Սեպտեմբեր ամբողջ օրը
ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԸ (Tapis Vert)

Ձուկ պիւֆէ, ըմպելի, հաց, աղանդեր ժողովրդական գիներով
ի նպաստ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹի յոբելեանի ֆոնտին վիճակախաղը տեղի կ'ունենայ տեղւոյն վրայ։

Ներկայ 4—12 տարեկան փոքրիկներուն միջեւ պարգեւաւոր մրցումներ ։

Բոլոր փոքրիկներուն կը բաժնուին խաղալիկներ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Էնվալիտէն առնել երկաթուղի, իջնել Meudon Valfleury եւ մէթրօ՝ Մէրի տ'Իսիէն մասնաւոր թաքսիներ, անձ գլուխ 2 ֆրանքով կը տանին հանդիսավայրը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Կ. Խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 583, 689, 558, 787, 670, 752, 857, 497, 831, 992, 912, 895, 954, 559, 952, 680, 671, 923, 869, 901, 865, 957, 639։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈյի Հայ կամ. եւ մարտիկ. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերներն ու համակիրները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գաբրակէօզեանի սրահը։

Պիտի խօսի Տ. Բաղդասարեան, զինուորական հարցերու շուրջ։

ՍԱԼՆՈՅ-ՋՈՐի Հայրենակց. Միութեան փարիզի Մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը կիրակի, 12 սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ժանթիյի հայ դպրոցին մէջ։

Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան դպրոցի ծայերէնի դասընթացքը կը սկսի ամսոյս 9ին Հինգշաբթի օր։

Վարչութիւնս կը խնդրէ բոլոր ծնողներէն որ կը բնակին Վանվեօի, Քաշանի, Մոնրուժի մէջ եւ շրջակաները, իրենց զաւակները ղրկեն դըպրոց սովորական ժամուն։

Վարչութիւն

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

« Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ նամակներ ունին Լեւոն Մեսրոպ եւ Յ. Խաչմանեան ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

"Paris - Moderne,,

S. A. R. L. Fabrique de Confection Pour Dames
51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)
Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière
Մէթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով։ Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները։ Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը։ Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ։ Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.։ Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում։ Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ դիմացկուն նստարաններ, թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ։ Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ ատաղձագործի վերաբերեալ գործեր։ Աժան, մաքուր եւ արագ։ Դիմել՝ ՀԱԹԻՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Borderie, Marseille։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻն, 50, Bld. Longchamp, Marseille
Tél.: National 13-16

"ՇԻՐԱԿ,, Արեւելքի միակ իսկական օղին է
Անգուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր
պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Վիրաւորուածները, չը կարողանալով իրանց ոտքի վրայ պահել, նստեցին վրանի առջեւ, առողջները կանգնած մնացին։

—Ո՞րտեղ կողոպտեցին ձեզ, հարցրեց բէկը։

— Այստեղ, այստեղից ոչ այնքան հեռու լեռների մէջ կողոպտեցին մեզ. մեր քարվանը դուրս բերեցին ճանապարհից, քշեցին մի խուլ ձորի մէջ, այնտեղ մեզ բոլորին կողոպտեցին եւ ձգեցին մի փոսի մէջ, յետոյ սկսեցին հակերը ցրուել, ինչ որ լաւ բան կար բոլորը տարան ։

— Օրուան ո՞ր ժամն էր ։

— Կէսօրին մօտ էր։ Մենք մինչեւ իրիկուն կապուած մնացինք այն փոսի մէջ։ Աստուծոյ ողորմութիւնը հասաւ, մեզանից մէկը քանդեց իր կապերը եւ մեր կապերն էլ արձակեց. թէ չէ պէտք է մնայինք այն փոսի մէջ, եւ սովից մեռնելով, գազանների կերակուր դառնայինք ։

— Դուք ո՞րտեղացի էք, քարվանը ո՞րտեղից էր գալիս եւ ո՞ւր էր գնում, շարունակեց բէկը իր հարց ու փորձը։

— Ձեր ծառաները պարսկաստանցի վաճառականներ են. քարվանը բեռները ընդունեց Տրապիզոնում, որ Պոլսից նաւով էին բերուած. անցանք Արզրումից մինչեւ այստեղ անվտանգ, եւ պէտք է շարունակէինք մեր ճանապարհը, եւ Բայազէտից Պարսկաստան գնայինք, բայց այստեղ այս դժբախտութիւնը պատահեց մեզ։ Մեր քարվանը բեռնաւորած էր ամենաթանկագին ապրանքներով, բայց ոչինչ չը թողեցին, ինչ որ տանելու էին, տարան, մնացածը այրեցին ։

— Շէյխի գլուխը վկայ կը լինի, որ այսպիսի բարբարոսութիւն ես առաջին անգամ եմ տեսնում, դարձաւ բէկը դէպի մուտիրը, որ հետաքրքրութեամբ լսում էր վաճառականների պատմութիւնը ։

— Դուք կարողացա՞ք ճանաչել աւազակներին, հարցրեց մուտիրը ինքն եւս հարցափորձի մէջ մտնելով։

— Ի՞նչպէս ճանաչէինք, պատասխանեց խօսող վաճառականը. — բոլոր աւազակների երեսները կապած էին, միայն աչքերներն էին երեւում։ Եւ երբ մեզ բռնեցին, մեր աչքերն էլ կապեցին, յետոյ սկսեցին ապրանքները բաց անել։ Բայց այսքանը տեսանք, որ Քրտեր էին ։

— Քանի՞ հոգի կը լինէին, դարձեալ հարցրեց մուտիրը ։

— Յիսունի չափ ։

— Դէպի ո՞ր կողմը գնացին ։

— Մենք տեսնել չկարողացանք, ասացի որ մեր բոլորի աչքերը կապած էին, եւ մեզ ձգել էին մի փոսի մէջ, ձեռներից եւ ոտներից նոյնպէս կապուած ։

— Բաւական է, մէջ մտաւ բարկութեամբ բէկը ընդմիջելով մուտիրի հարցափորձը, — ես բոլորը հասկացայ ։

Յետոյ նա դարձաւ դէպի վաճառականները.

— Հիմա գնացէք եւ հանգստացէք, եթէ աւազակները մեր կողմերի Քրտերից լինեն, ես անպատճառ կ'աշխատեմ գտնել նրանց եւ ձեր մի չօփը (չիւղը) չի կորչի։ Իսկ եթէ ուրիշ կողմերից եկած լինեն, այն եւս կարող եմ ցոյց տալ. դուք անհոգ կացէք, ես չեմ ներում որ «իմ հողի» վրայ անիրաւութիւններ գործուեն ։

Վաճառականները գլուխ տուեցին բէկին, եւ սկսեցին օրհնել բէկի կեանքը ։

— Կրպօ, դարձաւ նա իր ծառաներից մէկին, — տար այդ մարդերին քո վրանը եւ պատուիր, որպէս արժան է պատուել Աստուծոյ հիւրերին, չմոռնալ կանչիր բժշկին, որ դրանց վէրքերը դարմանէ. քեզ եմ յանձնում, եթէ դանդաղուելու լինեն, ձեռքիցս չես պրծնի ։

Վաճառականները կրկին օրհնեցին բէկի կեանքը, կրկին գլուխ տուեցին եւ հեռացան ։

Նրանց հեռանալուց յետոյ բէկը դարձաւ դէպի իր հիւրը այս խօսքերով .

— Տեսնո՞ւմ էք պատուելի մուտիր, ահա այսպիսի դէպքեր են պատահում, եւ դու հիմա իմացիր, թէ ո՞ր սատանան է տարել դրանց ապրանքները։ Ես հաւատացած եմ, որ աւազակները մեր կողմերի Քրտերից չեն լինելու։ Ես սաստիկ պատժում եմ աւազակներին. իմ երկիրից ոչ ոք չի համարձակուի այսպիսի բան անել, բայց գալիս են զանազան տեղերից, շատ անգամ Պարսկաստանից, եւ մեր կողմերում աւազակութիւն են անում։ Ո՞վ կարող է ճանաչել, երբ պարսիկը Քրդի հագուստ է հագնում։ Այդ շատ անգամ պատահում է եւ մեզ գլխացաւանք է պատճառում։ Այսուամենայնիւ, ես պէտք է աշխատեմ. դուցէ ինձ կը յաջողուի բռնել տալ աւազակներին։ — Ահմէ, դարձաւ նա իր հօրեղբօր որդուն, որ ամբողջ ժամանակը այնտեղ լուռ նստած էր.— այս րոպէիս կը վեր առնես քեզ հետ քանի ձիաւորներ քաջերից, նախ քարվանի կողոպտուած տեղը կը գնաս, աւազակների հետքերը կը հետազօտես, եւ շրջակայ հովիւներից հարցափորձներ կ'անես, մի խօսքով, ամէն հնարք գործ կը դնես գտնելու չարագործներին. քեզ խրատներ պէտք չեն, դու այդ բաները լաւ ես իմանում։ Ես չեմ ների, որ « իմ հողի » վրայ մարդիկ կողոպտուէին. դա իմ անուան պակասութիւն է բերում ։

Ահմէն գլխով ընդունելով ճանապարհ ընկ[...] կատարելու բէկի հրամանները ։

— Ահմէն հոտառութիւն ունի, եթէ [...] աւազակները շատ հեռու գացած չը [...] նեն, անպատճառ կը գտնի, խօսեց բէկը ։

— Երեւում է . . . պատասխանեց մուտիրը խորհրդաւոր ձայնով ։

Արդէն գիշերից բաւական անցել էր [...] բէկը հրամայեց ընթրիք տան, կերան, խմեցին, յետոյ բարի գիշեր եւ հան[...] գստութիւն մաղթելով իր հիւրին, [...] իսկ ինքը գնաց իր վրանը քնելու ։

Բայց մուտիրը երկար անքուն մնա[ց] եւ ինչ որ բանի վրայ էր մտածում ...

Ժ.

Բէկի անձնական վրանը բաղկացած էր երկու մասերից, որոնցից [...] մէջ զետեղուած էր նրա կանանոցը, իսկ միւս բաժինը նրա ընդունարանն էր։ Վրանի կազմուածքը պարզ էր, որպէս առհասարակ լինում են [...] նարած Քրտերի չադրները։ Նա կա[...] ուած էր ամբողջապէս սեւ [...] տից, որ գործուած էր նրա կնիկներ[ի] եւ աղախինների ձեռքով ։

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԻՐԹԻՒՆԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՓՈՒՄԱՆ ՆՈՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ VENDREDI 10 SEPTEMB. 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3521 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՂՁԱՆՔԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» ○ ««««

Ամէն անգամ որ առիթ կ՚ունենանք խօսելու, հակաճառելու մեր ընդդիմադիրներուն հետ, միշտ կը հարցնենք ·

— Այդ բոլորը լաւ, բայց ո՞ւր է ձեր ուղեգիծը: Եւ եթէ ունիք որոշ ուղեգիծ մը, գաղութներու կազմակերպութեան կամ Հայկական Դատի մասին, ո՞ւր են անոր հետ կապուած աշխատանքները:

Այս հարցումները եղած են ու կ՚ըլլան ե՛ւ հրապարակաւ ե՛ւ գրասենեակներու մէջ: Ոչ թէ զաղտնիքներ կորզելու, այլ իմանալու համար թէ խօսքերը ո՛րքան կը համապատասխանեն գործերուն:

Պատմութիւնը կ՚ըսէ թէ գեղեցիկ բառերը, շողշողուն խօսքերն ու ճռճռան ճառերը անդարմանելի չարիքներ գործած են մեր ազատագրական պայքարի ճամբուն վրայ:

Անոնք ստեղծած են կախարդական շրջանակ մը, որ ամէն բանէ աւելի ծառայած է աչքերը մթագնելու եւ ջիղերը թմրեցնելու:

Յաճախ որ եւ է թմրեցուցիչ այնքան ազդու չէ եղած, որքան քաղաքական ճառ մը կամ յօդուած մը, իր պայթուցիկ բառերով եւ մանուածապատ նախադասութիւններով :

Թերեւս այս բոլորը հասկնալի ըլլային տարիներ առաջ, պատերազմէն առաջ, վերջին արտագաղթէն առաջ, երբ տիրական դեր կը կատարէին վիպաշունչ տրամադրութիւնները եւ թանձր մշուշ մը նստած էր մեր եւ իրականութեան միջեւ:

Բայց այսօ՞ր: Ներելի՞ է որ բառերու հմայքը այսօր ալ նոյն կախարդական մթնոլորտին մէջ օրօրէ մեզ, երբ ջարդուփշուր ինկած ենք անողոք իրականութեան մը ժայռերուն վրայ:

Ներելի՞ է որ միայն բառերով սնուցանենք մեր բաղձանքներն ու երազները, երբ արդէն կը գտնուինք Եւրոպայի եւ Ամերիկայի ամէնէն բանուկ պողոտաներուն վրայ, ուր ամէն ինչ գիտութիւն է եւ աշխատանք :

Այս հարցումները մեքենաբար եկան մեր գրչին տակ, երբ կը կարդայինք «Պայքար»ի մէկ խմբագրականը (24 Օգոստոս):

Ռամկավարները ընդհ· ժողով ունին, այս միջոցին, արեւելեան գաղութի մը մէջ: Անշուշտ այդ է պատճառը որ, մանաւանդ Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը շարք - շարք խմբագրականներ կը հրատարակէ եւ ուրիշ տեսութիւններ կը պարզէ, ժողովրդականացնելու համար կուսակցութեան տեսակէտները :

Խմբագրականներու վերջին շարքը, որուն խորագիրն է, — « Ո՞ւր կը դիմէ ռամկավար ազատական կուսակցութիւնը», կարելի է նկատել ամփոփումը՝ իրենց քաղաքական դաւանանքին: Եւ ճիշդ ատոր համար ալ արժանի է ուշադրութեան :

Բայց, — ահա թէ ո՛ւր է ողբերգութիւնը:

Նորէն բառերն ու ոլորուն, շղթայաշար եւ ուռուցիկ նախադասութիւններն են որ կը տիրապետեն ամբողջ շարքին վրայ: Նորէն բառերու հմայքն է որ կը տիրապետէ թեւատարած, ոտքերը գետնէն կտրած :

Այսպէս, շարքին առաջին խմբագրականը կը վերջանայ հետեւեալ պատգամով ·

— « Անոնց՝ որոնք կը հարցնեն թէ ո՞ւր կ՚երթայ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը, մեր պատասխանը շատ պարզ է, դէպի իրագործումը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի ազգային փառաւոր ճակատագրին: Ով որ կը հաւատայ թող հետեւի մեզի»: (22 օգոստոս) :

Իսկ օգոստոս 24ի խմբագրականին մէջ կը կարդանք հետեւեալ յայտարարութիւնը·

— «Հայաստան եւ ոչ - ազատագրեալ Հայաստանի դատ, — մէկը այսօրուան, միւսը վաղուան իրականութիւնը: Այս երկու իրականութեանց մասին ուժեղ հաւատք մը կայ հայ ժողովուրդին մէջ եւ այս հաւատքը՝ իր ազգային գործունէութեան եւ գաղափարական առաքելութեան մէջ մարմնացուցած է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը: Ո՞վ է դարձեալ մեր առաջնորդը· — առանդութիւնը եւ փորձառութիւնը: Իտէալը եւ իրականութիւնը : Եւ երբ այսօրուան վերածնեալ Հայաստանը դարաւոր երազէն ծնաւ, միթէ իմաստութի՞ւն է թերահաւատութեամբ անիրագործելի նկատել ապագայի երազը մեր ժողովուրդին, որ իր բոլոր թերութեանց եւ տկարութեանց հակառակ գոնէ իր մէջ պահած է հաւատքն իր ազգային ճակատագրին:

Սակայն, այսպիսի գեղեցիկ եւ ոսկեզօծ երազներ ինքնաբերաբար չեն իրականանար, ոչ ալ կ՚իրագործուին ակնթարթի մը մէջ:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնն իր ուղղութեամբ մտահոգուած տարրերուն կ՚ըսէ ուրեմն, թէ ինք կը դիմէ ազգային ուժերու կազմակերպութեան: Առանց այսպիսի կազմակերպութեան, երազը միայն ցանկութիւն կը մնայ »:

Ինչպէս կը տեսնէք, բոլոր խօսքերն ալ նոյն հոգեբանութիւնը կը մատնեն, — տպաւորութիւն գործել, բայց երբեք յանձնառութեան տակ չիյնալ: Խօսիլ, գրել, բանաստեղծել, երազել, երբեմն ալ յոխորտալ կամ աւետաբեր կանչեր արձակել, — բայց միշտ խուսափիլ թանձրացեալ բանաձեւերէ: Եւ կամ հրապարակի վրայ դնել այնպիսի ծրագիրներ, որոնց իրենք ալ չեն հաւատար :

Եթէ այս խմբագրականներուն հեղինակները սորված ըլլային թէ ազատագրական պայքարն ալ ամէն բանէ առաջ գիտութիւն է եւ ոչ թէ արուեստ, շատոնց հարթուած կ՚ըլլար ճամբան, ընդհանուր հասկացողութեան մը համար :

Բայց ահա տեսէք, — բառերու նոյն տեղատարափն է որ առաջ կը հոսեցնէ այսքան տարի վերջն ալ, իրար խառնելով բաղձանքն ու իրականութիւնը :

Եւ մենք հարկադրուած ենք նորէն նեղացուցիչ հարցումներ ուղղելու :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

»»»» ○ ««««

Խ. Միութիւնը կը կրկնէ իր ամբաստանութիւնը

Այսօր, ուրբաթ, պիտի գումարուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ հրաւիրուած խորհրդաժողովը, Նիօնի մէջ (Ժընեւ): Միեւնոյն ատեն կը բացուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին նստաշրջանը :

Արդ, ժողովը թէեւ չյետաձգուեցաւ, բայց շատ քիչեր կը հաւատան թէ բարեբար ելքի մը պիտի յանգի: Շատեր նոյնիսկ հիմակուընէ ձախողած կը նկատեն զայն, երկու կարեւոր պատճառներով.— 1. Խ. Միութիւնը նոր ծանուցագրով մը կը պնդէ իր ամբաստանութեանց վրայ եւ հատուցում կը պահանջէ Իտալիայէն: — 2. Գերմանիա ժողովի հրաւէրին պատասխանած է այնպիսի վերապահումներով որ համազօր են մերժումի: Իտալիա իր պատասխանը ձգձգած էր մինչեւ վերջին պահուն :

Ուրեմն, ժողովին ամբողջ ծանրութիւնը կ՚իյնայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ, որոնք երկուքն ալ բոլորովին համերաշխ են այս հարցին մէջ :

Բրիտանական դահլիճը նոր ժողով մը գումարելով չորեքշաբթի օր, վաւերացուց իր ծրագիրը՝ ծովային ապահովութեան մասին: Համաձայն քաղուած տեղեկութեանց, այդ ծրագիրը կրնայ շատ հեռաւոր հետեւանքներ ունենալ եւ նոր գլուխ մը բանալ միջազգային իրաւագիտութեան մէջ: Ծրագիրը անփոփոխ պիտի գործադրուի, եթէ Գերմանիա եւ Իտալիա եւս մասնակցին: Իսկ եթէ անոնք մերժեն, փոփոխութիւններ պիտի կատարուին մեթոտներուն, բայց ոչ սկզբունքին մէջ: Այդ սկզբունքն է «արձակուրդ» հռչակել սուզանաւերու համար եւ զայն պարտադրել անսաստողներուն, Միջերկրականի պետութեանց տարմիղներուն միջոցաւ :

Բրիտանական պատուիրակութեան գլուխը պիտի գտնուի արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, իր մնայուն խորհրդականին հետ: Պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին ծովակալ մը եւ բազմաթիւ մասնագէտներ: Պ. Իտըն Փարիզէն անցաւ երէկ, խորհրդակցելու համար Ֆրանսայի վարչապետին, փոխ-վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ: Շատ քիչ անգամ կը պատահի որ Պ. Իտըն եւ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականը՝ Վէնսիթարթ միասին երթան միջազգային ժողովի մը: Այս պարագան ալ ապացոյց մը կը համարուի կացութեան ծանրութեան: Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն խորհրդակցութիւններ կը կատարէ գաղթապետութեանց հետ :

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ նիստ գումարեց երէկ առտու, Նիօնի խորհրդաժողովին գումարման առթիւ, վերջնական հրահանգները խմբագրելու համար: Արտաքին նախարարը չորեքշաբթի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի խորհրդ. դեսպանատան գործակատարին հետ, եւ, ինչպէս կը հաւաստեն իրազեկներ, 24 ժամուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով խնդրեց որ խորհրդային իշխանութիւնը չափաւորէ իր լեզուն՝ Իտալիոյ դէմ եղած մեղադրանքներու առթիւ: Պ. Իվօն Տէլպոս ունկնդրութեան ընդունեց նաեւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը, Պ. Պէք, որ Փարիզ եկած է խորհրդակցելու համար ֆրանքօ-լեհ զինակցութեան տրամադրութեանց մասին, Եւրոպայի այս նոր տագնապին առնչութեամբ :

Ի՞նչ պիտի ընեն Իտալիա եւ Գերմանիա

Այս ամբողջ անցուդարձին մէջ ամէնէն կնճռոտ խնդիրն է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դիրքը: Երկուքն ալ չեն ուզեր միեւնոյն սեղանին շուրջը նստիլ Խ. Միութեան հետ: Մոսկուայի երկրորդ ծանուցագիրը իւղ լեցուց կրակին վրայ, աննկարագրելի գայրոյթ պատճառելով Իտալիոյ մէջ: Ինչպէս յայտնի է, Իտալիա խորհրդային առաջին ծանուցագրին պատասխանեց կարճ եւ ազդու մերժումով մը: Կը կարծուի թէ այս անգամ ոչ իսկ պատասխան պիտի տայ, բոլորովին անտեսելով ծանուցագիրը, որ հատուցում եւ պատիժ կը պահանջէ : Իտալական մամուլը դիտել կուտայ թէ կառավարութիւնը տուաւ հարկ եղած պատասխանը եւ այլեւս չի կրնար վէճի բռնուիլ պետութեան մը հետ որ պարզապէս կ՚ուզէ պղտորել Եւրոպայի կացութիւնը :

Բայց եւ այնպէս, չի կարծուիր որ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուին: Դեսպանները հանդիսաւորապէս ետ կանչելու սովորութիւնը, որ անցեալին մէջ պատերազմ կը նշանակէր, ժամանակը անցած կը համարուի այսօր, երբ կարելի է պատերազմիլ առանց նախապէս յայտարարելու: Բայց հաւանական է որ, իբրեւ հետեւանք Մոսկուայի ձեռնարկին, Իտալիա եւս միանայ գերմանեւճափոնական հակահամայնավար դաշինքին եւ սաստկացնէ իր հակախորհրդային գործունէութիւնը Եւրոպայի եւ Ծայր. Արեւելքի մէջ :

Իտալիա երէկ առտու հաղորդած պիտի ըլլար իր պատասխանը՝ ժողովի հրաւէրին: Ամէն պարագայի մէջ, մասնակցին թէ ոչ, Իտալիա եւ Գերմանիա հակառաջարկներ պիտի ներկայացնեն որոնք յատկապէս ուղղուած են խորհրդային իշխանութեան դէմ :

Մինչ այս մինչ այն, խորհրդակցութիւնները անընդհատ կը շարունակուին Հռոմի եւ Պերլինի միջեւ: Հեռաձայնը եւ հեռագիրը անընդհատ կը բանին, նաեւ, միւս մայրաքաղաքներուն միջեւ :

*** Գերմանական պատասխանը, որ ուղղուած է Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին, բացորոշ մեղադրանքներ կ՚ուղղէ խորհրդային իշխանութեան դէմ: Ցետոյ, խոստովանելով կացութեան ծանրութիւնը, տրամադրութիւն կը յայտնէ յառաջիկային գործակցելու, լուծելու համար Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմէն ծագած խնդիրները :

Չինեւ-ճափոնական պատերազմը

Չորեքշաբթի օր ճափոնական օդանաւեր ռմբակոծեցին կառախումբ մը, Շանկայի մօտերը: Կառախումբը ջարդուփշուր եղաւ, 300 փախստականներ սպաննուեցան, 500 հոգի վիրաւորուեցան: Նոյն օրը Շանկայի միջազգային թաղամասն ալ սարսափելի ռմբակոծութեան մը ենթարկուեցաւ, թէ ճափոնցիներու եւ թէ Չինացիներու կողմէ:

Առաջին անգամ ըլլալով, ճափոնցիները հրասայլեր գործածեցին Շանկայի մէջ, եւ գրաւեցին կարգ մը կարեւոր դիրքեր: Ճափոնական հրամանատարութիւնը կը փորձէ պաշարել հիւսիսային Զինաստանի չինական բանակը:

Չինացիները որոշեցին ընկղմել ճափոնական որ եւ է նաւ որ կը մօտենայ չինական ծովեզերքին :

Ծայր. Արեւելքի խորհրդային իշխանութիւնները գրաւեցին կարգ մը ճափոնական նաւեր եւ պիտի դատեն անոնց նաւապետները, լրտեսութեան յանցանքով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ

—o—

Միամիտներ կը կարծեն թէ միայն Միջերկրականի ապահովութեան հարցը կամ խորհրդաւոր սուզանաւերու խնդիրն է որ կը սպառնայ խաղաղութեան :

Հապա չէք հարցներ թէ ի՛նչ վիճակի մէջ են հետեւեալ երկու ճակատները·

1· Ռամկավար-Կոմկուս-Հօկ :

2· Հնչակ - Հօկ - Համ - Բանուոր :

Առաջին ճակատէն նորութիւն մը չունիմ, առ այժմ :

Ինչ կը վերաբերի երկրորդին, կը թուի թէ վերջերս աւելի լարուած են յարաբերութիւնները :

Վկայ՝ «Բանուոր»ի վերջին կապոցը:

Շատերու մէջէն կը զատեմ թիւ մը միայն, օգոստոս 3 :

Ու կը կարդամ, հետեւեալ վարդապետական խորագրին տակ·— «Հասկնանք պայմանները եւ ուղիղ գնահատենք մեր ուժերը »:

— « Մեր կարծիքով, Հնչակեան կուսակցութեան մեծագոյն դժբախտութիւնն անոր մէջ եղած է, որ իր ղեկավարները շարունակ տառապած են մեծամոլութեան եւ պապական անսխալականութեան քրոնիք ախտերով :

Հնչակեան հին եւ նոր ղեկավարներուն համար, իրենց կուսակցութիւնն եղած է եւ կը մնայ անմատչելի եւ անհամեմատելի մեծութիւն մը, որուն քով միւս բոլոր շարժումները պարզ դաճաճներ են: Օրինակ, Հնչակեան գործիչին համար Դաշնակցութիւնն ու Ռամկավար կուսակցութիւնը աննշան, արհամարհելի եւ զանցառելի խմբակներ են, երբ իրականութիւնը ատոր ճիշդ հակառակն է: Իրողութիւնն այն է, որ Դաշնակցութիւնը եւ Ռ. Ազատական Կուսակցութիւնը տակաւին նկատելի ոյժ կը ներկայացնեն, գոնէ տասնապատիկ աւելի, քան Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ իր աղանդաւորական քաղաքականութեամբ, փքուռոյց մեծութիւններու յաւակնոտութիւններով եւ մարքսիզմի աւազաւումներով, զանգուածներու վստահութիւնը կը կորսնցնէ եւ շարունակ կը դիմէ դէպի առանձնութիւն եւ դէպի սուերներու եւեւէ վազող քաղաքականութեան :

Այս բոլորը նոր բաներ չեն: Այս բոլորը այնքան հին են, որքան Հնչակեան կուսակցութեան գոյութիւնը:

Հնչակեան կուսակցութիւնը հետեւողական չէ եղած եւ չէ նաեւ իր հիմնական գծին մէջ: Հակառակ « Երիտ. Հայաստան»ի յօդուածագիրներու յիսուն տարիէ մարքսիզմ հոլովելնուն, իրենց կուսակցութիւնն անցեալին ըրած է գործեր, բռնած է դիրքեր, որոնք ո եւ է տարբերութիւն չեն ունեցած հայ ազգայնական կուսակցութեանց հիմնական գծէն »:

Արդ, կը կարծէ՞ք թէ Ամերիկայի հնչակեան օրկանը խօսքի տակ մնացած է, այս յարձակողականին առթիւ:

Ես ձեռքի տակ չունիմ «Երիտ. Հայաստան»ը, բայց գիտեմ որ երբ անգամ մը փրփրի, մէկ տարիէն հազիւ կը գտնէ ինքզինքը:

Դժբախտութիւնն այն է որ այս «կրիտիկական» կացութիւնը կը զուգադիպի ճիշդ այսօրուան, երբ ոչ միայն Միջերկրականի ջուրերըպղտորած են, այլեւ ամէն օր անակնկալ մը կը ծագի, վեր ի վայր շրջելով բոլոր հաշիւները :

Պէտք է խնայել այս նոր տագնապը: Օրուան կացութիւնը այսքան ծանրութիւն չի կրնար վերցնել :

Մանաւանդ որ, եթէ այսպէս շարունակուի, Երեւանը չարաչար պիտի տուժէ, զրկուելով իր տարփածուներուն թանկագին աջակցութենէն ,— սէ՛ր :

ՎԱՀԷ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի մեր թղթակիցը կը գրէ·—

Զինուորագրութեան խնդիրը օրուան կարեւոր հարցերէն մէկը կը կազմէ դարձեալ: Մինչեւ հիմա այնպէս կը կարծուէր թէ այս տարի պիտի կանչուէին միայն 20 — 22 տարեկանները, ինչպէս կը գրէր «Յառաջ», յենլով պատկան իշխանութեանց զեկոյցներուն վրայ :

Արդ, մեր քաղած տեղեկութիւններէն կը հետեւի որ այդ խնդիրը նոր փուլի մը մէջ մտած է: Արդարեւ, այն հայ երիտասարդները որ այս ամառ զինուորագրութեան գրասենեակներու կողմէ բժշկական քննութեան ենթարկուեցան, սկսած են կանչուիլ ոտիկանական տեսչութեան օտարականներու բաժնին կողմէ (14e Brigade), ուր իրենց կը յանձնարարուի որ պատրաստ ըլլան հոկտեմբեր 24ին զինուորագրուելու համար: Մերժումի պարագային իրենց միջոց կը տրուի մէկ տարի, Ֆրանսայէն հեռանալու համար: Կանչուածներու մէջ կան այնպիսիներ, որոնք իրենց կամքով յօժարած եւ ստորագրած են հարկ եղած թուղթերը՝ զինուորագրուելու համար: Եւ կան այնպիսիներ, որոնք թէեւ բժշկական քննութենէ անցած, բայց յետոյ չեն ներկայացած զինուորագրութեան գրասենեակը եւ ոչ մէկ ստորագրութիւն չեն տուած :

Ինչպէս կ՚երեւայ, զինուորական իշխանութեանց համար ստորագրել կամ ոչ միեւնոյնն է, քանի որ ամէնքն ալ կը կանչուին անխտիր, մինչեւ 30 տարեկան :

Կանչուածներու թիւը թէեւ տակաւին սահմանափակ է, բայց եթէ այսպէս շարունակուի, մեր երիտասարդները շուարումի պիտի մատնուին, նկատելով որ կան սեփական գործ ունեցողներ, որոնք ժամանակի պէտք ունին իրենց գործը հաշուեյարդարի ենթարկելու եւ ծախելու համար :

Լուսաբանութիւն մը անհրաժեշտ է այս մասին :

Մաքրագործումը կը շարունակուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղան Տիֆլիսով՝ թեթեւ ճարտարագործութեան գործավարը եւ իր երկու օգնականները, դանցառութեան յանցանքով :

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

»»»» ○ ««««

Գերմանուհիներու թափօրը Նիւրնպերկի մէջ

Առաջին անգամ ըլլալով, չորեքշաբթի օր Գերմանուհիները մասնակցեցան հիթլէրական պատկառելի ցոյցի մը, Նիւրէնպէրկի մէջ: Վեց հարիւր աղջիկներ եւ 40000 մանչեր Հիթլէրը փառաբանեցին 100000 հանդիսականներու առջեւ: Այս աղջիկները առնուած էին այն 20 — 25 տարեկան 5000 մանկամարդուհիներէն որ կը ծառայեն Գերմանիոյ աշխատանքի բանակավայրերուն մէջ:

Թերթերը կը գրեն թէ հաւանաբար յառաջիկայ տարի պարտաւորիչ աշ -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՐԱՖՖԻԻ 100ԱՄԵԱԿԸ

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին գաղթահայ մամուլի մէջ պարբերաբար արծարծուեցաւ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը յոբելենական հանդիսութիւններով տօնելու խնդիրը։ Այդ կարգի արտայայտութիւնները իրենց վերջնական ձեւակերպումը ստացան ներկայ տարուան առաջին կէսին, երբ զանազան հայաշատ շրջաններու մէջ կեանքի կոչուեցան կեդրոնական ու տեղական յանձնախումբեր։

Առանցմէ ամէնէն բազմամարդն ու զանազան ուղղութեան պատկանող հանրային գործիչները Րաֆֆիի յոբելեանին շուրջը խմբող եղաւ Փարիզի մէջ կազմուած Կեդր. Յանձնախումբը, որ ամէն գաղութի մէջ միացեալ ուժերով յոբելենական յանձնախումբեր կազմելու կոչ մը հրատարակեց։

Մինչ հին աշխարհի հայաշատ շրջաններէն հասնող լուրերը կը ցուցնեն որդեգրումը Փարիզի ջատագոված ուղղութեան, Միացեալ Նահանգներու հայ գաղութին վերաբերումը տխուր պատկեր մը կը ներկայացնէ։

Ճիշդ է, ամբողջ սփիւռքը Ամերիկայի մէջ ալ որոշ տարրեր չարժեցան, մասնաւորաբար Նիւ Եորքի խումբ մը ծանօթ Տիկիններ եւ Պարոններ նախաձեռնարկ եղան, խորհրդակցական ժողով հրաւիրեցին, ներկայ չգտնուողներուն նամակով դիմում կատարեցին, բայց չյաջողեցան կազմել Փարիզի տիպարէն յանձնախումբ մը։

Տարօրինակն այն է որ Նիւ Եորքի նախաձեռնարկ խումբի կոչին ընդառաջ չգացողները չփորձեցին իրենց կարծիքով լաւագոյն կարգադրութիւն մը։ Անոնք իրենց ուղղուած հրաւէրը մերժելու պատրուակ մը գտան ու մէկ կողմ քաշուեցան։

Որոշ տարրերու այս ընթացքը բացարձակապէս անըմբռնելի կը մնայ մանաւանդ անոր համար որ՝ ոչ մէկը կը համարձակի ուրանալ Րաֆֆիի կատարած բացառիկ դերը, մասնաւորաբար հայ գրականութեան պատմութեան համար և հայ կեանքի մէջ ընդհանրապէս։

Ոչ ոք կրնայ ուրանալ որ Րաֆֆին բացառիկ դէմք է ոչ միայն իբր տաղանդաւոր վիպասան, այլեւ գործնական կեանքի մէջ իբր որոշ ուղղութիւն գծող առաջնորդ։

Ճիշդ է, ան չէ եղած մեր օրերու հասկացողութեամբ առաջնորդ մը, բայց ան եղած է հայ զանգուածներու սիրտերը ազնուացնող, կամքերը զօրցնող եւ միտքերը մշակող Մեծ Վարպետը, որուն անունը մէկ մարդու պէս ոտքի պիտի հանէ բոլոր Հայորդիները։

Ով կարդացեր է անոր Կայծերը, Սամուէլը, Դաւիթ Բէկը, Խենթը եւ Խաչագողի Յիշատակարանը, չի կրնար չընդունիլ որ անոր ներկայացուցած տիպարները երեւակայական ըլլալով հանդերձ՝ միաժամանակ իրական ալ են։

Իսկ ով աչքերուն առջեւէն չարժապատկերի մը նման կ'անցընէ վերջին կէս դարու հայ ազատագրութեան պատմութեան կարեւոր դէմքերն ու դէպքերը, կ'ընդունի որ Րաֆֆիի հերոսները ունեցեր են բազմաթիւ հետեւորդներ, որոնք ջանացեր են իրական կեանքի մէջ ըլլալ մէկ մէկ Դաւիթ Բէկեր, Սամուէլներ, Ալանններ, Կարոներ եւ Խենթեր, այսինքն ժողովրդանուէր, հայրենասէր, քաջ, անձնազոհ, առաքինի գործիչներ։

Երբ որոշուեցաւ Րաֆֆիի յոբելեանը կատարել այս աշնան, մեզի կը թըւէր թէ ոչ մէկ Հայ պիտի ուզէ հեռու մնալ այդ տօնակատարութենէն։

Մօտէն ծանօթ ըլլալով հանդերձ ամերիկահայ շրջանակներու պառակտեալ վիճակին, մեզի կը թուէր թէ Մեծ Հայուն յաւէտ խնկելի յիշատակը մոռցնել պիտի տար փոքրիկ հաշիւներն ու կիրքերը, Միացեալ Նահանգներու մէջ ալ իրար պիտի բերէր անոր բոլոր հիացողները, այսինքն ամբողջ Ամերիկահայութիւնը։

Ամիսներ յետոյ կը տեսնենք թէ կան դեռ մարդիկ, որոնք այսպէս չեն դատեր եւ չեն ուզեր առօրեայ տաւիտակութենէն վեր բարձրանալ։ Ապացոյց Նիւ Եորքի Կեդր. Յանձնախումբին դանդաղ-կոչը։

Անկախ այս տխուր երեւոյթէն, մենք ո եւ է կասկած չունինք որ յառաջիկայ աշնան Ամերիկահայութիւնն ալ արժանավայել կերպով պիտի տօնէ Մեծ Հայուն ծննդեան հարիւրամեակը։

Եւ որովհետեւ շատ ժամանակ չէ մնացած, կարեւոր է որ նախապատրաստական աշխատանքները քիչ մը աւելի աշխոյժ ընթացք ստանան, սեպտեմբերի առաջին շաբաթէն իսկ ըսկսած։

Ճիշդ է որ ամէն գիտակից հայ կը փափաքի բերել իր օժանդակութիւնը ազգային ձգտումներն այնքան յաջողութեամբ եւ մարգարէական շունչով ձեւակերպող Րաֆֆիի յոբելեանին, բայց եւ անհրաժեշտ է համախմբել բոլորը ու ձեւի բերել հայաբնակ ամէն վայրի նախաձեռնողիր ազգայինները։

Կը թուի թէ Նիւ Եորքի Կեդր. Յանձնախումբի ընտրած ճամբան երկար է ու ներկայ պարագաներու մէջ նաեւ աննպատակայարմար։ Խաչաձեւումներէ խուսափելու համար՝ կարեւոր է որ Կեդր. Յանձնախումբը ո՛չ միայն կրթական, մշակութային, հայրենակցական եւ այլ կազմակերպութիւններու վարչութիւններուն, այլեւ զանազան շրջաններու մէջ աչքի զարնող անհատներու հետ յարաբերութեան մտնէ եւ անոնց գործակցութիւնն ապահովելէ յետոյ՝ զանոնք համախմբելու եւ գործի սկսելու պարտականութիւնը ամէն տեղի վրայ յանձնէ մարմնի մը կամ որոշ անհատներու։

Ամէն գործի յաջողութիւն կախուած է ո՛չ միայն մասնակցողներու տրամադրութենէն, կամեցողութենէն եւ պարտաճանաչութենէն, այլ եւ կազմակերպական մեթենականութենէն, եւ աշխատանքէն եւ ՄՇԱԿՈՒԱԾ ԾՐԱԳԻՐԷՆ։

Այս կարեւոր աշխատանքին մղիչ ուժը պիտի ըլլան Կեդր. Յանձնախումբի դերը ստանձնող Տիկիններն ու Պարոնները։

Երբ անոնք փորձեն ընել այս, պիտի տեսնեն որ ամերիկահայ գաղութի մեծ ու փոքր կեդրոններու մէջ շուտով պիտի կազմուին տեղական յանձնախումբեր, որոնք պիտի չարժէին Կեդր. Յանձնախումբի մշակած ծրագրին համաձայն եւ գլուխ պիտի հանեն Մեծ Հայուն վայելած համբաւին արժանի յոբելենական հանդէսներ։

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ՔԱՂԱՔԷ ՔԱՂԱՔ

Տարօրինակ եղանակ մը ունեցանք այս տարի։ Լեռ գացողները կը գանգատէին անձրեւին ու ցուրտին համար, կը գանգատէին նոյնպէս անոնք որ ծովը նախընտրած էին, իսկ այս անգամ գոհ էին գոնէ անոնք որ քաղաքը մնացած էին։ Միլանօն պարպուած էր, օդը զով, դիւրութեամբ կարելի էր նստելու տեղ գտնել սրճարաններուն կամ հանրակառքը, գրասենեակները աշխատիլ հանդարտութեամբ, առանց աճապարանքի։ Մասնաւոր ուրախութիւն ու զուարթութիւն ցոյց կուտային ժամանակաւոր ամուրիները...։ Միլանօ էինք մենք ալ եւ մինակ։

Հեռախօսը կը կանչէ։ Մեր բարեկամը Ռոտոլֆին է, ճարտարագէտ եւ նոյնպէս աշխատակից խալերէն թերթերու։

— Գիտեմ որ մինակ էք եւ թերեւս գոհ ձեր մինակութենէն, բայց հանգիստը ֆիզիքական պահանջ մըն է, եւ իսկական հանգիստը պիտի գտնէք, հեռանալով քաղաքէն, մոռնալով ամենօրեայ հոգերը ու գործերը։ Այս տարի աւելի մեծ ու գեղեցիկ ինքնաշարժ մը ունիմ, պատրաստուեցէք մեկնինք։ Վաղը առաւօտ կանուխ ձեզի եմ։

×

Առտուն կանուխ, կէս քուն, կէս արթուն, կը նստուինք ինքնաշարժին մէջ։ Դեռ չենք գիտեր, եւ չենք ալ ուզեր իմանալ թէ ո՛ւր կ'երթանք։ Կը մեկնինք, կը հեռանանք քաղաքէն, այսքանը բաւ է մեզի համար։ Ինքնաշարժը ժամական 120 քիլոմէթր արագութեամբ կը սուրայ։ Քաղաքները կը շարուին իրարու ետեւէ։ Փիաչէնցա, Փարմա, Ռէճճիօ, Մօտենա, բոլորն ալ ունին իրենց արժէքը ու կարեւորութիւնը։ Մեր մեկնումէն երկու ժամ անցած է, եւ մենք կը գտնուինք հարիւր աշտարակներու քաղաքը՝ Պոլոնիա։ Այս քաղաքին մէջ գործած է մեր հայրենակիցը նշանաւոր փրոֆէսօր եւ ծերակուտական Զամչեանը։ Արձակուրդ ստացած աշակերտներու պէս կը պտտինք առանց նպատակի, մինչեւ որ կրկին ճամբայ կ'ելլենք։

Վերջալոյսին Ռիմինի ենք, Ադրիականի եզերքը։ Հորիզոնը կ'այրի, քաղաքին մեծ հրապարակը, կը դիտենք Կեսարի արձանը։ Կայսրը նայուածքը ուղղած դէպի Արեւելք... կը ճառախօսէ իր գինուորներուն։ Առ այժմ հոս կը մնանք։

×

Քանի մը օր հանգիստ, իսկական տէրվիշի կեանք։ Կը գինովնանք Ադրիականի կապոյտով։ Ապա, մարդանք, լողանք, նոր ծանօթութիւններ, նոր բարեկամութիւններ, տեղեկութիւններ Հայաստանի ու հայ ժողովուրդի մասին, նոր ընթերցողներ Ֆրանց Վերֆէլի գիրքին։

Առաջին անձրեւին, կը բանանք քարտէսը, թուղթ ու մատիտ մեր ձեռքին կ'ուսումնասիրենք ճամբորդութեան նոր ծրագիր մը. քիլոմէթրներու, ժամերու ու պէնզինի հաշիւները աւարտած, վերջին խօսքը կուտանք ելմտական գործավարութեան... Այս վերջինին հաւանութիւնը ստացած, կը բաշխենք պաշտօնները։ Որոշումը առնուած է, երկրորդ առաւօտ ճամբայ կ'ելլենք։ Շարժման մէջ ենք կրկին։ Միայն սաւառնակով չէ որ կարելի է թռչիլ, ինքնաշարժն ալ թեւ կուտայ։

×

Ամբողջ մեր ճամբորդութեան ընթացքին, մինչեւ Թերմոլի մեզի կ'ընկերանայ Ադրիականը իր երգով ու շառաչով։ Կը հանդիպինք ծովափի բոլոր կարեւոր քաղաքները, Րիչչիոնէ, Փեզարօ, Անգօնա, Փեսգարա։ Փեսգարա հարցումներ կ'ուղղենք գիւղացիի մը՝ տ'Աննունցիոյի մասին։ Գիւղը չարժելով գիւղացին կը պատասխանէ.

— «Տունը, տեղը, վերջապէս ամէն բան պատրաստուած ենք, բայց երեսուն տարիէ ի վեր կը սպասենք իր այցելութեան։ Բանաստեղծը մեզի քէն պահած է, որովհետեւ ժամանակին չիմացանք ու չգնահատեցինք իր արժէքը»։

Ահա բանաստեղծ մը որ իր միւս չհասկցուած եղբայրներուն վրէժը կը լուծէ։

Ապրուցցոյի նահանգին մէջը կը գտնուինք։ Աննկարագրելի գեղեցկութիւն կանանչի ու կապոյտի, հրաշալի պարտէզ մը ծովափը։ Վառթօ կ'առնենք մեր օրուան բաղնիքը։ Թերմոլիէն հեռանալով, կը մտնենք Փուլիէյի նահանգը, որ ըսել է հարաւային Իտալիա։ Տեսարանը կը փոխուի, բայց գեղեցիկը չէ որ կը պակսի։ Կ'անհետանայ կանանչը, կ'իշխէ խարտեաշը։ Կրակ կը տեղայ ամէն կողմէ։ Անսահման դաշտեր, ճերմակ փոքրիկ տնակներ կորսուած ոսկի հունձքերու մէջ։ Շլացուցիչ մթնոլորտ մը, արեւելք։ Վերջին բարեւ մը Ադրիականին ու կ'ուղղուինք Ֆոճճիա, որ սահմանուած է իր աշխարհագրական դիրքով կարեւոր կեդրոն մը դառնալու։ Մեր նպատակն է շարունակել մեր ճամբան, բայց մեքենայի խանգարումը մեզ կը ստիպէ գիշերել այս քաղաքը, Հռովմէացիներէն Արփի կոչուած, ցորենի շտեմարանը հռովմէական կայսրութեան։

Քաղաքը իր շէնքերով, մաքուր ու կանոնաւոր փողոցներով շատ լաւ տըպաւորութիւն կը թողու, իսկ պանդոկը ուր կը գիշերենք, խանութները ուր կ'այցելենք, մեզ կը համոզեն որ ընդհանուր պատերազմը եւ յեղափոխութիւնը խորապէս ազդած են բնակչութեան նիստ ու կացին վրայ։ Ֆոճճիան կը գտնենք օժտուած քաղաքակրթութեան բոլոր պահանջներովը... Հարցումներ կ'ուղղենք բանուորներուն, պանդոկապետին, խանութպաններուն. բոլորն ալ խանդավառուած կ'ուզեն գործել, արտադրել։ Կ'իմանանք որ մօտերս պիտի բացուին երկու նոր գործարաններ, մէկը խմորեղէնի, իսկ միւսը թուղթի։

Մեր տեսածներէն լաւ տրամադրուած կը մեկնինք Ֆոճճիայէն, եւ կը սկսինք բարձրանալ Ապէնինեան լեռները, անցնելու համար Իտալիոյ միւս կողմը։ Որոշած ենք օր մը չկորսնցընել առանց բաղնիք առնելու, ուստի մեքենան կը սուրայ։ Կ'անցնինք Ավելլինոյէն։ Սալերնօ կը գտնենք մեր Միջերկրականը, ծովը, այս անգամ Միջերկրականը։ Դեռ կանուխ ըլլալով, կը շարունակենք ճամբան եւ բաղնիքը կ'առնենք Ամալֆի։ Տարբեր է արդէն ծովափը։ Չկան աւազի ընդարձակ տարածութիւններ, ծովը եզերքէն քանի մը քայլ հեռու անմիջապէս կը խորանայ. ժայռեր ցցուած են հոս հոն։ Ջուրը սակայն Ադրիականէն աւելի յստակ ու տաք է։ Այստեղ կը գտնենք Պելճիգացիներ որոնք Ամալֆին նախընտրած են Օստէնտայէն։ Վերջալոյսին կը մեկնինք, Սորէնթօ հասնելու համար ուր պիտի ճաշենք։ Կը սկսի վազք մը եբլաններու աշխարհին մէջ, որուն նմանը թերեւս չկայ։ Միջերկրականը սիրուհիի մը պէս կը մօտենայ, ցոյց կուտայ իր շնորհքները, ու յանկարծ կը կորսուի, կ'անհետանայ։ Բայց մենք խելագարներու պէս կը վազենք, գինքը բռնելու, ու կրկին վայելելու իր գեղեցկութիւնները։

Սորենթօ հասած ենք ծովափը ճաշելու համար, բայց չենք կրնար։ Մեր առջեւը կը բացուի Նափոլիի ծոցը, լուսաւորուած քաղաքին լոյսերով, վերը լուսինը անտարբեր կը ժպտի մեր երեսին, իսկ անդին Վեզուվը կրակ կը ժայթքէ դէպի երկինք։ Մենք տեսած ենք նաեւ Վոսփորը, բայց այսօր կ'ընդունինք Նափոլիի ծոցին գեղեցկութեան գերազանցութիւնը։ Կէս գիշերը անցած կը հասնինք քաղաք, ուր շատ մեծ դժուարութեամբ կարելի կ'ըլլայ անկողին մը գտնել։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄԻ ՄԸ ԽՕՍՔԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, կիրակի օր, տարեկան ուխտագնացութեան առթիւ, Անդրանիկի գերեզմանին վըրայ ուղերձ մը կարդաց նաեւ պարոն Maurice d'Houdetot, Ֆրանսայի Նախկին Ռազմիկներու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը։ Այդ ճառին բնագիրը մեզի տրամադրուած ըլլալով, ստորեւ կը հրատարակենք թարգմանութիւնը.-

Տիկիններ եւ պարոններ,

Իրական յուզումով մըն է որ այսօր խօսք կ'առնեմ ձեր մէջ, սիրելի հայ կամաւորներ, որ համախմբուած էք ձեր աշխոյժ եւ անձնուէր նախագահին, Բաղդասարեանի շուրջ, ոգեկոչելու համար, այս շիրմին առջեւ, ձեր ողբացեալ հայրենակցին՝ Անդրանիկի մահուան տարեդարձը։

Յանուն Ֆրանսացի Նախկին Պատերազմիկներու Լիկայի Վարչութեան, կուզեմ մասնակցիլ այս ոգեկոչումին, զոր կը կատարէք ձեր ազգային հերոսին համար։

Ես նպատակ չունիմ ձեզի տալու կենսագրութիւնը Անդրանիկի, որ ձեր նախնիքներուն աւանդական առհաւականութեամբ՝ կռուեցաւ ամբողջ երեսուն տարի Հայաստանի անկախութեան համար։ Բայց եւ այնպէս կ'ուզեմ յիշեցնել այն քանի մը կարկառուն գիծերը, որոնք կը պանծացնեն այն հրաշալի տուրքը զոր Անդրանիկ մատոյց իր հայրենիքին՝ իր փայլուն իմացականութեամբ, իր անպարտ անձնուիրութեամբ, իր անպարտելի քաջութեամբ,— սանոք անուրանալի կարողութիւններ են, որ կը յատկանշեն հրամանատար մը, մանաւանդ երբ, ինչպէս տեսնուեցաւ ձեր հայրենակցին մօտ, անսասան հաւատք մը կը խթանէ եւ անվերապահ, ամբողջական անձնուիրութիւն մը ցոյց կը տրուի։

Անդրանիկ, ծնած Թրքահայաստանի մէջ 1865ին, գաւակը արհեստաւորի մը, չկարենալով գլուխ ծռել բռնապետութեան լուծին եւ հարստահարիչներու խստութեանց, կը նետուի հայ յեղափոխութեան յորձանքին մէջ եւ տասը տարի, 1896—1905, կը գործէ Մուշի եւ Սասունի շրջանին մէջ։ 1904-1905ին, Սասունի մէջ ափ մը ֆէտայիներով կը դիմադրէ թրքական բազմաթիւ զօրամասերու եւ հակառակ թշնամիին ճնշումին՝ կը յաջողի 80 ֆէտայիներով նահանջել դէպի Վան, յետոյ Իրան։ Պալքանեան պատերազմին (1912—1913), Պուլկարիոյ մէջ կը գտնուի, հայ կամաւորներէն վաշտ մը կը կազմէ՝ կռուելու համար ընդդէմ Թուրքերու, սքանչելի ռազմավարութիւն մը կը յղանայ եւ կը գործադրէ ճարտարօրէն, այնպէս կը յաջողի գերի վարել հետեւակազօրաց ամբողջ վաշտ մը իր սպայակոյտով։ 1914—1918, ընդհ. պատերազմին, հրամանատար կը նշանակուի հայ կամաւորներու առաջին գունդին ու Կովկասի ռազմաճակատին վրայ կը շահի մեծ ճակատամարտ մը, պարտութեան մատնելով Զօր. Հալիլ փաշան Տիլմանի մէջ (Իրան)։

Ցեղապետին զօրավարի աստիճան կը ստանայ Ռուս. Գեր. Հրամանատարութենէն։ Բազմաթիւ գինուորական շքանշաններով կը պարգեւուի իր կուրծքը, այդ շքանշաններուն կարգին՝ Ֆրանսական կառավարութեան տուած Պատուոյ Լեգէոնի զարդանիշը (ոսկի)։

Կը մեռնի 1928ին, Քալիֆորնիոյ մէջ, ուր կը բնակէր իր կեանքի վերջին տարիներուն։

Ահա, պարոններ, համառօտակի կեանքը Անդրանիկի, որ այն բոլոր վերիվայրումներուն մէջ որոնք անբաժան են մարդկային գործունէութենէն, կրցաւ պահելանայլալ հոգի մը եւ ունեցաւ անյուսալի երջանկութիւնը, զոր վայելեցիք դուք եւս, իմ բարեկամներս, ինչպէս եւ մենք, տեսնելով որ Հայաստան կը վերստանայ իր անկախութիւնը, ափսո՛ս որ կարճ ժամանակի մը համար միայն, 1918-1921։

Ի՛նչ վեհ ասպարէզ, հերոսութեան ի՛նչ գեղեցիկ դաս, շատ լաւ կը հասկնամ թէ ինչո՛ւ չէք ուզեր որ կորսուի անոր անջնջելի յիշատակը։

Բայց եւ այնպէս հաճելի է ինձ յիշատակել հոս, որ հայ ժողովուրդը, մէկը աշխարհի ամենահին ժողովուրդներէն, միշտ կռուած է անկախութեան տիրանալու համար։ Ժամանակակից ասորական, բաբելական, մարական, պարսկական կայսրութեանց, Հայաստան, Մեծն Աղեքսանդրի մահէն վերջ ապրեցաւ պայքարով լի կեանք մը, որով կազմաւորուեցաւ իր ազգային նկարագիրը։ Հռովմէական կայսրութեան շրջանին, Արշակունեաց հայկական թագաւորութիւնը այնքան զօրացաւ, որ Հռոմ փորձեց զայն օգտագործել պատնէշ կանգնելու համար ընդդէմ պարթեւական եւ սասանեան կայսրութեանց։

Դ. դարու սկիզբը, հայ ժողովուրդը պաշտօնապէս կ'ընդգրկէ քրիստոնէութիւնը, այդ նոր կրօնքը զինք կը դարձնէ անսասանելի պաշտպան մը արեւմտեան քրիստոնէութեան՝ Ասիոյ սեմին վրայ, եւ իրեն կուտայ իր ...

ԵՂԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914—1924

Արդէն Քիւրտերը հասած էին իմ կողքին, ահա կացինի հարուած մը բըռացայ գլուխս։ Աչքերս խաւարեցան եւ ուշաթափ ինկայ։ Շատ ուշ առեն երբ աչքերս բացի, ի՞նչ տեսնեմ, չորս կողմս հազարաւոր դիակներ եւ հոգեվարքներ, ոմանք ջուր կ'աղաղակեն, ուրիշներ Աստուծոյ կ'աղաչեն որ շուտ փակէ իրենց աչքերը։ Միւս կողմէ տակաւին չէ վերջացած կացիններուն շառաչիւնը։ Դարձեալ նոյն մանգաղն է կը հնձէ անխնայ, եւ աւելի կատաղօրէն։ Իսկապէս կենդանի դըժոխք մը։

Բախտէս հեռու չէր անտառը։ Փորձ մը ըրի, ոտքի ելայ եւ սկսայ քալել դէպի մօտակայ անտառը։ Հազիւ անտառին ծայրը հասած էի, դեռ առաջին քայլս ներս չդրած, ահա դնդակները կարկուտի նման սկսան սուրալ։ Այլեւս անտառին մէջ եմ եւ առանց ետ նայելու կը փախչիմ։ Բայց ի՞նչպէս, կարծես այդ վայրկեանին Աստուած ինծի թռչունի թեւեր տուած էր եւ ոգէն է որ կը թռչէի։ Հասայ աւելի խիտ անտառներու խորը։ Այլեւս ազատուած էի դահիճներէն, ուստի կեցայ, քիչ մը յոգնութիւն առնելու համար։

Անցած էր մօտ կէս ժամ, յանկարծ լսեցի անտառին չորցած տերեւներուն խշրտոցը։ Ականջիս հասան բարակ խօսակցութիւններ։ Մտիկ ըրի, կը մօտենային ինծի։ Ասուած իմ, նորէն դաղան Քիւրտե՞րն են որ գիս կը փընտռեն։ Այս անգամ եթէ գիս ձեռք ձըգեն, անպատճառ պատառ-պատառ կ'ընեն։

Ոտքի ելայ որպէսզի փախչիմ, կամ պահուելու համար ապահով տեղ մը գտնեմ, բայց ասա՛ղ, չեմ կրնար քալել, ոտքս զարնուած եմ։ Յանկարծ յիշեցի. պահակ Քիւրտերը դնդակներ արձակեցին անտառը մտած պահուս եւ այն առեն զարնուած եմ. բայց արիւնս տաք ըլլալով բնաւ չէի զգացեր։ Ցերեկ բաւական ժամանակ անցած էր եւ արիւնս պաղած։ Այս անտանելի դառնութեանս մէջ երեսի վրայ ինկալ ո վսկայ արտասուել։ Ի՞նչ կրնայի ընել. 8—9 տարեկան տղայ մըն էի։

Այս ողբալի կացութիւնէս չեմ գիտեր որքան ժամանակ անցած էր, երբ լսեցի հայերէն խօսակցութիւններ ինծի շատ մօտիկ։ Կարծես այդ վայրկեանին լոյս մը ծագեցաւ սրտիս խորքէն։ Անմիջապէս ուշքի եկայ, սրբեցի արցունքս եւ կաղն ի կաղ ուղղակի Հայերու մօտ գացի։

Եօթը հոգի էին, երկուքը ինծի նըման փոքրիկներ։ Բնաւ չհարցուցին ով ըլլալս. միայն հասկցան որ իրենց պէս կոտորածէն ազատած Հայ մըն եմ։ Մեծերը որոշեցին արշալոյսէ չծագած անպայման հասնիլ Եփրատ գետին մօտ եւ խիտ անտառներու մէջ ապահով տեղ մը ապաստանիլ, մինչեւ որ մութը վրայ հասնի եւ շարունակեն ճամբան։ Ուստի ոտքի ելան։ Կաղն ի կաղ հետեւեցայ ընկերներուս։ Հետզհետէ ինքզինքս կրցայ ամփոփել. կարծես բնաւ չեմ վիրաւորուած։ Քիւրտ գիւղի մը քովէն անցած ատեն, շուները սկսան հաջել։ Ոչ մէկ այր մարդ մնացած էր գիւղը. բոլորը գացած էին Հայ կոտորելու, կացինահարելու, պատիւը բռնաբարելու։

Վերջապէս ապահով քալեցինք եւ ժամանակին հասանք Եփրատ գետին մօտ, ամայի անտառի մը մէջ եւ իրարու քով բոլորուեցանք, առանց իրար ճանչնալու։ Ընկերներս խոր քունի մէջ էին, բայց ինծի համար անկարելի եղաւ քնանալ, թէեւ չափազանց յոգնած էի։ Հետզհետէ վէրքերս սկսան ցաւիլ, իսկ ես անքուն երազներու մէջ տարուած, հազար ու մէկ գիւղներու վրայ կը մտածէի։

Առտուն երբ առաջին անգամ աչքերս բացի, արեւին առաջին ճառագայթները նոր էին տարածուեր լեռներու կատարները։ Հրացաններու որոտումը սովորականին պէս ամէն կողմ կը վժար, իսկ մենք մելամաղձոտ եւ տժգոյն, անխօս անասուններու նման բառ մը անգամ չէինք փոխանակեր։ Այս խուլ եւ համր վիճակին մէջ յանկարծ կողքիս պառկած ընկերոջս նայեցայ։ Ի՞նչ տեսնեմ, մեր գիւղացի Միհրդատ Փաշայեանը, վարժարանի դասընկերս։ Մերկ էր, միայն գիշերանոց մը ունէր մերկութիւնը ծածկելու համար։ Ես տակաւին երեք շապիկ ունէի, մէկը բոլորովին արիւնլուայ. շապիկ մը տուի Միհրդատին որ անմիջապէս մերկութիւնը ծածկեց։ Այսպէս անցան ժամեր։ Արեւին տաքութիւնը սկսաւ տարածուիլ ամէն կողմ։ Ծարաւ եմ, շատ ծարաւ, բայց ի՞նչ փոյթ։ Եթէ մեր մեղմ խօսակցութիւնը վտանգաւոր էր, ապա ուրեմն կրկնապատիկ աւելի վտանգաւոր պիտի ըլլար, եթէ մինչեւ գետը երթայի ջուր խմելու։ Այդպէս պիտի մատնէի ընկերներս եւ անոնց մահուան պատճառ պիտի ըլլայի։

Ո՛չ, պէտք էր սպասել մինչեւ որ մութը վրայ հասնի եւ այն ժամանակ ամէն կողմ առատ ջուր կրնանք գտնել եւ ապահով։

Մինչեւ իրիկուն դեռ շատ ժամանակ կար. ուստի սկսայ անտառէն թարմ տերեւներ փրցնել եւ ծամելով քիչ մը ծարաւս մեղմացնել։ Ընկերներուս մէջ միայն ես էի վէրք ստացողը։ Եթէ Քիւրտերուն կողմէն պաշարուէինք, ընկերներս կրնային փախչիլ, բայց ես ոչ. ես եմ առաջին զոհը, գիտենք այս ամէնը։ Այս պատճառով հազար ու մէկ մտատանջութեան մէջ ինկած կը հիւծուէի։ Արեւմուտ էր արդէն։ Գնդակներու ձայնը աւելի սաստկութեամբ կը լսուի։ Մինչ այս մենք մեծ երկիւղով կը սպասէինք գիշերուան խոր մթութեան, որպէսզի ապահով շարունակենք մեր ճամբան։ Երկար չտեւեց. թանձր մութը պատած էր ամէն կողմ։ Բայց մենք տակաւին անշարժ ենք, չեմ գիտեր ինչո՞ւ. չէ որ որոշած էինք գիշերները քալել, իսկ առտուան լոյսը դեռ չտարածուած կանգ առնել։ Ճիշդ հակառակը եղաւ. ընկերներս որոշեցին քանի մը օր մընալ այստեղ, տոկալ ամէն տեսակ տառապանքի, անօթի թէ ծարաւ, յուսալով թէ քանի մը օրէն Թուրք եւ Քիւրտ կոչուած գազաններուն կիրքերը կը հանդարտին եւ մենք այն ժամանակ առանց երկիւղի մեր գիւղը կը վերադառնանք։ Այսպէս անցաւ երկու օր, անօթի ծարաւ։

×

Երրորդ օրը կէսօրէ վերջ յանկարծ մէկը հեւիհեւ կանգ առաւ մեր քով։ Կարծես քանի օրուան մեր ընկերն ըլլար կամ առաջին օրէն մեր պահուած տեղը ծանօթ ըլլար որ դիւրաւ կրցաւ գտնել մեզ։ Եկողը մեր գիւղացի Մամբրէ Գալաճեանն էր։

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(9)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱԹԱՋ»Ը

նկարագիրը, սիրահար արդարութեան, ազատութեան եւ հաւասարութեան:

Ցանորդ դարերու ընթացքին, Միջին-Դարու երկար շրջանին, Հայաստան քաջաբար տոկաց Պարսիկներու, Արաբներու, Մոնկոլներու եւ Մէծ-Արաբներու յաջորդական արշաւանքներուն: Ի վերջոյ Թուրքեւեգիպտական բանակը գահազրկեց Հայաստանի վերջին թագաւորը, Լուսինեան գերդաստանէն Ֆրանսացի մը, որ գերի կը տարուի Գահիրէ, յետոյ ազատ կ'արտաքսուի ու կուգայ մեռնիլ Փարիզի մէջ 1393ին, իր դամբարանը կ'ունենայ Ֆրանսայի Թագաւորներու կողքին, Ս. Տընիի կաթուղիկէին մէջ:

Ամբողջ երեք դար, Հայաստան, իր զօրաւոր դրացիներուն ընչաքաղցութեան նշաւակ, կը ներկայանայ իբրեւ ընդարձակ դաշտ մը, ուր Թուրքերը, Մոնկոլները, Թաթարները, Պարսիկները ամէն աւերում կը գործեն:

ԺԸ. դարուն, Ռուսիա, ուղելով ծաւալիլ դէպի հարաւ, իր պաշտպանութիւնը կը խոստանայ Արեւելքի քրիստոնեաներուն: Ու, դար մը առաջ, 1828ին, Հին Հայաստանը կը բաժնուի երեք պետութեանց միջեւ,— Իրան, Ռուսիա, Թուրքիա:

Չեմ ուզեր նկարագրել այն դաժան փորձութիւնները, զորս կրեց հայ քաջարի ժողովուրդը ԺԹ. դարու տեւողութեան, ինչպէս ներկայ դարուն ընթացքը: Արձանագրենք միայն դերը զոր կատարեց անողոք ճակատագրականութիւնը: Ի՜նչ անձնազոհութիւններ, զորս ամէն ոք կատարեց յօժար կամքով: Ի՜նչ անձնուիրութիւններ, որոնք յաճախ անծանօթ մնացին: Բայց մանաւանդ, պարոններ եւ սիրելի բարեկամներ, ի՜նչ ողջակէզներ, որոնք ցաւագին մտածումներ կ'արթնցնեն մեր մէջ:

Այս հսկայ մեռելաքաղաքին մէջ, ուր իրենց յաւիտենական քունը կը քնանան բազմաթիւ նախկին պատերազմիկներ, կը թուի թէ մեր մեռելները, մեր զէնքի եղբայրները, այստեղ մեզի՝ իւրաքանչիւրիս կը շշնջան այն խօսքերը զորս լսելու պէտքն ունինք: Մեզի՛, անոնց որ ողջ մնացին Մեծ Ցաղթերգութենէն վերջ, մեզի՛ որ մեծ մեռելներուն նման՝ մեր հայրենիքին տուինք մեր երիտասարդութեան լաւագոյն տարիներէն մէկ քանին, անմոռանալի եւ նենգ մահուան, անողոք մանգաղին առջեւ, ուրիշ ի՞նչ կրնան թելադրել բայց եթէ սէր յիշատակներու, եղբայրական կապ, բոցավառ տենչանք արդարութեան եւ խաղաղութեան:

Եւ ի՛նչ վեհ, սփոփարար յուզումներ կ'արթնցնեն մեռելները որ իրենց հայրենիքին համար՝ հողոյն մէջ ամէն անոց որ սիրեցին զիրենք, յաճախ մեծ խանդավառութեամբ, չէ՞ որ անոնք մեռան կատարելու համար նուիրական պարտականութիւն մը:

Անոնք մեզի աւանդ ձգեցին իրենց գեղեցիկ կեանքը, իսկ իրենց հերոսական մահը մեզի համար մեծանձնութեան թանկագին ժառանգ մըն է, որ մեզ, հաւատացեալ ըլլանք կամ ոչ, կը մխիթարէ իրենց անտեսանելի այլ թելադրիչ ներկայութեամբ, մեզի յոյս կը ներշնչէ յաւիտենութեան մէջ զիրենք վերստին տեսնելու:

Այո՛, սիրելի բարեկամներ եւ պարոններ, այսպէս է որ կը խօսին անոնք մեզի: Եւ կա՞ն բառեր, որ մարդկային բերնէ թռչելով՝ կարենային հաւասարիլ մեռելներու գերագոյն եւ քաղցր խորհուրդներուն:

Եւ յետոյ, տարեդարձը զոր կը տօնենք, շիրիմները որ մեզ կը շրջապատեն, յիշատակը զինակիցներուն զորս կորսնցուցինք, շրջապատը որու վրայ կ'աւելնայ, այսօր, ինծի համար, տրտմութիւնը ցաւագին վէրքի մը տարեդարձին, այս ամէնը ինծի կը յիշեցնեն Ովրատիոսի մէկ տողը՝

Delemur morti nos nostraque.

Բոլորս ալ նախասահմանուած ենք մահուան, մենք բոլորս եւ ինչ որ կը պատկանի մեզի: Ասիկա պատճա՞ռ մըն է որ չգործենք, ասիկա պատճա՞ռ մըն է որ յուսահատինք: Ո՛չ, այդպէս չենք մտածեր մենք:

Փասքալ կ'ըսէ.—«Մարդը եղէգ մըն է, բնութեան մէջ ամէնէն տկարը, բայց խորհող եղէգ մըն է: Պէտք չէ որ բովանդակ տիեզերքը զինուի՝ ճզմելու համար զայն: Խոնաւ շիւղ մը, կաթիլ մը ջուր բաւական են սպաննելու համար զայն: Սակայն երբ տիեզերքը ճզմէ, (ճզմուած) մարդը պիտի երեւնայ աւելի ազնուական քան այն որ զայն կը սպաննէ, որովհետեւ գիտէ թէ կը մեռնի, եւ տիեզերքը տեղեակ իսկ չէ թէ ի՛նչ առաւելութիւն ունի»:

Խորհրդածենք պահ մը, պարոններ, այս հզօր բառերուն վրայ, եւ թող յիշատակի այս հանդիսութիւնը մեզ մղէ առնական որոշումներ տալու: Ըլլանք նուազ մեծանձն քան մեր մարտիրոսները եւ հերոսները: Այդպէս պարտինք ըլլալ հանդէպ իրենց յիշատակին: Այդպէս պարտինք ըլլալ հանդէպ անոնց, որոնց պաշտպանութիւնը կտակ ըրին մեզի:

Թող որ ապրողները արժանի ըլլան մեռնողներուն, որոնք փրկեցին զիրենք:

ՀԻՆ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՄԸ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ... Ինչպէս գրած ենք, վերջերս նորէն սեւ կատու մը անցած է Ամերիկայի Ս. Դ. Հնչակեաններու եւ համայնավարներու միջեւ, որոնք միացեալ ճակատ կազմեր էին մէկուկէս տարի առաջ: Այս առթիւ յատկանշական է հին հնչակեան Խորէն Տէր Ղազարեանի հետեւեալ գրածը, հրատարակուած՝ Ֆրէզնոյի «Մշակ» թերթին մէջ (անկուսակցական).—

« Անհամբեր կը սպասէի Լոս Անճէլըսի Սոցիալ-Դեմոկրատ հանդէսին, որուն մէջ պիտի խօսէր Ամերիկայի շրջանի իմ ամենաշատ սիրած մտաւորական եւ յեղափոխական գործիչ Վ. Մորլեան:

Որպէս Էքըրն, Օհայոյի, Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղի անդամ, երբեմնի ատենապետ եւ ատենադպիր, մօտէն ծանօթ էի ընկեր Մորլեանին եւ բոլոր գործիչներուն:

Ժամը երեքին բարձրախօսին մօտեցաւ Խ. Հայաստանի Քալիֆորնիոյ շրջանի հայանուն Արամ Գասպարեան չեկիստը, փրկրամը ձեռքը եւ հրամայեց որ «Միջազգայնականը» երգուի: Պարանձումն Զաքարիայի տիրեց հնչակեան երգչախումբին մէջ: Առենօք Տիգրանակերտի, Զող Մարգուանի, Գարահիսարի, Վանի, Սասունի եւ Զէյթունի ապստամբներուն վերեւէն կը լուէր հնչակեան մարտական երգի գոռ ձայնը, անհանգիստ ընելով կարմիր սուլթանը:

« Ինչո՞ւ չէք երգեր «Միջազգայնականը», բարկաճայթ պոռաց չեկիստը: Նորէն ձայն բարբառոյ յանապատի: Միամիտ հնչակեան մը հարցուց,— «Հեռաւոր Երկիր»ը երգե՞նք: Չեկիստը քիթը պինչը ծռմռեց եւ սոացաւ կատարեալ կատղած կապիկի ձեւ. քիչ մնաց որ բեմը ձգէր հեռանար, բայց ինքզինքը զսպեց ու դառնալով երգչախումբին՝ ըսաւ.

— Ընկերներ, բանուորական երգ մը չէ՞ք գիտեր, երգեցէք հա:

Ու երգչախումբը վերջապէս «Օվըրբոլ»ով բանուորական երգ մը մէջտեղ հանեց եւ զոռով-մոռով երգեց:

Ի տես այս տխուր տեսարանին, աչքես արցունք հոսեցաւ: Իմ երբեմնի հզօր կուսակցութիւնը ճիտը ծռած, չեկիստին սպառնալիքներուն տակ կ'երգէր երգ մը, որ ոչ սրտէն կը բխէր եւ ոչ ալ հոգիէն:

Չեկիստ Արամը բեմ հրաւիրեց ընկ. Մորլեանը, որ խօսի: Իսկ ինքը աջ կողմը կենալով արթուն կը հսկէր, որ չըլլայ թէ այդ ուղղութենէն դուրս ելլէ եւ ազգայնական բառ մը թռցնէ:

Չէ՞ որ Հնչակեան կուսակցութիւնը երբ ձուլուեցաւ Հօկերուն մէջ, անոնք պայման դրին, որ իրենց բոլոր ժողովներուն մէջ ՉԵԿԻՍՏ մը պիտի հսկէր իրենց վրայ, զիրենք ուղղելու: Հնչակեանները ընդունեցին այդ սառըրին պայմանը եւ կորսնցուցին իրենց անկախութիւնը ազատ Ամերիկայի մէջ իսկ:

Ու ես դեռ անհամբեր կը սպասէի այդ երբեմնի համակ կրակ ու բոց ճարտասան հնչակեան գործիչին, այն գործիչին, որ դեռ երէկ՝ կամաւորական շարժման գլուխը կեցած, մեզ դէպի ճակատ կը մղէր եւ մեր բազուկներուն, մեր սրտին ու մեր հոգիին մէջ Ժիրայրներու, Փարամազներու, Ցարէթ-Ցակոբներու, Ասօներու եւ Տօքթոր Պէնոէներու հայրենասիրական կրակի անմար կայծերը կը բռնկցնէր:

Ու կը սպասէի, թէ ան ի՛նչպէս պիտի արտայայտուի եւ այսօր:

Ան արտայայտուեցաւ...

Բայց ես մնացի ափ ի բերան շուարած: Չէի կարող հաւատալ, թէ խօսողը Մորլեանն է, ան Մորլեանը, որ երէկ, քսան կախաղաններուն արձանին տակ չոքած՝ մանուկի մը պէս կուլար ու կը լացնէր մեզ: Այս նոյն Մորլեանն էր, որ մեզի կը պատուիրէր « Հնչակեան գնդակը պարապ չնետենք, ամէն մէկ գնդակ երկու Թուրք պէտք է արժէր »:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԴՐՕՇ ԵՒ ԱԶԳ. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսերէն թերթ մը կ'աշխատի ամէն դրօշի գոյներուն մէջ կարդալ նոյն դրօշը խորհրդանշան առնող երկրին ազգ. պատմութիւնը:

Օրինակ, ահա Միացեալ Նահանգներու դրօշին նշանակութիւնը.—

Միացեալ-Նահանգներու դրօշին վրայ կը տեսնէք աստղեր եւ գոյներ (կարմիր, ճերմակ եւ կապոյտ):

Առնենք գոյները: Կարմիրը կը խորհրդանշէ քաջութիւն, խանդավառութիւն: Ճերմակը՝ անբծութիւն, անմեղութիւն, կատարելութիւն: Կապոյտը՝ օրինապահութիւն, բարեկամութիւն, արդարութիւն, խաղաղութիւն:

Առնենք հիմա աստղերը: Հինէն ի վեր, Հնդկաստանի, Իրանի եւ Եգիպտոսի մէջ աւանդութիւն մը աստղերուն կ'ընծայէ վեհապետութեան, թագաւորութեան գաղափարը: Ամերիկեան դրօշին վրայ կը տեսնուին 46 աստղեր, որովհետեւ Միացեալ-Նահանգներու պետութիւնը միութիւն մըն է 46 երկիրներու:

Ամերիկեան առաջին դրօշը 13 աստղ ունէր, որովհետեւ նախապէս միացած էին միայն 13 երկիրներ:

Գոյնի ժապաւէնները կը խորհրդանշեն արեւին ճառագայթները, որոնք կ'ողողեն աստղազարդ եւ մետաքսահիւս պաստառը: Այս ժապաւէնները կը յիշեցնեն բրիտանական դրօշը: Արդարեւ երկար ատեն Հիւս. Ամերիկան կը գտնուէր Անգլիոյ տիրապետութեան տակ: Երբ Անկախութեան պատերազմը վերջ գտաւ, Ամերիկացիները ուզեցին վերջնապէս կտրել ամէն կապ եւ աւանդութիւն, որ զիրենք կը կապէր «մայր-հայրենիք»ին: Ընդունելով հանդերձ իրենց դրօշին վրայ այդքան մը խնամութիւն, անոնք աւելցուցին նաեւ ազատութեան եւ արդարութեան խորհրդանշան գոյները:

Ո՞վ սահմանեց այս դրօշը առաջին անգամ: Ամերիկեան աւանդութիւն մը զայն կը հասցնէ մինչեւ... Մովսէս մարգարէն, որ Սինայի լերան վրայ, Տասը Պատուիրանքները ստանալէ վերջ՝ դրաւ կապոյտ պաստառի վրայ, յետոյ՝ Տապանակին մէջ, որ ծածկըւած էր ոսկեզօծ վարագոյրներով... եւայլն:

Այս հրէական աւանդութենէն անկախ, պէտք է ըսել որ դրօշները կրօնական նշանակութիւն ունէին հին ատեն:

ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

Տարեկան ուխտագնացութենէն յետոյ, Մարտիկներու Միութիւնը լաւ սովորութիւն դարձուցած է նոյնպէս տալ ընկերական ճաշ մը, որ տեղի ունեցաւ Փլաս Կամպէթայի վրայ, կոկիկ ճաշարանի մը մէջ:

Ժամը 7.30ին սրահը լեցուած էր, հին ռազմիկ ընկերներով եւ երիտասարդներով:

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Ա. Շահխաթունի: Սեղանը բացուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ով զոր խմբովին երգեցին Մուլինոյի Երիտասարդական Միութեան անդամները: Այնուհետեւ սկսան բաժակաճառերը եւ անհատական ու խմբական երգերը: Յուզիչ կերպով Օմար Խայամէն քառեակներ երգեցին ընկերներ Գ. Ճիտէճեան եւ Գ. Սերոբեան: Մէջ ընդ մէջ իր նուագով կը մասնակցէր Թառիստ Արգամը, բարձրացնելով սեղանակիցներու տրամադրութիւնները:

Իր համով հոտով զրոյցներով ոգեւորութիւն ստեղծեց սեղանապետը: Խօսեցաւ Անդրանիկի մասին, եւ գովեց Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը, իր ցոյց տուած յաման եւ յարատեւ աշխատանքներուն համար:

Սեղանակից էին նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Ահարոնեան: Հայ վշտի երգիչին անդրանիկ որդին գեղեցիկ լեզուով դրուագներ պատմեց Անդրանիկի կեանքէն, յիշելով այն օրէն երբ առաջին անգամ Իգդիր իրենց տունը եկած էր: Բնորոշող գիծեր տուաւ անոր յեղափոխական, ռազմավարական եւ միաժամանակ մարդասիրական յատկութիւններէն: Այս առթիւ բաժակներ պարպուեցան Ա. Ահարոնեանի կենացը: Շատ յուզուած կերպով արտասանեց Մուլինոյի Երիտասարդաց Միութեան նախագահը, Պ. Միսաքեան... «Գահ էլ պէտք չէ եւ ոչ Աստուած երկնքում»: Վանեցիներու մասին մանրավէպ մը պատմեց ընկեր Օ. Օհաննէսեան, զուարթացնելով ամբողջ սրահը: Տիկիններու եւ օրիորդներու կողմէ երգեց Օր. Շ. Պէզազեան:

Ամէնէն վերջ խօսք տրուեցաւ Տ. Բաղդասարեանին, որ շնորհակալութիւն յայտնեց հիւրերուն, սեղանակից ընկերներուն, եւ ճաշը վերջացաւ խանդավառութեան մէջ:

Սեղանակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ

Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 օգոստոս).

— «Նախորդ թիւի խմբագրականներով մենք ցոյց տուինք թէ որքան ուղիղ, անփոփոխ եւ շիտակ եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը ընդդէմ Խորհրդ. Միութեան եւ զայն վարող բոլշեւիկեան կուսակցութեան:

Ցոյց տուինք որ հակաբոլշեւիկ ըլլալ չի նշանակեր երբեք ըլլալ «հակահայաստանեան»: Ասոր հակառակ դատողութիւնը մեզ պիտի հասցնէր այն եզրակացութեան, որ Հայաստանի ծառայութեան միակ միջոցը պիտի տեսնէինք բոլշեւիզմի մէջ:

Ցոյց տուինք նաեւ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բոլշեւիզմին վրայ կը նայի իբրեւ կողմ, եւ անոր հետ Հայաստանի մասին խօսելու ատեն նկատի չունի իր կուսակցական շահերը, այլ միմիայն իր ներկայացուցած ժողովուրդի եւ հայրենիքի շահերը:

Երբ մեր հակառակորդները կը խօսին այս խնդիրներու մասին, չեն կրնար կամ չեն ուզեր իրենց համար յստակ դարձնել, որ հայ ազգայնական ժողովուրդին համար Հայաստանի պարտադրուած բոլշեւիկեան իշխանութիւնը բխած չէ ու չի կրնար բխիլ Հայ ժողովուրդէն: Ան մեր կամքէն, կամ Հայաստանի ժողովուրդի կամքէն անկախ եկուոր եւ բռնադատեալ իշխանութիւն մըն է, հետեւաբար չի կրնար նոյնանալ կամ շփոթուիլ Հայաստանի հետ: Այդ պարզ եւ հասկնալի պատճառով ալ, բոլշեւիկեան կուսակցութեան հայանուն անդամը այդ երկրին վրայ չի նայիր իբրեւ իր հայրենիքը, այլ կը նկատէ զայն իր հասկցած բոլշեւիկեան հայրենիքին մէկ աննշան մասնիկը, ուր իրաւունք կը սեպեն ապրիլ միայն իրենք, բայց բնա՛ւ իրենց տարակարծիք եղող արիւնակիցները, հոգ չէ թէ ասոնք կազմեն ժողովուրդի 90 առ հարիւրը:

Ասիկա եթէ յստակ ըլլար մեր ոչ-բոլշեւիկ հակառակորդներուն, այդ պարագային անոնք պիտի չզարմանային բնաւ թէ ինչո՞ւ հայ բոլշեւիկը «Հայաստանի ազատագրութիւնը բրտնակալ լուծէն կը նկատէ վնասակար բախտախնդրութիւն», բայց կ'երթայ կռուելու Սպանիոյ «ազատագրութեան» համար:

Հ. Հ. Դաշնակցութեան համար, ուրեմն, Հայաստանի եկող ու գացող բոլշեւիկեան իշխանութիւնները կը հանդիսանան օտար, տիրապետող իշխանութեան մը գործակալութիւն, որ կրնան մնալ իշխանութեան գլուխ այնքան ժամանակ որ հաւատարմօրէն կը կատարեն իրենց տիրոջ հրամանները, բայց յանկարծ պատահի որ անոնք շեղին ծառայականութենէն եւ խորհին այդ երկրի ժողովուրդի կենսական շահերու մասին, անմիջապէս կը ձերբակալուին ու կը գնդակահարուին: Ինչպէս իշխանութեան գալուն՝ նոյնպէս ալ ձերբակալուելուն եւ պատժուելուն մէջ որեւէ դեր չունի այդ երկրի ժողովուրդը:

Եթէ մեկդի դնենք անարժէք բառերը եւ վեր առնենք բուն էութիւնը, կը տեսնենք թէ Հայաստանի պարտադրուած այժմու վարչութիւնը բնաւ տարբերութիւն չունի սուլթաններու եւ ցարերու կողմէ հաստատուած վարչութիւններէն:

Սուլթանական եւ ցարական շրջաններուն, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը պայքարէր անոնց եւ անոնց ստեղծած վարչութիւններուն դէմ Հայաստանի մէկ կամ միւս մասին մէջ, բնաւ չէր նշանակեր թէ «հակահայաստանեան» էր:

Ինչպէս ցարական եւ սուլթանական շրջաններուն հայանուն մարդիկ անոնց ծառայականութեան մէջ կը փնտռէին Հայ ժողովուրդի շահերուն պաշտպանութիւնը եւ կատաղի պայքար կը մղէին Հ.Յ.Դաշնակցութեան դէմ, այսօր ալ մեր ոչ-բոլշեւիկ հայանուն հակառակորդները նոյն յիմարութեան մէջ դրած են իրենք զիրենք:

Ու մեր ողբերգութիւնը այս իրողութեան մէջ է, եւ ոչ անոր՝ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անհաշտ է օտար եւ եկուոր իշխանութեան մը դէմ: Որովհետեւ առաջինը կ'ուժեղացնէ մեր ժողովուրդը հարուածող բազուկը, իսկ վերջինը կը փորձէ կտրել եւ նետել զայն, դարձնելու համար հայ ժողովուրդը իր ճակատագրին տէրը »:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Առաջին նամակէն սկսած, կանոնաւոր թղթակցութիւն մը սկսաւ երկուքին միջեւ: Սոնիան կը գրէր Եւրոպայի իր կեանքէն, համալսարանական աշխատութիւններու մասին, երկարօրէն կը խօսէր իր ծրագիրներու շուրջ, այդպիսի ծրագիրներու՝ որոնք Վասպուրականի հետ կապուած կը մնային: Այդ ծրագիրներու առանցքը կը մնար հիւանդանոցը եւ մայրանոցը: Ինչպէս կ'երեւէր Սոնիայի նամակներէն, մայրանոցի հաստատութիւնը մասնաւորաբար գրաւած էր անոր ուշադրութիւնը: Անգամ մը գաւառական երկիրներու մէջ մանուկներու մահացման վիճակագրութիւնը ղրկած էր Սոնիան, եւ իր կողմէ աւելցուցած Վանի մէջ ապրած վեց ամիսներու ընթացքին հայ մանուկներու մահացումի մտաւոր թիւը: Սարսափելի բարձր տոկոս մը կը կազմէր այդ թիւը: Այդ առթիւ Սոնիան կը գրէր. «Մեզ նման փոքր ազգի մը համար կենսական նշանակութիւն ունի երեխաներու հարցը: Ազգերու դրամագլուխը որակէն աւելի թիւն է: Հայերուս համար ամէն երեխայ արժէք մըն է, հետեւաբար ազգային պարտականութիւն մը պէտք է համարել մայրանոցներու միջոցով, ապահովել երեխային ծնունդն ու մօր առողջութիւնը»:

Իր կարգին Լեւոնն ալ ընդարձակ նամակներով տեղեակ կը պահէր Սոնիան Վասպուրականի անցուդարձերէն եւ ընկերներու աշխատանքներէն: Մասնաւորաբար կը գրէր դպրոցական գործի զարգացման եւ այն բոլոր հարցերու մասին, որոնք հասարակական արժէք մը ունէին:

Այսպէս շարունակուեցաւ երկուքին թղթակցական յարաբերութիւնը մինչեւ Սոնիայի աւարտական տարիի սկիզբը, 1912 թուականի հոկտեմբեր ամիսը: Անկէ վերջ Սոնիայի նամակները դադրեցան: Անգամ մը միայն դեկտեմբերի վերջերը, Շամօնիէն բացիկ մը ստացաւ Լեւոնը: Շամօնիի Սառնածովի նկարին տակ բարեւ մը միայն եւ Սոնիայի ստորագրութիւնը:

Լեւոնը թէեւ Սոնիայի հետ ունեցած նախկին կապը վերականգնել անկարելի կը համարէր եւ թերեւս չէր ալ մտածեր այդ մասին, բայց տարիներ շարունակուելէ վերջ, Սոնիայի նամակներու անակնկալ դադարումը խորապէս տխրեցուց զինքը: Այդ նամակները ողորմութեան փշրանքներ էին, անյոյս սիրով տառապող Լեւոնի համար: Հիմա անոնք ալ, անհասկնալի պատճառով մը վերջ կը գտնային, հոգեկան տառապանքի նոր աղբիւր մը դառնալով: Այս վերջին հարուածը եկաւ աւելցնելու տարիներու յոգնութենէն առաջացած ջղայնութիւնը: Անկէ վերջ Լեւոնը որոշեց ժամանակաւոր կերպով հեռանալ Վասպուրականէն:

×

Ժայռի վրայ երկնցած, արեւի բարկ ճառագայթներէն այրուելով, Լեւոնը ամբողջովին կլանուած խոհերով, կը վերյիշէր այդ բոլորը, Վասպուրականը, ընկերները, գործը, Սոնիան եւ հոգեկան խռովքը կը կրկնապատկուէր:

Արեւը հազիւ զենիթէն թեքած դէպի արեւմուտք, կարաւանը կարծես քնէ արթնցաւ: Անխուսափելի աղմուկով, հարա-հուրայով, ձիապանները սկսան բեռցնել անասունները: Զանգակներով, բոժոժներով եւ փոքր հայելիներով զարդարուն ջորին առաջ ինկաւ: Սկսաւ Ղլին Կէտուկի վայրէջքը, նոյնքան վտանգաւոր որքան վերելքն էր:

Վերջին պահուն, Լեւոնը վար սողալով ժայռէն, միացաւ ճամբորդներու, որոնք նախընտրեցին հետիոտն իջնալ մինչեւ լերան ստորոտը, ուրկէ անդին ճանապարհը համեմատաբար տանելի էր:

Լեւոնի մռայլ տրամադրութիւնը հետզհետէ կը լուսաւորուէր, երբ կը մտածէր, որ երկու երեք ժամէն կարաւանը պիտի հասնէր Խաստուր, ուր պիտի գտնէր իր սիրելի ընկերներէն Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատտանան:

Սահմանադրութենէն վերջ երբ յեղափոխականներէն ամէն մէկը ցրուեցաւ իր ծննդավայրը, Լեւոնը կենդանի հանգոյց մը դարձաւ զանոնք իրարու կապող: Մասնաւորաբար Մոսօն, Առիւծ Գեւօն, Սագօն եւ Ղարիպը կանոնաւորաբար կը թղթակցէին Լեւոնի հետ, անոր խորհուրդներուն կը դիմէին տեղական հարցերու եւ ընդհանուր բնաւորութիւն կրող խնդիրներու նկատմամբ: Անցած հինգ տարիներու ընթացքին Մոսօն անգամ մը միայն եկաւ Լեւոնը տեսնելու, իսկ Առիւծ Գեւօյին եւ Թոփալ Սատտանային չէր հանդիպած:

Բնականաբար շուտով Առիւծ Գեւոյի եւ Թոփալ Սատտանայի հետ լինելու գաղափարը մոռցնել տուաւ Լեւոնին ամէն ուրիշ մտածում, եւ բարձր տրամադրութեամբ արագօրէն իջաւ վայրէջքը:

Լերան ստորոտը բաւական երկար սպասեցին կարաւանի հասնելուն: Երբ կարաւանը հասաւ, ճամբորդները բարձրացան համետներու վրայ, ձիերը աշխուժով սկսան քալել, զանգակներու, բոժոժներու ներդաշնակ երաժշտութեան ընկերակցութեամբ:

Շաբաթ օր էր: Երկինքը ջինջ կապոյտ, շուտով տեղ հասնելու հեռանկարը՝ մխիթարական: Տաժանք մըն է կարաւանի միջոցով ճամբորդելը: Մէջքդ երկու տակ կը դառնայ, ոտքերդ փայտացած չես կրնար շարժել, արեւէն խանձուած՝ շուքի կարօտը կը քաշես, գլուխդ կրծքիդ վրայ ինկած, քնանաս, ընդոստ կ'արթննաս երբ ձին կը սայթաքի, հազար անգամ կ'երդնուս անգամ մըն ալ կարաւանով չճամբորդել եւ սակայն, երբ իրիկուան կողմ իջեւանի մը առջին կամ բաց դաշտի մէջ կանգ կ'առնէ կարաւանը, փետացած ոտքերով վար կը սողաս համետէն, ծառի մը տակ կամ իջեւանի պատշգամի վրայ ընթրիքդ կ'ընես եւ սեւցած ըպրըխէն թէյ լեցնելով բաժակիդ մէջ՝ կը մոռնաս ճամբու նեղութիւններդ ալ, երդումդ ալ:

Չէ, կարաւանի ճամբորդութիւնն ալ ունի իր քաղցրութիւնը, թերեւս կատարեալ արեւելեան, քաղցրութեամբ եւ տառապանքով ներդաշնակուած:

Կարաւանը, հազիւ նկատելի ելեւէջաւոր ճամբան արագօրէն կտրելով, երկու ժամէն հասաւ բարձրութեան մը, ուրկէ կ'երեւէր Ալաշկերտի պտղաբեր դաշտի արեւմտեան մասը:

Հիւսիսի հորիզոնը եզերելով կ'երկարէր Հայկական Պար լեռնաշղթան, որու բարձր գագաթներէն Սուկաւէտ, Աղպուլաղ, Կաւալի եւ ուրիշներ շրջապատի լեռներէն աւելի բարձր, հսկայական կլոր պարի մէջ ձեռք ձեռքի տըւած պարողներու կը նմանէին, գլուխնին երկինքի կապոյտին ի վեր: Ընդարձակ դաշտի տարածութեան վրայ, հեռուէ հեռու, կ'երեւային Ալաշկերտը, Խոփուսը, Ռամազանը, Մոլլա Սիւլէյմանը, Չէտկանը, Քիլըս Ալին, Խոշխանն ու հազիւ կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ գտնուողը Խասդուրը:

Բնաւորութեամբ զուսպ եւ սառն, զարմանալի յուզում մը տիրեց Լեւոնին, երբ հեռուէն տեսաւ գիւղը: Կարաւանը հազիւ գիւղի գլխաւոր փողոցը մտաւ, որ ուղիղ կ'երկարի դէպի եկեղեցին, գիւղը, երկու մասի բաժնելով, արտասովոր իրարանցումի մէջ գտաւ ամբողջ գիւղը:

Բոլոր տուներու դռները բաց, յարաշարժ բազմութիւն մը գրեթէ ամէն կողմ, բազմաթիւ դատարկ սայլեր տուներու բակերուն առջեւ եւ դեռ շատ մը ուրիշ սայլեր, որոնք ճռնչալով կը հասնէին ամէն ուղղութենէ, բեռնաւորուած բազմութեամբ: Խասդուրը տօնական կերպարանք կը կրէր:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

խատանք պիտի հաստատուի նաեւ աղջիկներու համար, վեց ամիս պայմանաժամով, ինչպէս մանչերու համար :

Չորեքշաբթի օրուան թափօրին համար, մանչերը աւելի յոգնեցան քան թէ աղջիկները : Մանչերը ամբողջ գիշերը քալելէ վերջ, արթնցան առտուան ժամը 6ին եւ քանի մը մղոն եւս քալեցին մինչեւ հանդիսավայրը : Անոնք բահերը իրենց ուսերուն վրայ դրած էին հրացաններու պէս եւ կը շարժէին իբրեւ ճըշմարիտ զինուորներ, ապացուցանելով թէ իրենց վեցամսեայ ծառայութիւնը աշխատանքի բանակավայրերու մէջ՝ եղած է նախապատրաստական շրջան մը՝ երկամեայ պարտաւորիչ զինուորութեան համար :

Իսկ աղջիկները պարզապէս քալեցին մինչեւ Առաջնորդին ամպիոնը, մինչ եկեղեցիներու բոլոր կոչնակները կը հնչէին հանդիսաւորապէս : Թղթակից մը դիտել կուտայ թէ սխալ պիտի ըլլայ Աշխատանքի այս ցոյցը նկատել միայն մէկ արտայայտութիւնը գերմանական զինապաշտութեան : Միեւնոյն ատեն ձեռական աշխատանքի փառաբանութիւնն էր որ կը կատարուէր : Այս առթիւ երգուած երգերը եւ խմբերգները կը ձգտէին ապացուցանել թէ աշխատանքը ծառայութիւն մըն է հայրենիքին համար :

Արարողութիւնը սկսած ատեն, տեսակ մը սաղմոսերգութիւն կատարուեցաւ .

— « Չորրորդ անգամն է որ կը կատարենք այս տօնը որ մեզ կ'ընծայէ մեր Ժողովուրդին եւ մեր Առաջնորդին » :

Եւ 38,000 ձայներ աղաղակեցին. — « Պատրաստ ենք » : Ցետոյ երգ մը բարձրացաւ .

— « Մենք կ'ուզենք միշտ ըլլալ ընկերներ, մեր կեանքը նուիրել աշխատանքին եւ Գերմանիոյ : Մենք դրօշակիրներն ենք նոր օրերու » :

Եւ նորէն սաղմոսերգութիւն մը .

— « Գերմանիա, քու սէրդ կը վառէ մեր հոգին » :

Իսկ 38,000 ձայներ կը թնդային, — « Գերմանիա՛ » :

Հիթլէր այս առթիւ ալ ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ անոնք որ կ'ուզեն ճանչնալ ազգային - ընկերվարութիւնը, պէտք է Նիւրէնպէրկ հանդիպին : «Այս տարի մեր համագումարը կը գտնուի աշխատանքի մականին տակ : Աշխատանքի ծառայութիւնն ալ մէկ ամբողջական մասը կը կազմէ պետութեան ինչպէս բանակը : Աշխատանքի զինուորներ, դուք արդէն գրաւած էք ձեր վերջնական տեղը եւ ոչ ոք պիտի կրնայ հեռացնել ձեզ : Դուք այսօր կը կազմէք փառապանծ իրականութիւն մը : Ցանկալի է որ ուրիշ ժողովուրդներու ներկայացուցիչները գան դիտեն ձեզ, հասկնալու համար թէ այստեղ կը հասնի նոր ժողովուրդ մը, վճռապէս կապուած իր կենսական իրաւունքին » :

»»»» ◦ ««««

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ չորեքշաբթի առտու երկրաշարժի ցնցումներ զգացուեցան Սոֆիայի եւ ամբողջ հարաւային Պուլկարիոյ մէջ : Շարժին կեդրոնը կը գտնուի Փէթրիչի եւ յունական Մակեդոնիոյ միջեւ :

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական եւ ապստամբ մարտանաւերը ճակատամարտ մը բռնուեցան Ալժէի բացերը : — Անգլիական քարիւղաբարձ նաւ մը խուզարկուեցաւ, ուրիշ մը յարձակման ենթարկուեցաւ Միջերկրականի մէջ :

Հիւսիսային Սպանիոյ մէջ, ապստամբները կրակի բռնեցին եւ վար ձգեցին ֆրանսական օդանաւ մը : Օդաչուն ածխացած էր :

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
10 Սեպտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալ Վօլթէրի մէջ.
Երեկոյթը ամբողջ նուիրուած է ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ
Կը նախագահէ Տոքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
Կը խօսի ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Մտքերու փոխանակութեան կը մասնակցին Յ. ՕՇԱԿԱՆ. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ.

Խօսք կ'առնեն Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Պ. Պ. ԽՈՒԴԻԿԱՐԵԱՆ, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ.

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տէր եւ Տիկին Թախտ ԺՈՐԺ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ամասիոյ եւ Շրջանի Հայրենակց Միութեան կողմէ
կիրակի, 12 Սեպտեմբեր ամբողջ օրը
ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԸ (Tapis Vert)

Ճոխ պիւֆէ, ըմպելի, հաց, աղանդեր ժողովրդական գիներով
ի նպաստ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹի յոբելեանի ֆոնտին վիճակախաղը տեղի կ'ունենայ տեղւոյն վրայ.

Ներկայ 4—12 տարեկան փոքրիկներուն միջեւ պարգեւաւոր մրցումներ :

Բոլոր փոքրիկներուն կը բաժնուին խաղալիկներ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Էնվալիտէն առնել երկաթուղի, իջնել Meudon Valfleury եւ մէթրօ՝ Մէրի տ'Իսիէն մասնաւոր թաքսիներ, անձ գլուխ 2 ֆրանքով կը տանին հանդիսավայրը.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԵԱՆի «Արծիւ» ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 12 Սեպտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ցահրիկեան» սրահին մէջ, 5. Ռիւ տը լ'Էքլիփս, Մարսէյլ. կարեւոր օրակարգ.

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 12 Սեպտ. կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ծանօթ վայրը.

Օրակարգ՝ գեկոյց ներկայացուցչական ժողովի. Ներկայանալ անդամատետրով.

ՍԱՄՈՒԷԼ—ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած է վարժարանիս 1937—1938 տարեշրջանը: Այն ծնողները որ կը փափաքին իրենց զաւակները մեր քով արձանագրել, թող հաճին վարժարանիս քարտուղարութեան դիմել ամէն Երկուշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 15էն 18.

Տեսչութիւն

Մեր հասցէն է՝ Direction du Collège Arménien Samuel—Moorat 26 Rue Troyon, Sèvre. S. et O. (France):

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ցանկալի է...
Ցոյց կու տանք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւլն.ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշներ եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՉԱՐԽԱՓԱՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ԱՌԻԹՈՎ
Ս. ՍԱՀԱԿ ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Խաչվերացը Սեպտեմբեր 12. իբրեւ Ուխտի Օր, Մայր եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ մեծ շուքով ու հանդիսաւորութեամբ եւ պատուիրակ Սրբազանի նախագահութեամբ.

Սեպտ. 11, շաբաթ երեկոյ Նախատօնակ եւ «Եկեսցէ», ժամ՝ 5.

Սեպտ. 12, կիրակի առաւօտ՝ սկիզբ ժամերգութեան՝ 7.30, Ս. Պատարագի՝ 10, Քարոզ՝ 11.30: Սեպտ. 12, կիրակի երեկոյ ԽԱՉՎԵՐԱՑ ԱՆԴԱՍՏԱՆ՝ եկեղեցւոյ բակին մէջ 5, Քարոզ 6. Սեպտ. 13, Երկուշաբթի, ՄԵՌԵԼՈՑ. սկիզբ ժամերգութեան 8.30, Ս. Պատարագի՝ 10.

Սիրով կը հրաւիրուի Հարաւ. Ֆրանսայի ամբողջ հայութիւնը, ներկայ ըլլալու այս հոգեւոր հանդիսութեանց եւ վայելելու հին օրերու ուխտաւորական ոգեւորութեան վերյիշումի քաղցր պահերը ու ներշնչումները.

Վարչութիւն
Մայր-եկեղեցիի

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ընկերներէ, բարեկամներէ եւ «Մեղու»ի գործակալներէ կը խնդրեմ նկատի ունենալ նոր հասցէս՝

Hatchikian Nerses
131, Rue Lafayette, (chez Coiffeur).
Vienne (Isère)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Թէքէոճեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան եւ պարագաները, իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն, ամէն անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ

ՆՈՒՐՀԱՆ ԹԷՔԷՈՃԵԱՆԻ

ցաւալի մահուան առթիւ :

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈ Իիսօյի Հայ կամ. եւ Մարտիկ. Միութիւն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամներն ու համակիրները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գարակէօզեանի սրահը.

Պիտի խօսի Տ. Բաղդասարեան, զինուորական Եպիսկոպոս շուրջ

ՍԱՆՆՈՅ ԶՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան փարիզի Մասնաճիւղի տարեկան ընդհանուր ժողովը կիրակի, 12 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ժանթիյի հայ դպրոցին մէջ.

Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Երիտասարդներու Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, նոր Ակումբին մէջ, 2, Ռիւ տը լա Տէֆանս :

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզ ու Շրջանի Ցառաջի ցրուիչ
Պ. ...

ԳՆԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

"Paris-Moderne,,

S. A. R. L. *Fabrique de Confection Pour Dames*
51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)
Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան ընդարձակ արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն): Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով.

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ
Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière
Մէթրօ *Montmartre*, Հեռ. *Prov. 51-79*

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով: Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները: Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը: Կը ծախենք Լօթըրիի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ: Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն. : Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում : Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնական, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհ ընելու իր յաճախորդները.

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, **50, Bld. Longchamp, Marseille**
Tél.: National 13-16

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

Tailleur de ST. BERNARD
H. GULBOLIAN
24 rue Affre կամ 8 rue Cave, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*
Թէլէֆօն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յաւէտ կ գեղեցիկ մաշտակ մը. 400 ֆր.էն վեր հագուստներ (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ տակավորբ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեան, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գինը վեցամսեայ բաժանորդագրուի Ցառաջին եւ տուեալ համար վերոյիշեալ պայմաններէն եւ կայացնել Ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnière մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն ձեւափոխութիւն եւ բրթուածում.

Բաց է կիրա ի մինչ ե. կէսօր.

ԺամացոյցԻ եւ ոսկերչութեան վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2.)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ◦ ««««

Բէկը մտաւ ընդունարանը եւ հրամայեց իր հետ եկող ծառային որ վարագոյրները ցած թողնէ ու գնայ: Այստեղ մենակ նստած, կարծես, մէկին սպասում էր նա: Վրանի առաստաղից քարշ ընկած լապտերը ծխում էր աղօտ լուսով: Կանանոցի բաժնից ձայն չէր լսւում, երեւի բոլորը քնած էին :

Ցայտնուեցաւ Կրպօն, այսինքն նոյն Քիւրտը, որին յանձնեց բէկը կողոպտուած վաճառականներին հիւրասիրելու :

— Հանգի՞ստ են քո հիւրերը, հարցրեց բէկը, մի խորհրդաւոր ժպիտով նայելով ծառայի երեսին:

— Իմ բարի տիրոջ շնորհիւ հանգիստ են... պատասխանեց խորամանկ Քիւրտը, — կերան, խմեցին, օրհնեցին քո կեանքը եւ քնեցին. զուցէ երազի մէջ կը տեսնեն, թէ գտնելու են իրանց ապրանքները ...

— « Դժոխքի մեռելը յետ չէ դառնում » ... ասաց բէկը հեգնութեամբ, — ո՞րտեղ պահեցիք ապրանքները :

— Մեր գիւղում, կաղ Ալօի տանը:

— Լա՞ւ բաներ են :

— Աստուած ոչ մի անգամ այսպիսի թալան չէ ձգել մեր ձեռքը, բէկ, — ոսկի, արծաթ, արբեշումի եւ շալի գործուածներ, մի խօսքով, ինչ որ ուզես, կը գտնես:

— Ձեզ չը տեսա՞ն գիւղը մտնելու ժամանակը:

— Ո՞վ պիտի տեսնէր, գիւղում մարդ չի մնացել. բոլորը իրանց անասունների հետ գնացել են եայլաղ(*), մնացել են մի քանի հայ ընտանիքներ, նրանք էլ կոյր հաւի նման, հէնց որ մութը պատում է, երկիւղից իրանց խրճիթներից դուրս չեն գալիս, փակւում են, գլուխները դնում, քնում են:

— Ո՞րտեղ պահեցիք ապրանքները:

— Ալօի տանը ասացի, այդ հին գայլի տան մէջ հարիւրաւոր ծակեր կան, մէկի մէջ լցրինք, դռները կողպեցինք: Սատանան էլ չէ կարող գտնել: Ահա բանալիները բերել եմ հետս. ասաց նա եւ տուեց բէկին երկու բանալիներ :

— Ալօն մեր հաւատարիմն է, մնաս չունի, նկատեց բէկը. — առաջին անգամը չէ, որ նա այսպիսի ծառայութիւններ է անում մեզ :

Վերջացնելով իր կարգադրութիւնների պատմութիւնը, Կրպօն սկսեց նկարագրել, թէ որպէս յարձակուեցին քարվանի վրայ, որպէս կողոպտեցին, ով ինչ քաջութիւններ գործեց եւայլն:

— Շատ ապրես, Կրպօ, ես քո քաջութիւնը միշտ գնահատել եմ, պատասխանեց բէկը: — Երբ այդ անպիտաններին կը հեռացնենք այստեղից (խօսքը մուտրիբի մասին էր), ես կը բաժանեմ կողոպուտը եւ ձեզանից ամէն մէկը կը ստանայ իր արժանաւոր բաժինը :

Կրպօն գլուխ տուեց եւ ոչինչ չը խօսեց :

— Բայց ինձ տանջում է մի միտք, առաջ տարաւ բէկը ծանրութեամբ, — ես կը ցանկանայի որ այդ գործը չը կատարուէր, քանի որ այդ մարդը այստեղ էր :

— Մուտրի՞բի համար ես ասում :

— Այո, մուտրիբի համար :

— Մեծ ցաւ չէ, խօսեց Կրպօն ծիծաղելով, — մենք մուտրիբ էֆէնտիին այստեղից փառքով եւ ընծաներով ճանապարհ կը դնենք, այնպէս որ, նա շատ գոհ կը գնայ մեր մօտից, բայց երկու ձիաւոր ետեւից կ'ուղարկենք, դեռ Արզրում չէ հասած, գլուխը կը կտրեն եւ մեր տուած ընծաները յետ կը բերեն: Եւ մուտրիբ էֆէնտին էլ չէ կարող գնալ վալիի մօտ, որ պատմէ թէ ինչ տեսաւ այստեղ: Լա՞ւ եմ մտածել :

Բէկը իսկոյն չը պատասխանեց, նա լուռ մտածում էր :

— Սպանութիւնը, ի հարկէ, կը կատարուի մեր երկրի սահմաններից դուրս, Արզրումի մօտակայքում, աւելացրեց Կրպօն, — այն ժամանակ մեզանից հեռու կը լինի, ոչ ոք չէ կարող կասկածել մեր մասին :

— Հարկաւոր չէ, պատասխանեց բէկը բոլշական մտածութիւնից յետոյ, — եթէ վալիին տեղեկութիւն տան ես նրան ուրիշ կերպով կը գոհացնեմ եւ նա սուս կը կենայ ...

Կրպօն, որպէս թէ մի նոր բան միտը բերելով, ձեռքը տարաւ իր լայն ծոցը եւ այնտեղից դուրս բերեց թաշկինակի մէջ փաթաթած մի արծաթէ արկղիկ, որը զարդարած էր գեղեցիկ քանդակներով: Արկղիկը տուեց բէկին, ասելով .

— Այդ բանը չը թողեցի, որ Ալօի տանը մնար, փոքր էր, կարող էր կորչել :

Բէկը բաց արեց արկղիկը, նրա մէջ իրանց պատշաճաւոր տեղերում դարսուած էին զանազան տեսակ կանացի զարդեր, — մատանիներ, ապարանջաններ, մանեակներ — բոլորը ոսկուց եւ զարդարած թանգագին քարերով :

— Դրա տէրը մի հրեայ էր, ասում էր, որ այդ իրեղէնները Պոլսում շինել է տուել մի պարսիկ իշխանի համար, որը այս ձմեռ պէտք է հարսանիք անէր. — խօսեց Կրպօն ծաղրական կերպով: — Խեղճ հարսը զրկուեցաւ զարդարանքից: Հրեան շատ էր ճղճղում, որ իրեղէնները նրան յանձնեմ. ես նրան հանգստացրի, որ ձայնը կտրի :

Հանգստացնելը Կրպօի լեզւում ըսպանելու նշանակութիւն էլ ունէր :

— Հիմա կարող ես գնալ, Կրպօ, հրամայեց բէկը, հիւրերիդ լաւ պատիւ տուր: Առաւօտուն կը մտածենք թէ ինչ պէտք է անել:

Ասպակապետը գլուխ տուեց հեռացաւ :

Ընթերցողը նկատեց, որ Կրպօն նոյն աւազակապետն էր, որ վաճառականների քարվանը կողոպտել էր, եւ այժմ հիւրասիրում էր նրանց: Եւ աւազակների այդ խումբը պատկանում էր Ֆաթթահ - բէկին, որի օգնութիւնը եւ պաշտպանութեանը դիմել էին կողոպտուած վաճառականները, որպէս տեղային բարեկարգութեան վրայ հսկողի եւ սահմանապահի.

ՐԱՖՖԻ

(*) Եայլաղ նշանակում է անասունները արածեցնելու տեղ. արօտատեղ :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 11 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3522 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԳՈՐԾԵԼ ՋՈՒՐ ԾԵԾԵԼՈՎ

»»»» • ««««

Միշտ ինքնագոհ, չըսելու համար ինքնահաւան, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը կը յայտարարէ, իր հաւատոյ հանգանակին մէջ.

— « Մեր ազգային քաղաքականութեան առանցքը ներկայ Հայաստանն է, ազգային հայրենիք - Հայաստանը: Մեր ժողովուրդը կ'զգայ ասիկա· անոր շուրջ միանալու համոզումը զօրաւոր է իր մէջ: Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը միշտ կ'աշխատի այս առանցքն անխախտ պահել : Իր ուղղութիւնը որոշ է, սակայն, արդեօք իրենց ճամբան այս ուղղութեան վրայ գտա՞ծ են այն աջակողմեան եւ ձախակողմեան տարրերն , որոնք անարդարանալի թեթեւութեամբ մեզի կը հարցնեն թէ ո՞ւր կ'երթանք, — մինչդեռ, մեր ուղղութիւնը, մեր բանաւոր լեզուն եւ մեր անկեղծ ու իրատես հայրենասիրութիւնն հասկցող ու գնահատող հայ ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ թէ, մոլորածները, շփոթութեան մատնուածները, Հայու պէս չզգացող ու չմտածողները պէտք է փնտռել մեր հակառակորդներու ղեկավարութեանց մէջ »: (*Պայքար*, 24 օգոստոս) :

Միեւնոյն յօդուածաշարքին մէջ, քիչ մը անդին կը կարդանք·

... « Բանաւոր եւ իրատես քաղաքականութիւնը կը թելադրէ որ արտասահմանի Հայեր միշտ բարեկամ մնան խ· իշխանութեան: Հարկ է Հայաստանի համար ընդունիլ պարզ իրականութիւնը որ հոն կը տիրէ, եւ անկէ լինվին անկախաբար, առանց անոր թշնամիներն ու ջատագովները ըլլալու, ի մի հաւաքել սփիւռքի ազգային ուժերը: Քաղաքական պայմանները այսպէս ընել կը պարտադրեն մեզի, որպէսզի կարող ըլլանք իրագործել քաղաքական ծրագիրներ եւ նպատակներ: Խորհ· իրաւակարգին հաստատած սկզբունքները չենք կարող ընդունիլ, որովհետեւ անոնք կը քանդեն մեր ազգային եւ ընկերային կեանքը՝ հիմնուած ըլլալով դասակարգային պայքարի վրայ: Այս իրաւակարգը մեզի չի պատկանիր, մեր կեանքին մէջ պիտի չիրագործուի ան· կրնայ պատահիլ որ նոյնիսկ Խորհ· Միութեան մէջ ան ենթարկուի արմատական բարեշրջման կամ յեղաշրջումի: Ինչո՞ւ կռուիլ անոր համար :

Ինչպէս կը տեսնէք, Ամերիկայի ռամկավարները գտած են իրենց ճամբան, յստա՛կ եւ իրատես, եւ կը սպասեն որ միւսներն ալ գտնեն: Իրենք չեն «մոլորածները, շփոթութեան մատնուածները, Հայու պէս չզգացող ու չմտածողները», այլ միւսները:

Այդ « միւսները » միայն Դաշնակցականներն էին, քանի մը տարի առաջ: Այժմ երկու են,— « Հակա - Հայաստանեան առաջնորդութիւնը եւ արտասահմանի ապազգային պոլշեւիկութիւնը»:

Բառերու եւ չողչողուն բացատրութիւններու նոյն աւազակոյտը, նաեւ, ամբողջ յօդուածաշարքին մէջ,— «Ո՞ւր կը դիմէ ռամկավար - ազատական կուսակցութիւնը »: Լպրծուն գետին մը, ուր տրամաբանութիւնը եւ իրականութիւնը յաճախ կը խրին գլխիվայր :

Թէ արդի Հայաստանը կը կազմէ մեր յոյսերու խարիսխը եւ գալիքին կորիզը՝ տարրական գիտելիք մըն է զոր առաջին անգամ հռչակեց Դաշնակցութիւնը, երբ ուրիշներ հայրենասիրութիւն կը համարէին հեգնել « ափ մը Երեւանը »:

Թէ բոլորս պարտաւոր ենք համախմբուիլ անոր շուրջը եւ աջակցիլ անոր զօրացման ու բարգաւաճման, — այդ մասին ալ թող վիճաբանելին դաս տալ մեզի: Մանաւանդ այն կուսակցութեան, որ ամէնէն աւելի արիւն եւ քրտինք թափած է, անոր կազմաւորման համար: Այլեւս տաղտկալի պիտի ըլլար պատմութիւն քրքրել, ապացուցանելու համար թէ ի՛նչը ինչէն ծնաւ:

Արդ, ի՞նչպէս կարելի է համախմբուիլ եւ ամուր հիմերու վըրայ դնել Հայաստանի ամրապնդումն ու զօրացումը, երբ մեր ամենագէտ հակառակորդները կը յամառին Հայկական Արտասահմանը բաժնել երկու մասի,— Հայաստանասէր եւ Հակա - Հայաստանեան :

Ի՞նչպէս կարելի է համաձայնիլ որ եւ է ծրագրի մասին, երբ արհեստական անջրպետներ կը բացուին զանազան խմբակցութեանց կողմէ, ամբոխային տրամադրութիւնները շոյելու եւ մթնոլորտը թունաւորելու համար:

Անհրաժեշտ է հրապարակաւ պատասխանել այս հարցումին, որ թէեւ արժէք չունի բուն հարցին լուծման համար, բայց կը մատնէ փոքրոգի, գարշելի հոգեբանութիւն մը, հետեւաբար եւ արգելք մը՝ մթնոլորտի պայծառացման:

Անհրաժեշտ է նախ հոգեբանօրէն պատրաստուիլ — ինչպէս ռամկավարները իրենք պայման կը համարէին 1932ին, որպէսզի կարելի ըլլայ հարթել ճամբան :

Քաղաքական պայքարը բանսարկութիւն չէ, իսկ խուժանավարութիւնը ուրիշ բանի չի ծառայեր, եթէ ոչ արիւն պղտորելու եւ մաղձ կուտակելու :

Եւ մենք երբեք չենք գիջանիր բանվէճի բռնուիլ այս մասին: Միջանկեալ յիշեցինք այս պարագան, հաստատելու համար թէ «Իսլամ »ի եւ « կեավուր »ի հոգեբանութիւնը տակաւին ամուր նստած է ռամկավարներու ղեկավարութեան գլխուն մէջ :

Օրուան կացութիւնը ոչ միայն լրջութիւն կը պահանջէ, այլեւ պարկեշտութիւն :

Դժբախտաբար մեր ընդդիմադիրները շատ ետ մնացած են երկուքին մէջ ալ: Եւ մենք իրաւունք ունինք պահանջելու որ սթափին, եթէ անկեղծ են իրենց հաւատիքներուն մէջ :

Երբ նախապաշարումներն ու կանխակալ կարծիքներն են որ կ'առաջնորդեն որ եւ է խմբակցութիւն, դժուար է դէմ դիմաց նստիլ եւ խօսիլ հիմնական, ծանրակշիռ հարցերու մասին: Իսկ մենք ջուր ծեծելու տրամադրութիւն չունինք :

Շ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԺՈՂՈՎԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

»»»» • ««««

Իտալիա եւ Գերմանիա չեն մասնակցիր

Երէկ, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 4ին բացուեցաւ Միջերկրականի ապահովութեան խորհրդաժողովը, Նիօնի մէջ (Ժընեւ): Անգլիա եւ Ֆրանսա մինչեւ վերջը ամուր կառչած ըլլալով իրենց սկզբնական ծրագրին, մերժեցին որ եւ է յետաձգում: Իտալիա եւ Գերմանիա, որոնց նպաստաւոր պատասխանին կը սպասուէր մինչեւ վերջին պահուն, մերժեցին մասնակցիլ, զանազան պատրուակութիւններով: Երկու պետութիւնները համախորհուրդ չարժած էին, իրենց պատասխանները խմբագրած ատեն: Երկուքն ալ պարզապէս կը հասկցնեն թէ չեն ուզեր նոյն սեղանին առջեւ ժողովի նստիլ խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչներուն հետ :

Իտալական կառավարութիւնը իր ծանուցագրին մէջ կը յայտնէր թէ չի կրնար մասնակցիլ, Խ· Միութեան կողմէ Իտալիոյ դէմ եղած յարձակումներէն վերջ: Եւ կ'առաջարկէր Միջերկրականի ամբողջ խնդիրը դնել Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին առջեւ, որ ուղղակի կապ ունի սպանիական հարցին հետ: Իտալական կառավարութիւնը լաւագոյն կը համարէր այս ձեւը, քանի որ ուրիշ երկու պետութիւններ ալ՝ Փորթուկալ եւ Լեհաստան, որոնք հրաւիրուած չեն Նիօնի ժողովին, անդամ են Լոնտոնի յանձնաժողովին :

Իտալական ծանուցագիրը հինգշաբթի առտու յանձնուեցաւ Հռոմի անգլիական եւ ֆրանսական գործակատարներուն: Հռոմ սկզբունքով հակառակ չէ քննելու Միջերկրականի մէջ ծագած դէպքերը, բայց չուզեր վէճի բռնուիլ խորհրդային պատուիրակներուն հետ: Կը կարծուի թէ խնդիրը Լոնտոնի ժողովին յանձնելու եղանակը թելադրած է Գերմանիա :

Այս առթիւ, Իտալիա որոշած է բոլորովին անտեսել Խ· Միութեան երկրորդ ծանուցագիրը, որ հատուցում եւ պատիժ կը պահանջէ, երկու նաւերու կորուստին համար: Իր ծանուցագրին մէջ, իտալական կառավարութիւնը կ'ըլլայ հսկողութիւն կատարելու Միջերկրականի մէջ ապահովելու համար անեցելու Միջերկրականի խորհրդաժողովի եւ «պատրաստ հաստատական պատասխան տալու»: Իտալիա մեծ արդիւնք մը չէր սպասեր ծրագրուած ժողովէն, մանաւանդ կասկածելով Ֆրանսայի եւ Խ· Միութեան դիտումներէն, բայց Մուսոլինի վստահ էր թէ Անգլիա, որ տրամադիր է լեզու գտնելու Իտալիոյ հետ, թոյլ պիտի չտայ որ բացէ ի բաց յարձակումներ ըլլան Իտալիոյ դէմ :

**** Գերմանիա իր պատասխանին մէջ կ'առաջարկէր ամբողջ խնդիրը յանձնել Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին: Բայց իր ծանուցագրին մէջ «մերժում» բառը չկար: Գերմանիա «անշուշտ կ'ողջունէ որ եւ է փորձ որ կը ձգտի վերջ դնել Միջերկրականի մէջ ստեղծուած վտանգաւոր կացութեան», բայց դիտել կուտար թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա ուժ չտուին իրեն, երբ յարձակում կատարուեցաւ «Լայփցիկ» մարտանաւին վրայ, ինչ որ համերաշխութեան պակաս կը նշանակէ: Գերմանական ծանուցագիրը միեւնոյն ատեն կը չեշտէր թէ կացութիւնը ծանրապէս վտանգուած է, իբրեւ հետեւանք Մոսկուայի ձեռնարկին եւ « իտալական կառավարութեան դէմ եղած անհիմն ամբաստանութեանց»: Եւ անհանդուրժելի կը գտնէր Ֆաշական կառավարութիւնը հրաւիրել մասնաւոր խորհրդաժողովի մը, «զորչափ գոհացուցիչ կարգադրութեան մը չէ յանգած խորհրդային ծանուցագրին ստեղծած միջադէպը »:*

Անգլիա եւ Ֆրանսա կը ստանձնեն Միջերկրականի ոստիկանական հսկողութիւնը

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարները հինգշաբթի օր ծրագիր մը մշակեցին Փարիզի մէջ, սուզանաւերու դէմ պայքարելու եւ Միջերկրականի նաւագնացութիւնը ապահովելու համար: Ծրագիրը հաւանաբար խմբագրուած էր Լոնտոնի մէջ, երբ իմացուեցաւ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա չեն ուզեր մասնակցիլ: Այս մերժումին վրայ, մէկդի դրուեցաւ ծրագրին այն կէտը որ կը տրամադրէր սուզանաւերը նաւահանգիստներու մէջ պահել, իսկ ծովուն բացերը երեւցածները ընկղմել :

Նոր ծրագրով, որ Նիօնի ժողովին վաւերացման պիտի ենթարկուի, Մեծն Բրիտանիա արտօնութիւն պիտի խնդրէ միւս պետութիւններէն՝ ոստիկանական հսկողութիւն կատարելու Միջերկրականի մէջ, ապահովելու համար առեւտրական նաւերը սուզանաւերու դէմ: Անգլիա եւ Ֆրանսա միեւնոյն ատեն պիտի խնդրեն ժողովին մասնակցող պետութիւններէն՝ ընդունիլ նաւային փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը՝ Միջերկրականի համար: Այս դաշինքով, իւրաքանչիւր պետութիւն պարտաւոր պիտի ըլլայ պահականաւեր տրամադրել : Այդ պետութիւնները անոնք են որ կը մասնակցին Նիօնի ժողովին,— Խ· Միութիւն, Թուրքիա, Եգիպտոս, Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա :

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ որոշեց թորփիլահալածներու նաւախումբ մը տրամադրել, պաշտպանելու համար ֆրանսական նաւերը Միջերկրականի մէջ: Կ'ըսուի թէ անգլեւֆրանսական ծրագրին համաձայն, որ եւ է սուզանաւ որ կը բռնուի ապստամբութիւն կատարած պահուն, յարձակման պիտի ենթարկուի պահականաւերու կողմէ: Ամբողջ ծրագիրը Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հաճութեան պիտի ենթարկուի, Նիօնի ժողովին վաւերացումէն վերջը, եւ երկուքն ալ պիտի հրաւիրուին իրենց բաժինը տրամադրել հսկողութեան համար :

**** Լոնտոնի մէջ ծանր տպաւորութիւն գործեց Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ բացասական դիրքը: «Թայմզ» իր խմբագրականին մէջ տրամաբանական չգտաւ այս դիրքը, դիտել տալով թէ երբ երկու պետութիւնները կ'առարկեն Խ· Միութեան մասնակցութեան դէմ, ինչո՞ւ կը մոռնան որ այդ երկիրը կը գտնուի նաեւ Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ:*

Հաւանաբար այս խնդիրը ի վերջոյ պիտի զբաղեցնէ նաեւ Ազգաժողովը, որ կը գումարուի այս շաբթու :

Մինչ այս մինչ այն, Անգլիա եւ Ֆրանսա մեծապէս կ'աւելցնեն իրենց ուժերը, Միջերկրականի մէջ :

**** Անգլիական պատուիրակութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, որպէսզի Նիօնի ժողովը միայն գործնական հանգամանք ունենայ: Պ· Իտըն թոյլ պիտի չտայ որ քաղաքական խնդիրներ յուզուին եւ ժողովը դառնայ ճարտասանական պայքարի մրցահանդէս մը :*

Միւս կողմէ հաւանական է որ Իտալիա Լոնտոնի ժողովէն ալ քաշուի, եթէ Մոսկուա շարունակէ իր յարձակումները եւ մեղադրանքները :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ՍԱՆԸ ԴԱՍ ԿՈՒՏԱՅ ՑԻՍՆԱՄԵԱՅ ԿՆՔԱՀՕՐ

—o—

Ափսո՜ս ...

Միջերկրականի տագնապին հետ զուգընթաց, նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուի պայքարը՝ Ամերիկայի Ս· Դ· Հնչակեաններու եւ իրենց սաներուն՝ Հօկ - Համ - «Բանուոր»ի միջեւ :

Կ'անապարեմ ամփոփել վերջին անցուդարձը, ձեռքի տակ ունենալով «Բանուոր »ի նոր թիւերը :

Խնդիրը ծանօթ է բոլորին :

Մէկուկէս տարի առաջ, համաձայնութիւն մը գոյացաւ Ամերիկայի Ս· Դ· Հնչակեաններուն, նորակազմ Հայ Աշխատաւորական Միութեան (Համ եւ « Բանուոր ») եւ համայնավար կուսակցութեան միջեւ, հաւաքաբար պայքարելու համար ֆաշականութեան եւ պատերազմի դէմ :

Շատ չանցած, սեւ կատու մը խանգարեց մեղրալուսինը :

Հնչակեանները սկսան գլուխ տանել: Ամերիկացի բոլշեւիկները միջամտեցին քանի մը անգամ:

Այս բոլորը անցան ապարդիւն:

Ձեղքը խորացաւ: Ս· Դ· Հնչակեանները նախընտրեցին իրենց ուզած ճամբով երթալ, միեւնոյն ատեն բուռն պայքար մը բանալով Հօկին եւ պետական կոչուած Կ· խաչին դէմ :

Այդ պայքարն է որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, աւելի մթագնելով քաղաքական հորիզոնը:

Մի՛ խնդաք, Հնչակ - Հօկ - Համ - Կոմկուս գործակցութիւնը ամէն բանէ առաջ քաղաքական խնդիր է, քանի որ կապ ունի սպանիական եւ չինական կռիւներուն, ֆաշականութեան եւ պատերազմի հետ :

Նորէն «Բանուոր»ն է որ կ'ողբայ (4 օգոստոս).

— « Երկու տարիէ ի վեր «Բանուոր»ը կը ջանայ ամէն կերպով օգնել Հնչակեան ղեկավարներուն , որպէսզի անոնք խօսքէն գործի անցնին եւ Կոմունիստ կուսակցութեան բրած իրենց յանձնառութիւնները կատարեն: Յանձնառութիւններ, որոնք կ'ենթադրեն Խորհ· Հայաստանի բարեկամ շարժման ճակատի ամրացումը եւ աշխատաւորական կազմակերպուած ուժերու համադրութիւնը, Ֆաշիզմի եւ պատերազմի վտանգներու դէմ, ու Խորհ· Միութեան եւ Խ· Հայաստանի խաղաղութեան քաղաքականութիւնը պաշտպանելու համար »:

... Հնչակեան ղեկավարները չեն տեսներ այս բոլորը, այլ ոյժ կուտան ցանկատեսութեան, իրենց կուսակցութիւնը ներկայացնելու մեծութիւն մը, հեկայ, որուն հաւասարող թշնամի ոյժ մը չկայ եւ որուն հետ համեմատութեան եղր ներկայացնող կազմակերպութիւն չունինք: Հոգեբանականօրէն ընդունուած ճշմարտութիւն է, որ երբ մարդիկ շատ կը խօսին իրենց մեծութեան մասին, գիտակից են իրենց տկարութեան, իրենց անզօրութեան»:

Այս դեռ ոչինչ :

Ամերիկայի Հնչակեան օրկանը արհամարհած ըլլալով «Համ»ը, որ կազմուած է իրենց սաներէն — «տէօնմէ»ներ — Բանուոր պարտք սեպեր է այս առթիւ ալ դաս մը տալ յիսնամեայ կնքահօր :

— « Մեր մասնաճիւղերուն եւ Բանուորի տարած փրոփականտի ու գործնական աշխատանքի շնորհիւ, հազարաւոր տոլարներ հաւաքուեցան Սպանիոյ ի նպաստ, չհաշուելով խաղաղութեան համար եղած զոհողութիւններն ու թափուած ջանքերը, որ ամէն տեղ կատարեցին մեր ընկերները:

« Որո՞ւ ծանօթ չեն այն կենդանի փաստերը որ այսօր Սպանիոյ ճակատին վրայ հերոսական պայքար մղող ամերիկահայ մարտիկները դուրս եկած են մե՛ր շարքերէն, դաստիարակուած են մեր շարժումին մէջ եւ խանդավառուած են մե՛ր գաղափարներով » (6 օգոստոս):

— Շիտակ խօսքին ո՞վ բան կ'ըսէ, պիտի փախչիր մամիկս :

Այս ալ ոչինչ:

« Բանուոր » թունաւոր նետ մը եւս կ'արձակէ Ս· Դ· Հնչակեաններու երեսին, շփացած տղու մը անպատկառութեամբ·

— « Դուք տեսէ՞ր էք առոյգ, աշխոյժ եւ կենսունակ պատանի մը, որ երէկով հպարտանայ, անցեալով պարծենայ եւ բոլորովին մոռնայ իր կեանքին այսօրն ու մանաւանդ վաղը: Ընդհակառակը, ան կը խօսի վաղուա մասին, խանդավառուած է այսօրով, որ վաղուա ճամբան պիտի բանայ: Միայն ծերերը, տարիքը առած, ֆիզիքապէս քայքայուած եւ կեանքի վերջալոյսին ապրող անձերն են, որ շարունակ կը գրաղին իրենց երէկով, կ'ոգեւորուին անցեալը եւ կը մխիթարուին անոնցմով »:

Ո՞վ է այն քաջը որ պիտի կրնար հանգիստ քնանալ, այս մռա՛յլ կացութեան հանդէպ :

Զա՞րժեր Նիօնի ժողովին ուշադրութեան յանձնել նաեւ այս նոր տագնապը :

ՎԱՀԷ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ 15ՐԴ. ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Հ· Յ· Դ· Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ Շրջ· ժողովը, եօթ օրուան մեղուաջան աշխատանքէ վերջ, փակուեցաւ հինգշաբթի օր, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Փակման առթիւ խօսք առին ընկերներ Բժ· Տէր Դաւիթեան, Ա· Գիւլխանտանեան, Գ· Բալայեան, Ա· Զամալեան, Մ· Վրացեան, Լ· Գեւոնեան, Մ· Տէր Թովմասեան, Պօղոս Հիւսեան, Մ· Թիրեաքեան, Մ· Յովհաննէսեան, Վ· Համբարձումեան, Կ· Տօնէրեան, Մ· Ստեփանեան, Յ· Մաթոսեան, Ա· Մարտիրոսեան, Ն· Կակոսեան, Ն· Թէպօյեան, Մ· Ասլանեան, Վ· Խաչատուրեան եւ Յ· Ճանիկեան :

Ընկերները բաժնուեցան անգամ մը եւս ամրապնդելով Հ· Յ· Դ· Ֆրանսայի շրջանին յեղափոխական հաւատքն ու վճռական գործունէութիւնը, յանուն հայ ժողովուրդի վերջնական եւ ամբողջական ազատագրութեան:

Վաղուան թիւով՝ Շրջ· ժողովին յայտարարութիւնը :

**** Պատգամաւորները նոյն օրը խմբովին այցելեցին Հ· Յ· Դ· Թանգարանն ու Կեդր· Դիւանատունը, որոնց զարգացման համար պիտի տրամադրեն իրենց ջերմ աջակցութիւնը: Բոլորն ալ խորապէս յուզուած էին, դիտելով կուսակցութեան ազատագրական պայքարի թանկագին նշխարները :*

Խռովայոյզ կացութիւն Պաղեստինի մէջ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, (Յառաջ) .— *Վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին սաստկացան ահաբեկչական գործողութիւնները: Ամէն օր երկրի զանազան մասերուն մէջ կ'իյնան զոհեր, թէ Արաբներէն եւ թէ Հրեաներէն: Քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ ինքնաշարժերը յարձակման կ'ենթարկուին:*

Բոլորին պատճառը Պաղեստինի բաժանման հարցն է: Ոչ միայն Պաղեստինի այլ եւ բոլոր երկիրներու Արաբները հակառակ են հրէական պետութեան մը կազմութեան: Բայց եւ այնպէս բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Լոնտոն որոշած է գլուխ հանել բաժանման ծրագիրը:

Զինուորական հսկողութիւնն ալ կը խստանայ օրէ օր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՐԱԿԻՈՅ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Չկայ երկիր մը որ տպաւորելու այնքան ճիգ ընէ, որքան կ'ընէ Թուրքիան: Մեծն Բրիտանիան սովորութիւն ունի ամեն մէկ մը իր նաւատորմէն մաս մը «պտտցնելու» այս կամ այն ջուրերուն մէջ, ուր քաղաքական հաշիւներ ունի լուծելիք: Մուսոլինի կ'աղմկէ ատեն ատեն, բայց իր գործը կ'ընկերանայ իր խօսքին: Համազգեստաւոր Գերմանիան «կատարուած իրողութիւններ» կ'արձանագրէ միայն:

Թուրքիան տարբեր է: Անպայման տարին քանի մը այցելութիւններ կը կազմակերպէ իր մայրաքաղաքը: Համաժողովներ կը սարքէ: Տարեդարձներ կը տօնէ՝ հրաւիրելով աջն ու ձախը: «Տպաւորութիւններ» գրել կու տայ: Ու չունի քայլ մը, ուր ցուցադրութեան եւ տպաւորելու ճիգը երեւան չգայ:

Ինկիլըրի բախտը բանուկ է նաեւ այս գետնին վրայ: Թուրքիան վեր, Թուրքիան վար: Չմնաց երկիր մը որուն մամուլը Աթաթիւրքի փառքը չհիւսէ: Գիտուն, գրագէտ, քաղաքական մարդ,— բոլորը կը խօսին Թուրքիոյ յառաջդիմութենէն, զօրութենէն ու քաղաքական արժէքէն:

Կը թուի թէ անձնական ու քաղաքական հաշիւները քիչ դեր չունին այս աժան ու յաճախ չափազանցուած գովասանքներուն մէջ: Անգլիական թերթեր նոր Թուրքիոյ թիւ կը յատկացնեն միայն այն ատեն, երբ Լոնտոն սկսած է ուռկանը նետել դէպի Ինկիլըրի: Շուէտական մամուլը կը գրաղի Թուրքիայով եւ կը հիանայ անոր վրայ, որովհետեւ հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրներէն շահեր կ'ակնկալէ: Ռուսական մամուլը տասնեւհինգ տարի փառաբանեց Քէմալը եւ իր երկիրը, ի խնդիր քաղաքական «ուղեկցութեան»: Պալքանեան թէ փոքր համաձայնական երկիրներ հիասքանչ լեզու գործածեցին միշտ՝ ի հեճուկս իրենց թշնամիներուն՝ Թուրքիան իրենց հետ ունենալու համար: Բարդեցէք, այս բոլորին վրայ, «գաղտնի վարկերը» Թուրքիոյ, ինչպէս նաեւ այն իրողութիւնը թէ եւրոպական մամուլը ոչ միայն Սպանիոյ, այլեւ հեռաւոր Չինաստանի ամենափոքր դէպքերը օրը օրին կ'արձանագրէ, բայց ձայնծպտուն չհանեց,— երեք ամիս շարունակ — քրտական ըմբոստութեան մասին, ու դէպի Թուրքիան վերաբերումին իսկական արժէքը ըմբռնելի կը դառնայ:

Անկասկած, տեղի ունեցան նաեւ դէպքեր, որոնք նպաստեցին Թուրքիոյ քաղաքական վարկին: Անցողակի յիշենք զանոնք,— Ազգերու Դաշնակցութենէն ներս մուտքն իր, Եւրոպայի մէջ վերաքննականներու խլրտումներուն հետեւանքով՝ նաեւ Թուրքիոյ տրուած արժէքը՝ մեծ ու փոքր հակավերաքննականներու կողմէ, Մոնթրէօ: Այս վերջինը, մանաւանդ, որ կուգար Ինկիլըրի յանձնելու «բանալիները» Նեղուցներուն, որոնք քաղաքական այնքան մեծ արժէք մը ունին:

Եւ սակայն, Թուրքիան պէտք կը զգայ նաեւ իր զինուորական արժէքը ցուցադրելու: Մասնաւորապէս իր զինակիցներուն վրայ կ'ուզէ տպաւորել նաեւ իբրեւ պատերազմական - զինուորական արժէք: Ան կը ձգտի ապացուցանել թէ իրաւական եւ քաղաքական իրաւունքներէն զատ, զորս ձեռք ձգած է Նեղուցներուն վրայ, ունի նաեւ ուրիշ իրաւունք մը,— կազմակերպեալ զինուորական ուժի մը որ ի վիճակի է Եւրոպան բաժնուած պահելու Ասիայէն, եթէ կամենայ ինք՝ Ռուսիան մեկուսացնելու անոր արեւմտեան զինակիցներէն, կամ՝ ընդհակառակն դարձեալ իր կամքին համաձայն՝ զայն կապելու անոր արեւմտեան զինակիցներուն, ու ազդելու բոլոր այն քաղաքական հարցերուն վրայ, որոնք կապուած են Միջերկրականի ջուրերուն:

Այս է Թրակիոյ ռազմափորձերուն հետապնդուած առաջին նպատակը: «Անծանօթ սուզանաւ»ին երեւումը Մարմարայի մէջ Թուրքիան խռովեց երկու պատճառով,— Մոնթրէօյի շնորհած սեփական ապահովութիւնը հեգնուեցաւ, եւ, երկրորդ, այդ կերպով հզօր հակազդեցութիւն մը գործուեցաւ ռազմափորձերով հետապնդուած առաջին նպատակին դէմ:

Ռազմափորձերուն երկրորդ նպատակը հետեւեալն էր:

Սանճաքի խնդիրը լուծուեցաւ իրեն ի նպաստ: Անշուշտ, այդ լուծումը քաղաքական նպաստ մըն էր միանգամայն: Անգլեւիտալական վէճի օրերուն Լոնտոն մօտեցաւ Ինկիլըրի: Ու մինչեւ այսօր կը պահէ զայն իր քով: Մանաւանդ Միջերկրականի այս ալեկոծումի օրերուն: Պալքանեան ուխտը չի պահեր իր նախկին վիճակը: Ու ամէն մէկը կը փնտռէ զօրաւոր յենարան մը: Ասիոյ մէջ նոր ստորագրուեցաւ այլ ուխտ մը:

Թրակիոյ ռազմափորձերով, Թուրքիա կը ձգտէր աւելի ամրացնել իր այս կապերը: Պատերազմական գործողութիւններ, վարիչներու, երեսփոխաններու եւ լրագրողներու ներկայութիւն, ռազմափորձերու առթիւ անօրինակ աղմուկ, հրաւէրներ բոլոր զինակիցներուն եւ ուխտակիցներուն, ճաշկերոյթներ, ճառեր, ընդունելութիւն՝ Աթաթիւրքի կողմէ, տողանցքներ՝ Էտիրնէի եւ Պոլսոյ մէջ,— այս բոլոր արտաքին փայլերը կ'ապացուցանեն թէ Ինկիլըրի կը ձգտէր նաեւ իր զինուորական արժէքը ցուցահանելու:

Անշուշտ, այդ արժէքին գնահատումը գործն է մասնագէտներու: Իսկ այս վերջիններուն կարծիքները միայն կը գիտնան անոնք որ իրաւունք ունին տեղեկագիրներ ստանալու: Այն ինչ որ տեսակցութեանց ձեւով կ'ըսուի, յաճախ քաղաքականութիւն է, ընդունուած կերպ կամ հարկադրանք: Թրակիոյ ռազմափորձերուն առթիւ օտար ներկայացուցիչները անխտիր հիացում յայտնեցին: Եզրակացնենք, ուրեմն, որ կամ ռազմափորձերէն առաջ շատ գէշ կարծիք ունէին Թուրք բանակի մասին եւ կամ իրենց բանակները չունին այն արժէքը, ինչ որ տեսան Թուրք բանակին վրայ: Եւ սակայն, այդ կարծիքներուն իբրեւ հակադրանք եւ Թուրքերէն «Թան»ի խմբագրապետ Ահմէտ Էմին Եալմանի իսկ խոստովանութեամբ՝ «Թուրք ժողովուրդի մէջ շշուկներ շրջան կ'ընեն թէ ռազմափորձերուն առթիւ շատ մեծ գումարներ ծախսուած են, ու արդիւնքը եղած է զինուորականօրէն շատ աննպաստ ու թերի»...:

Մնաց որ, զինուորի մը յատկութիւնը բաւական չէ լաւ բանակ մը ունենալու համար: Ժամանակակից զինարուեստը կռուողին ձեռքը կուտայ հնարաւորութիւններ, որոնք «քաջութենէն» եւ «տոկունութենէն» տարբեր ընդունակութիւններ կը պահանջեն: Ֆրանսացի զինուորը աւելի քաջ է, քան Իտալացին: Բայց, օդային արագութեան մրցում մը, ահա, կը մտահոգէ Ֆրանսան ...: Անկէ զատ, արհեստագիտական միջոցները սահմանափակ ալ չեն: Իսկ պատերազմէն ասդին արմատապէս փոխուած են շատերը: Գործունէութեան ձեւն ու զարգացումի պահանջը՝ անոնց գործածութեանը համար կը հարկադրեն ապահովել կռուողներ, որոնք ունենան բնական ուշիմութիւն, եւ այդ բարդ ու ծանր գործածութիւնը իւրացնեն արուեստի մը հասնող չափով ու բծախնդրութեամբ: Արուեստ մը, որ կը պահանջէ նաեւ համապատասխան հրամանատարութիւն, անհրաժեշտ թիւով զինուորական արհեստագէտ ուժեր, մեքենականութեան ծանօթութիւն եւայլն:

Հանրապետական Թուրքիան, որ իր ուշադրութեան մեծ մասը նուիրած է իր բանակին, դեռ նոր է որ մեքենականացած ուժեր հանեց մէջտեղ: Մեզի անծանօթ կը մնայ թէ այդ ուժերը ինչ արժէք երեւան բերին գործածութեանը մէջ այն բոլոր գործիքներուն, որոնք այնքան աղմուկով ցուցահանուեցան,— հրասայլ, թնդանօթ եւն.: Ինկիլըրի, այս ռազմափորձերով, ուզած է ցոյց տալ նաեւ որ, արտաքին յաջողութիւններու կարգին, ինք ձեռք ձգած է նաեւ զինուորական - ներքին նուաճումներ:

Անկարելի է ժխտել, որ անիկա հոգ տարած է ստեղծելու կարգապահութիւն մը: Բանակը օժտած է շատ մը նորութիւններով: Ու «Մէհմէտճիք»ը, որուն «քաջութեան» յենած է ինք՝ ուզած է նոր ոգիով մը թրծել:

Թուրքիան, սակայն, նոր չէ որ միայն կամ մեծ մասով իր բանակին վրայ կեդրոնացուցած է իր ուշադրութիւնը: Երկիրը միշտ վտանգի տակ է եղած ու, հետեւաբար, միշտ ալ զայն փրկելու կանխահոգութիւնը ունեցած է կառավարութիւնը: Բանակի կազմակերպումի առաջին նախաձեռնութիւնը, Քամալէն ու Էնվէրէն առաջ, կը պատկանի Թոփհանէի եւ զինուորական վարժարաններու հսկիչ Չէքի փաշային: Անկէ յետոյ անընդհատ շարունակուած է այդ քաղաքականութիւնը: Եւ սակայն, թուրք «հերոս» բանակը միշտ ալ պարտուած է, բացառելով Սաքարիան կամ Ինէօնիւն, ուր յունական բանակը զոհ գնաց ներքին քայքայումի մը՝ ինչպէս մերը՝ Կարսի առջեւ ...:

Տրիպոլիս, Եէմէն, Սարըղամիշ, Տարտանէլ (զոհե՞րը), Արաբիա կամ Պաղեստին, Պալքանեան պատերազմ, հայեւթուրք բախումներ ու Քիւրտերը ահա ...

Այսօրուան Թուրքիան իր ռազմափորձերով յաջողա՞ծ է երեւան բերել ուժ մը որ յիշեցնել չտայ այս պարտութիւնները,— չենք գիտեր:

Ու կրցա՞ծ է ապացուցանել թէ ուշիմութիւնը, հնարաւորութիւնը, արագութիւնը, գործիքներուն ընտելացումը, մտաւոր կարողութիւնը, բայց ու առիթը արագօրէն գնահատելու անհրաժեշտութիւնը իւրացուած կամ գործադրուած է հասարակ զինուորէն մինչեւ վերին հրամանատարը:

Թուրք թերթերուն մէջ մենք միայն «մեծ յաջողութեանց» լուրերը տեսանք: Ու տեսանք նաեւ հրասայլերու, օդանաւերու, «քաջարար արշաւող» զօրագունդերու, ինչպէս նաեւ անխուսափելի նկարները Իսմէթին, բայց մանաւանդ Աթաթիւրքին,— սեղանի մը շուրջ, մէջտեղը քարտէս, ու «Առաջնորդին» ցուցամատը եւ պրպտած յօնքերը ...: Կամ՝ բարձրադիր, հեռադիտակին առջեւ միշտ ցուցամատը երկարած: Եւ կամ՝ պառկած մացառուտքի մը ետին ու — չէ՞ք ծիծաղիր — կրկին բազուկն ու ցուցամատը երկարած ...

Ցուցամատ, ցոյց, ցուցադրութիւն, — ահա յատկանիշներէն մին եւս Թրակիոյ ռազմափորձերուն մասնաւորապէս, եւ ժամանակակից Թուրքիոյ ընդհանրապէս ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԷՐՍԻՄԻ ՄԱՍԻՆ

Տէրսիմը հետախուզելու համար, անգլիական զինուորական լրտեսներ քանիցս այցելած են: Ատոնցմէ ամէնավերջիններն են փոխ - գնդապետ ՍԱՅՔՍը եւ հարիւրապետ ՍԻԼը:

Տէրսիմը շատ քիչ ուսումնասիրուած է: Անոր բնակիչները հետաքրքրական կրօնական հաւատալիքներ եւ աւանդութիւններ ունին, որոնք կրնան լոյս սփռել իրենց ցեղային ծագման մասին:

Հարիւրապետ ՍԻԼ կ'ըսէ որ Քղիի հայ առաջնորդներէն մին շատ լաւ ուսումնասիրած էր Տէրսիմի Քիւրտերը եւ այն գաղափարը կը յայտնէր թէ անոնք «զուտ հայկական ցեղէ են»:

ՏԷՐՍԻՄԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆԸ

Տէրսիմը աշխարհագրականօրէն Եփրատի երկու մեծ ճիւղերուն միջեւ կը տարածուի: Եփրատի հիւսիսի ճիւղը՝ Գարա Սու, եւ հարաւի ճիւղը՝ Մուրատ Սու կամ հայկական Արածանի կը կոչուի:

Տէրսիմի հիւսիսային արեւելեան սահմանը գծած կ'ըլլանք, երբ Քղիէն Բալումոր(*) եւ անկէ Երզնկա գիծ մը երկարենք: Տէրսիմի այդ հողամասը 7000 քռ. մղոն տարածութիւն մը ունի: Արտաքնոր կերպով, ամբողջութեամբ, լեռնային եւ խորտուբորտ է: Բարձրաբերձ լեռներու միջեւ կան խորունկ հովիտ ձորեր, անգլերէն V «վի» գրին ձեւով, վիթխարի խրամներ, որոնց մեծագոյն մասը խիտ անտառներով ծածկուած են: Այդ անտառները ընդհանրապէս կարճահասակ կաղնիներ են, կան նաեւ ամէն կողմ սրափուշեր, եւ վայրի տանձենիներ:

Կը տեսնենք ասդին անդին գետաձոր մը որ կը լայննայ կարճ հեռաւորութեան մը վրայ եւ գետը, որ քիչ առաջ աղմկալից հոսանքով մը կը խուժէր, կը դառնայ հեզասահ եւ խաղընթաց, գետ մը ոլորապտոյտ սահելով փարքի նմանող մարգագետիններու մէջէն, եւ գրկելով հսկայ կաղնիի ծառեր: Լեռներու բարձրաբերձ զառիվայրերը մեծաւ մասամբ անտառներէ զուրկ են: Եւ քրտական աշիրէթները կը գործածեն այդ տեղերը իբր արօտատեղի իրենց հօտերուն համար:

Տէրսիմի գիւղերը շատ աւելի լաւ կերպով շինուած են, քան Քիւրտիստանի միւս մասերու գիւղերը: Ուրիշ գիւղերու տները ընդհանրապէս ցեխէ շինուած հիւղակներու հաւաքածոներ են:

Տէրսիմի մէջ, տուները ընդհանրապէս քարաշէն են եւ լաւ կառուցուած: Տները երբեմն երկյարկանի են: Գիւղերը փոքր են եւ յաճախ կը բաղկանան քանի մը մանր գիւղակներէ, որոնք կը փռուին ցիրուցան ձորի մը երկայնքին:

Գիւղերը ընդհանրապէս հաստատուած են սքանչելի ընկուզենիներու եւ թթենիներու անտառներուն մօտը, որոնք զով ու կազդուրիչ շուք մը կը պարգեւեն յոգնաբեկ ճամբորդին:

Տէրսիմի մէջ գրեթէ ամէն տեղ ջուրը առատ է: Լեռներու մէջ կը բխին սառնորակ աղբեր, առուներ, վճիտ ու մաքուր, եւ աստուածային պարգեւ մըն են այդ երկրին մէջ յոգնաբեկ ճամբորդին համար: Հողամաս մըն է ան, ուր օրական հազիւ 12էն 15 քիլոմէթր կարելի է քալել: Հեռուները տեսնել գրեթէ անկարելի է: Եւ այդ պարագան կը դժուարացնէ անոր հողային - ֆիզիքական պատկերը լաւ կերպով ըմբռնելու: Ճամբաները հեռուէն կարելի չէ տեսնել: Երբեմն խիստ շփոթեցնող, մոլորեցնող ոլորապտոյտ դարձուածքներ կան: Ճամբորդի մը աչքերը, որոնք վարժուած են տեսնելու Քիւրտիստանի մերկ եւ խանձած լեռները, Տէրսիմի մէջ կը հանդիպին կանաչութեան մը, ովասիսի մը, եւ զովացնող շուքի մը, որ մարդ երախտագիտութեամբ կը յիշէ:

Տէրսիմը կը տարածուի Եփրատի (Գարա Սու) հարաւային եզերքէն, Ակնէն մինչեւ Բալումոր, եւ աւելի հեռուն դէպի արեւելք: Լեռներու հսկայ պատ մըն է ան 10,000էն մինչեւ 11,000 ոտք բարձր, որ կը կոչուի Մունզուր Տաղ կամ Մէրճան Տաղ: Այդ լեռնաշղթան կը կազմէ իրականօրէն Տէրսիմի հիւսիսային սահմանը: Այդ շղթային արեւմտեան լեռնամասը կը կոչուի Մունզուր Տաղ, որուն հարաւի ստորոտը տարածուող դաշտավայրէն երբ դիտենք, կը ներկայացնէ հսկայ պատ մը: Սեպ եւ ցից զառիվայրերը ակնրախ հակապատկեր մը կը ներկայացնեն հարաւի կանաչազարդ լեռներուն: Մէրճան Տաղը, որ այդ լեռնապատին շարունակութիւնն է, նմանապէս լերկ է, կը հակի դէպի հարաւային արեւելք եւ իր լեռնագծի խորտուբորտութիւնը կը մեղմանայ հետզհետէ շատ մը բարձր եւ սեպ լեռնագագաթներու շարքով մը:

Այդ լեռնային վիթխարի պատը անցանելի է միայն 4 կէտերէ: Այդ չորս անցքերը ծովի մակերեսէն 8,500էն մինչեւ 9,000 ոտք վեր գտնուող լեռնակիրճեր են, որոնք կ'առաջնորդեն դէպի Եփրատ գետի հովիտը: Այդ կիրճերը ձմրան եղանակին անանցանելի են: Այս կիրճերէն առաջինը՝ շատ ցից, ժայռոտ, դժուարանցանելի է եւ Օվաճըղի հովիտի արեւմտեան կողմէն կը տանի դէպի Քէմախ: Միմիայն ամառը անցանելի է:

Երկրորդ կիրճը դժուարանցանելի չէ: Կը կոչուի Տէվէ-Զուգուր-Կէտիկ: Կ'անցնի Օվաճըղի հովիտին արեւելեան կողմէն եւ կը տանի դէպի Երզնկա: Այդ կիրճը բաժանարար գիծ մը կը կազմէ Մունզուր եւ Մէրճան Տաղ լեռներուն միջեւ:

Վերոյիշեալ երկու կիրճերուն միջեւ կան ուրիշ երկու կիրճեր եւս, որոնք շատ քիչ գործածական են եւ անանցանելի են նոյնիսկ բեռնակիր կենդանիներուն համար:

Մունզուր Տաղի ստորոտը կայ Օվաճըղի քարոտ դաշտը, 3 մղոն լայնութեամբ, եւ 15 մղոն երկայնութեամբ: Այս դաշտին ծովի մակերեսէն բարձրութիւնն է 4,200 ոտք: Մունզուր գետը կը ճեղքէ այդ դաշտավայրին երկայնքէն, եւ արեւմտեան կողմէն ուրիշ ճիւղ մըն ալ կը միանայ սոր եւ ջուրը հետզհետէ կը շատնայ: Այդ ընդարձակ դաշտը գրեթէ անմշակ է, բաց առեալ քանի մը փոքր հողամասերէ, որոնք գիւղերու շրջակայքը կը գտնուին:

Մունզուր գետը Օվաճըղի դաշտը ճեղքելէ յետոյ՝ կը յառաջանայ դէպի արեւելք, յետոյ կը դառնայ դէպի հարաւ, եւ իր մէջ կ'ընդունի արեւելքէն եկող շատ մը մեծ ու պզտիկ գետեր: Մունզուր գետը գործնականապէս կ'ոռոգէ ամբողջ Տէրսիմը: Մունզուր գետի հոսանքը 1,000 ոտք վար կ'իջնէ եւ իր առատ ջուրերը կը թափէ Բերի գետին մէջ — Բերի քաղաքէն քանի մը մղոն դէպի արեւմուտք:

Տէրսիմի հողամասին ընդհանուր կազմուածքը կը ներկայացնէ մէջտեղերը կտրատուած լեռնաշղթաներու շարք մը, երկարելով դէպի արեւելք եւ արեւմուտք, եւ բարձրութիւնները իրարու ետեւէ, հետզհետէ կը նուազին մինչեւ ամէնէն հարաւի ծայրը գտնուող լեռնաշղթայի զառիվայրերը՝ ուր ալիքաւորուելով՝ կը յանգին Մուրատ կամ Բերի գետերուն:

Երբ օդը պայծառ ըլլայ, Խարբերդի բարձունքներէն կարելի է նշմարել Տէրսիմի տպաւորիչ լեռնապատկերը: Ճամբորդները կը հիանան այդ լեռներուն վրայ: Լեռներ, որոնք կը բարձրանան հետզհետէ, լեռնաշղթայ լեռնաշղթայի վրայ:

Ամփոփեց ՀԱՅԿ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(*) Բալումոր, որ Քղիի եւ Երզնկայի միջեւ կ'իյնայ եւ Քղեցիներու կողմէ կը կոչուի «Բոլոր Մորի»:

ՄԻՒՆԻԽԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ կայ, որ իր արտադրութեանց իբր նախանիւթ կը գործածէ արիւնը: Չորցնելով զայն, կ'ունենան տեսակ մը խմոր, որուն կուտան ուզուած ձեւը: Այդ արիւնախմորէն կը պատրաստուին կոճակներ, սանտրներ, հովանոցի կոթեր եւ հեռաձայնի ընկալուչներ: Ասոնցմէ զատ՝ տարրալուծուած արիւնով կը պատրաստուի տեսակ մը շոքոլա, որ կը փնտռուի Ճափոնի մէջ: Արիւնը կը հայթայթուի մորթուած կենդանիներէ:

×

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ անունով Հայ մը, Քանատայի Համիլթըն քաղաքին մէջ, վերջերս տօնած է իր հարիւրերորդ տարին: Երեք տարի առաջ իր շատ մը ակռաները քաշել տուած էր, բայց իր հարիւրամեակէն օր մը առաջ կը նշմարէ նոր ատամներու բուսնիլը: Մարտիրոս Թադոյեան ծնած է Պոլիս: 35 տարի առաջ հաստատուած է Համիլթըն իր զաւկին մօտ ապրելու: Այս երկարակեաց Հայը ամէն օր խոզի միս կուտէ, վիսկի ալ խմելով:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՍ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914–1924

Պատմեց թէ ինչպէս երեք օր երեք գիշեր բանտարկուած էին տասնեակ հարիւրաւոր հայ երիտասարդներով Քրպող կոչուած գիւղին ախոռներուն մէջ: «Դահիճները այսօր սկսան մէկմէկ Հայ դուրս հանել եւ գլխատել: Կարգը ինծի եկաւ: Երկու զինուած Քիւրտերու հսկողութեան տակ կը քալեմ դէպի այնտեղ ուր սոված դահիճները անհամբեր կը սպասեն: Մտածեցի փորձ մը ընեմ, ըրի եւ յաջողեցայ: Գարշելի Քիւրտին կողէն կախուած էր խոշոր սուր մը: Անմիջապէս խոյացայ վրան, քաշելուս պէս կուրծքին խրեցի: Քիւրտը նոյն վայրկեանին գետին փռեցաւ անկենդան: Զգեցի փախայ: Քիւրտին ընկերը վազեց ետեւէս, բայց շատ ուշ էր. ես պարտէզներուն մէջէն անցայ անտառ եւ հազար ու մէկ դժուարութիւններով եկայ այստեղ: Եթէ ձեզի չտեսնէի, ուղղակի գետը պիտի նետուէի:

Գալաճեանը տակաւին չէր աւարտած խօսակցութիւնը, ահա Քիւրտերը պաշարեցին մեզ: Գնդակները կայծակի նման սկսան որոտալ մեր վրայ: Ընկերներս դէպի գետը սկսան փախչիլ, որ շատ հեռու չէր, իսկ ես չկրցայ տեղէս անգամ շարժիլ: Փորձ մը ըրի, ոտքի ելայ բայց ի զուր: Քիւրտերը կարծեցին թէ բոլորս փախանք եւ այս պատճառով ընկերներուս ետեւէն գացին, առանց զիս նշմարելու: Քանի մը վայրկեան վերջ ոտքի ելայ եւ կաղն ի կաղ սկսայ զառիվերէն բարձրանալ, մտածելով թէ այլեւս ազատուած եմ: Հազիւ քանի մը քայլ առած էի, ահա քիւրտ լաճ մը ցցուեցաւ դէմս: Այս լակոտը, 13—14 տարեկան, սկսաւ բարձր ձայնով կանչել «Հայ կայ, Հայ կայ»: Վայրկենապէս չորս զինուած Քիւրտեր վրա հասան, բռնեցին զիս եւ մինչեւ գետին մօտ տարին: Մեր կեցած տեղը բաւական բարձր էր գետէն. մօտաւորապէս 10 մէթր վարէն կը հոսէր գետը: Քիւրտը հրամայեց որ հագուստներս հանեմ, սակայն՝ ես չհասկցայ:

Անգամ մըն ալ կրկնեց եւ ձեռքով ցոյց տուաւ որ մերկանամ: Հագուստներս հանեցի, գուլպաներս եւ կօշիկներս, միայն գիշերանոց շապիկս ու վարտիքս մնացին: Քիւրտը դարձեալ հրամայեց որ բոլորովին մերկանամ: Լացի, խնդրեցի, ոտքը ինկայ, բայց անօգուտ: Խնդրանքիս փոխան ուժգին ապտակ մը ստացայ, եւ ճարահատ բոլորովին մերկացայ: Քիւրտին մէկը մերկացուց արիւնոտ սուրը եւ ըսաւ.

— Ժամանակ չկայ, կտրենք այս Հայը եւ երթանք միւսները գտնել:

Այլեւս պարզ էր ճակատագիրս: Ուրեմն այս գազան Քիւրտը մէկ սուրով վերջ պիտի տար իմ խեղճ կեանքիս եւ յօշոտուած մարմինս այս բարձունքէն գետին կատղած ալիքներուն պիտի յանձնէր: Մինչ այս Քիւրտին մէկը ամուր բռնած էր թեւէս: Երբեմն գետին կատղած ալիքները դիտելով կը սոսկայի, իսկ գազան Քիւրտին արիւնոտ սուրը հազար անգամ աւելի կը վախցնէր զիս: Ի՞նչ կրնայի ընել... Եթէ միւս Քիւրտը ձեռքէս բռնած չըլլար, գետը պիտի նետուէի: Բա՛խտ, երբ Քիւրտը ուզեց ծխախոտը վառել եւ մէկ վայրկեան ձգել թեւս, ապառաժին բարձունքէն բոլոր ուժովս ցատկեցի վար: Չեմ գիտեր որքան ժամանակ գետին խորը մնացած էի: Մէկ էլ աչքերս բացի այս աշխարհ, սկսայ նայիլ, բայց ոչ ոք կրցայ տեսնել: Գետը զիս քշելով շատ էր հեռացուցեր, այնպէս որ այլեւս չէի նշմարեր ոճրագործ գազանները: Թէեւ տակաւին գետին կատղած ալիքներուն ծոցն էի, բայց եւ այնպէս սկսայ աղօթել Աստուծոյ որ զիս ազատեց գազաններուն ճիրաններէն:

Գետը հետզհետէ զիս ափին մօտեցուց եւ ահա ոտքերս այլեւս աւազին կը դպչէին: Վերջապէս դուրս ելայ ջուրէն, յոգնած, բոլորովին ուժասպառ եւ սկսայ ծառախիտ զառիվերէն բարձրանալ: Հազար ու մէկ դժուարութեամբ կրցայ բարձունքին հասնիլ: Պահ մը կանգ առի եւ ետ նայեցայ, որպէս իմ խորին երախտագիտութիւնս յայտնեմ ազատարար գետին: Եւ ահա ի՞նչ տեսնեմ,— գետը ընկերներէս հինգը առած կը տանի: Միայն սեւ մազերը կ'երեւային: Երբեմն կատաղի ալիքներուն տակ բոլորովին կը կորսուէին, երբեմն կ'երեւան: Այսպէս գետը առած կը տանի տարաբախտ ընկերներս, իսկ կատղած Քիւրտերը ցամաքէն գնդակներ կ'արձակեն ընկերներուս ուղղութեամբ: Երկաթէ սիրտ պէտք էր որ տոկար: Խորապէս յուզուած էի, սակայն ժամանակը շատ սուղ էր ինծի համար: «Մնաք բարո՛վ, տարաբախտ ընկերներ» ըսելով արցունքի թոյնը սրտիս ճամբաս շարունակեցի:

Առաջին անգամն էր որ բոկոտն կը քալէի մանաւանդ այսպիսի քարերու եւ մացառներու մէջ: Քալեցի բաւական երկար: Փոքր բլուրի մը կողէն կ'անցնի եւ տեղ - տեղ անտառներ կան: Հազիւ թէ անտառին մօտ հասած էի, հինգ զինուած Քիւրտեր Հայերուն արիւնոտ հագուստները ծրար կապած եւ իրենց կռնակին առած տուն կը վերադառնան, ես զգուշութեամբ անտառին մէջ նստայ: Բարեբախտաբար շուները զիս չտեսան եւ իրենց ուրախութեանը երգը երգելով անտառին կողէն անցան գացին:

Այստեղ եւս ապաստանեցայ, գազաններուն ձեռքէն:

Քիւրտերը հեռանալէն տասը վայրկեան վերջ, ոտքի ելայ եւ շարունակեցի ճամբաս: Երբ բլուրին միւս կողմը հասայ, տեսայ որ բաւական հեռուն երկու կիներ կը քալեն, եւ ինծի տարեկից փոքրիկ տղայ մը անոնց ետեւէն կը վազէր: Հասկցայ որ Հայ էին: Ստիպուեցայ բարձր ձայնով պոռալ — «Քոյրիկներ, ինծի սպասեցէք մինչեւ որ ձեզի հասնիմ»: Կիները չիմացան ձայնս, քանի որ բաւական հեռու էին, իսկ տղան աւելի մօտիկ ըլլալով, կանգ առաւ: Հակառակ իմ մերկ ու այլանդակ վիճակիս, տղան չվախցաւ: Տղուն քոյրը մեր գիւղը բերած էին, ուստի անմիջապէս ճանչցայ: Մեր գիւղին տանիքները շատ վէդ խաղացած էինք միասին: Քով քովի քալեցինք եւ կէս ժամէն հասանք երկու կիներուն: Երկուքն ալ մեր գիւղացի էին: Մէկը Գալաճեան Մամբրէին կինն էր, իսկ միւսը Ալօեան Պօղոսին աղջիկը: Գիտէի տարաբախտ Մամբրէին պատահածը, դեռ երկու ժամ հազիւ անցած էր անկէ բաժանումս, բայց բան չպատմեցի կնոջը: Կիները իմ մերկութիւնս տեսնելով մեղքցան, բայց ի՞նչ կրնային ընել, քանի որ իրենք ալ կողոպտուած էին:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(10)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

—.—

ԽՄԲ.— Կիրակի օր, տարեկան ուխտագնացութեան առթիւ, Անդրանիկի գերեզմանին վրայ հետեւեալ փրանսերէն ճառը խօսեցաւ պ. Հրանդ Փասըրմաճեան, որդին ողբացեալ Արմէն Գարոյի.—

«Մեր Ֆրանսացի բարեկամներուն համար, որ ներկայ են այստեղ, Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը պարտականութիւն տուաւ ինծի քանի մը խօսքով ներկայացնել գործն ու կեանքը Անդրանիկի, այն մարդուն, որուն երկաթէ նկարագիրը, ողբերգական պահերու մէջ, մեր ժողովուրդին համար խաղաց միաժամանակ օրինակի մը եւ ապաւէնի մը դերը:

Երիտասարդութեան տարիքը հազիւ թեւակոխած՝ Անդրանիկ լքեց իր ծննդավայր գիւղը, Թրքահայաստանի մէջ, միանալու համար հայ մարտիկներուն, այն յեղափոխականներուն, որոնք առաջին անգամն ըլլալով, մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, բարձրացուցին ըմբոստութեան դրօշը ընդդէմ բռնապետութեան եւ հարստահարիչներուն: Լեռնէ լեռ շրջելով, զէն ի ձեռին, անոնք անդադար կռիւ մղեցին ընդդէմ մեր հարստահարիչներուն:

Անոնց նշանաբանը կը կազմէր.— Մահ կամ Ազատութիւն: Իրաւ է թէ անոնք յաճախ Մահը գրկեցին, բայց անոնք կը մտածէին թէ օր մը իրենց ժողովուրդը պիտի գրկէր Ազատութիւնը այս անհաւասար կռիւին մէջ, անոնք գիտէին թէ պիտի չկարենային յաղթել Թուրքիան մի-մինակ իրենց ուժերով, բայց իրենց յաղթանակը կը կայանար այն յամառութեան մէջ որ երբեք պիտի չյայտարարէին թէ պարտուած են, այլ անվերջ պիտի շարունակէին կռիւը:

Այս մարտիկներուն մէջ, ամէնէն յանդուգն, միաժամանակ ամէնէն մեծն էր Անդրանիկ: Առանց զէնքը պահ մը վար դնելու, ան կռուեցաւ քաջութեամբ, կորովով, անխոնջ խիզախութեամբ մը մեր երկրին բոլոր ռազմադաշտերուն վրայ եւ իր դէմքը, որ դիւցազնական դարձած էր այլեւս մեր ժողովուրդին համար, ընդմիշտ կապուած կը մնայ Վանի, Մուշի հովիտին դիւցազնամարտերուն, ինչպէս եւ Սասունի մեծ ապստամբութեան, որուն ղեկավարն էր:

Երբեք վար չդրաւ զէնքը: Երիտասարդ-Թուրքերու յեղափոխութենէն վերջն անգամ (1908), Պալքանեան պատերազմին, Անդրանիկ իր սուրը դրաւ Պուլկարներու տրամադրութեան տակ եւ կռուեցաւ անոնց դրօշին տակ ընդդէմ մեր դարաւոր թշնամիին:

Երբ ծագեցաւ ընդհ. պատերազմը, Անդրանիկը կը տեսնենք առաջին շարքին մէջ այն կամաւորներուն, որոնք եկան Կովկասի ռուսական բանակին մէջ կազմել հայ կամաւորական գունդեր, կռուելու Դաշնակիցներու դատին համար:

Գլուխն անցնելով հայ կամաւորական գունդերէն մէկուն, Անդրանիկ մեծ փառքերու կ'արժանանայ այն բազմաթիւ կռիւներուն, մասնաւորաբար Տիլմանի ճակատամարտին մէջ, ուր արիւնալի պարտութեան մը մատնէ Թուրք կանոնաւոր բանակ, որուն կը հրամայէր Թուրքիոյ յոյսերէն մին, Խալիլ փաշա:

Երբ ռուսական յեղափոխութեան հետեւանքով (1917) կազմալուծուեցան ռուսական բանակները եւ քաշուեցան արեւելեան ռազմաճակատները, Հայերը փորձեցին իրենց ուժերով վերակազմել Կովկասեան ռազմաճակատը, փակելու համար, Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ առջեւ, Կեդր. Ասիոյ ճամբան, ուր այս պետութիւններ կ'ուզէին խաղալ պատերազմին բախտորոշ ռազմախաղը:

Անդրանիկ, որուն Ռուսերը տուած էին զօրավարի աստիճան, այդ դիմադրութեան ոգեւորիչ առաջնորդներէն մին դարձաւ: Մենք զինք կը տեսնենք, այդ օրերուն, Էրզրումի, Սարըղամըշի, Քարա-Քիլիսէի ռազմադաշտերուն վրայ: Ճակատամարտեր կան զորս կարելի չէ շահիլ, բայց եւ այնպէս նոյն իսկ նման ճակատամարտերու մէջ Անդրանիկ կ'ուզէր կռիւը շարունակել մինչեւ վերջ:

Պաթումի դաշինքը, զոր Թուրքիա մեզի պարտադրեց դանակը դրած մեր կոկորդին, Անդրանիկ զայն պատուելու ճանճրոյթն անգամ յանձն չառաւ, այլ պարզապէս մերժեց կարդալ: Իր բանակին մնացորդովը, որ միշտ սարսափ կը պատճառէր, ան քաշուեցաւ Ղարաբաղի լեռները, ուր շարունակեց դիմադրութիւնը մինչեւ Զինադադար:

Այսպէս իր դէմքը կ'անցնէր պատմութեան:

1918ի գարնան եւ ամրան, պատերազմի ամէնէն ճգնաժամային պահերուն, երբ Դաշնակիցները քիչ մնաց որ կորսնցնէին պատերազմը, Անդրանիկ արտակարգ ծառայութիւններ մատոյց անոնց դատին, այնքան որ իբրեւ երախտագիտութեան նշան, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը, Փուանքարէ, 1919ին Անդրանիկի տուաւ պատուոյ լեգէոնի սպայի շքանշանը:

Ամէնուն ծանօթ է որ դէպքերու ընթացքը մեզի չբերաւ մեր յոյսերուն պսակումը: Տակաւին կը պատմէ թէ հողմէկական լեգէոնները, պատերազմի մը երեկոյեան, չկրցան դրօշ անկել Գերմանիոյ թաց հողին մէջ: Մենք, Հայերս ալ, յետպատերազմեան քաղաքականութեան լպրծուն գետնին վըրայ, այս ցեխին մէջ, չկրցանք անկել մեր ազգային ցանկութեանց դրօշը:

Անդրանիկ տարերային ուժ մըն էր, ուժ մը որ կուգար ժողովուրդին ընդերքէն, եռեւեփուն ուժ մը, որուն մէջ թաթխուեցան ու վերանորոգուեցան, ճգնաժամային պահերուն, մեր ժողովուրդին նահանջող ցանկութիւնները

Հրաշք մըն էր այս մարդը, որուն կեանքը եւ գործը բարձրացան միջազգային ամենակարեւոր դէպքերու աստիճանին: Զայն հասկնալու համար՝ պէտք է զայն կապել հայկական հողին: Որքան հրաշալի, նոյնքան բիրտ, Անդրանիկ կապուած էր հայկական հողին, իր գիւղացիական ծագումին, իր զօրաւոր արմատներուն ամբողջ ուժովը եւ խորութեամբը:

Պատերազմէն վերջ քաշուեցաւ Միացեալ-Նահանգներ: Ամբողջ ժողովուրդը անոր մէջ կը տեսնէր իր պետը, որ օր մը պիտի կրնար ստանձնել նոր պատասխանատու պարտականութիւններ: Ճակատագիրը տարբեր տնօրինեց:

Անդրանիկ շատ կռուած էր, շատ պայքարած, շատ տառապած: Անիկա մաշեցուցած էր ինքզինք ուժ մը աւելցնելու համար ազգային ուժերուն, լոյս մը աւելցնելու համար այն լոյսերուն վրայ, որոնք կը նպաստեն մարդկային բարձրացումին: Այսօր հաւաքուած ենք այս շիրիմին մօտ, որ մեզի կը խորհրդանշէ միաժամանակ վիշտեր եւ յոյսեր: Հաւատքով ողջունենք ապագան, դէպի որուն դարձած էր Անդրանիկի վերջին նայուածքը:

Նոր օրերու այս ոգեւորիչ պետին, հայկական վերածնունդի այս մեծ արհեստագէտին, այս մեծ գործաւորին գաղափարները, օրինակները, աւանդութիւնները կարելի չէ թաղել այս գերեզմանին մէջ իրեն հետ: Անոնք կը մնան մեզի համար, մեր ժողովուրդին համար ապագան կերտելու պայմաններէն մին:

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

—.—

ՆԻՍ.— Գիտէք որ Նիս են Կ. Խաչի տղաքը երկու ամիսէ ի վեր, կարդացեր էք «Յառաջ»ի մէջ անոնց անցուցած կեանքը զանազան այցելուներու կողմէ գրուած: Կ'ուզէի ես ալ ուխտաւորի նման երթալ օր մը անցընել իրենց հետ, քաղաքին ծայրը, Lavalier, ուր իրենց բնակարանը նոյնքան մօտ է կապուտոյն Միջերկրականին որքան սա շքեղ եւ ամրափակ դղեակները հայ հարուստներուն, որոնք փակ են ամառը, իրենց սրտերուն նման, հաստ պատերով շրջապատուած ինչպէս իրենց խիղճը:

Սեպտ. 5ի կիրակին հանդիսաւոր օր էր իրենց համար, հանդէս էին պատրաստեր, մանկական հանդէս, վարձելով մօտակայ սրահ մը ամէն յարմարութիւններով: Նայուածք մը բաւական է 53 երախաներէ կազմուած այդ խումբին վրայ, հագուած-սքուած, հաստատելու օրուան հանդիսաւորութիւնը եւ իրենց ուրախ-զուարթ տրամադրութիւնը: Եւ ի՜նչ պատկերներ կը ներկայանան աչքիս յանկարծ: «Հոգ չէ», կը մտածեմ ինքնիրենս, թող փակ մնան կամ սպանիացի տղոց տրամադրուին քու հարուստներուդ կալուածները, հոգ չէ դարձեալ որ տարիներով օտար մանուկներու գաղութներ հիւրասիրուին, կաթ եւ հաց մատակարարուի անոնց ամիսներով քու հարազատներուդ սեփական կալուածներուն մէջ, հոգ չէ որ Ցուցահանդէսին եգիպտական տաղաւարը զարդարեն քու ազգիդ հարստութիւնները ամենակոպիտ ձեւով մերժելով ձեզի պզտիկ նուէր մը անգամ. ողջ մընայ Կապոյտ Խաչը որ տասը դուռ ափ է առեր, նոյն իսկ օտար դուռներ եւ ապահովեր է ձեզի առատ սնունդ, արեւ, օդ եւ սա հրաշալի կապոյտը երկինքին ու ծովուն»:

Զուարթ ու թնդացնող երգը տղոց կը խլէ գիս տխուր խորհրդածութիւններէս: Առոյգ քայլերով, դրօշները իրենց ուսին ներս կը մտնեն սրահէն ու հանդիսականներուն առջեւ տողանցքէ մը վերջ կը գրաւեն իրենց տեղերը: Հանդիսականներ, այս ալ ուրիշ պատմութիւն, նոյնքան տխուր: Շատ չարչարուելու պէտք չկայ համրելու համար սա ոչ իսկ «կոկիկ» ըսուելու արժանի բազմութիւնը, մեծ մասով օդափոխութեան եկողներ: Ի զուր աչքերը դուռը կը սպասեն Մարսէյլցիներուն, անոնք ալ օրինակեր են կարծես Սիմիէցիներու բարքերը. չէ՞ որ Աստուածածնի տօնը օրը դղալ իսկ չեն տուած տղոց՝ «հասարակ տեսակները» չունենալով: Ո՞ր մէկ ցաւը, ո՞ր մէկ վիրաւորանքը տանիս, եթէ չըլլան սա հրաշալի հայորդիները որոնք երգով, պարով, արտասանութեամբ կը զուարթացնեն հոգիդ: Երեք շաբթուան ընթացքին կայանին երկու փորձուած ուսուցչուհիները, Տիկ. Օ. Քրմոյեան եւ Տիկ. Հերմինէ Բաբերդեան այդ հոսկէ հոնկէ հաւաքուած տղաքը մարդեր են, այնպէս որ մարդ կանոնաւոր դպրոցական հանդէսի մը ներկայ ըլլալու հաճոյքը կ'ունենայ: Բան պակաս չէ. մեներգ, եւ ինչ հաճելի, փոքրիկ Լուսպարոնեանէն եւ Արփինէէն, պար բոլորին ծանօթ Գեղուհիէն որ պատահմամբ հոն է այդ օրը, արտասանութիւններ մեծ թէ փոքր, Սիամանթօ, Զարենց եւ Թումանեան (Շարապխանեան, Քրմոյեան եւ Օր. Տէր Թովմասեան), թատերախաղ, թէ լուրջը (Իշխան), թէ զուարթը (Թիք-թաք): Թոյլ տուէք սակայն որ յիշեմ հոս փոքրիկ անուն մը, Այլին Մատթէոսեան, ողբացեալ Հմայեակ Մատթէոսեանի 8 ամեայ աղջնակը որ իրական փոքրիկ դերասանուհիի նման իր բնական եւ հարազատ խաղարկութեամբ զարմացուց բոլոր ներկաները, նոյնիսկ օտարները, որոնք բառ մը հայերէն չհասկնալով, խանդավառութեամբ կը ծափահարէին բոլոր դերակատարները, բոլորն ալ յաջող:

Կատակերգութիւնը նոյնպէս խնամովպատրաստուած փայլեցուց Օր. Փանոսեանը եւ մանաւանդ Ստեփանը, որ իր խլած քրքիջներով մոռցուց նոյն իսկ հսկող տիկիններուն իր բոլոր անառակութիւնները:

Մոլիէռի «Ագահ»էն տեսարան մը ֆրանսերէն, Ռուբէն Մելիք Մինասեանէ եւ Ժիրայր Տէր Թովմասեանէ կրնար գոհացնել ամէնէն դժուարահաճ հանդիսականները:

Այս բոլորը ընդմիջուած խմբական գեղեցիկ երգերով, ներդաշնակ եւ աշխոյժ երգուածքով, շատ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ պահեցին սրահը երկու ժամ: Առանձին յիշատակել կ'արժէ տղոց մարզանքը, որ իր առօրեայ անհրաժեշտութեան հանգամանքէն ելած, գեղեցիկ գեղարուեստական տեսարան մըն էր պարզապէս: Բոլորը յիշել, բոլորին համար գտնել յարմար բացատրութիւն մը դժուար է, այնքան լաւ էր ամբողջութիւնը: Կը մընար շնորհաւորել թէ պատրաստողները, թէ կայանի ամբողջ պաշտօնէութիւնը որոնք անձնուիրաբար ստանձնած էին այդքան դժուարին, ծանր եւ պատասխանատու աշխատանք:

Խօսք չեմ կրնար գտնել Կապոյտ Խաչին համար. կ'ուզեմ թուել սակայն քանի մը տեղեկութիւններ որոնք պիտի գան լրացնել մեր տպաւորութիւնը թէ նոյն օրուան հանդէսէն եւ թէ ընդհանրապէս այս գեղեցիկ ձեռնարկին մասին:

Երրորդ տարին է աս. առաջին խումբը Նիս բերուած է 935ի ամրան, 42 մանուկներ կրցած են օգտուիլ այդ տարին, որուն համար ծախսուած է 12,000 ֆրանք: Երկրորդը՝ 936ին դարձեալ Նիս, երկու խումբերով, 35ական մանուկներ Փարիզէն, շրջականերէն եւ գաւառէն. ընդամէնը 70 մանուկներ վայելած են գեղեցիկ օդափոխութեան մը բոլոր առաւելութիւնները: Ծախք եղած է 20,000 ֆրանք: Երրորդը այս տարի. նոյնպէս երկու խումբեր, առաջինը 42, երկրորդը 53 բոլորը 95 երախայ բերուած են Նիս, նախատեսուելով 30,000ի ծախք մը: Ուրեմն այս ձեռնարկին վրայ Կապոյտ Խաչը ծախսած է 62,000 ֆրանքի գումար մը, որուն հայթայթման համար Տրջ. Վարչութեան եւ Մասնաճիւղերու թափած ջանքերը շնորհաւորել կը մնայ բոլորիս:

Քաջալերե՞լ, աւելորդ է յանձնարարել, ամէն սիրտ ունեցող Հայ գիտէ իր պարտականութիւնը եւ պէտք է գործնապէս ապացուցանէ զայն:

Ա. Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 սեպտեմբեր).

— «Թրակիոյ շրջանի թաղականութիւնները մեզմէ տեղեկութիւններ կ'ուզեն վարժարանական հարցի մասին: Պէտք եղածէն աւելի մանրամասնութիւններ տալէ առաջ արդէն ու հրատարակեցինք կրթական նախարարութեան պատրաստած եւ պաշտօնաթերթին մէջ լոյս տեսած պարտաւորիչ օրէնքի մեզի վերաբերող մասը:

Այնքանը երբեւ բաւարար եղած չէ ազգային մարմիններու համար, որոնք շփոթութեան մատնուած ըլլալով, լըրացուցիչ մանրամասնութիւններ կ'ուզեն, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Ըստ մեզ, շփոթութիւնը անտեղի է: Մեզի համար կարեւորն այն է որ ազգային վարժարանները պիտի վերաբացուին որեւէ ձեւի տակ, որպէսզի սերունդը շարունակէ տոհմային կըթութիւն ստանալ, օրէնքին սահմանած չափով:

Ոչ մէկ ազգային իշխանութիւն, իրաւունք չունի իրեն ենթակայ վարժարանին դուռը փակելու ինչ ինչ արդարացումներով: Եթէ օրէնքը չի ճանչնար համայնական վարժարանները, կ'արտօնէ սակայն որ անոնք վերաբացուին անհատական կամ մասնաւոր ձեւի տակ: Օրէնքը կը թոյլատրէ որ հայերէն լեզուն իբր մայրենի լեզու դասաւանդուի հայ ուսուցիչներու կողմէ, դարձեալ նոյն օրէնքը կ'արտօնէ որ հայ վարժարանները ունենան հայ տնօրէններ, որ կրնան հելլենահպատակ չըլլալ:

Կը հասկնանք թաղականութիւններուն եւ հոգաբարձութիւններուն մըտահոգութիւնը: Անոնց սեղանին վըրայ անմիջապէս գլուխ կը ցցէ պիւտճէի հարցը, որ մեծագոյն մղձաւանջն է մեր ազգային մարմիններուն:

Անոնք կը վախնան որ հայերէնի դասաւանդութեան պահերուն կըճատումը անհրաժեշտ պիտի դարձնէ մաս մը հայ ուսուցիչներու անպաշտօն թողուիլը եւ անոնց տեղ հելլէն ուսուցիչներու տեղ տրուիլը:

Ասիկա հասկնալի է, սակայն առաջ ալ գրեցինք այս սիւնակներուն մէջ թէ քանի մը տասնեակ հայ ուսուցիչներ հարկադրաբար անգործ պիտի մնան: Անոնց պաշտօնները պիտի գրաւեն հելլէն ուսուցիչները, որոնք պիտի վարձուին ազգային իշխանութեան անպաշտօն ներկայացուցիչներուն կամ վարժարանի արտօնատիրոջ կողմէ:

Թաղականութիւնները վախնալու շատ պատճառներ չունին. այն թոշակով՝ որ կը պաշտօնավարէր հայ ուսուցիչը, կարելի է վարձել յոյն ուսուցիչն ալ: Մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ Յունաստանի մէջ յոյն ուսուցիչներու գերարտադրութիւնը մտահոգիչ ըլլալու աստիճանին հասած է:

Աթէնքի մէջ այս դժուարութիւնը գոյութիւն չունի. կարելի է 1000-2000 տրախմիով նախակրթարանի համար հելլէն ուսուցիչ վարձել:

Թաղականութիւնները պէտք չէ վարանին այս փոքր դժուարութիւններուն առջեւ եւ անմիջապէս պէտք է խնդրագիր տան անհատական վարժարանի արտօնութիւն ստանալու համար»:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

—.—

Կիրակի 5 սեպտեմբեր Հ.Մ.Ը.Մ.ի Առաջին խումբը գովելի յաջողութիւն մը ձեռք բերաւ, հաւասար խաղարկութիւն մը ցոյց տալով A. S. Courbevoieի ուժեղ Ա. խումբին դէմ որուն հետ հաւասար մնաց (2—2), արժանանալով ներկաներու գնահատանքին:

Սոյն արդիւնքը Փարիզի Ֆութպոլի առաջնակարգ խումբերու ղեկավարներուն ուշադրութիւնը գրաւեց: Անոնց մէկը փութացած էր մեզ հրաւիրել յառաջիկայ կիրակի, 12 սեպտեմբեր մրցելու իրենց Ա. խումբին F. C. Essonnesի դէմ որ կը գտնուի մայրաքաղաքէն 33 մղոն հեռու դէպի հարաւ: Այս խումբը կը պատկանի Փարիզի Promotion division d'honneur դասակարգին:

Ժամադրութիւն ժամը 12.45 Gare de Lyon., մէթրոյին ելքը, շոգեկառքը կը մեկնի 13.21:

** Պահեստի խումբն ալ իր կարգին պիտի վերսկսի, եղանակիս իր անդրանիկ մրցումը կիրակի 12 սեպտ. C. A. Françaisի պահեստի խումբին դէմ Վէնսէնի անտառին մէջ. Քաթուչըրի կոչուած տեղը: Ժամադրութիւն 13.30ին Château de Vincennes.

Միսակ Երանեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Արեւմտոցի ժամանակն էր: Կարաւանապետը հազիւ գիւղ մտած էր, երբ նկատեց գիւղի արտասովոր եռուզեռը, եւ խորհելով թէ՝ Խաստուրի մէջ գիշերելու հազիւ թէ տեղ կրնայ գտնալ, առաջնորդող ջորիի գլուխը դարձուց եւ ուղղուեցաւ դէպի մօտակայ Չէթկան գիւղը:

Լեւոնը հրաժեշտ առնելով ճամբորդական ընկերներէն, թեթեւ պայուսակը ձեռքին Խաստուր մտաւ: Գիւղը հարսանեկան կերպարանք առեր էր: Իրարու ետեւէ սայլեր կը հասնէին բեռնաւորուած տօնական բազմութեամբ, այրերով, կիներով, ճիժ ու պժերով: Եկողները եւ զանոնք դիմաւորողներու ուրախ բացագանչութիւնները լեցուցած էին մթնոլորտը: Փողերը, տները, երդիքները՝ աղմուկ եւ շարժում: Լեւոնը փողոցի մէջ պահ մը շուարած կանգ առաւ: Ինչո՞ւ այդ արտակարգ եռուզեռը, տօնական տրամադրութիւնը գիւղին մէջ:

— Ա՜յ տղայ,— ձայնեց Լեւոնը քովէն անցնող պատանիի մը,— ա՛յ տըղայ, մէկ էստեղ արի:

— Հա՛ ախպէր,— ու պատանին մօտենալով հետաքրքրութեամբ նայեցաւ հաշմանդամ օտարականին, որ ինչպէս կ'երեւէր ղարիպ անցորդ մըն էր,

— Հա՛ ախպէր, ի՞նչ կ'ուզես:

— Տղա՛յ, Խաստուրցի՞ ես:

— Հօ հօ՛, հա՛մ Խաստուրցի, հա՛մ էլ տէրտէրի թոռ,— ծիծաղելով պատասխանեց կայտառ պատանին:

— Որ էդպէս է,— տղու գլուխը շոյելով հարցուց Լեւոնը,— կրնա՞ս գիս տանիլ Առիւծ Գեւոյի մօտ:

Տղան աչքերը մեծ մեծ բանալով վերէն վար չափեց խօսակիցը, խեղճ ղարիպ մը որ կ'ուզէր Առիւծ Գեւօն տեսնել. մէկ երկու վայրկեան տատամսոտ լռութենէ վերջ, վստահ լինելու համար հարցուց.

— Մեր բէկի՞ մօտ:

Զարմանալու կարգը Լեւոնին էր, այդ ինչ բէկի մասին կը խօսէր տղան:

— Բէ՞կ, տղայ ի՞նչ բէկ, ես Առիւծ Գեւօն կ'ուզեմ տեսնել:

— Մեր բէկն է,— հպարտութեամբ պատասխանեց պատանին, զարմանալով որ կրնար գտնուիլ անգիտակ մէկը, թէ՝ Խաստուրի բէկը ո՛վ է:

Թեթեւ ժպիտ մը խաղաց Լեւոնի դաժան դէմքին վրայ. Անշուշտ եթէ Խաստուրը բէկ մը պիտի ունենար, Առիւծ Գեւոյէն լաւագոյնը չէր կրնար ունենալ:

— Լա՛ւ, երթանք բէկի տունը,— համաձայնեցաւ Լեւոնը, եւ թեթեւ պայուսակը վերցնելով՝ կաղալով ընկերակցեցաւ պատանիին:

— Ձեր գիւղին մէջ դպրոց ունի՞ք, ինքդ դպրոց կը յաճախե՞ս:

— Այո՛, պարոն,— գլուխը քերելով պատասխանեց տղան, որ սարսափահար նորէն վերէն վար քննեց Լեւոնը, ինքն իրեն մտածելով. «Եթէ բէկը կ'ուզէ տեսնել, եւ իմ խալ չհասկցած «յաճախել» բառը գիտէ այս մարդը, ուրեմն գեղական մը չէ, ո՛չ ալ դարիպ ճամբորդ մը. լինի չլինի, կամ վարժապետ է, կամ ազգային մարդ է:

— Իսկ ձեր դպրոցի տնօրէնը ո՞վ է,— մտերմօրէն հարցուց Լեւոնը, տղու ինքնավստահ պատասխաններէն ախորժելով:

— Մեր բէկը,— առանց տատամսելու, հպարտութեամբ պատասխանեց պատանին:

Հազիւ ծիծաղը կրցաւ զսպել Լեւոնը: Առիւծ Գեւօն անգրագէտ էր. իր նամակները ուրիշներ կը գրէին, եւ սակայն պատանին այնքան ինքնավստահօրէն կ'ուզէր հաւատացնել որ բէկն էր դպրոցի տնօրէնը:

— Ուրեմն ձեր ուսուցիչը բէկն է,— հանաքով հարցուց Լեւոնը:

Տղան զարմացած նայեցաւ օտարական մարդուն, որուն մասին կազմած գաղափարը կ'երեւի վերադնահատութեան պէտք ունէր: «Էդպէս էլ խամ հարցո՞ւմ: Ինչպէ՞ս թէ բէկը ուսուցիչ լինի: Ախր բէկը գիւղի բէկն է, վարժապետն ալ աշակերտներու դաստուող վարժապետը»: Տղու դէմքին շարաճճի ծիծաղ մը ուրուագծուեցաւ. «էն մարդը որ էդքան բան ալ չէր հասկնար, էլ ինչի՞ս ազգային մարդը կրնայ լինել»: Առանց կողքէն քալող Լեւոնին նայելու՝ տղան արագացուց քայլերը, սաստիկ փոշմանած զայն «պարոն» կոչելուն՝ փոխանակ հա մեւտ ախպէրի:

Արեւմտոցի պահն էր: Թահար կէտուկի ուղղութեամբ, ոսկեզօծուած ամպի բարակ շերտերու արանքէն, արեւի կարմիր գունդը հանդարտօրէն կը սուզէր լերան ետին: Եկեղեցիի շուրջը մեծ բազմութիւն մը եռ կուգար. դհօլ զուռնայի ձայնը համաչափ ոմբոմբոցով կ'առաջնորդէր պարողներու շարժումները: Հանդէպն տաւարի վերադարձով գիւղի փողոցներու կենդանութիւնը կրկնապատկուեցաւ: Մթնոլորտը ծանրացաւ անհնարի ժխորով: Դհոլ զուռնան, ճռնչացող սայլերը, տաւարի վերադարձի պատճառած սովորական գոռում գոչումը, հարկերաւոր երեխաներու բարձրացուցած աղմուկը, ասոնք բոլորը մէկէն չոքեցան գիւղի վրայ:

— Անունդ ի՞նչ է,— ձեռքը տղու ուսին դնելով հարցուց Լեւոնը:

— Աչո՛տ, քու ծառան,— համարձակօրէն պատասխանեց պատանին:

— Աչո՞տ, լաւ անուն է. ա՛յ, կրնա՞ս յիշել հայոց պատմութենէն Աչոտ անունով նշանաւոր մէկը:

Պատանին քայլերը դանդաղեցուց, կրկին անգամ վերէն վար չափեց այդ օտարականը, որ Հայոց պատմութենէն կը խօսէր, եւ կ'երեւի նորէն նըպաստաւոր կերպով տրամադրուած, դասաւանդութեան ժամանակ պատասխանելու ձեւով, միօրինակ ձայնով մը ըսաւ.

— Այո՛, պարոն, Բագրատունի Աչոտ Երկաթը, որ երեսուն հայդուկներով ջարդեց արաբական բանակը:

— Հայդուկներո՞վ,— քմծիծաղով մը հարցուց Լեւոնը,— այն ժամանակ հայդուկներ կայի՞ն:

— Այո պարոն, տակէ աւելի առաջ ալ կային: Երբոր Հայկ Նահապետը,— միեւնոյն միալար ձայնով շարունակեց պատանին,— Բէլի հրուէրը չընդունեց, հաւաքեց իր երեք հարիւր հայդուկները, ինկաւ Բէլի հզօր բանակի վրայ, եւ ջարդեց զանոնք, մինչեւ վերջին մարդը:

«Առիւծ Գեւոյի դաստիարակութեան շնորհքը կը փայլի», մտովի խորհեցաւ Լեւոն ժպտելով եւ դառնալով հարցուց տղուն:

— Իսկ կրնա՞ս ըսել թէ ինչո՞ւ գիւղը ա՛յնքան օտարականներով լեցուած է:

—Ցորե՞ կը հարցնես,—զարմացած հարցուց պատանին,— պա՛, դու հայ քրիստոնեայ չե՞ս...

— Անշո՛ւշտ հայ քրիստոնեայ եմ,— թէեւ Լեւոնի համար շատ դժուար էր գուշակել կապը իր հայ քրիստոնեայ լինելու եւ գիւղի բազմութեան միջեւ:

— Որ էդէնց է,—արդէն յաղթական հովեր առած պատասխանեց պատանին,— էգուց ի՞նչ օր է:

— Կիրակի:

— Սուրբ Աստուածածնայ կիրակին,— Լեւոնի կիսատ պատասխանը լրացուց պատանին:

— Օ՜:

— Հըպը՛, մեր Սուրբ Աստուածածնայ վանքի տօնախմբութիւնն է, մահմանի էն կողմէն, Կաղզուանէն, Կարսէն, մինչեւ Պայազիտէն ուխտի կուգան, էս շրջակայքի գեղերանց հայն էլ, քիւրտն էլ, Փրանկն էլ: Էգուց խաղողն էլ պիտի օրհնուի:

Արդէն հասած էին գիւղը երկու մասի բաժնող փողոցի վերի ծայրը: Հոն ընդարձակ հրապարակ մը կը բացուէր, որու կեդրոնը կը գտնուէր հինաւուրց գերեզմանոցով մը շրջապատուած հոչակաւոր Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին: Եկեղեցիին շուրջը բազմաթիւ սայլեր շարուած էին, որոնց վրայ կապերտ կամ սաւան փռելով գիւղի մէջ տեղ չգտնողները կը պատրաստուէին գիշերել:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Առիթ ունեցայ խօսելու արաբ գործիչներու հետ: Բոլորն ալ վճռած են ամէն գնով պայքարիլ ու զոհողութիւններ կատարել, խափանելու համար բաժանման ծրագիրը :

Հրեաները քիչ մը շփոթ վիճակի մէջ չեն: Արաբներու յամառ դիրքը խոր տպաւորութիւն գործած է:

Հինչն հաստատուած, տեղացի Հրեաներ կը կարծեն թէ նախընտրելի է առ այժմ ընդհատել ներգաղթը, սպասելով լաւագոյն օրերու : Իսկ սիոնականները կը շարունակեն պնդել ներգաղթի շարունակման եւ հրէական պետութեան կազմութեան մասին : Կատարեալ անել մը:

Պաղեստին նոր եւ աւելի տխուր անակնկալներու առջեւ կը գտնուի :

*** « Պաղեստինի պաշտպանութեան կոմիտէ»ին կողմէ սարքուած համաարաբական ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ Պլուտանի մէջ (Լիբանան), հինգշաբթի առտու: Ժողովին կը մասնակցին քանի մը հարիւր պատգամաւորներ՝ Իրաքէն, Պաղեստինէն, Լիբանանէն, Սուրիայէն եւ Եգիպտոսէն: Պաշտօնական պատուիրակութիւններ խնդրուած էին այս երկիրներէն, բայց անոնց կառավարութիւնները խուսափեցան, այնպէս որ պատգամաւորները կէս-պաշտօնական հանգամանք ունին: Անոնց մէջ կը գտնուին բազմաթիւ նախկին նախարարներ, բոլորն ալ անհատական հանգամանքով: Երուսաղէմի միւֆթին, որ ամէնէն գործօն դերը կատարած է այս շարժումին մէջ, չի մասնակցիր ժողովին, թէեւ պատուակալ նախագահ ընտրուեցաւ :

Առաջին նիստին մէջ, պարզուեցաւ հիմնական ծրագիրը, որ բոլորովին կ'ընդդիմանայ Պաղեստինի բաժանման :

Ինչո՞ւ կ'իջնայ ֆրանքը

Ֆրանքը զգալի անկում մը կրեց առջի օր: Տոլարը 27.54ի բարձրացած էր, իսկ անգլիականը՝ 136ի: Սակարանին փակումէն վերջը աւելի չեշտուեցաւ անկումը: Մասնագէտներու կարծիքով, այս անկումին պատճառը այն է որ Ֆրանսա կարեւոր վճարումներ ունի օտար հրապարակներու վրայ, հում նիւթերու համար եւ մեծ գումարներ Նիւ Եորք կը հոսին, իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան: Ուրիշ պարագայ մը եւս աննպաստ ազդեցութիւն կը գործէ: Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագրէն կ'երեւայ որ թղթադրամի շրջաբերութիւնը աւելցած է 1,750,000,000 ֆրանք, եւ դրամատունը պետական գանձին վճարած է նոր փարկեր, համագումար 800,000,000 ֆրանք, մինչեւ սեպտեմբեր 2:

*** Ազգաժողովին տնտեսական յանձնախումբը, որ իբրեւ բարենշան երեւոյթ մը ողջունած էր 1936 Սեպտեմբերի երրեակ համաձայնութիւնը՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ, իր տեղեկագրին մէջ դիտել կու տայ թէ համաձայնութիւնը իր նպատակին չէ հասած: Յանձնաժողովը այս ձախողումը կը վերագրէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ձեռնպահութեան եւ կ'ըսէ թէ ֆրանքին արժեզրկումը բաւական չէր: Միւս կողմէ, անվիճելի է որ քաղաքական անստուգութիւնը ծանրապէս կ'ազդէ տնտեսական կացութեան վրայ :

Վարչապետին նամակը Աշխ. Դաշնակցութեան

Նախարարական խորհուրդը առջի օր վաւերացուց վարչապետին մէկ նամակը, իբրեւ պատասխան Աշխատանքի Դաշնակցութեան օգոստոս 4ի բանաձեւին :

Այս նամակով, կառավարութիւնը կը թուէ Մաթինեօնի համաձայնութեան վերանորոգման անհրաժեշտ պայմանները: Անթոյլատրելի կը գտնէ գործարաններու բռնագրաւումը: « Ցնորական պիտի ըլլար նոր օրէնքներ յօրինել, եթէ ներկայ օրէնքները իսկ պիտի չյարգուին»: Եւ չափաւորութեան յորդորներ ուղղելով, կը թելադրէ նպաստաւոր պայմաններ ստեղծել, արտադրութիւնը աւելցնելու համար :

»»»» • ««««

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Ճափոնցիները ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը գրաւեցին եւ ոչնչացուցին Փաօ-Շանի պահակազօրքը: Այժմ բուռն յարձակումներ կը կատարուին Շանսիի նահանգին դէմ:

Չինացիները փակեցին Եանկցէի գետաբերանը, 18 հինցած նաւեր ընկղմելով, որպէսզի Ճափոն չկարենայ զօրք եւ պաշար ղրկել գետն ի վեր :

Ճափոնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 20 խորհրդային օդանաւեր եւ ուրիշ զինուորական պիտոյքներ հասած են Չինաստան :

Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 17 նաւեր ապսպրած էր Ճափոնի մէջ: Ճափոնի նաւագործարանները չեղեալ հռչակեցին այս ապսպրանքը, որով առեւտրական վերջին կապն ալ կը խզուի երկու երկիրներուն միջեւ :

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ գործադիր կոմիտէն բացառիկ նիստ մը գումարեց առջի օր: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Պ. Տալատիէ պարզեց ներքին եւ արտաքին կացութիւնը: Խօսեցաւ, նաեւ, ելմտական նախարարը: Յետոյ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կը պարունակէ հետեւեալ կէտերը.— Պահպանել ազգ. վեհապետութիւնը եւ պետութեան հեղինակութիւնը որ եւ է յարձակման դէմ.— Պաշտպանել ազատութիւնը, անհատական սեփականութիւնը եւ խաղաղութիւնը.— Զօրացնել ազգ. պաշտպանութիւնը եւայլն :

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԹՈՒԽԱՉԵՒՍԿԻԻ ԱՅՐԻՆ որոշեց փոխել մականունը, որպէսզի դաւաճան չհամարուի, եւ այսուհետեւ պիտի կոչուի Եուրիեւա :

ՌՄԲԱՁԻԳ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ վար ինկաւ Պոռտոյի մէջ: Հինգ օդաչուները մեռան :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԷՕ-ՔԱՆԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 12 Սեպտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ճաճրիկեան» սրահին մէջ, 5, Ռիւ տը լ'Էքլիփս, Մարսէյլ. կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 12 Սեպտ. կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ծանօթ վայրը:

Օրակարգ՝ գեկոյց ներկայացուցչական ժողովի, ներկայանալ անդամատետրով:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ամասիոյ եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան կողմէ

կիրակի, 12 Սեպտեմբեր ամբողջ օրը

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԸ (Tapis Vert)

Ճոխ պիւֆէ, ըմպելի, հաց, աղանդեր ժողովրդական գիներով

Ի նպաստ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹի յոբելեանի ֆոնտին վիճակախաղը տեղի կ'ունենայ տեղւոյն վրայ:

Ներկայ 4—12 տարեկան փոքրիկներուն միջեւ պարգեւաւոր մրցումներ :

Բոլոր փոքրիկներուն կը բաժնուին խաղալիկներ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Էնվալիտէն առնել երկաթուղի, իջնել Meudon Valfleury եւ մէթրօ՝ Մէրի տ'Իսիէն մասնաւոր Թաքսիներ, անձ գլուխ 2 ֆրանքով կը տանին հանդիսավայրը:

ԽՆՋՈՅՔ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ «Ս. Մինասեան» Ենթակոմիտէի կողմէ, 11 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս:

1 Quai d'Alfort, Maison Alfort (Seine)

կը նախագահէ Ընկ. ՔԻՐԹԻՔԵԱՆ:

կը խօսի Ընկ ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Ներկայ կ'ըլլան տեղւոյ ֆրանսացի ընկերվարականները

Գեղարուեստական բաժին, պար, պիւֆէ մատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Առնել 125 թիւ օթօպիւսը Փորթ տ'Օրլէանէն, 13ը Շաթլէէն, 8ը Բուլ Տուէյն եւ իջնել Փոն տը Շառանթօն:

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՉԱՐԽԱՓԱՆ Ս ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ԱՌԹԻՒ

Ս. ՍԱՀԱԿ ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Խաչվերացի. Սեպտեմբեր 12 իբրեւ ուխտի օր, Մայր եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ մեծահանդէս առնակատարութեամբ եւ Պատրիարք Սրբազանի նախագահութեամբ

Սեպտ. 11, շաբաթ երեկոյ նախատօնակ եւ «եկեսցէ», ժամ 5:

Սեպտ. 12. կիրակի առաւօտ՝ սկիզբ ժամերգութեան 7.30. Ս. պատարագ 10, քարոզ 11.30. Սեպտ. 12, կիրակի երեկոյ ԽԱՉՎԵՐԱՑ ԱՆԴԱՍՏԱՆ՝ եկեղեցւոյ բակին մէջ 5, քարոզ 6 Սեպտ. 13, երկուշաբթի, ՄԵՌԵԼՈՑ սկիզբ ժամերգութեան 8.30, Ս. Պատարագ՝ 10,

Սիրով կը հրաւիրուի Հօրաւ. ցանկացող ամբողջ հայութիւնը՝ ներկայ ըլլալու այս հոգեւոր հանդիսութեանց եւ վայելելու հին օրերու ուխտաւորական ոգեւորութեան վերյիշումի քաղցր պահերն ու ներշնչումները:

Վարչութիւն

Մայր եկեղեցիի

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ Մշակ. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերներն ու համակիրները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գաբրիէլեանի սրահը

Պիտի խօսի Տ. Բաղդասարեան, գիտութական հարցերու շուրջ

ՍԱԼՆՈՅ ՉՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան փարիզի Մասնաճիւղի ամենամեան ընդհանուր ժողովը կիրակի, 12 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ժանթիյի հայ դպրոցին մէջ:

Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. Ը կ'ունենայ միջընկերային դասախօսութիւնը 11 Սեպտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի ցուցին մէջ, 22, Rue Petit St. Jean.

Պիտի խօսի Հայկ Գասապեան, նիւթ՝ քանի մը թելադրութիւններ աշխատանքի մասին, բուռ ֆրանսերէն գրականութեան:

Կրնան բոլոր առնել ներկաները:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ընկերներէ, բարեկամներէ եւ «Մեղու»ի գործակալներէ կը խնդրեմ նըկատի ունենալ նոր հասցէս՝

Hatchikian Nerses

131, Rue Lafayette, (chez Coiffeur).

Vienne (Isère)

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն, ցէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով, ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél.: National 13-16

Հայկական ժամադրավայրը

ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕԳԱՏԼԸ

Լ. ՍԱՐԵԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ աղանդերներով: Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի …

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով: Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները: Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը: Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ: Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում: Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արագ» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1: Պէյրութ, 1937: Գին 10 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.— Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

10—16 Սեպտ.

երեկոները ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Les Misérables

version parlante

en entier

dans la séance

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 հոգիի տոմսակ զեղչուած գինով

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Ժամացոյցի եւ ոսկերչեղէնի վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Կրպօի հեռանալուց յետոյ, բէկը դեռ երկար նստած, զննում էր իր առջեւ դրած գեղեցիկ իրեղէնները: Նա ինքն էլ չէր հասկանում, թէ ինչո՞ւ այն փայլուն գոհարները այնքան գրաւում էին իրան: « Ես այս արկղիկը կ'ուղարկեմ Արզրումի վալիին. դրանից յարմար ընծայ չեմ կարող գտնել նրա համար», մտածում էր նա:

Յանկարծ նա իր միտքը փոխեց, կարծես, մի նոր արարած պատկերացաւ նրա յիշողութեան մէջ, որ իր համար այս աշխարհի մէջ ամենից բարձր էր: «Չէ, չէ, այդ գեղեցիկ մանեակը պէտք է զարդարէ «նրա» սիրուն պարանոցը, այդ թանգագին ապարանջանները «նրա» հիանալի բազուկներին միայն արժանի են. եւ այդ մատանիների համար են ստեղծուած « նրա » հրաշալի մատները», ասում էր նա խորին զգացմունքով:

Վայրենի մարդը սիրոյ կախարդական ազդեցութեան ներքոյ փոխուել, ազնուացել եւ աւելի համակրելի էր դարձել: Գազանները աւելի կատաղում են, երբ սկսում են սիրել, բայց մարդը քնքշանում է, եւ դրանով այժմ բէկը որոշւում էր գազաններից :

— Այդ զարդարանքները « նրա » համար, միայն «նրա » համար պէտք է պահեմ ...

Իր յափշտակութեան մէջ նա այն աստիճան մոռացել էր ինքն իրան, որ վերջին խօսքերը բոլորովին լսելի ձայնով արտասանեց, եւ բնաւ չէր նըկատում, որ մէկը կանանոցի վարագոյրը բարձրացնելով մօտեցաւ նրան, արձանի պէս լուռ կանգնած, հետազօտում էր նրա խորին հոգեզմայլութիւնները: Դա նրա կինն էր, մանկահասակ Խուրշիդը, որ յայտնի էր իր գեղեցկութիւնով: Բայց մահը միայն կարող էր լինել այնքան գունաթափ, այնքան զայրացած, որպէս այդ նազելի կինն էր այն րոպէում: Կարծես, մի չար հրեշտակի նման, կանգնած իր ամուսնի ետեւում, պատրաստւում էր մարմնից դուրս քաշել իր տղամարդի հոգին, երբ նա յետ նայեց, տեսաւ նըրան եւ սարսափեցաւ :

Մի քանի րոպէ երկու ամուսինները լուռ նայում էին միմիանց վրայ, որպէս երկու մենամարտողներ, որ կըշռում են, թէ դէպի ո՞ր կողմը պէտք է ուղղել հարուածը :

Բէկի առջեւ դեռ դրած էր արկղիկը իր փայլուն իրեղէններով: Կինը մի հարեւանցի հայեացք ձգեց նրանց վըրայ եւ անցաւ, նստեց վրանի մի կողմում, բարձի վրայ:

Այդ իրեղէնները, որ ամէն կնոջ կարող էին խելքից հանել, մանաւանդ Քրդի կնոջը, որ ամէն պսպղուն բանով երեխայի նման հրապուրւում է,— այդ գոհարները այժմ երեւում էին նրան որպէս ապակիի կտորտանքներ, որոնց սուր ծայրերը նշտարի մը նման ծակում էին նրա սիրտը:

Բէկը նկատելով նրա վրդովմունքը ասաց.

— Ինչո՞ւ ես բարկացած, քեզ համար էլ բաժին կը հանեմ դրանցից :

— Ինձ համար մի պատառ է հարկաւոր, ուրիշ բան չեմ ուզում, պատասխանեց կինը դողդոջուն ձայնով:

Լապտերի աղօտ լոյսը ուղիղ թափւում էր նրա գունաթափ երեսի վրայ, որ իր խռովութեան մէջ աւելի գեղեցիկ էր, որպէս զայրացած հրեշտակի դէմքը :

— Ի՞նչ է պատահել, Խուրշիդ, հարցրեց բէկը մեղմ ձայնով: — Չը լինի՞ վատ երազներ ես տեսել:

— Ես երազներ չեմ տեսել, ես իմ աչքի առջեւ տեսնում եմ, թէ ի՞նչ է կատարւում ...

Բէկը չէր կարողանում կասկածել, թէ իր եղեռնական վարմունքը եւ իր ձեռքով կատարուող աւազակութիւնները եւ սարսափելի արիւնհեղութիւնները կարող էին վրդովեցնել իր կնոջ: Որովհետեւ նա գիտէր եւ համոզուած էր, որ Խուրշիդը, որպէս ամէն մի Քրդի կին, նրան հանդիմանելու իրաւունք չէր տալ, եթէ իր ամուսին այրը կը դադարէր աւազակութիւններ գործելուց : Ուրեմն մի ուրիշ պատճառ պէտք է լինէր, որ գրգռել էր նրա բարկութիւնը:

Խուրշիդը բէկի միակ կինն էր, թէեւ որպէս մահմէտականն նրան արգիլուած չէր ունենալ մի քանի կիներ, բայց Քրդերի սակաւակնութեան սովորութիւնը մի կողմից, իսկ միւս կողմից՝ կար մի այլ պատճառ, որ նա չը կարողացաւ երկրորդ երրորդ կիներ ունենալ: Խուրշիդը Քրդերի չէյխի աղջիկն էր, մի հզօր մարդու, որի հոգեւոր իշխանութիւնը տարածւում էր բոլոր ցեղերի վրայ,— մի մարդու, որի մի խօսքը բաւական էր ամենանշանաւոր ցեղապետի իր պաշտօնից զրկելու: Եւ բէկը իր բռնած դիրքով պարտական էր այդ մարդուն, որի միակ փեսան էր: Աւելացնել չէյխի աղջկայ վրայ մի երկրորդ կին,— դա կը լինէր անպատուութիւն Խուրշիդի ազնուատոհմութեան դէմ: Ահա այդ մտածութիւնները առաջ եկան բէկի մէջ, երբ նա տեսաւ իր կնոջ տխուր, զայրացած դէմքը :

Բէկը այժմ բոլորովին գործնական եւ աշխարհային կէտից էր նայում իր սիրոյ լեցնող զգացմունքի վրայ, բայց նրա հոգեբանական կողմը, կարծես թէ, նա մոռացաւ: Նա այժմ անհնարին էր համարում իր կնոջ սէրը փոխարինել մի ուրիշ սիրով, որովհետեւ նա չէյխի աղջիկն էր: Բայց երբ աչքերը կրկին հանդիպեցան իր առջեւ դրած փայլուն իրեղէններին, կրկին նրա երեւակայութեան մէջ պատկերացաւ այն նազելի արարածը որի համար մի քանի րոպէ առաջ պատրաստւում էր այդ իրեղէնները :

Նա հասկցաւ կնոջ վրդովմունքի պատճառը: Այժմ նրա սրտին միւս … մի եւ նոյն վայրենի կատաղութիւնը, որ յատուկ է գազաններին, երբ նրանք սիրահարուած են լինում :

— Խուրշիտ, ասաց նա զգալի ձայ… նով, ի՞նչ ես պահանջում ինձանից :

— Ես պահանջում եմ, որ լուծուած … լինի մեր քաբինը (ամուսնական կա… պը), ասաց նա հանդարտ կերպով — ես այնուհետեւ քո կինը չեմ լինելու… տասուստեան ձի կը նստեմ եւ կը գնամ … իմ հօր տունը :

ՐԱՖՖԻ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ Կ'ԸՍԷ.— «Չկայ … աւելի արդար, ազատ եւ անխարդախ … վաստակ աշխարհի վրայ, քան հողա… գործութիւնը: Սիրել հայրենասիրա… հողն ու դաշտը, երբեք չբաժանուիլ … անկից, գիտնալով թէ՝ իր կեանքն … հողն է, ու հողագործութիւնը արդար … վաստակ»:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ DIMANCHE 12 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3523

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ 15ՐԴ. ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻ

»»»» ◦ ««««

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ,

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ Շրջ. ժողովը, որ բացուած էր Սեպտ. 3ին, փակուեցաւ Սեպտ. 9ին, բեղուն եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Բոլոր շրջանները ուղղակի ղրկած էին իրենց պատգամաւորները, մանրամասն տեղեկագիրներով:

Այս տարուան Շրջ. ժողովը նշանակալից էր մանաւորապէս անոր համար որ կը զուգադիպէր քաղաքական բախտորոշ շրջանի մը: Ուստի եւ իր սեղանին վրայ կը գտնուէին ոչ միայն տեղականգաղթային, այլեւ աւելի հիմնական, ընդհանուր քաղաքական հարցեր: Եւ պատգամաւորները, որոնք մեծ մասով երիտասարդներ էին, կ'ըմբռնէին թէ ո՛րքան ծանր հոգեր կը ճնշեն կուսակցութեան վրայ, ընդհանուր անստուգութեան մէջ:

Այս յայտարարութեամբ, ժողովին մանրամասնութիւնները չէ որ պիտի ներկայացնենք, այլ այն տրամադրութիւններն ու մտահոգութիւնները որ կը տիրապետեն մեր շրջանին վրայ, ինչպէս ամէն տեղ:

Բուն Ֆրանսայի շրջանին մէջ, ժողովը ջերմապէս գնահատելով մարմիններու արդիւնաւոր գործունէութիւնը եւ չարքերու զոհողութեան ոգին, թելադրեց գործնական միջոցներ՝ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՏԵՒԱԿԱՆ ԱՃՄԱՆ ԵՒ ԾԱՒԱԼՄԱՆ ՀԱՄԱՐ:

Այս հարցին քննութեան առթիւ, Շրջ. ժողովը կրկնելով կուսակցութեան բարեացակամ տրամադրութիւնները երիտասարդական կազմակերպութեանց հանդէպ, անհրաժեշտ գտաւ կարելի աջակցութիւնը թափել, լաւագոյն տարրերու կուսակցական դաստիարակութեան եւ կազմակերպութեան համար, իբրեւ ամէնէն ազդու միջոցը ազգային դիմագծի պահպանման:

Այս առթիւ, նկատի առնուեցաւ ուրիշ հարց մը,— ԿԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ, որու մասին նոյնպէս տրուեցան գործնական որոշումներ, համաձայն միջավայրին պահանջներուն:

Տեղական - ազգային խնդիրներու քննութեան առեն, ժողովը յանգեցաւ այն եզրակացութեան, թէ ԵԿԱԾ Է ԺԱՄԱՆԱԿԸ՝ ԱՒԵԼԻ ԳՈՐԾՕՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՁԵՌՆԱՐԿԵԼՈՒ, ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ, աջակցութեամբ այն բոլոր տարրերուն որ կանգնած են ազգային գետնի վրայ:

Այս երկրին մէջ կատարուած ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԸ, որոնք ուղղակի կապ ունին հայ աշխատաւորութեան հետ, նոյնպէս լուրջ քննութեան ենթարկուեցան, եւ ժողովը անհրաժեշտ գտաւ ուղեգիծ մը յօրինել, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին: Իբրեւ սկզբունքի խնդիր, անշուշտ հայ աշխատաւորը պիտի ըլլայ իր տեղացի ընկերոջ կողքին, ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ, միշտ հեռու մնալով ներքին — քաղաքական պայքարներէ:

Ինչպէս ըսինք, ժողովը ունէր բացառիկ հանգամանք եւ այդ առթիւ քննուեցան հարցեր որոնք սերտ առնչութիւն ունին կուսակցութեան ընդհանուր քաղաքականութեան հետ:

Այս տեսակէտէն, կարեւոր տեղ մը կը բռնէր ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ՝ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԴԱՑՈՒՄԸ, որ կրնայ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալ փոքր եւ անպաշտպան ժողովուրդներու համար:

Շրջ. ժողովը ծանօթանալով այս առթիւ մշակուած նիւթերուն, յառաջիկայ շրջանը հռչակեց ԱԶԳ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻ, բոլոր պետանի ուժերու համախմբումով, յանուն հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան: Այս գերագոյն առաջադրութեամբ, կուսակցութիւնը պիտի փորձէ իր կարելին, հոգեբանական պատրաստութիւնը դիւրացնելու եւ ճամբան հարթելու համար:

Ահա, ընկերներ եւ հայրենակիցներ, քանի մը գիծեր այն հիմնական մտահոգութիւններէն որ զբաղեցուցին 15րդ Շրջ. ժողովը:

Աւելի քան ամուր կառչած՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքին, միշտ պատրաստ՝ բոլորանուէր ծառայելու հալածական ժողովուրդի շահերուն, Հայրենիքի թէ Արտասահմանի մէջ, մեր կազմակերպութիւնը կը թեւակոխէ գործունէութեան նոր շրջան մը, յեղափոխական վճռականութեամբ եւ խանդավառութեամբ:

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը,

Կեցցէ՛ ազգային միացեալ ճակատը,

Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

15ՐԴ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

»»»» ◦ ««««

Մոսկուա կը չարունակէ ամբաստանել Իտալիան

»»»» ◦ ««««

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Նիոնի (Ժընեւ) խորհրդաժողովին մէջ, որ բացուեցաւ ուրբաթ կէս օրէն վերջը, ինը պետութիւններ սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեցին անգլեւֆրանսական ծրագրին՝ Միջերկրականի հսկողութեան համար, բայց յետոյ երեւան եկաւ որ ծրագրին քանի մը կէտերը կրնան պատերազմիկ պետութեան իրաւունքներ տալ Զօր. Ֆրանքոյի: Այս պարագան նորէն պիտի քննուի, քանի որ կարգ մը պետութիւններ եւ մանաւորապէս Խ. Միութիւնը տրամադիր չեն հաւանութիւն յայտնելու:

Առաւօտ, ժողովը չսկսած Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները հրահանգեցին Պերլինի եւ Հռոմի գործակատարներուն որ ցաւ յայտնեն այդ երկիրներուն բացակայութեան համար: Այս առթիւ պիտի ըսեն թէ երկու երկիրներն ալ տեղեակ պիտի պահուին ժողովի անցուդարձին:

Ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Իվոն Տէլպօս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը: Երկար ճառեր չխօսեցան, բացի Խ. Միութեան արտաքին գործավարէն՝ Պ. Լիթվինովէ, որ այս առթիւ ալ կրկնեց իր ամբաստանութիւնները Իտալիոյ դէմ: Նախագահը շատ կարճ խօսեցաւ, շեշտելով թէ կարելի չէ սպասակութեան խաղալիկ դարձնել նաւագնացութիւնը: «Անհրաժեշտ է մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնել, յարգել տալու համար ծովային հաղորդակցութեանց ապատութիւնը: Միջերկրականը վճռական, եւ կարգ մը պետութեանց համար կենսական դեր մը կը կատարէ ժողովին մասնակցող երկիրներու կեանքին մէջ»:

Մինչ կը կարծուէր թէ ժողովը անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկէ, Պ. Լիթվինով խօսք ուզեց եւ երկար ճառ մը սկսաւ, անկատար անգլերէնով մը, որ սրտնեղութիւն կը պատճառէր Պ. Իտընի եւ միւս Անգլիացիներուն:

Խ. Միութեան արտաքին գործավարը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը թէ բարեպատեհ եւ թէ օգտակար կը գտնէ այս ժողովը, «ոչ միայն անոր համար որ իր սեփական նաւերը զոհ գացին աննախընթաց ասպատակութեանց, այլեւ որովհետեւ իր ափերը կը գտնուին ծովու մը վրայ որ կը հաղորդակցի Միջերկրականի հետ,— միակ ծովը որ ելքի ճամբայ կը կազմէ իրեն համար դէպի արտաքին աշխարհը»: Յետոյ խաղաղասիրական հաւաստիքներ տալէ վերջ, յարձակեցաւ կասկածելի պետութեանց վրայ, առանց անուններ տալու: «Բայց կարգ մը պետութիւններ կը մերժեն մասնակցիլ մեր աշխատանքին: Ասոնք այն պետութիւններն են որոնք առեւտրական տորմիղներ ունենալով հանդերձ չեն վախնար ասպատակութենէ, կա՛մ անոր համար որ իրենք իսկ կը կազմակերպեն զանոնք եւ կամ այն առտիճան մտերմական յարաբերութիւններ կը մշակեն ծովահէններուն հետ, որ կը հասկնան իրար: Կը ցաւիմ որ այստեղ ներկայ չէ այն պետութիւնը որ ամէնէն աւելի տուժեց ծովային ասպատակութենէն,— սպանիական հանրապետութիւնը: Ուշ չէ դարմանելու համար այս պակասը: Սպանիոյ ներկայութիւնը պիտի օգնէ Միջերկրականի խաղաղեցման: Ասպատակութեան արարքներ անշուշտ կատարուած են, զոհելով հարստութիւններ եւ մարդկային կեանքեր: Այդ արարքները կատարուած են սուզանաւերու կողմէ որոնք կը ծածկեն իրենց անունը եւ դրօշը: Մեզմէ իւրաքանչիւրը գիտէ թէ ի՛նչ է այս ասպատակութեան նպատակը եւ ո՛րն է պատասխանատու պետութիւնը, բայց այդ պետութեան անունը պէտք չէ արտասանուի այստեղ, բացի այդ երկիրներէն որոնք զոհ գացած են ասպատակութեան: Կատակաբաններ կը պատմեն թէ կան պետութիւններ որ կը թորփիլահարեն իրենց սեփական նաւերը, որպէսզի կարենան գանգատներ ներկայացնել: Այդ մարդիկը ծիծաղելի են անշուշտ եւ զուրկ տրամաբանութենէ: Կարելի էր ծիծաղիլ եւ անցնիլ, եթէ կացութիւնը ծանրակշիռ չըլլար: Ասպատակութիւն ըսելով պէտք է հասկնալ ոչ միայն սուզանաւերու գործունէութիւնը Միջերկրականի մէջ, այլեւ մակերեսի նաւերու եւ օդանաւերու գործունէութիւնը: Խորհրդային նաւեր ընկղմած են օդանաւերու միջոցաւ եւ նաւաղներ սպաննուած: ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԹՈՅԼԱՏՐԵԼ ԻՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՉՆՉԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԻՆՔ ՁԵՌՔ ՊԻՏԻ ԱՌՆԷ ՊԱՏՇԱՃ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ՝ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՆՔԶԻՆՔԸ:

Միջերկրականը շրջանակներու պիտի բաժնուի

Այս ճառէն վերջը ժողովը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, համաձայնութեան յանգեցաւ հետեւեալ չորս հիմնական կէտերու մասին.—

1.— Միջերկրականը պիտի բաժնուի շրջանակներու, որոնք հսկողութեան տակ պիտի առնուին ժողովին մասնակցող ինը պետութեանց կողմէ, Իտալիան ալ միասին առնելով.— 2. Անգլիա եւ Ֆրանսա այս հսկողութիւնը պիտի կատարեն արեւմտեան Միջերկրականի մէջ.— 3. Իտալիա պիտի պաշտպանէ շրջանակ մը որ չէ ճշդուած տակաւին, իսկ մնացեալ մասը պիտի յանձնուի Խ. Միութեան, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի.—4. Հսկողութեան ենթակայ տարածութիւնը պիտի ըլլայ այն ուր կը գործեն սուզանաւերը, բայց իրականին մէջ պիտի ընդգրկէ նաւագնացութեան սովորական ճամբաները Սուէզէն մինչեւ Ճիպրալթար: Սուզանաւերը հեռու պիտի պահուին այդ շրջանակներէն: Եթէ սուզանաւային յարձակումները ուրիշ վայրերու մէջ տեղափոխուին, դժուար պիտի չըլլայ փոփոխել հսկողութեան շրջանակները:

Թէեւ Պուլկարիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Եգիպտոս համաձայնութիւն յայտնեցին այս ծրագրին, բայց տակաւին յայտնի չէ թէ պիտի կրնա՞ն գործնական դեր ստանձնել: Սպանիա, որ նախապէս հրաւիրուած էր, չուզեց մասնակցիլ ժողովին, երբ Իտալիա մերժեց:

Իտալիա եւ Խ. Միութիւնը դէմ դիմաց

Յուզեւութիւնը աւելի սաստկացաւ քաղաքական շրջանակներու մէջ, երբ Լիթվինով նորէն մեղադրեց Իտալիան: Դժուար է ըսել թէ մինչեւ ուր կրնայ հասնիլ Իտալիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութեանց լարումը: Հռոմի մէջ որ եւ է բարիք չեն սպասեր Նիոնի ժողովէն, քանի որ տեսակ մը ճակատամարտ բացուած է Իտալիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ: Կացութեան վերջնական ելքը կախուած ունի խորհրդային իշխանութեան բռնելիք դիրքէն: Իտալիա ամէն միջոց ձեռք առած է որ եւ է պատահականութեան հանդէպ, թոյլ չտալու հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈԽ ԵՒ ՍԽՏՈՐ

—o—

Սոխի եւ սխտորի մասին գրութիւն մը կը կարդայի,— հետաքրքրական ծանօթութիւններ, զորս պատիւ ունիմ ներկայացնելու սոխասէր տիկնանց եւ սխտորակեր աշխատաւորաց, (առանց հոտն ալ միասին ընծայաբերելու), կցելով համեստ խորհրդածութիւններս սոխին ու սխտորին վրայ:

Ֆրանսացի տանտիկին մըն է գրողը, որ կ'աւանդէ թէ Մարսիլիոյ մէջ առակ դարձած է ըսել.— «Սխտոր ու հաց, ճաշ գեղականաց», ինչպէս «հաց ու միս, թէ փող ունիս»:

Իրականին մէջ փող շատ ունեցողն ալ, բնաւ չունեցողն ալ շատ կը սիրէ սխտոր ծամել Մարիուսի հայրենիքին մէջ: Ունտողին եւ չուտողին զանազանն այն է որ անհանդուրժելի հոտ մը ունի: Ֆրանսացի տանտիկինը կ'ըսէ թէ այդ հոտը անցընելու համար կը բաւէ սխտորանաշէն վերջ ծամել կանի մը թել ազատքեղ (մայտանոս), շրթները շփել շերտ մը լեմոնով, կլլել կանի մը ումպ լեմոնի հիւթ ջրախառն, կամ ամէնէն ազդեցիկը՝ բերանը ցօղուել քլորամինի լուծոյթով:

Ֆրանսացիները ի՛նչ համադամներ կը պատրաստեն սխտորով, համբեմ — համբեմ՝ ծայրը չկայ: Գովեմ-գովեմ՝ վերջը չկայ: Արդարեւ սխտորը ոչ միայն սնունդ է, ախորժաբեր է, այլեւ դեղ,— ճճի կը թափէ, աղիքները կը հակաճեխէ, երակներու մէջ արեան ճնշումը կը նուազեցնէ:

Հապա սո՞խը:

Պրքթոնները կ'ըսեն թէ սոխը ջուր կը խմցնէ, բայց սքանչելի սնունդ մըն է.— չկայ կերակուր մը, որուն մէջ գլուխ մը սոխ պէտք չըլլայ ջարդել: Երիկամներու հիւանդութեանց մէջ շատ օգտակար է, ջրգողութիւնը (սըրախա) կ'անցընէ: Վերջապէս սոխի մասին հազար գովեստ կը հիւսէ ֆրանսացի տանտիկինը, որուն խոհանոցը մտայ այս առաւօտ, քիչ մը բան նարելու համար օրագրողի իմ խոհանոցիս համար:

Սոխն ալ անպատեհութիւն ունի,— ի՞նչպէս ջարդել, որ չլացնէ քեզ: Տիկին Ֆրանսուհին կ'ըսէ թէ սոխ ջարդած ատեն՝ բռնեցէք ծորակին տակ, թող ջուրը հոսի վրան ու խաղ կանչէ, չէք լար այլեւս:

Այստեղ, սոխ կեղեւելը բաներ մը ձգեց միտքս:

Սոխը իրապէս կը նմանի Ծպիծատուրին,— Շիրվանզատէի հերոսին, որ կը հագնէր վերարկու վերարկուի վրայ, մինչեւ եօթը վերարկու: Սոխին վերարկուները աւելի շատ են: Նախորտին տակ նախորտ հագած՝ Արեւելքցի այս թագաւորը կ'աշխատիս մերկացնել, ծայրը չկայ: Ճիշդ ինչպէս .... խորհրդային Ռուսիան:

Սոխէն մինչեւ ... խորհրդային Ռուսիա ճամբան երկար է անշուշտ, բայց տեսէք թէ ի՞նչ է որ յիշեցուց ինծի այս նմանութիւնը:

Ամիսներէ ի վեր, Սթալին սկսած է սոխի պէս կեղեւել անբախտ Ռուսիան: Տրոցկիստ բսաւ՝ կեղեւեց, նացիոնալիստ բսաւ՝ կեղեւեց, նախոնական լրտես բսաւ՝ կեղեւեց, գերմանական լրտես բսաւ կեղեւեց, կոնդրակտական բսաւ՝ կեղեւեց, բուխարինեան բսաւ՝ կեղեւեց, աջ թեքում բսաւ՝ կեղեւեց, ձախ թեքում բսաւ՝ կեղեւեց:

Ահ ի՛նչ սոխի գլուխ է եղեր սա Ռուսիան, որ զէթ անգամ մը չլացուց Սթալինը, սոխ կեղեւած ատենը:

ԱՐԱՋ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ Ե՞ՐԲ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԵՐԶՆԿԱ ԵՒ ԿԱՐԻՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Երկաթուղիի ցանցը այսօր երկու ուղղութեամբ կը տարածուի, մէկը՝ դէպի հանքածուխի շրջանները եւ միւսը երկրին կեդրոնէն ու Միջերկրականի եզերքներէն դէպի արեւելք: Թուրհալ Քալին 181 քիլոմեթրնոց գիծը արժած է 13.5 միլիոն ոսկի: Անգարա - Սվազ (602 քիլոմ.) 41 միլիոն 200 հազար ոսկի. Քէօթահիա - Պալըքէսիր (252 քիլոմ.) 32 միլիոն 600 հազար ոսկի:

Արեւմտեան նահանգները արեւելեան նահանգներուն կապող գիծը պիտի ըլլայ Սվազ - Էրզրում երկաթուղին, որ պիտի լրանայ 1939 սեպտեմբեր 30ին: Ամէն օր 10.000 բանուոր կ'աշխատի: Նորաբաց ճամբաներէն կը փոխադրուին կազմածներ, կամուրջի շինութեան նիւթեր եւայլն: Շատ տեղեր ճամբու եւ երկաթուղիի շինութիւնը միաժամանակ տեղի կ'ունենայ: Յաճախ նոյնիսկ արահետ մը չկայ, այնքան սեպ են եւ անանցանելի լեռները: Անհրաժեշտ կ'ըլլայ նախ ճամբայ յարդարել յետոյ գիծերը հաստատել: Սվազէն մինչեւ Էրզրում երկրամասը կտրատուած է լեռներով եւ խոր ձորերով ինչպէս Բինկեանի կիրճը, որ 22 քիլոմեթր է եւ Գարասու, կազմուած՝ Եփրատէն, յետոյ պէտք է անցնիլ Զիւրէքի լեռնէն (4 քիլոմեթր) որ ծնունդ կուտայ Զալթի գետակին: Այս տեղերէն ալ պէտք է փապուղիներ բանալ եւ կամ կամուրջներ նետել լեռներու վրայ:

Սվազէն դէպի Էրզրում երկաթուղիին զուգահեռաբար ճամբայ մըն ալ շինուած է 150 քիլոմեթր երկայնութեամբ, սակայն շարունակուելու համար անհրաժեշտ է նախ քանի մը կամուրջներ շինել: Արդէն իսկ երկաթուղին 170 քիլոմեթր յառաջացած է եւ Սեպտեմբերի վերջը Սվազէն 177 քիլոմեթր անդին անցած պիտի ըլլայ: Գիծերուն զետեղումը պիտի շարունակուի մինչեւ 208 քիլոմեթր: Հոն 60 մեթր երկայնութեամբ կամուրջ մը շինելէ վերջ միայն կարելի պիտի ըլլայ շարունակել:

Այսպէս մինչեւ 1938 սեպտեմբեր, Սվազ - Էրզրում գիծը պիտի հասնի Երզնկա, որ 338 քիլոմեթր հեռու է Սվազէն, իսկ 1939 սեպտեմբերին վերջապէս պիտի հասնի Էրզրում, 548 քիլոմեթր հեռու Սվազէն:

Ֆրանքին անսովոր անկումը

— · —

Ֆրանքը նոր եւ աւելի ծանր անկում մը ունեցաւ: Ուրբաթ օր տոլարը բարձրացած էր 28.35ի, անգլիականը՝ 140.10ի: Պաշտօնական սակարանը բացուելէ վերջ առաջինը կ'արժէր 28, երկրորդը՝ 139: Սեղանաւորական շրջանակներու մէջ վստահ չեն թէ կարելի պիտի ըլլայ երկար ատեն այս մակարդակին վրայ պահել ֆրանքը. թէեւ արտաքին ապսպրանքներու համար անհրաժեշտ օտար դրամը ճարուած էր անցեալ շաբթու: Այս աննպաստ կացութեան գլխաւոր պատճառները կը համարուին առեւտրական յարաճուն բացը եւ պետական գանձին անընդհատ փախուստը: Ուրիշ աննպաստ պարագայ մըն այն է որ կարելի չէ եղած կասեցնել ապրուստի գիներու բարձրացումը: Եւ այս պատճառով ալ բանուորները կը պատրաստուին նոր յաւելումներ պահանջելու: Միւս կողմէ, դրամագլուխը կը շարունակէ արտասահման փախչիլ, հակառակ ձեռք առնուած կորովի միջոցներուն:

— · —

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը ծաւալի օրէ օր: Քոլերա ծագեցաւ Շանկայի ճափոնական բանակին մէջ: Առաջին առթիւ վարակուեցան 100 հոգի, որոնց 20ը մեռան: Ճափոնական կառավարութիւնը բողոքեց խորհրդային իշխանութեան դէմ որ 28 ձկնորսանաւեր գրաւած է Արեւելեան Սիպերիոյ բացերը:

ՄԵՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
(ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՒ ԴԻՒԱՆ)

Փարիզի գեղեցիկ արուարձաններէն Մոնմորանսիի մէջ, ծառախիտ բարձունքի մը վրայ, որուն մէկ թեւին ընդարձակ հորիզոններով կանանչագեղ տարածութիւններ կը փռուին, քով-քովի երկու համեստ տուներ կեցած են,— Հ. Յ. Դ. Թանգարանը եւ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Դիւանը:

Այս երկու հաստատութեանց մէջ պիտի ամփոփուին նշխարները Հայկական Ազատամարտի:

Տարօրինակ կուսակցութիւն եղաւ Դաշնակցութիւնը. իր էութեան խորապէս հարազատ եկաւ պարզ բառ մը — գործ: Ու այս բառը ըմբռնեցաւ իր մէկ հատիկ իմաստով — զոհողութիւն: Ով իր երակներէն արիւն չէր տար, կը նշանակէ չէր գործեր, կը նշանակէ Դաշնակցական չէր…: Ու զարհուրելի դաժանութեամբ մը — անօրինակ՝ ազգերու ազատագրական պատմութեան մէջ — Դաշնակցութիւնը տասնամեակներ շարունակ նախ իր շարքերը հնձեց՝ հազարաւոր ու տասնեակ հազարաւոր զոհեր խլելով:

— «Իսկական Դաշնակցականը իրաւունք չունի երբեք տարուց աւելի ապրելու», — ներքին խղճահարութեամբ մը, որ ինք երեք տարիէն աւելի ապրած է, կ'ըսէր Հայ Յեղափոխութեան առաքելատիպ զինուորներէն Թորգոմ (Թուման Թումանեան), երբ կը պատրաստուէր երկրորդ անգամ Երկիր անցնիլ, Օլթիի դծով, ուր եւ պիտի նահատակուէր՝ զոհուելու իր պարտականութիւնը յարգած ըլլալու համար:

Եւ այս բարքը կուգար Մեծերէն:

Այսպէս գրուեցաւ Դաշնակցութեան հիմը,— գաղափարներ ցանել զոհառու գործերով:

Օր մը, 1907ին (թէ՞ 8ին), Պաքուի մէջ, խումբ մը պատասխանատու ընկերներ կը դիմեն կուսակցութեան անմրցակից առաջնորդին՝ Ռոստոմի (որ պատահաբար այդ օրերուն Պաքու կը գտնուէր), խնդրելով, որ սեղմ զեկոյց մը տայ իրենց այն տարբերութեանց մասին, որ գոյութիւն ունին Դաշնակցութեան եւ ռուս Սոցիալիստ Յեղափոխականներու միջեւ գործելակերպային հարցերու շուրջ:

Ռոստոմը կ'որոշէ խօսիլ այսպէս կոչուած «մանր տեռոր»ի մասին, որ Սոցիալիստ-Յեղափոխականները ընդօրինակած էին Դաշնակցութենէն:

Խօսելէ առաջ ան իր մեղմ ձայնով եւ անոյշ ժպիտով կը դառնայ ունկնդիր ընկերներուն (թիւով հազիւ 10—12 հոգի) եւ կ'ըսէ.

— «Թեբեւս լաւ չկարողանամ խօսել, այնքան գործեցինք որ խօսելը մոռացանք…»:

Ու Դաշնակցականները — հաւաքաբար եւ առանձին-առանձին — մեր աՀեղ ազատամարտի արիւնալի տասնամեակներուն մոռցան ե'ւ խօսիլը, ե'ւ գրելը, ե'ւ յիշատակներ պահելը:

Պատմական մեծարժէք փաստաթուղթերէն հարիւրին հազիւ մէկը պահուած է:

Նշխարի կշիռ ունեցող անհամար իրերէն հազիւ մէկ համեստ բաժին մեզ հասած է:

Ամբողջ յիսնամեակ մը՝ իր արքայատիպ հերոսներով, իր ցնցող արարներով եւ պատմական կշիռ ունեցող իր բոլոր սոսրոգելիններով մեզմէ ընդմիշտ խլուեցաւ:

Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Սիմոն,— այս երեքէն մեզ գրեթէ ոչինչ մնաց, երբ ասոնք էին առաւելապէս, որ ձեւաւորեցին շարժումը եւ ղայն վարեցին իր ամէնէն եղերական եւ փոթորկալի շրջանին:

Եւ այսպէս էին գրեթէ բոլոր Դաշնակցականները,— փոքրերը գացին Մեծերու հետքերով: Կը հնձուէին ու կը նահատակուէին՝ առանց տրտունջ մը արձակելու, առանց նահատակներու «ելից մատեան»ին մէջ մինչեւ իսկ պարզ անուն մը ձգելու: Ոչ թէ «անծանօթ զինուոր», այլ «անծանօթ Դաշնակցական նահատակ»,— հարիւրներով, հազարներով եւ տասնեակ հազարներով…

Ժընեւի պարտէզներէն մէկուն մէջ գեղեցիկ արձան մը կայ այն քանի մը զինուորներու յիշատակին, որոնք մեծ պատերազմին հայրենիքի սահմաններուն պահակ կենալով՝ պաղառութեամբ հիւանդացան եւ մեռան…: Երախտագէտ հայրենիքը արձան դրած է այս «նահատակ»ներուն՝ անոնց յիշատակը վառ պահելու համար յետնորդներու յիշողութեան մէջ…

Ոչ թէ պաղառութենէ մեռնելով, այլ հերոսաբար նահատակուելով իսկ՝ մեր բիւր-բիւրաւորները պարզ շիրիմ իսկ չունեցան…: Իբրեւ համատարած Պանթէոն՝ կայ ու կը մնայ Հայոց Աշխարհը, «անծանօթ նահատակ»ներու այս դասական երկերը:

Փարիզի զոյգ հաստատութիւնները կուգան գէթ չափով մը դարմանելու այս մեծ անարդարութիւնը:

Ամերիկայի մեր կազմակերպութեան նուիրաբերած Թանգարանի մէջ պիտի ամբարուին մեր դիւցազուններուն եւ դիւցազնամարտին կապուած նշխարները, իսկ Կեդր. Դիւանին մէջ պիտի կուտակուին հայկական ազատամարտէն եկող բոլոր գրութիւնները: Ինչ որ թուղթ է (նամակ, զեկոյց, ազդ, տեղեկագիր, գիրք, յուշագիր, կոչ եւայլն), պիտի տեղաւորուի Դիւանի շէնքին մէջ, իսկ ինչ որ իր է (այս բառի թանգարանային առումով)՝ Թանգարանին մէջ: Ու այս ձեւով, թէեւ ուշ, կարելի պիտի դառնայ պատմական ամբողջ շրջան մը խորհրդաւոր մասունքներ փրկել եւ օտարութեան մէջ երկու Տաճարներ կերտել:

Այսօր իսկ Դաշնակցութեան զոյգ շէնքերը — Դիւան եւ Թանգարան — ճշմարիտ ուխտավայրեր դարձած են, ուր խումբ առ խումբ հայ մարդիկ կ'երթան՝ հոն ամբարուած մասունքներու միջոցով իրենց ժողովուրդի հերոսական անցեալին հաղորդուելու համար:

Կոչ մը բոլորի՛ն, բոլորի՛ն, բոլորի՛ն:

Գուրգուրացէք այն զոյգ հաստատութեանց վրայ, որ Դաշնակցութեան զոհողութեամբ բարձրացան օտարութեան մէջ:

Վերջնական կորուստէ մասունք մը փրկելու համար՝ ղայն օր առաջ ճամբեցէք Փարիզ:

ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ՝ ՄԱՅՐԻՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ամբողջ օր մը մնալէ վերջ՝ մայրիներու ծովահայեաց պուրակին մէջ, կը վերադառնանք ծառուղիէն:

Նման ենք՝ մոգական գետնի մը վրայ ճամբորդող կարաւանի:

Ամբողջ օր մը ցոլացուցինք ծովը մեր հոգիներուն մէջ պատմելով, պարելով, երգելով, շատ խնդալով ու քիչ մըն ալ արտասուելով:

Հիմակ այրեր, կիներ եւ մանուկներ, երեկոյեան լռութեան մէջ, բռներ ենք վերադարձի ճամբան:

Օրը ոսկեզօծեր է մեր հոգին, մատնահարեր է մեր ջիղերուն վրայ ու մեր խոնջ սիրտը, հիմակ, հակած մէկ կողմին՝ կը հեղու կաթիլ կաթիլ մեղր:

Ողջ օր մը, հովին ու արեւին մէջ, խանդավառօրէն արբեր ենք եւ դիտեր քիչ հեռուն տարածուող լուսածփայ Միջերկրականը, որուն ալիքներուն փրփուրները նման էին ջուրերուն վրայ թեւածող բիւրաւոր աղաւնիներու:

Հիմակ դադրեր է հովը ու ջուրերը կը քնանան, կ'երազեն ջուրերը:

Լռութիւնը, կիսամութին հետ, ալիք ալիք տարածուեր է մայրիներու անտառակին մէջ ու լուսինը կախուեր է նարնջագոյն լապտերի մը նման՝ պայծառ ծառի մը կեդրոնէն:

Պահն է սրբութեան:

Մեր գլուխներուն վրայէն կ'անցնի հրեշտակ մը շուշանէ թեւերով: Հեռուն սաստանները կը սրբանան՝ փայլկեանին գեղեցկութենէն:

Լռութեան ալիք մը կը պայթի եւ յետամնացներու մէջ կը լսուին հայերգներ:

Լռութիւնը իր սիրտը բացեր է:

Կը բարձրանայ լուսինը ծառերէն վեր:

Մեր ետին՝ մայրիներու բուներէն անդին, վերջալոյսը տարածեր է կարմիր կրակի անսահման ոսկեփոշի: Վարդաստաններու իրերայաջորդ բռունկումներ:

Թռչուն մը կը բարձրանայ դէպի լուսինը:

Արմենուհի մը այս լռութեան, այս խորհուրդին ու անդորրութեան մէջ թեւ կուտայ իր ձայնին:

Կը պայթին ալիքներ՝ սրտիս վրայ:

Ծառերը կը նային հնադարեան ուրուականներու նման, պահակ ոգիներու նման, մարած մոմակալներու նման:

Աջակողմէն կ'երեւի Մարսէյլ քաղաքը՝ իբրեւ լուսեղէն ամփիթատրոն: Անիկա դեռ նման է հսկայ դաշնակի մը որուն բազմաշարք ստեղնաշարները աղամանդ են ու մարգրիտ եւ յակինթ: Լոյսերը վազքի մէջ են:

Երգը փակեց իր թեւերը ու ինկաւ մօտակայ հայ գիւղին վրայ որ կը մրափէ՝ գլուխը հանգչեցուցած ժայռերուն:

Մթութեան խաւեր կը պատրաստեն գիշերը ու լուսինը կ'ելլէ երկնուղիին մէջ:

Կը ծաւալի խաղաղութիւնը՝ մինչ կը շարժին հոգիներու ալիքները՝ օրօրելով սիրտերը:

Մարդ յանկարծ կը խորհի ճամբորդութեան մասին, ինչպէս յաւիտենական ուղեւորութեան, կեանքի մասին ու երազի: Ծովը կը պատկերանայ աչքերուս, հեռացող նաւերով: Մարմինս տենդի մէջ է եւ կը բռնկի իղձերու խուրձ մը: Երանի հարաւ, մանաւանդ արեւելք մեկնողներուն: Տեսիլներու պէս կ'անցնին կղզիներ եւ երկիրներ: Ծովերու վրայ ծփացող դրախտներ եւ ջուրերէն յղկուած ոստաններ, ինչպէս նաեւ պարզող ոսկի եղերքներ: Տակաւին սրբատաշ ծովափներ որոնք աղեխարշ ձայնով մը կը կանչեն, յաւիտեան կը կանչեն գիս՝ մեներգելով աշխարհի թոհ ու բոհին մէջ:

Հազիւ անցած մեր փափաքած կեանքին չուքերուն մէջէն, օր մը, պիտի թողունք այս մոլորակը, պիտի ամէն բան թողունք ու երթանք փոսութեան աշխատանոցին մէջ նեխիլ, տարրալուծուիլ: Վախէն աւելի, դոհացումներու անսահման պակասն է որ սարսուռ կուտայ:

Նայուածքս մէջէս կը թեւէ դէպի երկինք:

Լուսինը բռնկեր է նման հաղրիմարդի: Հոգիս կը բարձրանայ՝ ոսկեթելով կապուած լուսինին:

Հազիւ լսելի երաժշտութիւն մը՝ ծառերէն, տուներէն, քարէ սանդուխներէն ու գաղտնիքներէն կ'ելլէ՝ մոնթելով երկնահամար:

Մթութեան մէջ հայորդիներու կարաւանը կը հասի:

Մենաւոր մայրի մը կ'երազէ լուսնին հայելով: Իր տերեւներուն, իր երազին խնկահոտը կը մաղուի:

Օրուան սաւուլիները, բաժակածաղիկները, կերուխումները կը պատկերանան՝ կորսուած աշխարհի մը նկարներուն պէս:

Վէրք մը կար ամէն հոգիի մէջ ու դառնութիւն: Եւ վէրքեր իրենց պատկառած համայնքին մէջ: Գայլեր հովիւ են եղեր եւ բորենիներ պահակ են կեցեր: Մակաբոյծները մասուններու մէջ են ասեր եւ խեղճեր, անկարներ, ցաւագարներ կան եկեղեցի ու դպրոցի ամպիոններու վրայ: Դեռ փառամոլներու հիւանդ դէմքեր որոնց նախանձն ու ճառախօսը ու յեղափոխականի չուլոռթներ ունին հանդէսներու մէջ: Եւ ժողովուրդ մը որ կը յետա դիմէ արագաքայլ:

Օ՛, խաղաղում սրբազան:

Փոած ճիւղերը կը պատուասեն թարմ ոստերու վրայ: Ցեղաքանդ մոլութիւնները կը պարեն:

Խանդավառութիւն ու միսիթարութեան սակայն՝ քանզի մերքերը կ'արթննան եւ քիչ չէ արթնցածներու քանակը:

Լուսինը գլես վեր կը քալէ այս բուրէն:

Ուրո՞ւ նայիմ, որո՞ւն ունկնդրեմ… լուսնի՞ն, մայրիներո՞ւն, ոսկեսանգուխ ոստանի՞ն, արիւն լացող վէրքերո՞ւն թէ տեսիլներուն որոնց մէջ Մայր Հայաստան մը, զոյգ Կիլիկիա մը եւ Համանուհի Իտալիա մը հրաւէրներ կը ղրկեն:

Հոգիս կը դառնայ մայրիներու բուներուն:

Խումբ մը հայուհիներ կը մօտենան ինծի պարերգով մը: Կը ժպտիմ: Սակայն ժպիտս արժեք չունի հոգիիս մէջ: Պայթած է երակը տրտմութեան:

Մայրիները կուլան արծաթէ արցունքներով:

Լուսինը նման է մեծ նուռի մը:

Հողիկս արձակուած կոչնակ մը՝ կ'ուղղուի երկինքն ի վեր, ղօղանջելով:

Կարաւանին մէջ ցնծութեան կանչեր, ծնծղաներու, փչողներու, բոժոժներու համանուագներ: Կը թնդան հոգիներու կամարները, պղինձ մաքուր ծիծաղներով:

Դեռ երէկ էր որ ասոնք անցան վիրաւոր, կմախացած ու ջարդուած՝ անթիւ սուրերու եւ անապատներու մէջէն:

Այսօր կ'անցնին մայրիներու պուրակէն՝ հարսնեւորներու նման: Այս ինչ անիրագելի չքնութիւն է:

Մայրիները կը հառնին: Կը հեռանանք ու ծառերը նման են ամպակոյտի: Ծառերը կը փլին՝ իրարու վրայ:

Կը մտնենք ինքնաշարժները:

Կ'երգեն «Անոյշ գարուն»:

Հոգիս կը մեներգէ.

— Գարուն, գարուն, ե՞րբ պիտի գաս ծովածաւալ ծաղիկներով ծիծաղիլ հոգիներու մէջ, արմենականութեան մէջ, մարդկութեան մէջ: Գարուն, ե՞րբ պիտի գաս յորդութեամբ, պսակել ամէն սեւ, ամէն դալարս, ամէն լուսամուտ, ամէն ճակատ: Ե՞րբ պիտի գաս մեր հայրենի պուրակներուն մէջ:

Գարուն, ե՞րբ պիտի գաս արքայութեամբդ, խաղաղութեամբդ, կանանչներովդ ու հազարան թռչուններովդ, ե՞րբ պիտի թառիս մեր հոգիներուն մէջ, ե՞րբ պիտի ծանրանաս մեր տանիքներուն վրայ, ե՞րբ պիտի երգես մեր աստղաններուն մէջ:

— «Քեզ իմ մնում, անոյշ գարուն,
Ծաղիկ նախիս, հետդ գալու.
Դու կարօտ ես վառ արեւի…»

Իսկ ես, իսկ մենք, ազգովին, անհունօրէն, մեր սրտին ամբողջ խոր բունկէն կարօտ ենք կարօտ, մեր երկրի գարունին:

Ինքնաշարժները կ'անցնին արշալոյսի մը մէջէն:

Փուշերով լի վարդեր սեղմեր ենք մեր կուրծքին վրայ ու մեր սիրտը կուլայ կուլ կուլ արիւն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Խմբագրական ՅՈՒՍԱՐԵՐԻ)

Որքան աւելի ճոխանան Թանգարանն ու Դիւանը, այն քան աւելի պիտի չահի այդ զոյգ Հաստատութեանց միակ եւ օրինաւոր տէրը — Հայ Ժողովուրդը: Ծնողներ եւ կուսակներ, ժողովներ եւ ամբարեններ ինչ որ սուրբ է եւ յիշատակելի՝ օր մը Հայրենիքին փառքի երկու Տաճարներ նուիրաբերելու համար:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ կենդանաբանական պարտէզը Համպուրկ քաղաքինն է եւ 50 հազար քառակուսի մեթր տարածութիւն ունի: Համպուրկի քաղաքապետութիւնը որոշած է աւելի մեծցնել կենդանաբանական պարտէզը, անոր մէջէն անցնող քանի մը փողոցները քանդելով: Ան բաժնուած է համաձայն աշխարհի զանազան մասերուն, եւ կենդանիները խարխանքը կ'ունենան որ իրենց բնական վայրերը մէջ կը գտնուին: Քառասուն հազարէ աւելի 1250 տեսակ կենդանիներ կան: Այս կենդանաբանական պարտէզը հրաշալիք մըն է, որ կ'ունենայ օրական 10 հազարէ աւելի այցելուներ:

ՐԱՖՖԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ 1835-1935
ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ 1888 - 1938

Ազգային մեծ վիպասան եւ մեր գրականութեան ու ազատագրական շարժումներու «փոթորկաշունչ մարգարէ»ի ծննդեան հարիւրամեակի հարցը առաջին անգամ արծարծեցի 1934ին երբ՝ նախ «Մասիս» օրագրի եւ ապա «Ալիք», «Յառաջ», «Ձայն», «Բազմավէպ», «Արփի» եւայլ թերթերու մէջ հրատարակեցի իմ կոչը նամակը որով կը յայտնէի.

«Յառաջիկայ 1935 թուին կը լրանայ Հայ Գրականութեան եւ մեր Ազգային վերածնութեան մեծանուն գործիչներէն Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը» (տես «Յառաջ» 1934 Յունիս 14, թիւ 2521):

Կը յայտնէի նաեւ որ այս հարիւրամեակի առթիւ լոյս պիտի ընծայեմ իմ մէկ ընդարձակ աշխատութիւնս, որ կը պատկերացնէ Րաֆֆիի կեանքն ու գրականութիւնը:

Դեռ 1928 թուականէն սկսեալ յամառ ու յարատեւ աշխատանք կատարելով, յաջողեցայ աշխատութեանս հարստացնել Րաֆֆիի կեանքին ու գրականութեան վերաբերեալ նոր եւ անտիպ նիւթերով, տողերով, անտիպ նամակներով, հազուագիւտ եւ թանկագին լուսանկարներով, մեծ վիպասանի կեանքի անյայտ էջերով ու դրուագներով, փաստաթղթերով եւայլն:

Այդ կոչ-նամակին հրատարակութենէն գրեթէ տարի մը վերջ, 1935ի սկիզբին Համազգայինի միութեան Ֆրանսայի Կեդր. Մարմինը «Յառաջ»ի մէջ յայտարարեց թէ «կը ստանձնէ կատարել մեծանուն վիպագրին ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը Փարիզի մէջ»:

Յետոյ, «Յառաջ»ի մէջ՝ 1935ի Մայիս 17ին լոյս տեսաւ Համազգայինի Ֆրանսայի կեդրոնական մարմնի մէկ գրութիւնը որով կը յայտնէր թէ — «իբրեւ սկզբնական աշխատանք, պարզ է թէ նախ պիտի ճշդուէր Րաֆֆիի ծննդեան թուականն ու օրը»:

Ժամանակին՝ 1912ին Տփղիսի Անահիտ Րաֆֆին Թէոդիկի տարեցոյցին մէջ (1912, էջ 21) յայտնած է, որ Րաֆֆիի կենսագրութիւնները «լի են բազմաթիւ սխալներով ու զանազան քմահաճոյքների հեղինակութեամբ»:

Համազգայինը «անճշդուած քմահաճոյքները պարզելու համար» դիմած է Լոնտոն՝ Րաֆֆիի հարազատներուն «եւ ըստ պարզել թուականի ճշդումը»: Մեզ համար պարզ չէ թէ Րաֆֆիի հարազատները Համազգայինի դիմումին պատասխանեցի՞ն եւ փաստական տեղեկութիւններով յայտնեցի՞ն թէ «Րաֆֆի ծնած է ոչ թէ 1835ին, այլ 1837ին»: Եւ եթէ վերջին թուականը ցոյց տուած են իրր իրական ու ճիշդ, արդեօք ստուգապատում փաստ եւ վաւերագիր կա՞յ մէջտեղ, թէ ենթադրութիւն է:

Համազգայինը «ազբիւրներու վրայ յենելով» ցոյց տուած է որ Րաֆֆիի մասին յետոյ տիրող կարծիք այն է եղեր թէ «մեծ տաղանդ գրողը ծնած է 1835 թուականին»: Համազգայինը առանց ո՛եւէ փաստ եւ ապացոյց ունենալու կը յայտնէ, որ 1835

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914-1924

Ինծի հաց տուին, բայց անկարելի եղաւ պատառ մը անգամ ուտել, մինչեւ որ առուակի մը քով հասանք, չորցած հացերը թրջեցինք եւ կրցայ պատառ մը ուտել:

Դարձեալ շարունակեցինք քալել: Հասանք այն ղառիվերը ուր մեր չունը Զավարեան Պետրոսը ծեծեց: Ահա հարիւրաւոր կոտորուած հայ ընտանիքներ, ծերունի թէ երիտասարդ, տասնեակ մը զինուորներու առաջնորդութեամբ դարձեալ կոտորածին ճամբան բռնած՝ դէպի մեր ուղղութիւնը կը քալեն: Անմիջապէս մեր ճամբէն շեղեցանք, բաւական հեռացանք եւ անտառին մէջ պահուըտեցանք: Երկու հայ երիտասարդներ օգտուելով խիտ անտառներէն, ետ մընալով պահուըտեցան: Կարաւանը բաւական հեռանալէ վերջ, պահակ զինուորները կռահեցին հայ երիտասարդներու բացակայութիւնը եւ ղայն փնտռելու: Բաւական երկար փնտռելէ վերջ, ղտան երկուքն ալ: Երբ անտառին խոպան արտին մէջ եկան, երկու երիտասարդներուն գլխակները այդտեղ փռեցին եւ վերադարձան կարաւանին մօտ:

Կարաւանը կանգ առաւ գիշերելու: Բոլորն ալ կողոպտուած, մերկ, անօթի եւ ծարաւ էին: Արեւը մարը մըտած էր, մութը սկսաւ թանձրանալ. այլեւս ժամանակ չկար սպասելու: Բաւական երկար քալելէ վերջ հասանք գետին ափը: Հազիւ քանի մը քայլ առած էինք, ահա չորս զինուած Քիւրտեր մեր ետեւէն կը վազեն: Մութ ըլլալով անոնք չէին գիտեր մեր քանի հոգի ըլլալը: «Քոյրիկ, ըսի, գէշ է, դուք այս մացառներուն մէջ պահուըտեցէք: Ես եւ ընկերս այս մացառներուն մէջէն կը փախչինք: Քիւրտերը երբ մեզ տեսնեն, մեր ետեւէն պիտի գան. այն ատեն դուք կ'ազատիք: Մնաք բարով»:

Ընկերոջս ձեռքէն բռնեցի եւ սկըսանք փախչիլ: Գնդակները կարկուտի պէս կը տեղային մեր ետեւէն: Բայց մենք առանց ետ նայելու կը վազէինք, մինչեւ որ հասանք խիտ անտառներու մէջ: Այլեւս մութը թանձրացաւ: Քիւրտերը կորսնցուցին մեր հետքը եւ յուսահատ ետ դարձան:

Մենք այստեղ եւս պառկեցանք եւ բաւական երկար քալելէ վերջ հասանք Հորհորու Ձոյ կոչուած տեղը: Մօրուսաւոր Քիւրտ մը հանդիպեցաւ մեզի: Նախ շատ վախցանք, բայց երբ տեսանք որ Քիւրտը բարի մարդ մըն է, մեր վախը փարատեցաւ: Բարի Քիւրտը մեզի ըսաւ.— Աճապարեցէք, կամուրջը շուտ անցնելու, ինչու որ պահակները ճաշի գացին: Մարդը ընկերացաւ մեզի մինչեւ որ կամուրջը անցանք, տոպրակէն հաց եւ քիչ մը պանիր տուաւ մեզի եւ ճամբան ցուցնելով բաժնուեցաւ:

Բարեբախտաբար երկինքը պայծառ էր եւ լուսինը իր տկար լոյսովը բաւական կ'օգնէր մեր ճամբորդութեան: Երկու անչափահաս պատանիներ ձեռք ձեռքի բռնած գիշերուան խուլ լռութեան մէջ, խիտ եւ ամայի անտառներուն մէջէն կը քալէինք շարունակ: Վայրի գազաններ, արջ, գայլ, եւ այլն, անպակաս են այս անտառներուն մէջ: Սակայն մեզի բնաւ երկիւղ չէին պատճառեր անոնք. մենք միայն ու միայն Թուրք եւ քիւրտ ընտանի գազաններէն կը վախնայինք:

Քալեցինք ժամերով եւ վերջապէս հասանք Տարման գիւղը, որ ընկերոջս ծննդավայրն էր: Երբ գիւղին կալերը հասանք, զգուշութեամբ սկսանք չորս կողմերը դիտել, կարծելով թէ պահակ զինուորներ կը հսկեն: Մօտ կէս ժամ սպասեցինք. մարդ մարդասանք չկար գիւղը: Ինծի անծանօթ էին փողոցները: Ընկերս առաջնորդեց, ցած տունի մը առջեւ կանգ առինք: Ընկերս դուռը զարկաւ. ինծի մեծ զարմանք պատճառեց երբ ներսէն մէկը հայերէն «ո՞վ էք» հարցուց: Ընկերս.— «Մեծ մայրիկ, ես եմ, Մեսրոպը, շուտ դուռը բաց»: Մամիկը անմիջապէս բացաւ դուռը, եւ մեզ առաջնորդեց մութ սենեակ մը: Արդէն մամիկը գիշերները բնաւ լոյս չէր վառեր: Շատ անհամբեր էի. կ'ուզէի անմիջապէս հասկնալ թէ՝ ինչպէս եղած է որ պառաւ մամիկը գիւղը մնացեր է եւ չեն աքսորած: Վերջապէս ընկերոջս հարցուցի, որ ըսաւ.— «Մեծ մայրիկս շատ ծեր է եւ աչքերը տկար են. այս պատճառով կառավարութենէն հրաման առինք որ տունը մնայ»:

Մեծ մայրիկը սկսաւ մեղմ ձայնով հարցնել մեր անցուցած փորձանքները: Համառօտակի պատմեցինք կոտորածը: Մամիկը չդիմացաւ ղաւակներուն կորուստին, ծունկի եկաւ եւ արիւն արցունքով սկսաւ անիծել դահիճները: Ընկերս մօտեցաւ մամիկին եւ սկսաւ մխիթարել: Յետոյ աւելցուց.— Մեծ մայրիկ, այս ընկերս Ծերմակի քահանային տղան է. բոլորովին մերկ է, եթէ հագուստ ունիս տուր որ մերկութիւնը ծածկէ: Պառաւը, որ լաւ ծանօթ էր ծնողքիս, դառնագին ցաւ զգաց: Գիշերային խուլ լռութիւն կը տիրէր ամէն կողմ: Պառաւը մեզի հաց բերաւ, մութին մէջ կերանք, ապա ինծի գիշերանոց շապիկ մը տուաւ եւ ես ու ընկերս կողք կողքի պառկեցանք:

Առտուն տակաւին լոյսը չծագած պէտք էր մամիկին տունէն հեռանայինք, ինչու որ ամէն օր շուները կուգային կը խուզարկէին մամիկին տունը, որպէսզի չըլլայ թէ Հայեր պահէ: Շատ յոգնած ըլլալով, անմիջապէս քնացանք: Առտուն կանուխ պառաւը մեզի ձայնեց, քանի մը թոնիրի հաց տուաւ մեզի եւ համբուրելով մամիկին դուռնէն զգուշութեամբ դուրս ելանք:

Հազիւ թէ գիւղէն դուրս ելած էինք, ահա զինուած Թուրք մը մեր ճամբան կտրեց: Այս Թուրքը Տարմըցի Մէհմէտ Շէրիֆն էր, որ բոլոր Հայերու ծանօթ է: Մեզ ձերբակալեց, մէկ ժամ վերջ առաւ մեզ եւ դարձեալ աքսորին ճամբան շարունակեցինք: Ճամբան մեզի հետ հայերէն կը խօսէր: Ես լուռ էի, ընկերս անոր կը գիւղացին ըլլալով, համարձակ կը խօսէր: Դարձեալ խիտ անտառներուն մէջէն կը քալէինք, այլեւս պարզ է մեր կացութիւնը. նորէն պիտի տեսնէինք մեր հազարաւոր յօշոտուած դիակները եւ մենք ալ պիտի կոտորուէինք: Այս մտատանջութեան մէջ էի, երբ անտառին խորէն բազմութիւն մը երեւցաւ: Երկու Թուրք զինուորներ անտառներուն մէջէն փախստական Հայերը հաւաքած են եւ դէպի մեր կողմը կուգան. երեք կին, երեք աղջիկ, հինգ փոքրիկ աղաքներ, որոնց մէկը Ալօեան Սուրէնն էր, իմ դասընկերս: Բոլորն ալ կողոպտուած էին

Ա. ԴՈՒԿԱՍԵԱՆ

(11)

թուականը սխալ է եւ «այս սխալը անփականացնելով յաջորդաբար մէկ-մէկու են փոխանցեր» մեր պարբերական մամուլը եւ հատորներն ու կենսագիրները:

Եւ խակայն, Համազգայինը «աղբիւրներու վրայէն քալելով» պիտի բերէր ցոյց տար, որ Րաֆֆին ծնած է 1837-ին, մինչդեռ իր մատնանշած աղբիւրները ինչպէս նաեւ տիրող կարծիքն այն եղած է, որ Րաֆֆին ծնած է 1835ին: Համազգայինը ոեւէ փաստ ու ապացոյցով չէ կրցած հաստատել թէ Րաֆֆին ծնած է 1837ին, սակայն ընդունած է այս թուականը՝ իբրեւ փաստ ունենալով տիկ. Աննա Րաֆֆիի ճշգումը՝ «Տաճկահայք»ին «ակիզբը զետեղուած Րաֆֆիի լուսանկարին վրեբեւ գրուած այս տողերը. — «Ապրիլ 24, 1913 թուականին լրանում է Րաֆֆիի մահուան 25 ամեայ տարեդարձը, Րաֆֆին ծնուած է 1837 թուին եւ մեռած 1888 թուականին »:

Ուրեմն, «ազգականներուն կողմէ ճշգուած թուական մը»՝ 1837ը իբր միակ փաստ ունենալով Համազգայինը, ուրիշ փաստ եւ ապացոյց, աղբիւր ու վաւերագիր չունեցաւ հաստատելու թէ Րաֆֆին ծնած է 1837ին:

«Առաջին ճշգումը» Րաֆֆիի ծննդեան թուականի մասին 1913ին տիկ. Աննա կատարելով հանդերձ, մինչեւ այժմ ալ այդ թուականը չընդունուեցաւ եւ գրականութեան մէջ չանցաւ: Մեծ վիպասանի մահուան վրայէն անցեր են ճիշդ 50 տարիներ, սակայն անոր հարազատները հիմնաւոր փաստերով չկրցան Րաֆֆիի ծննդեան արդէն իսկ ընդունուած թուականը 1835ը՝ 1837ի փոխել:

Եթէ Րաֆֆիի ծննդեան թուականի «առաջին ճշգում»ի եւ փոփոխութեան հարցի մասին խօսք ըլլայ, պիտի յայտնեմ որ այդ «ճշգումն ու փոփոխութիւնը» առաջին անգամ կատարած է ոչ թէ տիկ. Աննա Րաֆֆին, այլ անոր տուած ճշգումէն (1913ին, «Տաճկահայք»ի եւ «Պարսկական Պատկերներ»ի մէջ) տարի մը առաջ Գրիգոր Արծրունիի հիմնած «Մշակ» օրաթերթի հրատարակութեան քառասնամեայ յոբելեանի (1872—1912) առթիւ Թիֆլիսում լոյս տեսած «Մշակի Քառասնամեակ» խորագրով հատոր մը՝ խմբագրութեամբ Լեւոն Դանիէլեանի: Այս հատորի 49րդ էջի վրայ, Րաֆֆիի նկարին տակ գրուած է.— «Րաֆֆի — Յ. Մելիք-Յակոբեան. 1837 — 1888»:

Այժմ մեզ համար պարզ չէ, արդեօք «Մշակ»ը, որ շարունակ Րաֆֆիի ծննդեան թուականը 1835 ընդունած էր, ինչպէ՞ս եղաւ որ 1837ի փոխեց: Արդեօք նախապէս հարցուցե՞ր էին տիկ. Աննա Րաֆֆիէն, ստուգելու համար ծննդեան թուականը: Կամ տիկ. Աննան գրա՞ծ էր «Մշակ»ին, որ ծննդեան թուականը սխալ է 1835ը 1837ի փոխել: Այս հարցերը մեզ համար պարզ չեն: Տպագրական խօսքի փաստն այն է, որ տիկ. Աննա Րաֆֆիի ճշգումէն (1913) տարի մը առաջ՝ 1912ին Լեւոն Դանիէլեանը Րաֆֆիի ծննդեան թուականը 1837 նշանակած է: Թերեւս տիկ. Աննան առանց ոեւէ փաստի ու վաւերագրի հաւատացած է Լեւոն Դանիէլեանի նշանակած թուականին՝ 1837ին, որ ինքն ալ իր հերթին նշանակեց Րաֆֆիի «Տաճկահայք» եւ «Պարսկական Պատկերներ» հատորներու մէջ (երկուքն ալ տպուած Մխիթարեան տպարան, Վիեննա, 1913ին):

Այս բոլորէն յետոյ, եզրակացութիւնն այն է, որ դեռ կասկածելի է 1837 թուականը քանի որ չկան վաւերական տուեալներ: Այս ուրեմն Րաֆֆիի ծննդեան թուականը դարձեալ կը մնայ 1835ը, ինչ որ ընդունուած է մեր գրականութեան պատմութեան մէջ եւ արդէն իսկ ընդհանրացած:

Ես «աղբիւրներու վրայէն քալելով», բազմաթիւ վաւերական տեղեկութիւններով եւ պաշտօնական փաստաթուղթով մը պիտի հաստատեմ, որ Րաֆֆին ծնած է 1835ին:

Սակայն այժմ յօդուածիս նպատակը այդ չէ: Այդ մասին ուրիշ առթիւ:

Այսպէս կամ այնպէս հարիւրամեակի յետաձգումը այն նշանակութիւնն ունեցաւ, որ նախապատրաստական աշխատանքներն ու մեծ վիպասանի անուան եւ յիշատակի յաւերժացման հետ կապուած ձեռնարկները աւելի հաստատուն հիմերու վրայ դրուեցան: Լաւ է ուշ քան երբեք:

Ցորելենական կազմակերպիչ Յանձնաժողովը որոշած է Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը մեծաշուք հանդիսաւորութեամբ տօնել Փարիզ, յառաջիկայ Հոկտ. 31ին, որ յայտարարուած է ընդհանուր հանդիսութեանց օր:

Ինծ կը թուի տօնակատարութեան օրը չպիտի սահմանափակուի մէկ օրուան մէջ: Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը պիտի դառնայ համազգային հանդիսութեանց եւ ոգեւորութեան առարկայ:

Արդ, Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը լրացաւ 1935ին, բայց յաւերժացումը պիտի կատարուի 1937ին: Իսկ Րաֆֆիի մահուան յիսնամեակը կը լրանայ 1938ի ապրիլ 24ին: Րաֆֆին մեռաւ Թիֆլիսի մէջ 1888 ապրիլ 24ի գիշերը:

Ես կ՚առաջարկեմ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի եւ մահուան յիսնամեակի տօնակատարութիւններն իրար խառնել, միացնել եւ 1937ի Հոկտեմբերէն մինչեւ 1938ի Մայիսի վերջերը, ամբողջ 7—8 ամիս ժամանակաշրջան մը նուիրել Րաֆֆիին:

Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500 ամեակի հանդիսութիւնները աւելի քան երկու եւ կէս տարի տեւեցին Սփիւռքի բովանդակ հայութեան մէջ: Գաղութ առ գաղութ՝ առանց աճապարանքի, կատարուեցան յիշատակելից հանդէսներ: Նոյն հանդամանքը պէտք է սատնայ նաեւ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի եւ մահուան յիսնամեակի յաւերժացումը: Ցորելենական Կազմակերպիչ Յանձնաժողովը պէտք է նկատի առնէ այս պարագան եւ տօնակատարութեան ու հանդիսութեանց ժամանակամիջոցը երկարաձգէ մինչեւ 1838-ի մայիսի վերջերը:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ Րաֆֆիով ամէնէն աւելի պիտի պարծենայ այն համայնքը, այն նահանգն ու գաւառը, որուն ծոցին մէջ ծնաւ ու մեծցաւ՝ Ատրպատականի Սալմաստ գաւառի Փայաջուկ գիւղացի Միրզա Մելիք-Յակոբեանի որդին՝ Յակոբ Մելիք Յակոբեանը —ապագայ Րաֆֆին: Ատրպատականի եւ ընդհանրապէս Իրանի հայութիւնը իր ամենաջերմ մասնակցութիւնը պիտի բերէ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի եւ մահուան յիսնամեակի տօնակատարութեանց՝ ամենուրեք կազմակերպելով ժողովրդական հանդէսներ եւ ասուլիս պատշաճի ցոյցեր:

Իբր հովանաւոր եւ պատուոյ նախագահ այս հանդիսութեանց գլուխը պիտի կանգնի Ատրպատականի ժողովրդանուէր Առաջնորդը Ներսէս Արքեպիսկոպոս Մելիք Թանգեան: Պատգամաւորական ժողովն ու Թեմական Խորհուրդը պիտի սատնձնեն ու ղեկավարեն իրանահայ գաղութներու հանդիսութիւնները: Գալով Սալմաստի գաղութին, շատ աւելի ոգեւորութեամբ պիտի տօնէ Րաֆֆիին նուիրուած հանդէսները:

Աշխատանքներէն յետոյ, յարմար է, որ Սալմաստի գաղութը միակամ եւ միահամուռ տօնէ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակն ու մահուան յիսնամեակը: Սալմաստի հայութիւնը պիտի ընտրէ կազմակերպիչ Յանձնաժողով մը՝ նախագահութեամբ հոգեւոր հովիւ Տէր Աշոտ քահանայ Պօղոսեանի:

Այս Յանձնաժողովը պիտի մշակէ հանդիսութեանց ծրագիրը: Նախապէս լուր պիտի տրուի Սալմաստի հայաբնակ գիւղերու Հայերուն որ Հոկտեմբեր 9ին (Հայ Մշակոյթի Օրը) եւ կամ Հոկտ. 31ին, գիւղացիները ժողովրդական թափօրներ կազմած խումբ առ խումբ հաւաքուին Րաֆֆիի ծննդավայր Փայաջուկ գիւղը, որ ըլլալու է հանդիսավայրը:

⁂ Առիթէն օգտուելով պիտի յայտնեմ նաեւ հետեւեալը.

Րաֆֆիի կեանքին ու գրականութեան մասին կատարած ուսումնասիրութիւնս հրատարակելու համար Թաւրիզի մէջ կազմուած է Հրատարակիչ Յանձնախումբ մը՝ հովանաւորութեամբ Ներսէս Արքեպս. Մելիք Թանգեանի: Անդամներն են.— Պ. Պ. Կարապետ Արզումանեան՝ նախագահ, Գրիգոր Շահոյեան՝ քարտուղար, Մուշեղ Բուդաղեան՝ գանձապահ, Առաքել Առաքելեան, Ստեփան Արզումանեան, Ղազար Ղազարեան եւ տողերս ստորագրողը:

Հրատարակիչ Յանձնախումբը արդէն իսկ գործի անցած է եւ յոյս ունի, որ սպասուած գումարը ձեռք կը բերէ՝ յաջողցնելու համար հրատարակութիւնը իմ աշխատասիրութեան: Տպագրութիւնը պիտի կատարուի արտասահմանի մէջ՝ Փարիզ կամ Վիեննա:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

«Գրական Թերթ»ին մէջ (21 յուլիս) աշխատակից մը կը գրէ թէ արեւելեան աշխարհաբարի առաջին փորձը կատարած է Ներսիսեան վարժարանի ուսուցիչներէն Նիկողայոս Նիկողայոսեան (Տէր Շմաւոնեան), որ նոյն վարժարանին անդրանիկ ընթացաւարտներէն է (1826): Իր աշակերտներէն՝ Ցարութիւն Մելոյեանի դպրոցական տետրակին մէջ, որ կը կրէ 1829 թուականը, կը գտնենք հինգ առակներ, գրուած՝ աշխարհաբար լեզուով, աւելի ճիշդ՝ Թիֆլիզի Հաւլաբար թաղին բարբառով: Ստորեւ կուտանք այդ առակներէն մէկը, իբրեւ նմոյշ արեւելեան աշխարհաբարի սկզբնական ձեւին.—

ԷՇ ԵՒ ՈՒՂՏ

Ամառուան օրը մէկ տափի մէջը
խուտ ին արածում մեր էշն ու ուղտը.
Շատ սիրով անշփոթ նրանք իրանց
մէջը՝
Անց ին կացնում ամառուան օրը:

Մէկ օր խաղալով գնում էին մետի,
Ցանկարծ ռաստ եկան լաւ կանաչ
խուտի,
էշն ուրախացաւ, գլորեցաւ էնտի,
Զռալով ասաւ մեր աղա ուղտին:

Դամաղս չաղ է, քէփս էլ շատ լաւ է,
Իմ խաղ առելու հէնց հիմի վախտ է,
Եւ ի՞նչ դարդ ունիմ, ձայնս էլ
շատ բաց է,
Ուղտ աղպեր, օկտէ, հետս ձայն
քաշէ:

Ուղտն ասաւ իշին, ա՛խ, էս ի՞նչ օր է,
Քո հոգույն մեռնիմ, հալա ջիր
վախտ չէ,
Տես քարվանբաշին հորէս գալիս է
Մեր խաղն ու տաղն էլ նա հառամ
կ՚օնէ:

Էշը չլսեց, անկանները սրեց,
Դէպի երկինքը չանէն վեր քաշեց,
Իր քաղցր ձայնով քորօղլի կանչեց…
Ուղտ ախպէր, էրի՛ մեր իշի ձայնից:

Ձայնը իմացաւ մեր քարվանբաշին,
Եկաւ ու բռնեց իշին ու ուղտին,
Լաւ ծանր բեռնով բարձեց երկուսին,
Էս էիր ուզում, ուղտն ասաւ իշին:

Ճամբին գնալով ռաստ եկան ջրին,
Էշն չկարաց անց կենալ էն դի,
Իշին վեր առան դրին վերա ուղտին,
Մեր իշի ձեռնէն ուղտ աղպէր մեռնի:

Ամա շատ լաւ հնարք մեր ուղտը
գտաւ,
Երբ ջուրը մտաւ, չգնաց՝ կանգնեցաւ,
Ա՛խ, էս ի՞նչ լաւ տիղ, լաւ վախտ
ռաստ էկայ,
Էշ ջան, սազ ածա, խաղալս էլ էկաւ:

Էշն աղաչեց, ասաւ մեր ուղտին,
Իմ կեանքիս մէջը քիզ կը ծառայիմ,
Թօփուես ու փալանս քիզ փէշքէշ
կ՚օնիմ,
Եթէ չիս խաղա էս ջրի միջին:

Զլսեց ուղտը. թափ էրիտ ուսը,
Լիկզեվար խաղաց էն ջրի մէջը:
Էշը վեր ընկաւ, խեխտուեցաւ մէջը,
Անջաղ հովացաւ մեր ուղտի սիրտը:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՌՈՒՍՕ

— o —

Ազգերու ժողովը, այլ անուամբ՝ Ժընեւի արիսպագոսը, նորութիւն մը չէ մարդկային մտածումներու պատմութեան մէջ: Առաջին գաղափարը կը բերէ Ժ. Ժ. Ռուսօ, եւ ինչպէս դիտել կուտայ «Ժուռնալ»ի մէկ աշխատակիցը, Ժընեւի զաւկին մտածումը կ՚իրականանայ Ժընեւի մէջ:

Եթէ դժուար է համբել կամ ճշդել Ռուսոյի հոս հոն ցանած զաւակները, ծանօթ են իր գաղափարական զաւակները,— անոնք մեծ դեր խաղացին Ֆրանսական յեղափոխութեան մէջ: Յիշենք մէկը, Լիւնէվիլի քահանան, Կրէկուար, որ Քոնվանսիոնին մէջ (տեսակ մը ազգաժողով ալ այս), ժողովուրդներու միջեւ եղբայրական կապ հաստատելու մասին բանաձեւ կը բերէր: Իրմէ վերջ, Քոնվանսիոնի նախագահը, Մէրլէն տը Թիէ, նոյնպէս Ռուսոյի վարդապետութեան հետեւորդ, ժողովուրդներու միութեան գաղափարը կ՚առաջարկէր դնել ոչ թէ Քոնվանսիոնին առջեւ, այլ «Եւրոպայի բոլոր ժողովուրդներուն մասնակցութեամբ կազմուած համաժողովի մը առջեւ»:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

Աւելի քան տասը տարի առաջ, գրական քննադատները կը պնդէին թէ «բանաստեղծութիւնը հոգեվարքի մէջ է»: Հիմա Ռընէ Մօպլանն է, որ «Իւմանիթէ»ի մէջ վստահութիւն կը յայտնէ բանաստեղծութեան ապագային մասին:

Երկու տեսակ բանաստեղծութիւն կայ,— ականջի բանաստեղծութիւն, աչքի բանաստեղծութիւն, առաջինը ունկնդրութեան, երկրորդը ընթերցումի համար:

Այսպէս յունական վիպագրութիւնները, լատինական ընծայագրութիւնները, ճափոնական «հայ-քայի»ները, ինչպէս նաեւ ալեքսանդրեան, մինչեւ իսկ ռոմանթիկ բանաստեղծութեան ձեւախաղերը (բաժակի, կողովի, սրուակի, խաչի ձեւով գրուած ոտանաւորներ) կը մատնեն տեսողութեան մտահոգութիւնը արուեստի մէջ:

Սակայն, ինչպէս կ՚ըսուի, գիրէն առաջ ձայնը կար,— այսինքն թէ ըսկըզբնական բանաստեղծութիւնը ականջի արուեստ մըն էր: Այս արուեստը իր ընկերային դերով հաւաքականութեան դրոշմ ունի, ինչպէս առաջինը՝ անհատական դրոշմ: Արդարեւ, ականջի բանաստեղծութիւնը պաշտօն ունի կարծես դարէ դար փոխանցելու, մարդոց յիշողութեան մէջ դրոշմելու կրօնական աւանդութիւնները եւ հերոսներու քաջագործութիւնները: Այս բանաստեղծութիւնը կապուած է երաժշտութեան, շունչը յաճախ կարճ է (առածներ եւ առակներ որ կարճ են, սիրոյ երգեր, որ հեծկլտուքի մը պէս կը հատնին շուտով, աշխատանքի երգեր որ կը վերջանան աշխատանքին կշռոյթին հետ, գինիի երգեր, որ իրարու կը յաջորդեն բաժակներուն հետ), բայց ընդհանրապէս երկարաշունչ են (ինչպէս Հոմերոսի, Պինդարի երգերը):

Շրջաններ եղան, երբ բանաստեղծութեան այս երկու ձեւերը իրարու մէջ ձուլուեցան: Ականջի բանաստեղծութեան մէջ աչքը եւս գտաւ իր վայելքը, ինչպէս աչքի բանաստեղծութեան մէջ ականջը փնտռեց երաժշտական կշռոյթ մը:

Այստեղ խնդիր մը կը ծագի,— գրական ստեղծագործութեան մը մէջ, յաճախ ապագան կախում ունի աւելի ստեղծագործութեան ընկերային դերէն քան հեղինակին կարողութենէն: Այսպէս Սենեկայի ողբերգութիւնը տկար կը համարուի Եւրիպիդէսի ողբերգութենէն, որովհետեւ առաջինը յօրինուած չէ թատերաբեմի համար: Նոյն դիտողութիւնը՝ Եննէականի եւ Ոդիսականի բաղդատութեանը մէջ: Դարձեալ, ծուլէնը, արուեստի տեսակէտով, աւելի բարձր է քան Ռոլանի երգը, բայց աւելի ձանձրոյթ կը պատճառէ եւ նուազ կարեւորութիւն ունի քան երկրորդը: Վիքթոր Հիւկօն էր որ յաջողեցաւ, իր կարգ մը ստեղծագործութիւններուն մէջ, հաշտեցնել աչքին եւ ականջին յաւակնութիւնները:

Խօսելով վաղուան բանաստեղծութեան մասին, կարելի է ըսել թէ աչքի բանաստեղծութիւնը, որ պահ մը, յետպատերազմեան շրջանին, սինէմային ազդեցութեամբ, տիրապետեց գրական հրապարակին,ահա կը նահանջէ դարձեալ: Այժմ կը դգանք թէ բանաստեղծը աւելի ունկնդիրի պէտք ունի քան թէ ընթերցողի:

Պատճառը բարձրախօսին ազդեցութիւնն է նախ, յետոյ՝ անթել ձայնասփիւռին: Ժողովրդային մեծ համախմբումներու շրջանին մէջ կ՚ապրինք, անհատ ընթերցողին տեղ հիմա ունինք խուռներամ ունկնդիրներ, որոնք մէկ մարդու նման կը յուզուին, կը թրթռան, երբ ձայնը կը դրկէ դիրենք:

Ունկնդիր նոր «հասարակութիւն» մըն է ստեղծուած, երէկուան մշակոյթը որ գիրքի կապուած էր առաւելապէս՝ հիմա տեղի կուտայ թեւածող մշակոյթին: Այսպէս բանաստեղծը կը դառնայ դարձեալ հին արուեստագէտը, որ կ՚արտասանէր, մինչդեռ երէկ բանաստեղծը աչքով պատկեր կը հաւաքէր կամ կը նկարէր:

Հիմա բարձրախօսի կամ ձայնասփիւռի բանաստեղծութեան շրջանն է, — հնչեղ բառերու, տաք նախադասութիւններու, երաժշտական պատկերներու, ելեկտրական կոչերու, վճռական ազդակներու արուեստն է որ յաւակնութիւններ կը բերէ: Նիւթը եւս կը փոխուի,— ժողովրդային լայն շարժումներ եւ բացօթեայ հանդէսներ:

Դիտել տանք, որ այս բանաստեղծութիւնը մակերեսային է, խորութիւն չունի:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

Լ Ո Ւ Ս Ա Դ Է Մ Ի Ն

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Հրապարակի ձախ անկիւնը ընդարձակ բակով տան մը առաջ կանգնեցան Լեւոնն ու պատանին: Բակին մէջ աւելի քան տասնեւհինգ սայլեր, լուծի եանկիւնի սիւները վեր անկած, քով քովի շարուած էին: Տան դուռը անընդհատ ճանչալով կը բացուէր եւ կը փակուէր: Դուրս եւ ներս մտնողի հաշիւը չկար: Իսկ տան ներսէն, մեղուի փեթակի նման խուլ աղմուկ մը կը լըսուէր անընդհատ:

Պատանին բակին առջեւ կանգ առած, մատով տան դուռը ցուցնելով ըսաւ.

— Այ, էս է մեր բէկի տունը:
— Առիւծ Գեւոյի՞ տունը:
— Հա, մեր բէկի տունը,— յամառութեամբ կրկնեց պատանին:

— Լաւ, Աշոտ, մէկ ներս մտիր եւ յայտնէ բէկին, որ Վանէն եկող ճամբորդ մը զինք կ՚ուզէ տեսնել:

Տղան թէեւ վայրկեան մը տատամսեցաւ անծանօթի մը համար բէկը դուրս կանչելու, բայց օտարականի պարոն ըլլալը գուշակելով, արագօրէն սպրդեցաւ սայլերու արանքէն եւ տան դռնէն ներս անյայտացաւ:

Պայուսակը գետին դնելով Լեւոնը, սպասեց Առիւծ Գեւոյի գալուն:

ՃԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

— . —

Սահմանադրութեան յայտարարութենէն անմիջապէս ետք Առիւծ Գեւոն եւ Թօփալ Սատանան երկու օր հիւրասիրուելէ վերջ Գործոթի ժողովուրդէն, Սագոյէն, Մկոյէն հրաժեշտ առին եւ յաջորդ գիշերը Պատիկ Գեղ, Ասլանի մօտ մնացին: Հին վստահելի ընկեր մըն էր Ասլանը:

Հակառակ գիւղի չքաւորներէն ըլլալուն, երկար տարիներ անշահախնդրութեամբ ծառայեց յեղափոխութեան գործին որպէս վալաթ, չալակաւոր, զինատար: Ասլանի աղքատիկ ընթրիքը վերջացնելով, երեք ընկերները թոնիրի շուրջը նստած հինէն ու նորէն խօսեցան մինչեւ լուսնալը: Որքան բան ունէին խօսելու անցեալի, բայց մանաւանդ գալիք օրերու մասին, երբ սահմանադրութեան հռչակումով, այնքան չքեղ հեռանկարներ կ՚երազէին ապագայի համար:

Առտու կանուխ Պատիկ Գեղէն ճամբայ ելան եւ հազիւ արեւմտոցին հասան Ապաղայի կեդրոնական գիւղը, Խաչան: Բազմաթիւ հին ընկերներ ունէին Խաչանի մէջ, բայց անոնցմէ ամենայայտնին, սրտակից ընկերը, մեր նախածանօթ Գրիգորն էր:

Կալերու կողմը, միակտուր երդիքով շատ ընդարձակ շէնք մըն էր Գրիգորենց նահապետական տունը, ամբողջ շրջանին մէջ յայտնի պատուով ու հացով: Մէկ երդիքի տակ կ՚ապրէին պառաւ մօր հովանիին տակ վեց եղբայրները իրենց կիներով, ճիժ ու պժերով: Թէեւ Գրիգորը կը համարուէր տան երեց տղամարդը, բայց պառաւ մօր կարծիքը գերիշխող նշանակութիւն ունէր:

Ամէն հարց լուծելու ժամանակ, վերջին խօսքը կը պատկանէր պառաւ մամին, որ զարմանալիօրէն խելօք, միր ու գործնական մտքով օժտուած էր:

Առիւծ Գեւոն եւ Թօփալ Սատանան Խաչան հասան այն պահուն, երբ տաւարը ներս առնելէ վերջ, գիւղացիքները կը քաշուէին, գիւղի մէջ կենդանութիւնը կը մեռնի ու հեռուէն հեռու կը լսուի քիւրտ պահակներու կանչը:

Մեր երկու ընկերները Գրիգորենց տան դրսի դռնէն մտնելով, որ ընդհանրապէս բաց կը մնար, բոլորովին խաւար եւ երկար միջանցք մը անցան: Ձախի վրայ կը բացուէր թոնրատունը: Առիւծ Գեւոն ուսով հրեց դուռը ու երկուքով միասին կանգ առին սեմին վրայ:

Գրիգորենց նահապետական տան թոնրատունը կը յիշեցնէր զարնան ժամանակ աշխոյժ փեթակի մը ներքին պատկերը: Տան տղամարդիկը բոլորուած թոնիրի շուրջը՝ կ՚ընթրէին: Հարսներէն ոմանք փութկոտ երթեւեկով կը սպասարկէին անոնց, իսկ ոմանք երեխաներու անկողինները մէկ շարքի վրայ կը փռէին:

Թէեւ Գրիգորենց տունը ամբողջ Ապաղայի մէջ հռչակաւոր էր հացով ու հարստութեամբ, բայց չարքաշ կեանքը վարժուած, երեխաներու անկողինը կը բաղկանար հաստ թաղիքէ մը որպէս ներքնակ, խոտով լեցուն բարձէ եւ համեմատաբար բարակ ու կակուղ թաղիքէ մը: Ընդհանրապէս Ապաղայի գաշտեցիներու անկողինը միեւնոյն սարքը ունէր: Թոնրատան մէջ ամէն ուղղութեամբ կը վազվզէին երեխաները, իսկ շատ փոքրերը մօրերնուն փէշերէն բռնած, կը հետեւէին անոնց քայլերուն: Հայր Աբրահամի օրհնութեամբ՝ երեխաներու խակական բանակ մը կար հոն: Թոնրատան վերի անկիւնը, փայտէ օրօրոցներու մէջ քնացած երեխաներէն մէկը՝ նոր արթնցած, թոքերու բոլոր ուժովը կը ճուար, մինչ մայրը սանիքը երեխայի բերանը կոխած կ՚աշխատէր հանդարտեցնել զայն:

Միւս օրօրոցի մէջ քնացող երեխան ալ իր կարգին արթննալով, նոյնքան ուժով կը ճանաչցէր անոր: Առով մէկտեղ ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէր երեխաներու լացին: Ամէն մարդ իր գործին էր:

Թոնրատան կեդրոնի սիւնին վրայ հաստատուած էր ձէթի ճրագը, կաւէ կլոր աման մը, մէջը թաթխուած բամպակի երկար պատրոյգով մը, որու ծայրէն արձակուող բոցը հազիւ կէս խաւար կը լուսաւորէր ընդարձակ թոնրատան մէկ մասը, իսկ հեռաւոր անկիւնները դրեթէ աղջամղջային խաւար կը տիրէր: Թոնրատան պատի տակ, կարգով շարուած էին ահագին կարասներ, ցորենի, պլղուրի եւ կամ կարագ պատրաստելու յատուկ մածունի համար: Թոնրատան սեմին վըրայ վայրկեան մը կանգ առնելով, Առիւծ Գեւոն աչքերը տրորեց, տեսողութիւնը սրելու համար եւ ի զուր նստող տղամարդկանց մէջ Գրիգորը փնտռեց:

— Խաւարման գիշե՞ր է, տնաքանդներ,— յանկարծ թոնրատան մէջ թընդաց Գեւոյի բամբ ձայնը,— պերէքէթով եղնի ախպրտիք, զարիպ ճամբորդներ ենք, զօնախ կ՚ընդունի՞ք…

— Աստուծու դրկած հիւրը վեր մեր աչաց, վեր մեր գլխին տեղ ունի,— պատասխանեց Գրիգորը որպէս տան աւագը, ու ինչպէս կարգն էր՝ ոտքի ելաւ, քանի մը քայլ առաջացաւ՝ հիւրերն ընդունելու համար:

Յանկարծ Գրիգորը բոլորովին շշմած՝ թեւերը բացաւ ու առաջ վազեց:

— Վայ, քու տունը շաւերի, Գեւօ ջան,— երկու ընկերները իրարու փաթթուեցան,— էս ո՞նց եղաւ, լուր չտայի՞ր, մենա՞կ ես…

Թօփալ Սատանան որ դրան շուքին մէջ չէր երեւեր, յանցաւոր աշակերտի նման առաջ եկաւ.

— Թօփալ Սատանայ…
— Գրիգոր ջան…

Անկարելի է նկարագրել Գրիգորի զգացած ուրախութիւնը: Երկու ընկերներու մէջտեղ նստած, մէկ Առիւծ Գեւոն կը գրկէր, մէկ կը փարէր Թօփալ Սատանային, միաժամանակ կարգադրութիւններ ընելով — «Աղջի Սառա, ժածնի սերը քաշէ բեր». կնոջը դառնալով՝ «քա կնիկ, ձաւարէ փլաւ մը պատրաստէ». ու նորէն գրկելով ընկերները. «Վայ, ես ձեր հոգուն ղուրպան եղնիմ, տղերք ջան, մարէ, էսոնք հին ընկերներ են, էս մէկը Առիւծ Գեւոն, էս լէ Թօփալ Սատանան է, ջան տղերք են, է, քանի քանի գիշերներ, ջանս դող ինկած մեր դերեզմանոցի մօտ սպասեր եմ էսոնց գալուն:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

մար որ «Միջերկրական մաննեն եկուորներ որոնք որ եւ է գործ չունին հոն» , ինչպէս կ'ազդարարէր Մուսոլինի, Փալէրմոյի ճառին մէջ: Իտալիա անտեսած ըլլալով Մոսկուայի երկրորդ ծանուցագիրը, այժմ քաղաքագէտները անհամբերութեամբ կը հարցնեն թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ խորհրդային իշխանութեան յաջորդ քայլը: Եթէ Միջերկրականի ապահովութեան խնդիրը Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ փոխադրուի, ինչպէս կ'առաջարկէին Իտալիա եւ Գերմանիա եւ Խ. Միութիւնը հոն ալ շարունակէ իր յարձակումները, հաւանական է որ Իտալիա քաշուի այդ ժողովէն, վերադառնելու համար իր գործելու ազատութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, չի կարծուիր որ Մուսոլինի հաւանի հակողութեան ծրագրի մը՝ Միջերկրականի մէջ: Հռոմի եւ Մոսկուայի միջեւ պառակտումը այնքան խորացած է որ, դժուար կը համարուի դարմանել միջազգային որ եւ է խորհրդակցութեամբ: Ընդհակառակն, իտալական կառավարութիւնը կը յուսայ իր եռեւէն քաշել ուրիշ պետութիւններ ալ, ընդհանուր խաչակրութիւն մը սարքելու համար Խ. Միութեան դէմ: Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ դիւանագիտական յարաբերութեանց խզման նախաձեռնութիւնը պիտի առանձնէ Խ. Միութիւնը, Լիթվինովի ճառէն վերջը:

Այս առթիւ շատ պերճախօս է իտալական մամուլի լեզուն: Վիրճինիօ Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա»յի վերջին յօդուածով գրել կուտայ թէ Իտալիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ ծագած միջադէպը «պիտի կարգադրուի ուղղակի, որ եւ է ատեն, առանց երրորդ պետութեան մը միջամտութեան կամ որ եւ է բանակցի »:

Ա. Դ. Խորհուրդն ալ բացուեցաւ

Միեւնոյն օրը տեղի ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 98րդ նստաշրջանին բացումը: Այս ժողովէն ալ մեծ բան մը չսպասուիր: Օրակարգին գլխաւոր խնդիրները կը կազմեն սպանիական եւ չինեւճափոնական պատերազմները: Մոսկուա կ'ուզէ այստեղ ալ արծարծել Միջերկրականի դէպքերը, իբրեւ նախայարձակ ամբաստանելով Իտալիան:

»»»» ○ ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք հոգի մահուան, հինգ հոգի ալ բանտարկութեան դատապարտուեցան Խարքովի մէջ: Երեք մահապարտները անդամ եւ հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը եւ հողագործական պաշտօնեաներ:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ ԿԱՏԱՂԻ ՃԱՌ ՄԸ խօսեցաւ Նիւրընպէրկի մէջ, Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը: Ահա իր խօսքերը,— «Մենք մատով կը ցուցնենք Հրեան եւ կ'ըսենք,— ահա աշխարհի թշնամին, քաղաքակրթութեանց կործանիչը, բոլոր ժողովուրդներուն մակաբոյծը, քաոսին զաւակը, չարիքին մարմնացումը, քայքայման խմորը, մարդկութեան անկումին դեւը եւ ժողովուրդները խելքի կը կանչենք, գործի կը հրաւիրենք, քանի դեռ ուշ չէ »:

ԻՏԱԼԱՑԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ սեպտեմբեր 1ին, Լէնինկրատի մօտերը, իբրեւ լրտես: Դեսպանը պահանջեց ազատ արձակել եւ կը յուսայ գոհացում ստանալ, որովհետեւ 30 ռուս ճարտարագէտներ կը գտնուին Հռոմի մէջ:

Etude de Mr. Bernard-Vahé

Jurisconsulte de droit Français et International Privé

159, *Rue Lafayette— Paris (Gare du Nord) Tél. Nord 68—02*

Իրաւագէտ Պէռնար Վահէ պատիւ ունի իր յաճախորդներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու այն կարեւորութեան վրայ, զոր կը ներկայացնեն վերջին ֆրովարտակ օրէնքները, ի մասին վաճառականներու, արհեստաւորներու (արթիզան), ճարտարարուեստի վարիչներու, որոնք սակաւին չեն վճարած իրենց *ֆոն տը քոմէրսը*, Թշուառ եւ բարեմիտ պարտատէրերու տրուած պայմանաժամին, ամէն գործի մէջ, քաղաքային թէ առեւտրական:

Կարգ մը պայմանաժամեր կը լրանան 17 Սեպտեմբեր 1937ին։

Շահագրգռուողները թող հաճին դիմել առանց ժամանակ կորսնցնելու, ամէն առաւօտ. ժամը *9—11*, երեկոները ժամը 5—7։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի գէնքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց, ճաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւնմը:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ — 10 ֆր.:

Միւս երկիրներ — 15 ֆր.։

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahagian.29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» Հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A.RueVouli. Athènes (Grèce)

ԻՐԱՔ Գ. Սուքիասեան, New Street. Bagdad (Iraq):

ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625. Buenos-Aires (Argentine):

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, ուրկէ կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անունն՝ Ա. րամ, մեծ հօր անունն՝ Վարդերես (Մէնտիլ Տէտէ): 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Պըյլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հանի Մարիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթպաշեանի հետ: Տեղահանութեան միջոցին գիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France:

Կը խնդրուի արտատպել թերթերէ արտատպել :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ընկերներէ, բարեկամներէ եւ «Մեղու»ի գործակալներէ կը խնդրեմ նըկատի ունենալ նոր հասցէս՝

Hatchikian Nerses

131, Rue Lafayette, (chez Coiffeur).

Vienne (Isère)

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղէն չահուած են հետեւեալ թիւերը.— 579, 29, 542, 54, 157, 51, 35, 640, 227, 919, 521, 585, 632, 537, 509, 249, 124, 337, 76, 920, 714, 396, 677, 126, 333:

Շահողներէն կը խնդրուի դիմել Տիկ. Թորոսեանի 26, Rue d'Anjou, Փարիզ (2) ստանալու համար իրերը:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ամասիոյ եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան կողմէ

Այսօր, կիրակի, 12 Սեպտեմբեր ամբողջ օրը

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԸ (Tapis Vert)

Ճոխ պիւֆէ, ըմպելի, հաց, աղանդեր ժողովրդական գիներով

Ի նպաստ ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹԻ յոբելեանի ֆոնտին վիճակախաղը տեղի կ'ունենայ տեղույն վրայ:

Ներկայ 4—12 տարեկան փոքրիկներուն միջեւ պարգեւաւոր մըրցումներ :

Բոլոր փոքրիկներուն կը բաժնուին խաղալիկներ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Ընվալիտէն առնել երկաթուղի, իջնել Meudon Valfleury եւ մէթրօ՝ Մէրի տ'Իսիէն մասնաւոր թաքսիներ, անձ գլուխ 2 ֆրանքով կը տանին հանդիսավայրը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ

ի նպաստ Սափրիչներու Հանգստեան Տան (Maison de Retrait)

19 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Salons Marignyի սրահներուն մէջ, **26 Cours Marigny**

Մէթրօ **Château Vincennes**

Ներկայ կ'ըլլան՝ Սափրիչներու Սէնտիքայի Նախագահը եւ վարչութեան անդամները. Սափրիչներու Հանգստեան Տան Ցանձնախումբի Նախագահը՝ M. Mornot:

Կը մասնակցին սափրիչներու Թատերական խումբը, ղեկավարութեամբ M. Mafiaի, եւ Միութեան Նուագախումբը, ղեկավարութեամբ M. Jacometի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կանանց մազերու վերջին նորաձեւութեանց ցուցադրութիւն:

Ելգ. պար եւլն.: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ այրերու 8 ֆրանք, կիներու 6 ֆրանք:

Մարսիլիայի կազմակերպութեան ուշադրութեան

Մարսիլիահայ Մշակութային Միութեան ծովանաւորութեամբ յառաջիկայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 28ին, կիրակի կէսօրէ ետք. Սալ փրաթի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ եւ արտակարգ շուքով պիտի տրուի նուագահանդէս մը՝ ղեկավարութեամբ հրաժշտագէտ Դ. Ալեմշահի: Յանձնախումբս կը խնդրէ բոլոր մարսիլիահայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել զայն :

ՍԱՄՈՒԷԼ—ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած է վարժարանիս 1937—1938 տարեշրջանը: Այն ծնողները որ կը փափաքին իրենց զաւակները մեր քով արձանագրել, թող հաճին վարժարանիս քարտուղարութեան դիմել ամէն Երկուշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 15էն 18:

Տնօրէնութիւն

Մեր հասցէն է՝ Direction du Collège Arménien Samuel—Moorat 26 Rue Troyon, Sèvre S. et O. (France):

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ծանօթ լրագրավաճառ

C. Rogerի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրկինեոնի վրայ)

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի Ֆրանսացի լրագրավաճառին մօտ, **Avenue Jean Jaurés**.

Այցելեցէք գիշերօթիկ վարժարանները

1, Avenue du Château- Saint Gratien (S. et O.)

եւ **73. Avenue Henri Barbusse, Arnouville-Les-Gonesses (S. et O.)**

Վերաբացում՝ 2 Հոկտեմբեր 1937ին

Անալատ Ցղութեան հայ քոյրերու վարչութեան ներքեւ գտնուող այս երկու վարժարանները կ'ընդունին, չափաւոր գիներով գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, որոնք կուտան բարոյական խնամել դաստիարակութիւն:

Մասնաւոր համաձայնութեամբ աշակերտուհիներ ֆրանսերէնով աւանդուելիք նիւթերու համար, կը յաճախեն տեղական «Ecole Libre»-ները. իսկ հայերէն լեզուն, հայոց պատմութիւնը, ձեռագործը եւ հայերէնով աւանդուելիք նիւթերը կ'ուսուցուին հայ քոյրերու կողմէ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել իւրաքանչիւր վարժարանի տեսչութեան, Կիրակի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրեր, կէսօրէ յետոյ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Gare du Nordէն երկաթուղիով Saint—Gratien, կամ Arnouville Les Gonesses:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Մեր նոր բացուած արհեստանոցիս մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ դիմացկուն նստարաններ, թիկնաթոռներ, սիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշարանի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ: Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ ատաղձագործի վերաբերեալ գործեր: Աժան, մաքուր եւ արագ: Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille:

ԿՂԻ ՋՈՒԻՆ — Այրերու խիստ լաւ քոնֆէքսիոնի համար, սափատ, վէսթոն, ժիլէ, փարտըսիւ կարող անթրըփրընէօրներ: Ամբողջ տարուան համար երաշխաւորուած աշխատանք. եթէ գոհացում եւ թղթակցութիւն ցոյց տրուի:

Գրել «Յառաջ»ի վարչութեան՝ Թիւ 2:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թելէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

"Paris-Moderne,,

S. A. R. L. *Fabrique de Confection Pour Dames*

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol — Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն): Գաւառէն գրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **Յ Լ Օ Ր Ի Ա**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն **Danton ; 52 – 78**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ *Montmartre*, Հեռ. *Prov. 51-79*

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով: Կը հայթայթենք ուղղուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները: Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը: Կը ծախենք Լօբըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ: Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում: Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մաշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարման բաժանորդագրուի Յառաջին։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonniereի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ արդուկում։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

“ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական: Անմրցելի: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի թթուով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՃԱՇԱՐԱՆ-ՍՐՃԱՐԱՆ

«ՏԱՄԱՍ», **Palais de la Bière**

4, Traverse de Mont-de-Piété, Marseille

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ուրախութեամբ կուգամ ծանուցանելու յարգոյ յաճախորդներուս եւ հասարակութեան թէ ճաշարանիս նորոգութիւնը աւարտած, ՍՐԱՀԸ ՄԵԾՑԱԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ, վերաբացուած է,

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ԶՈՒԶԱԿԱՒՈՐ **BIÈRE PHENIX** ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՁԵՏԵՂՈՒԱԾ ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Գալուստներու հետ կուտանք ճոխ եւ զանազան աղանդերներ:

ԷՔՍՊՐԷՍ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՄԵՂ ՍՈՒՐՃ

Ճաշարանիս մէջ պիտի գտնէք բատ առաջնոյն անթերի սպասարկութիւն, ԱՄԷՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ ՃԱՇ, ՊԱՂ ՄՍԵՂԷՆՆԵՐ, ԲԷՊԱՊՆԵՐ, անպարատ կարգով ԲԻԼԱՒ եւ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ պատրաստուած մասնագէտ խոհարարներու կողմէ:

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՑ Է ՄԻՆՉԵՒ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 2Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ, ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ԾԱՆՕԹ.— Ճաշի ժամերէ դուրս յաճախորդները կրնան նարտի եւ թուղթի խաղերով զուարճանալ: Միութիւններու համար կը տրամադրուի մաքուր եւ օդաւէտ ժողովարան եւ իրենց գոյքերուն համար առանձին պահարաններ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 14 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3524

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ

Այս նշանախօսքն արձակեց Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ Շրջ. ժողովը, ինչպէս կարդացիր իր յայտարարութեան մէջ:

— « Շրջ. ժողովը ծանօթանալով այս առթիւ մշակուած նիւթերուն, յառաջիկայ շրջանը հռչակեց ԱԶԳ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻ, բոլոր պիտանի ուժերու համախմբումով, յանուն հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան: Այս գերագոյն առաջադրութեամբ, կուսակցութիւնը պիտի փորձէ իր կարելին, հոգեբանական պատրաստութիւնը դիւրացնելու եւ նամբան հարթելու համար »:

Աւելորդ է բացատրել թէ բանաձեւը քուէարկուած է միջազգային կացութեան անձչութեամբ, այլեւ նկատի առնելով բուն հայկական հորիզոնը, որ նոյնքան մռայլ պատկեր մը կը ներկայացնէ:

Այս պատճառով ալ, նշանախօսքը կ'անցնի համերաշխութեան եւ գործակցութեան սովորական կոչի մը սահմանը:

Տարիներէ ի վեր, մենք եւ ուրիշներ միշտ կը խօսինք ներքին վէճերը կարճ կապելու, պիտանի ուժերը համախմբելու եւ գոնէ հիմնական հարցերու մասին միացեալ ճակատ կազմելու մասին: Կը խօսինք ամէն անգամ որ պարագաները կը հարկադրեն: Բայց մանաւանդ, երբ վրդովիչ համեմատութիւններ կը ստանայ ներքին խաչակրութիւնը, սպառնալով մոռցնել ուրիշ ամէն հոգ:

Վերջին մէկ տարուան ընթացքին, եւ մանաւորապէս Հայաստանի գլխուն թառած նոր մղձաւանջէն ի վեր, որ թանձրացաւ Ազասի Խանջեանի «անձնասպանութեամբ» եւ աննախընթաց, անորակելի «մերկացումներ»ով, մեր մամուլը պարտք սեպեց նորէն արծարծել միացեալ ճակատի մը խնդիրը:

Մանաւանդ որ, միեւնոյն առեն աւելի կը թանձրանար, կը ծանրանար միջազգային կացութիւնը:

Ինչպէս ամբողջ կուսակցութիւնը, Արեւմտեան Եւրոպայի Շրջ. ժողովն ալ, իբրեւ ներկայացուցիչը անոր ամէնէն ծաւալուն եւ գործօն մէկ թեւին, չէր կրնար անտեսել այս պարագան:

Շատ մը տեսակէտներով, աւելի ծանր կը կշռէ անոր պատասխանատուութիւնը, քանի որ կը գտնուի Եւրոպայի սրտին վրայ, մօտիկ՝ միջազգային քաղաքականութեան ամէնէն բանուկ հնոցներուն:

Բացատրութեան չի կարօտիր այն անցուդարձը, որ կը պարզուի ամէն օր, մեր աչքերուն առջեւ:

Եւ սովորական խօսք մը պիտի ըլլար կրկնել թէ Եւրոպան կը գտնուի հրաբուխի մը վրայ: Մնաց որ, այդ հրաբուխին խառնարանները մէկ-երկու չեն: Ոչ ալ ամբողջովին Եւրոպայի ցամաքին կամ ծովերուն մէջ ամփոփուած:

Ո՛վ որ թերթ կը կարդայ եւ քիչ-շատ կը հետեւի քաղաքական դէպքերուն, կրնայ տրամաբանական հետեւանքներ հանել ինքն իրեն համար, առանց շատ միտք յոգնեցնելու: Անհրաժեշտ չէ խրիլ դիւանագիտական խրթին տեսութեանց մէջ, կամ իբրեւ պատգամ ընդունիլ այս եւ այն ականաւոր դիւանագէտին յայտարարութիւնները, հասկնալու համար թէ ո՛ւր կ'երթայ կամ կրնայ երթալ աշխարհը:

Միայն ընդհանուր, յարաճուն զինարշաւը, որ խելապէս խելագարութեանց սահմանները հասած է, ինքնին կը կազմէ ամէնէն վաւերական վկայութիւնը՝ գալիք վտանգին: Իսկ որեւէ բոցավառում՝ աշխարհի այս կամ այն մասին մէջ, դժուար թէ սահմանափակուի իր տեղին վրայ:

Այո, Սպանիան ինքզինքն է որ կը յօշոտէ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, եւ Ծայր. Արեւելքի պատերազմը ամփոփուած է Չինաստանի մէջ:

Եւ սակայն, իրողութիւն է որ այդ երկու կրակները արդէն անուղղի մատնած են ամբողջ մարդկութիւնը: Եւ աշխարհի հզօրները դիւցեր ցերեկ ժողովներ կը գումարեն, որպէսզի չըլլա՛յ թէ բոցերը ծաւալին:

Միւս կողմէ, իրողութիւն է որ այդ հզօրներուն մէջ կան տարբեր, որոնք ժամանակը եկած կը սեպեն, իրենց յայտնի կամ թաքուն ցանկութիւնները իրագործելու: Ապա ուրեմն կրակը արծարծելու:

Ահաւասիկ օրուան հրատապ խնդիրը, — Միջերկրականի ապահովութեան հարցը, որ կատարեալ թնճուկի մը վերածուեցաւ, թէեւ ելք մը գտած են, առ այժմ (Նիօնի համաձայնութիւնը):

Լոնտոնի կիրակնօրեայ կարեւոր օրկաններէն մէկը, «Րիֆըրի», շնորհալից պատմութիւն մը կը հաղորդէր առջի օր: Իբրեւ թէ Մուսոլինի պատրաստուեր է պատերազմ հռչակելու Խ. Միութեան դէմ, երբ ստացեր է անոր առաջին բողոքագիրը, որ հատուցում եւ պատիժ կը պահանջէր, իր նաւերուն ոչնչացման համար:

Թերթին պատմութեան համաձայն, Հիթլեր ընդդիմացեր է, նկատելով որ Գերմանիա դեռ ի վիճակի չէ մասնակցելու այս պատերազմին, իսկ իր զինակիցը՝ ծախոն զբաղած է Չինաստանի մէջ: Ասոր վրայ Մուսոլինի հարկադրուեր է համբերել:

Մեր գործը չէ ստուգել այս պատմութեան վաւերականութիւնը: Բայց, իբրեւ «գգայացունց» լուր ալ, նշանակալից է պատմութիւնը, օրուան այս ժամուն, երբ ականի մը կամ ռումբի մը պայթիւնը, ծանուցագրի մը կամ վերջնագրի մը յանձնումը կրնան փոթորիկ յարուցանել:

Իսկ փոթորկաշունչ ամպերը կը դիզուին ամէն օր: Կը թանձրանան եւ աւելի կը սեւնան իւրաքանչիւր դէպքի հետ:

Եւ Դաշնակցութիւնը ձեռքի տակ ունի այլապէս վրդովիչ նիւթեր, որոնք մտածել կուտան, որոճալու եւ ելքեր փնտռելու կը մղեն, աւելի քան ուրիշ որ եւ է ժամանակ:

Այդ ելքերէն մէկը պիտի կրնար կազմել Ազգային Միացեալ Ճակատը, որու մասին պիտի խօսինք առանձին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»»» o ««««

Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի ստանձնեն ընդհ. հսկողութիւնը 60 մարտանաւերով

»»»» o ««««

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԻՒՍ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒԻՆ ԻՐԵՆՑ ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Շաբաթ իրիկուն ժամը 7ին Նիօնի մէջ վերջնական համաձայնութիւն գոյացաւ Միջերկրականի հսկողութեան մասին, շնորհիւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կորովի դիրքին: Համաձայնութիւնը պիտի ստորագրուի այսօր կամ վաղը եւ թորփիլահալածներու ամենամեծ տորմիղը անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկէ, հսկելու համար Միջերկրականի ջուրերուն մէջ: Միւս եօթը պետութիւնները, — Եուկոսլավիա, Թուրքիա, Յունաստան, Ռումանիա, Եգիպտոս, Պուլկարիա եւ Խ. Միութիւնը պիտի ամփոփուին իրենց երկրային ջուրերուն մէջ, օգնելով անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւերուն:

Թէեւ շաբաթ կէս օրին սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած էր մասնակցող ինը պետութեանց միջեւ, բայց մասնագիտական քննութեան առեն երեւան եկաւ որ միակ տրամադրելի տորմիղները կը պատկանին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի: Ուրեմն միւս եօթը պետութիւնները պիտի չկրնային բաւական քանակութեամբ մարտանաւեր տրամադրել, արեւելեան Միջերկրականի հսկողութեան համար: Այդ պարագան գաղտնիք չէր Անգլիոյ եւ Ֆրնսայի ծովապետութեանց համար, որոնց ընդհ. սպայակոյտները հինգշաբթի օրն իսկ Փարիզի մէջ համաձայնած էին թէ իրենց միացեալ տորմիղները բաւական են բոլոր ապստամբութիւնները խափանելու:

Ինը պետութիւնները համաձայնեցան թէ հսկողութեան գործը պէտք է ըլլայ հաւաքական, ուրիշ խօսքով՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց զինակից եւ աջակից պիտի նկատեն միւս եօթը պետութիւնները՝ ընդդէմ հասարակաց թշնամիին:

Համաձայնութիւնը կ'ըսէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա միասին պիտի հսկեն Միջերկրականի մէջ, Սուէզի ջրանցքէն մինչեւ Ճիպրալթար, ի հարկին օգտագործելով զինակից պետութեանց նաւահանգիստները կամ անոնց աջակցութեան դիմելով: Եօթը պետութիւնները իրենց սեփական ջուրերուն մէջ պիտի պաշտպանեն բոլոր նաւերը: Այսպէս, Սեւ Ծովու մէջ Թուրքիա, Ռումանիա, Յունաստան եւ Խ. Միութիւնը պիտի ապահովեն նաւային հաղորդակցութիւնները:

Հսկողութիւնը կատարելու համար, նաւային ուժերուն պիտի յանձնարարուի հակայարձակումի դիմել, եւ ի հարկին ոչնչացնել այն սուզանաւը որ կը յարձակի Սպանիոյ երկու ճակատներուն չպատկանող առեւտրական նաւերու վրայ, համաձայն Լոնտոնի նաւային դաշնագրին (1930): Բացի սպանիականներէն, բոլոր նաւերը պիտի պաշտպանուին Միջերկրականի մէջ: Անոնք պիտի հետեւին գծուած շրջանակներուն: Ռազմականական ուժը պիտի փորձէ ընկղմել նաեւ որ եւ է սուզանաւ որ կը գտնուի յարձակում կրած նաւի մը մօտերը, եթէ բաւարար պատճառներ կան հաւատալու թէ յարձակումը այդ սուզանաւը կատարած է: Ստորագրողները համաձայնած են նաեւ որ իրենց սեփական սուզանաւերը պահուին իրենց նաւահանգիստներուն մէջ եւ կամ, եթէ հարկ է ծովուն բացերը հանել զանոնք, ջուրին երեսէն երթան, ընկերակցութեամբ թորփիլահալածի մը:

Լոնտոնի նաւային դաշնագրին տրամադրութեամբ, սուզանաւ մը պարտաւոր է ջուրին երեսը ելլել, մօտենալ իր զոհին եւ զայն ընկղմելէ առաջ ստուգել թէ նաւաստիները ցամաք ելած են: Այս պայմաններուն մէջ, ընդծովեայ յարձակումը անշուշտ չի ծառայեր իր նպատակին:

Նիօնի համաձայնութեան մէջ որ եւ է տրամադրութիւն չկայ որ ենթադրել տայ թէ մասնակից պետութիւնները կը ճանչնան Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը: Ընդհակառակն, Ֆրանքօ եւ իր զինակիցները չեն կրնար կեցնել առեւտրական նաւերը, խուզարկելու եւ ընկղմելու համար, առանց պատերազմական գործողութիւն կատարած ըլլալու այն երկրին դէմ որուն կը պատկանի բռնուած նաւը: Այս պարագան յաջողութիւն մը կը համարուի Մոսկուայի համար. իսկ ամբողջ համաձայնութիւնը՝ ձախողանք մը Խ. Միութեան համար, քանի որ այդ պետութիւնը իրաւունք չունի Սեւ Ծովէն դուրս ելլելու:

Իտալիա, Գերմանիա եւ Խ. Միութիւնը վերապահ

Նիօնի համաձայնութիւնը Մոսկուայի մէջ ընդունուեցաւ լայն վերապահումներով: Խորհրդային իշխանութիւնը սկեպտիկ էր սկիզբէն ի վեր, իսկ այժմ բոլորովին յուսախաբ չըլլալով հանդերձ, կ'ուզէ վերապահել իր անջատ գործունէութեան իրաւունքը: «Փրավտա», կուսակցական պաշտօնաթերթը, կ'ըսէ թէ Խ. Միութիւնը ամբողջովին պիտի աջակցի կնքուած համաձայնութեան, բայց իր նախաձեռնութեամբ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ անոնց դէմ « որ կ'ոչնչացնեն մեր նաւերը եւ կը սպաննեն մեր քաղաքացիները: Միեւնոյն առեն, մենք պատրաստ ենք որ եւ է հաւաքական գործողութեան, պետութեանց հաւաքական շահերուն պաշտպանութեան համար ընդդէմ որ եւ է յարձակման եւ միջազգային քաոսի»: Իսկ «Իզվեստիա», կառավարական պաշտօնաթերթը կը գրէ.

— « Մօտաւոր ապագան պիտի ըսէ թէ կազմակերպուած հաւաքական ապահովութիւնը ո՛ր աստիճան կրնայ խափանել ապստամբութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, Խ. Միութիւնը պիտի շարունակէ գործել նոյն վճռականութեամբ եւ պայծառութեամբ որոնցմով Նիօնի խորհրդային ներկայացուցիչը պարզեց իր կառավարութեան դիրքը »:

**** Հռոմի մէջ այնքան ալ տաք ընդունելութիւն չգտաւ Նիօնի համաձայնութիւնը: Իրազեկ թղթակից մը կը գրէ թէ երբ կոմս Չիանօ ստանայ համաձայնութեան պաշտօնագիրը եւ ներկայացնէ իր փեսին (Մուսոլինի), այս վերջինը կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի առաջարկէ եւ պիտի պահանջէ խնդիրը նորէն քննել Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ: Իտալիոյ պատասխանը մասամբ կախում պիտի ունենայ Գերմանիոյ բռնելիք դիր-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԵՐԿԱՑԻ՛Ր »

—o—

Բոլորովին ուրիշ բան է այս: Իսկ եւ իսկ մերկացում:

Գնչուներ վրան ձգած կ'ըլլան լեհական գիւղի մը մէջ: Բազմութեան վերեւ, կարմիր վարդի մը պէս ամէնուն ուշադրութիւնը կը գրաւէ աղջիկ մը: Եւ կը վառէ ցեղակից երիտասարդի մը սիրտը: Տղան քունը կը փախցնէ եւ կ'երգէ լուսնի լոյսով.

*Սեւ սաթի գոյն մազերուդ գիսակնե-
րը,
Քանի տեսնեմ բորբոքում է իմ սէրը:*

Անշուշտ Մեթրոյին գլուխը կամ հարեւան սրճարանին անկիւնը պիտի չերթային, իրենց կրակը մարելու համար, գոնէ համբոյրով մը:

Եւ երկու սիրահարները իրար կը գտնեն անտառի մը խաղաղութեան մէջ:

— Նաթաշա՛, դուն իմս ես:

— Վասիլի, դուն իմս ես յաւիտեան:

Վայրի, երկայրի համբոյր մը կը սրէ կարօտը: Կը նուիրագործէ ուխտը:

Չեմ գիտեր թէ անտառին ծառերն ալ կը ձայնակցէի՞ն այս «Երգ երգոց»ին, բարձրացնելով իրենց տերեւներուն սօսափիւնը, իբրեւ սաղմոսերգութիւն:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ դրացի Գընչու մը, որ նոյնպէս աչք ունէր գեղանի Նաթաշային, զիրենք հետապնդած էր դաւադիր լրտեսի մը պէս:

Եւ առտու մը, ծուղակը ձգելով ու անտառին մէկ անկիւնը քաշելով աղջիկը, կը հրամայէ.

— Մերկացի՛ր:

Յետոյ ծառի մը կը կապէ զայն, քիթը կը կտրէ սուր ածելիով մը, եւ կ'արձակէ, ռռնալով.

— Հիմա գնա տաք-տաք համբուրէ սիրականդ:

Դէպքին լուրը չտարածուած, հէքը նոյնպէս ծուղակը ձգելով սիրահար երիտասարդը, կը տանի անտառ եւ կը հրամայէ.

— Մերկացի՛ր:

Եւ նոյնպէս ծառին կապելով տղան, կը կտրէ քիթը, կը քակէ կապերը եւ կ'ազդարարէ.

— Գացէք վայելեցէք իրար. այսպէս աւելի լաւ կը յարմարիք իրարու:

... Կարդալով այս պատմութիւնը, գիտէ՞ք ինչ ինկաւ միտքս:

— Մեր «մարդասէր եւ քաղաքակիրթ» Եւրոպան:

Ան ալ այդպէս չի՞ վարուիր պզտիկ ժողովուրդներուն հետ: Իրենց սէրը գտած, իրենց նակատագրին փարած ազգերուն հետ:

Միշտ խարդախ եւ չարակամ, նախանձոտ եւ բնչաքաղց, ան ալ դարձեր չի՞ լարեր շարունակ, ի վերջոյ ոչ միայն մէկուն միւսին քիթը, այլ բեները կտրելու, կոտրելու եւ մէջտեղ ձգելու համար.

— Գացէք վայելեցէք իրար....

ՎԱՀԷ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՕԹՆԵՐ ՌՈՒՄԲԵՐՈՎ ՕԴԸ ԿԸ ՀԱՆԵՆ ԳՈՐԾԱՏԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Ոստիկանական ուժերը շարժման մէջ դրուած

»»»» o ««««

Շաբաթ գիշեր ահռելի պայթիւն մը տեղի ունեցաւ Փարիզի ամէնէն փարթամ թաղամասին մէջ, Էթուալի կողմը, ընդհանուր յուզում եւ զայրոյթ պատճառելով ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Ինչպէս վարչապետն ալ գիտել կուտար իր առաջին յայտարարութեան մէջ, Ֆրանսայի մէջ այսպիսի ահաբեկչական գործողութիւն չէ կատարուած 1894էն ի վեր:

Շաբաթ գիշեր, ժամը տասը նոր անցած էր, երբ երկու ահռելի պայթիւններ լսուեցան, մէկը՝ ռիւ տը Փրէզպուրկ, Յաղթական Կամարէն քիչ անդին, միւսը՝ ռիւ Պուասիէռ, թիւ 45: Առաջինը կեդրոնատեղին է Ֆրանսայի Գործատիրական Դաշնակցութեան, որ կը համապատասխանէ Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան (բանուորական), իսկ միւսը՝ Մետաղագործական գործատէրերու կազմակերպութեան: Առաջին քննութեամբ երեւան եկաւ որ նոյն օրը ժամը 6ին առեւտրական պաշտօնեայ մը ներկայացած եւ դռնապանին յանձնած է ծրար մը՝ տրուելու համար Գործատիրական Դաշնակցութեան դեր-նախագահին: Ժամը 6.15ին նոյն մարդը ուրիշ ծրար մը յանձնած է միւս կեդրոնի դռնապանին: Յետոյ, ժամը տասը նոր անցած էր, երբ ահռելի պայթիւն մը տեղի ունեցաւ առաջին շէնքին մէջ, կործանելով զայն. 5 — 10 վայրկեան վերջն ալ երկրորդ պայթիւն մը՝ միւս շէնքին մէջ: Առաջին շէնքին փլատակներուն մէջ մնալով մեռան երկու ոստիկաններ, որոնք օգնութեան հասած էին: Երկու շէնքերուն մէջ ալ մարդ չկար, դռնապանները դուրս ելած կամ ցուցահանդէս գացած ըլլալով:

Պայթիւնէն անմիջապէս վերջը դէպքին վայրը հասան կառավարական պաշտօնեաներ եւ հրշէջ վաշտեր: Ամէնէն աւելի վնասուեցաւ Գործատիրական Դաշնակցութեան շէնքը, որ կը բաղկանայ երեք յարկերէ: Հրշէջները 45 վայրկեան աշխատեցան, երկու ոստիկաններուն դիակները դուրս հանելու համար: Պայթիւնը սարսեց ամբողջ ազնուապետական թաղամասը եւ ահագին բազմութիւն մը խռնուեցաւ դէպքին վայրը, բայց ոստիկանութիւնը ամուր շղթայ մը կազմած էր արդէն: Փառաւոր շէնքին կմախքը միայն մնացած էր եւ կահկարասիները փողոց նետուած էին ցիրուցան: Դռնապանը հարցաքննուելով, պատմեց թէ ինչպէս ստացած եւ առաջին յարկը դրած էր ծրարը: Դեր-տնօրէնը, որուն պիտի յանձնուէր ծրարը, ճամբայ ելած էր կեդրոնատեղին երթալու համար, երբ ինքզինքը գտաւ փլատակներու առջեւ:

Անմիջապէս դէպքին վայրը փութացին վարչապետ Պ. Շոթան, ոստիկանութեան վերատեսուչը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ: Վարչապետը այս առթիւ յայտարարեց.

— « Չեմ կրնար յուզումս յայտնել այս ապուշ եւ եղեռնական ահաբեկման առթիւ: Ամէն բան պիտի ընենք յանցաւորները մէջտեղ հանելու համար »:

Դէպքէն անմիջապէս վերջը, խիստ հրահանգներ տրուեցան, որպէսզի հսկողութեան տակ առնուին բոլոր նաւահանգիստները, կայարանները եւ սահմանագլուխները: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ ահաբեկումը կատարուած է օտար դաւադիրներու կողմէ: Մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ Ներքին գործերու պաշտօնատան մէջ, մասնակցութեամբ Ապահովութեան եւ Ոստիկանութեան տեսչութեանց: Ներքին նախարարը, որ գաւառ կը գտնուէր, անմիջապէս Փարիզ վերադարձաւ: Վճռական որոշումներ տրուած են, խափանելու համար ահաբեկչական որ եւ է գործունէութիւն: Մինչ աջակողմեան թերթերը կը մեղադրեն ձախակողմեան ծայրայեղները, այս վերջիններն ալ լուրջ կասկածներ կը յայտնեն «Ֆաշական գրգռութեանց» մասին: Բայց ընդհանրապէս երկու կողմերն ալ կ'այպանեն ոճիրը: Այս առթիւ զայրոյթ յայտնեցին թէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ թէ Գործատիրական Միութեան իրաւասու ներկայացուցիչները:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԻՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԿՆՃԻՌԸ

Չինեւճափոնական վէճը նոր չէ, երկար տարիներու կեանք ունի: Բայց աւելի սուր հանգամանք առաւ 1895էն վերջ, երբ, եւրոպական կարգ մը պետութիւններ ստիպեցին Ճափոնը, որ հրաժարի իր չինական յաղթանակներու ձգտումներէն, եւ, բառ այնմ ստորագրուեցաւ Շիմոնոսէքիի դաշնագիրը:

Այդ դաշնագրէն երեք տարի վերջ, 1898ին, Ռուսերը, իբրեւ միջնորդէք Մանչուրիոյ մէջ երկաթուղի բանեցնելու արտօնութիւն ստացան, եւ շուտով զետեղեցին Մոսկուան Խաղաղականին կապող գիծերը: Շատ չանցած, անոնք նաեւ 25 տարուան պայմանաժամով վարձեցին Լիաօթունկ թերակղզին, ու Տայնին եւ Փորթ Արթիւրը դարձուցին իրենց սեփական նաւահանգիստները:

Մանչուրիա, որ համաձայն Այկունի ու Թիէնցինի դաշնագիրներուն (1858), 363,610 քառ. մղոն, այսինքն, մօտաւորապէս Ֆրանսայի երկու անգամը տարածութիւն ունի, եւ որ յարաճուն եւ քաղաքակիրթ Ճափոնցին տնտեսական արդիւնաբերութեան գլխաւոր շահաստանը կը կազմէր, այսպէս կ'իյնար Ռուսերու ազդեցութեան տակ:

Ռուսական կառավարութիւնը, տնտեսական տիրապետութենէն անցաւ քաղաքական տիրապետութեան գործին: Ատոր համար սկսաւ ճամբաներ բանալ, քաղաքներ հիմնել, զօրանոցներ կառուցանել, հիւանդանոցներ հաստատել, օրէնքներ դնել, արգիլել Ճափոնցիներու ներգաղթը, եւ, խրախուսել չինացի երկրագործները գալ մշակելու այդ անմշակ հարստութիւններու երկիրը:

Ճափոն չկրցաւ հաշտուիլ ռուսական այս յառաջխաղացումին հետ, տարակեց, դէմ կեցաւ, կռուի ելաւ եւ յաղթեց: Փորթսմութի դաշնագրէն վերջը, Ռուսաստան եւ Ճափոն ջանացին իրարու մօտենալ, Ամերիկացի Հարրիմէն, Մանչուրիական երկաթուղիներու ծրագիր մը գծեց, որ մշակուեցաւ ու 1907ի դաշնագրով այդ երկրի ազդեցութիւնը երկու շրջաններու բաժնեց: Նոնի գետին արեւելք հոսած մասը բաժանման գիծը եղաւ, իսկ Զանկչուն քաղաքը, երկու մարզերուն միացման տեղը նկատուեցաւ: Այնուհետեւ նոր յաւելուածներով եւ երկրորդական դաշնագրերով Ճափոն, Չինաստան եւ Ռուսիա գրեթէ բարեկամական ձեւերով մը ապրեցան, մինչեւ որ, 1929ին, վերջինը, յանկարծ չինական Արեւելեան երկաթուղիներու խնդիր մը հանեց, ահագին թուով զօրք բերաւ Մանչուրիա եւ առանց դիտողութիւն մը լսելու անցաւ ճափոնական մարզին մէջ: Ռուսական այս արշաւանքին դէմ Ճափոն բողոքեց, բայց անոր բողոքին ոչ Չինաստան մտիկ ըրաւ եւ ոչ ալ արեւմտեան ազգերը մասնաւոր կարեւորութիւն մը տուին: Ռուսերը ազատ մնացին եւ նորէն հաստատեցին Մանչուրիոյ կամ Մոնկոլիոյ ճամբով ծով իջնելու ծրագիրը:

1904 — 5ի ռուսեւճափոնեան պատերազմէն վերջը, թէեւ Ճափոն ստիպուեցաւ Մանչուրիան Չինաստանի վերադարձնել, 150 միլիոն տուգանքի մը փոխարէն, սակայն իրեն մնացին Հարաւային Մանչուրիոյ երկաթուղիները, եւ Տայրէն ու Փորթ Արթիւր նաւահանգիստներու հետ ծովեզերեայ մաս մը, մօտաւորապէս 1400 քառ. մղոն տարածութիւն մը: 1910ին ալ, Ճափոն օգտուեցաւ Ռուսիոյ դէպի հիւսիս քաշուելէն, Քորէան իրեն կցեց, եւ Մանչուրիոյ երկաթուղիները պաշտպանելու եւ Ճափոն գաղթականներ տեղաւորելու համար մասնաւոր դաշնագիր մը կնքեց Չինաստանի հետ: Որովհետեւ, ամէն անգամ որ Ճափոն միջոցներ ձեռք առաւ իր քաղաքացիներն ու անոնց ստացուածքները պաշտպանելու Մանչուրիոյ աւազակներէն, ոճրագործներէն եւ յեղուզակներէն, Չինաստան առարկեց ու խնդիրներ հանեց, մինչեւ որ 1931ին, ճափոնական կայսրութիւնը յուշագիր մը ներկայացուց Ազգաժողովին, եւ յետոյ, զինու զօրութեամբ գրաւեց Մուքտէնը եւ հաստատուեցաւ Մանչուրիոյ մէջ:

Ինչպէս Անգլիացիները, նոյնպէս Ճափոնցիները լեռնային ու ճարտարարուեստական գլխաւոր հանքերէն գրեթէ զուրկ, իրենց երկրին մէջ ապրելու կարելիութիւնը չունին, մանաւանդ բազմամարդութեան պատճառով: 148,756 քառ. մղոն տարածութեան մը վրայ 63,000,000էն աւելի բնակչութիւն մը սեղմուած է: Ճափոն գաղթականութեան յարմար տեղ մը կ'որոնէ, առեւտրական ազատ ասպարէզի ճամբաներ կը փնտռէ մեծամեծ Չինաստանի սահմաններուն վրայ: Յետոյ, կ'ուզէ կանխել բոլշեւիկեան պատուհասը, եւ ապահովել իր սահմաններն ու տնտեսական շահերը Ռուսաստանի վտանգին դէմ: Սակայն, դեռ մինչեւ 1927, կանոնաւոր պետութիւն ու բանակ չունեցող չինական կառավարութիւնը չկրցաւ լեզու գտնել իր հարեւանին հետ, եւ ահա նորէն պատերազմ:

Շատ պարզ է որ Անգլիա եւ Ամերիկա հաշտ աչքերով չեն նայիր Ճափոնի յաջողութեան, բայց Նանքինի կառավարութիւնը Մոսկուայի ցոյց տուած հաւաստիքներէն է որ կ'ոգեւորուի: Ի վերջոյ այս վերջինը պաշտօնապէս պիտի պաշտպանէ՞ Չինաստանը Ճափոնի դէմ:

Հաւանական չէ, քանի որ բոլշեւիկները հետաւոր արկածախնդրութիւններէ կը վախնան: Սիպերիական գիծերը նպաստաւոր չեն: Մինչեւ հիմա, հակառակ իրենց կիրարկած ամէն միջոցներուն, չկրցան Չինաստանի բնակչութեան գոնէ մէկ մասը բաժնել Կոնֆիւկիոսի հաւատքէն կամ Մուհամմէտի դաւանանքէն: Միւս կողմէ քաղաքական ապահովութիւնը խանգարուած է, եւ վերջապէս Միջերկրականի խնդիրը եւ Հռոմ-Պերլին առանցքը նոր մտահոգութիւն կը պատճառեն:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով:

ՏՕՆԵՆՔ ՐԱՖՖԻՆ

ԲԱՅՑ ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՄԻՒՍՆԵՐԸ

Ինչպէս նախորդ յօդուածովս առաջարկեցի, այժմ ալ կը կրկնեմ որ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի (1835 — 1935) եւ մահուան յիսնամեակի (1888 — 24 ապրիլ — 1938) տօնակատարութիւններն ու հանդիսութիւնները պէտք է իրար խառնել, միացնել եւ ժամանակը նշանակել 1937ի հոկտեմբերէն մինչեւ 1938ի մայիսի վերջերը: Րաֆֆիի անուան, գրականութեան եւ յիշատակի յաւերժացման նուիրուած հանդէսները՝ Սփիւռքի մէջ համազգային հանգամանք պէտք է ունենան: Անտարակոյս հայ մամուլն ու պարբերականները ժամանակին՝ բացառիկ թիւեր պիտի նուիրեն Րաֆֆիին:

Ներկայ 1937 թուականին կը զուգադիպին նաեւ մեր ազգային, գրական եւ մշակութային կարգ մը նշանաւոր դէմքերու ծննդեան եւ մահուան թուականները, որոնք պէտք չէ մոռացութեան եւ անտարբերութեան մատնուին:

Յիշեմ այդ դէմքերն ու թուականները.—

1.— Պերճ Պռօշեանի ծննդեան հարիւրամեակը՝ 1837 — 1937 եւ մահուան երեսնամեակը՝ 1907 — 1937: Հայ գրականութեան մէջ Պերճ Պռօշեանը յայտնի է իր ազգագրական վէպերով եւ իբր ժողովրդագիր ու գիւղագիր իր արժանի տեղն ունի մեր գրականութեան մէջ: Բնիկ Աշտարակեցի այս պարզ ու համեստ գրագէտը իր վէպերու նիւթն ու տարազը վերցուցած է Աշտարակի կեանքէն: Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը անտեսեց մեծ վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը, բայց որոշած է յաւերժացնել Պերճ Պռօշեանի ծննդեան հարիւրամեակը:

2.— Խրիմեան Հայրիկի մահուան երեսնամեակը — 1907—1937: Վասպուրականի սիրասուն Արծիւը եւ «Նուազող վշտաց հայրենեաց» Հայոց Հայրիկը վախճանեցաւ 29 հոկտ. 1907ին: Րաֆֆին «Կայծեր»ի Բ. հատորի մէջ հիացմունքով լի էջեր նուիրած է Խրիմեանին, որ անոր սիրած դէմքերէն մէկը դարձաւ: Րաֆֆին դեռ 22 — 23 տարեկան պատանի էր, երբ նշանակուեցաւ Խրիմեանի «Արծուի Վասպուրականի» ամսաթերթի գործակալը Սալմաստի մէջ: Խրիմեանի եւ Րաֆֆիի բարեկամութիւնը անխախտ մնաց եւ երկուքն ալ իրարու հանդէպ փոխադարձ յարգանք ու համակրանք ունէին:

3.— Սմբատ Շահազիզի մահուան երեսնամեակը, 1907 — 1937: Հայ գրական վերածնութեան երախտաւոր դէմքերէն մէկն է Սմբատ Շահազիզը, որուն մեղմ ու անորոշ գրիչը ժամանակին շատ սիրուած ու ժողովրդականացած էր: Շահազիզի «Երազ» բանաստեղծութիւնը մինչեւ այժմ կը պահէ իր թարմութիւնը: Շահազիզը իբր ազգային դէմք ու դաստիարակ ալ յայտնի է:

4.— Ռեթէոս Պէրպէրեանի մահուան երեսնամեակը, 1907 — 1937: Կրթական այս մեծ դաստիարակը, այս բազմարդիւն ուսուցիչն ու գրական մշակը յայտնի է իր երախտագիտութեան արժանի գործունէութեամբ: Ռեթէոս Պէրպէրեանն իր դպրոցով տուած է հիմնաւոր դաստիարակութեամբ օժտուած սերունդ մը եւ բազմաթիւ արժէքաւոր դէմքեր: Մեծ դաստիարակը հայ ժողովուրդին նուիրեց նաեւ իր հարազատ զաւակները, որոնք այսօր ալ կան եւ պատիւ կը բերեն մեր գրականութեան ու մշակոյթին:

Հայ գրականութեան համար կորուստներ եղաւ 1892 թուականը, երբ յաջորդաբար մեռան ազգային բանաստեղծ Գամառ Քաթիպան (Ռափայէլ Պատկանեան), հայ ազգագրական գրականութեան հիմնադիր, հայրենաշունչ բանաստեղծ, Հայաստանի լուսագոյն ուղեցոյց եւ ազգային արդիւնաւոր գործիչ Գարեգին եպիսկոպոս Սրուանձտեանը: Գրագէտ, լեզուագէտ եւ ազգային գործիչ Խորէն Արք. Նարպէյ եւ վերջապէս հայ մտաւոր վերածնութեան դէմքերէն եւ «Մշակ» թերթի խմբագիր Գրիգոր Արծրունին, որուն թաղումը Թիֆլիսի մէջ ազգային եւ քաղաքական փառաւոր ցոյցի մը կերպարանք առաւ: Հակառակ ցարական դաժան ոստիկանութեան արգելքներուն:

Ահա այս չորս պատկառելի դէմքերու մահուան 45ամեակը կը լրանայ այս տարի աշնան:

Երբ մենք զանազան առիթներով կը տօնենք համաշխարհային հռչակ վայելող գրական դէմքերը, ինչո՞ւ պիտի մոռացութեան մատնենք մեր ազգային դէմքերն ու արժէքները: Այս տեսակէտէ մեկնելով, առիթը ներկայանալուն պէս որեւէ ձեւով յարգենք յիշատակը անոնց, որոնք մեր գրականութեան ու մշակոյթի անդաստանին մէջ իրենց հոգեկան եւ իմացական գանձերը ցանեցին՝ ապագայ սերունդին թողլով արդիւնաւոր հունձք մը: մը:

Այս աշնան, հոկտեմբերէն սկսեալ երբ պիտի տօնուի Րաֆֆին, կրնա՞նք մոռացութեան մատնել Խրիմեան Հայրիկն ու Գրիգոր Արծրունին, Սրուանձտեանն ու Պռօշեանը, Գամառ Քաթիպան ու Սմբատ Շահազիզը եւ միւսները, որոնցմէ իւրաքանչիւրն իր ասպարէզի մէջ աշխատած ու տանջուած է ի սէր ազգի եւ հայրենեաց:

Գէթ Փարիզի եւ այլ հայաշատ կեդրոններու մէջ, Հայ Մշակոյթի Օրը (հոկտեմբեր 9ին շաբաթ) կրնան յատկացնել վերոյիշեալ ազգային եւ գրական դէմքերուն եւ աւելի պատշաճի հանդէսներով յիշատակութեան արժանացնել նաեւ այդ երախտաւոր դէմքերը: Այս պարտքը պէտք է որ յանձն առնենք:

Յառաջիկայ 1938ին կը լրանայ Խաչատուր Աբովեանի եղերական մահուան (2 ապրիլ 1848) 90ամեակը, բազմատանջ Մեսրոպ Թաղիադեանի մահուան 80ամեակը (28 մայիս 1858), Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի մահուան, 70ամեակը, Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան հռչակման 20ամեակը (28 մայիս 1918—1938) եւայլն, որոնց մասին կը խօսինք ժամանակին:

Տօնենք Րաֆֆին, բայց չմոռնանք միւսները:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻԼԱՆԷՆ

ՔԱՂԱՔԷ ՔԱՂԱՔ

Նափոլի ենք արդէն: Օտարականները գրաւած են բոլոր պանդոկները, Ամալֆիէն մինչեւ Նափոլի:

Առտուն կը պտտինք քաղաքին հին թէ նոր մասերը, նաւամատոյցը, հանրային կարեւոր շէնքերը: Նափոլին կայսրութեան առաջին նաւահանգիստը հռչակուած է: 15 տարի առաջ անգամ մը այցելած էինք այս քաղաքը, բաղդատմամբ այդ օրերուն, յառաջդիմութեան նշանները չեն պակսիր, բայց քաղաքապետութիւնը ու բնակիչները, պէտք է որ կրկնապատկեն իրենց ճիգերը, քաղաքը հասցնելու համար այն դիրքին որուն վրայ արձանացած է կայսրութիւնը: Բաղնիքը կ'առնենք Սանթա Լուչիա: Ծրագրած ենք երթալ Գափրի, բարձրանալ Անագափրի եւ այցելել Ակսէլ Մունթէին, բայց շոգենաւը կորսնցնելով, կը ճաշենք ինքնաշարժին մէջ եւ կը մեկնինք Պոմպէյ, Հռոմէացիներու ամառանոցը: Ահա 20 դար առաջ կառուցուած քաղաք մը որ իր ամբողջութեան մէջ, նախատիպը կը կազմէ բոլոր այն նախագիծերուն՝ քաղաքներու թէ բնակարաններու, որ այս օր մեծ ճարտարապետները իբրեւ նորութիւն կը հրամցնեն հասարակութեան: Դասաւորումը անթերի է: Մենանտրոյի եւ ուրիշներու տունը այցելելով, կը տեսնենք թէ ինչպէս տանտիրոջ յարկաբաժինը բաժնուած է ծառաներու բնակավայրէն: Կայ եւ հիւրերուն յատկացուած մասը, բոլորովին անկախ, եւ տան մուտքին մօտ, որպէսզի հիւրը վայելէ ամէն ազատութիւն...: Ուրիշ տան մը մէջ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն երկու մատուռները, մէկը հռոմէական, իսկ միւսը յունական ոճով: Տանտէրը Հռոմէացի, իսկ կինը Յոյն է եղած, եւ այս վերջինը պահած է իր կրօնքը: Յարգանք դէպի խղճի ազատութիւնը եւ ապացոյց բարձր քաղաքակրթութեան: Բնակարանները բոլորն ալ օժտուած են բաղնիքներով, եւ սենեակները ունին իրենց ջերմաբաշխները: Քաղաքը այնպէս կանոնաւոր փողոցներով բաժնուած է զանազան մասերու, շուկան, զուարճութեան կեդրոնը, տաճարները, ջերմուկները եւայլն, թանգարանին մէջ կը դիտենք նկարները, որոնք ցոյց կուտան թէ որքան յառաջացած էր այս արուեստը այդ շրջանին: Կը տեսնենք նաեւ տնային ու աշխատանքի գործիքներ որոնք զարմանքով մտածել կուտան թէ ինչպէս այդ շրջանին կրցած են շինել:

Մոխիրներու մէջ թաղուած եւ վերածնած քաղաքին պահապանները մեզ կը հրաւիրեն հեռանալու, որովհետեւ ժամերը սահած են եւ մենք չենք անդրադարձած: Յոգնած ենք քիչ մը, բայց մեր յոգնութիւնը չենք խոստովանիր ոչ իրարու, ոչ ալ մենք մեզի: Գիշեր է արդէն եւ մենք քանի մը ժամէ ի վեր կը յառաջանանք դէպի հիւսիս: Կ'երգենք հին թէ նոր երգեր, պայքարելու համար քունին դէմ. կ'երիտասարդանանք, ուսանող կը դառնանք կրկին:

Լիթթորիայի լոյսերը մեզ կ'ըսեն թէ մօտ ենք մայրաքաղաքին: Կը զգանք վայրկեանին հանդիսաւորութիւնը: Կէս գիշերին յաղթական կը մտնենք յաւիտենական քաղաքը, Հռոմ: Հանգչիլ պէտք է, եւ սակայն չենք կրնար մեր աչքերը փակել, պիտի ուզէինք պտտիլ մինչեւ առաւօտ, վերապրիլ հին օրերը զուարթ թէ տխուր: Չէ որ այն ատեն [illegible] երիտասարդ էինք: Չէ՞ որ այն օրերուն մենք բախտը ունեցանք բարեւելու մեր հայրենիքին ծնունդը, Հայաստանի անկախութիւնը: Մենք պիտի ուզէինք իմանալ թէ այժմ ո՞ւր են, ի՞նչ կ'ընեն, 7000 գաղթական մեր եղբայրները, որ Իզմիրի աղէտին անցան այս քաղաքէն: Հայկական հանրապետութեան հիւպատոսարանը այն ատեն բոլորին տուաւ անցագիր, ճամբու ծախք, եւ բոլորին համար գտաւ մխիթարութեան ու քաջալերանքի խօսք մը: Հայ գաղթականը այն ատեն զգաց, ապահով հայրենիք մը ունենալու, հարազատ պետութիւն մը ունենալու բարիքները: Երախտագիտական զգացումներով կ'ուզենք յիշել գործունէութիւնը ազնիւ Վարանդեանին, առաջին դեսպանին հայկական հանրապետութեան, եւ հիւպատոսի այն պաշտօնեաներուն, [illegible] թէ բարձր, որոնք այն օրերուն եղբայրաբար մեզի աջակցեցան:

Այս մտածումներով ու զգացումներով կը փակենք մեր յոգնած աչքերը: Առտուն մեր ընկերը մեզի ցոյց կուտայ քաղաքին նորութիւնները որոնք անթիւ են, իսկ մենք մեր բարեկամին ցոյց կուտանք այն հնութիւնները որ քանդակուած են Հայաստանի, հայ թագաւորներու անունները: Վերջին այցելութիւնը կուտանք Գարիպալտիի արձանին, Ճիանիքոլօ: Գարիպալտի հերոսը կը շարունակէ խոժոռ դէմքով բարձրունքէն նայիլ դէպի վար, դէպի Վատիկան: Մնաս բարով մեր երազներուն քաղաքը, ուր մենք տեսանք պայծառ արշալոյսներ ու վերջալոյսներ բոցավառ որոնց կրակը մեր մէջ դեռ չէ մարած:

Վերջին ծովու բաղնիքը կ'առնենք Կրոսէթօ, կը գիշերենք Լիվօրնօ, իսկ առտուն անցնելով Վիարէճճիոյի 28 քիլոմեթր երկայնութիւն ունեցող ծովափէն, վերջին բարեւ մը կուտանք ծովին, Միջերկրականին, կը սկսինք կրկին բարձրանալ Ապէնինեան լեռները: Չիզայի անցքէն անցնելով (1050 մեթր բարձրութիւն) կը սկսինք իջնել դէպի դաշտ: Փարմա, Փիաչենցա եւ կրկին Միլանօ ենք:

Այսպէս կը վերջանայ պատմական ճամբորդութիւնը որ գլուխ կրցանք հանել շնորհիւ մեքենայի կատարելագործութեան (Ֆիաթ 1500), մեքենավարին հմտութեան եւ վերջապէս ճամբորդներու կարգապահութեան:

Երկու հազար քիլոմեթրնոց ճամբայ կտրեցինք, ճամբորդեցինք ցորեկ թէ գիշեր, անցանք, լեռներէ ու դաշտերէ, ծովափներէ ու ձորերէ, այցելեցինք տասնեակ քաղաքներ, ծննդավայր նշանաւոր դէմքերու, Վերտիի, Ռոսսինիի, Գարուչչի, տ'Անունցիոյի, Փուչինի, Մասգանյի, Կալվանի, Մարքոնիի: Տեսանք հարիւրաւոր ճարտարապետական գլուխ գործոցներ: Մեր աչքերով հաստատեցինք այն ինչ որ 15 տարուան ընթացքին Ֆաշական յեղափոխութիւնը ըրած է երկրին ու ժողովուրդին համար: Բնակարաններ, գործարաններ, հանգստեան տուներ, ճամբաներ եւայլն: Ազատօրէն խօսեցանք ունեւորին ու չքաւորին հետ: [illegible] ութեամբ: Վերջապէս տեսանք ինչպէս Իտալիան գործարան մը [illegible]

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914–1924

Աղջիկները եւ հարսները ցեխով ծեփած էին իրենց երեսները, որպէսզի տգեղ երեւան եւ ազատին զազաններու ձեռքէն: Բայց ի զուր. Մէհմէտ Շէրիֆ կոչուած Թուրքը սկսաւ հայերէն խօսիլ հայ հարսի մը հետ որ իր հարեւանին կինն էր. պատմեց թէ այլեւս հայ ազգ չկայ, թէ Հայերէն կրնան ազատիլ միայն գեղանի հարսները, աղջիկները եւ մանուկները, պայմանաւ որ իսլամանան, հարսները եւ աղջիկները ամուսնանան Թուրքերու եւ Քիւրտերու հետ, իսկ մանուկներն ալ հոգեզաւակ ըլլան: Մենք սարսափով կը լսէինք այս ամէնը:

Այդ պահուն կոշտ-կոպիտ զինուորը, որ 45—50 տարեկան շուն մըն էր, 16 տարեկան հայ աղջկան մը կ'առաջարկէր որ իրեն հետ ամուսնանայ: Աղջիկը լուռ մնաց, հակառակ գազան շունին երկրորդ, երրորդ կրկնումին: Բնաւ Թուրքերէն չգիտնալ ձեւացուց. մինչ ստորին շունը կ'ոռնար, կը սպառնար մեզի որ բացատրենք, համոզենք, որպէսզի համակերպի, այլապէս բոլորս ալ պիտի սպաննէ: Խե՜ղճ աղջիկ, արդէն հասկցած էր ամէն ինչ. չէր կրնար մէկ վայրկեան անգամ նայիլ այդ աղտոտ թափթփած շան երեսը, ինչպէս կարելի էր անոր կինն ըլլալ, անոր ապականած թունաւոր շունչը հոտոտել: Այս տագնապին մէջ էինք, երբ հայ ծերունի մը գլուխը ծռած կը քալէր դէպի մեր նստած վայրը: Երբ բաւական մօտեցաւ, զինուորը մէկ գնդակով սպաննեց հայ ծերուկը մեր աչքին առջեւ: Վրան քննեցին, ոչինչ գտան:

Ժամերը սահած էին, այլեւս կէսօր մօտ էր. գիւղացի Թուրքը առաջարկեց որ գետափը երթանք եւ մէկը ղրկենք որ քրտական գիւղէ մը հաց բերէ: Ոտքի ելանք, մօտ կէս ժամ քալելէ վերջ հասանք գետափը: Զինուոր մը գնաց մօտակայ քրտական գիւղէն հաց, պանիր, կարագ բերաւ: Բոլորս հաւասար կերանք. միայն Հայուհին էր որ պատառ մը անգամ չկերաւ հակառակ մեր խնդրանքին:

Ճաշը վերջացաւ, գիւղացի Թուրքը ըսաւ որ մինչեւ երեկոյ այստեղ պէտք է սպասել, քանի որ Մելիքան գիւղին Հայերը այս երեկոյ այստեղ պիտի գիշերեն, [illegible] անոնց պահապան զինուորներուն կը յանձնենք եւ մենք մեր գիւղը կը վերադառնանք: Երբ այս իմացայ, բաւական ուրախացայ: Մօրաքոյրս այդ գիւղը հարսնցած էր, կրնայի անոր պատմել ամէն բան եւ քիչ մը մերկութիւնս ծածկել: Այս առթիւ պատմեցի ընկերոջս՝ Սուրէնին, ան ալ ուրախացաւ: Սակայն միւս կողմէ կը մտատանջուէի հայ օրիորդին համար, ինչպէ՞ս պիտի կրնար ազատիլ վայրենի գազանին ձեռքէն: Արդէն կատղած էր շունը եւ սկսաւ չարչարել խեղճ աղջիկը, որպէսզի անմիջապէս հաւանութիւն յայտնէ եւ գազանին հետ իր գիւղը վերադառնան: Վատ զինուորը աղջկան թեւէն քաշելով անտառին խորը կ'ուզէր տանիլ: Աղջիկը խոյս տուաւ շունին ձեռքէն եւ կամուրջին վրայ ելաւ: Այլեւս ազատուած էր: Մաքուր Թուրքը [illegible] աղաղակեց.

— Անէ՛ծք ձեզ, վատեր, վայրենիներ, սոված գայլեր, դեռ երէկ էր որ Հայու հացով, դրամով կ'ապրէիք, եւ այսօր կ'ուրանաք ամէն ինչ, կ'ուզէք հայ մայրերու եւ աղջիկներու պատիւը բռնաբարել, կ'ուզէք անոնց հարազատներու արիւնով յագեցնել ձեր ծարաւը, անէ՛ծք ձեզ...

Գազանը չմարսեց այս խօսքերը եւ հրացանը ուղղելով աղջկան, սպառնաց.

— Հոս եկուր, եթէ չես ուզեր շանսատակ ըլլալ մէկ գնդակով:

Բոլորս ահ ու սարսափի մատնուած, լացինք, պաղատեցինք, որպէսզի աղջիկը լսէ եւ մեր քով գայ. բայց անկարելի եղաւ: Անվեհեր Հայուհին ոչ գազանին գնդակէն կը վախնար, ոչ ալ սպառնալիքներէն: Այս անգամ աւելի բարձր պոռաց.

— Շո՛ւն, մի՛ կարծեր թէ հրացանովդ կրնաս երկիւղ պատճառել ինծի: Ես մահէն վախցողներէն չեմ, զա՛րկ, պատրաստ եմ:

Ասոր վրայ զինուորը հրացանը ընկերոջը յանձնեց եւ սկսաւ դէպի կամուրջը յառաջանալ, յուսալով թէ պիտի կրնայ նպատակին հասնիլ: Հազիւ տասը քայլ մնացած էր, երբ աղջիկը գլխիվայր գետը նետուեցաւ: Գետը շատ խորունկ էր, եւ խեղճ աղջիկը վայրկենապէս անհետացաւ, մինչ մենք մեր շունչը բռնած կը դիտէինք: Իսկ հրէշը գայլի նման կ'ոռնար եւ արագ արագ կամուրջին լայնքին այս եւ այն կողմը կը վազէր, այն յոյսով թէ աղջիկը ողջ պիտի որսայ: Անցաւ 5—10 վայրկեան, աղջիկը նորէն երեւցաւ: Կարծես պուպրիկ մը ըլլար ջուրին երեսը: Շատ դժուարութեամբ ջուրէն դուրս հանեցինք: Կը կարծէինք թէ մեռած է: Կէս ժամ վերջ, սկսաւ շարժումներ ընել, բերնէն ջուր պարպելով: Ուշ ատեն քիչ մը ուշքի եկաւ, ոտքի ելաւ եւ կէս խելագար՝ սկսաւ չորս կողմը դիտել: Հագուստները մարմինին փակած էին: Ձեռքէն բռնեցի, արեւին տակ տարի, որպէսզի հագուստները չորնան: Ես ալ իր քով նստայ արեւին տակ: Նայեցայ, իր քնքոյշ դէմքը բոլորովին փոխուած էր. այլանդակ վիճակ մը առած. չկրցայ զսպել յուզումս եւ սկսայ արտասուել: Աղջիկն ալ գլուխս սեղմեց կուրծքին եւ սկսաւ դառնօրէն արտասուել: Ահա իր վերջին խօսքերը.—

— Եղբայրս, դուն փոքր ես, կ'աղօթեմ Աստուծոյ որպէսզի խնայէ քեզ. եթէ ողջ մնաս, երբեք չմոռնաս այսօրուան պատահածները: Դուն ազատուրդ ես եւ քեզի համար դժուար չէ Թուրք ձեւանալ, կեանքդ փրկելու համար: Անշուշտ կ'անցնին տարիներ, օր մը ազատուած կ'ըլլաս, թերեւս հայրենիքիդ մէջ, երբեք չմոռնաս [illegible] վայրագ գազաններուն ոճիրները: Պատմէ ամբողջ աշխարհի թէ ինչպէս բռնաբարեցին, ինչպէս կացինահարեցին տասնեակ հազարաւոր ծեր, երիտասարդ եւ անմեղ մանուկներ: Անէ՛ծք հազար անէծք այն Հայուն որ այսքան չարիքներէ վերջ դարձեալ հաշտ պիտի երթայ հրէշներուն հետ:

Քոյրիկս տակաւին չէր աւարտած պատուէրները, ահա շուն զինուորը դարձեալ սկսաւ մեր կողմը յառաջանալ: Խեղճ քոյրիկս փորձեց ոտքի ելլել, բայց չկրցաւ: Գազանը մօտեցաւ մեզի եւ ոռնաց.

— Է՛յ կեավուր աղջիկ, հիմա դուն խելքի եկար, անշուշտ այլեւս պիտի համաձայնիս ինծի հետ ամուսնանալ:

Այս անգամ քոյրիկս համարձակութիւն յայտնեց: Գազանին ուրախութեան սահման չունէր «Ուրեմն եկուր որ վայրկեանիս քեզ իմ տունս տանիմ, ազուոր ազուոր հագուստներ հագցնեմ»:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ԺՈՂՈՎԷ ԺՈՂՈՎ

Ի՜նչ Թուղթի տարափ խորհրդաժողովէ խորհրդաժողով, եւ կամ լաւագոյն որոշումները խաղաղութեան պահպանման համար, երբ առաջուց իսկ՝ զանոնք մէջտեղ դնողները որոշած են եւ պատրաստած այդ որոշումները չէզոքացնելու միջոցները:

Ոչ - միջամտութեան խորհրդաժողովը, Լոնտոնի մէջ, ի՜նչ արդիւնք տուաւ որ, Նիօնի Միջերկրականեան գումարումը հասնի եզրակացութեան մը: Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ Պերլին - Հռոմ առանցքին անմիջական նպատակն է Իտալիոյ ապահովել Միջերկրականի գերակշռութիւնը: Հռոմ կ'ուզէ Միջերկրականը դարձնել «Իր ծով»ը եւ այս ցանկութիւնը իրագործելու կը ձգտի իր բոլոր միջոցներովը:

Երբ երկիր մը իր գոյութիւնը կը կապէ որոշ նպատակի մը իրականացման, այլեւս միմտութիւն կ'ըլլայ կարծել թէ խորհրդաժողովներով եւ կամ աւելի կամ նուազ պարտադրուած որոշումներով կարելի է այդ ձգտումը չքացնել եւ կամ սահմանափակել: Միայն բիրտ ոյժն է որ կրնայ իրական արգելք մը ըլլալ եւ նոր ուղի մը հարկադրել հակառակութեամբ: Այսօր Եւրոպան բաժնուած է երկու կաբեւոր խմբակցութեանց, Հռոմ - Պերլին եւ Փարիզ - Լոնտոն: Ասոնց առաջինները, դիկտատուրաներ, խորապէս ըմբռնած են բնութեան իսկ օրէնքը, — «Իրաւունքը զօրաւորինն է», եւ այդ ուղղութեամբ պատրաստուած, ունին առաւելութիւնը արագ որոշումներու եւ արագ գործունէութեան: Եւ աւելին՝ կը հետապնդեն որոշ նպատակներ որոնց իրականացման կը ձգտին իրենց բոլոր էութեամբը: Ասկէ զատ, ունին բարոյական կարեւոր ազդակ մը, ցեղային ջլատ ողեւորութիւն մը:

Միւս կողմը, յղփացած, յոգնած ժողովուրդներ են, որ կ'ապրին հին փառքերու շուքին տակ, Անոնք երկար ատեն այդ հին փառքերու հմայքին տակ յաջողեր էին պահել ամբողջ Եւրոպան, ամբողջ աշխարհը: Եւ իրենց մէջ այն կարծիքը գոյացած էր թէ ոչ ոք պիտի համարձակէր խախտել այդ հմայքը եւ թէ ոչ ոք պիտի փորձէր ընդվզիլ համաժողովներու մէջ պատրաստած իրենց օրէնքներուն:

Այսօր՝ սակայն իրականութիւնը տարբեր է: Մեծ արհաւիրք մը՝ պատերազմը 1914 — 18 անցաւ այդ հըմայքներուն վրայէն եւ ամէն ժողովուրդ երեւան եկաւ իր կարողութիւններովը եւ տկարութիւններովը:

Անգլիան՝ իրար անցաւ Միջերկրականի գերակշռութեան տկարացումը տեսնելով: Դեռ հարիւր տարի չկայ, այսպիսի պարագայի մը մէջ, Համաժողով չէր որ գումարեց իր հակառակորդին հետ լեզու գտնելու համար, այլ ուղղակի Նէլսըն մը ղրկեց, որ «Թրաֆալկար»ով մը ամէն բան կարգի դրաւ: Այսօր՝ կրնա՞յ նորէն, նոր Նէլսըն մը ղրկել, եթէ այո, այն ատեն Միջերկրականը կը մնայ իր հակակշռին տակ:

Ուրեմն հարիւր տարուան ընթացքին բան մը փոխուեր է, որ այսօր կը հարկադրէ Նէլսընի հայրենիքին, գոհանալ միայն առանց վաղորդայնի համաժողովներով:

Չենք կրնար ըսել թէ այդ ժողովուրդը ծերացած է: Մէկ դարը երկրի մը կեանքին մէջ ծանր չի կշռեր: Միայն թէ իրողութիւն է որ երիտասարդ ժողովուրդներ արթնցած են եւ կը գործեն: Իրաւ է թէ այսօր Անգլիա կը ջանայ կորսուած ժամանակը շահիլ, տենդագին աշխատութեամբ մը: Շատեր կ'ըսեն թէ քանի ի վիճակի չէ ճակատելու պիտի գոհանայ ժամանակաւոր կարգադրութիւններով, մինչեւ որ լրացնէ իր սպառազինութիւնը, կարենալ բարձր խօսելու համար: Թերեւս այն ատեն կրկին նոր Նէլսըն մը երեւան գայ Միջերկրականին մէջ:

Մինչ այդ, ականատես պիտի ըլլանք անկարող դիւանագէտներու խորհրդաժողովէ խորհրդաժողով երթեւեկին, աւելի վճռական պետութեանց քմծիծաղին տակ:

ՊԵՐՃ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՆԱԽՈՐԴ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ԿԸ ՀՌՆԴԱՅ»

— . —

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, ծանօթ քննադատ - գրող Փէյամի Սաֆա հետեւեալը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Այսօրուան համալսարանը երէկուան համալսարանէն զատող երկու տարբեր կան: Առաջինը՝ Եւրոպայէն բերուած օտար փրոֆէսէօրները, երկրորդը՝ երիտասարդ Թուրք տօքթորները, որոնք իրենց համալսարանական ուսումը եւ տօքթորան Եւրոպա կատարած են: Իսթանպուլի համալսարանէն այս երկու տարրերը դուրս հանեցէք, մէջտեղը հին համալսարանին պաշտօնեաները կը մնայ: Եթէ մենք չենք ուզեր այսօրուան համալսարանը չքջել, այսինքն եթէ չենք զղջացած Պայազիտի հրապարակին մէջտեղը կատարած մեր կրթական յեղաշրջումին համար, ստիպուած ենք պահպանել այս երկու տարրերը: Այնպէս չէ՞:

Օտար փրոֆէսէօրներուն լաւերը մէկով-երկուքով կը հեռանան համալսարանէն: Այսպէս հեռացած են Սփիցէր, Ֆրէօնտլիխ, Ռոփքէ եւ Տէսաուէր որոնք իբր միջազգային համբաւներ ճանչցուած են: Մնացեալներուն մէջ ալ, կը լսենք թէ, կը գտնուին այնպիսիներ որոնք, մեզմէ հեռանալու համար, Եւրոպայի համալսարաններուն մէջ պաշտօնի կը սպասեն:

Գանք տօքթորներուն: Ասոնք միութեան գիծը կը կազմեն օտար փրոֆէսէօրներու եւ ուսանողներուն միջեւ: Անոնք Թուրքերէնի կը թարգմանեն օտար փրոֆէսէօրներուն դասերը, որով, երբ անոնք չըլլան, այս վերջինները անօգուտ կը դառնան: Մինչ կ'իմանանք թէ այս 80 տօքթորէն 62ը այս ամառուան վերջը առնուած են հեռանալ համալսարանէն, որովհետեւ երեք տարի առաջ պատրաստուած ներքին կանոնագրի համաձայն, տօքթորները 3 տարուան մէջ թէզ մը պատրաստելով իրենց պաշտօնավարած ֆաքիւլթէի փրոֆէսէօրներու ներկայութեանը պիտի պաշտպանեն զայն եւ ասկէ զատ քննութիւն պիտի տան իրենց մասնագիտութեան համար: Թէեւ սեպտեմբեր ամիսը մտած ենք, մինչեւ հիմա հազիւ 3 տօքթոր քննութիւն տուած է, իսկ միւսները հրաժարած են քննութիւն տալէ:

Ինչո՞ւ: Խիստ պարզ է: Նախ ասոնք կանոնագրին պատրաստութենէն տարի մը առաջ պաշտօնի կոչուած են: Մինչ ուեւէ որոշում իր նախորդին ի զօրու չի կրնար ըլլալ: Յետոյ ասոնք իրենցմէ պահանջուած արժանաւորութեան քննութիւնը Եւրոպայի մէջ անցուցած են: Իսկ հոս ո՛չ թէ եւրոպական, այլ սա հանրածանօթ հին համալսարանէն իսկ չրջանաւարտ չեղած կարգ մը դասախօսներու առջեւ դարձեալ քննութեան ստիպել, ուրիշ իմաստ չունի բայց եթէ հիներուն նորերու դէմ շատ ճարպիկօրէն սարքած մէկ մեքենայութիւնը: Որովհետեւ այսպէսով նոր համալսարանը հիմնելու ջանադիր երիտասարդ տարրերը, իրենց ամբողջ ապագան ու յաջողութիւնը հիներու ձեռքը յանձնած ըլլալու նման անելի մը մէջ ինկած կ'ըլլան:

Ահա այս եւ նման գործերն են որ մէկով-երկուքով հեռացուցած են տօքթորներուն ամէնէն արժէքաւորները: Այսպէս, Ֆաքիւլթէներէն հեռացած տօքթորներ կան, որոնք համալսարանէն ստացած իրենց 83 ոսկի ամսականին փոխարէն 300 ոսկիով պաշտօններ ձեռք բերած են զանազան գործավարութեանց մօտ:

Ահա նոր համալսարանը հիմնող երկու տարրերուն այսօրուան կացութիւնը: Այնպէս որ, եթէ կրթական գործավարութիւնը ուժգին կերպով իր մատը չդնէ այս հարցին վրայ, կը վախնանք որ, հին համալսարանը, իր միջնադարեան ամբողջ վեհափառութեամբը պիտի հռնդայ Պայազիտի հրապարակին վրայ:

ձած է եւ բնակիչները կ'աշխատին կը տքնին իրենց հայրենիքին աւելի փայլուն ապագայ մը պատրաստելու համար եւ իրագործելու համար անտեսական անկախութիւնը որ պետութեան ծրագիրն է:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

«ՆՈՐ ՕՐ» ԵՒ «ՀՈՐԻԶՈՆ» ԿԸ ՄԻԱՆԱՆ

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը եւ Սելանիկի «Հորիզոն»ը համաձայնութիւն մը կնքած ըլլալով, պիտի հրատարակուին իբրեւ մէկ թերթ: «Հորիզոն» իր անջատ հրատարակութիւնը դադրեցուցած է Սեպտ. 9էն սկսեալ:

Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան մէջ կը կարդանք.—

«Նոր Օր»ի եւ «Հորիզոն»ի յարգոյ ընթերցողներուն ի գիտութիւն կը յայտարարենք, թէ զոյգ թերթերու հրատարակչական եւ խմբագրական կազմերուն միջեւ կայացած փոխադարձ համաձայնութեամբ, այսօրուընէ սկսեալ մեր հրատարակութիւնները կը միացուին եւ «Հորիզոն» կը դադրեցնէ իր անջատ հրատարակութիւնը:

Այսպիսով, վաղուընէ սկսեալ «Նոր Օր» կը դառնայ յունահայ գաղութի միակ օրաթերթը, որ ըստ առաջնոյն կը շարունակէ լոյս տեսնել Աթէնքի մէջ:

Զոյգ թերթերու հրատարակիչները կ'ընեն այս կարգադրութիւնը, նախ դիմագրաւելու համար տպարանական յարաճուն եւ ծանր ծախքերը եւ ապա, միացեալ ճիգերով, աւելի ճոխ եւ աւելի խնամուած օրաթերթ մը ներկայացնելու համար յունահայ գաղութին:

Առանձնապէս «Հորիզոն»ի ընթերցողներուն ի գիտութիւն կը յայտնենք թէ տասը տարիներէ ի վեր իրենց ունեցած եւ սիրած թերթին պակասը բնաւ զգալի չպիտի ըլլայ իրենց համար, նկատի ունենալով որ «Հորիզոն»ի խմբագիրը՝ Պ. Կարօ Գէորգեան, այսուհետեւ, Թեսաղոնիկէ մնալով հանդերձ, մնայուն կերպով պիտի բերէ իր աշխատակցութիւնը «Նոր Օր»ին:

Միջոցներ ձեռք առնուած են, որ այսուհետեւ, թերթը ՕՐԸ ՕՐԻՆ հասնի Թեսաղոնիկէ եւ Մակեդոնիոյ ու Թրակիոյ բոլոր հայաբնակ քաղաքներն ու գիւղերը, ինչպէս նաեւ կանոնաւոր կերպով ղրկուի բոլոր բաժանորդներուն:

«Հորիզոն»ի այն բոլոր բաժանորդները, որոնք իրենց բաժանորդագրութեանց հաշուոյն պահանջ ունին, պիտի ստանան «Նոր Օր» մինչեւ իրենց բաժանորդագրութեան պայմանաժամին աւարտումը: Իսկ մինչեւ 8 Սեպտ. 1937 «Հորիզոն»ին պարտք ունեցողները, պէտք է իրենց հաշիւները կարգադրեն Պ. Կարօ Գէորգեանի հետ, որ պարտաւէր իւրաքանչիւր բաժանորդի պիտի ղրկէ իր պարտքը ներկայացնող հաշուեցոյց մը:

Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
«Նոր Օր»ի եւ «Հորիզոն»ի

ԱԹԷՆՔԻ ՄԵՏՐԱՊՈԼԻՏԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՄԵՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Աթէնքի Մետրապոլիտը, Խրիսոսթոմոս արքեպիսկոպոս որոշած է մեծ խաչակրութիւն մը կազմակերպել, մերկութեան դէմ պայքարելու համար: Մետրապոլիտը, իր այս դիտաւորութիւնը յայտնած է՝ վերջերս խօսած քարոզներով եւ հաւատացեալները մեծ գոհունակութեամբ լսած են անոր խօսքերը:

Բացատրութիւն տալով իր որոշման մասին, Մետրապոլիտը յայտարարած է հետեւեալը.

— «Մերկութիւնը մեր երկրին մէջ անցած է ամէն չափ ու սահման: Իւրացուցած ենք դէշ եւ օտար սովորութիւն մը եւ չափազանցութեան տարած ենք զայն վտանգաւոր կերպով ինչպէս սովոր ենք ընել մենք Հելլէններս, ամէն բանի մէջ:

«Ծովեզերեայ վայրերու մէջ մարդ, այս ամիսներուն կը տեսնէ կիներ, որոնք փողոցները կը պտտին եւ զբօսավայրերը կը լեցնեն, մանրադիտային մայօ մը հագած միայն: Կը տեսնէ նոյնիսկ, որ անոնք, միեւնոյն մայօներով, ինքնաշարժ կամ հեծելանիւ կը նստին: Այս ապաշխարհիկ ընթացքը եւ անբարոյութիւնը ամէն չափ ու սահման անցած է մանաւանդ կարգ մը կղզիներու մէջ: Ինչպէս ինծի հաղորդուեցաւ Աթէնքէն հոն օդափոխութեան գացողները, գիւղերու փողոցներուն մէջ կը պտըտին մայօներով, առանց նկատի առնելու, որ գիւղական այդ փոքր համայնքներու մէջ նմանօրինակ ընթացք մը անբարոյական եւ գայթակղալից արարքներու համազօր է»:

Պատասխանելով այն հարցումին, թէ որո՞նք են այս կացութենէն առաջ եկող մեծագոյն վտանգները, Մետրապոլիտը պատասխանած է հետեւեալ կերպով.

— «Մեծագոյն վտանգը ընտանիքին անկումն է: Ստեղծուած կացութիւնը, ճակատագրական կերպով կը փճացնէ ընտանեկան դրութիւնը, որովհետեւ կը ստեղծէ կապեր եւ տրամադրութիւններ, որոնք խորթ են ամուսնական դրութեան: Մասնաւորաբար մեծ է վտանգը գիւղական փոքր համայնքներու համար, ուր ամառնային եղանակի առթիւ օդափոխութեան գացողներ կ'ըլլան եւ ուր, ինչպէս վերը ը-

(Շար.-ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

Յունահայ մամուլը կը շարունակէ յուզել դպրոցական տագնապը, իբրեւ հետեւանք նոր օրէնքի մը որ կը ժխտէ անոնց ազգային - համայնական (ոչ թէ համայնքային!) հանգամանքը: Խմբագրական մը եւս Թեսաղոնիկէի (Սելանիկ) «Հորիզոն»էն (4 սեպտ).

--- «Անգամ մը ալ պիտի չեշտենք, թէ մեր համայնքները, ստեղծուած պայմաններու բերմամբ եւ ամէն գնով յունահայ վարժարանները պահելու մտահոգութեամբ պարտաւոր են ընել առաւելագոյն զոհողութիւնները, յառաջիկայ տարեշրջանի ընթացքին, կրթական միեւնոյն յարկերուն ներքեւ կարենալ համախմբելու համար երկսեռ հայ աշակերտները: Այլապէս, առանց այդ առաւելագոյն զոհողութեանց, դպրոցներու դռները իրենք իրենց վրայ պիտի գոցուին, ալ չվերաբացուելու համար: Որովհետեւ անգամ մը փակուելէ վերջ ապագային զանոնք նորէն վերաբանալու արտօնութեան ստացումը եթէ ոչ անկարելի, գէթ շատ դժուար պիտի ըլլայ: Օրէնքը, շատ ժլատ է այս տեսակէտով, հետեւաբար եւ յունահայ համայնքները պարտաւոր են նկատի ունենալ այս պարագան, պատահօրէն եւ թեթեւ սրտով որ եւ է վարժարան փակելու որոշումը տալէ առաջ:

Նոր օրէնքի կիրարկումով, մասնաւորաբար գաւառական վարժարանները պիտի մատնուին անտարակոյս, նիւթական յաւելուածական դժուարութեանց, քանի որ այս անգամ, Թաղ. Խորհուրդները պիտի ստիպուին համայնքի սնտուկէն վճարել նաեւ պաշտօնավարելիք 2 — 3 յոյն ուսուցիչ-ուսուցչուհիներուն թոշակները, որոնք, ցարդ, գոնէ կարգ մը վայրերու մէջ կը վճարուէին պետութեան կողմէ: Բայց, տրուած ըլլալով որ ուրիշ ելք ու կարելիութիւն չունին, պիտի հարկադրուին ստանձնել նաեւ նիւթական այս յաւելուածական բեռը: Հակառակ պարագային չպիտի կրնան վերաբանալ դպրոցները եւ այն ատեն, վստահ ենք, յաչս հայ հասարակութեան իրենց ունենալիք պատասխանատուութենէն զատ, պիտի ունենան նաեւ խղճի խայթ մը:

Կարգ մը համայնքներ ապահովաբար խնայողութիւն պիտի ընեն փակելով՝ նախակրթարաններու կից գտնուող մանկապարտէզները, որոնց գոյութիւնը, Յունաստանի մէջ, թէեւ արգիլուած չէ, բայց օրէնքով ալ նախատեսուած չէ: Հելլէն նախակրթութեան օրէնքով, վեց տարեկան երախան ուղղակի կը մտնէ նախակրթարանի առաջին դասարանը եւ հոն է որ կը սկսի սորվիլ այբուբենը: Մինչդեռ մեր մէջ սովորութիւն եղած է չորս տարեկան մանուկն ալ դպրոց առնել եւ «բողբոջ», «ծիլ», «կոկոն» ու «ծաղիկ» կոչուած «դասարան»ներու մէջ զբաղեցնել զանոնք: Նկատի ունենանք սակայն, որ մանկապարտէզներու մէջ հայերէնի ուսուցումը բոլորովին վերցուած է եւ ամէն ինչ պէտք է այսուհետեւ աւանդել հոն յունարէնով: Այս պայմաններու տակ, մանկապարտէզներու բացումը աւելորդ կը դառնայ, ինչպէս աւելորդ պիտի դառնային հայկ. նախակրթարանները, եթէ երբեք հայերէնի ուսուցումը չարտօնուէր անոնց մէջ, քանի որ որակով աւելի բարձր պետական (ձրի) եւ անհատական հելլէն նախակրթարանները պիտի բաւարարէին հայ փոքրիկները, զուտ յունական կրթութիւն մը տալու համար անոնց:

Ուրեմն ասկէ վերջ, հայ փոքրիկներն ալ, վեց տարեկանէն սկսեալ պէտք է ընդունիլ ուղղակի նախակրթարաններու առաջին դասարանը եւ փակել բոլոր մանկապարտէզները: Ասկէ համայնքները պիտի խնայէին մէկ հայ եւ մէկ յոյն ուսուցչուհիի տրուելիք թոշակները, — տարեկան, առնուազն 30,000 դրախմի:

Միւս կողմէն, նախակրթարաններու մէջ ալ կարգ մը դասեր կարելի է աւանդել զուգընթաց կամ միացեալ դասարաններով, որպէսզի կարելի ըլլայ գոնէ մէկ ուսուցիչ պակաս վարձել:

Հայ վարժարաններուն համար, անոնց ունենալիք անհատական բնոյթէն վերջ մանաւանդ, պետական որ եւ է նպաստ ստանալու կարելիութիւնը չըկայ: Թաղ. Խորհուրդները, սակայն, կրնան դիմել իրենց պատկանած քաղաքապետութեանց եւ անոնցմէ, իբրեւ յատուկ նպաստ, ապահովել յոյն ուսուցչուհիի մը թոշակը, ինչպէս եղած էր անցեալ տարի Գավալայի մէջ:

Պէտք է միւս կողմէն, յանուն վարժարաններու գոյութեան եւ տեւականացման աւելցնել ազգակիցներու վըճարած ազգային կամ կրթական տուրքերը, ներկայ սակերու դէթ 40 — 50 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Վերջապէս անհրաժեշտ է ի գործ դնել բոլոր կարելի միջոցները, որպէսզի Թաղ. Խորհուրդները չկքին հետզհետէ աւելցող այս ծանրութեան տակ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Հէ՜յ անցած օրեր, հիմա էլ լաւ է՛, բայց է նորերու անուշութիւնը ո՞ւր... ու դառնալով կրտսեր եղբօր. «Տըղա՛յ, ի՞նչ նստեր երեսիս կը նայիս, Թռի՛ր քէ մատաղ, ձեռաց զառ մը մորթէ...» եւ գլուխը թափահարելով շարունակեց. «Տօ՛, էսէնց էլ բան, ներս էլ չեն մտներ, ո՞ր, օտարի տո՞ւն է, դրան սեմէն կը հարցնեն, Գրիգորը ալիզ ախպրտիքը կ'ընդունէ՞. պա ես հայ քրիստոնեայ չե՞մ, պա մենք ուխտուած ախպերներ չե՞նք, եա պակա՞ս ազգ եմ. դուք վեր իմ աչաց, դուք վեր իմ գլխին, ես լէ ձերը, տունս տեղս լէ ձերը», ու Գրիգորը ստաթիկ յուզուած մէկ կը ծիծաղէր, մէկ կարմիր թաշկինակը աչքերուն կը տանէր:

Մինչեւ գիշերուան ուշ ժամերը, մեր բարեկամները սեղանը բոլորած, իրարու կը պատմէին հինէն ու նորէն, մանաւորաբար վերջի դէպքերու մասին: Վերջապէ՜ս Առիւծ Գեւոյի կարգը եկաւ, լեզուի կապանքները քանդուեցան: Գեւօն, իրեն յատուկ ոգեւորութեամբ մինչեւ առաջին աքլորականչը պատմեց Մուշի, Կարկառի դէպքերէն, Ծիծանցի կռիւէն: Այդ գիշեր ո՛չ ոք քնելու մասին կը մտածէր, տղամարդիկ շրջապատած Առիւծ Գեւօն, ագահութեամբ կը լսէին անոր պատմութիւնները, կիները քիչ մը հեռուն, օթքի վրայ, մոլիկ կ'ընէին: Երեխաներէն մեծերն ալ անկողինը ձըգած միայն շապիկով մը իրենց հայրերու գոգը մտած, ապշանքով կը նայէին Առիւծ Գեւոյի դէմքին:

Յաջորդ առաւօտեան, Առիւծ Գեւօն յայտնեց Գրիգորին որ շուտով ճամբայ պիտի ելնէ: Այս յայտնութիւնը պատճառ դարձաւ որ երկու ընկերները խօսքի կռուի բռնուին իրարու հետ: Ո՛չ միայն Գրիգորը կ'ուզէր ընկերներուն մնալը անորոշ ժամանակով, այլ մէկ գիշեր մնալնին ուղղակի իրենց տան համբաւին վիրաւորանք մը կը համարէր: Նահապետական սովորութեան համաձայն երեք օրը նուազագոյնն էր հիւր մնալու, իսկ մօտիկ ազգականներ ու բարեկամներ առնուազն մէկ երկու շաբաթ մնալու էին: Երկու ընկերներէն ամէն մէկը իր ըսածին վրայ կը պնդէր եւ դժուար թէ հասկացողութեան մը գային եթէ Գրիգորի մայրը չմիջամտէր: Ո՛չ զաւակին եւ ոչ ալ Առիւծ Գեւոյի կողմը բռնելով՝ վճռեց որ երեք օրը պարտադիր է: Թէեւ Առիւծ Գեւօն կ'աճապարէր օր առաջ գիւղ հասնիլ, բայց պառաւ մօր վճիռը արդար համարելով ստիպուեցաւ համաձայնիլ:

Աւելորդ է ըսել թէ՝ Առիւծ Գեւոյի գալու համբաւը անմիջապէս տարածուեցաւ Ապաղայի հայաբնակ գիւղերուն մէջ: Վերի եւ Ներքին Նազարաւայէն, Զպուխլիէն, Կոթկանէն, Պայազիտ Աղայէն բազմաթիւ հին ընկերներ եկան այցելութեան, ա՛լ չխօսինք Խաչանի Հայերու մասին, որոնք ամէն գիշեր կը հաւաքուէին Գրիգորենց սաքուն, լսելու համար Առիւծ Գեւոյի նշանաւոր ճառերը, որոնց նմանը երբեք չէին լսած: Նոյնիսկ Թադէոս Առաքեալի վանքի վանահայր Գէորգ հայր սուրբի քարոզները ոնց որ բաժակ մը ջրի մօտ կաթիլ մը ջուր:

Ամէն իրիկուն Առիւծ Գեւօն սաքուի անկիւնը, թանձր ներքնակի մը վրայ ծալապատիկ նստած, երկար չիպուխը կը ծխէր, համբիչի հատիկները ծանր ծանր չխկացնելով կը դարձնէր, ու երբ հիւրեր կը սկսէին հաւաքուիլ, առանց տեղէն բարձրանալու, ազատալել ծանրութեամբ կ'ընդունէր զանոնք, ամէն մէկուն իր դիրքի համաձայն նստելու տեղ ցուցնելով:

Անշուշտ եկողներու խօսակցութիւնը սահմանադրութեան շուրջ կը դառնար, որմէ շատ ալ բան մը չէին հասկցած: Այս պարագան յարմարագոյն առիթներ կուտար Առիւծ Գեւոյի իր անչափ իմաստութեան մէկ փոքր մասը թափելու տգէտ գիւղականներու առջին: Առանց յոգնելու, երկարաշունչ ճառերով կը բացատրէր «սահմանադրութիւն» բառի իմաստը եւ անոր Հայերու համար ունեցած նշանակութիւնը: Թէեւ իր բացատրութիւնները բնաւ չէին համապատասխաներ կուսակցական պաշտօնեաներու ըսածներուն, եւ ոչ ալ սահմանադրական կարգերու մասին ինք որոշ գաղափար մը ունէր, բայց ունկնդիրները իրենց խանդավառ գոհունակութիւնը կը յայտնէին բուռն ծափահարութիւններով եւ «Կեցցէ՛ Հայաստան» պոռալով:

— Ըպը՞,— ծանր ու մեծ կը սկսէր Առիւծ Գեւօն, խոշոր գլուխը աջ ու ձախ շարժելով,— ըպը՞, սահմանադրութիւն լէ եկաւ, բարով եկաւ հազար բարով եկաւ, ամմա մոլիկ ըրէք, էդ որո՞ւ սապապով եկաւ: Մեռնիմ Լուսաւորչայ սուրբ հաւատքին, էդ սահմանադրութիւն Հայու յեղափոխութիւն բերաւ, Հայու թափած արիւն, հայ ֆետային: Որ էտմալէ, դըրտի սահմանադրութիւն եկաւ Հայու համար, ազգի համար: Մէկ հարցնող եղնի, մեր գիւղական ի՞նչ կը գիտնայ զըտ սահմանադրութեան վրայօք: Ծափ կը տաք, կը ծիծղաք, գլուխ կըռերցուք, բայց հա ձեր հասկցած, հա մեր ջաղցի պոչ խշու հասկցած:

— Ես խըտէր մեծ բաներ մեր վարդապետներանց լէ դժուար է գիտնալ: Ես մէկ ըսեմ, դուք երկուք իմացէք: Սահմանադրութիւն որ կըսեն, էդ սահմանադրութեան միտք հաւասարութիւն է: Ասելս էն ա, Քիւրտ որ Հայի մէկ աչք հանա, Հայն Քրտու երկու աչք պիտի հանա, որ հաւասարութեան բանը տեղը բանէ: Քիւրտ Հայու մէկ դէզ վառի՝ Հայը երկուք: Առիւծ Գեւոյի խօսք եպիսկոպոսի սուրբ խօսք է. ապա յարի՞ էսքան տարի աշխարհ ման եկայ, աշխարհի բան իմացայ: Մեր պապեր կ'ասէին. «Անգէտ մարդիկ որ չեղնին՝ իշու գին հազար ոսկի կ'ըլնէր». ըպը՞, մարդ ասած որ աչքը գոց ապրի, դըկիցը վըզին կը նստի: Ախպրտիք բան իմացէք, աշխրքի կարգ փոխուեր է, սանակ մի՛ մնաք: Մէկ լէ ըսեմ որ հասկնաք: Սահմանադրութեան միտքն էն ա որ հաւասարութիւն եղնի: Ասելս էն ա, Հայն լէ պէտք է զէնք առնի, կռիւ ընէ, թալնի, եկող Քրտերաց դէմ կանգնի, ինք լէ էրթայ զՔրտեր թալնէ: Յորի՞ Քիւրտ կրնայ գողնայ, թալնէ, զարկէ, մենք չե՞նք կրնայ: Էդ արդարութի՞ւն կ'եղնի: Չէ՛, ախպրտիք: Սուրբ աւետարան լէ կ'ասի. «Աչքի դէմ զերկու աչք քօքէն հանի, մէկ ակռի տեղ երկու հատ փըցու տուշմընի բերնէն»: Էնկեախ հաւասարութիւն կ'եղնի, ասել է սահմանադրութիւն: Տէ՛ հիմա հասկցա՞ք ախպրտիք ի՛նչ ի սահմանադրութիւն, էնոր հունարը:

— Մեր մեծերու խօսք, խրատ լէ էս է: Պարոն Լեւոն, Հայու Աստուած հազար տարի երկարի էնոր անուշ կեանք, «Գեւօ ջան», ըսեց, «որ կ'երթաս, բարով երթաս, բայց ո՛ւր էդ նիս սահմանադրութեան միտք, սահմանադրութեան խօսք հասկցրու գեղական խալխին, ամէն գեղ ու գեղական զէնք առնի զինուի»: Ես լէ սաւ խօսք հրաման, վըր իմ աչքերուն, վըր իմ գլխուն: Սուրբ աւետարանն լէ կ'ըսէ. «Զինուորեալ մանկանց Հայաստանի», էս մեծ խորհուրդ Աստծու պատուէրն ի, Աստուած լէ կ'ըսէ, Մեռնիմ էնոր զօրութեան, Հայու մանուկ լէ զինուոր պիտի եղնի, ըսինքն առանց զէնքի պիտի չմնայ:

— Մեր ճիժ ու պժեր ժամ կը տանինք կնունք կ'ենինք: Գիտէ՞ք էդ ի՛նչ է. որ չէք գիտեր տաղ ըրէք, Առիւծ Գեւոյի խօսք մոլիկ ըրէք: Էդ «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» է: Տէրտէր կը հարցու. «Քաւո՛ր, երեխէն գի՞նչ խնդրէ». քաւոր կ'ըսէ. «Հաւատք, յոյս, սէր եւ մկրտութիւն»: Ձեր վարժապետու խելք լէ չի հասնի էս բանին: Ես ըսեմ, դուք ականջ ըրէք: Հաւատք որ կ'ըսեն, էտ զուլամթ ի:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

քէն։ Ուրեմն, կոմս Չիանօ պատասխանելէ առաջ պիտի խորհրդակցի Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ, հաւաքական դիրք մը բռնելու համար։ Իտալիա մասնաւորապէս դժգոհ է անոր համար որ Միջերկրականի ընդհանուր հսկողութիւնը յանձնուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, իսկ իրեն կը ձգուի շրջանակ մը աւելի մեծ չէ քան միւս փոքր պետութեանց սահմանուած գօտին. այսինքն պաշտպանութիւն երկրային ջուրերու։ Կնքուած համաձայնութեամբ, Միջերկրականի գլխաւոր ճամբաները պիտի գտնուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ձեռքը, երկու պետութիւններ որոնց հետ բացարձակ հաւասարութիւն կը պահանջէ Իտալիա՝ Միջերկրականի մէջ։ Մուսոլինիի վարկը չի կրնար բարձրանալ, քանի որ Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերու հաղորդակցութեանց գլխաւոր ճամբաներն իսկ պիտի գտնուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հսկողութեան տակ։ Այս առթիւ իտալական թերթ մը դիտել կուտայ.

— «Նիոնի մէջ շինուած շէնքը հիմ չունի, որովհետեւ անտեսուած են մանրամասնութիւնները։ Կարմիր դրօշ պարզած նաւեր մաքսանենգութիւն կը կատարեն ի նպաստ կարմիրներուն։ Ֆրանքոյի տորմիղը ուղէ իսկ չի կրնար անտարբեր մնալ այս առեւտուրին որ կը վնասէ ազգայնականներուն։ Բուն վէճը այս է։ Կը թուի թէ Նիոնի համաձայնութիւնը ներշնչուած է կարմիր մաքսանենգութիւնը օրինականացնելու եւ պաշտպանելու առաջադրութեամբ։ Նախընթաց փորձեր կը ցուցնեն թէ արեւելեան նաւերու համար որքան դիւրին է արձանագրուիլ Անգլիոյ առեւտրական տորմիղին մէջ։ Միւս կողմէ Ֆրանսա կը չեշտէ իր զօրաշարժը՝ ամէն կերպով օգնութեան հասնելու համար Սպանիոյ իր կարմիր զինակցին»։

Այս վերապահումներուն հետ մէկտեղ, Հռոմի մէջ գոհ են որ Խ. Միութիւնը բոլորովին դուրս ձգուած է բուն հսկողութենէն, քանի որ անոր նաւերը պիտի մնան Սեւ ծովու մէջ։

Կարծողներ կան թէ Իտալիա նորէն պայման պիտի դնէ Եթովպիոյ ճանաչումը, վերջնապէս ընդունելու համար Նիոնի համաձայնութիւնը։

*** Գերմանիոյ մէջ ալ վերապահումներ կը յայտնեն Նիոնի համաձայնութեան հանդէպ։ Մամուլը միեւնոյն ատեն գոհունակութեամբ կը չեշտէ «Մոսկուայի պարտութիւնը»։ Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ Միջերկրականի հսկողութեան խնդիրը միայն մասնագիտական հարց չէ, այլեւ քաղաքական, քանի որ կը տրամադրէ ծովային մեծ ուժեր կեդրոնացնել Միջերկրականի մէջ, ինչպէս եղաւ Եթովպիոյ պատերազմին ատեն։

Ո՞վ շինեց դժոխային մեքենաները

Էթուալի դէպքին առթիւ, նկատի կ'առնուին վերջին ամիսներու ընթացքին կատարուած դէպքերը,— Ռուս տնտեսագէտ Նավաշինի եւ երկու հակաֆաշական Իտալացիներու՝ Ռօզէլլի եղբայրներու սպանութիւնը, Ֆրանսայէն Սպանիա տանող փապուղիին մէջ պատահած պայթիւնը, Սպանիոյ սահմանուած օդանաւերու հրկիզումը եւն.։ «Իմանիթէ» մասնաւորապէս կը յայտնէ թէ բազմաթիւ ռումբեր բռնուեցան անցեալ մայիսին։

Պ. Քլէնկ, քաղաքապետական բնալուծարանին քիմիագէտը, կը յայտարարէ թէ գործածուած դժոխային մեքենաները օտար արտադրութիւն են։ (Ուրիշներ աւելի բաց խօսելով կ'ըսեն՝ իտալական կամ գերմանական)։ Գործածուած պայթուցիկները, որոնք շատ զօրաւոր են, երկու տեսակ են, «Թոլիթ» է «Էքսոժէն», եւ կրնան հրդեհ յառաջ բերել։ Գործողութիւնը կը կատարուի լարուած ժամացոյցներով։ Ֆրանսայի մէջ «Թոլիթ»ը շատ քիչ անգամ կը գործածեն, իսկ «Էքսոժէն» չկայ։ Այս մասնագիտական պարագաներն ալ կ'օգտագործուին, դաւադրութիւնը օտարներուն վերագրելու համար։

Եւրոպա պիտի չխաղաղի եթէ Գերմանիա գաղթավայր չունենայ

Հիթլէր հետեւեալ վճռական յայտարարութիւններն ըրաւ եւրոպական մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— «Մենք որ եւ է բան չենք պահանջեր ո եւ է մէկէն եւ ոչ ոք կրնայ բան մը ընել մեզի դէմ։ Կա՞ր ժամանակ երբ մենք կը վախնայինք այդպիսի պատահականութենէ մը։ Զինաթափ Գերմանիան վտանգաւոր դատարկութիւն մըն էր Եւրոպայի մէջ, բայց հիմա լեցուած է, եւ շատ լաւ լեցուած։ Մի՛ կարծէք թէ մենք անօթութենէն պիտի մեռնինք յառաջիկայ տարի։ Մենք պիտի կրնանք ուտելիք ճարել։ Իմ մասին, ես բանջարակեր եմ։ Բայց եւ այնպէս, Գերմանիոյ պարենաւորման այս հարցը գոհացուցիչ կերպով կրնայ լուծուիլ միայն այն ատեն երբ մենք գաղթավայրեր ունենանք։ Գաղթային խնդիրը պիտի լուծուի այսպէս կամ այնպէս, ինչպէս լուծուեցաւ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը։ Ցորչափ չէ լուծուած, ճշմարիտ հանդարտութիւն չի կրնար ըլլալ Եւրոպայի մէջ։ Խաղաղութեան կամ պատերազմի խնդիր չէ այս, այլ բանականութեան։ Եւ ես համոզուած եմ թէ բանականութիւնը պիտի յաղթէ»։

Կ. Խաչի օգափոխութեան Բ. խումբին վերադարձը

Երէկ հետեւեալ հեռագիրը ստացանք Նիսէն.—

Կ. Խաչի օգափոխութեան կայանին Բ. խումբը կը վերադառնայ չորեքշաբթի, 15 սեպտեմբեր։ Լիոնի խումբը կը հասնի նոյն օրը ժամը 19ին, Փարիզի խումբը՝ 9.20ին (հինգշաբթի)։

»»»» • ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 18րդ ընդհ. ժողովը բացուեցաւ երէկ։ Օրակարգին վրայ կը գտնուին բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ, ինչպէս Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը, Միջերկրականի ապահովութեան խնդիրը, Սպանիոյ պատերազմը եւայլն։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ կը շարունակեն յառաջ խաղալ Շանկայի մէջ։ Չինական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ ՀՐԷԾ ՄԱՅՐ ՄԸ որ իրարու ետեւէ խեղդած եւ թաղած էր իր չորս զաւակները,— 1915ին, 1917ին, երրորդը՝ վեց տարի առաջ, իսկ չորրորդը՝ անցեալ օգոստոս 11ին։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԱԶԱՐԻՔ, Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան «ազատարար նախագահը», հոգեվարք է, նորէն թոքատապի բռնուած ըլլալով։

ալ, մերկութեան ցուցադրութիւնը կը դառնայ անբարոյական արարք մը»։

Մետրապոլիտը, իր ձեռնարկած խաչակրութեան համար պիտի օգտագործէ բոլոր կարելի միջոցները, որպէսզի չարիքը սահմանափակուի։ Այդ միջոցներն են՝ քարոզութիւն եկեղեցիներու բեմերէն, հրատարակութիւններ մամուլի էջերէն, եւայլն։ Հակացոյցութեան պիտի գայ նմանապէս ընդհ. դատախազին հետ, որպէսզի պետութիւնն ալ իր կարգին ձեռք առնէ անհրաժեշտ միջոցները։

Ըսենք այս առթիւ, որ բազմաթիւ ծնողքներ, եկեղեցականներ, գիտութեան մարդիկ, եւայլն գրաւոր եւ բերանացի դիմումներ կատարած են Մետրապոլիտին, խնդրելով որ Եկեղեցին միջամտէ եւ սահմանափակէ՝ լուրջ համեմատութիւններ առած այս չարիքը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 14 Սեպտ. Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ կոմիտէի ընտրութիւն եւ պատգամաւորի զեկուցում։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Սթանոզի Հայրենակց. Միութեան կողմէ, ի պատիւ Սթանոզցի հայ զինուորցուներու։
18 Սեպտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8 12
Գ. Զ. Միրզախանի սրճարանը, 49 Րիւ տը լա Տէֆանս։
Արեւելեան նուագ
ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, գործազուրկներու եւ փոքրիկներու 3 ֆր.։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մեթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով։ Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները։ Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը։ Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ։ Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.։ Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում։ Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը։

ՑՈՒՑԱՀԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ադասիոյ եւ Մարզուանի Հայրենակց. Միութեան 29 Օգոստոսի կազմակերպած դաշտապարահանդէսը անսպասելի օդի պատճառաւ տեղի ունեցած չըլլալով, ժողովքի ծախուած տոմսակները ի զօրու են յառաջիկայ Գեկտեմբեր ամսու Ամիրտովլաթի հինգհարիւրամեակի մեծ հանդէսին։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Սարգիս եւ Ազատի Քիւրքճեան կը փնտռեն իրենց հօրաքրոջ որդին Նիքսարցի Աւետիս Հոռոբեան, մօր անուն Անդրան, քրոջ անունը Վերոն, եղբայրները՝ Ցարութիւն, Կարապետ, Նշան։ 1912ին զինուորագրուած է թրքական բանակին մէջ։ Լուր կայ թէ այժմ կը գտնուի Ցունաստան։

Կը խնդրուի իրմէ կամ իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Պ. Սարգիս Քիւրքճեանի, 8ter, Rue Traversière Billancourt, Seine, France։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ա. Թէքէեանի որ 500 (հինգ հարիւր) ֆրանք նուիրած են Կ. Խաչին, իրենց սիրելի մօր՝ Տիկին ՍԱՐԳԻՍԻ մահուան առթիւ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնական, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻ, **50, Bld. Longchamp, Marseille**
Tél. : National 13-16

Հայերու ժամադրավայրը

ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕԳԱԹԼԸ

Հ. ՍԱՐԵԱՆ, 5, *Rue Baignoir: Marseille*

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ ադանդերներով։ Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար։

"Paris-Moderne,,

S. A. R. L. *Fabrique de Confection Pour Dames*
51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)
Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol   Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Etude de Mr. Bernard-Vahé

Jurisconsulte de droit Français et International Privé
159, *Rue Lafayette— Paris (Gare du Nord) Tél. Nord 68—02*

Իրաւագէտ Պէռնար Վահէ պատիւ ունի իր յարգելի յաճախորդներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու այն կարեւորութեան վրայ, զոր կը ներկայացնեն վերջին հրովարտակ-օրէնքները, ի մասին վաճառականներու արհեստաւորներու (արթիզան), ճարտարարուեստի վարիչներու, որոնք տակաւին չեն վճարած իրենց *ֆոն տը քոմէրսը*, եւ շուառ եւ բարեխիղճ պարտատէրերու տրուած պայմանաժամին, ամէն գործի մէջ, քաղաքային թէ առեւտրական։

Կարգ մը պայմանաժամեր կը լրանան 17 Սեպտեմբեր 1937ին։

Շահագրգռուողները թող հաճին դիմել առանց ժամանակ կորսնցնելու, ամէն առաւօտ, ժամը *9—11*, երեկոները ժամը 5—7։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը։
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Ինչո՞ւ համար։

— Ես չեմ ների, որ չէյխի աղջկայ տիկնութիւնը բաժանէր մի պիղծ հայ աղջիկ։

— Ես նրան կը պահեմ որպէս քո աղախին։

— Ես աղախիններ շատ ունեմ։

— Ես նրան սիրում եմ։

— Սիրիր, որքան կ'ուզես, բայց այդ սէրը թանգ կը նստի քեզ...

— Ի՞նչ կ'անես։

— Այդ ես գիտեմ...

— Դու ինձ սպառնալի՞քներ ես կարդում, անզգամ... ես քեզ այս րոպէում ոտքերիս տակը կը փշրեմ մի կաւէ ամանի նման։

— Մի՛ շարժուիր տեղիցդ, տեսնո՞ւմ ես... ասաց կինը ցոյց տալով ձեռքում բռնած փոքրիկ ատրճանակը։

Այժմ նա ոտքի վրայ էր։

Բէկը սարսափեց։ Նա չէր սպասում մի այսպիսի վճռական քայլ իր կնոջ կողմից։ Մտքերի պատերազմը պահեց նրան րոպէական անշարժութեան մէջ, թէեւ նրա ձեռքը դրած էր գօտիում խրած դաշոյնի վրայ։

Այդ միջոցին կանանոցի բաժնից լսելի եղաւ երեխայի լալու ձայն, որ նոր էր զարթնել քնից։ Դա մի խաղաղական ձայն էր, որ կարծես ամոքեց երկու ամուսինների կատաղութիւնը։ Մայրական սէրը յաղթեց կանացի նախանձին եւ նա շտապեց դէպի լացող մանուկը, ասելով այս խօսքերը։

— Ես դարձեալ վրէժխնդիր կը լինեմ։

ԺԱ.

Տանուտէր Խաչօի ամուսինը իր վերջին զաւակի Սանփանիկի ծնունդից յետոյ վախճանեցաւ։ Այնուհետեւ Խաչօն չամուսնացաւ, թէեւ նրա հասակում գիւղացին առանց կնոջ չէր մընում։ Տան կառավարութեան մէջ հանգուցեալի տեղը բռնեց նրա մեծ հարսը՝ Սառան, որ յայտնի էր ամբողջ գիւղում որպէս խելացի եւ լաւ տանտիկին։ Ինքը ծերունին շատ անգամ դիմում էր նրա խորհուրդներին եւ տան բոլոր հարսները հպատակում էին նրա հեղինակութեանը։

Մի առաւօտ, երբ տան մէջ բոլորը զբաղուած էին իրանց սովորական տնտեսութիւնով, մի աղախին, որ գնացել էր աղբիւրից ջուր բերելու, կուժը ուսին վերադարձաւ, եւ մօտենալով Սառային, ասաց նրա ականջին. «մի քիւրտ աղջիկ դրսում կանչում է քեզ»։

— Կանչիր այստեղ, ասաց Սառան, — տեսնում ես, գործ ունեմ։

— Ներս չէ գալիս, ասում է շատ հարկաւոր խօսելիք ունեմ, պատասխանեց աղախինը։

Սառան դուրս գնաց. աղջիկը կանգնած էր դրան մօտ։ Դա մի բարձրահասակ աղջիկ էր, ցամաք կազմուածքով եւ թուխ ու գրաւիչ դէմքով։

— Մի քիչ հեռու գնանք, տես, այն ծառի մօտ, այնտեղ մարդիկ ման չեն գալիս, ասաց աղջիկը ձեռքը պարզելով դէպի այն կողմը։

Սառան նայելով անծանօթ աղջկայ վառվռուն աչքերին, նրա սրտում ծըգեց մի ակամայ կասկած։ Ինչո՞ւ էր այդ վայրենին տանում նրան այն հեռաւոր ծառերի մօտ, ուր մարդիկ չէին ման գալիս։ Ի՞նչ գործ ունէր իր հետ։

— Ներս եկ, ասաց Սառան, բռնելով նրա ձեռքից, — գնանք իմ տունը, եթէ ուզում ես, որ քո խօսքերը ուրիշները չը լսեն, մեր տանը ծածուկ տեղեր շատ կան։

Անծանօթը առանց հակառակելու ընդունեց տանտիկնոջ հրաւէրը. Սառան տարաւ նրան դէպի բակի մի կողմը, որ հովանաւորուած էր ուռենի ծառերով։

— Այստեղ կը նստինք, ասաց նա, — դու երեւի ծառեր շատ ես սիրում։

Նրանք նստեցին մի խմբի մօտ խոտերի վրայ, որ խիտ կերպով աճել էին ածուի եզրում։

— Հիմայ ասա, իմ սիրունիկ, հարցրեց Սառան մտերմաբար բռնելով աղջկայ ձեռքը, — ի՞նչ ունես ասելու ինձ։

— Ջաւօին ուղարկեց քեզ մօտ Խուրշիտ խանումը. դու խօ ճանաչո՞ւմ ես Խուրշիտին. նա Ջաւօի տիկինն է։ Ջաւօն ամէն օր փառք է տալիս Աստծուն, որ այնպիսի լաւ տիկին ունի։ Նա Ջաւօին չէ ծեծում ու ամէն անգամ իր հին շորերը տալիս է, ասում է հագիր, Ջաւօ, դու լաւ աղջիկ ես։ Բայց ո՞վ կ'ասէ, հին շորեր են. տեսնո՞ւմ ես, բոլորը նոր է, բոլորը տիկինն է տըւել։ Մի օր հագել է նա, միւս օրը հին է տիկնոջ համար։

Եւ իրաւ, քիւրտ աղջիկը բաւական մաքուր, եւ կարելի է ասել, բաւական շքեղ կերպով էր հագնուած։ Բայց նրա անկապ խօսքերից Սառան ոչինչ չը հասկացաւ։ Նա խօսում էր երրորդ դէմքով։ Այսքանը իմացաւ Սառան, որ աղջկան կոչում են Ջաւօ, որ նա տիկին Խուրշիտի աղախինն է, որին ինքը առաջուց ճանաչում էր, որովհետեւ տիկինը իրանց տան բարեկամ Թաթթա-բէկի ամուսինն էր։ Բայց թէ ի՞նչ բանի համար էր ուղարկել տիկինը այդ կիսախելք աղախնին իր մօտ, — ահա այդ հարցը հետաքրքրում էր նրան։

Բայց ծանօթ լինելով գռեհիկ քրդուհիների բնաւորութեանը, Սառան թոյլ տուեց նրան իր ձեւով հաղորդել իր այցելութեան նպատակը։

— Քո անունը Ջաւօ է, հա՞, ինչ սիրուն անուն է։

— Մայրս Ջաւահիր էր կանչում, բայց տիկինը Ջաւօ է կանչում, ասում է, Ջաւահիր շատ երկար է։

— Ես էլ քո տիկնոջ նման կանչեմ։

— Ջաւօ աղջիկս, ի՞նչ ասաց տիկինը, երբ քեզ ուղարկեց ինձ մօտ։

Բայց աղախինը միշտ շեղւում էր հարցին ուղղակի պատասխանելուց։ Երեւի, նրա գլխում այնքան խառնուած էին զանազան տարբեր մտածութիւններ, որ նա չէր կարողանում դասաւորել, եւ չը գիտէր, թէ որը պէտք է առաջ ասել եւ որը յետոյ։ Նա պատասխանեց.

— Ջաւօի տիկինը այս գիշեր կռուեց աղայի հետ։— Դու այսպէս մի մտիր, Ջաւօն երեխայ չէ, նա շատ սատանայ է։— Երբ աղան տիկնոջ հետ կռւում էր, Ջաւօն վարագոյրի տակում թագնուած բոլորը լսում էր։ Ախ, որքան բարկացած էր տիկինը, իր ծամերը ձգում էր, շորերը պատառում էր։ Ափսոս այն շորերը, Ջաւօն էլ չէ կարող հագնել...

ՐԱՖՖԻ

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹԵՆԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 15 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3525
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԿԻԶԲՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ...

Սովորութիւն եղած է յորդորներ ուղղել հասարակութեան, ամէն անգամ որ գլըրդագին դէպք մը կը պատահի որ եւ է երկրի մէջ :

Այդպիսի պարտականութեան մը առջեւ կը գտնուինք այսօր, էթուալի դէպքին առթիւ, որ նոյնքան խոր վիշտ կը պատճառէ հայ գաղութին, ինչպէս այս հիւրընկալ ժողովուրդին :

Իրականին մէջ, յորդոր մը չէ որ պիտի ուղղենք :

Կսկծալի եւ խորհրդաւոր դէպքին առթիւ, կ'ուզէինք չարք մը խորհրդածութիւններ կատարել, արթուն պահելու համար մեր հասարակութիւնը :

Ինչպէս կ'իմանաք օրուան թերթերէն, դէպքին խորհրդաւորութիւնն իսկ տեղի կուտայ զարմանազան ենթադրութեանց: Եւ, աջէն թէ ձախէն, մարդիկ շատ կը խօսին օտարականներու մասին: Կարելի է ըսել թէ աւելի շատ անոնց վրայ կը ծանրանան:

Այսպէս, մինչ ձախակողմեան թերթերը յայտնապէս կը մատնանշեն «ֆաշական» կոչուած օտարականները, աջերն ալ նոյնքան գունաւոր ակնոց մը դնելով, ուղղակի կամ անուղղակի կասկածներ կը ներշնչեն օտար ծայրայեղ տարրերու մասին.— ահաբեկիչներ, անիշխանականներ, մարքսեաններ եւ նմանները :

Իսկ չափաւոր համարուած օրկանները, կամ անոնք որ ընդհանրապէս արտայայտիչը կը համարուին Ֆրանսական ողջմտութեան, պատեհութենէն կ'օգտուին, նորէն յուզելու համար առ հասարակ օտարականներու խնդիրը: Անոնց խճողման եւ ազատ գործունէութեան անպատեհութիւնները :

Այսպէս, «Մաթէն», որ տարին տասներկու ամիս կ'արծարծէ այս հարցը, պահանջելով աւելի խստացնել հսկողութիւնը, երէկ խմբագրական մը հրատարակած էր, հետեւեալ խորագրով, — « Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն »:

Զանազան խորհրդածութիւններէ վերջ, Փարիզի քաղքենի օրկանը կ'ազդարարէ .

— « Մեզի համար նշանակութիւն չունի թէ Ֆրանսայի այս թշնամիները կարմիր կը հագնին թէ ճերմակ, մանաւանդ որ ի զուր չէ որ ֆրանսական հին առած մը կ'ըսէ թէ երկու ծայրերը իրարու կը հանդիպին: Մեզի համար նշանակութիւն չունին այն գաղափարները որոնց համար կը յաւակնին կռուիլ իրարու հետ, ոռովհետեւ մենք բաւական խելահաս ենք, մեր գործերը մեր ձեռքով կարգադրելու համար: Մենք օտարատեացներ չենք, բայց կ'ուզենք տանտէր ըլլալ մեր տան մէջ: Ֆրանսան պէտք չէ մթերանոցը դառնայ բոլոր երկիրներու քաղաքական փախստականներուն, ռազմավայր ծառայէ անոնց վէճերուն կամ փակ դաշտ մը՝ իրենց հաշիւներուն կարգադրութեան համար: Չափազանց երկար տեւեց այս վիճակը: Անհրաժեշտ է ուժգնօրէն հակազդել բոլոր օտար թոյներուն եւ անոնց դէմ կազմել սրբազան միութիւնը բոլոր անոնց որ կ'ուզեն Ֆրանսան պահել Ֆրանսացիներուն »:

Ուրիշ թերթ մը, հանրածանօթ « Լէ Տէմփս»ն, որ քանի ծերացաւ այնքան թթու ազգայնական դարձաւ, այս անգամ ալ կծու խօսքեր ըսած էր, պահանջելով ամենախիստ հսկողութեան ենթարկել «անբաղձալի» օտարականները :

« Լ'Էօվր»ը, արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, որ տիրական ձայն մը կը ներկայացնէ ժողովրդական ճակատին մէջ, ձայնակցելով պահպանողական «Տէմփս»ին, կ'ընդունի թէ «հասած է ժամանակը լրջօրէն զբաղելու անբաղձալի օտարականներով որոնք պէտք եղածին պէս մաղուած չեն մեր սահմանագլուխներուն վրայ »:

Այս առթիւ, կը յիշէ թէ Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ կը գտնուին կլոր հաշուով 100,000 Իտալացիներ, 60,000 Լեհեր, 40 հազար Ռուսեր, 30,000 Սպանիացիներ, «բոլորն ալ կանոնաւոր թուղթերով: Եւ կը հարցնէ.

— «Բայց, ասոնց վրայ ո՞րքան անկանոններ կան: Ուրիշ քանինե՞ր որոնք Ֆրանսա մտած են առանց անցագրի, կամ վերադարձած են, հակառակ արտաքսման վճիռի մը: Ո՞րքան «կասկածելիներ» որոնք սպրդած են շնորհիւ շրջագայութեան դիւրութիւններուն: Ոստիկանութիւնը կը հաշուէ թէ այս միջոցին 100,000 հոգի կը խուսափին որ եւ է հսկողութենէ: Խոստովանեցէք որ աննշան թիւ մը չէ այս »:

Եզրակացութիւնը,— անխախտ պահելով հանդերձ հիւրընկալութեան աւանդութիւնները, « Ֆրանսա այսօր իրաւունք ունի միջոցներ ձեռք առնելու պարկեշտ մարդոց ապահովութեան համար»:

Ուրեմն, աջն ու ձախը իրար կը գիմաւորեն, որոշ գետնի մը վրայ: Եւ այս պարագան է որ կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել, ինչպէս ըրած ենք, տարբեր պարագաներու մէջ :

Երբ հարցը կը վերաբերի ներքին ապահովութեան, տարբերութիւնը այնքան լայն չէ երեւցած եւ այսօրուան վարիչներուն միջեւ: Չի կրնար ըլլալ որ եւ է երկրի մէջ :

Նոյնինքն Սալանկրօ, ժողովրդական ճակատի ընկերվարական նախարարը որ անձնապաշտ եղաւ անցեալ տարի, երբ հարցաքննութեան կ'ենթարկուէր երեսփ. ժողովին մէջ, 1936ի ամառը, պարզ սեպեց ազդարարել թէ օտարականները իրաւունք չունին խառնուելու Ֆրանսայի ներքին գործերուն :

Ի՛նչ խօսք որ, այս տեսակէտէն շատ ամուր գետնի մը վրայ կը գտնուինք մենք, իբրեւ ամբողջութիւն: Պատահական թեթեւամտութիւններ չեն կրնար ժխտել այս ճշմարտութիւնը :

Եւ սակայն, անհրաժեշտ է մնալ միշտ զգոյշ եւ արթուն: Լուրջ եւ պարզ: Հետապնդումի շրջան է, հանրային կարծիքն ալ՝ շատ զգայուն: Կարելի չէ վճռապէս ըսել թէ վաղը ի՛նչ կրնայ պատահիլ: Սրճարանային ամէնէն սովորական բանավէճն ալ կրնայ ուշադրութիւն գրաւել: Միտք պղտորել: Առ նուազն տաղտուկ պատճառել :

Սկիզբն իմաստութեան,— արթնութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

100.000 ՖՐԱՆՔ ՊԱՐԳԵՒ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԱՆՈՐ ՈՐ ԿԸ ԳՏՆԷ ԷԹՈՒԱԼԻ ԴԷՊՔԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

»»»» • ««««

Անհնախնդ հետապնդում ամբողջ երկրին մէջ

»»»» • ««««

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵԴՐՈՆԱՑԱԾ Է ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Ներքին նախարարը, դատական ոստիկանութիւնը եւ Ապահովութեան Տեսչութիւնը շարժման մէջ դրած են իրենց բոլոր ուժերը, լուծելու համար չարաթ գիշերուան դէպքին գաղտնիքը: Այս առթիւ որոշուեցաւ 100,000 Ֆր. պարգեւ տալ անոր որ կը դիւրացնէ հետապնդումը, երեւան հանելով ահաբեկիչը կամ ահաբեկիչները: Ձախակողմեան թերթ մըն ալ 25,000 ֆրանք խոստացած է, միեւնոյն նպատակով :

Առջի օր օտարական մը ներկայանալով Ապահովութեան պաշտօնատունը, կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեց, որոնց մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի: Անունը գաղտնի կը պահեն: Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, երկայնահասակ մարդ մըն է, լաւ հագուած, մաքուր ածիլուած, մօտ 35 տարեկան: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս քննութեան ձեռնարկեց, այս վկային տեղեկութիւնները ստուգելու համար: Միեւնոյն օրը դատական ոստիկանութիւնը ազդ մը հրատարակեց, ստիպողաբար պաշտօնատուն հրաւիրելով «այն մարդը որ Սանթէի ոստիկանատունը ներկայանալով, տեղեկութիւններ հաղորդած էր դէպքի մասին»: Ազդը կ'աւելցնէր թէ իր անունը գաղտնի պիտի պահուի :

Երրորդ վկայ մը, ժան Փոլիթեւ, նախկին ռուս սպայ մը, պատմեց թէ ինք ճաշի նստած էր Պուասիէռ փողոցին անկիւնը, եւ դուրս ելաւ ինքնաշարժին լոյսը վառելու համար, պայթիւնէն քանի մը երկվայրկեան առաջ: Ըսաւ թէ գորշ ծուխ մը կը բարձրանար արկածեալ շէնքին պատուհաններէն :

Տոքթ. Փոլ, դատական բժիշկը, քննութեան ենթարկեց երկու ոստիկաններուն դիակները :

Ֆրանսայի Ապահովութեան Տեսչութիւնը ժամը ժամին կը հաղորդակցի արտասահմանի ոստիկանութեանց հետ, երեւան հանելու համար դաւադիրները: Իսկ վերջերս Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ կազմուած ահաբեկչական մասնաճիւղը կը հետապնդէ բոլոր կասկածելիները: Երէկ ալ բազմաթիւ նոր վկայութիւններ լսուեցան, առանց դրական արդիւնքի մը յանգելու: Միւս կողմէ կարելի չէ եղած որ եւ է կտոր գտնել երկու դժոխային մեքենաներէն, գիտական քննութիւն կատարելու համար: Ներքին Նախարարը շարունակ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ վարչապետին հետ եւ անոր հաւանութեամբ էր որ սահմանեց 100,000 ֆրանքի պարգեւը :

Առջի օր եւ երէկ բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարուեցան մասնաւոր անհատներու բնակարաններուն մէջ: Դեռ անհրաժեշտ չի համարուիր խուզարկութիւններ կատարել որ եւ է խմբակցութեան կեդրոնին մէջ: Ամենամեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այս խուզարկութեանց մասին: Մասնաւոր հրահանգներ ղրկուած են գաւառի ոստիկանական եւ դատական իշխանութեանց, որպէսզի խուզարկութիւններ կամ քննութիւններ կատարեն :

Մասնագիտական ենթադրութիւններ

Ընդհանրապէս կասկածները կը ծանրանան օտարականներու կամ օտար ահաբեկչական կազմակերպութեանց գործակալներուն վրայ: Այս առթիւ ձախակողմեան թերթերը միշտ կ'արծարծեն նախընթաց դէպքերը, նոր դաւադրութեան հետքը գտնելու համար: Այսպէս, կը յիշուի Կեմբերի փապուղիին դէպքը, որուն հեղինակը, Իտալացի Քանթէլլի, բանտարկուած է երեք ամիսէ ի վեր: Բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են եւ մասնաւորապէս կը հարցաքննուին այն օտարականները որ անդամ են քաղաքական կուսակցութեանց. բայց անոնք համբանք չունին. այնպէս որ անհրաժեշտ է շօշափելի հետք մը գտնել: Մասնաւոր քննութիւններ կը կատարուին նաեւ Փէրփինեանի շրջանին մէջ, որ սահմանակից է Սպանիոյ : «Լ'Էօվր»ը, արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, գիտականօրէն քննելով խնդիրը, դիտել կուտայ թէ Կեմբերի փապուղիին մէջ՝ ռումբը դրուած էր գիշերուան ժամը 11ին, իսկ ժամացոյցը լարուած՝ 3.38ի համար: Արդ, Փրէսպուրկ եւ Պուասիէռ փողոցներու ռումբերը յանձնուած էին առաջինը՝ իրիկուան ժամը 6.15ին, երկրորդը՝ 6.25ին, պայթելու համար ժամը 10.5ին եւ 10.15ին: Կը նշանակէ թէ երեք դէպքերուն մէջ ալ ահաբեկիչը միեւնոյն ձեւով լարած էր մեքենան, մօտ չորս ժամ ժամանակ ձգելով ռումբերուն տեղաւորումէն մինչեւ պայթիւնը :

Պ. Քլէնկ, քաղաքապետական բնալուծարանին տնօրէնը, իր կարծիքը յայտնելով ներքին նախարարին ներկայութեան, նորէն պնդեց թէ երկու պայթուցիկները արտասահմանի մէջ շինուած ըլլալու են: Այս առթիւ ըսաւ.

— *« Անշուշտ ցաւալի է որ չեն գտնուածերկու դժոխային մեքենաները : Բայց, հակառակ այդ նիւթական փաստերուն չգոյութեան, ես կը շարունակեմ կարծել թէ գործածուած պայթուցիկը «թոլիթ» էր: Ահա թէ ինչու.— Նախ՝ այդ պայթուցիկը ճարճատուն է, եւ ոչ թէ փչուն, ինչպէս, օրինակ, սեւ վառօդը: Փչուն պայթուցիկի մը ալիքները շատ դանդաղ կը տարածուին, այնպէս որ արդիւնքը այնքան զօրաւոր չըլլար: Իսկ ճարճատուն պայթուցիկին արագութիւնը քանի մը քիլոմեթր է, մէկ երկվայրկեանի մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ այդքան զօրաւոր եղած է պայթիւնը, շատ ծանր վնասներ պատճառելով: Ուրեմն ճարճատուն պայթուցիկ է գործածուած: Արդ, այս շարքին մէջ կը գտնուին ուժանակը (տինամիթ), շէտիթը, թոլիթը եւն.: Ես կանգ կ'առնեմ «թոլիթ»ին վրայ:*

**** Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, զայրոյթ յայտնելով «գործատիրական կազմակերպութեանց դէմ կատարուած ապուշ եւ զարշելի մահափորձերուն առթիւ» :Ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ նոյնիմաստ յայտարարութիւններ կը հրատարակեն :*

»»»» • ««««

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ վեց ամիս եւս երկարաձգուեցաւ Ռումանիոյ մէջ : (Հաստատուած էր 1933ին, վարչապետ Տուքայի սպանութեան հետեւանքով) :

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ կը տիրէ Միջերկրականի մէջ, խանգարելով նաւագնացութիւնը: Ցուրտն ալ սկսած է, եւ ձիւն կը տեղայ Ալպեան եւ Պիրէնեան լեռներուն մէջ: Փարիզի մէջ ցուրտ է երկու օրէ ի վեր :
գնացութիւնը: Ցուրտն ալ սկսած է, եւ ձիւն կը տեղայ Ալպեան եւ Պիրէն -

ՄԱԶԱՐԻՔ, Չեխոսլովաքիոյ «ազատարար նախագահը», մեռաւ երէկ գիշեր: Ծնած էր 1850ին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՍԻԱՄՑԻ ՔՈՅՐԵՐԸ

—o—

Ցուցահանդէս բերուած են նաեւ աշխարհահռչակ Սիամցի քոյրերը :

Այս աղջիկները ծնած են 3 Փետրուար 1909ին հեռաւոր Արեւելքի մէջ : Երկուորեակ են, եւ իրենց պոչի ոսկորով ալ՝ իրարու միացած: Հայրը ատաղձագործ էր, մայրը՝ հողագործ:

Շատ աղքատ էին, օրուան հացի կարօտ: Այս ընտանիքին մէջ, սակայն, երկուորեակի մը ծնունդը չէր որ սարսափ պիտի պատճառէր,— պէտք ունէին վարձու բազուկներու: Բայց երկուորեակ քոյրերը իրարու կցուած էին իրենց պոչի ոսկորով: Այնպէս հաստատուած էին, որ հրէշի մը ծնունդ տուած էին, ուստի փողոց նետեցին: Քաղաքապետութիւնը որդեգրեց զանոնք եւ նախ հիւանդանոցի մը մէջ խնամքի տակ դրաւ: Որքան ալ դժուար եղաւ, այսուհանդերձ մեծցան այս պոչակից աղջիկները:

Իրենց ապրուստը շահելու համար, երբ մեծցան՝ իրենքզիրենք ցուցադրեցին երկրէ երկիր :

Ահաւասիկ անոնց ինքնագրութիւնը .—

Երկու ուղեղ, երկու սիրտ, բայց մէկ գործարան՝ ըստ Ֆրէօյտի եւ մէկ գործարան՝ (վերջամաս) ըստ ...

Խելացի են, հինգ լեզու գիտեն, եւ հիմա սկսած են ֆրանսերէն սորվիլ : Կրնան քալել՝ ինչպէս երկու քոյրեր կը քալեն քով քովի, կրնան նստիլ քովընտի, մէկը ինծի կը նայի, միւսը քեզի, աղուոր մանչերու առջեւ կը զգան նոյն թրթռացը իրենց սիրտերուն մէջ, որոնք կը բաբախեն նոյն արիւնով: Կ'երազեն ամուսնանալ, որովհետեւ ամէն գործիք ունին տուն մը շինելու համար, ափսո՜ս որ ապետը կ'ուշանայ :

Մէկը թէյ կը սիրէ խմել, միւսը՝ կաթով սուրճ: Երբ մին քնանայ, ինքնաբերաբար կը գոցուին միւսին ալ աչքերը: Անեղ խօթէ մէկուն սրունքին մէջ, կը զգայ նաեւ միւսը:

Ճաշակով ալ անհաշտ չեն իրարու հետ: Զուարթ են, կը ճռուողեն, երբ մին պենկալերէն կը խօսի հետս բրինձով խաւիծ եփելու մասին, միւսը կրնայ քեզի հետ խօսիլ ասեղնագործութեան մասին՝ անգլերէն լեզուով:

Հրէշ չէ այս, հրաշալիք է :

Նման հրաշալիք մըն ալ մենք ունինք, — այս Սիամցի պոչակից քոյրերուն նման պոչակից եղբայրներ դարձած էին Ամերիկայի հայ բոլշեւիկները եւ հայ Սոցիալ - Դեմոկրատները: Այս երկուորեակները եւս նոյն ճաշակն ունէին, երկար ատենէ ի վեր կ'ապրէին իրենց պոչով իրարու կցուած: Մին լենիներէն կը խօսէր, միւսը սապահ - գիւլերէն: Մին դիալեկտիկայի դաս կուտար, միւսը էկոնոմիկայի, զարմանք պատճառելով աշխարհի: Միակ գործարանը, որ բոլորովին անկախ էր, իրենց քաակն էր :

Վերջերս անհամութիւններ ծագեր են այս պոչակից եղբայրներուն միջեւ: Աշխարհահռչակ վիրաբոյժներ խորհրդակցութեան կանչուած են, թէ ի՛նչ ձեւով պէտք է գործողութիւն կատարել եւ բաժնել այս երկուորեակները:

Ես բնաւ վիրաբոյժ չեմ, բայց գիտեմ ձեւը.—

Սապահ - Գիւլի այս Մնացորդացը առաջին անգամ չէ որ երկուորեակութիւն կ'ընէ՝ պոչովը կցուելով այս կամ այն քաղաքական հոսանքին: Երբեմն պոչակից էր Ռամկավարներուն, ուրիշ օր մը՝ սոցիալ - դէմոկրատիկ - մին, այսօր՝ կոմունիզմին հետ:

Կտրեցէք քաակը, ան ինքնաբերաբար կը փրթի եւ կը դադրի երկուորեակ ըլլալէ, բայց որպէսզի վաղը պոչովը չելլէ կցուիլ նոր քլիքի մը հետ, կտրեցէք պոչը արմատէն: Արդէն կ'ըսեն թէ Սապահ - Գիւլն ալ պոչատ էր, ատոր համար կնիկի ձայն ունէր:

ԱՐԱԶ

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ

«ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ»

ԻՆՉՊԷՍ ԳՐԱԾ ԷԻՆՔ ՕԳՈՍՏՈՍ 6ԻՆ, ՊՈԼՍՈՅ « ՀԱԳԷՐ » ԹԵՐԹԸ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, «ԹԱԼԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ», ԻԲՐԵՒ ԹԷ ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ԲԵՐՆՈՎ ՊԱՏՄՈՒԱԾ : (ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՏՊԱԾ Է ՆԱԵՒ ԱՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ) :

ՎԱՂՈՒԸՆԷ ԿԸ ՍԿՍԻՆՔ ԱՅՍ ՑՈՂՈՒԱԾԱՇԱՐՔԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ, ԻԲՐԵՒ ՆԻՒԹ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ, ԱՆՇՈՒՇՏ ԱՌԱՆՑ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԼՈՒ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ :

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԱՅՍՕՐ

»»»» • ««««

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑԻՆ.— ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԻՇՏ ՎԵՐԱՊԱՀ.— Ի ՀԱՐԿԻՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ՓՈՓՈԽԵԼ ՆԻՕՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ., ՈՐ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ:

Միջերկրականի հսկողութեան համար կնքուած համաձայնութիւնը, որ ստորագրուեցաւ երէկ, երեքշաբթի, Նիօնի մէջ, պիտի գործադրուի այսօր իսկ: Խ. Միութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց իր հաւանութիւնը, ինչպէս եւ Թուրքիա: Իտալիոյ արտաքին նախարարը երկուշաբթի օր ստացաւ համաձայնութեան պատճէնը, Հռոմի անգլիական եւ ֆրանսական գործակատարներուն միջոցաւ: Այս առթիւ երկու գործակատարները յայտնեցին թէ կարելի է փոփոխութիւններ կատարել հսկողութեան ծրագրին մէջ: Իտալիա մասնաւորապէս դժգոհ է որ սահմանափակ տեղ տրուած է իրեն, երկրորդական պետութեան մը տեղ դրուելով, եւ հաւասարութիւն կը պահանջէ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Իտալիա ի վերջոյ պիտի ընդունի ծրագիրը, կարգ մը վերապահումներ դնելով եւ փոփոխութիւններ առաջարկելով: Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Պերլինի եւ Հռոմի միջեւ : Կ'ըսուի թէ Մուսոլինիի պահանջներէն մէկը պիտի ըլլայ ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը :

Պերլինի մէջ ալ որոշ վերապահութիւն եւ տեսակ մը յոռետեսութիւն կը տիրէ : Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա եւ Գերմանիա համախորհուրդ պիտի շարժին: Անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, այս երկու պետութեանց աջակցութիւնը ապահովելու համար :

Ինչպէս յայտնի է, հսկողութեան գլխաւոր հոգը կ'իյնայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ, որոնք նոր ուժեր համախմբած են Միջերկրականի մէջ : Բրիտանական ծովապետութիւնը նախարարին վերադարձին կը սպասէ, անհրաժեշտ հրահանգները տալու համար իր մարտանաւերուն: Անգլիա այնքան ուժ համախմբած է Միջերկրականի մէջ որ, միայն չորս Թորփիլահալածներ պիտի ղրկուին ներքին նաւատորմէն, հսկողութիւն կատարելու համար 5000 մղոն տարածութեան մը վրայ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԳԱՌՆԱՑ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Ամերիկեան օրագրող մը, Ուիլերմ Մէտըրմար, որ քանի մը անգամ այցելած է Խորհրդային Ռուսաստան, երկու տարուան բացակայութենէ մը վերջ, ընդարձակ տեղեկագիր մը դրկած է Մոսկուայէն։ Կ'ամփոփենք էական մասերը.—

Ճգնաժամի մը մէջ կը գտնուի Ռուսիա։ Ոչ մէկ դրսեցի գիտէ թէ ո՛րքան լուրջ է ան։ Օտար դէտեր երբեք չեն կրցած թափանցել այս երկրի քաղաքական իրականութեանց խորքը, իսկ այժմ, անոնք աւելի կղզիացուած ու չփոթած են քան երբեք։

Կը լսես ճարտարարուեստական քայքայման, սարսափելի դաւադրութեան ու ջղագարութեան մասին, բայց անոնք մեծ մասով ենթադրութիւններ են։ Իրական լուրերը կղպուած են Կրեմլինի մէջ, Կոմունիստ կուսակցութեան պետին կողմէ, որուն հետ հաղորդակցութեան մտնելը անսահմանօրէն դժուար է քան որ էր Քէլվին Քուլիճի։

Սակայն եւ այնպէս, որոշ իրողութիւններ ու տպաւորութիւններ բաւական յստակ են։ Ընդհանուր ճգնումն ու պրկումը շատ աւելի բացայայտ են քան ոեւէ ժամանակ այն տարիներուն ընթացքին, երբ Մոսկուա կ'այցելէի։ Վախ, անվստահութիւն եւ անորոշութիւն, չօչափելի ըլլալու չափ թանձր են։ Ամէն օր նոր զրոյցներ, լուրեր ու յայտարարութիւններ կը հասնին նոր ձերբակալութեանց, գործավարներու չնորհազրկութեանց, վերին մարմիններու լուծման եւ վերակազմութեանց, լրտեսութեանց, խանգարումներու եւ խորտակումներու մասին։ Երկիրը կ'եռայ ու կ'եփի լրտեսական տենդով մը եւ լրտես որսալը դարձած է կենդանի զբաղում մը։

Օտարականներուն վրայ կը նային իբրեւ լրտեսներու եւ այդ պատճառով անոնք գրեթէ ամբողջովին կղզիացուած են եւ չեն կրնար սերտ յարաբերութեան մէջ մտնել ռուսական կեանքին հետ։ Ներկայ տրամադրութեանց ներքեւ խելացիութիւն չէ ոեւէ Ռուսի համար ոեւէ ընկերային գործ մը ունենալ օտարականի մը հետ։

Լրաթերթերու թղթակիցները, դեսպանութեանց պաշտօնեաները եւ այլ Մոսկուաբնակ Ամերիկացիներ ունէին մաս մը ռուս բարեկամներ։ Անոնք այժմ թափած են աշնան տերեւներու պէս։

Այսպիսի պարագաներու թուումը ամբողջ գիրք մը պիտի լեցնէր։ Անոնք ցոյց կուտան թէ ո՛րքան ելեկտրականացած է մթնոլորտը եւ ի՛նչքան անբնական են յարաբերութիւնները ռուս եւ օտարներու միջեւ, որոնք կը փորձեն հասկնալ ու տեղեկագրել այն ամէնը որ կը պատահի։

Վախն ու կասկածը այս օրերուն չափազանց կը դժուարացնեն լուրերու փաստական հաղորդումը։ Լրագրութեամբ զբաղող պարոնները այնքան ապերջանիկ են իրենց սեփական մարզի աշխատանքներուն մէջ որքան իրենց պաշտօնակիցները, որոնց հանդիպած եմ աշխարհի ուրիշ խռովեալ ու գրաքննական ժանտախտով վարակուած մասի մէջ։

Անոնց ռուս բարեկամները մէկիկ մէկիկ կը հեռանան, կամ բանտ կ'երթան եւ կամ կ'անհետանան իրենց ընտանի շրջապատէն։

Երբ անոնք կը հրաւիրուին պաշտօնական սկսին գլուխները համրել, տեսնելու համար մը, առաջին առիթով լու թէ ո՛վ կը բացակայի։ Եթէ բացակայ է որոշ պաշտօնեայ մը, որ սովորաբար ներկայ կը լինէր, կ'ենթադրուի թէ ձերբակալուած է, աքսորուած կամ գնդակահարուած։ Կրնայ ըլլալ որ ան հիւանդ է կամ վաղանձի գացած է բայց մեծագոյն հաւանականութիւնն այն է որ ան վարկաբեկուած ու չնորհազրկուած է։

×

Հրապարակային դատավարութիւններ չկան։ Գործավարի մը, վարչական պաշտօնեայի մը, կամ հրապարակագրի մը անկման մասին միշտ առաջին անգամ կ'իմանաք ռուս թերթի մը տուած լուրէն, որով կը յայտարարուի թէ նախկին այս կամ այն հեղինակաւոր բոլշեւիկը վնասարար մըն է, խանգարող մը եւ կամ անոր կը պակսի խանդը, եռանդը եւ արդիւնաւոր գործունէութիւնը։ Երբեմն ալ կը հրապարակուին յաջորդող ձերբակալութեանց լուրերը։

Ոչ ոք կրնայ փորձել տալ թիւը այն մարդոց, որոնք ձերբակալուած են իբրեւ Թրոցքիականներ, լրտեսներ եւ կործանարարներ, բայց այդ թիւը պէտք է որ շատ մեծ ըլլայ, որովհետեւ հարիւրաւորներու ձերբակալութիւնը հրապարակուած է եւ ամէն մէկ օտարական գիտէ թէ կան ուրիշներ ալ, որոնց ձերբակալութիւնը չէ հրապարակուած։

Խ. Միութեան մաս կազմող չորս հանրապետութիւններու վարչապետները բանտարկուած են, ասոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Վրաստանի (Ստալինի հայրենիքի) վարչապետը։ Ձերբակալուած են նաեւ բազմաթիւ լրաթերթերու եւ ռատիօ կայաններու պաշտօնեաները։ Ճարտարարուեստներ ու բիւրոներ մաքրուած են իրենց նախկին վարիչներէն։ Ամէն օր հարիւրաւորներու ձերբակալութիւնը կը շարունակուի։

Ո եւ է ժողովրդավար եւ քաղքենի երկրի մէջ, այս կացութիւնը պիտի նշանակէր կառավարութեան մը տապալումը եւ հաւանաբար սիստեմի մը փախճանը։ Ո եւ է բան չի թելադրեր թէ այս կացութիւնը նման նշանակութիւն մը ունի Ռուսիոյ մէջ։

Տարօրինակ բանն այն է, որ բարձր շրջաններու մէջ տիրող սուր վախին ու անորոշութեան կ'ընկերանայ ժողովուրդի մեծամասնութեան նիւթական բարելաւութիւնը, բաղդատելով անոր քանի մը տարի առաջուան վիճակին հետ։ Ռուսերը, իբրեւ ազգութիւն, այսօր աւելի շատ ուտելիք եւ հագնելիք ունին քան երկու տարի առաջ, երբ Ռուսիա էի վերջին անգամ։

Մինչ կը քալեմ Պետրովկա փողոցին վրայ եւ կամ Մոսկուայի ո եւ է այլ առեւտրական փողոցին, կրնամ համրել տասնեակներով ապրանքներ եւ պիտոյքներ, որոնք չկային երկու տարի առաջ։ Խանութները գրեթէ բնական երեւոյթ մը կը պարզեն իրենց առատ եւ պէսպէս ապրանքներով։

Նոյնիսկ փոխադրական գործը բարեփոխուած է։ Կառքերը այլեւս աւելի չեն խռնուիր քան ո եւ է ամերիկեան քաղաքի մէջ անոր ամէնէն բանուկ ժամերուն։ Եւ յաճախ կառքերը կէս առ կէս թափուր են։

Իրողութիւն մը որ ամէն կողմէ ուշադրութիւնդ կը գրաւէ, այն է թէ՝ այս վերիվերոյ ընկերվարական եւ արագօրէն փոփոխական ընկերային սիստէմը կրցած է ստեղծել տնտեսական դրութիւն մը, որով ժողովուրդը կրնայ ապրիլ բնականոն կեանք մը նիւթական պէտքերու տեսակէտէն եւ նոյնիսկ յարատեւօրէն կրնայ բարելաւել իր ապրուստի մակարդակը՝ տարիներու ընթացքին։

Եթէ ճիշդ է այս, ինչո՞ւ այս յանկարծական ձերբակալութիւնները, գնդակահարութիւնները եւ աքսորները, ինչո՞ւ այս բացայայտ անհամաձայնութիւնները վերին խաւերուն մէջ, այս վախն ու կասկածը բարձր շրջանակներուն մէջ, որ խելագարութեան մը երեւոյթն ստացած է։

Առաջին, այն օտարականները, որոնք ներկայ էին դատաճաններու հրապարակային դատավարութեանց, առհասարակ կը հաւատան թէ՝ որոշ ծաւալով դաւադրութիւն մը կար վարչաձեւին դէմ եւ թէ դատապարտուածները հաւանաբար յանցաւոր էին։

Անոնք անհաւատալի չեն գտներ որ հին բոլշեւիկները եւ բանակի զօրավարներ, որոնք կռուած էին Կարմիրներու կողքին յեղափոխութեան ժամանակ, ընդունակ էին դաւադրելու օտար պետութեանց հետ՝ պատերազմ մը յառաջ բերելու եւ անոր միջոցով դիւրացնելու Ստալինի իշխանութեան տապալումը։

Ասոնցմէ շատեր յօժարութեամբ յանձն առած են բանտարկութիւնը կամ մահը կոմունիզմի դատին համար։ Անոնք պատրաստ էին կրկին բանտարկուելու եւ մեռնելու, որովհետեւ կը զգային թէ՝ իսկական կոմունիզմը դաւաճանուած էր Ռուսիոյ մէջ տեղի ունեցող դէպքերու ընթացքէն։ Եւ անոնք կը հաւատային թէ իրենք էին Մարքսի ու Լենինի վարդապետութեանց իսկական ներկայացուցիչներն ու պաշտպանները։

Ինչո՞ւ պիտի չվտանգէին իրենց կեանքը իրենց մաքրամաքուր հաւատամքին համար եւ ինչո՞ւ պիտի չդաւադրէին օտար պետութեանց հետ իրենց նպատակներու իրագործութեան համար։ Չէ՞ որ Լենինն ինք՝ յօժարութեամբ ընդունեց Գերմանիոյ օգնութիւնը զարկ տալու ռուսական յեղափոխութեան։

Ռուսիոյ մէջ տեղի ունեցող ընթացիկ սարսափներուն համար կայ այլ բացատրութիւն մը, եւ եթէ արդարանալի է ան, այն ատեն ան շատ աւելի նշանակելի է քան ո եւ է ժամանակաւոր պայքար որ կը մղուի իշխանութեան համար։ Այդ բացատրութիւնն այն է թէ՝ Ռուսիոյ տագնապը ոչ քաղաքական է եւ ոչ ալ զինուորական այլ ճարտարարուեստական։

Այս բոլորը ձերբակալութիւնները, ցոյցերը եւ գնդակահարութիւնները, հիմնապէս արդիւնք են ճարտարարուեստական ձախողութեանց, արտադրական մեքենականութեան խանգարումին եւ բանուորներու մէջ սկսած խռովութեանց, որոնք կ'աղդեն ամբողջ սիստէմի էութեան։

Խիստ հակողութեան ներքեւ գտնուող լրաթերթերը, կառավարական մամուլը լեցուած են ճարտարարուեստական ձախողութեանց, ծուլութեանց եւ անկարգապահութեանց լուրերով, որոնք կը տեսնուին գործարաններէն, ածխահանքերէն մինչեւ հաւաքական ագարակներուն մէջ։

ՅՈՒՇԵՐ ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Վերջերս «Յառաջ» քրտական լուրերի կարգին կը խօսէր նաեւ Բաղնոցի մասին։ Այս առթիւ կ'ուզէի պատմել մի քանի յուշեր Մեծ Պատերազմից։

Վանի մեծ նահանջից (1915 թ. յուլիս) յետոյ, սեպտեմբերին, ընկ. Դրօն 150ի չափ ձիաւորներով փորձեց օգնութեան հասնել Սասունի պայքարեալներին, բայց անկարելի եղաւ, եւ Ջիլանի շրջանի Քրտերին պատժելով վերադարձաւ Երեւան։

Երկու ամիս անցած, նոյեմբերի վերջերին, Հայ Կամաւոր. Բ. գունդը, Դրօի հրամանատարութեամբ, բաղկացած երեք վաշտ հետեւակից, երեք ձիաւոր խմբից, ինչպէս նաեւ պաշարակիր եւ վիրակապների խմբերից, ընդամէնը մօտ 800 հոգինոց, Երեւանից Իգդիրի գծով անցաւ Ալաշկերտի Ղարաքիլիսայից Բաղնոց գիւղը, որտեղ մնաց շուրջ մէկ ամիս։ Բաղնոցը գտնւում է Վանայ լճից դէպի հիւսիսարեւելք, Սիփան լերան մօտ, երբեմնի հայաշատ Մանազկերտ եւ Արճէշ գիւղաքաղաքների միջեւ։ Ըստ երեւոյթին բաղերով հարուստ այս գիւղի անունը մեր պապերը կնքել են Բաղանոց, որ հիմայ մէկ տառի կրճատումով, Բաղնոց է կոչւում։ Երբեմնի այս զուտ հայաբնակ գիւղը, պատերազմների եւ քրտական հարստահարութիւնների պատճառով, նօսրացել էր Հայերից, որոնց տեղը բռնագրաւել էին Քրտերը, իրենց ցեղապետի ղըլխաւորութեամբ։ Վերջին շրջանին տիրահաչակ Քէօր - Հիւսէյին փաշան էր ապրում Բաղնոցում։

1915 ապրիլ - մայիս - յունիս ամիսների ռուսական բանակի յառաջխաղացման պատճառով, այս շրջանի Քրտերն էլ գաղթել էին դէպի Մուշ եւ աւելի հարաւ։ Ցուլխեան նահանջից յետոյ ռուսական զօրքը նորից յառաջանալով, 1915ի վերջը բռնել էին այն ռազմագիծը, որ ի միջի այլոց անցնում էր Բաղնոց - Արճէշ - Վանի ուղղութեամբ։

Մեր գնդերին Բաղնոց հասած ատեն, այնտեղ կար 40 ռուս հետեւակ զինուորներից, բաղկացած մի խումբ մէկ սպայի ղեկավարութեամբ, որի դերն էր սպասարկել Բաղնոցից անցնող - դարձող ռուսական զօրքերին։

Մեծ եղաւ Ռուսների ուրախութիւնը, երբ իմացան որ մեր կամաւոր. գունդը անորոշ ժամանակով մնալու է Բաղնոցում, իսկ մինչեւ մեր գնդի ժամանումը, այս խեղճերը, զուրկ լինելով ուժեղ պաշտպանութիւնից, շարունակ քրտական հաւանական յարձակումների սարսափի տակ են եղել։ Մանաւանդ Ռուսաստան, քրտական սարսափի վախից ամիսներով անքնութիւնից տառապում էր։

Մեր ձիաւոր խմբերը յաճախ գնում էին հետախուզութեան։ Մէկ օր էլ խմբապետ Եսայոնի օգնական Մուրադխանեանը ձիաւոր խմբով հետախուզութեան ժամանակ կռիւ էր բռնել Քրդերի հետ։ Ձիաւորներից մէկը լուր բերաւ որ Մուրադխանեանը զարնուել է եւ որ կռիւը շարունակւում է։ Դրօն հրահանգեց որ անմիջապէս մի խումբ ձիաւորներ պատրաստուեն կռուի վայրը շտապելու իրեն հետ միասին։ Իսկ ռուս սպան հրացանների որոտը լսելուն պէս իր զինուորներին հրամայեց անմիջապէս նահանջելու պատրաստել։ Սպան կարծում էր թէ Դրօն էլ փախուստի պատրաստութիւն է տեսնում։ Սակայն մեծ եղաւ իր զարմանքը, երբ Դրօն ձիաւորների գլուխն անցնելով, սրարշաւ դէպի կռուի վայրը ուղեւորուեց, ուր չհասած վիրաւոր դարձաւ Քրդերի փախուստի եւ կռիւը դադրելու պատճառով։ Մուրադխանեանի դիակը փոխադրուեց իր ծննդավայրը — Ալեքսանդրապոլ, ուր տեղի էր ունեցել փառաւոր թաղում։

Այս փոքրիկ ընդհարումից յետոյ մինչեւ մեր գնդի մեկնումը, ոչ մի ուրիշ դէպք չպատահեց։ Մեկնումից մի քանի օր առաջ, Դրօն ձիաւոր խմբով, ռուս ձիաւորների հետ միասին հետախուզութեան գնաց մէկ օրով Կոփի (Բուլանըխի գաւառ) ուղղութեամբ, այդ շրջանի թշնամու ուժերի մասին տեղեկութիւններ քաղելու նպատակով։ Վերադարձին, գիշերը սաստիկ ցրտից մեզնից եւ Ռուսերից մօտ երեսուն հոգի ցրտահար եղան։ Մեր Բաղնոց եղած ժամանակ, Անդրանիկի կամաւորական գունդը գտնւում էր Արճէշի շրջանում, եւ մեր միջեւ եղած մօտ 50 կիլոմեդր տարածութիւնը ամայի էր։ Իրար հետ կապ պահպանելու նպատակով, ռուսական վերին հրամանատարութեան կարգադրութեամբ, շաբաթական երկու անգամ Արճէշից եւ Բաղնոցից ձիաւոր խմբեր էին մեկնում, իրար հանդիպում կէս ճամբին, փակ ծրարներ փոխանակում եւ վերադառնում իրենց բանակատեղին։ Բաղնոցի նսամակեաց տաղտկալի կեանքից մի քանի ժամով զոնէ ազատուելու համար, մէկ օր էլ ես միացայ Ջեմլեանի ձիաւոր խմբին։

Առատ կանուխ ձիերը հեծանք եւ շարժուեցինք Արճէշի ուղղութեամբ։ Այնքան սարսափելի ցուրտ էր որ բեխմօրուք սառոյց կապելով իրար կպան։ Իրարից բաժանելու համար շարունակ բերանս բաց ու խուփ էի անում եւ տաք օդ արտաշնչում։ Բայց հնար չեղաւ։ Ցուրտը այնպէս սաստկացաւ որ ձիերի վրայ ուղղակի փայտ կտրեցինք։ Ձեռք ու ոտք շարժելու եւ խօսելու կարողութիւն չունէինք։ Մեր խեղճ ձիերը, մինչեւ ծնկները ձեան մէջ խրած, միապաղաղ դանդաղ քայլերով առաջ էին շարժւում։ Այդ դաժան ցրտին վայրի գազանն անգամ դժուար թէ գլուխը հանէր իր որջից։

Կէսօրւայ մօտ էր երբ ամպերի տակից արեւի աղօտ լոյսով մի քիչ տաքացանք եւ մեր ձեռքն ու ոտքը շարժելու եւ խօսելու ու ժպտելու հնարաւորութիւնը ունեցանք։ Մի քանի վայրկեան կանգ առինք, մեր ձիերն էլ մի քիչ աշխուժացան, փնչտացին ու թեթեւացան։

Առաջ շարժուելով շուտով հասանք որոշուած վայրը, որտեղ հանդիպեցինք Արճէշից եկած Անդրանիկի ձիաւորներին, յանձնեցինք մեր բերած փակ ծրարը եւ ստանալով նրանց բերած ծրարը ու մի քիչ էլ իրար հետ զրուցելուց յետոյ վերադարձանք Բաղնոց, մեր տաք բնակարանը, որ դրսի սոսկալի ցրտի հետ համեմատած ուղղակի դրախտ էր։

Սարսափելի ցրտի պատճառով Հայաստանի մի շարք գաւառներում, ամբողջ ամիսներով գրեթէ երթեւեկը ընդհատւում էր նոյն իսկ գիւղից գիւղ, եւ խեղճ գիւղացիները փակուած էին մնում իրենց տաք «օտա»ներում։ Ցիշում եմ մի առաւօտ գնացի գետը լուացուելու։ Վերադարձին սաստիկ ցրտից երեսիս մորթը այնպէս կծկուեց եւ ճնշուեց որ դէմքիս ամբողջ մորթը կարծես թէ գետնովն էր։ Իսկ դէմքիս մեղկ սեղմումից մինչեւ մեր բնակարանը եղած հազիւ 100 քայլ տարածութիւնը մեծ դժուարութեամբ կտրեցի. քիչ էր մնացել չնչասպառ գետինը փռուէի...

Դրօն իր սպայակոյտով ապրում էր գիւղի միակ խոշոր շէնքում, որ հաւանաբար Քէօր-Հիւսէյին փաշայինն էր։ Երբեմն հաւաքւում էինք Դրօյի մօտ «հողեհաց» զրոյցի համար։ Պէտք է ասել, որ ընկ. Դրօն այն հազուագիւտ կենսուրախ մարդկանցից է, որ կարողանում է իր շուրջը ստեղծել ջերմ եւ հաճելի մտերմական մթնոլորտ։ Մէկ օր էլ Դրօի մօտ ուրախ-զուարթ զրուցում էինք, երբ բանաստեղծ Գառնիկ Շահինեանը, որ Երեւանից մեզ միացել էր օրագրողի հանգամանքով, իսկ Դրօն՝ որ այնքան էլ գլուխ չունէր գրոց-բրոցների հետ, Բաղնոցում նրան նշանակել էր «փուրաժեր» այսինքն բոլոր ձիերին խոտ եւ գարի բաժանող։ Գառնիկը կարդաց Դրօին նւիրուած իր նոր գրած մէկ բանաստեղծութիւնը։ Բոլոր ներկաներս հաւանեցինք եւ ծափահարեցինք, իսկ Դրօն կարդալու պատրւակով առաւ Գառնիկի ձեռքից թղթի վրայ գրւած բանաստեղծութիւնը եւ պատռեց։ Դրօն հակապատկերն է նրանց, որոնք սիրում են որ իրենց մասին փառաբանութիւններ շռայլեն խօսքով, գրչով ու երգով...

Մեր կամաւոր. գնդի տնտեսական բաժնի մէջ աշխատողներս՝ ես, Քանաքեռցի ընկ. Թ. Թադէոսեանը, Գառնիկ Շահինեանը, Զօկ-Վարդանը, ինչպէս նաեւ վաշտապետ Դալի-Ղազարը եւ իմ մի հատիկ զինւոր Արզումանը, մեր գնդի ամէնէն հետաքրքիր տիպարը, ապրում էինք մէկ առանձին շէնքի մի կոկիկ սենեակում, ուր մեզանից առաջ ապրած ռուս զինւորները ազնւներից հրաշալի պատի վառարան էին շինել։ Ցանի դէպքերով հարուստ էր Բաղնոցը, մենք էլ առատօրէն վառում էինք եւ տաքացնում մեր սենեակը։ Սենեակի մէջ երկու մետր լայնութեամբ, ամբողջ սենեակի երկարութեամբ եւ մի թիզ բարձրութեամբ՝ աղիւսներից սաքու էինք շինել, վրան ծածկել չոր խոտով ու թաղիքով։ Մենք հինգ հոգով պառկում էինք այդ սաքուի վրայ, իսկ Արզումանը առանձին գետնի վրայ, որպէսզի՝ իրեն ասելով՝ մեզնից ոջիլ չընկնի...

Ցաճախ վաշտապետներն ու խմբապետները մեզ խաշի կամ հարիսայի էին հրաւիրում։ Հիւրերս ծալապատիկ նստում էինք մեզ հրաւիրող վաշտապետի կամ խմբապետի մօտ, որ այդ տան մեծաւորն էր, իսկ մի քանի զինւորները, որոնք կռուի ժամանակ ընդհանրապէս մէկ մէկ առիւծ են, իսկ այս պարագային, մանաւանդ հիւրերի ներկայութեամբ նման էին գիւղական հարսների, զանազան խորհուրդների ու հրահանգների համար կը դիմէին իրենց մեծաւորներին, եւ ականջին կամացուկ կը խօսէին, որպէսզի հիւրերը չլսէին։

Բաղնոցի ջրաղացներից մէկն էին Ռուսերը բանեցնում։ Որոշեցինք մեր գնդի համար ինքներս հաց թխել։ Ռուսերն մեզ հարկաւոր էր ցորեն գտնել եւ ջրաղացներից մէկը կարգի բերել։ Ցայտարարեցինք մեր զինւորներին, որ եթէ հորած ցորեն գտնէք փթին (փութը 16 կիլօ է) 20 կոպէկ կը վճարենք։ Անմիջապէս մի քանի խումբ զինւորներ, մէկ մէկ երկաթի շիշ վերցնելով եւ զանազան տեղեր պեղումներ կատարելով, մինչեւ երեկոյ մի խոշոր սենեակ ցորենով լցրին, այն

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914—1924

Տարաբախտ քոյրիկս ցնցուեցաւ, սկսաւ դողալ եւ վերջապէս ըսաւ.

— Գնա՛ ընկերներուդ մօտ, ինծի մէկ ժամ միջոց տուր, մինչեւ որ հագուստներս չորնան, այն ատեն քեզի լուր կուտամ եւ միասին կը մեկնինք, պայմանաւ որ եղբայրս ալ միասին ընդունիս։

Շունը խոստացաւ եւ ընկերներուն մօտ գնաց։ Տարաբախտ քոյրիկիս ձեռքէն բռնած յամր քայլերով սկսանք քիչ մը ման գալ։ Ես կը կարծէի թէ իսկապէս զինուորին հաւանութիւն յայտնեց եւ միասին անոր տունը պիտի երթանք։ Մեկնումի ժամը կը մօտենար. զինուորը խենթի նման ժամացոյցը բռնած աչքէն չէր հեռացներ մեզ։ Ընկերներուն խօսակցութեան անգամ դժուարաւ կը պատասխանէր։

Վերջապէս հասաւ մեկնումի րոպէն։ Քոյրիկիս հետ կամուրջին վրայ ենք։ Աղջիկը համբուրեց զիս եւ դառնալով Թուրք զինուորին, պոռաց.

— Պատրաստուէ, ահա կ'ուգամ քեզի հետ, որպէսզի քեզի նման աղտոտ, կոպիտ շունին կին ըլլամ... Այս գետը հարիւր հազար անգամ խիղճ ու զգացում ունի, քան ձեզի պէս գազանները։

Այս անգամ վերջնական ըլլալով գետը նետուեցաւ եւ ա՛լ չերեւցաւ։

Այն օրէն անցած է քսան տարի։ Թէեւ զայրոյթ չեմ տեսած, բայց եւ այնպէս հայ երիտասարդական պարտականութիւնս է, անկարելին կարելի ընել եւ գրի առնել իմ տեսածներս։

Մեզի ընկերացող գիւղացի Թուրքը իր դրացի հայ կնոջ հաւանութիւնը առնելով մեզ իր գիւղը տարաւ։ Մեկնելէ առաջ զինուորներուն պատուիրեց որ քիչ մը եւս սպասեն եւ երբ Մելիքան գիւղի կարաւանը գայ, մեզ տանին անոնց յանձնեն։ Արդարեւ երկար չտեւեց եւ կարաւանը գետափը հասաւ, գիշերելու համար։ Մեզ տարին յանձնեցին պահակ զինուորներուն եւ հեռացան։ Ես եւ Սուրէնը երբ մօրաքոյրս կը փնտռէինք, անոր փոքրիկ եղբայրը՝ Վահրամը գտանք, որ պատմեց թէ ինչպէս իր ներկայութեամբ Քիւրտերը սպաննեցին հայրը, եւ երկու եղբայրները։ Վերջապէս բաւական փնտռելէ վերջ մօրեղբայրս գըտանք։ Մօտեցայ, ձեռքէն բռնեցի, բայց չճանչցաւ զիս։ Մերկ էի եւ այլանդակ կերպարանք մը առած, խեղճ մօրաքոյրս ո՞ւրկէ պիտի ճանչնար զիս. Իր հարազատ քրոջ զաւակը, այնքան գուրգուրանքով խնամուած, այսօր մերկ, բոկոտն, անօթի ծարաւ, մուրացկան քիւրտ լաճի մը կը նմանէր։ Եւ իսկապէս մօրաքոյրս կը կարծէր թէ մենք մուրացիկ քիւրտ լաճեր ենք։ Ուղեց մեզի հաց տալ որպէսզի հեռանանք։ Այլեւս համբերութիւն չունեցայ, նուաղած ձայնով ըսի,— Մօրաքոյր, որքա՞ն անճանաչելի դարձած եմ որ չես ճանչնար զիս, քու հարազատ քրոջդ զաւակը, մուրացիկ կը կարծես։

Երբ մօրաքոյրս այս անակնկալ դժբախտութիւնս տեսաւ մայրական գուրգուրանքով զիս թեւերուն մէջ առաւ եւ սկսաւ ծնողքիս մասին հարց ու փորձ ընել։ Համառօտակի պատմեցի մեր տեսածները, ցոյց տուի ոտքս եւ գլուխս։ Հարազատներու կորուստը լսելով, մօրաքոյրս խելագարի նման սկսաւ բարձրաձայն լալ։ Հաւաքուեցան կիներ եւ տղամարդիկ, ուղեցին հասկնալ պատահածը։ Մօրաքոյրս ինքը պատմեց մեր կոտորածը եւ նորէն բացաւ վէրքերս։ Բոլորն ալ զարմանքով կը դիտէին զիս, որ ողջ մնացեր եմ, հակառակ ծանր վէրքերուս։ «Մօրաքոյր, ըսի, մենք երկար պիտի չմընանք այստեղ. արդէն ժամանակը ուշ է. պէտք է որ մեկնինք։ Մեզի քանի մը օրուան հաց տուր եւ ինծի ալ հագուստ որ քիչ մը մերկութիւնս ծածկեմ»։ Հակառակ մօրաքրոջս եւ գիւղացիներուն պնդումին որ իրենց քով մնանք եւ միասին ճամբորդենք, անդրդուելի մնացի։ Ըսի թէ մենք անձամբ տեսանք գազաններուն կացիններու շառաչիւնը, տեսանք անոնց բոլոր վայրագութիւնները, ուստի անկարելի է անգամ մը եւս հաղարաւոր հարազատներու դիակներուն մէջէն անցնիլ։

Վերջին անգամ համբուրեցի մօրաքոյրս եւ Սուրէնին ու Վահրամին հետ մեկնեցանք։ Մեզի ընկեր մը եւս աւելցաւ. ուրեմն չորս հոգի էինք։ Անցանք անտառներուն մէջէն, չորս կողմը զգուշութեամբ կը դիտէինք որպէսզի չըլլայ թէ դարձեալ գազաններուն ձեռքը իյնանք։ Բաւական երկար քալեցինք եւ հասանք Կապոտ Փուլ կոչուած վայրը։ Արջ, գայլ, անպակաս են այս ամայի անտառներուն մէջ։ Ձեռք ձեռքի բռնած Կապոտ Փուլի բարձունքէն վար կ'իջնէինք դէպի ձորը, որուն միւս կողմը մեր գիւղին կը պատկանի։ Հազիւ հարիւր քայլ մնացեր էր ձորը անցնելու, ահա ամայի անտառին խորքէն ձայներ լսեցինք։ Կանգ առինք եւ սկսանք մեծ երկիւղով մտիկ ընել։ Բարձր ձայնով ըսի,— Տղաք, քալենք, ինչ կ'ուզէ ըլլայ։ Հազիւ երկու քայլ առած էինք, երբ մէկը Թուրքերէն պոռաց.

— Ո՞վ էք դուք, մի շարժիք, յանձնուեցէք։

Աներեւոյթ ստուեր մը անտառին մէջէն մեզի կը մօտենար։ Երբ երեւան եկաւ, անմիջապէս ճանչցայ. մեր գիւղացի Շաղուկեան Արտաշն էր։ Երբ մեզի տեսաւ, ըսաւ.

— Տղաք, մի վախնաք ես Հայ եմ։

Այլեւս մեր երկիւղը փարատեցաւ։ Արտաշին հետ անտառին խորը գացինք, ուր կային ութ հայ երիտասարդներ եւ 12—13 տարեկան պատանի մը։ Չորս օրէ ի վեր հացի երես չէին տեսած։ Բարեբախտաբար մենք առատ հաց ունէինք. ամէնը անոնց տուինք։

Ժամանակը կարճ էր. պէտք էր բաժնուէինք, դեռ բաւական ճամբայ ունէինք մեր գիւղը հասնելու։ Մեզի պատուիրեցին ոչ մէկուն չյայտնել իրենց մասին։ Մնաք բարով ըսելով հեռացանք։

Բաւական քալելէ վերջ հասանք կաւորի Աղբիւրը, քիչ մը հանգստացանք եւ դարձեալ շարունակեցինք ճամբան։ Արեւը մայր մտած էր, բայց դեռ լոյս էր։ Հասանք մեր գիւղին մօտիկ հովիտները։ Այլեւս գիւղը կ'երեւար։ Երբ գիւղը հասանք, երկու զինուոր պահակներ մեզ պաշարեցին եւ սպառնալիքով սկսան մեզի հարցումներ ընել,— Ձեր հայրերը ո՞ւր պահած են զէնքերը, դրամը, իրեղէնները, ապրէնը եւայլն, եթէ խոստովանիք՝ ձեզի բան չենք ըսեր, եթէ ոչ այս վայրկեանիս բոլորդ ալ կը սպաննենք։

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(13)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԱՐԴՈՒՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Մարդուն ծագման հարցը մէկն է այն ամենակարեւոր խնդիրներէն, որ ամէն դարու մէջ զբաղեցուցած է գիտական աշխարհը: Փորձենք այս մասին խիստ համառօտ տեսութիւն մը ընել հիմնուելով գիտութեան ներկայ տուեալներուն վրայ:

Առաջին ամէնէն պարզ էակը «Մոնէր» գտնուած է Վիլֆրանշի մէջ, Նիսի մօտ: Ծովի ջուր պարունակող շիշի մը մէջ դրուելով, ան կը ծփայ ջուրի մակերեսին վրայ, եւ իր երեւոյթը կը յիշեցնէ այն կպչուն թելերը, զորս կարելի է նշմարել առատ շաքար պարունակող ջուրի գաւաթի մը մէջ: Այս մածուցային նիւթն է որ Բաթիպիուս կը կոչուի:

Նախանիւթը անտարակոյս քիմիական նիւթ մըն է, սակայն ունի ինքնայատուկ գործարանաւորութեան ինչ ինչ յատկութիւններ: Ան կը թանձրանայ փոքր գունդերու ձեւով, որոնք ընդասեղի գլուխին խոշորութիւնն ունին, կազմելու համար ամենապարզ էակներ: Մոնէր մը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ նախանիւթին ամենափոքր մասնիկը, որ սակայն կ'ապրի: Մթութեան մէջ դրուելով, երբ լոյսի ճառագայթ մը հասնի անոր կողմը, դէպի այդ լոյսը կ'ուղղուի ան: Երբ սնդաբար հեղուկ մը թափենք ամանին վերի մակերեսին վրայ ուր դրուած է, պզտիկ գունդը կը սկսի մանր ոտիկներով մագլցիլ ամանի պատերուն վրայ, հասնելու համար իր սնունդին: Ցետոյ խիստ նուրբ թարթիչներու միջոցաւ կը ծծէ այդ նիւթերը ու ներքնապէս կը սնանի անոնցմով:

Ի վերջոյ երկու մասի կը բաժնուի:

Ինչպէս կը տեսնուի, ան օժտուած է բոյսերու եւ կենդանիներու յատուկ երկու էական յատկութիւններով, որոնք են սնանիլ եւ իրենց նմանը արտադրել:

Այդ տարրական գործարանային նիւթն է որ հիմը կը կազմէ բոլոր ապրող գործարանաւոր մարմիններուն՝ բոյսերուն, կենդանիներուն եւ մարդուն: Այդ նիւթով կազմուած են բոյսին սերմը, կենդանիին հաւկիթը եւ նոյնիսկ մարդուն հաւկիթը: Ան կը թուի ըլլալ գերազանցապէս սկզբնական տարր մը, որ կը գտնուի ծովերու բոլոր խորութեանց մէջ: — Արդարեւ, երկրիս վրայ կեանքը ծագում առած է ծովային նախնական գործարանաւորութիւններէ, որոնք տակաւին ոչ բոյսեր էին եւ ոչ ալ կենդանիներ, այլ պարզապէս նախանիւթեր, որոնց իւրաքանչիւրը երկուքի բաժնուելով եւ այսպէս շարունակաբար բազմացած են երկրիս մակերեսին վրայ:

Ջրօձը տասը մասի բաժնուելով ծնունդ կուտայ տասը ամբողջական ապրող ջրօձերու: Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ բոլոր կենդանի էակները արու եւ էգ ծնողքէ ծնած են, մեծ սխալ մըն է ասիկա: Միլիոնաւոր տարիներու ընթացքին, երկրիս բնակչութիւնը բոլորովին զուրկ մնացած է սեռէ: Սեռերը կազմուած են միայն յաջորդական շրջաններու մէջ, եւ այդ ալ աստիճանաբար:

Սերնդագործութեան զարգացման մէջ նախ գոյութիւն ունեցած են հաւկիթներ, զորս մայրերը երեսի վրայ ձգած են, ապա թուխսի հաւկիթներ, յետոյ մօրը ծոցին մէջ ծնունդ առած հաւկիթներ, եւ վերջապէս ողջ ծնած պզտիկ էակներ, որոնք նոյնպէս նախնական հաւկիթէ սերած են:

Արդարեւ, կարելի է կենդանի կամ բոյս անունը տալ նախանիւթի հատիկի մը պէս նախնական գործարանաւորութիւն ունեցող հիւլէական մարմինի մը, այսուհանդերձ պէտք է ընդունիլ թէ ան եղած է կեանքին իսկական հաւկիթը, որ ապագային տարածուած է երկրիս մակերեսին վրայ, եւ անկէ առաջ եկած են բոլոր կենդանիները եւ մարդը:

Կրնանք ըսել թէ կեանքը երկրիս վրայ սկսած է նախանիւթ կոչուած քիմիական պարզ նիւթով մը, որ ինչպէս տեսանք, կը ծծէ այն հեղուկը, որուն մէջ կը ծփայ, եւ ներքնապէս աճելով՝ մածուցային գունդը կը մեծնայ եւ երկուքի կը բաժնուի: Վերարտադրումի առաջին եղանակն է այս: Ցետոյ, այդ նախանիւթին զարգացումով կազմուած են՝ մօնէրներ, մանրադիտական ջրաճճիներ, մանրէներ, կենդանատունկեր, բոյսեր. բոլոր ասոնք առանց գլուխի, առանց անդամներու, առանց զգայարանքներու, առանց գործարաններու եւ առանց սեռի: Աւելի վերջը երեւան եկած են ջրային դրութեան նախատարրերը, ոստրէները, ուլականջները, որդերը, կակղամորթները, եւլն.: Աստիճանաբար կազմուած են գլուխը, աչքը, ականջը, ուղեղը: Առաջին ձուկերը տակաւին ողնայար չունէին: Երկակենցաղ կենդանիները եւ սողունները կատարելագործած են կեանքին յայտնութիւնները, սակայն ամենամեծ դանդաղութեամբ: Միլիոնաւոր տարիներ անհրաժեշտ եղած են միակ գործարանի մը կազմութեան համար: Համաձայն գոյութեան պայմաններուն էակները հետզհետէ աստիճանաբար ձեւափոխուելով, հասած են վերջապէս մարդուն:

Երբ քննենք մարդուն գործարանային յօրինուածութիւնը, մեծ նմանութիւն մը պիտի տեսնենք անոր մարմինին անդամազննական կազմութեան եւ գերադաս ողնայարաւոր կենդանիներուն, մասնաւորապէս կաթնասուններուն կազմութեան միջեւ: Եթէ մարդը մաս չկազմէր կենդանական աշխարհին եւ անկէ սերած չըլլար, կարելի պիտի չըլլար այնքան սերտ նմանութիւն մը գտնել անոր եւ կենդանիներու միջեւ, ինչ կը վերաբերի նիւթին, գործարաններուն, սրտին, արեան շրջաբերութեան, թոքերու եւ այլն կազմութեան:

Մարդկային սաղմը իր սկզբնական շրջանին մէջ շատ կը նմանի վառեակին, կրեային եւ շունին սաղմերուն, այնպէս որ բացարձակապէս անկարելի է զանոնք իրարմէ զանազանել: Անկէ զատ, մարդաբանական քննութիւնները անհերքելի կերպով հաստատած են թէ մեզմէ իւրաքանչիւրը իր մօր արգանդին մէջ բարեշրջուելով, յաջորդաբար եղած է հաւկիթ, կակղամորթ, ձուկ, սողուն չորքոտանի, եւ ի վերջոյ մարդ: Միայն այս իրողութիւնը կը բաւէ մեզի պէտք եղած լուսաբանութիւնը տալու համար մարդուն իսկական ծագումի մասին:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

քան որ սոխուլեցանք սեննակի դուռը կողպել եւ մնացածն էլ հերթիքից ներս թափել: Դեռ մի քանի ցորենով լի հոբեր որոշեցինք յետադայում դատարկել, երբ որ կարիք կունենանք: Մեր զինուորներից մի քանիսն էլ ցորենից օղի քաշելու աշխատանքի վրայ էին, երբ (1916թ. յունուար 9ին) երեկոյեան հրահանգ ստացանք անմիջապէս արշաւել Մանազկերտի գծով դէպի Խընուս: Դրօի հրահանգով թողեցինք բոլոր հիւանդ եւ տկար զինուորներին, յետադային մեր յետեւից հասնելու համար, իսկ մենք ամբողջ գնդով կէս գիշերին շարժուեցինք դէպի Մանազկերտ: Կովկասեան ռազմաճակատի երկարութեամբ ամբողջ ռուսական բանակն էր յարձակողականի անցել, որին չկարողացաւ դիմանալ թրքական բանակը եւ իրար յետեւից, ընդամէնը մի քանի ամսուայ ընթացքում, թողեց Խնուսը, Մուշը, Բիթլիսը, Կարինը, Տրապիզոնը, Երզնկան...

ԲԵՆՕ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ»

—o—

ԽՄԲ.— Փայամի Սաբահ Ճումհիւրիէթի գրագէտ աշխատակիցը, ի պատասխան ժամանակագիրի մը, որ «թուրք պետական մարդոց խաղաղասիրութիւնը կը նկատէ արտաքին աշխարհի առջեւ ընկրկելու հարկադրանք մը» եւ կը վախնայ այլեւս մօտեցած ու հաւանօրէն ծագելիք պատերազմի մը համար երիտասարդ ուղեղներու վրայ անպատեհ տպաւորութիւն թողելէն», կը գրէ.

— Ըստ իս, Թուրքիոյ՝ «երկրէն ներս ու երկրէն դուրս խաղաղութիւն» քաղաքականութիւնը «արտաքին աշխարհի առջեւ ընկրկելու քաղաքականութեան մը հարկադրանքներէն» չէ: Քառորդ դարու ընթացքին չորս պատերազմներ մղեցինք: Առաջինին՝ կայսրութեան ափրիկեան հողամասերը, երկրորդին՝ Եւրոպայի հողամասերուն մեծ մասը, երրորդին՝ Ասիոյ հողամասերուն մեծ մասը փրցնող երեք պարտութեանց ենթարկուեցանք: Երէկ տօնեցինք 15րդ տարեդարձը այն չորրորդ պատերազմին, որու ընթացքին փառքով ազատեցինք հարազատ թուրք ցեղը ամփոփող մեր հողերը: Քսան եւ չորս տարիներու չափ կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ մեզի չափ պատերազմ մղած ու յեղափոխութիւններ կատարած, մեզի չափ արիւն ու արցունք թափած ազգ չկայ: Եթէ պատերազմը վերլուծէք հերոսութեան եւ հերոսական հայեցողութեամբ, մենք շատ արժանի ենք երկար խաղաղութեան մը:

Այդ պատճառով, Աթաթիւրքի վարչապետը «երկրէն ներս եւ երկրէն դուրս խաղաղութիւն» նշանաբանը օժտուած է մեզ քաղաքակրթութեան, շինարարութեան եւ երջանկութեան վազցնող յեղափոխութեան մը պահպանող, յօրինող եւ ստեղծագործող կարողութիւններովը: Այնքան ատեն որ մեր անկախութեան ու մեր փառքին խորթ չեն նայիր, մենք անվարան կերպով պիտի շարունակենք մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը:

Բայց, մեր յիշեալ ընթերցողին հետ բոլոր թուրք գրողներն ու ամբողջ ժողովուրդը գիտէ թէ խաղաղութիւն չի նշանակեր պատերազմի վտանգին բոլորովին անտեղեակ ըլլալ եւ, անփոյթ ու հանդիստ, անընդհատ յօրանջել ու քերուիլ...: Ընդհակառակն, խաղաղութիւնը լարուած ու արթուն շրջան մըն է, որ անցեալ պատերազմներուն դասերը կը կուտակէ ապագայ պատերազմներուն պատրաստութեանց վրայ:

Խաղաղասէր ենք, բայց թոյլ (լափանօ) չենք: Ես դարձեալ այս սիւնակներուն մէջ, խաղաղութեան գրականութեան ափիոնին դէմ պայքարող շատ մը յօդուածներ գրեցի:

Մեր խաղաղութեան երկու աչքերն ալ բաց են ու երկու ականջները՝ լարուած:

Զենք քնանար: Այն օրը երբ վտանգը հորիզոնին վրայ ցոյց տայ իր հասակը, մենք ուժգնօրէն ոտքի պիտի կանգնինք պաշտպանութեան սիրով մը որ խաղաղութեան մեր փափաքը անմիջապէս պիտի խափանէ, ու պատրաստ պիտի ըլլանք խոյանալու:

Աւելի կարճ ըսենք. ոչ թէ «պիտի ըլլանք», այլ՝ մէկ բառով,— պատրաստ ե՛նք:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Վերջերս Աթէնք այցելեց Նանսէնեան օֆիսի տնօրէն Պ. Խրոնի պէյ, որ գացած էր զբաղելու համար հայ գաղթականներու զետեղման խնդրով:

Խրոնի պէյ յարաբերութեան մէջ մտած է խնամատարական նախարարութեան, Ազգ. վարչութեան եւ Բարեգործականի շրջանակներուն հետ:

Այս առթիւ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Բարեգործականի դրասենեակին մէջ, զանազան թաղային ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ:

Խորհրդակցութեան ընթացքին, Խրոնի պէյ յայտնած է թէ Նանսէնեան օֆիսը մէկ միլիոն տրախմի տրամադրած է յունահայ գաղթականներու զետեղման համար եւ թէ կարելիութիւն կայ աւելցնելու այս գումարը, եթէ Հայերը իրենք եւս հետաքրքրուին եւ միջոց ստեղծեն:

Ներկաներու կողմէ զանազան հարցումներ եղած են հիւրին, որ գոհացուցիչ պատասխաններ տուած է:

Ներգաղթի մասին եղած հարցումի մը պատասխանելով, Խրոնի պէյ ըսած է թէ գաղթականական հարցին լուծման լաւագոյն կերպը ներգաղթն է, բայց ատոր համար միջոցներ կը պակսին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՑԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՕԴԱՆԱՒԸ

—.—

Պուքրէշի «Արազ»ը կը թելադրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Սեպտ.).

— «Շատ քիչ ափերու վրայ Հայը այնքան սիրալիր ասպնջականութիւն գտած է որքան հոս, ռումէն երկիրներու մէջ:

Եօթը դարերը զորս վտարանդի հայ բազմութիւնները անցուցին այս հիւրընկալ երկինքին տակ՝ շէնալով ու շէնցնելով, տքնելով եւ սակայն վայելելով, հատնելով ու մինչ դիմանալով, ամէնէն կենդանի ապացոյցն են հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու հոգեկան կապին ու փոխադարձ սիրոյն:

Ոչ միայն անոնք որ երբեմն Անիէն եկան՝ Մոլտովան ծաղկեցնելով ու զօրավիգ դառնալով բնիկ տարրին իր պետական առաջին ճիգերուն մէջ, ոչ միայն անոնք որ դարերու ընթացքին եկան աւելնալ վաղեմի կորիզին վրայ՝ իրենք եւս շինարար տարր մը դառնալով ու մասնակցելով երկրին վերելքին, այլ եւ անոնք զորս վերջին կէս դարը այս ափերը նետեց՝ ջարդերէն ու հալածանքներէն փախցնելով, իրենք զիրենք գտան հոս եղբայրական գրկի մէջ:

Մեր նախնիքը, պէտք է ըսել, լիուլի հատուցին իրենց եղածը: Անոնք էին որ շէնցուցին Մոլտովայի եօթը քաղաքները, հայ տաղանդին հետքերը ցանեցին իրենց ամէն մէկ քայլին եւ հայ ոճին դրոշմը դրին երկրին յիշատակարաններուն վրայ, ականաւոր դէմքեր ընծայեցին հանրային կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ ու ռահվիրաներ տուին երկրին վերածնութեան, նոյնացան ռումէն ժողովուրդի հոգեկան յուզումներուն հետ եւ անոր դատին համար իրենց արեան տուրքը տուին լիառատ:

Իսկ ի՞նչ ըրինք մենք որ վերջին կէս դարու մէջ այս հիւրընկալ ափը եկանք: Մեր նախնիքներուն բարի համբաւը մեզ կռուան ըրած ու ապաւինած հայ ժողովուրդի հոգեկան արժէքներուն անուշ արձագանգին՝ զոր մեզ ժառանգ տուին դարերը եւ զոր մեզ հետ պտտցուցինք մեր ոտքի կոխած տեղը, ամէն ասպնջականութիւն մենք ալ գտանք հոս: Տեղացին նորեկներս ալ սիրով ընդունեց, ու ամէն դիւրութիւն տուաւ մեզ ալ: Բարօրութիւնը զոր Հայերը գտան հոս, եւ անոնց բարգաւաճումը առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի մէջ՝ իրապէս բացառիկ եղան, եթէ մեր աչքերուն առջեւ բերենք հայ կեանքը ուրիշ գաղութներու մէջ եւ թիւը ձեռնարկներուն զորս յաջողցուցինք հոս:

Ինչո՞վ ցոյց տուինք սակայն մեր երախտագիտութիւնը: Ոչինչով: Մինչ հիներուն ձգելով կապուած մնալ ռումէն ժողովուրդի հոգիին ու ապրումներուն հետ, նորերս հեռու մնացինք անոր սրտի զարկէն: Ոչ իսկ փորձեցինք բան մը հատուցանել մեր խղճի պարտքէն: Ինչո՞ւ: Զէին պակսեր առիթները, եթէ մտաբերէինք մեզ ընծայուած բարօրութիւնը, մանաւանդ անոնք որ նիւթական բացառիկ եւ նախանձելի դիրքերու հասան այս հողին վրայ, քանի մը տարուան մէջ:

Դեռ ուշ չէ սակայն զգացնելու համար թէ կը ճանչնանք մեզ եղած երախտիքը:

Օդանաւ մը, նորեկ Հայերուս անունով ընծայուած երկրին պաշտպանութեան, գեղեցիկ ժէսթ մը պիտի ըլլայ մեր կողմէ՝ մեր գտած ասպնջականութեան փոխան: Ան ոչ միայն մեր կողմէ հատուցում մը պիտի ըլլայ խղճի պարտքի մը, այլ եւ առիթ մը ասպնջական ժողովուրդին զգացնելու կապը որ մեր սիրտը կը կապէ այս հողին:

Ներկայ դարը չօշափելի փաստերու դարն է: Մեր նախնիքներուն թողած բարի համբաւը որոճալով ու ծամծմելով չէ որ պիտի կարենանք մեր ներկայ հոգեկան կապին ապացոյցը տալ: Դրական փաստը պէտք է մեր հոգեկան առնչութիւնը զգացնելու համար այս երկրին ու իր ժողովուրդին:

Զմոռնանք մանաւանդ որ ժէսթի մը արժէքը աւելի կը շեշտուի երբ արդիւնքն է ինքնաբեր մղումի մը: Երբ ան հայ տարրէն իրմէն կուգայ՝ առանց պահանջուած, ոչ իսկ թելադրուած ըլլալու:

Առաջարկը հրապարակ կը դնենք ահա: Զենք տարակուսիր որ Ռումանահայ բովանդակ գաղութին սրտին կը խօսի ան: Բայց անհրաժեշտ է մարմին տալ անոր: Եւ որքան շուտ այնքան լաւ:

Ազգային ղեկավար մարմինները պիտի կարենա՞ն ըմբռնել պարտականութեան բաժինը որ իրենցն է,— առաջին հերթին նախաձեռնութիւնը»:

ԱՆԳԼԻՈՅ Րոչէսթըր փոքրիկ քաղաքին մէջ կայ սիրուն, կոկիկ պանդոկ մը, իր տեսակին մէջ մէկ հատիկ է: Քաղաքէն քիչ մը դուրս, օդաւէտ եւ բարձրահայեաց: Ուղեւորները ձրի եւ հիանալի ընդունելութիւն կը գտնեն հոն, առանց մէկ փէննի ծախսելու: Մեկնելու պահուն, մէկ շիլին ալ պարգեւ կը ստանան: Հիմնուած է 1579ին, Րիչըրտ Ուօթի կողմէ եւ կը կոչուի «Ուղեւորներու Տուն Րիչըրտ Ուօթի»: Հիմնադիրը շատ հարուստ եղած է եւ կտակը, կը տրամադրէ.— «Կ'ուզեմ, որ տուն մը ստեղծուի, ուր հիւրընկալուին աղքատ բայց պարկեշտ ճամբորդները: Հոն պիտի գիշերեն եւ ուտեն ձրի, եւ յաջորդ օրը իրենց մեկնելու պահուն պիտի տրուի իրենց չորս փէննի: Դատարկապորտները եւ պաշտօնական անձնաւորութիւնները մուտք չունին հոն»:

358 տարիէ ի վեր հոն կայ ոսկեմատեան մը, ուր բիւրաւոր ճամբորդներ իրենց երախտագիտութիւնը յայտնած են այս գեղեցիկ ու բարի պանդոկին առատաձեռն հիմնադրին:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] եւ մելանով:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Առանց հաւատքի՝ մարդու ձեռք առանց ոսկորի: Զօրպա մարդը որ հաւատք չունի, իմալ որ երկու տարեկան տղայ: Քոստա քիւրտ լէ այնալու թփանքով կը յաղթէ կորիճ Հայուն. հիմա ախպրտիք, դուք ըսէք ո՛վ դուրս ելաւ, կորիճ Հայը՞, քոստա Քի՞ւրտը. ես ձեզի կ'ըսեմ ո՛չ էս, ոչ էն: Հապա՞. սուրբ հաւա՛տքը, ըսինքն զուլֆաթը, որ ասել է այնալու թփանքը: Էս բանին խորհուրդը էս է, երեխան մօր կաթի հետ զէնք կ'ուզէ:

— Էս մէ՛կ:

Ինքնաբաւականութեամբ վայելելով զարմացկոտ հետաքրքրութիւնը բերանբաց գիւղացիներու, որոնք շունչերնին բռնած կը հետեւէին անոր ճառին ամէն մէկ խօսքին, Առիւծ Գեւօն քոլոզը մէկ կողմ ծռեց, ծանր ու մեծ սիկարէթ մը պլլեց անցուց երկար չիպուխի ծայրը, մինչ չուրջի երիտասարդներէն մէկը ձախ ձեռքը կրծքին, գլուխը խոնարհեցուցած կրակի կտոր մը դէմ կը բերէր: Մէկ երկու անգամ պահուըթեամբ ծուխը ներս քաշելէ վերջ, Առիւծ Գեւօն շարունակեց.

— «Ցո՞յսը». յոյսը մեծ խորհուրդ է ախպրտիք: Առանց յոյսի աշխարհ աւերահան կ'եղնի: Մէկ դուք ըսէք, լօշն ու դօնիկ առանց թթխմորի կ'եղնի, չէ՛ վալլահ չեն եղնիր: Էղպէս լէ մարդ ասածին յոյսն անպակաս պիտի եղնի: Բայց էս յոյս իմը քանը չի, էւ ամենուս, ըսինքն ազգի յոյսն ի, խըց Վանայ ծով խորունկ, խըց Մասիսի սար բարձր: Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի: Պատն ականջ ունի, ախպրտիք, էս մէկ ասեմ դուք երկուք հասկցէք: Էս յոյսը մեր ազգի մեծ մուրազն է... հալպաթ կը ծեծդաք: Ֆիքիր կընէք էս Առիւծ Գեւօն ողորդ կ'ըսէ: Հա՛, վալլահ, ողորդ կ'ըսէ: Հայ ժողովուրդ զըդ յոյսով պիտի ապրի մինչեւ էն կեաւ երբ որ մըր տէր Ցիսուս ու Քրիստոս մըր ազգի մուրազին հասցնէ: Բաց աչօք տեսնանք, մեր ազգի յոյս, մեր Անին խըց որ հին ժամանակ հազար ու մէկ եկեղեցիներով Հայու զօրքով ու թագա... ըհը՛մ, ախպրտիք մնացածն լէ դուք ֆիքր ըրէք:

— Էս լէ երկուք:

— Հիմա լէ դանք սիրուն: Էս սէր, հէ՛յ կնկայ ծոց պառկող չախալները, էս էն չէ, կնկայ սէր չէ, ախպոր սէր չէ, մօր սէր չէ: Էսօր միտք մեծ է: Ժամու պատարագին որ տիրացուք կ'ըսեն. «սէր միութիւն Հայոց ազգին». կէօ զես սէր զըդ սէրն է: Ըսինք, հայ ժողովուրդ սիրով էղնի, իմալ որ կ'ըսեն գեղկանք, գերան կը կոտրի: Էն կեաւ մեր յոյս որ ըսել է ազգի մուրազ, մեր հաւատքով, ըսինքն զուլֆաթով ձեռք կը բերենք: Որ սէր միութիւն եղնի ազգի մէջ՝ էն կեաւ վասակութիւն, յուդայութիւն չ'եղնիր. հայ ժողովուրդ կուշտ կշտի կայնուկ կ'եղնի խըց Սիփանայ սար, էլ ոչ Օսմանցու թուր ու թփանք... Էն կ'ասէի որ սէր միութիւն եղնի, հայ ազգի մէջէք գետին չի դպիր: Տօ միտքս հասկցա՞ք:

— Էս լէ երեք:

Հոս երկար շունչ մը առաւ Առիւծ Գեւօն, ճակտի քրտինքը սրբեց ու նոր սիկարէթ մը պլլելով սկսաւ ծխել: Սաքուի մէջ հաւաքուած բազմութեան դէմքերուն վրայ խորհրդաւոր ժպիտ մը կը խաղար: Գրեթէ բոլորն ալ հասկցեր էին Առիւծ Գեւոյի խօսքերուն իմաստը: Գոհունակութեամբ դէմքերնին կը ճառագայթէր. որո՞ւ սրտին մօտ չէին այդ մտքերը, որո՞ւ երազները չէին փայփայեր այդ խօսքերը: Եթէ ուրիշ մէկը խօսէր, թէկուզ գիւղի քահանան կամ վարժապետը, անշուշտ մտիկ կ'ընէին եւ որքա՞ն ճառախօսներ լսած էին այդ օրերուն, բայց վերջէն, գլուխնին կը քերէին, նոյնիսկ հեգնանքով իրարու աչք կ'ընէին: Բայց Առիւծ Գեւոյի նման յայտնի յեղափոխական մը, մեծերու հետ նստած, անոնց խորհուրդին գիտակ, աշխարհի անցուդարձերուն ծանօթ, գիտէր թէ ինչ կը խօսի: Անոր խօսքերուն ետին անշուշտ բան մը կար թաղնուած: Երբ Առիւծ Գեւօն սկսաւ շարունակել կիսատ ճառը, սաքուի մէջ ճանճի տզզոց մը իսկ կրնար լսուիլ:

— Քուըր հաւատք, յոյս, սէր եւ մկրտութիւն ըսեց. լաւ մտիկ ըրէք. մկրտութիւն էդ բոլորէն վերջ կու գայ: Էդ իմա՞լ կ'եղնի: Զըք գինայ հըլպըթ չէք գինայ: Էտ խորհուրդ բացատրեմ որ չըսէք Առիւծ Գեւօն լէ էտ բանէն խապար չէ: Մկրտութիւն մեծ խորհուրդ է, ասելս էն է, որ հաւատը, յոյսը, սէրը, երեխէն սուրբ միռոնով վեր ճակտին կ'առնու, կը դառնայ հայ քրիստոնեայ: Զըտ սուրբ մկրտութեան միտք ազգի կազմակերպութիւն է. ըսինք, երեխի անուն ազգի տաֆթարի մէջ գրուկ է: Սուրբ մկրտութիւն, էտ յեղափոխական կազմակերպութիւն է, էն ո՛վ սուրբ միռոնի կնիք ունի վեր ճակտին, էն մէջ կազմակերպութեան մէջ յեղափոխութեան կ'եղնի: Էդ որ Հայ չուզէ կազմակերպութիւն: Հը՛, տէրտէր, դու սաս անկնունք մեռած երեխէն ժամ կ'երթայ, արքայութիւն կ'երթա՞յ: Մեղայ, մեղայ, հէչ հըմլայ բան կ'եղնի՞: Չէ՛, չ'եղնիր: Որ սուրբ միռոն ունինք վեր մեր ճակտին, հայ քրիստոնեայ ենք, Հայու լոյս հաւատի զինուոր, հայ ազգի զինուոր, յեղափոխութեան զինուոր: Իտա հըմլայէ:

— Էսօր վաղ Առիւծ Գեւօն կ'երթայ, դուք կը մնաք: Իմ խօսքեր իմ մտքեր մտահան չընէք: Ահա Գրիգոր ձեր մեծ, ձեր ախպէր: Միտք մտքի տուէք, կազմակերպութիւն ըրէք, զէնք առէք, էս է ազգի մեծ խորհուրդ: Զէ՛նք առէք: Հէ՛յ, հէ՛յ, էն Հայ որ վասակութիւն կ'անի՝ էն Հայու հոգին դժոխք պիտի երթայ. օխթանասուն տարի եօման կուպրի կարասի մէջ, օխթանասուն տարի լէ հալած իւղի պղնձի մէջ պիտի տապկուի, իմալ որ ձուկ թավի մէջ: Յեղափոխութիւն պիտի զարկէ էդ Վասակներ: Յեղափոխութիւն կ'ասի. «զէնք առէ՛ք, կազմակերպուեցէ՛ք»: Յեղափոխութիւն զըդ բան կ'ըսէ, Առիւծ Գեւօն լէ զըս բան կըսէ, վերջ փոշմնողին Աստուած հասնի:

Այսպէս ամէն երեկոյ երբ բազմութիւնը կը հաւաքուէր, Առիւծ Գեւօն կը բանար օրհնուած բերանը եւ ճշմարիտ ճառախօսի նման լարուած կը պահէր ունկնդիրները: Սաքուի մէջ խռնուած գիւղացիները կը հետեւէին անոր արտասանած ամէն մէկ բառին՝ երկիւղածութեան հասնող յափշտակութեամբ: Բերան չէր, օրհնուած տաճար էր անոր բերանը:

×

Բնականաբար Առիւծ Գեւոյի ներկայութեան պատճառով շրջանի գիւղերէն Հայերու յաճախակի երթեւեկը պիտի չվրիպէր Խաչանի տէր, Հիւսէյին բէկի ուշադրութենէն:

Հայտարանցի աշիրաթի Ապաղայի շրջանի մեծը, Հիւսէյին բէկ, ինչպէս կը յիշէ ընթերցողը, մեր վաղածանօթ Խատիճէի ամուսինն էր: Հիւսէյին բէկը սահմանադրութեան հռչակումի հետեւանքով դժգոհելու մասնաւոր պատճառ մը չունէր: Կը պահէր քրտական Համիտիէ հեծելագունդի գայմագամի պաշտօնը, որ անուանական բնոյթ ունէր, թէեւ չօշափելի ամսական մը կ'ապահովէր իրեն, հանդարտօրէն կը վայելէր իր անսահման տարածութեամբ հողերուն հասոյթը, որու մէկ մասն էր Խաչան գիւղը: Տարիներու ընթացքին պատկառելի հարստութիւն մը դիզած էր ու իր միակ մտահոգութիւնը այդ հարստութեան պահպանումն էր: Բնածին սրատեսութեամբ օժտուած խելօք մարդ մը, ան յեղափոխութեան շրջանին իսկ առանց կառավարութեան հետ դէշ մարդ դառնալու, չէզոք դիրք մը բռնեց: Մասնաւորապէս կը նայէր իր գիւղացիներու հակապետական գործունէութեան վրայ, նոյնիսկ չքաշուելով մէկ երկու անգամ իր տան մէջ ընդունելու յեղափոխական չէթէներ: Երկու կողմերուն համար ալ լաւ մարդ դառնալու քաղաքականութիւնը վերջին հաշուով շահաւոր եղաւ իրեն:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան 18րդ ընդհ. ժողովը բացուեցաւ նախագահութեամբ Սպանիոյ վարչապետին, որուն բացման խօսքէն վերջ, նախագահ ընտրուեցաւ Հնդկաստանի ներկայացուցիչը, Աղա խան: Առաջին անգամ է որ իշխան մը կը նախագահէ Ազգաժողովին: Աղա խան իր ճառին մէջ փափկութեամբ դիտել տուաւ թէ լոյսը Արեւելքէն կը ծագի ...

Լիագօրագրերու յանձնախումբը բողոքագիր մը ստացաւ Զօր. Ֆրանքոյի ներկայացուցիչէն, հանրապետական Սպանիոյ պատուիրակներուն ընդունելութեան դէմ: Յանձնախումբը պատասխանեց թէ ինք ձեռնհաս չէ իրաւաքաղաքական խնդիրներ քննելու: Եթովպիոյ խնդիրը չեկաւ յանձնախումբին առջեւ, բայց դեռ փակուած չէ: Նէկիւսը նամակով մը կը յայտնէր թէ պատուիրակութիւն ղրկած չէ, օրակարգին վրայ չտեսնելով Եթովպիոյ խնդիրը, բայց պիտի ղրկէ յաւաջիկային: Նիոնի համաձայնութեան առթիւ, շատ մը պետութիւններ տրամադիր են գոհացում տալու Իտալիոյ, ճանչնալով Եթովպիոյ գրաւումը:

Զինական կառավարութիւնը կոչ մը ուղղեց Ազգաժողովին, բողոքելով Ճափոնի ոտնձգութեանց դէմ: Չի կարծուիր որ Ա. Դ. Խորհուրդը յարմար դատէ պատժական տնօրինութիւններ վճռել Ճափոնի դէմ:

Կը վախցուէր որ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը Ազգաժողովին մէջ ալ փոթորիկ մը յարուցանէ, ամբաստանելով Իտալիան: «Մաթէն»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ եւ քսան վայրկեանի չափ խօսեցաւ, որպէսզի տեղը ծանր նստի: Եւ Լիթվինով համակերպեցաւ:

Հիթլերի բուռն ճառը բոլշեւիկներու դէմ

Նիւրէնպէրկի Ժողովին փակման առթիւ, Հիթլէր նորէն բուռն ճառ մը խօսեցաւ համայնավարութեան դէմ: Ահա քանի մը հատուածներ.

— «Այն թշնամին զոր պարտութեան մատնեցինք մեր երկրին մէջ, նորէն կը գործէ մեզի դէմ: Ցատկապէս ռուսական չարիք մը չէ համայնավարութիւնը, այլ միջազգային չարիք մը: Ժողովուրդներու այդ ճշմարիտ մակաբոյծը կը սպառնայ միշտ, երբեմն հոս, երբեմն հոն: Ան կ՚ուզէ փորել մարդկային ընկերութեան էական հիմերը: Ժողովրդավար պետութիւնները ուզեն - չուզեն պիտի հարկադրուին պայքարիլ այդ մանրէին դէմ, այլապէս վերջացած է իրենց ժողովրդապետութիւնը: Գերմանիա եւ Իտալիա վտանգէ զերծ են, քանի որ արմատախիլ ոչնչացուցած են այդ թոյնը իրենց երկիրներուն մէջ»:

Այս առթիւ ալ յարձակելով Հրեաներուն դէմ, Հիթլէր յայտարարեց.

— «Հրեաները երբեք չեն արտադրած որ եւ է բան որ դրական ըլլայ: Անոնք անընդունակ են, փուճ եւ գող եւ այդպէս ալ պիտի մնան: Գերմանիա բացարձակապէս վախ չունի բոլշեւիկեան կամ հրէական վտանգէ մը, բայց կը վախնայ միւս ժողովուրդներուն համար: Որովհետեւ մենք գիտենք որ պրոլետարիատի դիկտատուրան ուրիշ բան չէ եթէ ոչ հրէական իմացականութեան դիկտատուրան»:

Արաբական համագումարին բանաձեւը Պաղեստինի բաժանման դէմ

Արաբական ազգային համագումարը, որ տեղի ունեցաւ Պլուտանի մէջ (Լիբանան), հետեւեալ բանաձեւը քուէարկած եւ մամուլին հաղորդած է.—

Պաղեստին կը կազմէ Արաբական Հայրենիքին ամբողջական մէկ մասը.— Արաբ ազգը կը մերժէ Պաղեստինի բաժանման գաղափարը.— Համագումարը պիտի ընդդիմանայ հրէական պետութեան մը կազմութեան, բոլոր ազդու միջոցներով.—

Համագումարը կը պահանջէ.—

Ջնջել Պալֆուրի յայտարարութիւնը.— ջնջել հողատարութիւնը, եւ կնքել անգլեւպաղեստինեան դաշնագիր մը, ճանչնալով Պաղեստինի անկախութիւնը եւ գերիշխանութիւնը եւ կազմելով սահմանադրական պետութիւն մը որ կ՚երաշխաւորէ միջազգային սկզբունքով հաստատուած փոքրամասնութեանց իրաւունքները:

Հրէական ներգաղթը պէտք է դադրի եւ օրինական տրամադրութիւններ հաստատուին, արգիլելով արաբական հողի որ եւ է փոխանցում Հրեաներու:

Համագումարը կը յայտարարէ թէ անգլեւարաբական բարեկամութիւնը կախում ունի վերոյիշեալ պահանջներու գոհացումէն: Անգլիա յամառելով շարունակել իր ներկայ քաղաքականութիւնը՝ կը հարկադրէ արաբ ազգը որ նոր դիրք մը բռնէ: Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ հաւկացողութիւն մը կրնայ հաստատուիլ միայն այս պահանջներու վրայ որ կը կազմեն միակ արդար եւ կարելի միջոցները՝ պահպանելու համար խաղաղութիւնը Ս. Տեղեաց մէջ:

Ո՞վ պիտի ժառանգէ սուլթան Համիտի միլիոնները

Մօտերս Ցիւրիխի (Զուիցերիա) դատարանը պիտի քննէ Սուլթան Համիտի ժառանգութեան դատը, որ կը շարունակուի 14 տարիէ ի վեր եւ որով շահագրգռուած են ութ պետութիւններ եւ 22 ժառանգորդներ:

Կարմիր Սուլթանը երբ մեռաւ 1918ին, կ՚ըսէին թէ 50 միլիոն անգլ. ոսկիի հարստութիւն մը ձգած է, ինչ որ այս օրուան սակով կ՚ընէ մօտ վեց միլիառ ֆրանք: Դատախազները եւ պաշտպանները ցրուած են աշխարհի ամէն կողմը եւ չորք մը դատեր իրարու յաջորդած: Այս դատին մէջ շահագրգռուած են Սուրիա, Իրաք, Պաղեստին, Տրիպոլիս, Ալպանիա, Անդրյորդանան, Լիբանան եւայլն: Այս պետութեանց ետեւը կը գտնուին Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիան, Յունաստան, Թուրքիա, իսկ տնտեսական շահերու բերումով՝ Ամերիկա: Նոյնիսկ հեռաւոր Ֆանամա մասնակցած է միջազգային դատավարութեան:

Դատավարութիւնը ոչ միայն դէմ դիմաց կը հանէ ամենազգի դատախազներ, այլեւ կը պահանջէ համայնագիտական հմտութիւն,— իրաւագիտութիւն, միջազգային օրէնք, պատերազմի պատմութիւն, բնական իրաւունք, ազգագրութիւն, աշխարհագրութիւն, երկրաբանութիւն, տեղեկագրութիւն, ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունք եւն.:

Կարմիր Սուլթանը մեռած ատեն կը հաշուէին 22 ժառանգորդներ, որոնց ինկած հարստութիւնը կը տարածուէր ամբողջ Օսմ. կայսրութեան մէջ: Պատերազմէն վերջը, կայսրութիւնը անդամատուած ըլլալով, Սուլթանին ժառանգորդները կ՚ուզեն իրենց բաժինը դանձել այն պետութիւններէն որ նոր կազմուեցան եւ ժառանգեցին Օսմ. կայսրութեա հարստութիւնները: Արդ, այս պետութիւնները թէ ժառանգորդ են, թէ պարտատէր եւ թէ պահանջատէր: Այսպէս, ոմանք փոխ դրամ տուած են Օսմ. կայսրութեան, ուրեմն պահանջատէր են: Բայց, պատերազմէն վերջը այդ կայսրութենէն հողամասեր ստացած ըլլալով, պարտական են փոխատուներուն:

Այս դատավարութիւնը դեռ ուրիշ ծալքեր ալ ունի որոնց մասին պիտի խօսինք յաջորդով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՕԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 14 Սեպտ. Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ կոմիտէի ընտրութիւն եւ պատգամաւորի զեկուցում:

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ», ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ օրացոյցը ճոխ բովանդակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ:

Ապսպրանքի համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝

N. Gagossian, 40, Rue Nationale, Marseille (France):

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Սթանոզի Հայրենակց. Միութեան կողմէ, ի պատիւ Սթանոզցի հայ գինուորցուներու:

18 Սեպտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8 12

Պ. Զ. Միրզաեանի սրճարանը, 49 Րիւ տը լա Տէֆանս:

Կը խօսի Գնդապետ Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Արեւելեան նուագ.

ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, գործազուրկներու եւ փոքրիկներու 3 ֆր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Սարգիս եւ Ագապի Քիւրքճեան կը փնտռեն իրենց հօրաքրոջ որդին Նիքսարցի Աւետիս Հոռոբեան, մօր անուն Անդրան, քրոջ անունը Վերոն, եղբայրները՝ Յարութիւն, Կարապետ, Նշան: 1912ին զինուորագրուած է Թրքական բանակին մէջ: Լուր կայ թէ այժմ կը գտնուի Յունաստան:

Կը խնդրուի իրմէ կամ իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Պ. Սարգիս Քիւրքճեանի, 8ter, Rue Traversière Billancourt, Seine, France:

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ): 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըշլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթպաշեանի հետ: Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France:

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթէ արտատպել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ. ԱՐԱՄ ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ (Եոփեան) եւ զաւակները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն իրենց հօրեղբօր՝ Տէր եւ տիկին Յովսէփ Եաղուպեանի, իրենց սիրելի որդւոյն՝

ԳԷՈՐԳ ԵԱՂՈՒՊԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ արկածի մը հետեւանքով:

Փարիզ, 14 Սեպտ. 1937

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Թէքէեանի՝ իրենց մօր եւ զոքանչին՝ Վերժին Սարգիսեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ընկերներէ, բարեկամներէ եւ «Մեղու»ի գործակալներէ կը խնդրեմ նկատի ունենալ նոր հասցէս՝

Hatchikian Nerses
131, Rue Lafayette, (chez Coiffeur).
Vienne (Isère)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Etude de Mr. Bernard-Vahé

Jurisconsulte de droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette— Paris (Gare du Nord) Tél. Nord 68—02

Իրաւագէտ Պէռնար Վահէ պատիւ ունի իր յարգելի յաճախորդներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու այն կարեւորութեան վրայ, զոր կը ներկայացնեն վերջին հրովարտակ-օրէնքները, ի մասին վաճառականներու, արհեստաւորներու (արթիզան), ճարտարարուեստի վարիչներու, որոնք տակաւին չեն վճարած իրենց *ֆոն տը քոմէրսը*, թշուառ եւ բարեմիտ պարտատէրերու տրուած պայմանաժամին, ամէն գործի մէջ, քաղաքային թէ առեւտրական:

Կարգ մը պայմանաժամեր կը լրանան 17 Սեպտեմբեր 1937ին:

Շահագրգռուողները թող հաճին դիմել առանց ժամանակ կորսնցնելու, ամէն առաւօտ, ժամը 9—11, երեկոները ժամը 5—7:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ գիմացկուն նստարաններ, թիկնաթոռներ, սիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ: Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ ատաղձագործի վերաբերեալ գործեր: Աժան, մաքուր եւ արագ: Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով: Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները: Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը: Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ: Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում: Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Մարսիլիահայ կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

Մարսիլիահայ Մշակութային Միութեան հովանաւորութեամբ, յառաջիկայ Նոյեմբերի 28ին, կիրակի կէսօրէ ետք, Սալ փրաթի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ եւ արտակարգ շուքով պիտի տրուի նուագահանդէս մը՝ ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Գ. Ալէմշահի: Յանձնախումբս կը խնդրէ բոլոր մարսիլիահայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել զայն:

Աղջկանց գիշերօթիկ վարժարանները

1, Avenue du Château- Saint Gratien (S. et O.)

եւ 73. Avenue Henri Barbusse, Arnouville-Les-Gonesses (S. et O.)

Վերաբացում՝ 2 Հոկտեմբեր 1937ին

Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու վարչութեան ներքեւ գտնուող այս երկու վարժարանները կ՚ընդունին, չափաւոր գիներով գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, որոնք կուտան բարոյական խնամեալ դաստիարակութիւն:

Մասնաւոր համաձայնութեամբ աշակերտուհիները ֆրանսերէնով աւանդուելիք նիւթերու համար, կը յաճախեն տեղական «Ecole Libre»ները, իսկ հայերէն լեզուն, հայոց պատմութիւնը, ձեռագործը եւ հայերէնով աւանդուելիք նիւթերը կ՚ուսուցուին հայ քոյրերու կողմէ:

Տեղեկութեանց համար դիմել իւրաքանչիւր վարժարանի տեսչութեան, կիրակի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ յետոյ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Gare du Nordէն երկաթուղիով Saint-Cratien, կամ Arnouville-Les-Gonesses.

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13') Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Նկատելով որ թեթեւամիտ աղջիկը հաղուատի շատ սէր ունի, Սառան ասաց:

— Ջաւօն խօ կարել իմանում է, կը կարկատէ, յետոյ կը հագնէ:

— Կարե՞լ, ի՞նչպէս չէ իմանում: Տեսնո՞ւմ ես այդ մատները, — նա ցոյց տուեց աջ ձեռքի մատները. — տեսնո՞ւմ ես, ախ, քանի՞ անգամ Ջաւօի մայրը ասեղով ծակծկել է այդ մատները ու ասել. «Գետինը մտնես, կար սովրիր»:

— Տեսնում եմ, որ չնորհալի աղջիկ ես, հիմա պատմիր, թէ ինչո՞ւ համար էր կռւում աղան տիկնոջ հետ:

— Աղան ասում էր՝ պէտք է մի նոր կնիկ բերեմ. տիկինը ասում էր՝ չէ, չը պիտի բերես.— ես ինձ կը խեղդեմ, ասում էր, երբ նոր կնիկ կը բերես: — Դա մեղք չէ՞, Խուրշիդի նմանը ո՞րտեղ կայ: Էլ ի՞նչ պէտք է նոր կնիկը:

Սառայի համար փոքր առ փոքր պարզւում էր մթին հանելուկը:

— Խուրշիդի նմանը ոչ մի տեղ չը կայ, պատասխանեց նա, — բայց դու այն ասա, Ջաւօ, ի՞նչ նոր կին է ուզում բերել աղան:

— Ջաւօի տիկինը կը մեռնի, երբ աղան նոր կին կը բերէ, եւ Ջաւօն էլ նրանից յետոյ շատ չի ապրի ... ասաց աղախինը եւ նրա աչքերը լցուեցին արտասուքով:

— Ախար ո՞ւմը պէտք է բերէ, կրկին հարցրեց Սառան, համբերութիւնը հատնելով:

— Դու այն հարցրու, թէ տիկինը ի՞նչ բանի համար ուղարկեց քեզ մօտ Ջաւօին, այն ժամանակ Ջաւօն քեզ կ՚ասէ, թէ ում կը բերէ:

— Լաւ, ի՞նչ բանի համար ուղարկեց:

— Երբ գիշերը կռուեցին, առաւօտ տիկինը ասաց. Ջաւօ, կը գնաս մեր Խաչօ քիրվայի տունը, Սառային շատ բարեւ կ՚անես, քէֆը կը հարցնես ու կ՚ասես ... (Ախ, ես մոռացայ, որ քո քէֆը հարցնէի):

— Վնաս չունի: Ի՞նչ ասաց տիկինը:

— Տիկինը ասաց. Սառային կը կանչես մի ծածուկ տեղ ու կ՚ասես ... (Դրա համար էի քեզ կանչում այն ծառերի տակը, այնտեղ ծածուկ է:

— Այստեղ էլ ծածուկ է, մեզ ոչ ոք չէ լսում: Ի՞նչ ասաց տիկինը:

— Տիկինը ասաց, որ դուք Ստեփանիկին շուտով հեռացնէք եւ մի ուրիշ երկիր տանէք: Թէ որ մարդիկ չունէք, ասաց տիկինը, ես մարդիկ կը տամ, որ տանեն, եւ ուր որ ուզում էք, այնտեղ հասցնեն: Առաւօտը դեռ չէր լուսացել, այդ խօսքերը ասաց տիկինը: — Երդուիր, ասաց, Ջաւօ, որ բերնումդ կը պահես եւ ուրիշին չես ասի: Ջաւօն երդուեցաւ:

Յետոյ աղջիկը պատմեց, թէ տիկինը սպառնաց, որ կը սպանէ Ջաւօին, եթէ մի ուրիշ մարդու յայտնելու լինի այդ գաղտնիքը եւ աւելացրեց թէ ինքը շատ է վախենում տիկնոջից, որովհետեւ նա կարող է սպանել, թէ ինքը իր աչքով էր տեսել, որպէս նա մի օր սպանեց սպասաւորներից մէկին, բայց թէ ի՞նչ բանի համար էր, Ջաւօն այդ չիտսի... Բայց խեղճ Սառան չը լսեց վերջին խօսքերից եւ ոչ մէկը: Ստեփանիկի անունը լսածին պէս, կարծես, կայծակով նրան հարուածեցին, նա սարսափեցաւ, թուլացաւ եւ ուժաթափ գետին պիտի գլորուէր, եթէ Ֆիւրտ աղջկայ զօրեղ ձեռքը չը բռնէր նրան: Միամիտ աղջկան թէեւ անհասկնալի էր ողորմելի կնոջ յուզմունքը, բայց զգաց, որ շատ դառն էր հաղորդած լուրը, եւ սկսեց մխիթարել նրան:

— Թող Սառան դարդ չանի, Ջաւօի տիկինը քանի կենդանի է, չի թողնի, որ աղան այս տնից աղջիկ տանէ:

— Ի՞նչ աղջիկ, հարցրեց Սառան մի փոքր ուշքի գալով.— մեր տանը հասած աղջիկ չը կայ:

— Աղան գիտէ, որ Ստեփանիկը աղջիկ է:

Այդ միջոցին Ստեփանիկը բակում կերակրում էր իր այծեամին, որ մի քանի օր առաջ բէկը ընծայել էր նրան: Արեւի ճառագայթները ընկել էին պատանու գեղեցիկ դէմքի վրայ, եւ հեռուից նկատւում էր նրա վայելչակազմ հասակը: Սառան ցոյց տուեց աղախնին ասելով.

— Տեսնո՞ւմ ես, նա է Ստեփանիկը, լաւ մտիկ տուր, նա աղջի՞կ է: Ո՞վ է ասել աղային մի այդպիսի սուտ բան:

— Աղային ասել է ձեր քիւրտ աղախիններից մէկը՝ Հիլօ հովիւի կինը: — Տիկինը ասում էր, ես սպանել կը տամ այդ անզգամին:

— Հիլօի կինը սուտ է ասել. նա մեր տնից բան գողացաւ, մենք նրան դուրս արեցինք. դրա համար սուտ է ասել:

Սառան նկատեց, որ Ջաւօն թէեւ միամիտ աղջիկ էր, բայց այնքան յիմար չէր, որքան ինքը կարծում էր, բացի դրանից, տեսնելով նրա անկեղծ հաւատարմութիւնը դէպի իր տիկինը, որ առհասարակ յատուկ է կիսավայրենի աղախիններին, — պատուիրեց նրան մի քանի խօսքեր, որ հաղորդէ իր տիկնոջը: Նա ասաց, որ Ջաւօն իր կողմից փոխադարձապէս ողջունէ տիկնոջը եւ հարցնէ նրա քէֆը:

Նա խնդրեց, որ Ջաւօն յայտնէ տիկնոջը Սառայի շնորհակալութիւնը այն տեղեկութիւնների համար, որ այսօր ստացաւ: Յետոյ Սառան խնդրեց յայտնել տիկնոջը, որ բոլորովին սխալ է կարծել, թէ Ստեփանիկը աղջիկ է, այսուամենայնիւ, քանի որ Տէր կինը ցանկանում է, որ Ստեփանիկին հեռացնեն այդ երկրից, նրա կամքը կատարուած կը լինի: Յետոյ աւելացրեց Սառան, թէ ինքը շատ կը ցանկար մէկ անգամ գոնէ տեսնուել տիկնոջ հետ, այդ բաների մասին լաւ խորհրդակցելու համար, եւ խնդրում է, որ տիկինը ինքը կարգադրէ թէ ինչ հնարքով կարող էր կատարուել այդ տեսութիւնը, որ բոլորովին գաղտնի մնար: Վերջացնելով իր յանձնարարութիւնները, Սառան հարցրեց.

— Իմ խելացի Ջաւօ, կարո՞ղ ես այդ բոլորը առանց մոռանալու հաղորդել տիկնոջը:

— Ջաւօն սուր միտք ունի, Ջաւօն չի մոռանայ, պատասխանեց նա, աշակերտի նման մի առ մի կրկնելով Սառայի ասածները, թէեւ մի քանի տեղ խառներ արեց, թէեւ նախադասութիւնները իր եղանակով յետ ու առաջ դարձեց:

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԺՈՂՈՎԱԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 16 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3526 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԱՄՊԵՐ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

»»»» • ««««

Վերջին տարիներու ընթացքին, առաջին անգամ է որ միջազգային ծրագիր մը սեղանի վրայ կը դրուի, կը կարդացուի եւ կը ստորագրուի անմիջապէս :

Այդպէս եղաւ Նիօնի համաձայնութիւնը :

Ուրբաթ օր էր որ բացուեցաւ խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ ինը պետութեանց :

Շաբաթ օր արդէն վերջնական համաձայնութիւն գոյացած էր, հակառակ Լիթվինովի փոթորկայոյզ ճառին, ինչպէս եւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ բացակայութեան :

Յաջորդ օրը ճշդուեցան գործնական մանրամասնութիւններ, միշտ սպասելով Հռոմի եւ Պերլինի պատասխանին :

Երեքշաբթի օր, 14 սեպտեմբեր, արդէն ստորագրուած էր համաձայնութիւնը, եւ Միջերկրականի երկու գլխաւոր պետութիւնները, Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին, ամէնի ուժ մը կեդրոնացուցած ըլլալով Միջերկրականի մէջ :

Վերջնական ստորագրութեան ատեն, արդէն հասած էր Իտալիոյ ժխտական պատասխանը, որ շատոնց կը նախատեսուէր : Անշուշտ Գերմանիան ալ պիտի պաշտպանէ իր ուղեկիցին եւ գինակիցին տեսակէտը — հաւասարութիւն — թէեւ Միջերկրականի պետութիւն մը չէ :

Ինչպէս ժողովին արագ ելքը, նոյնպէս Մեծն Բրիտանիոյ վճռականութիւնը բոլորին ուշադրութիւնը գրաւեցին, այս առթիւ :

Ուրեմն Լոնտոն այլեւս անհանդուրժելի՞ կը գտնէ Իտալիոյ յաւակնութիւնները՝ Միջերկրականի մէջ : Այլեւս յորդա՞ծ է իր համբերութեան բաժակը : Իր կենսական թելերո՞ւն կը դպչին Հռոմ - Պերլին առանցքին յարաճուն յաւակնութիւնները :

Այս հարցումները կ՚ըլլան մանաւանդ անոր համար որ, Միջերկրականի հսկողութեան առաջին գաղափարը յղացած էր Փարիզ եւ քանի մը անգամ ալ առաջարկած, բայց Լոնտոն չուզեց լսել :

Արդ, Անգլիա ինչո՞ւ մէկ անգամէն դիրք փոխեց, ջերմութեամբ ձեռք առաւ ծրագիրը, եւ անմիջապէս համաձայնելով Ֆրանսայի հետ, ժողովի հրաւիրեց միւս շահակից պետութիւնները : Յետոյ, ժողովին մէջ ալ, առանց շատ բարակը փնտռելու, ընդունիլ տուաւ ծրագիրը, ստանձնելով հսկողութեան ամէնէն ծանր բեռը : (Մօտաւորապէս 60 բրիտանական մարտանաւեր կեդրոնացած են Միջերկրականի մէջ, եւ ապահովաբար անոր կէսին չափ ալ՝ ֆրանսական) :

Չափազանցութիւն պիտի չըլլար ըսել թէ չափուելու նոր փորձ մըն է որ կը կատարէ Լոնտոն, Միջերկրականի տիրապետութեան համար :

Առաջին փորձը կատարեց Եթովպիոյ պատերազմին ատեն, ստանձնելով պատժական անօրինութեանց վերին հսկողութիւնը : Հակառակ սարքուած պաշարման, Իտալիա հասաւ իր նպատակին, դրաւելով Եթովպիան եւ հիմը դնելով երազուած կայսրութեան :

Այնուհետեւ առազաստները իջան երկու կողմէն ալ, եւ կնքուեցաւ Միջերկրականի համաձայնութիւնը՝ Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ :

Աւելի շատ ձեւակերպութիւն մըն էր այդ, ընդհանուր սկզբունքներով : Հիմնական, գործնական հարցերը միշտ կը մնան առկախ : Կը կարծուէր թէ այդ մասին ալ համաձայնութիւն պիտի կնքուի այս ամսու կամ յառաջիկայ հոկտեմբերին, քանի որ Անգլիոյ վարչապետը կը խորհէր Հռոմ երթալ եւ անձամբ տեսակցիլ Մուսոլինիի հետ :

Մինչ այս մինչ այն, ծովը փոթորկեցաւ «անծանօթ» սուզանաւերու «խորհրդաւոր» յարձակումներով : Դէպքեր պատահեցան Միջերկրականի արեւմտեան ափերէն մինչեւ Եգէական եւ Տարտանէլ : Նոյնիսկ Մարմարան խռովեցաւ նմանօրինակ պատմութիւններով : Յետոյ Մոսկուա երկու ծանուցագիրներ ուղղեց, հաւուցում եւ պատիժ պահանջելով Իտալիայէն :

Մէկ խօսքով, պատահեցան դէպքեր որոնք շատ մօտէն կը շօշափէին Միջերկրականի գերակշռութեան հարցը, — ամէնէն փափուկ խնդիրը՝ բրիտանական կայսրութեան համար :

Ի վերջոյ ո՞վ է Միջերկրականի տէրը :

Տարիներէ ի վեր Մեծն Բրիտանիան է որ կ՚իշխէ այնտեղ, իրմէ վերջն ալ՝ Ֆրանսան : Եւ ահա նոր եւ աւելի զօրաւոր մրցակից մը, Փաշական Իտալիան, իր սպառնալից նշանախօսքով, — «Մարէ նօսթրում» (Մեր ծովը) :

Եթովպական պատերազմն ալ հաստատեց թէ նոր մրցակիցը ի վիճակի է լայնօրէն չարժելու այդ ծովուն մէջ : Այն ատենէն ի վեր, Մեծն Բրիտանիա հարկադրուեցաւ նոր աջակիցներ, զինակիցներ փնտռել, ինչպէս եւ աւելի ապահով խարիսխներ ճարել կամ հիմնել : Ան իր ցանցին կապեց նոյնիսկ Յունաստանը, Թուրքիան եւ Ռումանիան, միշտ ձգտելով Սեւ Ծովէն դուրս չհանել միւս մրցակիցը՝ Խ. Միութիւնը :

Այս ծաւալուն ցանցը կը փարատէ՞ր բոլոր մտահոգութիւնները :

Պատասխանը փնտռեցէք Նիօնի համաձայնութեան մէջ :

Յարգելով հանդերձ միջազգային կենցաղավարութեան բոլոր ձեւերը, եւ առաջին առթիւ գործակցութեան հրաւիրելով բոլոր շահակից պետութիւնները, Մեծն Բրիտանիա հսկողութեան ծրագրին մէջ Իտալիոյ կը սահմանէ շատ նեղ գօտի մը, — իր երկրային ջուրերը : Ինչ որ կը նշանակէ մրցակիցը դնել ճիշդ այն գետնին վրայ ուր կը գտնուին Յունաստան, Թուրքիա եւ Խ. Միութիւնը :

Ահա թէ ինչպէս նոր ամպեր կը կուտակուին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՆԻՕՆԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Անգլիա եւ Ֆրանսա գործի ձեռնարկեցին

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Իտալիա մերժեց Նիօնի համաձայնութիւնը, հաւասարութիւն պահանջելով : Բայց եւ այնպէս բոլոր դուռները փակուած չեն : Իտալական ծանուցագիրը կ՚ըսէ. —

« Ֆաշական կառավարութիւնը քննեց Նիօնի ժողովին մասնակցող պետութեանց կնքած համաձայնութիւնը, ինչպէս եւ Սեպտեմբեր 13ի յուշագիրը, որոնք յանձնուած էին Հռոմի անգլիական եւ ֆրանսական գործակատարներուն կողմէ : Այդ պաշտօնագիրներէն երեւան կուգայ որ եթէ Իտալիա միանայ ընդունուած համաձայնութեան, միայն Տիւրենեան ծովը պիտի յանձնուի իրեն հսկողութեան համար, մինչ Միջերկրականի գրեթէ ամբողջ մնացեալ մասին մէջ նոյն հսկողութիւնը պիտի կատարուի բրիտանական եւ ֆրանսական տորմիղներուն կողմէ : Այս կարգադրութենէն յառաջ գալիք կացութիւնը անընդունելի կը թուի Իտալիոյ համար : Իտալիոյ կենսական շահը Միջերկրականի մէջ, եւ այն իրողութիւնը թէ ճիշդ հաղորդակցութեանց այս գիծերուն վրայ է որ կը գտնուի իր ամէնէն բանուկ նաւագնացութիւնը, Իտալիոյ համար անհրաժեշտ կը դարձնեն բացարձակ հաւասարութիւն վայելել ուրիշ ամէն պետութեան հետ, Միջերկրականի միւս բոլոր շրջաններուն մէջ, ո՛ւր որ ալ ըլլան » :

Այս պատասխանը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Լոնտոնի մէջ, ուր կը կարծէին թէ ամէն դիջողութիւն եղած է, որպէսզի հրաւիրուած պետութիւնները պատճառ չունենան մեկուսանալու : Բայց եւ այնպէս, համաձայնութիւնը արդէն ստորագրուած ըլլալով մասնակցող ինը պետութեանց կողմէ, Անգլիա եւ Ֆրանսա անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին, հսկողութիւնը կատարելու համար :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նաւային ամէնէն հզօր ուժն է որ կը համախմբուի Միջերկրականի մէջ, պատերազմէն ի վեր : Միայն բրիտանական տորմիղը 40 մարտանաւեր տրամադրած է, կազմ եւ պատրաստ՝ ընկղմելու որ եւ է սուզանաւ որ կը փորձէ ասպատակութիւն կատարել, 5000 մղոն տարածութեան մը վրայ : Ֆրանսական տորմիղն ալ մեծ ուժեր կեդրոնացուցած է, որոնք սերտօրէն պիտի գործակցին անգլիական մարտանաւերուն հետ : Օդանաւեր եւս պիտի աջակցին գործողութեանց : Երկու երկիրներու մարտանաւերը ամէն դիւրութիւն պիտի վայելեն, անգլիական կամ ֆրանսական խարիսխներ գործածելու համար, ամէն անգամ որ պէտք ունենան : Անգլիական ծովապետութիւնը վերջին պահուն տասը մարտանաւեր եւս ղրկեց : 36 Թորփիլահալածներէ եւ ուրիշ Թորփիլանաւերէ զատ, Անգլիա Միջերկրականի մէջ կեդրոնացուցած է չորս վիթխարի զրահաւորներ եւ 8 — 10 յածանաւեր, եօթը սուզանաւեր, եօթը ական մաքրող նաւեր եւն. : Մէկ խօսքով, կատարեալ պատերազմական վիճակ :

*** Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Ժընեւ գտնուած ըլլալով, պաշտօնական շրջանակներու մէջ լռութիւն կը տիրէ Իտալիոյ ժխտական պատասխանին առթիւ : Իրազեկներ կը կարծեն թէ Իտալիոյ պահանջած հաւասարութիւնը կրնայ վեր ի վայր շրջել Նիօնի համաձայնութիւնը : Արդ, ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի կը համարուի խորունկ փոփոխութիւններ կատարել կնքուած համաձայնութեան մէջ, թէեւ բաց դուռ ձգուած է մանր բարեփոխումներու համար :

Համաձայնութեան ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը, Ատլանտեանի ֆրանսական նաւատորմէն եօթը Թորփիլահալածներ եւս անմիջապէս ճամբայ ելան դէպի Միջերկրական : Ընդհ. հրամանատար նշանակուած է դեր - ծովակալ Էսթէվա : Ինչպէս Անգլիա, նոյնպէս Ֆրանսա շատոնց կարեւոր ուժեր կեդրոնացուցած է Միջերկրականի մէջ, ի նախատեսութիւն ամէն պատահականութեան :

Պաշտօնագրին ստորագրութիւնը եւ ճառեր

»»»» • ««««

Նիօնի համաձայնութեան ստորագրութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի կէս օրին, ժամը 12.30ին : Փակման ճառը խօսեցաւ Պ. Իվօն Տէլպօս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, շեշտելով թէ կնքուած համաձայնութիւնը կ՚անցնի շրջանային կարգադրութեան մը սահմանը : « Նախատեսուած ճամբաներուն վրայ իրարու կը հանդիպին ամէն ազգէ նաւեր : Խանգարել Միջերկրականի խաղաղ նաւագնացութիւնը՝ կը նշանակէ սպառնալ աշխարհի վաճառականութեան : Դարաւոր նաւագնացութեան այդ շրջանին մէջ վերահաստատել ապահովութիւնը՝ կը նշանակէ պաշտպանել քաղաքակրթութեան կենսական կեդրոններէն մէկը : Կը նշանակէ նաեւ պաշտպանել անոր ամէնէն թանկագին ստորոգելիներէն մէկը, միջազգային բարոյականի մը գոյութիւնը » :

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Լիթվինով, գոհունակութիւն յայտնելով գոյացած համաձայնութեան մասին : Այս առթիւ շեշտեց. — « Այն տարակուսանքները զոր բրինք առաջին օրերը, փարատեցան, երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա որոշեցին առանձին ապահովել Միջերկրականի նաւային հսկողութիւնը » :

Ճառ մըն ալ Անգլիոյ արտաքին նախարարը խօսեցաւ, յոյս յայտնելով թէ ամբողջ աշխարհ պիտի գնահատէ կատարուած աշխատանքը եւ պիտի դիւրացնէ բոլոր շահակից պետութեանց գործակցութիւնը :

Թուրքիա մնայուն աթոռ կը պահանջէ

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը կէս - մնայուն աթոռ մը պահանջեց Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ : Այս առթիւ ներկայացուցած գեկուցման մէջ Թ. Ր. Արաս կ՚ըսէ.

— Իրողութիւն է որ խաղաղութեան ամրապնդումը Միջերկրականի մէջ՝ շատ կարեւոր ազդակ մը կը կազմէ Եւրոպայի, մինչեւ անգամ ամբողջ հին աշխարհի խաղաղութեան համար : Թուրքիա, որ ամէն ժամանակ եւ բոլոր պարագաներուն մէջ ապացուցած է իր սէրը՝ խաղաղութեան եւ ազգերու փոխադարձ հասկացողութեան համար, ինչ որ Ազգժողովին իտէալն է, անհրաժեշտ կը գտնէ բազմիլ Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ, յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, մանաւանդ որ իր աշխարհագրական դիրքը թոյլ կուտայ իր գործունէութիւնը դնել ի սպաս խաղաղութեան, համաձայն իր ուժերուն : Հետեւաբար, իմ երկիրս պիտի խնդրէ ընդհ. ժողովէն՝ քուէարկել իր վերընտրութիւնը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍՏԵ՞Ղ ԱԼ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԿԱՆ

—o—

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը նոր շրջանը բացաւ «մերկացնելով» իր խմամիները : Եւ կը թուի թէ այդպէս ալ պիտի շարունակէ :

Ինչ որ գրեց, մինչեւ հիմա, Հօկին դիմակը պատռելու համար, կարելի է յառաջաբան մը նկատել :

Հօկի քարտուղարը վերջերս պատասխան մը թխած էր, հերքելու համար « Ապագայ»ի մէկ մեղադրանքը : Շաբաթաթերթը հիմնաւորելով իր ամբաստանութիւնը, կ՚ազդարարէ.

— « Խորհուրդ կուտանք Հօկին, այն դիրքին մէջ ուր կը գտնուի այսօր, շատ չնկրտիլ «պատասխաններ» եւ « հերքում»ներ ճարելու : Ուրիշ շատ մը անտիպ եւ այլապէս զուսպ գեղ «պատկերազարդումներ» կրնանք տակաւին դնել իր եւ հանրութեան տրամադրութեանը տակ : Եւ ամէն անգամ, «հերքում»ներ հասցնելու համար, պիտի գլտորի նորանոր անդունդներու մէջ » : («Ապագայ» 11 Սեպտ.) :

Ահա ուրիշ վարագոյր մըն ալ կը բացուի, շաբաթաթերթի նոյն թիւին խմբագրականով :

Վերջերս հաղորդուեցաւ թէ Բարեգործականը իր հովանաւորութեան տակ առած է Դպրոցասէրը :

« Ապագայ», հեգնելով այս կարգադրութիւնը, կը փսփսայ.

— « Արդարեւ, այս ամէնէն կը հասկցուէր միայն որ Բարեգործականը իր « հովանաւորութեան տակ առեր է » Դպրոցասէրը : Այս աւելի քան դիւանագիտական զաղտնապահութիւնը մեզի մեծ զարմանք պատճառեց : Ի՞նչ կը նշանակէ հովանաւորութեան տակ առնել վարժարան մը : Եւ ի՞նչ վարժարան : Ո եւ է կանխակալ կարծիք չենք ուզեր յայտնել այս հաստատութեան մասին : Բայց նորութիւն մը չըլլար եթէ ըսենք թէ ան մէկն է մեր ազգային հիմնարկութիւններէն որ ամէնէն աւելի ըսի - բասներու տեղի տուած է, եւ որուն մասին միշտ կան խոր եւ իրական տարակարծութիւններ : Բարեգործականը իր թեւարկութեանը տակ կ՚առնէ զայն, եւ պէտք չի տեսներ տեղեկացնելու թէ ի՞նչ է իր կարծիքը մօտաւոր անցեալի գործունէութեան վրայ : Ինքնին կը հասկցուի սակայն, քանի որ այս «թեւարկութենէն» յետոյ բան մը փոխուած չէ, որքան որ գիտենք, դպրոցին հիմնական կազմակերպութեանը մէջ, թէ Միութիւնը ո եւ է վերապահութիւն չուզեր յայտնել այդ գործունէութեան մասին : Կամ գոնէ կ՚ուզէ անցեալը թաղել եւ ծայրէն սկսիլ » :

Շաբաթաթերթը ուրիշ ամբարիշտ խօսքեր ալ կը սահեցնէ.

— « Գոյութիւն պիտի ունենա՞ն հսկողութեան եւ համբառնալի իրաւունքներ, եւ մինչեւ ո՞ւր պիտի հասնին ;

... Եւ կամ հինցած վաճառանիշ մը վերանորոգելո՞ւ պիտի ծառայէ միայն այս պաշտպանութիւնը » :

Ինչպէս կը տեսնէք, այս մասին ալ բանե՛ր, բանե՛ր գիտէ ռամկավար օրկանը, բայց առ այժմ չուզեր հանել լեզուին տակ եղած քարերը :

Ոչի՛նչ : Ուշ լինի, նուշ լինի : Չէ՞ որ ամէնքս ալ «եավաշ - եավաշ»ի երկրէն կուգանք :

Տասը տարի անցաւ, մինչեւ որ ունեցանք Հօկին հարազատ լուսանկարը՝ նոյնինքն կնքահօր ձեռքով քաշուած : Շա՞տ է քիչ մըն ալ համբերել, որպէսզի Դպրոցասէրը եւ Բարեգործականը եւս լուսանկարուին, նոյն հզօր ձեռքերով :

ՎԱՀԷ

Պաղեստինի խնդիրը Ազգ. Դաշնակցութեան առջեւ

— • —

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը երեքշաբթի օր քննեց երկու կարեւոր խնդիրներ՝ ուխտին բարեփոխումը եւ Պաղեստինի բաժանման հարցը :

Պաղեստինի մասին բացատրական ճառ մը խօսեցաւ Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը : Ներկայացնելով բաժանման ծրագրին գլխաւոր գիծերը, Պ. Իտըն յայտնեց թէ ամէն բան վերջացած չէ եւ թէ իր կառավարութիւնը արտօնութիւն պիտի խնդրէ, լրացուցիչ ուսումնասիրութիւն մը կատարելու համար : Անգլիա ամսական 1000 հոգի սահմանած է Հրեաներու ներգաղթը, բայց առժամեայ է այս տնօրինութիւնը : Եզրակացնելով, Պ. Իտըն ըսաւ թէ հոգատարութեանց յանձնաժողովը արդէն ընդունած է բաժանման սկզբունքը, եւ կը յուսայ որ Ա. Դ. Խորհուրդն ալ պիտի ընդունի :

Յետոյ խօսք առաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, յայտարարելով թէ իր կառավարութիւնը առ այժմ կը վերապահէ իր կարծիքը՝ Պաղեստինի բաժանման մասին : Լեհաստանի ներկայացուցիչը փափաք յայտնեց որ զարկ տրուի հրէական ներգաղթին, (որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ Հրեաներ հեռանան Լեհաստանէն) :

Ո՞վ սարքեց Էթուալի դաւադրութիւնը

»»»» • ««««

Քննութիւնները եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ, երեւան հանելու համար չարաթ գիշերուան դաւադրութեան հեղինակները : Որ եւ է շօշափելի հետք չէ գտնուած տակաւին : Ամէն օր վկաներ կը ներկայանան, զարմանազան բաներ պատմելով, առանց սակայն լուսաբանելու ամբողջ գաղտնիքը : Ներքին նախարարութիւնը եւ Ապահովութեան Տեսչութիւնը բացարձակ լռութիւն կը պահեն, մինչեւ հիմա ձեռք ձգուած փաստերու մասին :

Առջի օր խորհրդաւոր վկայ մը ներկայանալով, հարցաքննուեցաւ մանրամասնօրէն : Իր յայտարարութիւնները գաղտնի կը պահուին : Կարգ մը թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, վկան ըսեր է թէ ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը իրեն պաշտօն յանձնած էր կարեւոր շէնք մը օդը հանել մեծ պուլվարներուն մօտ : Վկան, որ օտարազգի է, բայց ֆրանսական հպատակ դարձած, մերժեր է կատարել այդ արարքը եւ հիմա սպառնալիքի ենթակայ է : Հարցաքննիչ դատաւորը ուշադրութեամբ լսելով այս պատմութիւնը, անհրաժեշտ քննութիւնները կատարել տուաւ, առանց շօշափելի արդիւնքի մը յանգելու :

*** Թուլուզէն յանկարծ անհետացաւ իտալացի հուշակաւոր անիշխանական մը, Թամպուրինի, որ շատոնց կեանք կը վարէր : Թերթերը կը գրեն թէ մեկնած ատեն ըսեր է, — « Իմ մեկնումս աղմուկ պիտի հանէ » : Կը կարծուի թէ կապ ունի եթէ ոչ Էթուալի դէպքին, գոնէ Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ կատարուած դաւադրութեանց հետ :

Անծանօթ վկայ մը, որ Սանթէի պահականոցը գացած եւ յետոյ ոստիկանութեան կեդրոնը հրաւիրուած էր, այլեւս մէջտեղ չէ ելած :

Խուզարկութիւնները եւ հետապնդումները խստօրէն կը շարունակուին նաեւ գաւառի մէջ : Թերթերը գիտել կուտան թէ քննութիւնը մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի :

*** Էթուալի դէպքին երկու զոհերը, երկու պահակներ, թաղուեցան երէկ : Կրօնական արարողութիւնը կատարուեցաւ Մայր եկեղեցին, Նոթր Տամ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՎԻ ՎՐԱՅ

Գ.

Իմ խօսակցի դէմքը հանդիսաւոր արտայայտութիւն է ստանում :

— Ուիլսընը, օ, այո, մեծ մարդ էր եւ մեծ նախագահ: Ես էլ իր հիացողներից մէկն եմ: Այո, շատ մեծ մարդ էր եւ դրա համար էլ մի մեծ սխալ գործեց:

— Իսկ այդ սխա՞լը, վրայ բերի ես:

— Մեծ պատերազմին մասնակցելն էր: Բայց այդ սխալը այլեւս չի կրկնուի: Մեր սերունդը դէմ է պատերազմի: Միջազգային հարցերը պէտք է լուծուին խաղաղ միջոցներով եւ ոչ թէ զէնքի ուժով: Պատերազմը ատելի է ինձ համար: Եւ կարող եմ վստահացնել ձեզ, որ յաջորդ անգամ մենք չենք կռուի: Թող փորձեն նորից նետել մեզ պատերազմի մէջ, այն ժամանակ կը տեսնեն. մեր սերունդը այդ չի թողլ տայ, մենք չենք կռուի :

— Այո, մենք չենք կռուի, գլանիկի ծուխի քուլաների միջից յարեց տիկինը :

— Ոչ ոքի համար հաճելի է պատերազմը: Բայց, ասացէք խնդրեմ, ի՞նչ կարող է անել մի ժողովուրդ, որի դրացին միայն թնդանօթի լեզուն է հասկանում: Ի՞նչպէս խօսք հասկացնել այդպիսի մի դրացու, բայց եթէ իրեն ըմբռնելի լեզուով: Եւ դուք գիտէք անշուշտ որ, դժբախտաբար, Եւրոպայում եւ Ասիայում շատ շատերը միայն մի լեզու են հասկանում, եւ դա բռունցքի լեզուն է: Իր դրացուց մի քիչ աւելի զօրաւոր բռունցք ունեցողը գրաւել է հարեւանի հողը եւ նստել վրան ու աչք է տնկել թէ ե՞րբ պիտի կարողանայ իր տկար դրացու մնացած հողերն էլ գրաւել: Ի՞նչպէս էք ուզում որ այդ պայմաններում պատերազմներ չլինեն: Մինչեւ որ երկրագունդը արդար ձեւով չբաժանուի եւ ամէն մի ժողովուրդ արեւի տակ իր տեղը չըստանայ, Ուիլսընի երազը երազ կը մնայ, այն երազը, որ նա դրեց Ազգերի Դաշնակցութեան մէջ,— փորձում եմ համոզել պարոնին :

— Անշուշտ, դուք իրաւունք ունէք այդպէս մտածելու, Եւրոպայում կացութիւնը տարբեր է, ձեր վիճակը տարբեր է, դուք ստիպուած էք կռուիլ, իսկ մենք, մենք չենք կռուելու, — պատասխանում է պարոնը գլխի մի շարժումով, որով կարծես ուզում է ասել՝ «տեսա՞ք ինչ խելացի բան ասացի »:

Եւ յիշում եմ ամերիկացի այն միսիոնարին, որ Խորհրդային Ռուսաստանում եւ Հայաստանում ճամբորդելուց յետոյ, վերադարձել էր Ամերիկա եւ բեմերից ու մամուլի էջերից իր հեղինակաւոր կարծիքն էր յայտնում այն մասին, թէ սովետական իրաւակարգը բացարձակապէս անընդունելի է Ամերիկայի համար, անմարսելի է անգլ. սաքսոն մտայնութեան եւ հոգեբանութեան համար, մինչ Ռուսաստանի եւ Հայաստանի համար դա «կատարելութեան ամենալաւ ձեւն է »:

Ու գիտեմ նաեւ որ, եթէ պատերազմը պայթի, Թամըրնի կենսագրութիւնը պատրաստող այս պարոնին, հակառակ իր կամքին, կը նետեն դէպի կռուի խրամատները ճիշդ այնպէս, ինչպէս հիմա Աքուիտանիան տանում է մեզ, ուր որ թելադրում է նաւապետի կամքը, որի դէմ անզօր են բոլոր ճամբորդներիս կամքերը այն վայրկեանից, երբ ոտք դրինք այս նաւը :

Սուրճի գաւաթները պարպուել են եւ պարոնը, լրացնելու համար մեր զրոյցը, ինձ է ուղղում այն հարցը, որից չի կարող խուսափել դրեթէ ոչ մէկ Ամերիկացի, երբ խօսում է օտարականի հետ․

— Ի՞նչ է ձեր տպաւորութիւնը Ամերիկայից, սիրո՞ւմ էք մեր երկիրը :

— Մեծ եւ հարուստ մի երկիր, երիտասարդ, առողջ, հզօր եւ ստեղծագործ մի ժողովուրդ, որ կոչուած է վճռական դեր կատարելու քաղաքակիրթ աշխարհի պատմութեան մէջ, լինի դա խաղաղութեան թէ պատերազմի դէպքում :

— Համաձայն եմ ձեզ հետ,— ժպտում է պարոնը ընդունելով իմ ասածը իր հասցէին ուղղուած, եւ աւելացնում է,— միայն խաղաղութեան մէջ :

Իր տիկինը ոտքի է արդէն: Պարոնը գլխով մնաք բարեւ է ասում եւ հետեւում տիկնոջը: Քայլում է ուղտի նման, ամէն մէկ քայլի հետ իր ամբողջ մարմինը դէպի վեր է նետում եւ կրկին, իջնում ոտքերի վրայ:

×

Տախտակամածի վրայ յաճախ տեսնում եմ միջահասակ, նիհար մի պարոնի, որ մենակ արագ, ջղային քայլերով անցուդարձ է անում: Իր լայն ճակատը, եզերող խիտ, գանգուր մազերը սանտրով բաժնուած են ճիշդ մէջտեղից: Գլխարկ չի կրում եւ հովը յաճախ խառնում է նրա գանգուրները եւ ծածկում մազերի մէջտեղից բացուած ակօսը :

Համակրելի, նիհար, երկարաւուն դէմք ունի սրածայր քթով: Իր աչքերի տենդոտ, վարվռուն հայեացքը մերթ ընդ մերթ մթագնում, աղօտանում է մի վայրկեան, յաջորդ վայրկեանին կրկին բոցբոցուելու համար: Երկար, նուրբ մատներով իր ձեռքերը ջղային շարժումներ են անում, իսկ իր շրթունքները երբեմն անլսելի բառեր են արտասանում: Անտարակոյս դեղարուեստագէտ է՝ նկարիչ՝ բանաստեղծ եւ կամ, ինչ որ աւելի հաւանական է, երաժիշտ, այդքան նուրբ ու երկար մատներով, հիւանդ, ջղային մի արտիստ,— մտածում եմ ես:

Մէկ մէկ այդ արագափայլ, ջղային զբօսանքների ընթացքում նրան մօտենում է 9 — 10 տարեկան մի մանուկ, նոյնպէս գանգուր մազերով եւ անուշ դէմքով ու պայծառ հայեացքով: Մի քանի բառ են փոխանակում եւ մանուկը շուտով հեռանում է, մինչ հայրը՝ անշուշտ պարոնի որդին է դա՝ վերսկսում է իր զբօսանքը, աւելի ճիշդ իր վազքը :

Մէկ երկու անգամ ականջիս են հասնում նրանց փոխանակած բառերը՝ խօսում են ռուսերէն:

Առաջին իսկ օրուանից այդ պարոնը գրաւում է իմ ուշադրութիւնը: Ուզում եմ ծանօթանալ իրեն հետ, բայց նա չի տեսնում իրեն հետեւող իմ հետաքրքիր հայեացքը, նա իր շուրջը չի նայում եւ թւում է թէ իր տենդոտ հայեացքը ուղղուած է իր հոգու ներսը :

Արդէն մօտենում ենք եւրոպական ցամաքին: Վաղը ափ պիտի իջնենք :

Ուշ երեկոյ է: Նստած եմ նաւի ընթերցասրահում: Դուրսը քամի է եւ պաղ:

Արագ քայլերով գալիս եւ սեղանիս մօտից անցնում է ինձ հետաքրքրող «արտիստ»ը:

— Եթէ չեմ սխալւում, դուք ռուսերէն խօսում էք, նետում եմ իր յետեւից :

Պարոնը կանգ է առնում եւ յետ նայում :

— Այո, հայրենակից :

— Եթէ չէք շտապում, նստեցէք այստեղ, դուրսը շատ զով է :

Պարոնը տեղաւորւում է իմ կողքի բազկաթոռի մէջ :

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՇԱՂԻԿ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ԹՈՌՄԻ

Մեզի պէս ինքն ալ տարագրութեան գաւաթէն ըմպած, պզտիկ տարիքին իր մագաղուրծ բարեկամներուն հետ՝ շունչը Փրանսա կ'առնէ, ուր՝ անոնց թեւին տակ կը մեծնայ ու հասակ կը նետէ :

Փարիզի մէջ ճանչցայ զինքը: Հասակով պարթեւ, տարիքը հազիւ 24, դէմքին վրայ երկու սեւ խոշոր աչքեր, որոնց մէջ շատ դիւրութեամբ կը կարդացուէին ցեղին տառապանքին հետ՝ իր կրած չարչարանքը : Եւ կուրծքին տակ ունէր սիրտ մը, որ օրէ օր կը լեցուէր նոր յոյսերով, նոր արեւներով :

Իրիկուն մը Լեւոն Աքըլեան, Մալաթիացի, սենեակին դուռը զարկաւ: Կը բանամ: Ձեռքը հաստափոր գիրք մը, ժպտուն մօտս նստեցաւ:

— Այդ ի՞նչ է, Լեւոն:

— Նայէ, պիտի սիրես:

Մաքուր տպագրուած, լաթակազմ Ֆրանսերէն գիրք մը, որ կը պատկանէր իր բնակած խաղամասի պետական դրատան: Անունը «Արեւելեան ազգերու պատմութիւնը »:

Խորհուրդ տուի որ կարդայ: Նախապէս պրպտած ըլլալով, անմիջապէս բացաւ այն էջը ուր կը սկսէր « Հայաստանի պատմութիւնը»:

— Բայց սա տեղը չեմ հասկնար, յանկարծ հարցուց յուզուած եղանակով մը, ո՞վ են այս Հիթիթները: Ասորիները, Յոյները, Եգիպտացիները, Հռովմէացիները, Պարսիկները գիտեմ, մանաւանդ սա Ջարդարար Թուրքերը··· ու գիրքը ձեռքէն ինկաւ վար :

Յորդորեցի որ չնեղուի: Յուզումը ըսի, կրնայ քեզի վնասել: Եւ յանկարծ մէկ շարժումով մը ոտքի ցատկեց, ձեռքը ծունկին զարնելով·

— Չէ, այս մեր տեղը չէ: Մենք պէտք է Հայաստան երթանք, մեր երկիրը: Ախ, Հայաստան, Հայաստան, ազատ եւ անկախ Հայաստան ո՞ւր ես, ե՞րբ պիտի գաս, որ մենք ալ ···

Տեսայ որ շատ կը չարչարուի : Յուզուած է: Աչքերը լեցուն: Խրատելով տուն ճամբեցի :

Երբ վերջին պահուն տունէն դուրս կ'ելլեմ, ըսաւ ·

— Գիտե՞ս, վաղը Լուվրի Թանգարանը պիտի երթամ :

— Ինչո՞ւ :

— Կ'ըսեն, որ Անդրանիկի սուրը հոն է, տեսնելու, շօշափելու, համբուրելու համար: Ախ, այն օրհնեալ սուրը, որով···

Առտուն Լեւոն շունչը հոն կ'առնէ: Պահապանները մէկը միւսին կը ղըրկեն: Կը նեղուի, կը խնդրէ, որպէսզի չմերժեն: Ճարահատ զինքը վերակացուին կը ղրկեն, եւ ան ալ իր կարգին վրայէն հեռացնելու համար, կ'ըսէ·

— Ժընեւի Միջազգային Թանգարանին՝ Ֆրանսական բաժնին մէջ կը գտնուի :

Իրիկունը երբ, կրկին զինքը տեսայ, դէմքը կախած էր եւ աչքերը արիւնի գոյն ունէին :

×

Այն օրէն երբ զինուորական հարցը ծագեցաւ, իր անունն ալ կարդացեր էին: Լեւոն թէեւ չմրսատանար իրեն վիճակուած այս ճակատագրին դէմ, բայց կ'ուզէ տարբեր դուռ մը զարնել ի նպաստ իր ծրագրին:

Իրիկուն մը կերակուրի սեղանին վրայ, տանը անդամներուն ներկայութեան սիրտը կը բանայ·

— Մենք երեք եղբայր ենք եւ երեքս ալ զինուոր ներկայ օրէնքին համաձայն: Ես պիտի նախընտրէի երթալ Հայաստան եւ հոն ծառայել: Այն տեղ մեր արեւը կայ, մեր օդն ու ջուրը, մեր հողը, որուն վրայ ինկան մեր քաջարի եղբայրները: Ի հարկին մենք ալ ···

Մեծ եղբայրը շունչը Ներգաղթի կեդրոնը կ'առնէ եւ, կը խնդրէ, որ իրենց ծախքերով Հայաստան ղրկեն: «Անկարելի է», կը պատասխանեն : Լեւոն, այս «անկարելի» բառին առջեւ ինքզինքը խորթ կը զգայ: Տարբեր տարբեր խորհուրդներ կը չարչարեն միտքը: Ու ակամայ շրթներէն խօսք մը փախցնէ·

— Կամ Հայաստան գոյութիւն չունի եւ, կամ մենք անոր զաւակները չենք :

Թէեւ ըսած էր այս բառը, սակայն վայրկենապէս զղջում մը մեղայի բերած էր զինքը ·

— Հայաստան կայ եւ մենք անոր զաւակները ենք երբ որ ալ ըլլայ, պարագաները ինչ գոյն որ առնեն :

Ու կը սպասէր այն ՄԵԾ ՕՐԻՆ :

×

Այդ ուշացող օրերուն հետ, որ Լեւոնի սիրտը կը ճմլէր, յանկարծ յոգնած ճամբորդի մը պէս կը թուլնայ : Կը փշրուին յոյսերը կարծես, ու կը դառնայ տխուր եւ թախծոտ :

Հակառակ բարոյական թելադրանքներու, տխրութիւնն ու թախիծը վէրքեր բացին կուծքին տակ: Զգիմացաւ: Վէրքերը անկողին ձգեցին զինքը: Երբ արդէն մանր մանր սկսաւ հազալ, խորհուրդ տուինք որ հիւանդանոց երթայ:

— Չէ՛, չէ՛, հիւանդանոց չեմ երթար: Հիւանդանոց երթալ՝ մեռնիլ ըսել է: Բայց ես մեռնիլ չեմ ուզեր, այլ՝ ապրիլ: Կատարելիք գործեր ունիմ··· Ցեղիս վրէ՛ժը··· Եթէ կրնաք զիս մեր երկիրը, Հայաստան ղրկեցէք, ուր մաքուր օդ կայ, արեւը կարմիր, երկինքը կապոյտ է: Հոն կեանք կայ:

Վերջապէս փետրուարի առաւօտուն, ծրարը ձեռքը հիւանդանոցի դռնէն ներս մտաւ:

Ամեն մը մնաց: Բաւական կազդուրուած էր: Ուրախացանք: Արեւոտ օր մըն ալ երբ հրամանով տուն ելաւ, տեսայ որ ալ չէր հազար, այտերը կարմիր խնձորի գոյն ունէին, եւ աչքերուն մէջ դեռ կար ու կը մընար հին օրերու կարօտի բարկ կրակը :

— Ձայնդ չելլեր, յանկարծ դէմքին ժպիտ մը տալով խօսեցաւ Լեւոն, Հայաստանի դռները ե՞րբ պիտի բացուին, ե՞րբ պիտի ազատինք այս լքրծուն պողոտաներէն:

Քանի մը լաւ բաներ պատմեցի : Թեւաւորուեցաւ: Ուրախութենէն աչքերը փայլատակեցին : Ու վերջապէս շրթները բացաւ·

— Աղօթենք որ այդ օրը շուտ գայ: Գիտցած եղիր, ամէնէն առաջ ես պիտի իջնամ կարաւանին առջեւ: Եռագոյնը ես պիտի բռնեմ: Հասակիս յարմար չէ՞: Ցտեսութիւն:

Բաժնուեցաւ ու գնա՛ց

Հազիւ երեք ամիս անցեր էր, երբ իրիկուն մը, տեսայ որ իր երկու եղբայրները տխուր, հիւանդանոցին ճամբան բռներ են: Հասկցայ:

Բուժարանին տասներորդ յարկին վրայ, ուր հովը պար կը պարէ, Լեւոն ազատ օդ կը մուրայ: Արեւ կը փնտռէ: Կ'ուզէ որ անոր կարմիր ճառագայթները ըլլան մէյմէկ նիզակ ու մտնեն կուրծքին տակ մկրտելու համար այն՝ որ կը չարչարէ զինքը:

Ամբողջ ընտանեկան կազմը հիւանդապահուհիներով միասին՝ սընարին մօտն են:

Լեւոն կը զգայ վախճանը, ու վերմակը վրայէն նետելով ձեռքը կ'երկարէ եղբայրներուն·

— Գիտեմ, որ Հայաստանը ալ հեռու է ինծմէ, գոնէ տարէք հոն ուր՝ օդ ու արեւ կայ: Իսկ ձեր տեղը Հայաստանն է, գացէք հոն ապրեցէք եւ պաշտպանեցէք անոր ազատութիւնն ու անկախութիւնը:

Մէկէն Լեւոն կը շոկուի, ծունկի կուգայ, ու ձեռքերը վեր լուռ կ'աղօթէ :Արդեօք ի՞նչ կը խնդրէ: Մարդ չի գիտեր: Յետոյ, կամաց կամաց, աչքերը կէս գոց, հրաժեշտի ողջոյնէն վերջ հազիւ լսելի ձայնով մը կ'արտասանէ·

— Օդ, արեւ, Հայաստա՛ն:

ՓԱՐՄԱՆԻ

ՏՊՈՒԱԾ ԵՒ ՁԵՌԱԳԻՐ հին լրագիրներու — մանաւանդ ամերիկեաններու — ամենամեծ քանակութիւնը կը սպառի ապահովաբար Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ: Հօնկ - Քօնկի մէջ, օրինակի համար, գոյութիւն ունի մեծ ճարտարարուեստ մը, որ հին լրագիրները կը գործածէ իբրեւ նախանիւթ եւ անոնցմէ կը շինէ լապտերներ եւ գաղթավայրերու մէջ գործածուող գլխարկներ: Միւս կողմէն Քանթօնի մէջ ալ կայ՝ հին թուղթերը իբրեւ նախանիւթ գործածող ճարտարարուեստ մը, որուն արտադրութիւնները մեծ սպառում ունին, ամբողջ շրջանին մէջ: Այս ճարտարարուեստը առաւելապէս կ'արտադրէ մանկական խաղալիկներ: Իսկ Պաթավիոյ մէջ հին լրագիրներէն կը շինեն գլխարկներ եւ անպէտ թուղթ նետելու յատուկ սակառներ :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈՒ ՍՏԵՂԾՈՒԵՑԱՒ ՀՕԿԸ

Աբէճճի « Նոր Օր »ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 Սեպտ․)․

— « Պ․ Արշակ Ջօպանեան ազգասիրական պարտականութիւն մը կատարեց Հօկի դիմակը վար առնելով: « Ապագայ»ի մէջ հրատարակուած շարունակական յօդուածով: «Անահիտ»ի տաղանդաւոր խմբագիրը անհերքելի փաստերով եւ ապացոյցներով հաստատեց Հօկի վնասակար գործունէութիւնը ընդհանրապէս բոլոր գաղութներու եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ, ուր բացայայտ համայնավարական եւ հակազգային պայքարի լծուած է Հօկը :

Յօդուածի վերջին մասին մէջ Պ. Ջօպանեան կը գրէ հետեւեալը ․

«Արտասահմանեան Հօկերը ստեղծուած ատեն, Խ․ Հայաստանի կառավարութիւնը, իմ համոզումովս, անոնցմէ իրական օգնութիւն էր որ կը սպասէր, նիւթական օգնութիւն (հանգանակութիւններ, նուիրատուութիւններ, կտակներ Հայաստանի մէջ հիմնուած կամ հիմնուելիք գործերու համար) եւ բարոյական օգնութիւն (սէր, յարում Խ․ Հայաստանին, երբ հայ ժողովուրդի հայրենիքին, ուր եւ տարագիրներէն գէթ մաս մը մերթ ընդ մերթ կարաւաններով կրնայ ներգաղթել)»:

Ազգային ու քաղաքական կեանքին մէջ տարիներով փորձառութիւն ունեցող եւ համայնավարութեան հետապնդած նպատակները ճանչցող Ա. Ջօպանեանին ներելի չէ այս համոզումն ունենալ Հայաստանի կառավարութեան Հօկը ստեղծելու շարժառիթի մասին:

Հայաստանի պետական գործիչներէն շատեր յօդուածներով ու հրապարակային յայտարարութիւններով որոշապէս ճշդած են Հօկի դերը եւ անոր գործունէութիւնը գաղթահայ աշխատաւորութեան մէջ :

Արտասահմանեան հօկճիներ չէ որ Հօկը շեղեցուցած են իր ճամբէն եւ անոր տուած կուսակցական գոյն, այլ Երեւանն է որ հրամայած է Հօկը դարձնել համայնավար պրոպականդի միջոց եւ զէնք, պայքարելու համար հայ ազգայնական հոսանքներու եւ Բարեգործականին դէմ :

Պ․ Ա․ Ջօպանեան կը մոռնայ տարիներ առաջ Հօկի շրջանակներուն կողմէ հրապարակ նետուած այն գաղափարը թէ Բարեգործականի գոյութիւնը այլեւս անարդարանալի է, տրուած ըլլալով որ Հօկը կը կատարէ աւելի լայն տարածութեան վրայ անոր գործը եւ դերը, մանաւանդ ըլլալով վստահելի կազմակերպութիւնը նիւթապէս եւ բարոյապէս օգնելու Հայաստանի կառավարութեան :

Հօկը չստեղծուեցաւ Հայաստանի համար, ան ունէր ուրիշ առաքելութիւն, ուրիշ նպատակ, քան ինչ որ կը կարծէ Պ․ Ա․ Ջօպանեան :

Մենք ունինք խիստ կարեւոր վաւերաթուղթեր, որոնք ցոյց կուտան թէ Երեւանի Հօկի վարչութիւնը ոչ թէ նիւթական օգնութիւն չէր սպասեր գաղութներէն, այլ Հօկի անունով գաղութներու մէջ հաւաքուած գումարները տեղական պայքարներու ծախսելու հրահանգներ կուտար, ազգայնական հոսանքները վարկաբեկ-

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914–1924

Վերին աստիճան դժուարին հարց էր մեզ համար, քանի որ ոչ զէնքի տեղ գիտէինք եւ ոչ ալ ուրիշ բանի: Բայց եւ այնպէս սոված զաւակները սկսան մեզ հալածել: Բարեբախտաբար նոյն վայրկեանին մեր գիւղացի Հասան Ջավուշին տղան Պահրի էֆէնտիին վրայ հասաւ եւ ազատեց մեզ:

Պահրի էֆէնտիին առաջնորդութեամբ ուղղակի մեր չէյխին գացինք, որ իր սենեակ մը հետեւորդներով, Մելքոն աղային տանիքը մեզի կը սպասէր հարցաքննութեան համար: Ընկերներս հարցաքննելէ վերջ, կարգը ինծի եկաւ, հարցուց·

— Դուն ո՞ր գիւղացի եւ որուն զաւակն ես:

— Քու գիւղացիդ եւ քահանային զաւակն եմ:

— Հայրդ ի՞նչ եղաւ, ճամբան ո՞վ կար ձեզի հետ:

— Հօրս մասին լուր չունիմ, իսկ մենք ճամբան ոչ մէկը տեսանք:

Հարցաքննութիւնը վերջացաւ եւ չէյխին հրամանով մեզ տարին, հաց եւ կերակուր տուին եւ պառկելու ազատ սենեակ մը: Ճաշէն անմիջապէս վերջ քով քովի բոլորուեցանք եւ պառկեցանք, քանի որ շատ յոգնած էինք:

Առտուն կանուխ արթնցայ եւ ոտքի ելայ որպէսզի աղբիւրը լուացուելու երթամ, բայց ի՞նչ տեսնեմ·— դուռը դուրսէն կղպած են: Ուրեմն մեզի բանտարկած են եւ այլեւս ազատ պիտի չթողուն: Ինչո՞ւ բանտարկած են մեզ նման անմեղ մանուկները: Դարձեալ հոգիս ալեկոծուեցաւ, աչքերս արցունքով լեցուեցան եւ ստիպուեցայ առանց լուացուելու ոտքս, ախոռի նման տան մէջ Աստուծուն աղօթքս ընել: Արթուն են ընկերներս: Անոնց հոգին ալ տխուր եւ ալեկոծուած էր: Յանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ չորս հայ փոքրիկներ ներս բերին: Մէկ շաբթուան ընթացքին արդէն նեղ կուգար սենեակը: Իրիկուն մը «Ես մէկ բէֆ տղայ եմ» երգի ձայնը լսուեցաւ: Ո՞վ կրնար ըլլալ երգողը, մանաւանդ այս խիստ հսկողութեան մէջ: Երգը փոխուեցաւ Թուրքերէնի, այլեւս ծանօթ էր երգողը, Շաղուկեան Անթառամն էր․ տասնեակ զինուորներու հետ նստած ուրախութիւն կ'ընէին··· Դժբախտաբար երկար չտեւեց, միայն երկու օր: Ինչո՞ւ···

Հետզհետէ չափահաս երիտասարդներով լեցուեցաւ մեր ազատ խցիկը, եւ փոքրիկները ազատ ձգեցին: Մեր գիւղացի քանի մը կիներ, Կարօեան Յովակիմ ամիին տունը հաց եւ կերակուր կը պատրաստէին կոտորածէն ազատած Հայերուն համար: Պատահեցաւ որ երկրորդ օրը հոն գացի: Գիւղացի կին մը, որուն անունը չեմ յիշեր, ձեռքէս բռնելով, զիս առանձին սենեակ մը տարաւ եւ ըսաւ· — Տղաս, հոս նստէ, հիմա ·ես պիտի գամ, քեզի հետ խիստ կարեւոր խօսակցութիւն մը ունիմ: Ես բոլորովին ապշած մնացի թէ այս կինը ինչո՞ւ զիս այս առանձին սենեակը բերաւ, եւ ի՞նչ էր իր խիստ կարեւոր խօսակցութիւնը: Կասկածեցի թէ լրտես մըն է եւ կ'ուզէ ինծմէ գաղտնիքներ առնել: Այսպէս մտահոգութեան մատնուած էի, երբ կինը նախ դուռը ամուր կղպեց, յետոյ սկսաւ խօսիլ·

— Տղաս, զիս կը ճանչնա՞ս:

— Ո՛չ, չեմ ճանչնար:

— Ինչ որ է, տղաս, հոգ չէ թէ զիս չես ճանչնար, ես ծնողքիդ ծանօթ եմ եւ վերջապէս քանի որ Հայ եմ պարտականութիւնս է քեզի քանի մը կարեւոր խրատներ տալ: Եթէ կէտ առ կէտ կատարես խրատներս, շատ օգտակար պիտի ըլլայ քեզի, եթէ ոչ կը կորսնցնես կեանքդ: Տղաս, Անթառամը կը ճանչնաս:

— Այո, անցեալ իրիկուն իմացայ անոր երգելը․ այսօր երկու օր եղաւ որ չերգեր, կ'երեւի չէյխը չուզեր:

— Ոչ, տղաս, թէեւ չեմ ուզեր քեզի իմացնել, բայց եթէ իրականութիւնը չըսեմ եւ քեզ չզգուշացնեմ, այս օրերս քու արեւդ ալ տարաբախտ Անթառամին արեւին պէս պիտի խաւարի:

Բարի կինը չկրցաւ շարունակել, աչքերը լեցուեցան եւ հառաչեց․ «Ա՜խ, զաւակս, զաւակս»: Դարձեալ չկրցաւ արտայայտուիլ:Այլեւս պարզ էր թէ խեղճ Անթառամը սպաննած են: Բայց ի՞նչ էր այն խիստ կարեւոր խօսակցութիւնը: Վերջապէս ըսի·

— Սիրելի մայրիկ, կը խնդրեմ, ի սէր Աստուծոյ, մի ծածկեր ինծմէ, ի՞նչ է պատահեր, ըսէ, կը խոստանամ մի առ մի գործադրել պատուէրներդ:

Ազնիւ կինը սկսաւ պատմել, —

Անցեալ իրիկուն Անթառամ յանկարծ հօրը շապիկը ու սուրը տասնապետին վրայ կը տեսնէ եւ առանց վախնալու կ'ըսէ,— «Տասնապետ,այս շապիկը ու սուրը հօրս է, ուրեմն հայրս դուն սպաննեցիր․ ինչո՞ւ համար»: Տասնապետը կ'ուրանայ: Լուրը անմիջապէս չէյխին հասաւ եւ անոր հրամանով նոյն գիշերը տարաբախտ Անթառամը տարին եւ հօրը սուրով կտոր-կտոր ըրին: Հիմա մենք ալ չենք գիտեր ինչ պիտի ըլլայ մեր կացութիւնը: Հիմա լսէ: Ինչ որ հարցնեն հօրդ մասին, ըսէ՝ լուր չունիմ: Տղաս, հայրդ եւ Անթառամին հայրը քու գիւղ գալէդ երեք օր առաջ այս ցածհոգի շուներուն հետ 16 ժամ կռուած են: Թուրք եւ Քիւրտ 250 հոգի ելած են իրենց դէմ: Հայրդ եւ Համբարձ եղբայրը նահատակուած են: Ուրեմն զաւակս, այս ամէնը լըսելէ վերջ գաղտնապահ եղի՛ր․ ո՛վ որ քեզի հօրդ մասին բան հարցնէ, բոլորովին անգէտ ձեւացիր որպէսզի կարենաս փրկել կեանքդ:

Բարի կինը տակաւին շատ պատուէրներ ունէր ինծի համար, սակայն ժամանակը ուշ էր․ ուստի խորին շնորհակալութիւններս ընդունե… մեկնեցաւ:

Սիրելի հօրս մահը խորապէս ա… դեց վրաս: Քանի մը օր վերջը … տու մը ընկերս՝ Արա Տէր Վարդ…եանը տեսայ եւ միասին հայկակ… աւերակ թաղը գացինք : Բաւակ…ման գալէ վերջ, հասանք այն տե… ուր դեռ երէկ մանկական կեանք… կ'աճէր եւ հոգիս թեւ կ'առնէր․ բայ…

…ւայ, ինչո՞ւ չուզեր պատսպարել զիս… այսօր ինչո՞ւ այսքան խորթ կ'երե… Առանց վեր ելլելու մեծ կսկիծով …ռացանք: Նոյնը պատահեցաւ, … հասանք Արայենց տունին մօտ: … ալ չուզեց պատսպարել իր տարաբախտ որբուկները: Այդ վայրկեան… զգացինք որ մենք որբեր ենք:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(14)

լու աշխատանքին աւելի կարեւորութիւն տալով, քան Հայաստանի օգնութեան գործին։

Ցիշենք միայն փաստ մը։

1924ին Ամերիկայի Հ. Կ. Խ.ը հազար տոլար ղրկած էր Աթէնքի Կարմիր Խաչին ներգաղթողներու կաrեքներուն յատկացնելու համար։ Երկար բանակցութիւններէ եւ երաշխիքներ ստանալէ յետոյ թէ այդ գումարը պիտի յատկացուի նպատակին, հազար տոլարը տրուեցաւ Պ. Ծահվէրտեանին, ընկալագրի փոխարէն։

Այդ օրերուն պատգամաւորականի ընտրութիւններուն պայքարի շրջանն էր եւ պ. Ծահվէրտեան, պահ մը ներգաղթը մոռցած, կիրքով մխրճուած էր ընտրական պայքարին մէջ, Դաշնակցութիւնը պարտութեան մատնելու համար։ Զարմացած չենք ըլլար եթէ ըսենք որ հօկը, պ. Ծահվէրտեանի հրահանգով կարեւոր գումարներ ծախսեց, յաջողցնելու համար իր թեկնածուները։ Ընտրութիւններէն յետոյ, պ. Ծահվէրտեանի շրջանակներէն մեղի հաղորդուեցաւ թէ Կ. Խաչի հազար տոլարը յատկացուած էր քուէները ծախու առնելու գործին։ Մէկ քուէի համար մինչեւ 500 դրախմի վճարուած էր։

Այս փաստէն զատ, ուրիշ բազմաթիւ փաստեր կուգան մեզ համոզելու թէ Հայաստանի կառավարութիւնը Հօկը ստեղծած է գաղութահայութիւնը պառակտելու, հայ աշխատաւորութեան մէջ համայնավարական գաղափարները տարածելու եւ ձեռք դնելու ազգային անշարժ հարստութիւններու վրայ»։

«ԱԶԱՏԱՐԱՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ»

«Յառաջ»ի մէջ, ներկայացուցած ենք, անգամ մը, Չեխոսլովակիոյ Նախագահը, Մազարիք, այնպէս ինչպէս կը ներկայանայ իր յուշերուն մէջ։

Իր մահուան առթիւ, կը թարմացնենք յիշատակը.—

Մազարիք ծնած է 7 մարտ 1850ին, Մորավիոյ մէջ։ Հայրը, ճորտ մը աւստրիական տնտեսութեան մէջ, կառապան էր եւ գիրքի թշնամի։ Մայրն էր որ կը սիրէր գիրքը, ուսումը, ուստի կը փափաքէր որ զաւակը, Մազարիք, դպրոց դրուի։ Սակայն դպրոց մտնելու համար, ճորտը պարտաւորէր արտօնութիւն ստանալ։ Զրկանքը, աւստրիական առանձնաշնորհները, մանկութեան օրերէն սկսեալ ատելութեամբ լեցուցին Մազարիքի հոգին։ Ճիշդ է որ, հազար դժուարութիւններէ վերջ, արտօնութիւն տրուեցաւ փոքրիկ Մազարիքի որ դպրոց յաճախէ։ Բայց ամէն օր իր հօրը դերութիւնը տեսնելով Մազարիք զառն փորձառութիւն մը կը ստանար։ Օր մըն ալ, հայրը չուզելով տանիլ տղուն դպրոցական ծանր ծախքերը, Մազարիք վերադարձաւ տուն, գիրքերու ծրար մը անութին տակ, խոր դառնութիւն մը հոգւոյն մէջ

Հայրը զայն ղրկեց Վիէննա, դարբինի մը մօտ աշկերտութեան։ Տուտով լքեց այդ արհեստը, որովհետեւ իրեն ժամանակ չէր ձգեր ընթերցասիրութեան։ Մտաւ դրավաճառի մը մօտ, ուր լայն միջոց ունէր կարդալու ամէն գիրք։ Սակայն չուտով ճամբեցին զինք։ Ցուսահատ դարձաւ հօրը տունը։ Կատղած էր հայրը, մինչ կուլար մայրը։ Այս անգամ աշկերտ գընաց պայտարի մը մօտ։

Բարեբախտութիւն մը եղաւ իրեն համար, երբ իշխանի մը օժանդակութեամբ՝ գերմանական լիսէին աւարտելէ վերջ մտաւ Վիէննայի համալսարանը։ 1876ին փիլիսոփայութեան վարդապետի տիտղոս ստացաւ։ 1878ին ամուսնացաւ ամերիկացի աղջկան մը հետ, որ կրցաւ հասկնալ իր հոգին, ամէն կերպով նպաստեց Մազարիքի յաջողութիւններուն եւ բարձրացումին։

Եւ կը սկսի Մազարիքի պայքարի կեանքը։ Մազարիք կողմնակից չէր բռնի միջոցներու, յեղափոխական շարժումներու,— ինք կը փափաքէր կատարել մտաւորական յեղափոխութիւն մը, ազգային գիտակցութեան ուժով ճնշել թշնամին։ Ժամանակ մը պաշտօնավարեց Պռակի համալսարանին մէջ, յետոյ Փրակայի համալսարանին մէջ, որ զարգացած էր իր ջանքերով։ Համալսարանական այս կեանքով՝ ան աշխատեցաւ պատրաստել սերունդ մը, յաճախ բանտ ինկաւ, նոյնիսկ մահը ողջունեց, իր աշակերտներն իսկ պահ մը ուրացան զինք՝ չհասկնալով անոր պայքարի եղանակը։ Արդարեւ, դաւաճանութիւն կը համարէին անոնք Մազարիքի քաղաքականութիւնը, որ կը նախընտրէր մտաւորական պայքարը քան յեղափոխական շարժումը։ Մազարիք եւս կը սիրէր կռիւը, բայց գիտակցութեան ճակատամարտը, իմացական ուժերու բախումը, այնպէս որ հրաժարեցաւ երեսփոխանութենէ եւ մտաւ հրապարակագրութեան մէջ՝ սքանչելի բանավէճերու ծնունդ տալով։

Այսպէս Մազարիք կը պատրաստէր իր ժողովուրդին իմացական ուժերու, ազգային գիտակցութեան աճումը, առով թումբ կանգնելու համար թշնամի եւ տիրապետող ազգին՝ Աւստրիացիներու ձուլման քաղաքականութեան դէմ։

Ընդհ. պատերազմին սկսաւ նոր ոդիսական մը,— երկրէ երկիր թափառական՝ քարոզչութեան ելած էր։ 1918ին, գարնան, կը կտրէ կ՚անցնի Ռուսիան, Սիպերիան, եւ Ճափոնի վրայով՝ կը մտնէ Ամերիկա։ Շիքակոյի մէջ 200,000 Չեխեր ծափերով կ՚ողջունեն զինք։ Կը հնչեն Զինադադարի փողերը, եւ Մազարիք, ամբողջ Եւրոպայի հիացիկ արտայայտութիւնները վայելելով, մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք շրջելով կը վերադառնայ իր երկիրը։ Ան արդէն կը կոչուի «Չեխ ժողովուրդին հայրը», «Չեխիոյ հայրը»։ Փառքի այս շրջանին էր, որ Պէրնըրտ Շօ կ՚ըսէր. «Երբ կազմուին Եւրոպայի Միացեալ - Նահանգները, միայն Մազարիքն է որ կրնայ նախագահութեան կոչուիլ»։

Փառքի այս երջանկութեան մէջ Մազարիք ունեցաւ նաեւ խորունկ ցաւի պահեր,— իր աղջիկներէն զաւակը մեռաւ, յետոյ կինը, որ այնքան նըպաստած էր իր յաջողութիւններուն եւ վերելքին։

Մազարիք հիմնած է «իրապաշտ կուսակցութիւնը» եւ բազմաթիւ թերթեր։ Բայց իր արժէքաւոր գործերէն պէտք է յիշել հետեւեալ ուսումնասիրութիւնները. — Փասքալ (1883), Չեխական հարցը (1885), Ընկերային հարցը (1898), Ռուսիա եւ Եւրոպա (1919—1921), Նոր Եւրոպան (1920), Ժողովրդապետութեան հարցերը (1924), Ցուշեր եւ մտածումներ (1925), Համաշխարհային յեղափոխութիւնը (1925)։

Երկու անգամ նախագահ ընտրուեցաւ Չեխիոյ հանրապետութեան։ Վերջին անգամ հրաժարելէն ետքը իրեն յաջորդեց Պէնէշ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԷ ԱՌԱՋ ՃԱՄԲԱՅ

— . —

ՃՈՒՀՈՒՐԻԷԹԻ քրոնիկագիրը կը գրէ վերեւի խորագրով.—

Երէկ, թերթերէն մին կը հաղորդէր թէ որոշուած է միջոցներ ձեռք առնել՝ աւելի արագ հասցնելու համար տարրեր որոնք կարենան մոթէօններ գործածել։ Ներքին գործավարութիւնը կուսակալներուն կարգ մը հրամաններ է տուած՝ մեծ թիւով մեքենագէտներ, ինքնաշարժի վարիչներ եւ արհեստագիտական ծանօթութիւններ ունեցող մոթէօրի բանուորներ հասցնելու մասին, որպէսզի բանակը կարենայ անոնցմէ օգտուիլ։

Հալքէվիներուն մէջ ձրի դասընթացքներ պիտի բացուին՝ ժողովուրդին մոթէօրի մասին ծանօթութիւններ տալու եւ սէր արթնցնելու համար, ցուցահանդէսներ պիտի կազմակերպուին եւ ընդհանուր շահագրգռութիւն մը պիտի ստեղծուի։ Դարը մեքենայի դարն է։ Մեքենան քաղաքակրթութեան մը խորհրդանշանն է եղած։ Մեքենան հոգին է նաեւ ազգային պաշտպանութեան։ Ան է որ օդանաւերը շարժման մէջ կը դնէ, հրասայլերը կը քալեցնէ, ծանր հրետանին կը շարժէ եւայլն։ Այս ընթացքով՝ վաղուան պատերազմը մեքենայի պատերազմ մը պիտի ըլլայ, ու պիտի յաղթէ ան որ շատ մեքենայ ունի։

Ես կողմնակից եմ որ ամէն բանէ առաջ երկրին պաշտպանութեան մասին մտածուի։ Որովհետեւ, այն անկախութիւնն ու ազգային գոյութիւնը որ բանակին չի կրթնիր, վտանգուած է։

Օր մը եթէ բանակը հրաւիրուի իր պարտականութիւնը կատարելու՝ հայրենիքը փրկելու համար, հազար հազարաւոր մարդոց պէտք պիտի ըլլայ, որոնք կարենան մեքենայ գործածել։ Այսքան մեծ թիւով մեքենական բանակ մը անկարելի է սունկի նման գետնէն բուսցնել։ Ուրեմն, զգուշաւորութեամբ պէտք է դիմաւորել Ներքին գործավարութեան կարգադրութիւնը։

Միայն թէ՝ կարեւոր կէտ մը կայ։ Այն որ, մեքենան, ցամաքի վրայ, ճամբաներու պէտք ունի։ Երբ ճամբաներ չկան, մեքենական միջոցներու օգտագործումը կը սահմանափակուի։ Եւ, բնականաբար, մեքենական գիտելիքներով մարդիկ քիչ կը հասնին։ Այնպէս որ, բանակին մեքենաշարժ մասը օգտագործելու համար հարկ է ճամբաներ շինել, որպէսզի կարելի ըլլայ մեքենայի գիտելիքներ ունեցող մարդիկ հասցնել։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄՇԱԿԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Պոլսոյ մէջ մեռած է կրթական վաստակաւոր մը, պ. Արամ Նիկողոսեան։

1887ին շրջանաւարտ ըլլալով Պէրպէրեան վարժարանէն, Պ. Ա. Նիկողոսեան անմիջապէս կը նետուէր ուսուցչական ասպարէզը, ուր ամբողջ կէս դար աշխատեցաւ ու տքնեցաւ։ Տարիներով փոխ տնօրէնի պաշտօն վարած է Պէրպէրեանի մէջ, ապա տնօրէն Առափաղարի Կեդրոնական վարժարանը (1914ին)։ Ցետոյ Պոլիս վերադարձին, իր սեփական վարժարանը ունեցաւ «Արամեան Կրթարան» (Սկիւտար Պաղլար Պաշը) որ տուաւ խումբ մը շրջանաւարտներ։

Եղած է Շիշլիի Գարակէօզեան որբանոցի տնօրէն, ու տարիներով պաշտօնավարած է նաեւ Պէզազեան Լիսէի եւ Կեդրոնականի մէջ։

Պէրպէրեանի օրերէն սկսեալ մինչեւ իր վերջին օրերը, ոչ միայն մարզանքի սիրահար մըն էր այլ հաւատաւոր քարոզողն ու ներշնչողը։ Սկաուտական շարժման առաջին վարիչներէն եղած է։

⁂ Իսկ Պուքրէշի մէջ մեռած է Պ. Լեւոն Շամթեան, մամուլի աշխատաւոր մը, որ երբեմն չաբաթաթերթ մըն ալ կը հրատարակէր Պոլսոյ մէջ։

ՊՂՏՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՂԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

— . —

Արաբական թերթերը կը գրեն.—

Ճիլլի գիւղին մէջ, կարգ մը արաբ երիտասարդներ յարձակման ենթարկուեցան։ Առոր վրայ Սուէտիոյ արաբ գիւղացիները բողոքի ցոյցեր ըրին եւ իրենց դժգոհութիւնը տեղեկացուցին կառավարութեան։ Երկու օր գոց մնաց Սուէտիան։ Նոյնիսկ գինեալ յարձակում մը գործելու սպառնալիքներ ըրին անոնք, սակայն, շնորհիւ կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն, առաջքը առնուեցաւ ծանր դէպքերուն։

Ֆրանսական ուժերու հրամանատար հազարապետ Վիլ, հարիւրի մօտ զինուորներով ճէպի հասաւ եւ գիւղը պաշարելէ վերջ, ձերբակալեց յարձակող Թուրքերը։

Սանճաք օդափոխութեան եկող Փըրանսացի ընտանիքներ հրաման ստացան, մինչեւ երկու շաբաթ, հեռանալու այդ շրջաններէն։ Պիթիաս, Քէսապ եւ Սուուք-Օլուք գիւղաքնացութեան գացող Ֆրանսացիներէն ոմանք սկսան վերադառնալ, խոր յուզում եւ մտահոգութիւն պատճառելով Սանճաքի բնակչութեան։

Թուրք հիւպատոսը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սանճաքի Թուրք երեսփոխաններ պ. պ. Աապլի եւ Մուսթաֆա Գուսէյրի հետ։ Կ՚ըսուի թէ հիւպատոսը յաջողած է անոնց միացումը Թրքական քաղաքականութեան, միայն թէ, առժամապէս անոնք պիտի կրնան փէս գործածել։

Երկու Թուրք երեսփոխաններու այս հոգեփոխութիւնը զարմանք չըպատճառեց, որովհետեւ կը սպասուէր արդէն այս արդիւնքին։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

ԽՄԲ.— Այս պատմութեան աղբիւրն է թուրքերէն «Հապէր» թերթը։ Կը հրատարակենք իբրեւ նիւթ պատմութեան համար։

Պերլինի Հինտէնպուրկ փողոցին մէջ, թրքական դեսպանատան քարտուղարներէն Զիա պէյի կողմէ վարձուած թիւ 4 բնակարանի վարի յարկաբաժինին մէջ կը բնակէր Թալաաթ փաշան։

Կահաւորուած այդ յարկաբաժինը բաւական ընդարձակ էր։ Դուրսի դըրան մուտքին աջեւ փոքրիկ սրահ մը կար, որուն աջ կողմը երկու մեծ եւ մէկ փոքր սենեակներ կը բացուէին։ Իսկ ձախ կողմը կը գտնուէր ուրիշ փոքրիկ սենեակ մը։ Թալաաթ փաշան աջ կողմի փոքրիկ սրահը գրասենեակի վերածած էր. միւս սենեակներէն մէկը հիւրանոցի եւ երկրորդը ճաշասենեակի։

Պերլին գալէն ի վեր «Սայ» կեղծանունով այդ յարկաբաժնին մէջ ապրող Թալաաթ փաշայէն զատ, միեւնոյն բնակարանի մէջ կը բնակէր նաեւ Իթթիհատ Թէրաքքը կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան անդամներէն Բըսուհի պէյ։ Սպասուհի մը տան բոլոր գործերը կը վարէր եւ կերակուր կը պատրաստէր։

Թալաաթ փաշա առաջին անգամ Պերլին եկած օրերուն, արուարձաններէն մէկուն մէջ գտնուող սանաթորիոմի մը մէջ կը բնակէր. սակայն իր ընկերները տեսնելու համար յաճախ քաղաք իջնելու յոգնութենէն ձանձրացած ըլլալով, հաստատուած էր Հինտէնպուրկ փողոցի այդ բնակարանը։

Ամէն առաւօտ Թալաթ փաշա փողոց կ՚ելլէր, պտոյտ մը կը կատարէր եւ կը հանդիպէր Տօքթ. Նազըմի կողմէ վարձուած մօտակայ գրասենեակը, ուրկէ ստանալէ վերջ իր օրական տեղեկագիրը, տուն կը վերադառնար։ Այդ տեղեկագիրը կը բաղկանար տեղական թերթերու մէջ հրատարակուած լուրերու ամփոփումներէն եւ մասնաւորաբար Թուրքիոյ շուրջ լոյս տեսնող լուրերէն։

Անձրեւոտ օր մըն էր։ Թալաթ փաշա այդպիսի պտոյտ մը նոր վերադարձած էր իր տունը։ Իր թրջած հովանոցն ու վերարկուն սպասուհիին յանձնելէ վերջ, աշխատանքի սենեակը մտած էր։ Բըսուհի պէյ այդ միջոցին հոն կը նստէր։ Թալաթ փաշան տեսնելուն պէս ան ոտքի ելաւ եւ ըսաւ.

— Փաշաս, այսօր կ՚երեւի նորէն շատ պտտեցաք։ Լաւ չէք ըներ։ Այսպէս առանձին պտտելով ձեր կեանքը վտանգի կ՚ենթարկէք։ Ձեր հետապնդուած ըլլալը ծանուցող ազդարարութեանց կարեւորութիւն չէք տար։ Դեռ երկու օր առաջ չըսուեցա՞ւ ձեզի թէ Ֆրանսական զինուորի տարազով երկու հայ յեղափոխականներ կը թափառին Պերլինի փողոցներուն մէջ։

Թալաթ փաշան Բըսուհի պէյէն բազմաթիւ անգամներ լսած էր այդ թելադրութիւնները։ Այս անգամ պատասխանեց.

— Է՛յ մարդ, դուն ալ, իմ դիրքիս ու կացութեանց մէջ գտնուող մէկը ինչպէ՞ս կրնայ զգոյշ գտնուիլ։ Իմ գործունէութեանս իբրեւ հետեւանք եթէ անել վտանգի ենթարկուիմ, պարզապէս անձնական հաշիւի մը արդիւնք պէտք է նկատել։ Ես շատոնց պատրաստուած եմ գործունէութեանս հաշիւը արիւնով վճարելու։ Եւ թէ քանիցս քեզի յայտնեցի որ եթէ մէկը որոշած է ուրիշ մը սպաննել, կուգայ ու կը զարնէ։ Առոր արդիւնք ըլլալ կարելի չէ։ Որով կը խնդրեմ, այս խնդիրը ուրիշ անգամ մի բանար ինծի։

Բըսուհի պէյ ձայն չհանեց։ Թալաթ փաշան ալ պահ մը լռեց։ Քիչ վերջ Բըսուհի պէյին դառնալով ըսաւ.

— Ես այսօր գրասենեակ չկրցայ հանդիպիլ, նոր լուրեր կա՞ն։

— Օրուան տեղեկագիրը հոս ղըրկած են։ Հոն, գրասեղանին վրայ դըրուած է։

Թալաթ փաշան սկսաւ կարդալ քանի մը թուղթէ բաղկացած այդ տեղեկագիրը.—

«Թուրքիոյ դաշնակից պետութեանց կողմէ բաժանման ենթարկուելու տարաձայնութիւնները Պոլսոյ թրքութեան մէջ մեծ դայրոյթ եւ գրգռութիւն պատճառած ըլլալով, Թուրքերու եւ Եւրոպացիներու միջեւ բախումներ տեղի ունեցած են։ Թէեւ հաղորդուած էր որ Թուրքեր կողոպտած են Եւրոպացիներու պատկանող բոլոր վաճառատուները, սակայն այդ լուրերը դեռ չեն հաստատուած»։

Թալաթ փաշա տեղեկագիրի այդ մասը կարդալէն վերջ ըսաւ.

— Ահա՛ ուրիշ լուր մը, Եւրոպացիները Թուրքերու դէմ գրգռելու համար։

Բըսուհի պէյ գլխի շարժումով հաստատեց փաշային խօսքերը։ Թալաթ փաշա շարունակեց տեղեկագրին ընթերցումը.

«Պերլինէր Թակէպլաթ»ի Լահէյէն ստացած մէկ տեղեկութեան համաձայն, Անգլիա եւ Ֆրանսա հրաժարած են Թուրքիոյ բաժանման ծրագրէն, նկատի ունենալով այդ ծրագրին իսլամական աշխարհին մէջ յառաջ բերելիք հակազդեցութիւնները։ Ամերիկան ալ այդ կարծիքէն է եղեր։ Հիմա, ստորեւ յիշուած պայմաններու սահմանին մէջ համաձայնութիւն մը գոյացնելու կ՚աշխատին եղեր. — Պոլիսն ու Հայաստան Ամերիկայի հովանիին պիտի ենթարկուին, Յունաստան պիտի տիրանայ Իզմիրի եւ անոր շրջակայքին, Իտալիան՝ Անթալիոյ եւ Գոնիայի. Թագաւորի իշխանութեան տակ պիտի մնան միայն Պրուսան ու Էնկիւրին։

«Առոր հետ մէկտեղ լուծման այս ձեւը մտահոգութիւններ կ՚արթնցնէ։ Ամերիկացիի մը կողմէ «Թրիպիւն» թերթին եղած յայտարարութեան մը համաձայն, յառաջիկայ պատերազմը պիտի ըլլայ անխուսափելիօրէն սոսկալի եւ տեղի պիտի ունենայ քրիստոնեաներու եւ իսլամներու միջեւ։ Այսինքն կրօնական պատերազմ մը պիտի ըլլայ»։

(1) (Տար.)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Խաչան գիւղի Հայերը հողագուրկ միրապաներ էին պարզապէս։ Անոնց մեծ մասը տասնեակ տարիներ առաջ եկած էր Խոշապի շրջանէն եւ Վերին Հայոց Ձորէն։ Գիւղացիները բէկի համար կէսրար կը ցանէին բարեբեր արտերը, մինչ շրջանի քրտութիւնը գրեթէ ամբողջովին խաշնարածութեամբ կը զբաղէր։ Առով մէկտեղ ամբողջ Վասպուրականի մէջ չկար շրջան մը ուր սեփականատէր հայ գիւղացին ա՛յնքան բարեկեցիկ վիճակ ունենար, որքան Խաչանի հայ ժողովուրդը ունէր։ Գոհ իրենց անտեսական վիճակէն, գոհ էին եւ Հիւսէին բէկէն, որ ափին մէջ զսպուած կը պահէր զանազան քիւրտ աղաներն ու աւազակները, որոնք չէին յանդգներ Հիւսէին բէկի Հայերը նեղացնել։ Այդպէսով, Հիւսէին բէկ կը շահէր Հայերու երախտագիտութիւնը, միաժամանակ շահելով անձնապէս, որովհետեւ Հայու մը թալանուելուն մէջ ինքն ալ կորուստի ոչ բաժին մը պիտի ունենար։

Առիւծ Գեւոյի Խաչան գալը, շրջանի հայ գիւղացիութեան ջերմ ընդունելութիւնը փաստ մըն էր։ Որպէս կորիճ կռուող անոր անունը անծանօթ չէր Քիւրտերուն, որոնք աւելի քան յարգանք ունէին ընդհանրապէս յայտնի կռուողներու նկատմամբ։ Այդ պարագան չէր կրնար անտեսել Հիւսէին բէկը։ Եղածը մեծ բան մը չէր ըլլալու, ճաշ մը եւ սիրալիր քանի մը խօսքեր այդ մարդուն ալ բարեկամութիւնը շահելու համար։

Երկրորդ օրը Հիւսէին բէկը իր զօլամներէն Ֆախկին ղրկեց Գրիգորենց տունը Առիւծ Գեւոն ճաշի բերելու համար։ Այս հրաւէրը պատճառ դարձաւ որ Առիւծ Գեւոն լրջօրէն մտածէ բանկիք դիրքի մասին։ « Եթէ Հիւսէին բէկը Հայատարանցիներու բէկն է, մըտովի խորհեցաւ մեր բարեկամը, ես ալ պակաս մարդ մը չեմ, Մելիք Ասլան բէկի թոռը։ Առելճաւաղի կէսը պապուս հողերն էին, մէկ էլ որ Հիւսէին բէկի երեսի մազերու թուին չափ կռիւներու մէջ մտած եղած եմ։ Պարապ տեղը չէ որ ինծի Առիւծ Գեւո կ՚ըսեն։ »

Առանց հրաւիրելու Ֆախկին որ նստի, եւ ճամբեց զայն, յայտնելով որ ժամ մը վերջ բէկի մօտ պիտի ըլլի։ Երբ բէկի ծառան քիչ մը զարմացած դուրս ելաւ սաքուէն, Առիւծ Գեւոն Թոփալ Սատանային նայելով քթի տակէն խնդաց, աչքը թարթելով։

— Տօ, քամբախտ, էդ նաղդ ի՞նչ օյին է,— բարկացաւ Թոփալ Սատանան,— կարծես բէկ մըն ալ դուն եղնիս։

— Ցորի՞չեմ. տօ Թոփալ, դուն տաղ ըրէ, քեզի խելք որ եղնէ՛ր... Թոխր թօնրատուն ձէն տուր էն երկու Վանեցիներաց, թո՛ղ կուշտս գան։

— Որ ի՞նչ։

— Որ ի՞նչ։

— Տօ թոխր կ՚ըսեմ ք... մեռելի տղայ, մեղա՛յ, մեղա՛յ, քիչ մնաց քուֆըր պիտի էնէր բերնէս։

Երբ Թոփալ Սատանան վերադարձաւ երկու Վանեցի երիտասարդներու հետ, որոնք Պայազիտ երթալու առեն կանգ առած էին Խաչան, Առիւծ Գեւոն բացատրեց անոնց որ երեքով իրեն հետ պիտի երթան Հիւսէին բէկի մօտ, երեքը որպէս իր թիկնապահները։

— Քաղքեցի ջոջ աղաներ,— յոնքերը կիտելով սպառնաց անոնց Առիւծ Գեւոն,— մէկ քանի քայլ ետեւօք կը քալէք, չխօսաք, չծիծղաք, վալլահ ձեր հոգին կը հանեմ։ Հա՛ ձեր տատնոցները ալէնի աշկարայ կախեցէք։

Այս կարգադրութիւնը ընելէ վերջ, երբ Առիւծ Գեւոն Գրիգորենց տունէն դուրս եկաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի Հիւսէին բէկի տունը, Թոփալ Սատանան եւ երկու վանեցի երիտասարդները պատկառոտ հեռաւորութիւն մը պահելով հետեւեցան անոր։

Առիւծ Գեւոն, ծանր քալուածքով որ արժանապատիւ շուք մը կուտայ մարդու, հասաւ բէկի տունը։ Ճիշդ ան է որ ներս պիտի մտնէր Հիւսէին բէկի սենեակը, երբ Խատիճէն՝ Ալիի ձեռքէն բռնած դուրս եկաւ։ Խատիճէի, բայց մանաւանդ փոքր Ալիի անակընկալ հանդիպումը վայրկեան մը շփոթեցուց մեր բարեկամը։ Ալ ի՞նչ օրուայ Առիւծ Գեւոն էր որ ինքզինք կորսնցնէր, քայլ մը քաշուելով ճամբայ տուաւ, որ անցնին մայրն ու տղան ու ապա պեխերը յարդարելով, աղայավայել ծանրութեամբ հազաց ու սենեակի դռնէն ներս մտաւ։

Առիւծ Գեւոյի տպաւորիչ արտաքինը, խիստ դէմքը, մանաւանդ աչքերն ու երկար պեխերը, երեք թիկնապահներով գալը, անոր համարձակ կեցուածքը, առինք բոլորը մէկտեղ ստիպեցին Հիւսէին բէկին ոտքի բարձրանալով ընդունելու հիւրը։ Թոփալ Սատանան երկու ընկերներով մուտքի մօտ կանգնած մնացին։

— Սէր սէրան, սէր չավան — դիմաւորեց Հիւսէին բէկը, իր կշտին նստեցնելով Առիւծ Գեւոն։

Սովորական խօսակցութիւն մը ծայր տուաւ երկուքին միջեւ։ Քիւրտ կէճաները, անընդհատ ներս ու դուրս ելլելով թաւ գորգի վրայ փռեցին նաչխուն սփռոց մը, եւ մեծ ու փոքր պըղինձէ թասերով ճոխ սեղան մը յարդարեցին։

Իր պատկերաւոր խօսակցութեամբ, արժանիքը գիտցող մարդու ծանր կեցուածքով, Առիւծ Գեւոն խորունկ տըպաւորութիւն ձգեց Հիւսէին բէկի վըրայ։ Վերջինս անոր հետ, թէեւ ակամայ, կը վարուէր ճիշդ այնպէս, ինչպէս պիտի ընդունէր իրեն առտիճանին հաւասար քիւրտ բէկ մը։ Հիւսէին բէկի գնահատութիւնը աւելի եւս բարձրացաւ երբ ճաշը լրացնելէ վերջ տունէն դուրս ելան։

Հասարակ Քիւրտը թէ մեծազօր բէկը, ամէն բանէ առաջ զէնքի մարդ է։ Զէնքն է անոր հաւատարիմ ընկերը, պաշտպանը, ապրելու միջոցը, ինչպէս հայ գիւղացիին համար հողը, գութանը, եզները։ Քիւրտին համար նախ զէնքը, յետոյ ձին, յետոյ կինը։ Քիւրտի զբօսանքը գերազանցօրէն կապուած է նշանառութեան եւ ձիարշաւի հետ։ Առոնք քիւրտի համար զուարճութիւններ ըլլալով մէկտեղ, հրահանգիչ վարժութիւններ կը համարուին, կեանքի դպրոց մը, ապագայ կռիւներու համար վարժուելու, սովրելու՝ ինչ որ փորձառուները գիտեն։ Երբ Հիւսէին բէկն ու Առիւծ Գեւոն դուրս եկան շրջապատուած հետեւորդներով, բէկի զօլամները սկսան նշանառութեան փորձեր ընել, բաց դաշտի մէջ ինկած բաւական մեծ կոճղի մը նշան բռնելով։ Հեռուհետէ աւելի վարպետները մէջտեղ ելան։ Կոճղի վրայ փոքր տուփ մը դնելով սկսան կրակել։ Զօլամներէն շատեր կրցան տուփը վար բերել կոճղի վրայէն։ Հիւսէին բէկը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր այդ փորձերուն։ Ձեռքի հրացանը երկարելով Առիւծ Գեւոյին ըսաւ.

— Առիւծ Գեւօ, զքու համբաւ լսած էինք, հիմա մեր աչքերով տեսնանք։ Հեղ մըն ալ դու փորձէ։

Առիւծ Գեւոն չորս դին նայելով, բակի մոխրակոյտի վրայ ջարդուած սափորի տակ մը գտաւ, ու վանեցի երիտասարդներէն մէկուն տալով հըրամայեց որ տանի եւ կոճղէն յիսուն քայլ ալ հեռուն բարձրութեան վրայ դնէ սափորի կլոր տակը։

— Տօ՛, նայէ որ ճակատը մեր կողմը դարձած լինի, — գոռաց երիտասարդի ետեւէն Առիւծ Գեւոն, ու դառնալով զօլամներուն ըսաւ.— տէ, հիմա ձեր մարիֆաթ ցուցնելու ժամանակ է, ո՛վ որ զարկաւ նշանին՝ էս դանջալս էնոր կուտամ. Տիարպէքիրի գործ է, խաս չալիկէ շինուած։

Նախ Քիւրտերէն ոչ ոք ուզեց փորձել։ Սափորի տակը հազիւ կ՚երեւար ու մարդիկ չէին ուզեր իրենց համբաւին հետ խաղալ այդքան հանդիպումներու առջեւ, երբ վստահ չէին որ հաւանականութիւն մը կար խփելու։ Զօլամները հրմշտկելով իրար առաջ կը հրէին, քրտական սովորութեամբ, բարձրաձայն պոռալով, կարծես հրաման կուտ մը տեղի կ՚ունենար անոնց մէջ։

(Տար.) ՄԱԼԽԱՍ

Չեխոսլովաքիոյ «Հայրիկ»ին մահը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, երկու օր առաջ վերջ, իր մահկանացուն կնքեց Պ. Մազարիք, Չեխոսլովաքիոյ «Ազատարար նախագահը» կամ « Հայրիկը » :

Այսօր Գ. էջին մէջ հրատարակած ենք ամփոփ տեղեկութիւններ՝ իր գործունէութեան մասին: Հանգուցեալը կը համարուէր ոչ միայն Չեխոսլովաքիոյ փրկիչը, այլեւ ժամանակակից իմաստուն մը: Այնպէս որ իր մահը կ'ողբան ոչ միայն Չեխերը, այլեւ բովանդակ մարդկութիւնը :

Մազարիք 70 տարեկանին լրացուցած էր իր գործը, բայց փոխանակ առպարէզէն քաշուելու, մնաց հանրապետութեան նախագահ մինչեւ 1935, երբ քաշուեցաւ Լանիի գիւղը, զոր իրեն նուիրած էր երախտագէտ ժողովուրդը, 40,000 տոլար տարեթոշակով: Մինչեւ վերջը պահած էր իր ֆիզիքական եւ մտաւոր ուժերը: Շատ կը սիրէր բացօթեայ մարզանքը եւ վարժ ձիավար էր :

Աշխարհի բոլոր մասերէն ցաւակցութեան հեռագիրներ կը տեղանփրակա:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի սեպտեմբեր 21ին: Փարիզի քաղաքապետութեան պիտի առաջարկուի քաղաքին փողոցներէն մէկը կոչել Մազարիք :

>>>> • <<<<

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ սկսան Նորմանտիոյ մէջ: Գործողութեանց կը հետեւի նաեւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Պ. Տալատիէ: Շատ մը ռազմագիտական նորութիւններ պիտի փորձուին այս առթիւ :

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է, որուն համաձայն Ղազի Թագաւորը գահընկէց ընելով, հանրապետութիւն պիտի հաստատուէր... քրտական դիկտատուրայով: Կ'ըսուի թէ շատ մը վտանգաւոր թուղթեր գտնուած են վերջերս սպաննուած դիկտատորին՝ Պէքիր Սըտքը պէյի բնակարանին մէջ: Հանրապետութիւնը պիտի հռչակուէր Գերմանիոյ աջակցութեամբ: Ձերբակալուած ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի նախկին վարչապետ մը :

ՉԻՆԵԻ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը ծաւալի օրէ օր: Վերջին լուրերու համաձայն, Չինացիները կը նահանջեն ճափոնական յառաջխաղացութեան եւ անընդհատ ռմբակոծութեան հետեւանքով :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Քուիպիշեւի մէջ մահուան դատապարտուեցան եօթը ամբաստանեալներ, իբրեւ հակայեղափոխական: Ուրիշ 13 հոգի ալ, որոնց երկուքը կիներ, դատապարտուեցան բանտարկութեան: « Փրավտա» կը շարունակէ ճաղկել զանազան հանրապետութեանց վարիչները, իբրեւ հակայեղափոխական կամ խափանարար: Նոր պաշտօնանկութիւններ տեղի ունեցան Քըրկըզներու հանրապետութեան մէջ :

500,000 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ Թափոր մը կազմեցին Մոսկուայի մէջ, Լէնինի դամբարանին առջեւ, նախագահութեամբ Սթալինի, բուռն ցոյցեր կատարելով Իտալիոյ դէմ, ծովային ասպատակութեանց առթիւ: Խորհրդային մամուլը կը շարունակէ իր պայքարը, ծանր մեղադրանքներով :

Լողոֆէթ Եագուպեան եւ զաւակունք, Սերոբէ Եէտիգարաչեան, Այրի Տիկին Մարի Եագուպեան (Նիւ Եորք), Լեւոն Ճամուղեան (Մանչեսթըր), Տէր եւ Տիկին Հայկ Ճամուղեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճամուղեան եւ զաւակունք (Միլան), Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Պախթիարեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Միհրան Պախթիարեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Այրի Տիկին Հնազանդ Եաղըճեան (Ռումանիա), Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Եաղըճեան, Վահան, Օննիկ, Եդուարդ Եաղըճեան (Ռումանիա), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ժամկոչեան (Նիւ Եորք), ինչպէս նաեւ Փանոսեան, Լորտիկեան, Պէրպէրեան, Թէլլիեան ընտանիքները եւ համայն ազգականներ եւ բարեկամներ կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ԼՈՂՈՖԷԹ ԵԱԳՈՒՊԵԱՆԻ

իրենց ամուսնոյն, քրոջ եւ ազգականին, որ կնքեց իր մահկանացուն 47 տարեկան հասակին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ սեպտեմբեր 17, ժամը 2.30ին Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին,

IVERNA GARDENS. London W. 8:

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴԵՐՁԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲԱՆՈՒՈՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ Միութիւնը կը խնդրէ ծանուցանել թէ հետեւեալ ժողովները պիտի գումարուին, 10 առ հարիւր յաւելում պահանջելու համար.—

Կիրակի, 19 Սեպտեմբեր առաւօտ ժամը 9.30ին Bar Tabac, Պոմոնի մէջ:

Երկուշաբթի, 20 Սեպտեմբեր ժամը 18ին Bar Tabac St. Jérome.

Կիրակի 26 Սեպտեմբեր ժամը 9.30ին Salle des Dominicaines, 50, Rue des Dominicaines.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Ժամացոյցի եւ ոսկերչութեան վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ օրացոյցը ճոխ բովանդակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ:

Ապսպրանքի համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝
N. Gagossian, 40, Rue Nationale, Marseille (France):

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Սթանօզի Հայրենակց. Միութեան կողմէ, ի պատիւ Սթանօզցի հայ գինուորցուներու:

18 Սեպտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8—12

Պ. Զ. Միրզաեանի սրահարանը, 49 Րիւ տը լա Տէֆանս:

Կը նուագէ Գեղ-ապետ Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Արեւելեան նուագ.

ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, գործազուրկներու եւ փոքրիկներու 3 ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Ծափրիչներու Միութեան կողմէ
ի նպաստ Սափրիչներու Հանգստեան Տան (Maison de Retrait)
19 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր
Salons Marignyի սրահներուն մէջ, 26 Cours Marigny
Մէթրօ Château Vincennes

Ներկայ կ'ըլլան՝ Սափրիչներու Սէնտիքայի Նախագահը եւ վարչութեան անդամները. Սափրիչներու Հանգստեան Տան Ցանձնախումբի նախագահը՝ M. Mornot:

Կը մասնակցին սափրիչներու թատերական խումբը, ղեկավարութեամբ M. Mafiaի, եւ Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ M. Jacometի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
կանանց մազերու վերջին նորաձեւութեանց ցուցադրութիւն,
երգ, պար եւլն.: Ճոխ պիւֆէ:
Մուտք՝ այրերու 8 ֆրանք, կիներու 6 ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Լիոնի Աղքատախնամին կողմէ

18 Սեպտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 202 Rue Boileau ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ մէջ:

Փոքրիկներու կողմէ մասնաւոր պարեր, երգ, արտասանութիւն եւլն.:

ՄՈՒՏՔԸ ՁՐԻ է

ՃԱՇԱՐԱՆ-ՍՐՃԱՐԱՆ

« ՏԱՄԱՍ «, **Palais de la Bière**

4, Traverse de Mont-de-Piété, Marseille

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ուրախութեամբ կուգամ ծանուցանելու յարգայ յաճախորդներուս եւ հասարակութեան թէ ճաշարանիս նորոգութիւնը աւարտած, ՍՐԱՀԸ ՄԵԾՑԱԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ, վերաբացուած է,

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ **BIÈRE PHENIX** ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՁԵՏԵՂՈՒԱԾ ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Գարեջուրերու հետ կուտանք ճոխ եւ զանազան աղանդերներ:

ԷՔՍՊՐԷՍ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՄԵՂ ՍՈՒՐՃ

Ճաշարանիս մէջ պիտի գտնէք ըստ առաջնոյն անթերի սպասարկութիւն, ԱՄԷՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ ՃԱՇ, ՊԱՂ ՄՍԵՂԷՆՆԵՐ, ՔԷՊԱՊՆԵՐ, անսպառ կարգով ԲԻԼԱՒ եւ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ պատրաստուած մասնագէտ խոհարարներու կողմէ:

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՑ է ՄԻՆՉԵՒ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 2Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ, ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ԾԱՆՕԹ.— ճաշի ժամերէ դուրս յաճախորդները կրնան նարտի եւ թուղթի խաղերով զուարճանալ, Միութիւններու համար կը տրամադրուի մաքուր եւ օդաւէտ ժողովասրահ եւ իրենց գոյքերուն համար առանձին պահարաններ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻ, **50, Bld. Longchamp, Marseille**

Tél.: National 13-16

“ՇԻՐԱԿ” Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անգուգական: Անմրցելի: Ամ խմբգա Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի թիւթով, Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

Etude de Mr. Bernard-Vahé

Jurisconsulte de droit Français et International Privé

159, *Rue Lafayette— Paris (Gare du Nord) Tél. Nord 68—02*

Իրաւագէտ Պէռնար վահէ պատիւ ունի իր յարգելի յաճախորդներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու այն կարեւորութեան վրայ, զոր կը ներկայացնեն վերջին իրավարտակ-օրէնքները, ի մասին վաճառականներու, արհեստաւորներու (արթիզան), ճարտարարուեստի վարիչներու, որոնք տակաւին չեն վճարած իրենց փոն տը քոմէրսը, թշուառ եւ բարեմիտ պայտատէրերու տրուած պայմանաժամին, ամէն գործի մէջ, քաղաքային թէ առեւտրական:

կարգ մը պայմանաժամեր կը լրանան 17 սեպտեմբեր 1937ին,

Շահագրգռուողները թող հաճին դիմել առանց ժամանակ կորսնցնելու, ամէն առաւօտ, ժամը 9—11, երեկոները ժամը 5—7,

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ *Montmartre*, հեռ. *Prov. 51-79*

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով: Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները: Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը: Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ: Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում: Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՔԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գալլոշներու եւն.ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն,

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> ∘ <<<<

Սառան ուղղեց նրա սխալները եւ Ջաւօն մի քանի անգամ կրկնեց իր դասը :

— Հիմայ Ջաւօն այնպէս է ասում, ինչպէս Սառան է ասում, խօսեց ինքն իրան աղջիկը: — Ճանապարհին Ջաւօն միշտ կը կրկնէ Սառայի խօսքերը, որ չը մոռանայ :

— Կարող են ուրիշները լսել, նկատեց Սառան :

— Ջաւօն այնքան անխելք չէ, Ջաւօն մաքումը կը խօսի :

Աղջիկը նայեց արեգակին, տեսաւ որ բաւական թեքել էր դէպի երեկոյեան մուտքը: Նա վերկացաւ ասելով, որ այլ եւս ուշանալ կարող չէ, որովհետեւ բաւական երկար ճանապարհ ունի գնալու մինչեւ աղայի վրանները:

— Սպասիր, Ջաւօ, ես քեզ համար մի բան բերեմ, դու լաւ աղջիկ ես :

Սառան դիմեց դէպի սենեակը: Այդ միջոցին Ստեփանիկը, որ դեռ եւս իր այծեամով էր զբաղուած, տեսնելով մենակ կանգնած աղջկան, մօտեցաւ նրան :

— Դու գնո՞ւմ ես, հարցրեց նրանից :

— Տեսնո՞ւմ ես արեւը, շուտով կը մթնի, պատասխանեց աղջիկը, ձեռքը դէպի երկինք տանելով :

— Դու մեր տունը եկար, բայց մի բան չը կերար, ասաց Ստեփանիկը :

— Ախ, Ջաւօն մոռացաւ որ քաղցած է. Ջաւօն այսօր ոչինչ չի կերել:

— Ես քեզ համար ուտելու բան կը բերեմ :

Քիւրդ աղջիկը յափշտակուելով պատանու բարեսրտութեամբ, գրկեց նրան եւ համբուրեց: Ստեփանիկը վազեց դէպի տունը եւ բերեց նրա համար լաւաշների մէջ փաթթած մեղր ու կարագ :

— Հիմայ նստիր ու կեր :

— Ջաւօն ճանապարհին ուտելով կը գնայ :

Նոյն միջոցին յայտնուեցաւ Սառան, բերելով իր հետ մի գեղեցիկ մետաքսեայ քօղ կարմիր գոյնով, որ կազմում էր քիւրդ կնոջ գլխի ամենաթանկագին զարդը: Ջաւօն տեսնելով, ուրախութիւնից մոռացաւ ամէն քաղաքավարութիւն, եւ երեխայի նման վրա պրծնելով, խլեց Սառայի ձեռքից գեղեցիկ քօղը: Նա սկսեց նոյն րոպէում նրանով փաթթել իր գեղեցիկ գլուխը, եւ որպէս հայելու մէջ նայելով, դարձաւ դէպի Սառան ու Ստեփանիկը, հարցրեց.

— Հիմայ սիրո՞ւն է Ջաւօն :

— Սիրուն է, պատասխանեցին Սառան եւ Ստեփանիկը :

— Դէ, համբուրեցէք Ջաւօին :

Սառան գրկեց եւ համբուրեց նրան:

— Դուն էլ, Ստեփանիկ :

Ստեփանիկն էլ հետեւեց Սառայի օրինակին :

— Հիմայ Ջաւօն էլ ձեզ կը համբուրէ :

Պարզամիտ քիւրդ աղջիկը իր անկեղծ համբոյրները մատուցանելէն յետոյ, ճանապարհ ընկաւ դէպի բէկի վրանները :

Ժ Բ.

Ջաւօին ճանապարհ գնելուց յետոյ, Սառան դեռ նոր զգաց քրտուհու հաղորդած տեղեկութիւնների ամենասոսկալի զարհուրանքը: Ստեփանիկը տակաւին նրա մօտ կանգնած էր, եւ ամենեւին չը գիտէր, թէ որպիսի վիճակ էր սպասում իրան: Նա իր ձեռքը երեխայի նման դրեց Սառայի ուսին եւ հարցրեց .

— Ինչո՞ւ այդ քրդի աղջիկները այդպէս անխելք են լինում :

— Նրանք անխելք չեն, զաւակս, պատասխանեց Սառան ծնողական դըթով.— միայն կրթւում են ու մեծանում են այնպէս, ինչպէս սարերում աճում են վայրենի անասունները :

— Ինչպէս իմ այծեամը, աւելացրեց Ստեփանիկը: — Այդ քանի օր է ուտեցնում եմ, խմեցնում եմ, շատ անգամ գրկում եմ, համբուրում եմ, բայց էլի չէ սիրում ինձ, երբ մօտն եմ գնում, փախչում է ինձանից :

Այդ խօսքերը ասելու միջոցին Սառան մի հայեացք ձգեց բարեսիրտ պատանու վրայ եւ նրա աչքերը լցուեցան արտասուքով: Մինչեւ այսօր նա այնպէս քննական աչքով դեռ չէր նայել այդ նազելի դէմքի վրայ, այդ քնքուշ կազմուածքի վրայ, որ ներկայացնում էր մանկութեան բոլոր գեղեցկութիւնները: Նա երեւը շուռ տուեց եւ սրբեց արտասուքը, որ պատանին չը նկատէ :

Բայց պատանին դեռ հետաքրքրւում էր քիւրդ աղջկանով :

— Նա քաղցած էր, Սառա, ասում էր, որ այսօր ոչինչ չէ կերել. ես մի կտոր հաց տուեցի մեղրի ու կարագի հետ, խնդրեցի, որ այստեղ նստէ եւ ուտէ: Բայց նա վեր առեց հացը, տեսայ, ճանապարհին ուտելով գնում էր, երեւի շտապում էր, Սառա, այդպէս չէ՞:

— Շտապում էր, նա շատ հեռու պիտի գնայ :

— Մինչեւ ո՞րտեղ :

— Մինչեւ կապոյտ սարերը :

— Հիմայ խո կը մթնի, ի՞նչպէս պիտի անցկենայ այնքան լեռներ, այն էլ ոտով, մենակ, առանց ընկերի ...

— Սառա, ի՞նչպէս չէ վախենում նա:

— Չէ վախենում. նրանք այդպէս սովորել են, գայլը ձագը ի՞նչ բանից պիտի վախենայ...

Այդ միջոցին կանչեցին Սառային եւ նրանց խօսակցութիւնը ընդհատուեցաւ :

Խեղճ կինը ամբողջ օրը անցկացրեց դառն մտատանջութիւնների մէջ: Նա սրբած կամ ուշքումխաքը ցրուած մարդու նման, չը գիտէր թէ ինչ էր անում. իր ուզած իրեղէնը վեր առնելու տեղ մի ուրիշ բան էր վեր առնում, իր կամեցած կողմը գնալու փոխարէն՝ մի այլ տեղ էր գնում. անդադար հոգոց էր հանում նա: Ամբողջ օրը անցկացրեց տենդային անհանգստութեան մէջ: Մօրից որբ մնալով Ստեփանիկը, նրա սիրելին էր, նրա կուրծքի վրայ եւ նրա ձեռքի տակ էր մեծացել:

Այժմ սպառնում էր նրան մի ցաւալի վիճակ: Ո՞վ գիտէր, ինչպէս յայտնէր այն բոլորը, ինչ որ լսեց այսօր քիւրդ աղախնից : Նա գիտէր եւ համոզուած էր, որ Ստեփանիկի ծերունի հայրը լսելով բէկի դիտաւորութիւնները, չը պիտի կարողանայ դիմանալ այդ ցաւին :

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 17 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3527

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԸՄԲՌՆԵՆՔ «ԱԶԳ. ՄԻԱՑԵԱԼ»Ը

»»»» o ««««

Առաջադրելով «Ազգային Միացեալ Ճակատ», մեր կուսակցութիւնը միամտութիւնը չունի հրաշքներ ակնկալելու :

Բոլորս ալ գիտենք թէ ի՛նչ ծանր, յաճախ անյաղթելի խոչընդոտներ կը ցցուին մեր առջեւ, այստեղ եւ այլուր :

Կան կոչկոռ կապած նախապաշարումներ, կարծրացած վէրքեր ու կիրքեր, ինչպէս եւ չկամութիւններ, որոնք չեն կրնար չքանալ - հարթուիլ մէկ օրէն միւսը :

Այդ իսկ պատճառով, Հ. Յ. Դ. 13րդ Ընդհ. Ժողովը կը շեշտէր, իր յայտարարութեան մէջ.

— «Այս գերագոյն առաջադրութեամբ, կուսակցութիւնը պիտի փորձէ իր կարելին, հոգեբանական պատրաստութիւնը դիւրացնելու եւ ճամբան հարթելու համար» :

Արդ, ի՞նչ կը նշանակէ «Ազգային միացեալ ճակատ», ներկայ պարագաներուն մէջ :

Յաղթակալ պիտի ըլլար այս առթիւ նորէն քրքրել հին ու նոր վէրքեր: Կամ խրիլ ակադեմական տեսութեանց մէջ :

Քանի մը օր առաջ, հարցը մէջտեղ դրած ատեն, բացատրեցինք թէ ամէն բանէ վեր՝ ինքնապաշտպանութեան հոգն է որ կը ճնշէ մեր վրայ: Իսկ այդ հոգը աւելի ծանրացած է եւ հետզհետէ անտանելի կը դառնայ, իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան բազմազան բարդութեանց :

Ուր որ ալ գտնուինք, անկարելի պիտի ըլլայ մեր պատեանին մէջ ամփոփուիլ եւ սաղմոս երգել: Նոյնիսկ սահմանափակ դէպքեր, այս կամ այն երկրին մէջ պատահած ընկերային եւ քաղաքական ցնցումներ կրնան ազդել մեր կացութեան վրայ: Ուղղակի կամ անուղղակի :

Իսկ աւելի ծանր եւ ծաւալուն դէպքերու պարագային, աւելորդ է բացատրել թէ ի՛նչ ահաւոր հարցականներ կրնան ցցուիլ մեր առջեւ :

Մենք նկատի չունինք միայն եւ միայն չարաշուք պատահականութիւններ: Կրնան բարենշան փորձութիւններ ալ ծագիլ:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, մէկ է մեր մտահոգութիւնը, — ինքնապաշտպանութիւն կամ որ եւ է պահանջի արժեցում, իրագործում՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏՈՎ :

Այսպիսի ճակատ մը ոչ թէ ազգայնականութիւն կրնայ ներշնչել, ոչ ալ որ եւ է յետաշրջական ձգտում : Երբ Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին ամէնէն լեզուանի եւ բանուկ թեւը՝ համայնավարութիւնն անգամ «ազգ»ի, «հայրենիք»ի, «ազգային շահերու» եւ նման բաներու մասին կը խօսի, սկզբնատառերն ալ գլխագիր տալով, յեղափոխական լոյսը մեր խեղճուկրակ երկրին չէ որ պիտի ծագի :

«Ազգային միացեալ ճակատ» — կը նշանակէ համախմբում բոլոր պիտանի ուժերու՝ հիմնական ծրագրի մը շուրջը, որուն մասին ալ կարելի է համաձայնիլ :

Ի՞նչպէս կարելի է հարթել ճամբան, այդ ճակատին կազմութեան համար :

Ամէն բանէ առաջ համաձայնելով երկու հիմնական կէտերու մասին.—

1. Ընդունիլ, փոխադարձաբար համոզուիլ թէ խսկապէս կը գտնուինք մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական, թերեւս ալ եղերական մէկ շրջանին մէջ, անկախ մեր կամքէն եւ բոլոր գիտելիքներէն :

2. Ընդունիլ, առանց վարկերան կանչերու, թէ առ հասարակ Ա. Միութեան եւ մասնաւորապէս Կովկասի դէպքերը կրնան մը - տանդաւոր կացութիւն ստեղծել նոյնիսկ Հայաստանի համար, որ կը կազմէ միակ խարիսխը մեր բոլոր տենչերուն ու ծրագիրներուն :

Կրնայինք, տակաւին, յիշել յատկապէս Հայկական Արտասահմանի կազմակերպութեան, ինքնապաշտպանութեան պարագան :

Բայց կը կարծենք թէ առաջին երկու հիմնական կէտերուն մէջ կամփոփուի նաեւ այս հոգը: Կացութեան ճիշդ պատկերը վերլուծելէ, գալիք հեռանկարը մօտաւորապէս նախատեսելէ վերջ, դիւրին է ամբողջացնել բուն ծրագիրը :

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, զանազան հոսանքներ միեւնոյն բաները կ'ըսեն տարբեր եղանակներով, ատենէ մը ի վեր:

Օրինակ, ռամկավարները այլ եւս վարդագեղ երազներ չեն հիւսեր Հայաստանի ապահովութեան կամ բոլշեւիկներու ամենազօրութեան մասին, ինչպէս առաջ :

Արդէն իսկ խմորուած, կազմուած է հոսանք մը, որ ահազանգ կը հնչեցնէ, խորապէս ազդուելով քաղաքական կացութենէն եւ վերջին դէպքերէն :

Միւս կողմէ, գաղութներու այլասերման ահաւոր պատկերը, զանազան երկիրներու թէու ազգայնականութեան արշաւը եւ մասնաւորապէս փոքրամասնութեանց դպրոցներուն դէմ սարքուած կաշկանդումները քարերն անգամ լեզու հանած են:

Դեռ կան ուրիշ հոգեր,— ինչպէս պարտաւորիչ զինուորութիւնը կամ աշխատանքի հրապարակին դժուարութիւնները, որոնք միայն այս կամ այն գաղութին բաժինը չեն կազմեր :

Աննախընթաց եւ դեռ աննախատեսելի կացութեան մը այս թնճուկին մը երեսները բաւական չե՞ն լրջութեան եւ պարզութեան, հաւաքական գործունէութեան մղելու բոլոր անոնք որ կը հաւատան այս ժողովուրդի ճակատագրին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Վարչապետին ծանրակշիռ յայտարարութիւնները

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԱԾ Է, ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ — ԱՆՑԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՍԱՀՄԱՆԱԿԻՑ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ — ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻ ՆՇԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԴՐՈՇՄՈՒԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՎՐԱՅ — «ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՏԵԱՆԸ» ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Կառավարութիւնը արդէն իսկ որոշած է նոր միջոցներ ձեռք առնել օտարականներու հսկողութեան համար, իբրեւ հետեւանք էթուալի դէպքին, որ տակաւին չէ լուսաբանուած :

Վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ այս առթիւ, պատասխանելով մամուլի ներկայացուցիչներուն .

— «Էթուալի դէպքին քննութիւնը կը շարունակուի փութով պնդութեամբ: Կրնաք վստահ ըլլալ թէ ոստիկանութիւնը զանց պիտի չառնէ որ եւ է ջանք՝ երեւան հանելու եւ պատժելու համար յանցաւորները: Ինչ կը վերաբերի կառավարութեան, ան չի կրնար գոհանալ իրեն ինկած պարտականութեան այս սահմանափակ մասով: Ինչպէս ըսած եմ արդէն, այս կարգի մահափորձերը մտածել կուտան եւ մասնաւորապէս իմ ուշադրութիւնս գրաւած է այն դժուարութիւնը որուն կը հանդիպինք, հետեւելու համար արտասահմանէն եկած՝ կարգ մը քաղաքական շարժումներու :

Ներկայիս Ֆրանսա ապաստան կուտայ քանի մը միլիոն օտարականներու: Անշուշտ անոնց մեծ մասը, որ հարկադրուած են իրենց երկրէն հեռանալ քաղաքական պատճառներով կամ աշխատանք ճարելու համար, կատարելապէս պատուաւոր են: Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ իր վեհանձնութեան եւ ազատականութեան աւանդութեանց, ապաստան ընծայելով անոնց, թոյլ տալով որ վերակազմեն իրենց բոյնը իր հողին վրայ :

Դժբախտաբար, կան ուրիշներ, չափէն աւելի բազմաթիւ, որոնք մեր հողին վրայ անձնատուր կ'ըլլան քաղաքական արարքներու կամ ոչ - ցանկալի ընթացքի մէջ կը գտնուին: Անկարելի է առանց հսկողութեան ձգել զանոնք: Ատենէ մը ի վեր բռնութիւնները բազմապատկուած են մեր հողին վրայ, — ռումբեր դրուեցան կառախումբերու, օդակայաններու կամ կայարաններու մէջ, ոճիրներ գործուեցան օտարականներու դէմ եւ անպատիժ մնացին: Ուրեմն անհրաժեշտ է զգալապէս փոփոխել մեր քաղաքականութիւնը՝ անբաղձալի օտարականներու հսկողութեան մասին: Ներքին նախարարը, ինծի հետ խորհրդակցելէ վերջ, յանձն առաւ ուսումնասիրել եւ սախպողաբար կազմել նոր օրէնք մը: Ներկայ կարգուսարքը, որ կամայական է եւ հետեւաբար երբեմն չափազանց խիստ՝ պատուաւոր օտարականներու հանդէպ, իրական այնպիսի անտարբերութիւն մը կը ներկայացնէ որ բուն անբաղձալիները դիւրաւ միջոցը կը գտնեն խուսափելու որ եւ է լուրջ հսկողութենէ: Ուստի կառավարութիւնը որոշած է ճշմարիտ կազմական կանոնագիր մը հաստատել օտարականներու համար, լուրջ երաշխաւորութիւններ ընծայելով անոնց որոնք իրաւունք ստացած ըլլալով կանոնաւորապէս աշխատելու Ֆրանսայի մէջ, ստուգապէս պիտի վայելեն մեր քաղաքակրթութեան, եւ միեւնոյն ատեն խիստ հսկողութեան մը ենթարկելով անոնք որ արժանի չեն մեր հիւրընկալութեան եւ կամ կ'օգտուին այդ հիւրընկալութենէն, թշնամական խաղեր սարքելու համար մեր երկրին կամ վարչական կարգուսարքին դէմ :

Համախորհուրդ՝ ինծի հետ, ներքին նախարարը կազմած է իրաւագէտներու յանձնախումբ մը, որուն նախագահը պիտի ըլլայ ինք եւ որ պիտի բաղկանայ վարչապետութեան, դատական, ներքին, արտաքին գործերու եւ աշխատանքի նախարարութեանց ներկայացուցիչներէն: Այս յանձնախումբը ամենակարճ ժամանակի մը մէջ պիտի խմբագրէ անհրաժեշտ օրինագիծները զոր ես պիտի ներկայացնեմ կառավարութեան, որպէսզի արագօրէն կատարուի բարենորոգում մը զոր անհրաժեշտ կը գտնենք երկրին ապահովութեան համար» :

Ի՞նչ միջոցներ պիտի գործադրուին

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ արդէն իսկ որոշուած են հետեւեալ միջոցները, օտարականներու հսկողութեան համար.—

Վերահաստատել անցագիրը բոլոր երկիրներուն եւ մասնաւորապէս Զուիցերիոյ եւ Պելժիոյ նման սահմանակից երկիրներու համար, որոնց մէջէն անբաղձալիները կրնան Ֆրանսա անցնիլ :

Խստացնել Ֆրանսա բնակող օտարականներու հսկողութիւնը՝ ամէն մէկուն պարտադրելով ինքնութեան թուղթ՝ լուսանկարով եւ մատնադրոշմով : Այս անօրինութեամբ կարելի պիտի ըլլայ օտարականներու իրական մարդահամարը կատարել: Անոնք որ կը փորձեն խուսափիլ այդ պարտաւորութիւններէն կամ կեղծել իրենց ինքնութիւնը, պիտի դատուին մասնաւոր ատեանի մը առջեւ, նման անոր որ կը գործէր մեծ պատերազմի ընթացքին, «օտարականներու դատարան» անունով: Այս ատեանը միեւնոյն ատեն երաշխաւորութիւն մը պիտի կազմէ պարկեշտ օտարականներուն համար, որոնք պիտի կրնան անոր առջեւ ներկայացնել ամէն անհրաժեշտ արդարացում :

Ինչ կը վերաբերի այն քաղաքական փախստականներուն որոնք Ֆրանսա մտած են առանց թուղթի, ատեանը իրաւասու է վճռելու թէ օտարականը կրնա՞յ Ֆրանսա բնակիլ: Եթէ վճիռը հաստատական ըլլայ, ինքնութեան թուղթեր պիտի յանձնուին, իսկ եթէ ժխտական է՝ խիստ պատիժներ պիտի անօրինուին, մէջն ըլլալով արտաքսումը :

Այս անօրինութիւնները պիտի ամփոփուին հրամանագրի մը կամ կառավարական օրինագծի մը մէջ: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ ծրագրուած միջոցներով, կառավարութիւնը երբեք նպատակ չունի սահմանափակելու օտարականներու մուտքը, «որովհետեւ ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայուի արագօրէն եւ քիչ ծախքով ստանալու համար անցագրի վիզաները եւ ինքնութեան թուղթերը» :

Կասկածելի Իտալացի մը ձերբակալուեցաւ

Քննութիւնները եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար էթուալի դէպքին հեղինակները: Պուասիէռ փողոցի կործանուած շէնքին փլատակներուն մէջ գտնուեցան զանազան առարկաներ, մասնաւորապէս դրդի կտոր մը եւ քար մը որոնք պայթուցիկին հետքերը կը կրեն: Այս ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ ...

Արձակուրդը նոր վերջացաւ: Տաբազը չվերսկսած, ես ալ քանի մը բառ գլորեմ:

Մինչ Տարազ կը նգնի խնամութիւններ գտնել հայերէնի եւ գերմաներէնի միջեւ, գրիչներ ունինք որ իրենց հայերէնով տուն - փեսայ գացած են Զուլուներու կամ Գնչուներու :

Վերջերս արեւելեան թերթի մը մէջ, օրէնքի մը թարգմանութեան առթիւ կարդացի.— ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐՄԱՆ ...

Ուրիշ թերթ մը, տեղական, Զառնկի տօնին նկարագրութեան առթիւ կը պատմէր թէ չեմ գիտեր ո՛ր թուականին ժողով մը գումարուեր է ՆԻՍԷԻ մէջ :

Անշուշտ իմացաք թէ հարցը կը վերաբերի պատմական ՆԻԿԻՈՅ , ինչպէս սորված ենք դպրոցին մէջ :

Նոյն թերթին մէջ հանդիպեցայ ուրիշ գոհարի մը,— ՕԺԻԱՍԻ ախոռներ :

Այս ալ դպրոցը կը սորվեցնէ, — ԱՒԳԷԱՍԻ կամ ԱՒԳԵԱՆ կամ ՕԳԵԱՆ ախոռներ :

Դարձեալ նոյն թերթին մէջ թարգմանիչ մը գեղեցիկ խօսքեր հրամցուցած էր ... ՍԸՆԷՔԷՆ: Ըսել կ'ուզէ՝ ՍԵՆԵԿԱ :

Փարիզի մէջ կը հրատարակուի ֆրանսերէն պարբերական մը, որ օտար լեզուներու բաժին մը բացաւ վերջերս: Նախ հայերէն:

Վերջին թիւին մէջ, «ընտրելիներ» թարգմանուած էր Լէ գ'էլիւ, որ կը նշանակէ ներկայացուցիչներ,— երեսփոխան, ծերակուտական, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ, եւայլն :

Ամերիկեան թերթի մը մէջ, հետաքրքիր մը կը հարցնէր թէ ԴՐՔԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ կայ, ինչո՞ւ գործածել նաեւ ԶԵԿՈՅՑ :

Պարզապէս անոր համար որ երկուքը նոյն բաները չեն :

«Զեկուցում» կը նշանակէ տեղեկութիւններ, լուսաբանութիւններ հաղորդել հարցի մը, ծրագրի մը կամ կացութեան մը մասին: Պարզել, ներկայացնել զայն: Մօտաւորապէս ֆրանսերէն «էքսփօզէ»ն :

Իսկ «զեկոյց»ը ունի ազդի, յայտարարութեան իմաստ եւ համզօրն է Քօմիւնիքէին: Կ'ըսենք՝ աշխատանքի նախարարութիւնը «պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ ...»

Շատեր կը գործածեն անճաշակ բառ մը, «հաղորդագրութիւն» , որ տառական թարգմանութիւնն է Քօմիւնիքասիոնին :

Մեր Երեւանի ամենագէտները ալ պոչ մը կպցնելով այս բառին, կը գրեն,— «Ինֆորմացիոն հաղորդագրութիւն»: Այսուշներ չեն մտածեր թէ «հաղորդագրութիւն» բառը արդէն կուտայ «ինֆորմացիոն»ի (տեղեկութիւն) իմաստը :

Ըսել կ'ուզեն՝ «զեկոյց»: Եւ պաշտօնական զեկոյց, քանի որ կը ծանուցանեն այս կամ այն գործավարին պաշտօնանկութիւնը, աճուանումը, բարձրացումը եւայլն :

Ալ մի հարցնէք թէ տակաւին քանի՛ տարի պիտի տեւէ օտար գոյականներու իբրեւ ածական գործածելու տգիտութիւնը , — «ինֆորմացիոն հաղորդագրութիւն» — «պրովոկացիոն լուրեր» եւայլն :

Ոչ մէկ նորութիւն՝ ամերիկեան նակատին վրայ :

Ամերիկահայ թերթերը տակաւին ժամանակը եկած չեն սեպեր իրենց «Քարտուղար»ներուն շրջանաւարտի վկայական տալու եւ կոչելու «նախարար»: Իսկ «պետական բաժանմունք» ըսելով կ'ուզեն որ զօրութեամբ հասկնանք թէ հարցը արտաքին գործերու նախարարութեան մասին է:

Որոշեր էի այսուհետեւ չխառնուիլ այսպիսի գործերու, բայց նկատելով որ «Յառաջ»ի մէնայուն աշխատակիցներն անգամ կը յամառին «յետ այսու» հուլովել, անճոռնի «վարքագիծ» մը «զեկուցելով» խմբագրին առջեւ, միտքս փոխեցի :

«Հիմի՞ էլ լռենք, եղբարք, հիմի՞ էլ»,— երբ լեզուական կոտոշները կ'անին սրընթաց, յաճախ մրցելով միւս կոտոշներուն հետ :

ՎԱՀԷ

ԻՏԱԼԻԱ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՅ...

»»»» o ««««

Հակառակ Իտալիոյ ժխտական պատասխանին, որով կը մերժէր ընդունիլ Նիոնի համաձայնութիւնը եւ հաւասարութիւն կը պահանջէր, Լոնտոնի մէջ կը յուսան ելք մը գտնել, Հռոմի գործակցութիւնը ապահովելու համար: Անգլիա եւ Ֆրանսա միշտ պատրաստ են որոշ զիջումներ կատարելու: Իտալիա կ'ուզէ՝ արժեցնել իր իրաւունքները՝ կեդրոնական Միջերկրականի մէջ, եւ կը սպասէ Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովի նիստին, իր վերջնական դիրքը ճշդելու համար: Անգլիա եւ Ֆրանսա բարեացակամութիւն ցուցնելով հանդերձ, տրամադիր չեն բացարձակ հաւասարութիւն տալու Իտալիոյ՝ Միջերկրականի հսկողութեան համար: Կը վախնան որ եթէ այդքան հիմնական փոփոխութիւն մը կատարեն Նիոնի համաձայնութեան մէջ, հարկ պիտի ըլլայ նոր ժողով մը գումարել եւ նորէն ծայրէն սկսիլ :

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական մասնագէտները սկզբունքով համաձայնեցան օդանաւեր ալ գործածելու, չէզոք նաւերու պաշտպանութեան համար: Անգլիական տասը ռազմական օդանաւեր Միջերկրական փոխադրուեցան :

Թ. Ռիւշտի Արաս Ժընեւէն կը մեկնի

»»»» o ««««

Ժընեւի մէջ մեծ իրարանցում պատճառեց հեռագիր մը, որ սխալմամբ ենթադրել կը կանչէր Թուրքիոյ արտաքին գործավարը՝ Թ. Ր. Արաս եւ կը ծանուցանէր թէ Ազգ. Ժողովը նիստի հրաւիրուած է սեպտեմբեր 18ին, լսելու համար անոր բացատրութիւնները՝ Նիոնի համաձայնութեան մասին: Այս առթիւ իրազեկներ կ'ըսէին թէ Աթաթիւրք կ'ուզէ անձամբ լսել արտաքին նախարարին բացատրութիւնները, համոզուելու համար թէ Նիոնի համաձայնութիւնը չի հակասեր Տարտանէլի պայմանագրին տրամադրութեանց: Այդ պայմանագրին համաձայն, ռուսական տորմիղը իրաւունք չունի Միջերկրական մտնելու ամբողջութեամբ: Արդ, Նիոնի համաձայնութենէն կը հետեւի թէ երորդ պետութեան մը պահանջով, ռուսական տորմիղը կրնայ իրաւունք ստանալ ամբողջութեամբ անցնելու Նեղուցներէն: Միւս կողմէ, դիտելի է որ Թուրքիոյ թեկնածութիւնը Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ՝ ընդդէմ Սպանիոյ, լաւ ընդունելութիւն չէ գտած դրացի մեծ երկիրներու եւ Թուրքիոյ բարեկամ ուրիշ պետութեանց կողմէ: Կը կարծուի թէ միջոց մը պիտի գտնուի այդ թեկնածութիւնը ետ առնելու համար: Արդէն իսկ ապահովուած կը համարուի հանրապետական Սպանիոյ վերընտրութիւնը :

*** Անատոլուի գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ որոշած է անձամբ պաշտպանել Նիոնի համաձայնութեան վաւերացումը՝ Ազգ. Ժողովին առջեւ: Այս որոշման վրայ, որ տրուած է Թ. Ր. Արասի պահանջով, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը առ այժմ պիտի չհեռանայ Ժընեւէն :

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

Դ.

Հին օրերի ծանօթի պէս, մտերիմ է ինձ ուղղուած իր հայեացքը ։

— Դուք Ռո՞ւս էք, հարցնում եմ ։

— Այո, իսկ դո՞ւք, հարցնում է նա իր հերթին ։

— Ես Հայ եմ, Կովկասեան Հայաստանից ։ Թոյլ տուէք, որ ես սեւեմ իմ ենթադրութիւնը ձեր մասին ։ Ինձ թւում է, որ դուք գեղարուեստագէտ էք՝ նկարիչ կամ երաժիշտ, այնպէս չէ՞ ։

— Մի քիչ սխալուած էք, ես գեղարուեստագէտ չեմ, այլ գրող, այն էլ հրապարակախօս գրող ։ Ամերիկայում ես վարում եմ երկու պարբերականներ՝ մէկը անգլիերէն, իսկ միւսը եբրայերէն, երկուսն էլ նուիրուած հրէական ազգային դատին, պատասխանում է խօսակիցս ։

Տարօրինակ է ։ Գրեթէ չեմ յիշում մի դէպք, որ Հրեան, որի հետ նոր ես ծանօթանում, ասի, թէ ինքը Հրեայ է ։ Նա կամ Ռուս է, կամ Անգլիացի, կամ Ֆրանսացի, կամ Ամերիկացի, բայց երբեք Հրեայ ։ Իր դիմացինը պարտաւոր է հասկանալ, թէ երբ Հրեան ասում է Ռուս եմ, Անգլիացի եմ կամ Ֆրանսացի, դա նշանակում է որ նա ուզում է ասել, թէ ռուսական, անգլիական կամ ֆրանսական Հրեայ եմ ։ Ահա սա, իմ կողքը նստածը, ըստ երեւոյթին Հրեայ ազգային գործիչներից մէկը, առանց տատանուելու ինձ ասում է՝ «Ռուս եմ» եւ ապա խօսում Պաղեստինից, հակահրեայ շարժումներից, սիոնական համագումարից, հրէական մշակոյթից, մի խօսքով ոտքից գլուխ Հրեայ եւ իր ամբողջ էութեամբ հրեայ ժողովուրդի ազգային ձգտումներով տոգորուած Հրեայ ։ Եւ ինչ որ զարմանալի է, երկու հազար տարի իր հայրենիքից դուրս, աշխարհի չորս կողմերում թափառող, ամէն երկրում իր հրէութիւնը ուրացող Հրեան այսօր այնքան հրեայ է, որքան Մովսէսի յետեւից Կարմիր ծովը ճեղքող բազմութեան ամէն մէկ անդամը ։ Մինչ իր հայրենիքից 10-15 տարի առաջ դուրս նետուած եւ այսօր Ֆրանսիայում Փիէռ, իսկ Ամերիկայում Փիթըր դարձած Հայը մոլեգին կատաղութեամբ մերկանում է իր հայկական էութիւնից եւ 15 - 20 տարի յետոյ, դեռ իր աչքերը չփակած, նա պիտի տեսնի իրեն յաջորդող սերունդի հոգին թափուր ազգային էութիւնից, մի պարապ անօթ, որի մէջ Ֆրանսացին, Ամերիկացին, անգամ Ցոյնն ու Պուլկարը կը դնեն իրենց ուզած բովանդակութիւնը ։

Օտար երկիրներում զարհուրելի հալածանքների ենթարկուած հրեայ ժողովրդի վաթսուն սերունդներ կարողացել են պահել եւ մէկը միւսին փոխանցել հրեայ ազգային ոգին, մինչ հայրենի հողից կտրուած հայկական երկրորդ սերունդը օտար հողմերին է տալիս այն բոլորը, ինչ որ ստացել է իր նախորդներից ։

Մեզ հետ Ֆիլատելֆիայից Ֆրանսա է գնում մի հայ ընտանիք, այցելելու իր հարազատներին ։ Միջին տարիքի ամուսիններ են, հինգ զաւակներով, որոնց անդրանիկը 13 — 14 տարեկան է ։ Տղամարդը, քառասունի մօտ մըտացի, եռանդուն, հայրենասէր մի Հայ է, որ Հայաստանի կարճատեւ անկախութեան ընթացքին Ամերիկայից Հայաստան է անցել ծառայելու հայրենիքին եւ մեր երկիրը ռուսական կարմիր բանակի կողմից նուաճուելուց յետոյ կրկին վերադարձել է Ամերիկա ։ Ե՛ւ ինքը, ե՛ւ իր կինը ահ ու սարսափի մէջ են, թէ իրենց զաւակները օտարանալու, հայութիւնից կտրուելու վտանգի տակ են ։

Իրենց հայրենասիրութիւնը, իրենց ճիգերը ի զուր պիտի անցնեն, քանի որ հայկական հաւաքականութիւնը Ֆիլատելֆիայի նման մեծ գաղութի մէջ (ինչպէս այլուր Ամերիկայում), ոչ թէ թոյլ չի կանգնում նոր սերունդի օտարացման դէմ, այլ ազգաքանդ մոլուցքով տարուած, դիւրացնում է օտարի նուաճումները հայ հոգու մէջ ։

Այս մտքերն են արագօրէն դառնում գլխումս, երբ խօսակիցս հարցնում է թէ Ռուսաստանի ո՞ր քաղաքներումն եմ եղել ես ։ Պարզւում է, որ մենք գրեթէ միաժամանակ ապրել ենք իր հայրենի Կիեւ քաղաքում, ուր ես մէկ տարի յաճախել եմ համալսարանը եւ իմ ուսուցչապետներից մէկը՝ Ս. Եղիազարեանը եղած է իր մտերիմ բարեկամը ։ Կովկաս չի եղել խօսակիցս, բայց մեր պատմութեան, մեր քաղաքական ճակատագրին, մեր մշակոյթին ծանօթ է այն աստիճան, որ մեր զրոյցի մէկ մասը դառնում է նոյնիսկ գրաբարի եւ ժամանակակից հայ լեզուի շուրջը ։

Հիթլերական Գերմանիան, Ստալինեան Ռուսիան, Ֆաշիզմը, սպանիական քաղաքացիական կռիւը, Հայաստանը, Պաղեստինը շարժապատկերի արագութեամբ անցնում են մեր զրոյցի միջից ։ Խօսակիցս ի հարկէ դառնօրէն գանգատւում է Հիթլերի կառավարութիւնից ։

— Մեր բոլոր հոգերի վրայ Գերմանիայում աւելացել է մի նոր ծանր հոգ եւս եւ դա մեր նոր սերունդի կրթութեան հոգն է ։ Մեր տղաքը մնացել են փողոցը ։

— Ինչո՞ւ, միթէ գերմանական դպրոցները փակ են նրանց առջեւ, հարցնում եմ ես ։

— Ոչ, փակ չեն, բայց այդ դպրոցներում հրեայ մանուկներին ստիպում են սովորել հակահրեայ անարգական բովանդակութեամբ պատմուածքներ ու երգեր, ինչ որ զարհուրելի տառապանք է պատճառում երեխաներին ։ Եւ ի՞նչպէս կարող են մեր մանուկները յաճախել այդ դպրոցները ։ Մեզ մնում է մտածել մեր սեփական դպրոցներն ունենալու մասին ինչ որ հեշտ չէ ։

— Մեզ, Հայերիս ծանօթ մի պատմութիւն է դա ։ Դուք, որ ռուսական դպրոց էք աւարտել, յիշո՞ւմ էք անշուշտ Պուշկինի այն յիմարական տողը, ուղղուած Հայերի դէմ՝

« Դու ստրուկ ես, դու երկչոտ ես, դու հայ ես ...» Եւ գիտէք, որ մեզ, հայ մանուկներիս ռուս ոստիկան-ուսուցիչները ստիպում էին արցունք կուլ տալով անգիր սովորել այդ զզուելի տողը ։

Մարգարէների ժողովրդի այս զաւակին զրուցում, ոգեւորում, խանդավառում է քսան դար առաջ կորցրած հայրենիքը, որին տիրանալու տենդով է բռնուած համաշխարհային հրէութիւնը ։ Խօսում է, պատմում անդադար Պաղեստինից, ուր այցելել է մի քանի անգամ այս վերջին տարիների ընթացքում ։

Արդար հպարտութեամբ պատմում է Երուսաղէմի համալսարանի մէջ կատարուող մշակութային հսկայական աշխատանքի մասին, պատմում է թէ ինչպէս Երուսաղէմում ամէն օր լոյս է տեսնում մի հատոր, հրէական թատրոնի եւ երաժշտութեան մասին, անապատի մէջ ասես մոգական գաւազանի հարուածով ստեղծուող արդիական քաղաքների մասին, ինչպէս Թէլ Ավիվը, որի տեղը 15 տարի առաջ ամայի անապատ էր եւ ուր այժմ եւրոպական նորաձոյն մի քաղաք է կանգնած ։

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՓՈԼ ՇԱՊԱՍ

— . —

Գեղեցկութեան հոմանիշ անուն մը ։

Անդամ Գեղարուեստից Ակադեմիային ։ Նախագահ Արթիւր Ֆրանսէզի սալօնին, Շապաս կ'անհետանայ գեղարուեստական աշխարհէն, ձգելով պարապ մը, որ այլեւս անկարելի պիտի ըլլայ լեցնել, նկատի առնելով արդիական կոչուած արուեստին ցամաք եւ այլասերած դաւանանքները, եւ վերացումէ, երազէ զուրկ արուեստի մը գրեթէ պաշտօնական պարտադրութիւնը ։

Շապաս նկարիչ էր բառին ամենալայն եւ ամենաբարձր իմաստով ։

Մտացի, զարգացած, նրբազգած, օժտուած անսահմանօրէն զգայուն աչքերով, իր հմայիչ մասնայատկութիւններուն կը միացնէր մարդկային առաքինութիւններուն ամէնէն գեղեցիկը՝ համեստութիւնը ։

Փառքի գագաթնակէտին հասած, Սալօնին գերագոյն մրցանակը՝ «Պատուոյ շքանշան»ը ստանալէ վերջ, (1912 իր գմայլելի «Քրէփիւսքիւլ»ին համար, գնուած եւ զետեղուած Լիւքսէմպուրկի թանգարանին մէջ), երբ իր հօյակապ աշխատանոցը մէկ այցելութեանս միջոցին զինքը կը շնորհաւորէի իր արժանաւոր յաջողութեան համար, ան համեստօրէն կը պատասխանէր ։

— Այո, կ'ըսեն թէ նկարս յաջողած է, դեռ նոր գնումի առաջարկ մը ըստացայ Գերմանիայէն, որ պիտի չկրնամ գոհացնել անշուշտ ։

Առանց յոխորտանքի, իր մեղմ ձայնով եւ բարեհամբոյր ժպիտով ։

Շապաս ծնած էր Նանթի մէջ, 7 մարտ 1869ին ։

Քաղաքի լիսէին դասընթացքը աւարտելէն յետոյ, խորհած էր պահ մը ծովային սպայ ըլլալ, մանելով «Պոռտոյ»ի մէջ (*) ։

Բայց ներքին կոչումը աւելի բարձր խօսած էր, եւ իր թափառումներու ընթացքին աշխատած քանի մը բնանկարներու փորձերը զինքը վերջնապէս մղած էին դէպի նկարչութիւնը ։

1884ին կը մտնէր աշխարհածանօթ Ժիւլիան արուեստանոցը, իբրեւ ուսուցիչ ունենալով երկու ականաւոր նկարիչներ՝ Պուկըռօ եւ Թօնի Ռօպէռ Ֆլէօրի ։

Վերոյիշեալները այսօր շարք մը նորելուկներէ կը նկատուին իբրեւ ցամաք եւ անարիւն նկարիչներ, «փօմփիէ»ներ, ինչպէս սովոր են կոչել դասական դպրոցին հետեւորդները ...

Բայց այդ դասականները եւ մանաւանդ Պուկըռօ — որուն համադրութիւններուն եւ ձեւերու կատարելութեան գերագոյն գեղեցկութիւններուն վրայ կը հիանամ այսօր իսկ — կը տիրապետէին գծելու արուեստին եւ կազմաւորելու, ներդաշնակելու դժուարին գիտութեան ։

Մաքսի պաշտօնեայ Ռուսօներու եւ միամիտ ու յաւակնոտ «սիրող»ներու շրջանը չէր սկսած դեռ ։

Շապասի գերագոյն արժանիքը եղաւ իր ուսուցիչներէն առնել գեղեցկութեան այն տարրերը, որոնք արուեստին հիմը կը կազմեն, անոր վրայ աւելցնելու համար իր երազային խառնուածքին, իր բանաստեղծի հոգիին ապրումները, թրթռացումները, կանացի կամ մանկական գլուխներու, մարմիններու այնպիսի գգլիչ նրբերանգներու եւ գիծերու համադրութիւններու մէջ, որոնց առջեւ սերունդներ եկան երազել հիացիկ ու սիրել զինքը ։

Շապաս՝ հետզհետէ նօսրացող եւ իսկական ֆրանսական ազնուական եւ նուրբ ճաշակը մարմնացնող՝ արուեստագէտներու ընտանիքին կը պատկանէր ։

Ցեղին վիպապաշտ, նուրբ ու շնորհալի մասնայատկութիւնները, երազային խառնուածքը, չափի եւ ներդաշնակութեան զգացումը զինքը կը կապեն ընտանեկան եւ ճշգրիտ կապով մը Շաւընի, գմայլելի Քոռոյին կամ Պրրատեսիլ ու պերճ Կասթօն-Լա-Թուշին ։

Ֆրանսական արուեստին մարմնացումները, անոր գեղեցկութեան մասին կազմած հաւատամքին հարազատ թարգմանները կրնան համարուիլ անոնք եւ քանի մը ուրիշներ ։

«Սալօն»ին իր առաջին մասնակցութենէն սկսած (1886) մինչեւ իր մահը, Շապաս արտադրեց թանկագին կտաւներու շարք մը, ուր կենդանագիրները լայն տեղ մը կը բռնեն ։

Իր առաջին ցուցադրած գործը արդէն եղած էր «Տիկին R. J.ի կենդանագիրը» ։ Իր դիմանկարիչի համբաւին առաջին հիմնաքարը եղաւ ան ։

Արդարեւ երկու տարի վերջ ծանօթ հրատարակիչ Ալֆօնս Լըմէռ ուզելով մեծադիր կտաւի մը վրայ յաւերժացնել իր հրատարակած նշանաւոր հեղինակներուն խմբանկարը, ուր պիտի տեսնուէին Լը Քոնթ տը Լիլ, Ալֆօնս Տօտէ, Փօլ Առէն, Սիւլլի Փռիւտօմ, Ֆրանսուա Քօփէ, Ժիւլ Քլարթի, Փօլ Պուրժէ, Մառսէլ Փրէվօ, Փօլ տ'Էռվլէօ, Անտոլ Թէօրիէ, Օկիւսթ Տօռշէն, Տիկին Տանիէլ Լըզիէօռ, ահա ան նախընտրած էր դիմել Շապասին ։

Հազիւ 25 տարեկան, երիտասարդ նկարիչը քանի մը դժուարութիւններու հանդիպած էր այդ հռչակաւոր անձնաւորութիւնները նստեցնելու համար իր դիմացը, բայց յաջողած էր վերջապէս, եւ նկարը ցուցադրուեցաւ 1895ին ։

Շապաս այդ նկարով կը ստանար Սալօնին 3րդ շքանշանը, եւ կենդանագրողի վերջնական համբաւը ։

Յաջորդ տարին է, որ Շապաս կը սկսի՝ իր ծփուն ու ջինջ ջուրերուն մէջէն շքեղ ծաղիկներու պէս բարձրացող կանացի եւ մանկական շնորհալի մերկութիւններուն շարքը, իր «Վերջին ճառագայթներ»ով, որուն գլուխ գործոցը պիտի ըլլար իր գմայլելի «Վերջալոյս»ը ։

Նորափթիթ ու մանկահասակ աղջիկներու երազային ձեւերուն եւ գիծերուն անբաղդատելի երգիչը պիտի հանդիսանար Շապաս այդ նոր ճիւղին մէջ, հետեւորդներու շարք մը ունենալով իր շուրջը, որոնք սակայն չկրցան ունենալ իր վրձինին այն փայփայալից ու միանգամայն հանճարեղօրէն լայն, անկաշկանդ եւ վարժ շարժումները, որոնք մօտէն դիտուած, հիացումի եւ զարմանքի զգացումով մը կը լեցնեն նկարչական թէքնիքին ծանօթ նկարիչները ու արուեստասէրները ։

Վերջին տարիները այդ աշխատելակերպը ալ աւելի լայնցած եւ հասած էր տեսակ մը վիրթիւօզութեան, իր կտաւներուն տալով լոյսի եւ օդի անթարգմանելի թրթռացումը, եւ իր դէմքերն ու մարմինները դարձնելով թափանցիկ, աննիւթական բայց գերազանցօրէն կենդանի, ապրող, մանաւանդ աչքերուն մէջ ։

Ներկին ներկայութիւնը անզգալի կը դառնար հոն, եւ իր գտնուած սրահին մէջ, իրեններուն շուրջը եղած բոլոր նկարները տպագրուած գունագեղ պատկերներու երեւոյթը կ'առնէին, իրենց ներկի ծեփերով ։ Եւ սակայն Շապաս ամենաշքեղ coloristeն է՝ զոր ճանչցած ըլլամ ։

Միայն թէ իր նուրբ արուեստագէտի նկարագիրը իրեն կ'արգիլէր պոռոտ գոյները եւ խիստ գիծերը ։

Երազի, փայփայանքի, երանգի եւ նրբերանգի մարդն էր ան, եւ իր նըկարներուն մէջ՝ համակ ներդաշնակութիւն՝ չկար գիծ մը, որուն մէջ իր բանաստեղծի հոգին չցոլանար ։ Ֆրանսական արուեստը Շապասի անհետացումով կը կորսնցնէ իր ցեղին ճաշակը հարազատօրէն յատկանշող ամէնէն տիրական տաղանդը ։

Մեծ արուեստագէտը ստացած էր բազմաթիւ օտար պատուանշաններ, ինչպէս եւ Պատուոյ Լեգէոնի Հրամանատարի խաչը ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

(*) Զինուորական նաւ մը, որ կը ծառայէր իբրեւ դպրոց աշակերտ-սպաներու ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Պ. Պառօ, Ֆրանսայի նոր պատուիրակը, Անտիոք հասնելէ անմիջապէս վերջ անձամբ ուսումնասիրեց շրջանը ։ Իր առաջին գործը պիտի ըլլայ ապահովել բարեկարգութիւնը եւ վերահաստատել վստահութիւնը ։ Այս նպատակով իր քով հրաւիրեց քաղաքին զանազան թաղերու երեւելիները եւ անոնց կարդաց յայտարարութիւն մը, որ ուղղուած է Անտիոքի ժողովուրդին ։ Յայտարարութիւնը կ'ըսէ ․

— « Վճռած եմ ջնջել զինուորական պահականոցները, վստահելով բնակիչներու ողջմտութեան եւ կարգապահութեան ։ Սակայն պարտականութիւն կը սեպեմ բացորոշապէս յայտնել թէ թոյլ պիտի չտամ որեւէ յարձակում բարեկարգութեան եւ առեւտուրի ազատութեան դէմ ։ Անտիոքի ժրաջան ժողովուրդը չարաչար տուժեց առեւտրական շահերու եղած վնասներէն եւ ես համոզուած եմ թէ ուրիշ բան չուզեր բայց եթէ խաղաղութիւն ։ Ուստի խստօրէն պիտի պատժեմ խառնակիչները ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ...

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 սեպտեմբեր) ։

— « Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այս պահուս Խ. Հայաստանի մէջ, իրաւ որ գլխու պտոյտ կուտայ ։ Չգիտենք ներքին բոլոր ծալքերը այն տաժանելի ողբերգութեան որ կը թաւալի ահա Հայաստանի մէջ արարուած առ արարուած, հայ ժողովուրդի երէկուան վարիչները փոխնիփոխ մէկ շերտը միւսին ետեւէն, ամէնէն ուղղափառները կասկածելի դարձնելով յանկարծ, ու այսօրուան մեղադրողը վաղը դնելով մեղադրեալի աթոռին վրայ ։ Խ. Հայաստանի երէկուան ղեկավարները հերթի կը սպասեն կարծես մատնանիշ ըլլալու, մեղայի գալու, ու չքանալու համար կարգաւ, այսօրուան դատախազը վաղը ինքն ալ քշուելով իր զոհին ետեւէն ։

Չգիտենք, կ'ըսենք, այս ողբերգութեան բոլոր ներքին ծալքերը ։ Ոչ գիտենք հայ հողին վրայ ճզմուողներուն իրական աղերսը Մոսկուայի անցուցած տագնապին հետ, ոչ ալ արժէքը մեղադրական պիտակներուն զորս կը փակցնեն հիմա Հայաստանի երէկուան վարիչներուն ճակտին զանոնք պատուհասելու ատեն ։

Բան մը պարզ է մեզ համար, — հայ համայնավար ընտրանին, այն որ Հայաստանը կարմրցուց ու զայն վարեց ամբողջ 17 տարի, ոչ եւս է ։ Իրբեւ «տրոցկիստ», «ազգայնական», «դաշնակցական» քշուեցան ու կը քշուին մարդիկ որ ամբողջ 17 տարի մաքառեր էին Դաշնակցութիւնը խորտակելու համար երկրէն ներս ու դուրս, եւ ազգայնական տրամադրութիւնները ջնջելու համար հայ ժողովուրդի հոգիին խորը ։ Դատաստանը պիտի չընենք այսօրուան զոհերուն, բայց չենք կրնար չընդգծել որ անոնք կ'երթան չալկած այն միեւնոյն մեղքերը զորս ամբողջ 17 տարի նետեցին Դաշնակցութեան երեսին՝ զայն հայ ժողովուրդի սրտէն պոկելու իրենց մանկական փութկոտութեանը մէջ ։

Հ ա յ ա ս տ ա ն այսպէս չարաչուք ողբերգութենէ մը կ'անցնի ։ Կը հնձուի հայ ընտրանին, ու հովին կը սրուի անոր վաստակը ։ Ասպարէզ կուգան ամէնէն դուեհիկ սողունները՝ ինկողներուն աքացի տալու համար ։ Ու հայկական արտասահմանը սարսափով կը հետեւի այդ ողբերգութեան փուլերուն, ու ամէն վարագոյրէ յետոյ սարսուռ մը կը զգայ ։

Միւս կողմէ յուսահատութեան ալիք մը գաղութէ գաղութ կ'անցնի՝ ինչպէս եղած է ու կ'ըլլայ բոլոր մեծ աղէտներէն յետոյ ։ Դարձեալ հրապարակ կուգան ահա յոռետեսները, եղերամայրերը, բանդէտները ։

— Մենք չէ՞ինք ըսեր ...

Ի զուր է սակայն յուսահատութեան այս անփառունակ տրամադրութիւնը որ սկսեր է վարակել տկար հոգիները ։ Կ'անցնի՝ այս ողբերգութիւնն ալ, ինչպէս այնքան ուրիշներ անցան հայ ժողովուրդի գլխէն ։ Ուքազներն ու իրատէները ուժ չունեցան երէկ զարթնող ժողովուրդի մը հոգիին մէջ ազգային զգացումը խեղդելու համար, ուժ պիտի չունենան անոնք այսօր ալ ։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914—1924

Երկու որբուկ ընկերներս քալեցինք աւերակ թաղերուն մէջէն, վերջապէս հայկական տուն մը ներս մըտանք ։ Տանիքակ մը հաւեր ման կուգային տունին մութ անկիւնները ։ Մէկ-մէկ հաւ բռնեցինք եւ դուրս ելանք ։ Հազիւ Մեծ Աղբիւրին քով հասած էինք, մեր գիւղացի քանի մը Թուրք լաճեր մեզ պաշարեցին եւ ըսպառնալիքով հաւերը խլեցին մեր ձեռքէն ։ Այս այն վախկոտ լաճերն էին որ ժամանակին շատ քիչ անգամ կը համարձակէին անցնիլ հայկական թաղերէն, այն ալ իրենց մեծերուն հետ, իսկ հիմա ճիրիտ կը խաղան աւերակ հայ թաղերու մէջ, կը զարնեն, կը կտրեն, կը հալածեն, կը սպաննեն ..

Հակառակ Թուրք լաճերու սպառնալիքին, մենք դարձեալ ետ դարձանք, եւ ուղղակի գացինք այն տունը ուր հաւեր կային ։ Երկու հաւ եւս բռնեցինք, այս անգամ գլուխները կտրեցինք, մաքրեցինք եւ այնպէս դուրս ելանք հակառակ փողոցէ մը ։ Ապահով հասանք Ցովակիմ Ամիին տունը, ուր հայ կիները մեզի համար կերակուր կը պատրաստէին ։ Ինչ բախտաւորութիւն, այդ օրը թոնիր վառած էին ։ Հաւերը մաքրելէ, լուալէ վերջ, թոնիրին վրայ խորովեցինք, մինչ այս տիկին մը փոքրիկ եղբօրս Գօղոսին ձեռքէն բռնած ինծի բերաւ ։ Այլեւս անսահման էր ուրախութիւնս ։ Այս անգամ եղբայրական դուրգուրանքս աւելի էր քան անցեալին՝ հայրենի տան մէջ ։

Վերջապէս կէս օրուան ճաշին եղբօրս հետ խորոված հաւը կերանք ։ Ցետոյ եղբօրս պատուիրեցի որ բնաւ փողոց չելլէ ։ Տարակոյս չկար թէ մեր կեանքը վտանգի տակ էր, մանաւանդ որ մեր գիւղացի Թուրքերը կը ճանչնային զիս եւ անկարելի էր ինքնութիւնս ծածկել ։ Տարաբախտ Անթառամին կորուստը շատ կը մտատանջէր զիս ։

Այս դժոխային կեանքս անցաւ երկու շաբաթ ։ Կոտորածէն ազատուողներուս թիւը հարիւր յիսունը կը հասնէր ։ Գիշեր մը քանի մը զինուորներ եւ մեր գիւղացի աղտոտ եւ անօթի Թուրքեր եկան Ցովակիմ Ամիին տունը, հայ գեղանի աղջիկներ որսալու ։ Իտօին Մստոն, 45 տարեկան վայրենի ցաւագարը, 14 տարեկան Հայ աղջիկ կը փնտռէր եւ Տէր Գրիգորեանի 14 տարեկան Խաչվարդը ընտրեց ։ Տանապետը՝ Կարոյեան Բերուզը, 17 տարեկան, եւ ուրիշներ ալ մէկ մէկ որս՝ հակառակ մայրերուն թախանձանքին ։ Սոված եւ ցածոգի գազանները անդրդուելի մնացին եւ բռունցքի հարուածներուն տակ տարին մեր տարաբախտ քոյրիկները ։

Ո՞ւր էր արդարութիւնը,, Թրքասէր պարոններ ։

Եւ դեռ այս ոչինչ, կարդացէք մընացեալն ալ ։ Վերջապէս այդ գիշեր մինչեւ առտու բնաւ չքնացանք ։ Տարաբախտ մայրերը ի զուր անէծք կը կարդային իրենց զաւակները բռնի կրօնափոխ ընողներուն ։

Առտուն արեւը առաջին ճառագայթները նոր էր տարածեր լեռներու կատարները, մենք ընտանիք թէ տղամարդ բոլորս փողոցն ենք ։

Մեզ Քղի քաղաքը պիտի տանին, ուր ուզողը կրնայ կրօնափոխ ըլլալ, այնտեղ են մեր գիւղացի Զարչեանները, Պ. Արամը իր ընտիր նժոյգով, տարաբախտ Արտաւազդին ձին ։ Գիւղէն մեկնելէ առաջ մեր չէյլին յանձնած էր, որպէսզի ճամբան եթէ բան մը պատահի, Շէյլին տղան զիրենք պաշտպանէ ։ Այս պատճառով չունը յանձն առաւ Պ. Արամին տղան Սըմբատը եւ երկու աղջիկները՝ Ծիածանը եւ աւելի փոքրիկը (հազիւ 4 տարեկան) ինչպէս եւ Արտաւազդին եղբայրը՝ Փարաւոնը, պահել ։

Շէյլին հրամանին համաձայն, մաս մը հայ երիտասարդներ վար դրին խոտ քաղելու համար, իսկ մնացածներս դարձեալ աքսորի ցուպը ձեռք առած շարունակեցինք ճամբան ։ Եղբօրս ձեռքէն բռնած տժգոյն եւ ընկճուած, ես բնաւ չէի մտածեր իմ մասիս, այլ բոլոր հոգս եւ մտատանջութիւնս եղբայրս էր ։ Երբ չեմ կրնար ինծի խնամատար ըլլալ, ի՞նչպէս պիտի կարենամ խնամել ինձմէ աւելի փոքրը ։ Այս հոգերուն մէջ ընկղմած էի, երբ մէկը թեւէս բռնեց ։ Ետ դարձայ, Զարչեան Արամն էր, հօրս ամենասիրելի եւ մտերիմ ընկերը ։ Ծնողքիս մասին տեղեկութիւն ուզեց, բայց ես չպատասխանեցի․ արցունքս եղաւ միակ պատասխանս ։ Պ. Արամ լուր չունէր լուսահոգի ընկերոջ նահատակութենէն ։ Չորս կողմս զգուշութեամբ դիտեցի եւ տեսայ որ մեզ առաջնորդող զինուորները բաւական հեռու են ։ Պատմեցի ինչ որ իմացած էի հօրս մասին, Պ. Արամ լուռ եւ խելացի մարդ մըն էր, ինծի միայն այսքան կրցաւ ըսել .

— Տղաս, սիրելի հօրդ մասին շատ ցաւ մի զգար, մեր բոլորիս ճակատագիրն ալ նոյնն է, ան բախտաւոր էր որ յիշատակ պիտի մնայ իր քաջագործութիւնը ։ Երանի անոր որ արիաբար նահատակուեցաւ ։ Մի վհատիր, եթէ ուզեն քեզ թրքացնել, մի մերժեր․ խօսքով թրքացիր, քանի որ չըկայ ուրիշ ճար ։ Եթէ Աստուած գթայ զաւակներուս եւ խնայէ ինծի, ձեզի բնաւ դժբախտ չեմ ձգեր ։

Այլեւս չկրցաւ շարունակել, համբուրեց զիս եւ եղբայրս եւ արցունքը սրտին հեռացաւ մեզմէ ։

Մինչ այս արդէն հասած էինք քաղաքին պարտէզները ։ Տասը վայրկեանէ մը յետոյ դարձեալ շարունակեցինք քալել եւ հասանք քաղաք ։ Տասնըհինգ տարեկանէն վեր տղամարդիկը մեզմէ զատեցին եւ քաղաքին մէջ բանտարկեցին, իսկ ինծի պէս փոքրիկները եւ կիները քաղաքին քիչ մը հեռու պարտէզներուն մէջ առին ։

Կառավարութեան պաշտօնեաներ եկան մեզ արձանագրեցին ։ Երբ արձանագրութիւնը լրացաւ, մեզի ըսին թէ քաղաքին մէջ պարապ տուն չկայ ձեզի տրամադրելու, ուստի Ձմրան կ'երթաք եւ կառավարութիւնը ձեր ապրուստի կարիքները կը հոգայ ։

Հինգ վեց զինուորներու առաջնորդութեամբ Ձմրդեղի ճամբան բռնեցինք ։ Իրիկուան մօտ հասանք գիւղ, զինուորները մեզ մաս առ մաս բաժնեցին Հայերու ամայի տուներուն մէջ ։ Մէկ սենեակին մէջ 12 հոգի էինք ։ Արեւը մարը մտած էր եւ մենք առանց պատառ մը հացի, մեր բռնած քով քովի պառկեցանք ։

Մէկ ժամ հազիւ անցած էր, ահա դուռը զարնուեցաւ ։ Կին մը հարցուց ․
— Ո՞վ է ։

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(15)

ի՛նչ փոյթ որ ամէնէն ճկուն ու աճէնէն դեռնամած հոգիները կը զատուին հիմա Հայաստան աշխարհը վաբելու համար: Կեանքը պիտի թրծէ զանոնք ալ, ինչպէս թրծեց երէկուաննները, որ Հայաստան մտան հայ գերեզմանները անխծելէն եւ սակայն խառնուեցան հայ հողին: Ով որ կուզայ իր ականջը տալ հայ ժողովուրդի սրտի զարկին, ու իր հոգին կը կցնէ հայ հողին, չի կրնար չվարակուիլ յուզումէն անցնող դարերուն ու վաղուան դարերուն կանչէն: Ինչ այլաներածներ եւ ինչ ուրացողներ մեան Հայաստան՝ Հայ ժողովուրդի հոգին ճնշելու համար: Ու ժողովուրդը որ քարը կակղեցնել գիտէ, ու հալեցնել սառը, որ ամբարտաւանները կը խոնարհեցնէ ու հերոսներ կը ըսեցնէ ոչնչութիւններէն, գիտցաւ անոնց հոգիէն ներս ալ կաթեցնել սրբազան յուսութքը, ու զանոնք ալ կապել հայ հողին: Խոնարհ ու իր խոնարհութեան մէջ վսեմ, տուայտող, համբուող, բայց միշտ ստեղծագործող ժողովուրդը որ հայ ժողովուրդն է՝ կեցեր է ու պիտի կարենայ միշտ յաղթել գոց սորված բանաձեւերուն եւ թութակային նշանաբաններուն որքան ալ զան անոնք թափով, աղմուկով պահ մը մթագնել իր տեսողութիւնը…

Հայ ժողովուրդը կ'անցընէ եւ այս փոթորիկը…

Ով որ կը յուսահատի՝ ան է որ կը քշուի հովէն… Հեղեղը աղաղուն ճիւղերն է որ կը տանի …»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ

—·—

ՆԻՈՆ, 14 ՍԵՊՏ. — Եւրոպական՝ այլեւս անտանելի դարձած՝ քաղաքական մթնոլորտին մէջ Նիոնի յաջող խորհրդաժողովը լոյսի նշոյլ մը կը բերէ՞: Շատեր յաջողութիւն արձանագրեցին եւ իրար կը շնորհաւորէին, կարծելով թէ խաղաղութիւնը փրկուած է:

Սակայն պէտք է ամէն բան իր ճիշդ համեմատութեան բերել, ճիշդ եզրակացութեան մը յանգելու համար:

Ի՞նչ է եղածը: Պարզապէս անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւն մը՝ Միջերկրականի մէջ: Այս կարգի համաձայնութիւններ, այս երկու երկիրներուն միջեւ յաճախ կնքուած են եւ անհրաժեշտ չէր մինչեւ Նիոն գալ:

Ֆրանսա եւ Անգլիա պաշտօնապէս իրենք իրենց տուին Միջերկրականի ոստիկանի դեր եւ ծովը բաժնեցին ազդեցութեանց գօտիներու: Եթէ միայն Ֆրանսա եւ Անգլիա ըլլային, փոքր պետութեանց հետ՝ Միջերկրականի հարցին կապուած, անշուշտ յաջող եւ դիւրին պիտի ըլլար գործադրել Նիոնի որոշումները: Սակայն, ահա երրորդ պետութիւն մը՝ Իտալիան, որ նոյնքան կը հետաքրքրուի Միջերկրականով եւ նոյն իսկ աւելի: Արդ, Իտալիա ոչ միայն չմասնակցեցաւ խորհրդաժողովին, այլ եւ մերժեց զայն, հաւասարութիւն պահանջելով:

Ու այժմ անգլօ-ֆրանսական ճակատին համար Միջերկրականի գերակշռութեան հարցը լուծուած է: Կը մնայ տեսնել թէ Պերլին-Հռոմ գիծը ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ:

Հռոմ Միջերկրականը կը նկատէ, արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք «իր ծով»ը: Այժմ առանց իր հաւանութեան, ինչպէ՞ս ուրիշներու պիտի թոյլատրէ անոր ոստիկանութիւնը, երբ իր նաւատորմը բաւական կրնար ըլլալ առանձին վարելու այդ պաշտօնը:

Եթէ մօտէն նայինք՝ քարտէսի մը օգնութեամբ՝ Նիոնի համաձայնութեան, պիտի տեսնենք թէ ան՝ Իտալիոյ յատկացնելով Միջերկրականի որոշ մարզերը, Ադրիական եւ Տիւրէնեան ծովերը, կը ձգտի պաշտօնապէս սահման դնել իտալական յաւակնութեանց:

Այս երկու ծովերը միշտ ա՛լ իտալական են եղած, այնպէս որ նոր կարգադրութեամբ Իտալիոյ յաւակնութիւնները որեւէ գոհացում չեն ստանար: Եւ Հռոմ ժխտական դիրք բռնած է:

Ահա հոս է որ կը վախցուի ընդհարումէ մը, քանի որ Հռոմ կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը:

Ու այժմ, Նիոնի համաձայնութիւնը, Իտալի համար յաջողութիւն մըն է այն տեսակէտով որ կ'ապահովէ ֆրանսական նաւատորմին անարգել գործակցութիւնը անգլիականին: Բան մը որ չյաջողեցաւ Եթովպիական պատերազմին առթիւ: Հետաքրքրական է տեսնել իտալական հակադդեցութիւնը անգլօ-ֆրանսական միացեալ ուժերու առջեւ: Հաւանաբար՝ Հռոմ զգոյշ իր ցասումը՝ «գերակշիռ ուժերու առջեւ» եւ համակերպուիլ ձեւացնէ, պայմանաւ որ ի փոխարէն ճանչնան Եթովպիոյ գրաւումը: Բայց այդ չի նշանակեր թէ այլեւս մէկ կողմ կը ձգէ Միջերկրականը հռոմէական ծովի մը վերածելու իր իտէալը: Ան պիտի սպասէ յարմար առիթին:

Հռոմի դիւանագէտները միշտ ալ եղած են ճարպիկ եւ առիթներէն օգտուող:

Այնպէս որ Նիոնի խորհրդաժողովը, իր յաջող ելքովը չի նշանակեր Միջերկրականի հարցին վերջնական լուծումը: Այդ լուծումը դիւանագէտներէ կախում չունի: Այս համաձայնագիրը թերեւս ապահովէ խաղաղութիւնը առենի մը համար, սակայն առաջին առթիւ պիտի խախտէ եւ վտանգուի, եթէ այդպէս պահանջէ մէկ կամ միւս կողմին շահը: Որովհետեւ, ոչ անծանօթ սուզանաւեր եւ ոչ ալ անծանօթ օդանաւեր կը պակսին, նոր միջամտութեանց դուռ բանալու համար:

ՊԵՐՃ

ՎՐԻՊԱԿ.— Ընկ. Բենոյի «Յուշեր Կամաւոր. Կեանքէն» յօդուածին մէջ — «Մանաւանդ Ռուսաստան քրդական սարսափի վախից ամիսներով անքնութիւնից տառապում էր» պարբերութեան մէջ «Ռուսաստան» բառի փոխարէն պէտք է կարդալ «Ռուս սպան»:

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԾԵՐԱՆԱՅ

—·—

Ժողէֆ Էնար այս խորագրին տակ կը գրէ Փարիզեան թերթի մը մէջ.—

Շատ խօսուեցաւ Ֆրանսայի բնակչութեան նուազումին մասին, բայց յանկարծ «լռութեան դաւադրութիւն»ը մոռացութեան յանձնեց հարցը, որով պէտք էր որ հետաքրքրուէին բոլոր կուսակցութիւնները: Իսկ ամէն անգամ որ կը խօսուի Ֆրանսայի բնակչութեան նուազումին մասին, երեւոյթը կը ներկայացուի իբրեւ աղէտ մը, մինչդեռ աւելի ճիշդ է ըսել թէ Ֆրանսա կը տառապի ջղասպառութենէ (նեօրասթէնի), եւ այս՝ հարիւր տարիէ ի վեր:

Յետոյ պէտք է աւելցնել որ բնակչութեան նուազումը բարդ հարց մըն է որ բազմազան երեսներ ունի: Այսպէս կարեւոր է դիտել որ մահերու թիւը աւելի է ծնունդներու թիւէն,— 1935ին՝ մահերու թիւը 20,000 աւելի էր ծնունդներու թիւէն: Ասկէ ի՞նչ կը հետեւի,— ճիշդ է որ Ֆրանսայի բնակչութիւնը կը նուազի, քանի որ քիչ են ծնունդները, բայց եւ աւելի քան ճիշդ է որ Ֆրանսայի բնակչութիւնը կը ծերանայ, այսինքն թէ ծերերու թիւը կ'աճի:

Խօսինք թիւերով.—

Հարիւր տարի առաջուան Ֆրանսայի ծնունդներուն թիւին հետ համեմատած՝ ներկայիս կէս առ կէս նուազած են ծնունդները: 1835ին, ծնունդներու համեմատութիւնն էր 29,9 առ հազար, 1935ին՝ 16 առ հազար: Արդ, սակայն չի նշանակեր թէ բնակչութիւնը կը նուազի, ընդհակառակն 1872—1933 Ֆրանսայի բնակչութիւնը աճած է 15,9 առ հարիւր համեմատութեամբ, այս հաշիւին մէջ առնելով վերադարձուեալ Ալզաս-Լոռէն նահանգներն ալ, մինչ ծնունդները նուազած են 29,3 առ հարիւր համեմատութեամբ: 1872ին, Ֆրանսայի մէջ, Ալզաս-Լոռէնի կորուստն ալ հաշուի առնելով, ծնած են 966,000 երեխայ, (այդ շրջանին Ֆրանսա ունէր 36 միլիոն 140,000 բնակիչ): Իսկ 1933ին, Ֆրանսայի մէջ, վերադարձուեալ Ալզաս-Լոռէն նահանգներն ալ հաշուի առնելով, ծնած են 687,000 երեխայ, (այդ շրջանին Ֆրանսա ունէր 41,880,000 բնակիչ):

Ճիշդ է որ մասամբ աճած է Ֆրանսայի բնակչութիւնը, բայց եւ այնպէս ծերացած է այդ բնակչութիւնը: Ի՞նչ հետեւանքներ կ'ունենայ բնակչութեան ծերացումը:

Ծնունդներու աճումով՝ երկիրը կը թարմանայ, կ'երիտասարդանայ, մտաւորական ու ֆիզիքական աշխատանքի աշխուժութիւն մը կը ստանայ: Երկրին ապագան, այս ձեւով, վստահութիւն կը ներշնչէ: Ու ներքին տնտեսական շուկան եւս կը վերանորոգուի: Ընդհակառակն, երբ ծնունդները կը նուազին, նախ երկրին ներքին շուկան է որ կ'ազդուի,— օրինակ՝ կաթին, երեխաներու զգեստին, խաղալիկներու, դասագիրքերու ըսպառումն է որ կը նուազի առաջին առթիւ: Յետոյ, աշխատաւոր բազուկները կը նուազին, բանակին շարքերը կը նօսրանան, ամուսնութիւնները կը քիչնան: Ճիշդ է որ, կ'ըսեն ոմանք, ծնունդներու նուազումով կը նուազի նաեւ գործազրկութիւնը, կամ ուրիշ ձեւով՝ ծերացած բնակչութեամբ երկրի մը մէջ միշտ պահանջ պիտի կենայ աշխատաւորներու:

Սակայն իրողութիւնը մէջտեղն է,— Ֆրանսա պէտք ունի օտար աշխատաւոր բազուկներու: Գործազրկութեան տագնապը մեղմացնելու համար, ոմանք խորհեցան իրենց երկիրը ճամբել օտար աշխատաւորները, առանց ուզելու հասկնալ թէ հանքագործը կը փոխարինուի միայն հանքագործով: Երբ օտար հանքագործը կը ճամբէք, չէք կրնար անոր տեղ աշխատցնել Ֆրանսացի անգործ արտադրագործը:

Ծերացող երկրի մը մէջ, ինչպէս Ֆրանսան, արտադրական ուժերը կը նուազին անոր համար որ սպառողական ուժերն ալ կը պակսին, ու գործազրկութիւնը ցոյց կուտայ իր դէմքը:

Ֆրանսա օտար աշխատաւորներ բերելով, չի կրնար սակայն «չաղցնել իր արիւնը», որովհետեւ օտարականները կ'ապրին հաւաքաբար, կոլոնիներ կազմած (Ֆրանսայի մէջ շրջաններ կան, ուր օտարականներու խտութիւնն է 40 առ հարիւր), կ'ամուսնանան միայն իրենց ցեղակիցներուն հետ: Այստեղ արձանագրենք, որ Ֆրանսայի ծնունդներուն թիւին մէջ կարեւոր համեմատութիւն մը կը կազմեն օտար ծնունդները, եւ 45 տարիէ ի վեր օտարականներն են որ Ֆրանսայի բնակչութեան աճումին կը նպաստեն իրենց ծնունդներով, ինչպէս ցոյց կուտան Ալֆրէտ Սովիի վիճակագրութիւնները 1891 — 1911: Դիտեցէք ուրիշ պարագայ մը եւս —, Ֆրանսայի մէջ բնակող օտարականները մեծ մասամբ երիտասարդ են, այնպէս որ երկրին ապագային տեսակէտով՝ մեծ դեր կը խաղան օտարականները: Ֆրանսական արիւնը ստիպուած է բարեշրջութիւն մը կրել օտար երիտասարդ արիւնով, այլապէս դատապարտուած է անհետանալու,— ուստի, մեր կարծիքով, բնակչութեան նուազումը չէ որ պէտք է մտահոգէ երկիրը, այլ առաւելապէս արեան թարմացումը:

Ֆրանսա, իբրեւ հարուստ երկիր, բարեխառն եւ քաղցր կլիմայով, ուր աշխատավարձերն ալ բարձր են բաղդատմամբ եւրոպական այլ երկիրներու աշխատավարձերուն, կրնայ ընդունիլ Իտալացին, Սպանիացին, Ֆլամանը, Լեհը: Սակայն կը կազմէ թէ ուժի աղբիւր մը, թէ վտանգի ճամբայ մը:

Ֆրանսա պարտաւոր է այստեղ Միացեալ-Նահանգներուն նմանիլ: Այնտեղ մեծ համեմատութիւն մը կը կազմեն օտարականները, որովհետեւ նախ բռնի օտար արիւն տարին (խափշիկ), յետոյ հիւրընկալեցին ընտիր տարրեր (Անգլիացի, Գերման), աւելի վերջ ընտրութիւն կատարեցին արեւելքցիներէն եւ ի վերջոյ փակեցին դռները:

Ֆրանսա պէտք է բանայ դռները, դեռ կանուխ է փակել սահմանները, — պէտք է երիտասարդանայ ներքին եւ արտաքին ուժերով:

Ֆրանսա պարտաւոր է, ուրեմն, ոչ միայն աճիլ, այլ եւ երիտասարդանալ, որովհետեւ, ինչպէս կը գրէր Զօր. Տիւվալ (ԽՄԲ.— Թարգմանած ենք այստեղ այդ յօդուածն ալ), Ֆրանսա չի կրնար պաշտպանուիլ իր ուժերով,— աւելի լաւ է օտար երիտասարդներով զօրանալ, քան թէ ճարել օտար դաշնակիցներ, որոնք վստահելի չեն բայց եւ այնպէս սուղ են: Ֆրանսա պէտք է աշխատի օտար երիտասարդութիւնը որդեգրելու, պաշտպանելու համար նաեւ իր հարուստ մաղութները, փոխանակ մտիկ ընելու դաւակ չունեցող նախարարներու որդեծնութեան քարոզներուն:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Թալէաթ փաշա իր շատ սիրելի հայրենիքի ճակատագրին շուրջ գրուած ու խորհուած այս բաները կարդացած միջոցին ներսէն «ախ» կը քաշէր: Ո՛վ գիտէ, այդ պահուն ինչեր կը մտածէր Թուրքիոյ նախկին տէրը, Իթթիհատ Թէրաքքըի տասը տարի տեւող վարչութեան ղեկը իր ձեռքերուն մէջ վարող այդ մարդը ինչե՛ր չէր մտածեր: Տասը տարուան դէպքերը պատկերացնելով իր աչքերուն առջեւ, սահմանադրութեան հռչակման թուականներու ուրախութիւններէն զատ բան մը կը տեսնէ՞ր:

Թալէաթ փաշա Թուրքիոյ բաժանման շուրջ լսած լուրերուն պատասխանատուութիւնը ստանձնել երբեք չէր ուզեր: Հակառակ այն իրողութեան որ մինչեւ համաշխարհային պատերազմի վախճանը երկրին միակ ղեկավարն ու տէրը ինքն էր, սակայն, ան պատասխանատուութեան կարեւոր մէկ մասը կը վերագրէր Էնվէր փաշային եւ այդ առեննուան զինուորական իշխանութեան: Իր մտքին մէջ պատկերացնելէ վերջ այդ բոլորը, պահ մը Բրուսի պէյին դառնալով ըսաւ.

— Էնվէր փաշայէն լուր մը կա՞յ:

— Համաձայն իր տիկնոջ հասած նամակի մը, այս օրերս Մոսկուայէն մեկնելով այս կողմերը պիտի գայ:

— Եա, ըսել է նորէն Պերլին կու գայ. տեսնենք ի՞նչ լուրեր պիտի բերէ. կը յուսամ որ այս անգամ իր ծայրայեղ տեսակէտներէն հրաժարած պիտի գտնենք:

Այս միջոցին դուռը զարնուեցաւ եւ Թալէաթ փաշան ձեռքի տեղեկագիրը սեղանին վրայ ձգելով, դուրսի սրահը ելաւ: Սպասուհին բացաւ դուռը: Տօքթ. Նազըմ եւ դեսպանատան քարտուղար Զիա պէյեր ներս մտան եւ ուղղակի առաջնորդուեցան հիւրանոց:

Զիա պէյ Թալէաթ փաշան մէկ կողմ քաշելով ըսաւ անոր.

— Փաշա, մինչեւ այսօր ձեր անունը ոստիկանութեան մօտ արձանագրել չտուինք: Արտաքին նախարարութենէն ստացած յանձնարարութեանս վրայ այսօր մեր շրջանի ոստիկանական կեդրոնին արձանագրել տուի ձեր անունը: Անշուշտ Թալէաթ փաշա անունով չէ որ արձանագրել տուի, այլ ձեր կեղծ անունով՝ «Սայ»:

— Շատ լաւ ըրած ես. ճիշդ չէ առանց արձանագրուելու այսպէս ապրիլ: Ի՞նչ եղաւ գրած ինքնապաշտպանութեան փաստաթուղթս, մաքուրի քաշեցի՞ր:

— Լմննալու մօտ է, փաշաս, 5-10 էջ հազիւ մնաց. անկէ վերջ տպագրութեան պիտի յանձնեմ: Հոս, Պերլինի մէջ թուրքերէն տառեր ունեցող տպարան մը կայ:

— Կ'ըլլայ. ինչպէս որ կ'ուզես այդպէս ըրէ:

Ասկէ վերջ ներկաները նստան պրիճի սեղանին շուրջ: Ամէն օր կէս օրէ վերջ եղածին պէս կը սկսէին խաղալ: Եւ Պերլինի մէջ Թալէաթ փաշայի միակ ժամանցը պրիճն էր: Ասկէ դուրս ուրիշ ուրախութիւն կամ զբօսանք չէր ճանչնար:

Այդ օր սակայն, փաշան ուրախութեամբ եւ եռանդով չէր խաղար: Շատ մտադրաղ ըլլալը երեսէն յայտնի էր: Իր կարդացած դէշ լուրերը, Թուրքիոյ բաժանման շուրջ ծրագրուած կարգադրութիւնները, Պոլիսը հովանաւորութեան տակ առնելու զրոյցները եւայլն, փոթորիկի նման տակն ու վրայ կ'ընէին Թալէաթ փաշայի գանկը: Փաշան ինքնիրեն կը խորհրդածէր.

«Չորսերու ժողովը Թուրքիոյ բաժանման խնդրով զբաղած է … բայց լուծման ձեւ մը չէ կրցած գտնել … առաջին անգամ պիտի որոշուի եղեր թէ՝ Թուրքիան ո՞ր պետութեան հակողութեան ներքեւ պիտի դրուի … Չորսերու ժողովը Հայաստանի, Իրաքի եւ Սուրիոյ պէս Թուրքիայէն բաժնուելիք հողամասերը չորոշած թրքաշատ նահանգներու իրաւական վիճակը որոշել կ'ուզէ եղեր …»:

Այս մտածումները այն աստիճան փոթորկեցան որ նոյն իսկ առեն մը փաշան հարկադրուեցաւ ձգել թղթախաղը: Աչքերը լեցուեցան եւ քաշուեցաւ իր աշխատանքի սենեակը: Ան մէկ հայրենիքը կը մտածէր եւ մէկ ալ մայրն ու ընտանիքը:

X

Եւրոպական մամուլը 1920ին սկսած էր զբաղիլ Թուրքիոյ բաժանման շուրջ մեծ պետութեանց միջեւ գոյացած գաղտնի համաձայնութիւններով: Այդ միջոցին, ամէն օր ուշադրութեան արժանի դիւանագիտական փաստաթուղթ մը երեւան կը հանուէր:

Համաձայն 1916 ապրիլին Փեթերպուրկի մէջ Ֆրանսայի ու Ռուսիոյ միջեւ կնքուած գաղտնի մէկ համաձայնագրին, Ֆրանսա արեւելեան Անատոլուն կը ձգէր Ռուսիոյ: Ֆրանսական «Թան» թերթին համաձայն միեւնոյն տարուան Մայիսին Անգլիա եւս կ'ընդունէր այդ համաձայնութեան տրամադրութիւնը:

(Շար.)

(2)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԼՈՒՍԱՁԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Վերջապէս ծերունի քիւրտ մը մէջտեղ ելաւ: Տափակին երկար թեւերը փաթթեց բազուկին վրայ, «պիսմիլ-լահ» ըսելով աջ ծունկը կպուց գետին, խնամքով նշան առաւ ու կրակեց: Գնդակը երկու թղաչափ աջ խըփեց: Երկրորդ գնդակը հետք մը չձգեց, իսկ երրորդ գնդակը նշանէն մէկ թղաչափ վար կպաւ:

— Մարդ իր կրցածէն աւելի չի կրնար ընել,— ուսերը թափահարելով ըսաւ քիւրտը ու քաշուեցաւ ղօլամներու մէջ:

— Հիմա քու կարգդ է,— նորէն դիմեց Հիւսէյին բէկը,— այդ նշանը դու դիր. եթէ խփուելու բան է, ցոյց տուր կարողութիւնդ:

Սաիտ Գեւօն ուշադրութեամբ քննեց բէկի հրացանը: Ըստ երեւոյթին անթերի մօսին հրացան մըն էր:

— Բէկ,— ըսաւ Սաիտ Գեւօն,— ամէն մարդ իր ձեռքի վարժուկ հրացանով մէկյան կ'ըլլէ, հրացանին վեր ու վար, աջ ու ձախ խփողը կայ: Բայց քու խաթեր համար զիմ բախտ փորձեմ:

— Եա Փութկու Սուրբ Գէորգ — ըսելով Սաիտ Գեւօն աջ ծունկը կըպուց գետնին, հրացանը բարձրացուց, նշան բռնեց եւ անմիջապէս կրակեց: Սափորի տակը անշարժ կը մնար: Գնդակը կէս թղաչափ ձախ խփած էր, գետնէն փոշիի սիւն մը վեր թռցնելով:

— Հիւսէյին բէկ, հրացանդ քիչ մը ձախ կը զարնէ, մեղքը իմս չէ, հրացանինդ է:

Երկրորդ անգամ նշանակէտէն քիչ մը աջ բռնելով կրակեց Սաիտ Գեւօն: Սափորի տակը ջարդ ու փշուր եղաւ:

— Մաշալլա՛հ, մաշալլա՛հ,— գոչեց Հիւսէյին բէկը:

Ղօլամները պատկառանքով կը դիտէին Սաիտ Գեւօն: Աւելորդ է ըսել թէ՝ մեր բարեկամի դէմքը ուրախութեամբ կը ճառագայթէր: Բայց այդքանով չէր ուզեր բաւականանալ Սաիտ Գեւօն: Թոփալ Սատտանան հայդուկներու մէջ նշանաւոր նշանաձիգ մըն էր: Անոր շնորհքը ցոյց տալու միջոց մը կը մտածէր Սաիտ Գեւօն, երբ Հիւսէյին բէկ ինքնաբերաբար առիթը տուաւ:

Բակի մէկ անկիւնը վառուած մոմ մը դրին. դուրս գալով բակէն մօտ 30 քայլ հեռաւորութեան վրայ՝ որոշեցին որ այդտեղէն կրակեն, մոմի լոյսը մարելու համար: Իսկ յաջողելու գլխաւոր պայմանն այն էր որ մոմը պէտք էր անվնաս մնար: Երբ Հիւսէյին բէկի ղօլամները կը պատրաստուէին սկսելու, Սաիտ Գեւօն իրեն յատուկ մեծախօսիկութեամբ միջամտեց:

— Վալլահ բէկ, էս տեղէն երեխէն լէ կը զարկի. զմէյտան հինգ անգամ աւելցնելու է:

Անշուշտ Սաիտ Գեւօն գիտէր իր պահանջին անհեթեթութիւնը: Առաջարկած հեռաւորութենէն ոչ թէ մոմի լոյս, այլ մոմն իսկ դժուար թէ երեւնար: Անպատկառ միջոց մըն էր պարզապէս Քիւրտերը շփոթելու համար: Երկար բարակ վիճաբանելէ ետք, վերջապէս Քիւրտերը համաձայնեցան՝ պայմանով որ նախ Սաիտ Գեւօն կամ իր մարդիկը սկսին եւ առաջարկած տարածութիւնը դեղջուի կէսի: Գեւոյի ուզածն ալ այդ էր: Վերցնելով ծերունի քրդի հրացանը, որ Սաիտ Գեւոյի դատողութեամբ ամենալաւն էր, երկարեց զայն Թոփալ Սատտանային: Սաիտ Գեւօն Քիւրտերու ներկայութեան այնպէս կը վարուէր Թոփալ Սատտանայի հետ՝ որպէս թէ ան իրապէս իր ղօլամը լինէր:

— Տօ՛, շա՛ն որդի Թոփալ, կաշիդ քերթել կիտամ, եթէ զմոմ չմարես, — ու դառնալով Հիւսէյին բէկին՝ կամաց մը փսփսաց անոր ականջին — իմ մարդոց մէջ մէկ հատիկ է շան որդին:

Թոփալ Սատտանան չոքը գետին զարկաւ, ուշադրութեամբ նշան բռնեց ու կրակեց: Մոմը մարեցաւ:

— Բախտի բան է, բախտի բան է,— բողոքեցին Քիւրտերը, որոնց համար այդ տարածութեան վրայ նման փորձ մը անկարելիութիւն կը համարուէր,— թող անգամ մըն ալ փորձէ:

Բարեբախտաբար երկրորդ փորձն ալ նոյն վերջաւորութիւնն ունեցաւ: Քիւրտերէն ոչ ոք ուզեց նշան բռնելու փորձութեան ենթարկուիլ: Ծերունի Քիւրտը մտածկոտ արտայայտութեամբ գլուխը թափահարեց, ի զուր չէր որ կ'ըսէին՝ Ֆէտայու գնդակը մութին մէջ ալ դուշմանը կը գտնայ:

— Հազար ոսկի կ'արժէ էդպէս ղօլամ մը,— բարձրաձայն ըսաւ Հիւսէյին բէկը:

— Տաս հազար ինկլիզու ոսկի էլ տան չըմ խայ,— ինքնաբաւականութեամբ փչեց Սաիտ Գեւօն:

Երբ Սաիտ Գեւօն իր մարդոցմով հեռացաւ, Հիւսէյին բէկը մտածկոտ տրամադրութեամբ սենեակը քաշուեցաւ: Որքա՛ն արագութեամբ կը փոխուէր կեանքը: Դեռ երէկուայ Փլան այսօր ազատ մարդու հովեր կ'առնէր, դիրք կը բռնէր, բէկութիւն կը խաղար: Ասոր վերջը ո՞ւր պիտի յանգէր: Ահա Ֆետայի մը, որ արդէն երեք թիկնապահներով ման կուգայ, ո՞վ կրնայ ըսել թէ վաղը միւս օր տաս, տասնեւհինգ մարդ պիտի չունենայ իր հրամանին տակ: Աշխարհ տակնուվրայ կը լինէր, հին կարգերը, սովորութիւնները կը փոխուէին, վատ նշան էր: Հայը դեռ քանի մը տասնեակ տարի առաջ ձի չէր կրնար նստիլ, հասարակ դանակ մը իսկ չէր կրնար կապել մէջքին, այսօր Քիւրտի նման զինուած, աշխոյժ ձին տակը, ապատօրէն կը ճամբորդէ: Հիւսէյին բէկը ձեռքը մօրուքին երկար մտածեց: Զէ՛, աշխարհը կը փոխուէր:

Այդ միեւնոյն օրուայ երեկոյեան մտաւ Գրիգորենց թոնրատունը: Տան կողմ, Խաթիճէն փոքրիկ Ալիի ձեռքէն բռնած, որպէս թէ պատահարար ազգամարդիկը դեռ դաշտային աշխատանքէ չէին վերադարձած, միայն կիներն ու երեխաները կային հոն: Որպէս ունեւոր ընտանիք, քիչ թէ Սովորաբար Խաթիճէն շաբաթը մէկ երկու անգամ կ'այցելէր Գրիգորենց: Շատ կարգ ու սարք կար անոնց տունը, ուր յարգանքով ու սիրով կ'ընդունէին զինք: Գրիգորը Հիւսէյին բէկի վստահութիւնը վայելող Հայն էր Խաչանի մէջ. բայց ամէն բանէ աւելի, որովհետեւ Խաթիճէն գուշակած էր Մելոյի խօսքերէն, որ Խաչանի յեղափոխական գործերը վարողներէն մէկն էր Գրիգորը: Այդ գիտակցութիւնը հոգեկան մխիթարանք կը պատճառէր սեւաւոր սրտին:

Թոնրատան մէջ աշխոյժ կենդանութիւն մը կը տիրէր. կիներէն ոմանք երեկոյեան ընթրիքի պատրաստութեամբ զբաղած էին, թոնրատան մէկ անկիւնը, տան փոքր հարսը խնոց կը հարէր, ուրիշ մը երեխան կ'օրօրէր:

— Բարով եկար, խանում, հազա՛ր բարով եկար — Գրիգորի մայրը մօտեցաւ Խաթիճէին:

— Բարեւ նանէ, գրան առջեւով կ'անցնէի, ըսի մէկ ներս մտնամ տեսնամ ի՛նչ կայ չկայ:

— Սաղութիւն, ի՞նչ պիտի ըլլի, տնքտնքալով կ'աշխատիմ, տանը գո՞րծ կը պակսի:

— Ժիր հարսի նման ոտքի վրայ ես միշտ, նանէ, — կարեկցաբար ըսաւ Խաթիճէն,— ես քու հարսը թէ լինէի, չէի ձգեր որ մատդ մատիդ զարնես:

— Խանո՛ւմս, անոնք ալ կ'աշխատին,— բարեսրտաբար ժպտալով պատասխանեց պառաւը, գլխի շարժումով հարսները ցուցնելով, ուտողը շատ, գործն ալ շատ է մեր տանը,— ու ձեռքի աւելով շարունակեց թոնրի չորս բոլորը աւլել:

— Աղջի Սառա՛,— ձայնեց Խաթիճէն:

— Օ՛, բարի ես եկեր, խանո՛ւմ,— ձեռքի գործը ձգելով Սառան մօտեցաւ Խաթիճէին:

— Սառա՛, ո՞ւր է ձեր խոնախը (հիւրը):

— Խանում, սաքուն է, կ'ուզե՞ս կանչեմ:

— Չէ՛, ինքնս կ'երթամ, դու գործիդ նայէ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

արկանները անմիջապէս տարրալուծարան ղրկուեցան, պայթուցիկին տեսակը ճշդելու համար: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս գիւտին :

Կարեւոր իրողութիւն մը եւս,— Չորեքշաբթի օր Արիէժի նահանգին մէջ ձերբակալուեցաւ խալացի անիշխանականը, Թամպուրինի, որ Թուլուզէն անհետացած էր Եթուալի դէպքէն վերջը, պարծենալով թէ «իր մեկնումը աղմուկ պիտի յարուցանէ»: Ապահովութեան տեսչութեան պաշտօնատարներէն մէկը Թուլուզ գնաց, հարցաքննելու համար կալանաւորը: Ձախակողմեան թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս ձերբակալութեան, Թամպուրինին ամբաստանելով ոչ թէ իբրեւ անիշխանական, այլ իբրեւ փաշական գործակալ եւ լրտես: Անոնց պատմութեան համաձայն, Թամպուրինի անիշխանական ձեւանալով, խալացի գաղթականներու մէջ կը սպրդէր եւ գաղտնիքներ կը քաղէր, իսկ ուրիշներու քով ալ գրգռութիւններ կը սերմանէր: Անցեալ օգոստոսին անիշխանական թերթ մը վար առած էր անոր դիմակը :

Թամպուրինի կը հետապնդուէր Թուլուզէն մեկնելէն ի վեր: Հեռացած օրը ունէր հեծելանիւ մը եւ երկու պայուսակ, մէկը շատ ծանր: Ըսած էր թէ Ավինեոն կ'երթայ, բայց գաղտնի ոստիկաններ շուտով գտան իր հետքը եւ պաշարեցին:

Կը կարծուի թէ այս ձերբակալութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ գտնել չարաթ գիշերուան դաւադրութեան մէկ հետքը: Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ բացարձակ լռութիւն պահել, իր քննութեանց արդիւնքի մասին: Ոստիկանները գիշեր ցերեկ կը շարունակեն հետապնդումները, օր առաջ երեւան հանելու համար ամբողջ գաղտնիքը: Պելժիոյ մէջ հետք մը գտնուած է:

»»»» • ««««

ՁԱՅՆԱՁԵՒ ԼՈՒՐԵՐ ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԵՐԻ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ տեսակցութեան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ սեպտեմբեր 25ին, լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ երկու Ա-ռաջնորդները ծրագիր մը պիտի մշակեն, մէկ առանցքի շուրջը համախմբելու համար հինգ պետութիւններ,— Գերմանիա, Իտալիա, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Եուկոսլաւիա: Այս մասին խօսուած է վերջերս, երբ Պերլին կը գտնուէր Աւստրիոյ արտաքին նախարարը: Սկզբունքի համաձայնութենէն վերջը, հինգ երկիրները խորհրդաժողով մը պիտի հրաւիրուին աշնան :

ՖՐԱՆՔԻՆ ԱՆԿՈՒՄԸ կը շարունակուի, խոր մտահոգութիւն պատճառելով: Առջի օր անգլիականը բարձրացած էր 144.75ի, տոլարը՝ 29.35ի: (Անցեալ ապրիլին անգլիականը 109 Ֆր. էր, իսկ օգոստոսին՝ 132 - 133): «Իւմանիթէ»ները եւ արտաքին չարաշահութեանց վերագրելով այս անկումը, կը պահանջէ խիստ միջոցներ ձեռք առնել :

ՏՈՐԻՈՅԻ ԿՈՒՍԱԿՑՆԵՐԷՆ մէկը ծանրապէս վիրաւորեց հակառակորդ մը, Նիսի մէջ, ուր տեղի ունեցած էր կուսակցութեան համագումարը :

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Զինուորանի պատուիրակը երկար բողոքագիր մը կարդաց Ճափոնի դէմ, դիտել տալով թէ անոր յաղթութիւնը պիտի ոչնչացնէ արեւմտեան պետութեանց ազդեցութիւնը՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

25 ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ԵՒ ԿՐՕՆԱՒՈՐՆԵՐ դատի քաշուեցան Տէլհիի մէջ (Հնդկաստան): Ամբաստանեալները կացինով եւ հրապարակաւ գլխատելով ագռաւ մը, գլուխը տարած դրած էին անձրեւի աստուածին ոտքերուն տակ, որպէսզի ողորմի եւ անձրեւ պարգեւէ ...

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ծրագրին առթիւ, արաբական բարձրագոյն կոմիտէն երկար հեռագիր մը ուղղեց Վատիկանի, խնդրելով բարեխօսել Ազգերու Դաշնակցութեան, որպէսզի խափանէ բաժանման ծրագիրը: Վատիկանի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ մեծ վերապահութիւն կը տիրէ այս մասին :

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅՈՑ հոգեւոր հովիւ գեր. Գ. Մ. վրդ. Շաքլաճեան կը հաղորդէ թէ Յուլիս 29ին Լայփցիկի մէջ կը վախճանի թաւրիզցի Պ. ԱՐՇԱԿ ՂԱԶԳԱՆԵԱՆ:

Այրի Տիկին Իսկուհի Ղորղանեան այս առթիւ կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Ս. Էջմիածնի 200 մառք, Պերլինի Հայոց եկեղեցիին 300 մառք, Թաւրիզի Թամարեան դպրոցին 300, Թաւրիզի Լիլաւայի Ս. Սարգիս եկեղեցիին 200, Թաւրիզի առաջնորդարանին 300 մառք: Գումար՝ 1300 մառք:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչ.ի Շավիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ—անդամուհիները եւ համակիրները 19 Սեպտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին դպրոցի սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ 19 Սեպտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Rue des Petites Maries: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ վասպուրականցիները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Սարգիս եւ Աղաւնի Քիւրքճեան կը փնտռեն իրենց հօրաքրոջ որդին Նիքսարցի Աւետիս Հոռոբեան, մօր անուն Անդրան, քրոջ անունը Վերոն, եղբայրները՝ Յարութիւն, Կարապետ, Նշան: 1912ին զինուորագրուած է Թրքական բանակին մէջ: Լուր կայ թէ այժմ կը գտնուի Ցունաստան:

Կը խնդրուի իրմէ կամ իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Պ. Սարգիս Քիւրքճեանի, 8ter, Rue Traversière Billancourt, Seine, France:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 22 Սեպտ. Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Զաքդարեան» գրադարանը, 181, Cours Lafayette: Զեկոյց Ընդ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վալանսի եւ շրջանի բոլոր ընկերները կիրակի, 19 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, «Սիամանթօ ակումբը, 2, Rue des Balais, Valence:

Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վ.աքուժան» խումբի ժողովը 18 Սեպտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Ա. Ջուպուռեանի բնակարանը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Սթանոզի Հայրենակց. Միութեան կողմէ, ի պատիւ Սթանոզցի հայ զինուորներու:

18 Սեպտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8 - 12

Պ. Զ. Միրզաեանի սրճարանը, 49 Րիւ տը լա Տէֆանս:

Կը խօսի Գնդապետ Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Արեւելեան նուագ

ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, գործազուրկներու եւ փոքրիկներու 3 Ֆր.:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ ի նպաստ Սափրիչներու Հանգստեան Տան (Maison de Retrait)

19 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Salons Marignyի սրահներուն մէջ, 26 Cours Marigny

Մէթրօ Château Vincennes

Ներկայ կ'ըլլան՝ Սափրիչներու Սէնտիքայի Նախագահը եւ վարչութեան անդամները. Սափրիչներու Հանգստեան Տան Յանձնախումբի Նախագահը՝ M. Mornot:

Կը մասնակցին սափրիչներու թատերական խումբը, ղեկավարութեամբ M. Mafiaի, եւ Միութեան Նուագախումբը, ղեկավարութեամբ M. Jacometի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կանանց մազերու վերջին նորաձեւութեանց ցուցադրութիւն,

Երգ, պար եւլն., ձոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ այրերու 8 Ֆրանք, կիներու 6 Ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Լիոնի Աղքատախնամին կողմէ

18 Սեպտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 202 Rue Boileau ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ մէջ:

Փոքրիկներու կողմէ մասնաւոր պարեր, երգ, արտասանութիւն եւլն.:

ՄՈՒՏՔԸ ԶՐԻ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սիրվարդ Զատրճեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն ԳԱՌՆԻԿ ԶԱՏՐՃԵԱՆի մահուան առթիւ :

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Յառաջ»ի խմբագրատունէն կարելի է առնել ընկ. Վ. Ահարոնեանի հետեւեալ գիրքերը.—

1.— ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (Մարդը եւ բանաստեղծը) ··· գին 10 Ֆրանք:
2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա. ՏԱՐԻ՝ 6 Ֆրանք :
3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ. ՏԱՐԻ՝ 8 Ֆրանք:

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻն Գ. տարին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մէթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով: Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները: Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը: Կը ծախենք Լօթըրի Նասիօնալի ամբողջ եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ: Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի սաւաններ եւն.: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում: Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը:

Տօքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ: Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

"Paris - Moderne,,

S. A. R. L. *Fabrique de Confection Pour Dames*

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն): Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՎԱՐՁՈՒ Է Ռիւ Լաֆայէթ, գեղեցիկ, օդասուն եւ առանձին մուտքով սենեակ մը, յարմար ամէն գործի համար, հեռաձայն, վերելակ եւայլն: Նպաստաւոր գին: Դիմել տեղւոյն վրայ, Պ. Շէրպէթճեանի, 94 Rue Lafayette, Մէթրօ Poissounière:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն **Danton ; 52 – 78**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

Etude de Mr. Bernard-Vahé

Jurisconsulte de droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette— Paris (Gare du Nord) Tél. Nord 68—02

Իրաւագէտ Պէռնար Վահէ պատիւ ունի իր յարգելի յաճախորդներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու այն կարեւորութեան վրայ, զոր կը ներկայացնեն վերջին հրովարտակ-օրէնքները, ի մասին վաճառականներու, արհեստաւորներու (արթիզան), ճարտարարուեստի վարիչներու, որոնք տակաւին չեն վճարած իրենց *ֆոն տը քոմէրսը*, եւ շուտառ եւ բարեմիտ պայմաններու տրուած պայմանաժամին, ամէն գործի մէջ, քաղաքային թէ առեւտրական:

Կարգ մը պայմանաժամեր կը լրանան 17 Սեպտեմբեր 1937ին:

Շահագրգռուողները թող հաճին դիմել առանց ժամանակ կորսնցնելու, ամէն առաւօտ, ժամը 9—11, երեկոները ժամը 5—7:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

14 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թելեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարձով) սկսեալ 280—400 Ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթեզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 Ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր առնել մուշտակապործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 Ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարման բաժանորդագրութի ցառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթունածը:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ծերունին առանց դրան եւս սրտումը մի անբժշկելի վէրք ունէր···Միւս կողմից Սառան մտածում էր, որ Թագցնելը անհնարին եւ մինչեւ անգամ վնասակար է. պէտք էր կանխապէս հող տանել զալոց անբախտութեան առաջը առնելու համար :

Բայց ո՞ւմը յայտնել :

Այդ մտածութիւններով նա անցկացրեց ամբողջ օրը եւ տակաւին մի վճռական եզրակացութեան չը հասաւ: Երբ գիշերը նա առանձնացաւ իր ամուսնի՝ Հայրապետի հետ, վերջինը հարցրեց ·

— Սառա, դու այսօր ինչ որ մի ուրիշ տեսակ ես երեւում ինձ. ի՞նչ է պատահել, խօ հիւանդ չես :

— Գլուխս մի քիչ ցաւում է, այդ ոչինչ, կ'անցնէ, պատասխանեց կինը, չը կամենալով սարսափեցնել իր ամուսնուն մի ծանր հարուածով :

— Մի քիչ քացախ քսիր ճակատիդ:

— Ամէն բան փորձեցի ···

Փոքր առ փոքր նախապատրաստելով իր ամուսնին, Սառան մտածում էր այն օրուան տեղեկութիւնները. բայց չը գիտէր, թէ որպէս պէտք էր սկսել, մինչեւ ինքը Հայրապետը առիթ տուեց, հարցնելով :

— Այսօր մի Քրդի աղջիկ էր եկել մեր տունը, ո՞վ էր նա :

— Ֆաթթահ բէկի կնոջ՝ Խուրշիդի աղախինն էր:

— Ամէն անգամ երբ այդ անիրաւը կամ նրա մարդիկը մեր տունն են գալիս, խօսեց Հայրապետը դառն կերպով,— ես միշտ սպասում եմ մի չար բան: Ախ, ե՞րբ կը լինի, որ այդ անպիտանների ոտքը մեր շէմքից կտրուի···

— Բայց մինչեւ այսօր նրանցից կրած վնասները պէտք է Աստուծոյ բարութիւնը համարել··· պատասխանեց կինը խորհրդաւոր ձայնով :

Հայրապետը դունաթափուեցաւ. Սառան նկատելով այդ, ասաց·

— Բոլոր անբախտութիւնները մարդու համար են··· ինչ ցաւ, որ որ Աստուած ուղարկում է, մենք պէտք է տանենք համբերութիւնով···

Խեղճ մարդիկ, ամէն մի անբախտութեան մէջ մխիթարութիւն են գտնում: Աստծուն եւ միայն Աստծուն վերաբերելով այն բոլոր տառապանքները, որ կրում են այս աշխարհում : Կարծես թէ Աստուած անբախտութիւնների հեղինակ լինէր :

— Ի՞նչ կայ, հարցրեց Հայրապետը սարսափելով,— ի՞նչ է պատահել :

Սառան սկսեց պատմել ինչ որ լսել էր Քիւրդ աղախինից: Նրա պատմութեան ժամանակ խեղճ Հայրապետի դէմքը ամէն տեսակ գոյներ եւ ամէն տեսակ արտայայտութիւն ընդունեց: Նրա հոգեկան կրքերը փոփոխակի կերպով յաջորդում էին մինը միւսին, եւ երեսի վրայ կարելի էր նշմարել սոսկում, երբեմն դառն ատելութիւն, երբեմն կատաղի բարկութիւն եւ երբեմն տխուր ախոռանք ···

— Ես այդ վաղուց սպասում էի ··· խօսեց նա առժամանակեայ խռովութիւնից յետոյ: — Խեղճ հայր, նա կը մեռնի, երբ կը լսէ այդ բոլորը ···

— Ես ամբողջ օրը դրա վրայ էի մտածում, ասաց Սառան.— նա կը մեռնի, երբ կը լսէ այդ բոլորը ···

Երկու ամուսինների մէջ տիրեց լռութիւն. երկուսն էլ այն խորհրդածութեան մէջ էին, թէ ինչ պէտք էր անել:

— Հօրս յայտնել հարկաւոր չէ, ընդհատեց Հայրապետը տիրող լռութիւնը :

— Բայց եղբայրներիցդ չէ կարելի ծածուկ պահել, ասաց նրան Սառան :

— Եղբայրներիս ես կը յայտնեմ :

— Ուրեմն ժամանակ կորցնելու չէ, հէնց այս գիշեր յայտնիր, շտապեցընում էր Սառան.— Ամէն մի րոպէ թանգ է մեզ համար, ինչ որ անելու էք, շուտով արեցէք, ո՞վ գիտէ էգուց ինչ կը պատահի :

Հայրապետի եղբայրներից մի քանիսը տանն էին, իսկ մի քանիսը դեռ չէին վերադարձել դաշտից: Նավեր կացաւ, պատուիրեց իր կնոջը, որ հարսներից ծածուկ պահէ իր տեղեկութիւնները, մինչեւ եղբայրների հետ խորհուրդ կ'անէին:

Նա առեց իր հետ տանը գտնուածներին եւ միասին դուրս գնացին: Ճանապարհին յայտնեց նրանց, թէ մի առանձին խօսելիք ունի, մի այն պէտք է բոլոր եղբայրները մի տեղ հաւաքուէին : Նա ընտրեց խորհրդի համար մի խուլ տեղ, իրանց ջրաղացի փոքրիկ անտառում, որովհետեւ տանը կարող էին խանգարել նրանց , եւ գուցէ հայրը պատահմամբ կը խառնուէր խօսակցութեան մէջ :

Երբ բոլորը հաւաքուեցան, Հայրապետը յայտնեց նրանց ինչ որ լսել էր իր կնոջից : Ինքն ըստ ինքեան հասկնալի է այն դառն տպաւորութիւնը, որ գործեց եղբայրների վրայ հաղորդած լուրը: Բոլորը քարացածի նման մնացին իրանց տեղում : Ոչ մէկը չը գտաւ մի բառ անգամ խօսելու:

Նրանց դրութիւնը նմանում էր այն տեսարանին, երբ ամառնային զով երեկոյեան պահուն, ճնճղուկների հագարաւոր բազմութիւնը, կուշտ, ուրախ, օրական աշխատանքից յետոյ հաւաքուած ծառերի ոստերի վրայ, ճլվլում են, չրխչրխում են եւ ամբողջ անտառը լցնում են մի կենդանի աղմուկով: Յանկարծ նրանց մօտից սլանում է բազէն եւ ամբողջ խօրը միանգամից լռում է ···

Այս տպաւորութիւնը գործեց վեց եղբայրների վրայ, երբ նրանք լսեցին Ֆաթթահ բէկի անունը եւ նրա չար դիտաւորութիւնը :

Ահա Քրդի բարեկամութիւնը, խօսեց եղբայրներից մէկը.— բէկը մեր երեխաների կնքահայրն է. նա էլ է մտանում մեր տնում կերած աղ ու հացը:

— Ի՞նչ բարեկամութիւն կարող է լինել գայլի եւ ոչխարի մէջ, աղուէսի եւ հաւի մէջ, խօսեց Հայրապետը զայրացած ձայնով: — Բայց մենք ոչխարից էլ վատ ենք··· ոչխարը գոնէ եղջիւրներ ունէ, երբեմն նրանցով կռւում է. հաւը սուր եղունգներ ունէ, երբեմն նրանցով ծւատում է··· իսկ մենք մեզ պաշտպանելու համար ոչինչ չունենք: Մենք մարդկութեան կեղտն ենք, նրա կղկղանքն ենք, որ պէտք է մաքրել, ոչնչացնել, որ մարդկութիւնը չապականուի ···

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 18 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3528 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԿՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏՔՆ ՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

»»»» • ««««

Որ եւ է տեղեկութիւն չունէինք պետական տրամադրութեանց մասին երբ, չորեքշաբթի օր, արթնութեան կոչ մը կ'ուղղէինք, էթուալի դէպքին առթիւ:

Երէկ իմացանք թէ ի՛նչ կը խորհի կառավարութիւնը, այդ հարցին առնչութեամբ, — խստացնել հսկողութիւնը օտարականներու վրայ:

Անշուշտ Ֆրանսայի դուռները պիտի չգոցուին այսուհետեւ, թաչուն չփախցնելու համար, — ինչպէս մեր մինուճար հայրենիքին եւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ:

Կառավարութիւնը պարզապէս կ'ուզէ աւելի ամուր հիմերու վրայ դնել երկրին ապահովութիւնը եւ բարեկարգութիւնը, ճամբելով կամ խիստ հսկողութեան տակ առնելով այն եկուորները որ կը կոչուին «անբաղձալի», միջազգային ասութեամբ:

Ինչպէս էթուալի դէպքը, նոյնպէս վարչապետին յայտարարութիւնները նորէն դարձած են ժամադրավայր մը, զանազան թերթերու համար:

Մանաւանդ անոնք որ սկիզբէն իսկ ծուռ կը նայէին օտարականներու բազմութեան, կրկին լեզու ելած են: Ի՛նչ լաւ առիթ, ամբոխային տրամադրութիւնները չահագործելու եւ ժողովրդականութիւն շահելու:

Քանի մը նմոյշներ, պատահաբար.

— « Ֆրանսան միշտ պիտի մնայ ապաստան մը՝ դժբախտ օտարականներուն համար, բայց թոյլ պիտի չտայ որ դաւեր սարքուին իր հողին վրայ, ազգային միութեան եւ եւրոպական խաղաղութեան դէմ »: (Մաթէն):

— « Վաղեմի դատապարտեալներ (*սապըգալը*), բնակութեան իրաւունք զրկուածներ, անկանոն օտարականներ կասկածելի հիւսիսային Ափրիկէցիներ եւն. կը վխտան Փարիզեան շրջակայքին մէջ: Ոստիկանները, ի՛նչ աստիճանի վրայ ալ գտնուին, գիտեն այս բանը: Շատեր մինչեւ անգամ կ'ողբան տիրող թոյլտուութեան վրայ: Թող տան ճշգրիտ եւ խիստ հրամաններ, եւ անշուշտ անոնք հանոյքով գործի պիտի ձեռնարկեն: Պէտք չկայ նոր կանոնագիրներու, կը բաւէ գործադրել եղածը, եւ գործադրել առանց նկատի առնելու այն միջամտութիւնները որ կրնան կատարուիլ: Քանի մը հազար անպիտաններ են որ կարելի է անվնաս վիճակի մը վերածել քանի մը օրէն, եթէ ուզենք»: (*Ժէվէյլ Էքօնոմիք*):

«Տէպա» եւս կրկին յուզելով այս հարցը, որ իր հայրենասիրական պայքարին մաս կը կազմէ, այս առթիւ կը պահանջէ սահմանուած կամ ծրագրուած օրէնքները գործադրել խստօրէն:

— « Քանի՛ քանի վաղեմի վտարեալներ սահմանէն դուրս քշուած են առանց տեւական արդիւնքի, երբեմն առանց որ եւ է արդիւնքի: Անոնք որ ոչ մէկ երկիր չընդունիր, ի վերջոյ կը մնան մեր գլխուն: Հաւանալի է որ իրենց պարտականութեան գիտակից կառավարութիւններ չկամութիւն ցուցնեն, երբ կը փորձուի կեղծ դրամի մը պէս իրենց քշել չարագործներ զոր մենք իսկ չենք կրնար պահել:

Թող իրենց երկիրը ղրկեն այս մարդիկը, եթէ չեն ընդունուիր որ եւ է պետութենէ: Այդ բանը չեն ըներ մարդասիրաբար, որովհետեւ առանց ազգային կառավարութիւնները այնպէս պիտի չվարուին ինչպէս անառակ տղուն հետ: Այն ատեն, եթէ չեն ուզեր իրենց մայր հայրենիքը նորէն տեսնելու վտանգին ենթարկուիլ, թող յարգեն մեր երկիրը, երբ իրենց կ'ընծայէ հիւրընկալութիւն մը որ ձրի չէ եւ իրաւունք ունի իր պայմանները դնելու»:

Իբրեւ լրացուցիչ տեղեկութիւն, աւելցնենք թէ Հանրապետական Դաշնակցութիւնը, որ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ խորհրդարանին եւ հանրային կարծիքին մէջ, առջի օր ժողով գումարելով, անգամ մը եւս մատնանշեց «այն խիստ ծանր վտանգը որ կը սպառնայ երկրին, սահմանները բաց թողլով միջազգային աւազակախումբին առջեւ »:

Ահա թէ ի՛նչպէս կը խմորուի հանրային կարծիքը, մասնաւորապէս աջակողմեան մամուլին կողմէ:

Իբրեւ յատկանշական երեւոյթ, յիշենք պարագայ մը եւս:

Քանի մը տարիէ ի վեր, Փարիզի մէջ կը գործէ Եկուորներու շահերու պաշտպանութեան կոմիտէ մը, հովանաւորութեամբ ականաւոր անձերու (ինչպէս մեր բարեկամը՝ գաղթային նախարար Պ. Մութէ):

Կոմիտէն օրկան մըն ալ ունի — «Ֆաթէռնիթէ» (Եղբայրութիւն), որ երբեմն օտար լեզուներով ալ կը հրատարակուի (նաեւ հայերէն): Գլխաւոր նպատակն է կազմական կանոնագիր մը ապահովել, եկուորներու իրաւական հանգամանքը ճշդելու, զանոնք վարչական կամայականութիւններէն փրկելու համար:

Արդ, վարչապետին յայտարարութիւններէն անմիջապէս վերջը, այս կոմիտէն զեկոյց մը հրատարակեց, գոհունակ ապաւորութիւններով: Ուրեմն կը յուսայ թէ կառավարութեան ծրագրած կազմական - կանոնագիրը նպաստաւոր պիտի ըլլայ եկուորներուն:

Մաղթե՛նք: Այսպիսի պարագաներու մէջ, ամէնէն աւելի անճարներն են որ օրհնութիւն կը սպասեն: Իսկ թէ վարչական իշխանութիւնը ի՛նչ կը խորհի, մանաւանդ ներկայ ջղագրգռութեան մէջ,— բոլորովին տարբեր խնդիր է:

Ամէն պարագայի մէջ, ծրագրուած տնօրինութիւնները կապ ունին բոլոր օտարականներուն, հետեւաբար եւ մեզի հետ: Եթէ իրաւունքներ ունինք, պարտքեր ալ կ'իյնան մեր ուսերուն վրայ: Երկուքն ալ կը պահանջեն բանուկ մեքենայ մը, աւելի քան երբեք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ԱՀԱԳԻՆ ՌԱԶՄԱՄԹԵՐՔՈՎ

Խորհրդաւոր պայթիւն մըն ալ Մարսէյլի մէջ

Էթուալի դէպքին քննութիւնները շարունակած ատեն, ոստիկանութիւնը երեւան հանեց խորհրդաւոր կազմակերպութիւն մը, որ կը կոչուի «Լէ Քակուլառ» (Փիլոնաւորներ): Ձախակողմեան թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս գիւտին, չեշտելով թէ կազմակերպութեան անդամները նախկին արքայականներ են (Աքսիօն Ֆրանսէզ):

Ատենէ մը ի վեր, քննութիւններ կը կատարուէին եւ խուզարկութիւններ հրամայուած էին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, պահուած զէնքեր երեւան հանելու համար: Էթուալի դէպքին վրայ, ոստիկանութիւնը եւ ապահովութեան տեսչութիւնը կրկնապատկեցին իրենց ջանքերը, որոնք յաջողութեամբ պսակուեցան առջի օր: Արդարեւ, գտնուեցաւ գաղտնի կազմակերպութիւն մը, իսկ եւ իսկ մարտական եւ զաւադրական: Անմիջապէս խուզարկութիւններ կատարուեցան Փարիզի եւ գաւառի մէջ, եւ երեւան հանուեցան քանի մը զինարաններ:

Փարիզ, Վիլլա Կիլպէռ, ճարտարագէտ Միշէլ Արխտի բնակարանին մէջ բռնուեցան 17 սնտուկներ, որոնց իւրաքանչիւրին մէջ կը գտնուէին մետաղեայ ռումբեր, մասնաւոր գրութեամբ մը շինուած: Ռումբերը դասաւորուած էին սնտուկներուն մէջ, բայց չէին լեցուած, այլ իւրաքանչիւրին պայթուցիկը քովը դրուած էր մասնաւոր տուփերով: Բռնուեցան նաեւ երեք խանձուած ռումբեր, չորս պատերազմական հրացաններ եւ քանի մը լեցուած ատրճանակներ: Բոլորն ալ փոխադրուեցան քաղաքապետութեան տարրալուծարանը:

Մոռէս փողոցին մէջ (14րդ) առեւտրական գործակալ Փօլ Ռէնի տան մէջ գտնուեցան գնդացիր հրացան մը, ծանր տեսակէն եւ 95 փամփուշտ, թեթեւ գնդացիր - հրացան մը առանց փամփուշտի եւ երեք լեցուն ատրճանակ:

Ռէն փողոցին մէջ, ճարտարագէտ Անռի Փլասի տան մէջ գտնուեցան 3 գնդացիրի կտորներ, երեք ատրճանակ եւ 25 փամփուշտ:

Խուզարկութեան ատեն բռնուեցան նաեւ բազմաթիւ կասկածելի թուղթեր:

Երեքշաբթի օրուան խուզարկութեանց միջոցին, Անկուլէմ փողոցին մէջ, Բօպէռ Լէժէի տան մէջ գտնուեցան՝ երեք գերմանական հրացաններ, մէկ Ֆրանսական քարաբին, 5 սուին, 1 մեծ ռումբ լեցուած եւ երկու մետաղեայ սնտուկ, հրացանի փամփուշտներով: Բնակարանին մէկ սենեակին մէջ գտնուեցան մէկ քիլօ «սոնթ փիքրիք» եւ քառորդ լիտր ազիտ (ոխէն), որ փոխել կամ փոր քշել կուտայ: Այս նիւթերն ալ պայթուցիկ շինելու կը ծառայեն:

Զորս կասկածելիները ձերբակալուեցան եւ պիտի դատուին համաձայն 1934 մայիս 24 օրէնքին եւ 1935 հոկտեմբեր 23ի հրամանագրին (պետական ապահովութիւն):

Հետապնդումները եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, երեւան հանելու համար այս խորհրդաւոր կազմակերպութեան բոլոր ծալքերը: Այս առթիւ ոստիկանութիւնը այն եզրակացութեան յանգած է թէ «Փիլոնաւորներ»ը միայն զէնք չէին ժողվեր, այլեւ ահաբեկումներ կը կատարէին: Կասկածներ կան թէ անոնք սպաննել տուած են երկու անդամներ, իբրեւ մատնիչ: Այսպէս, Իտալիոյ մէջ սպաննել տուած են Մորիս Ժիւիֆ անուն մէկը, խորհրդաւոր պարագաներու տակ: Ձոհին դիակը գտնուեցաւ 1937 փետրուարին:

Նիսի մէջ ալ խուզարկութիւններ կը կատարուին, մասնաւորապէս աջակողմեան կուսակցութեանց անդամներուն քով:

**** Հինգշաբթի գիշեր նոր դէպք մը պատահեցաւ Մարսէյլ, Քէսրրի տեւ Փրատօ կոչուած հաստատութեան դէմ: Ատենէ մը ի վեր գործադուլ կը տիրէր այս գործարանին մէջ եւ անգամ մը յարձակում կատարուած էր տնօրէնին բնակարանին վրայ: Երկուշաբթի օր գործադուլը վերջացած ըլլալով, ոստիկանութիւնը դադրեցուցած էր հսկողութիւնը: Հինգշաբթի գիշեր ժամը 3.15ին գիշերապահը բոցեր նշմարեց. յետոյ տեսաւ որ հինգ հոգի կը փախչէին: Քիչ վերջը հաստատուեցաւ թէ անծանօթները հրձիգ ռումբ մը նետեր էին պատն ի վար: Անմիջապէս օգնութիւն հասան եւ կարելի եղաւ մարել հրդեհը: Մարդկային կորուստ չկայ: Գիտական քննութեամբ հաստատուեցաւ որ ռումբը շատ կը նմանի այն երկու ռումբերուն որ վերջերս գտնուեցան Մարսէյլի նաւահանգիստին մէջ: Քննութիւնները կը շարունակուին:*

Թամպուրինի կապ ունի՞ էթուալի դէպքին հետ

Խիստ հարցաքննութեան մը տակ առնուած է Թամպուրինի, իտալացի անիշխանականը, որ ձերբակալուեցաւ Թուլուզէն հեռանալէ վերջ: Ոստիկանութիւնը մասնաւորապէս կ'ուզէ ստուգել թէ կալանաւորը ի՛նչպէս անցուցած էր ժամանակը՝ սեպտեմբեր 10էն 14: (Առաջին թուականին, ուրբաթ, Թամպուրինի մեկնած էր Թուլուզէն, իսկ էթուալի դէպքը պատահեցաւ սեպտեմբեր 11ին, շաբաթ):

Միւս կողմէ, ամէն օր նամակներ կըտեղանհարցաքննիչ դատաւորին, զանազան մատնանշումներ կատարելով: Երկու ծածկանուն նամակագիրներ ժամադրութիւն կը խնդրեն հարցաքննիչ դատաւորէն, թերթերու միջոցաւ: Այս առթիւ հարցաքննիչ դատաւորը եւ ոստիկանութիւնը կրկին կը յայտարարեն թէ պատրաստ են լսելու ո եւ է վկայ, երաշխաւորելով ամէն գաղտնապահութիւն:

Ուշադրութիւն դրուած է ծանօթ անձի մը անհետացումը՝ Լիլի մէջ: Պրիւսէլի ոստիկանութիւնն ալ հետապնդումներ կը կատարէ կարգ մը անիշխանական շրջանակներու մէջ, ֆրանսական ոստիկանութեան խնդրանքով:

Պեղումները կը շարունակուին Փրէզպուրկ եւ Պուասիէռ փողոցներուն մէջ, պայթած ռումբերուն կտորները երեւան հանելու համար: Գաղտնի ոստիկաններ բրիչներով կը փնտռեն ինչ որ կրնայ օգտակար ըլլալ, գործին լուսաբանութեան համար:

»»»» • ««««

ԻՐԵՆՑ ԱՆՑԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ԿՈՐՍՆՑՆԵՆ այն ամերիկեան հպատակները որ Սպանիա կ'երթան, կռուելու համար, համաձայն Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին ազդարարութեան: Հիւպատոսարանները իրաւունք ունին ետ առնելու անցագիրները: Հասկցողին շատ բարեւ, գլուխն ըլլալով կարմիր «Բանուոր»ը ...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Այսօր պիտի կարդաք նամակ մը՝ Վիէննէն (Գ. էջ):

Կը հարցնեն — Ինչո՞ւ անթելը հայկական եղանակներ չի զարներ: «Ա՛լ ձանձրացանք օտար կտորներէն»: Եւ կը պահանջեն որ «Յառաջ»ը լուսաբանէ:

Այս առթիւ, իրենց ունեցած անթելներն ալ կը հաշուեն — քանի մը տասնեակ: Իսկ ամբողջ ֆրանսահայ գաղութին մէջ՝ անշուշտ քանի մը հազար:

Անտէ՛ր ժողովուրդ, որ իր բաղձանքները կը շփոթէ կոպիտ իրականութեան հետ: Որ տարիներէ ի վեր գլուխը քարին կը զարնէ, «ի՛ր»ը գտնելու համար օտար ափերու վրայ:

Ա՛յ աղբրտիք, ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսէ *Յառաջ*ը, երբ դուք ալ գիտէք թէ երկիրը ուր կ'ապրինք՝ չի կոչուիր Երեւան, Վան, Կարին, Մուշ կամ Խարբերդ, այլ Վիէն, Վալանս, Լիօն, Մարսէյլ, Փարիզ:

Եթէ դուն օտար եղանակը տաղտկալի կը գտնես, Վիէնի հազարնոց գաղութին 30 — 40 կամ ամբողջ Ֆրանսայի քանի մը հազար անթելները գումարելով, հապա ինչո՞ւ կը պահանջես որ Ֆրանսայի քառասուն միլիոնին առ նուազն կէսը, քառորդը քու «Կռունկ»դ կամ «Ալագեազ»ը լսեն իրենց միլիոնաւոր անթելներով:

Անթելները ամէն տեղ պետական - դրամատիրական կազմակերպութիւններ են կամ ենթակայ պետական հսկողութեան:

Անոնք ամէն բանէ առաջ սահմանուած են երկրին եւ ժողովուրդին պահանջները գոհացնելու, անոնց քաղաքական եւ տնտեսական շահերուն ծառայելու, անոնց մշակոյթը տարածելու: Մէկ խօսքով՝ իրենց բազմութիւնները կրթելու կամ զուարճացնելու:

Դուն ինչացո՞ւ ես այս բոլորին մէջ...

Այո՛, երբեմն, տարին մէկ - երկու անգամ, շնորհ կ'ընեն, իբրեւ բերանփոխ, կամ ասոր անոր թախանձանքին վրայ, եւ 10 — 20 վայրկեան, շատ - շատ կէս ժամ կը տրամադրեն անթելը, հայկական յայտագրի մը երգահանդէսի մը, նուագահանդէսի մը կամ դասախօսութեան մը համար:

Ահա այսքան: Այն ալ ի՛նչ մեծ դժուարութիւններով: Չէ՞ որ հարկադրուած են նկատի առնել ոչ միայն սեփական ժողովուրդին պահանջը, այլեւ գործին առեւտրական հանգամանքը:

Ի՞նչ շահ կը բերէ հայկական յայտագիր մը, եթէ նոյնիսկ տասը վայրկեան տեւէ: (Այստեղ շահը կը նշանակէ ֆրանք):

Փարիզի մէկ - երկու ձեռնարկները կամ Համպուրկի հանդէսը բացառութիւններ են. մասնաւորապէս խնդրուած, սարքուած:

Այդպիսի ձեռնարկ մըն ալ ծրագրեր են Պոլսոյ մէջ, յոյս դնելով Հայկանոյշ Թորոսեանի վրայ: Բայց, — նախ պէտք է համերաշխին անթելի ընկերութեան շահերը եւ մեր բաղձանքները:

Նիմի պարագան ալ բացառութիւն մըն է:

Իրագէկներ կը հաւաստեն թէ կարելի է այս կամ այն ձայնագիրը երգել տալ, գինը վճարելով:

Սակայն այս պատահական բարեացակամութիւնները չեն կրնար խախտել օրէնքը, — ամէն երկրի մէջ ալ, անթելը ինչպէս մամուլը, շարժանկարը եւ ուրիշ ամէն բան կոչուած են ծառայելու սեփական ժողովուրդին: Իսկ դուն դատապարտուած ես լսելու ինչ որ կը հրամցնեն: Խմորուելու եւ հալելու: Կամ առնել - քալելու:

Մեր երկրին մէջ ըլլայինք, մենք ալ այդպէս պիտի ընէինք:

Ո՞ւր կը մնայ հայկականը, երբ այստեղ մարդիկ տհաճութեամբ կը լսեն — կամ անթելը կը գոցեն — երբ անգլիական, իտալական, գերմանական կամ ռուսական եղանակներ կը հնչեն: Եւ միւս ժողովուրդներն ալ փոխադարձաբար:

— Հապա Երեւանի՞ անթելը:

— Ան ալ Մոսկուայէն կ'անցնի: Ուզեն կը բանան, ուզեն կը գոցեն: Գործ չունիս փնտռէ:

Վ.ԱՀԷ

Ինչո՞ւ այսքան կ'իյնայ ֆրանքը

»»»» • ««««

Օրուան գլխաւոր մտահոգութիւններուն մէջ լայն տեղ մը կը գրաւէ Ֆրանքին ծանր անկումը: Առջի օր անգլիականը բարձրացած էր 146.65ի, իսկ տոլարը՝ 29.70ի: Զուիցերիական Ֆրանքը կ'արժէր 6.73 — 6.82: Եւ դեռ յայտնի չէ ելքը: Սեղանաւորական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անկումը պիտի շարունակուի, անգլիականը բարձրացնելով մինչեւ 160ի:

Վարչապետ Պ. Շօթան առջի օր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ելմտական նախարարին հետ:

Աջակողմեան թերթերը այս անսովոր անկումին պատճառ կը նկատեն քաղաքական - ընկերային խլրտումները, որոնք խախտած են վստահութիւնը:

Մասնագէտներ գիտել կուտան թէ ահագին քանակութեամբ դրամ կը փախչի երկրէն եւ կառավարութեան ձեռք առած միջոցները անզօր են կասեցնելու անկումը: Միւս կողմէ, առեւտրական կշիռը միշտ աննպաստ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Տարուան առաջին ութ ամիսներու ընթացքին, Ֆրանսայի ներածումները արտածումներէն աւելի եղած են 90,000,000 սթերլին արժողութեամբ: Յառաջիկայ ընտրական պայքարը եւ բանուորական յարաճուն խլրտումներն ալ մեծապէս կ'ազդեն հրապարակին վրայ: Պ. Ֆլանտէն, նախկին վարչապետը, որ ելմտական նախարար ալ եղած է, յօդուածով մը գիտել կուտայ թէ պետական գանձը յառաջիկայ տարի պէտք պիտի ունենայ ոչ թէ 200 միլիոն, այլ 270 միլիոն անգլիական ոսկիի:

« Թայմզ »ի սեղանաւորական խմբագիրը կ'ըսէ թէ ահագին քանակութեամբ Ֆրանք թափած է հրապարակին վրայ: «Ուրկէ՞ կուգան այս գումարները: Փարիզի մեծ դրամատուները չարաշահութիւն չեն կատարեր Ֆրանքին դէմ եւ ուրիշներուն դրամ չեն տրամադրեր, այդ կարգի շահադիտութիւններ կատարելու համար: Իսկ փոքր դրամատուները խորապէս մխրճուած են այսպիսի գործողութեանց մէջ, բայց անոնց աղբիւրները սահմանափակ են »:

Աջակողմեան հրապարակագիր մը, Մարսէլ Իւթէն, «Լ'Էփօք»ի մէջ կը գրէ թէ Ժողովրդական Ճակատէն առաջ, անգլիական ոսկին կ'արժէր 75 Ֆր., իսկ առջի օր հասած էր 146 Ֆրանքի, ուրեմն անգլիականը 50 առ հարիւր բարձրացած է: 14 ամսուան մէջ:

Օտարականներու հսկողութեան խնդիրը

Ամբողջ մամուլը կը գնահատէ վարչապետին յայտարարութիւնները՝ օտարականներու հսկողութեան մասին: Աջակողմեան թերթերը բնականաբար իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ, գիտել տալով թէ կառավարութիւնը շատ ուշ մնացած է: «Մաթէն» կը գրէ թէ Փարիզի մէջ կան 375,000 օտարականներ, որոնց 20,000ը մնալու իրաւունք չունին, որովհետեւ չստանց ապդարարութիւն ստացած են ոստիկանութենէն:

Եկուորներու (գաղթական) շահերու պաշտպանութեան կոմիտէն, որուն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ»

Լրտեսութեան խնդիրը հերթական՝ հարուածային խնդիր է Խորհ. Միութեան մէջ: Կառավարութիւնն ու իր վարձկանները բոլոր միջոցներով ճգնում են համոզել ժողովուրդին, որ աշխարհի մէկ վեցերորդը լցուած է ճապոն-գերմանական անհաշիւ գործակալներով. ուրեմն բարեյոյս քաղաքացիների սրբազան պարտականութիւնն է տեսականօրէն ու գործնականօրէն իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնել այդ թշնամիների վրայ:

Լրտեսները վխտում են ամէն տեղ: Բոյն են դրել կուսակցական ու պետական բազմաթիւ մարմինների մէջ: Դիտում, ուսումնասիրում, հաւաքում, դասաւորում եւ փաշական պետութեանց փոխանցում խորհ. երկրի ամէնէն աննշան դէպքերից մինչեւ ընդհանուր զօրաշարժի ծրագիրը: Միաժամանակ նրանք ոչ մի միջոցի առաջ կանգ չեն առնում մահ, աւեր ու վնասարարութիւն սփռելու իրենց չուրջը, որպէսզի դանդաղեցնեն խոր. հայրենիքի մշակութային ու տնտեսական վերելքը, դժգոհութիւն ստեղծեն զանգուածների մէջ իշխանութեան դէմ եւ թուլացնեն նրա ռազմական կարողութիւնը:

Թերթերը լի են խմբագիրների, կուսակցական կոմիտէների, բանւորական միութիւնների, կոլխոզների, գիտական եւ գեղարուեստական գործիչների եւ այլոց հրաւէրներով, բանաձեւերով ու պարսաւանքներով — «Վերջնականապէս մաքրել խորհրդային պետութիւնը ճապոն-գերմանական, տրոցկիստ-զինովեւ-բուխարինեան լրտեսներից, վնասարարներից ու մարդասպաններից»: (°) Դիւաններից դուրս են հանուած մինչեւ անգամ 1905ի Հեռաւոր Արեւելքի պատերազմին նախորդող լրտեսութեան ցայտուն դէպքերը հասկացնելու համար միամիտներին, թէ ինչպէս մի խեղճ ու կրակ կառապան կարող է լինել թշնամի բանակի հետախոյզ, ուսուցչապետը, վաճառականը, սափրիչը, դեղագործը, տէրտէրն ու վարդապետը հարեւան սպայակոյտի ծպտեալ ներկայացուցիչ:

Արտակարգ խանդով ու թափով ինքնուրոյն ու թարգմանական գրուածքներ հրատարակուեցան վերջերս օտար հետախուզական մարմինների դաւերի մասին: Լայնօրէն ցուցադրուեց նաեւ «Հեռաւոր Արեւելք» ժապաւէնը, նրա մէջ խոր. պաշտօնեան իր կեանքը զոհելով կարողանում է բռնել տալ թշնամու լրտեսին:

Օրէնսդիրներն էլ անգործ չմնացին. լրտեսների ահից խուճապի մատնուած Ժող. գործավարների խորհուրդը հրատարակեց յատուկ «պարտադիր որոշումներ լրտեսութեան դէմ». —

ա) Արգիլւում է տների մուտքի վրայ կախել բնակիչների ազգանունները:

բ) Արգիլւում է հիմնարկութիւններում պատերին փակցնել յայտարարութիւններ, հրամաններ, ժողովների հրաւէրներ եւայլն:

գ) Արգիլւում է որ եւ է մէկին լուսանկարչական գործիքով մտնել կառավարական շէնքերը (լրտեսները յաճախ լուսանկարում են իրենց հետաքրքրող գրութիւնները):

ե) Արգիլւում է պատասխանատու ծառայողներին սեղանի վրայ պահել տուեալ վայրկեանին նրանց զբաղեցնող որ եւ է պաշտօնական թուղթ ու վաւերագիր: Վերջիններիս պաշտօնատներից որ եւ է պատրուակով դուրս տանելը նոյնպէս արգիլւում է:

Մամուլը խորհուրդ է տալիս քաղաքացիներին փողոցում, ելեքտրաքարշում, զբօսարաններում եւ հասարակական այլ վայրերում բնաւ չխօսել պետական գործերի հետ կապ ունեցող խնդիրների մասին, որովհետեւ իբր թէ լրտեսութիւնը Խ. Միութեան մէջ հազար ականջ է, համայնաթափանց ու ամենազօր:

Այսպիսով Ստալինեան միապետութիւնը արհեստականօրէն ստեղծել է երկրում մի թունաւոր մթնոլորտ, անտանելի հոգեբանական վիճակ, երբ ամէն մարդ կասկածում է իր շրջապատողների վրայ եւ զգում, որ ինքն էլ կասկածի տակ է: Ոչ «առաջնորդ»ի փառաբանութիւն, ոչ եռանդուն աշխատանք, ոչ յեղափոխական փայլուն անցեալ, ոչինչ, ոչինչ չի ազատում յանկարծ լրտես կոչուելու սարսափից: Փառաբանութիւնդ կը համարեն թշնամական էութիւնդ ծածկելու երկերեսութիւն, աշխատելդ դիտաւորեալ եռ ու զեռ, անցեալիդ դուրս կը բերեն մի չինծու դէպք ու վայ քեզ: Խորհրդային հասկացողութեամբ լրտեսութիւն բառի տակ փռուած է մի անդունդ, ուր կարելի է գլորել անցանկալի որ եւ է վկային իր մի սխալ քայլի, շրթունքների ու գրչի անզգոյշ շարժումի, ծանօթութեան, ազգականութեան եւ թէկուզ պատահական հանդիպումի համար:

Շատերը վստահութիւն շահելու միջոց են համարում «լրտեսի» լրտես դառնալը, այսինքն որ եւ է նոյնիսկ անմեղ մէկին մատնելը կամ յանձնումը Ներք. գործերի վարչութեան (Չեկա) որ ճանկերը չառած զոհի է սպասում: Խիղճ չունեցողն առիթ կարող է գտնել. ահա մի մարդ անցաւ փապուղիի մօտից — լրտես է: Սահմանի մօտ անտառում գիւղացին սանձ է հաւաքում — կեղծ է, լրտեսութիւն է անում. խեղճ ու կրակ մէկը ձեռք ձգել ու հագել է երկաթուղային պաշտօնեայի բաճկոն — լրտես է: Դիտաւորեալ այդ բաճկոնն է հագել, որ պէտքի պատօրէն տեղեկութիւններ հաւաքի թշնամու համար: Եւ այս «լրտեսներին» քշում են սպանդանոց. ո՞վ կը համարձակուի լսել նրանց բողոքն ու արդարացումը, ստուգել յանցանքը, դատել ու անմեղին իր տունն ուղարկել, այդ դէպքում նա ինքը կը յայտարարուի լրտեսի պաշտպան ու լրտես: Քաղաքակիրթ մարդն ասում է աւելի լաւ է տասը անտոյժ յանցապարտի ողջ թողնել, քան մի անմեղի, որ կարող է լինել նրանց մէջ, մեռցնելու սխալը կատարել: Խորհրդային Չեկայի բարոյական հասկացողութեամբ լաւագոյնն է հազար անմեղ գնդակահարել, գուցէ պատահականօրէն նրանց մէջ մի իսկական լրտես լինի: Սակայն, ինչպէս յիշեցինք, այդ բարբարոս տրամաբանութիւնն անգամ յաճախ չքանում է շնորհիւ «լրտեսութիւն» ըմբռնումի առաձգականութեան:

Լրտես են հաշւում բոլոր նրանք, որոնք երբ եւ իցէ կապ են ունեցել Տրոցկիի, Զինովիեւի, Բուխարինի, Ռիկովի եւ նրանց բազմաթիւ արբանեակների հետ: Այդ «լրտեսապետները» մի ժամանակ բազմած էին խորհրդային ղեկավարութեան սանդուխի ամենաբարձր աստիճանների վրայ, հազարաւորներ փնտռում էին նրանց բարեացակամութիւնը, հովանաւորութիւնն ու պարգեւները, ո՞վ կարող էր այն ժամանակ երեւակայել, թէ ապագայում այդ մանդարինները պիտի յայտարարուեն ամենադաժան դաւաճաններ: Մարգարէական նախատեսութիւնից զուրկ այդ խեղճերը, որքան էլ հայհոյանքի տոպրակներ դատարկեն նախկին փաթրոնների գլխին, այսօր գետին են չպրտուած լրտեսի կոչումով:

Լրտես են նրանք, որոնք հաւատարիմ ստալինական մէկի կարծիքով թերանում են գործի մէջ կամ որոնց աշխատանքը դալիս է կասեցնելու մի պատահական դիպուած: Դիտաւորեալ է, պնդում են: «Մեքենան ինքնիրեն չի կոտրւում, երկաթուղագծերն ինքն իրենց չեն քանդւում, շոգեկաթսաներն իրենց իրենց չեն պայթում: Բոլոր նման դէպքերում նախ պիտի փնտռել թշնամու ձեռքը»: Այսպէս է պատգամել դիկտատորը: Անկախ ամէն աստիճանի աշխատաւորների կամքից՝ խորհրդային խառնաշփոթ տնտեսական կազմակերպութիւնը շատ անգամ այս կամ այն հիմնարկութեան մէջ առաջ է բերում դադար կամ քայքայում: Պահանջւում է անպատճառ ներկայացնել մի քաւութեան նոխազ, որպէսզի առաջնորդի «Հայրական հոգածութիւնը» ժողովրդի վրայ որ եւ է կասկածի չենթարկուի:

Լրտես են նրանք, որոնց հոգու խորքում, հակառակ դաժան իշխանութեան այսքան տարիների ճիգերին, դեռ չի մարել յեղափոխական կրակը: Մխում է նա երբեմն ու անդիմադրելի մղումով սփիւում սրան ու նրան շեղուել Ստալինեան ոչխարների հօտի համար գծուած ճանապարհից, քողարկուած ու այլաբանօրէն շշնջալ ճնշուածների ցաւն ու ազատութեան իղձը եւ ստանալ լրտեսի կնիք ճակատին:

Սակայն այս բոլոր արհեստ ծամածռութիւնների տակից ցայտում է ճշմարտութիւնը — Ստալին հանդերձ պնակալէզներով ձանձրացրել, զզուեցրել է ամէնքին ու ատելութեան մի խարոյկ դիզել իր դէմ: Նա շատ լաւ տեսնում է վերահաս պայքարի բռնկման նշանները, պայքար, որ նպատակ պիտի ունենայ ոչ միայն փշրել խորհրդային ժողովուրդներին փաթաթած իր շղթաները, այլեւ ամբողջ մարդկութեան առջեւ բանալ մի նոր, պայծառ հորիզոն: Կը յաջողի մի անգամ էլ յետաձգել վճռական ժամը դժգոհներին լրտես ու հայրենիքի թշնամի ներկայացնելով: Կարող է լինել. չէ՞ որ նրա մասին ասուած է «յիմարի մէկը կը լինէր, եթէ չլինէր անօրինակ խորամանկ»: Ափսոս որ հանճարեղ խորամանկութիւնը չի օգնում նրան բացատրել մի մութ կէտ, այն, թէ ինչո՞ւ խորհրդային լրտեսները այնքան անշահախնդիր են, դաւաճանում են իրենց երկրին առանց նիւթական ակնկալութիւնների ու նոյնիսկ սեփական գրպանից ծախսելով, այսինքն միայն Հիթլէրի եւ Միքատոյի գեղեցիկ աչքերի համար: Անթիւ «դատավարութիւնների», ձերբակալութիւնների ու գնդակահարումների առթիւ ոչ մի անգամ չյիշատակուեց լրտեսների իբրեւ վարձատրութիւն ստացած գումարների մասին: Նրանք գոյութիւն չունին. ուրեմն ոսկեզուրկ Գերմանիան եւ Ճապոնը ձրիաբար են օգտագործում հետախոյզների հսկայ բանակը, որի մի հարիւրերորդի ծախքը չէր կարող քաշել ամենակարեւոր պետութիւնն անգամ:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նշանաբանն էր տալ մարդկանց իսկական ազատութիւն եւ հաւասարութիւն, ոչնչացնելով դասակարգերը: Նրա քսանամեակին՝ խորհրդային ժողովուրդը հանդիպում է խստօրէն բաժանուած երկու դասակարգերի — հօծ բազմութեան ստրուկների եւ փոքրաթիւ իշխանների: Գնդակահարութիւններն ու ձերբակալութիւնները ոչ միայն չեն ամրապնդելու ստալինեան բռնակալութիւնը, այլ եւ երկաթի տրամաբանութեամբ լուսաւորում են նրա փլուզումի մօտիկութիւնը: Եթէ դա կասկածելի է, ուրեմն անարժէք դատարկախօսութիւններ են այն ամէնը, ինչ գրուել է մարդկային հասարակութեան զարգացման օրէնքների մասին, Հեգելից ու Մարքսից սկսած մինչեւ Լէնին:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ — Համամիտ եմ անշուշտ, երբ գերման մասնագէտի մը հետ աղաղակեմ, թէ զգոյշ, տղաք, մի մեղանչէք մեծ Արուեստին դէմ, որ ձեր լեզուն է: Թողէք որ ան ուռճանայ, անով միայն կարելի է մարդկային խորհուրդներուն ցանցը եւ ըղձացումներուն ոստայնը գործնապէս փորձարկել: Անտանելի աշխարհը, ի չգոյէ լեզուի, «անանձնական» է յաւէտ, անբարբառ ու անդգայ ո եւ է յառաջդիմութեան, ո եւ է խոյանքի: Գիտցէք ձեր լեզուին, ձեր բառերուն յարգը եւ գուրգուրացէք անոնց վրայ:

Բայց, սիրելի Արամ, կը բաբբառիմ այս մտքով, եւ տես, թէ ինչ կ'ըսէ Գերմանը, եւ ինչ հեղինակութիւններ ունիմ ի նպաստ ինծի: Եթէ պահիկ մը աչքի առջեւ բերէք այդ Արուեստին տիտանները, որոնցմէ մենք ալ ունինք հաստակողեղ եւ կանգնաւոր, ըլլայ հին ու նոր ժամանակներուն մէջ, ըլլայ անգիր կամ հազիւ յիշատակուած շրջանին, զոր սովոր ենք նախապատմական անուանել, կը զգանք թէ մեր գոյութեան սիւներէն — եւ գլխաւորներէն — մին է մեր լեզուն: Քարոզեցէք տանիքներուն վրայ իսկ այս վարդապետութիւնը, որպէսզի գոնէ նոր սերունդին ականջներ:

Բայց դառնանք գերման գրողին.— Լեզուն ինք իրեն յատուկ իմաստութիւն մը ունի: Լեզուի մէջ բթամտութիւնը գրողին հոգեկան հիւանդութեան նշանն է: Բառերուն մէջ ինչ որ տարակուսելի է, թիւր է ու տգեղ, պէտք է վանել, ան չի կրնար պատկառանք ազդել եւ պատկառելի պէտք է ըլլայ գրագէտին բարբառը: Ջանացէք ողջ դուրս գալ լեզուի թաւուտքէն ու զգուշանալ լեզուական մեղանչումներէ: Որովհետեւ ամէնէն տգեղ երեւոյթն է լեզուի ցոփենին մէջ: Հետեւեցէք, ուրեմն, լաւագոյն տիպարներուն, իրապաշտօնէ ուսումնասիրութեան դաշտը մշակելով հանդերձ: Հոգատար պարտիզպանի մը պէս դիտեցէք լեզուին ածուները, մշակեցէք ու պահպանեցէք, ինչպէս պարտիզպանը կ'ընէ իր պարտէզին եւ անտառապահը իր պուրակներուն համար: Որպէսզի ան մնայ միշտ կենդանի, յարաճուն, բարեշրջիկ որքան անյողդողդ, քանի այնքան խոչնդոտներէ շրջապատուած է ան: Բաց է, բացարձակ է անոր սահմանը, ընդունելութեան ատաղձ է ան, ամէն մարդ կրնայ փորձել ու մտնել հոն: Պատմութեան ու աւանդութիւններուն հաւասարիմ գրողները ահա, այդ սպարապետքն, կը գտնուին սեպուհ պարտականութեան մը առջեւ — ըղձակութեան հրաւէրել զաղտորդակները, որոնք յաճախ մաղերով որոմ կը բերեն իբրեւ ցորեն ցանելու համար աստուածաշնորհ անդաստանին մէջ: Լեզուն ձեր հողն է, մի աղարտէք զայն, եւ մի տաք թոյլ որ ուրիշներ խանգարեն այդ ազգային մեծ ժառանգութեան վայելչութիւնը: Վերջին ահաւոր, դժբախտ եւ անպահանջ տարիներուն մանաւանդ ամենամեծ փորձութեան ենթարկուեցաւ լեզուին անտառը, հին մեղքերուն վրայ նորեր աւելցան, զեղծումի տատասկներ կերպարանափոխ ըրին հայրենի վաստակը:

Ու հիմա երբ, լաւագոյն ու ազնիւ ճիգերու բերումով, լեզուի դրականութիւնը կը ջանայ ինքզինքը նորէն գտնել, օ՛ն, դուք խիզախ, միանգամայն խոհեմ հոգիներ, առէք ձեր ձեռքը երեքժանին, երկաթեցէք զայն դէպի նորամուտները, որպէսզի անէծքն ու արժանաւորը մտնէ ներս:

Բայց լեզուական այս անդաստանը աւասիկ է նորագոյն բերքերու: Բաւական է որ բուն ոգին, հիմը, բանականութիւնը լեզուին անխախտ մնայ, կարելի է միշտ ներարկել նոր աւիշ, նոր արիւն, նորակերտ բառեր անշուշտ, բայց պայմանաւ որ նոյն ոգին, քերականութիւնը պահուի անաղարտ: Քանի որ լեզուն ալ ունի իր հաղորդակցութեան պէտքերը, կեանքի զանազան երեւոյթներուն պատուաճելու եղանակը, նոր ըմբռնումներու համեմատ նոր բացատրութիւններու հարկը, այդ պէտքերը, եղանակը, անհրաժեշտութիւնը գոհացնելու յարմարագոյն անձերը կան: Անծանօթ, անանուն մարդիկ չեն կրնար գոհացնել զանոնք, ինչպէս երբեմն եղած է ատասցիներուն համար: Այս մեթոտը երբեմն ներելի էր, ու այդ անծանօթներն ու անանունները կ'որակուէին մէկ բառով — Ժողովուրդ: Բայց արդի ժամանակներուն մէջ որոնք հիմնական փոփոխութիւններ բերած են հին ըմբռնումներուն վրայ, նոր բառերու կերտումն ալ իր անուանի հեղինակները միայն պէտք է ունենայ, որոնք, իրենց կարգին, հաւասարիմ են լեզուի ոգիին կամ, ըսե՞նք արդեօք, լեզուի դեւին: Գերմաններին համար ամէնէն վստահելին եղած է այս մասին Կէօթէն: Ան ճոխացուցած է գերմաններէնը ոչ այնքան շատ այլ ընտիր բառերով, որոնց ազդեցութեան մէջ կը խօսի ու կը հօսի լեզուին ակը, որ կը խոխոջէ, կը դղրդէ, Վալքիւրիներուն հուժկու առասպելին ճիճուիկը ներարկելով Տեւտոններուն, Տեղջերուն բարբառին: Կէօթէին գիւտն, հնարքն է մասնաւորապէս իր վճիտ պարզութեան մէջ դիւթող ածականը — (մօրկընշէօն) — այգագեղ:

Լեզուին չքեղութեան ցոլքերէն մին ալ այն՝ թէ օտարամուտ բառերը հետզհետէ կը քշէ՝ ազգային հարազատութեան յօտոյը ձեռքը: Հազարներէն հատոր մը, եթէ կ'ուզէք — Քարի-Բաքիւտ եւ բանոէ վու, այս շատ հասարակ բառերը ինչո՞ւ չունենային իրենց ինտոնական համազօրը, համարդումը, ինչ որ ունին հիմա: Գերմանը, ուրիշ բացատրութիւններով գերմանացած են նաեւ յունալատին ստեղծագործութիւններու ստուար մասը: Ու, ինչ գեղեցիկ է այս մեթոտը, որով ազգային լեզուն իր յատուկ հարազատութիւնը կ'ունենայ, ազգային չքեղութեան խմանկարը հարազատ, ընիկ արտադրութով կը դրուագուի, եւ լեզուական անտառին ծառերուն մէջ կը խաղայ մայրենիքին անոյշ ու զով հովը: Ու կը զգա՞ս թէ քու տունիդ մէջ ես, սեփական ներդաշնակութեամբ յատուկ ներուժութեամբ եւ, ի հարկին, նորոգ կերպաւորուելու ընդունակ գործիքներով...

Սիրելի Արամ, երեք չարաբաստ արձակուրդէ վերջ նոր յառաջդրած մը այսպէս կարեւոր չէ՞ր դառնար արդեօք Ի Պէտս Ջարգացելոց:

ՏԱՐԱԶ

ՄԱՄՈՒԼ

« ԿԱՄԱՑ - ԿԱՄԱՑ »...

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 Սեպտ.).

— « Ամբողջ Արեւելքը կը նեխի այս բառին մէջ:

Ամբողջ թմբիր ու հեղգութիւն, ձգձգում ու անհոգութիւն կը մատնանշէ կցուածքը, որ այս բառը խորհրդանշող տրամադրութիւնէն կը յառաջանայ:

Արեւե՛լք:

Գեղեցիկ է ան ու խորհրդաւոր, երբ բանաստեղծական միտք մը կայ կապուած անոր:

Դարձեալ վերացնող է ան ու կախարդող, երբ հոգին կը ներանձնանայ ու կը տարբաղդրուի միսթիքութեան էն չշարչչին ու էն անդայթ ոլորտներու մէջ:

Բայց զարհուրելի է նեխութիւնը եւ քնէածութիւնը, որ կապուած է անոր դանդաղութեան եւ չարժադրկութեան:

Ու չկայ մեր դարուն մէջ աւելի վհատեցնող ու աւելի յետադէմ կցուածք, որքան հոգեբանութիւնը որ կամաց - կամացի մտայնութենէն կը յառաջանայ:

Կատարել գործ մը իր ժամանակին, գլուխ հանել ծրագիր մը, երբ անհրաժեշտ է ան, վերջացնել իրականութիւն դարձնել որոշում մը, որ տրուած է. կը պահանջէ գործնական միտք եւ կորով:

Արեւելքը այս տեսակէտով ամբողջ երազ է ու բաղձանք:

Կ'ապրինք դարաշրջանի մը մէջ, ուր կեանքը գերազանցօրէն ենթարկուած է արագութեան օրէնքին սակայն:

Այսօրուան կատարուելիքը վաղուան չյետաձգել, ու ատենին ընթացք տալ սփիւռքական եւ անհրաժեշտ խնդիրներու լուծման՝ իմաստութեան համազօր առաքինութիւն մը կը նկատուի բոլոր հզօրներուն կողմէ:

Վերցնենք օրինակը մեր օրերու պատմութենէն:

Ընդամէնը երկու տարի առաջ Խոս-

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914–1924

Դուռը զարնողը չպատասխանեց եւ աւելի ուժգին սկսաւ հարուածել: Կինը ոտքի ելաւ եւ դուռին մօտենալով սկսաւ մտիկ ընել: Վերջապէս հասկցաւ որ սոված գազաններն են. բայց գիշերուան այս խոր մթութեան մէջ ինչո՞ւ կը զարնեն անտէր եւ դժբախտ կիներու դուռը: Վայրենի շուները եկած էին հայ մայրեր եւ քոյրեր լլկելու: Ոտքի հարուածներու տակ կղպանքը կոտրեցաւ եւ տասնեակ մը շուներ ներս խուժեցին: Ի՜նչ աննկարագրելի տեսարաններ, Աստուած իմ: Հայ մայրերու եւ քոյրերու օգնութեան, աղերսանքի աղաղակները մինչեւ երկինք կ'արձագանգէին, բայց ո՞վ կը լսէր: Գազանաբարոյ զինուորները մինչեւ որ իրենց կիրքերուն գոհացում չտացան՝ չհեռացան...

Առտու եղաւ, որո՞ւ պէտք էր բողոքել, երբ Աստուած իսկ չէր լսեր այնքան սրտաճմլիկ աղաղակները, չէր տեսներ գազան Թուրքին վայրագութիւնները: Քանի՛ հայ աղջիկներ անձնասպան եղան, չտոկալով վայրենիներու շնութեանց:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԱՔՍՈՐ

Մօտաւորապէս երկու շաբաթ մնացինք Ձպրգեղ: Իրիկուն մը մեզի տեղեկացուցին որ պատրաստուինք վաղը կէսօրին ճամբայ ելլելու: Դարձեալ իրարանցում, լաց ու կոծ: Մեռած էր կրօնափոխութեան հարցը. յուլիսենական մահն էր որ մեզ պիտի կրօնափոխէր ափ մը հողի հետ, ուրիշ ոչինչ: Այո՛, միայն ափ մը հողը պիտի փրկէր մեզ եւ հայ կնոջ պատիւը:

Այդ գիշեր եւս դժոխք դարձաւ մեզի համար եւ արիւն արցունքով լուացուեցինք: Ի՞նչ ունէինք պատրաստելու, շատերս բոլորովին մերկ էինք եւ բոպիկ: Վերջապէս մեկնելու ժամը հնչեց, ճամբայ ելանք, քանի մը ստորին զինուորներու առաջնորդութեամբ եւ իրիկունը դեռ արեւը մարը չմտած հասանք Եփրատի ափը: Այդ գիշեր հոն գիշերեցինք: Քաղաքէն բանտարկեալ տղամարդիկը բերին, նոյնպէս Քղիի զանազան գիւղերէն ազատուած Հայեր: Մօտ 500 հոգի էինք: Առտուն կանուխ դարձեալ ճամբայ պիտի քալէինք, սուրի, կացինի, հրացանի բաժին դառնալու: Տարաբախտ բազմութեան մէջ մտան զալով քեռորդիս գտայ, Կարապետ Խանօեան: Ան ալ փոքր էր եղբօրս նման: Ահա զաւակութիւն մը եւս: Ի՞նչպէս պիտի կարենայի հոգալ այս երկու փոքրիկները: Բայց եւ այնպէս որոշեցի փախչիլ, ի՛նչ գնով որ ըլլայ: Երկու փոքրիկները միասին առնելով անտառ մտանք որ հազիւ 10 քայլ հեռու էր: Կրակ վառելու փայտ հաւաքելու համար, անտառէ անտառ բաւական հեռացանք եւ աննշմարելի, խիտ թաւուտքի մը մէջ պահուըտեցանք, մինչեւ որ մութը վրայ հասաւ: Այն ատեն փոքրիկներուն ձեռքերէն բռնելով սկսանք զառիվերէ մը վեր բարձրանալ: Մօտ հինգ վայրկեանէն հասանք ընդարձակ դաշտ մը, որ Աւէգ գիւղին կը պատկանէր: Դաշտը ամբողջութեամբ մշակուած էր, ցորենի հասկերը մեզմէ աւելի բարձր ըլլալով՝ մեծ դժուարութեամբ կըրցանք մինչեւ մեր գիւղին ճամբան անցնիլ:

Մութ էր, խոր լռութիւն կը տիրէր ամէն կողմ, բայց մենք շարունակ կը քալէինք: Հասանք մեր գիւղին առջեւ: Անկարելի էր այդ ժամանակ գիւղը մտնել, քանի որ գիւղին չորս կողմը գիշերապահ զինուորներ կը հսկէին: Ի՞նչ ընէինք. օդն ալ ցուրտ էր: Ստիպուեցանք Մորուն արտեր կոչուած դաշտին մէջ գիշերել: Փոքրիկները ցուրտ հովին չկրնալով դիմանալ, սկսան լալ: Ի՞նչ կրնայի ընել. աւելի շատ ժամանակ կար լոյսը ծագելուն: Իբրեւ պատսպարանք ցորենի կանանչ հասկերը քաղեցի եւ փոքրիկներուն վրայ ծածկեցի. այսպէսով կրցայ քիչ մը մեղմացնել հովին ազդեցութիւնը, բայց եւ այնպէս անկարելի եղաւ մինչեւ առաւօտ մէկ վայրկեան անգամ քնանալ: Դժուա՛ր, շատ դժուար առտու եղաւ, եւ արեւը սկսաւ տաքցնել ցուրտէն թմրած մարմինները: Արեւուն տաքութեան հետ փոքրիկները քնացան, բայց ես թէեւ յոգնած, չկրցայ աչքերս փակել: Այսպէս անցաւ երկու ժամ: Ատենն էր փոքրիկները արթնցնելու, գիւղ երթալու եւ ի հարկին հաց ճարելու: Ուստի ձայն տուի փոքրիկներուն եւ սկսանք դէպի գիւղ յառաջանալ:

Հասանք գիւղ: Մեր բախտէն նոյն պահուն ոչ մէկ պահակ կը սպասէր հայկական ամայի թաղը: Առիթէն օգտուելով Խաչատուր Նորատունկեանին տունը ապաստանեցանք, որ երկու դուռ ունէր, առաջինը՝ տանիք, երկրորդը՝ փողոց ելլելու: Մեր չէյլը Հայերու ձգած ահագին սարքերը, կարասները, իւղը, պանիրը, եւ այլն լեցուցեր է այս տունը եւ փողոցին դուռը ետեւէն ամուր կղպած, տանիք ելլող դուռն ալ կնքած էր: Եղբայրս տանիքէն վար իջաւ եւ սենեակին պատուհանը սանդուխին մօտ ըլլալով ներս մտաւ: Ցետոյ փողոցին դրան ետեւի երկաթները մէկդի դնելով, դուռը բացաւ, ներս մըտանք եւ դարձեալ փակեցինք:

Այլեւս ամէն ինչ ունէինք,—ալիւր, իւղ, պանիր, խավուրմա, հաւկիթ, եւայլն, միայն հաց չունէինք: Կրակ չէինք կրնար վառել, ծուխը կրնար մատնել մեզ: Բայց կարելի չէր առանց հացի մնալ:

Անցաւ մէկ օր, քեռորդիս չուզեց մեզի հետ մնալ, եւ հակառակ պնդումներուս, ուղղակի կառավարական պաշտօնատունը գնաց: Մնացինք երկու եղբայրներ: Հացի պակասը անտանելի դարձաւ, ուստի երկրորդ օրը որոշեցի կրակ վառել եւ անտես հեռանալ մինչեւ որ ծուխը դադրի, յետոյ վերադառնալ: Այդպէս ալ ըրի, կրակը վառեցի եւ եղբօրս ձեռքէն բռնելով զգուշութեամբ փողոցին դուռէն դուրս ելանք: Մութ էր, խոր լռութիւն կը տիրէր ամէն կողմ: Մեր ապաստանած տունէն երկու հարիւր քայլ հեռու, Անտօնեան Մարտիրոս ամուին արտին մէջ պահուըտեցանք, յաճախ դիտելով մեր կրակին ծուխը որ քուլա քուլա դէպի երկինք կը բարձրանար: Լուսինին անփոյթ լոյսը բաւական կ'օգնէր մեզի: Եթէ պահակ զինուորները տունը պաշարէին, կրնայինք նշմարել ամէն ինչ: Բարեբախտաբար այդ վայրկեանին ոչ մէկ մարդկային ստուեր երեւցաւ: Լուռ էր ամէն կողմ: Երբեմն կը լսուէր չարագուշակ բուին ձայնը:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(16)

...իր եթովպական իր արշաւանքով ...ցնցեց մասնեց Անգլիոյ դիւանագիտութիւնը: Վտանգուած էր Անգլիոյ հեղինակութիւնը Միջերկրականին մէջ, ուսկից եւ յաջս իր հնդկական միլիոն հպատակներուն:

Անգլիա զգաց սակայն եւ այսքանը ...եղաւ, որ արագօրէն ան... ...կարէ անհրաժեշտ վարկերը իր ...ին ու կայսրութեան շահերուն ...մասնաւորաբար վերազինման... ձեռնարկելու համար:

Կամաց - կամացի քաղաքականութիւնը սպառիչ է եւ մահացնող:

Մենք որ ապրիլ ու բարգաւաճիլ կ'ուզենք, անոնք որ ինքնիշխան ազատութեան մէջ կը փնտռեն կեանքը եւ ազգային իրենց գոյութեան նպատակին, անոնք չեն կրնար նստիլ ու յոյսով սպասել, քնանալ ու երազել:

Բացառութեամբ արեւելեան միակ ժողովուրդին՝ Ճափոնի, որ իր վերելքին ու քաղաքական եւ ռազմական մեծութեան համար որդեգրած ու իւրացուցած է արեւմտեան արագաշարժութեան ու վճռականութեան բոլոր բարեխառնութիւնները, մնացեալները դեռ մինչեւ այսօր, աւելի կամ պակաս կը շարունակեն կամաց - կամացի քաղաքականութիւնը:

Այս մտայնութեան զոհական հայրենիքն էր Թուրքիան, որ իբրեւ հետեւանք իր «եավաշ - եավաշ»ին, քառորդ դարու մէջ կորսնցուց կայսրութեան 2/3ը:

Դժբախտաբար վեց դարու մեր գերութեան մէջ Թուրքիայէն ընդօրինակելիք ոչ մէկ առաքինութիւն չունենալով մենք, ընդհակառակը անոր յոռի բարքերն են որ դուն ուրեք խառնեցին մեր բնատոհմիկ կենցաղին ու ազգային նկարագրին գիծերը:

Առանձնապէս կամաց - կամացի ...հոգեբանութիւնը ազդեց նաեւ մեր բարքերուն վրայ, ու այսօր, հակառակ մեր ջանքերուն, ան կը մնայ անխուսափ մասը մեր հանրային եւ ազգային գրեթէ չառ մը գործերուն մէջ:

Կամաց - կամացի Թթխմորով շաղախուած է մեր կեանքը որ պէտք ունի լուրջ բարեփոխութեանց:

Ուղիղ գծի քաղաքականութիւնը — ...եւ աւագ, պարզ ու ամենուն ...— պէտք է դառնայ մեր տրամաբանական ...:

Դարձդարձիկ բաւիղները պէտք է ... ու լայն եւ սալարկուած ուղիներ դառնան մեր քաղաքական երթեւեկութեան ճանապարհը:

Նոյնը ազգային ներքին ճակատին վրայ: Արագ եւ կտրուկ, կազմ ու պատրաստ եւ ժամանակի պահանջին համապատասխան հնարաւորութիւններով օժտուած, ահա օրուան կարգախօսը:

Դանդաղութեան դարը երկու հարիւր տարիով ետ կը մնայ մերինէն, որ շոգիի եւ ելեկտրականութեան վերջին նուաճումներով կը կառավարէ աշխարհը:

Կամաց - կամաց, բայց ժամանակավրէպ է այս մտայնութիւնը, երբ այսօր ամէն ինչ արագութիւն է եւ աշխոյժ, ելեկտրականութիւն է ու ֆրոնիք »:

ՅԱՌԱՋԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ՊԷՏՔ Է ԸՆԵՆՔ

Անցեալ տարի, մեր գաղութին մէջ հազիւ 5—6 անթելի մեքենաներ ունեցողներ կային։ Իսկ այս տարի, միայն իմ գիտցածներս արդէն երեք տասնեակը կ'անցնին:

Քանի քանի անգամներ է, զանազան հայրենակիցներ ինծի կը դիմեն, ըսելով թէ՝ «Յառաջ»ին նամակ մը գրէ այս մասին, թող մեզի տեղեկութիւն, կամ լուսաբանութիւն մը տայ, (բոլորիս յոյսն ու ապաւէնը դուն ես):

— «Գրէ՛, եղբայր, գրէ՛ անգամ մը, եւ հասկցիր թէ ինչո՞ւ հայերէն բան մը չենք լսեր անթելէն: Ալ ձանձրացած ենք օտար խօսքերն ու երգերը լսելէ, հայերէն ալ կ'ուզենք, գէթ երբեմն: Ի՜նչ հիանալի էին Փարիզի եւ Համպուրկի համերգները: Փարիզի մէջ ամէն տեսակ արուեստագէտներ ունինք — երգչուհի, երգիչ, երգչախումբ, դերասաններ, երաժիշտներ եւայլն: Ինչո՞ւ համար բան մը չեն կամակերպեր... անթելի միջոցաւ: Հայերէն երգի ու երաժշտութեան կարօտը կը քաշենք: Անգլեւները, Մոսկուայէն «Պէպօ»ն ունկնդրեցինք, ա՛խ, մեր կուրծքերը տեսնէիր...:

Ի՞նչ ընենք, ի՞նչպէս ընենք, որ մեր այս բաղձանքը իրականանայ: Ձեզ դիմեր թէ՝ խնդրագի՞ր մը պէտք է տալ, ստորագրութի՞ւն ժողվել դրկել, ո՞ւր, ի՞նչպէս: Գրէ այս բոլորի մասին մեր «Յառաջ»ին, թող մեզի լուսաբանութիւն մը տայ գէթ »:

Տարագի՛րդ իմ «Յառաջ», ահա մօտաւորապէս մեր հայրենակիցներուն գանգատը: Հազարներ են վճարած այդ գործիքներուն համար, բայց միշտ դժգոհութիւն կը յայտնեն, որ հայերէն չեն լսեր գէթ երբեմն երբեմն:

Ինչպէս ըսի, այսօր միայն մեր հապրնոց գաղութին մէջ երեք-չորս տասնեակ մը մեքենայ ունեցողներ կան, հապա՞ 70 հազարնոց Փրանսաբնակ մեր հայրենակիցներուն մէջ քանի հազարներ կան, որոնք անշուշտ մեր Վիէնցիներուն պէս կը մտածեն՝ երբեմն-երբեմն հայերէն լսել:

Ու ես ալ իմ կարգիս կուզամ հարցնել.— Ի՞նչ պէտք է ընել: Այս մասին, եթէ կարելի է, մեզի տեղեկութիւններ հաղորդուի ձեր միջոցաւ, ու մենք պատրաստ ենք ընել ինչ որ պէտք է: (Քանի մը օր առաջ հայրենակից մը մինչեւ Մոսկուա նամակ գրած է...):

Երկու օր առաջ Նիմէն ընկ. Նուպար Փանոսեան եկած էր: Երբ կը խօսէինք այս խնդրին շուրջ, ընկերը յայտնեց թէ, «անգամ մը հայերէն «տեսք» մը ձեռքիս (Կոունկ) Նիմի անթելի կայանին դիմեցի նուագել տալու համար, ու տնօրէնը սիրով ընդունեց: Մայրիկս անակնկալի եկաւ մեքենային առջեւ, «ա՛խ, հայերէն է, Կռունկն է» գոչելով ու ուրախանալով»:

Սիրելի «Յառաջ», այս ալ միջոցներէն մին է կը կարծեմ, Հայը Հայ պահելու համար, եւ ձեր հարցարանին մէկ պատասխանը...:

Անհամբեր կը սպասենք պատասխանիդ: Ն. ԳԱԼԷ

Յառաջ. — Պատասխանը պատասխան Ա. էջ, «Օրը Օրին»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻԷՆԻ ԴՊՐՈՑԸ

(Կոչ)

—.—

ՎԻԷՆ, 15 Սեպտ.— Սիրելի հայրենակիցներ, նկատի ունենալով, որ ապրուստը օրէ օր կը սղէ եւ մեր ուսուցչին ամսականը — երկու հարիւր յիսուն փրանք — շատ չնչին գումար մըն է, որոշեցինք յիսուն փրանքի յաւելում մը կատարել նոր շրջանին համար:

Այս գումարէն (250 Փր) հազիւ 100 փրանքը կը գոյանայ աշակերտներու թոշակներով (3 փրանք): Տասնեակ մը մանուկներ բան չեն վճարեր, չքաւոր եւ որբեր ըլլալով, իսկ մնացած 150 փրանքը մենք է որ կը հայթայթենք, Կ. Խաչի Շրջանային Վարչութեան հետ:

Քննութեան ենթարկելով մեր հասոյթի աղբիւրները, հաստատեցինք՝ թէ՝ 150 փրանքէն աւելի չենք կրնար հայթայթել մենք: Հետեւաբար, որոշեցինք աշակերտներու թոշակները մէկ-երկու փրանքի չնչին գումարով մը աւելցնել, ուսուցչին վճարելիք ամսականը ապահովելու համար:

Այսպէս, մէկ տղայ ունեցողը պիտի վճարէ հինգ փրանք, իսկ մէկէ աւելի ունեցողները չորսական փրանք:

Լիայոյս ենք, որ սոյն մեր որոշումը սիրով պիտի ընդունիք, եւ ձեր զաւակները պիտի ղրկէք ամէն տարուան նման:

Դասընթացքները կը սկսին հոկտեմբեր 4ին, երկուշաբթի սովորական ժամուն, ծանօթ վայրին մէջ:

Վարչութիւն

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— —

Համայէն (Սուրիա) կը հաղորդեն Սեպտեմբեր 9 թուականով.—

Ահմէտ Հալչի անունով մարդ մը, իր տան պարտէզին մէջ, գետինը փորելու միջոցին, գետնի մակերեսէն վեց մեթր խորութեան մը մէջ, լայն բացուածք մը երեւան հանած է: Մարդը, հետաքրքրուած, ներս մտած է ու ինքզինք գտած՝ միջանցքի մը մէջ եւ զարմանքով տեսած է որ հոն կային գերեզմաններ, ինչպէս նաեւ խոշոր դուռ մը, որ 120 սանթիմէթր երկայնութիւն, 70 սանթիմէթր լայնութիւն եւ 25 սանթիմէթր թանձրութիւն ունէր:

Հալչի, այս քարաչէն ծանր դուռը յաջողած է բանալ եւ ներս մտնելով տեսած է որ կը գտնուի առաջին միջանցքին յարեւմտան ստորերկրեայ սենեակի մը մէջ, ուր բոլորովին անվթար վիճակի մը մէջ պահուած էին սպիտակ քարէ կերտուած երեք չքեղ դագաղներ, երկու արձան եւ չորս կիսանդրի, որոնք հաւանօրէն մէկ ընտանիքի մը անդամները կը ներկայացնէին:

Անոնց մէջ աչքի կը զարնէր, մասնաւորապէս կնոջ մը արձանը, որ 105 սանթիմէթր բարձրութիւն ունէր, համակ կարմիր էր եւ կը կրէր պերճօրէն զարդարուն պարեգօտ մը:

Այս երկրորդ գետնայարկ սենեակին մէջ, Հալչի, գտած է նաեւ ապակէ չինուած խումբ մը:

Ան աւելի հեռուն չէ գացա՛ծ եւ դուրս ելլելով հետաքրքիր սենեակնեքէն, անմիջապէս իր գիւտի մասին լուր տուած է Համայի ազգայնական երեսփոխան Տօքթ. Շիշաքլիի, որ իր կարգին լուր տուած է դանիական հնախուզական պատուիրակութեան նախագահին որ Պէյրութ, Ամերիկեան համալսարան կը գտնուէր:

Վերջինս անմիջապէս Համա մեկնելով, քննութեանց ձեռնարկած է եւ ուսումնասիրած է գտնուած հնութեանց վրայ:

Ան 100 Ս. ոսկի վճարած է Հալչիի, որպէս փոխարժէք իր երեւան հանած հնադարեան հարստութեանց:

Ցեսոյ, դանիական պատուիրակութեան նախագահը խոստացած է Հալչիին պարգեւել իր հողին մէջէն երեւան հանուելիք ոսկիին ու արծաթին կէսը:

Կը հաւաստուի թէ գտնուած հնութիւնները, որոնք հարիւր հազարաւոր Օսմ. ոսկիի համարժէք կը նկատուին, Հիթիթներու ժամանակաշրջանէն մնացած ձեռակերտներ են եւ թէ կարմիր արձանը, Հիթիթներու թագուհին կը ներկայացնէ:

Սուրիական կառավարութիւնը տեղեկանալով այս թանկագին հարստութեանց գոյութեան, անմիջապէս հրահանգած է արգիլել..., եւ անոնց ապահովութեան համար, քննութիւն մը բանալու համար:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

—o—

Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ, հիւսուածեղէնի հազար աշխատաւորներ գործադուլ յայտարարած են իրենց աշխատանքի պայմանները բարելաւելու համար:

Գործադուլը Դամասկոսի մէջ տեղի տուած էր բողոքի բուռն ցոյցերու, որու միջոցին 80 ցուցարարներ ձերբակալուած էին: Ցեսոյ ձերբակալեալներէն շատեր ազատ արձակուած են եւ բանտին մէջ կը մնան միայն 20 գործաւորներ, որոնք պիտի դատուին իբրեւ պատասխանատուները:

Հակառակ ձերբակալութեանց, հիւսուածեղէնի աշխատաւորներուն գործադուլը կը շարունակուի: Բանուորները հետեւեալ պահանջները ներկայացուցած են գործատէրերուն.—

Ա) Օրական աշխատանքի ժամերու կրճատում՝ 13էն 11ի.

Բ) Գործատէրերը գործաւոր մը արձակելէ 15 օր առաջ պէտք է իմացնեն.

Գ) Աշխատավարձերու վճարումը պէտք է կատարուի ոսկիի հիման վրայ:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Մարսէյլէն Պ. Տէր Գասպարեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Նանարեանի Ուաշինկթըն (Մ. Նահանգներ):

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» ● ««««

Այդ միեւնոյն օրերուն, Լոնտոնի մէջ Անգլիոյ արտաքին նախարար Կրէյի եւ Ֆրանսայի անգլիական դեսպան Քամպոնի միջեւ կը ստորագրուէր գաղտնի համաձայնութիւն մը Սուրիոյ, Իրաքի եւ Արաբիոյ անկախութեան շուրջ: Ըստ այդ համաձայնագրին երեւութապէս երեք արաբական պետութիւններ պիտի ստեղծուէին, սակայն իրականին մէջ անոնք ենթակայ պիտի ըլլային Անգլիոյ ու Ֆրանսայի:

Սակայն երբ 1917ին, Իտալիա, դաշնակիցներու կողքին պատերազմի մասնակցիլ որոշեց, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնները անզօր դարձան: Այդ պատճառաւ ալ նոր համաձայնագրով մը որոշուեցաւ Իզմիրը եւ իր շրջանները յանձնել Իտալիոյ: Միայն թէ պայման դրուեցաւ Ռուսիոյ ալ համաձայնութիւնը այդ որոշման: Մինչ դեռ այդ օրերուն տակն ու վրայ կ'ըլլար Ռուսիան եւ Քէրէնսքիի կառավարութիւնը կը տապալէր:

×

Իրարու ետեւէ մէջտեղ ելած այս փաստաթուղթերը կը դժուարացնէին Թուրքիոյ բաժանման ծրագիրներուն գործադրութիւնը: Նախ որ Իզմիրի նաւահանգիստի խնդիրը կը մտնէր գործին մէջ:

Որովհետեւ այդ նաւահանգիստը նախապէս խոստացուած էր Յունաստանի: Յունական ու Փրանսական ուժեր Իզմիր մտնելուն պէս, իտալական ուժեր կը յաջորդէին անոնց եւ բաժանման դժուարութիւնը ծայր կուտար: Իզմիր ցամաք ելած յունական եւ իտալական ուժերու միջեւ բախումներ տեղի կ'ունենային:

Երբ Թուրքիոյ բաժանումը անկարելի կը դառնայ, Սուլթանին Պոլիս մնալը ապահովելու համար միջոցներ կ'որոնուին: Մասնաւորաբար Անգլիա կը հետաքրքրուի այդ խնդրով:

Երկու միջոցներ կը խորհուին. առաջին՝ Թուրքիոյ անջատումը Եւրոպայէն եւ երկրորդ՝ Սուլթանին կրօնական հեղինակութեան պահպանումը եւ վերջը հարաւային Անատոլուի մէջ ստեղծուելիք կառավարութեան վրայ իր աշխարհական իշխանութեան հաստատումը:

Առաջին պարագային, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա Պոլսոյ վրայ հաւասար իրաւունք եւ իրաւասութիւն ունենալու տեսակէտի վրայ կը պնդեն եւ յառաջ եկած նախանձին հետեւանքով անկարելի կը դառնայ լուծումը:

Երկրորդ լուծման ձեւին համար Ֆրանսա եւ Անգլիա յարմար կը տեսնեն ամերիկեան հովանաւորութիւնը: Անգլիա եւ Իտալիա կը կարծէին որ Խալիֆայի Պոլսէն հեռացման պարագային իրենց իսլամ գաղթավայրերը պիտի ապստամբէին:

Որքան դատարկ, անհիմն կասկած որքան անիմաստ վախ, չորս տարի տեւող համաշխարհային պատերազմի միջոցին Թուրքիայէն դուրս ապրող իսլամներ ի՞նչ ըրին Թուրքիոյ համար: Ընդհակառակն, անոնք Անգլիոյ միանալով Թուրքիոյ դէմ պատերազմ չյայտարարեցի՞ն:

Ամերիկա լուծման երկրորդ ձեւը չընդունիր: Ամերիկեան կրօնական մոլեռանդ շրջանակներ Խալիֆայի Պոլիս մնալը չեն ուզեր: Այդ պատճառով Թրքական խնդիրը կը մնայ անլոյծ: Մինչդեռ «Մորնինկ Փոսթ» անգլիական թերթը կը գրէր. «Թուրքիա Գերմանիոյ դիրկը նետուելէ վերջ երկարատեւ հոգեվարք մը ունեցաւ եւ մեռաւ: Այդ պատճառով պէտք եղաւ անոր թողած ժառանգը բաժնել »:

Այդ միջոցին Ամերիկա լուծման հետեւեալ ձեւը կ'առաջարկէր.

— Թուրքիա Եւրոպայի մէջ շատ նեղ շրջանով մը եւ Անատոլուի մէջ քանի մը նահանգներով պէտք է պահպանուի:

Ուրիշներ կ'առաջարկեն Պոլիսը Յունաստանի յանձնել:

Ահա այսպէս Թուրքիոյ ճակատագրին շուրջ երբ բազմազան տարաձայնութիւններ շրջան կ'ընեն եւ ծրագիրներ կը մշակուին, մամուլի նիւթ կը դառնան նաեւ իթթիհատական պարագլուխները: Երկար սիւնակներ կը նուիրուին Թալէաթի եւ իր ընկերներուն: Փարիզի հայ տեղեկատու դիւանը այդ օրերուն կը գրէր.

— « Փախստական վիճակի մէջ գտնուող նախկին վարչապետ Թալէաթ, պատերազմական նախարար Էնվէր, կրթական նախարար Տօքթ. Նազըմ, եւ ծովային նախարար Ճէմալ 10 օր պայմանաժամ ստացան Պոլսոյ պատերազմական Ատեանին ներկայանալու համար: Եթէ չներկայանան, պիտի զրկուին քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներէ եւ դրամով պիտի ենթարկուին իրենց կալուածները»:

Այս միջոցին Պոլսոյ մէջ կը ձերբակալուին իթթիհատական նախկին պարագլուխներ եւ կ'աքսորուէին Մալթա:

Սկսած էին այլեւս հաշտութեան բանակցութիւնները եւ Թուրքիա, երեք ազդեցութեանց տակ ճնշուած, ճակատագրական օրեր կ'ապրէր:

Բոլոր երեւոյթներն ու դէպքերը այն ցոյց կուտային որ այլեւս Թուրքիան չի կրնար շահիլ իր մէջքը: Օսմանեան կայսրութիւնը հինէն ի վեր տեսակ մը գաղթավայր նկատող թշնամի պետութիւններ չէին ուզեր անոր հետ հաշտութիւն գոյացնել, այլ կ'ուզէին զայն բաժնել իրենց միջեւ: Բայց ատեն մը վերջ, այն կարծիքը ունեցողներ՝ թէ Թուրքիան այլեւս ի վիճակի չէ դիմադրելու, հասկցան որ սխալած են: Եւրոպական թերթեր սկսան մտահոգիչ հրատարակութիւններ ընել Անատոլուի մէջ սկսող ազգային շարժման մասին: Թուրք ժողովուրդը վերստին զէնքի դիմած էր եւ ապաւինած մեծ ազատարարի մը պարգած փրկութեան դրօշին:

(Շար.)

(3)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ● ««««

Սաքուի սովորական անկիւնը բազմած Առիւծ Գեւօն խոր մտածումներու մէջ թաղուած կ'երեւէր: Հայրենի տունը կ'երթար վերջապէս, 28 տարի թափառելով Հայաստանի մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը: 1880 թուականին դէպքի մը պատճառով սախպուած փախաւ հայրենական տունէն, անցաւ Կաղզուանով Կարս, Պաթում ու ատկէ քանի մը տարի վերջ սկսաւ երկարատեւ թափառումներու շրջանը: Խասուրէն հեռանալէն անմիջապէս յետոյ, երբ Առիւծ Գեւօն դեռ Կաղզուան էր, Ռէս Գեւոյի հինաւուրց տան կործանման բոթը առաւ: Երկու տարի չանցած հայրը սրտի կսկիծէն մեռաւ փախստական զաւկի անունը շրթներուն վրայ: Նահապետական չէն օճախը, ուր անցուցեր էր մանկութիւնը եւ պատանեկութիւնը գոյութիւն չունէր այլեւս: Գիտէր որ գիւղը բէկը եւ շրջակայ քիւրտ գիւղացիները Ռէս Գեւոյի մահէն յետոյ, գրաւած էին հողերու մեծ մասը: Առիւծ Գեւոյի մեծ եղբայրը մեռաւ, չորս որբեր ձգելով ետին: Առիւծ Գեւօն, երիտասարդի մը եռանդով, այդ ծանր պայմանները դիմագրաւելու չափ կամք եւ ուժ կը զգար իր մէջ: Պիտի շէնցնէր Ռէս Գեւոյի օճախը եւ դեռ աւելին պիտի փորձէր. իր պապուն, Մելիք Ասլանբէկի օրերը պիտի վերադարձնէր: Ասոնցմէ զատ, հին հաշիւներ ունէր կարգադրելիք Խասուրի բէկի եւ դրացի Քիւրտերու հետ, որոնք իր հայրենական հողերը բռնագրաւեր էին: Առիւծ Գեւօն բոլոր դժուարութիւնները անտեսելով, վառ երեւակայութեան շնորհիւ կը ծրագրէր ապագայ ընելիքները: Այդ խորհուրդներով տարուած էր Առիւծ Գեւօն, երբ յանկարծ նկատեց Խաժիճէն ու Ալին, որոնք սաքուն կը մօտենային: Քօլոզը գլուխը անցնելով՝ պատկառանքով ոտքի ելաւ մեր բարեկամը:

— Բարով, հազար բարով ես եկեր մեր կողմերը,—տխուր ժպիտ մը դէմքին խօսեցաւ Խաժիճէն,—նստի՛ր, Առիւծ Գեւօ, — ու Խաժիճէն նստաւ սուխարիկի միւս կողմը, դէմ դիմաց Առիւծ Գեւոյին:

— Բարին վրադ եղնի, խանում, Աստուած գքու օրեր շատցնէ:

— Շնորհակալ եմ, Առիւծ Գեւօ, եթէ տէրը կամենայ, ո՞ւր բարով։Մեր աւեր երկրէն տարին հազիւ քանի մը ճամբորդ կ'անցնի:

— Մեր կողմերը կ'երթամ խանում, Ալաշկերտ, քանուէթ տարի առաջ մեր տունը թողուցի զուպաթ ելայ, կ'երթամ գիմ պապենական օճախ տեսնալու. տեսնե՛մ, ո՛վ կայ ողջ, ո՛վ մեռած է: Խաչանը ճամբուս վրայ էր, խանում, ըսի մէկ հանդիպիմ...

— Լաւ է եղեր մեր գիւղով անցնիլդ, հին բարեկամներ ունիս հոս:

— Հա, խանում, գաշխարհ պտտած մարդ եմ, ամէն տեղ լէ ազգական, բարեկամներ կը գտնուին...

— Եւ հին յեղափոխական ընկերներ,— Առիւծ Գեւոյի կիսատ ձգած նախադասութիւնը լրացուց Խաժիճէն — հին ընկերներ, զէնքի ընկերներ: Հա՛, ես ալ ձեր մեծերէն մէկ երկուքին հանդիպած եմ:

— Ողո՞րդ կ'ըսես, խանում:

— Էն որ Վան կը նստէր, ձեր մեծաւորը, ինչպէ՞ս էր անունը,— որպէս թէ անունը մտահան ըրած, շարունակեց Խաժիճէն, — կաղ էր, երեսն ալ աւրուած:

— Պարոն Լեւոնը:

— Հա՛, այդ էր անունը, ինչպէ՞ս է հիմա, ո՞ւր կը գտնուի:

— Լա՛ւ է, չա՛տ լաւ, քաղաքն է:

— Աստուած հետը ըլլի,—խոր հոգոց հանելով շարունակեց Խաժիճէն, մէկ երկու անգամ հանդիպեր եմ ատոր տաքթոր խանումի տունը: Գէշ օրեր էին այն ատենները, ի՜նչ գաղտնութիւններ կը կատարուէին Վանի մէջ:

Առիւծ Գեւօն սաստիկ յուզուած գլուխը կախեց: Մեւլէն լսած էր Վահէի եւ Խաժիճէի պատմութիւնը եւ կը զգար թէ խեղճ կինը եկած էր սիրած երիտասարդի ընկերը տեսնելու, հետը խօսելու ու այդքանով մխիթարուելու՝ եթէ կարելի էր մխիթարուիլ Վահէի նման մէկը կորսնցնելէ վերջ:

— Խանում տաքթորը ինչպէս է,— լռութիւնը խզելով հարցուց Խաժիճէն,— առաջ երբեմն կը գրէր, վերջերս տեղեկութիւն չունիմ իրմէ:

— Քաղաքն է, բայց այս քանի օրս Կովկաս կ'անցնի:

— Ի՞նչ ճամբով պիտի երթայ, հետաքրքրութեամբ հարցուց Խաժիճէն:

— Պայազիտով:

— Օ՜, ինչ բարեբախտ հանդիպում է, վաղը առտու երկու զօլամ կը դրկեմ Բերկրի, անկէ խանումը հոս կուգայ քանի մը օրով իմ մօտ մնալու, օ՜, ի՞նչ լաւ լուր տուիր. գիտե՞ս, մենք երկուքս ալ նոյն երկրացի ենք, իրարու լեզու կը հասկնանք...ան իմ խաս բարեկամուհիս է:

Մինչ Խաժիճէն յայտնապէս ուրախացած կը խօսէր, Առիւծ Գեւօն ուշադրութեամբ փոքրիկ Ալին կը դիտէր: «Թէեւ մօրը աչքերն են», կը մտածէր Գեւօն, «բայց ճակատը, մազերը, բերանը, ինքն ու ինք Վահէն»: Ինչպէս ըսեր ենք, Առիւծ Գեւոյի խիստ արտաքինի տակ ծածկուած էր չափազանց փխրուն հոգի մը: Հետզհետէ Առիւծ Գեւոյի աչքերը սկսան խոնաւնալ, թէեւ ճիգ կը թափէր ըղձացած ներքին յուզումը տիրապետելու: Սովորական համարձակութիւնը կորսնցուցած, գլուխը բարձրացուց ու խնդրական ձեւով մը ըսաւ.

— Խանում, Աստուած պահէ գքու զաւակ, երբ մեծնայ ասլանի նման երիտասարդ մը պիտի եղնի. թո՛ղ անգամ մը համբուրեմ գիւր ճակատ:

Խաժիճէի համար նման խնդիրք մը բոլորովին անսպասելի էր: Խուզարկու հայեացքով նայեցաւ Առիւծ Գեւոյի դէմքին: Անոր առնական խիստ աչքերը լեցուած էին: Փայլակի նման ճշմարտութիւնը լուսաւորեց Խաժիճէի միտքը: Առիւծ Գեւօն ծանօթ էր իր պատմութեանը: Անսահման թախիծը չոքեցաւ մանկամարդ կնոջ դէմքին, տխրութեամբ գլուխը կախեց ու երեխան հրեց դէպի Առիւծ Գեւօն:

Երեխան կրծքին սեղմելով Առիւծ Գեւօն վայրկեան մը երկուքս նայեցաւ տղու սեւ աչքերուն, գլուխը ծռելով քնքշօրէն համբուրեց երեխայի թուշերը: Փոքրիկ Ալին օտարականի մը գգուանքէն խուսափելով փախաւ մօրը մօտ, մինչ Առիւծ Գեւօն կարմիր թաշկինակը հանելով աչքերը կը սրբէր:

Դէմ դիմաց նստած Խաժիճէն եւ Առիւծ Գեւօն լռեցին: Այլեւս կարծես բան չէր մնացած խօսելու: Ամէն բան ըսուած էր արդէն:

— Իմ ճակատագիրս,— հոգոց հանելով ըսաւ Խաժիճէն եւ տեղէն բարձրացաւ:

Առիւծ Գեւօն ալ տեղէն բարձրացաւ, ձեռքերը կրծքին դրած:

— Քեզի բարի ճանապարհ, բարով հասնիս քուկիններուդ, Առիւծ Գեւօ: Ամէն անգամ մեր կողմերէն անցնելուդ, չմոռնաս տեսութեան գալու,— ու երեխայի ձեռքէն բռնած իշխանուհիի մը ծանրութեամբ գլուխ տալով, հեռացաւ Խաժիճէն:

Ցուցմէն խեղդուած Առիւծ Գեւօն չկրցաւ բառ մը իսկ արտասանել: Պատկառանքով գլուխը խոնարհեցուց՝ ինչպէս պիտի ընէր եպիսկոպոսի մը հանդիպելու պահուն:

Ցաջորդ առտու հազիւ լուսաստղը բարձրացած, Առիւծ Գեւօն մեկնեցաւ Խաչանէն բէկի մը վայել շքախումբով: Ալ ի՞նչ օրուայ ընկեր էր Գրիգորը եթէ թողուր որ հետիոտն երթային իր ազնիւ ընկերները: Նաղաբաւայէն չորս երիտասարդներ, նախկին զինակիր խմբերու անդամներէն, ձիաւորուած եկան Խաչան, երկու ձի ալ Առիւծ Գեւոյի եւ Թոփալ Սասանայի համար բերելով:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

հողմանաւերներուն մէջ կը գտնուին յայտնի դէմքեր՝ բոլոր ձախակողմեան հոսանքներէն, գոհունակութեամբ ողջունեց վարչապետին յայտարարութիւնները, յոյս յայտնելով թէ ծրագրուած օրէնքը պիտի օգնէ վերջնապէս աշխատաւորականներու օրինական - իրաւական հանգամանքը, վերջ տալով վարչական կամայականութեանց, «որոնք շատ խիստ են պատուաւոր օտարականներու համար»:

Իտալիա կը պնդէ համաձայնութեան մասին

Կը հաստատուի թէ Իտալիա որ ետ է քաշած պիտի չառնէ, Նիոնի համաձայնութեան առթիւ տուած պատասխանէն վերջ, սպասելով որ գոհացում տան, այսինքն հաւասար դասուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ: Մուսոլինի եւ իր - բեք տրամադիր չերեւար նահանջելու այս նամբուն վրայ: Կը նշանակէ թէ Իտալիա պիտի չմասնակցի Միջերկրականի հսկողութեան գործին, պահելով իր ազատութիւնը եւ միշտ յուզելով հաւասարութեան խնդիրը:

Միւս կողմէ, Անգլիա եւ Ֆրանսա չեն ուզեր տեղի տալ: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հաստատեն թէ ոչ եւ է փոփոխութիւն պիտի չկատարուի Նիոնի համաձայնութեան մէջ, գոհացում տալու համար Իտալիոյ պահանջներուն: Անգլիա եւ Ֆրանսա չարժման մէջ դրած ըլլալով իրենց ծովային եւ օդային ուժերը, կը յուսան քանի մը օրէն չնչել ապստամբութիւնը, այնպէս որ վնասակար կը համարուի համաձայնութեան ձգձգումը: Բայց եւ այնպէս, երկու պետութիւններն ալ տրամադիր են լսելու բանաւոր դիտողութիւններ:

Առջի օր պոլսոյ կը հաղորդէր թէ անհամաձայնութիւն ծագած է Պ. Չէմպըրլէնի եւ Պ. Իտընի միջեւ, Նիոնի համաձայնութեան առթիւ. բայց անմիջապէս հերքուեցաւ այս լուրը:

Իտալիա կ'ամբաստանուի Ազգաժողովին մէջ

Պ. Նէկրին, հանրապետական Սպանիոյ վարչապետը, հինգշաբթի օր ծանր ամբաստանութիւններ ուղղեց Իտալիոյ դէմ, յատկապէս յիշելով անունը: Այս առթիւ բողոքեց որ Սպանիան դուրս ձգուած է Նիոնի համաձայնութենէն, Միջերկրականեան պետութիւն ըլլալով հանդերձ: Վարչապետը առնուած քայլը գնահատելի գտնելով հանդերձ, քննադատեց Նիոնի համաձայնութիւնը, իբրեւ անբաւական: Ցետոյ պահանջեց որ Ա. Դ. Թորհուրդը Միջերկրականի ապահովութեան խնդիրը լուծէ յստակօրէն տեսնելով մերկ իրականութիւնը, «Պէտք է մէկդի դնել այն առասպելը թէ առեւտրական նաւերու դէմ կատարուած յարձակումները հետեւանք են բնական երեւոյթի մը, անծանօթ եւ անճանաչելի: Այն անանուն պետութիւնը որուն մարտանաւերը կը ջանան ահ ու սարսափ սփռել Միջերկրականի մէջ, կը կոչուի Իտալիա»:

Այս քննադատութեանց պատասխանեց Պ. Իվոն Տէլպոս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, որ նախագահն էր Նիոնի խորհրդաժողովին: Բացատրեց թէ Նիոնի համաձայնութիւնը թէեւ բոլոր բաղձանքները չի գոհացներ, բայց մեծ յառաջդիմութիւն կը նշանակէ: «Ես անձնապէս կը կարծեմ թէ աւելի լաւ պիտի ըլլար եթէ փորձէինք ամէն բան մէկ անգամէն ընել. այն ատեն թերեւս բան մը չկարենայինք ընել: Ձեռք առնուած միջոցները պիտի ծառայեն զօրացնելու Միջերկրականի ապահովութիւնը, բոլոր ազգերու նաւագնացութեան համար»:

»»»» • ««««

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակուի, հակառակ Չինացիներու ուժգին դիմադրութեան: Բայց եւ այնպէս, Ճափոնի մէջ ալ կը խոստովանին թէ պատերազմը երկար պիտի տեւէ:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Փէշթա պիտի հանդիպի, Պերլինի այցելութենէն վերջը, որուն համար տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին Գերմանիոյ մէջ: Հիթլէրի անձնապահ վաշտը պիտի տրամադրուի Իտալիոյ Առաջնորդին պաշտպանութեան համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ եմտական նախարարութեան խորհրդականը Ռուշինկթըն հրաւիրուեցաւ, դրամական հրապարակի եւ պատերազմական պարտքերու մասին խորհրդակցելու համար: Ֆրանքի խնդիրն ալ պիտի քննուի, այս առթիւ:

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ, Ազգերու Դաշնակցութեան տաղաւարին մէկ ձեղունը փլաւ առջի օրուան անձրեւին հետեւանքով: Առտուան ժամը 5.40 ըլլալով, մարդ չկար, հետեւաբար ոչ մէկ զոհ:

12 ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐ ծախուած են Իտալիոյ կողմէ Զօր. Ֆրանքոյի, համաձայն իտալական թերթի մը տեղեկութեանց: Նաւազներն ալ տրամադրուած են:

Հ. Յ. Դ.

Զաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 23 Սեպտ. Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Զաքարեան» գրադարանը, 181, Cours Lafayette:

Զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վալանսի եւ շրջանի բոլոր ընկերները կիրակի, 19 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, «Սիամանթօ» ակումբը, 2, Rue des Balais, Valence:

Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը 18 Սեպտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Ա. Ֆուլուռեանի բնակարանը:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼԻԱ-ՔԱԼԱՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ Չորեքշաբթի, 22 Սեպտեմբեր, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ: Զեկուցում Ակումբի մասին եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Սեթանոցի Հայրենակց. Միութեան կողմէ, ի պատիւ Սեթանոցի հայ գինուորցուներու:

18 Սեպտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8 - 12

Պ. Զ. Միրզաեանի սրճարանը, 49 Րիւ տը լա Տէֆանս:

Կը խօսի Գնդապետ Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Արեւելեան նուագ

ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐԱՆՔ, գործազուրկներու եւ փոքրիկներու 3 ֆր.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ ի նպաստ Սափրիչներու Հանգստեան Տան (Maison de Retrait)

19 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Salons Marignyի սրահներուն մէջ, 26 Cours Marigny

Մէթրօ Château Vincennes

Ներկայ կ'ըլլան՝ Սափրիչներու Սէնտիքայի Նախագահը եւ վարչութեան անդամները, Սափրիչներու Հանգստեան Տան Յանձնախումբի նախագահը՝ M. Mornot:

Կը մասնակցին սափրիչներու թատերական խումբը, ղեկավարութեամբ M. Mafiaի, եւ Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ M. Jacometի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

կանանց մազերու վերջին նորաձեւութեանց ցուցադրութիւն,

երգ, պար եւլն.: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ այրերու 8 ֆրանք, կիներու 6 ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Լիոնի Աղքատախնամին կողմէ

18 Սեպտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 202 Rue Boileau ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ մէջ:

Փոքրիկներու կողմէ մասնաւոր պարեր, երգ, արտասանութիւն եւլն.:

ՄՈՒՏՔԸ ՁՐԻ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Խաչ.ի Շավիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ—անդամուհիները եւ համակիրները 19 Սեպտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին դպրոցի սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ 19 Սեպտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Rue des Petites Maries: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ վասպուրականցիները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Սարգիս եւ Ագապի Քիւրքճեան կը փնտռեն իրենց հօրաքրոջ որդին Նիքսարցի Աւետիս Հոռոբեան, մօր անուն Անդրան, քրոջ անունը Վերոն, եղբայրները՝ Յարութիւն, Կարապետ, Նշան: 1912ին զինուորագրուած է Թրքական բանակին մէջ: Լուր կայ թէ այժմ կը գտնուի Ցունաստան:

Կը խնդրուի իրմէ կամ իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Պ. Սարգիս Քիւրքճեանի, 8ter, Rue Traversière Billancourt, Seine, France:

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ): 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Զիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Զիթպաշեանի հետ: Տեղահանութեան միջոցին գիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France:

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն: Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուղուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻն, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél. : National 13-16

«ՇԻՐԱԿ» Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անգուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով, Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

Հայերու ժամադրավայրը

ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕՓԿԱԹԸ

Հ. ՍԱՐԵԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ պայմաններով: Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD 48 rue de la République Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD 7 rue Auber, Paris Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՎԱՐՁՈՒ Է Ռիւ Լաֆայէթ, գեղեցիկ, օդասուն եւ ասանձին մուտքով սենեակ մը, յարմար ամէն գործի համար: Հեռաձայն, վերելակ եւայլն: Նպաստաւոր գին. Դիմել տեղւոյն վրայ Պ. Շէրպէթճեանի, 94 Rue Lafayette, մէթրօ Poissonnière:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի մօտակայ քաղաքի մը մէջ հաստատուած դերձակատուն մը կ'ուզէ լաւ ափիէսէօր մը (այրերու հագուստներու համար) որ կրնայ շահիլ 20,000 ֆրանք տարեկան: Կը պահանջուի Փարիզեան տուներու յանձնարարական:

Մանրամասնութեանց համար դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՏՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ համար կ'ուզուի սպասուհի մը միայն ցերեկները աշխատելու պայմանով: Դիմել Խաչիկեան բնակարանը, 32, Rue des Partants, Paris (20e,). Մէթրօ Martin-Nadaud.

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

17—23 Սեպտ.

Երեկոյեան ժամը 8.30

Իսկ Շաբ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Une oeuvre sociale Franco de Port contre la traite des Blanches

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 հոգւոյ տոմսակ զեղչուած գինով

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Րուժ-Տիկինի Հայրենակց. Միութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր հայրենակից Պ. Յովսէփ Դպիրեանի մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

X

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թոփալեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն Պ. Յովսէփ Դպիրեանի մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Այդ խօսքերը այնպիսի մի մաղձային դառնութեամբ արտասանեց նա, որ եղբայրները սարսափեցան:

— Ի՞նչ ենք մենք, շարունակեց նա առաջին եղանակով.— ժիր եւ զործունեայ մշակներ… եւ դրանով պարծենում ենք… բայց էշը, ձին, եզը, գոմէշը մեզանից աւելի ուժեղ են եւ մեզանից աւելի շատ են բանում … մենք բանուոր անասուններ ենք եւ աւելի ոչինչ… Քրդի նիզակը աւելի մեծ գործ է կատարում, քան թէ մեր աշխատասէր արօրը եւ գութանը … Մենք վաստակում ենք, նրանք ուտում են… մենք գեղեցիկ աղջիկներ ենք հասցնում, նրանք են վայելում մեր աղջիկների սէրը… Ինչ որ գեղեցիկ է, ինչ որ լաւ է մեզ համար չէ… մեզ համար են պահուած բոլոր տգեղութիւնները, որովհետեւ մի լաւ բանի արժանաւորութիւն չունենք ..

— Քանի օր առաջ, շարունակեց նա,— մի այսպիսի խօսակցութիւն ունէի հօրս հետ. հայրս աշխատում էր ինձ համոզել, թէ մեր դրութիւնը այնքան աննախանձելի չէ, որքան մենք կարծում ենք, եւ ցոյց էր տալիս մեր օդի մէջ կանգնած հարստութիւնը, որին բաւական են մի խումբ Քրտեր, մի արշաւանք,— եւ ահա բոլորը ոչնչացաւ: Հիմա եկ, դու նրան ասա, թէ ունեցդ քաշելու, տանելու են քո սիրելի զաւակը, եւ դու աչքերդ բաց բաց պիտի նայես, եւ մի խօսք անգամ ասելու համարձակութիւն չըպիտի ունենաս… — Ա՞յդ էլ լաւ դրութիւն է: Այդպիսի դրութեան կարող է համբերել Հայը միայն, անամօթ, անպատիւ Հայը միայն… Եկ, դու գնա վազրի որջից դուրս քաշիր նրա ձագը, նա իսկոյն քեզ իր բոյնին առջեւ պատառ պատառ կ'անէ:—

Այսպէս է եւ Քիւրդը: Բայց մենք ի՞նչ ենք… մենք ոչինչ ենք …

Հայրապետի խօսքերը այն աստիճան բարկութեամբ վառեցին իր եղբայրներից մի քանիսի սիրտը, որ նրանք իսկոյն վճռեցին ընդդիմանալ, մեռնիլ եւ չը տալ Ստեփանիկին Քրդի ձեռքը:

— Այդ ոչինչ նպատակի չի հասցնի, պատասխանեց խոհեմ եւ բազմափորձ Հայրապետը,— մենք կը մեռնինք, բայց Ստեփանիկին դարձեալ կը տանեն …

— Գոնէ մեռնելուց յետոյ մենք չենք տեսնի մեր քրոջ անպատուութիւնը եւ հանգիստ կը լինենք մեր գերեզմանում… մէջ մտաւ եղբայրներից մէկը, Ապօն:

Բայց միւս կողմից յայտնուեցան հակառակորդներ:

— Մենք պիտի մեռնենք, այն էլ մի աղջկայ համար, ու մեր երեխաներին անտէր պիտի թողնենք, դա ի՞նչ խելք է, խօսեց եղբայրներից մէկը, որին կոչում էին Օհան: — Ես իմ ձեռները լուանում եմ այդ գործից. մէկ քոյր ունենք, թող չը լինի, դա մեծ ցաւ չէ. ինչո՞ւ մենք մեր գլուխը պէտք է մահի տանք նրա համար:

Եղբայրներից մի ուրիշը, որին կանչում էին Ցակօ, աւելի շահաւոր եւ աւելի գործնական կէտից նայելով Ստեփանիկի վիճակի վրայ, սկսեց պաշտպանել Օհանի կարծիքը, ասելով.

— Ես դրա մէջ ոչինչ անբախտութիւն չեմ տեսնում. մի կողմից շատ լաւ է, երբ մենք Ֆաթթահ բէկի նման փեսայ կ'ունենանք, այն ժամանակ բոլոր Հայերը մեզանից կը վախենան: — Օրինակ ձեզ, աւելացրեց նա, մեր գիւղացի Մըկօն, նա ի՞նչ մարդ է, տանը ուտելու հաց չունի, բայց որովհետեւ նրա աղջիկը մի Քրդի կին է, դրա համար մենք ամէնքս Մկօից վախենում ենք, հետը խօսել չենք կարողանում, հէնց որ մի բան ասենք, Մըկօն կը սովորեցնէ Քիւրդ փեսային եւ Քիւրդը մի գիշեր կուգայ եւ մեզ մեր տանը մէջ կը մորթէ: Լաւ չէ՞ մի այդպիսի փեսայ ունենալ:

Այդ խօսքերը գրգռեցին Ապօի բարկութիւնը, որ առաջարկում էր ընդդիմանալ, եւ մինչեւ անգամ մահ յանձն առնել, եւ պաշտպանել իրանց քրոջ պատիւը: Նա ասաց.

— Ցիսուս Քրիստոսը վկայ, դու խելքդ կորցրել ես, Ցակօ, այդ ինչեր ես խօսում, գիժն էլ այդպէս չի խօսի: Մենք պէտք է մեր լոյս հաւատը կորցնենք. մեր քոյրը անօրէն եւ անհաւատ Քրդի ձեռքը պէտք է տանք, նրա համա՞ր միայն, որ Հայերը մեզնից կը վախենան եւ մեզ կը պատուեն… Թող չը լինի այդպիսի պատիւը: Բայց գիտե՞ս, որ երեսից կարելի է պատուեն, բայց սրտում ամէն մարդ կ'անիծէ մեզ:

Ո՞վ է սիրում Մըկօին, որ աղջիկը Քրդի տուաւ: Այդ ուրիշ բան է, որ նրանից վախենում են. չնից էլ, գայլից էլ շատերը վախենում են …

Եղբայրներից մէկը, որ բոլոր ժամանակը լուռ էր, իր յատուկ կրօնական փիլիսոփայութեամբ, սկսեց հակառակել Ապօին, առաջ բերելով այն փաստերը, թէ չէ կարելի փոխել Աստուծոյ կարգադրութիւնները, ինչ որ լինելու է կը լինի.— թէ Աստուած Քիւրդին Քիւրդ է ստեղծել, Հային՝ Հայ, Քիւրդին զէնք է տուել, Հային՝ բահ, թէ մէկը միւսի տեղը բռնել չէ կարող, թէ այդ բոլոր բաները Աստուծոյ ձեռքումն են, եւ վերջացրեց իր խօսքերը հետեւեալ օրինակով.

— Ագռաւը շատ կը ցանկանար սիրամարգի փետուրներ ունենալ, բայց ո՞վ կը տայ: Աստուած մէկին այնպէս է ստեղծել, միւսին այնպէս:

Ապօն պատասխանեց նրան:

— Դուն մոռանում ես, եղբայր, որ ագռաւը եւ սիրամարգը զանազան բնութիւններ ունեցող թռչուններ են. բայց Քիւրդը եւ Հայը երկուսն էլ մարդիկ են:

Քիւրդը մօրից զէնքով չէ ծնւում, նա ծնւում է նոյնպէս մերկ, նոյնպէս թոյլ, որպէս Հայը: Ինչո՞ւ ես և դու … մէկ բան Աստուծոյ վզին դնում. մի՞թէ նա է Քրդի ձեռքը զէնք տուել, որ գայ մեզ կոտորէ, որ գայ մեր … ջիկները մեր տնից քաշէ ու … միթէ նա՞ է մեզ այսպէս խեղճ, վախկոտ չինել:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 19 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3529
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՊԱՆՁՈՒՄՆ...

— Ի՞նչ լուր Երեւանէն, կը հարցնեն բարեմիտ մարդիկ, բերանացի թէ գրաւոր :

— Ի՞նչ լուր Երեւանէն, Հայաստանեայք ի սփիւռս աշխարհի, կը հարցնենք մենք ալ …

« Խ. Հայաստան »ի ամենավերջին թիւը որ ունինք՝ օգոստոս 12 է, հասած՝ երկու - երեք շաբաթ առաջ: Ուրեմն թերթ անգամ չունինք, աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր:

Իսկ եւրոպական թերթերը անշուշտ Երեւանով չէ որ պիտի զբաղին, երբ Մոսկուայի, բուն Խ. Միութեան մասին անգամ այնքան ժլատ են դարձեր, թաղուած ըլլալով աւելի հրատապ եւ « զգայացունց » դէպքերու մէջ :

Ինչ կը վերաբերի այն միւս աղբիւրներուն — «Հայաստանսա՛ր»— երբեք այսքան անճրկած, խեղճացած չէին:

1936 Յունիսէն ի վեր, երբ լախտի հարուած մը իջաւ իրենց գլխուն ալ, Աղասի Խանջեանի «անձնասպանութեամբ», կը թուի թէ անոնք ալ վարակուած են «ապուշային հիւանդութեամբ »:

Այս բառը ուրիշ իմաստ ունի Երեւանի մէջ: Զայն կը գործածեն իբրեւ մեղադրանք, ըսելու համար թէ այսինչ պետական կամ կուսակցական վարիչը, կոմիտէն, բջիջը քնացեր են, ուշադրութիւն չեն ըրեր, ձգեր են որ դաւեր սարքուին, փոխանակ մատնանշելու դաւադիրները :

Այսպէս, «ապուշային (կամ «իդիոտային») հիւանդութեամբ» ամբաստանուեցան Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն եւ իշխանութիւնը, երբ իրարու ետեւէ «մերկացուեցին» երէկուան վարիչներն ու գրիչները, Երեւանի խորհրդային իշխանութեան հիմնադիրներն ու գործիչները: Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը ինք, ողորմելին Ամատունի, երեսանկեալ ողբաց թէ ապուշ են եղեր որ այսքան տարի չեն հասկցեր դաւադրութիւնը եւ ասպարէզ տուեր են դաւադիրներուն :

Ուրեմն, եթէ տարրական իմաստն առնենք, բառը չի համապատասխաներ արտասահմանի «Հայաստանսէր»ներու դիրքին :

Խեղճերը ի՞նչ գիտէին որ ի՞նչ ըսեն: Իրենց յարաբերութեանց, թղթակցութեանց աղբիւրներն ալ այդ միեւնոյն «հակայեղափոխական — տրոցկիստ - նացիոնալիստ, զարշելի եւ սրիկայ դաւադիրները » չէ՞ին, սկսելով Աղասի Խանջեանէն, որուն համար հոգեհանգիստ մը, գոնէ յարգանքի ցոյց մը կատարելու քաջութիւնն անգամ չունեցան …

Բայց եւ այնպէս, իսկ եւ իսկ «ապուշային» երեւոյթ մըն է որ կը պարզուի մեր առջեւ, երբ կը տեսնենք անպատիւ պապանձումը, քար լռութիւնը անոնց որ մինչեւ այսօր ալ Խ. Հայաստանի ապետները կը համարուին, այստեղ եւ ամէն տեղ :

Ի վերջոյ որո՞ւ ճիտին պարտքն է լուսաբանել հանրութիւնը, այնքան եղերական դէպքերէ վերջ, որոնք թանձր, անթափանցելի մշձաւանջի մը տակ առած են մեր հայրենիքը :

Ամբողջ տասնըհինգ տարի, անոնք հօրենական ագարակի մը վերածեցին այդ հայրենիքը, խստօրէն պահելով անոր գաղտնիքները, հաստատելով զարշելի հաւատաքննութիւն մը՝ Հրէի եւ Հեթանոսի :

Իրենք՝ աւետաբեր: Իրենք՝ պահապան հրեշտակ: Իրենք՝ մշակ եւ սերմնացան: Ամէն բան իրենք :

Եւ եկան սեւ օրեր: Աւելի սեւ քան կը սպասէինք:

Իրարու ետեւէ հասան գուժկան լուրեր, երկդիմի բացատրութիւններով,— մաքրագործում, վտարում: « Մերկացուեց»: «Հեռացուեց»: « Արձակուեց »:

Արդ, հանրային կարծիքը իրաւունք չունի՞ հասկնալու համար թէ ի՛նչ է այսօր կացութիւնը, այս համատարած աւերումէն վերջը :

Արտասահմանը իրաւունք չունի՞ հարցնելու ,— Ո՞ւր են, ի՞նչ եղած են այն մեծ ու փոքր ատենաճանաւորները, կուսակցական եւ պետական վարիչները, տարէց թէ երիտասարդ գրագէտները որ սեւ ցանկը անցան մէկ օրէն միւսը: Ո՞ղջ են թէ մեռած, բա՞նտն են թէ աքսորական՝ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանները, Պօղոս Մակինցեանները, Եղիա Չուբարները, Սիմոնիկ Փիրումեանները, Լուկաշինները, Սաքոները, Եղիազարեանները, Դրաստամատ Սիմոնեանն ու Բակունցը, Զապէլ Եսայեանը եւ Գուրգէն Մահարին, Երզնկեանն ու Կոստանեանները, Հանէսօղլեան ու Արսէն Եսայեանը… Թուեցէք ինչքան կրնաք, աչքի առջեւ բերելով բոլոր անոնք որոնց փառքը կ՚երգէին երէկ :

Հարցումը մեր վրայ կը ճնշէ կապարի ծանրութեամբ : Մանաւանդ անոր համար որ, Երեւանի մունետիկներուն մէկ մասը եթէ քար լռութիւն կը պահէ — Ինչպէս Բարեգործականն ու Հօկը— անդին կան ցուցադրուելիք ապուշներ, կենդանաբանական նմոյշներ, որոնք հայրենասիրութիւն կը սեպեն կրակին վրայ իւղ լեցնել, ապա՛ արտասահմանի մէջ :

Այսպէս, Նիւ Եորքի խեղկատակ «Բանուոր »ը Երեւանի «մերկացուած դաւաճաններուն » կը վերագրէ այն դերը ինչ որ «Ֆրանքօ Սպանիոյ մէջ կը կատարէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ նկատմամբ»: Բացէ իբրաց կը հասկնէ թէ «դաւաճանները » գործօն դեր պիտի կատարէին Խ. Հայաստանի մէջ «Հիթլէրի նկատմամբ , երբ ֆաշիստները եւ ճափոնական Միլիթարիստները պատերազմ յայտարարէին Խորհրդային Միութեան դէմ »:

Ուրեմն բաներ, բանե՛ր գիտեն այս թշուառականները :

Այն ատեն, ինչո՞ւ չեն լուսաբաներ, ամէն բան: Ինչո՞ւ լուր անգամ չեն տար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ Կ՚ՈՒԶԷ ԻՆՔՆԱԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾԵԼ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ, ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

»»»» ∘ ««««

Նոր յաւելուած մը Նիոնի համաձայնութեան վրայ

»»»» ∘ ««««

Իտալիա հաստատ կը մնայ իր որոշման մէջ, մերժելով որ եւ է գործակցութիւն Միջերկրականի հսկողութեան համար՝ Նիոնի համաձայնութեան հիման վրայ: Այս առթիւ Հռոմի թերթերը աւելի բաց խօսելով, դիտել կուտան թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ հակառակ է գործակցութեան սկզբունքին եւ թշնամական՝ Իտալիոյ հանդէպ: Իբրեւ ապացոյց կը յիշեն հետեւեալ իրողութիւնները ·—

1. Իտալիա Նիոն հրաւիրուեցաւ, ինչ որ ստորադաս ատաիճանի մը վրայ կը դնէր զայն, բաղդատելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, եւ հաւասար՝ Խ. Միութեան հետ :

2. Իտալիան կը համարուի ծովեզերեայ պետութիւն մը, մինչդեռ իր շահերը նոյնքան մեծ են, եթէ ոչ գերազանց, ուրիշ ո եւ է պետութեան շահերէն՝ Միջերկրականի մէջ :

3. Հակառակ տրուած հաւաստիքներուն, Իտալիան իրազեկ չպահուեցաւ Նիոնի խորհրդաժողովին աշխատանքներուն, այլ դրուեցաւ կատարուած իրողութեան մը՝ ստորագրուած պայմանագրի մը առջեւ :

Հետեւաբար, Իտալիա ինքզինքը պարտաւոր չի սեպեր որ եւ է քայլ առնելու՝ ստեղծուած կացութեան լուծման համար: Ուրիշ խօսքով, Իտալիա որ եւ է պատասխանատուութիւն չստանձներ այսօր կամ յառաջիկային, Միջերկրականի կացութեան մասին: Իր տեսակէտը պարզուած է Սեպտ. 14ի ծանուցագրով եւ պէտք է գիտցի կողմէն թելադրութիւններ գան, որպէսզի կարելի ըլլայ դիրք փոխել: Մինչ այդ՝ Իտալիա անհրաժեշտ միջոցները ձեռք կ՚առնէ, պատրաստ ըլլալու համար որ եւ է պատահականութեան առջեւ, եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ :

Գերմանական մամուլն ալ պաշտպանելով իտալական տեսակէտը, կը բացատրէ թէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները երթալով կը լարուին : Այս առթիւ կը յիշեն այն պայքարը զոր մղեց Գերմանիա՝ իրաւունքներու հաւասարութեան համար եւ դիտել կուտան թէ հիմա միեւնոյն իրաւունքն է որ կը զլացուի Իտալիոյ՝ Միջերկրականի գործերուն մէջ :

Գերմանիոյ կիսապաշտօնական տեսակէտը, որ կ՚արծարծուի թերթերու մեծ մասին մէջ, կարելի է ամփոփել այսպէս ·— Այն գինակցութիւնը որ 1936-ին կնքուեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, Հռենոսի շրջանին վերագրաւումէն վերջ եւ որ կը վերաբերէր միմիայն Ֆրանսայի արեւելեան սահմանին, կ՚ընդարձակուի Նիոնի համաձայնութեամբ եւ կը տարածուի Միջերկրականի վրայ: Ֆրանսա եւ Անգլիա պատրուակ բռնած են ծովային ապահովութեան խնդիրը, հաստատելու համար իրենց գերակայութիւնը Միջերկրականի մէջ: Անգլօ-իտալական յարաբերութեանց բարելաւումը, որուն ձեռնարկած էր Պ. Չէմպըլէն, լրջօրէն վտանգուած է, մանաւանդ որ Լոնտոնէն հասած լուրերը կը հաստատեն թէ Անգլիոյ վարչապետը կատարելապէս համաձայն է Պ. Իտընի հետեւած քաղաքականութեան: Արդ, այդ քաղաքականութիւնը յանգեցաւ Եւրոպան երկու հակամարտ խմբակցութեանց բաժնելու: Այդ բաժանումը եւ Միջերկրականի մէջ Իտալիոյ կենսական շահերուն տրուած վնասները կրնան շատ ծանր վտանգներ յառաջ բերել Եւրոպայի խաղաղութեան համար :

*** Ուրբաթ օր, Նիոնի պայմանագիրը ստորագրող ինը պետութիւնները յաւելուած մըն ալ ստորագրեցին, որով կ՚ընդունին թէ կնքուած համաձայնութիւնը միայն սուզանաւերուն չի վերաբերիր, այլեւ մակերեսի նաւերուն եւ օդանաւերուն: Յաւելուածը ստորագրուեցաւ միաձայնութեամբ , առանց որ եւ է վերապահութեան եւ անմիջապէս հաղորդուեցաւ իտալական կառավարութեան, մամուլին հաղորդուելէ առաջ: Խնդիրը վճռուեցաւ երկու նիստի մէջ, մեծ զարմանք պատճառելով: Յետոյ կարճ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կը յայտնէր թէ լրացուցիչ համաձայնութիւն մը կնքուած է սեպտեմբեր 17ին: Այս յաւելուածական համաձայնութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռած են մինչեւ ծայրը երթալ, խափանելու համար ապահովութիւնը Միջերկրականի մէջ, Իտալիա գործակցի թէ ոչ :

Սպանիոյ սահմանագլուխները պիտի բացուի՞ն

Ձեռնարկելով Նիոնի համաձայնութեան գործադրութեան, Անգլիա եւ Ֆրանսա ետ քաշեցին իրենց այն մարտանաւերը որ յատկացուած էին Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութեան: Այս կարգադրութիւնը մեծ զարմանք պատճառեց դիւանագիտական շրջանակներուն եւ մասնաւորապէս Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ: Յանձնաժողովին նախագահը, որ անդլիացի լորտ մըն է, ստիպուեցաւ նամակով մը բացատրել թէ «հանգամանքները փոխուած են» եւ թէ այն թորփիլահալածները որոնք հսկողութիւն կը կատարէին Սպանիոյ հիւսիսային եւ հարաւային ծովեզերքներուն վրայ, աւելի լաւ պիտի ծառայեն, լծուելով «աւելի այժմէական եւ կարեւոր գործի մը »:

Այս տնօրինութեամբ, 30 — 40 թորփիլանաւեր ազատ կ՚արձակուին, յատկացուելու համար Նիոնի պայմանագրին գործադրութեան. Թէեւ կարծողներ կան թէ նոյնքան անհրաժեշտ է հսկողութեան տակ պահել Սպանիոյ ջուրերը : Իրազեկներու բացատրութեամբ, Անգլիա եւ Ֆրանսա ետ կանչելով իրենց մարտանաւերը, կ՚ուզեն հասկնել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ թէ՝ երկու երկիրները պատրաստ են բանալու Ֆրանքեւսպանիական սահմանագլուխը եւ զէնք ու զինուոր փոխադրելու, եթէ որ եւ է ընդդիմութիւն կատարուի Նիոնի համաձայնութեան դէմ: Այս բացատրութիւնը խելքի մօտ կ՚երեւայ մասնաւորապէս անոր համար որ, կարգ մը լուրերու համաձայն, Մուսոլինի կը խորհի մեծ բանակ մը, մինչեւ 100,000 զինուոր ղրկել Սպանիա, Մատրիտը գրաւելու համար: Այդ պարագային, ինքնին ջուրը կ՚իյնայ Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը, որ արդէն չէր կրցած մեծ գործ մը կատարել: Հսկողութիւնը դադրած էր արդէն, երբ Գերմանիա եւ Իտալիա քաշուեցան, երկու ամիս առաջ, եւ ամբողջ բեռը մնաց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ, Սպանիոյ սահմանամերձ քաղաքներուն եւ նաւահանգիստներուն մէջ: Այժմ ժամանակը եկած կը համարուի վերաքննելու այս քաղաքականութիւնը, քանի որ աւելի վտանգաւոր կացութիւն մը յառաջ եկած է, Միջերկրականի ծանօթ ապահովութիւններով :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԵՍ ՀԱՅԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԱՅ »…

Հինգշաբթի օր Նիսէն վերադարձաւ Կ. Խաչի սարքած օդափոխութեան վերջին խումբը :

Հարցուցի երիտասարդի մը որ 3-4 զաւակ ունի եւ որ յաջողած էր մէկը խառնել խումբին :

— Ի՞նչպէս է տղադ, օգտուե՞ր է:

— Շատ լաւ, շատ լա՛ւ: Միայն առողջութիւնը չէ, ուրիշ բան ալ…

Եւ խորապէս յուզուած, շարունակեց ·

— Անցեալ տարի ուրիշ տեղ մը ղրկած էինք, 3 — 400 քիլոմեթր հեռու, այնքան հաճոյք չզգացի, որքան այս անգամ: Տղան եկաւ չեկաւ աղաղակեց ·— «Հայրիկ, ես հայերէն սորվեցայ, հայերէն երգ ալ գիտեմ»…

Միայն արցունքը պակաս էր երիտասարդ հօր աչքերէն :

Ապահովաբար ուրիշ տուներու մէջ ալ շող մը ծագեցաւ ·

— Հայրիկ, ես հայերէն սորվեցայ, հայերէն երգ ալ գիտեմ …

Արդարեւ, միայն ֆիզիքական օդափոխութիւն մը չէ որ կը սարքէ Կապոյտ Խաչը, երեք տարիէ ի վեր, առաջին տարին 30 — 40, յաջորդ երկու տարիներուն 70 — 80ական մանչեր եւ աղջիկներ ծովափ ղրկելով :

Օդափոխութեան այս կայանները միեւնոյն ատեն դպրոցներ են, կարճատեւ բայց ազդու :

Ամէն տարի Նիս երթալով խմբովին, Կ. Խաչի սաներն ու սանուհիները միայն օդ ու ծով չէ որ կը շնչեն, այլեւ հարազատ շունչ ·— հայկական շունչ :

Վերակացուները, Տիկին կամ Օրիորդ —յաճախ վարժուհիներ — իրենց կարելին ի գործ կը դնեն, որպէսզի տղաքը հայերէն խօսին իրարու հետ, հայերէն երգեն, հայերէն արտասանեն:

Նոյնիսկ թատերական ներկայացումներ կը սարքեն, միեւնոյն մտահոգութեամբ ·— վառ պահել ոգին , Գոնէ լեզուն :

Անոնք որ հետեւած են, անոնք միայն գիտեն թէ ի՛նչքան տաժանելի հոգ է այս :

Յաճախ կը թրջին աչքերդ, երբ կը տեսնես որ, նոյնիսկ հայերէնի դաս տուած ատենդ, դասարանին մէջ, տղաքը ֆրանսերէն կը խօսին իրարու հետ :

— Հայերէն խօսէ, Ժիժի :

— Ես հայերէն կը խօսիմ, Հերմինէն չի հասկնար :

— Արամ, ինչո՞ւ հայերէն չես խօսիր:

— Comprends pas…

— Si, si, il sait…

Հակառակ բոլոր յոռետեսութեանց, ես կը հաւատամ թէ ուշադիր հսկողութիւն մը շատ բան կրնայ փրկել :

Հայերէն գրել - կարդալ սորվեցուր մինչեւ տասը տարեկանը, միտքը բացած, սերմը ցանած կ՚ըլլաս: Այնուհետեւ դժուար չէ ծաղկեցնել, միշտ գուրգուրանք ներշնչելով :

Համեստ գաղութի մը՝ Վիէնի մէջ հայերէն կը սորվին մինչեւ 14 — 16 տարեկան մանչեր եւ աղջիկներ :

Մարսէյլ սերունդ մը հասցուցած է արդէն :

Այստեղ, Ալֆորվիլի մէջ եւ այլուր յաճախ կ՚արձանագրուին մխիթարական իրողութիւններ :

Աշխատանք, աշխատանք եւ գուրգուրանք:

Միայն տղան պէտք չէ որ ըսէ ·

— Հայրիկ, ես հայերէն սորվեցայ:

Ծնողներն ալ պէտք է պարտք սեպեն ըսել ·

— Իմ տղաս հայերէն կը սորվի :

Եւ պէտք է օգնեն որ սորվի :

ՎԱՀԷ

ՍԷՅԻՏ ՐԻԶԱ, ՏԷՐՍԻՄԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԻՉԸ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱԾ Է ՅՈՒՍԱՀԱՏԵԼՈՎ

Պիտի դատուի մասնաւոր ատեանի մը առջեւ

»»»» ∘ ««««

Թուրք թերթերը կը ծանուցանեն թէ Սէյիտ Րիզա՝ Տէրսիմի ապստամբութեան ղեկավարը, անձնատուր եղած է սեպտեմբեր 12ին: Ահաւասիկ այդ առթիւ հրատարակուած հեռագիրները ·—

ԷՆԿԻՒՐԻ, 12 Սեպտ ·— Երզնկայէն ուշ ատեն առնուած հեռագրի մը համաձայն, Սէյիտ Րիզա, որ Թունճէլիի (Տէրսիմ) միամիտ ժողովուրդը զինեալ ընդդիմութեան մղած էր, երկու աւարառուներ եւս ունենալով իրեն հետ, այսօր անձնատուր եղած է կառավարութեան: Հետապնդուող ապստամբապետը հասկցած է որ այլեւս պիտի չկրնայ դառնալ Թունճէլի եւ վերջապէս, չկրնալով մնալ պահուըտած տեղը, յուսահատ եւ ողբալի վիճակի մէջ , եկած է հաշիւ տալու :

Այս իրիկուն Երզնկայի կուսակալը Ներքին գործավարութեան եւ Զօրբորդ ընդհ. քննիչ Զօր. Ապտուլլահ Ալփտօղանի հեռագրեց Սէյիտ Րիզայի անձնատուութիւնը:

Երզնկայի ընդհ. դատախազը կատարած է յանցաւորներուն առաջին հարցաքննութիւնը :

Կը հաղորդուի թէ մօտերս Սէյիտ Րիզա Էլազիզ (Խարբերդ) պիտի ղրկուի դատուելու համար: Սէյիտ Րիզա ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրած է իր ապստամբութեան ներքին փուլերուն մասին եւ ըսած է թէ՝ վախէն՝ աւելի կանուխ անձնատուր չէ եղած, գիտնալով որ ծուռ է իր բռնած ճամբան:

Անատոլուի գործակալութիւնն ալ հետեւեալ հեռագիրը հրատարակեց ·—

Տէրսիմի ապստամբական շարժման պարագլուխներէն եւ Տէրսիմցի աշիրէթներուն էն կատաղի պետերէն Սէյիտ Րիզայի դէմ կատարուած բուռն հետապնդումներու հետեւանքով Սէյիտ Րիզա, հասկնալով որ աւելի երկար պիտի չկրնայ մնալ Օվաճըդ գաւառակի լեռներուն եւ անտառներուն մէջ ուր պահուըտած էր ցարդ, այս առտու ժամը 2ին Երզնկա գալով կառավարութեան անձնատուր եղած է :

Ինչպէ՞ս պիտի ընդունին Մուսոլինին

Պերլինի մէջ չողեպինդ յառաջ կը տարուին պատրաստութիւնները, Մուսոլինիի ընդունելութեան համար: Իտալիոյ Առաջնորդը Միւնիխ պիտի հասնի չաբաթ, 25 սեպտեմբեր, մասնաւոր կառախումբով մը եւ ոչ թէ օդանաւով , ինչպէս հաղորդուած էր առաջ: Հիթլէրի կողմէ պիտի ընդունուի Միւնիխի մէջ եւ պիտի հիւրընկալուի վարչապետին պալատը: Նոյն օրը Մուսոլինի պիտի մեկնի, ներկայ ըլլալու համար գերմանական ռազմափորձերուն, մինչեւ 27 սեպտեմբեր: Պերլին պիտի հասնի սեպտեմբեր 27ին, յաղթական մուտք մը գործելով Պրանտէնպուրկի դուռնէն: Պիտի բնակի նախագահ Հինտէնպուրկի Նախկին պալատը, եւ իրիկունը քաղաքական խօսակցութիւններ տեղի պիտի ունենան վարչապետարանին մէջ: Սեպտեմբեր 28ին պաշտօնական ընդունելութիւն մը պիտի կատարուի գերմանական կառավարութեան կողմէ, եւ այնուհետեւ Մուսոլինի հանդիսաւոր անցք մը կատարելով Ունթէր տէն Լինտէնի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՂԹԻ ՎՐԱՅ

Ե.

Երկու հազար տարուան հայրենաբաղձութիւնն է, որ պոռթկում է հրեայ խօսակցիս սրտից: Նիւթի եւ գաղափարի հետ խաղացող այս հանճարեղ ժողովուրդը իր սկզբնասկիզբ էութիւնն է փնտռում եւ այդ էութիւնը ուրիշ տեղ չէր կարող գտնել, բայց եթէ Գալիլեան լճի ափերին:

— Մեծ, պատմութեան մէջ եզակի գործ, է որ կատարում էք հրեայ հայրենասէրներդ: Դարեր առաջ կորած թուացող ձեր հայրենիքը այսօր շօշափելի իրականութիւն է ձեր ճիգերի եւ Անգլիայի հզօր աջակցութեան շնորհիւ, ասում եմ ես: Մեզ վատօրէն խաբեց Անգլիան իր դաշնակիցների հետ, բայց ձեզ օգնում է վերստեղծելու ձեր հայրենիքը:

— Անգլիան միայն ձեզ չէ, որ խաբել է, նա մեզ էլ է խաբում եւ հիմա աշխատում է ազատուել իր հանդէպ ստանձնած յանձնառութիւններից: Շատ էլ հզօր եւ ապահով չէ այն աջակցութիւնը, որի մասին ակնարկեցիք, ջերմօրէն վրայ է բերում զրոյցընկերս:

— Ձեմ կարծում որ Անգլիայի համար այնքան հեշտ լինի իր օժիքը ազատել ձեր ձեռքից: Դուք մեզ նման չէք, դուք միջոցներ ունէք ազդելու նոյնիսկ Անգլիայի վրայ: Այն նիւթական եւ բարոյական միջոցները, որ ունեն Հրեաները Անգլիայում եւ Ամերիկայում հերիք են, որպէսզի կարելի լինի խօսք հասկացնել նոյնիսկ Մեծ Բրիտանիային, ասում եմ ես:

— Ձեր խօսքը հանրային կարծիքի վրայ ազդելու մեր հնարաւորութիւնների մասին է անշուշտ: Դժբախտաբար մենք ապրում ենք մի անպիտան դարաշրջան, երբ հանրային կարծիք ասածդ դատարկ հնչիւն է դարձել, գանգատւում է զրոյցընկերս:

— Դուք գլխաւորը արել էք, այժմ ժողովուրդ ունիք ձեր հինաւուրց հողերի վրայ: Եւ պիտի ասել, որ դուք Հրեաներդ հրաշք գործեցիք, 10—15 տարիների ընթացքում Պաղեստին մտցնելով դրեթէ 400 հազար ժողովուրդ: Էականն այդ է, մնացած հարցերը կը լուծուին ժամանակի ընթացքում, ասում եմ ես:

— Այո՛, այդ ճիշդ է. դժբախտաբար մենք դեռ բաւականաչափ ժողովուրդ չունինք Պաղեստինում: Ի դէպ, ո՞րքան է ձեր ժողովուրդի թիւը Հայաստանում, հարցնում է խօսակիցս:

— Հայաստանում եւ սահմանակից երկիրներում, Հայաստանին անմիջական կերպով կապուած շրջաններում մենք այժմ ունինք մէկ եւ կէս միլիոն հայութիւն:

— Օ, եթէ մենք այդքան հրէութիւն ունենայինք Պաղեստինում, այլ եւս ընդմիշտ տէրն էինք մեր հայրենիքին:

Նայում եմ խօսակցիս դէմքին եւ մտածում թէ ահա, աշխարհի ճակատագիրը տնօրինելու մէջ իր դերն ունեցող Հրեան նախանձում է, որ մեր ժողովուրդը երեք անգամ աւելի մեծ թիւ է կազմում մեր հայրենիքում, քան Հրեան Պաղեստինում: Եւ իրաւունք ունի: Պաղեստինի մէջ հայրենիք կառուցանող կէս միլիոն հրէութիւնը աւելի մեծ արժէք է հրեական մշակոյթի, հրեական ուրոյն նկարագրի եւ ոգու պահպանման եւ զարգացման համար, քան ի սփիւռս աշխարհի նետուած մօտ 18 միլիոն հրէութիւնը: Եւ մենք, եթէ արժէք ունինք այս մոլորակի վրայ, այդ արժէքը այն ժողովուրդինն է, որ նստած է Արարատի եւ Արագածի ստորոտներում, փոյթ չէ թէ դուրսը դրա տասնապատիկը լինէր աշխարհի մեծ ճամբաների վրայ:

— Դուք աւելի բախտաւոր էք քան մենք: Եթէ մեր թիւը աւելի է մեր հայրենի երկրում, միւս կողմից սակայն արտասահմանի բարգաւաճ հրեական գաղութները, գրեթէ առանց բացառութեան լծուած են Պաղեստինի վերածնութեան գործին: Նոյնիսկ ձեր դրամատէր դասը ահագին դեր է կատարում այդ տեսակէտից: Գէթ Ամերիկայում հրեայ հարուստները տարեկան տասնեակ միլիոններով դոլարներ են յատկացնում ձեր ազգային գործին: Մինչդեռ հայ դրամատէրը՝ աշխարհիս ամէնէն անպիտան տարրը այդ դասակարգի մէջ, անցեալում շահագործեց մեր երկիրը՝ օտար երկիրներում իր անպէտք գոյութեան համար պալատներ կառուցանելու համար եւ մեզ մեր դրացիների հետ թշնամացրեց, իսկ այսօր իր պորտաբոյծ գոյութիւնն է քաշքշտում դրամատիրական մեծ երկիրներում: Եւ մեր հայրենիքի վերակառուցման գործը ստիպուած է իր ուսերի վրայ տանել միշտ կեղեքուած մեր աշխատաւոր ժողովուրդը թէ՛ երկրում, թէ՛ երկրից դուրս: Մենք դժգոհ չենք դրանից, միայն թէ այդ կերպով աւելի դանդաղ է կատարւում վերածնունդը մեր հայրենիքի:

— Բուրժուազիան ամէն տեղ նոյնն է: Մերոնք տարբեր չեն ձերոնցից եւ երբ սկսւում է օտարների հալածանքը Հրեաներու դէմ, առաջինը մեր դրամատէրն է, որ հրաժարւում է իր հրեայ լինելուց, ասում է նոր բարեկամս եւ աւելացնում.

— Որքան ես գիտեմ Պաղեստինում կայ հայկական մի գաղութ: Արդեօք կապ ունէք նրանց հետ, եւ ի՞նչ են իրենց համակրութիւնները՝ հրեասէ՞ր թէ արաբասէր:

— Այո՛, մեր բոլոր գաղութներն էլ կապուած են իրար եւ բոլորն էլ ապրում են Հայաստանով: Պաղեստինի մեր փոքրաթիւ գաղութը ե՛ւ հրէասէր է, եւ արաբասէր: Թող տարօրինակ չթուայ ձեզ այս որակումը: Որքան մօտ է մեր սրտին Հրեաների բաղձանքը վերջապէս վերագտնել իրենց հազարամեայ հայրենիքը, նոյնքա՛ն մօտ է մեր սրտին եւ Արաբների ազգային շարժումը: Մենք կ'ուզենք որ դուք եւ Արաբները մեզ չխառնէք ձեր եղբայրական վէճին: Ձկայ աւելի ծանր դեր, քան լինել դատաւոր երբ երկու վիճող կողմերն էլ հաւասար չափով բարեկամ են քեզ: Մենք վստահ ենք, որ դուք խաղաղութեամբ պիտի լուծէք ձեր վէճը արաբ հայրենակիցների հետ՝ ի շահ ձեր ընդհանուր հայրենիքի:

Կէս գիշերը վաղուց անցել է: Նաւը հանդարտ օրօրւում է: Փոքրիկ, կլոր պատուհաններից լուսինն է ներս նայում եւ հովն է սուլում դուրսը:

Վաղը ցամաք պիտի հասնենք:

Բաժանւում եմ իմ նոր բարեկամից, որ գնում է Զուիցերիա սիոնական համագումարին եւ խոստանում է երկու ամիս յետոյ հանդիպել ինձ Նիւ-Եորքում:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԾՈՎԸ

»»»» • ««««

Վերջին երեկոս էր Մարսէյլի մէջ:

Իրար կը խաչաձեւէին հրաւէրներ, այնքան հիւրընկալ, այնքան սրտագին: Անկարելի էր ընդունիլ ամէնը: Ճամբորդ էինք հետեւեալ առաւօտ կանուխ:

Բանաստեղծ լուսեղբայր մը ըսած էր.

— Այս գիշեր ծովափ պիտի տանիմ քեզ: Վերջին անգամ տեսնես՝ այնքան սիրած ծովդ ...

Անմիջապէս եւ յուզումով ընդունած էի հրաւէրը:

×

Զորս այր ու երեք արմենուհի ծովափն էինք, գիշերը, սրճարանի մը առջեւ, որուն ներքին պարտէզին մէջ կը պարէին հերետիկոսները հեթանոսուհիներու հետ:

Նուագախումբը կը բաղկանար դաշնակահարէ մը, սաքսոֆոն նուագողէ մը եւ աքորտէոն ածող երիտասարդուհիէ մը:

Հասարակութիւնը «կոկիկ»:

Մեր խումբը կը խնդար: Տրտմութիւն մը կար, սակայն, նստած ամպի նման, ամէն հոգիի վրայ:

Ամէնէն զուարթը բանաստեղծն էր: Միշտ արդէն բանաստեղծները կ'ըլլան ամէնէն զուարթները, ինչպէս նաեւ ամէնէն տխուրները:

Նուագախումբը, ի մէջ այլոց, տուաւ մեր ամէնուս սիրելի կիթառա ռոմանս: Մարդկային ձայնը պակաս էր նուագարաններուն մէջ: Խորունկ երգիչի մը բերնին մէջ այդ երգը պիտի պատկերազարդէր երկրի մը քարտէսը, իր գեղեցկութեամբ, իր ապրումներով, իր հանդէսներով ու վիշտի տօներով:

Մերթ յետադարձ ակնարկներով կը դիտէինք պարուհիներուն հեշտամոյն մարմինները՝ հակած արուներուն վրայ:

Աթոռները շարժեցան, մեր խումբէն եղբայր մը իր քոյրիկին հետ զոյգ կազմած գնաց մասնակցիլ պարին: Գլուխները շատ անգամ երկարեցան դէպի պարտէզ:

Ոտքի ելայ ու պահ մը հեռացայ: Մօտեցայ ծովափին: Չէ՞ որ ես բերուած էի՝ տեսնելու, վերջին անգամ, ծովը:

Աչքերս սկսան փնտռել լոյծ ու յարաշարժ տարածութիւնը, ծո՛վը:

Ձկա՛ր, ծովը չկա՛ր:

Ինչ երեւոյթ, Աստուած իմ, ամբողջ Միջերկրականը իր լայնարձակութեամբ չքացեր էր:

Կը դիտէի ուշի ուշով:

Ջուր չկա՛ր, ծով չկա՛ր, Միջերկրական չկա՛ր:

Խաւար էր ու խաւարին մէջ անսահման մշուշ մը կը ծածկէր ամէն պատկեր:

Երկինքը հսկայական գլանի մը նման դարձեր էր ու հասեր մինչեւ ծովափ, ոտքերուս մօտ:

Ու երկինքն ալ երկինք չէր:

Վերը հազիւ քանի մը աստղեր ու դիմացը մէկ երկու լուսաշիթ:

Երկինք ու ծով նոյնացեր էին գիշերին մէջ, մշուշով:

Եւ կամ երկինքին շուքն էր որ ինկեր էր վար ու հասեր առջեւս:

Աւելի կը մօտենամ պէտք է տեսնեմ ծովը, վերջին անգամ, վերջին ծովը:

(Օր մը, երբ ծովահայեաց բարձունքի մը վրայ էինք, երկար ժամերով, ընկեր մը ըսաւ ինծի.

— Ահա ծովը, ուզածիդ չափ դիտէ, ուզածիդ չափ ծով, վայելէ, կշտացիր, լեցուր աչքերդ իր կապոյտով եւ ականջներդ իր շառաչով:

Սիրելի ընկերս չէր գիտեր որ աչքը ու ականջը որոնք ոչ մէկ բանով չեն լեցուիր, ի՞նչպէս կրնան լեցուիլ ծովով:)

Աչքերս հեռուներն են, ճիգ կ'ընեմ անպատճառ տեսնելու ծովը: Անկարելի է: Կը մօտեցնեմ նայուածքս: Այս անգամ կը տեսնեմ միայն՝ ծովափը ծեծող երկար կոհակը եւ կը լսեմ անոր խուլ շառաչը:

Կը շնչեմ լիաթոք:

Օդի ալիք մը ներշնչելով ես ճաշակած կ'ըլլամ ոստրէ, եքինոս (oursin), ուլականջ, խեցեղէն: Ծովափը լեցուած է վիթամինով: Գիշերը բուրումնաւէտուած է մանիշով, լուսածինով ու աղերով: Ողջական անհունի գիշեր է, լռութեան տիեզերական վիհին մէջ բաժակ մը ձայն է նուագախումբին ճզտոցը:

Մթնոլորտին մէջ կախուած են մըշուշի մութ կապոյտ ամպակոյտեր:

Հրեշտակները փակեր են իրենց աչքերը ու կռնակ դարձուցեր:

Ո՛րքան կը փափաքէի այդ ուշ գիշերին մէջ, ցատկել ծովափէն նաւու մը մէջ ու յաղթական պարֆարոլով մը հեռանա՛լ մառախուղներուն մէջէն:

Հեռանալ քաղաքակրթուած բարբարոսութիւններէն, կեղծ լոյսերէն, տանջարաններէն, այսօրուան հոգերէն, վաղուան անստուգութիւններէն, այն բոլորէն որոնք կը գտնուին սուրին ու սանթիմին տիրապետութեան տակ:

Նաւ նստիլ, այդ վերջին գիշերով, ու կորսուիլ մշուշին մէջ, մտնել ծովուն մէջ ու երկինքին, մտնել խորհուրդին մէջ ջուրերուն, ամպերուն, շողերուն եւ երթա՛լ Արեւին, Արեւելքին, այն աշխարհը ուր արշալոյս է միշտ, ուր լուսահանգքեր կան ծովու նման:

Ափերուն վրայ հեծեծող կոհակները կ'օրօրեն երազներս: Կը տեսնեմ գիշերին մէջ, փրփուրներուն սպիտակութիւնը, կը տեսնեմ երազիս նաւաբեկութիւնը ու խլեակները որոնք կը ծեծեն կողերս:

Մէկը կը պոռայ ու ցած ձայնով.

— ... Փախչի՞լ, փախչի՞լ կուգես... ծովո՞վ... հա՛, հա՛, հա... ծովո՛վ ... Արիւն կայ այս ծովուն մէջ...: Սա խաւար խորութեան մէջ տեղի կ'ունենան ահաւոր տրամներ, ահաւո՛ր...: Ազգերը շարժեր են իբր ժողովական...: Ծովը օրակարգի խնդիր է...: Բարբարոսութեան համար ցամաքը պզտիկ է եղած միշտ: Ծովը, այս ծովը մանաւանդ լի է աւերներով ու արիւններով: Ծովն ալ կը պատկանի աշխարհին:

Կը վերադառնամ գլխիկոր:

Երջանիկները կը պարեն իրարու վրայ ծռած մարմիններով եւ ծուռ հոգիներով:

Գէր ու մեծղի կին մը, նստած իր նիհար ընկերուհիին քով, անդադար կը ծխէ եւ կարծես կը սպասէ Ռոմէոյին:

Սաքսոֆոնը կ'արտասուէ՝ խռովիչ կերպով:

Կ'անցնին ինքնաշարժներ:

Ժամը ուշ է. մեկնողներ կան, ինչպէս նաեւ նոր հասնողներ:

Կաւարթի պարերգը կը սկսի նոր մը:

Գլանիկները կը ծխան:

Հատուկտոր խօսակցութիւններու ընթացքին կը լսուի ընկերոջս յանկերգը որ այնքան ինքնատիպ կերպով կը բացագանչէ երբ կայ նորութիւն մը, անակնկալ մը կամ արտառոցութիւն.

— Ça par exemple ...

Պարուհի մը գրաւած է մեր ուշադրութիւնը: Կը նմանի կէյշայի: Պարած միջոցին կը ծխէ ու կէս մարմինով շեղակի կը ծանրանայ իր պարակիցին վրայ, ցնծուհիի հակումով: Կ'երեւի որ հոգը դեռ չէ յարձակած իր վրայ:

Կը պարեն նաեւ մեր ետեւը գտնուող սենեակին մէջ: Կը պարէ լուսամփոփին ալ ու մանաւանդ կը պարէ լամբին շուքը, դրան վրայ, երկարօրէն:

Ժամացոյցները մեզ կը հանեն ոտքի: Խմբովին կը մօտենանք ծովափին: Հիմակ աւելի տեսանելի է ծովը: Դեռ չէ նիրհած ջուրը. շառաչին երաժշտութիւնը կը շարունակուի: Քիչ հեռուն, աջ ու ձախ եզերքները, որոնք խորշի մը կը վերածեն ծովը, խիտ մարգրիտներ անցուցեր են իրենց վիզէն:

Կ'օրօրուի ծովը անմեղութեամբ, մութ խորհուրդով ու լուր չունի որ իր սիրահարներէն մին կը մեկնի, կը հեռանայ իր ափերէն:

Վերջին զոյգ մը նայուածք կը նետեմ ծովուն, իր լոյսերուն ու մէկէն կը դարձնեմ կռնակս:

Ծովը կարծես յանկարծ կ'արթննայ ու կը մտնէ կոխած ցամաքիս ներքեւ ու կ'ալեկոծի:

Կը սպասենք: Զով է. կը մսինք դրեթէ բոլորս:

Ցամաքը բռնուած է փոթորիկի:

Կը մտնենք ինքնաշարժները: Անիւները կը թաւալին ալիքներու վրայէն:

×

Սիրելի ընկեր մը ըսաւ ինծի պարզօրէն.

— Շատ գրեցիր ծովու մասին: Մեր ներկայ իրականութեան նիւթը չէ ծովը: Պերճանք է ան: Ի՞նչեր կան գրուելիք ազգային ու քաղաքական կեանքէ

— Ի՞նչպէս չգրեմ ծովուն վրայ, մանաւանդ այս ծովուն, այս ջուրին վրայ որ մեծ ճանապարհն է Արեւելք տանող, որուն ափերէն եթէ քալենք կը հասնինք մեր Աւետեաց երկիրը, որուն ջուրերը կը համբուրեն մեր աշխարհը: Այս ծովը մերն ալ է: Այս ծովուն զաւակներն են Սեւ ծովը եւ Հայոց ծոցը: Այս ծովն է որ մեզ բերաւ օտարութեան ու այս ծովն է որ, հրաշալի օր մը, մեզ պիտի տանի մեր դրախտավայրը: Այս ծովը մեզ կը կապէ մեր ծննդավայրին, առաջինին ու երկրորդ հայրենիքներուն: Այս ծովը Միջերկրականն է, մենք ալ մաս ունինք անկէ, մենք ալ իր ժառանգորդներն ենք, մենք ալ նաւարկեր եւ ունեցեր ենք վաճառաշահ ոստաններ: Օտար չէ այս ծովը մեզի ու պէտք չէ մենք օտարանանք իրմէ: Այս ծովուն Կիլիկիան ծափահարող ջուրերէն բաժակ մը՝ ինծի համար հաւասար է ափ մը հայրենի հողի: Երանի ամէն Հայ տուն կամ գոնէ ամէն հայգաղութ ունենար, նոր խորանի մը մէջ, ափ մը հայրենի հող, ոսկի ափսէի մը վրայ եւ ջուր Հայոց ծոցէն՝ բիւրեղեայ բաժակի մը մէջ:

Տար զիս Ատլանտեանի կամ Խաղաղականին առջեւ ու վստահ եղիր որ պիտի չունենամ նոյն յուզումն ու յափշտակութիւնը, նոյն խանդավառութիւնն ու խնդութիւնը:

Անոնք օտար են ինծի ու ես օտար եմ իրենց:

Միջերկրականն է, մեզ հայրենիքին կապող մե՛ծ, կապո՛յտ ճանապարհը:

Գեղեցիկ է, բազմագեղ է, ու այնքան խուժած է մեր հոգիին մէջ որ մեր սիրտը իբրեւ կղզեակ մը ծփայ իր մէջ:

Միջերկրականը՝ յիշատակներով, երազներով, ցանկութիւններով առլեցուն:

Ծով կը նշանակէ ալեկոծութիւն ու Հայաստան ցամաքային փոթորկում մըն է: Բոլոր Հայերս ծովեցի ենք եւ պատիւը ունինք ըլլալու Միջերկրականցի:

Ինչ որ կը հպի մեր հայրենիքին՝ կը սրբանայ ու մեզի համար կ'ըլլայ նուիրական:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՓ ՄԸ ԲՐԻՆՁԻ ՓՈԽՍՐԺԷՔԸ

—.—

(Չինական պատմուածք)

Վոնկ ժամացոյցին նայեցաւ: Շոգեկառքը պիտի անցնէր մէկ ժամ յետոյ: Ուժգին հով մը կը ծեծէր հիւսիսային լեռներուն փապուղին: Ծերունի պաշտօնեան, որ գիծին կը հսկէր, անցաւ իր տնակին վառարանին դէմ: Ու սկսաւ դիտել իր ապուրին եռալը՝ երգ մը մռլտալէն:

Պաշտօնեայի մը համար, որ դատապարտուած է անձայն ու մինակ ապրել լերան մը գագաթը, աւելի հաճելի բան կա՞յ, քան արձագանգը իր ձայնին ու եռեփը իր ապուրին:

Ծեր էր, բայց, դալարիքին մաքուր ու անխռով մաքրութիւնը անոր հոգին ժանգոտած չէին: Այդ պաշտօնեան ալ, երիտասարդի մը չափ ազնուոր ու բարեկեցիկ մարդու մը նման անփոյթ էր:

Իր պարտականութիւնը շատ պարզ էր: Հսկել փապուղին: Ու գալիք շոգեկառքերուն նշան տալ թէ փապուղին մէջ որ եւ է վտանգ չկայ: Օգնական չունէր:

Իր պարտականութիւնը շատ կարեւոր էր միանգամայն: Հարիւրաւոր մարդոց կեանքը իրմէ կախուած էր: Փոքր անփութութիւն մը, զանցառութիւն մը՝ հիւսիսէն հարաւ փոխադրուած ճամբորդները մահուան վիհը կ'ուղարկէր:

Օրը երկու հեղ փապուղին ալ[...] կ'անցընէր: Իր առաջնորդը քարիւղի փոքրիկ լամբար մըն էր. իսկ իր հա[...] ճոյլը՝ իր մաքրամաքուր խիղճը:

Վոնկ ականջ տուաւ:

Տնակին պատուհանին առջեւ կար[...]ծես ձայներ մը լսելի եղեր էին: Զար[...]ներ, որոնք ծովին սուլոցին կը նմանէին: Չէր սխալած, դուռը հաստատեց: Կը խաբէին:

Ծերունի պաշտօնեան դող մը ըր[աւ]: Աստուծոյ լերան վրայ՝ մէկ հատիկ գիւղացի իսկ կարելի չէր գտնել ու գար իր որպիսութիւնը հարցնէր: Ժայռոտ տեղ մըն էր, վայր մը որ անդունդներ ունէր ու որ եւ է հե[...] դժուար կրնար գալ:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1914—1924

Այս մռայլ տեսարանէն անցած էր բաւական ժամանակ եւ կրակին ծուխը սկսած էր նօսրանալ: Եղբայրներս ոտքի ելանք եւ ուղղակի մեր ապաստանած տունը յառաջացանք: Երբ դուռին առջեւ հասանք, մեծ զգուշութեամբ չորս կողմը դիտելով, ներս մտանք, ապա սովորականին պէս դուռը ամուր մը կղպեցինք եւ վեր ելանք: Կրակը պատրաստ էր, ուստի ջուր տաքցուցի եւ սկսայ ալիւր թըխել, գիւղական բաղարջ եփելու համար: Ժամանակին շատ անգամներ տեսած էի թէ մայրիկս ինչպէս կը պատրաստէր բաղարջը, բայց եւ այնպէս դժուար էր ինծի համար եւ ուժէս վեր՝ ալիւրը կանոնաւորապէս թխել: Վերջապէս մեծ դժուարութեամբ կրցայ պատրաստել, կրակը մէկ կողմ առի, մաքրեցի եւ բաղարջը սալին վրայ զետեղեցի: Ապա ծածկեցի: Անցաւ կէս ժամ, բաւական յոգնութիւնս առի, մինչ եղբայրս անհամբեր բաղարջին կը սպասէր: Չէի կրնար մեղադրել, չորրորդ օրն էր որ հացի երես չէինք տեսած, ես անգամ անհամբեր էի դարձած: Ժամանակ շահելու համար եղբօրս ըսի որ սեղանը պատրաստէ, թափած ալիւրը աւլէ, մինչեւ որ ես իսկ հալեցնեմ եւ բաղարջը կրակէն հանեմ: Եղբօրս ուրախութիւնը անսահման էր եւ սիրով կատարեց խօսքս: Արդէն բաղարջին անուշ հոտը կը մատնէր թէ եփած է: Կրակէն հանեցի: Իսկապէս լաւ եփած էր:

Այդ իրիկուն երկու հալածական եղբայրներ ախորժակով ընթրիք մը ըրինք: Այլեւս հացի եւ այլ սնունդի պէտք չունէինք: Երբեմն գիշերները ուշ ատեն երբ ամէն կողմ խուլ ամայութիւն կը տիրէր, պարտէզ կ'իջնէինք, սոխ, վարունգ եւ այլն քաղելով անմիջապէս կը վերադառնայինք:

Այսպէս անցաւ երկու-երեք շաբաթ: Եթէ նոյնիսկ տարիներ տեւէր մեր այս առանձնութիւնը, ապրուստի հոգ չունէինք: Բայց եւ այնպէս ես բնաւ գոհ չէի: Ծնողքս կորսնցնելէ ի վեր մէկ օր հանգիստ չունէի: Չեղաւ մէկ գիշեր որ առանց արցունքի լուսցնեմ: Մտքէս չէի կրնար հեռացնել լուսահոգի հօրս յօշոտուած դիակը: Ժամերով կը մտամոլորուէի, թէ պիտի ըլլա՞յ օր մը որ ազատինք եւ կարենամ սիրելի հօրս եւ անոր ընկերոջ՝ Համբարձ Ամուրին մարմինը հողով ծածկել...

ԻՆՉՊԷՍ ԲՌՆԵՑԻՆ ՄԵԶ

Անձրեւոտ իրիկուն մըն էր. եղբայրս մեր պարտէզը գնաց քիչ մը կանանչ սոխ բերելու որ իրիկուան հացին հետ ուտենք: Հազիւ թէ պարտէզ հասած էր, ահա մեր չէյխին տղան վրայ հասաւ եւ եղբայրս բռնեց: Մինչ ես պատուհանէն ծածուկ կը դիտէի, գազանը սուրը մերկացուց եւ սպառնաց մանուկ եղբօրս.

— Ո՞վ ղրկեց քեզ, շուտ ըսէ, եթէ ոչ հիմա քեզ պատառ-պատառ կ'ընեմ:

Եղբայրս լացաւ, աղաչեց եւ հակառակ մանուկ հասակին չմատնեց եղբայրը, այսինքն զիս: Կատղած շունը տեսաւ որ ինչ ալ ընէ անօգուտ է. եղբօրս ձեռքէն բռնելով ուղղակի գոնաք տարաւ: Այս անգամ ես առանձին մնացի: Մութը վրայ հասաւ, եղբօրս բացակայութիւնը խորապէս ազդեց վրաս եւ գիշերը անօթի ծարաւ եւ լալով լուսցուցի: Ֆիզիքապէս ալ տկարացած էի եւ բոլորովին յուսահատած: Հիւանդ էի: Գիշեր մը վերջին ճիգս փորձելով ծունկի եկայ եւ սկսայ ջերմեռանդօրէն աղօթել բարին Աստուծոյ որ խնայէ մանուկ եղբօրս եւ ինծի:

Այսպէս երկար ժամերով լալագին աղօթեցի: Քունս տարած էր: Չեմ գիտեր որքան ժամանակ քնանալս: Յանկարծ արթնցայ: Խուլ ու թանձր գիշեր մըն էր. չարագուշակ բուին ձայնը կը հասնէր ականջիս. իմ մայրենի տան ծառին կատարէն, բզքտելով հոգիս: Մտածեցի թէ այլեւս ճար չկայ, պէտք է երթամ յանձնուիմ: Եղբայրական սէրս վեր էր ամէն բանէ: Գիտէի որ եթէ քանի մը օր եւս եղբայրս չտեսնեմ, այլեւս պիտի չկրնամ շնչել:

Ուստի առտուն արշալոյսը ծագելէ վերջ զգուշութեամբ դուռը բացի եւ ուղղակի գոնաքին ճամբան բռնեցի:

Ճամբան մեր գիւղացի Թօփալ Համօն տեսայ որ ինծի առաջարկեց թէ իր քով ծառայ երթալ: Այս «ծառայ» բառը վերին աստիճան ցնցեց զիս.— ծառա՛յ, այնպիսի մէկուն քով որ Հայերու հացով մեծցած, անոնց տունէն առջեւ մուրացած է, իսկ հիմա... Նորէն եղբօրս սիրոյն հաւանութիւն յայտնեցի, մտածելով թէ այդ կերպով պիտի կրնամ եղբայրս տեսնել: Ուստի ուղղակի Թօփալ Համօենց տունը գացինք:

Համօն մայր մը եւ երիտասարդ կին մը ունէր որոնք զիս շատ սիրով ընդունեցին: Երկու օր անցաւ, տակաւին եղբօրէս որեւէ տեղեկութիւն չունէի: Անհամբերութենէս առանց բարակը նայելու սկսայ եղբօրս մասին խօսիլ Համօին որ խոստացաւ անպայման ինծի լուր մը բերել: Ուրախութիւնս անսահման էր: Մէկ օր վերջը, երեկոյեան դէմ մէկ ալ Համօն եւ եղբայրս ներս մտան: Եղբայրս զիս տեսնելով վազեց վիզս փաթթուեցաւ ու սկսաւ համբուրել, իսկ իմ աչքերէս արցունք կը հոսէր: Կարծես տարիներու կարօտը կ'առնէինք: Եղբօրս հարցուցի թէ մինչեւ հիմա ո՞ւր էր: Պատմեց թէ չէյխին տունը կը մնար, թէ այնտեղ հայ կիներ կան, զինքը կը խնամեն « Քու մասին հայ կիներուն անգամ բան մը չըսի »: Նորէն համբուրեցի որբուկ եղբայրս եւ գրկեցի...

Այդ իրիկուն եղբօրս հետ միասին ճաշեցինք եւ միասին պառկեցանք: Գիշերը մինչեւ առտու բնաւ չքնացանք եւ խօսելով լուսցուցինք: Առտուն կանուխ Համօն եղբայրս առաւ տարաւ, համաձայն չէյխին հրամանին, խոստանալով ուրիշ առթիւ նորէն բերել: Ուրեմն մեզի պէս մանուկներ անգամ կասկած կը ներշնչէին գազաններուն եւ մեր մայրենի գիւղին մէջ անգամ պիտի չկրնայի ազատօրէն տեսնել եղբայրս...

Մէկ շաբաթ վերջը, բաւական կա[...] դուրուած էի եւ Համօին հետ [...] քաղելու կ'երթայի: Ան կը քաղէր, ես [...] տրմուղով կը հաւաքէի: Տակաւին ա[...] ժէս վեր է քաղելը, բայց եւ այնպէս պէտք է վարժուէի, քանի որ ծառայ էի:

Իրիկուն մը աշխատանքէ դարձ[...] եղբայրս մեր տունը գտայ: Վազ[...] փաթթուեցաւ վիզս: Շատ, շատ [...] կարօտցեր զիս: « Եղբայրս, ըսաւ, կ'ուզեմ քովդ մնալ, քանի որ գոնէ չես գար զիս տեսնելու, ես շատ կը կարօտնամ քեզ եւ միշտ կուլամ »:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Աչքերը մթագնեցան ու դատողու-թիւնը կորսնցուց իր պայծառութիւ-նը: Կեանքը փորձառութիւններով անցուցած ըլլալուն, ամփոփուեցաւ եւ, մօտենալով դրանը, հարցուց.

— Ո՞վ ես:

— Բաց...

— Ի՞նչ կ'ուզես...

— Քեզ...

— Ինչո՞ւ...

— Պիտի խօսինք...

Պիտի խօսինք... ուրեմն, քանի մը հոգի էին:

Վօնկ յիմար չէր: Գիտէր թէ անօ-գուտ ընդդիմութիւն մը նուրբ քաղա-քականութեան մը չափ օգտակար չէր ըլլար: Ո՞վքեր էին, սակայն...: Բայց, կ'ըմբռնէր թէ գիշեր ատեն այս ամայի ու դժուարանցանելի վայ-րերը եկող մարդոց առջեւ դուռը չբա-նալ կը նշանակէր զայն կոտրել տա-լու մղել:

Պատուաւոր ըլլային թէ հրոսակ՝ հարկ էր ժպտուն դիմաւորել զանոնք: Խնդացող երեսը երբեմն այն մեծ զէնքն է, որ մեծ փորձանքներն իսկ կը վանէ...: Արդէն անիմաստ էր դրան կղպանքը չբանալ: Քանի մը ժամ վերջ, շոգեկառքի անցքի պա-հուն, ինք սահմանուած էր անպայման դուրս ելլել: Վախը զինքը չէր կըր-նար հոն կեցնել, անշուշտ, հասարա-կութեան հանդէպ իր պարտականու-թիւնը կատարելէ...

×

Հազիւ դուռը բացած՝ դրան առջեւ հինգ մարմնեղ մարդիկ տեսաւ: Ա-նոնք կը նմանէին երկու դար առջի Չինաստանի յելուզակներուն: Ծերու-նի պաշտօնեան անմիջապէս չկրցաւ հասկնալ թէ որոնց դէմ կը գտնուի: Իր շփոթութիւնը չմատնելու համար կրթնեցաւ իր մերկ սեղանին:

Ու, ժպտուն դէմքով մը՝

— Բարի եկաք, ըսաւ:

— Ապուր ունի՞ս:

— Բոլորին բաւելու չափ:

— Հա՞ց...

— Ամէն ատեն կը գտնուի:

Նշան մը: Պաշտօնեային ձեռքերը վեր բարձրացան: Իր միակ զէնքը եր-կու երկվայրկեան վերջ յելուզակնե-րէն մէկուն մէջքն էր:

Աւազակներուն պետը ըլլալ կը թը-ւէր մարմնեղ ըմբիշ մը:

— Ինծի նայէ, ըսաւ. հիւրերուդ հանդէպ քու լաւ վերաբերումդ քեզ փրկեց մահէն: Մէկ պայմանով, սա-կայն, մեզի պիտի ըսես թէ շոգեկառ-քը քանի վայրկեան վերջ կը հասնի:

Ահա այդ րոպէին էր որ Վօնկի աչ-քերը լեցուեցան այնպիսի վախով մը զոր իր կեանքին մէջ երբեք ճանչցած չէր:

— Շոգեկա՞ռքը... ինչո՞ւ...

Քրքիջ մը: Կուռ խնդուքներ:

— Ինչո՞ւ կ'ուզես իմանալ... որ-պէս զի շոգեկառքը փապուղիին մէջ հողին խառնուի ու ալ դուրս չգայ...

×

Ծերունի պաշտօնեան փլաւ իր քո-վի աթոռին վրայ:

— Շոգեկառքը... բայց... անոր մէջ անմեղներ կան...

— Ով կ'ուզէ ըլլայ... կտոր կտոր պիտի ըլլան... Այդ է մեզի տրուած հրամանը:

Այլեւս ամէն ինչ կը հասկնայէր: Չարիքը հրամայողներ կային: Ու-րեմն, երկրին մէջ կրկին ըմբոստու-թի՞ւն մը, խառնակութիւննե՞ր ծա-գած էին:

Խե՛ղճ Չինաստան... իր ճակատա-գրին ամէն մէկ տողը անպատճառ հազարաւոր ոճիրներու եւ եղբայրա-սպան բախումներու թա՞տր պիտի ըլ-լար...

Վինկ ծունկի եկաւ ու՝

— Մի՛ ընէք... աղաչեց: Շոգեկառ-քին մէջ հարիւրաւոր մարդիկ կան... Մեղք է... այդ դժբախտները որոնք ոչ մէկ քաղաքական գործերու միջա-մուխ են... Եթէ չարիքը անհրաժեշտ է, թող փապուղիէն հաղորդակցու-թիւնը դադրի... բայց մարդու մը կեանքը անիրաւաբար փճացնելու մեղ-քը մի գործէք:

Այս խօսքերը նոր քրքիջ մը ստեղ-ծեցին եւ դիւային ու կոշտ խնդուք մը:

— Սպաննեցէ՛ք...

Յեղափոխական պետին հրամանը աղմուկով մը դիմաւորուեցաւ: Դա-նակի երեք հարուածներ: Անմեղ դըժ-բախտը գետին տապալած էր:

Յարձակողները խնդացին: Սեղա-նին թուղթերը խառնշտեցին ու գտան շոգեկառքի ժամանակացոյցը: Լարե-ցին դժոխային մեքենան, փապուղի-ին մէջ զետեղեցին ու կորսուեցան սուլող հովին թեւերուն մէջ, որոնք գիշերուան բոլոր գաղտնիքները կը ծածկէին:

×

Երբ ծերունի պաշտօնեան աչքերը բացաւ, ոչ ոք կար շուրջը: Իր քով խոնաւութիւն մը զգաց: Իր արիւնն էր: Ահաւոր ցաւ մը իր ամբողջ մար-մինը կը գալարէր: Վէրքերէն առաջ ժամացոյցին նայեցաւ: Շոգեկառքի գալուն քսան վայրկեան կար: Քսան վայրկեան վերջ անմեղներ փոխա-դրող շոգեկառքը ի՛նչ դժբախտու-թեան պիտի ենթարկուէր:

Աւազակները ի՞նչ էին ըրած ու ի՞նչ էին եղած: Չէր գիտեր...: Անպայ-ման դաւ մը կար՝ հասարակութեան, մարդկային զանգուածին դէմ: Ահա ատոր պէտք էր արգելք ըլլալ: Ուզեց ոտքի ելլել: Չյաջողեցաւ. իր վէրքե-րը կը չարչարէին զինքը, կարծես ութսուն սուրի տակ էր մնացեր: Բայց ինք միայն մէկ մտածում ունէր այդ պահուն,— իր վերջին պարտականու-թիւնը կատարել մարդկային զան-գուածին հանդէպ որ տարիներէ ի վեր զինքը կը կերակրէր՝ հոգ չէ թէ լերան մէջ ու աղքատիկ ձեւով...

Դուրսը գիշերը կ'անհետանար: Կեն-դանիի ձայներ լսելի կ'ըլլային:

Ծերունի պաշտօնեան սողալով դը-րան մօտեցաւ: Երկու երեք րոպէ եւս: Դուրսն էր: Այդ տեղերուն վարժ ըլ-լալով՝ մութին մէջ չէր խարխափեր: Փապուղիին վերեւ նշանի լոյսը մա-րած էր: Ջանաց դէպի հոն երթալ սո-ղալով: Գիշերուան ծոցին վրայ ու-րիշ որեւէ շարժման հետք չկար: Ա-ւազակները հեռացած էին, անկաս-կած... Յանկարծ սարսռաց: Ձեռքը թելի մը դպաւ... ո՛չ, անիկա թել չէր, այլ պատրոյգի մը ծայրը... Ան-միջապէս հասկցաւ: Աւազակները շուրջի փոսերուն մէջ էին ու փապու-ղին մէջ դժոխային մեքենաներ էին դրած: Խեղճ ծերունին վերջին ճիգ մը կ'ընէր յառաջանալու համար: Ծառա-յութեան ու յաջողութեան մտահոգու-թիւնը իրեն, յանկարծ, խորհրդաւոր ուժ մըն էր տուած՝ փոխան այն ա-րեան զոր կը թափէր ժամերէ ի վեր...

×

Գիշերուան հովի սուլոցին մէջէն յանկարծ հրէշ մը ձայնեց: Հորիզո-նին վրայ հրէշի մը կրակէ աչքերը փայլեցան: Շոգեկառքը կուգար...: Ծերունի պաշտօնեան հասեր էր փա-պուղիին առջեւ, բայց պատրոյգի կրակէն հեռու էր դեռ... Կ'երեւի պատրոյգը փապուղիին մէջ էր: Դըժ-բախտ ծերունիին փապուղիէն ներս մուտքը անխուսափելի մահ մըն էր: Նեղ փապուղիին եզերքը չէր կրնար սեղմուիլ: Ներս մտնել՝ կը նշանակէր երկաթեայ անիւներուն տակ կտոր-կտոր ըլլալ... Մահուան անկողնին մէջ հոգեվարող մարդն իսկ չմեռնելու ցանկութիւն մը, ապրելու տենչ մը կ'ունենայ: Այդ լա՛ւ մարդը, ահա, առաջին անգամ ըլլալով, ապրելու ցանկութեան ալ յաղթեց՝ մարդկային զանգուածին օգտակար ըլլալու հա-մար: Ու իր վէրքերը, որոնք ուժա-թափ ըրեր էին մարմինը, իր վսեմ ցանկութեան առջեւ պարտուեցան: Հազուագիւ՛տ պատահար՝ նման մե-ռելի մը գերեզմանէն ելլելուն,— ոտ-քի ելաւ ան, մտաւ փապուղին եւ իր արեան կաթիլներովը մարեց պատ-րոյգը մեքենային որ քիչ վերջ պիտի պայթէր...

Հրէշը, սակայն, մօտ էր փապու-ղի ու երկու րոպէ վերջ զայն երկու-քի էր բաժներ...:

×

Խելառ ճեպընթացը կայծակի նը-ման կտրեց անցաւ փապուղին:

Վակոններու սրահներուն մէջ խըն-դացողները, առանց երբեք գիտնալու, թէ անիւներուն տակ ջախջախուած մարմին մը կար, իրենց շամփանեա-ները կը խմէին:

Ճամբորդները կատարեալ ապահո-վութեամբ մը, խնդալէն ու խաղալէն անցան գացին:

Յեղափոխութիւնը զսպուեցաւ: Ու անդորրութիւնը խանգարողները պատժուեցան:

Բայց, ոչ ոք յարգանքով յիշեց այն հերոսը որուն կը պարտէին իրենց կեանքերը, ու ոչ ոք անդրադարձաւ անոր վսեմ շարժումին նոյնքան վսեմ իմաստին...

Ըսին թէ գիծի պաշտօնեայ մը ճըզ-մուած է, թօթվելով իրենց ուսերը, անցան գացին...

Մինչ ան, ամէն անցնող շոգեկառ-քէն իրեն պատառ մը հաց եւ ափ մը բրինձ նետուած ըլլալով, հանրութեան հանդէպ իր երախտագիտական պար-տքը մոռցած չէր: Նետուած ափ մը բը-րինձին փոխարէն՝ ով գիտէ քանի՛ ընտանիքներ մշտնջենական սուգէ փրկեր էր...

Գիշերային մութը այս անծանօթ հերոսին մեծութիւնը եւս, շատ մը այլ մեծութեանց նման, ծածկեց ու անյայտ ձգեց: Մարդկութիւնը, ա-մէն մէկ հերոսի արժանի իրաւունքը կ'ընծայէ՞ր, որպէսզի անոր ալ արժա-նի յարգանքը տար...

Թարգ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱԿԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

La Vie պարբերաթերթին խմբա-գրութիւնը հարցարան մը ուղղած է ոչ միայն գրողներուն եւ քննադատ-ներուն, օրագրողներուն եւ պատմա-գէտներուն, այլեւ «գրասէր հասարա-կութեան», ճիշդ գաղափար մը կազ-մելու համար հարցին մասին, որ ա-հաւասիկ.—

Ըստ ձեզի, Ֆրանսական գրակա-նութիւնը, ճիշդ ինչպէս 1837ին, կը յառաջանա՞յ համընթաց օրուան մեծ հոսանքներուն թէ ձգուած է իր բախ-տին, յանձնուած անիշխանութեան, մատնուած՝ շփոթութեան:

Ինչպէս ըսինք, հարցարանը ուղ-ղուած է բոլորին, ոչ թէ միայն քննա-դատներուն, ինչ որ նուազ շահագը-գռութիւն պիտի ներկայացնէր:

Մարսէլ Պաթիյեա կ'ընդունի որ արդի գրականութիւնը կը մտնէ շը-փոթութիւն մը կամ տեսակէտներու եւ գաղափարներու մշուշ մը,— Չկան մեծ հոսանքներ, գետի պէս յորդ եւ վարարուն: Այսուհանդերձ, կ'ըսէ, դար մը առաջ ալ այսպէս էր կացու-թիւնը,— Լամարթին, Հիւկօ եւ Միւ-սէ չէին պատկաներ բանաստեղծու-թեան նոյն հոսանքին, ոչ ալ նոյն օ-րերու վէպի երեք փառքերը, Պալզաք, Տիւմա եւ Ժորժ Սան: Այսօր ալ եթէ տեսակէտներու, գրական ուղղու-թեանց այլազանութիւն մը գոյութիւն ունի, ատիկա չի նշանակեր թէ շրջա-նը անիշխանութեան մէջ է:

Ժ. Շարփանթիէ հաւատք կը յայտ-նէ ապագայի մասին, նոր տաղանդ-ներու վրայ: Գրական հոսանքները այնքան այլազան են ներկայիս, որ-քան քաղաքական խմբակցութիւննե-րը,— կը նշանակէ թէ գոյութիւն ու-նի քաոս մը, անկարգութիւն մը, բայց այս անիշխանութիւնը նշան մըն է նոր օրերու: Նոր դարաշրջան մը կը պատրաստուի, նոր կարգ մը կը ստեղծուի:

Ժոզէ Ժէրմէն կը գրէ. «Մեռած են մեծ հոսանքները, ինչպէս մեծ կու-սակցութիւնները: Ներկայիս գոյու-թիւն ունին միայն խմբակցութիւն-ներ, միութիւններ, ընկերակցութիւն-ներ եւ մանաւանդ անհատականու-թիւններ, որոնք պատրաստ են կազ-մելու նոր աշխարհի մը շաղախը: Ճիշդ է, գոյութիւն ունի անիշխանու-թիւն մը, բայց շուտով պիտի սկսի արժէքներու վերադնահատութեան փորձը, որ պիտի յանգի քաոսի մը: Ատոր պիտի յաջորդէ Եհովային լոյ-սը»:

Ֆիրմէն Ռող կը գրէ. «Որքան ալ ուշադրութեամբ քննենք՝ արդի մտա-ւորական արտադրութիւնը, դարձեալ դժուար է նշմարել մեծ հոսանքներու անկողինը, զոր միայն ցոյց պիտի տայ ժամանակը՝ երբ լոյսը իր շեղ-բերով կարէ մթութիւնը: Չունինք մեծ դպրոցներ, որոնք կարելի ըլլար համեմատութեան դնել բնապաշտու-թեան, պառնասեան շարժումին եւ սէնպոլիզմին հետ: Մեզի դիտել կը տրուի թէ գոյութիւն ունին Ժող. Ճակատի եւ Ազգ. Ճակատի գրողներ, բայց այդ դասակարգումը գրական արժէք չի ներկայացներ»:

Տիմոն-Վիլոէն, ընդհակառակն, մեծ արժէք կուտայ այդ բաժանու-մին. «Գոյութիւն ունի աջ գրակա-նութիւն մը եւ ձախ գրականութիւն մը,— աւանդութեան գրականութիւ-նը, անիշխանութեան գրականութիւ-նը: Որո՞ւն ընծայել մեր նախասիրու-թիւնը: Միտքս կ'իյնայ Օկիւսթ Քոն-թի մէկ պարբերութիւնը. «Կարգա-պահութիւնը կը պատկանի իրական յետադէմներուն, որոնց մօտ որեւէ դեր չի խաղար, մինչդեռ յառաջդի-մութիւնը ամբողջովին անիշխանա-կան է, ատոր համար ալ՝ խորապէս ամուլ»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Անատոլուի այդ ազգային շարժման շուրջ հասնող լուրերը Թալէաթ փա-շայի այրած սրտին վրայ ջուր կը սրսկէին: Ազգային շարժման յաջո-ղութեան եւ Իզմիրը գրաւող յունա-կան բանակի պարտութեան լուրերը հետզհետէ աւելի գոհունակութիւն կը պատճառէին Թալէաթ փաշային:

×

Թալէաթ փաշա, Պերլին փախստա-կան վիճակի մէջ գտնուած օրերուն իսկ Իթթիհատը վերակենդանացնելու փորձերէն չէր հրաժարեր: Միայն թէ այդ խնդրին շուրջ իր եւ Էնվէրի մի-ջեւ մեծ մրցակցութիւն մը կար: Թա-լէաթ փաշա կ'ուզէր որ նոր կազմուե-լիք կուսակցութեան կեդրոնատեղին Պերլինը ըլլար եւ այդ կուսակցութիւ-նը արտաքին եւ առժամեայ հանգա-մանք մը ունենար: Էնվէր, սակայն, տարբեր տեսակէտ մը ունէր: Կ'ուզէր որ Մոսկուան ըլլայ կուսակցութեան կեդրոնատեղին: Այս տարակարծու-թեան պատճառը հետեւեալն էր.— Էն-վէր մեծ մասամբ Մոսկուա կը գտ-նուէր այդ օրերուն. հետեւաբար կ'ուզէր որ ինք ըլլայ նախագահը կուսակցութեան: Բացի այդ Էնվէր կ'ուզէր որ կարելի եղածին չափ մօտ ըլլայ Անատոլուին, որպէսզի կարելի ըլլայ խառնուիլ երկրի ներքին գոր-ծերուն: Թալէաթ հակառակը կը մը-տածէր եւ հեռու մնալ կ'ուզէր երկ-րէն, նկատելով որ որ եւ է միջամը-տութիւն կրնայ վնասել սկսող ազգայ-նական շարժման ծաւալումին ու յաղ-թանակին:

×

Էնվէր փաշա Մոսկուայէն վերա-դարձած էր եւ Թալէաթ փաշայի հետ հիւրանոցի մէջ դէմ դիմաց նստած:

Էնվէր շատ զգոյշ էր եւ շատ քիչ անգամ կը տեսնուէր Պերլինի փողոց-ներուն մէջ: Միշտ ծպտուած վիճակի մէջ կը պտտէր, գլխին գդակ մը եւ աչքերուն մութ ակնոցներ կը դնէր: Երկու փաշաները՝ Թալէաթ եւ Էն-վէր, թէեւ իրարու շատ տարակար-ծիք էին խորքին մէջ, սակայն երբ քով քովի գային շատ անկեղծ կը տեսնուէին եւ սերտ բարեկամութիւն ցոյց կուտային: Այդ օր ալ շատ սի-րալիր կերպով կը տեսակցէին: Էն-վէր փաշան կ'ըսէր.

— Մոսկուայի մէջ բոլշեւիկ շրջա-նակներու հետ իմ ունեցած շփումնե-րուս արդիւնքը սա եղաւ. Ռուսերը կ'ուզեն ապստամբեցնել Կեդրոնական Ասիան որպէսզի անգլիական կայս-րութեան ազդեցութիւնը արգիլեն: Այդ պատճառաւ կ'ուզեն իբրեւ գոր-ծիք ծառայեցնել իսլամական միու-թիւնը: Մենք անոնց այդ նպատակնե-րը օգտագործելու համար չե՞նք կը-նար իսլամական միութիւնը կազմա-կերպել:

Թալէաթ փաշա բաւական մտածելէ վերջ, պատասխանեց.

— Այդ խնդիրը կրնանք կարգադրել Եգիպտացի շէյխ Ապտիւլ Ազիզ Չա-վուշի, Սուրիացի Էմիր Շէքիպ Ասլա-նի եւ հոս գտնուող քանի մը Հնդկաս-տանցի իսլամներու հետ խորհրդակ-ցելէ վերջ: Այդ անձնաւորութիւնները այսօր պիտի հանդիպին ինծի: Անոնց հետ ունեցած տեսակցութեանս ար-դիւնքը կը հաղորդեմ քեզի:

— Շատ յարմար է: Պէտք է գրի առնել կանոնագիր մը եւ կազմակեր-պութեան տալ ցցուն ու ուշագրաւ ա-նուն մը, օրինակի համար «Իսլամ Կազմակերպութեանց Միութիւն»: Ա-ւելի ճիշդը, բոլշեւիկներու հաճոյք պատճառելու համար պէտք է կոչել. «Իսլամ Յեղափոխական Կազմակեր-պութեանց Միութիւն»: Կեդրոնատե-ղին բնականաբար Մոսկուան պէտք է ըլլայ:

— Այս կարծիքդ կը հաղորդեմ այսօր ինծի գալիք անձնաւորու-թեանց: Եթէ կ'ուզես դուն ալ մաս-նակցէ խորհրդակցութեանց:

— Ոչ. չեմ ուզեր որ իմ հոս գըտ-նուիլս գիտնան: Դուն իրենց հետ տե-սակցելէ վերջ տրուած որոշումը ին-ծի կը հաղորդես:

Էնվէր այս խօսքերը ըսելէ վերջ մեկնեցաւ:

Անոր մեկնումէն վերջ Թալէաթ ներսի սենեակը մտաւ: Բրաուհի պէյ պատուհանին առջեւ կեցած պոլսա-կան թերթեր կը կարդար: Թալէաթ փաշան տեսնելուն պէս ան հարցուց.

— Ալի պէյ ինչե՛ր կը պատմէ:

«Ալի» Էնվէր փաշայի կեղծ ա-նունն էր: Թալէաթ ըսաւ.

— Կը յիշես անշուշտ: Ընդհանուր պատերազմի նախօրեակին, օր մը, երբ «Եավուզ» եւ «Միտիլլի» զրա-հաւորները Զանաք Գալէէն կ'անցնէ-ին, Էնվէր վազելով եկաւ մեր քով եւ պոռաց.— «Զաւակ մը բերինք աշ-խարհ»: Կրնամ ըսել որ Էնվէր նոր զաւակ մըն ալ կը բերէ աշխարհ:

— Ի՞նչ կայ նորէն, ի՞նչ զաւակ..:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, Իսլամական Յեղափոխական Կազմակերպութեանց Միութիւնը կ'ուզեն ստեղծել:

— Որո՞ւ հետ:

— Արաբական աշխարհի հետ միայն շարլաթանութեամբ կապուող Եգիպ-տացի շէյխ Ապտիւլ Ազիզի, իր երկե-րեսութեամբ համբաւաւոր Սուրիացի Էմիր Շէքիպ Ասլանի, 315 միլիոն Հն-դիկներու անունով խօսող երկու Հնդկաստանցիներու եւ մեզ հետ: Բա-ւական չէ՞...:

(4) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Գրիգորի փոքր եղբայրն ալ միա-ցաւ անոնց, ինչպէս նաեւ Վանեցի եր-կու երիտասարդները, որոնք իրենց սեփական ձիերով կը ճամբորդէին: Դժուար չէր երեւակայել Առիւծ Գե-ւոյի բռնած դիրքը: Երկու ձիաւոր-ներ տասնեակ մը քայլ առջեւէն կ'եր-թային, իսկ մնացած վեցը պատկա-ռոտ հեռաւորութեան վրայ կ'աշխա-տէին պահել ձիերը:

Մէջտեղէն մէն մինակ կը ձիավա-րէր Առիւծ Գեւօն, քոլոզը ծռած:

— Գլուխդ թաղեմ, Առիւծ Գեւօ, Մելիք Ասլանբէկի թոռ, քեօ պապ հազար հիւսէին բէկ, քեօ հէր հացով պատուով աղա, ծէ՛, ք...մեռլի տը-ղայ, դու ի՞նչ պիտի ըլլաս:

ԲԱԳԱՒԱՆ

Նպատ լերան ստորոտին փէշին վը-րայ, Արածանիի կողքին կը բարձրա-նայ Սուրբ Յովհաննու վանքը կամ ինչպէս տեղացիք կը կոչեն Իւչ Քիլի-սէն: Հեռուէն դիտող մը աւելի շուտ ամրակուռ ամրոց մը կրնար կարծել այդ հսկայ շինութիւնը, քան հռչա-կաւոր սրբավայր մը:

Սուրբ Յովհաննու վանքը նուիրա-կան վայր մը եղած է հեթանոս թէ քրիստոնեայ Հայաստանի աշխարհի համար: Լայնախարիխ բարձր պա-րիսպով շրջապատուած, երկաթա-պատ ամրակուռ դռներով, մարտկո-ցանման բարձրադիր բուրգերով Սուրբ Յովհաննու վանքը, դարերէ ի վեր որպէս ուխտատեղի եւ որպէս ա-պաստանարան ծառայած է Բագրե-ւանդի եւ Ծաղկոտն գաւառներու հայ բնակչութեան:

Սուրբ Յովհաննու վանքի հիմնար-կութեան թուականը կը սկսի այն օ-րէն, երբ հեթանոս Բագաւանը կոր-ծանուեցաւ:

Երրորդ դարու վերջերը Գրիգոր Լուսաւորիչ կը վերադառնար Կեսա-րիայէն որպէս եպիսկոպոսապետ քը-րիստոնէութեան հիմքը հաստատելու Հայաստանի մէջ: Բազմաթիւ կրօնա-ւորներով, զօրավարներով եւ զօրքով կուգար Գրիգոր Լուսաւորիչը եւ ա-ռաջին անգամ կանգ կ'առնէր Տարօնի Աշտիշատ աւանի առջեւ: Շատ հնուց Աշտիշատը կը համարուէր հեթանոս Հայաստանի սիրտը, կրօնական կեդ-րոնը ուր ամէն տարի Նաւասարդ ամ-սու սկիզբը կը կատարուէր աշխար-հախումբ տօնախմբութիւնը հեթա-նոս Հայաստանի: Աշտիշատ աւանին մէջ կը բարձրանային մեծամասնա-բար Յոյներէ եւ Պարսիկներէ առ-նուած բայց ազգայնացուած մեր աս-տուածներու բագիններն ու արձաննե-րը: Վահէվահեան սքանչելի բագինի մէջ զետեղուած էր Վիշապաքաղ Մեծն Վահագնի հսկայ արձանը, ա-րեւածին աստուածը, որ խիզախու-թեան, ուժի եւ կռուի աստուածն էր: Վահէվահեան բագինի կողքին եր-կրորդ մեհեանի մը մէջ վեհապանծ շուքով կը բարձրանար հայ ազգի փառքն ու ապրեցնողը, ամէն զգաս-տութեան մայր Անահիտի չքնաղ ար-ձանը: Աստուածուհին հօրածին՝ դուստրն էր հեթանոս աստուածներու գերագոյնին, Արի եւ Մեծ Արամազ-դին, ստեղծողը երկրի ու երկնքի: Անահիտի մեհեանին քով վեհաշուք բագինի մը մէջ, որ կը կոչուէր Վա-հագնի սենեակ, բարձրադիր անդրիի մը վրայ վարդի պսակներով զարդար-ուած կ'երեւնար սիրոյ եւ ցանկու-թեան մայր, Աստղիկ աստուածուհիի արձանը, տարփուհին եւ կամ ամու-սինը արեգակնածնունդ դիւցազն Վա-հագն Աստուծոյ:

Աշտիշատի մէջ արիւնահեղ կռիւ-ներէ վերջ յաղթելով քուրմերուն եւ անոնց կողմնակիցներուն, Գրիգոր Լուսաւորիչ հիմնայատակ կործանել կուտար հեթանոսութեան փառահեղ մեհեանները, որոնք դարեւոր անցեալ մը ունէին եւ անոնց տեղ կը կանգնե-ցնէր քրիստոնէութեան առաջին տա-ճարը Հայաստանի մէջ, Աշտիշատի մայր եկեղեցին:

Մինչ Ս. Լուսաւորիչ Տարօնի մէջ քրիստոնէութեան հիմքը կը դնէր, Հայոց արքան Տրդատ, Աշխէն թագ-նոջ եւ Խոսրովիդուխտ քրոջ հետ, բազմաթիւ պալատականներով, նա-խարարներով եւ զօրքով կ'անցնէր Բագրեւանդի Բագաւան աւանը, հոն դիմաւորելու Հայաստանի Լուսաւո-րիչը:

Երբ Սուրբ Լուսաւորիչ Աշտիշատի մէջ զբաղած էր մայր եկեղեցիի հիմ-նարկութեամբ, Տրդատ Թագաւոր Բագաւանի մէջ կը սպասէր անոր վե-րադարձին: Նորադարձերու մոլեռան-դութեամբ, Թագաւորը կործանել կու-տար Բագաւանի մեհեանները, փշրել կուտար բոլոր աստուածներու ար-ձանները, որոնց ինքն եւ իր հայրերը դարեր շարունակ մեծարեր ու պաշ-տեր էին:

×

Բագաւանի (Բագիններու աւան) գլխաւոր մեհեանը նուիրուած էր Վա-նատուր կամ Արամազդ հայր աստու-ծուն, ստեղծիչը տիեզերքին: Ուրիշ մէկ բագինի մէջ որմզդական անշէջ կրակը կը վառէր: Բագաւանի մէջ կը գտնուէր Տիգրան Թագաւորի եղբօր՝ Մաժան քրմապետի դամբարանը, ո-րու վրայ եղբայրը շինել տուած էր ընդարձակ օթեւան մը, ուր բոլոր ճամբորդները կրնային իջեւանիլ եւ ձրիաբար վայելել աստուածներու նուիրուած զոհերու միսերն ու պէս պէս նուէրները: Անշուշտ ասոնցմէ զատ կային Անահիտի, Վահագնի եւ Աստղիկի մեհեանները, թէեւ այս մա-սին պատմական որոշ տուեալներ կը պակսին: Անշուշտ կային կ'ըսենք, ո-րովհետեւ Վաղարշ Թագաւորի հրա-մանով Բագաւանի մէջ եւս հաստատ-ուեցաւ աշխարհախումբ տօնակատա-րութեան հանդէսներ՝ տարուան առա-ջին օրը: Երկու տեղ, Աշտիշատ եւ Բագաւան, միաժամանակ աշխարհա-խումբ հանդէսներ ունենալու պարա-գան հետեւանք էր երկրի ընդարձա-կութեան, ճանապարհներու չգոյու-թեան, որով անհնար էր ամբողջ Հա-յաստանի համար ունենալ միակ հե-թանոսական կեդրոն մը, ուր աշխար-հախումբ հանդէսներուն բոլոր ժողո-վուրդը կարենար մասնակցիլ: Ասկէ պէտք է եզրակացնել որ Վահագն, Ա-նահիտ եւ Աստղիկ աստուածներու նման ժողովրդական պաշտամունքի տաւրկայ աստուածներու բագինները անհրաժեշտօրէն գոյութիւն պիտի ու-նենային Բագաւանի մէջ եւս:

Նախաքրիստոնէական շրջանին՝ Թագաւորը, Մեծ Քրմապետը, նախա-րարները, ազատանին, ազատ քաղա-քացիները եւ անազատ գիւղացիու-թեան հսկայ զանգուածը կը համա-խմբուէին Բագաւան: Առատութեան եւ լիութեան ամիսն էր Նաւասարդը, երբ երկրագործը ամիսներու ծանր աշխատութեան արդիւնքն ամբարնե-րը հաւաքած՝ հնարաւորութիւն կ'ու-նենար մէկ երկու շաբաթով հեռանա-լու առօրեայ կեանքէն, ապրելով ուխ-տաւորի անհոգութեամբ, վայելելու հեթանոսական ուրախ հանդէսները: Այդ հանդէսները թէեւ կրօնական հանգամանքով՝ մեծապէս աշխարհա-յին բնաւորութիւն կը կրէին, հոն հա-ւաքուած ժողովուրդը կրօնական պաշ-տամունքէ զատ՝ կ'ապրէր սանձար-ձակ զեխութիւնով, ուրախութեամբ, խաղերով: Այդ տօնական տրամա-դրութիւնը ստեղծելու մէջ անշուշտ Աշտիշատի սքանչելի գինին, կաքա-ւող կիները, գեղանի ցնծուհիները կարեւոր դեր մը ունէին:

Ամէն ուխտաւոր տարուան աշխա-տութեան արդիւնքէն բաժին մը կը հանէր աստուածներուն, անոնց շնոր-հքն ու հովանաւորութիւնը վայելե-լու համար: Մասնաւորներ, որոնք աստուածներէն այս կամ այն շնորհը ստացեր էին՝ այդ հանդէսներու ժա-մանակ կը ցուցադրէին զանոնք: Զին-ուորականը՝ իր քաջութիւնը, զինա-վարժութիւնը, արհեստաւորը՝ իր աշխատութեան արդիւնքները, բանա-ստեղծը՝ իր տաղանդը, անպատրաս-տից երգեր յօրինելով եւ փառաբա-նելով աստուածներէն իր պաշտպանը եւ կամ նախարարական տոհմերէն ո-եւէ մէկը՝ որուն հովանաւորութիւնը կը վայելէր:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ծաւալէին, պաակ մը պիտի դնէ Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ։ Ամբողջ ճամբան զինուորներ պիտի շարուին, իսկ վերջին 100 եարտային վրայ՝ սպաներ։ Նոյն օրը խառն ժողով մը պիտի գումարուի, մասնակցութեամբ Գերմանիոյ նախարարներուն, Մուսոլինիի եւ Կոմ Չիանոյի։ Այս առթիւ լայնօրէն պիտի քննուի Միջերկրականի խնդիրը։ Միւս օրը մեծ զօրահանդէս մը պիտի սարքուի ամբողջ զօրաբանակի մը մասնակցութեամբ, իսկ երեկոյեան զինուորական թմբկահարութիւն մը պիտի կատարուի ողիմպիական մարզարանին մէջ, 3000 դերակատարներով։ Մուսոլինի Իտալիա պիտի վերադառնայ Սեպտեմբեր 30ին։

Զափազանց խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, հիւրին պաշտպանութեան համար։ Հազարաւոր գաղտնի ոստիկաններ պիտի հսկեն քաղաքին մէջ։

Հիմակուընէ հսկողութեան տակ են կասկածելի Իտալացիները, մանաւանդ անոնք որ Ֆրանսայէն Գերմանիա անցած են։

«Ֆրանսական բանակը անպարտելի է»

Ուրբաթ օր վերջացան Ֆրանսայի բանակին մեծ ռազմափորձերը, որոնց ներկայ էին նաեւ Պ. Տալատիէ եւ Անգլիոյ պատերազմական նախարարը։ Այս առթիւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը յայտարարեց.

— «Ֆրանսա ունի բոլոր միջոցները՝ ինքն իր ձեռքով յարգել տալու համար իր ազատութիւնը եւ շահերը։ Այս յայտարարութիւնը կ՚ընեմ առանց ճարտասանական ձեւերու եւ առանց չնդգալից բառեր գործածելու, այլ խոր համոզումովը մարդու մը որ մօտէն տեսած ըլլալով ամէն բան, կրնայ այդ հաւաստիքը տալ իր հայրենիքին։ Փարիզ վերադառնալէ անմիջապէս վերջը, ամէն միջոց ձեռք պիտի առնեմ, փութացնելու համար ռազմանիւթի շինութիւնը. որովհետեւ, այս աշխարհին մէջ մարդիկ տկարներուն բարեկամութիւնը չեն փնտռեր, այլ զօրաւորներուն»։

Պ. Հօր Պէլիշա, Անգլիոյ պատերազմական նախարարը, իր կարգին յայտարարեց.

— «Խորապէս ազդուեցայ ձեր սպաներուն եւ զինուորներուն ուշիմութենէն եւ այլազան կացութեանց յարմարելու ճարտարութենէն։ Համոզուեցայ թէ այս մարդիկը պատրաստ են ամէն բան ընելու Ֆրանսայի համար։ Իմ վրայ մեծ տպաւորութիւն գործեցին նաեւ պահեստի զինուորները եւ որ եւ է տարբերութիւն չզատայ իրենց գործօն բանակի ընկերներուն հետ։ Ես Զօր. Կամլէնը կը նկատեմ մեր ժամանակներու ամէնէն մեծ զօրապետներէն մէկը եւ գիտեցի թէ Պ. Տալատիէ ի՛նչ բոլորանուէր ուշադրութեամբ կը հետեւի յետին մանրամասնութեանց»։

»»»» • ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԹՈՒԱԼԻ ԴԻՊՔԻՆ քննութիւնները կը շարունակուին նոյն գաղտնապահութեամբ։ Անխնամական Թամպուրինի հարցաքննուելով, հաստատուեցաւ թէ դէպքին օրը Փարիզ չէր գտնուեր, բայց կասկածներ կան թէ շատ գաղտնիքներ գիտէ եւ չըսեր, թէեւ կարգ մը խոստովանութիւններ կատարած է։

Հետապնդումները կը շարունակուին նաեւ «Փիլոնաւոր»ներու գաղտնի կազմակերպութեան մասին։ Բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարուեցան, Փարիզի թէ գաւառի մէջ։ Հաստատուեցաւ թէ կազմակերպութիւնը միջոցեղ եկած է 1936ին, երբ լուծուեցաւ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը (արքայական)։ Կազմակերպութիւնը ունէր նաեւ ուրիշ ճիւղ մը, «Սուրի ապլեաներ»։

ԱՀՌԵԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Ռօնի հովիտին մէջ, աննկարագրելի աւեր գործելով։ Հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան եւ Լիօն - Նիս գծին ճամբորդները հարկադրուեցան օթօքար նստիլ։ Երիտասարդ աղջիկ մը անհետացաւ Վիէնի մօտ, կամուրջ մը ջուրերէն քշուած ըլլալով։ Ողողումներ պատահեցան նաեւ Կրընոպլի, Վալանսի եւ մանաւանդ շրջակայ լեռներուն մէջ։ Ծովային հաղորդակցութիւններն ալ խանգարուած են։ Իսկ Փարիզի մէջ, երեք օրէ ի վեր անձրեւ կուգայ եւ ձմեռնային ցուրտ մը կը տիրէ։ Տեղ - տեղ ողողումներ ալ պատահեցան։

ՎԵՑ ԶԱՒԱԿ 15 ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ.— Սպանուհի մը, Տիկին Թուածլա, վեց զաւակ ծնաւ 15 օրուան մէջ եւ այժմ եօթներորդին կը սպասէ։ Առաջին անգամ ծնած երկու երկուորեակ աղջիկներ, տասը օր վերջը՝ ուրիշ զոյգ մը։ Վերջին երկուքը մեռելածին էին։ Հինգ օր վերջը հինգերորդ զաւակ մը ծնաւ, իսկ սեպտեմբեր 16ին՝ վեցերորդ մը։ Երկուքն ալ հազիւ քանի մը օր ապրեցան։

1,500,000 ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ կը սպասուին Փրակա, նախագահ Մազարիքի յուղարկաւորութեան առթիւ, որ պիտի կատարուի երեքշաբթի օր։ Չեխական կառավարութիւնը կառախումբեր փոխ առաւ Գերմանիայէն, Աւստրիայէն եւ Հունգարիայէն, որպէսզի կարենայ փոխադրել այս բազմութիւնը։ Բնակարանի տագնապն ալ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Կառավարութիւնը ինք վարձած է շատ մը պանդոկներ, պաշտօնական հիւրերուն համար։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Քրիլէնքօ, Խ. Միութեան դատական նախարարը, որ միեւնոյն ատեն բուն Ռուսաստանի դատական նախարարն էր, արձակուած է այս վերջին պաշտօնէն։

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲԺՇԿԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։ կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անունը՝ Արամ, մեծ հօր անունը՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ)։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըշլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթպաշեանի հետ։ Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արաք» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1։ Պէյրութ, 1937։ Գին 10 Փրանք։ Ստանալու համար դիմել.— Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Ժամացոյցի եւ ոսկերչենաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷԹ-ՍՈՒԱ-ՊՈԼՈՆՅԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ Չորեքշաբթի, 22 Սեպտեմբեր, ժամը 9 հաւաքատեղին։

ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ։ Զեկուցում Ակումբի մասին եւ ընտրութիւն կոմիտէի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 22 Սեպտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Զաքարեան» գրադարանը, 181, Cours Lafayette։ Զեկոյց Ընդ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի։

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Մարսիլիոյ մէջ

Մեծանուն վիպասան եւ Հայ Ազատագրութեան ռահվիրայ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը պիտի տօնուի Մարսիլիոյ մէջ, յառաջիկայ Հոկտեմբեր 24 եւ 31, Շաբաթ եւ Կիրակի երեկոյեան։

Յոբելենական հանդէսները տեղի պիտի ունենան Նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ եւ հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ, գործօն մասնակցութեամբ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ աջակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտասարդաց, Հայ Երաժշտական Միութեան, Ազգային, Հայրենակցական, Վերաշինաց, Մարզական, Երիտասարդական եւ այլ կազմակերպութեանց։

Գործադիր Յանձնախումբի կազմն է.—

Նախագահ՝ Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեան, Ա. Ատենապետ՝ Կ. Փոլատեան, Բ. Ատենապետ՝ Խ. Հալաճեան, Ա. Ատենադպիր՝ Տ. Թադոյեան, Բ. Ատենադպիր՝ Կ. Մելիտոսեան, Գանձապահ՝ Վ. Սահաթճեան, Խորհրդականներ՝ Պ. Պ. Ե. Արմէն, Վ. Գույումճեան, Կ. Ուզունեան, Ա. Քէօսէեան, Ս. Չէօրէքճեան, Ս. Տէրատուրեան, Վ. Խաչիկեան, Կ. Պօլիկեան։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ ի նպաստ Սափրիչներու Հանգստեան Տան (Maison de Retrait) Այսօր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Salons Marigny ի սրահներուն մէջ, 26 Cours Marigny

Մէթրօ Château Vincennes

Ներկայ կ'ըլլան՝ Սափրիչներու Սէնտիքայի Նախագահը եւ վարչութեան անդամները, Սափրիչներու Հանգստեան Տան Յանձնախումբի Նախագահը՝ M. Mornot։

Կը մասնակցին սափրիչներու թատերական խումբը, ղեկավարութեամբ M. Mafiaի, եւ Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ M. Jacometի։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Կանանց մազերու վերջին նորաձեւութեանց ցուցադրութիւն։

Երգ, պար եւլն.։ Ճոխ պիւֆէ։

Մուտք՝ այրերու 8 Փրանք, կիներու 6 Փրանք։

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ», ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ օրացոյցը ճոխ բովանդակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ։

Ապսպրանքի համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝ N. Gagossian, 49, Rue Nationale, Marseille (France)։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Յառաջ»ի խմբագրատունէն կարելի է ստանալ ընկ. Վ. Ահարոնեանի հետեւեալ գիրքերը —

1.— ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (Մարդը եւ բանաստեղծը) ··· գին 10 Փրանք։
2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա. ՏԱՐԻ՝ 6 Փրանք։
3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ. ՏԱՐԻ՝ 8 Փրանք։

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒին Գ. տարին։

Մարսիլիահայ կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

Մարսիլիահայ Մշակութային Միութեան հովանաւորութեամբ, յառաջիկայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 28ին, կիրակի կէսօրէ ետք, Սալ փրաթի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ եւ արտակարգ շուքով պիտի տրուի նուագահանդէս մը՝ ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Գ. Ալէմշահի։ Յանձնախումբս կը խնդրէ բոլոր մարսիլիահայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել զայն։

Աղջկանց գիշերօթիկ վարժարաններ

1, Avenue du Château- Saint Gratien (S. et O.)

եւ 73. Avenue Henri Barbusse, Arnouville-Lcs-Gonesses (S. et O.)

Վերաբացում՝ 2 Հոկտեմբեր 1937ին

Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու վարչութեան ներքեւ գտնուող այս երկու վարժարանները կ'ընդունին, չափաւոր գիներով գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, որոնք կուտան բարոյական խնամեալ դաստիարակութիւն։

Մասնաւոր համաձայնութեամբ աշակերտուհիները Ֆրանսերէնով աւանդուելիք նիւթերու համար, կը յաճախեն տեղական «Ecole Libre»ները, իսկ հայերէն լեզուն, հայոց պատմութիւնը, ձեռագործը եւ հայերէնով աւանդուելիք նիւթերը կ'ուսուցուին հայ քոյրերու կողմէ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել իւրաքանչիւր վարժարանի տեսչութեան, Կիրակի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ յետոյ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Gare du Nordէն երկաթուղիով Saint—Cratien, կամ Arnouville-Les-Gonesses։

ՎԱՐՁՈՒ Է Ռիւ Լաֆայէթ, գեղեցիկ, օդասուն եւ տաանձին մուտքով սենեակ մը, յարմար ամէն գործի համար։ Հեռաձայն, վերելակ եւայլն։ Նպաստաւոր գին։ Դիմել տեղւոյն վրայ, Պ. Շէրպէթճեանի, 94 Rue Lafayette, մէթրօ Poissounière։

ՏՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ համար կ'ուզուի սպասուհի մը, միայն ցերեկները աշխատելու պայմանով։ Դիմել Խաչիկեան ընտանիքը, 32. Rue des Partants, Paris (20e,). Մէթրօ Martin-Nadaud.

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ։

կ'ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թելէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ գիմացկուն նստարաններ, թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ։ Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ տաղձագործի վերաբերեալ գործեր։ Աժան, մաքուր եւ արագ։ Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՃԱՇԱՐԱՆ-ԸՄՊԱՐԱՆ

«ՏԱՄԱՍ», **Palais de la Bière**

4, Traverse de Mont-de-Piété, Marseille

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ուրախութեամբ կուգամ ծանուցանելու յարգոյ յաճախորդներուս եւ հասարակութեան թէ ճաշարանիս նորոգութիւնը աւարտած, ՍՐԱՀԸ ՄԵԾՑԱԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ, վերաբացուած է,

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ **BIÈRE PHENIX** ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԶԵՏԵՂՈՒԱԾ ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Գարեջուրերու հետ կուտանք ճոխ եւ զանազան աղանդերներ։

ԷՔՍՊՐԷՍ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՄԵՂ ՍՈՒՐՃ

Ճաշարանիս մէջ պիտի գտնէք բստ առաջնոյն անթերի սպասարկութիւն, ԱՄԷՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ ՃԱՇ, ՊԱՂ ՄՍԵՂԷՆՆԵՐ, ՔԷՊԱՊՆԵՐ, անարատ կարագով ԲԻԼԱՒ եւ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ պատրաստուած մասնագէտ խոհարարներու կողմէ։

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՑ Է ՄԻՆՉԵՒ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 2Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ, ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ԾԱՆՕԹ.— ճաշի ժամերէ դուրս յաճախորդները կրնան նարտի եւ թուղթի խաղերով զուարճանալ։ Միութիւններու համար կը տրամադրուի մաքուր եւ օդաւէտ ժողովասրահ եւ իրենց գոյքերուն համար առանձին պահարաններ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cave, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղի բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարճա) 280—400 Ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթեզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գիլեք մը։ 400 Ֆր.է վեր հագուստներ (3 փարճա) համար կարելի է նուէր առնել արտակարգ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 Ֆր. արժէքով 2 imitation martre, պայմանաւ որ փոխարէն վճարուի բաժանորդագրութիւն Յառաջին եւ ստանալու համար վերոյիշեալ պայմաններէն կայացնել Յառաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք զիւրամատչելի գինով à façon. Նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըթթուածում։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 21 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3530

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

»»»» ० ««««

Աշխարհի ուշադրութիւնը նորէն կեդրոնացած է այս երկրին վրայ, թէ ներքին եւ թէ արտաքին պատճառներով :

Ուրիշ անգամ եւս Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը լարած է շատերուն ուշադրութիւնը : Բարեկամ թէ թշնամի ուզած են թափանցել անոր ծալքերուն, ըստ այնմ ճշդելու համար իրենց դիրքը :

Արդ, այսօրուան Ֆրանսան ուրիշ երես մըն ալ կը պարզէ, որ նոյնքան սերտ կապ ունի արտաքին քաղաքականութեան հետ :

Կ'ակնարկենք այն ընկերային - տնտեսական խմորումներուն, որոնք յանգեցան Ժողովրդական Ճակատին : Բուն բառով՝ աննախընթաց յեղաշրջում մը :

Ուրեմն, անհրաժեշտ է միշտ աչքի առջեւ բերել ներքին կացութիւնը, արտաքինը քննած ատեն : Մէկը միւսէն կախում ունի մանաւանդ այսօր, երբ լուրջ տագնապի մը մատնուած է Եւրոպան, ինչպէս ամբողջ աշխարհը :

Կիրակի օր ուշագրաւ ճառեր խօսեցան տասնըմէկ նախարարներ եւ երեք խորհրդականներ : Եւ դեռ պիտի խօսին : Համայնավարներն ալ շարժման մէջ դրած էին իրենց հռետորները,— կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, օգնականը եւ ուրիշներ :

Երեւութապէս՝ առիթը ընտրական պայքարն է : Իսկ իրականին մէջ, ներքին եւ արտաքին հոգերու ծանրութիւնն է, որ քաղաքէ քաղաք շրջելու, բեմ բարձրանալու կը մղէ օրուան վարիչներն ու քարոզիչները :

Արդարեւ, բոլոր բանախօսներն ալ ճարտասանական գոհարներ կը թափէին, ոչ միայն հանրային կարծիքը լուսաբանելու, այլեւ ազդարարութիւններ ուղղելու համար :

Եւ, մասնաւորապէս նախարարական ճառերուն մէջ, աչքի կը զարնէր պարագայ մը,— աւելի դէշ օրեր կրնան հասնիլ, եթէ ժողովուրդը համերաշխ չընթանայ իր կառավարութեան հետ : Ուրեմն, ամէն բանէ առաջ ազգային միութիւն եւ գործակցութիւն : Հաւաքական զոհողութիւն՝ յանուն Ֆրանսայի բարօրութեան եւ ապահովութեան :

Ճառախօս նախարարները չէին ծածկեր դժգոհութեան գլխաւոր պատճառները,— խանգարում տնտեսական կեանքի, յարաճուն սղութիւն ապրուստի, բանուորական խլրտումներ եւ գործատիրական չկամութիւններ, նուազում արտադրութեան եւ անկում ազգային դրամի : Եւ ուժգնօրէն կը պատասխանէին բոլոր անոնց որ այս կացութեան պատասխանատու կը համարին Ժողովրդական Ճակատը, մանաւանդ անոր առաջին դահլիճը :

Իրողութիւն է որ Ֆրանսա ծանր տագնապ մը կ'անցընէ, ատենէ մը ի վեր : Օրինակ՝ Ֆրանքին վրդովիչ ելեւէջները : Անգլիական ոսկին 75 Ֆրանք էր 1936 սեպտեմբերին. 105ի բարձրացաւ 1937 մարտ 2ին, 128ի՝ յուլիս 12ին, իսկ անցեալ շաբթու կ'արժէր 147 Ֆրանք :

Միւս կողմէ, ծանր, գրեթէ աննախընթաց անկում մը կը ցուցնէ արտաքին առեւտուրը :

Վիճակագրութեան մը համաձայն, 1937ի առաջին ութ ամիսներու ընթացքին առեւտրական բացը եղած է մօտ 12 միլիառ Ֆր.,— գրեթէ կրկինը 1936ի նոյն ժամանակաշրջանին : Եւ յոռետեսներ կ'ըսեն թէ 20 միլիառի պիտի բարձրանայ, տարին չլրացած :

Ժողովրդական Ճակատին հակառակորդները այս կացութիւնը կը վերագրեն ընկերային օրէնքներուն, իսկ օրուան վարիչները ուրիշ բաներ կը պատմեն, քրքրելով հին մեղքերու տետրակը :

Նախորդ վարչապետը չեշտակի կը հարցնէր, կիրակի օրուան ճառին մէջ .

— « Կ'ըսեն թէ մենք ձախողեցանք, թէ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը՝ ընկերվարական ղեկավարութեամբ, կործանման ափը հասցուց երկիրը : Բայց ո՞վ մտքէն կ'անցընէ՝ ետ դառնալ, ջնջել ինչ որ բրինք մենք : Կա՞յ կուսակցութիւն մը, մարդ մը որ հրապարակաւ առաջարկէ ջնջել քառասուն ժամուան օրէնքը, արձակուրդի օրէնքը, հաւաքական պայմանագրութեանց օրէնքը, իրաւարարութեան օրէնքը, Պանք տը Ֆրանսի օրէնքը, առանց խօսելու միւսներուն վրայ » :

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ պարտկել տագնապը : Եւ երկու վարչապետները, Գ. Գ. Շոթան եւ Լէօն Պլում, ամուր կենալով հանդերձ Ժողովրդական Ճակատի ծրագրին վրայ, հասկցուցին թէ պատրաստ են որոշ «պատշաճեցում»ներու : Ուրեմն, ոչ միայն « դադար »ը պիտի շարունակուի, այլեւ ուրիշ բարեփոխումներ, թեթեւացումներ կրնան կատարուիլ :

Այս տեսակէտէն, ուշագրաւ է նոյն ինքն Լէօն Պլումի յայտարարութիւնը .

— « Անշուշտ ամէն մարդկային գործ կատարելագործելի է : Ներկայ կառավարութիւնը իր նախագահին՝ Քամիյ Շոթանի նախաձեռնութեամբ կարգ մը պատուական սրբագրութիւններ եւ լրացումներ կատարեց իրաւարարութեան օրէնքին մէջ եւ ուրիշներ ալ պիտի կատարէ : Վճարովի արձակուրդի օրէնքը անկատարութիւններ եւ պակասներ կը ներկայացնէ : Այն օրը որ հաստատուի թէ 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեան եղանակը չի համապատասխաներ կարգ մը ճարտարագործութեանց մասնաւոր պահանջներուն, ես չեմ կասկածիր թէ պատշաճ սրբագրութիւնները կրնան կատարուիլ համախորհուրդ բանուորական կազմակերպութեանց հետ » :

Կը նշանակէ թէ բարենորոգչական շարժումը պիտի շարունակուի նոյն հետեւողականութեամբ, անշուշտ զգուշանալով անդարմանելի ցնցումներէ :

Այստեղ է որ լուրջ փորձի մը կ'ենթարկուի Ժողովրդական Ճակատը, թէ ինքն իր մէջ եւ թէ ներքին եւ արտաքին ազդակներու ճնշումին տակ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ՆԻՕՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Միջերկրականի եւ Եւրոպայի մէջ պատերազմը աղէտ պիտի ըլլայ»

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը արտակարգ նիստ մը գումարեց, վաւերացնելու համար Նիօնի համաձայնութիւնը : Այս առթիւ շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ վարչապետը, Ջօր. Իսմէթ Ինէօնիւ : Ստորեւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը .

— « Նիօնի համաձայնութիւնը կը կազմէ ստորագրող պետութեանց նիւթական եւ բարոյական համերաշխութեան եւ գործակցութեան արտայայտութիւնը, դիմագրաւելու համար ասպատակութեան : Միջերկրականի եւ Սեւ Ծովու պետութիւնները այդ համաձայնութեան ստորագրողներն են : Գերմանիան ալ հրաւիրուած է : Այն ցաւը զոր նախաձեռնարկ պետութիւնները յայտնեցին ուրիշ կարգ մը պետութեանց բացակայութեան համար, մեր զգացումներն ալ կ'արտայայտէ : Միւս կողմէ, այդ ցաւը յայտնելով, հրաւիրող պետութիւնները կը հաստատեն թէ միշտ փափաքող են լայն համաձայնութեան մը յանգելու : Ասպատակութեան դէմ պայքարելու համար գոյացած այս համաձայնութիւնը ինքնին այնքան բնական էր որ, սովորական եւ հանդարտ պարագաներու մէջ ուշադրութիւն պիտի չգրաւէր : Բայց համաձայնութիւնը կնքուեցաւ լարուած վիճակի մը եւ փափուկ պարագաներու մէջ : Քանի կ'երկարի Սպանիոյ պատերազմը, այնքան կը ծանրանայ 2 Սպանիաներու ենթադրեալ կուսակցութեանց եւ կուսակիցներուն երկիւղը : Ինչ որ ալ ըլլայ սպանիական հարցին ելքը, հաւանական է որ զարմանք պատճառէ բոլոր կուսակիցներուն : Մինչ այդ, Եւրոպան կը գտնուի տագնապալի վիճակի մը մէջ : Ծովահէն սուզանաւերու գործունէութիւնը ամենածանր տագնապը պատճառեց մեզի զոր տեսած ըլլայինք մինչեւ հիմա :

« Կացութիւնը տագնապալի էր եւ լարուած . Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ հրաւէրը, որ յանգեցաւ Նիօնի համաձայնութեան, կ'արտայայտէ վճռական կամք մը : Այսպէս, Եւրոպան հնարաւորութիւն կը ստանայ շնչելու : Մեզի, Թուրքերուս համար, մենք աղէտ մը կը նկատենք պատերազմը Միջերկրականի եւ Եւրոպայի մէջ : Եթէ աղէտի խօսքը կ'ընեմ հարցի մը առթիւ որուն ուղղակի առարկայ չէ Թուրքիան, պատճառը այն է որ աղէտ մը կը նկատեմ եւրոպական պատերազմը մեզի համար, անդամները մարդկային ընկերութեան :

« Այն միջոցներով որ այժմ տրամադրելի են գիտութեան համար, Եւրոպան պատերազմի պարագային կրնայ կորսնցնել իր ամբողջ քաղաքակրթութիւնը եւ մոխիրի վերածուիլ : Իբրեւ պատասխանատու վարիչները այս երկրին եւ իբրեւ հաւատացող մարդկութեան հաւաքական երջանկութեան՝ կը կարծենք թէ մեր պարտականութիւնն է մեր՝ կարելին ի գործ դնել պատերազմը խափանելու համար : Ասպատակութեան դէմ պայքարելու ոգին, զոր կ'արտայայտէ Նիօնի համաձայնութիւնը, որ եւ է քննադատութեան առարկայ չեղաւ որ եւ է մօտաւոր կամ հեռաւոր երկրի մէջ որ չէ մասնակցած խորհրդաժողովին : Նոյն իսկ քաղաքական տարակարծութեանց հետեւանքով եղած առարկութեանց մէջ, ոչ ոք ասպատակութեան ի նպաստ կարծիք յայտնեց : Կը նշանակէ թէ Նիօնի համաձայնութիւնը արտայայտութիւնն իսկ է օրինաւոր եւ բնական պաշտպանութեան մը : Թուրքիա կը մաղթէ որ այդ համաձայնութիւնը իր ծոցին մէջ համախմբէ այն մեծ պետութիւնները որ դուրս կը մնան եւ դառնայ աւելի լայն արտայայտութիւն մը միջազգային գործակցութեան : Կառավարութիւնը Նիօնի համաձայնութիւնը կը նկատէ գործիք մը որ պիտի ծառայէ ինքնապաշտպանութեան եւ որ ուղղուած չէ որ եւ է պետութեան դէմ : Այս համոզումով է որ կը խնդրէ Ազգ. Ժողովին վաւերացումը » :

Վարչապետին ճառէն առաջ, Մէնէմէնճիօղլու, որ փոխանորդաբար կը վարէ արտաքին նախարարութիւնը, մանրամասնօրէն պարզած էր Նիօնի համաձայնութեան պատմութիւնը եւ գործադրութեան եղանակները :

Այս արտակարգ նիստէն վերջ, Աթաթիւրք եւ վարչապետը Պոլիս գացին :

Իտալիա պիտի համաձայնի՞

Հռոմի անգլիական եւ ֆրանսական գործակատարները Իտալիոյ արտաքին նախարարին ներկայանալով, երկարօրէն խօսեցան Նիօնի համաձայնութեան մասին : Այս տեսակցութիւնը բաւական պայծառացուց մթնոլորտը եւ կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել, Իտալիան ալ կապելու համար Միջերկրականի հսկողութեան գործին : Իտալիոյ արտաքին նախարարը այս առթիւ ալ յիշեցուց թէ իր երկիրը պիտի մասնակցի հսկողութեան, եթէ ընդունուի հաւասարութեան սկզբունքը : Անցեալ շաբթուան պատասխանին եւ այս նոր յայտարարութեան տարբերութիւնը այն է որ, Իտալիա տրամադիր է համաձայնելու, եթէ հաւասարութեան սկզբունքը ընդունուի տեսականօրէն, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու :

Այս առթիւ իրագէկներ կը տեսնեն ուրիշ դժուարութիւն մը,— Եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա ընդունին Իտալիոյ հաւասարութեան իրաւունքը, ուրիշ պետութիւններ եւ մասնաւորապէս Խ. Միութիւնը պիտի հաւանի՞ն :

Շեշտելու համար Հռոմի եւ Պերլինի համերաշխութիւնը, այս տեսակցութեանց առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ամբողջ անցուդարձը հաղորդուեցաւ գերմանական կառավարութեան :

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա հարկ զատած է երկու զօրաբաժին ղրկել Լիբիա, ինչ որ մեծ զարմանք պատճառեց Անգլիոյ մէջ :

*** Լոնտոնի մէջ որոշ լաւատեսութիւն կը տիրէ, շաբաթ օրուան տեսակցութեններէն ի վեր : Վարչապետը Լոնտոն վերադարձաւ երէկ, եւ կը կարծուի թէ այս քանի մը օրերու ընթացքին ելք մը պիտի գտնուի, Իտալիան ալ հսկողութեան գործին կապելու համար, գոհացնելով անոր հպարտութիւնը : Իրագէկներու կարծիքով, Իտալիա աւելի լայն մասնակցութիւն մը պիտի ստանայ Միջերկրականի մէջ :

ՉԻՆՈՒ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կը շարունակուի ուժգնօրէն : Օդանաւային կռիւը սաստկացած է Նանքինի վերեւ : Ճափոնցիները վար առած են 26 չինական օդանաւեր, իսկ Չինացիները՝ չորս հատ : Շանկայի չինական բանակը պաշտպանութեան երրորդ գծին վրայ քաշուած է :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓԱՐԻԶԵԱՆՆ ...

Յառաջիկայ հոկտեմբեր 4ին, Փարիզի 12րդ պատժական ատեանին առջեւ պիտի տեսնուի «զգայացունց» դատ մը :

Սպանիացի արուեստագիտուհի մը, Տիկին Անճէլիտա Վէլէզ, 50,000 ֆր. հատուցում կը պահանջէ փունջ մը մազի համար :

Սիրահարէ՞ն, սափրիչէ՞ն թէ վիրաբուժէ՞ն :

Ո՛չ. արուեստակիցէ մը, նոյնպէս Սպանուհի :

Անցեալ յունիսին, ուրբաթ գիշեր մը — ինչպէս կը պատմեն թերթերը— Անճէլիտա Վէլէզ Մոնմարթրի մէկ սրահը կ'երթայ, պարի եւ երգի փորձեր կատարելու : Իրեն կ'ընկերանար դաշնակահարը :

Իրմէ առաջ, հոն գացած էր ընկերուհին, Օր. Մարիցա Քոպիան, եւ պարած քրտնած ըլլալով, քիչ մը անուշ, քիչ մըն ալ կծու հոտեր կը ծըփային պզտիկ սրահին մէջ : Մանաւանդ որ պատուհանները ալ գոց էին :

Անճէլիտա Վէլէզ աւազ - ուրբաթ սուրաթ մը շինելով, բսած կ'ըլլայ, բարձրաձայն .

— Ի՛նչ գէշ կը հոտի ...

Օր. Մարիցա, որ հանդերձարանը կը գտնուէր, հագուստը փոխելու եւ մեկնելու համար, կը լսէ այս խօսքը : Եւ կատղած, դուրս կը խոյանայ, գոյնզգոյն ածականներու տեղատարափ մը թափելով Տիկին Անճէլիտայի գլխուն :

Անճէլիտա կրնա՞ր խօսքի տակ մնալ, երբ հակառակորդը անարգած էր ոչ միայն իր ճաշակը, վարք ու բարքը, այլեւ մայրական առաքինութիւնը : Եւ երեսին կը պոռայ .

— Անկի՛րթ ...

Բաժակը յորդած էր այլեւս :

Օր. Մարիցա Տիկին Անճէլիտայի վրայ խոյանալով, կատաղօրէն կը ցնցէ, կը տրորէ զայն եւ փունջ մը մազ կը քաղէ գլուխէն, մինչ միւսը կը մռնչէր ցաւէն :

Արդարեւ, օրիորդը ուր սանթիմեթր երկայն եւ երեք սանթիմեթր լայն, ուրեմն 24 քառակուսի սանթիմեթր տարածութեան հերձ մը՝ ճեղք մը բացած էր հակառակորդին գլխուն վրայ, փրցնելով ամբողջ փունջ մը մազ : Ոչ միայն խաթարած էր Տիկին Անճէլիտայի գեղեցկութիւնը, այլեւ լուրջ վնաս մը հասցուցած անոր ասպարէզին :

Կարելի՞ է նոյն տպաւորութիւնը գործել արուեստասէր, դուն ըսէ իգամոլ հասարակութեան մը վրայ, մասամբ ճաղատ, առ նուազն վիրաւոր գլուխով մը : Եւ ահա դատ :

... Զէ՞ք հարցներ, կարդալով այս պատմութիւնը .

— Ո՞ւր կը հասնէր աշխարհի վիճակը, եթէ քիչ մը բարձր արտասանուէին սա տեսակ փսփսուքներ, հետեւողութեամբ Տիկին Անճէլիտա Վէլէզի .

— Ի՛նչ գէշ կը հոտի ...

— Ի՛նչքան ծանր քուներ է ...

— Սա մազերուն ներկը նայէ, ո՞վ կ'ուզէ խաբել ...

Հա՞պա եթէ նոյն մեթոտը կիրարկուէր Խ. Միութեան մէջ .

— Դեռ երէկ մերկացեր ...

— Զգոյշ կաց, չպիոն ա (լրտես) :

ՎԱՀԷ

ՏԷՐՍԻՄԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՄԱՔՐՈՒԱ՞Ծ Է

»»»» ० ««««

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հեռագրէ Խարբերդէն .—

Ցեղապետներէն պետ Սէյիտ Րիզա որ Թունճէլիի ըմբոստական շարժումը կը վարէր, իր երկու արբանեակներով յանձնուեցաւ Երզնկայի իշխանութիւններուն, որոնք որոշեցին զայն դատարան յանձնել :

Կառավարական ուժերը որոնք չորս ամիսէ ի վեր կը ջանային գործադրել բարենորոգման ծրագիրը, ամբողջովին մաքրագործեցին եւ գինաթափ ըրին յեղուզակներու եւ ըմբոստութեան որջը, Թունճէլին (Տէրսիմ) :

Թրակիան ռազմափորձեր Եգէականի մէջ

Թրակիայէն վերջ, Թուրքիա կարեւոր ռազմափորձեր սարքած է նաեւ Եգէականի մէջ : Թուրք թերթերը կը գրեն թէ այս ռազմափորձերը բացառիկ կարեւորութիւն մը կը ներկայացնեն, որովհետեւ զինուորական բոլոր ուժերը պիտի մասնակցին անոր :

Նաւատորմը պիտի մասնակցի Կապոյտ զօրաբաժնին (թշնամի) եւ օդանաւերու աջակցութեամբ պիտի ռմբակոծէ Իզմիրը. ապա ամբոխները լուռթեան մատնելէ վերջ ցամաք զօրք պիտի հանէ :

Կարմիր զօրաբաժինը պիտի փորձէ դիմադրել, բայց պիտի չյաջողի եւ պատերազմը տեղի պիտի ունենայ աւելի ներսերը :

Թուրքիա սկսաւ գործադրել հսկողութիւնը

Թրքական կառավարութիւնը Նիօնի խորհրդաժողովին մասնակցող պետութիւններուն հաղորդեց թէ, ինք արդէն իսկ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած է իր սահմանամերձ ջուրերուն հսկողութեան համար :

Թուրքիա պաշտպանութեան ցանց մը կազմակերպած է իր ծովեզերքներուն երկայնքը, սկսեալ Տարտանէլէն :

Այս առթիւ թուրք թերթերը կը գրեն .—

Մեր ջուրերուն մէջ իբրեւ թէ երեւցող անծանօթ սուզանաւի մը մասին զրոյցները կրկին կը յեղյեղուին : Իրաւասու շրջանակները անհաւանական ու անհիմն կը նկատեն այն լուրը, որուն համաձայն Միջերկրականի մէջ ասպատակող անծանօթ սուզանաւերը Սեւ ծով անցած են :

Ռումանիայէն առնուած լուրի մը համաձայն, «Այոս Նիքոլաոս» հելլէն շոգենաւը Սեւ ծովու մէջ երկու սուզանաւի հանդիպած է : Շոգենաւը ընդծովեաներէն մին նշմարած է Վոսփորի նեղուցէն մէկ մղոն հեռու, բայց կ'ըսուի թէ այդ սուզանաւը խորհրդային է եւ Սեւ ծովու մէջ կը փնտռէ Միջերկրականէն եկած ծովահէն նաւերը, որոնք նպատակ ունին ընկղմել խորհրդային առեւտրական նաւերը :

Մեր ջուրերուն բոլոր նաւահանգիստներու վարչութեանց հրահանգ տրուած է որ եթէ կասկածելի նաւեր նշմարեն, անմիջապէս կառավարութեան տեղեկացնեն : Ցարդ այս մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն տրուած է :

Տասնմէկ նախարարներ ճառ խօսեցան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին

Կիրակի օր, 11 նախարարներ եւ երեք խորհրդականներ քաղաքական կարեւոր ճառեր խօսեցան Ֆրանսայի զանազան մասերուն մէջ, օրուան հոգերու մասին :

Վարչապետ Գ. Շոթան խօսելով Պլուայի մէջ, մասնաւորապէս հերքեց այն զրոյցները թէ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, Ֆրանքին պաշտպանութեան համար : Ծանրանալով երկրին ելմտական եւ տնտեսական կացու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀԱՅԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԶՈՅԳ ԹՈՒՐՔԻԱՆԵՐԸ

Աշխարհի քարտէսը միայն պատմագէտները չեն որ կը փոխեն: Աշխարհագրական քարտէսէն զատ կայ նաեւ քաղաքական քարտէսը, որ աւելի յաճախ փոփոխ է, քան առաջինը եւ ըստ ով կը պայմանաւորէ, յաճախ, կայն :

Թուրքիան բազմաձեւ երկիր է, անտարակոյս: Հողային զայն սահմանեց Արաքսէն մինչեւ Միջերկրական ու Մարիցա,— Համէթի Թուրքիան էր ան :

Ու հակառակ անոր որ Հողային Թուրքիան աւելի փոքր էր քան սուլթանական կամ Օսմանեան կայսրութիւնը, աւելի մեծ եղաւ, իբրեւ պետութիւն, քան իր նախորդը :

Մեծ եղաւ՝ քաղաքականօրէն: Իր հողային ազատագրումին նպաստեցին համաշխարհային յեղափոխութեան ցնորքը եւ դաշնակիցներու ներքին հակամարտութիւնները :

Իր քաղաքական ընդարձակումին նպաստեցին հակավերաքննական եւ վերաքննական պայքարը՝ Հռենոսէն մինչեւ Դանուբ, ու գերակայութեան պայքարը՝ Ճիպրալթարէն մինչեւ Սեւաստոփոլ :

Եւ հազիւ մինչեւ Էտիրնէ տարածուած Թուրքիան իր քաղաքական սահմանները տարածեց մինչեւ Պուքրէշ ու Պելկրատ: Պալքանեան ուխտ եւ Փոքր Համաձայնութիւն,— երկու խմբաւորումներ, որոնք, Թուրքիոյ հետ համընթաց ըլլալով իրենց նպատակներուն մէջ, զայն ընդարձակեցին քաղաքականօրէն:

Քաղաքական նոյն մեծութիւնը Կովկասեան ճակտին վրայ: Տասնըհինգ տարի շարունակ, «Թուրքիա բացառութիւնը մեր մտքին մէջ չըսահմանաւորուեցաւ» անոր աշխարհագրական գիծովը,— Արաքսով: Թուրքեւռուս սերտ կապը, Ատրպէյճանի բացայայտ հակումները, Էնկիւրիի ձգտումն ու գործունէութիւնը եւ ուրիշ իրողութիւններ Թուրքիան քաղաքականօրէն՝ երկարեր էին մինչեւ նոյնիսկ Բագու :

Այդպէս եւ Տարտանէլէն դուրս : « Մենք Թուրքիոյ զինակիցն ենք »,— յեղյեղեց Յունաստանը՝ Վենիզելոսէն մինչեւ Գոնտիլիսը կամ Ցալտարիսը : «Թուրքիա եւ Յունաստան անջատ երկիրներ չեն այլեւս: Սահմաններ չկան մեր միջեւ ասկէ վերջ »: Այս էր, դեռ մէկ երկու տարի առաջ, մասնաւորապէս Աթէնքի յանկերգը: Ու Րիւշտի Արաս Պիրէոն առաջ կը դընէր ... Էնկիւրի առաջ դրած ըլլալու չափ ինքնավստահ ու տիրական ձեւով :

Թուրքիան Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Նոյնիսկ նախագահ անոր: Թուրքիան Անգլիոյ զինակից: Թուրքիան Միջերկրական ուխտին անդամ: Թուրքիան Իրաքի սերտ բարեկամ: Թուրքիան Եուկոսլաւիոյ ուղեկից եւ Ռումանիոյ զինակից: Թուրքիա Մոնթրէօյի մէջ: Իսկ Րիւշտի Արասը ամէն տեղ: Ու միշտ նոյն ինքնավստահութեամբ: Աւելին,— Պուքրէշի մէջ Պալքանեան ուխտի սպայակոյտերու ժողով ու «բանակներու միացման » որոշում : Վորոշիլով Էնկիւրիի մէջ ու նոյնիսկ մինչեւ Տարտանէլ՝ զայն միասնաբար պաշտպանելու ուխտով ...: Րիւշտիւ Արասի Թուրքիան էր այս վերջինը :

Կամ Թուրքիա մը, վերջապէս, որ Պլոքի, ուխտի, զինակցութեան ամուր պատուարներ ստեղծած էր իրեն՝ գրեթէ խոցելի կէտ չթողլով:

Կովկասը՞ն : Նոյն Րիւշտիւ Արասը չէ՞ր որ Սոֆիայի կայարանին մէջ, երեք տարի առաջ, անպատկառօրէն կը հնչէր զայն ըսելով՝ ժպիտը իր կայս շրթունքին:

— « Թրակիա՞ն... բայց, ամբողջ Թուրքիան՝ մինչեւ Արարատ՝ ձերն է, հրամեցէք »:

Իտալիա՞ն: Եթովպիան քամած էր զայն: Ու Չիանոն անգամ ,— դեռ ամիսներ առաջ — « լեզու կ'ուզէր գտնել » Էնկիւրիի հետ :

Ահա եւ Ֆրանսան,— նոյն տեղատուութիւնը: Ու նոյն Փարիզը: Ծէլ-պոս եւ Ֆրանքլէն Պուլյոն: Այլ խօսքով՝ Կիլիկիա եւ Սանճաք:

Եւ վերջապէս ուխտը ասիական, որ մինչեւ Աֆղանիստան կ'երկարէր Քամալի բազուկը...

Արդ, Թուրքիա կը պահէ՞ այսօր իր այդ քաղաքական ընդարձակութիւնն ու զօրութիւնը :

Թուենք մէկ առ մէկ :

Իր առաջին պատուարը՝ Պալքանեան Ուխտը խրտուիլակ մըն է այսօր: Եուկոսլաւիա, ողնայարը անոր, վարպետօրէն դուրս քաշուեցաւ Մուսոլինի կողմէ: Ժողով, այցելութիւն, « տեսակէտներու նոյնութիւն » — քաղաքական դարձուածքներ են միայն: Քաղաքական գետնի վրայ Էնկիւրի եւ Պելկրատ միեւնոյն գծին ուղեւորները չեն այլեւս: Ու Ճէմալ իր ակնարկը Սոֆիա ուղղած առեն Պելկրատը եւս կը տեսնէ հոն ...:

Ռումանիա պարզապէս երեւոյթները կ'ուզէ փրկել: Փոքր Համաձայնութեան վերջին ժողովին՝ Սթոյատինովիչ-Թաթարէսքու հանդիպումը ծառայած է աւելի շատ խուլեւռումէն դաշինքի մը ծրագրին... Ուշագրաւ չէ՞ր որ Նիօնի ժողովին առթիւ Րիւշտիւ Արաս միայն Աթէնք այցելեց ու Պելկրատ չգնաց, մինչ այս վերջինն ալ Միջերկրականեան երկիր է ու հըռչակուած « ծովային պետութեան » — Իտալիոյ — դէմ միջոցներ ձեռք առնելու համար :

Նախկին կապը չկայ եւ Ռուսիոյ հետ: Սահմաններու ճշդումը, զոր հաղորդեցին «Ռոյթէր» գործակալութիւնն ու «Ժուռնալ տը Մոսկու» — եւ որու մասին, չըսենք, բոլորովին լուռ մնաց Թուրք մամուլը՝ մինչ Արարատի շուրջ Թուրքեւիրանեան սահմանին սրբագրութիւնը մեծատառ յայտարարած էր — այս, սահմաններու ճշդումը եթէ աշխարհագրական ու թերեւս նաեւ ռազմագիտական նշանակութիւն ու դրդապատճառ ունի, առաւելապէս արժէք ունի քաղաքական տեսակէտով: Թուրքիոյ արեւելեան սահմանները հիմա գծուեցան,— աշխարհագրական թէ քաղաքական գետնի վրայ: Բախումը զոր ունեցան «Իզվեստիա» — «Փրաւտա» եւ «Ճիւմհուրիէթ» բախումը չէր ու չէր կրնար ըլլալ միայն թերթերու: Ռուսիոյ թէ Թուրքիոյ մէջ՝ անոնք զեկուցագրութիւններն են, պարզապէս, Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի:

Այդ բախումը վաղը աւելի որոշ ու աւելի չեշտուած ձեւերով երեւան պիտի գայ: Սկսաւ գալ արդէն,— «զինակից» Ռուսիան բողոքագիր տուաւ Իտալիոյ՝ առանց Թուրքիոյ կարծիքն առնելու: « Միջերկրականի խնդիրին» առթիւ, որ, իրականին մէջ, խալեւռուս գերակայութեան յարատեւուն պայքարն է, Թուրքիա — Ժընեւի այս տասնամեակներու ուղեկիցը Ռուսիոյ — Մոսկուայէն բոլորովին տարբեր ընթացք եւ ուղղութիւն ունի: Քրեմլի՝ «ինծի հետ»ը եւ Էնկիւրիի « ոչ ոքի հետ»ը իր բնական զարգացման պիտի յանգի մասնաւորապէս Նիօնի ապարդիւն ելքէն վերջ: Ապարդիւն, քանի որ բուն պատերազմողները — Իտալիա եւ Ռուսիա — խոտոր գիծեր քաշեցին՝ անգամ մը եւս ապացուցանելով թէ իրենք իրենց պայքարը պիտի շարունակեն՝ հակառակ տրուած կամ տրուելիք որոշումներուն :

Այդ պայքարին ստանալիք ձեւերը, որոնք հետզհետէ կը սրեն, անշուշտ պիտի մեծցնեն «տարակարծութիւնները » Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ՝ յանգելու համար իրենց բնական վախճանին :

Այսուհանդերձ, պիտի խորհուի, Էնկիւրի ապահոված է գործակցութիւնը ծովերու մեծագոյն ուժին՝ Անգլիոյ: Իսկ ատիկա պզտիկ ապաւէն մը չէ :

Պատմութիւնը որոշապէս գիտէ թէ՝ Անգլիոյ բարեկամութիւնը աւելի սուղ կ'արժէ, քան թշնամութիւնը :

Ձեզաւ մէկ հատիկ խնդիր, որու շուրջ Ֆրանսան, զինակիցը Անգլիոյ, այս վերջնոյն «մեկնաբանութեան » եւ «հարցին ուսումնասիրութեան » նման մասնաւոր ուղղութիւնները չըգտնէ իր դէմ...

Իսկ մասնաւորապէս Օսմանեան պատմութիւնը գիտէ թէ իրմէ մեծագոյն պատառները խլեց իր երբեմնի մեծագոյն բարեկամը,— Ալպիոնը...:

Ասկէ զատ, Թուրքիա մեծ յոյսեր տածած չունի արդէն դէպի Լոնտոն : Թուրքերէն « Թան », խորապէս աղդուած սուզանաւին Մարմարա մուտքէն, մեղքին մեծ բաժինը կը վերագրէր «Անգլիոյ վարանոտ ընթացքին», ընթացք մը, որ «եթէ այսպէս շարունակուի, մեզ պիտի դնէ աւելի ահաւոր հետեւանքներու առջեւ»...:

Պիւրհան Ճահիտ, « Սոն Փոստա»ի մէջ, նոյն նիւթի մասին նոյն ձեւով կ'արտայայտուէր: « Մուսոլինի եւ Ֆրանքօ համոզուած են թէ իրենց բոլոր քայլերը լուրջ արգելքներու պիտի չհանդիպին: Կատարուած իրողութիւններու քաղաքականութիւն ... եւ որովհետեւ Անգլիա եւ Ֆրանսա միշտ վարանոտ կը մնան, մենք դեռ աւելի զարհուրելի կատարուած իրողութիւններու առջեւ պիտի գտնուինք վաղը ... »:

Անհրաժե՞շտ է, այս արագ մատնանշումներէն յետոյ, Թուրքիոյ քաղաքական քարտէսը գծել: Քարտէս մը, որ, մասնաւորապէս վերջին ամիսներու ընթացքին, զգալապէս նեղցաւ, հետզհետէ նոյնացաւ անոր աշխարհագրական սահմաններուն հետ, ու կը սպառնայ նեղցնել նաեւ այս վերջինը...:

Ուրիշ խօսքով՝ Րիւշտիւ Արասի Թուրքիան կրկնակի մը նման իր պատեանին — Ըսմէթի Թուրքիային մէջ— կ'ամփոփուի :

Տեսնենք թէ ապագայ ու հաւանական բախումէն յետոյ այդ երկու Թուրքիաներէն ինչ կը մնայ իբրեւ Ֆէվզի Չաքմաքի (սպայակոյտի) Թուրքիան ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ «ՄԷԱՐԻՖ»ԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

—.—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը (Մէարիֆ) մասնաւոր ծրագիր մը կազմած է, Պոլսոյ հայկական դպրոցներուն համար, անցեալ ապրիլ 17ին: «Նոր Լոյս»ի աշխատակիցներէն Արշամ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին :—

Պոլսոյ մէջ ազգին դրամով պահուած մէկ լիսէի դէմ 20 նախակրթարաններ կը գտնուին, հետեւաբար նախակրթարաններու վիճակը աւելի հետաքրքրութիւն յառաջ կը բերէ :

Ամէն հայ տղայ կրնայ երկրորդական կամ լիսէի կրթութիւն չստանալ, բայց պարտաւոր է նախակրթութիւն մը ունենալ, հետեւաբար այդ նախակրթութիւնը կարելի եղածին չափ հաստատուն պէտք է ըլլայ :

Նոր հրատարակուած ծրագիրը մանրամասնօրէն կը բացատրէ թէ նախակրթութեան 5 կարգերու մէջ որ ճիւղերը ինչ կերպով պիտի դասաւանդուին :

Շաբաթական դասախօսութիւնը 34 պահ է 12 ճիւղերու վրայ, ինչպէս՝ պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, քաղաքացիական կրթութիւն (այս երեքը 4րդ դասարանէն պիտի սկսին), բնական պատմութիւն, թուաբանութիւն, երկրաչափութիւն եւ առեւտրական ուսումներ, Թուրքերէն, Հայերէն, Ֆրանսերէն (որ 3րդ կարգէն պիտի սկսի), գծագրութիւն, գեղագրութիւն, մարզանք, երաժշտութիւն, կրօնք եւ բարոյագիտութիւն :

Թուրքերէնը եւ հայերէնը հաւասարապէս առաջին եւ երկրորդ կարգերու մէջ շաբաթը 8ական պահ, իսկ 4րդ 5րդ եւ 6րդ կարգերու մէջ շաբաթական վեցական պահ պիտի աւանդուին:

Եթէ ուսուցիչները ուշադրութեամբ հետեւին ծրագրին, դժուարութիւն չեն զգար: Հաշուական եւ առեւտրական ծանօթութեան մասը այնպէս պատրաստուած է որ, նախակրթարանի ուսանող մը վարժարանէն ելլելէ վերջ, գործի աշխարհը կրնայ մտնել բաւական պատրաստութեամբ:

Թուրքերէնը պետական ծրագրին համաձայն պիտի դասախօսուի, իսկ հայերէնը առաջին կարգէն սկսելով աշխարհաբար պիտի աւանդուի, ուշադրութիւն ընելով ուսանողներու արտասանութեան եւ կարդացուած բառերը հասկնալուն :

Երկրորդ կարգին մէջ ուսանողը պարտաւոր պիտի ըլլայ հայերէնը արագ կարդալու, իր կարդացածին համար բացատրութիւններ պիտի տըրուին ու բառերէ նախադասութիւններ պիտի կազմուին եւ բարոյական համառօտներ գոց պիտի ընեն ու հրահանգներ պիտի պատրաստեն : Այս կարգին մէջ գրավարժութիւն ալ դըրուած է :

Երրորդ կարգին մէջ անծանօթ բառերու իմաստը պիտի բացատրուի, անոնցմէ նախադասութիւններ պիտի կազմուին, կարդացուած հատուածի մը իմաստը եւ շարադրութեան օրէնքները պիտի բացատրուին: Այդ երրորդ դասարանէն պիտի սկսին քերականութեան ծանօթութիւններ, ինչպէս գոյականներ եւ բայեր, ուղղագրութիւն, շարադրութիւն դասարաններու մէջ գտնուած առարկաներու եւ անցքերու մասին. ինչպէս նաեւ գրավարժութիւն :

Չորրորդ դասարանին մէջ՝ երրորդ դասարանի ծրագիրը աւելի ընդլայնուած ձեւով պիտի գործադրուի, շարադրութեան աւելի ուժ պիտի տրուի եւ այս դասարաններէն պիտի սկսի գրաբարի դասաւանդութիւնը, պարզ հատուածները աշխարհաբարի թարգմանելով բաւական ծանօթութիւններով եւ բառերու վերաբերեալ տեղեկութիւններ տրուելով :

Հինգերորդ կարգին մէջ աշխարհաբար հայերէնը աւելի կարեւորութեամբ պիտի աւանդուի, արձակ եւ ոտանաւոր հատուածներ յատուկ արտասանութեամբ պիտի կարդացուին, ընթերցանութեան գիրքերու մէջ տեսնուած հեղինակներու կենսագրութիւնները պիտի սորվին եւ ուսանողին մտածումները պատկերացնող գըրութիւններու մէջ գործածուած բացատրութիւններու ճշդութեանը ուշադրութիւն պիտի ըլլայ: Պարզ եւ բարդ բառերու վերաբերեալ ծանօթութիւններ, քերականական եւ համաձայնական վերլուծումներ պիտի ըլլան: Ուսանողները անսխալ շարադրութեան վարժութիւն պիտի ընեն, եւ ընտանեկան նամակներ պիտի գըրեն:

Ուսանողներու մտածման յատուկ նիւթեր պիտի տրուին, ուշադրութիւն ընելով որ բացատրուին անոնք լեզուական ճշդութեամբ: Այս վերջին դասարանին մէջ դարձեալ գրաբար պիտի ուսուցուի, աշխարհաբարի թարգմանելով զանազան հատուածներ :

Ծրագրին հայերէնի վերաբերեալ մասը նոյնութեամբ ներկայացուցինք, հասկցնելու համար թէ մայրենի լեզուն խնամով աւանդելու կարեւորութիւն տրուած է: Արդէն հայ ուսանողները եթէ այսչափը սորվին, բաւական է: Բայց խնդիր է որ լեզուն այսքան խնամով դասախօսող քանի՞ ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի ունինք: Կը գանգատինք որ մեր ուսանողները երբ նախակրթարաններէ կը մեկնին, ոչ կանոնաւորապէս կարդալ գիտեն ոչ ալ պարզ շարադրութիւն մը ընել: Ասոր յանցանքը ծրագրին չէ, ինչպէս կը տեսնուի, այլ ուսուցիչներուն եւ ուսուցչուհիներուն: Մանաւանդ գրաբար հատուած մը հասկնալու մեծ դժուարութեան կ'ենթարկուին ուսանողներ :

Ահաւասիկ Թուրքերէնին հաւասար կարեւորութիւն կուտայ Կրթական գործավարութիւնը հայերէնին եւ հաւասար ժամ կը յատկացնէ, հայերէնով աւանդելու իրաւունք տալով նաեւ ուրիշ առարկաներ, մինչդեռ տէտ ուսուցիչներ կ'առարկեն թէ հայերէնը աւանդելու միջոց չկայ ժամանակացոյցին մէջ :

Բացատրուած է որ Ֆրանսերէնը երրորդ դասարանէն սկսելով ինչ կերպով պիտի աւանդուի, այնպէս որ նախակրթարանէ մեկնող աշակերտ մը առեւտուրի եւ արհեստի վերաբերեալ բառերուն պիտի ծանօթանայ :

Մասնաւոր կարեւորութիւն տրուած է ձեռարուեստի եւ ձեռագործի որուն հետեւող աղջիկներէ շատերը նախակրթարանէ ելլելէ յետոյ պիտի մնան իրենց տունը, կարի ու ձեռարուեստի հետեւելու համար: Հոն իրենց սորվածը պիտի գործադրեն կամ պիտի հետեւին ձեւագիտութեան եւ ձեռարուեստի մասնաւոր դասախօսութիւններու, անոնցմով իրենց ապրուստը ապահովելու համար :

Աւելի ուշագրաւ է ծրագրին կրօնի եւ բարոյականի մասը: Կարգ մը տեսօրէններ կ'ըսեն, թէ կրօնի դասախօսութիւնը արգիլուած է մեր վարժարաններուն մէջ. բայց ծրագիրը այդպիսի բան մը չըսեր, ընդհակառակն առաջին դասարանէն սկսեալ ուսանողներ պիտի սորվին Հին Կտակարանին պատմական մասերը, իսկ երրորդ դասարանէն պիտի սկսի Նոր Կտակարանի դասախօսութիւնը, սկսելով Քրիստոսի ծնունդէն, իր հրաշագործութիւններէն, աւետարանական պատուէրներէն, խաչելութիւնը, յարութիւնը, համբարձումը եւ առաքելական քարոզութիւնը :

Իսկ չորրորդ դասարանէն պիտի ըսկսի Հայոց քրիստոնէութիւնը, անոր տարածման համար աշխատողները, ինչպէս Գրիգոր Լուսաւորիչ, Ներսէս Շնորհալի, Սահակ Պարթեւ, Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնը, եւ Հայ Եկեղեցւոյ հիմնարկութիւնը: Հինգերորդ դասարանի աշակերտ մը պիտի սորվի Հայոց հին կրօնքը, կռապաշտութեան շրջանը, յետոյ երեք եկեղեցական ժողովները, Քաղկեդոնի ժողովը եւ անոր շուրջ յարուցուած վէճերը, եկեղեցիներու միութեան ջանքերը, գըլխաւոր աղօթքներ եւ եկեղեցական ընթերցուածներու մասին ծանօթութիւններ :

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐ

—.—

« Հայրենիք » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 սեպտ.).

— « Ամերիկահայ Ազգ. Երեսփ. Ժողովը, որ պիտի գումարուի սեպտ. 11 եւ 12-ին, Նիւ Եորքի Մայր Եկեղեցւոյ սրահը, ունի երկու կարեւոր պարտականութիւն.—

1. Քննել Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ անոր ենթակայ այլ մարմիններու միամեայ գործունէութիւնը:

2. Պատրաստել ուղեգիծ մը՝ յառաջիկայ տարուան ընթացքին ազգային գործերը աւելի կանոնաւոր եւ արդիւնաւէտ դարձնելու համար:

Այս երկու հիմնական խնդիրներէն առաջինը ձգելով Ազգ. Երեսփ. Ժողովին, քանի որ պատկան մարմիններու կատարած գործերը դեռ հանրութեան սեփականութիւնը չեն դարձած իրենց բոլոր մանրամասնութիւններով, մենք անհրաժեշտ կը գտնենք պարզել այն խնդիրը թէ՝ ամերիկահայ ժողովուրդը ի՛նչ ակնկալութիւններ կրնայ ունենալ Ազգ. Երեսփ. Ժողովէն եւ անմիջականօրէն կամ միջնորդաբար անկէ բխած մարմիններէն :

Հայաստանի եւ Կիլիկեան անկախութեանց անկումէն յետոյ՝ հայ ժողովուրդի ազգային ձգտումներն ու կեանքը ձեւաւորուած են տեսակ մը ներքին ինքնավարութեամբ, որուն մէջ միացած են Ազգային Եկեղեցին, Հայ Դպրոցը եւ երկուքին գործակցութենէն առած եկած Հայ Մշակոյթը: Դարեր շարունակ այս շրջանակին մէջ ամփոփուած է հայ հանրային կեանքը:

Ժթ. դարու կէսերուն, երբ հայու-

“ՓԻԼՈՆԱՒՈՐՆԵՐԸ„

—.—

«Փիլոնաւորներու» պատմութիւնը շատ կը զբաղեցնէ, ներկայիս, Փարիզի մամուլը: Այս առթիւ, սակայն, կ'արժէ արձանագրել Փիէռ Օտիայի դիտողութիւնը «Փարի-Միտի»ի մէջ.

— Ամէն անգամ որ հանրային գայթակղութիւն մը կամ քաղաքական ծանրակշիռ սխալ մը կը պատահի, մամուլին կը տրուի « զգայացունց » ոճիր-արկած մը, ու թերթերը կ'ուռեցնեն, կը մեծցնեն, զբաղեցնելով ժողովուրդին ուշադրութիւնը:

Էթուալի դէպքը առիթ եղաւ, որ «Փիլոնաւորներու» պատմութիւն մը երեւան հանուի, ու թերթերը իրարու հետ կը մրցին նորութիւն մը տալու համար այդ մասին, առանց հետաքրքրուելու թէ որեւէ կապ ունի՞ Էթուալի դէպքին հետ:

Ուրիշ թերթեր ալ այս ռազմախաղին մէջ կը տեսնեն ոստիկանութեան ապիկարութիւնը ծածկելու փորձ մը:

Իսկ անոնք՝ որ կ'ուզեն կրակէն շագանակ հանել, ամէն մեկնութիւն ու գոյն կուտան «Փիլոնաւորներուն»,— «Իւմանիթէ» զանոնք կ'անուանէ Թըռոցկիստ-Տորիօթիստ-Ֆաշիստ-Նացի, առ այժմ այսքան բառ: «Մաթէն» Ֆրանսայի Ընդհ. Ապահովութեան Տեսչութենէն քաղած տեղեկութիւնները կուտայ առանց մեկնութիւն ու գոյն տալու:

Տրուած բոլոր տեղեկութիւններէն կը հասկցուի, որ « Փիլոնաւորները» գաղտնի կազմակերպութիւն մըն են, զէնքի առատութեամբ կը զբաղին: 1936 Մայիսին, երբ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի լիկան լուծուեցաւ, լուծեալ կազմակերպութեան անդամները կազմեցին « ազգային եւ ընկերային յեղափոխական կուսակցութիւն » մը, կեդրոնատեղի ունենալով Քոմարթէն փողոցին վրայ թիւ 31 շէնքը, Փարիզ:

Կուսակցութեան մէջ շուտով երեւան կուգայ տարակարծութիւն մը: Անոնք որ յեղափոխական ուժեղ շարժումի կողմնակից էին, կը խմբուին ու կը կազմեն գաղտնի ընկերակցութիւն մը, «Փիլոնաւորներու» կոմիտէն:

Կոմիտէն կը սկսի զէնք մթերել, ներածելով մասնաւորաբար Պելճիքայէն: «Իւմանիթէ» կ'ըսէ թէ կոմիտէն կապ կը պահէր նաեւ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի հետ: Թէ կոմիտէին ղեկավարներուն մէջ կը գտնուէին աւստրիացի Պառօն մը եւ ֆրանսացի զօրավար մը: Թէ կոմիտէն «մաքրած է» իր անդամներէն երկու հոգի, որոնք, զէնք հայթայթելու ժամանակ մեծ գումարներ իւրացուցած էին: «Մաթէն» այսպէս կը պատմէ այդ դէպքը.—

Ժան-Պաթիսթ կը կոչուէր Կոմիտէին առաջին զոհը: Քաջ եւ ճարպիկ երիտասարդ մը, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրած էր Կոմիտէն: Կոմիտէին կողմէ կը ղրկուի Անվերս, ուր մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ կը գնէ: Ժան-Պաթիսթ, սակայն, հաշուեթուղթին վրայ գիները կը կլորցնէ: Կոմիտէն կ'իմանայ խարդախութիւնը այն շրջանին, երբ Ժան-Պաթիսթ Միլանօ գացեր էր, դարձեալ Կոմիտէին յանձնարարութեամբ: Փարիզ կը կանչուի, դարձեալ Պելճիքա կը ղրկուի բայց մէկը կը հսկէ վրան: Անցեալ Հոկտեմբերին օդանաւով Փարիզ կը վերադառնայ, եւ երկու ընկերներու հետ ինքնաշարժ կը նստի Կոմիտէին ժողովին երթալու համար: Այդ ժողովին երթալը կ'ըլլայ, եւ այլեւս ոչ իր շուքը կը տեսնուի, ոչ ալ փոշին:

Կոմիտէին երկրորդ զոհն է Մօրիս Ժիւիֆ: Առաջինին մահէն վերջ, զէնք գնելու գործը կը յանձնուի Ժիւիֆի, ու ընդհ. պատերազմին մէջ ուշադրութիւն գրաւած էր իր քաջութեամբ: Պատերազմէն վերջ Պուէնոս-Այրէս գնաց, յետոյ վերադարձաւ, հաստատուեցաւ Նիսի մէջ, զանազան գործերով զբաղեցաւ, օր մը կերպասեղէնի վաճառական, օր մըն ալ կաշեղէնի: Դղոր բան մը կար իր նկարագրին մէջ: Նիսի մէջ «Աքսիոն Ֆըրանսէզ»ի լիկայի անդամ, Փարիզի մէջ՝ անիշխանական խմբակցութեանց անդամ, կ'ըսէին թէ ծառայած է նոյնիսկ Կարմիր Բանակին մէջ:

Երբ կը ծառայէր «Փիլոնաւորներուն», օր մը խնջոյքի կը կանչէ իր բարեկամներն ու բարեկամուհիները, որոնց մէջ Տիկ. Պոլքէր: Խնջոյքի պահուն, տիկինէն կը խնդրէ քանի մը հազար ֆրանքի փոխառութիւն, ըսելով որ յաջորդ օրը հարիւր հազար ֆրանք պիտի ստանայ Փարիզէն: 17 Հոկտեմբերին, երբ խոստացած էր վերադարձնել փոխառութիւնը, բացակայ է տունէն: Այս բացակայութիւնը, որ երկար կը տեւէ, կասկած կ'արթնցնէ: Ոստիկանութեան քննութիւնները ցոյց տուին, որ իրիկուն մը երկու անծանօթ մարդիկ վիլլային պարտէզի դրան առջեւէն կը կանչեն Ժիւիֆի: Երբ դրան մօտ կ'երթայ, պարտէզին մէջ պահուըտած մարդիկ կը յարձակին վրան, կը զարնեն գըլխուն, լաթի մը մէջ կը փաթթեն, ինքնաշարժ կը դնեն եւ կը փոխադրեն Իտալական հող, կը նետեն ջրանցքի մը մէջ: Իր մօտիկ ընկերները ոստիկանութեան ցոյց կուտան սպաներէն թերթ մը, որ լոյս կը տեսնէ Սալամանքայի մէջ,— Թերթին վրայ Ժիւիֆի պատկերը, երբ թէ սպաննուած է Ֆրանքոյի բանակին մէջ, պատերազմի մը ընթացքին: Ոստիկանութիւնը օրինակ մը բերել կուտայ Սալամանքայէն, այդ թիւով թերթին մէջ ոեւէ պատկեր չկար:

Առ այժմ հոս կ'աւարտի «Փիլոնաւորներու» զոհերուն պատմութիւնը: Իսկ առատ դրամը, որով զէնք կը գընէին անընդհատ ու մեծաքանակ, ուրկէ՞ կուգար,— այդ մասին «Իւմանիթէ» զանազան աղբիւրներ ցոյց կուտայ, պետական կամ կուսակցական: Կարեւորն այն է որ, երբ վարձու աշխատաւորը անօթի է, ոչ գործ կայ տրամադրելի եւ ոչ ալ դրամ, բայց նման գաղտնի գործերու համար դրամ մը կը հոսի ջուրի պէս,— եւ այս ամէն երկրի մէջ, յեղափոխական թէ յետադիմական:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

թիւնը երկու անջատ հաւաքականու-թիւն կը ներկայացնէր ռուսական ու թրքական տիրապետութեանց տակ, վերոյիշեալ ներքին ինքնավարութիւ-նը որոշապէս չճշտուեցաւ եւ ո՛չ մի-այն ճանչցուեցաւ երկու կայսրու-թիւններէն, այլ եւ անոնց օրէնսդը-րութեան մաս կազմեց:

1827—1829 տեւող նախ ռուս-պարս-կական, ապա ռուս-տաճկական պա-տերազմներէն յետոյ, երբ Հայաստա-նի մէկ կարեւոր մասը, մէջն ըլլալով Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան կեդրոն էջմիածինը, ինկաւ ռուսա-կան տիրապետութեան տակ, ցարե-րու կառավարութիւնը խորհեցաւ Հա-յերուս տալ ներքին ինքնավարութիւն մը:

Այսպէս է որ 1896ին ցարական հը-րովարտակով հաստատուեցաւ կանո-նագրութիւն մը, որ ծանօթ է Պալա-ժէնիա ռուսական անունով:

Հազիւ քառորդ դար յետոյ, 1860ին կազմուեցաւ եւ կառավարութեան վաւերացումին ենթարկուեցաւ Թըր-քահայոց Ազգ. Սահմանադրութիւնը:

Երկուքն ալ արտաքուստ կը կրէին կրօնական համայնքի մը տրուած ա-ռանձնաշնորհներու նկարագիրը, բայց ըստ էութեան կը պարփակէին ազգա-յին ինքնավարութեան մը ներքին ա-ռաւելութիւնները:

Այսպէս, Ազգ. Սահմանադրու-թեան մէկ կէտը կ'ըսէր.—

« Ազգին պարտաւորութիւնն է՝ ազ-գային ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ եւ ՆԻՒԹԱԿԱՆ պիտոյիցը հոգ տա-նիլ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դա-ւանութիւնն ու աւանդութիւնքը ա-նարատ պահել. մարդկութեան հար-կաւոր եղած անհրաժեշտ գիտելեաց ուսումը՝ ամէն սատիճանի թէ մանչ եւ թէ աղջիկ տղոց հաւասարապէս ծաւալել. ազգային հաստատութիւն-ները պայծառ պահել. հասոյթները զինուոր կերպով աւելցնել եւ ծախ-սերը իմաստութեամբ տնտեսել: Ազ-գին ծառայութեանը մշտնջենապէս նուիրեալ անձանց կացութիւնը բար-ւոքել եւ ապագան անդորրել. կա-րօտեալ խնամք տանիլ հայրաբար. ազգային մէջ ծագած վէճերը արդա-րախոհութեամբ խաղաղել. եւ վերջա-պէս ազգային յառաջդիմութեան անձ-նուէր աշխատիլ »:

Եթէ անմիջապէս ըսենք որ Ամերի-կահայ Ազգ. Սահմանադրութիւնը կազմուած է Թրքահայոց Ազգ. Սահ-մանադրութեան հետեւողութեամբ, պատշաճեցնելով ի հարկէ տեղական պայմաններուն, պարզ կ'ըլլայ թէ՝ ա-մերիկահայ ժողովուրդը ինչ կ'անկն-կալէ Ազգ. Երեսփ. Ժողովէն եւ աս-կէ բխած մարմիններէն:

Ամերիկահայութեան բարոյական, մտաւորական եւ նիւթական պահանջ-ներու դասաւորումը եւ կանոնաւո-րումը: Ազգային աւանդութիւններու եւ եկեղեցական դաւանութեան պահ-պանումը: Հայ լեզուի եւ մշակոյթի տարածումը, մասնաւորաբար նոր սե-րունդին մէջ: Ներքին վէճերու հար-թումը: Կարօտեալներու հոգածու-թիւնը: Մէկ խօսքով ազգային ինքնա-վարութեան պահպանումը, զարգա-ցումը եւ արդիւնաւորումը: Ահա մեր ժողովուրդին ակնկալութիւնները ազ-գային իշխանութենէն:

X

Մանրամասնութիւններ ձգելով տեղական հոգաբարձութիւններուն եւ օժանդակ մարմիններուն, ազգային կեդրոնական իշխանութիւնը յառաջի-կայ տարի պէտք է ցուցնէ աւելի նե-րուժ գործունէութիւն մը՝ մասնաւո-րաբար երկու մարզերու մէջ.— Եկե-ղեցի եւ Դպրոց:

Եւ որովհետեւ Եկեղեցին եւ Դպրո-ցը միաժամանակ ղեկավարել եւ վե-րոյիշեալ ատեաններուն հասցնելը դիւրին գործ չէ, մանաւանդ մեր պայմաններուն մէջ, թերեւս լաւա-գոյն պիտի ըլլայ կրթական գործի կազմակերպումը եւ վերին հսկողու-թիւնը դէթ որոշ շրջանի մը համար յանձնել, օրինակ, Հ. Կ. Խաչին, որ արդէն իսկ բաւականաչափ դպրոցներ կը պահէ եւ որուն անդամուհիները կրնան ժամանակ տրամադրել ու ըն-տանիքներու մէջ ալ կենդանի հետա-քրքրութիւն ստեղծել դէպի ամերի-կահայ նոր սերունդի հայեցի դաս-տիարակութիւնը:

Պէտք է լրջօրէն մտածել ու հետե-ւողականօրէն գործել՝ Միացեալ Նա-հանգներու մէջ Հայ Եկեղեցին եւ Հայ Դպրոցը իրենց կոչումին համապա-տասխան բարձրութեան հասցնելու համար »:

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ԱՐԱՄ ՇԻՐԻՆԵԱՆ

—o—

ԽՄԲ.— Երկու շաբաթ առաջ Ա-ղեքսանդրիոյ մէջ մեռաւ երիտասարդ ընկեր մը, Արամ Շիրինեան, որ եղած է Աթէնքի «Նոր Օր»ի հիմնադիրներէն մէկը: Իր մտերիմը, ընկեր Բ. Թաշ-եան, այս առթիւ գրութիւն մը հրա-տարակած ըլլալով ողբացեալ ընկե-րոջ մասին, կ'արտատպենք հիմնական մասերը.—

Դժբախտ Արամը:

Ես ճանչցայ զինքը 1915ին, աքսորի ճամբուն վրայ: Երկուքս ալ դպրոցէն խլուած ու նետուած էինք այն ահա-ւոր ուրականին մէջ, որ Հայկական Եղեռնը կը կոչուի հիմա: Մեր աքսո-րավայրին մէջ (Զայ կայարան) մեր վրաններն կից էին իրարու: Ու մենք գրեթէ միասին էինք միշտ, իրարու պատմելու համար բաներ, որոնք այն-քան միամիտ ու այնքան «հեռաստան-եայ» կը թուին հիմա ինծի:

Կը յիշեմ որ իր երանելի հայրը յա-ճախ կ'ըսէր իմ երանելի հօրս.

« Մենք չենք ուզեր սարուկի պէս ապրիլ »: Ռաֆայէլ աղան, Արամի հայրը, Թրքախօս էր իբրեւ Աֆիոն-Գարահիսարցի, եւ չկրնալով «սարու-կի պէս» ըսել այնպէս՝ ինչպէս որ է, կը հնչէր «սըրուկի պէս»: Հիմա եր-կուքն ալ իրենց յաւիտենական քունը կը քնանան երկրի մը մէջ, ուր Հայը հպարտ էր միշտ՝ սարուկի պէս ապ-րիլ չուզելնուն համար:

1915ի աշնան մենք բաժնուեցանք ի-րարմէ: Արամը իր ծնողքին հետ գը-նաց, եթէ չեմ սխալիր, Տիգրանա-կերտի կողմերը: Ու հոն ալ մնաց, ինչպէս իմացայ ետքէն, գերմանա-կան ընկերութեան մը մէջ, շնորհիւ գերմաններէնի իր հմտութեան:

Տարիներ անցան: Ու մինչ կը կար-ծէի, թէ ինքն ալ զոհերէն մէկն էր Հայկ. Եղեռնին, օր մը, 1923ին, Ա-թէնքի մէջ կրկին հանդիպեցայ իրեն: Քանի մը ընկերներով սրճարան մը նստած էինք հոն, երբ յանկարծ աչ-քիս զարկին իր կարճ հասակն ու գը-ւարթ, վառվռուն, միշտ ժպտուն դէմքը: Համբուրուեցանք. կարծեմ մինչեւ իսկ լացինք, թերեւս ողջ մը-նացած ըլլալնուս համար ...:

Իզմիրի աղէտէն վերջ, ինքն ալ ի-րեններով անցեր էր Յունաստան եւ արդէն «տուն տեղ» եղեր էր Աթէնքի մէջ: Օտար հաստատութեան մը մէջ կը ծառայէր իբրեւ պաշտօնեայ: Կա-պեր հաստատեր էր Աթէնքի պետա-կան անձերուն եւ պաշտօնատուննե-րուն հետ: Ինք, Գաբրիէլ Լազեանն ու Անտոն Կայէլը ձեռնարկեր էին ըն-կերակցաբար հիմնելու « Նոր Օր »ը: 1923 Ապրիլին էր կարծեմ, որ սկսաւ լոյս տեսնել թերթը, երկու էջով: Ան-տոն Կայէլ խմբագիր էր, Լազեան՝ «Վարչապետ», իսկ ինք կը թարգմա-նէր քաղաքական եւ տեղական լուրե-րը, միաժամանակ հայերէնի վերա-ծելով զանազան վէպեր, Վարունա ծածկանունով:

Ինք եւ միւս երկու ընկերներն էին որ Յունաստանի մէջ Դաշնակցական մարմին մը ստեղծեցին, անոր շուրջ հաւաքելով ոչ միայն հիները, այլեւ նորեր: Այդ շրջանին՝ Արամ կարեւոր դեր մը ունեցաւ կուսակցական, հան-րային ու գրական կեանքին մէջ: Ա-տեն մը եղաւ նաեւ յունահայ Պատգա-մաւորական Ժողովի անդամ:

Քանի մը տարի ետք, Աղեքսան-դրիոյ մէջ՝ ուր կը գտնուէի ես1923էն ի վեր, դարձեալ հանդիպեցայ Արա-մին: Նոր եկեր էր Աթէնքէն ու Եգիպ-տոս պիտի հաստատուէր: Ընդհանուր բեկում մը կար իր հոգեկան տրամա-դրութեան մէջ: Գուցէ շատ յոգնած էր: Գուցէ դառնութիւններ ունեցած էր Յունաստանի մէջ: Հետաքրքրու-թիւնս շատ հեռուները չտարի: Բայց յայտնի էր որ առջի խանդավառու-թիւնը չունէր իբրեւ հանրային մարդ: Այդպէս ալ մնաց երկար ատեն: Քաշ-ուած ապրեցաւ, մինչեւ որ անկէ տա-րի մը երկու տարի առաջ, հրաւիրե-ցին զինքը մասնակցելու Աղեքսան-դրիոյ Քաղաք. Ժողովին:

« Տրեզոներ» դրամատունը մտաւ, Աղեքսանդրիոյ մէջ անոր հիմնադը-րութեան թուականին, շնորհիւ, դարձեալ, գերմաններէնի իր հմտու-թեան եւ հաշուակալութեան մէջ ձեռք բերած փորձառութեան: Պաշտօնեա-ներու չորս թէ հինգ դասակարգերուն մէջ, ինք կը պատկանէր երկրորդ դա-սակարգին:

Երբեմն կը հանդիպէի իրեն, Ա-ղեքսանդրիոյ մէջ: Վերջին տարին նիհարցած գտայ զինքը: Դէմքը չու-նէր իր առջի գոյնը. դեղնած էր: Եր-բեք մաքէս չանցաւ որ մահը կրնար իր դրոշմը դրած ըլլալ անոր ճակա-տին վրայ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն-ները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

« Սիոն » հետեւեալ տեղեկութիւն-ները կը հաղորդէ Ծայր. Արեւելքի Հայերու մասին.—

Խարպինի հայ համայնքը իբր վար-չութիւն ունի Ազգային Կոմիտէ մը կամ մարմին մը, հինգ անդամներէ, եւ հոգաբարձութիւն մը, երեք ան-դամներէ: Առաջինին միայն երեք ան-դամները այժմ պաշտօնի վրայ կը մը-նան եւ են՝ Միքայէլ Տէր Յովակիմ-եան՝ նախագահ, Սարգիս Կրծելեան՝ երէցփոխ, Յովհաննէս Մկրտիչեան՝ անդամ: Հոգաբարձուներն են.— Կա-րապետ Յովհաննէսեան, Կամաւոր Յակոբեան, Թադէոս Տէր Յակոբեան: Կը կառավարուին կանոնագրով մը, որ ոչ մեր Սահմանադրութեան կը նմանի, եւ ոչ Պոլոժէնիային, այլ ա-ւելի կը յիշեցնէ վարչաձեւը գաղթա-կան ռուս ժողովուրդին, որուն հետ շփման մէջ եղած են երկար ատենէ ի վեր:

Ունին նաեւ Տիկնանց Միութիւն մը: Վերջերս կազմուեր է նաեւ Տիկ-նանց Հ. Մ. Ը. Միութիւն մը, եւ նը-պատակ կայ եղեր հեռաւոր միւս գա-ղութներուն մէջ ալ կազմել մասնա-ճիւղեր: Եկեղեցին չունի եղեր մաս-նաւոր եկամուտի աղբիւր, եւ ամէն ինչ կը գոյանայ կամաւոր նուէրներէ:

Կարապետ Ասլանեան, Խարպինի ազգայիններէն, այժմ Տայրէն փո-խադրուած, վերջերս կտակ մը բրած է, բաժին հանելով նաեւ Երուսաղէ-մի, պայմանաւ որ կալուած մը չծախ-ուի, արդիւնքը դպրոցին յատկաց-ուելու համար:

Խարպինի մէջ կայ նաեւ անաստ-ուածութեան դէմ պայքարող եկեղե-ցական ժողով մը, ռուս եպիսկոպոսի մը նախագահութեան ներքեւ, որուն կ'անդամակցին բոլոր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, նոյնիսկ Լա-տինները, հետեւաբար նաեւ Հայոց հոգեւոր հովիւը, իսկ Շանկայի մէջ կայ երիտասարդաց Միութիւն մը, նախագահ ունենալով Վարդան Զա-գալեանը, որ Մելիք Նուպարեանի բարոյական հեղինակութեամբ եւ մեծ ջանքերով կ'աշխատի վարձել տուն մը, աղօթարանի վերածելու համար զայն. այդ նպատակին համար արդէն հաւաքուեր է գոհացուցիչ գումար մը:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի շինութեան Կեդրոնա-կան Յանձնախումբս շնորհակալու-թեամբ ստացած է հետեւեալ գումար-ները.—

Յուշարձանի ի նպաստ Ամերիկայի հանդանակութեան հաշուէն Նիւ Եօր-քի Կեդրոնական Յանձնախումբէն՝ 300 տոլար, օրուան արժէքով	8003.50
Ուխտագնացութեան առթիւ Հայ Ա-րիներու օժանդակութեամբ ծախուած լուսանկարներու փոխարժէքը	367.50
Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկնե-րու միջոցաւ նուիրատուներու վաճա-ռումէն գոյացած	250
	8621
Նախորդ գումար	24624.55
Ընդհ. գումար	33245.55

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Բըսուհի պէյ խնդաց: Եւ երբ ան երբեք ձայն չհանեց, Թալէաթ համա-ռօտ կերպով պատմեց անոր Էնվէրի հետ ունեցած տեսակցութիւնը: Ի վերջոյ Թալէաթ ըսաւ անոր.

— Երկու Թափառաշրջիկ Արաբներ, երկու տգէտ ու տկար Հնդիկներ եւ հինգ ժանիքաւոր Իթթիհատճիներ ճամբայ կ'ելլենք Ասիոյ յաղթելու: Պատրաստ եղիր, Բըսուհի պէյ:

— Որո՞նք են այդ հինգ ժանիքաւոր Իթթիհատճիները.

— Մէկը ես, երկրորդը Էնվէր, եր-րորդը Ճէմալ, չորրորդը Նազըմ եւ հինգերորդը Պէհաէտտին Շաքիր: Քեզ ժանիքաւորներու կարգին չենք սե-պեր, հոգ մի ըներ:

Թալէաթ փաշա կ'ախորժէր Բըսու-հի պէյի հետ այս տեսակ կատակներ ընել: Այդ պատճառաւ յաճախ նման կատակներ ու խօսակցութիւններ կ'ունենար անոր հետ: Այլապէս, Թա-լէաթ Էնվէրի կողմէ առաջարկուած իսլամական միութեան ծրագիրը լը-ջութեամբ ընդունած եւ շահագրգռու-թիւն ցոյց տուած էր: Նախ իրենց նը-պատակը իբրեւ կազմակերպութիւն հրապարակ գալն էր: Երկրորդ դերը արդէն Մոսկուայի մէջ պիտի խաղ-ցուէր: Փոխանակ պարապ կենալու, գործի մը վրայ տեսնուիլ աւելի լաւ չէ՞ր:

Այս միջոցին դուռը զարնուեցաւ եւ Ապտիւլ Ազիզ Չավուշ, Էմիր Շէքիպ Ասլան եւ երկու Հնդիկներ ներս մը-տան: Թալէաթ փաշա զանոնք նախ ընդունեց հիւրանոցի մէջ եւ հոն խօսակցութիւններ ունեցաւ անոնց հետ: Վերջը խօսակցութեան նիւթ դարձուց իսլամական միութեան խն-դիրը: Առաջին անգամ ան իր խօսքը ուղղելով Ապտիւլ Ազիզ Չավուշին, հարցուց.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը նման միու-թեան մը մասին:

Միշտ ժպտերես տեսնուող Եգիպ-տացի շէյխը այս հարցումը լսելուն պէս, տկարացաւ եւ երեսը կախուե-ցաւ: Սակայն, անոր կեղծ իսլամա-սիրութիւնն ու հակադղիական տրա-մադրութիւնները ստիպեցին որ պէտք եղած խանդավառութեամբ ընդունի Թալէաթի առաջարկը: Արդ, պատաս-խանեց.

— Էնվէր փաշայի կողմէ Մոսկուա-յի մտածողութեան մօտիկ տեսնուող եւ ձեր Վսեմութեան կողմէ առաջար-կուած այդ կազմակերպութեան յա-ջողութեան համար պատրաստ եմ կա-րելիս ընելու: Եթէ կ'ուզէք այդ միու-թեան ծրագիր-կանոնագիրը կը պատրաստենք միատեղ:

Ապտիւլ Ազիզ չավուշի այս պատաս-խանէն վերջ Թալէաթ դառնալով Է-միր Շէքիպ Ասլանին ու Հնդկաստան-ցի Իսլամներուն ըսաւ.

— Մեր եղբայր Ապտիւլ Ազիզ չա-վուշի խօսքերուն համաձա՞յն էք:

— Շատ յարմար է:

— Հետեւաբար կանոնագրի պատ-րաստութեան կրնանք սկսիլ: Բայց ես կողմնակից չեմ որ բոլորս միատեղ հաւաքուելով անոր պատրաստու-թեամբ զբաղինք: Եթէ կ'ուզէք, ես ընկերներուս հետ կը պատրաստեմ այդ կանոնագիրը եւ յետոյ կը ներ-կայացնեմ ձեզի, եթէ փոփոխութիւն-ներ պէտք տեսնէք կ'ընէք, եթէ յաւե-լումներ ուզէք կ'աւելցնէք:

Ներկաները « շատ լաւ » ըսելու ըս-տիպուեցան: Իսկ Էմիր Շէքիպ Աս-լան, իր սովորական կեղծաւորու-թեամբ, կզակը աջ ու ձախ դարձնե-լով ըսաւ.

— Իրաւունք ունիք, փաշա, կանո-նագրի մէկ ձեռքէն ելլելը գործը կը դիւրացնէ:

Ապտիւլ Ազիզ չավուշ եւ Էմիր Շէ-քիպ Ասլան բացատութիւն կազմելով, միւս իսլամ ներկայացուցիչները՝ երկու Հնդկաստանցի եւ մէկ Չինացի իսլամները կատարեալ անկեղծու-թեամբ եւ խանդավառութեամբ փա-րած էին իսլամական միութեան գա-ղափարին. որովհետեւ անոնք կը պատկանէին իրենց հայրենիքը օտար կայսրութեանց լուծէն ազատել ու-զող հոսանքներու: Այդ օր Թալէաթ փաշայի բնակարանին մէջ տեղի ունե-ցող խօսակցութեանց հետեւանքով ծրագրուած իսլամական միութեան ծրագիրը անոնք փրկութեան լաստ կը նկատէին: Խեղճերը չէին գիտեր որ շատ խախուտ հիմերու վրայ դրուած է այդ միութիւնը եւ կը ծառայէ մաս-նաւոր նկատումներու եւ շահերու: Իրականին մէջ, Էնվէր փաշա իր Մոս-կուայի մէջ մշակած ծրագիրներն ու ձեռնարկները յաջողցնելու համար գործիք կը ծառայեցնէր իսլամական միութիւնը: Թալէաթ փաշա, որ Էն-վէրը շարունակ կը ծաղրէր եւ անոր բոլոր ձեռնարկները կը քննադատէր, այս անգամ համակերպեցաւ եւ ուժ տալ սկսաւ: Ժամանակ շահելու եւ իր շուրջինները չոյելու քաղաքականու-թիւնը Թալէաթը կը մղէին այդպէս ընելու: Այդ կերպով, նախ՝ Էնվէր գոհ պիտի մնար: Հնդկաստանցի իս-լամները յուսալով որ օտար լուծը պիտի թօթափի իրենց վրայէն, դարձ-եալ գոհ կը մնային: Իսկ եթէ, բախ-տի բերումով այդ շարժումը յաջողէր, ինք ամէնէն մեծ պատիւը վայելած պիտի ըլլար: Եթէ ձախողէր, այն ա-տեն պիտի յիշէր սկզբնական շրջանին արդէն իր թերահաւատ ըլլալը եւ Բը-սուհի պէյին յայտնած ըլլալը:

Քանի մը շաբաթ վերջ արդէն իսլա-մական միութեան կանոնագիրը պատ-րաստուած եւ տպուած էր, առանց ներկայացնելու ժողովին մասնակ-ցող Իսլամներուն: Նոյնիսկ Մոսկուա ալ ղրկուած էր այս տպագիր կանո-նագիրը: Իսկ Ապտիւլ Ազիզ չավուշ, Էմիր Շէքիպ Ասլան եւ Հնդկաստանցի Իսլամներ կը սպասէին որ պիտի հրա-ւիրուէին պատրաստուելիք կանոնա-գրի յօդուածները մէկիկ մէկիկ քննե-լու:

(5) (Շար.)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Համբաւաւոր զօրականներ հրապա-րակով ամեհի գազաններու հետ կը չափուէին զինուած կամ անզէն, երբ հազարաւոր աչքեր սարսափով եւ ան-չափ հետաքրքրութեամբ կը հետե-ւէին այդ արիւնոտ մենամարտին: Ցանկոտ կառավարներ միաձի կամ երկձի կառքերով ասպարէզ կ'իջնային մրցելու իրարու հետ, դառնալով ո-րոշ տարածութեան մը վրայ:

Ամենաժողովրդականը այդ հան-դէսներէն ձիարշաւն էր: Հարիւրա-ւորներ կը մասնակցէին այդ մրցու-մին՝ ցուցադրելով իրենց վարպետու-թիւնը եւ հայկական ազնուագոյն ձի-երու բարձր յատկութիւնը, որ հռչ-չակուած էր աշխարհի ամէն կողմը:

Հարիւր հազարներու համեղ տօ-նական տրամադրութեան մէջ գտնը-ւող ժողովուրդը, վրաններու տակ հաւաքուած հետաքրքրական նորու-թիւնները կը դիտէր: Հոս՝ ձեռնա-ծու մը զարմանահրաշ փորձեր կը կա-տարէր, հոն՝ լարախաղաց մը սուրեր կապած ոտքերուն՝ բարակ չուանի մը վրայ կը պարէր. ուրիշ տեղ մը երկու դլխանի հորթ մը բազմութիւնը դէպի իրեն կը քաշէր: Ուրիշ բազմաթիւ վը-րաններու մէջ ալ ամէն տեսակ ար-հեստաւորներ իրենց աշխատանքները ի տես դրած էին:

Բայց ասոնց մէջ ամենահետաքրք-րականը գուսաններու հաւաքոյթներն էին: Շուրջանակի նստած, տաւիղնե-րու եւ բամբիռներու ընկերակցու-թեամբ, գուսանները կ'երգէին հայ թագաւորներու կատարած քաջագոր-ծութիւններէն, դիւցազներ աստուած-ներու կեանքէն, անոնց կատարած մե-ծագործութիւններէն, դրուատելով անոնց մասնայատուկ առաքինու-թիւնները, պանծացնելով աստուա-ծային շնորհն ու գեղը անոնց:

Վահագն աստուածը, որ թէեւ ծա-գումով յունական Հերակլէսն է, բայց հայ ժողովուրդը, ինչպէս վարուեր էր աստուածներու շատերու նկատ-մամբ, զայն ամէնէն աւելի ազգայնա-ցուցած էր, դարձնելով Հայաստանի ամենաժողովրդական արեւ աստուա-ծը, քաջութեան, կռուի, յաղթու-թեան բարձրագոյն մարմնացումը: Մայր զգաստութեան եւ ոսկեմայրն Անահիտ, որքան ալ ամենա-ժողովրդական եւ փառաբան-ուած աստուածուհին էր, տարակոյս չկայ սակայն որ աշխարհախումբ հանդէսներու իսկական տիրուհին Աստղիկն էր, սիրոյ, երգի եւ մայրու-թեան աստուածուհին, որ իրեն վե-րագրուած նկարագրով իսկ կը համա-պատասխանէր այդ հանդէսներու ո-գիին:

Բնականաբար գուսաններու անվե-րապահ պաշտամունքը նախ անոր կ'ուղղուէր, աւելի անոր գովքը, ան-հասանելի գեղեցկութիւնը կ'երգուէր, տրուած ըլլալով որ աշխարհախումբ հանդէսներու ժամանակ արբեցողու-թիւնը, ցոփութիւնը, զուարճութիւ-նը առաջնակարգ տեղ կը բռնէին: Ա-սով մէկտեղ՝ գուսաններու երգերուն ոգեւորութեան ամենագլխաւոր աղ-բիւրը Վահագն աստուածն էր: Կ'եր-գէին անոր արեւի երկունքէն ծնիլը, խաւարի վիշապներուն դէմ մղած մո-լեգին պատերազմը, որու ընթացքին սպաննած էր ահարկու վիշապները ու այդ յաղթութեամբ սանձահարած էր խաւարի տիրապետութիւնը աշխարհի վրայ: Ահա թէ ինչպէս կ'երգէին վի-շապաքաղ հերոսի՝ Վահագն աստծու ծնունդը.—

Երկնէր երկին եւ երկիր,
Երկնէր եւ ծիրանի ծով,
Երկն ի ծովուն ունէր զկարմրիկ ե-
ղէգնիկն.
Ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր,
Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր,
Եւ ի բոցոյն պատանեկիկ վազէր,
Վազէր խարտեաշ պատանեկիկ.
Նա հուր հեր ունէր, ապա թէ բոց
ունէր մօրուս,
Եւ աչկունքն էին արեգակունք:

Ռամիկն ու ազատանին խմբաւոր-ուած գուսաններու շուրջը, յափշտա-կութեամբ կը լսէին անոնց այնքան պատկերաւոր երգերը, Վահագնի եւ Աստղիկի յաւիտենական սէրը:

Ժողովրդի հետաքրքրութիւնը լար-ման ծայր աստիճանին կը հասնէր, երբ գուսաններու մրցումը կը սկսէր: Ահա գուսան մը ասպարէզ կը կարդար միւսներուն յանպատրաստից երգ մը ըսելով, որու շարունակութիւնը յա-ջորդ գուսան մը պէտք էր յօրինէր: Մէկ ուրիշը երգելով հարցումներ կու-տար աստուածներու կամ թագաւոր-ներու կեանքին վերաբերեալ որոշ դէպքի մը մասին, բայց այնպիսի ձե-ւով մը, որ ոչ ժամանակը եւ ոչ ալ թագաւորը կամ աստուածը պարզօրէն հասկնալի դառնային: Հակառակոր-դը նոյնպէս երգով պիտի պատասխա-նէր գտնելով ճիշդ պատասխանը:

Մրցումներու մէջ յաղթական ել-նողները Մեծ Քրմապետի կողմէն կը վարձատրուէին վարդի պսակներով, որոնք ա ս տ ո ւ ա ծ ն ե ր ո ւ ար-ձաններուն վրայէն կ'առնուէին, մասնաւորաբար Աստղիկ աստուածու-հիի մեհեանէն, որու բագինն ու ոս-կեձոյլ արձանը չքեղօրէն զարդար-ուած կը լինէին բազմազան ծաղիկնե-րով, բայց յատկապէս վարդերով:

Այդ պատճառով ալ այդ հեթանոսա-կան տօնախմբութիւնը կը կոչուէր նաեւ Վարդավառ:

Մեծ Քրմապետը ընդհանրապէս թագաւորական ընտանիքէն եւ կամ [illegible]

Թագաւորը զօրքով եւ մեծամեծներով դիմաւորեց Սուրբը: Հոն Բագաւանի բագիններու տեղ Ս. Լուսաւորիչը բա-գիններու սրբատաշ քարերէն բարձրա-ցուց Հայաստանի երկրորդ եկեղե- [illegible]

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

թեան վրայ, վարչապետը գիտել տուաւ թէ փոքրաքանակ վաճառման գիները աւելցած են միայն 4 առ հարիւր, յուլիս 1էն ի վեր, թէ 8,000,000,000 ֆրանք գոյացած է նոր տուրքերէն եւ երկաթուղիներու բացը 2,500,000,000 ֆրանք նուազած է, շնորհիւ գիներու յաւելման :

Շեշտելէ վերջ թէ «ոչ մէկ երկիր այնքան անկեղծօրէն փարած է խաղաղութեան որքան Ֆրանսա», յորդորեց որ բոլոր Ֆրանսացիները աշխատին համերաշխօրէն, երկրին բարօրութիւնը եւ պաշտպանութիւնը ապահովելու համար: Մօտերս հրաւէր պիտի ուղղուի գործատէրերուն եւ բանուորներուն, որպէսզի համակերպին «անհրաժեշտ պատասխանութիւններու», զարկ տալու համար ազգային արտադրութեան: «Հիմակուընէ կ՚ըսեմ թէ յուսախաբութեան պիտի մատնուին այն յուետեսնները որոնք սեւ գուշակութիւններ կը կատարեն մեր անհամաձայնութեանց վրայ »:

Վարչապետը ակնարկեց նաեւ վերջին դէպքերուն եւ միջազգային կացութեան, գիտել տալով թէ Ֆրանսայի ժողովուրդը կը մերժէ զինեալ ընդհարումները եւ վճռած է իր իրաւունքը յարգել տալով հանդերձ, միջոցներ փնտռել խաղաղութեամբ ապրելու համար բոլոր ազգերուն հետ :

Փոխ - վարչապետ Պ. Լէօն Պլում խօսելով Ռուպէի մէջ, ուժգնօրէն պաշտպանեց Ժողովրդական Ճակատի առաջին կառավարութեան կատարած գործերը եւ բացատրեց թէ ներկայ կառավարութիւնն ալ նոյն ճամբով կ՚ընթանայ : «Ներկայ կառավարութեան եւ նախորդին միջեւ աւելի յարակցութիւն եւ համերաշխութիւն կը տիրէ քան կ՚ենթադրուի: Պատճառը այն է որ ներկայ կառավարութեան գործունէութիւնը հիմնուած է երէկուան կառավարութեան գործին վրայ. իր էական գիծերուն մէջ՝ արմատական ղեկավարութիւնը շարունակութիւնն է ընկերվարական ղեկավարութեան »:

ԱՊԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՄԻՆՉԵՒ Ո՞ՒՐ ԿՐՆԱՅ ՀԱՍՆԻԼ

Ներքին նախարար Պ. Մաքս Տորմուա իր ճառին մէջ ակնարկելով էթուալի դէպքին,ազդարարեց.

— « Մենք հակառակ ենք բոլոր կամայականութեանց : Մենք խորապէս երախտապարտ ենք այն երկիրներուն որ հիւրընկալեցին մեր քաղաքական փախստականները, մեր պատմութեան մռայլ օրերուն, երբ ազատութիւնը կաշկանդուած էր մեր երկրին մէջ: Բայց ապաստանի իրաւունքը ուրիշ բան է, դաւադրութիւններն ու մահափորձերը ուրիշ բան: Մենք երբեք պիտի չվրիպինք մարդկային եղբայրակցութեան պարտականութեան մէջ զոր հանրապետական կառավարութիւնները միշտ ալ կատարած են պատուով: Բայց, միեւնոյն ատեն պիտի կրնանք խորտակել բոլոր անոնք որ, օգտուելով մեր լայն հիւրընկալութենէն, մեր հողին վրայ, մեզի դէմ իսկ, հանրապետական կարգ ու սարքին դէմ կը կատարեն արարքներ որոնք ենթադրել կու տան թէ Ֆրանսան տակն ու վրայ եղած է ծանր խռովութիւններով »:

Գնդակներ կ՚որոտան Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 19 թուականով .— Պ. Արխիպով, Քարելիոյ Հանրապետութեան նախագահը եւ դատական նախարարը պաշտօնանկ եղան, ամբաստանուած ըլլալով թէ քաջալերած են «քաղքենի ազգայնական շարժում մը» որ ուղղուած էր Խ. Միութեան դէմ եւ նպաստաւոր էր Ֆինլանտայի համար: Մօտերս նոր մաքրագործումներու կը սպասուի :

*** « Խաղաղական Ովկիանոսի Աստղ»ը, որ Ծայր. Արեւելքի պոլշեւիկեան պաշտօնաթերթն է, սեպտեմբեր 10ի թիւով կը ծանուցանէ թէ ահաբեկիչներու եւ թրոցքիական լրտեսներու կազմակերպութեան մը 20 անդամները գնդակահարուեցան Վորոշիլով քաղաքին մէջ: Բոլորն ալ ամբաստանուած էին թէ փորձած են խանգարել Ծայր. Արեւելքի երկաթուղին, ի շահ ճափոնական լրտեսութեան :

*** Կոլուչկինայի (Հիւս. Կովկաս) զինուորական ատեանը սեպտեմբեր 19ին մահուան դատապարտեց կուսակցութեան անդամներէն վեց բարձր պաշտօնատարներ, որոնք ամբաստանուած են թէ հակախորհրդային դաւեր սարքեր էին: Հեռագիրը կ՚ըսէ թէ գիւղացիներն ու բանուորները ծափերով ողջունեցին մահավճիռը ...

>>>> • <<<<

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԹՈՒԱԼԻ ԴԷՊՔԻՆ քննութիւնը կը շարունակուի նոյն խստութեամբ, սակայն առանց շօշափելի արդիւնքի մը յանգելու: Մինչեւ հիմա 2000 հարցաքննութիւններ, 160է աւելի խուզարկութիւններ եւ եօթը ձերբակալութիւններ կատարուած են: Իտալացի անիշխանական Թամպուրինի Փարիզ փոխադրուեցաւ:— Թուլուզի մօտերը ձերբակալուեցաւ իտալացի ահաբեկիչ Ճիւզէփփէ Փասոթթիի սիրուհին: Ահաբեկիչը փախած է: Կ՚ըսուի թէ գտնուած են վերջերս հրկիզուած օդանաւերու հրձիգներուն հետքերը :

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբները փորձեցին գրաւել կառավարական սուզանաւ մը որ կը գտնուէր Պրէսթի նաւահանգիստը: Դաւադիրները կապած էին նաւաստները, բայց պահակ մը լուր տուած ըլլալով փախան: Մէկը սպաննուեցաւ : Փախստականները ձերբակալուեցան Պոտոյի մէջ, երբ կը փորձէին Սպանիա անցնիլ, միասին տանելով սուզանաւին հրամանատարը եւ մեքենավարը: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի Ֆրանսացի սպայ մը :

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԷՆ ՎԱՐ ՆԵՏՈՒԵՑԱՒ Զուիցերիացի մը, Օթթօ Միէր, 23 տարեկան, կիրակի օր ժամը 3ին: Մարմինը ջարդուփշուր եղած էր :

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՀԷԿԹԱՐ ՏԱՐԱԾՈՒԹԵԱՄԲ հողեր փճացած են հարաւային - արեւելեան Ֆրանսայի մէջ, վերջին փոթորիկներուն հետեւանքով: Ոռոգը յորդած է: Ծանր վնասներ պատահած են մասնաւորապէս Կրընոպլի շրջանին մէջ: Փարիզի մէջ ալ անձրեւը եւ ցուրտը կը շարունակուին :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ չորեքշաբթի, 22 սեպտեմբեր, ժամը 9ին, ծանօթ ճաշարանին:

ՕՐԱԿԱՐԳ: Զեկուցում Ակումբի մասին եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 22 Սեպտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181, Cours Lafayette: Զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵՆՑԱՂ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրի 7րդ. թիւը (Օգոստ. Սեպտ.) հետեւեալ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ.—

Խմբագրին ցուցատետրը՝ Խմբագրութեան կողմէ, «Օրագիր»՝ Բիւզանդ Թօփալեան. Չարմէն՝ արձակ քերթուած, ընթերցումներ՝ Շ. Նարդունի, Ա. Արագեան՝ Մտածումի եւ Արուեստի Տաճարը, Ա. Սրապեան՝ Լոյսին Արնոյի վրայ, Գ. Մխիթարեան՝ Յովհ. Զարիֆեան, Մ. Աթմաճեան— լը Շըվալիէ՝ Օր. Բաքալեան, Լ. Գազանճեան՝ Հայաստանի ատաղձէ եկեղեցիները, Գ. Գոյնեան՝ Սանասարեան վարժարանի հիմնարկութիւնը:

Անոնք որ մինչեւ այսօր անվճար ձգած են իրենց բաժնեգինը, կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները տարեշրջանը լրանալէ առաջ:

Դիմել՝ խմբագրութեան Մ. Պարսամեան, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ծանօթ լրագրավաճառ C. Roger-ի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրկինեոնի վրայ)

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի ֆրանսացի լրագրավաճառին մօտ, Avenue Jean Jaurès:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի գեղեցիկ պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց, ճաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն մը:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ 10 Ֆր.:

Միւս երկիրներ 15 Ֆր.:

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli. Athènes (Grèce)

ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street. Bagdad (Iraq):

ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625. Buenos-Aires (Argentine):

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձի հասցէ չենք տուած,

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6), Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton: 88-65:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ): 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըշլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Ջիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Ջիթպաշեանի հետ: Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France:

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել :

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնական, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamp, Marseille
Tél.: National 13-16

Հայերու ժամադրավայրը
ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕՓԱԹԼԸ
Լ. ՍԱՐԵԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ ազանդերներով: Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար:

ՏՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ համար կ՚ուզուի սպասուհի մը, միայն ցերեկները աշխատելու պայմանով: Դիմել Խաչիկեան բնակարանը. 32, Rue des Partants. Paris (20e,). Մեթրօ Martin-Nadaud.

"Paris-Moderne,,
S. A. R. L. Fabrique de Confection Pour Dames
51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)
Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնօջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն): Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար:
Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրաշարժ գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ՚ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.
Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ
122 Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin 52—69
Մէթրօ Բօրթ տը Սէն Քլու եւ Աւընիւ տը Վէրսայլի կողմէն:
Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, արկածի, առնելիքի եւ գործի համար: Գիները չափաւոր:
10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

Ապօն շարունակեց.

Աստուած այդ բաների մէջ չէ խառնւում. Նա մեզ խելք է տուել, որ ընտրենք՝ ինչ որ լաւ է, ինչ որ օգտաւէտ է: Եթէ դու կը գնաս այս բոպէիս քեզ այդ գետը կը դցես, Աստուած երբեք քո ձեռքից չի բռնի, որ արգիլէ, դու ինքդ ես քեզ կորցնում...

Հայրապետը, երէց եղբայրը խորին լռութեամբ լսում էր վիճաբանութիւնները: Նա պատրաստ էր վեր կենալ եւ Ապօի ճակատը համբուրել, բայց չը կամեցաւ վիրաւորել միւս եղբայրներին :

— Տեսնում էք, ասաց նա ծանր կերպով. — մենք եղբայրներ ենք հաւաքուած այստեղ, բայց միմեանց չենք հասկանում եւ միմեանց հետ չենք միաբանում: Բայց որքան դժուար է միաբանել մի ժողովուրդ եւ մի ամբողջ ազգ... Քանի որ մենք այսպէս կը լինենք, մեր վիճակը միշտ այսպէս կը մնայ... Մեր գլխին կը տան, մեր երեսին կը թքեն, մեր կինը, մեր աղջիկը, մեր ապրանքը, մեր հողը մեր ձեռքից կը խլեն... եւ մենք ստիպուած կը լինենք համբերել ամէն տեսակ անպատուութիւնների, ամէն տեսակ չարչարանքների եւ ողորմելի գրաստի նման պէտք է մեր թըշնամու համար աշխատենք, որ նա գոհ եւ բախտաւոր ապրի: Իսկ մենք պիտի փառք տանք Աստծուն որ գոնէ խնայում է մեր կեանքին, գոնէ թոյլ են տալիս մի չնչին զեռունի նման քարշ տալ երկրի վրայ...

Խորին տխրութեամբ վերջացնելով իր խօսքերը. Հայրապետը առաջարկեց, որ Ստեփանիկին հեռացնեն իրանց տնից եւ առժամանակ պահեն Ս. Յովհաննու վանքում, մինչեւ հնար կը գտնեն այնտեղից տանել, ռուսաց սահմանը անցկացել, եւ այնտեղ Ռուսաց հողի վրայ ապատուած կը լինի :

Օհանը եւ Յակօն չը համաձայնուեցան մինչեւ անգամ այդ առաջարկութեանը, ասելով, թէ դա կը լինէր մի ուրիշ տեսակ ընդդիմադրութիւն բէկի կամքին: — Թագցնելով մեր քրոջը, ասացին նրանք, մենք պատճառ կը տանք բէկի բարկութեանը եւ հետեւապէս նրա վրէժխնդրութեանը :

Նրանք առաջարկում էին թողնել Ստեփանիկին տանը գարձեալ կրկնելով մի եւ նոյն խօսքերը, թէ Աստուած ինչ որ կամեցել է, այն կը լինի, թէ Աստուծոյ գրածը մարդ չէ կարող ջնջել եւ այլն ...

Մի քանիսը պահանջում էին յայտնել իրանց հօրը, եւ նա որպէս տան մեծը եւ ընտանիքի գլխաւորը, որպէս կը կամենայ, թող այնպէս կարգադրէ: Այսպէս վիճաբանութիւնը երկարում էր եւ ոչ մի հետեւանքի էին հասնում :

Յանկարծ խորհրդի մէջ խառնուեցաւ բուն, բօթաբեր եւ զզուելի բուն: Ծառերի միջից լսելի եղաւ նրա չարագուշակ ձայնը: Բոլորը սարսափեցան :

— Լսեցէք, մենք ուղիղ էինք ասում, ձայն տուեցին Օհանը եւ Յակօն, — ահա բուն եւս հաստատում է մեր խօսքը, վերջը վատ կը լինի, եթէ Ստեփանիկին հեռացնենք տնից :

Միայն Հայրապետն ու Ապօն մնացին հաստատ իրանց համոզմունքի վրայ: Խորհուրդը վերջացաւ անորոշ կերպով, առանց մի վճռական եզրակացութեան հասնելու :

ԺԳ.

Բայց ի՞նչ հանելուկ էր այդ. Ստեփանիկը առաջ ողայ, իսկ այժմ աղջիկ :

Պարզենք այդ հանելուկը: Բայց նրա բանալին թաղնուած է մի փոքրիկ եւ տխուր պատմութեան մէջ :

Ծերունի Խաչօի տան բակի մի խուլ կողմում, հովանաւորուած չորս կապամախի ծառերով, գտնւում էր մի գերեզման: Ոչ խաչ, ոչ տապանաքար եւ ոչ մի տառ անգամ չը կար նրա վրայ: Դա մի փոքրիկ քառակուսի թումբ էր, ծեփած գաճով, որ փոքր ինչ բարձրացած էր գետնի մակերեւոյթից: Շատ անգամ, գիշերային լռութեան պահուն. կարելի էր տեսնել ծերունուն. տարածուած այդ անշուք հողադամբարանի մօտ, թափում էր իր աչքերից յորդ արտասուքներ: Տանեցիք նոյնպէս մի առանձին տխրութեամբ էին անցկենում այդ գերեզմանի մօտից, որ կարծես թէ ամփոփում էր իր մէջ ամբողջ գերդաստանի ուրախութիւնը: Ո՞վ էր թաղուած այնտեղ :

Ծերունի Խաչօն ունէր մի աղջիկ Սոնա անունով: Նա իր դէմքով շատ նման էր Ստեփանիկին: Երբ Սոնան տասնեւվեց տարեկան դարձաւ, ամէն կողմից խնդրում էին նրա ձեռքը, ոչ միայն նրա համար, որ Սոնան մի հարուստ ընտանիքի զաւակն էր, այլ աւելի այն պատճառով, որ Սոնան շատ սիրուն էր: Հայրը երկար տարուբերւում էր փեսաների ընտրութեան մէջ, չը գիտէր որին տալ: Բայց մի ցաւալի անցք վերջ տուեց Սոնայի բախտաւորութեանը: Մի անգամ գըն աց նա դաշտը բանջար քաղելու, այլ եւս չը վերադարձաւ: Շատ զրոյցներ եղան նրա կորստեան մասին. ոմանք ասում էին, թէ գետումը խեղդուել է. ոմանք ասում էին, թէ գազանները գիշատել են. ոմանք անհաւատութեամբ հաստատում էին, թէ չարքերը գողացել են. եւ ոմանք ասում էին, թէ Քրտերը յափշտակել են: — Ո՞րն էր ուղիղ, դժուար էր որոշել: Շատ որոնեցին, շատ այս կամ այն կողմը ընկան, բայց ոչինչ չօգնեց, եւ կորած աղջկայ մասին ոչինչ տեղեկութիւն ստանալ չը կարողացան, թէեւ նրա հայրը խոստացել էր լաւ վարձատրութիւն, ով որ ճիշդ լուր կը բերէ :

Անցան մի քանի շաբաթներ :

Մի օր յայտնուեցաւ Խաչօի տանը մի Քիւրտ, բերելով իր հետ ջորու վրայ բարձած մի դաղաղ : Նրա մէջ դրած էր Սոնայի մարմինը :

Քրտի պատմութիւնից երեւաց, որ անբախտ աղջկան դաշտից առեւանգել էր մի Քիւրտ ազնուական, որը թէեւ իր տոհմով այնքան երեւելի էր, բայց իր ցեղի մէջ յայտնի էր, որպէս մի նշանաւոր եղեռնագործ:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ ոսկերիչութեան վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ MERCREDI 22 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3531

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԷՐՍԻՄ

Ուրեմն Թուրքերը Տէրսիմի մուխն ալ մարեցին, ինչպէս կը հաստատեն վերջին լուրերը։

Որքան ալ վերապահ ըլլանք Թրքական աղբիւրներու հանդէպ, դժուար է բոլորովին սուտ համարել ապստամբութեան ղեկավարին՝ Սէյիտ Րիզայի անձնատրութիւնը ։

Ամիսներով « այսօր - վաղը կը բռնուի»ներ էր որ կը կարդայինք, Թրքական գեկոյցներուն մէջ։ Իսկ հիմա, Սեպտեմբեր 12 թուականով կը հաղորդեն թէ ապստամբապետը անձնատուր եղած է երկու ընկերներու հետ, «հասկնալով թէ պիտի չկրնայ աւելի երկար մնալ Օվաճըքի անտառներուն եւ լեռներուն մէջ, ուր պահուըտած էր ցարդ »։

Անատոլու գործակալութեան հեռագիրը միեւնոյն ատեն կ՚աւելցնէր թէ Սէյիտ Րիզա պիտի դատուի Խարբերդի մէջ, մասնաւոր ատեանի մը առջեւ։

Երէկ ուրիշ հեռագիր մը կ՚աւետէ՛ր.

—« Կառավարական ուժերը, որոնք չորս ամիսէ ի վեր կը ջանային գործադրել բարենորոգման ծրագիրը, ամբողջովին մաքրագործեցին եւ զինաթափ ըրին յեղուզակներու եւ ըմբոստութեան որջը, Թունճէլին»։

Սպասելով լրացուցիչ եւ աւելի վստահելի տեղեկութեանց, կարելի չէ ժխտել թէ Սէյիտ Րիզայի անձնատրութիւնը իսկապէս ծանր հարուած մըն է Տէրսիմի համար։

Անշուշտ այս ծերունին մինակը չէր, իբրեւ ղեկավարը ապստամբութեան մը որ պայթեցաւ անցեալ մարտին, նոյնինքն Թուրքիոյ վարչապետին խոստովանութեամբ։ Սակայն, ըլլալով շարժման բուն հոգին, եւ 1895էն ի վեր տիրական դեր կատարած ըլլալով, իբրեւ հոգեւոր և աշխարհական առաջնորդ, Սէյիտ Րիզա խոր վհատութիւն, եթէ ոչ յուսահատութիւն պատճառած պիտի ըլլայ իր պարտութեամբ ։

Այսպէս կամ այնպէս, Թրքական մանգաղը հասած է մինչեւ Տէրսիմ, եւ անխնայ պիտի հնձէ, պիտի հարթէ ամէն բան։ Ինչ որ «մաքրագործում» կը կոչեն, ուրիշ իմաստ չունի արդէն։

Երկու տարի առաջ, երբ Էնկիւրի մասնաւոր օրէնք մը մշակեց Տէրսիմի համար, ամբողջ շրջանը յանձնելով հրամանատարի մը, նախարարական լիազօրութեամբ, արդէն որոշ էր թէ ո՛ւր կ՚ուզէ յանգիլ Նոր Թուրքիան։ Պարզապէս ոչնչացում, ինչպէս ամբողջ Թուրքիոյ տարածութեան վրայ՝ ոչ - Թուրք զանգուածներու համար ։

Այս ծրագիրը կարելի չէր գործադրել 1925ին, երբ Շէյխ Սայիտ Կինճէն ճամբայ ելլելով կ՚արշաւէր դէպի Բալու - Խարբերդ, մինչեւ Տիգրանակերտ իջնելու համար։

Կարելի չէր գործադրել 1927 — 1930, երբ քրտական ապստամբութեան կրակը բռնած էր Արարատն ու շրջակաները, եւ կը սպառնար բոցավառել արեւելեան նահանգները։

Ճակատագրական պահուն, օգնութեան հասան Թուրքիոյ անմիջական դրացիները, եւ Էնկիւրի յաջողեցաւ վճռական հարուած մը տալ ապստամբներուն, որոնք չունէին ուրիշ ապաւէն, բացի սեփական ուժէն։

Այս պարտութենէն վերջն ալ, քրտական կրակը չմարեցաւ բոլորովին, եւ մինչեւ այսօր ապստամբական խումբեր կը գործեն արեւելեան նահանգներուն մէջ ։

Եւ սակայն, Էնկիւրի կրցած էր ապահովել կռնակը, եւ ժամանակը յարմար նկատեց, ամբողջ ուժը թափելու համար քրտական ամէնէն անմատչելի միջնաբերդին, Տէրսիմի վրայ։

Մանաւանդ որ, 1925էն ի վեր սարքուած ահռասարսափը,— ջարդերը, տեղահանութիւնները, աւարառութիւններն ու կախաղանները ահաւոր անդունդ մը բացած էին քրտական ճակատին վրայ։ Զարմանալի չէ ըսել թէ Քիւրտերն ալ մեր օրին հասած էին,— բոլորովին լքուած՝ ե՛ւ աստուածներէն ե՛ւ մարդկութենէն ։

Ուրեմն, եկա՛ծ էր ժամանակը, Տէրսիմն ալ «բարեկարգելու»։ Արդիացնելու, եւ, ինչո՞ւ չէ, շրջագայութեան, զբօսանքի կեդրոնի մը վերածելու, հետեւողութեամբ քաղաքակիրթ պետութեանց ...

Տէրսիմցիները գիտէին իրենց գլխուն գալիքը, երբ հրատարակուեցաւ «Թունճէլիի մասնաւոր օրէնքը»։

Իսկապէս ե՞րբ սկսաւ ապստամբութիւնը։ Եւ ի՞նչպէս ։

Պատմութիւնը ամբողջովին չէ լուսաբանուած տակաւին ։ Կան իրողութիւններ որ լոյս աշխարհ չեն տեսած։

Էնկիւրին ինք ալ երկար ատեն լուռ մնաց, օրէնքին հրատարակութենէն վերջը։ Գաղտնիք չէ որ նախ փորձեց շոյել, համոզելով լեռնէն վար իջեցնել Տէրսիմի երեւելիները։ Եւ միամիտներ ալ գտնուեցան, շատ չանցած կախաղանը դիմաւորելու համար ։

Եւ ահա առտու մը, 1937 յունիս 14ին էր որ, Թուրքիոյ վարչապետը կը յայտարարէր Ազգ. Ժողովին առջեւ.

— « Քրտական ապստամբութեան ճիշդ թուականը չեմ յիշեր. բայց մարտի վերջերը կամ ապրիլի սկիզբներն էր որ կացութիւնը մեզ հարկադրեց զինուորական բացառիկ միջոցներու դիմել»։

Այդ օրէն իվեր, օրհասական կռիւ մըն էր որ կը մղէին լեռնականները, դարաւոր ատելութեամբ եւ արդիական զինարուեստով սպառազինուած պետութեան մը դէմ։ Շարժման մէջ դրուած էին ոչ միայն թնդանօթները, այլ եւ օդանաւեր, որոնց թիւը 25 — 30 կը հաշուէին։ Ձեռք առնուած էր նաեւ միւս մահացու զէնքը,— պաշարել եւ անօթի ձգել Տէրսիմը ։

Կը նշանակէ թէ Տէրսիմը դիմադրեց աւելի քան վեց ամիս, եւ եթէ ճիշդ է որ քար քարի վրայ չէ մնացած, Թուրքը չէր որ յաղթեց, այլ գիտութիւնը ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԱԿՌԱՑ ԿԸ ՑՈՒՑՆԷ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ՑՈՒՑԱԴՐԵԼՈՎ ԻՐ ՎԻԹԽԱՐԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» • ««««

Ամէն ծախք պիտի ընենէ պաշտպանելու համար իր կայսրութիւնը...

Շաբաթ օր, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին առջեւ շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Պ. Իվոն Տէլպոս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտները միջազգային կացութեան եւ ընդհանուր գործակցութեան մասին ։

Երկուշաբթի օր, նոյն ժողովին առջեւ նոյնքան ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը։ Երկու պաշտօնակիցներն ալ չծածկեցին միջազգային կացութեան ծանրութիւնը. բայց Պ. Իտըն աւելի յառաջ գնաց, այս առթիւ ցուցադրելով իր երկրին հսկայական սպառազինութիւնները ։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը նախ պարզեց միջազգային կացութիւնը .

— « Ժողով կը գումարենք այնպիսի պահու մը ուր միջազգային կեանքը ցնցուած է խորունկ մտահոգութեամբ մը։ Թէեւ աշխարհի ժողովուրդները խաղաղութիւն կ՚ուզեն, բայց կը թուի թէ այսօր աւելի քան երբեք հեռու են այդ իտէալին հասնելէ։ Աշխարհի առնուազն երկու մասերուն մէջ, Եւրոպայի ծայրագոյն հարաւ - արեւմտեան կողմը եւ Ծայր. Արեւելքի մէջ կատաղի պատերազմ մը տեղի կ՚ունենայ։ Պայքարին վաղեմի կատաղութեան վրայ կ՚աւելնայ արդիական սպառազինութեանց մահացու զօրութիւնը։ Այս դէպքերուն անդրադարձումները զգալի են ամէն տեղ, եւ նոյնիսկ անոնք որոնց հայրենակիցները ոչ ուղղակի ոչ ալ անուղղակի կապ ունին այս ընդհարումներուն մէջ, նոյնիսկ խաղաղութեան ամէնէն ջերմեռանդ կուսակիցները այսօր հարկադրուած են իրենց ազգային հարստութեան կարեւոր մէկ մասը յատկացնել սպառազինութեանց» ։

Եւ անմիջապէս նկարագրեց Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութիւնները, իբրեւ օրինակ .

— « Ներկայիս մեր շինել տուած առաջնակարգ մարտանաւերու համագումար տարողութիւնը կ՚անցնի 450,000 թոնը։ Այս տարողութեան մէջ չեմ հաշուեր այն մարտանաւերը որոնք շինուեցան այս տարի, ոչ ալ 53,000 թոնի նոր չորս մը, զոր խորհրդարանը վաւերացուց եւ որուն շինութեան պիտի ձեռնարկուի արագօրէն ։ Այս երեք նաւային ծրագիրներու գործադրութիւնը կը ներկայացնէ 130 միլիոն ոսկիի ծախք մը (19 միլիառ Փրանք)։ Մեր նաւատորմին նաւազներու թիւը աճած է մինչեւ հիմա չտեսնուած թափով մը։ Մեր պատմութեան մէջ հազուադէպ է այսպիսի ճիգ մը։ Օդանաւային ուժերու ծաւալման եւ վերակազմութեան ծրագիր մըն ալ կը գործադրուի, ինչ որ մեծապէս պիտի բարձրացնէ մեր յարձակողական եւ պաշտպանողական ուժը։ Մեր ցամաքային ուժերու կազմակերպումն ալ կը զարգանայ հետզհետէ աւելի արընթաց։ Յիշելով այս թուանշանները, կ՚ուզեմ ապացուցանել թէ ինչ անդրադարձումներ կրնայ ունենալ միջազգային յարաբերութիւններու ծանրացումը։ Մենք ամէն վայրկեան պատրաստ ենք միանալու միջազգային ձեռնարկի մը, կրճատելու կամ սահմանափակելու համար սպառազինութիւնները, բայց, ցորչափ այդպիսի համաձայնութիւն մը չէ գոյացած, մենք հաստատապէս վճռած ենք արտօնել անհրաժեշտ ծախքերու յանձնառութիւնը, պաշտպանելու համար մեր երկիրը, մեր գաղթապետութիւնները, ինչպէս եւ ապահովելու համար մեր միջազգային յանձնառութեանց գործադրութիւնը »։

Իր երկար ճառին մէջ, Պ. Իտըն ազդարարութիւններ ուղղեց նաեւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, փափկութեամբ թելադրելով որ մէկդի դնեն իրենց ինքնաբաւութեան ծրագիրները եւ գործակցութեան ճամբան բռնեն, ապահովելու համար տնտեսական եւ քաղաքական խաղաղութիւնը։ Հասկցուց թէ Իտալիա ինքն է մեղաւորը, եթէ դուրս մնաց Նիօնի համաձայնութենէն, քանի որ մերժեց ժողովին հրաւէրը ։ Յետոյ մեղադրեց Իտալիոյ միջամտութիւնը՝ Սպանիոյ գործերուն մէջ։ «Եթէ լքուի ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը, Եւրոպան պիտի խրի աւելի խորունկ եւ աւելի վտանգաւոր ջուրերու մէջ»։ Ակնարկելով Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն, Պ. Իտըն առանց այլեւայլի մերժեց զանոնք եւ հերքեց այն առարկութիւնը թէ Գերմանիա պէտք է ետ ստանայ իր նախկին գաղթավայրերը, հում նիւթ ճարելու համար։ «Բոլոր գաղթավայրերը միասին առնելով, աշխարհի նախանիւթերուն հազիւ 3 առ հարիւրը կ՚արտադրեն»։ Այս դիտողութիւններէն վերջը, Անգլիոյ արտաքին նախարարը տրամադրութիւն յայտնեց բանակցելու Գերմանիոյ հետ, գաղթային հարցի մասին ։

Թուրքիա դուրս մնաց Ա. Դ. Խորհուրդէն

Թուրքիա իր թեկնածութիւնը դրած էր, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ կէս - մնայուն աթոռ մը ստանալու համար, բայց պարտուեցաւ, Հանրապետական Սպանիոյ հետ, որ նոյնպէս թեկնածու էր ։

Երկուշաբթի առտու, 50 ազգեր մասնակցեցան քուէարկութեան։ Մէկդի դնելով սպիտակ քուէները, երկու երրորդի մեծամասնութիւնը կ՚ըլլար՝ Սպանիոյ համար՝ 32, Թուրքիոյ համար՝ 34 ձայն։ Արդ, Սպանիա շահեցաւ 23, Թուրքիա՝ 25 ձայն։ Ուրեմն երկուքն ալ պարտուած ըլլալով, ընտրուեցան Իրան եւ Փէրու։ Հակառակ այս արդիւնքին, Թուրքիոյ համար բարոյական յաջողութիւն մը կը համարուի Իրանի ընտրութիւնը, քանի որ ինք առաջարկած էր, եւ ուրեմն սախական զինակցութիւնը ներկայացուցիչ մը կ՚ունենայ։

Միջերկրականի հսկողութիւնը սկսաւ

Երկուշաբթի օր պաշտօնապէս սկսաւ Միջերկրականի հսկողութիւնը, առաջնորդութեամբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որոնք հաւաքաբար տրամադրած են 150 մարտանաւ եւ 100 օդանաւ։ Ֆրանսայի համար գործողութեանց խարիսխ պիտի ծառայէ Օրանի նաւահանգիստը, իսկ Անգլիոյ համար՝ Ճիպրալթարը։ Իսկ յենարաններ պիտի ըլլան, Ֆրանսայի համար՝ Թուլոնը, Անգլիոյ համար՝ Մալթան։ Միւս կողմէ, երկու պետութիւնները փոխադարձաբար պիտի օգտուին իրենց նաւահանգիստներէն եւ կայաններէն ։

*** Անգլիոյ վարչապետը արձակուրդէն վերադարձած ըլլալով, կէս ժա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞ՐՆ Է ԻՐԱՒ, Ո՞ՐԸ ՍՈՒՏ

Կը յիշէք անշուշտ,— Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը վերջերս բուռըն պայքար մը բացաւ Հօկին դէմ, զայն ամբաստանելով իբրեւ քաղաքական - բոլշեւիկեան կազմակերպութիւն, որ ներմակ դիմակ դրած է։

Այս առթիւ հրատարակուած խմբագրականները անբաւական գտնելով, Պ. Արշակ Չօպանեան ալ իր կարգին գրեց «Հօկին պատմութիւնը »,— մօտաւորապէս նոյն եզրակացութեամբ։

Պ. Չօպանեան շատ կարեւոր յայտնութիւն մը կ՚ընէր իր այդ յօդուածաշարքին մէջ ։

— « 6 — 7 տարի առաջ, Ռ. Ա. կուսակցութիւնը իր պատգամաւորական ընդհ. ժողովին մէջ որոշեց որ իր ո եւ է մէկ անդամը այլեւս Հօկի մասնաճիւղերուն վարչութեան մէջ չմնայ կամ չմտնէ։ Այդ որոշումը տանիքներուն վրայ չպոռացինք, սխալ եւ չափազանցուած մեկնութեանց տեղի չտալու համար, բայց գաղտնիք ալ մնալու սահմանուած չէր»։ (Ապագայ 21 օգոստոս)։

Հաստատելու համար թէ պատահաբար գրչի տակ ինկած՝ վրիպած խօսք մը չէ որ կը գլորէ, յաջորդ շաբթու Անահիտի խմբագիրը կը բացատրէր իր նոյն շարքին մէջ (28 օգոստոս).

— « Միւս կողմէ, դաշնակցական օրկաններէ ոմանց յայտնած կարծիքը թէ Ռ. Ազատ. ղեկավարութիւնը դեռ նոր կը սկսի Հօկի երկդիմի հանգամանքը նշմարել ու քաշուիլ, թէ ուրեմն հոգեփոխութեան, վերագնահատումի երեւոյթ մըն է տեղի ունեցածը, անճիշդ է։ Այդ վերագնահատումը, ինչպէս ցոյց տուի նախորդ յօդուածովս, կատարուած էր արդէն տարիներ առաջ, եւ ան այսօր պարզապէս հրապարակային արտայայտութիւն մըն է որ կ՚ունենայ այս շրջանակին մէջ, որովհետեւ Հօկը, Ֆրանսայի Հօկը, չափն ու սահմանը անցուց՝ վերջերս մանաւանդ՝ իր քաղաքական, կուսակցական ամենաթթու օրկան մը ըլլալն ապացուցանել ուզելուն մէջ»։

Եւ ահա ձայն մը Եգիպտոսի ռամկավար բեմէն, միեւնոյն հարցին առթիւ .

— « Փակագծի մէջ ըսենք թէ Պ. Չօպանեան վրիպանքի մէջ է, երբ կը յիշէ ընդհ. պատգ. ժողովի որոշում մը որ գոյութիւն չունի եւ չէր կրնար ունենալ»։ (Արեւ, 8 սեպտ.)։

Հիմա եկուր էշը ջուրէն հանէ,— պիտի ըսէր հայ գիւղացին ։

Երկու պատմութիւններէն ո՞րը սուտ է, ո՞րը իրաւ։

Եթէ Չօպանեան «վրիպանքի մէջ է», -- Փարիզի պաշտօնաթերթը ի՞նչպէս չանդրադարձաւ ու չհերքեց ։

Իսկ եթէ Եգիպտոսի օրկանը սուտ կը խօսի, ռամկավարներու վարիչ մարմինը ի՞նչպէս կը հանդուրժէ ։

Պատմութիւնը կ՚ըսէ թէ ռամկավարները յաճախ սուտ խենդ կը ձեւանան, պարզապէս Դաշնակցութեան հանոյք չպատճառելու համար։ Ի հենուկս ։

Թող այս անգամ իրենք իրենց հաճոյք պատճառեն, ապացուցանելով թէ Չօպանեան ալ իրաւունք ունի, Արեւն ալ, ինչպէս պիտի ըսէր Նասրէտտին հոճան։

ՎԱՀԷ

Սահակ Տէր Գաբրիէլեան անհետացած

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կ՚իմանանք թէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, Հայաստանի նախորդ վարչապետը, որ վերջերս Երեւան կանչուած էր, ոտքերու կաթուած ունեցեր է։

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Սիպերիա աքսորուած է ընկեր Դրօի կինը։

Շրջաբերական մը զինուորագրութեան մասին

« Յառաջ »ի սեպտեմբեր 10 թիւին մէջ հրատարակուած թղթակցութեամբ մը, Լիոնի մեր թղթակիցը կարգ մը անակնկալ տեղեկութիւններ կուտար զինուորագրութեան մասին եւ լուսաբանութիւն կը խնդրէր ։

Թիւրիմացութեան վերագրելով այդ բոլորը, կը սպասէինք լրացուցիչ տեղեկութեանց։ Եւ ահա լոյսը կը ծագի Վալանսէն ։

Հայրենակից մը, Յակոբ Անտոնեան, կարդացած ըլլալով Լիոնի թղթակցութիւնը, անոր մէջ կը տեսնէ «ծանր սխալներ որ կրնան ցաւալի հետեւանքներ ունենալ»։ Եւ մեզի կը հաղորդէ վաւերական տեղեկութիւններ (Ֆրանսերէն), իբրեւ աղբիւր ունենալով զինուորագրութեան բոլոր գրասենեակներուն ղրկուած շրջաբերական մը ։

Ի՞նչ կ՚ըսէ շրջաբերականը,— ճիշդ այն ինչ որ հրատարակուեցաւ մինչեւ հիմա, բազմաթիւ առիթներով եւ կարելի ստուգումներով։

1.— Համաձայն ազգ. պաշտպանութեան նախարարին 1937 փետրուար 24 թուակիր (թիւ 2435) շրջաբերականին, պէտք է ցուցակագրուին այն բոլոր երիտասարդները որոնք որ եւ է ազգութեան չեն պատկանիր եւ Ֆրանսա կը բնակին, եթէ իրենց տարիքովը կը պատկանին 1924ի դասին կամ յետագայ դասի մը ։

2.— Զինուորական ծառայութենէ ազատ են 1924 — 1935 A դասերու զանց առնուած երիտասարդները, որոնք ցուցակագրուած են 1935 B դասին հետ կամ պիտի ըլլան յետագային։ Բայց, այս շարքէն անոնք որ կը փափաքին ֆրանսական հպատակութիւն ստանալ եւ ձեւակերպութիւնները փութացնելու համար կ՚ուզեն զինուորական ծառայութիւն կատարել, կրնան դրօշի տակ առնուիլ, այդ ծառայութիւնը կատարելու համար այնքան ժամանակ որքան իրենց տարեկից Ֆրանսացիները ։

3.— Զինուոր ծառայութեան ենթակայ են, իրենց տարեկիցներու հետ հաւասար տեւողութեամբ, 1935 B կամ յետագայ դասերու երիտասարդները, որոնք ցուցակագրուած են իրենց տարեկից դասին հետ կամ պիտի ըլլան յետագային, իբրեւ զանց առնուած։ Իսկ այն երիտասարդները որ իրենց տարիքով կը պատկանին 1936 սեպտեմբերին եւ հոկտեմբերին դրօշի տակ առնուած դասին եւ այդ շրջանին չեն կանչուած, պիտի ծառայեն միայն մէկ տարի ։

Ուրեմն, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ զինուոր ծառայութենէ ազատ են 23 — 33 տարեկանները, որոնք միայն պատերազմի ատեն կրնան կանչուիլ, իբրեւ պահեստիներ ։

—— • ——

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ սուզանաւ մը գրաւելու փորձը, որ կատարուած էր Պրէսթի նաւահանգիստին մէջ, լրջօրէն կը զբաղեցնէ ֆրանսական կառավարութիւնը։ Իրունի զինուորական հրամանատարը, Թրոնքոզօ, ֆրանսական սահմանը անցնելով յայտարարեց թէ կը ստանձնէ ձեռնարկին ամբողջ պատասխանատուութիւնը։ Ասոր վրայ ֆրանսական իշխանութիւնները հսկողութեան տակ առին հրամանատարը, իսկ ինքնաշարժին կառավարը ձերբակալեցին։

Ձերբակալուեցաւ նաեւ կասկածելի Իտալացին, Փազոթթի ։

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ԴԱՏԸ

»»»» • ««««

Տարագրութեան մէջ մենք կատարելի՞ք քաղաքական դեր ունի՞նք թէ չունինք։

Այս հարցումին պատասխանը կախուած է այն արժէքէն, զոր մենք կուտանք գաղթահայութեան։

Հայրենիքի ստորոգելիներն են ե՛ւ հողը, ե՛ւ ժողովուրդը։

Ինչպէս որ անհող հայրենիքներ չկան, ճիշդ նոյն ձեւով չկան նաեւ անազգ հայրենիքներ։ Կենդանի հայրենիք ունենալու համար անհրաժեշտ են այս ստորոգելիներէն թէ՛ մէկը եւ թէ միւսը։

Նաեւ այս տեսակէտով եղանք աղէտուած ժողովուրդներէն մէկը։ Կլոր թիւով կազմելով շուրջ երեք միլիոնոց ազգ մը, մենք այդ քանակին հազիւ մէկ-երրորդը ունինք բուն հայրենիքի մէջ, ու հազիւ կէսը՝ ընդհանրապէս հայկական հողերու վրայ («վիճելի» հողամասերն ալ Հայաստանի մէջ հաշուելով)։

Մեր դատումներու մէջ ելակէտ առնելով իրական Հայաստանը իր մէկ միլիոն հայութեամբ, մենք կը տեսնենք, որ մեր ժողովուրդի շուրջ երկու-երրորդը դուրս կը մնայ այսօրուան հայրենիքի սահմաններէն։

Բարեբախտաբար պատկերը նոյնը չէ, ինչ որ հրեայ ժողովուրդինը, որմէ բեկոր մը միայն՝ շուրջ 400.000 ժողովուրդ՝ տեղաւորուած է հայրենի հողերու վրայ, մինչ աւելի քան 15 միլիոն հրէութիւն ցրուած է աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ։ Համաչափութիւնը երկրաբնակ եւ տարագիր հայութեան միջեւ այսքան ողբերգական չըլլալով հանդերձ, տարագիր ազգ մըն ենք։ Այս պարագան որակական յատուկ կշիռ կուտայ Սփիւռքի քանակին, անոր ուսերուն բարդելով ազգային պայքարի ծանրագոյն բեռը, անոր քաղաքական դատը։ Երկու միլիոնոց տարագիր հայութիւնը ոչ թէ կարօտ հայրենիք մը ունի՝ որուն նիւթապէս պէտք է որ օժանդակէ, այլ իրմէ խլուած հայրենիք մը ունի՝ զոր պէտք է որ ետ դրաւէ։

Անդրկովկասի հայկական «վիճելի» հողերու վրայ տեղաւորուած հայութիւնը անկարող է անտարբեր գտնուիլ այդ հողերու քաղաքական ճակատագրի նկատմամբ, անոնց բախտի տնօրինութիւնը վերապահելով բացառաբար երկրի մէջ ապրող հայութեան։

Թրքապատկան Հայաստանէն վտարուած շուրջ մէկ միլիոնոց հայութիւնը անկարող է ձեռնթափ ըլլալ իր քաղաքական դատէն, այս վերջինին հետապնդումը վերապահելով բացառաբար երկրաբնակ հայութեան։

Իր ամբողջութեանը մէջ հայ ժողովուրդը անկարող է իր մէկ, ամբողջական եւ միացեալ դատի հետապնդումը մասնատել, լոկ այն պատճառաբանութեամբ, որ տարտղնուած եւ մասնատուած է ինքը հայ ժողովուրդը։

Հայկական Սփիւռքի քանակական պարզ կշիռն իսկ, անկախ մնացեալ բոլոր պատճառաբանութիւններէն, կուգայ որոշապէս ըսելու, որ տարագիր հայութիւնը ամէնէն առաջ քաղաքական ազդակ մըն է մեր դատի պաշտպանութեանը մէջ, ինչպէս որ քաղաքական ազդակ մըն է հրէական դատի պաշտպանութեանը մէջ Պաղեստինի սահմաններէն դուրս գըտնուող հրէութիւնը։

Բառը (քաղաքական ազդակ) յաճախ շուարումի կը մատնէ Հայը, անոր այն գաղափարը ներշնչելով, թէ դատ մը քաղաքականապէս կարելի է պաշտպանել միայն ռազմաճակատ մեկնելով եւ միայն հրազէն պարպելով։

Այս մոլորանքը կը շարունակէ իշխել մեր միտքերու վրայ մանաւանդ անոր համար, որ Հայը հինէն ի վեր վարժուեցաւ Դատ պաշտպանել երակ բանալով եւ անհամար զոհեր տալով։

Հրազէնը — ազգային դատերու պաշտպանութեան միակ զէնքը չէ։ Բարդ են ազգային դատերը եւ բազմազան՝ անոնց պաշտպանութեան զէնքերը։ Գաղթահայութիւնը անթիւ հնարաւորութիւններ ունի հզօրապէս իր հայրենիքի դատը պաշտպանելու, առանց հրազէնի դիմելու եւ առանց վաղն իսկ ռազմաճակատ իջնելու։ Ան հնարաւորութիւններ ունի իր դատը նաեւ զէնքո՛վ պաշտպանելու, երբ ժամը հնչէ եւ երբ հայրենիքը օգնութեան իր ճիչը արձակէ։ Խականը այն է, որ մենք սկզբունքո՛վ ճշդենք մեր վիճակուած դերը, գաղթահայութեան մէջ ոչ թէ գթասէր հայութիւն տեսնելով՝ որ բարեգործութեամբ հայրենիքը կը պաշտպանէ, այլ անոր մէջ մարտնչող ժողովուրդ տեսնելով՝ որ քաղաքական դատ կը վարէ »։

(Խմբագրական «Յուսաբեր»ի)

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐԸ ՏԷՐՍԻՄԻ ՄԷՋ

— . —

ԽՄԲ.— Լաթիֆ Էրէնէլ, որ Արեւելեան նահանգներու մասին յօդուածաշարք մը կը հրատարակէ թուրքերէն Թանի մէջ, վերեւի խորագրով կը գրէ.—

« Նախկին Տէրսիմը աւելի լաւ ճանչնալու համար, կը բաւէ Տէրսիմցիներուն սովորութեանց եւ բարքերուն նայիլ։ Նախկին Տէրսիմցին կեանքի այնքան պարզ ու նախնական չափ մըն է գտած որ, երբ իր տունը կը մըտնէք կամ իր հարսանիքներուն ներկայ կ'ըլլաք՝ կը շուարիք ու կը զարմանաք։ Աղջիկը, որ ընտանիքի մէջ որեւէ նշանակութիւն չունի եւ հօրը՝ կեանքի մութ ճամբուն վրայ՝ 20 մէճիտիէ կը շահեցնէ, անմիջապէս կ'ամուսնանայ այն երիտասարդին հետ որ այդ գումարը կը վճարէ։ Նախկին Տէրսիմի մէջ 20—30 մէճիտիէի փոխարէն ամուսնանալ կարելի է, բայց ինքն իր գլխուն գործ չի կրնար տեսնել։ Երիտասարդ մը որ ամուսնանալ կ'ուզէ, շատ մը ծախքերու կ'ենթարկուի։ Աղջկան ընտանիքը որքան լաւ եւ որքան հարուստ ըլլայ, աղջիկը այնքան սուղ կը տրուի։ Ու տղէն ուզուելիք դրամին գումարը կ'աւելնայ։ Աղջկան հօրը դրամէն զատ պէտք է տրուի նաեւ ձի, էշ, ջորի, զէնք, հրացան եւ այլն։ Տէրսիմցին այս բոլորը կը կոչէ «քալընկ»։ Հարուստի, աղայի եւ սէյիտի աղջիկը՝ հարուստի, աղայի ու սէյիտի տղու հետ կ'ամուսնանայ, բայց կեանքի այդ ուղեկցութեան մէջ ամէնէն աւելի շահողը ոչ աղջիկն է ոչ ալ փեսան, այլ՝ տղուն հայրը։

Նախ՝ տղուն կողմը իր մարդիկը կը ղրկէ աղջկան հօրը։ Աղջիկը կ'ուզէ։ Եթէ աղջիկը տալ հաւանին, մանչուն տունէն յարմար նուէր մը կը ղրկուի։ Առիկա խօսք-կապն է։ Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ նուէրը։ Տեսակ տեսակ եւ լաւ ընտանիքին դիրքին... ի հարկին՝ կրնայ եւ ոսկի ըլլալ։

Խօսք-կապէն վերջ կարգը կուգայ նշանտուքի հանդիսութեան։ Տղուն կողմի կիները աղջկան տունը կ'երթան։ Կ'անցընեն նշանի արծաթ մատանին։ 2 — 3 ամսուան ընթացքին ամուսնութեան կը պատրաստուին։ Հարսանիքէն մէկ շաբաթ առաջ աղջկան տունը իւղ, ալիւր, մեղր, ոչխար, ձաւար, շաքար կը ղրկուի։ Ասիկա կ'ըլլայ դիմաւորելու համար հարսանիքին ծախքը։ Պսակը հարսանիքէն առաջ կ'ըլլայ։ Պսակի ատեն, երկու կողմին փոխանորդները երկար բարակ սակարկոթիւն կ'ընեն եւ ի վերջոյ որոշ գումարի մը վրայ կը համաձայնին։ Այն օրը, այդ գործերը վերջացնելէ ետք, ամէնէն կարեւոր գործը կ'ըլլայ որոշել թէ ովքեր պիտի կանչուին հարսանիքին։ Մատի հաշիւ այս ցանկը կը պատրաստեն երկու կողմի մարդիկը միասնաբար։ Հրաւիրեալներուն գլուխը անպայման սէյիտներ, աղաներ կը գտնուին։ Իրենց մօրուքը ցոյց տալու համար ժողովուրդէն հաւիրաւոր ոսկիներ փրցընող Սէյիտ Րիզայի նման զօրպաներուն ներկայութիւնը թէ տանը բախտ կը բերէ եւ թէ ամուսնացողները երջանկութեան կը մօտեցնէ։ Հաւաքոյթին ոգեւորութիւն կուտայ, հրաւիրեալները ուրախ կը դարձնէ։

Իբրեւ առաջին գործ՝ հինգ սանդիմեթր երկարութեամբ մեղրամոմեր կը պատրաստուին։ Ասոնք կը ղրկուին հրաւիրեալներուն։ Մոմերը պարզապէս հրաւիրագիրներ են։ Մոմերը բաշխելիք օրն ալ որոշ կ'ըլլայ։ Իբրեւ հարսանիքի օր՝ յաճախ երեքշաբթին կ'ընտրուի։ Մոմերը մէկ օր առաջ՝ երկուշաբթի առաւօտէ մինչեւ իրիկուն հրաւիրուելիք կիներուն ու մարդոց տուները կը ղրկուին։ Մոմերը երկու-երեք օր առաջ ղրկել անհրաժեշտ է։ Երեքշաբթի, հրաւիրեալները հարսնիք կուգան։ Տաւուլ-զուռնայով կը դիմաւորուին։ Անոնց՝ թէյ, սուրճ, ծխախոտ կը հրամցուի։ Այդ օրը մինչեւ իրիկուն խօսակցութեամբ, նախկինները յիշելով կ'անցնի։ Հիւրերը գիշերը կ'անցընեն դրացիներու սենեակներուն մէջ, որոնք նախապէս պատրաստուած կ'ըլլան։ Չորեքշաբթի առաւօտ, անոնք բոլորը, նուագի առաջնորդութեամբ, կ'երթան աղջկան տունը։ Հոդ իրար կը դիմաւորեն բոլորը, — մեծ ու պզտիկ, ծանօթ ու ազգական։ Կերակուրները մեծ ախորժակով կ'ուտուին։ Մոմ ստացողները, իրենց կարողութեանց համաձայն, հարսնետան նըւէրներ կը բերեն։ Այդ նուէրները հարսնիքին ատուն մէկիկ մէկիկ կը համրուին աղջկան տունը հաւաքուող երկու կողմերու մեծերուն ներկայութեան։ Մեծերը, ճիշդ աճուրդի նըման, նուէրները մէկ մէկ աչքէ կ'անցընեն ու արժէքներ կը ճշդեն։ Ասոնք կը գրուին թուղթի մը վրայ։ Ժողովին առջեւ անգամ մը կը կարդացուին։ Յետոյ, աղջիկը, զոր պատրաստած կ'ըլլան, ձիուն վրայ կը դընեն, իրենք ալ ձիերը կը նստին եւ կ'ուղղուին մանչուն տունը։

Նոր հարս մը չի կրնար խօսիլ կեսրարին ու կեսրոջը հետ։ Նոյնիսկ հարսանիքէն սկսած մինչեւ 15 տարի չի կրնար անոնց հետ մէկ հատիկ բառ փոխանակել։ Այն հարսը որ իր ամուսնոյն հետ կը խօսի անոր հօրը կամ մօրը ներկայութեան, մեծ անարգանք ըրած կ'ըլլայ։

Տէրսիմի մէջ ամուսնութիւնը առհասարակ այսպէս տեղի կ'ունենայ։ Բայց, շրջանին կարգ մը վայրերուն մէջ մանրամասնութեանց տարբերութիւններ կան։

Երբ Տէրսիմի մէջ կը շրջէի, հանդիպեցայ նաեւ Մուհինտի գաւառակը։ Գիւղերուն մէջ ամուսնութեանց եղանակը գրեթէ նոյնն է։ Բայց, բաղդատմամբ Օվաճըքի, Խոզաթի եւ Նազիմիէի գիւղերու մանրամասնութեանց եղանակներուն՝ տարբերութիւններ կան։ Մուհինտիի մէջ, այն ընտանիքը որ կ'որոշէ ամուսնացնել իր տղան, իր շուրջի ընտանիքները քննութենէ մը կ'անցընէ։ Իր տղուն արժանի աղջիկ մը կը փնտռէ։ Հեռուէն հաւնուած աղջկան տիրոջ քանի մը դրացիներ դիմում կ'ընեն։ Աղջկան կողմը տղու մասին չի խորհիր։

Աղջկան ապագային յատուկ դժուարութիւններ նկատի չեն առնուիր։ Կը բաւէ որ այդ վաճառումին մէջ տղուն կողմէ քիչ մը աւելի ոսկի տրուի աղջկան հօրը։ Աղջիկը որ եւ է հարցում չի կրնար ընել այն տղու մասին որուն հետ պիտի ամուսնանայ։ Մերժող աղջիկը տունէն չի վռնտուիր, բայց բիրի տակ ոսկորները կոտրելու ատենէն ծեծ կ'ուտէ եւ խելքը գլուխը կուգայ։ Երբ տղուն կողմէ դիմում ըլլայ, բանակցութիւնները կը սկսին «ծանրութիւն» անունին տակ տրուելիք գումարի մասին։

Նշանի նուէրը հինգ-մէկնոց մը կ'ըլլայ ընդհանրապէս։ Զայն աղջըկան տունը ղրկելէ վերջ, տղան «պաշլըք»ի պատրաստութեան, իսկ աղջըկան կողմն ալ օժիտի պատրաստութեան կը սկսին։ Այս պատրաստութիւնները մէկ երկու տարի կը տեւեն։ Այդ միջոցին «պաշլըք» կը վճարուի։ Երբ նշանտուքի շրջանը կը լրանայ, տղուն կողմը աղջկան տունը կը ղըրկէ, հարսնիքին համար, 3 — 5 ոչխար, 20 — 25 օխա իւղ եւ պարկ մը ալիւր։ Ճաշի այս մասնակցութեան «տէրմալ» կ'ըսեն։ Աղջկան կողմի կիները կ'անցնին օճախին գլուխը եւ կերակուրները կը պատրաստեն։ Կերակուրներուն գլխաւորն է սոխն ու սիսեռը քիչ ալուրը։ Խմորեղէնն ալ չեն մոռնար։ Այս շրջանին մէջ է որ մոմերը բաժնուած օրուան գիշերը տըղուն կողմը իր դրացիներուն խնջոյք մը կուտայ։ Յաջորդ օրը հրաւիրեալները կը հաւաքուին ու թափօրով կ'երթան հարսներուն։ Երբ հոն հասնին, իրենց ձիերը կամ գաւազանները կը հաւաքուին ու կը պահպանուին։ Հոն մէկ մէկ սուրճ կը խմեն հրաւիրեալները։ Յետոյ, ամէն մարդ կ'երթայ այն դրացի տունը ուր ղրկուած է իր ձին կամ ցուպը։ Որովհետեւ իր օթեւանը հոն է։ Մինչեւ որ, բաժնըւին, յայտնի չըլլար թէ ուր պիտի իջեւանի։ Բայց, հաւաքոյթէն վերջ օթեւաններու տէրերը կուգան եւ կը հրաւիրեն անոնք որոնց ձիերը կամ ցուպերը իրենց տուներն են ղրկուած։

Գիշերը ամէն մարդ կ'անցընէ իր օթեւանը՝ լուռ ու հանդարտ։ Յաջորդ առաւօտ, նուագով ու երգերով կ'երթան աղջկան տունը։ Հոն ալ, աղջըկան տան դրացիները կը հաւաքեն հիւրերուն ձիերն ու ցուպերը։ Ու ամէն մարդ իր օթեւանին մէջ կ'ուտէ կը խմէ։ Գիշերը, տաւուլ-զուռնան կը սկսին։ Կը պատրին օթեւանները եւ նուէրներ կը հաւաքեն։ Եթէ աղջիկն ու մանչը միեւնոյն գիւղէն ըլլան իսկ, հարսնեւորները անպատճառ գիշեր մը կը մնան աղջկան կողմը։ Մանչուն կողմը շատ լուռ կ'ըլլայ։ Երեք-չորս կիներ հարսը կը հագուեցնեն։ Յետոյ « հալայ »ի եղանակը կը սկսի։ Այրերը խնդ կ'ըլլան « հալայ» բռնելու համար։ Անկէ յետոյ «քոլանդ«ները կը սկսին։ 7 — 12 տարեկան մանչեր ու աղջիկներ, ինչպէս նաեւ 12 — 18 տարեկան երիտասարդներ եւ աղջիկներ պար կը դառնան։ 18էն վեր կիներ ու այրեր ալ ուրիշ խումբեր կը կազմեն։ Ամէն մարդ իր տարիքին համաձայն, մէկը կը գտնէ։ Զոյգերը թեւ թեւի կը մտնեն։ Շրջանակի մը վրայ օղակ կը կազմեն ու կը սկսին պարել։ Նախ այրերը միաբերան կ'երգեն։ Յետոյ՝ աղջիկներուն շէնշող ու կուռ ձայները կը լսուին։ Թէ կ'երգեն, թէ կը ցատկռտեն։ Տաք, ցուրտ, լոյս թէ մութ՝ տարբերութիւն չըներ, մինչեւ առաւօտ կը պարեն բաց երկնքի տակ։ Խաղի ատեն զարպասներ ալ կ'ըլլան ... Աղուոր սատամէ մը վերջ՝ գեղեցիկ ձեւով մը կը դարնեն գետնին ...

ԵՐԿՈՒՈՐԵԱԿ ՕՐԻՈՐԴԸ

Ցունիսին Հանժիսի տօնավաճառին զարմանալի հօրթ-երկուորեակ մը կար, իր ճերմակ մորթին համար «Պլանշ» դրած էին անունը։ Գնած էին Սօն-է-Լուառի նահանգէն գիւղացիէ մը, իր արժէքէն քառապատիկ աւելի վճարելով։

Օրիորդ Պլանշին քոյրը կ'ապրէր իր մէջ, ապացոյց՝ կռնակէն դուրս ելած քրոջը տաք ոտքն ու պոչը, սակայն որովհետեւ իր երկուորեակ քոյրը ներսէն հետզհետէ կ'աճէր, խեղճ Պլանշը ստիպուած էր առջեւի սրունքները լարել ու դժուար չունչ առնել։

Անասնաբոյժներ ճառագայթէ անցուցած եւ հետեւցուցած են որ քիչ ատենէն օր. Պլանշ չկարենալով տոկալ իր քրոջը ներքին զարգացման՝ պիտի մեռնի, հաւանաբար մահուան դատապարտելով իր երկուորեակ քոյրն ալ։

Այժմ տէրը կը ջանայ ամէն օր շահագործել՝ ցուցադրելով Պլանշի արտառոց երեւոյթը հանրութեան։

ՍԻՐԱՅԻՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

Փրանսայի թղթատարական նախարարութիւնը՝ սիրահարներու համար եռանկիւն դրոշմաթուղթ մը կը հանէ։

ՎՃԱՐԵԱԼ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ... ՁԻԵՐՈՒՆ

Քանի որ մարդիկ վճարեալ արձակուրդ ունին, ինչո՞ւ ձիերն ալ չունենան։ Այսպէս կը մտածէ օր մը Ֆիլատէլֆիայի քաղաքապետը։

Եւ կը հրատարակէ հետեւեալ քաղաքապետական օրէնքը.—

« Ասկէ յետոյ ամառուան ամիսներուն Ֆիլատէլֆիայի քաղաքապետարանին կողմէ գործածուած ձիերը կարգով 15 օր արձակուրդի պիտի երթան մերձակայ ագարակի մը արօտավայրը »։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 Սեպտ.).

—«Պուլկարահայ դպրոցը ոչինչ ունի մխիթարական։

Գրեթէ իւրաքանչիւր համայնքն ունի իր «ազգային վարժարան»ը, որ պարզ նախակրթարան մըն է, նիւթապէս անապահով եւ կրթական մակարդակով աննախանձելի։

Ջնչին բացառութեամբ, աշակերտներու թիւը համեմատական չէ համայնքի թիւին։ Հարիւրաւոր հայ պզտիկներ կամ փողոցը կը մնան եւ կամ կը յաճախեն օտար վարժարաններ։

Տնտեսական ընդհանուր տագնապը եւ հայ գաղթականութեան չքաւորութիւնը ի հարկէ ծանրօրէն կ'անդրադառնան պուլկարահայ դպրոցին վրայ եւ բուն աղբիւրն են անոր նիւթական անապահով կացութեան։ Բայց կան բոլորովին ոչ տարակայական պատճառներ, զորս կարելի էր եւ դեռ կարելի է յաղթահարել, աւելի մեղմ դարձնելու համար մեր դպրոցներու տագնապը եւ աւելի բարեկեցիկ վիճակի մէջ դնելու համար զանոնք։

Սկիզբէն ի վեր իւրաքանչիւր համայնք ու դպրոց ձգուած է իր բախտին, մինչդեռ կարելի էր կեդրոնացնել եւ համադրել բոլոր ճիգերը, միջոցները եւ ուժերը, կրթական ձեռնհաս եւ պատասխանատու ընդհանուր ղեկավարութեան տակ, ազգային վերին մարմնի մը, օրինակ Թեմական Խորհուրդին կից։

Ու տակաւին կարելի է ունենալ կրթական յստակ ծրագիր, պարտադիր բոլոր դպրոցներուն համար։

Պուլկարահայ ուսուցչական միութիւն մը կրնայ բնական աջակից դառնալ այդ տեսակ կազմակերպութեան մը, իսկ ազգային կամ կրթական տուրքի անխտիր եւ հետեւողական գանձումը մեծապէս պիտի թեթեւցնէր, թերեւս ալ բոլորովին պիտի պահովէր, մեր բոլոր դպրոցներու ծախքերը։ Այս տեսակէտէն Վառնայի օրինակը պերճախօս է եւ ոչ մէկ պատճառ կայ զայն չգործադրելու մնացեալ մեր համայնքներուն մէջ։

Միւս կողմէ, աղէտաւոր պակաս մըն է որակեալ ուսուցիչներու սղութիւնը։ Ի հարկէ, ձեռնհաս ուսուցիչի գոյութիւնը հայ դպրոցէն ներս, պայմանաւորուած է մեծ մասամբ նոյն դպրոցի նիւթական ապահովութեամբ, բայց անկարելի է հանրութեան շահագրգռութիւնն ու համակրութիւնը տեւական ու արդիւնաւոր դարձնել հայ դպրոցի վերաբերմամբ, երբ հոն պաշտօնավարող ուսուցիչը պատահական անցորդ մըն է կամ կեանքի միւս ասպարէզներու մէջ ձախողած մը, իսկ անոր տնտեսական գիտութիւնն ու տոհմային դաստիարակութիւնը խնդրական։

Խոշոր բաց մըն է նաեւ հայ ծնողքի անտարբերութիւնը իր զաւակներու կրթութեան հանդէպ, մինչդեռ կարելի էր կազմակերպել ամէն տեղ ծնողական միութիւններ, ոչ միայն դպրոցի նիւթական ու բարոյական աջակցութեան, այլեւ ուսուցչական մարմիններու գործը ընտանիքներ

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

»»»» • ««««

Ատենօք ես ճամբորդ մըն էի եւ Եւրոպա գացի։

Ես ուղղակի գացի ու տեսայ աշխարհը։ Ուր որ գացի, տեսայ նոյն բանը՝ աշխարհը եւ մուրացկաններ։ Ես տեսայ մուրացկանի բոլոր տեսակները։

Ես տեսայ հարուստ մուրացկաններ եւ աղքատ մուրացկաններ, հպարտ մուրացկաններ ու խոնարհ մուրացկաններ, գէր մուրացկաններ ու նիհար մուրացկաններ, առողջ մուրացկաններ ու հիւանդ մուրացկաններ, անվթար մարմնով մուրացկաններ ու հաշմանդամ մուրացկաններ, իմաստուն մուրացկաններ ու տխմար մուրացկաններ։

Ես տեսայ սիրող մուրացկաններ ու արհեստով մուրացկաններ։ Արհեստով մուրացկանը մուրացկան մըն է, որ կը մուրայ ապրուստի մը համար։ Ան դրամ կը մուրայ, անով հաց գնելու համար։

Աշխարհի մէջ ապրող ամէն մարդ, մեծ թէ փոքր մուրացկան մըն է այս կամ այն տեսակի։ Քահանան Աստուծմէ չնորհք կը մուրայ։ Եւ թագաւորը բանի մը փոխարէն ուրիշ բան մը կը մուրայ։ Երբեմն ալ ան ժողովուրդէն հաւատարմութիւն կը մուրայ, ու երբեմն ալ Աստուծմէ ներում կը մուրայ։ Աշխարհի մէջ ոչ ոք կրնայ տասը տարի ապրած ըլլալ, առանց Աստուծմէ ներում մուրացած ըլլալու։

Ես տեսայ զուարթ մուրացկաններ եւ տխուր մուրացկաններ։

Ամենազուարթ պզտիկ մուրացկաններէն մէկը, որ երբեք տեսած ըլլամ, ինը կամ տասը տարեկան ռուս տղեկ մըն էր, որ Կիեւէն Հարաւ, դէպի Խարկով ճամբուն վրայ, պզտիկ գիւղի մը կայարանին մէջ կառախումբերուն կը սպասէր։ Առտու մը, շատ կանուխ, ան դիմաւորեց այն կառախումբը, որով ես կը ճամբորդէի։ Կը թըւէր, թէ կառախումբին մէջ բոլորը քնացած էին։ Ան երգեց շատ բարձր ձայնով մը ու արթնցուց ճամբորդներէն շատերը, մէջն ըլլալով նաեւ զիս։

Ան երգեց առաւօտեան զուարթ աքլորի մը նման։ Երգեց հրեշտակի մը նման։ Հագած էր ցնցոտիներ եւ չունէր կօշիկներ, բայց իր դէմքը փայլուն դէմքն էր հրեշտակի մը, ու իր ձայնը՝ ձայնն էր ամենաբարձր, ամենամաքուր, ամենապարզ, ամէնէն ուժեղ, ամենազուարթ ու ամէնէն անվեհեր ձայնն էր, որ երբեք լսած ըլլամ, եւ նոյնն էր նաեւ այն երգը, որ ան երգեց։

Ես չհասկցայ երգին բառերը, սակայն, հասկցայ երաժշտութիւնը։ Կ'ենթադրեմ, որ բառերը կ'արտայայտէին գրեթէ այն, ինչ որ երաժշտութիւնը՝ զուարթութիւն, ուրախութիւն, հպարտութիւն, հրճուանք, պարզութիւն, ծանրութիւն, ոյժ եւ անվեհերութիւն։

Մուրացկան տղայ մըն էր, անտարակոյս որբ մը, անտուն, առանց հօր կամ մօր, հօրեղբօր կամ հօրաքրոջ, եղբօր կամ քրոջ, ազգականի կամ բարեկամի։ Սակայն, բարեկա՞մ. ան այնքան բարեկամներ ունէր, որքան աշխարհի մէջ մարդ կայ, բարի թէ չար։

Կառախումբի երրորդ կարգի բաժնին մէջ, փայտէ նստարանին վրայ կը քնանայի։ Եւ, տղուն կանչուխ անոր ձայնը արթնցուց զիս, ու ես ելայ եւ հրճուեցայ աշխարհովն ու Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութիւններու Միութիւնով, եւ կամ ինչ որ կը կոչուի ան։

Կովկասցի թուխ գիւղացին ալ, որ կը քնանար դէմի նստարանին վրայ, արթնցաւ։ Ան վառեց ռուսական գլանիկ մը, չունչ առաւ՝ յօրանջեց ու սկսաւ ժպտիլ։ Կարծես ան ձայնին կողմը ցոյց տուաւ ու բան մը ըսաւ ռուսերէն։

Այն երգը, որ այդ փոքրիկ Ռուսը երգեց, անկարելի է մոռնալ։ Ան սկըսաւ ուժեղ, գրեթէ բուռն կերպով, իր ձայնի գագաթնակէտէն, այսուհանդերձ, աքաղաղի մը կանչին նման, որ իր վերջաւորութեանը կ'ըլլայ գրեթէ անտանելի ուժեղ՝ առաւօտեան բերկրանքովը, երբեմն կը հանէր աւելի նոր, գրեթէ անհաւատալի եւ աւելի մեծ ուժգնութեան, ցնծութեան ու հրճուանքի։

Ես ելայ, տարածեցի մկաններս ու վառեցի ռուսական գլանիկ մը։ Յետոյ վազեցի դէպի առաջին պատուհանը, վերցուցի փեղկը ու նայեցայ երգողին վրայ, որ վեր, կառախումբին կը նայէր՝ երգելով, խնդալով ու վեր վերցնելով ինքզինքը ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ աքլորը կ'ընէ։ Մինչեւ իմ պատուհանին հասնիլս, որեւէ մէկը չէր եկած հոն՝ տեսնելու ու լսելու զայն։ Ան կառախումբէն կ'երգէր։

Տխրութիւն մը կար երգին մէջ, բայց այն տեսակ տխրութիւն մը, որ չէ մոռցած ուրախութիւնը։

Տղան տկուն, ճկուն, ուժեղ, հեզ ու խարտեաշ էր եւ թխացած՝ նշաւակ ըլլալով արեւուն, հովին ու աշխարհին։

Ան մէկ անգամ երգեց ու վերջացուց երգը։ Յետոյ կանգնեցաւ՝ ժըպտելով ինծի, ու ես արագօրէն ռուսական դրամ փնտռեցի գրպաններուս մէջ։

Կովկասի թուխ գիւղացին ալ ուրիշ պատուհան մը եկաւ, բացաւ զայն, դուրս նայեցաւ ու քանի մը բառեր խօսեցաւ տղուն։ Զգիտցայ թէ ըսածն ի՛նչ էր, բայց հարցում մըն էր. թերեւս տղուն հարցուց, թէ ի՞նչ էր անունը։ Տղան գիւղացիին պատասխանեց քանի մը բառերով։ Յետոյ՝ երբ ցոյց տուի դրամները ու վար ձգեցի, ան վայելչօրէն բռնեց զանոնք եւ շընորհակալութիւն յայտնեց ինծի ռուսերէն ու սկսաւ կրկին երգել այն երգը, ինչ որ ճիշդ ես կ'ուզէի որ ընէր։

Ան արթնցուց շատ մը ուրիշ մարդիկ ալ, կառախումբին շարժելէն առաջ։ Բոլորն ալ ուրախացան իրմով։ Անկարելի է մոռնալ այդ տեսակ երգ մը, եւ կը համարձակիմ ըսելու, որ անկարելի է երկու անգամ լսել այդ պիսի երգ մը կեանքի ընթացքին։

Այդ տեսակ երգ մը կուգայ գիշեր մը ամբողջ սրտէն, ամբողջ զօրութենէն ու ամբողջ տառապանքէն դարեր մը ընթացքին։ Յառաջիկայ յիսուն տարիներուն, ես հարիւր անգամ կրնամ երթալ Ռուսիա, բայց շատ կը տարակուսիմ, թէ պիտի կարենամ դարձեալ լսել այդպիսի երգ մը։ Այդ երգը մէկն էր այն բաներէն, որոնք ինծի ուրախութիւն պատճառեցին Ռուսիոյ մէջ։

ՌԻ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ներս լրացնելու համար :

Ալ աւելի տխուր է հողաբարձական ժողովներու աւանդական դարձած հաստատամտութիւնը, երբ գործի գլուխ կուգան մեծ մասամբ անձեռնհաս մարդիկ, մանր փառասիրական նկատումներով, քմահաճ կարգադրութիւններով, անծրագիր եւ անհեռատեսական գործունէութեամբ եւ նիւթական դէշ մատակարարութեամբ:

Փաւլովոյի ճեմարանը քիչ մը տարբեր դիրք ու վիճակ ունեցաւ սկիզբէն ի վեր: Ան «ազգային» չեղաւ, թէեւ մնաց շարունակ « ազգի » մտահոգութեան առարկայ եւ անոր օգնութեան կարօտ :

Սկիզբը այդ կարեւոր հաստատութիւնը իր վրայ հրաւիրեց ոչ միայն Պուլկարիոյ, այլեւ արտասահմանի հայութեան ուշադրութիւնը: Անոր հիմնադիրն ու խնամակալութիւնը միշտ ալ ձգտեցան ճեմարանը դարձնել եթէ ոչ իր անունին արժանի հիմնարկութիւն, այլ գոնէ միջնակարգ դպրոց մը, որու բացառիկ անհրաժեշտութիւնը ոչ ոք ժխտեց ու կը ժխտէ դեռ: Դժբախտաբար, այդ ճիգերն ու ձգտումները չարդարացան եւ կարելի չեղաւ կրթական այդ հաստատութիւնը վերածել լուսաւորութեան օճախի մը, որ ինքզինքը պարտադրէր հանրութեան, եւ օգնութեան յուսահատական ու տեւական կոչերու կարիքը նուազ զգացուէր »:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԳԱՂԹԸ

Պուքրէշի «Ունիվէրսուլ» թերթի աշխատակիցը կը գրէ Քոնսթանցայէն.—

Գրեթէ ամէն օր կ'երթան Թուրք գիւղացիներու խումբեր որոնք Տոպրուճայի գիւղերէն կուգան, Թուրքիա գաղթելու համար :

Քոնսթանցայի մէջ անոնք իրենց բնակութիւնը հաստատած են քաղաքին ծայրը, Մահմէտական գերեզմանատան առջեւ, ուր ամէն օր կը միանան ուրիշ խումբեր, իրենց վրաններով, կառքերով, անասուններով, երեխաներով, շուներով եւն.:

Ասոնք Թուրքեր են որոնք պիտի գաղթեն, եւ որոնք կը սպասեն շոգենաւին :

Բազմաթիւ անգամներ զբաղեցանք այս խնդիրներով եւ կը նկատենք որ պատկան մարմինները պէտք եղած ուշադրութիւնը չեն դարձներ: Մէկ կողմ ձգենք թէ ինչ կ'ըլլան անոնց կալուածները որոնք չնչին գումարներով կը գնուին զանազան վաշխառուներու կողմէ:

Մէկ կողմ ձգենք նաեւ թէ Թուրքերուն մեկնումով հողագործական աշխատաւոր ձեռքերը կը պակսին :

Պէտք է ընդունինք որ երկրագործական քանի մը ճիւղերու մէջ Թուրքերը լաւ աշխատաւորներ էին: Այդ պատճառով պէտք չէ անտարբեր մնանք գաղթելու քարոզութեան դէմ : Այստեղ մենք կը տեսնենք խաչաձեւութիւն մը :

Մէկ կողմէ, վճարուած մարդիկ, — եւ գիտենք որու կողմէ — խեղճ Թուրքերուն կը խոստանան աշխարհի բոլոր բարիքները, միւս կողմէ երբ անոնք Անատոլու կը հասնին, իրենց դէմ կը գտնեն, աղքատութիւն, հիւանդութիւն եւ խմբական մահ :

Շատ անգամներ մեր ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Թուրքեր որոնք փախչելով իրենց նոր հայրենիքէն, գաղտօրէն ռումանական սահմանը անցած են: Այս դէպքերը հետզհետէ կը շատնան: Հետեւաբար արտագաղթի քարոզութիւնը ամենասովորական խաբէութիւն մըն է:

Պէտք է կասեցնել զայն, գոնէ քրիստոնէական եւ արդարութեան նկատումներով:

Այս երեւոյթը, ինչպէս վերը ցոյց տուինք, պատմական դէպք մըն է եւ հետեւաբար անխուսափելի: Անհրաժեշտ է ուրեմն միջամտութիւն մը եւ արգելքը շուտով ձեռք առնելու է, վերջ դնելու համար այս ամօթալի դէպքերուն »:

⁂ Մեր թղթակիցը Քոսթանցայի մէջ առիթը ունեցած է մօտիկ ըլլալու Թուրք բժիշկ մը, որ ղրկուած էր թրքական կառավարութեան կողմէ, 25 հազար Թուրքերու ներգաղթի գործը կարգադրելու համար: Բժիշկը այս առթիւ հաւաստած է թէ թրքական կառավարութիւնը նորեկ գաղթականներուն կը տրամադրէ լծկան հող, 3 տարի տուրքէ զերծ մնալու իրաւունք եւ ուրիշ բարիքներ :

ԶՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

ԼՈՒԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՀԸ

Վերջերս Պավարիա, իր ծննդավայրին մէջ կը մեռնի Վիլհէլմ Հէյթէն՝ « Լուերու Թագաւորը », որ շատ հարըստացած էր:

Ան իր համբաւը ու հարստութիւնը կը պարտէր այդ անտանելի միջատներուն՝ զորս կրցած էր կրթել:

Հէյթէն, 40 տարի առաջ, դեռ երիտասարդ, աղքատիկ ու անծանօթ, կ'որոշէ Ամերիկա անցնիլ իր բախտը փորձելու:

Եւ երբ գաղթական կը գոհանայ չըգնուելն կամըրջակին տակ տեղ մը ապահովելով: Հոդ է որ կը ծանօթանայ «մեծապատիւ» լուերուն, որոնցմէ այնքան կը չարչարուի ու կը խայթուի որ մշտնջենական ոխ մը, ատելութիւն մը կը պահէ անոնց հանդէպ, ու գիշեր ցերեկ կ'որսայ: Սակայն երիտասարդ գաղթականը մակաբոյծները ոչնչացնելէ առաջ, մասնաւոր հաճոյք մը կը զգար զանոնք տանջելէն: Այսպէս, որսերուն ոտքերէն բարակ դերձան մը կապելով կը տեսնէր որ չէին ոստոստեր, այլ ընդհակառակն խաղաղօրէն կը քալէին:

Ասկէ զատ այդ անասնիկները արտակարգ ուժով մը օժտուած կ'երեւէին: Իրենցմէ բազմապատիկ աւելի ծանր առարկաներ քաշել կուտար: Երբ Ամերիկա հասաւ, հետզհետէ աւելի մտածեց իր մասնագիտութեան վրայ եւ վերջապէս իր ապրուստը շահելու համար յանդգնութեամբ ու յարատեւութեամբ գործի լծուեցաւ:

Հէյթէն կատարելագործած էր իր արուեստը: Ան իր լուերուն կրցաւ սորվեցնել կարգ մը հրաշալի ճարպիկ խաղեր եւ 1895ին լուերու իր առաջին ներկայացումով՝ մեծ յաջողութիւն գտաւ: Ամէն ինչ տեղի կ'ունենար պզտիկի պարապ տուփի մը մէջ: Նշանաւոր կրկէսներու գործակալներ իրարու հետ կը մաքառէին Հէյթէր ձեռք ձգելու համար: Միացեալ-Նահանգներու մէջ իր մէկ շրջագայութեամբ, Հէյթէն շատ հարստացաւ:

Սակայն ինք առաջինը չէր լուեր դաստիարակելու իր ձեռնարկով: 16րդ դարու սկիզբը պարզ գործաւոր մը իր լուերու կրկէսով մեծ յաջողութիւն գտած էր: Ժողովուրդին կը ներկայացնէր բարակ շղթայիկով կապած իր լուերը, որոնք կրնային հրաշալի խաղարկութիւններ կատարել:

Իսկ Փարիզի մէջ 18րդ դարու սկիզբը կը յիշուի լուեր կառավարող քիմիագէտ մը՝ Լէմէրի, որ իր ազատ ժամերը լուեր կրթելու կը յատկացնէր: Իր գլխաւոր ներկայացումն էր ոսկիէն լուի մը արծաթեայ թնդանօթ մը քաշել տալ, որ բազմապատիկ աւելի ծանր կը կշռէր քան իր քաջ թնդանօթաձիգ-լուն:

Անկէ ի վեր լուերու դաստիարակութիւնը շատ յառաջդիմեց Ֆրանսայի մէջ:

Ռօմօռանթէնի տօնավաճառին հանդիպեցայ նշանաւոր լուերու կառավարիչի մը, որուն կրկէսը մշտական բազմութիւն կը վխտար: Իւրաքանչիւր լու մասնագիտութիւն մը ունէր: Լուերը զատ զատ տուփերու մէջ պահուած էին՝ թաթիկներէն դերձաններ կապած: Մարդը ցատկող լուերուն տուփէն կը հանէր խումբ մը, որոնց ցատկել կուտար դէպի յառաջ եւ ետ, եւ յաճախ մակաբոյծները խմբովին միասնաբար ոստումներ կ'ընէին: Իսկ քաշող լուերուն կը լծէր ոսկիէ գեղեցիկ քառանիւ կառք մը, առջեւէն երկու մայր լուեր, ուրիշ լու մըն ալ կառապանին դերը կը կատարէր՝ կառքին մէջ նստարանին վրայ նստած, թաթէն ալ շատ պզտիկ մտրակ մը կապուած: Կառքին քովերէն ուրիշ օգնական լուեր միշտ թելերով կապուած՝ ոսկեկառքը կը քաշէին, քրքիջներ պատճառելով ժողովուրդին:

Այդ հարիւրեակ մը մասնագէտ լուերը կը սնուցանէր իր ձախ դաստակով: Տասնեակ առ տասնեակ դաստակին վրայ զետեղելով, կաս կարմիր դարձած էր տիրոջը ձեռքը: Իսկ երբեմն ալ միջատ-արուեստագէտները կը վարձատրէր շաքարի կտորով:

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

ՕՐ. ՏԻՐՈՒՀԻ ԱՆԱՆԻԵԱՆ

Եւ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

(Պէնլիցի, Պրուսա)

Նշանուած

Ալֆորվիլ, 18 Սեպտ. 937

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

—o—

ՎԻԷՆ.— Ներկայիս մեր գաղութին կեանքը շատ աւելի խաղաղ է քան նախորդ տարիները: Այսօր չկան այն երբեմնի սին վէճերը եւ անմիտ ըսի-ըսաները, որոնք յաճախ կռիւի տեղի կուտային սրճարաններու եւ փողոցներու մէջ: Թէեւ անցած տարուան վերջը եւ ներկայ տարուան սկիզբը կարգ մը խառնակիչներ, դարձեալ փորձեցին հանրութեան միտքը խոցել իրենց օձի թոյներով, օգտագործելով Հայ Երիտասարդներու զինուորագրութիւնը: Բայց գիտակից երիտասարդութիւնը առիթ չտուաւ :

Գործարաններու վիճակը նոյնպէս լաւ է բացի Պ. Փէլլէի կօշիկի հաստատութենէն որ երկար ժամանակէ ի վեր պակաս ժամերով կը բանեցնէ: Մնացեալները բոլորն ալ լման կ'աշխատին:

Օրինաւոր անգործներ գրեթէ չըկան, դէշ-աղէկ ամէնքն ալ կ'աշխատին: Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան քուէարկած օրէնքները գործադրուեցան եւ տեղացի աշխատաւորներուն հետ օգտուեցան նաեւ հայ աշխատաւորները :

Գալով ազգային կեանքին, դժբախտաբար նախկին տարիներու խանդավառութիւնը պակսած է: Քանի մը տարի առաջ Վիէննի մէջ չորս տեղ հայերէնի դասընթացքներ տեղի կ'ունենային. բայց ոչ մէկը դիմացաւ, բացի Կ. Խաչէի դպրոցէն որ 4 տարիէ ի վեր կը շարունակէ լուիկ-մնջիկ: Մնացեալները շուտով չքացան: Թէեւ Ռամկավարներն ալ քանի մը տարիէ ի վեր դասընթացք մը բացած են, բայց պարզ քաշքշուք մըն է: Եթէ իսկապէս Ռամկավարները կ'ուզեն ազգային գործ մը կատարել եւ իրենց մանուկներու մայրենի լեզուն վարժեցնել, աւելի լաւ պիտի ըլլար որ իրենց մանուկներն ալ յանձնեն Կ. Խաչի դպրոցին ուսուցիչ Հ. Կ. Տէրմոյեանին որ քանի մը տարիէ ի վեր շատ բարեխղճօրէն կը կատարէ իրեն վստահուած գործը :

Քանի մը խօսք ալ կազմակերպութիւններուն մասին: Ինչպէս ամէն գաղութներուն մէջ, հոս ալ կային զանազան կազմակերպութիւններ որոնց թիւը ատեն մը մինչեւ 30ի կը հասնէր, բայց այսօր միայն անուններ կրնանք համրել: Շատեր հրապարակ չելած մեռան, ոմանք ալ ժամանակ մը հրապարակը աղմկեցին զանազան ըսի-ըսաներով, մանաւանդ Վերաշինացները որ Հայաստանը ոչ ոքի չէին ուզեր տալ: Հիմա ամէն մարդ իր Միութեան գանձապահէն հաւաքուած դրամներուն հաշիւն է որ կը պահանջէ, առանց գիտնալու թէ ով է գանձապահը: Երկու տարիէ ի վեր հրապարակի վրայ չեն երեւար ոչ Հօկերը ոչ Ռամկավարները, ոչ ալ հազար գլուխի բաժնուած Հնչակեանները: Եթէ չըլլայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ իր շուրջը համախմբուած երիտասարդութիւնը, Վիէնի գաղութը անտեղեակ պիտի մնար ներկայ աշխարհի եւ հայ ժողովուրդի կեանքէն: Դաշնակցութիւնն է որ ինչպէս ամէն տեղ հոս ալ միշտ վառ կը պահէ հայկական ոգին, զանազան հանդէս երեկոյթներով, հրապարակային բանախօսութիւններով եւ ընկերային խմբական պտոյտներով:

Գաբունի

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎԸ

— Կրկին կը հարցնեմ. քեզի յանձնուած պաշտօնը կ'ընդունի՞ս:

— Այո՛, կ'ընդունիմ:

— Գիտե՞ս որ այդ պաշտօնը շատ վտանգաւոր է եւ հարիւրին 90 մահուան սպառնալիքին ենթակայ է:

— Այո՛, շատ լաւ կը հասկնամ:

— Եւ այդ բոլորը գիտնալով հանդերձ...

— Այո՛, գիտնալով հանդերձ այդ պաշտօնը կը ստանձնեմ:

Այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար Ժընեւ, գաղտնի սենեակի մը մէջ, Հայ Յեղափոխական Կոմիտէի պետին եւ Սողոմոն Թէհլիրեանի միջեւ:

Սողոմոն Թէհլիրեան, Օսմանեան կայսրութեան վերջին վարչապետ եւ Իթթիհատ Թէրաքքը կուսակցութեան պետ Թալէաթ փաշան սպաննելու պաշտօնը ստանձնած էր: Թալէաթ, պատերազմին ի վնաս Թուրքիոյ վերջանալուն պէս, փախած էր Պերլին եւ կը գտնուէր հոն:

Թալէաթ ընդհանուր պատերազմի միջոցին հայկական տարագրութեան իբրեւ հեղինակ ամբաստանուած ըլլալով Հայ Յեղափոխական Կոմիտէին կողմէ մահուան վճիռ ստացած էր: Այդ մահավճիռի գործադրութիւնը յանձնուած էր Կոմիտէի ֆէտայիններէն Թէհլիրեանի:

Կոմիտէի նախագահը խոշորակազմ, սեւ մազերով, սեւաչեայ, թխադէմ, մօտաւորապէս 45 տարեկան մարդ մըն էր: Անոր Հայ ըլլալը շատ որոշ կերպով կը հասկցուէր իր քիթէն: Իսկ ֆէտայի Թէհլիրեան, հազիւ 23—24 տարեկան, նիհարակազմ, գունատ երիտասարդ մըն էր: Դիմագծի նշանները ցոյց կուտային որ կորովի եւ կամքի տէր մէկն է:

Յեղափոխական Կոմիտէի նախագահը երբ ջղայնացած վիճակի մէջ հարցումներ կ'ուղղէր, Թէհլիրեան պաղարիւնութեամբ կը պատասխանէր, առանց վախ կամ յուզում զգալու: Կոմիտէի նախագահը անգամ մըն ալ ցոյց տալէ վերջ Թէհլիրեանին իր ստանձնած պարտականութեան ծանրութիւնն ու պատասխանատուութիւնը, ըսաւ.

—Զուիցերիայէն Գերմանիա անցնելու ատեն քովդ զէնք պիտի չգտնուի, որովհետեւ քիմիագիտութիւն կարդալու պատրուակով Պերլին կ'երթաս դուն: Հոն պիտի հայթայթես զէնք մը: Լաւ մը յիշողութեանդ մէջ արձանագրեցի՞ր Պերլինի մէջ քեզի օգնելու պաշտօնը ստանձնող ընկերներու անունները: Ամէն հաւանականութիւն նկատի ունենալով անոնց անունները որեւէ տեղ արձանագրուած պիտի չըլլայ:

Թէհլիրեան առանց մտածելու պատասխանեց.

— Գիտեմ. Պերլինի մէջ, Ֆրիտրիխշթրասէ փողոցին մէջ շոքոլայի վաճառական Վահան Զաքարեան եւ Օկսպուրկ փողոցին մէջ, 51 թիւ բանտոնը բնակող Գրիգոր Գալուստեան պիտի օգնեն ինծի:

— Կարեւոր կէտ մը կրկին յիշեցնել կ'ուզեմ քեզի. Թալէաթ փաշայի մասին մեր կողմէ տրուած մահավճիռը ատրճանակով կը գործադրուի: Որովհետեւ ամէնէն լաւ եւ ապահով միջոցը այդ է: Իսկ երբ չկարենաս սպաննել զայն դնդակով, ի՞նչ պիտի ընես:

— Երբեք չեմ կարծեր որ գնդակս պարապին երթայ եւ նպատակէն վրիպի: Երկու տարիէ ի վեր շարունակ նշանառութեան փորձեր կը կատարեմ: Իսկ եթէ ատրճանակս դիւ խաբէ, այն ատեն ուրիշ միջոցներու կը դիմեմ:

Նախագահը Թէհլիրեանի վերջին խօսքերուն շատ բարկացաւ.

— Ի՞նչ... ի՞նչ ըսիր... ուրիշ միջոցներու պիտի դիմես:

— Այո՛, եթէ ատրճանակս գործի չծառայէ, այն ատեն անոր նստած բընակարանը օդը կը հանեմ:

— Ոչ, ոչ: Պէտք չէ իսկ այդ տեսակ բան մը ընել: Դուն քեզի որեւէ կարգադրութիւն չես կրնար ընել: Մեր հրահանգներուն կէտ առ կէտ հաւատարիմ պիտի ըլլաս: Մեր նպատակն է հայ ժողովուրդի վրէժը լուծել: Վրէժը՝ վրէժի սահմաններէն անդին անցնելու չէ:

— Հասկցայ...

— Տրուած հրահանգներուն չենթարկուող ընկերներու սահմանուած պատիժը արձանագրուած է կանոնագրին մէջ...:

— Գիտեմ. զգացումներէ տարուելով ըսած խօսքերուս կարեւորութիւն մի տար եւ ներողամիտ եղիր:

— Ֆէտայի մը զգացումներէ պէտք չէ տարուի: Ֆէտայութիւնն ու զգացումը իրարու շատ հակառակ են: Ֆէտայի կը նշանակէ կուրօրէն հնազանդիլ: Ինչպէս անունէն ալ կը հասկցուի, ֆէտայի կը նշանակէ ամէն բան զոհել նպատակի մը համար:

Թէհլիրեան պատասխանելով Կոմիտէի նախագահին ըսաւ.

— Կը կարծեմ թէ հարկ չկայ կրկնելու այդ թելադրութիւնները: Թալէաթ փաշան սպաննելու համար ցարդ 4 տեսակ որոշումներ տուիք: Վերջը չորսէն ալ հրաժարեցաք: Որովհետեւ անգործադրելի գտաք զանոնք: Ֆէտայիներու կեանքերը փրկելու մտահոգութիւնը ցարդ ամլութեան մատնեց ձեր ծրագիրը: Ի վերջոյ ես ներկայացայ ձեզի եւ ըսի.— « Այս գործը քանի մը հոգիով գլուխ չելլեր. մահը աչքը առնող եւ փախուստի ու փրկութեան միջոցները ինքը խորհող ու մտածող ֆէտայիի մը գործն է այդ »: Երբ առաջարկեցիք, ընդունեցի ես: Նոյն իսկ Պերլին գտնուող այդ երկու ընկերներու օժանդակութիւնն ալ պիտի չընդունէի, սակայն, միջավայրին անծանօթ ըլլալուս համար ընդունեցի: Երբ ամէն բան նպատակի մը շուրջ զոհելու յօժարեցայ, ինչո՞ւ ինծի կրկին այդ ազդարարութիւնը կ'ուղղէք:

(Շար.) (6)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Ինչպէս Հայաստանի բոլոր քաղաքներու, վանքերու եւ եկեղեցիներու ճակատագիրը քաղաքական անցքերու ազդեցութեան տակ փոփոխական եղեր է, այնպէս ալ Ս. Յովհաննու վանքը տասնեւհինգերորդ դարէն ըսկեալ բազմաթիւ անգամներ աւերուած ու վերանորոգուած է: Մասնաւորապէս Լէնկթիմուրեան աշխարհաւեր արշաւանքները աւերեցին Կողովիտ, Ծաղկոտն եւ Բագրեւանդ գաւառները, թալանուեցաւ Սուրբ Յովհաննու վանքը եւ դարեր շարունակ ամայացաւ երկիրն ու այդ հռչակաւոր վանքը: Ժամանակի ընթացքին հետզհետէ հաւաքուեցան հայ ժողովուրդի բեկորները, գիւղերէն ոմանք վերաշինուեցան, նորէն պայծառացաւ Յովհաննու վանքը: Երկար ժամանակով ընդհանուր խաղաղութիւնը չխանգարուեցաւ մինչեւ տասնեւիններորդ դարու սկիզբը, երբ Երեւանի խանը յարձակեցաւ Կողովիտ եւ Ծաղկոտն գաւառներու վրայ՝ արիւն եւ աւեր թողլով ետին:

Անցաւ փոթորիկը, նորէն պայծառացաւ վանքը, գիւղերը վերակազմըւեցան: Բայց շատ չանցած՝ վրայ հասաւ վերջի ռուս-թրքական պատերազմը, որուն ճակատներէն մէկն ալ դարձած էին այդ երեք գաւառները: Պատերազմի ընթացքին, բայց մանաւանդ Ռուսերու քաշուելէն վերջ Թուրք զօրքը եւ քիւրտական աշիրէթները կործանեցին, այրեցին ամէն ինչ որ կարելի էր այրել :

✕

Մեր այս պատմութեան ժամանակ հռչակաւոր Ս. Յովհաննու վանքին սուսերը միայն մնացեր էր: Զկար նախկին շքեղութիւնը, հարստութիւնը: Ծաղկոտն հայաբնակ գաւառը վերածուած էր հոծ քրտութեան, իսկ հինգ կամ վեց խեղճուկ հայ գիւղերը ծայր աստիճան թշուառութեան եւ քայքայման ենթարկուած էին :

Վանքի արեւմտեան կողմը կը գտնուէր տասներկու տուներէ բաղկացած վանքի գիւղը, որուն գիւղացիները թշուառ գոյութիւն մը կը քաշքշէին վանքի հողերու վրայ աշխատելով : Իսկ Ջիրաւ դաշտի վանքապատկան հողերը եւ վանքի արօտատեղիները, որոնք Ծաղկանց լեռներու վրայ կը գտնուէին, վաղուց յափշտակուած էին հարաւէն եկող Քիւրտերու կողմէն: Պարիսպի արեւելեան կողմը վանքապատկան չորս աչքանի ջրաղացը հազիւ կ'ապահովէր վանքի հացը: Անչքացած վանքը այլեւս ոչ միաբան եւ ոչ ալ վանահայր ունէր: Պարզապէս կը կառավարուէր Կարնոյ Առաջնորդութենէն նշանակուած ծերունի քահանայէ մը :

Լայնախարիսխ պարիսպով շրջապատուած ժամբակի մէջ կը բարձրանար Ս. Յովհաննու հինաւուրց եկեղեցին, սրբատաշ քարերով ագուցուած, որոնց վրայ դեռ կը նշմարուին եկեղեցիի հիմին մօտ մեռադեայ յունական արձանագրութիւն մը եւ եկեղեցիի պատին վրայ ասորական արձանագրութիւններ, որոնք հաւանօրէն բագիններու քարերէն էին :

Լայն եւ ցած սիւներու վրայ կը բարձրանայ եկեղեցիի գմբէթը: Զարմանալիօրէն ընդարձակ խորանի կողքերուն մէկ մէկ մատուռներ շինուած էին, որուն պատճառով Ս. Յովհաննու վանքը տեղացիներէ կը կոչուի Իւչ Քիլիսէ: Վանքէն քիչ անդին, Արածանիի եւ ճամբու մէջ, կ'երեւէին աւերակներու կոյտեր, եկեղեցիի մը հիմքը, բազմաթիւ հողակոյտեր, որոնց տակ ապահովաբար թաղնուած կը մնայ մեր պատմութեան մէկ մասը: Հռչակաւոր Բագաւանի տխուր աւերակներն են անոնք :

✕

1908 Թուականի Յուլիսի 28ին Սուրբ Յովհաննու վանքի արտաքին պարիսպի երկաթէ մեծ դրան առջեւ նստած էր վանքի քահանան: Օրուան տօթէն փախչելով՝ ծերունին կը հանգստանար պարիսպի հետզհետէ երկարող շուքին տակ :

Տէր Սահակ, — այդպէս էր քահանայի անունը,— 60 տարիքը անց ծերուկ մըն էր: Լաւ ու վատ օրեր տեսած եւ սուր յիշողութեամբ օժտուած Տէր Սահակ՝ կենդանի պատմութիւնն էր այդ շրջանի կէս դարու անցուդարձերուն, արիւնալի պատահարներուն, չոռ ու ցաւին, որոնք քանի մը անգամ այցելած էին այդ շրջանները, բազմաթիւ մարդկային կեանքեր հնձելով: Անասուններու քօս հիւանդութիւնն ալ, տարուան մը մէջ կիսած էր անոնց թիւը: Տէր Սահակը հաճոյքով կը պատմէր անցեալ դէպքերէն, եթէ ցինք լսողներ գտնուէին: Կարծես անոր համար գոյութիւն չունենար փրկչական թուականը, ամէն դէպք կամ պատահար կը սկսէր ռուս թրքական պատերազմով: «էդ դէպք, պատահեցաւ երկու տարը տարի առաջ Ռուս-Օսմանցու պատերազմէն» եւ կամ « Ռուս-Օսմանցու պատերազմէն հինգ տարի վերջը»... Այս ձեւով կը սկսէին անոր հետաքրքրող պատմութիւնները :

Բարի եւ առաքինի քահանայի համբաւ ունէր Տէր Սահակը: Բարութիւնը իր մէջ բնածին էր, իսկ առաքինութիւնը տարիքի պարտադրանք մը: « Էհ, քանի տարեկանիս ես լէ պակաս տղամարդ չէի »... Աչքերը պահ մը կը կայծկլտային ու ապա խրողութեան հետ հաշտուելով, գլուխը կը կախէր հոգոց հանելով. «Աշխարհը անցաւոր է, ախպերս, ոչ ձեզ պիտ՝ մնայ, ոչ լէ ինձ»:

Երկար տարիներէ ի վեր կ'ապրէր վանքին մէջ: Լուսահոգի երէցկինի մեռնելէն վերջ, երբ զինք Ս. Յովհաննու վանքը ճամբեցին, առանց տրտնջալու հպատակեցաւ: Կ'ուտէր, կ'աղօթէր եւ կը քնէր : Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել, որ տարին քանի մը հեղ ալ կ'այցելէր Ծաղկոտն գաւառի 5 — 6 հայաբնակ աղորմելի գիւղերը: Բայց իր ամենագլխաւոր հոգն ու պարտականութիւնն էր վանքապատկան հողերու պահպանումը, որոնց վրայ հազար չար աչքեր տնկուած էին: Դժուար, շատ դժուար հարց մըն էր այդ :

Ծաղկանց լեռներու հրաշալի արօտատեղիները եւ եայլախները շատ վաղուց բռնագրաւուած էին Հայտարանցի եւ Զիլանցի Քիւրտերու կողմէ: Պատմական շրջանին, մեր թագաւորները, իշխաններէն շատերը եւ ազատանին, խուսափելով Այրարատեան դաշտի անտանելի տօթէն ու փոշիէն, կը բարձրանային այդ բարձունքները, ուր թաւ կանանչն ու վայրի ծաղիկներու բազմաթիւ տեսակները եդեմական պատկեր մը կուտային: Դեռ մինչեւ այսօր Ծաղկանց լեռները հարուստ են պատմական եւ կրօնական յիշատակարաններով: Կիսաքանդ ամրոց մը, բերդի կտոր մը, պալատի մէկ մասը եւ բազմաթիւ մատուռներու եւ եկեղեցիներու հետքեր իրարու կողքի փռուած են այդ բարձունքներուն վրայ:

Եթէ այդ վայրերը վերջնական կերպով կորած էին, Ցիրաւի դաշտի վարելահողերու մեծագոյն մասն ալ յափշտակուած էր ժամանակի ընթացքին: Այն քիչն ալ որ կը մնար Ս. Յովհաննու անմիջական շրջանին մէջ, հետզհետէ աճող քրտութեան ոտնձգութիւններէն շատ դժուար էր պահել :

Վանքի ջրաղացն իսկ, անվիճելիօրէն վանքապատկան, ժամանակ մը Զիլանցի քիւրտ բէկ մը գրաւեց որպէս թէ վանքի ունեցած պարտքերու փոխարէն: Երկար դատավարութենէ վերջ, դատը տեղական դատարանէն ղրկուեցաւ Պոլսոյ բարձրագոյն ատեանին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

մու չափ տեսակցեցաւ Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանին հետ: Լոնտոնի մէջ միշտ կը յուսան ելք մը գտնել, Իտալիան գոհացնելու համար: Պ. Իտըն իր ճառին մէջ ըսաւ թէ Նիոնի համաձայնութիւնը կը նախատեսէ որոշ վերադնահատումներ: Կը կարծուի որ Իտալիա եթէ գոհանայ միայն բարոյական հաւասարութեամբ, խնդիրը ինքնին կը լուծուի: Իսկ եթէ պահանջէ նոյնքան մարտանաւ ղրկել կամ հսկողութիւն կատարել Ճիպրալթարի կամ Տարտանէլի պէս շրջանակներու մէջ, այն ատեն խնդիրը կը բարդանայ: Ամէն պարագայի մէջ, զգալապէս մեղմացած են յարաբերութիւնները՝ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ:

Ելմտական նախարարին ճառը եւ խրատները

Պ. Ժորժ Պոնէ, ելմտական նախարարը, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի գիշեր, պարզելով երկրին ելմտական եւ տնտեսական կացութիւնը:

Նախարարը շեշտեց թէ Ֆրանսա հաւատարիմ պիտի մնայ դրամական համաձայնութեան, որ կնքուած է Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու հետ եւ հերքեց այն զրոյցները թէ հսկողութեան տակ պիտի առնուի օտար դրամներու փոխանակութիւնը: Բացատրելով Ֆրանքին վերջին տագնապը, զայն հետեւանք նկատեց սակարանի չարաշահութեանց եւ ազդարարեց թէ կառավարութիւնը ի վիճակի է հակայարձակումի մը դիմելու «ուժգնօրէն եւ արագօրէն»: Ցետոյ պարզեց Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրի տկարացման պատճառները: «Երկիր մը որ իր սպառածէն պակաս կ'արտադրէ, աղէտի ճամբուն վրայ կը գտնուի»: Եւ ջերմագին կոչ մը ուղղեց բոլոր Ֆրանսացիներուն, որպէսզի հաւաքաբար աշխատին արտադրութիւնը աւելցնելու: Առանց այդ յաւելման Ֆրանքը միշտ ենթակայ պիտի ըլլայ շահադիտութեան: «Ցնորական է եւ վտանգաւոր՝ կարծել թէ կարելի է Ֆրանքը արհեստական մակարդակի մը վրայ պահել, պարզապէս յենլով Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի պահեստին վրայ: Ալ աւելի վտանգաւոր էկարծել թէ մակարդակը կրնայ պահուիլ վարչական տնօրինութիւններով»:

Ուստի Պ. Պոնէ յորդորեց որ գործատէրերն ու բանուորները աշխատին ներդաշնակօրէն եւ բարեկարգութեամբ: «Ոչ ոք եւ է երկրի մէջ տնտեսական յառաջդիմութիւն չի կրնար կատարուիլ գործարանները փակելով եւ գործադուլներ սարքելով, գործարաններու գրաւումով եւ ընկերային անկարգութեամբ: Մենք կ'ուզենք դադարը չարունակել աւելի քան երբեք (չունչ առնել): Մենք չենք կրնար փոփոխել այս դիրքը եւ արմատական համադումարէն պիտի խնդրենք վաւերացնել զայն»:

Նախարարը լաւատեսութիւն յայտնեց ելմտացոյցի մասին, հաւատալով թէ 1938ի նախահաշիւը 1,600,000,000 Ֆրանքի յաւելուածական հասոյթ մը պիտի ցուցնէ եւ թէ գանձին բոլոր պէտքերը ապահովուած են:

»»»» ◦ ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍԷՆ ԿԸ ՀԵՐՔԵՆ այն լուրը թէ Թրքական թորփիյահալած մը սուզանաւ մը բռնած է Թէնէտոս կղզիին մօտ (Եգէական ծով): Այս լուրը հաղորդուած էր Իզմիրէն եւ տպուած Թրքական երկու թերթերու մէջ:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ, երկուշաբթի օր եւ պիտի շարունակուի մէկ շաբաթ: Մայրաքաղաքը թաղուած էր մութին մէջ, եւ ատոր կանուխ սկսաւ «ռմբակոծութիւնը»: Առաջին ազդանշանին վրայ, քաղաքացիները իրենց մառաններն իջան, իսկ անցորդները ապաստանեցան յատկապէս շինուած պատսպարանները, հետեւելով մասնաւոր նշաններու:

500 ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ կը սպառնան՝ քարուքանդ ընել Չինաստանի մայրաքաղաքը՝ Նանքին: Դեսպանները մերժեցին հեռանալ, քանի որ բազմաթիւ քաղաքացիներ ունին Նանքինի մէջ: Կ'ըսուի թէ Չինաստան պաշտօնապէս պատերազմ պիտի հրատարակէ Ճափոնի դէմ:

ԱՆԿՈՒԼԷՄ - ՓԱՐԻԶ ճեպընթացը գծէն դուրս ելաւ երկուշաբթի գիշեր: 7 — 8 հոգի մեռան: Վիրաւորներուն թիւը շատ աւելի մեծ է:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ խալացի նաւազներ ցամաք ելլելով, սպաննեցին խալեբէն թերթի մը տնօրէնը եւ տակնուվրայ ըրին խմբագրատունը:

Այրի տիկին Վարդուհի Դանիէլեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Խ. Ներկարարեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ներկարարեան, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Ներկարարեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Ներկարարեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Թուրիկեան, Պ. Նազարէթ Նազարէթեան, ինչպէս նաեւ Դանիէլեան ընտանիքները (Հալէպ եւ Պոլիս) շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՄՈՎՍԷՍ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ

ցաւագին մահուան առթիւ:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 18 սեպտեմբեր շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 3·30ին Փարիզի Սէն Մեսրոպ եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Thiaisի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷԹ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Աքամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ Չորեքշաբթի, 22 սեպտեմբեր, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳ: Զեկուցում Ակումբի մասին եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 22 Սեպտ. Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181, Cours Lafayette: Զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի եւ ընտրութիւն կոմիտէի:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

»»»» ◦ ««««

«ԹԱԹՈՒԼ» խումբի ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբեր, երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական տեղը:

«Վրէժ» խումբի ժողովը՝ Ուրբաթ, 24 Սեպտ., երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական տեղը: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ:

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ժողովը՝ Ուրբաթ, 24 Սեպտ., երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Վերոյիշեալ ժողովներուն կը խօսի Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ,

Ֆութպոլի Ա. սերիի ախոյեանական մեծ մրցում

Հ. Մ. Ը. Մ. ԸՆԴԴԷՄ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

26 ՍԵՊՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԴԱՇՏԸ

Հինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը դարձեալ ինկաւ յունական խումբին դէմ: 1925էն մինչեւ հիմա, ախոյեանական թէ բարեկամական մրցումներու ատեն, Հ. Մ. Ը. Մ. ոչ մէկ պարտութիւն չէ կրած Յոյներէն: Այս անգամ ալ մեր տղաքը ամէն ճիգ պիտի թափեն չպարտուելու համար անոնցմէ:

Հայ հասարակութեան կը մնայ խուռներամ գալ դաշտ եւ քաջալերել մեր կորովի մարզիկները:

ԺԱՄԸ 2ԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԻՆԻՄ ԽՈՒՄԲԸ ԸՆԴԴԷՄ ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ ՄԻՆԻՄ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները յառաջիկայ Շաբաթ 25 Սեպտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին Ընդհ.ժողովի, ուր պիտի հաղորդուի խաղացողները ապահովագրելու պայմանները:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ 25 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ կէս գիշեր 45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Գարակէօզեանի սրահին մէջ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

կը նուագէ Եփրատ նուախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. Ոնօսեանի

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 Ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Միութեան վիճակախաղը:

Աղջկանց գիշերօթիկ վարժարաններ

1, Avenue du Château- Saint Gratien (S. et O.)

եւ 73. Avenue Henri Barbusse, Arnouville-Lcs-Gonesses (S. et O.)

Վերաբացում՝ 2 Հոկտեմբեր 1937ին

Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու վարչութեան ներքեւ գտնուող այս երկու վարժարանները կ'ընդունին, չափաւոր գիներով գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, որոնք կուտան բարոյական խնամեալ դաստիարակութիւն:

Մասնաւոր համաձայնութեամբ աշակերտուհիները Ֆրանսերէնով աւանդուելիք նիւթերու համար, կը յաճախեն տեղական «Ecole Libre»-ները, իսկ հայերէն լեզուն, Հայոց պատմութիւնը, ձեռագործը եւ հայերէնով աւանդուելիք նիւթերը կ'ուսուցուին հայ քոյրերու կողմէ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել իւրաքանչիւր վարժարանի տեսչութեան, Կիրակի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ յետոյ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Gare du Nordէն երկաթուղիով Saint— Cratien, կամ Arnouville-Les-Gonesses:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Շաւիլի «Արղութեան» խումբի բոլոր ընկերները, դառն ցաւով կ'ողբան իրենց սիրելի եւ հաւատարիմ ընկերոջ՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳՊԻԹԵԱՆի մահը որ տեղի ունեցաւ Սէնթ Էթիէնի մէջ: Խորին ցաւակցութիւննոր կը յայտնեն իր անմխիթար մայրիկին, կնոջ, երկու որբուկներուն, եղբայրներուն եւ պարագաներուն:

Թող անմոռաց մնայ իր յիշատակը:

Ժամացոյցի եւ ոսկերչական վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ դիմացկուն նստարաններ, թիկնաթոռներ, սիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ: Կը սանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ ատաղձագործի վերաբերեալ գործեր: Աժան, մաքուր եւ արագ: Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆօն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բազմաթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փարձով) սկսեալ 280—400 Ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 Ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մեր տակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 Ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ վերցնեն բաժանորդագրուի ցառաջին ... ունելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն նկատի կայացնել ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գինով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բըթունաժ:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

21 Օգոստ. 20 Սեպտ. 1937

ՓԱՐԻԶ, Կ. Պետր.— 75:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 95:
ՆԻՍ, Վարժ.— 50:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 212.65:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խողեան.— 200:
ՌՕԱՆ, Ց. Պ.— 100:
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Ա. Մ.— 150:
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Փր. Ալ.— 75:
ԼՈՆՏՈՆ, Ժ.— 1 անգլիական:
ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ, Մ. Պ.— 75:
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա. 40:
ՎԵԶԻՆ, Կ. Փ.— 40:
ՆԻՍ, Մ. Ս.— 75:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Գ. Մ.— 140:
ՓԱՐԻԶ, Մ. Գ.— 75:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 620.50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խաչ.— 75:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Նաթ. ի հաշիւ Օվ.ի 100:
ՌՕՄԱՆ, Գործ.— 160:
ԹՈՒԼՈՆ, Գաթ.— 35:
ՓԱՐԻԶ (9), Ժ. Մ.— 40:
ՈՒԱՐԶԱԶԱԹ, Գլ.— 40:
ՎԻՎԻԷ, Ա. Ա.— 150:
ՍԷՆ ՏԸՆԻ, Արիստ.— 40:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Կար.— 40:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, Գործ.— 120:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Ա. Դ.— 110:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ա.— 50:
ՄԷՕՏՕՆ, Մ. Գ.— 70:
ԼԻՈՆ, Տիկ. Շիմ.— 70:
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Գ.— 70:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Գործ. Մ.— 50:
ԹԱՐԱՐ, Տիկին Ա. Գ.— 40:
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Իփ.— 200 Ֆր. եւ տոլար:
ՌԸՆԱԺ, Վ. Խ.— 150:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Հ.— 285:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ք.— 90:
ԼԸ ՓՈՆԹ ԳԱՔ.— 75:
ՓԱՐԻԶ (18), Մ. Խ.— 150:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Զիմ.— 40:
ՀԱԼԷՊ, Ա. Գ.— 65:
ՊՈԼԷՆ, Թ. Մ.— 50:
ՓԻԷՐՖԷՕ, Վարդ.— 50:
ԱՆԻԷԹ, Կ. Պ.— 70:
ՓԱՐԻԶ (11), Օ. Ս.— 40:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 1495.80:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 208.25:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Զ.— 100:
ՆԱՆԹԷՐ, Մ. Թ.— 150:
ԼԱՖՐԷԹ, Ց. Ն.— 40:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, Գործ.— 557.85:
ՎԻԷՆ, Ա. Ա.— 40:
ԱՆԻԷԹ, Ց. Աղ.— 50:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 325:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Եէմ.— 75:
ԱՆՏԻՈՔ, Տքթ. Ս. Մ.— 140:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Ն. Օ.ի հաշւոյն — 100:
ԽԱՐՊԻՆ, Մ. Շ.— 220:
ՏԷՍԻՆ, Պարտ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մարտ.— 75:
ՆԻՍ, Գ. Թ.— 72:
ՎԵԶԻԼԻԶ, Ս. Ս.— 150:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ◦ ««««

Սօնան ուրիշ հնարք չը գտնելով այդ տանելի մարդու ձեռքից ազատուելու համար. իր գլխի արախչինի վրայ կարած դրամներից(*) մի քանիսը տալիս է մի պառաւ Քրտուհու, խնդրելով իր համար թոյն գտնել:

Քրտուհին կաշառուած ոսկիներից, կատարում է նրա խնդիրքը: Սօնան մեռնում է թոյնից: Քրտերը նրա մարմինը չեն ընդունում իրանց գերեզմանատան մէջ, որովհետեւ հանգուցեալը մինչեւ իր վերջին շունչը ասում էր. «ես քրիստոնեայ եմ. հաւատս չեմ փոխի»: Մարմինը մնում է անթաղ: Այդ հանգամանքից օգտւում է քաղում մի Քիւրտ, եւ իմանալով ում աղջիկն է նա, վեր է առնում նրա մարմինը եւ բերում հօր տունը, յոյս ունենալով որ մի բան կը ստանայ:

Ոչ սակաւ մոլեռանդութեամբ վարւում է անբախտ դիակի հետ եւ հայ եկեղեցականութիւնը: Պատճառ բերելով թէ նա ինքնասպան է եղել, անօրէնի ձեռքումն է մեռել, չէ խոստովանուել, չէ հաղորդուել, եւայլն. —տէրտէրները թոյլ չեն տալիս նրան թաղել հայոցգերեզմանատանում(*): Ահա այդ էր պատճառը, որ նրա գերեզմանը գտնւում է հայրական տան մէջ: Այն որ հալածեց իր միջից եկեղեցին, ընդունեց իր մէջ ընտանիքը:

Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, թէ այդ անբախտութիւնը ինչ դառնութիւն կը բերէր Խաչօի գերդաստանի վրայ: Բայց նա ունեցաւ եւ ուրիշ ցաւալի հետեւանքներ: Սօնայի մայրը, Ռեհանը, Ստեփանիկի ծնունդից յետոյ, չը կարողանալով տանել իր դստեր այս օրինակ վախճանի դառն կսկիծը, օր ըստ օրէ հալուեցաւ, մաշուեցաւ եւ վերջապէս մեռաւ: Եւ նոյն իսկ Ստեփանիկի վիճակի վրայ այդ անցքը ունեցաւ իր առանձին ազդեցութիւնը: Ստեփանիկը իսկապէս աղջիկ էր, թէեւ տղայի անունով եւ տղայի հագուստով պահուած: Նրա մկրտութեան անունը Լալայ էր: Բայց ի՞նչ նպատակով նրան այսպէս ծպտեալ վիճակով էին մեծացնում:

Սօնայի մահը մի այնպիսի ցաւալի տպաւորութիւն թողեց հօր վրայ, որ Ստեփանիկին ծնելուց յետոյ, նա մի առանձին անհաւատութեամբ նախազուշակում էր նոյնպիսի մի վախճան եւ այդ աղջկան համար: Նրա կասկածանքը անտեղի չէր, մանաւանդ իր երկրի վերաբերութեամբ, ուր իր աչքով տեսել էր հարիւրաւոր օրինակներ, ուր կոյս աղջիկների յափշտակութիւնը մահմէտականներից համարեա սովորական էր դարձել: Այդ պատճառով, հայրը մտածեց Ստեփանիկին իբրեւ տղայ ներկայացնել եւ տղայի անունով պահել, մինչեւ նրա չափահաս լինելը: Հօր դիտաւորութեան համաձայն էր եւ թշուառ մայրը, որ շուտով վախճանուեցաւ, եւ չը կարողացաւ անուանել իր զաւակին:

Խաչօի ընտանիքի մէջ այդ խորհուրդը պահւում էր որպէս գաղտնիք ամենայն զգուշութեամբ: Օտարներից այն գաղտնիքը գիտէին երեք հոգի միայն՝ գիւղի քահանան, կնքահայրը եւ տատմէրը, որ վաղուց մեռած էր:

Լալան — մենք այսուհետեւ երբեմն իր իսկական անունով պէտք է կոչենք Ստեփանիկին — այժմ տասն եւ վեց տարեկան էր. մի հասակ, որի մէջ մտնելուց յետոյ գիւղացի աղջկան երկար տանը չեն պահում: Հայրը մտածում էր նրան մարդու տալ: Բայց դժուարութիւնը նրանումն էր, որ Լալան իբրեւ տղայ ճանաչուած լինելով, ի հարկէ ոչ ոք չէր խնդրելու նրա ձեռքը:

Բացի դրանից, հայրը ցանկանում էր, որ իր փեսան մի օտար երկրացի լինի, որ առնէ, տանէ եւ հեռացնէ իր աղջկան, որպէս զի իր երկրում իր ծանօթների մէջ չը յայտնուի հօր գործ դրած խորամանկութիւնը Լալայի պահպանութեան մասին, թէեւ այդ երկրում դա մի սովորական բան էր: Բայց ո՞րտեղից պէտք էր գտնել այդ պայմաններին յարմար մի մարդ Լալայի համար:

Հայրը աչք ունէր մի պարոնի վրայ, որ իրան կոչում էր Թոմաս էֆէնդի, — մի շատախօս, խարեբայ, կարճլիկ - կլորիկ մարդ, բացի մարդից ամէն բանի նման էր:

Ո՞րտեղացի էր նա, յայտնի չէր, բայց իր ասելով, Պոլսեցի էր եւ այնտեղ ամիրայ ազգականներ ունէր: Լալայի եղբայրները սաստիկ ատում էին այդ հրէշին, ոչ թէ այն պատճառով, որ նա չափազանց այլանդակ դէմք ունէր, այլ առաւել նրա համար, որ սաստիկ ժանտ եւ անզութ մարդ էր:

Նա բոլորովին իրան հեռու էր պահում հայ հասարակութիւնից. խօսում էր միշտ Թուրքերէն. եւ միշտ ընկած էր մուդիրների, գայմաքամների եւ քիւրտ բէկերի մօտ: Նրանց անունով գիւղացի Հայերին սպառնալիքներ էր կարդում եւ նրանց անունով պարծենում էր: Թոմաս էֆէնդին արքունի մուլթէզիմ էր, այսինքն արքունի հարկերի եւ հասոյթների կապալառու:

Մուլթէզիմը նոյն նշանակութիւնն ունի գիւղացու համար, որպէս հօտի համար հրէշտակը, դեւը, սատանան ... անհաւատի համար, — եւ որպէս ... բաները, որոնցից դողում է, սարսափում է գիւղացին: Բայց ի՞նչ բանից աւելի վախենում է գիւղացին, նրանից աւելի էլ յարգում է: Եթէ սատանան յայտնուէր գիւղացիների մէջ, նրան այնքան չէին տար, կը սկսէին երկրպագել եւ քորթել:

Մարդը միշտ այսպէս վարուել է, եւ վարւում է: Մարդը իր ... թեան հասակում բարի եւ չար ... ներին հաւասար կերպով էր ... տում. երկուսին էլ զոհ էր մատուցանում:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

(*) Ալաշկերտի եւ առհասարակ տաճկական Հայաստանի գիւղացի աղջիկների գլուխը ծածկւում է լինում մի տեսակ արախչինով որ ամբողջապէս զարդարած է դրամներով, հաւատները ոսկով, խսկ աղքատները արծաթով:

(*) Այդ մոլեռանդութիւնը ինձ պատահել է տեսնել շատ տեղերում, գարմանալին այն է որ, ամբողջ այս կէտի մէջ Քրդերն համաձայնում է կղերի կարծիքին:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի ծախու գրատ... ՓԱԽԵՍՈՒ ԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 23 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3532

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի ներքին հոգերուն ուրիշ մէկ երեսը կը կազմէ աջակողմեան եւ ձախակողմեան հոսանքներու յարաճուն հակամարտութիւնը :

Հակառակ իր զգայուն, դիւրաբորբոք բնաւորութեան, այս երկրի ժողովուրդը գիտէ իր պաղարիւնը պահել վտանգաւոր պահերու մէջ:

Այսպէս եւ մեր օրերուն,— մանաւորապէս վերջին տարիներու ընթացքին, երբ այնքան ծանրակշիռ դէպքեր պատահեցան, թէ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատի վրայ :

Ուրիշ կերպ չէր կրնար վարուիլ ժողովուրդ մը, որ չորս մեծ յեղափոխութիւններ դիմաւորած է,— 1789ին, 1830ին, 1848ին եւ 1870ին:

Միշտ խանդավառ կուսակից ամէն տեսակ ազատութեանց, Ֆրանսան չի հանդուրժեր բռնութեան, ըլլայ անհատական թէ զանգուածային:

Ուրիշ խօսքով, ինչ որ բնական կամ անխուսափելի կը համարուի զանազան երկիրներու մէջ, չի համապատասխաներ այս ժողովուրդի խառնուածքին: Փոթորիկները իրարու կը յաջորդեն, ճակատներ կը յարդարուին եւ դիրքեր կը փոխուին: Բայց, ի վերջոյ պայքարը կը շահի ան որ կանգնած է ամէն տեսակ ազատութեանց պատուանդանին վրայ :

Ահաւասիկ, երկու - երեք տարիէ ի վեր, շատ ծանր երկունքի մը ենթարկուած է Ֆրանսան: Ալեկոծութիւն մը, որ կրնար անդարմանելի աղէտներու յանգիլ, ուրիշ երկիրներու մէջ :

Ի՞նչ կը տեսնենք այստեղ,— խմորումները, ցնցումները, յաճախադէպ ընդհարումները ուշ-կանուխ իրենց լուծումը կը գտնեն սահմանադրական իրաւունքներու գործադրութեամբ :

Այսպէս յառաջ եկաւ այն հզօր, տարերային շարժումն ալ, որ կը կոչուի Ժողովրդական Ճակատ:

Տագնապալի պահու մը, 1935 յուլիս 14ին, ուխտ կնքեր էին ձախակողմեան կուսակցութիւնները ,— արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար, իրենց ետեւէն քաշելով ուրիշ գաղափարակից հոսանքներ:

Շարժման մէջ դնելով քաղաքական պայքարի բոլոր ձեւերը, քարոզչական ամէնէն արդիական մեթոտները, անոնք յաջողեցան շահիլ երեսփոխանական ընտրութիւնը, եւ դարձան տէրն ու տիրականը կացութեան: Սկսան գործել ե՛ւ իբրեւ իշխանութիւն ե՛ւ իբրեւ « զանգուածներու նախարարութիւն»:

Անշուշտ մէկ հոգի, մէկ մարմին չեն Ժողովրդական Ճակատին երեք թեւերը: Վէճեր, փոխադարձ տհաճութիւններ յաճախ կը պատահին: Տեսական եւ գործնական քաղաքականութեան ընդհարումներ միշտ ալ անխուսափելի են :

Եւ սակայն, Ճակատը ամուր է ինքն իր մէջ: Երեք թեւերն ալ խմորուած են այն գիտակցութեամբ, թէ իրենց դիմացը կը գտնուի թշնամի մը — թող կոչուի Ֆաշականութիւն — որ դարանակալ կը սպասէ, զարնելու համար գլուխէն կամ կողէն :

Այս համոզումը կը գերակշռէ միւս բոլոր նկատումներուն եւ տեսակէտներուն վրայ :

Տեսէք, Ժողովրդական Ճակատին երկրորդ դահլիճը շատ բաներ «կլլեց»: Մանաւանդ անոր վարչապետն ու ելմտական նախարարը աւելի քան երբեք ամուր կառչած են «դադար»ի, շունչ առնելու քաղաքականութեան: Կ'ուզեն կարճ կապել կամ սահմանափակել ընկերային բարենորոգումներու արշաւը, ինչ որ կը նշանակէ չեզոքել կնքուած ուխտէն :

Արդ, միւս երկու թեւերը, ընկերվարական թէ համայնավար, երբեմն քրթմնջելով, յաճախ ուղղակի քննադատելով հանդերձ, երբեք միտքէ չեն անցըներ այրել կամուրջները :

Այսպէս, համայնավարները ձեռնարկեր էին ժողովի հրաւիրելու Ժողովրդական Ճակատին անդամները, «աւելի ուժգնօրէն պայքարելու համար Ֆաշականութեան եւ յետաշրջութեան չարագործ ուժերուն դէմ»: Ժողովը տեղի պիտի ունենար սեպտեմբեր 21ին, բայց արմատական կուսակցութիւնը առաջարկեց յետաձգել, առարկելով թէ իրենց նախագահը՝ Տալատիէ, Փարիզ չի գտնուիր :

Նոյն երեւոյթը, նաեւ, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միացման ձեռնարկին առթիւ, որուն մասնաւոր եռանդով կառչած են կարմիրները :

Պարբերաբար նամակներ կը փոխանակուին երկու կուսակցութեանց միջեւ: Համայնավարները կ'աճապարեն, մինչեւ անգամ տեղական ժողովներ կը սարքեն ընկերվարական շարքերուն հետ, օր առաջ իրականացնելու համար ձուլումը: Իսկ ընկերվարականները միշտ ալ կը ձգձգեն, կանգնելով Մարսէյլի համագումարի բանաձեւին վրայ: Եւ մեղադրանքներ ալ կ'ուղղեն, բոլշեւիկներու տեղական ձեռնարկներուն կամ հրապարակային արտայայտութեանց առթիւ :

Տարբեր պարագաներու մէջ, ապահովաբար պիտի ըմբոստանային համայնավարները: Մինչդեռ, կը հետեւին հլու - հնազանդ, բարեհամբոյր քաղաքականութեան մը,—կ'ընդունին ինչ որ կը պահանջէ դիմացինը:

Ապացոյց՝ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին վերջին նամակը (17 Սեպտ.), որով «դժուարութիւն չյարուցանելու համար», յանձն կ'առնէ անհրաժեշտ հրահանգները հաղորդել մասնաճիւղերուն, որպէսզի տեղական ձեռնարկներ չկատարեն :

Անշուշտ հոգերու ծանրութիւնն է որ այս ճամբան բռնել կուտայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ ՔԱԿԵԼ ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿԾԻԿԸ

Իրունի (Սպանիա) կառավարիչը ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը կարեւոր յաջողութիւն մը ձեռք բերաւ, հաստատելով թէ հազարապետ Թրոնքոզօ, Իրունի (Սպանիա) զինուորական կառավարիչը, հոգին եւ կազմակերպիչն է շարք մը դաւադրութեանց, որոնք վերջերս տեղի ունեցան Ֆրանսայի մէջ: Ամենավերջինը՝ սպանիական սուզանաւի մը բռնագրաւման փորձն էր, Պրէսթի մէջ :

Սպանիացի կառավարիչը որ նախապէս իբրեւ վկայ կանչուած եւ հսկողութեան տակ առնուած էր պանդոկի մը մէջ, ձերբակալուելով առաջնորդուեցաւ Պայոնի բանտը: Թէեւ ազգայնական հազարապետը մինչեւ վերջը ուրացաւ իր մասնակցութիւնը Պրէսթի դաւադրութեան մէջ, սակայն երեք վկաներ, որոնց մէկը կին, պնդեցին թէ ան Պրէսթ կը գտնուէր, երբ ազգայնական դաւադիրները փորձեցին գրաւել կառավարական սուզանաւը :

Այս յայտնութեան վրայ, շրջուն պահակներու ջոկատներ հրաման ստացան հսկողութեան տակ առնել սպանիական սահմանագլուխին բոլոր դիրքերը, որպէսզի ազգայնականները չփորձեն Ֆրանսա մտնել եւ փախցնել հազարապետը :

Թրոնքոզօ պատ արձակուած էր երկուշաբթի գիշեր, երբ ինքնաբերաբար յայտարարեց թէ ինքն է պատասխանատուն Պրէսթի ձեռնարկին: Նոյն իսկ արտօնութիւն ստացաւ Սպանիա վերադառնալու: Առջի օր ,ինքնաբերաբար վերադարձաւ, բողոքելու համար իր կառավարին՝ Ռաֆայէլ Փարէլլայի ձերբակալման դէմ: Բայց, փոխանակ ազատելու կառավարը, ինքն ալ ձերբակալուեցաւ :

Նկատի առնելով որ կրնան բարդութիւններ ծագիլ Սպանիոյ ազգայնական իշխանութեանց հետ, վարչապետ Պ. Շոթան առջի գիշեր երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ներքին նախարարին հետ, որ, իբրեւ ընդհանուր պետը Ապահովութեան Տեսչութեան, պատասխանատու է Սպանիացի հազարապետին ձերբակալման համար :

Հարցաքննութեան ատեն Թրոնքոզօ խոստովանեցաւ թէ ինքն է դրդիչը Պրէսթի ձեռնարկին, բայց ֆրանսական ոստիկանութիւնը համոզուած էր թէ ան կազմակերպիչն է ոչ միայն այս դաւին, այլեւ ուրիշ կարգ մը ահաբեկչական արարքներու, մէջն ըլլալով Կերբերի փապուղին օդը հանելու փորձը (Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ արեւելեան սահմանին վրայ): Այս մասին վկայութիւններ տրուած են զանազան առիթներով, անցեալ ապրիլէն ի վեր, իրազեկի մը կողմէ որուն անունը գաղտնի կը պահուի եւ որ սերտ յարաբերութիւններ ունեցած է Թրոնքոզոյի եւ անոր աջ բազուկին՝ հարիւրապետ Իպանեէզի հետ:

Այդ վկայութեանց համաձայն, հարիւրապետը շարք մը ռմբային յարձակումներ սարքած էր մայիս 1ի օրուան համար, այն տպաւորութիւնը ձգելու համար թէ Ֆրանսայի յեղափոխական կազմակերպութիւնները խօսքէն գործի անցած են արդէն: Ռումբերը Ֆրանսա փոխադրուած էին ինքնաշարժներով, Պիրէնեան լեռներու մէջէն եւ պահուած՝ հարաւային արեւմտեան Ֆրանսայի մէջ: Ծրագրուած էր զանոնք պայթեցնել Փարիզի ցուցահանդէսին եւ ուրիշ վայրերու մէջ :

Ուրիշ վկայ մը, որուն անունը նմանապէս գաղտնի կը պահուի, յայտնած է թէ հազարապետ Թրոնքոզօ ահաբեկչական արարքները կատարած է կամ պիտի կատարէր երեք եղբայրներու միջոցաւ, որոնց մէկը սպաննուեցաւ Պրէսթի դաւադրութեան մէջ, իսկ մէկը ձերբակալուեցաւ, իբրեւ մեղսակից ամբաստանուած ըլլալով Էթուալի դէպքին: Երրորդ եղբայրը, որուն համար կ'ըսեն թէ աւելի գործօն մասնակցութիւն ունեցած է Էթուալի դէպքին մէջ, չէ բռնուած տակաւին: Կը կարծուի թէ Սպանիա փախած է:

Ի՞նչ կը պատմէ առաջին վկան

Ապահովութեան վերատեսուչը, Պ. Մուաթէսիէ եւ իր օգնականը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն, այս յայտնութեանց առթիւ.

— Անցեալ մայիսին 9 ռումբեր գտնուած էին Փարիզի մէջ: Այս գիւտին վրայ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը լսեց վկայ մը որուն անունը չեմ ուզեր յայտնել: Այդ վկան պատմեց.— 1937ի սկիզբը Սպանիա ճամբորդած ատեն, յարաբերութեան մէջ գտնուեցայ Իրունի կառավարիչին՝ հազարապետ Թրոնքոզոյի հետ: Զանազան պտոյտներ կատարելէ վերջ ապստամբ Սպանիոյ մէջ, վերադարձայ Իրուն: Ապրիլի կիսուն էր: Պ. Թրոնքոզօ ինծի ներկայացուց իր անմիջական գործակիցը, հարիւրապետ Իպանեէզ: Զանազան խօսակցութիւններէ վերջ, հարիւրապետը ինծի առաջարկեց Ֆրանսա երթալ, կարգ մը ահաբեկումներ կատարելու համար : Շեշտեց թէ մայիս 1ը մօտ է եւ բացատրեց թէ Սպանիոյ ազգայնականներուն համար շահաւոր պիտի ըլլայ որ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը ցնցուի շարք մը ահաբեկումներով: Մասնաւորապէս ինծի առաջարկեց, իբրեւ նպատակակէտ, Փարիզի ցուցահանդէսը, որուն բացումը մօտալուտ էր, Փարիզի սպանիական դեսպանատունը եւ Մարսէյլի Աշխատանքի սակարանը: Նոյնիսկ աւելցուց թէ այս ահաբեկչական արարքները անվրէպ պիտի վերագրուին Սպանիոյ անիշխանականներուն եւ այսպէս նպատակին հասած պիտի ըլլանք :

« Քանի մը օր վերջը, լսեր առի թէ հարիւրապետը եւ ուրիշ քանի մը ապստամբներ արդէն Ֆրանսա փոխադրած են բազմաթիւ ռումբեր: Փոխադրութիւնները կը կատարուէին ինքնաշարժներով: Լսեցի նաեւ թէ սահմանը կ'անցնէին Հէնտէյի կողմէն եւ թէ ռումբերը տեղաւորուած էին Ստորին - Պիրէնեաններու զանազան վայրերուն մէջ »:

Այս յայտարարութիւնները եղած էին 1937 մայիսին: Անցեալ օգոստոսին վկան կը հաստատէր զանոնք, ֆրանսական դեսպանի մը ուղղուած նամակով մը: Անցեալ շաբաթ օր, Պրէսթի դաւադրութենէն քանի մը ժամ առաջ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը ձերբակալէր Սպանիացի ահաբեկիչ մը որուն կասկածելի գործունէութիւնը ուշադրութիւն գրաւած էր: Այդ մարդն էր Նի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐՕ՛Ր ԸՍԵՄ ՔՆԱՑԻՐ

Հետզհետէ «զգայացունց» համեմատութիւններ կը ստանայ մեր Գ. էջի յօդուածաշարքը՝ «Թալէաթ փաշայի վերջին օրերը», թարգմանուած՝ թուրքերէնէ :

Հաւանաբար ճիշդ է ինչ որ կը պատմուի Թալէաթի Պերլինի կեանքին, թուրք փախստականներու խօսակցութեանց եւ ծրագիրներու մասին:

Բայց, երբ հարցը կուգայ բուն մահափորձին պատրաստութեան եւ յարակից պարագաներուն, թրքական պատմութիւնը կը դառնայ Քսավիէ տը Մոնթէփէնի կամ Փոնսոն տիւ Թէռայի թերթօն մը :

Այդ մասը սկսաւ երէկ իսկ: Անշուշտ կարդացիք .—

« ... *Այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար Ժընեւ, գաղտնի սենեակի մը մէջ, Հայ Յեղափոխական Կոմիտէի պետին եւ Սողոմոն Թէհլիրեանի միջեւ :*

... « *Կոմիտէի նախագահը խոշորակազմ (ըսէ՛ յաղթանդամ), սեւ մազերով, սեւաչեայ, թխադէմ, մօտաւորապէս 45 տարեկան մարդ մըն էր ...*

Յետոյ փոխասացութիւն մը՝ Կոմիտէի նախագահին եւ Թէհլիրեանի միջեւ: Իբրեւ թէ վարժապետ եւ աշակերտ նստած ըլլային դէմ դիմաց:

Ապա «Հայ Յեղափոխական Կուսակցութեան կարեւոր մէկ ժողովը» Ժընեւի մէջ, —խանի՛ մը մէջ— պատկերազարդ մանրամասնութիւններով,— «Մասիս» ապահովագրական ընկերութիւն, եւայլն :

Տակաւին ուրիշ բաներ որ պիտի կարդացուին հե՛ւ ի հեւ: Նոյնիսկ աղջիկ պակաս չէ, մթնոլորտը աւելի գունաւորելու համար:

Թուրք թերթօնագիրը թեւ տալով իր բոցավառ երեւակայութեան, մէջտեղ հանած է գործ մը, որ կրնայ մրցիլ ամէնէն «զգլխիչ» վէպին հետ :

Ինչ որ ալ ըլլայ, ես դժգոհ չեմ այս պատմութենէն :

Սուտ - իրաւ, էսել - պակաս, թող գրեն այս մասին: Թող քիչ մըն ալ այս տեսակ բաներու մասին գրեն :

Մինչեւ հիմա, Թուրքերը Հայերու մասին խօսած ատեն, քանի մը *քլիշէ*ներ միայն ունէին ·

— Մենք զինուոր կ'երթայինք, Հայերը դրամ կը վաստկէին, հարստութիւն կը դիզէին :

— Մէհմէտը զինուոր գացած ատեն, դրացի Յակոբին կը ձգէր իր գաւակը, տունը, արտը :

— Օսմանն ու Գրիգորը եղբօր պէս կ'ապրէին, «կոմիտէճի»ները եկան ամէն բան խանգարեցին :

Այդ «կոմիտէճի»ներն ալ միշտ այս կամ այն պետութեան դրամն առնելով, կուգային արիւն կը թափէին...

Աւելի քան կէս դար անցաւ այս կաղապարներուն վրայ, եւ հիմա Թուրքերը սկսած են քրքրել մեր պատմութեան միւս էջերը — Յեղափոխական գործունէութիւն, ֆէտայի, ահաբեկում Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ եւայլն :

Ի՞նչ վնաս, եթէ մեր ժամանակակից պատմութեան այս դրուագներն ալ նկարագրեն իրենց գիտցած կամ ուզած եղանակով :

Թող նոխացնեն, գունաւորեն, գլուխը պոչը իրար խառնեն, միայն թէ թող գրեն:

Ամէն պարագայի մէջ, խոր տպաւորութիւն ձգած կ'ըլլան իրենց ընթերցող հասարակութեան վրայ :

Ես կը մաղթեմ որ նոյն ձեւով նկարագրեն նաեւ Ճէմալ Ազմիի, Պ. Շաքիրի, Ճիվանշիրի, Սայիտ Հալիմ փաշայի եւ միւսներու ահաբեկումը:

Մեզի կը մնայ նիւթ չտալ թեթեւամտութեամբ, սնապարծութեամբ, շատախօսութեամբ, շռայլաբանութեամբ եւ... ցնդաբանութեամբ :

ՎԱՀԷ

Իտալիա զոհացում կը ստանայ եւ պիտի մասնակցի Միջերկրականի հսկողութեան

»»»» • ««««

Հռոմի անգլիական եւ ֆրանսական գործակատարները երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցան Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ: Ապա զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ.—

Բրիտանական եւ ֆրանսական գործակատարները, ըսելէ վերջ թէ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա երբեք չեն ժխտած Իտալիոյ դիրքը՝ իբրեւ միջերկրականեան մեծ պետութիւն, առաջարկեցին, յանուն իրենց կառավարութեանց, որ երեք պետութեանց նաւային մասնագէտները մօտերս ժողով գումարեն Փարիզի մէջ, որոշելու համար գործնական փոփոխութիւնները Նիոնի համաձայնութեան մէջ, որպէսզի ապահովուի Իտալիոյ մասնակցութիւնը: Կոմս Չիանօ արձանագրելով այս յայտարարութիւնները, ֆաշական կառավարութեան հաւանութիւնը յայտնեց առաջարկուած ժողովին համար:

Այս իրողութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Լոնտոնի մէջ, եւ այլեւս ապահով կը նկատուի Իտալիոյ մասնակցութիւնը՝ Միջերկրականի հսկողութեան համար: Մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին Փարիզի մէջ, ինչպէս կը հաստատէ պաշտօնական զեկոյցը: Իրազեկներ կը վախնան որ ուրիշ դժուարութիւններ ծագին, Խ. Միութեան դիրքին պատճառով: Բայց անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները մեծապէս պայծառացած կը գտնեն մթնոլորտը, եւ անշուշտ պիտի չանճրկին, Մոսկուան գոհացնող բանաձեւ մը ճարելու համար :

Փառաշուք յուղարկաւորութիւն Մասարիկի

Երեքշաբթի օր, փառաշուք յուղարկաւորութեամբ թաղուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ Հայրիկը, Մասարիկ: Թղթակիցներ 1,500,000 կը հաշուեն յուղարկաւորներու թիւը: Թաղման արարողութիւնը պարզ էր, բայց վեհաշուք: Բոլոր գործերը կանգ առած էին : Արարողութիւնը նշանակուած էր ժամը 10ին, բայց Փրակն շատ կանուխ արթնցած էր, տեղ ճարելու համար: Մասնաւոր պատուիրակութիւններ ղրկած էին բոլոր պետութիւնները: Ֆրանսական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուէր Պ. Լէօն Պլում: Դամբանականը խօսեցաւ հանրապետութեան նախագահը, Պ. Պենէշ, մասնաւորապէս շեշտելով.

— « Պէտք է հաւատարիմ մնանք Մասարիկի... Ազատարար նախագահ, պիտի պահենք մեզի յանձնած կտակդ »:

Դագաղը դրուած էր թնդանօթի կառքի մը վրայ որուն լծուած էին վեց ընտիր ձիեր: Թափօրին երկայնութիւնն էր մէկուկէս մղոն: Նախագահին մարմինը մասնաւոր կառախումբով մը փոխադրուեցաւ իր հայրենի գիւղին եկեղեցին, Լանի, ուր վերջին աղօթքը կարդաց քահանայ մը:

— • —

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ երեքշաբթի օրուան ժողովին մէջ, Պ. Լիթվինով կարեւոր ճառ մը խօսելով, պահանջեց միջամտել Սպանիոյ եւ Ծայր. Արեւելքի մէջ, համաձայն ուխտին տրամադրութեանց: Այս առթիւ հաւաստեց թէ Խ. Միութիւնը ոչինչ կը պահանջէ Սպանիոյ մէջ, այլ կ'ուզէ որ իւրաքանչիւր ժողովուրդ ինք որոշէ իր ճակատագիրը: Յետոյ բացատրեց միջազգային կացութեան ծանրութիւնը :

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸ

Մարսէլիոյ մէջ կը բնակէի նոր բացուած հայկական պանդոկ մը: Վարձակալներ կային ամէն ազգէ:

Օր մը, ներկայացուցին ինծի նոր վարձակալուհի մը: Հայ մայրիկ մըն էր, փարիզաբնակ, Պոլսեցի: Տասը տարի առաջ ընտանիքի մը յարկին ներքեւ ծանօթացեր էինք իրարու ու անկէ վերջ կեանքի ալիքները մեզ չէին բերած իրարու քով:

Ճանչցած էի նաեւ իր ամուսինը եւ իր մանչ զաւակը: Ամուսինը մնացած էր Փարիզ ու ինք իր զաւկին հետ Մարսէյլ էր եկած: Զաւակը, Խաչիկ, մեծցած էր, այո, ու եղած վկայուած ատամնաբոյժ եւ եկած էր փոխանորդելու ատամնաբոյժ մը որ արձակուրդով մեկնած էր:

Կինս ու ես գիշերները շատ ուշ կը վերադառնայինք պանդոկ եւ ամէն անգամ գրեթէ կը գտնէինք մայրիկը ու Խաչիկը մեր ազնիւ պանդոկապետուհիին ու իր քոյրիկին հետ միասին, տեսակ մը սպասման մէջ:

Ես յոգնած կ'ըլլայի ու թոյլ կուտայի որ Խաչիկը ինք խօսի: Եւ ան կը խօսէր իրապէս բարձր նիւթերու մասին եւ մաքուր հայերէնով մը:

Հաւատացէք, խորին հաճոյքով մըն էր որ կ'ունկնդրէի քսանեւչորս տարեկան այս երիտասարդին բերնէն հոսող մեր մայրենիքը: Հիացած էի ու միաժամանակ ապշած: Ինչպէս օտար հողի վրայ հասակ առած այդ տղան կրնար այդքան գրական լեզուով մը բարբառիլ, դժուարին խնդիրներ յուզելով:

Հայկական վարժարան մը չէր աւարտած: Նոյնիսկ չէր գտնուած մըտաւորականներու շրջապատին մէջ: Իբրեւ աշակերտ ու իբրեւ ուսանող, գլխաւորապէս աշխատած էր Ֆրանսացի ուսուցիչներու առջեւ ու ֆրանսական գիրքերու վրայ:

Իրիկուն մը, վերջապէս հարցուցի.

— Ի՞նչպէս կրցած է ձեր զաւակը այսքան լաւ հայերէն սորվիլ: Շիտակը հաճոյք եւ հիացում կը զգամ՝ ամէն անգամ որ լսեմ զինքը: Ո՞ւրկէ սորված է հայերէնը:

Մայրիկը ըսաւ.

— Բայց ինձմէ ու «Յառաջ»էն միայն: Ես սորվեցուցած եմ տղուս կարդալ ու գրել: Ու մեր տունէն անպակաս եղած է «Յառաջ»ը, իր լոյս տեսած օրէն ի վեր: Բան չէ փախցուցած «Յառաջ»էն, մանաւանդ Շաւարշին, Նարդունիին ու ձեր յօդուածներէն: Ի՞նչ կայ զարմանալու: Մայր մը եթէ ուզէ, ինչ չի կրնար ընել: Եթէ տասը զաւակ ունենայի՝ տասն ալ Խաչիկիս պէս պիտի դաստիարակէի: Ամէն բանէ առաջ հայերէնը: Ու հայերէնով հայութիւնը: Հայութիւնով ալ նկարագիրը: Անկէ վերջը ամէն լեզու եւ գիտութիւն կրնայ սորվիլ: Այսօր տղաս հպարտ է իր լեզուով եւ հայ գրականութիւնով: Եւ խորապէս կը ցաւի հայ մշակներուն վրայ՝ վերահասու ըլլալով անոնց տաղանդին ու կրած զրկանքներուն:

Հրաշալի էր այս երեւոյթը: Եւ սակայն երեւոյթ էր: Այսինքն հազուադէպ պարագայ դժբախտաբար:

Ինչ օրինակելի հայ կին էր այդ մայրիկը, ինչ իրական մայրիկ էր այդ հայ կինը:

Այդ կարգի մայրիկներով ու Խաչիկներով՝ ցեղը կրնար երկար դիմանալ տարագրութեան նոր Հերոսամարտին մէջ:

Ու անմիջապէս միտքս եկան այն միւս մայրերը: Այն մայրերը որ հըպարտ են եւ ուրախ իրենց զաւկին այլասերումով եւ այն մայրերը որ ամէն բան կը սպասեն միայն վարժապետէն:

Մայր մը տեսած եմ — եւ քիչ չէ իր նմաններուն թիւը — որ ըսած է, տեսակ մը չաեւ հրճուանքով.

— Զաւկս գրեթէ հայերէն չի գիտեր:

— Աղջիկս հայերէն չի հասկնար: Ջուրի պէս Ֆրանսերէն կը խօսի:

Ու հայր մը որ ըսած է.

— Ձեմ ուզեր որ զաւակս հայերէն խօսի: Վերջը չեշտով կը խօսի Ֆրանսերէնը:

— Հայերէնն ալ ի՞նչ պիտի ըլլայ: Աւելորդ աշխատութիւն: Հաց չի շահուիր հայերէնով:

Եւ դեռ անհամար այս կարգի պարշանքներ:

Այս իրապէս տխպար մայրիկը ոչ միայն Հայ էր իր սիրտով, այլեւ իմաստուն էր միտքով: Քանզի անկարելի է հարազատ պահել զաւակ մը, առանց սորվեցնելու անոր իր մայրենի լեզուն: Զաւակ մը հայ պահողը արիւնը չէ երբեք, այլ լեզուն ու դաստիարակութիւնը: Զաւակ մը ազգին ու մայրիկին կը կապուի հայերէն խորհելով, հայերէն խօսելով:

Քանի մը օր յետոյ տեսայ մայրիկը գործի վրայ: Մեր յարկին վրայ գըտնուող խոհանոցի մը մէջ մայրիկը իր շուրջն էր բոլորած պանդոկապետուհիին եւ անոր եղբօր Սեբաստացի պատուական Համբարձումին զաւակները ու դաս կուտար հայերէնի: Զմայլելի էր: Ես իսկ պզտիկ մնացի այս եռանդուն մայրիկին առջեւ:

Երկու տղայ: Վրէժն ու Ստեփանը եւ անոր քոյրիկը կախած էին իրենց գլխիկները հայերէն դասագիրքին վըրայ ու կը մտնէին Ա Բ Գի համաստեղութեան մէջ:

Մայրիկը ըսաւ ինծի.

— Ես կը դասաւանդեմ ու կը խնդրեմ որ դուք, օր մը, քննէք զիրենք:

Ափիս մէջ առի Վրէժին գլուխը եւ ըսի.

— Անունդ Վրէժ է: Լաւ լուծես վըրէժդ: Վրէժը միայն թշնամին զարնելով չէ որ կը լուծուի: Վրէժը մանաւանդ կը լուծուի Ա Բ Գ սորվելով, հայերէն կարդալով, Հայ ըլլալով, մարդ ըլլալով:

Վրէժը անուշիկ անուշիկ կը ժըպտէր:

Հեռացայ չխանգարելու համար զիրենք:

Ու միտքէս ըսի.

— Ի՜նչ Մեսրոպաշուք ընթացք կ'ըլլար եթէ ամէն հայ մայրիկ փոխանակ բամբասանքներով զբաղելու՝ իր սեփական տղուն ձեռքէն բռնած առաջնորդէր դըպրոցը Ա Բ Գին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ԱՆԹԵԼԸ

— . —

Մեր թերթի Վիէնի Թղթակից ընկ. Ն. Գալէի յարուցած հարցը՝ անթելի կայաններից հայերէն երգ ու նուագ լսելու միջոցների մասին՝ համարում եմ այժմէական պահանջ: Իւրաքանչիւր ժողովուրդ սիրում է իր ազգային երգը, նուագը, պարը, սովորութիւնները, նիստ ու կացը: Մանաւանդ բռնութեամբ իր հայրենիքից այս օտար երկիրները տարագրուած հայկական հոծ բազմութիւնները, որ ունեցել ենք մեր հայրենիքում չեչտուած հայկական մշակոյթ, չենք կարող սըմանիլ միմիայն օտար երգերով ու նըւագով: Այս վշտի ու տառապանքի օրերին մեզ մխիթարում են մեր հարուստ անցեալի քաղցր յուշերը, մեր ազգային հանդէսները, երգերը, պարերը, երաժշտութիւնը:

Ֆրանսայի եւ հարեւան երկիրների մէջ ցաք ու ցրիւ ապրող մեր հայրենակիցները, որ հեռու են ընկած Փարիզի եւ Մարսէյլի պէս հայաշատ կենտրոններից, ուրեմն նաեւ զուրկ հայկական ճոխ կեանքից, բնական պահանջ են զգում գոնէ անթելի միջոցաւ երբեմն լսելու հայկական երաժշտութիւն եւ երգեցողութիւն: Քանի որ գոյութիւն ունի հրաշագործ անթելը, ուրեմն մնում է միջոցը գտնել հայ երգն ու նուագը լսելի դարձնելու մանաւանդ խուլ գաւառները ցրուած մեր հայրենակիցներին:

Անկասկած մեր ժողովուրդի այս շատ բնական ու օրինական պահանջը շատ դիւրին կը լինէր բաւարարել, եթէ ունենայինք անթելի բազմաթիւ կայանների վարիչներից գոնէ մէկերկուսի հետ բարեկամ հեղինակաւոր հայրենակիցներ: Բազմաթիւ համալսարանականներ, գրոց-բրոցներ, ունեւորներ ու արուեստագէտներ ունինք այս Լոյս-Քաղաքում եւ այլուր, երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած, որոնք դժբախտաբար մնում են քաշուած իրենց պատեաններ մէջ, փոխանակ կենդանի կապ հաստատելու տեղական կարեւոր շրջանակների հետ: Այս տեսակէտից եւս անմրցելի են Հրեաները: Նրանք աշխարհիս բոլոր կարեւոր վայրերում ունին իրենց անհատական գրասենեակները, իրար հետ կապուած առեւտրական կապերով: Ներկայացումներ ու հանդէսներ կազմակերպող հիմնարկների ու արուեստագէտների, հեղինակների եւն. միջնորդների մեծագոյն մասը Հրեաներ են: Սրանք են որ գլխաւորապէս դերասանական, երաժշտական, երգիչների ու պարողների խմբեր արտադրում բոլոր երկիրների համար: Աշխարհահռչակ երգիչները, երաժիշտները, պարողներն ու դերասանները, առանց միջնորդների անկարող են հանդէսներ ու ներկայացումներ կազմակերպել, մանաւանդ օտար, անծանօթ վայրերում: Շատերը այս մարզում աշխատող միջնորդներից խոշոր գումարներ են շահում:

Դժբախտաբար մենք ոչ ոք ունինք այս շահաւէտ գործին մէջ: Այդպիսի մէկը ահագին դեր կարող էր կատարել մեր կարող արուեստագէտներին օտար գեղարուեստասէր ժողովուրդներին ծանօթացնելու համար: Օտար միջնորդները մեզ օգտակար չեն կարող լինել, քանի որ ոչ իրենք մեր երգեցողութիւնից ու երաժշտութիւնից որոշ հասկացողութիւն ունին եւ ոչ էլ մենք կարողացել ենք օտարներին սիրցնել մեր երգերն ու նուագը: Մինչդեռ մենք ունինք շատ կարող երգիչներ, ջութակահարներ, դաշնակահարներ, թառիստ, քեմանչիստ, որենք կրնան մեծ վարպետութեամբ օտարներին հաճելի դարձնել հայկական եղանակները: Ջունինք գոնէ մի յատուկ միութիւն, որ միայն իրեն նպատակ դնէր այս մարզի մէջ գործել: Համազգայինը թերեւս այս ուղղութեամբ ուժեղացնէր իր աշխատանքը, եթէ կարելի լինէր նիւթական միջոցներ գտնել:

Վիէնից եկած առաջարկը արժանի է լուրջ ուշադրութեան:

Այս կարեւոր գործը իրականացնելու համար մեր մամուլի մէջ պէտք է արտայայտուին ձեռնհաս անձեր: Պէտք է ցանկը կազմել մեր կարող երգիչների, երաժիշտների ու արտասանողների եւ իրենց մշտական հասցէներին հետ միասին յանձնել մեր թերթերի խմբագրութիւններին: Այսպիսի ցանկ կազմելը անհրաժեշտ է հետեւեալ պատճառով.—

Մեր հայրենակիցները անհատաբար եւ հաւաքաբար պէտք է ամերիկեան ձեւի դիմումներ կատարեն, գրաւոր, անթելի կայանների վարչութիւններին, խնդրելով որ երբեմն լսելի դարձնեն հայերէն երգեր ու նուագ: Պէտք է բացատրել թէ անթելի կայանների վարիչներին եւ թէ անթելի մեքենաներ վաճառողներին, որ եթէ անթելից հաղորդեն հայերէն երգեր, մեծապէս կ'աւելնայ անթելի մեքենաների պահանջը, մանաւանդ գաւառներում, ուր առհասարակ զրկուած են հայկական երգեցողութիւնից ու երաժշտութիւնից:

Ձեմ կարծում թէ մեր հայրենակիցների այս արդար պահանջը անտես առնուի, այն պարզ պատճառով, որ թէ անթելի կայաններին եւ թէ գործիքներ վաճառողներին նիւթական հասոյթի նոր աղբիւրներ ենք մատնանշում: Վերոյիշեալ հաստատութիւններին դիմողները կարող են հաղորդել մեր թերթերի խմբագրութիւնների հասցէները, իրենց փնտռած հայ արուեստագէտների հասցէները իմանալու համար: Անթելի կայանների վարչութիւններին կարելի է տրամադրել հայերէն փլաքներ, որպէսզի դիւրացուցած լինենք իրենց գործը:

Ափսո՜ս որ «Պէպօ» չարժանկարի սքանչելի երգերն ու նուագը, որ այնքան արցունք են խլում մեր հայրենաբաղձ տարագիրներից, մինչեւ հիմա չարձանագրուեցան փլաքների վրայ: Այս գործից թէ իրենք պատրաստել տուողները լաւ հասոյթ կ'ունենան, քանի որ շատերը կը գնեն «Պէպօ»ի փլաքներից եւ թէ մեր հայրենակիցները ուզած վայրկեանին հաճոյքով լսելու առիթը կ'ունենան: Ի դէպ ասեմ, որ «Պէպօ»ի երգերը Կովկասում ամենուրեք երգում են ոչ միայն հայերէն, այլ եւ վրացերէն, ռուսերէն եւ թուրքերէն: Վերջերս հայաշատ գաղութներում էլ սկսել են այս երգերը տարածուիլ: Շատ ցանկալի է որ հայկական օպերաների եղանակները փլաքների եւ անթելի մեքենաների միջոցով լսելի դառնան մեր տարագիր բազմութիւններին: Մենք հրաշալի եղանակներ ունինք, որոնց հաճոյքով կ'ունկնդրեն նաեւ շատ ու շատ օտարականներ, միայն թէ աշխատենք անթելի կայաններից հաղորդելու միջոցների մասին մեր կարող երգիչների ու երաժիշտների մասնակցութեամբ: Մամուլով պէտք է հալածել այն թերուններին, որոնք անթելի կայաններից երգում կամ նուագում են հայերէն եղանակներ: Մեր հայրենակիցները ահագին գումարներ են ծախսում անթելի մեքենաների վրայ, ուրեմն եւ իրաւունք ունին օտար եղանակների շարքին լսելու նաեւ հայկական եղանակներ:

ԲԵՆՈ

ԽՄԲ.— Այս հարցի մասին երկտող մը ստացած ենք նաեւ ճարտարագէտ Պ. Տ. Պուլտուկեանէն, որ կը յայտնէ թէ միջոցներ չեն պակսիր օգտուելու անթելէն, հայերէն երգ, խօսք, նոյն իսկ վճարեալ ծանուցումներ լսելու համար: «Խնդիրը է թէ ֆրանսահայ գործարանատէրը կամ վաճառականը պիտի քաջալերէ»: Մանրամասնութեանց համար պատրաստ եմ աջակցելու»:

Կը խնդրուի լրացուցիչ բացատրութիւններ հաղորդել «Յառաջ»ի:

Այս առթիւ եթէ կան ուրիշներ ալ որ կրնան օգտակար ըլլալ իրենց գիտելիքներով, թող բարեհաճին գրել խմբագրութեան:

ԿԵԱՆՔԸ ՊՈՒՐԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ.—Ընդհանրապէս բովանդակ Պուլկարիոյ եւ մասնաւորապէս Պուրկասի մեր օտարահպատակ հայրենակիցներու տնտեսական վիճակը երթալով կը վատթարանայ:

Ժամանակ մը անոնք, կ'աշխատէին եւ դէչ - աղէկ կ'ապրուէին, առանց բեռ ըլլալու ուրիշներուն: Սակայն վերջերս, դարձեալ սեղմումներ սկըսան օտարահպատակ եւ գործազուրկ մեր թշուառ հայրենակիցներու դէմ:

Անոնք որ մասնաւոր արտօնագրով կ'աշխատէին, եւ որոնց պայմանաժամը լրացած է, այլեւս նոր արտօնագիր չեն ստանար, իսկ անոնք որ կը գրաղէին մանր, շրջուն առեւտուրով, անոնց ալ արգիլուած է: Եւ ազգային մարմինները, մատը մատին չեն զարներ: Վերջերս խումբ մը գործազուրկ հայրենակիցներ, մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկեցին Սոֆիա, թեմական կոչուած ազգ. մարմնի միջոցաւ կարգադրութիւն մը ընելու համար, սակայն, բազում պոռոտախօսութիւն վասն ոչինչի, եւ դիմումը մնաց ապարդիւն:

Մեր հայրենակիցներէն շատեր, իբրեւ փրկութեան միջոց, վճարելով ոռոշեալ սակը, պուլկարահպատակ արձանագրուած են:

Համաձայն,գաւառներէն ստացուած ստոյգ տեղեկութեանց, նոյն պատկերը նաեւ Պուլկարահայ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Մեր ազգ. մարմինները պարտաւոր են, օր առաջ, հաւաքական ճիգերով կարենին փորձել եւ դիմել պատկան իշխանութեանց, մեր գործազուրկ արենակիցներուն աշխատանքի արտօնութիւն եւ կամ զեղչեալ գինով հպատակութիւն ձեռք ձգելու համար:

ՀՕԿԸ.— Մեր քաղաքին մէջ ալ շատեր Հօկի անդամ գրուած էին, Հայաստան երթալու յոյսով. մանաւանդ որ Տահվերդեան,ըսած էր անոնց թէ՝ Հայաստան մեկնիլ ուզողներուն համար Հօկի անդամակցութիւնը խիստ կան պայման է: Բայց յուսախաբութիւնը չուշացաւ եւ խմբովին եկողները խմբովին ալ գացին: Շատերու հեռացման գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ նիւթական խոշոր զեղծումներն են: Այնպէս որ Հօկի 300 անդամներու թիւը 1937 փետրուարին իջած էր մինչեւ ...36ի, այն ալ թուղթի վրայ:Կառավարութիւնը 1937 փետրուարին լուծած էր Պուլկարահայ Հօկը, բայց վերջերս նորէն արտօնեց, խիստ հսկողութեան տակ առնելով: Այս անգամ նոր կեդր. վարչութիւն մը նշանակուեցաւ իշխանութեան կողմէ:

Հօկի ժամանակաւոր լուծումէն օգտուեցաւ Բարեգործականը եւ հեռացած կամ հեռացուած հօկականները կազմուեցան Բարեգործականի խմբակներ: Ինչպէս Պուրկասի, նոյնպէս ուրիշ քաղաքներու մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը կը շարունակէ իր գոյութիւնը Պուրկասի, եւ միւս գաղութներուն մէջ:

Գթ. ԽԱՉԸ, որ Պուլկարիոյ մէջ վերակազմուեցաւ 1929 նոյեմբեր 28ին, մինչեւ այսօր կը շարունակէ իր գոյութիւնը, կենդանի կապ պահելով շրջանային վարչութեան հետ, Սոֆիա:

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ.— Երկաթեղէնի վաճառական Պ. Զարեհ Աստուածատուրեան, նկատի առնելով Պուրկասի ազգ. վարժարանին ողբալի վիճակը, անցեալներ պետական աճուրդէն գնեց 334 քառ. մեթր տարածութեամբ գետին մը, հայ դպրոցին կից փողոցը նուէր տալու:

Գետինը կ'արժէ 300,000 լէվա, եւ ներկայ վարժարանի շէնքին քանդումով պիտի ըլլայ ամբողջը 600 քառ. մեթր: Պ. Աստուածատուրեան, խոստացած է բացի300,000ի այս նուէրէն կառուցանել նաեւ մէկ միլիոն լէվ արժողութեամբ շէնք մը ազգ. վարժարանի համար, տակը խանութներ եւ սրահով ու բեմով:

ԹՈՎՄ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

Ինչպէս գրած էինք, Սելանիկի «Հորիզոն»ը եւ Աթէնքի «Նոր Օր»ը միացած ըլլալով, առաջինը դադրեցաւ իր հրատարակութիւնը: Այս առթիւ «Նոր Օր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (8 սեպտեմբեր).

— «Յունահայ մամուլի պատմութեան մէջ նոր շրջան մը կը բացուի: Գաղափարական երկու թերթեր, Նոր Օր ու Հորիզոն ձեռք ձեռքի տըուած, միացեալ ուժերով ասպարէզ կ'իջնեն, իրենց վերապահուած պարտականութիւնը մէկ ճամբով կատարելու եւ իրենց խօսքին աւելի չեշտ եւ ուժգնութիւն տալու:

Այս յապաղած միութիւնը, հեռու շահու շարժառիթներ ունենալէ, թելադրուած է գերազանցապէս յունահայ գաղութին լաւապէս ծառայելու եւ անոր մտաւորական մակարդակը հնարաւոր չափով բարձրացնելու անկեղծ նախանձախնդրութենէն:

Արտասահմանի մէջ, մտաւորական ուժերու տեսակէտէն, ամէնէն խեղճ, տկար գաղութը մերինն է: Եղած ուժերը մատի վրայ կը համրուին եւ ցրուած հոս ու հոն, պայմաններու հարկադրանքին տակ, բաժան բաժան կը մնային, փոխանակ իրենց ճիգերը եւ աշխատանքները միացնելու նոյն նպատակին շուրջ:

Այս վիճակէն բնականաբար գոհ չէին նախ մտաւորականները, որոնց ուսերուն վրայ բարոյական ու նիւթական ծանր բեռ դրուած էր. գոհ չէր նաեւ ընթերցող հասարակութիւնը, նիւթական եւ բարոյական պատճառներով: Շատեր հարկադրուած կ'ըլլային օրական չորս տրախմի տալ երկու թերթէն ալ գնելու համար:

Իսկ աւելի՝ կարեւոր դժգոհութիւն մըն է, որ չէր կրնար յաւերժանալ: Բարոյական դժգոհութիւնը կուգար թերթերու նիհար բովանդակութենէն, երբ հետեւանք մտաւորական ուժերու ցրուածութեան:

Բարեբախտութիւն է որ քիչ մը ուշ թէեւ, այսօր կ'իրականանայ մեր բոլորին փափաքը: Երկու թերթերը կը վերածուին մէկի: Ցրուած ուժերը կը մէկտեղուին, նոր թափով ու ոգեւորութիւնով շարունակելու համար տարիներ առաջ սկսուած գործը, որ թէքնիքի պէս այսօրուընէ կը մանէ նոր հունի մէջ:

«Նոր Օր» կը դառնայ միակ օրաթերթը յունահայ գաղութին շրջապատուած մեծ ու պզտիկ մտաւորական ուժերով, որոնք իրենց լաւագոյնը պիտի տան:

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սկովտիոյ էտինպըրկ քաղաքը գացի ու գտայ բաւական լաւ պանդոկ մը բլուրի մը զառիթափին վրայ եւ շատ հին ու նեղ փողոցի մը մէջ: Իմ սենեակս փողոցին վրայ կը նայէր:

Էտինպըրկը ալեհեր ու տխուր քաղաք մըն է: Էտինպըրկի մէջ ալ մուրացկաններ կային: Անոնցմէ խումբ մը մեր փողոցն եկաւ, իմ պանդոկի առջեւ կեցաւ ու սկսաւ խաղեր ընել:

Այս մուրացկանները երեք երիտասարդներ էին: Մէկը թմբուկ կը զարնէր, միւսը պէնճօ կը նուագէր եւ երրորդը, որ անոնցմէ ամենամեծ արուեստագէտն էր ու անոնցմէ ամենամեծ մուրացկանը, կ'երգէր ձայնափողի մը միջոցով եւ յետոյ կը պարէր ուղղակի փողոցին մէջ, ուղղակի աշխարհին մէջ եւ ուղղակի աշխարհ թատրոնի բեմին վրայ:

Այդ տեսակ երաժշտութիւնը սքանչելի է դուրսը՝ աշխարհին մէջ: Ձեմ գիտեր, թէ ի՛նչպէս պիտի ըլլար ներսը՝ թատրոնին մէջ, բայց շատ կը տարակուսիմ, որ նոյնիսկ կէս մը անգամ չքեղ ըլլար ,որքան դուրսը: Այդ տեսակ երաժշտութեան մը բեմը՝ աշխարհը պէտք է ըլլայ:

Այս բաներն են, որ կ'ուրախացնեն ճամբորդը: Ասոնք մարդկային բաներն են: Ես չայցելեցի այն վայրերը, ուր ճամբորդները կ'այցելեն:Ես կ'ուզէի ճանչնալ աշխարհի մէջ ապրող ժողովուրդները: Ես ուրախութեամբ կը յիշեմ մուրացկաններու այս ձայները: Եւ մուրացկաններու այս խումբը հոյակապ խումբ մըն էր. թմբկահարը, պէնճօ նուագողը եւ երգողն ու պարողը սքանչելի էին:

Էտինպըրկի, այդ ալեհեր ու տխուր քաղաքին մէջ, այս երեք մուրացկանները խորտակեցին դարերու անդորրութիւնը՝ խոր, մելամաղձոտ սկովտական բարկութեամբ մը:

Անոնց պարածն ու երգածը սկովտական երաժշտութիւն չէր, փքափող չկար: Այս երիտասարդները հագած էին ամենօրեայ, սովորական հագուստներ, բացի երգողէն ու պարողէն, որ հագած էր կարճ վերարկու մը եւ գլուխը դրած տըրպի մը:

Ան կ'երգէր երգին խմբաձայնը միայն: Նուագողները կը շարունակէին ու կը հասնէին խմբաձայնին: Ան կը դնէր ձայնափողը շրթունքներուն ու կ'երգէր: Խմբաձայնը երգելէ վերջ, կը պարէր նոյն խմբաձայնը:

Ան կը պարէր մարդու մը նման, որ բարկացած էր, ու չէր սպասեր, որ իր ոտքերը, վերցնելէ ետք, դետին իջնային, այլ վար կը դնէր զանոնք մեծ արդարութեամբ, մեծ եռանդով ու մեծ բարկութեամբ: Ան պարելով փողոցի զառիվարէն վար կ'երթար եւ դառնալով, դարձեալ պարելով փողոցի զառիվերէն վեր կուգար:

Ան բան մը կ'երգէր, որ շատ ջանացի յիշել, բայց ինչ որ կը յիշեմ հետեւեալն է. «Հա եա հայքա, վէյքա ho՞», եւ ուրիշ բառեր նոյն լեզուով:

Ոստիկանները հեռացուցին մուրացկանները: Ես առի վերարկուս ու գլխարկս, վար վազեցի ու հետեւեցայ անոնց:

Երգողին կէս ոսկի մը տուի ու խօսեցայ հետը: Մի՞թէ ոստիկանները միշտ կը հետապնդէին զիրենք: Այո՛, երբեմն ալ կը բանտարկէին զանոնք: Այդ կախում ունէր, թէ իրենք ո՛ր թաղամասին մէջ կը գտնուէին: Չէին կրնար մօտենալ առեւտուրի փողոցներուն, իսկ ուրիշ փողոցներու մէջ ալ ոստիկանները չէին թողուր որ կանգնին, այլ միշտ կը ստիպէին, որ քալեն:

Խումբը հինգ փողոց անցնելէ վերջ, դարձեալ կանգնեցաւ ու սկսաւ ընել նոյն խաղերը: Անոնք կ'երգէին միայն մէկ երգ մը, որ այդ «Հա եա հայ - քա, վէյքա ho'»ն էր:

Մտածեցի,որ այդ երգը յօրինուած էր տղոցը կողմէ, ուստի այդ իմաստով ալ հարցուցի երգողին ու պարողին: Ո՛չ, ատիկա ամերիկեան երգ մըն էր: Ան երգին անունն ալ տուաւ: Յետոյ, երբ ան դարձեալ երգեց, ուշադրութեամբ մտիկ ըրի, բայց ատիկա ամերիկեան երգը չէր: Ես գիտէի ամերիկեան երգը. ան այդպէս չէր: Ամերիկեան երգը մէկ տասներորդն անգամ չունէր այն բարկութեան, որ այս երգը ունէր:

Լոնտոնի մէջ ճամբորդներու պանդոկի մը երրորդ յարկին վրայ սենեակ մը վարձեցի, որ կը նայէր փողոցին վրայ:

Այս փողոցէն շատ մը տեսակ մուրացկաններ կ'անցնէին, որոնք ընդհանրապէս նուագողներ էին, բայց ծաղկավաճառներ ալ կային:

Նասիրուն ու ամէնէն ողբերգական կին մը կար, որ ձեռքին մէջ բռնած փունջ մը վարդեր՝ մեր փողոցէն կը քալէր շատ դանդաղօրէն ու կը պոռար պանդոկներու բնակիչներուն: Իր պոռալու եղանակը սիրտս կը խոցէր: Անոր ամբողջ ըսածը հետեւեալն էր. «Աղուոր վարդ մը գնէ՛, սիրուն, պարտէզի վարդ մը»: Ու այսպէս ան կը կրկնէր կրկին ու կրկին: Բայց անմոռանալին իր ձայնն էր:

Անոր ձայնը ամենատխուր, ամենասիրուն ու ամենաողբերգական ձայնն էր, որ երբեք լսած ըլլամ: Ան բառերը կ'արտասանէր՝ կէս խօսելով ու կէս երգելով: Ան ու այդ եղանակը շատ յուզիչ, շատ վշտալի ու շատ գեղեցիկ էր ու յիշելու արժանի:

Երբ ես Թուղուցի տունը եւ ճամբորդելու ելայ, աշխարհի մէջ ամէն տեսակ մուրացկաններ կային: Անոնցմէ շատերը զայրացուցին զիս, մասնաւորապէս հարուստները, գէրերը, անվթար մարմնովներն ու սնափառները. սակայն, իրական մուրացկանները, ազնիւ մուրացկանները, բարկացած մուրացկանները կամ տխրեցուցին, կամ հրճուեցուցին զիս:

Երբեք պիտի չմոռնամ անոնց ձայները:

ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Անգլ. թարգ. ՍԱՐԳԻՍ ՋՆԿՐԵԱՆ

ԵՐԲ ԱՆԻՇԽԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Եթուալի դէպքը շատերու յիշողութեան մէջ արթնցուց այն սարսափը, զոր տարիներ առաջ դրոշմեր էին անիշխանականները:

Տանք քանի մը դրուագներ անիշխանականներու գործունէութենէն, Ֆրանսայի մէջ.—

1891—1892 թուականներուն: Քառնօ նախագահ Ֆրանսայի հանրապետութեան: Ընկերային ու քաղաքական ներքին տագնապ մը խռովայոյզ կացութիւն է ստեղծած երկրին մէջ: Աշխատանքի սակարանը կ'եռեւեփի, բանուորական տրտունջներ ամէն կողմ: Մտաւորականները դժգոհ են: Կոմմունայի պարտեալ զինակիցները կ'երազեն փշրել հին աշխարհի կաղապարը: Անիշխանական թերթեր ամէն կողմ,— Ըմբոստութիւն, Ցարձակում, եւ այլն, որոնց կ'աշխատակցին ծանօթ գրողներ:

1 Մայիս 1891ին, Քլիշիի եւ Լըվալուայի մէջ ցուցարարները կը բախին ոստիկանական ուժերուն: Բազմաթիւ ոստիկաններ՝ վիրաւոր: Կը ձերբակալուին ու կը դատուին երեք բանուորներ, որոնք անիշխանութեան ախոյեան դարձած էին:

Երկրին անծանօթ չէր անիշխանականներու գործունէութիւնը: 1878ին, Ցուցահանդէսի տարին, ուժանակ մը կը պայթի Պէրանժէ փողոցին մէջ, ուր հիմնայատակ կը կործանի տուն մը: 15 սպանեալ, 16 վիրաւոր: Հինգ տարի վերջ, 1883ին, ուժանակ մը կը պայթի Լիոն,Պէլքուր թատրոնին մէջ: Ձերբակալութիւններ եւ երկար դատավարութիւն մը:

Պահ մը կը լռեն ուժանակները եւ ժողովուրդը գրեթէ կը մոռնայ սարսափը,զոր կը պատճառէին այս անիշխանական դէպքերը:1 Մարտ 1892ին, յանկարծ, ուժանակ մը կը պայթի Սէն-Տոմինիք փողոցին մէջ (Փարիզ), պանդոկի մը առջեւ, ուր կը բնակէր իշխան մը Սականն, ծանօթ իր շռայլ կեանքով և անսպառ հարստութեամբ: 11 Մարտին, պուլվար Սէն-Ժէրմէնի վրայ, դժոխային մեքենայ մը կը պայթի տան մը մէջ, ուր կը բնակէր Քլիշիի անիշխանականներու դատաւորը: Ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ բազմաթիւ անիշխանականներ, բայց երեք օր վերջ, 14 Մարտին, ուժանակ մը կը պայթի Լոպօ փողոցի զօրանոցին մէջ,—այս զօրանոցի զինուորներն էին որ զսպած էին Քլիշիի անիշխանականները: Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ ձերբակալութիւնները: Յանկարծ 27 Մարտին ահեղ պայթիւն մը,— Քլիշի փողոցին վրայ, առտուն կանուխ, դժոխային մեքենայ մը հիմնայատակ կը կործանէ շէնք մը, ուր կը բնակէր Քլիշիի անիշխանականները մահուան դատապարտողը: Աւերակներուն մէջէն մեռածներն ու վիրաւորները դուրս հանուած ժամանակ, կատղած ամբոխը անուն մը կուտայ,— Ռավաշոլն է որ կատարած է այս վրէժխնդրական արարքը:

Ռավաշոլ անիշխանական մըն է,ոստիկանութեան աչքին՝ մարդասպան մը: Ծնած է Սէնթ-Էթիէն, 1859ին, հայրը անծանօթ, մայրը Մարի Ռավաշոլ, որ այս ապօրինի զաւկին ծնունդէն վերջ կ'ամուսնանայ Գերմանացիի մը հետ: Ռավաշոլ իբրեւ բանուոր կը ծառայէ ներկարարի արհեստանոցի մը մէջ: Շուտով կը ձանձրանայ ներկարարութենէն, կ'երթայ Շամպը, ու կը բնակի հին վանքի մը աւերակներուն մէջ, ուր հաստատուած էր կարգալոյծ քահանայ մը, 86 տարեկան, պատռտած փիլոնով ու կռնակէն առկախ պայուսակ մը, ու կ'ապրէր մուրալով: Ռավաշոլ կը մտերմանայ քահանային հետ, բայց առտու մըն ալ կը սպաննէ եւ կը փախչի:

Ոստիկանութիւնը ամիսներով կը փնտռէ զայն հոս ու հոն: Ռավաշոլ ամբաստանուած է ոչ միայն իբրեւ սպանիչը քահանային, այլ եւ հեղինակ բազմաթիւ գողութիւններու,— գերեզման մտնելով կողոպտած է կոմսուհի Լա Ռոշթայեէի դամբարանին արժէքաւոր առարկաները:

Ռավաշոլ անգամ մը կը ձերբակալուի Փարիզի մէջ, բայց կը յաջողի փախչիլ ոստիկանատունէն: Ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ բոլոր անոնք որ կապ ունէին Ռավաշոլի հետ,բայց Ռավաշոլ կը պտըտէր ազատ: 27 մարտին, դժոխային մեքենան պայթած օրը, թաւ պեխերով, հուժկու մարդ մը կը մտնէ պուլվար Մաժանտայի ճաշարաններէն մին, եւ երբ ամէն մարդ օրուան սարսափին մասին կը խօսի, անծանօթը քահ-քահ կը խնդայ, գովքը կը հիւսէ անիշխանութեան, ու մարգարէութիւններ կ'ընէ նոր պատահելիքներու մասին: Լուր կը տրուի ոստիկանութեան: Կը ճանչցուի, Ռավաշոլն է: Կատաղի կռիւէ մը վերջ կը ձերբակալուի, բայց Սէնի դատաւորները կը վախնան մահուան դատապարտել զայն:Կը ղրկուի Սէնթ-Էթիէն, ուր մահուան կը դատապարտուի եւ 11 Յուլիսին կառափնատ կը բարձրանայ յեղափոխական երգ մը շրթունքին: Վերջին պահուն կ'աղաղակէ.— «Քաջութի՛ւն, ընկերնե՛ր, եւ կեցցէ՛ անիշխանութիւնը»:

Ռավաշոլ կը մեռնի, բայց կը շարունակուին ռումբերու պայթիւնները: 8 Նոյեմբերին, մարդ մը կնոջական զգեստ հագած, ռումբ մը կը զետեղէ շէնքի մը մէջ, Օփերայի հրապարակին վրայ, բայց գրասենեակի պաշտօնեան կը տեսնէ եւ լուր կը տրուի Փարիզի քիմիագիտական լաբորաթուարի տնօրէնութեան: Երբ ռումբը կը փոխադրէին, կը պայթի եւ զոհ կ'երթան 4 հոգի: 28 Դեկտեմբերին ուրիշ ռումբ մը կը պայթի ոստիկանութեան վերատեսչութեան շէնքին մէջ: Պահ մը կը լռեն ռումբերը,բայց 14 Նոյեմբեր 1893ին, Ֆրանսացի կօշկակար մը կաշի կտրող իր դանակով կը սպաննէ Սերպիոյ դեսպանը, մինչ յաջորդ օրը, Մարսիլիոյ մէջ, 15րդ զօրաբանակի հրամանատարին բնակարանին առջեւ կը պայթի ռումբ մը: Քանի մը օր վերջ, 9 դեկտեմբերին ռումբ մը կը նետուի Փարիզ, Երեսփ. Ժողովին մէջ, նիստի պահուն: Երեսփ. Ժողովին նախագահը, Շարլ Տիւփուի, անսովոր պաղարիւնով մը կը պոռայ.

— Պարոններ, նիստը կը շարունակուի:

Եւ կը հրամայէ փակել դռները:Վիրաւորներուն թիւը կը հասնէր վաթսունի: Վիրաւորներուն մէջ էր նաեւ ռումբ նետողը, Վայեան, Շուազի-լը-Ռուայէն: Աղքատ ու թշուառ մարդ մը, որ մահուան դատապարտուեցաւ: Կառափնատէն պոռաց. «Կեցցէ՛ անիշխանութիւնը»:

12 Փետր. 1894ին, Սէն Լազարի կայարանին մէջ նետուեցաւ ռումբ մը, որմէ վիրաւորուեցան քսան հոգի:Ամբոխը սկսաւ հալածել ռումբ նետողը, որ փախաւ, բայց քիչ անդին ինկաւ երկու գնդակով: Ուսանող մըն էր, Կոմունայի զօրավարներէն մէկուն տղան, դեռ նոր ընդունուած Բազմարուեստեան վարժարան:Կ'ուզէր լուծել Վայեանի մահուան վրէժը:

18 Փետրուարին ռումբ մը կը պայթի Սէն-Ժաք փողոցի պանդոկին մէջ, վիրաւորելով 3 հոգի: 20 փետրուարին նոյն անիշխանականը ռումբ մը կը զետեղէ Սէն-Մարթէն փողոցի պանդոկին դրան մէջ, ոստիկանութիւնը լուր կ'առնէ եւ իր միջոցներով, նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնելէ վերջ, կը պայթեցնէ տեղւոյն վրայ: 15 Մարտին, պելժ անիշխանական մը ռումբ մը կ'ուզէր զետեղել Մատլէնի եկեղեցիին մէջ, երբ վաղաժամ կը պայթի՝ սպաննելով անիշխանականը: 4 Ապրիլին, անիշխանական մը ծաղիկի թաղարի մը մէջ ռումբ մը զետեղելով՝ կը դնէ ճաշարանի մը մէջ, ուր կը պայթի եւ կը վիրաւորէ 4 հոգի: Այդ վիրաւորներուն մէջ՝ բանաստեղծ Լօրան Թէյատ, որ քանի մը օր վերջ, խնջոյքի մը մէջ, ակնարկելով անիշխանականին ցոյցին, կը ճառէ. «Ի՛նչ փոյթ զոհերը, երբ գեղեցիկ է ցոյցը: Ի՛նչ փոյթ քանի մը աննշան մարդոց վախճանը, երբ անհատն է որ ցոյց կուտայ իր ուժը»: Քանի մը օր վերջ գործողութիւն մը կրելով՝ վիրաւոր աչքը կորսնցուց եւ մնաց միականի,իբրեւ հետեւանք «գեղեցիկ ցոյցին»:

Այն պահուն,երբ բազմարուեստեան վարժարանի ուսանողին ճակատագիրը կը տնօրինուէր, (Սէնի դատաւորները մահուան դատապարտած էին այդ երիտասարդ անիշխանականը), անստորագիր նամակներով կը սպառնային հանրապետութեան նախագահին՝ եթէ ներում չշնորհէր: Նախագահ Քառնօ ականջ չկախեց:

23 Յունիսին, նախագահ Քառնօ Լիոն գնաց, բանալու համար միջազգային ցուցահանդէսը: Կրան-Թէաթրի առջեւ, երբ մեծաշուք թափօրով մը կ'անցնէր նախագահ Քառնոյի կառքը, մարդ մը ցատկեց կառքին վրայ,— 20 տարու իտալացի երիտասարդ մըն էր դեղակամ: Միլանոյի մօտիկ իր գիւղին մէջ, կրօնական թափօրներու ընթացքին՝ ան կը ներկայացնէր Ս. Յովհաննու դերը: Յետոյ անիշխանական շարժման յարեցաւ, դանակ մը առաւ եւ քաղաքէ քաղաք ճամբորդելով Լիոն մտաւ, խառնուեցաւ նախագահական թափօրին,ցատկեց կառքին վրայ եւ խրեց դանակը նախագահ Քառնոյի կուրծքէն ներս:

— Կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը, պոռաց՝ դանակը թողլով նախագահին կուրծքին մէջ:

Յետոյ վար ցատկեց կառքէն եւ փախաւ պոռալով.

— Կեցցէ՛ անիշխանութիւնը:

Եթէ չփախէր, պիտի չբռնուէր,— այնքան արագ կատարեց իր ոճիրը,որ ոչ ոք տեսաւ: Քիչ վերջ մեռաւ հանրապետութեան նախագահը: Աննախընթաց խուճապի մը մէջ՝ ձերբակալուեցաւ ոճրագործը, եւ հակառակ սպառնալիքին անիշխանականներու , որոնք կ'ըսէին թէ պիտի փախցնեն հանրապետութեան նախագահին կինը՝ եթէ մահուան դատապարտուի երիտասարդ անիշխանականը,մահուան դատապարտուեցաւ: Մամուլը, բոլոր մտաւորականները, կուսակցականները սկսան բուռն պայքար մը՝ դատապարտելով այս ոճիրները: Շնորհիւ այդ պայքարին լռեցին վերջնապէս անիշխանականներու ռումբերը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

Ամէն ջանք ի գործ պիտի դրուի որպէսզի ընթերցողը հոգեւոր եւ մտաւոր սնունդ ստանայ եւ կարիքը չունենայ օտար թերթի դիմելու :

Այս ջանքին փոխարէն, կը պահանջենք աւելի տաք վերաբերում, աւելի գիտակից շահագրգռութիւն եւ աւելի պարկեշտութիւն ընթերցողին կողմէ դէպի թերթը :

Հայ ընթերցողը ունակութիւն ունի շատ բան պահանջելու թերթէն, բայց ոչինչ չտալու անոր: Մեր մամուլի դժբախտութեան պատճառներէն մին ալ այս է: Ընթերցողը փոխադարձ պարտականութեամբ չի կապուիր թերթին հետ: Կը մնայ միշտ դատախազի հանգամանքին մէջ: Ասկէ՝ թոյլ կապը թերթին եւ ընթերցողին միջեւ, որմէ կը տուժեն երկուքն ալ:

Թերթ մը ուժեղ է ամէն տեսակէտով, երբ ընթերցողներու պատկառելի քանակ ունի: Անոր կշիռը աւելի կը ծանրանայ, անոր խօսքը ուժգնութիւն կ'ունենայ, երբ ընթերցողներու բազմութիւն մը ունի ետին: Մէկը եւ միւսը զիրար կը լրացնեն:

Երբ ընդհանրանայ այս ճշմարտութիւնը, թերթի եւ ընթերցողի փոխադարձ պարտականութեան գիտակցութիւնը, մամուլը կը մտնէ իր բուն դերին մէջ, կը մնայ բարոյական բարձրութեան վրայ, ձգտելով միայն ու միայն իր կոչման ու նպատակին: Իսկ ընթերցողն ալ, յանձին մամուլին կ'ունենայ գաղափարական առաջնորդ մը, խորհրդատու ընկեր մը :

Այսօրուընէ ուրեմն, նոր ակօս մը կը բացուի յունահայ գաղութին մէջ, մտաւոր նոր շարժման մը սկիզբը կը դրուի :

Մամուլի սիրողներուն վրայ պարտականութիւն կը ծանրանայ աջակից ըլլալու մեզի, դիւրացնելու համար մեր դժուար գործը, որուն նուիրուած սպասաւորները դարձած ենք տարիներէ ի վեր »:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Կոմիտէի նախագահը լսելէ վերջ Թէհլիրեանի բացատրութիւնները, ըսաւ.

— Թելադրութիւններուս պատճառը բոլորովին ուրիշ է: Ստանձնած պարտականութիւնդ ամէն վտանգ աչք առնելով գլուխ հանելուդ կը հաւատանք: Մեր քեզմէ ուզածը տրուած հրահանգի հակառակ չգտնուիլդ է: Պատճառները այն ատեն միայն կը հասկնաս, երբ պաշտօնը լրացնելէ վերջ ողջ առողջ մեր քովը կը վերադառնաս: Առ այժմ քեզի միայն այսքանը կրնամ ըսել.— Թալէաթի սպանութիւնը Հայութեան նոր փորձանքներ եւ նոր հոգեր պէտք չէ պատճառէ. օրինակի համար, Գերմանիա բնակող Հայերու դէմ հակաշարժում մը պէտք չէ ստեղծել: Եթէ ռումբ գործածես չենք կրնար նպաստաւոր արդիւնք մը յառաջ բերել:

— Հասկցայ, հիմա շատ լաւ ըմբռնեցի. ըսածիդ պէս պիտի ընեմ:

Հայ Յեղափոխական կուսակցութեան ժողովը բացուած էր Ժընեւի մէջ: Ամերիկայէն եւ Եգիպտոսէն հասնող պատուիրակներու մասնակցութեամբ գումարուած այս ժողովին մէջ Թալէաթ փաշայի սպանութեան վճիռը վերջնապէս տրուած էր:

Կոմիտէի գումարուած գաղտնի սրահը Ժընեւի ներսի թաղերուն մէջ խանի մը երրորդ յարկին մէջ կը գտնուէր: Խանի մուտքի դրան աջ կամ ձախ կողմը կը տեսնուէին անոր մէջ հաստատուած վաճառատուներու նշանատախտակները, որոնց մէջ կը տեսնուէին մուշտակավաճառի մը, ատամնաբոյժի մը եւ «Մասիս» անունով ապահովագրական ընկերութեան մը անունները: Խանի մուտքը շատ աղտոտ էր եւ սանդուխները փոշոտ: Վեր բարձրանալու ժամանակ ամէն յարկի վրայ կը տեսնուէին «Մասիս» ընկերութեան երրորդ յարկին վրայ գտնուիլը բացատրող փոքրիկ նշանատախտակներ:

Ահա՛ Հայ Յեղափոխական կուսակցութիւնը այդ ապահովագրական ընկերութեան վարձած սրահին մէջ կը գումարուէր: Իրականին մէջ,սակայն նման ընկերութիւն մը գոյութիւն չունէր: Կոմիտէն ինքզինք գաղտնի պահելու համար նման կեղծ ընկերութիւն մը ստեղծած էր: Իբրեւ թէ հոն եկող գացողները ապահովագրական ընկերութեան յաճախորդներն ու քլիէնտներն էին: Ընկերութեան հայկականութիւնը խորհրդանշող ամէնէն յատկանշական բանը անունն էր: Ինչպէս ծանօթ է, Հայերը, իրենց երեւակայած հայրենիքի ամէնէն բարձր լեռը՝ Արարատը «Մասիս» կը կոչեն:

Յեղափոխական կուսակցութեան նախագահին եւ Թէհլիրեանի միջեւ տեղի ունեցող խօսակցութեանց ոչ ոք կը մասնակցէր: Որովհետեւ Կոմիտէն իր որոշումը տալէն վերջ ցրուած էր: Հիմա, հայ Փէտային, սպանութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու շուրջ ուղղակի Կոմիտէի պետին հետ կը բանակցէր: Անցագրի եւ այլն գործերը լրացնելէն վերջ, Թէհլիրեան իսկոյն պիտի մեկնէր Պերլին:

×

1920ի Դեկտեմբեր ամսուն շատ ցուրտ մէկ գիշերն էր: Պերլինի Անհալթ կայարանին մէջ, իր վերարկուին մէջ քաշուած մարդ մը մէկ վեր մէկ վար ման կուգար: Կայարանը շատ տկար լոյսով մը լուսաւորուած էր: Գերմանիոյ ներքին խառնակութիւնները կը շարունակուէին եւ դեռ չէր վերջացած ելեկտրական ընկերութեան գործաւորներու գործադուլը: 4 միլիոն բնակութիւն ունեցող այդ հսկայ քաղաքը զնդանը կը յիշեցնէր: Հակառակ անոր որ ժամը 10 էր, փողոցներու մէջ ամայութիւն կը տիրէր: Հանրակառքերը չէին գործեր եւ մարդիկ կանուխէն կը քաշուէին իրենց տուները:

Հարաւէն փչող այդ ցուրտ քամիին դիմադրաւող մարդը Զուիցերիայէն գալիք ճամբորդի մը կը սպասէր: Ան ցուրտէն պաշտպանուելու համար կ'արագացնէր իր քայլերը եւ յիշողութեանը մէջ կը թարմացնէր Ժընեւի յեղափոխական կոմիտէէն ստացած նամակին բովանդակութիւնը: Այդ նամակին մէջ գրուած էր.

« ... Օր, ժամը 10.15ին, գիշերը, Անհալթ կայարանը գտնուեցէք: Ձեր վերարկուին օձիքը բարձրացուցէք, կապարագոյն գլխարկ մը դրէք ձեր գլխուն, ձեր աչքերուն կապոյտ ակնոց մը եւ ձեր ձեռքին մէջ ճերմակ թաշկինակ մը: Երբ այդ տարազով դուք կայարանը կը սպասէք, շոգեկառքէն ելլող ճամբորդներէն մէկը պիտի մօտենայ քեզի եւ կամացուկ մը «Մասիս» պիտի կոչէ: «Ինքնաշարժը պատրաստ է» պիտի պատասխանէք անոր: Եւ միասին ինքնաշարժ նստելով պիտի մեկնիք: Անկէ վերջ ինքնաշարժի մէջ պիտի տեղեկացուին յաջորդ գործողութիւնները»:

Երբ մարդը այս մտածումներու մէջ խորասուզուած էր, յանկարծ Պալէն եկող ճեպընթացը տեսնուեցաւ: Օտարականը իսկոյն վերարկուին օձիքը բարձրացուց եւ ձեռքին մէջ բռնելով թաշկինակը կանգնեցաւ: Ճամբորդները Գերմանիոյ մայրաքաղաքը խաւարի մէջ թաղուած գտնելով, հոգեկան ծանր վիճակի մը կը մատնուէին եւ կատարեալ լռութեան մէջ կը ցրուէին: Այդ միջոցին, երիտասարդ ճամբորդ մը սեւ ակնոց կրող մարդուն մօտենալով «Մասիս» բառը արտասանեց կամացուկ ձայնով մը: «Ինքնաշարժը պատրաստ է» պատասխանեց մարդը:

Այս երկու անծանօթները սեղմեցին իրարու ձեռքերը եւ ուղղուեցան ինքնաշարժերու սպասած վայրը, ուրկէ մեկնեցան դէպի քաղաք: Ինքնաշարժը անցնելով Լայփցիկի հրապարակէն Օկսպուրկ փողոցը մտաւ եւ կանգ առաւ 15 թիւ բնակարանին մօտ: Այդ միջոցին կապարագոյն գլխարկ կրող մարդը ճամբորդին ուղղելով խօսքը ըսաւ.

(Շար.) (7)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

Լ Ո Ւ Ս Ա Դ Է Մ Ի Ն

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հոն ալ բոլորովին արդար դատ մը շահելու համար պէտք եղաւ կաշառքով քաղցրացնել դատաւորներու բերանը: Բարձրագոյն վճիռը չիրագործուելու համար տեղական կառավարութիւնը քիւրտ բէկերու ազդեցութեան տակ երկար ձգձգեց , մինչեւ որ անհրաժեշտ համարուեցաւ Պայազիտի մութասարիֆի բերանն ալ անուշցնել, ո՛չ թէ մեղրով , այլ ոսկիով :

Ասով մէկտեղ՝ Զիլանցի բէկի սարսափը միշտ կախուած մնաց վանքի գլխուն: Այդ սարսափէն որոշ մաս մըն ալ բաժին կ'իյնար Տէր Սահակին որպէս վանքի վէքիլը: Այնքան համեղ պատառ մը կը համարէին Ս. Յովհաննու կալուածները, որ ամէն հասնող քիւրտ բէկ անոնց վրայ կ'ուզէր փորձել իր ուժը: Տէր Սահակը՝ ծեբացած գամփռի նման մէկ աչքը խուփ եւ միւսը բաց՝ ուշադրութեամբ կը հետեւէր սուր ախորժակով գայլերու վոհմակին, մէկ կը մռլտար, մէկ կը հաչէր, մէկ ալ խածնել կը փորձէր :

Կէսօրէն վերջ գոլ քամի մը սկսաւ փչել:Պարիսպի շուքերը երկարեցան դէպի արեւելք: Տէր Սահակը քնաթաթախ վիճակի մէջ աչքերը տրորեց, յօրանջելով. «Փառք քեզ, Տէր, փառք քեզ», ըսաւ ու կը պատրաստուէր տեղէն բարձրանալով իր խուցը քաշուիլ, երբ Տիատինի գլխաւոր ճանապարհի վրայ ձիաւոր մը ուշը գրաւեց: Ձիաւորը ձին քառասմբակ քշելով ուղիղ վանք կու գար:

Տէր Սահակը նստած տեղը նախ շակուեցաւ ու երբ ձիաւորը բաւական մօտեցաւ, տեղէն ելլելով քանի մը քայլ առաջացաւ :

— Օրհնեա ի Տէր,— ձիու սանձը քաշելով պոռաց երիտասարդը, ու անմիջապէս ձիէն վար ցատկելով մօտեցաւ քահանային:

— Աստուած օրհնի, ծօ Մկօ, խեր եղնի...

— Խերն ու բարին վրէդ գայ,— ծերունիին աջը համբուրելով պատասխանեց երիտասարդը,— Տիատինէն կուգամ, այ թէ ձին քշեցի, Թորոս աղէն ճամբեց:

— Ցորի՞,— հետաքրքրուեցաւ քահանան,—հիւա՞նդ կայ, ծօ մեռել չեղնի՞...

— Չէ՛, տէրպապ, սաղութիւն: Ես ըսեմ տասը՝ դուն ըսէ քսան ձիաւոր Տիատինէն ճամբայ ելան վանք գալու. էս գիշեր ձըզի ղօնախ պիտի եղնին :

— Տղա՛, ծո՞ւ ես , վաղը ո՛չ կիրակի է, ոչ լէ տօն, էդ մարդիկը յորի՞ պիտի վանք գան:

— Վանայ քեաղքէն ջոջ մարդ մը կուգայ, կ'ըսեն ազգի մարդ է: Ապաղայէն, Տիատինէն ձիաւոր չմնաց հետը կուգան :

— Ծօ, էդ աղի անունը ի՞նչ է:

— Առիւծ Գեւօ կ'ըսեն, զարզանդ մարդ մըն է. պեռ պեռ աչքեր, պեխերը ոնց որ մեր եղան կոտոշները:

— Ծօ, Առիւծ Գեւօ ըսի՞ր, — տէրտէրը պահ մը կեդրոնացած մտածեց, յիշողութիւնը պրպտեց, — ծօ, Մկօ, էտէնց անուն միտքս չի գար ...

— Յեղափոխական մեծերանց է, Առիւծ ...

— Այ պալամ, սահմանադրութենէն էտքին, ամէնքն ալ առիւծ կտրեցան , — Մկոյի խօսքը ընդմիջեց տէրտէրը, հեգնօրէն ծիծաղելով, — որ պիտի գան, բարով հազար բարով գան, վանքը ազգին տունն է:

— Հա, տէրտէր, Թորոս աղէն ասաց, ձեռաց ոչխար մը մորթէ, վանքի մեծ խուցը սարքէ ...

— Սուս ծօ, ղօնախ եկողը գտածովը գոհ կ'եղնի, ոչ թէ ուզածովը: Հայտէ, երկար մի խօսար, ձիդ ախոռը քաշէ, խեղճ անասունը արիւն քրտինքի մէջ է :

Տէր Սահակը սաստիկ բարկացած , քթի տակէն մրթմրթալով մտաւ իր խուցը, դուռը ետեւէն ուժով մը չըխկացնելով: «Տիատինի խանութպան Թորոս աղէն էս կ'ասէ, Թորոս աղէն էն կ'ասէ», ձեռներով օդը ծեծելով կը փնթփթար Տէր Սահակը,— «յորի՞ վանքի մալը եաղմա՞ :

Առիւծ Գեւօ չէ, չէ մէկ... մեղայ մեղայ, քիչ մնաց բերնէս գէշ խօսք մը փախչէր: Առիւծ, ծօ էդ ի՞նչ առիւծ է, մարդս զազա՞ն կ'եղնի» : Բայց եւ այնպէս կանչեց վանքի խաթուն տնտեսը, պատուիրեց մեծ խուցը աւլել եւ սարքի բերել: Ինչ ալ որ լինէր՝ Թորոս աղան Տիատինի աչքի զարնող խանութպանն էր: Ընթրիքի համար ալ կարգադրեց ձուածեղ, ձաւար փլաւ եւ գոմէշի մածուն: Այդքանը լիուլի բաւական է հիւրերու համար, մտածեց Տէր Սահակը: Վանքի մօտէն անցնող մեծ ճանապարհէն երթեւեկող զինուորական սպաներու համար իսկ ատկէ աւելին չէր ըներ, ու այդ մարդիկը վանքի սեղանը վայելելով շնորհակալութեամբ կը մեկնէին: Էդքանը ինչո՞ւ բաւական պիտի չըլլէր եկող Հայերուն համար, խօմ անոնք զապիթներէն աւելի մեծ մարդիկ չէին: « Ինչպէ՞ս չէ», բարկութեամբ մտածեց Տէր Սահակը, « ոչխար մը մորթել, չէ հա, գոմէշ մը»:

Խուցի երկայնքը պահ մը չափչըփելէ վերջ, Տէր Սահակը հանդարտեցաւ վերջապէս. անկողնի կապոցին վրայ նստելով, ծոցէն հանեց համրիչը ու դանդաղօրէն սկսաւ հատիկները քաշել :

Մկօն ձին ախոռը քաշելէ վերջ, նորէն վերադարձաւ պարիսպի դրան քով՝ անհամբեր սպասելով Թորոս աղայի եւ ընկերներուն: Երկար չսպասեց: Շատ հեռուէն ճամբու վրայ արագօրէն մօտեցող փոշիի ամպ մը տեսաւ եւ անոր մէջ խառնուած խումբ մը ձիաւորներ: Մկօն վանքի բակը վազեց եւ բարձրացաւ Տէր Սահակի խուցը :

— Եկան, եկան, տէրպապ :

— Հա, որդի, որ եկան՝ երթանք դիմաւորել :

Տէր Սահակ, առանց աճապարելու փարաջան հագաւ, խուցը գոցեց եւ Մկոյի հետ հասաւ պարիսպի դուռը: Ձիաւորներու խումբը արագօրէն կը մօտենար: Տասնեւոր քանի հատ կը լինէին անոնք: Որքան ալ վանքը ազգի տունը կը համարուէր, այդքան բազմութիւն կերակրելը, դեռ ձիու յարդն ու գարին չհաշուած, վանքի վրայ գլալի բեռ մը կը նշանակէր: Տէր Սահակի մտահոգութիւնը այս պատճառով հիմնաւոր էր: Բայց եւ այնպէս եկողներու առջեւ վանքի դուռը չէր կարելի գոցել:

Եւ մտածել որ այս բոլոր անախորժութիւններու պատճառը Տէր Սահակին անծանօթ, ինչ որ Առիւծ Գեւօ մըն էր: Գէթ ծանօթ ազգային մը լինէր եկողը, Պայազիտցի վաճառական մը, վանքի երեսփոխաններէն մէկը :

Երբ ձիաւորներու խումբը հասաւ վանքի պարիսպի մօտ, դեռ մեծ դրանը չհասած, հեծեալները վար թռան ձիերէն : Բոլորի առջեւէն կը քալէր բարձրահասակ Շատախցիի հագուստով քոլոզաւոր տղամարդ մը:

Առաջին հայեացքով Տէր Սահակին թուեցաւ, որ Քիւրտ բէկ մըն է եկողը, առնական հպարտ քալուածքով, քոլոզի շուրջը բազմաթիւ փուշիներ փաթթած, կողքին կախուած տասնոց ատրճանակը, մէջքը շրջապատուած երկու կարգ փամփուշտներով, եւ մէջքի գօտիի մէջ խրած փղոսկրեայ կոռ խանչալ մը: Անոր հետ եկողները քանի մը քայլ հեռուէն կը հետեւէին , որպէս յարգանքի արտայայտութիւն:

Աւելորդ է յայտնել թէ Առիւծ Գեւօն էր Ս. Յովհաննու վանքի պարիսպի դրան առջեւ կանգնողը: Մեր բարեկամը ջերմեռանդօրէն երեսը խաչակնքեց, դրան երկու կողմի սրբատաշ քարերը համբուրեց, ապա մօտեցող քահանայի աջը առաւ շրթներուն եւ ճակտին դնելով համբուրեց , ինչպէս որ ընդունուած կարգն է :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

քոլա Կապարին - Կոնի, Սեւ Լեռնցի, ծնած 1908ին, Սան Սէպաստիանոյի մէջ, առեւտրական եւ ամուրի: Սա եղբայրն էր ուրիշերկու կասկածելիներու, ո-րոնց մէկը սպաննուեցաւ չաբաթ իրիկուն, Պրէսթի մէջ, իսկ միւսը կը կար-ծուի թէ Սպանիա փախած է: Այս ձերբակալման հետեւանքով, Ապահովու-թեան Տեսչութիւնը գտաւ ուրիշ վկայ մը, որ հաղորդեց Նիքոլա Կապարին -Կոնիի գաղտնի ծրագիրները: Ամբաստանեալը յայտնած էր թէ իր եղբայրը եւ ուրիշ երեք հայրենակիցներու հետ ռումբ մը դրած էին Կեբլերի կայարանին մէջ, ոմն Թրոնքոզոյի հրամանով, 1937 մարտ 7ին:

*** Զանց առնելով ուրիշ մանրամասնութիւններ, ըսենք թէ հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է, իբրեւ հետեւանք այս յայտնութեանց: Մա-նաւանդ որ դեռ ամբողջ կծիկը չէ քակուած:

Այս յայտնութեանց հետեւանքով, սպանիական սահմանագլուխը փակուե-ցաւ երեքշաբթի առտու:

Ձախակողման մամուլը խորապէս վրդովուած, արագ եւ կտրուկ անօրի-նութիւններ կը թելադրէ: «Իւմանիթէ» կը պահանջէ անմիջապէս վերջ տալ ֆաշական եւ հիթլէրական դաւերուն, ձերբակալելով նաեւ «Ֆրանքոյի եւ Հիթլէրի Ֆրանսացի մեղսակիցները՝ գնդապետ տը լա Ռօքը եւ Տորիօն»: Կը պահանջէ նաեւ պաշտօնանկ ընել Սպանիոյ Ֆրանսական դեսպանը, Էրպէթ, «մեծ պաշտպանը Ֆրանքոյի գործակալներուն»: Համայնավար երեսփոխան Վայեան - Գուտիւրիէ պիտի հարցապնդէ կառավարութիւնը՝ «արտասահմանի գործակալներու եղեռնական արարքներուն առթիւ»:

Հետապնդումներ եւ խուզարկութիւններ կը շարունակուին

Առջի օր 60ի չափ խուզարկութիւններ կատարուեցան Փարիզի մէջ, կաս-կածելի անձերու մօտ: Բացի զանազան զէնքերէ, բռնուեցան շատ մը թուղ-թեր: Ձերբակալուեցաւ Պրազիլիացի մը, Եագոպ Վօլֆ, 47 տարեկան, իբրեւ մեղսակից Էթուալի դէպքին:

Իտալացի Փազոթթի, որ ձերբակալուած էր առջի օր, խոստովանեցաւ թէ հակաֆաշական է, բայց ոչ ահաբեկիչ: Այս առթիւ ամբաստանեց իտալացի անիշխանական Թամպուրինին իբրեւ Ֆաշական գործակալ եւ վարձկանը օտար պետութեան մը հիւպատոսին: (Թամպուրինի եւս բանտարկուած է): Փազոթ-թի պատմեց թէ Վիտալ Տիւսան անուն Ֆրանսացի մը Սարակոսա փոխադր-րած էր Թիֆիւսի եւ ժանտատենդի մանրէներ, թէ Թամպուրինի թիւ 65 գոր-ծակալն է լրտեսական մեծ կազմակերպութեան մը, թէ սպանիացի եւ իտա-լացի Ֆաշականները ժողով կը գումարէին Փէրփինեանի մէկ պանդոկին մէջ, թէ նոյն պանդոկին մէջ կը գտնուէր ուրիշ գործակալ մը որ ամէն օր հեռա-ձայնով կը խօսէր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ եւն.:

*** Մոնթօպանի մէջ հարցաքննուեցաւ Ռուսաց ուխտակից մը (ուսթա-շի), Մարք Ռիւտոլֆ, որ խոստովանեցաւ թէ օգնութիւն ստացած է Սպանիոյ ազգայնականներէն: Երբ յայտնեցին թէ պիտի արտաքսուի, Ռուսը պա-տասխանեց.— Այն ատեն կ'երթամ Ֆրանսայի թշնամի երկիր մը եւ իմ վրայ խօսելու առիթ կ'ունենաք:

*** Երեք կասկածելիներ ձերբակալուեցան Նանթի շրջանին մէջ: Երկուքը Սպանիացի են, երրորդը՝ Ֆրանսացի:

*** Զէնքի պահեստ մը երեւան հանուեցաւ Մարսէյլի մէջ, անծանօթի մը մատնութեամբ: Ոստիկանութիւնը լա Լիպէրթէի վրայ, գինիի վաճառական Ճէռոմ Փանկրացիի դրամարկղը բացուելով, գտնուեցան փամփուշտներ եւ արդիւ-նաբեր - հրացան մը: Մարդը յայտարարեց թէ անծանօթէ մը գնած էր եւ լուսաբանութիւններ պիտի տայ. բայց ոստիկանութիւնը աւելի յարմար դատեց բանտարկել:

»»»» • ««««

ՉԻՆԱՃԱՊՈՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ յետաձգեցին Նանքինի դանդուածային ռմբակոծութիւնը, որ պիտի ոչնչացնէր Չինաստանի մայրաքաղաքը: Նոր ռազմավարութեան մը հետեւելով, Ճափոն կ'ուզէ անստուգութեան մէջ պահել Չինաստանի մայրա-քաղաքը: Միւս կողմէ կռիւները կը շարունակուին հիւսիսային Չինաստանի եւ մասնաւորապէս Շանկայի շրջանին մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ խորհրդային առաջին ընտրութիւնները պիտի կատարուին դեկտեմբեր 1ին: Սթալին ամէն միջոց ձեռք առած է, 100ին 100 քուէարկութիւն ապահովելու համար: Արդէն իսկ միլիոնաւոր պաստ-առներ կը տպուին, մասնաւորապէս ապահովելու համար գաղտնապահու-թիւնը: Միեւնոյն ատեն հրապարակային դատավարութիւններ կը սարքուին, «ժողովուրդի թշնամիներ» երեւան հանելու համար:

ՁԵՌՆԱՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ երէկ առտու կանուխ, ժամը 6.45ին, մեթրոյի Լիլայի կայարանը, առաջին կարգի վակոնի մը մէջ: Ռումբը, որ լրագրի մը մէջ փաթթուած էր, անմիջապէս քաղաքապետութեան տարրալու-ծարանը փոխադրուեցաւ: Բարեբախտաբար լեցուած չէր:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ: ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բո-լոր ընկերները Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ: կոմիտէի զե-կուցում եւ ընտրութիւն:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 26 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: Օրակարգ՝ պատգամաւորի զեկուցում եւ կոմիտէի ընտրութիւն: կը խնդրուի Ս. Շամոնի «Վարուժան» խումբի եւ Թալոտիէռի ընկերներէն անպայման ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ԱՎԻՆԵՕՆԻ «Մուրատ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 26 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին սովորական հաւաքատեղին: խիստ կարեւոր օրակարգ: կը խնդրուի Սէն-Ռանթուքէնի ընկերներէն ներկայ ըլլալ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

»»»» • ««««

«ԹԱԹՈՒԼ» խումբի ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, 23 Սեպ-տեմբեր, երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական տեղը:

«Վրէժ» խումբի ժողովը՝ Ուրբաթ, 24 Սեպտ., երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական տեղը: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ:

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ժողովը՝ Ուրբաթ, 24 Սեպտ., երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Վերոյիշեալ ժողովներուն կը խօսի Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» եւ «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի միացեալ ժողովը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, 25 Սեպտ. երեկոյ ժամը 8ին «Ճաքրիկեան» սրահին մէջ:

«ՆԻԿՕԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի ժողովը՝ կիրակի, 26 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պաշնակցութեան ցան մէջ:

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 26 Սեպ-տեմբեր, երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ:

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ" Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ.— ՀՈԿՏ. 17ԻՆ — ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— ՀՈԿՏ. 9ԻՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Երիտ Միութեան կողմէ

25 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ կէս գիշեր

45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Գարակէօզեանի սրահին մէջ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

կը նուագէ նփրատ նուախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. Օնօսեանի

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Միութեան վիճակախաղը:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Յառաջիկայ Կիրակի, 26 Սեպ-տեմբերին Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վա-րագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ պիտի կատարուի մատաղի օրհնութիւն:

Այս առթիւ 25 Սեպտ., Շաբաթ իրիկուն հանդիսաւոր նախատօնակ եւ մատաղի փնտուած պիտի կատար-ուի:

Կիրակի օրուան եկեղեցական ա-րարողութեանց պիտի նախագահէ եւ քարոզէ Գեր. Տ. Վռամշապուհ եպիսկոպոս Քիպարեան. պիտի պա-տարագէ Տ. Ադդէ քահանայ Փայ-լակ. պատարագի երգեցողութիւն-ները պիտի կատարուին Փարիզէն հրաւիրուած մասնաւոր երգչա-խումբ-դպիրներու կողմէ:

Յետ աւարտման Ս. պատարագի մատաղի բաշխում:

Կը հրաւիրուին Փարիզէն եւ շըր-ջանէն հաւատացեալ ժողովուրդը:

Սկիզբն ժամերգութեան՝ ժամը 8, Ս. պատարագ ժ. 10, քարոզ, հո-գեհանգիստ՝ ժ. 11:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ.— Gare du Nordէն Villier-le-Bel-Gonesse 8.49.— 8.59.— 10.05.— 11.05: վերադարձ Առնուվիլէն փարիզ 13.24.— 13.47.— 16.12.— 17.27:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կո-միտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Վահրամ Շահպազեանի եւ պա-րագաներուն իրենց մօր՝ սյրի Տիկին Արուսեակ Շահպազեանի (ծնեալ Ապ-տալեան) դառնաղէտ մահուան առ-թիւ:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Ստեփան Գասպարեան, Քզիր Սարման գիւղացի՝ Դանիէլ Արդնեան, Գրիգոր Փիրէնեան, Լեւոն Մեսրոպ, Գրիգոր Ջաղալեան, Մուշեղ Մելիք Յակոբեան, Տ. Ջիթունի՝ Դիմել «Յա-ռաջ»ի վարչութեան:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի ոգբացեալ Աւետիս Ղուկասեանի ծանօթներէն մէկն ու մէկը: (Ա. Ղուկասեան, որուն յուշերը տըպ-ուեցան «Յառաջ»ի մէջ):

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ Mairie d'Issy*ի ճիշդ դիմացը:*

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւան-դութեանց: կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7,

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԴՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** *(անփոփոխ)*

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մա-նուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նո-րութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուղղուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտու-թեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով շանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻն, **50, Bld. Longchamp, Marseille**

Tél.: National 13-16

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է անզուգական: Անմրցելի: [illegible] Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՃԱՇԱՐԱՆ-ՍՐՃԱՐԱՆ

«ՏԱՄԱՍ», Palais de la Bière

4, Traverse de Mont-de-Piété, Marseille

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ուրախութեամբ կուգամ ծանուցանելու յարգոյ յաճա-խորդներուս եւ հասարակութեան թէ ճաշարանիս նորոգու-թիւնը աւարտած, ՄՐԱՀԸ ՄԵԾՑԱԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒ-ԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ, վերաբացուած է,

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ **BIÈRE PHENIX** ԸՆԿ-ՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՋԵՏԵՂՈՒԱԾ ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Գարեջուրերու հետ կուտանք ձրի եւ զանազան աղանդերներ:

ԷՔՍՊՐԷՍ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՄԵՂ ՍՈՒՐՃ

Ճաշարանիս մէջ պիտի գտնէք բոլոր առաջնոյն անթերի սպասարկութիւն, ԱՄԷՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ ՃԱՇ, ՊԱՂ ՄՍԵՂԷՆՆԵՐ, ՔԷՊԱՊՆԵՐ, անպատ կարգով ԲԻԼԱՒ եւ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ պատրաստուած մասնագէտ խոհարարներու կողմէ:

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՑ Է ՄԻՆՉԵՒ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 2Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ, ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ԾԱՆՕԹ.— ճաշի ժամերէ դուրս յաճախորդները կրնան նարտի եւ Թուղթի խաղերով զուարճանալ: Միութիւններու համար կը տրա-մադրուի մաքուր եւ օդաւէտ ժողովասրահ եւ իրենց գոյքերուն համար առանձին պահարաններ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : Ч. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Զարմանալին այն է, որ չարը հա-մեմատաբար աւելի շատ զոհեր էր ըն-դունում: «Բարին մերն է, մտածում էր ռամիկը, բայց չարին պէտք է գո-հացնել որ չարութիւն չը գործէ»...

Այս դատողութիւնները ի նկատի առնելով, կարելի է հեշտ բացատրել, թէ ինչո՞ւ Թոմաս էֆէնտին ընդուն-ուած էր ծերունի Խաչօի ընտանիքի մէջ, որպէս այս տան պատուաւոր ծանօթներից մէկը: Տանուտէր Խա-չօն, որպէս ժողովուրդից ընտրուած գիւղի գլխաւորը, որպէս պաշտօնա-կան անձն, միշտ յարաբերութիւններ ունէր կապալառուի հետ, թէ տուր-քերի, թէ հարկերի եւ թէ գիւղացոց մշակութիւնների տասանորդի պատ-ճառով: Եւ այս առիթով էֆէնտին երթեւեկութիւն ունէր Խաչօի տա-նը, գալիս էր, շատ անգամ շաբաթնե-րով մնում էր այնտեղ եւ հաւաքում էր իր կապալառութեան արդիւնքնե-րը: Տանուտէրի «օդան» այս տեսակ հիւրերի համար մի կատարեալ պան-դոկ է գիւղերում:

Գայմագամը, մուտիրը, մուլթեզի-մը, «հոգեւոր պապը» հաւաքող վարդապետը, վերջին զափթիան եւ մինչեւ անգամ վերջին մուրացկանը, — բոլորը այնտեղ են վազում: Այդ հասարակութիւնը իրանց յատկու-թիւններով շատ են զանազանւում մի-միմեանց ...

Զբաղացի անտառում. ծերունի Խա-չօի որդիների գիշերային տանջող խորհրդի առաւօտն էր, երբ յայտ-նուեցաւ Թոմաս էֆէնտին Օ... գիւ-ղում, իր հետ բերելով երկու զափ-թիաներ, որոնք միշտ անբաժան էին լինում նրանից:

Նա եկել էր ոչխարների եւ այլ ա-նասունների հարկերը նշանակելու, որովհետեւ արդէն գարուն էր եւ գիւ-ղացիները պէտք էր իրանց անասուն-ները «եայլաղ» (արօտատեղ) տանէին արածեցնելու եւ ամառուան տօթերից հեռու պահելու համար:

Վերջացնելով իր գործը, Թոմաս է-ֆէնտին տանուտէր Խաչօի հետ դի-մում էին դէպի նրա տունը: Սուլթա-նը երբեք այն հպարտութեամբ չէ անցնում Կ. Պոլսի փողոցներով, երբ գնում է Այա - Սոֆիայի մզկիթը իր ուրբաթ աւուր աղօթքը մատուցանե-լու, որպէս այդ փոքրիկ մարդը անց էր կենում Օ... գիւղի փողոցներով: Տըմբլիկ փորը դուրս ցցած, քիթը վեր բարձրացած, նա անդադար նա-յում էր այս եւ այն կողմը, տեսնելու թէ որքան գիւղացիներ գլուխ են տա-լիս նրան: Նա այսօր հագած ունէր մի տեսակ մուշտակ, բազմաթիւ դեղին կոճակներով, եւ հաւատացնում էր թէ վեզիրն է ուղարկել իրեն համար:

Մտնելով տանուտէրի օդան, նա ա-ռանց սպասելու, հրամայեց որ սուրճ տան, եւ ինքը կարգադրեց, թէ ինչ պէտք էր պատրաստել ճաշի համար: Արքունի կապալառուն ինչ տուն որ մտնում է, իրան տանտէր է համա-րում, եթէ տանեցիք չը կատարեն նը-րա հաճոյքները, նա խստիւ պահան-ջել գիտէ ...

Երբ նստեցին, ծերունի Խաչօն ա-սաց նրան.

— Դուք, էֆէնտի, ի զուր այսօր ծեծել տուեցիք այն խեղճ գիւղացուն:

— Սխալւում էք, տանուտէր, պա-տասխանեց իր կատուի ձայնով.— գիւղացուն պէտք է ծեծել եւ շատ ծեծել. « էշը մինչեւ չը ծեծես, բեռը չի տանի »:

— Բայց գիւղացին մեղ չունէր:

— Այդ մի եւ նոյնն է, մեղ ունէր թէ չունէր: Այսօր մեղ չունէր, էգուց կարող է ունենալ: Դու չե՞ս լսել Նաս-րադդին խօջայի առակը. Նրա էշերից մէկը կապը կտրեց ու փախաւ, նա փոխանակ փախչող էշի ետեւից վազե-լու, որ նրան բռնէ ու պատժէ, եկաւ, սկսեց ծեծել միւս էշին, որ իր կապը չէր կտրել եւ իր տեղումը հանգիստ կանգնած էր: Նրան ասացին, թէ այդ խեղճը ի՞նչ մեղ ունի, որ ծեծում ես: Խօջան պատասխանեց.— դուք չէք ի-մանում, եթէ դա իր կապը կտրելու լինի, ինչպէս կը փախչի:

— Բայց ինձ յայտնի է, որ գիւղա-ցին սուտ չէր խօսում, ես գիտեմ, որ նրա ոչխարների մեծ մասը Քրտե-րը տարան, ասաց ծերունին, դարձ-եալ համոզելով թէ հանգիստ եւ ան-մեղ էշին պէտք չէր պատժել յանցա-ւորի փոխարէն:

— Այդ ես էլ գիտեմ տանուտէր, որ նրա ոչխարների մի մասը Քրտերը գողացել են, պատասխանեց կապալա-ռու էֆէնտին ծանրութեամբ:— Բայց եթէ ընդունելու լինեմ այսպիսի հա-շիւները, «ջուրը կը գայ, ջրաղացը կը տանէ» եւ ես այն ժամանակ իմ գրպանից պէտք է վճարեմ արքունի հարկը: Անցեալ տարուայ ցուցակում այդ գիւղացու անունով 100 ոչխար է գրուած, ես հարիւրի հարկը կը պա-հանջեմ. բայց եթէ նրանցից մի 50 կամ 60 հատ Քրտերը գողացել են, ես ի՞նչով եմ մեղաւոր. Քրտերը ամէն օր գողանում են, եթէ մարդ են, թող թոյլ չը տան որ գողնան:

— Պէտք է խղճմտանքով խօսել, է-ֆէնտի, պատասխանեց նրան տանու-տէրը.— իրաւունք ունէք պահանջել գիւղացու այն ոչխարների հարկը մի-այն, որքան նա պատրաստ ունի իր ձեռքում. — կորածի, մեռածի եւ կո-ղոպտուածի համար նա պարտաւոր չէ հարկ վճարել:

— Ես ի՞նչով կարող եմ ստուգել, թէ գողացել են, պատասխանեց կա-պալառուն բարկացած ձայնով.— գիւ-ղացին կարող է թաքցնել իր ոչխար-ները եւ ինձ ասել, կորել են, գող-ցել են, մեռել են, ինչ գիտեմ, հա-զար ու մէկ այս տեսակ պատճառներ կարող է բերել:

Տանուտէրը ոչինչ չը խօսեց:

— Բայց դուք չէք տեսել այդ ֆիրմանը, որ սուլթանը ուղարկել ինձ, եթէ գիտենայիք նրա մէջ ի՞նչ գրուած, այսպէս չէիք խօսի, տա-նուտէր:

Եւ նա դուրս բերեց իր ծոցից մեծ ծրար, հանեց նրա միջից թղթի մի փաթոթ. եւ զգուշութեամբ վրա-նը միւսի ետեւից բաց անելով, վեր-ջապէս դուրս բերեց մի ահագին թուղթ, խոշոր եւ զանազան գոյներով տառերով տպուած:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» փարիզի եւ Եղիպտոսի Յառաջի գրավաճառներէն

Գ. ԸՆԻ Ն ՑԻ ՍԷՆ

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՈՒԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 24 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3533

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՈ, ՆԱԽ ԲԱՐՔԵՐԸ ՓՈԽԵՆՔ

Ի՛նչ անտանելի բան է վէճի բռնուիլ հարեւանիդ հետ, երբ կա՛մ չի հասկնար ըսածդ – գրածդ, եւ կամ կը հասկնայ իր ուզած եղանակով, իր խօսքը տեղը բերելու համար :

Այսպիսի անհամութեան մը առջեւ կը դնէ մեզ Փարիզի ռամ - կավար օրկանը :

Եւ մենք պիտի նախընտրէինք տեսած կարդացած չըլլալ — ինչպէս կ'ընենք առ հասարակ — եթէ « խեղաթիւրում »ի խօսքեր գլորած չըլլային :

Ահա, օրինակ, հատուած մը ռամկավար օրկանի վերջին խըմ- բագրականէն, այնքան լպրծուն եւ ինքնահաւան .

... « Բաւեց որ Հայրենիքի ինքնապաշտպանութեան հարցը մէջտեղ նետենք որպէսզի քայքայող ուժերը վերստին երեւան գան կարծես, բերնի եւ գրիչի հաւասարակ վարժութեամբ :

Դաշնակ օրկաններէն երկրորդական նկատուածները չատ ա – ւելի սրտցաւութիւն ցոյց տուին քան Փարիզի եւ Եգիպտոսի առաջ- նորդ թերթերը :

Մին, ըստ սովորութեան խծբծեց, խեղաթիւրեց, անվերջ հարցումներու տարափի մը տակ դրաւ հարցը եւ զայն ջանաց վե - րածել հայրենասիրութեան հրապարակային անուրդի մը սա տե - սակ անմիտ հարցումներով .—

« Անկորնչելի իրաւունքներ» ըսելով ի՞նչ կը հասկնաք, մին - չեւ ո՞ւր երթալ կ'ուզէք :

Վա՜յ մեզի եթէ վեց նահանգներէն մին մոռնանք, աղէ՜տ մեզի եթէ այդ անուրդին մէջ ծովէ ծով Հայաստանը չուզենք եւ մա – նաւանդ եթէ մոռնանք... Պարսկահայաստանը :

Վճիռը պատրաստ է. Ռամկավար Ազատականները դաւաճան- ներ են »: (*Ապագայ*, 18 սեպտեմբեր) :

Հարցնէի՛ք թէ մեր ո՞ր գրածին կ'ակնարկէ : Ապահովաբար կարդացած ալ չէ : Եւ կամ միտքը բառ մը, խօսք մը մնացած, մնացեալը մոռցած է :

Փորձենք օգնել իրեն, յիշելով խմբագրականի մը այն մասը որ կապ ունի իր չօշափած հարցին հետ :

— Ռամկավար - Ազատականները եւ միւս հոսանքները կ'ըն - դունի՞ն որ, եթէ կրկնուին 1917ի եւ 1920ի պատմութիւնները, մեր գլխուն կը ծագի ոչ միայն վտանգին դիմագրաւելու խնդիր, այլ եւ կրակէն ողջ ելլելով, նաե՛ւ մեր ածուն շտկելու, ընդարձակե – լու հարց : Ուրիշ խօսքով՝ Հայկական Դատ :

Անհրաժեշտ է այս հարցումն ալ ուղղել հրապարակաւ :

Ո՞վ չի գիտեր թէ մեր մէջ կան հոսանքներ, որ կը խնդան այս տեսակ երազներու վրայ, մինչեւ անգամ պատրաստ են խափանե- լու զանոնք, եղած - չեղածը ամփոփելով Երեւանի մէջ :

Այո, ռամկավարները յաճախ կը խօսին «Մեծ Տեսիլք»ի կամ «Անկորնչելի իրաւունքներու» մասին :

Բայց, վերջին 15 տարիներու ընթացքին, մենք չտեսանք ա - նոնց կողմէ որ եւ է քայլ, գոնէ քայլելու տրամադրութիւն՝ այս ճամբուն վրայ : Ընդհակառակն, իրենց ալ բաժինն եղաւ բանգի - տութիւն կամ հեգնութիւն : Լաւագոյն պարագային՝ ձեռնպահու - թիւն »: (*Յառաջ*, 22 օգոստոս) :

Բարեհաճեցէք բաղդատել երկու արտայայտութիւնները, եւ հանել համապատասխան եզրակացութիւնը :

Ի՛նչ «անուրդ», ի՛նչ ծովէ ծով Հայաստան, ի՛նչ «դաւա - ճան»: — Զաւեշտաթե՞րթ է մեր դիմացինը, թէ քաղաքական օրկան :

Առաջին անգա՞մ է որ մենք այսպիսի դիտողութիւններ կամ հարցումներ կ'ուղղենք ռամկավարներուն :

Օգոստոս 22ի խմբագրականէն առաջ ալ, երբ վերագնահատ – ման փորձեր կը նշմարէինք Փարիզի եւ քիչ մըն ալ Ամերիկայի ռամկավար օրկաններուն մէջ, շօշափեր էինք միեւնոյն հարցը : (Տես «Յառաջ», 23 յուլիս) : Մեր նպատակն էր հաստատել թէ շողշողուն բանաձեւերը ոչինչ կ'արժեն, առանց համապատասխան գործունէութեան :

Աւելի առաջ, տարիներու ընթացքին, միշտ արծարծեր ենք նոյն խնդիրը, որպէսզի ռամկավարները բարեհաճին խնամութիւն հաստատել իրենց խօսքին ու գործին միջեւ, երբ կը ճառեն «Մեծ Տեսիլք»ի եւ «Անկորնչելի իրաւունքներու» մասին :

Համաձայն ենք ռամկավար օրկանին հետ, երբ դիտել կուտայ թէ այս խնդիրները «գլուխ գլխի » խօսելիք բաներ են :

Մենք իրենց գաղտնիքները փողոց թափելու փորձ մը չէր որ կը կատարէինք, շատ բացորոշ հարցումներ ուղղելով :

Կ'ուզէինք պարզապէս իմանալ թէ ունի՞ն թաձրացեալ բանա- ձեւ, եւ գործնական ուղեգիծ՝ անոր համեմատ աշխատանքներ կա- տարելու համար, քանի որ քաղաքական կեանքը ոչ բանաստեղ - ծութիւն է, ոչ ալ ճարտասանական մրցում : Քանի որ ռամկա - վարները «Տեսիլք»ի մասին կ'երազեն, թուղթի վրայ, բայց իրա - կանին մէջ մատը մատին չեն խփեր, զայն գոնէ լծակի մը վրայ բանելու համար: Եւ կը խանգարեն, առնուազն կը ծաղրեն, երբ ուրիշները կը գործեն ու կը տքնին :

Այո, նախ բարքերը փոխենք : Իսկ ատոր համար տարրական պայման է նախ ուշադրութեամբ կարդալ, ըմբռնել թէ ինչ կ'ըսէ դիմացինը, եւ անոր չվերագրել բաներ որ ոչ գրուած, ոչ ալ միտ – քէ անցած են :

Բարքերը փոխելու դա՛ս տուած ատեն, այլապէս փոքրոգի հոգեբանութիւն մը կը մատնէ ռամկավար մամուլը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

Կը յուսան կարգադրել Սպանիոյ եւ Եթովպիոյ խնդիրները

Չորեքշաբթի օր շատ կարեւոր դէպք մը պատահեցաւ Ժընեւի մէջ : Պ. Պօ- վա Սքոփա, Իտալիոյ միակ ներկայացուցիչը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, օրուան հարցերու մասին : Երկու ներկայացուցիչները նախ քննեցին Մի - ջերկրականի հսկողութեան խնդիրը, առանց մասնագիտական մանրամասնու- թեանց մէջ մտնելու : (Այդ խնդիրը պիտի լուծուի Փարիզի մէջ, ուր պիտի հաւաքուին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նաւային մասնագէտները, եր- կուշաբթի օր) :

Թղթակիցները հակասական տեղեկութիւններ կը հրատարակեն այս տե - սակցութեան մասին, որմէ մեծ արդիւնքներ կը սպասուին : Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը բաւական մեղմացած կը համարուի : Տեսակցութիւնը, որ սկսած էր առտուն, շարունակուեցաւ կէս օրէն վերջն ալ : Առաւուն խօսակ - ցութիւնը կապ ունէր մասնաւորապէս Միջերկրականի հետ : Իրիկուան խօ - սակցութեանց միջոցին երկու ներկայացուցիչները շօշափեցին ուրիշ խնդիր - ներ ալ : Պ. Իվօն Տէլպոս առաջարկեց գլուխ գլխի տա լեւ վերջնապէս լուծել բոլոր վիճելի խնդիրները : Իտալիոյ ներկայացուցիչը պատասխանեց թէ լիա- զօրուած չէ այդ մասին բանակցելու, բայց յոյս յայտնեց թէ կարելի է խօ - սիլ յառաջիկային, երբ լուծուի Միջերկրականի հսկողութեան խնդիրը, հա - ւասարութեան հիման վրայ : Ասոր վրայ Պ. Իվօն Տէլպոս պատասխանեց թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար դժուար է Իտալիոյ ձգել Մալթայի եւ Փանթէլ - լարիայի հսկողութիւնը, առանց գիտնալու Իտալիոյ տեսակէտները՝ բուն Մի- ջերկրականի հարցի մասին : Ցետոյ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը յուզեց կամաւորներու խնդիրը, անհրաժեշտ գտնելով որ Իտալիա ետ կանչէ իր գի- նուորները : Խօսակցութիւնը այստեղ կանգ առաւ : Այս առթիւ Պ. Պօվա - Սքոփա նորէն հաւաստեց թէ Իտալիա հողային ցանկութիւններ չունի Սպա - նիոյ մէջ :

Այս տեղեկութիւնները կը քաղենք ֆրանսական թերթերէն, որոնք որոշ վերապահութեամբ կը հաղորդեն զանոնք : Լոնտոնի թերթերը աւելի բաց կը խօսին : Անոնց տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Իվօն Տէլպոս երկու բացորոշ պահանջներ դրած է .— 1. Իտալիա պէտք է ետ կանչէ իր կամաւորները .— 2. Իտալական կառավարութիւնը պէտք չէ նոր կամաւորներ ղրկէ Սպանիա :

Ծանրակշիռ պզտարարութիւններ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կրկնելով չարաթ օրուան ճառին հիմնա- կան մասերը, ազդարարեր է թէ հակառակ պարագային, ծանրապէս պիտի խախտի Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը, ի վնաս Ֆրանսայի : Բացատրեր է թէ Ֆրանսայի ափրիկեան ստացուածքներու հաղորդակցութեանց տեսակէտով ծանր սպառնալիք մը կը կազմէ օտարթիւ օտար բանակի մը ներկայութիւնը Սպանիոյ մէջ : Եւ այս առթիւ հասկցուցեր է որ եթէ Մուսոլինի մերժէ ոչ - միջամտութեան անկեղծ քաղաքականութիւն մը վարել, Ֆրանսա պիտի հար - կադրուի վերաքննել իր դիրքը : Դիւանագիտական լեզուով, այս արտայայ - տութիւնը քօղարկեալ սպառնալիք մը կը համարուի լքելու ոչ - միջամտու - թեան քաղաքականութիւնը եւ բանալու ֆրանսական սահմանագլուխը, այս - ինքն օգնութիւն հասցնելու Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան :

Իտալիոյ ներկայացուցիչը խոստացած է իր կառավարութեան հաղորդել այս յայտարարութիւնները : Պ. Սքոփա նորէն չեշտած է թէ Իտալիա պիտի շարունակէ պայքարը բոլշեւիկեան շարժումներուն դէմ, բայց նպատակ չունի հողեր գրաւելու Սպանիոյ մէջ : Պ. Իվօն Տէլպոս բաւական չէ համարած այս հաւաստիքները, Փարիզի մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ Իտալիա մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ, նոր զօրք ղրկելու համար Սպանիա :

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը իր խօսակցութիւնները անմիջապէս հա- ղորդեց Ազգաժողովին անգլիական պատուիրակին եւ այս առթիւ անոր հետ ալ երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ : Առանց շատ լաւատես ըլլալու, իրա - զեկներ կը կարծեն թէ այս խօսակցութեանց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ մի- ջին ճամբայ մը գտնել, թէ Սպանիոյ եւ թէ Եթովպիոյ խնդիրները լուծելու համար :

Նոյն օրը Պ. Իվօն Տէլպոս երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ Ռու - մանիոյ արտաքին նախարարին հետ, Միջերկրականի եւ Կեդր. Եւրոպայի վե - րաբերեալ խնդիրներու մասին, որոնք նոյնքան կարեւոր տեղ կը բռնեն Ազգա- ժողովին մտահոգութեանց մէջ : Միշտ կասկածներ կան թէ Գերմանիա խաղ մը պիտի սարքէ Աւստրիոյ գլխուն :

Այս տեսակցութենէն վերջ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը ճաշ մը սարքեց ի պատիւ խորհրդային պատուիրակութեան : Միակ հիւրը որ ռուս կամ ռումանացի չէր, Թուրքիոյ արտաքին գործավարն էր, Թ. Ր. Արաս :

Երէկ Ժընեւ կը սպասուէր Պ. Լէօն Պլում, Փրակայէ դարձին : Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Ազգաժողովը տրամադրութիւն չունի զբաղելու չինեւճափոնական հարցով, եւ 23ներու խորհրդակցական ժողովին պիտի ձգէ անոր քննութիւնը : Այս ժողովին պիտի մասնակցի նաեւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչ :

———o———

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ պալքանեան պետութեանց սպայակոյտներու պետերը Էնկիւրի հրաւիրուած են, խորհրդակցելու համար Պալքաններու զին - ուորական կացութեան եւ Միջերկրականի ապահովութեան մասին, Նիօնի հա- մաձայնութեան առնչութեամբ : Մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի այս ժողո - վին, որ պիտի գումարուի երբ Ռումանիայէն վերադառնայ թրքական սպա - յակոյտը (գացած է մասնակցելու ռումանական ռազմափորձերուն) :

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ հսկողութեան առաջին արդիւնքը տեսնուեցաւ երեք - շաբթի օր, երբ օդանաւերու յարձակման կ'ենթարկուէր ֆրանսական «Բու - Թուպիս» շոգենաւը, որ ունէր 700 ճամբորդ : Անգլիական մարտանաւեր ան - միջապէս օգնութեան հասնելով պաշտպանեցին ֆրանսական շոգենաւը :

ԴԱՍԱԼՔՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ աւելցած ըլլալով Եգիպտոսի մէջ, կառավարու - թիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ : Ներքին նախարարը նամակով մը կը յայտնէ թէ միայն Աղեքսանդրիոյ նահանգին մէջ 24.866 զինուորցուներ մեր - ժած են կատարել իրենց զինուորական ծառայութիւնը, մինչ Եգիպտոսի բա - նակին թիւը 10.000ը չանցնիր :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՒԷՐ ՌԱՊԱԹԷԻՆ

Գահիրէի մէջ վերջերս հրատարակ- ուեցաւ *Ծաղկաքաղ* մը, ժողովածու ֆրանսերէն լեզուով գրող եգիպտացի արուեստագէտներու գործերուն : Յա- ռաջաբանին մէջ, Հ. Փէյր, մեծ գնա- հատութեամբ կը խօսի այն օտար գը- րողներուն մասին, որոնք արուեստի իրենց արտայայտութեան համար իր - րեւ գործիք ընտրած են ֆրանսերէնը եւ ոչ իրենց մայրենի լեզուն : Այս առ- թիւ արձագանգ կուտայ հետեւեալ դառն տրտունջին, որ յաճախ կ'ար - տայայտուի օտար մտաւորական շըր- ջանակներու մէջ .—

« Ֆրանսացիները ապերախտ ժողո- վուրդ մըն են : Քանի՛ քանի՛ անգամ- ներ ատոր ապացոյցը տեսնուած է ի - րենց պատմութեան եւ քաղաքակա - նութեան մէջ : Ֆրանսացիները ապե - րախտ են ամէն անոնցհանդէպ որ ծա- ռայած են իրենց : Անոնք նուազ ապե- րախտ չեն նաեւ անոնց հանդէպ, ո - րոնք կը սիրեն զիրենք եւ կը գրեն ի- րենց լեզուով » :

Ի՛նչ ազուոր ալ ըսեր են : Կարծես մեր բերնէն խօսեր են :

Արդարեւ, Հայերը ոչ միայն ծա - ռայեր են ֆրանսական մշակոյթին նառագայթարձակման, այլ եւ օծուած են ֆրանսական քաղաքակրթութեան աւազանին մէջ : Իմացական *Թէմփո* - յով՝ Ֆրանսացի դարձած ենք : Հայ- կական բնաշխարհին մէջ ամէնէն խուլ անկիւնը նետուած գիւղին վարժարա- նը Ա, Պէ, Սէ կը սորվեցնէր հայ պա- տանիներուն՝ հայերէնը հազիւ հեգել սկսած : Ու վերջին տխուր աղէտին հետեւանքով — որուն մէջ մեղքի բա- ժին մը ունին Եւրոպայի այս քաղա - քակիրթները — երբ Ֆրանսա թափե - ցանք՝ մեր հօրեղբօր տունը ապաս - տանելու ձեւով մը, ինչե՛ր ըսին Ռա- պաթէները մեր երեսին :

Չեմ գիտեր թէ սրդողեցա՞ւ Ռապա- թէ կարդալով այս խօսքը .—

« Ֆրանսացիները ապերախտ ժողո- վուրդ մըն են » :

Բայց իրաւունք ունի՞ սրդողելու : Ֆրանսացի գրական քննադատներու Ընկերակցութեան նախագահը, Ժան Վինեօ, խօսելով այդ տրտունջին մա- սին, կարծես թէ իրաւունք կուտայ , յիտոյ կը թելադրէ Ֆրանսացիներուն, որ առիթ չտան այսուհետեւ նման տր- տունջներու, մանաւանդ արժանի չը - դառնան այդպիսի մեղադրանքներու :

Ճիշդ խօսքը, կ'ըսէ առածը, ասեղի պէս է, կարելի չէ պահել տոպրակի մէջ : Երբ մեր նակատին զձուձ խօս - քեր ըսեն, յիշեցէք ֆրանսերէն գրող օտար արուեստագէտները որ ըսեր են .

— « Ֆրանսացիները ապերախտ ժո- ղովուրդ են » :

Բերան չէ, ատետրա՛ն է, պիտի ը- սէր Առիւծ - Գեւօ :

ԱՐԱՁ

Ռումանիա պիտի վտարէ՞ օտարազգիները

———o———

Պուքրէշէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 22 թուականով .— *Խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին Ռումանիոյ օտարականներուն դէմ, համաձայն առեւ - տրական նախարար Պ. Վալէր Փոփի յայտարարութեան : ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՑԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ԹԷ ԱՅՆ ԲՈԼՈՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՈՐ ՌՈՒՄԱՆԻԱ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԵՆ 1918էՆ ՎԵՐՋԸ, ՊԷՏՔ Է ՀԵՌԱՆԱՆ : Այս առթիւ բացատրեց թէ միջազգա- յին օրէնքը չի կրնար արգիլել որ Ռումանիա իր օճիքը ազատէ օտարականնե - րէն : Միեւնոյն ատեն, առեւտրական նախարարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն առեւտրական եւ ճարտարարուեստական գլխա- ւոր հաստատութիւնները 75 առ հարիւր զտարիւն Ռումանացիներ պիտի գոր - ծածեն իբրեւ հասարակ բանուոր, իսկ վարչական եւ արհեստագիտական գոր- ծերու մէջ՝ 50 առ հարիւր : Յիշեալ հաստատութիւնները պարտաւոր են այս հրամանը գործադրել մինչեւ երեք ամիս, այլապէս պիտի փակուին :*

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԳԵՐՄԱՆԻԱ Կ'ԵՐԹԱՅ ՎԱՂԸ

———o———

Աննախընթաց ընդունելութիւն եւ մեծ զգուշութիւն

Վաղը, շաբաթ, Գերմանիա կ'երթայ Մուսոլինի, զրահապատ կառախում- բով մը : Պիտի մնայ մինչեւ սեպտեմբեր 27 : Այս առթիւ շնորհալից յայտարա- րութիւն մը հրատարակեց Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, պատ- ուիրելով խանդավառ խրախճանքներ կատարել, « երկու առաջնորդներու պատմական հանդիպումին առթիւ. առաջնորդներ որոնց պատմական գործը եզակի նշանակութիւն ունի ներկային եւ ապագային համար » :

Այցելութիւնը պիտի տեւէ երեք - չորս օր, եւ այդ միջոցին Պերլինը գեր- մանական եւ իտալական «դրօշներու ծով մը պիտի դառնայ», համաձայն տըր- ուած հրահանգին : Մուսոլինի պիտի «շրջապատուի ամբողջ գերման ազգին սիրով եւ բարեկամական զգացումներով » :

Գլխաւոր տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ երեքշաբթի, երբ Հիթլէր եւ Մուսոլինի ճառեր պիտի խօսին : Այդ օրը արձակուրդ պիտի հռչակ- ուի : Բոլոր պաշտօնատուները, խանութները, դպրոցները եւն. պիտի փակ - ուին, որպէսզի ամէն մարդ լսէ ճառերը : «Չորսուկէս միլիոն Պերլինցիներ պա- տեհութիւն պիտի ունենան ողջունելու դէպք մը որ ամէնէն փայլուն եւ ամէ - նէն կարեւոր անցքերէն մէկն է Գերմանիոյ մայրաքաղաքին պատմութեան : Ամբողջ Պերլինը յարգանք պիտի ընծայէ երկու դէմքերու որոնք իրենց ժողո- վուրդին ծոցէն բարձրանալով, դարձան անոր ճշմարիտ առաջնորդները» :

**** Մուսոլինի միայն ութ ժամ պիտի մնայ Միւնիխ :*

Մարաջախտ Պատոլիօ արդէն Գերմանիա հասած է, Անգլիոյ եւ Հունգա- րիոյ սպայակոյտներու նախագահներուն հետ, մասնակցելու համար գերմա - նական ռազմափորձերուն :

Մուսոլինի եւ Հիթլէր գլուխ գլխի պիտի խօսին միջազգային բոլոր հար- ցերու մասին, զօրացնելու համար Պերլին - Հռոմ գործակցութիւնը : Անշուշտ գլխաւոր խնդիրները պիտի ըլլան Սպանիոյ եւ Միջերկրականի հարցերը : Այս առթիւ պիտի ջանան մէջ դրօշի տակ հաւաքել հակաբոլշեւիկ պետութիւնները :

**** Ինչպէս գրած ենք, արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են Մուսոլի- նիի պաշտպանութեան համար : Գլխաւոր պողոտաներու ծառերուն մէջ անգամ գաղտնի ոստիկաններ պիտի տեղաւորուին : Շարք - շարք հեծելանուորդներ պիտի հսկեն ճամբաներուն վրայ, մէկ մասը իրենց աչքերը յառած թափորին վրայ, միւսները՝ դէպի տանիքներն ու պատուհանները :*

Ռուս ռազմիկներու նախագահը անհետացած

Զօր. Միլլէր, որ անհետացած Զօր. Կուտեպովի յաջորդած էր իբրեւ նա - խագահ ռուս նախկին ռազմիկներու միութեան, անհետացած է 48 ժամէ ի վեր : Զօրավարը իր բնակարանէն մեկնած է առջի օր, եւ անկէ ի վեր չէ վերա- դարձած, մարդ ալ չէ տեսած զինքը : Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացաւ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

(ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ)

ԽՄԲ. — Ընթերցողներու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք այս հաստատական տեսութիւնը, որ թարգմանուած է Սոֆիայի «Զօրա Ց թերթէն.—

Ցարդ Միջերկրականը կեդրոնն է եւրոպական կեանքին,— հոդ է որ իրարու կը հանդիպին շահերը Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Արեւել. Եւրոպայի բոլոր պետութեանց, որոնք ելք կը փնտռեն դէպի արեւմուտք ու դէպի հարաւ։

Միջերկրականը միանգամայն բանալին է այն ճամբուն որ Մեծն Բրիտանիայէն դէպի Հնդկաստան կը տանի։ Այժմ այդ «դէպի Հնդկաստան ճամբան» Անգլիոյ համար կենսական նշանակութիւն կը ստանայ։ Ժամանակակից — յետպատերազմեան — «Հնդկաստանի ճամբու» հարցին նըւիրուած են կարգ մը մասնաւոր երկեր, որոնց ամէնէն հետաքրքրականն ու փաստացին է փրոֆ. զօրավար Գոլովինի երկը։ Բոլոր հեղինակները կու գան միեւնոյն եզրակացութեան, ու անոնց երկերէն որոշ կը հասկցուի թէ ինչո՛ւ միջերկրականեան հարցը այնքան շատ կը խռովէ Մեծն Բրիտանիան։

Մեծ պատերազմէն առաջ Միջերկրականը փակ ծովու նման բան մըն էր՝ Մեծն Բրիտանիոյ գերիշխանութեան մէջ։ Ճիպրալթարի ու Սուէզի բրիտանական տիրակալութիւնները Միջերկրականը արեւմուտքէն ու արեւելքէն կը պատէին։ Մալթան մինչ կայան մըն էր։

Պատերազմէն վերջ շատ փոխուեցաւ վիճակը, երեւան եկաւ գաղթային հսկայ պետութիւն մը՝ Ֆրանսան, որուն համար Միջերկրականը, կարգ մը պատճառներով՝ կենաց ու մահու խնդիր մըն է։ Հիմնուեցաւ երկրորդ ծովային մեծ պետութիւն մը,— Իտալիան։ Ի վերջոյ, դէպի Մայրագոյն Արեւելք, Հնդկաստանի ճամբաները կը գտնուին Ճափոնի սպառնալիքին տակ։

Կարգ մը քաղաքական ծանօթ շրջանակներու մէջ գոյութիւն ունի առասպել կամ նուազ ճշմարտանման այն համոզումը թէ 1925էն ի վեր Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ գոյութիւն ունի համաձայնութիւն մը, — Ճափոնի յատկացուած է ազդեցութեան գօտի մը Հիւս. Չինաստանի մէջ, իսկ Անգլիոյ Հարաւ. Չինաստանի՝ Հոնկ-Քոնկի յենարանով՝ պահպանելու համար «Հնդկաստանի ճամբուն» շարունակութիւնը դէպի Աւստրալիա։

Չինաստանի մէջ «բաց դուռ»ի քաղաքականութիւնը, որ 75 տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի, վերջացաւ ընդհ. պատերազմէն ետք։ Ցեղափոխութիւնը պարտասեց ու տկարացուց Ռուսիան, որ մինչեւ 1930 չէր ներկայանար իբրեւ գործօն ազդակ Մայր. Արեւելքի։ Անոր իբրեւ ապացոյց ծառայեց Մանչուրիոյ հիմնումը, խոր-հրդային զինուորներու նահանջը դէպի Ամուր գետը եւ ծովափունքի շրջանին անպաշտպանելի վիճակը։ Միացեալ Նահանգները, վախնալով Ճափոնէն, ստիպուեցան փոխել իրենց քաղաքականութիւնը՝ Չինաստանի մէջ «բաց դուռ»երու պաշտպանութեան մասին։

Այս ձեւով Անգլիա կ'ապահովէր հարաւ. Չինաստանը՝ մինչեւ Սինկափուրի գիծը ու Աւստրալիոյ ճամբան։ Հնդկաստանի այս « մեծ ճամբան » այժմ կ'անցնի հետեւեալ գիծէն, — Ճիպրալթար, Սուէզ, Հնդկաստան, Հոնկ-Քոնկ, Սինկափուր, Աւստրալիա։ Մեծն Բրիտանիա այնքան վստահ էր իր գերակայութեան երկարատեւութեանն ու իր լաւ յարաբերութեանցը՝ Ճափոնի հետ, որ յետաձգեց Սինկափուրի խարիսխի ամրացման համար շատոնց պատրաստուած ծրագրին գործադրութիւնը։

Անգլիա իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Միջերկրականի ամրացման վրայ։

Այդ նպատակին համար ան կ'աշխատէր երկու ուղղութեամբ, Վէնէցուէլա - Միջերկրական (անգլիական տորմիղն ու զինուորական խարիսխները կ'օգտուէին առատօրէն Վէնէցուէլայի քարիւղէն)։ Անգլիա պրկեց իր ուժերը եւ հսկայ ծախքեր ըրաւ՝ Մուսուլ - Հայֆա նաւթագիծը բանալու համար։ Ուրիշ խօսքով՝ Պաղեստինը կը վերածուէր ռազմագիտական խարիսխներու, ուր հետզհետէ կը տեղափոխուէին Մալթայի անգլիական ուժերը։ Պաղեստինը կը փակէր ոչ միայն Սուէզը, այլեւ կը պահպանէր Արաբիոյ ծովափունքը, Կարմիր Ծովու եզերքները եւ Հնդկական Ովկիանոսի ելքը, Պապ-էլ-Մանտէպէն։

Ան զօրացուց նաեւ օդային ոստիկանութիւնը։ Ինչպէս ծանօթ է, Արաբիոյ ըմբոստութիւնը զսպուեցաւ անգլիական օդային տորմիղներու միջոցաւ, որոնք բնաջինջ ըրին Արաբներու հեծելազունդերը։ Ու ծովային ճամբաներուն հետ զուգընթաց, Անգլիա կը ստեղծէր օդային ճամբաներ՝ Միջերկրականի ափունքէն՝ Եգիպտոսէն՝ Կարմիր Ծով, Հնդկական Ովկիանոս եւ հարաւ, չինական ափերը։ Այդ ճամբուն վրայ 1936ին Անգլիա արդէն իսկ ութ օդային խարիսխներ ունէր եւ 50 զանազան տեսակ օդային տորմիղներ։ Մեծն Բրիտանիա ինքզինքը տէրը կը կարծէր կացութեան։ Հարկ է աւելցնել թէ Մեծն Բրիտանիա իր տորմիղին ուժեղացման համար ձեռք ձգեց հրաշալի «մթերանոցներ» յոնական կղզիներուն մէջ։

Բայց, ներկայ տարուան սկիզբը պատկերը սկսաւ զգալապէս փոխուիլ։

Հետզհետէ կ'աճէր ռուսական ծովային ուժը ու կ'աւելնար նաեւ Ճափոնի տնտեսական տագնապը։ Անոր արագօրէն աճող բնակչութիւնը ու բարգաւաճ ճարտարարուեստը կը խեղդուէին իր կղզիներուն մէջ։ Ճափոն պէտք ունէր շուկաներու ու հողերու՝ իր բնակչութեան եւ իր արտադրութեանց համար։ Աւելորդ չէ յիշեցնել թէ Սախալինի հարաւային մասը, որ Ճափոնի կ'իյնայ, հակառակ իր բնական հարստութիւններուն, ամայի կը մնար։ Կղզիին կլիման յարմար չէր Ճափոնցիներուն։ Անոնք պէտք ունէին տաք կլիմայի։

Անգլիոյ եւ Ճափոնի լուռ համաձայնութիւնը՝ Չինաստանը ազդեցութեանց գօտիներու բաժնելու մասին, 15 տարի առաջ կարելի էր, բայց այդ շրջանին շատ փոփոխութիւններ յառաջ եկան։ Գլխաւորաբար նոյնինքն Չինաստանը։ Անկազմակերպ ու անիշխանական Չինաստանը սկսաւ կազմակերպուիլ։ Եւրոպացի մարզիչներ հոն ստեղծեցին բանակ մը, որ, ըստ մերձաւոր հաշիւներու, 1937ի կիսուն կը հաշուէր 40 զօրաբանակներու՝ հրաշալիօրէն զինուած ու կարգապահ։ Ըստեղծուած են սպայական ու ենթասպայական կազմեր՝ 70 զօրաբանակներու համար։ Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել թէ Խ. Ռուսիա նեցուկ է Չինաստանի եւ կ'օժտէ զէնքով, որպէսզի անոր միջոցաւ կարենայ սպառնալ թէ Անգլիոյ եւ թէ Ճափոնի։

Միջերկրականի մէջ եւս Անգլիա սպառնալիքի ենթարկուեցաւ ։ Ան պատճառ չունի Ֆրանսայէն վախնալու։ Ֆրանսա ծովային մեծ ուժեր չունի եւ ստիպուած է բարեկամական կապեր պահել Անգլիոյ հետ, որպէսզի Գերմանիոյ հետ պատերազմի մը պարագային զայն իրեն զինակից ունենայ։ Բայց, հրապարակ եկաւ Իտալիան։ Ան տասը տարիէ ի վեր կը յայտարարէ թէ գաղթավայրերու պէտք ունի։ Ան չէր գոհանար միայն յայտարարելով, այլեւս գործի կ'անցնէր՝ պատերազմ սկսելով Եթովպիոյ դէմ։

Քավուրէն ի վեր երբեք Իտալիա Անգլիոյ հակառակ չէր ընթացած։ Վաթսուն տարի շարունակ Իտալիոյ բարեկամութիւնը Անգլիոյ հետ հիմքն էր իտալական արտաքին քաղաքականութեան։ Բոլորս կը յիշենք թէ Մեծն Բրիտանիա ի՛նչ մեծ զայրոյթով դիմաւորեց Իտալիոյ արշաւը Եթովպիոյ վրայ։ Մոռցած չենք տակաւին անոր հետեւող դէպքերը։ Իտալիան վախցնելու փափաքով՝ Անգլիա Միջերկրական թափեց իր հնդկական տորմիղները ու նոյնիսկ մաս մը՝ ներքին տորմիղէն։ Ան Միջերկրականի մէջ կեդրոնացուց իրր 200 մարտանաւեր ու կարծես ատով կ'ուզէր ըսել թէ Իտալիոյ պիտի չարտօնէ Կարմիր ծով մտնել ու հոն ամրանալ՝ Հնդկական ճամբուն վրայ։ Բայց, Իտալիա կը շարունակէր պատերազմը. ան գրաւեց Եթովպիան ու ամրացաւ հոն։ Անգլիական տորմիղները վերադարձան իրենց նախկին տեղերը։ Անգլիական սպառնալիքը օգուտ չունեցաւ։

Հոդ դեր խաղացին դիւանագիտական, բայց մանաւանդ զինուորական համոզումները։ Անգլիան ստիպուեցաւ հաշտուիլ այդ կացութեան հետ, երբ տեսաւ թէ իր վիթխարի նաւատորմը ունի մեծ թերութիւն մը, — միակերպ չէ։ Բացի իր պողպատապատ տորմիղներէն, որոնք յատկացուած են Բրիտանական կղզիներու պաշտպանութեանը եւ զորս Անգլիացիները ոչ մէկ տեղ կը ղրկեն, մնացեալ ամբողջ տորմիղը կը ներկայացնէ վիթխարի հաւաքոյթ մը նաւերու, որոնք ի վիճակի չեն կռիւ մղելու սակաւաթիւ, բայց հրաշալի ու արդիականօրէն միատեսակ իտալական նաւատորմին հետ։

Ինչպէս ամէն առեն՝ նման առիթներու, հանդարտ ու զգոյշ Անգլիացիները դաս հանեցին ասկէ,— այնպէս ձեւացուցին թէ մոռցած են վիրաւորանքը ու սկսան արագ ու մեծ ճիգով զօրացնել իրենց նաւատորմը։ Արդէն մէկ ու կէս տարիէ ի վեր Անգլիոյ նաւաշինարանները եւ զինարանները ցերեկ եւ գիշեր կ'աշխատին, որպէսզի 1938ի կիսուն լրացնեն իրենց ծովային ծրագիրը։ Այն ատեն Անգլիան պիտի դադրի ժպտելէ եւ ուրիշ լեզուով պիտի խօսի։ Անգլիական հոյակապ օդային տորմիղը եւս, որ օժտուած է արդիական մեքենաներով, անբաւարար թուեցաւ, եւ տասնեակ միլիոն ոսկի յատկացուած է օդային ուժի յաւելման համար։ Գործը կ'երթայ, բայց հարկ է սպասել մինչեւ 1938ի կէսը։

Այսպիսի պայմաններու մէջ Միջերկրականի հարցը կրկին սուր հանգամանք ստացաւ։ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը միայն փորձարկութիւն մը չէ Ֆրանսայի, Ռուսիոյ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ շինուած պատերազմական նիւթերու...։ Անշուշտ, անիկա այլասիրական օգնութիւն մըն ալ չէ կռուող կողմերուն։ Ո՛չ։ Այդ պայքարին մէջ մեծ պետութեանց համար ամէնէն կարեւորը այն է թէ իրենցմէ ո՛վ պիտի յաջողի ըստանալ յենարան-խարիսխներ Սպանիական Թերակղզիին վրայ։

Այսպզայ համաշխարհային պատերազմին մէջ որուն համար — աւա՜ղ, — այնքան մեծ թափով կը պատրաստուին մեծ պետութիւնները, ծովային ճամբաները պիտի խաղան առաջնակարգ դեր։ Անոնցմէ է որ Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի փոխադրեն հում նիւթեր ու զինուորներ։ Անոնց վրայ է որ — զանոնք հարուածելով — պիտի գործեն Իտալիա եւ Գերմանիա։ Այդ ծովային ճամբուն վրայ կը գտնուի Սպանիական Թերակղզին զոր կը քերեն Միջերկրականի եւ Ատլանտեանի ջուրերը,— ելքը դէպի Հնդկական ովկիանոս։ Ան բնական խարիսխ մըն է, որուն իշխողը կրնայ ապահովել յաղթանակը։

Ահա թէ ինչո՛ւ անգլիական դիւանագիտութեան ամբողջ ճիգը կեդրոնացած է մէկ ուղղութեամբ,— Թոյլ չտալ որ պատերազմը ծագի 1938ի կէսէն առաջ։ Անգլիոյ անհատական քաղաքականութիւնը մէկ կողմ ձգուած է ու փոխարինուած ուրիշ պետութեանց գործունէութեան քաղաքականութեամբ, — պետութիւններ որոնք կրնան իրեն օգտակար ըլլալ։

Ցառաջիկայ ընդհանուր պատերազմի այս պատրաստութեանց մէջ,— պատերազմ մը որ կը մօտենայ — ամենալաւ խոստումներն իսկ շատ արժէք չունին։ Մեծ պետութիւններէն ամէն մէկը կ'ուզէ իրեն համար ապահովել խարիսխներ, որոնց կարգին նաեւ՝ Սպանիոյ մէջ։ Այս մրցումը պիտի շարունակուի, մինչեւ որ Սպանիոյ ներքին պատերազմը վերջանայ։ Ինչքան երկար տեւէ այդ պատերազմը, այնքան պիտի խառնուի Միջերկրականեան կապը ու այնքան վտանգաւոր պիտի դառնայ կացութիւնը ։ Այդ կացութեան ամբողջ ահաւորութիւնը կը կայանայ անոր մէջ, որ այդ վտանգաւոր խաղին մէջ հետզհետէ մասնակից կ'ըլլան բոլոր պետութիւնները։ Խ. Ռուսիայէն, Մեծն Բրիտանիայէն, Իտալիայէն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն վերջ միջամուխ կ'ըլլան ահա Դանուբեան եւ Սեւծովեան պետութիւններն ալ։

Եւրոպա արագօրէն կը բաժնուի երկու թշնամի մասերու, ինչպէս էր 1912—1914ին։

Բրիտանական փորձառու եւ նուրբ դիւանագիտութիւնը կ'ուզէ այժմէն գիտնալ թէ — գոնէ մօտաւորապէս— ո՛վ իրեն հետ ու ով իր դէմ պիտի ըլլայ։ Այսպէս պէտք է հասկնալ Նիոնի խորհրդաժողովն ալ։ Շատ բնականօրէն մարդ կը հարցնէ,— ինչո՞ւ հրաւիրուեցաւ այդ ժողովը։ Ուրիշ խօսքով,— եթէ Բրիտանիա, Ֆրանսա, Խ. Միութիւն եւ Իտալիա ուժ չունին զսպելու ծովային աւազակութիւնը, չօշափելի ի՞նչ ուժ ունին Դանուբեան եւ Սեւծովեան երկիրները...

ՓԵԹՐ ՐԻՍ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՇԱԼԻՔՆԵՐԷՆ

1937ի Միջազգային Ցուցահանդէսը անշուշտ միեւնոյն ատեն կը կազմէ ազգային ցոյց մը, պարզելով Ֆրանսայի ժողովուրդին հնարագիտական հանճարը։

Երբ կը մտնենք «Գիտերու Պալատ»էն ներս, մեր առջեւ կը պարզուի ճոխ շտեմարան մը գիտութեան զանազան ճիւղերու ։

Ուղղուինք դէպի կենսաբանական մասը։ Ահա արդիական զլրոց մը ուր ժամադրութիւն տուած են շատ մը օտար եւ ֆրանսացի մասնագէտներ, ուսումնասիրելու համար այնպիսի կարեւոր հարցեր, որոնց կարելիութեան մասին կասկած պիտի ունենայինք՝ եթէ չպարզուէր մեր աչքերուն առջեւ գործնական եղելութիւնը ։

Շատ են նորութիւնները։ Ի մէջ այլոց կայ մէկ հատ որ կը ներկայացնէ կենդանի մարմինէ մը անջատուած մասերուն (պոչ, անդամ, աչք եւն.) վերածնունդը եւ բազադրական էութիւններ, այս ամէնը պատուաստով։

Բոյսերու քով պատուաստին ինչ ըլլալը ծանօթ է ամէնուս, բայց կենդանիներու վրայ կատարուած փորձերը եւ անոնց հետաքրքրական արդիւնքները դեռ զոց գիրք են շատերուն համար ։

Հոս պատուաստ ըսելով պիտի հասկնանք մարմինէ մը ամբողջութեամբ անջատուած մասերուն վերահաստատումը, նոյնիսկ եթէ այդ մասերը պատկանէին ուրիշ անձի ։

Նախ կը տեսնենք ձուկի բաժանումը։ Գիտենք որ արգասաւորումէ վերջ ձուիկը նախ երկուքի, յետոյ չորսի, ութի եւն. կը բաժնուի եւ վերջը մորմի ձեւ կ'առնէ եւ այսպէս անցնելով տարբեր վիճակներէ կը շարունակէ զարգանալ դէպի կատարելութիւն ։

Փորձերը ցոյց կուտան որ նախասաղմը կաթքրուլա վիճակին մէջ դեռ վերջնական ուղղութիւն մը չունի, այսինքն նախասաղմին կազմակերպիչ մէկ մասէն առնուած կտոր մը ուրիշ մասի վրայ եթէ պատուաստուի, կրնայ այդ մասին աճումը տարբեր ուղղութեամբ փոխել։ Արդարեւ, հոս կը տեսնենք թրիթոնի մը (տեսակ մը պզտիկ գորտ պոչաւոր) նախասաղմը կաթքրուլա վիճակին մէջ, որուն սաղմնաբերանի շրթունքէն կտոր մը երկրորդ նախասաղմի մը փորին վրայ պատուաստուելով առաջ եկած է երրորդ նախասաղմ մը եւ որուն ջղային դրութիւնը առաջինին կը նմանի ։

Բոյսերու քով պատուաստը, մատաղ եւ սերնդագործելու ատակ ըլլալու պայմանաւ, միշտ յաջողութեամբ կը վերջանայ, բայց սովոր կենդանիներուն քով չափահաս հիւսուածք մը գործածելու պարագային, տարբեր տեսակներու միջեւ պատուաստը չի յաջողիր ։

Մեծ կենդանիներու քով պատուա[illegible] տը միայն նախասաղմային բջիջն[illegible] գործածելով կամ չափահասներ[illegible] պատկանած բայց մատաղ մնացա[illegible] բջիջներով է որ օգտակար կերպով [illegible] գործադրուի ։

Նախասաղմին բջիջները մասնա[illegible] անհատականութիւն մը չեն ներկայա[illegible]ցներ, բայց եւ այնպէս անոնք ու[illegible] զօրաւոր կարողութիւն մը աճում[illegible] յարմարումի։ Մինչդեռ չափահաս[illegible] ջիջը ունի զօրաւոր անհատական[illegible]թիւն մը, որ արգելք կը կանգնի [illegible] մարումի եւ անոր համար է որ [illegible] նար աճիլ։ Կայ նաեւ գիտական [illegible] իրականութիւն մը որ կարեւորութ[illegible]նէ զուրկ չէ, այն ալ հետեւեալն է[illegible] Պատուաստը չափահաս սովոր [illegible] դաններու քով իրենց իսկ բջիջն[illegible] գործածելով կամ նոյն տեսակէն [illegible] խասաղմային բջիջներ գործածել[illegible] կը յաջողի ։

Վերջապէս սա ալ ըսենք որ այս [illegible]լոր փորձերը մեծ մասամբ կատա[illegible]ուած են գորտազգիներու մօտ, [illegible] ինչո՞ւ։ Որովհետեւ ասոնց նախա[illegible]սաղմային հիւսուածքը ճիշդ բայ[illegible]րուն պէս խիստ կերպընկալ է եւ յարմարի պատուաստի ամէն տ[illegible] երեւակայելի զուգադրութեանց ։

Շարունակենք մեր քննութիւնը։ Հանդիպինք երեք վառեակներու, [illegible]րոնց երկուքը սեւ եւ երրորդը ճեր[illegible]մակ, եւ որոնց եռեւները պատուա[illegible]տուած են տարբեր վառեակներ[illegible] տարբեր գոյներով մորթերը ։

Աւելի վար կը տեսնենք գորտ [illegible] որուն նախասաղմային վիճակին [illegible] պատուաստուած է ոտք մը եւս [illegible] ետեւիններուն միջեւ եւ կենդան[illegible] մեծցած է աւելորդ հինգերորդ [illegible]։ Ինչպէս նաեւ ուրիշ գորտ մը, [illegible] մնացած է մէկ տարեկանին,— [illegible] խոշորացոյցի մը տակ կարելի է [illegible] տել զայն, ձախ ականջին տեղը [illegible] ուստուած է երրորդ աչք մը երբ [illegible] խասաղմային վիճակի մէջ էր։

Աւելին շատ աւելի հետաքրքրա[illegible] պարագայ մը։ Հնդկախոզերու [illegible] նիք մը։ Մէկը որ մայր է եւ ճերմ[illegible] եւ որուն ձուարանը հանուելով [illegible] տեղ ուրիշ ղունաւոր էգի մը ձուար[illegible] նրպատուաստեր են,— ճերմակ [illegible] մը հետ զուգաւորումէն ծնած են [illegible] րեք զունաւոր ձագեր ։

Աւելի հեռուն ասոր նման գործ[illegible] ղութիւն մը կատարուած կը տես[illegible] բայց այս անգամ հաւերու վրայ, [illegible] րենք մեր առջեւ ողջ ներկայ են։ [illegible] ւու մը վրայ, պզտիկ հասակէն, [illegible] արանը հանելով պատուաստեր են [illegible] ղաղի ամորձիքներ, հաւը մեծնա[illegible] ստացեր է աքաղաղի նկարագիր [illegible] միւս կողմէ աքաղաղ մը որձամոր[illegible] պատուաստեր են հաւու մը ձուար[illegible] նով, եւ աքաղաղը դարձեր է [illegible] կան հաւ մը ։

Ինչպէս մարդոց քով, կենդանի[illegible] րու մէջ ալ սեռային նկարագ[illegible] հանգամանքը եւ բնութիւնը կը [illegible] բերին, այնպէս որ վերոյիշեալ [illegible] ծողութիւններէն վերջ այս մաս[illegible] յատկութիւններն ալ փոփոխ[illegible] կ'ենթարկուին։ Օրինակ, ինչպէս [illegible] ձատուած մարդու մը ձայնը կը [illegible] ուի, երեսի մազերը կը թափին, [illegible] մինը տարօրինակ կերպով կ'աճի [illegible] աւելի մեղմ բնութիւն մը կը [illegible] նոյն երեւոյթը նաեւ կենդանի[illegible] քով։ Ձին վախկոտ կ'ըլլայ, [illegible] չափազանց կը մեծնայ, աքաղաղը [illegible] տուրներուն փայլունութիւնը կը [illegible] սնցնէ, կը խոշորնայ եւ պոչին [illegible]

ՍԱՓՐԻՉԻՆ ԱՇԿԵՐՏԸ

Լճին միւս կողմը, Մուշի մէջ, սափրիչին աշկերտը՝ Մարգար, չարժելով թեւերը, պոռչտալով երգերու կտորներ, ու երերալով ինյալու ստոյճան վտանգաւոր կերպով կը քալէր քաղաքին մէջէն։

Ան կ'երթար սափրիչ Մուսթաֆայի խանութը, ուր կը սորվէր արուեստը ածիլելու, մազ կտրելու եւ ակռայ քաշելու։

Ան գինով էր սովորականին պէս ու կ'ողջունէր փողոցէն բոլոր անցնողները՝ ինյալու չափ ծռելով եւ խոնարհութիւն մը ընելով ու պոռալով՝ «էֆէնտի՛»։ Ու իր հասա շրթունքները կը լորձնոտէին՝ զանոնք կառավարելու իր կարողութեան պակասին պատճառով։

Այսուհանդերձ, ան չէր նեղեր ոեւէ մէկը եւ կը զուարճացնէր շատերը ։ Բոլոր զինքը տեսնողները կը ժպտէին իր վրայ ու կը մտածէին.

— Մեր Մարգարն է, խենթը, նորէն զուարթ՝ ինչպէս միշտ։

Խենթին համար մարդկային յառաջդիմութիւնը արագօրէն կ'ոչնչանայ, եւ իր սրտին մէջ քաղաքակրթութիւններու լաւագոյնը կը փշրուի ու կը փոշիանայ ակնթարթի մը մէջ։

Բայց, ո՞ւր կայ խենթ մը, որ սիրուած չըլլայ։

Ան չի պատկանիր ոեւէ գիւղի, ոեւէ քաղաքի, ոեւէ ազգի, եւ ոեւէ ցեղի։ Ան մասնայատուկ չէ ոեւէ դարաշրջանի եւ ոչ ալ արդիւնքը՝ ոեւէ թուականի։

Ան միջազգային է, ու իր հայրենիքը ամբողջ երկիրն է։ Ան յաւիտենական ծիծաղն է ամայութեան մէջ, եւ ուղղակի ծնունդը՝ Աստուծոյ քմայքին։ Աստուծմէ որբացած է, բայց սիրուած է բոլոր մարդոցմէն։ Ան զաւակն է ամէն ցեղի, սակայն չի ներկայացներ ոեւէ ցեղ։ Մարդը մարդ է անոր համար։ Հայ, Քիւրտ, Թուրք, Սիւրիացի, Չէրքէզ, Թաթար, Հրեայ, Ցոյն, Արաբ, Մոնկոլ, բոլորը նոյնն են իրեն համար։ Ամէնքն ալ իր եղբայրներն են՝ տկար, թշուառ ու սըրտառուչ։ Ու բոլորն ալ կը հետապնդեն նոյն ցնորքները կատարելութեան, երկրի վրայ դրախտի ու յաւիտենական երանութեան։ Բոլորն ալ աւելին կը պահանջեն կեանքէն, քան որ վերջինս կրնայ տալ իրենց։ Բոլորն ալ կը ճանչնան նոյն հոգեկան հիւանդութիւնը։

Ուրեմն, ինչո՞ւ ամէն մարդ պիտի չխնդայ ու կուլ կուտայ բաժակի ըմպելին։ Ինչո՞ւ ամէն սիրտ պիտի չրանկի այդ հեղուկին կրակովը, ու ամէն հոգի պիտի չերգէ անոր պատճառած ջերմութիւնովը։ Ինչո՞ւ մարդ ժուժկալ պիտի մնայ։ Միթէ մարդը, խեղճ, առանձինն ու կորսուած հոգի մը չէ՞։

Հին փառքերը կը ձանձրացնեն խենթը, ու անոր ականջները խուլ են աշխարհայ կարելիութիւններու հանդէպ։

Անոր համար ապելութիւնը դէշ, զզուելի, փտած ու նեխած բան մըն է։ Ի՞նչպէս մարդ մը կրնայ ատել ուրիշ մարդ մը, քանի որ իւրաքանչիւրը հաւասարապէս զոհն է կեանքին։

Միակ բանը, որ կը նեղէ զինք, այն ժամանակն է, որ իր անհամբեր հոգին մէջէն կը սահի դանդաղ ու միօրինակ, մինչեւ որ անոր ընթացքը փութացուի խմիչքով մը։

Խմելէն վերջը ան կը ցատկրտէ հոգեդմայլօրէն, կ'ոլորակի, կը թաւալգլորի, կը պարէ, կը ցատկէ, կը սահի, կ'ոստնու, կը խայտայ ու ցնորքի մէկ ժամուան մէջ կը խտացնէ տասը տարիներու ուժգնութիւնը։

Ամէն րոպէի մէջ հաճոյք փնտռելով, խենթը յուսահատութիւն եւ լըքում կը գտնէ ամէն ժամու մէջ։ Երգել կ'ուզէ, ու իր բերանը կը փրփրի։ Աղօթելու համար, ան կը հայհոյէ։ Կ'ուզէ խոնարհ ըլլալ ու սնապարծ կը դառնայ։

Այսուհանդերձ ան կը սիրուի բոլոր մարդոցմէն, ու իր անսահման գութով՝ Աստուած ինքն իսկ վերէն կը ժպտի անոր։

Ան կեանքը մոլոր մանուկն է, որ դուրս կուգայ սովորականութեան ծալքերէն ու կը թողու աւանդութիւններու սփոփանքը։ Ան անառակ որդին է, որ իր հօրը սիրելին է ու իր եղբայրներուն ամէնէն շատ սիրուածը։

✕

Շատ պտտելէ, ինյալէ, ելլելէ, ծունկերը ծռմռտելէ ետք, խեղճ Մարգարը, վերջապէս, հասաւ իր վարպետին պզտիկ խանութը։

Վերարկուին թեզանիքով սրբեց իր թաց շրթունքները։ Մեծ ճիգ մը ըրաւ ուղիղ կենալու եւ լուրջ ու ամուր երեւնալու։ Մէկ վայրկեանի մէջ, սակայն, դարձեալ ինկաւ իր բնականօրէն երերուն ու կաղացողի վիճակին մէջ։ Ու ձգելով իր անյաջող ծրագիրը՝ մտաւ խանութը։

Աչքերը վայրի ու արիւնադեղ երեւոյթ մը ունէին. ծունկերը կը կթոտէին ու ձեռքերը կը դողային. լեզուն թանձր էր ու զանգաղաշարժ։

Բարեբախտաբար, Մուսթաֆան, որ պզտիկ մարդ մըն էր ազնիւ սրտով, առանձին էր։ Մարգար իր մշուշապատ աչքերով կրցաւ նշմարել միայն աղօտ դիմագիծ մը պեխերով, որ արագօրէն բազմապատկուելով՝ եղաւ երեք, չորս պեխեր։ Մարգար խորհեցաւ, որ տասնը Մուսթաֆան ըլլալու էին անտարակոյս։

— Մուսթաֆա,— ըսաւ ան,— աղա՛, էֆէնտի՛, տէ՛րս, վարպե՛տս, ներէ՛ ինծի։ Ես դարձեալ ուշ եմ մընացեր. ես ճիշդ ժամանակին կրնայի եկած ըլլալ, բայց օգնեցի կոյր մարդու մը ու իր տունը առաջնորդեցի զայն. ան կորսնցուցած էր իր ճամբան, աղա՛, եւ անոր օգնելը իմ պարտականութիւնս էր։ Ան քաղ[illegible] ծայրը կ'ապրէր։ Կոյր էր, էֆէնտ[illegible] եւ ես ամբողջ ճամբուս ընթաց[illegible] լացած եմ։ Աղա՛, աչքերս թաց [illegible] տակաւին։ Կոյր ըլլալը հաճոյք [illegible] Ի՛նչ մթութիւն, էֆէնտի՛, ի՛նչ [illegible] առանձնութիւն, աղա՛, ի՛նչ թշուառ[illegible] թիւն. կրնայի՞ լքել զինքը, էֆէնտ[illegible] դուն եղիր իմ դատաւորս։ Ա[illegible] պիտի ներէր ինծի։

Մուսթաֆան կթալով իր աչքեր[illegible] վրայ՝ բռնեց անոր թեւն ու [illegible] զայն խանութին ծայրը գտնուող պզ[illegible] տիկ սենեակը։ Հոն բազմոց մը կ[illegible] որուն վրայ սափրիչը կը [illegible] տաք կէսօրէ վերջերը, մինչ Մարգ[illegible] ը յաճախորդներուն կը սպասէր։

— Պառկէ, աղաս,— ըսաւ սափր[illegible] չը,— դուն պէտք է քնանաս։

Մարգար ընկղմեցաւ բազմոցի [illegible] կուղութեանը մէջ. իր շրթունքը[illegible] կ'աշխատէին խօսիլ խեղճ, կոյր [illegible] դուն մասին, որ ստեղծագործութ[illegible] էր իր գինով մաքին եւ իր խորհր[illegible] նիշը մարդկային առանձնութեան [illegible] կուրքը, որուն առջեւ կը խոնար[illegible] իր հոգին։

ՌԻ. ՍԱՐՈՅԵ[illegible]

(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՍԱՐԻԿ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը, որուն խմբագիրը Փրակայի համալսարանին ուսանողներէն եղած է, ուրիշ հայ երիտասարդներու հետ, խմբագրականով մը կը ներկայացնէ Չեխոսլովաքիոյ «Հայրիկ»ին արժանիքները (16 Սեպտեմբեր).

— «Եան Հուսէն յետոյ իրօք մեծագոյն Չեխն էր ան, որ իր գործին ու ուսմունքին շուրջ համախմբեց չեխ յաջորդական սերունդներ ոչ միայն քաղաքական, այլեւ հոգեւոր - մշակութային գետնի վրայ: Ու Եան Հուսէն յետոյ, միայն անոր հզօր անհատականութեան հետ չեխ ժողովուրդը կապուեցաւ այն տեսակ մը կրօնական յափշտակութեամբ, որ կը սրբացնէ ինթական ու ամէն տեսակ զոհողութիւններու ընդունակ կը դարձնէ զանգուածները:

Իրօք մեծ սլաւը եղաւ Մասարիկ, ոչ միայն սլաւոնական ժողովուրդներու գործակցութեան իր անխախտ հաւատամքով, այլեւ սլաւոն մեծ իմաստասէրի, մեծ խաղաղասէրի, մեծ պետական գործիչի, մեծ ազատասէրի, մեծ հայրենասէրի ու մեծ բարոյախօսի իր խորունկ մաքով, իր բիւրեղ սրտով եւ իր բեղնաւոր գործով, որ տարածուեցաւ ոչ միայն իր հայրենիքին մէջ, այլեւ անոր սահմաններէն դուրս: Մեծ սլաւ մանաւանդ այն համարեղ առանձնայատկութեամբ, որ կոպիտ առօրեային վրայ կը պահէ չարունակ բարոյականի արթուն հսկողութիւնը եւ քաղաքական ու ընկերային իւրաքանչիւր շարժման ընթացքը կը պայմանաւորէ բարոյական սկզբունքներու անպայման կիրառումով:

Իրօք Չեխոսլովաքիոյ ազատարար: Շատեր ու շատ տաղանդաւոր գործիչներ — Շթեֆանիկ, Կրամարժ, Պենէշ եւ այլն, պայքարեցան Չեխոսլովաքիոյ ազատութեան համար, բայց չեխ ազատագրական պայքարի ոգին, տակաւին անցեալ դարու վերջերէն սկսած, Մասարիկն էր: Եւ առանց անոր ուսմունքին ու զօրեղ անհատականութեան, առանց անոր պայքարի դրապաշտ մեթոտներուն, բարոյական սկզբունքներուն, աննահանջ պայքարին ու ինքնամոռաց զոհաբերութեան, առանց անոր անսահման հեղինակութեան եւ հմայքին՝ նոյնիսկ օտար շրջանակներու վրայ, անկարելի պիտի ըլլար պատկերացնել Չեխոսլովաքիոյ ազատագրութիւնը: Փառաւոր ազատագրութիւն՝ համաշխարհային արիւնոտ սպանդի եւ ընդհանուր տակնուվրայութեան մէջ՝ առանց արիւնի ու հոյակապ կարգաւորումով — եզակի երեւոյթ՝ փոքր ազգերու ազատագրութեան մէջ:

Չեխ ժողովուրդի առաջնորդն ու հայրիկը բառին ճշմարիտ, ազնուագոյն առումով: Տակաւին այն օրէն ի վեր, երբ չեխ երիտասարդութեան կը խօսէր համալսարանի ամպիոնէն, մինչեւ երէկ, հոգեվարքի վայրկեանը, Մասարիկ իր հզօր անհատականութեան կնիքը դրաւ չեխ բովանդակ կեանքին վրայ: Չեխ նորագոյն պատմութեանընթացքը բացառապէս կապուած է Մասարիկի անուան ու գործին հետ: Չեխ պետական կառուցուածքէն սկսած մինչեւ չեխ երիտասարդութեան ընթերցանութեան եղանակը, զունաւորուած են Մասարիկի ազդեցութեամբ: Եթէ մէկ անգամէն, խոնարհ չեխ ժողովուրդը եւ «մոռցուած» Չեխիան կարեւոր դերակատարներ դարձան Եւրոպայի քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեւոր մշակութային կեանքին մէջ, շատ բան կը պարտին ամէնէն առաջ Մասարիկին: Ու եթէ Չեխոսլովաքիան այսօր ամէնէն ազատամիտ երկիրներէն մէկն է, մըշակութապէս բարձր ու տնտեսապէս բարեկեցիկ, պարտական է անիկա առաւելապէս Մասարիկի հանճարին: Ահա թէ ինչու, 1918էն ի վեր, երբ ազատագրուեցաւ Չեխոսլովաքիան, չորս անգամ, յաջորդաբար ու միաձայնութեամբ, չեխ ժողովուրդը Մասարիկը ընտրեց նախագահ հանրապետութեան: Ու հարկ եղաւ որ Մասարիկ անձամբ թախանձագին կոչ ուղղէ ժողովուրդին, որպէսզի հինգերորդ անգամ չընտրէ զինք»:

տուրները փոխանակ վեր անկուելու, դէպի վար կը ծռին:

Ի՞նչու այս ամէնը: Վերջերս հաստատուած է որ ամորձիքները, ինչպէս նաեւ ձուարանները կը պարունակեն ներզդակ նիւթեր, մինչեւ իսկ յաջողած են այդ նիւթերը ձեռք անցընել զատելով զանոնք եւ որոնց ազդեցութեան տակ կը վերահաստատուի սեռային նկարագիրը:

Սեռային նկարագիրը մասնաւոր, աններդաշնակ զարգացում մը ունի: Ամորձիքը, ճիշդ ձուարանի նման, դանդաղեցուցիչ ազդեցութիւն կը կատարէ մանաւանդ մատաղ կենդանիներու քով, երբ անոնք դեռ հասունութիւն չունին:

Կը տեսնենք ճերմակ առնէտ մը, որուն մէջքին, շատ մատաղ հասակէն, պատուաստուած է ուրիշ մատաղ առնէտի մը ոտքը: Աւելի հեռուն կայ պատկերը տարբեր սեռէ երկու առնէտներու, որոնց կողքերը իրարու պատուաստուած են, այնպէս յառաջ եկած են Սիամցի քոյրերուն նման կենդանի կողակիցներ:

Վերջապէս կը տեսնենք ուրիշ պարագայ մը, ուր խնդրոյ առարկայ է վահանադեղձը: Կան հինգ առնէտներ, սեռը եւ տարիքը միեւնոյն, որոնց մէկը իբր վկայ՝ ազատ թողուած է, իսկ միւսներուն վահանադեղձը հանելով միայն երեքին նորէն մատաղ առնէտի վահանադեղձ պատուաստուած են: Մենք գիտենք որ վահանադեղձին հանուելովը աճումը կը դադրի եւ հոս ալ կը տեսնենք ատոր ապացոյցը: Վահանադեղձէ բոլորովին զուրկ մնացած առնէտը պզտիկ մնացած է, իսկ նորէն պատուաստուած առնէտները վըկայ առնէտին չափ մեծցած են: Ուրիշ մատաղ առնէտի մը աչքին վրայ կը տեսնենք որ նորածին առնէտի մը վահանադեղձը պատուաստուած են: Այս հետաքրքրական փորձերէն վերջ ներկայացնենք նաեւ Մէնտէլի օրէնքները՝ կենդանիներու գոյնի ժառանգականութեան մասին:

ՓՐՈՖ. Ա. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՈՋՑԻՆԵՐՈՒ ՆՆՋՈՑՔԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 20 սեպտեմբեր (Յառաջ).— Սթանոզի Հայր. Միութիւնը խնջոյք մը սարքած էր ի պատիւ հայ զինուորցուներու, չարաթ երեկոյ Պ. Զ. Միրզայեանի սրահին մէջ:

Հակառակ տեղատարափ անձրեւին կոկիկ բազմութեամբ մը լեցուած էր սրահը, մեծ մասով երիտասարդներ: Ժամը 9ին Պ. Յ. Թումայեան երկու խօսքով բացուած յայտարարեց խնջոյքը: Յետոյ նուագախումբը հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը: Այս առթիւ հրաւիրուած էր խօսելու համար գնդ. Տ. Բաղդասարեան որ բացատրեց թէ ինչ կը նշանակէ զօրանոց մտնել: «Դարեր առաջ մերձաւոր Արեւելքի քարտէսին վրայ կար մեծ պետութիւն մը եւ անիկա Հայաստանն էր իր զօրաւոր բանակով: Բայց դէպքերը այնպէս մը եկան որ Հայաստան կորսնցուց իր գոյութիւնը եւ հայ երիտասարդի երակներու մէջ սկսաւ սառիլ ռազմական արիւնը: Այնուհետեւ Հայերը, մանաւանդ Թուրքիոյ Հայերը մնացին առանց զէնքի, իսկ Ռուսաստանի մէջ Հայը կրկին զինուոր էր եւ տուաւ քաջարի զօրավարներ: Օրինակ, դուք լսած ըլլալու էք՝ Լորիս Մելիքովը նշանաւոր է իր քաջագործութիւններով: Եթէ ամերիկացի Լինտպէրկ մը քաջութիւնը ունեցաւ Նիւ Եորքէն Փարիզ թռչելու օդանաւով, Սեբաստացի Մուրատը 1915ին քանի մը ընկերներով յաջողեցաւ կտրել Սեբաստիայէն Պաթում ճամբան, աւելի դժուար քան Ատլանտեանի ճամբան: Սիրելի երիտասարդներ, զօրանոցը երկրորդ դպրոց մըն է որ կը սորվեցնէ քաջութիւն, խիզախութիւն եւ յանդգնութիւն: Զինուորական կեանքը ունի իր քաղցրութիւնը եւ իր դառնութիւնը: Եթէ ըլլաք խիզախ եւ կարգապահ, պատիւ կը բերէք հայ ժողովուրդին»:

Խօսք առաւ նաեւ Պ. Հայկ Եափուճեան: Արտասանեց Պ. Կարապետեան՝ Ն. Պէշիկթաշլեանի «Աշուղական» եւ ֆրանսերէն կտոր մը:

Վարչութիւնը ամերիկեան աճուրդի դրած էր իւղաներկ նկար մը (Սթանոզի եկեղեցին) որ բարձրացաւ 600 ֆրանքի: Շահեցաւ Պ. Կղեմէս Տաղլեան, նուիրելով 20 ֆրանք եւս: Պ. Պ. Կիրակոս Փօյաճեան ու Բրուտեան միջանկեալ կը նուագէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Երիտասարդներն ալ կը մասնակցէին գըրեթէ բոլոր երգերուն, ամբողջ սրահը թնդացնելով: Ժամը 12ը անցած էր եւ հանդէսը փակուած էր, բայց երիտասարդներ դժուար կը բաժնուէին սրահէն:

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ», Ամսօրեայ գրաթերթ (պատկերազարդ): Տարեկան բաժնեգին 30 ֆրանք (Ֆրանսա եւ Սուրիա): Ուրիշ երկիրներ՝ 35 եւ 40 ֆրանք: Հատավաճառ՝ 3 ֆրանք: Խմբագիր՝ Հ. Բալուեան. Հասցէ.— 1, Rue de l'Aqueduc, Paris (10):

ՏՈԼԱՐԸ ՅԱՂԹԵՑ «ՄՈՒՍԱ ՏԱՂ»ԻՆ

«Ասպարէզ»ի մէջ (Ֆրէզնօ) աշխատակից մը կը գրէ.—

Հայ ժողովուրդի աննկարագրելի տառապանքը եւ հերոսական անպարտելի ոգին ոչ ոք կրցած էր ներկայացնել աշխարհին այնքան հուժկու, այնքան սարսռազդեցիկ կերպով՝ որքան Ֆրանց Վէրֆէլը իր անզուգական «Մուսա Տաղի Քառասուն Օրեր»ով:

Այդպիսի աշխարհահռչակ վէպ մը անշուշտ չպիտի վրիպէր շարժական պատկերներու ճարտարարուեստի ընկերութիւններու ուշադրութենէն: Մօտաւորապէս տարի մը առաջ էր որ մենք խանդավառութեամբ ողջունեցինք այն լուրը թէ Մէթրօ Կոլտուին Մէյըր ընկերութիւնը շարժապատկերի պիտի վերածէ Վէրֆէլի «Մուսա Տաղի Քառասուն Օրեր»ը: Ճիշդ այդ նպատակի համար հրէա հեղինակը Ամերիկա եկաւ եւ պայմանաւորուեցաւ նոյն ընկերութեան հետ:

Բայց մեր խանդավառութիւնը շատ երկար չտեւեց: Մութին մէջ գործող խորհրդաւոր ձեռքեր մէկէն յեղաշրջեցին Վէրֆէլի եւ շարժապատկերի ընկերութեան միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը: Ամերիկեան մամուլին մէջ յայտարարուեցաւ թէ թրքական կառավարութիւնը (անշուշտ Ֆրանսայի օգնութեամբ) յաջողեցաւ արգիլել որ Վէրֆէլի վէպը շարժապատկերի վերածուի:

Մենք մեր տրամադրութեան ներքեւ ունինք փաստաթուղթեր որոնք ցոյց կուտան թէ թրքական կառավարութիւնը պաշտօնապէս բողոքած է ամերիկեան կառավարութեան, որ Վէրֆէլի վէպը շարժապատկերի չվերածուի, եւ ամերիկեան պետական քարտուղարութիւնը՝ (ՅԱՌԱՋ.— Ըսել կ'ուզէ արտաքին նախարարութիւն) իր կարգին, թրքական կառավարութեան առարկութիւնները ներկայացուցած է շարժապատկերի ճարտարարուեստը ներկայացնող ընկերութեան: Կարճ. Ուաշինկթընի թրքական դեսպանը անպայման ստորերկրեայ միջոցներով յաջողած է համաձայնութեան գալ սոյն անպաշտօն կազմակերպութեան հետ եւ արգիլել «Մուսա Տաղ»ի շարժապատկերի վերածումը:

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնըՊիղատոսի պէս իրձեռքերը կը լուայ եւ կը յայտարարէ որ թրքական դեսպանի եւ շարժական պատկերի ճարտարարուեստը ներկայացնող ընկերութեան միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը ոեւէ կերպով չազդեր ամերիկեան կառավարութեան շահերուն, եւ այդ ուղղութեամբ չուզեր ոեւէ գաղափար յայտնել:

Պարզ է ուրեմն, որ թրքական դեսպանը Ամերիկայի մէջ յաջողած է տանիլ մեծ յաղթանակ մը — տոլարի յաղթանակը: Պարզ է դարձեալ, որ ամերիկահայութիւնը ոչինչ ըրած է տարուած յաղթանակին հակազդելու համար:

«Մուսա Տաղի Քառասուն Օրեր»ը պէտք որ շարժապատկերի վերածուի, որպէսզի ամբողջ աշխարհը անգամ մը եւս հասկնայ թէ հայ ժողովուրդը՝ իր մղած հերոսամարտերով, ըլլայ Վասպուրականի մէջ թէ Ուրֆա, Խարբերդի մէջ թէ Մուսա Տաղ, ապրելու արժանի ժողովուրդ մըն է:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— Ահա՛ հասանք. ձեզ ի՞նչ անունով եւ ի՞նչ ձեւով ներկայացնեմ տանտիրոջ:

— Ուսումը շարունակելու համար Պերլին եկած հայ ուսանող մը՝ Սալմոն Թէհլիրեան կ'ըսէք:

— Շատ լաւ ուրեմն:

— Դուք Գրիգոր Տէր Գալուստեանն էք, չէ՞...

— Այո՛:

Այդ միջոցին Գալուստեան յայտնեց ընկերոջ թէ այդ բնակարանին մէջ երկու թուրք ուսանողներ կը գտնուին. հետեւաբար յարմար չէ հոն բնակիլ:

Ճամբորդը քիչ մը մտածելէ վերջ իր ընկերոջ յայտնեց թէ աւելի լաւ կ'ըլլար այս տունը չերթալ: Գալուստեան առաջարկեց, այդ պարագային, կենդանաբանական պարտէզին մօտ գտնուող Թիրկարթէն պանդոկը:

Ասոր վրայ երկու ընկերները կամաց կամաց վար իջան սանդուղներէն: Հասան կայարան: Անկէ ալ դարձան: 40 — 50 քայլ յառաջանալէ վերջ Թիրկարթէն պանդոկին առջեւ կեցան: Պարապ սենեակ մը գտան: Թէհլիրեան իր անունը արձանագրութեան տետրակին մէջ գրելէ վերջ, երկուքը մէկ բարձրացան վերի պարապ սենեակը: Թէհլիրեան գերմաներէն երբեք չէր գիտեր. թարգմանի պաշտօն կը կատարէր Գրիգոր: Երբ երկու ընկերները առանձին մնացին սենեակի մէջ, սկսան խօսակցութեան: Նախ Գրիգոր բանալով խօսքը, ըսաւ.

— Ըսելիք մը ունի՞ք ինծի:

— Շատ կարեւոր հարցի մը շուրջ պիտի խօսինք. սակայն այս իրիկուն կ'ուզեմ հանգիստ ընել: Մեր պատկանած կուսակցութիւնը մեզի շատ մեծ պարտականութիւն մը յանձնած է: Գործին մէջ մէկ դուք կաք եւ մէկ ալ Վահան Զաքարեան: Վաղը իրիկուն Վահանին ալ լուր տալով ժողով մը կը գումարենք եւ կը խորհրդակցինք: Յարմար չէ՞:

— Շատ լաւ: Վաղը ես ձայն կը գտնեմ եւ մինչեւ վաղը կէս օր քեզի կը հաղորդեմ թէ ո՞ւր պիտի գումարուինք: Ես կը մեկնիմ ուրեմն:

Գրիգոր մեկնեցաւ իր տունը, իսկ Թէհլիրեան լուացուեցաւ, փոխուեցաւ եւ մտաւ անկողին: Հակառակ այնքան յոգնած ըլլալուն, ջղայնութենէն ժամերով չկրցաւ քնանալ: Որքան իր աչքին առջեւ կը պատկերանար իրեն յանձնուած պարտականութիւնը, մահուան դատապարտուած մեծ ոճրագործի մը հաշիւը կարգադրելու պաշտօնը, քունը կը հեռանար աչքերէն: Ապագայ ոճրագործը շարունակ երեւակայութեան մէջ սպանութեան փորձը կը կատարէր: Յուզումէն արիւն քրտինք կը թափէր. մերթ գլուխը վեր կը բարձցնէր բարձէն, կը նստէր, ոտքի կ'ելլէր, նորէն կը պառկէր, վերստին կը կանգնէր, վերջապէս մինչեւ առաւօտ այսպէս աչքը չէր փակած:

Պերլին կը քնանար: Փողոցներու խոր լռութիւնը երբեմն կը խանգարուէր արագ կերպով սուրացող ինքնաշարժի մը աղմուկէն: Ժամերէ ի վեր տեղացող անձրեւը լաղրած էր: Քաղաքը խիտ մշուշ մը պատած էր: Մինչ Թէհլիրեան եւ Գրիգոր այս խոր մտածումներով մէկ աջ մէկ ձախ կը դառնային իրենց անկողիններուն մէջ, մահապարտ Թալէաթ խոր քունի մը մէջ կը պառկէր:

Թիրկարթէն պանդոկը Հինտէնպուրկ փողոցին վերջաւորութեանը կը գտնուէր: Իսկ Թալէաթ փաշայի բնակարանը այդ փողոցին սկիզբը թիւ 4 շէնքին մէջ կը գտնուէր: Սակայն ոչ Թէհլիրեան լուր ունէր որ իր զոհին այնքան մօտիկը կը բնակէր եւ ոչ ալ Թալէաթ կը կասկածէր որ զինք հետապնդող ոճրագործները բնակած են միեւնոյն փողոցին մէջ:

Հետեւեալ օր կէս օրուան մօտ Թէհլիրեան իր սենեակի պատուհանէն վարը փողոցը կը դիտէր: Աւելի ճիշդը՝ կը սպասէր որ Գրիգորը գար: Ատեն մը հեռուէն նշմարուած մարդ մը Գրիգորին նմանցուց: Ուշադրութեամբ դիտելէ վերջ հաստատեց որ Գրիգորը չէ այդ մարդը:

Հակառակ այն իրողութեան որ կէս օր էր, կարեւոր գործունէութիւն մը չէր նշմարուեր:

Թէհլիրեան երկար ատեն դիտելէ վերջ փողոցը, քաշուեցաւ սենեակը եւ աթոռի մը վրայ նստելով սկսաւ մըտածել: Այնքան ինքնիրմէ ելած էր որ երկու երեք վայրկեան վերջ երբ սենեակին դուռը զարնուեցաւ, խկոյն տեղէն չարժեցաւ: Դուռը բացուեցաւ եւ Գրիգոր ներս մտաւ: Իրար բարեւելէ վերջ, Գրիգոր ըսաւ.

— Քիչ մը ուշ մնացի, ներողամիտ եղիր: Վահանը չկրցայ տեղը գտնել եւ ստիպուեցայ իր խանութին մէջ սպասել իրեն: Քու գալդ խօսեցայ իրեն: Այս երեկոյ Վահանի տան մէջ պիտի տեսակցինք: Հիւրեր ունի եղեր, սակայն վնաս չունի:

— Շատ լաւ, սակայն կը խնդրեմ վայրկեան առաջ գիս այս պանդոկէն դուրս հանէ: Քիչ մնաց ներքին տագնապէ պայթիմ հոս:

Երկուքը մէկ պանդոկէն դուրս ելան: Մօտակայ ճաշարաններէն մէկուն մէջ ճաշեցին: Գրիգոր մինչեւ իրիկուն Թէհլիրեանը պտտցուց Պերլինի մէջ: Վերջը սինէմա մը գացին եւ ընթրելէ յետոյ ուղղուեցան Վահանի բնակարանը:

Վահանի հիւրերը երկու գերման երիտասարդներ եւ Մայքօվա անուն ռուս պարուհի մըն էին: Անոնք կը խօսակցէին առհասարակ օրուան քաղաքական անցուդարձերուն շուրջ: Թէհլիրեան գերմաներէն երբեք չէր գիտեր, Գրիգոր կը կատարէր թարգմանի պաշտօնը:

(Շար.) (8)

ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Տէր Սահակ սաստիկ ազդուած էր նորեկի արտաքինով: «Եթէ հայերէն մարդ կարայ մէկ եղնի», խորհելէ մտածեց տէրտէրը, «Աստուած գիտէ ես մարդ բէկ է ու բէկ: Էս ինչ բոյ, ինչ կեցուածք, ինչ աչքեր»: Մասնաւորապէս Տէր Սահակի վրայ ազդեց այն պարագան, որ այդպիսի մեծ մարդ մը այնքան ջերմեռանդ հայ քրիստոնեայ էր:

— Անունդ եւ համբաւդ լսած էինք,— ըսաւ Տէր Սահակը, մոռցած որ դեռ քանի մը վայրկեան առաջ այնքան սրտնեղած էր ինչ որ անծանօթ Առիւծ Գեւոյի գալու պատճառով,— բարով, հազար բարով եկար մեր վանքը, ուխտդ ընդունական եղնի, դուն վեր մեր աչաց, վեր մեր գըլխին տեղ ունիս:

Առիւծ Գեւօն ուշադրութեամբ նայեցաւ Տէր Սահակի դէմքին, կարծես ճիգ մը թափելով վերյիշելու հեռաւոր անցեալի մէջ թաղուած մէկը: Յանկարծ դէմքի արտայայտութիւնը փոխուեցաւ ու աննշմարելի ժպիտ մը խաղաց դէմքին վրայ:

Առիւծ Գեւօն իր հետեւորդներով ծանր ու մեծ անցաւ պարիսպի լայն եւ մտաւ վանքի բակը եւ ուղղուեցաւ դէպի եկեղեցին:

—Մեծ խուցը պատրաստել տուր քըզի համար,— կէս մը շողոքորթելով, կէս մըն ալ անկեղծ զգացումով ըսաւ Տէր Սահակը,— քըզի նման բէկի մը համար լայախ խուց է, ճամբէ կուզամէկ երթանք վեր, սօլուղ առ...

— Էս վերջէն լէ կ'եղնի,— յօնքերը պռստելով նկատեց Առիւծ Գեւօն, — հըլէ մէկ ժամին դուռը բաց, ծունկ մը աղօթք ընենք:

Քոլոզը վար առած, բազմաթիւ անգամներ առաճարի դրան քարերը համբուրելով ու երեսը խաչակնքելով, Առիւծ Գեւօն իր հետեւորդներով եկեղեցիէն ներս մտաւ: Ս. Յովհաննու եկեղեցին Հայաստանի հին եկեղեցիներու մէջ ամենամեծը կը համարուի: Ներքնակողմը շատ վատ լուսաւորուած մռայլ խաւար մը կը տիրէ եւ հազիւ իրերը սուսերոտ անորոշութեամբ կ'երեւին: Բոլոր հին եկեղեցիներու նման խիստ նեղ եւ երկար պատուհաններ ունի, որոնցմէ շատերն ալ իրարու յաջորդող վերաշինութիւններու ժամանակ ամբողջովին գոցուած էին:

Տէր Սահակ բարձրացաւ խորանը ու մէկ երկու մոմ վառեց: Առիւծ Գեւօն յամրաքայլ մտաւ կեդրոնական խորանի դասը, մօտեցաւ գրակալին եւ երեսը խաչակնքելով համբուրեց խաչն ու աւետարանը: Երկու մեծ մոմեր առնելով վառեց ու իր ձեռքով հաստատեց զանոնք աշտանակներու վրայ: Ապա մօտենալով վանահօր բարձրադիր բազկաթոռին, անոր քով ծունկի եկաւ ու ձեռքերով երեսը ծածկեց: Թերեւս կուլար:

Տէր Սահակ «Հայր մեր»ով սկսաւ եւ պահպանիչով վերջացուց կարճ արարողութիւնը:

Երբ հիւրերը խուցը կը բարձրանային հանգստանալու համար, Տէր Սահակ քանի մը վայրկեանով մտաւ վանքի թոնրատունը, ուր տնտես խաթունը վանքի գիւղէն կնոջ մը օգնութեամբ ուխտաւորներուն ընթրիք կը պատրաստէր: Թոնիրի խաչերկաթին վրայ մեծ պղինձով ձաւարի փլաւը կ'եփէր: Տէր Սահակը անգամ մը դարձաւ թոնրատան շուրջը, աչքով տնտղեց ամէն ինչ, ու պատուիրեց անմիջապէս գառ մորթել տալ, արժանաւոր կերպով հիւրասիրելու համար նորեկ հիւրը:

Ընդարձակ խուցի չորս բոլորը ծալապատիկ նստած էին եկուորները: Առիւծ Գեւօն վերի անկիւնը ներքնակի մը վրայ բազմեր էր: Մէկ կողքին Թոփալ Սատանան էր, միւս կողքին Տիատինի Թորոս աղան, պատկառելի փորով միջին տարիքի մարդ մը:

Թորոս աղան բաւական կասկածելի անցեալ ունեցող խանութպան մըն էր Տիատինի մէջ: Կառավարութեան մօտ ազդեցիկ, թուրք պաշտօնեաներու հետ բարեկամ, Քիւրտերու հետ կը պահէր ամենամօտիկ յարաբերութիւն: Հազարումէկ պատմութիւններ կային անոր մասին, որոնց ստուգութիւնը ոչ ոք կրնար փաստել, սակայն եւ այնպէս կասկածելի համբաւ մը ունէր: Հայերը խորթ աչքով կը նայէին, Թուրքերն ու Քիւրտերը բարեկամ էին անոր: Սահմանադրութենէն վերջ, հարստութեան շնորհիւ, աչքի զարնող ազգային մը, զարմանալիօրէն թունդ ազգասէրի հովեր առաւ, ազգային բոլոր գործերու մէջ դեր խաղալով: Յեղափոխականներու հետ եղ ու մեղր էր, հարազատ եղբօր նըման: Չկար ծանօթ յեղափոխականէն սկսած մինչեւ ճամբորդ հայդուկ մը, որ Տիատինէն անցնելուն, անոր հիւր չիջնէր: Այդ պատճառով ալ երբ Առիւծ Գեւօն հետեւորդներով Տիատին հասաւ քանի մը ժամով հանգստանալու, Թորոս աղան անոնց գալու լուրը առնելով, գնաց գտաւ զանոնք եւ իր տունը տանելով հիւրասիրեց: Բնական էր որ Թորոս աղան իր բարեկամներով մեծապատիւ հիւրին ընկերակցէր մինչեւ անոր գիւղը:

Վանէն մինչեւ Ս. Յովհաննու վանքը Առիւծ Գեւօն բարձր տրամադրութեամբ խօսեր խնդացեր էր:

Ինչպէս ընթերցողն ալ կը յիշէ, խօսիլը Առիւծ Գեւոյի սիրական ունակութիւնն էր, մանաւանդ երբ ինքզինք շրջապատուած տեսնար լսելու պատրաստ ունկնդիրներէ: Սակայն հակառակ անոր խօսելու ունակութեան, երբ հեռուէն երեւցաւ Ս. Յովհաննու վանքը, Առիւծ Գեւոյի ըլլարթ դէմքը մռայլեցաւ, շրթները կարծես փակուեցան, մելամաղձոտ տրամադրութեան մէջ ինկաւ: Ընթերցողը կը յիշէ որ Առիւծ Գեւօն իր բազմաթիւ պատմութիւններու մէջէն հերոսական արժէք մը կուտար Իւչ Քիլիսէի ճամբու վրայ տեղի ունեցած կռուի մը, որու դերակատարները առուր պատշաճի երեքէն եօթնի կը բարձրանային: Արդեօք այդ հերոսական կռուի վերյիշո՞ւմը եղաւ պատճառը Առիւծ Գեւոյի տրամադրութեան փոփոխութեան:

Այդ ոչ ոք կրնայ ըսել:

Եկեղեցիէն դուրս գալով Առիւծ Գեւոյի դէմքը աւելի թախծոտ արտայայտութիւն մը ստացած էր: Անոր տրամադրութեան փոփոխութիւնը չափազանց զգալի էր զինք շրջապատողներու համար: Տիատինէն բերուած զանազան աղանդերն ու չորս չիչ օղին ալ օգուտ մը չունեցան: Առիւծ Գեւօն իրարու եւեւէ բաժակները կը դատարկէր մեքենական կանոնաւորութեամբ, կարծես պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու համար միայն:

Ընթրիքը շուտով վերջացաւ: Շատեր հանգստանալու համար մեկնեցան իրենց յատկացուած խուցերը: Առիւծ Գեւոյի հետ մնացին Թոփալ Սատանան, Տէր Սահակը, Թորոս աղան եւ երկու երեքը չքաշուեցէն:

Վերի անկիւնը նստած Առիւծ Գեւօն իրարու եւեւէ սիկարէթ պլլելով, առանց խօսելու կը ծխէր: Անոր այդ տրամադրութիւնը ներկաներու համար հետզհետէ անյարմար կացութիւն մը կը ստեղծէր: Վերջի սիկարէթը սրտնեղութեամբ մոխրամանի մէջ նետելով, Առիւծ Գեւօն ծոցէն ուլունքներով զարդարուն դրամի քըսակը հանեց, ու մէճիտիէ մը հանելով մէջէն, Տէր Սահակի ծունկին վրայ դրաւ:

— Տէրտէր, էս կիրակի սփոյիս եւ հօրս համար հոգեհանգստի կարգ կատարէ,— խնդրեց Առիւծ Գեւօն:

— Վեր իմ աչաց, բէկս,— զուարթացած պատասխանեց Տէր Սահակ,— պապուդ, հօրդ անո՞ւնը...

— Ցորի՞ կը հարցնես: Տէր Սահակ,— Առիւծ Գեւօն տխուր ժպիտով մը նայեցաւ ուղիղ տէր հօր աչքերուն.— զիմ սփոն, զիմ հէր չըս գինայ: Հէյ, հէյ, Տէր Սահակ, ծերացեր ես, մէկ լաւ մտիկ տուր, գիս չե՞ս ճանչնայ...: Դարպասի կուշտ մէկ հաւ նայեցայ, ըսի, էսա տէրտէր, Տէր Սահակն է:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Թէնուքիւնները կը շարունակուին
Ցուանայի մէջ ստրկուած գաւերու մասին

Սպանիացի ազգայնական հրամանատար Թրանքօզօ, Իրունի զինուորական կառավարիչը, որ բանտարկուած էր, Պրէսթ փոխադրուեցաւ, որպէսզի տեղին վրայ առուգումներ կատարուին, սպանիական սուզանաւին դէմ սարքուած դաւադրութեան մասին։ Այս առթիւ կասկածներ ծագած են հրամանատար Թրանքօզօյի ինքնութեան մասին։ Իսկապէս ի՞նքն է թէ ուրիշ մէկը, Սպանիացի ազնուական մը, որ ունի ուրիշ մեղսակից մը, մարքիզ տէ Լինարէս։ (Այս վերջինը յաջողած է Սպանիա փախչիլ)։

Հրամանատար Թրանքօզօյի կինը Պայոն երթալով, ուզեց տեսակցիլ իր ամուսնին հետ, բայց մերժուեցաւ։

Այս ձերբակալութեան առթիւ, զրոյց կը շրջէր թէ Սպանիոյ ազգայնականները փտած են Ֆրանսացի Թղթակիցները, բայց հերքուեցաւ այս լուրը։ Միայն թէ ճիշդ է որ ազգայնականները հսկողութեան տակ առած են Մաքոյի Փրանսական հիւպատոսը, որ չի կրնար իր պաշտօնատունէն դուրս ելլել։

*** Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ Սպանիոյ ազգայնականները դաւադրութիւն մը սարքած էին Ֆրանսական հողին վրայ, գործակցութեամբ իտալացի Զօր. Մանչինիի։ Այսպէս, իբրեւ թէ Ֆրանսացի Փաշականները Սպանիացի Փաշականներուն հետ Ֆրանսայի պաշտօն չրջանը պիտի արշաւէին Հոկտեմբեր 8ին, գրաւելով ռազմագիտական դիրքերը։ Յետոյ հրոսախումբեր անցնելով ըմբոստութիւն պիտի սարքէին։ Զինուոր պիտի փոխադրուէր նաեւ մոտոյկներով եւ նաւակներով։

*** Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով խստօրէն կը դատապարտէ բոլոր ահաբեկչական արարքները։ Զեկոյցը գնահատելով հանդերձ կառավարութեան արթնութիւնը, ցաւ կը յայտնէ որ հետզհետէ աւելի յանդգնօրէն կը շարունակուին ոճրապարտ արարքները, եւ կը պահանջէ ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել, վերջ տալու համար ահաբեկիչներուն եւ անոնց մեղսակիցներուն գործունէութեան, ո՛վ որ ալ ըլլան։

Կրակ եւ մահ կը տեղայ Նանքինի վրայ

Հակառակ ամերիկեան եւ անգլիական կառավարութեանց բողոքներուն, ճափոնական օդանաւերը սկսան ռմբակոծել Չինաստանի մայրաքաղաքը՝ Նանքին, մահ եւ կրակ տեղալով։ Չորեքշաբթի օր, 100 ճափոնական օդանաւեր ռմբակոծեցին քաղաքը, սպաննելով 100 հոգի։ Վիրաւորներուն թիւը 1000ը կ'անցնի։ Միեւնոյն օրը ռմբակոծուեցաւ չինական ուրիշ քաղաք մը, Քանթոն։

Նանքինի ռմբակոծութեան ատեն, Չինացիները հետապնդեցին ճափոնական օդանաւերը եւ վար առին չորս հատ։ Ամբողջ գիշերը Չինացիները չողեպինդ կ'աշխատէին, 5000 պատսպարաններ շինելու եւ քաղաքացի ժողովուրդը պաշտպանելու համար։ Առաջին ռմբակոծութիւնը սկսաւ առտուն, տեւելով 4 ժամ եւ 10 վայրկեան։ Կէս օրին քաղաքին 750,000 բնակիչները սկսան զգուշութեամբ դուրս ելլել իրենց պատսպարաններէն, բայց 80 վայրկեան վերջը տեղի ունեցաւ երկրորդ ռմբակոծութիւնը, իսկ ժամը 4ին՝ երրորդը։ Ամէնէն աւելի վնասուեցան ռուսական դեսպանատան շրջակաները։

»»»» • ««««

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿ Մարսէլ Թիլ (Ֆրանսացի) եւ իտալացի Ափոսթոլի ախոյեանին մրցում մը պիտի կատարէին երէկ, հինգշաբթի, Նիւ Եորքի մէջ։ Շահի թէ կորսնցնէ, Ֆրանսացին, որ 33 տարեկան է, 30,000 տոլար պիտի ստանայ (870 հազար ֆրանք)։

ՖՐԱՆՔԻՆ անկումը կանգ առած է քանի մը օրէ ի վեր։ Առջի օր անգլիականը իջած էր 145.80 — 144.95ի, իսկ տոլարը՝ 29.36—29.10ի։

ԻՏԱԼԻՈՅ ակադեմիային նախագահ ընտրուեցաւ բանաստեղծ Կապրիէլէ տ'Անունցիօ, յաջորդելով հանգուցեալ Մարքոնիի։

ՄԷԹՐՈՅԻ նոր գիծ մը կը բացուի այսօր, Փորթ Շանփէռէէն Փօն Լէվալուա - Պէքօն։ Շինութիւնը սկսած էր 1935ին։

18,000 ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐ բռնուեցան ֆրանքեւզուիցերիական սահմանին վրայ, մաքսային դէտերու կողմէ։ Կ'ըսուի թէ այդ գրքոյկները սահմանուած էին արթնցնելու Ֆրանսան, ազդարարելով թէ համայնավարական դաւադրութիւն մը կը սարքուի։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ դաշնակցութիւնը շարք մը ցոյցեր սարքած է, թոշակներու յաւելում պահանջելու եւ «մարդավարի ապրելու համար»։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր պաշտօնատուն մը հաստատուած է, ուժ տալու համար օտար լեզուներու ուսուցման։

ՃԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ։ Կոմիտէի զեկուցում եւ ընտրութիւն։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 26 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Օրակարգ՝ պատգամաւորի զեկուցում եւ կոմիտէի ընտրութիւն։ Կը խնդրուի Ս. Շամօնի «Վ. Սարուխան» խումբի եւ Թալոտիէռի ընկերներէն անպայման ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

ԱՎԻՆԵՕՆԻ «Մուրատ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 26 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի Սէն-Ռամպէրթի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

»»»» • ««««

«Վրէժ» խումբի ժողովը՝ Ուրբաթ, 24 Սեպտ., երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական տեղը։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Հ. ՍԷՐԻՆԿԻԼԵԱՆ։

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ժողովը՝ Ուրբաթ, 24 Սեպտ., երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Վերոյիշեալ ժողովներուն կը խօսի Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» եւ «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի միացեալ ժողովը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, 25 Սեպտ. երեկոյ ժամը 8ին «Ճաքրըկեան» սրահին մէջ։

«ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի ժողովը՝ կիրակի, 26 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Դաշնակցութեան Ցան մէջ։

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 26 Սեպտեմբեր, երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ։

«Հ. Յ. Դ. ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ.— ՀՈԿՏ. 17ԻՆ   ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—ՀՈԿՏ. 9ԻՆ

Աղջկանց գիշերօթիկ վարժարաններ

1, Avenue du Château- Saint Gratien (S. et O.)

եւ 73. Avenue Henri Barbusse, Arnouville-Les-Gonesses (S. et O.)

Վերաբացում՝ 2 Հոկտեմբեր 1937ին

Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու վարչութեան ներքեւ գտնուող այս երկու վարժարանները կ'ընդունին, չափաւոր գիներով գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, որոնք կուտան բարոյական խնամեալ դաստիարակութիւն։

Մասնաւոր համաձայնութեամբ աշակերտուհիները Ֆրանսերէնով աւանդուելիք նիւթերու համար, կը յաճախեն տեղական «Ecole Libre»ները, իսկ հայերէն լեզուն, հայոց պատմութիւնը, ձեռագործը եւ հայերէնով աւանդուելիք նիւթերը կ'ուսուցուին հայ քոյրերու կողմէ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել իւրաքանչիւր վարժարանի տեսչութեան, կիրակի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ յետոյ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Gare du Nordէն երկաթուղիով Saint—Cratien, կամ Arnouville-Les-Gonesses.

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ իր երեկոյեան դասընթացքը կը վերաբացուի Սեպտեմբերի սկիզբը. 20 Ռիւ տէ Ցոմինիքէն, Մարսէյլ։ Արձանագրութեանց համար դիմել Հինգշաբթի 3—5։

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհ. Տնօրէնութիւնը եւ Նուպարեան Մատենադարանի Վարչութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն Մարսէյլի ազգայիններէն Պ. Պ. Արմենակ Կիւլպէկեանի, Արամ Թէքէեանի, Վրթանէս Ղազարեանի, Յովհաննէս Սամթճեանի, Երուանդ Սէլեանի, Եղիշէ Թորոսեանի, Վահան Գույումճեանի, Գ. Տէրիկեանի, Սարգիս Ալթունեանի եւ Տիկին Հայկանուշ Թորոսեանի, որ թէ իրենց նուիրատուութիւններով եւ թէ իրենց անձնուէր օժանդակութեամբ աջակցեցան Նուպարեան Մատենադարանի գրադարանապետ Պ. Արամ Անտոնեանի, Մարսէյլէն ձեռք բերելու համար գիրքերու, թերթերու, պատկերներու, լուսանկարներու եւ մեր ժամանակակից ազգային պատմութեան վերաբերող անտիպ վաւերագրերու շահեկան նուիրատուութիւններ։ Նուպարեան Մատենադարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 4 երկուշաբթի օրը եւ ըստ առաջնոյն երկուշաբթի, երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը ժամը 2—7 բաց պիտի ըլլայ այցելուներուն առջեւ։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ Ֆրանսայէն իրենց անակնկալ մեկնումին պատճառաւ չկարենալով բարեկամներու եւ ծանօթներու հրաժեշտ տալ, կը խնդրեն բոլորին ներողամտութիւնը։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

TLEMCEN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ SELADJI

4 Rue Sainte Beuve

(183 Bld. Raspailի անկիւնը)

Հեռաձայն Littré 89-13

Նշանաւոր պարուհի ՕՐ. ՃԵՄԻԼԱ կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ արեւելեան ընտիր նուագի, շաբաթ եւ կիրակի իրիկունները ժամը 8էն սկսեալ։

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ,

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ՝ թարմ աղանդերներով։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD   ORIENT LLOYD

48 rue de la République   7 rue Auber, Paris

Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51   Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք Թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord)   Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծառերու եւ դատախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿՏՐՈՒԱԾՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ տակաւին Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ փորձի վերցմանեայ բաժանորդագրուի Ցառաջի... տալու համար վերոյիշեալ պայմաններէն եւ կայացնել Ցառաջի կտրոնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բլթուկում։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)   Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Առ, կարդա, եւ տուեց նա տանուտէրի ձեռքը։

Տանուտէրը զարմացած նայում էր խոշոր տառերի վրայ (ինչ որ մեծ է, ինչ որ խոշոր է, ռամկի համար զարմանալի է) եւ եթէ նա թուրքերէն կարդալ գիտնար, կը հասկանար որ այդ ահագին կարմիր թերթը ուրիշ ոչինչ չէր, եթէ ոչ թատրոնական աֆիշայ, որ տպուած էր մի դերասանուհու բենեֆիսի համար։

Բայց Թոմաս էֆէնտին նկատեց նրան.

— Տանուտէր, այսպէս անքաղաքավարի կերպով չեն վարուում Սուլթանի ֆիրմանի հետ. երբ ֆիրմանը ձեռք են առնում, նաեւ համբուրում են եւ ապա սկսում են կարդալ։

Ծերունին համբուրեց եւ խոնարհութեամբ յետ տուեց ֆիրմանը։

— Հազար անգամ ասում ես գիւղացիների, թէ հիմայ հրամանը այսպէս է, թէ հարկերը աւելացել են, դարձեալ չեն հասկանում, դարձեալ իրանց գիտցածն են ասում, խօսեց կապալառուն մի առանձին վրդովմունքով։ — Ես էլ մարդ եմ, համբերութիւնս հատնում է, սկսում եմ ծեծել։

Ախար էշը, որ էշ է, մի անգամ ցեխումը խրւում է, միւս անգամ եթէ վրէն էլ կորես, այնտեղից չի անց կենայ։ Բայց այդ գիւղացիները էշի խելք էլ չունեն։ (Թոմաս էֆէնտին սովորութիւն ունէր իր օրինակները եւ համեմատութիւնները միշտ էշերի կեանքից վեր առնել)։ — Լսիր, մէկ բան պատմեմ, տանուտէր Խաչօ, դու խօ իմանում ես, որ Ալաշկերտի շատ գիւղերը իմ ձեռքումն են. մի անգամ մի գիւղացի հունձը հնձել էր, կալը կալսել էր եւ ցորենի մաքուր չէչը կիտել էր կալումը. ինձ կանչեց որ չափել տամ եւ տասանորդը վեր առնեմ. ես պահանջեցի, որ տասանորդի փոխարէն դուստ փող տայ։

Նա պատասխանեց, թէ փող չի կարող տալ, եւ աւելացրեց, թէ դուք ցորեան առնելու իրաւունք ունէք եւ ձեզ պատկանող ցորեանը առացէք։ (Ես երբեք համբերել կարող չեմ, երբ էշ գիւղացին իրաւունքի վրայ է խօսում)։— Մտքումս ասացի, ես քո հէրը կ'անիծեմ, եւ քեզ ցոյց կը տամ թէ ինչ բան է իրաւունքը։

Կալի ցորեանը չը չափեցի եւ թողեցի այնպէս մնաց։ Անձրեւները եկան եւ ցորենը խոնաւութիւնից ծլեց, այրուեցաւ, փտեց ու ոչնչացաւ։

Այն ժամանակ գնացի եւ ասացի թէ ես իրաւունքից չեմ անց կենայ, տուր ցորեանը։ Բայց ո՞րտեղից պիտի տայ, ցորեանը դարձել էր մի բորբոսած մոխիրի կոյտ։ — Հիմայ տասանորդի փոխարէն փող տուր, ասացի նրան։ Փող չունէր. մի լաւ ծեծ տուեցի, հրամայեցի եզները ծախեցին եւ փողը առացայ։

Հիմայ այն գիւղացին այնքան փափկացել էր, որ ձուի բեռը կը տանէ եւ մի հատ էլ չի կոտրի։ Ինձ տեսնելիս մի վերստ հեռաւորութեամբ կանգնում է եւ գլուխ է խոնարհեցնում։— Այսպէս պէտք է վարուել մարդերի հետ։

— Դա խղճմտա՞նք է, հարցրեց ծերունի Խաչօն այնքան ցած ձայնով, որ կարծես, վախենում էր եւ չէր ուզում, որ իր ձայնը լսուի։

— Ի՞նչ անել է խղճմտանք, պատասխանեց կապալառուն արհամարհական կերպով.— կառավարութիւնը ուրիշ բան է, խղճմտանքը ուրիշ բան։ Դու թէեւ քառասուն տարի այս գիւղի կառավարիչն ես, բայց դեռ չես հասկացել, թէ որպէս պէտք է կառավարել։ Դու խօ լսեցիր Նասրադին խօջայի առակը էշերի վերաբերութեամբ, բայց ես քեզ մի ուրիշ տեսակ էլ կը բերեմ։

Տեսնում ես, մի փաշա նշանակուել է մի գաւառի կառավարիչ. հէնց որ նա անցնում է իր պաշտօնի գլուխ, իսկոյն բռնել է տալիս մի քանի հանդիպուած մարդիկ, որպէս յանցաւորներ, բանտարկում է եւ մինչեւ անգամ գլխատել է տալիս։ Գուցէ այն մարդիկը ամենեւին յանցաւոր չէին, բայց փաշային պէտք էր մի քանի մարդիկ ոչնչացնել ժողովուրդը վախեցնելու համար։

Ահա ի՞նչ է նշանակում կառավարութիւն։ Ժողովուրդը միշտ պէտք է երկիւղի մէջ պահել։ Եթէ ես այն գիւղացու կալի հետ այնպէս չը վարուէի, եթէ նրա ցորեանը չոչնչացնէի, միւս գիւղացիներն էլ ինձ մարդու տեղ չէին դնի, եւ ես այնուհետեւ չէի կարող ուզածս անել։

Թոմաս էֆէնտին այնպէս հասարակ կերպով էր խօսում իր վարմունքների մասին, որպէս Քիւրտը պարծենալով պատմում է իր գործած աւազակութիւնները։ Ի՞նչ զանազանութիւն կայ այդ Հայի եւ Ֆաթթահ բէկի մէջ։ — Այն զանազանութիւնը միայն, որ մէկը ցած եւ խորամանկ հարստահարիչ էր, իսկ միւսը — քաջ եւ մեծահոգի աւազակ։

Ահա այդ երկու անձինքներից մէկի հետ պիտի կապուէր թշուառ Լալայի վիճակը։ Բայց նրանից ոչ ոք չէ հարցնում, թէ ումն է սիրում…

ԺԴ.

Թոմաս էֆէնտին դեռ մի քանի օր մնալու էր ծերունի Խաչօի տանը. նա իր գործերը Օ… գիւղում բոլորովին չէր վերջացրել։

Ծերունի Խաչօի տանը ամէն տարի մի քանի անգամ յայտնւում էր մի ուրիշ հիւր եւս. դա մի երիտասարդ էր Արարատեան գաւառից որ գնում էր Խաչօից ոչխարներ, եզներ, բուրդ, պանիր, իւղ եւ տանում էր Ալեքսանդրապոլի եւ Երեւանի կողմերում ծախելու։ Իսկ փոխարէնը նա բերում էր այնպիսի վաճառքներ, որ այս կողմերում չը կային, օրինակ, հագուստի համար զանազան տեսակ գործուածներ, չիթ, կտաւ, մահուդ, մեծ շաքար, կոֆէ եւ այլ զանազան մանրուքներ։

Քաղաքներից հեռու գտնուած գիւղերի համար, որպէս էր Օ… գիւղը, մեծ կարեւորութիւն ունեն այս տեսակ մանր վաճառականները։ Նրանք տալիս են գիւղացուն այն ինչ որ պէտք է նրա համար. եւ փոխարէնը առնում են այն, ինչ որ գիւղացին թէեւ քը հեռու տեղեր տանելու եւ վաճառելու համար շատ արգելքներ ունի, մանաւանդ մի այնպիսի երկրում, ուր քարւանի բանուկ ճանապարհներ կային, եւ աւազակների երկիւղից կապերը հարաբերութիւնները համարեա կտրուած էին։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

JE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	50 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ
25
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
25 Septembre
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3534

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՍ ԶՕՐ. ՄԻԼԼԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՆՀԵՏԱՑՈՒՄԸ

Իր քարտուղար զօրավարն ալ անհետացած

Զօր. Կուտեպովի պատմութի՞ւնն է որ կը կրկնուի

Երէկ հաղորդած էինք թէ 48 ժամէ ի վեր անհետացած է Զօր. Միլլեր, ռուս նախկին ռազմիկներու միութեան նախագահը, որ յաջորդած էր Զօր. Կուտեպովի :

Գործը արդէն առած է եղերական հանգամանք, եւ շատ կը յիշեցնէ Զօր. Կուտեպովի խորհրդաւոր անհետացումը՝ 1930 յունուար 26ին : Զօր. Միլլերի անհետացման գաղտնիքը աւելի թանձրացաւ, երբ, քանի մը ժամ վերջը, անհետացաւ ուրիշ ռուս զօրավար մը, Սկոպլին, որ իր գործակիցը եւ մտերիմ բարեկամն էր :

Զօր. Միլլեր վերջին անգամ տեսնուած էր չորեքշաբթի կէս օրին, երբ մեկնեցաւ ռազմիկներու միութեան կեդրոնէն, ըսելով թէ քանի մը գործեր ունի եւ պիտի վերադառնայ կէս օրէն վերջը : Քանի մը ժամ վերջ Միութեան կեդրոնատեղին գնաց ընդհ. քարտուղարը, Փօլ Կուֆուսկի եւ զօրավարին սեղանին վրայ գտաւ նամակ մը որ կ'ըսէր .—

« Այսօր ժամը 12.30ին ժամադրութիւն մը ունիմ Զօր. Սկոպլինի հետ, ժամէն եւ Ռաֆէ փողոցներուն անկիւնը : Ան ինծի հետ պիտի երթայ ժամադրութեան մը գերման սպայի մը հետ, որ զինուորական կցորդ է Պալթեան երկիրներու եւ կը կոչուի Շթրոհման, եւ Պ. Վէրնէրի հետ, որ գերմանական դեսպանատան կցորդն է : Երկուքնալ սահուն ռուսերէն կը խօսին : Ժամադրութիւնը կարգադրուած է Սկոպլինի նախաձեռնութեամբ : Թերեւս թակարդ մըն է : Ամէն պարագայի մէջ այս երկտողը կը ձգեմ » :

Նամակը ստորագրուած էր Զօր. Միլլեր, թուականը՝ 22 սեպտեմբեր 1937 :

Չորեքշաբթի իրիկուան դէմ զօրավարին բարեկամները իրար անցան : Հասկցուեցաւ թէ տուն չէ վերադարձած (Պուլոնեը) : Գիշերը ժողով մը գումարուեցաւ եւ Ռուսերէն մէկը Զօր. Սկոպլինի բնակած պանդոկը գնաց, կանչելու համար : Զօրավարը քիչ վերջը Միութեան կեդրոնատեղին վերադառնալով, յայտնեց թէ բան չի գիտեր նամակով յիշուած ժամադրութեան մասին : Յետոյ մեկնեցաւ, եւ անկէ ի վեր մէջտեղ չկայ ...

Հինգշաբթի օր ժամը 3ին Միութեան քարտուղարը ոստիկանութեան հաղորդեց խնդիրը, եւ անմիջապէս քննութեան ձեռնարկուեցաւ :

Խումբ մը բանուորներ որ կ'աշխատին նամակով յիշուած փողոցներուն անկիւնը, յայտնեցին թէ ոչ ոք տեսած են այդ կողմերը : Գերմանական դեսպանատան մէջ յայտարարեցին թէ Վէրնէր անունով պաշտօնեայ չունին . իսկ Շթրոհմանի համար ըսին թէ գերմաներէն կը նշանակէ «յարդէ մարդ » :

Հավրի ոստիկանութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ինքնաշարժ մը երեք հոգի կը փոխադրէր դէպի խորհրդային շոգենաւ մը, որ մեկնելու վրայ էր եւ թէ մեկնումէն վերջը միայն երկու հոգի մնացած էին . բայց չեն կրնար ըսել թէ այս պարագան կապ ունի Զօր. Միլլերի անհետացման հետ :

Ընդհակառակն, « Մաթէն »ի թղթակիցը ուշադրաւ կը գտնէ որ խորհրդային շոգենաւը, «Մարիա Ուլիանովա», ճամբայ ելաւ, զօրավարին անհետացումէն քանի մը ժամ վերջը : Թղթակցին պատմութեան համաձայն, վերջին շաբթուան ընթացքին բազմաթիւ ինքնաշարժներ Հավր կ'երթային Փարիզի խորհրդային դեսպանատունէն : Յետոյ, հակառակ նաւագնացութեան օրէնքին, խորհրդային շոգենաւը խարիսխը վերցուցած էր առանց իր մեկնումին ժամը ծանուցանելու պաշտօնական ցանկին վրայ : Եւ վերջապէս մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է այն ինքնաշարժը, որ երեք հոգիով գացած եւ երկուքով վերադարձած էր, ինչպէս պատմեցինք վերը :

Ապահովութեան Տեսչութիւնը անմիջապէս քննիչներ ղրկեց Հավր, այս պարագաները ստուգելու համար :

Ընդհանուր յուզում եւ խիստ հետապնդումներ

Աւելորդ է ըսել թէ դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Փարիզի ռուսական շրջանակներուն մէջ : Միւս կողմէ Ֆրանսայի հանրային կարծիքն ալ խորապէս՝ պղտուած է, քանի որ այս կասկածելի անհետացումը տեղի կ'ունենայ ճիշդ այն ատեն երբ Ապահովութեան Տեսչութիւնը զբաղած է մէկէ աւելի խորհրդաւոր եւ եղերական դէպքերով :

Տեղական թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն : Ընդհ. տպաւորութիւնը այն է թէ դաւադրութիւնը սարքած են այն տարրերը որ անհետացուցին Զօր. Կուտեպովը, եօթը տարի առաջ :

Զօր. Միլլեր 70 տարեկան է, իսկ Զօր. Սկոպլին՝ 44 : Առաջինը ցարական բանակին մէջ զանազան հրամանատարութիւններ վարելէ վերջ, մասնակցած է քաղաքացիական պատերազմին՝ Արխանկէլսքի շրջանին մէջ : Սպիտակ Ռուսերու պարտութենէն վերջը, նախ Պուլկարիա ապաստանեցաւ, յետոյ Ֆրանսա : Նախապէս եղած է զինուորական կցորդ Փարիզի ռուսական դեսպանատան :

Իսկ Զօր. Սկոպլին ենթասպայ էր 1918ին . Տէնիքինի բանակին մէջ դարձաւ հարիւրապետ, իսկ Վրանկէլի բանակին մէջ՝ զօրավար : Խորհրդաւոր դէմք մը կը համարուէր, եւ կարծողներ կան թէ անհետացած չէ, այլ փախած : Ռուսական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Սկոպլին 1932էն վերջն էր որ ուշադրութիւն գրաւեց, բազմաթիւ ճամբորդութիւններ կատարելով Գերմանիոյ մէջ : Երբ Հիթլեր իշխանութեան գլուխ անցաւ, շատ մը ժողովներ գումարուեցան Փարիզի մէջ, որպէսզի սպիտակ Ռուսերը կարենան Գերմանիա երթալ եւ արձանագրուիլ ռուս կամաւորներու վաշտերուն մէջ : Շատ մը Սպիտակ Ռուսեր համոզուած են թէ խորհրդային իշխանութիւնը կրնայ տապալիլ միայն Գերմանիոյ միջոցաւ, որ կը քաջալերէ հակաբոլշեւիկ Ռուսերը, զէնք եւ հանդերձանք ճարելով : Զօր. Սկոպլին այս շարժման գլուխը կը գտնուէր, իսկ Զօր. Միլլեր արգիլած էր մասնակցիլ այդ ժողովներուն : Այս արգելքին անսաստեցին 300 Ռուսեր, եւ անկէ ի վեր պաղած էին երկու զօրավարներուն յարաբերութիւնները :

Տիկին Սկոպլինի շարժուձեւերն ալ կասկածելի կը համարուին, հետքը կորսնցուցած ըլլալով :

Այս առթիւ մասնաւոր կարեւորութիւն կը տրուի ռուս լրագրավաճառ Կրիտոշեյեւի յայտարարութեան : Վկան կը պատմէ թէ չորեքշաբթիէն հինգշաբթի լուսնալու գիշերը, այսինքն ռուս ռազմիկներու ժողովէն վերջը, Նէօյեի մէջ հանդիպեցաւ Զօր. Սկոպլինի, որ փոխ դրամ ուզեց : Ինք յայտնեց թէ տրամադրելի գումար չունի . բայց զօրավարը պատասխանեց թէ աննշան գումարով մը կը գոհանայ : Ասոր վրայ լրագրավաճառը 200 ֆր. կը յանձնէ, առանց որ եւ է բացատրութիւն խնդրելու :

Դատական իշխանութիւնը խստօրէն հետապնդելով խնդիրը, առաջին առթիւ խուզարկութիւն կատարեց Զօր. Միլլերի եւ Զօր. Սկոպլինի բնակարաններուն մէջ, ռուս թարգմանի մը օգնութեամբ : Ապահովութեան տեսչութիւնը խիստ հրահանգներ ղրկեց ամէն կողմ, որպէսզի փութով կատարեն հետապնդումները : Լուր ղրկուեցաւ բոլոր սահմանագլուխները : Մորկին մէջ ալ քննութիւն կատարուեցաւ, անծանօթ դիակներու վրայ, բայց բոլորին ալ ինքնութիւնը ստուգուեցաւ : Զօր. Սկոպլինի բնակարանին մէջ ռնուեցան բազմաթիւ թուղթեր եւ ռուսերէն գրամեքենայ մը, որ մասնաւոր քննութեան պիտի ենթարկուի :

Նախարարական տագնապ Թուրքիոյ մէջ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, չորեքշաբթի օրուան թուականով .—

Այսօր հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Աթաթիւրք մէկուկէս ամիս արձակուրդ տուաւ Զօր. Իսմէթի, անոր խնդրանքին վրայ : Փոխ - վարչապետ ընտրուեցաւ Ճէլալ Պայար, ազգ. տնտեսութեան գործավարը : Թերթ մը կ'ըսէ թէ Զօր. Իսմէթի առողջական վիճակը թէեւ մտահոգութիւն չի պատճառեր, սակայն հանգիստի կը կարօտի, խորհրդարանին բացումէն առաջ : Որ եւ է պաշտօնական պատճառ տրուած չըլլալով այս աննախընթաց կարգադրութեան մասին, շատ մը ենթադրութիւններ կ'ըլլան հոս : Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ դահլիճը լուրջ վերակազմութեան մը պիտի ենթարկուի :

Զօր. Մէթաքսաս, Յունաստանի վարչապետը, Թուրքիա կը սպասուի մօտ մէկ ամիսէն : Եթէ Զօր. Իսմէթի արձակուրդը վեց շաբաթ պիտի տեւէ, ուրեմն վարչապետը պիտի չկրնայ ընդունիլ Զօր. Մէթաքսասը, ոչ ալ պիտի կրնայ ներկայ ըլլալ Հանրապետութեան տարեդարձի տօնակատարութեան :

*** Ուրիշ հեռագիր մը (23 սեպտեմբեր) կը ծանուցանէ թէ փոխ - վարչապետ Ճէլալ Պայար Պոլսէն Էնկիւրի մեկնեցաւ, բոլոր նախարարներուն հետ : Այս խմբական վերադարձը նշան կը համարուի նախարարական տագնապի մը :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ՏԷՐՍԻՄԻ «ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ»Ը

Միծաղելի թուանշաններ մարդկային կորուստներու մասին

Թուրքիոյ վարչապետը, Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ, սեպտեմբեր 18ին ճառ մը խօսեցաւ Ազգ. Ժողովին մէջ, նկարագրելով Թունճէլիի (Տէրսիմ) «մաքրագործում»ը : Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը .

— « Ընկերներ, երբ ձեր օգտակար գործունէութեանց դադար տուիք, ձեզի Թունճէլիի կացութեան մէկ ամփոփումը ըրած էի : Այն օրուան կացութիւնը մանրամասնաբար պարզած էի : Հիմա ձեզի Թունճէլիի կացութեան այսօրուան վիճակը պարզել կ'ուզեմ :

Հանրապետութեան վերաշինական եւ բարենորոգման ծրագրին ընդդիմացողներուն թիւը քիչ ըլլալով հանդերձ կը բաղկանար վեց աշիրէթներէ : Այսօր այս վեց աշիրէթներէն գլխաւոր եւ արկածախնդիր որքան մարդիկ որ կան, ասոնք իրենց պետերով կատարելապէս զրկուած են գործունէութեան կարելիութենէ : Վեց աշիրէթներէն մէկուն պետերը փճացուած են եւ միւսներու պետերը բոլորը ձերբակալուած են եւ արդարութեան յանձնուած :

Թունճէլիի բոլոր աւանդութիւններն ու յիշատակները կը բաղկանան իր լեռներուն, հողամասերուն, անառիկ, անանցանելի եւ բոլոր ըմբոստութեանց յենարան կազմող բոյներուն շուրջ խօսուած հէքեաթներէն : Հոն Գութուտէրէսին, Գալանտէրէսին, Տօժիք, Պապատաղը եւն., այնպիսի անուններ են որոնց միայն արտասանութիւնը եւ շատ մը զարմի շարժումներուն այդ դիրքերուն մէջ թնճուկի վերածուիլը եւ մասնաւոր ըմբոստներուն առնցմէ մէկուն մէջ պատսպարուելով անընկճելի դիրքի մը տիրանալը՝ անոնց համար յաջողութիւն մը եղած է իրենց նպատակներուն մէջ :

Հանրապետական բանակը եւ ոստիկանութիւնը այս դէպքին միջոցին կատարուած հետապնդումներով Անգարայի փողոցներուն պէս վերէն վար անցաւ որքան ձորեր եւ որքան անանցանելի լեռներ որ կային Թունճէլիի մէջ : Օրէնք տանող բանակը, ոստիկան զինուորները և բանակին ամէն մէկ զինուորը չմնաց տեղ ուր ոտք չկոխէ հոն, ինչպէս չմնաց ձոր ուր չիջնէ եւ բարձունք ուր չելլէ :

Հանրապետութեան բարենորոգման եւ վերաշինական ծրագրին ընդդիմացող բոլոր արգելքները մէջտեղէն վերցուեցան եւ ծրագիրը վայրկեան մը դադար չառած՝ գործադրուեցաւ :

Այսօր շինուող ճամբաները, զօրանոցները եւ պահականոցները, դպրոցները, կառավարական քոնաքները կը տեսնուին հոն, ինչ որ ձեզի եւ բոլորիս մեծ հաճոյք կը պատճառէ : (Ծափեր) :

Ընկերներ, ընդդիմութեան կացութիւնը ջնջելէ ետք, կը շարունակենք ժողովուրդին բարօրութեան եւ ապատութեան համար հետապնդուած ծրագիրը : Այս կացութիւնը ձեզի պարզած ատեն, ամբողջ սկիզբէն ի վեր շարունակուող գործունէութեան մէջ, կ'ուզեմ յայտնել նաեւ թէ մարդկային ինչ անխուսափելի կորուստներ ունեցանք : Մինչեւ երէկ իրիկուն, այսինքն մինչեւ սեպտեմբեր 17, Տէրսիմի գործողութեանց սկիզբէն տրուած կորուստները ասոնք են .— Սպայ՝ 1 նահատակ, 4 վիրաւոր : Զինուոր՝ 28 նահատակ, 46 վիրաւոր : Պահապան՝ 1 նահատակ, 1 վիրաւոր :

Իսկ ապստամբութեան մասնակցողներէն 235 սպաննուած կայ : 20 վիրաւոր եւ 27 ձերբակալուած եւ ընդհարման միջոցին 849 հոգի անձնատուր եղած : Ասոնց մէջ կան որ յանցաւոր են, գիտութեամբ դէշութիւն ըրած եւ շատ մը խեղճերու վնաս պատճառած են : Բայց այս աշխատասէր եւ ընդունակ Թուրք ժողովուրդին մեծ մասը՝ խռովարարներուն այս յոռի գլուխներուն հալածանքէն վնաս տեսած է : Գիտնալով չգիտնալով, դիմադրութեան ճամբուն հետեւելով, օրէնքին բուռն հետապնդումներու ենթարկուելով իրենց կեանքը կոր -

(Կուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅԴՊԷ՞Ս ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՐ ...

Էրզրումէն կը գրեն թուրքերէն Թանի (նախկին «Միլլիյէթ») .

— « Մուրացիկները խիստ շատցած են : Գրեթէ ամէն փողոցի անկիւնը 3 — 60 տարու մուրացկան մը կեցած է :

Դժբախտաբար աչքի առջեւ չունիմ բնագիրը և այսքանը կը քաղեմ թարգմանութենէ մը :

Թերեւս աւելի պերճախօս բաներ գրած է թուրք թերթին թղթակիցը, ինչպէս իր պաշտօնակիցները ուրիշ նահանգներու մասին .

— « Պիթլիսի մէջ ճամբաները անկանոն են եւ աւրուած ... Տեղ տեղ բնաւ ճամբայ չկայ ... Ընկերային կեանքը խեղճուկրակ ... Անցեալ տարի ամէն բան աչքովս տեսայ ... Ամբողջ բնակչութիւնը 73,600 կը հաշուեն : Եթէ դպրոցականներու թիւը 10 առ հարիւր հաշուենք, 7390 աշակերտ կ'ունենանք, մինչդեռ 11 նախակրթարանի մէջ միայն 900 աշակերտ ունինք » : (Սօն Փոստա) :

— « Տիարպէքիրի, Մարտինի, Ուրֆայի եւ Սղերդի շատ մը գիւղերը անջրդի են : Անապատներ եւ անբնակ վայրեր շատ կան : Ժողովուրդը իրեւ աղբիւր ջրհորներ միայն ունի : Անոնց ջուրերը խմողները ընդհանրապէս գունատ, հիւանդկախ եւ անհոգի են : Կմախք մըն է մարդը, դիակ մը» : (Ճիւմհուրիյէթ) :

Իսկ Էրզրումի մէջ ալ՝ «մուրացիկներու առատութիւն կայ » : (Կ'օքի - նակեմ բառացի) :

Այդպէ՞ս ալ պիտի ըլլար :

Երբ Կարինը Կարին էր, քաղաքը որ ունէր միայն տասը հազար հայ բնակիչ, Թուրքերու բազմութեան մէջ, բարօրութիւն կը ցանէր աշխատանքով եւ առեւտուրով, բազմաթիւ դպրոցներ կը պահէր, թերթ մը՝ շաբաթը երեք անգամ, ամէն տեսակ հանրօգուտ հաստատութիւններ, — իսկ մուրացիկները միայն Թուրքեր եւ Քիւրտեր էին :

Այն ատեն Մուհամմէտի թոռները ունէին խեղճուկրակ «մէտրէսէ»ներ, իբրեւ թերթ՝ քուրջի կտոր մը որ 15 օրը անգամ մը լոյս կը տեսնէր, — «Վալի փաշա հազրէթլէրի կէլտի, գայմագամ պէյ էֆէնտի կիթտի » : Ոչ մէկ հանրային կազմակերպութիւն : Իսկ իրենց մուրացիկներն ալ՝ հայկական փողոցները, ժամուն դուռը կը խռնուէին, ինչպէս իր անօթի պաշտօնեաները՝ պէյերն ու էֆէնտիները պոչ կը կապէին հայկական սեղաններու շուրջը :

Մենք արօրն ունէինք իբրեւ պարծանք, իրենք՝ խաթաղանը :

Մենք ցորեն կը ցանէինք, իրենք՝ արիւն :

Մենք աւերակները, անապատները ծաղկանոցներու, անդաստաններու կը վերածէինք, իրենք՝ հուր ու սուր իրար կը խառնէին, որպէսզի քար քարի վրայ չմնայ :

Մեր արդար վաստակը եթէ չէին բուլխերիկներ կը բարձրացնէր, միեւնոյն ատեն ոսկի կը հոսեցնէր պետական գանձը : Իրենց աւարառու, գիշախանձ բնազդը կը պարպէր ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը :

Պետութիւնը ինք դարձած էր մուրացիկ, ինչպէս ամբողջ ժողովուրդը :

Եկաւ պատերազմը : Մարեցին մեր մուխը : Փրկուած բազմութիւնները թափեցան աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ, — եւ նոր բոյներ շինեցին, իրենց արդար վաստակով : Միշտ նակատաբաց :

Իրենք՝ մոխիրի վերածեցին անհաշիւ հարստութիւններ :

Եւ հիմա կը մուրան :

— « Գրեթէ ամէն փողոցի անկիւն 3—60 տարու մուրացիկ մը կեցած է» :

Այդպէ՞ս պիտի ըլլար :

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Գ. Շահլամեան, Մարսէյլ	100
Յուլիս 24ի գումարը	5918
Ընդհ. գումար	6018

ԽՄԲ.— Տէր եւ Տիկին Շահլամեան 100 փրանք եւս յանձնած են Յառաջի, Հ. Յ. Դ. Թանգարանին համար : Կը խնդրուի ստանալ համապատասխան ընկալագրով :

*** Պ. Վահրամ Մոսկոֆեան (Վէզինէ) ստացած ենք 20 փրանք, Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ :

Նախկին նախարար մը կ'ընդդիմանայ օտարականներու իրաւական ճանաչման

Պ. Մարսէլ Ռէնիէ, երբեմն ներքին նախարար, յօդուած մը հրատարակելով «Քափիթալ»ի մէջ, վտանգաւոր կը գտնէ կազմական կանոնագիր մը հաստատել օտարականներու համար : Այս առթիւ կը շեշտէ .

— « Իրաւական վիճակ հաստատել օտարականներուն համար՝ պիտի նշանակէր Ֆրանսայի վեհապետական իրաւունքներուն մէկ մասնիկը կորսնցնել ի նպաստ անոնց : Ֆրանսա միակ ազգը պիտի ըլլայ աշխարհի մէջ, իբրեւ այդ իրաւունքները լքող : Մենք պէտք է տէր տիրական ըլլանք սահմանելու օտարականներու բնակութեան պայմանները : Այդ պայմանները կրնան փոխուիլ համաձայն երկրին տնտեսական վիճակին, արտաքին եւ ներքին կցութեան, որոնց պահանջները ոչ ոք կրնայ նախատեսել : Մենք պէտք եղածէն աւելի, ուրիշներէն աւելի ապացուցած ենք թէ մեր երկիրը հիւրընկալ է եւ թէ այն օտարականները որ մեր քով կուգան հանդարտ ապրելու կամ աշխատելու համար, լայնօրէն կ'օգտուին մեր ասպնջականութենէն, մեր օրէնքներուն պաշտպանութեան տակ : Ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ նեղութիւն պատճառել իրենց : Բայց զգոյշ, անոնց չտանք կազմական կանոնագիր մը որ կրնայ օր մը դիւրացնել ճշմարիտ գաղութներու կազմութիւնը մեր ազգային հողին վրայ եւ զրկել մեզ ֆրանսական աշխատանքը, հանրային անդորրութիւնը, երկրին շահը, անոր տնտեսական կեանքը եւ նոյնիսկ պաշտպանութիւնը ապահովելու իրաւունքէն : Եւ ես պարտք կը սեպեմ մատնանշել վարչապետ Շօթանի, որ Փրէզպուրկ փողոցի մահափորձերու հարուածին տակ ընդունած կը թուի իր ներքին նախարարին ծրագիրը, թէ վտանգաւոր սխալ մը պիտի ըլլայ հետապնդել անոր իրականացումը : Հանրային անդորրութիւնը թոյլ չի տար ոչ ձգձգում, ոչ ալ յետաձգում անմիջական գործողութեան :

*** Նկատի առնելով վերջին դէպքերը եւ փութացնելու համար անբաղձալի օտարականներու հետապնդումը, վերաքննիչ ատեանին ընդհ. դատախազը շրջաբերական մը ուղղեց բոլոր դատախազներուն, որպէսզի ամենախիստ տնօրինութիւններ կատարեն, երբ յանցաւորները կ'անսաստեն վտարման վճիռներու : Եթէ դատարաններու տուած վճիռները մեղմ համարուին, պէտք է բողոքել, նորէն քննելու համար :

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ԹՐՈՆՔՈԶՕ, որ Պրէսթ փոխադրուած էր որպէսզի տեղին վրայ բացատրութիւններ տայ սպանիական սուզանաւին բռնադրաւման մասին, խոստովանեցաւ թէ բուն անունն է Կոմս Թրոքզօ ի Սոկրատօ : Իր ինքնաշարժին վարիչն ալ ազնուական մըն է : Քննութիւնները յառաջ կը տարուին, դաւադրութեան ամբողջ գաղտնիքը երեւան հանելու համար :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱԽԵՐՆ ՈՒ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

Վերջերս էր միայն, որ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը Մոսկուա գնաց, եւ այդ առթիւ հոն տեղի ունեցան թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան հանդիսաւոր նոր ցոյցեր: Պէտք էր ենթադրել, թէ գէթ ժամանակի մը համար բաւականին ամրացաւ այդ բարեկամութիւնը, որ տկարացած կ'երեւէր, եւ կրկին վերահաստատուեցաւ երկու բարեկամներու միջեւ խախտուած վստահութիւնը:

Եւ, սակայն, ինչպէս կ'երեւի այժմ, Մոսկուա լիովին գոհացում ստացած չէ եւ կը շարունակէ անհանգստութիւն եւ կասկած ցոյց տալ Թուրքիոյ բռնելիք քաղաքականութեան վերաբերմամբ:

Ասիկա շատ որոշ կերպով կը հասկցուի այն պերճախօս նախազգուշացումէն, զոր խորհրդային ամէնէն հեղինակաւոր պաշտօնաթերթ «Պրաւդա» պէտք կը տեսնէ այժմ ընելու Էնկիւրիի փաշաներուն:

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետապնդած նուաճողական նպատակներուն վերաբերեալ ուշագրաւ յօդուածի մը մէջ «Պրաւդա» կ'ըսէ.—

«Թուրքիան, գտնուելով գերման եւ իտալական ծաւալման ճամբաններուն վրայ՝ Պալքաններու մէջէն եւ Միջերկրականէն դէպի արեւելք տարածուող՝ մշտալար ուշադրութեան առարկայ է Պերլինի եւ Հռոմի միջեւ»:

Այս պարագան, կը շարունակէ թերթը, «կը ստեղծէ յաւելուածական սպառնալիք մը՝ Թուրքիոյ ապահովութեան համար»:

Այդ սպառնալիքին դէմ է որ, կը բացատրէ խորհրդային պաշտօնաթերթը, Թուրքիա պէտք ունի Խորհրդային Միութեան օգնութեան, իր անկախութիւնը պահել կարենալու համար:

«Պրաւդա» կը վերջացնէ իր նշանակալից յօդուածը նախազգուշացնելով Թուրքիան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ նուաճողական ծրագիրներուն դէմ եւ պնդելով թէ անոնք տնտեսական եւ մշակութային գործակցութեան ձեւերու տակ իրապէս կը ծածկեն Թուրքիան յափշտակելու իրենց ձգտումները:

Թրքական «Ճումհուրիէթ» կիսապաշտօնական թերթը, պատասխանելով «Պրաւդա»յին, կ'աշխատի փարատել Մոսկուայի կասկածները ըսելով թէ՝ «Այն իրողութիւնը որ բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակենք Գերմանիոյ և Իտալիոյ հետ, երբեք հակառակ չէ անկախ Թուրքիոյ Խորհրդային Միութեան հետ ունեցած սրտագին բարեկամութեան»:

Թուրք թերթը, սակայն, բնաւ ցոյց չի տար, որ իրենք ոեւէ վախ ունին Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն, թէեւ անկասկածելի է, որ այդ վախը կայ եւ վերջերս չափազանց զօրացած է: Այլապէս Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը, Եւրոպայի ներկայ փոթորկայոյզ օրերուն, նեղութիւն պիտի չկրէր մինչեւ Մոսկուա երկար ճամբորդութիւն մը ընելու, խորհրդային կառավարութեան բարեկամութիւնը ապահովելու համար:

×

Մեծ սրատեսութիւն պէտք չէ հասկնալու համար, որ Թուրքիա ներկայիս երկդիմի քաղաքականութիւն մը կը հետեւի: Մէկ կողմէն՝ ան կը սիրաշահի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ եւ կը պատրաստուի յարմար վայրկեանին լծուելու անոնց կառքին, այդ կերպով յուսալով խուսափիլ գերման եւ իտալական աշխարհակալութեան առարկայ դառնալէ. իսկ միւս կողմէն ալ՝ ան կը շարունակէ պահել եւ նոյն իսկ ամրացնել իր բարեկամութիւնը Մոսկուայի հետ այն հաշուով, թէ այդ կերպով գէթ մասամբ պիտի ապահովէ ինքզինքը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ յարձակման դէմ:

Ծանօթ Ամերիկացի մը, տոքթ. Տիքսըն Րայըն Ֆոքս, որ նոր է վերադարձած Թուրքիա կատարած ուսումնասիրական ճամբորդութենէ մը, ամերիկեան մամուլին հաղորդած իր տպաւորութիւններու մէջ մասնաւորապէս կը յիշէ, թէ Թուրքերը չափազանց կը վախնան Իտալիայէն եւ հնարաւոր ամէն միջոց ձեռք կ'առնեն՝ իտալական յարձակումի մը դէմ իրենց երկիրը պաշտպանել կարենալու համար:

Գերման ազգայնականներու Նիւրընպերկի ներկայ համագումարին մէջ եղած ցոյցերն ու արտայայտութիւնները կասկած չեն ձգեր, որ իտալեւգերմանեւճափոնական զինակցութիւնը գաղափարական չէ միայն, այլեւ ռազմական: Այդ տեսակէտէն մասնաւորապէս ուշագրաւ է Հիթլէրի ուղերձը, որ փաշական այս երեք պետութիւններէն Գերմանիա եւ Իտալիա նուաճողական մեծ ծրագիրներ ունին ոչ միայն Խորհրդային Միութեան, այլեւ Թուրքիոյ հողերու վերաբերմամբ:

Էնկիւրիի փաշաները շատ լաւ կը հասկնան այդ եւ կ'ուզեն ամէն գնով խուսափիլ Թուրքիոյ սպառնացող յափշտակման ճակատագրէն:

Եթէ անոնք միանգամայն վստահ ըլլային Խորհրդային Միութեան ուժին եւ դիմադրական անընկճելի կարողութեան վրայ, հարկաւ շատ ալ պիտի չանհանգստանային եւ պիտի բաւականանային Մոսկուայի հետ ունեցած իրենց վաղեմի բարեկամութեամբ միայն: Բայց որովհետեւ Խ. Միութիւնն ինքը մահացու վտանգի տակ է Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կողմէն ու հազիւ թէ կարենայ պաշտպանել ինքզինքը այդ երեքին դէմ ալ, Թուրքերը պէտք կը զգան չահելու նաեւ բարեկամութիւնը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, որոնց կողմը ապահովաբար պիտի անցնին վտանգի պահուն, եթէ անոնց կողմէ հրապուրիչ խոստումներ ստանան:

Սակայն, Թուրքիա այնպիսի խղալի պատառ մըն է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ համար, որ դժուար, թերեւս անկարելի պիտի ըլլայ անոր համար խուսափիլ այս կամ այն կերպով կուլ երթալէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ նման աշխարհակալ հզօրներու:

Ամենայն հաւանականութեամբ պատերազմի պարագային Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կողմն անցնելով անգամ Թուրքիա պիտի չկարենայ փրկել ինքզինքը. որովհետեւ եթէ Գերմանիա եւ Իտալիա յաղթական դուրս գան պատերազմէն, տարակոյս չկայ որ, բարեկամաբար պիտի կուլ տան Թուրքիան, որ անզօր պիտի ըլլայ արգիլելու այդ:

Միակ փրկութիւնը խաղաղութեան պահպանման եւ հաւաքական ապահովութեան սիսթեմին մէջ է, որուն համար Թուրքիա կ'աշխատի մեծ եռանդով: Բայց եթէ հաւաքական ապահովութեան սիսթեմը ամբողջութեամբ ձախողի եւ պատերազմը գայ, այն ատեն անոնց յաղթանակի պարագային Թուրքիա կամ պիտի յօշոտուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կողմէ իբրեւ թշնամիներէ եւ կամ պիտի յափշտակուի անոնց կողմէ իբրեւ բարեկամներէ:

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ

Վիէննայի «Տնտեսական ամսաթերթը» կը գրէ թէ սերպեւաւստրիական սահմանագլուխին վրայ շարունակ հարսնիք կայ, — սերպ եւ աւստրիացի երիտասարդները կատղեր են կարծես: Սերպ աղջիկները աւստրիացի գիւղացի երիտասարդներու հետ կ'ամուսնանան բարձր դրամօժիտով, որ կը վճարուի այսպէս, — աղջիկ գլուխ եօթը եզ կամ կով:

Քննութիւնները ցոյց տուին, որ այս ամուսնութիւններուն քօղին տակ ու թերեւս միաժամանակ կը կատարուի տեսակ մը մաքսանենգութիւն: Նկատելով որ անասուններու ներածումը Աւստրիոյ մէջ մաքսային մեծ ծախքերու կը կարօտի, այդ ներածումը կը կատարեն ոչ թէ առեւտրական նպատակով, այլ անասուն տալով իբրեւ դրամօժիտ, որ զերծ է մաքսէ:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ինչպէս իմաստով, նոյնպէս ներքին կազմութեամբ միեւնոյն բառերն են անշուշտ յոլոպտ եւ խրոխտ, անհրաժեշտ փոփոխակով, ինչպէս կ'ըլլայ յաճախ եորուն մասին խօսած ենք արդէն քանիցս: Նոյնը կարելի է ըսել հպարտ եւ ամբարտաւան բառերուն համար. արմատական միեւնոյն հողով: Ինչպէս յաճախ կրկնեցինք այդ, ծաղ, ձաղ, ափ, ծափ, հով, գով, ծով, ակ, ծակ եւն. բառերուն նկատմամբ: Ինչպէս նոյն կազմութեամբ, բայց ոչ իհարկէ նոյն իմաստով — չառայլ, չռայլ, մռայլ, եւն. բառերու մասին: Այս մարզանքով գօտեպնդուած մեր նոր գրողները կը զգան — կը խորհինք — հայեցի բարբառին բնիկ ձայնը իրենց սիրտին մէջ: Մենք նոյն ճամբէն քալեցինք եւ դէշ չըրինք, որովհետեւ ինչ որ մեզմէ դուրս էր կորսնցուցինք, այլ անաղարտ պահեցինք ինչ որ մեր ներսը ունէինք, ու այսօր ալ ունինք, այնպէս որ ոչ հին ոչ նոր ո եւ է նախանձոտ կամ յաչաղկոտ անզօր է խլելու յափշտակելու զայն մեզմէ:

Սիրելի Արազ, ոտքովը եկաւ, ըսեմ — յափշտակել բային արմատականին մէջ չե՞ս տեսներ արդեօք ափ բառը եւ մեր դասարանականները քեզի եւ ինծի հետ:

Բաւական վայելեցինք արձակուրդ: Դառնանք Արուեստին ու մեր միտքին պաստառին վրայ դանոնք Փիլմել — բնորոշել — Արմենոյշին գեղն ու շնորհը: Ի՞նչ ունինք աւելի, օտար երկինքներու մութին տակ մերովսանն կայծելու համար:

Անգլիերէնին ու գերմաներէնին հետ համազօր ունինք հեր (hair, Haar), գեղեցիկ հոմանիշով ալ ծամ, վարս: — Ուրդ, որդ մասնիկը կենդանի, ցնցող բառի ցայտք մըն է, չաւրուան մը Արմենական պարտէզին մէջ, որուն ներկայ հողագործներէն մին է Նշանը, սրունքները մինչեւ ցայլքը հանդերձ: Այսպէս, պարապուրդ, արձակուրդ, յագուրդ, ձախուրդ, ուղղորդ, դղորդ, այլովքն հանդերձ: — Մեր գրողներուն մեծագոյն մասին գրիչին տակ չփոթ դուրս կուգայ հաջել: Կը գրեն հաՋել, երբ կը խօսին վայրահաՋներու մասին, որոնցմէ ոչ նուազ չափով ունինք մենք ալ: Նախ՝ ըսենք թէ լծորդ գիրերու նշանակութեան մասին մեր գրողներուն թերացումն է պատճառ այս շփոթութեան: Լծորդ գիրերը իբրեւ աւելորդ բեռ պէտք չէ նկատել մեր լեզուին մարմինին վրայ: Անոնք իրենց որոշ ու անհրաժեշտ դերը ունին, իրենցմով կազմուած բառերուն իմաստին քանակին եւ որակին համեմատաբար: Ակնարկած ենք ուրիշ դասերու առթիւ, բայց մեր նպատակը ըլլալով տեսակ մը դասարանական ուղղութիւն, կրկնութիւնը այս տեսակէտով կը ներկայանայ հարկ անհրաժեշտ: Այսպէս՝ պապակ եւ փափաք (գ) լծորդ գիրերով արմատապէս նոյն նշանակութիւնը ունին, բայց փոփոխակով — պապակ՝ ջուրի սաստիկ ծարաւ, իսկ փափաք՝ բարոյական իմաստով ծարաւ՝ արուեստի, գիտութեան, յառաջդիմութեան, եւն.: Արդ, նոյնը նաեւ Չ եւ Ջ լծորդներուն համար: Այսպէս՝ հաչել կը նշանակէ ճչղիւ հառաչել, նիւթական կամ ֆիզիքական — բնական իմաստով: Իսկ լծորդ թաւ գիրին (Ջ) կազմութեամբ կը նշանակէ անասունին հանած ժխորը ծանօթ: Հետեւաբար, բարոյական իմաստով ալ պէտք է գրել հաՋել, ոչ թէ հաչել: Բոլոր լծորդ գիրերը ունին նմանութեան այս եզրերը: Աւելորդ է երկարել: Տեսէք, մինչեւ իսկ «յաչաղկոտ» բառին մէջ կայ հաՋել (յաչ), ինչպէս «աղաղակել» ձայնին արմատական «աղը»: Չէ՞ որ յաչաղկոտ կը նշանակէ նախանձէն ուրիշին ետեւէն խօսող, վար զարնող: Մեր նախնիք, այսպէս, միշտ հաչելը (չ) գործածած են հառաչել իմաստով, յաճախ ալ միասին՝ հաչել հառաչել: Բայց «հաՋել չան լսելի եղեւ», եւն.: Ուստի վայրահաՋը վայրահաՋ է, ոչ թէ ... վայրահաչ:

Գիտուն լիցի այս ամենեցուն : Ամէն մարդ թող գիտնայ ասիկա:

Ցաւալի չէ՞ք գտներ արդեօք երբ մեր գրողներէն մին Փօնս — Փիլաթ գրէ փոխանակ գրելու՝ Պոնտացի Պիղատոս...: Կը տեսնէ՞ք տառադարձութեան անգլիութենէն առաջ եկած ծաղրականութիւնը: Յաճախ ըսած ենք որ հին պատմական — դասական բառերուն, անուններուն յիշատակութեան կամ հայերէնի փոխադրութեան պարագային՝ պէտք է մեծ զգուշութեամբ շարժիլ, մանաւանդ երբ բնագիրդ ֆրանսերէն է: Այս լեզուին մէջ անօրինակ փոփոխութիւններու ենթարկուած են հին յատուկ անուններու մեծագոյն մասը: Մենք, կամ ընդհանուր գիտութիւնը, կապուած չենք ֆրանսերէնով բացատրութեան, քանի որ անուններուն իսկական ձեւին կը հակառակ անոր տառադարձածը: Փօնս չկայ պատմութեան մէջ այլ Պոնտոս: Փիլաթ չկայ պատմութեան մէջ այլ Պիղատոս կայ: Թողունք ուրիշ այլանդակութիւններ, որոնցմէ զերծ են անգլիերէնն ու գերմաներէնը: Եթէ նոյնիսկ փոքրիկ ցանկ մը կազմենք, պիտի հասկցուի ըսածիս ճշմարտութիւնը: Ծաղրելի կողմը այն կ'ըլլայ մանաւանդ որ գերմաներէնէ տառադարձուածը եւ ֆրանսերէնէ տառադարձուածը բոլորովին տարբեր պիտի ըլլան: Քանի որ Նիկիա ֆրանսերէնէ թարգմանողին գրիչին տակ կ'ըլլայ Նիաս... Այս ծաղրականութեան պատճառներէն մէկն ալ այն է որ ընդհանրապէս մեր նոր գրողները (նոր սերունդ) ծանօթ եւ արդարանալի պատճառներով անգէտ մնացած են դասական — պատմական ուսումներուն եւ ընդհանրապէս դարձեալ ֆրանսերէնով թրծուած, անոր տառադարձութիւնն է որ հայերէնի կը փոխեն, առանց անդրադառնալու: Ասոր ամէնէն դիւրին եւ բանաւոր միջոցը այն է՝ որ մեր գրողները երբ կարդան եւ թարգմանել ուզեն այդպիսի անուններ պարունակող հին գրական — պատմական անուններ, տեղեր, քաղաքներ եւն. հետամուտ ըլլան ճշդելու հին հայերէնով ծանօթ այդ անունները, եւ այսպէս կ'ազատուին Փօնս — Փիլաթի եւ Նիսէի, Ինյեսսի (Իդնատիոս), Էսխիլ (Եսքիլէս), Աշիլի (Աքիլլէս), Տիօժէնի (Դիոգինէս) եւ այլ անհամար պանդոյր վրէպներու ծաղրականութենէն:

ՏԱՐԱՉ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ արաբական համագումարի մասին, որ գումարուեցաւ Պլուտանի մէջ (Լիբանան), Սեպտ. 8ին, ծանրակշիռ որոշումներ քուէարկելով (16 սեպտ.):

— «Համագումարը որուն կը մասնակցէին քաղաքական յայտնի անձնաւորութիւններ, ընդամէնը երկու օրուան մէջ վերջացուց իր օրակարգը:

Աչքի առջեւ ունենալով տրուած որոշումները, կարելի է ըսել, թէ Պաղեստինի Պաշտպանութեան Կոմիտէի նախագահ Նամի պէյ Ազմիի բանաձեւուած ու պատգամագրուած եզրակացութիւնները դարձան ուղեգիծ ժողովին:

Իր պատգամագրին մէջ Նապլիս պէյ Ազմի կը թելադրէր.—

Ա.— «Դատապարտել ամէն ծրագիր, խոստում կամ յանձնառութիւն, որ արգելք կը հանդիսանայ արաբական երկիրներու անկախութեան:

Բ.— Մերժել ո եւ է բանակցութիւն, որ իբր հիմք կ'ընդունի Սիոնական պետութեան մը ստեղծումը Պաղեստինի մէջ»:

Համագումարը, որ իր կազմութեամբ եւ պատկառելիութեամբ, տեսակ մը պատասխան էր Սիոնական վերջին համագումարին, կուտար հետեւեալ որոշումները.

Ա.— Պաղեստինը անբաժանելի մասն է արաբական երկրամասին: Ջնջուի եւ չճանչնալ հրէական պետութեան մը ստեղծումը Պաղեստինի մէջ:

Բ.— Հովանաւորութեան եւ Պաղ.

ՍԱՖՐԻՋԻՆ ԱՇԿԵՐՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Կոյր էր, էֆէնտի՛,— կ'ըսէր ան, — Թող Աստուած պաշտպանէ զայն չունէրէն, վատերէն եւ գողերէն: Թո՛ղ ան իր երազին մէջ տեսնէ հազարաւոր արեգակներ, որոնց իւրաքանչիւրը ըլլայ հազար անգամ աւելի փայլուն, քան մեր արեգակը: Թո՛ղ անոր շրթունքները համբուրեն շրթունքները կոյսերու: Ազա՛, որքա՞ն բախտաւոր ենք մենք, էֆէնտի՛, որքա՛ն երջանիկ ենք մենք:

Սափրիչը չզարմացաւ երիտասարդին պերճախօսութեանը վրայ: Ասիկա նորութիւն մը չէր անոր համար:

— Տղա՛ս, ըսաւ ան,— քու սուտերդ աւելի անուշ են քան ամենագեղեցիկ ճշմարտութիւնները: Քնացի՛ր:

Մարգար ընկղմեցաւ քունի մը մէջ եւ հազիւ վայրկեան մը անցած, արդէն կը խորդար բարձրաձայն:

Մուսթաֆան կամացուկ մը գոցեց սենեակին դուռը իր ետեւէն ու խանութ վերադարձաւ, փաթթեց ազուոր գլանիկ մը, վառեց զայն եւ սկսաւ ծխել անուշաբոյր ծուխը:

«Ի՜նչ խենթութիւն է այս,— մտածեց ան: Ինծի գործ չկայ. սակայն ես վարձած եմ աշկերտ մը ու կը վճարեմ անոր, որպէսզի ինծի սուտեր խօսի»:

«Կո՛յր մարդ մը,— խորհրդածեց ան: — Որքա՛ն հարուստ է իր միտքը ու ջերմ՝ իր երեւակայութիւնը: Ան երբեք սափրիչ պիտի չըլլայ, երբե՛ք: Իր գինովի չունչի հոտէն կը թափին ամենամաքուր ծաղիկները բանաստեղծութեան... Եւ թէ անիկա սափրի՛չ պիտի ըլլայ: Անիմաստ բան է ատիկա»:

×

Խեղճ Մարգար կը քնանար այնպէս, որպէս թէ ամէն ինչ լաւ ըլլար աշխարհի մէջ: Անոր խորդալը այնքան երջանիկ էր, որքան վաճառականի մը խորդալը: Այսպիսի պարագաներու մէջ՝ մարդիկ հաւասար են:

Թո՛ղ ցնցոտիապատ աշկերտը քնանայ կոկիկ հագուած մետաքսի վաճառականի մօտ. անոնց քթերը նոյն ձեւով պիտի ողողեն ու պատռեն օդը: Մերկութեան եղբայրութեան մէջ մուրացիկը եղբայր է եկեղեցականին, բանաստեղծին եւ քաղաքագէտին:

Վերցուցէ՛ք գեղեցիկ ապարօշները մեծ գլուխներէն, հանեցէք սեւ սքեմը բարեպաշտ քահանայի վրայէն, զրկեցէ՛ք հպարտ որբերը իրենց նիւթական ապահովութիւններէն, առէ՛ք ըմփոփանքը սնափառ հոգիներէն, եւ ի՞նչ կը մնայ. հեծեծանք մը, մարմաջ մը, այծի ոստում մը, իշու զռինչ մը եւ թութակի անիմաստ խօսուտուք մը:

Այլեւս ո՞ւր կը մնայ մարդը: Ան, որ իր վերարկուն բազկացնող նիւթին պատճառով, վեր պիտի կանգնէր իր նմաններէն ու գերադաս պիտի ըլլար: Ան որ իր դրամներու հնչիւնին պատճառով, պզտիկ Աստուած մը պիտի ըլլար: Ո՞ւր է ան, որ իր թիկունքի լայնութեան, ջիղերու զօրութեան ու իր գլուխի բարձրութեան համար, հակայ մը պիտի ըլլար մարդոց մէջ: Միթէ՞ մշակոյթներու ստեղծագործութիւններու տակ այլեւս պառկած մարմինը ցաւալի նիւթ մը չէ:

×

Մարգար քնացաւ, խորդաց ու երազեց: Մարդիկ ցաւի մէջ միայն մէկ են. հաճոյքի մէջ անոնք բաժնուած են:

Պարզ մարդը, բարի մարդը կը գոհանայ տանիքով մը, որ չի կաթեր, ու անկողինով մը, որ տաք է: Անոր համար հացը հաց է եւ ջուրն ալ օրհնուած բան մը: Ան կ'ապրի պարզ, պարզ բաներով. եթէ իր զաւակները հանճարներ չեն, մարդասպաններ ալ չեն. եթէ ինքը հրեշտակ չէ, իր կինը անբարոյական ալ չէ. ժամանակը կատարելութեան չի մղեր զինքը. անոր համար աշխարհը բարի է, կեանքը հաճելի ու Աստուած ազնիւ:

Սակայն, չար հոգին, ունենայ ան խոնարհ թէ ազնուական ծագում, ըլլայ ան հարուստ թէ աղքատ, չի գոհանար ոեւէ տան, ոեւէ պարագայի տակ եւ ոեւէ բանով:

Անոր տարէ՛ք բլրակի այգիներու ամէնէն պատուական ու քաղցր խաղողները, ան պիտի մռլտայ թէ անոնք թթու են. դրէք զայն պալատի մը մէջ, եւ ան պիտի տրտնջայ, թէ հիւղակ մըն է ատ. եթէ օդը տաք է եւ արեւը պայծառ, ան պիտի դժգոհի, թէ ինչո՞ւ չանձրեւեր. եթէ անձրեւէ, ան պիտի դժբախտանայ՝ գանգատելով թէ ինքը թրջած է. տուէք դրամ մը անոր, ան պիտի ըսէ թէ այդ բաւական չէ. տուէք անոր հազար դրամ, ան պիտի քրթմնջէ, թէ ինքը տասը երկինքին պէտք ունի. անոր ըսէք որ ինքը թագաւոր է, ան անհանդարտ, դժգոհ շարժումներ պիտի ընէ ու յուզուի. ըսէք, որ ինքը Աստուած է, ան պիտի պոռայ, որ այդ բաւական չէ:

Այս ամէնուն պատճառը այն է, որ անոր մարմինին մէջ գտնուող սիրտը չար է, երակներուն մէջի արիւնը աղտոտ, եւ իր էութեան բոլոր մասերը փտտած են ու կը ցաւին:

Անոր տեսողութիւնը աղօտցած է թոյնով. իրեն համար ծաղիկը տգեղ բան մըն է. անոր հոտառութիւնը ապականած է. ծաղիկին բոյրը գարշահոտութիւն է իր ռունգերուն մէջ, անոր լսողութիւնը խանգարուած է. թռչունին երգը ձանձրացուցիչ է իրեն համար. անոր շօշափելու զգայարանքը նենգաւոր է. կը կարծէ թէ ուրիշներու ձեռքերը ախտաւոր են: Հոգեպէս թշուառ, ան կ'ամբաստանէ իր բարեկամները, թէ ժլատ են. ըլլալով նենգամիտ, ճշմարտութիւնները յերիւրածոյ կը յայտարարէ:

×

Թէպէտ դէշ հագուած, թէպէտ խեղճ, թէպէտ գինով ու գլխախուլ, Մարգար քնացաւ այնքան հանդիստ, որքան սուլթան մը, ու խորդաց այնքան ուժեղ, որքան դատաւորը ատեանին մէջ: Իր երազը, սակայն աւելի մաքուր էր, քան մարգարէինը, ան Աստուած երազեց: Թէպէտ անոր չունչը օղի կը հոտէր, բայց իր հոգին անուշ էր:

Վերացողներու, կոնծողներու, խմողներու, բանաստեղծներու, երգողներու եւ պարողներու երկար գծին շառաւիղն էր Մարգար: Ուժեղ գինովներ ու ճարպիկ պատմութիւն պատմողներ շատ կային թէ՛ իր հօրը կողմի եւ թէ իր մօրը կողմի գերդաստաններուն մէջ:

Մարգարի ծնունդով, երկու ընտանիքներու այդ յատկութիւնները ամփոփուեցան եւ կազմեցին փառաւոր ամբողջութիւն մը: Ուստի, գինով երիտասարդը թէ՛ բանաստեղծ էր, թէ՛ ժուժկալ եւ թէ գինով: Եւ կամ ընդհակառակն, եթէ կ'ուզէք:

×

Դեռ ամիս մը առաջ, օգոստոս տասնըեօթին, Մարգար տօնած էր իր ծնընդեան տասնըիններորդ տարեդարձը:

Խմած էր ու պերճախօսութիւնը բռնկած. գլուխը տաքցուցած՝ կամացուկ մը քալեր էր բլուրներու մէջէն եւ սահելով ու զարնուելով գեղջուկ ագարակապաններու դուռներուն, անոնցմէ խնդրեր էր, որ երջանիկ ըլլան յանուն Սուրբ Կարապետի, որ սուրբն էր լեռներու եւ պահապանը խեղճին ու նուաստին:

Իր ծննդեան օրը, ան այնքան գեղեցիկ երգեց, որ թռչունները, որոնք ստեղծուած են երգելու համար, նախանձեցան ու հեռուները թռան նուաստացած: Իր մանչիւնը այնքան ուժեղ էր, որ մղոններով հեռու գտնուող ապիծները իրենք իրենցմէ ամչցան. ան այնքան սրտագին խնդաց, որ բորենիները անգամ իրենց յուսահատութենէն ընկճեցան ու լացին. ան այնքան դիւրաշարժօրէն կայտռեց, որ լեռնայծերը՝ համարելով զայն մէկ գերադաս տեսակը իրենց ցեղին՝ երջանկօրէն մայելով ցատկռտեցին ու խայտացին անոր ետեւէն:

Այդ օրը Մարգար, շատ, շատ գինով էր. հոգին կը սաւառնէր, ու մարմինը աւելի զօրաւոր էր քան բուները խոշոր ծառերուն:

Բայց ատիկա օղիին պատճառած կեղծ ու ժամանակաւոր ուժն էր, եւ երբ տունը եկաւ, ան գետինը ինկաւ ու անմիջապէս ընկղմեցաւ խոր քունի մէջ:

Ժամեր ետքը, երեկոյեան դէմ, իր եղբայրը՝ Քերոբ, 13 տարեկան տղայ մը, գտաւ զինքը, որ դեռ քունին մէջ կը ժպտէր սրտառուչ, ծալ ծալ եղած եւ թոյլ վիճակի մէջ:

Տղան արթնցուց զայն՝ բաւական ցնցելէ եւ ապտակելէ ետք. եւ յանկարծ խեղճ Մարգարը ոտքի ցատկեց պոռալով.

— Ո՞վ է զիս ապտակողը, ո՞վ կը համարձակի ապտակել Մարգարը:

Տղան, ցուցելով եղբօրը վրայ, ըսաւ.

— Մարգա՛ր, ես եկած եմ քեզի տուն տանելու:

— Քերո՛բն է,— մրմնջեց Մարգար ինքնիրեն, եւ տղուն օգնութեամբ սկսաւ քալել:

Քունը կազդուրած էր զինքը եւ իր ճի խայթն ալ հիւանդացուցած:

— Քերո՛բ,— խոնարհաբար ըսաւ տղուն,— եթէ դարձեալ խմեմ, թո՛ղ Աստուած ազբ թափէ գլխուս վրայ, թո՛ղ գետինը իյնամ ու ալ երբեք չելլեմ. ա՜խ գլուխս, գլո՛ւխս. որքա՜ն ծանրացած են անդամներս, որքա՜ն տկար է կամքս եւ որքա՛ն թոյլ հաւատքս:

Նոյն հին խօսքերն էին, տղան կը ճանչնար իրենց ընտանեկան գիծը.

— Այո,— պատասխանեց տղան,— հա, ապա, ի հարկէ, երբեք պիտի չխմես դարձեալ. կաթիլ մը անգամ պիտի չխմես, Մարգար եղբայր. ատիկա խոստում մըն է, այնպէս չէ՞:

— Խոստո՛ւմ մը, — կրկնեց Մարգար ու կեցաւ շեշտելու համար:— Այո՛, այո՛, այո՛. գլուխս քարի պէս է ու սաստիկ կը ցաւի, կը խոստանամ, կը խոստանամ:

Ան սեղմեց եղբօրը պզտիկ ձեռքը եւ սկսան բլուրէն վար իջնել կամացուկ մը:

— Պէտք է ես մեռնիմ,— մտածեց Մարգար,— տղան մարդուն կը սորվեցնէ մարդ ըլլալ:

×

Այժմ նորէն գինովցած՝ խեղճ Մարգար կը քնանար ու կ'երազէր յաւիտենական քունը. մինչդեռ Մուսթաֆա՝ նուաստ սափրիչը, համբերութեամբ նստած յաճախորդի մը կը սպասէր որպէսզի կարենայ մօրուք մը ածիլել, մազ մը կտրել կամ փտտած ակռայ մը քաշել:

ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Անգլ. թարգմ. ՍԱՐԳԻՍ ԶՆԿՐԵԱՆ

ֆուրեան յայտարարութեան ջնջում Պաղեստինէն: Առոր փոխարէն Անգլիա հետ կնքուելիք դաշնագրով մը լիովին ապահովել արաբ ազգաբնակչութեան անկախութիւնն ու ազգային գերիշխանութիւնը :

գ.— Խափանել կասեցնել հրէական ներգաղթը: Պոյքոթ յայտարարել սիոնական ապրանքներուն դէմ :

դ.— Եթէ անգլիական ներկայ քաղաքականութիւնը շարունակուի, ամբողջ արաբական աշխարհը անոր դէմ հանել :

Ժողովին տուած որոշումները կը թուին ըլլալ չափազանց փափուկ եւ ծանրակշիռ միանգամայն :

Համագումարը, ուր հաւաքուած պատուիրակներ կը գործեն մէկ մարդու նման եւ վճռական, ցոյց կուտայ շահագրգիռ արաբ երկիրներու համրային կարծիքն ու տեսակէտի միասնականութիւնը :

Վերածնող արաբական աշխարհը Պաղեստինի խնդրին մէջ կ'ուզէ արտաքին աշխարհի առջեւ երեւիլ մէկ կամքով, մէկ ծրագրով ու վճռական :

Ասիկա հարցին բարոյական կողմն է, ու ոչ արհամարհելի ոյժ մը, երբ քաղաքական կեանքի մէջ հետապնդուելիք խնդիրներ կան :

Պաղեստինը դարձնել համարաբական մեծ կայսրութեան մը անբաժանելի մասը ու չճանչնալ հրէական օճախի մը կազմութիւնը սակայն, կը նշանակէ մերժել Ազգերու Դաշնակցութեան այն որոշումը, որուն համաձայն, Պաղեստինը պիտի դառնար հրէական գաղթավայր մը, ուր հրեայ ժողովուրդը պիտի լծուէր իր սեփական տնտեսութեան եւ քաղաքական վերելքին :

Ահա ինչ բանի դէմ կը ծառանայ Պլուտանը, որ մերժելով կը մերժէ նման միտք մը եւ ծրագիր մը ու կ'որդեգրէ պոյքոթի ենթարկել սիոնական ապրանքները, եւ երբ հարկ ըլլայ՝ ամբողջ արաբական աշխարհը հանել Անգլիոյ դէմ որ կը պաշտպանէ հրէական ներգաղթն ու հրէական օճախի մը կազմութիւնը Պաղեստինի հողին վրայ :

Պատուիրակ մը, որ Պլուտանի համագումարին կը մասնակցէր, իր արտասանած մէկ ճառին մէջ կ'ըսէր ի մէջ այլոց թէ՝ «Պաղեստինի մէջ հրէական պետութիւն մը ստեղծելով Անգլիա կ'աշխատի նոր ռազմախարիսխ մը հաստատել Միջերկրականի եզերքը՝ ընդդէմ Իտալիոյ»: Պատուիրակը դէմ կը խօսէր Անգլիոյ ծրագրին :

Իբրեւ արդիւնք Պլուտանի համագումարին մէջ տրուած որոշումներուն, կարծես արդէն մտահոգիչ ամպեր կը կուտակուին Պաղեստինի վրայ :

Արաբական աշխարհը իրեն համար կը նկատէ վտանգաւոր հրեայ պետութեան մը կազմութիւնը Միջերկրականի այդ ափերուն վրայ, նկատի ունենալով հրեայ ժողովուրդին մեծ ու անուրանալի ընդունակութիւնները եւ քաղաքական նպատակները :

Միւս կողմէ կայ 17 միլիոն հրէութեան կամքը, որուն կենդանի եւ գործօն ներկայացուցիչն է Սիոնական մեծ կազմակերպութիւնը, որուն, — քաղաքական դէպքերու դասաւորումով, այս պահուս կը ժպտի կարծես ճակատագիրը :

Երթալով կ'աճի Միջերկրականի մէջ տիրապետութեան խնդիրը : Ամէն գնով Անգլիա կ'աշխատի իր ազդեցութեան ներքեւ պահել այս ծովը, ուր իր ռազմախարիսխները նուազ ուժով պիտի ըլլան, եթէ ան զրկուի Պաղեստինի ծովեզերեայ զօտիներէն »:

Հայաստան

Ռումանիերէն «Միներվա» շաբաթաթերթը իր սեպտ. 9ի թիւով հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ Լ. Տ. ստորագրութեամբ, «Հայաստան» վերնագրին տակ.—

Արեւմտեան Ասիոյ մէջ, շրջապատուած բարձր լեռներով եւ Կովկասի հարաւային հովէն կտրուած, զետեղուած է այս երկիրը, այնքան առասպելական՝ որքան իր ժողովուրդը, այնքան փորձութիւններէ անցած՝ որքան իր վրայ ապրող ցեղերը, եւ այնքան լուռ իր տառապանքին մէջ՝ որքան շատուորները իր աղնուականութեան, որ եկաւ հաստատուիլ, խաչակրութեան շրջանին, «Փոքր Հայաստան» կոչուած հողամասին վրայ, — թագաւորութիւն՝ զոր հիմնեց Կիլիկիոյ գաղթականութեան ընտրանին :

Բուն Հայաստանը երկար ատեն անկախ թագաւորութիւն մըն էր, յետոյ բաղձանքներու եւ գժտութեան խնձոր մը եղաւ՝ ռուս կայսրութեան, Պոլսոյ սուլթանին եւ Իրանի շահին միջեւ, որոնք ի վերջոյ իրենց մէջ բաժնեցին զայն :

Հայաստան 1918ին վերագտաւ իր անկախութիւնը, որ կարճատեւ եղաւ, որովհետեւ Հայաստանը կրկին բաժնուեցաւ, այս անգամ Ռուսերուն եւ Թուրքերուն միջեւ: Ռուսիոյ գերիշխանութեան անցած մասը վերածուեցաւ խորհրդային հանրապետութեան մը Երեւան մայրաքաղաքով, իսկ Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ մնացած մասը մայրաքաղաք ունի Կարինը (Ծ. Խ.— Այս չփոթութիւնը շատերը կ'ընեն ռումէն մտաւորականներէն) :

Այս է, ընդհանուր գիծերով, քաղաքական եւ աշխարհագրական պատմութիւնը այս փոքր բայց հպարտ երկրին :

Այս չփոթութեանց հետեւանքով որոնք երկիրը կը զրկէին բնականոն տնտեսական բարգաւաճման մը անհրաժեշտ խաղաղութենէն, կարեւոր մաս մը Հայերու հայրենի ափերէն հեռացաւ, Արեւմուտքի երկիրները տանելով առեւտրական գործունէութեան մը ոգին եւ կենսունակ մտայնութիւն մը՝ որ կը պատշաճի իր ապրած շրջանակին :

Ռումանիոյ մէջ Հայերը հաստատուած են մօտ վեց դարէ ի վեր: Փախուստ տալով Թուրքերուն ջարդէն, անոնցմէ ոմանք հաստատուեցան Մոլտովայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, ուրիշներ անցան Լեհաստան, ոմանք ալ Թրանսիլվանիա՝ բնակելով Կեռլայի, Ֆրումօսայի եւ Քլուժի շրջանակներուն մէջ:

Անոնք մեր մէջ հաստատուելուն պէս՝ կը սկսի առեւտրական կենսունակ գործունէութիւն մը. մէկ կողմէ մեր երկրէն Լեհաստան կ'արտածեն անոնք արմտիք, գինի եւ արջառ, եւ միւս կողմէ Լեհաստանէն մեզ կը բերեն տեղւոյն ապրանքները, հասցնելով մինչեւ Կաֆա, ուրկէ ալ մեզի կը բերեն հում կաշի, գորգ, եւ այլն, դառնալով այսպէս Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ յարաբերութեան օղակ մը: Մինչ անոնցմէ ոմանք Մոլտովայի գիւղերուն մէջ կը բուծանէին ձի եւ եղջերաւոր կենդանիներ, ուրիշներ քաղաքներու մէջ առեւտուր կ'ընէին կամ արհեստներով կը զբաղէին, մեր իշխաններէն ստանալով նոյն իսկ, ժամանակաւոր կերպով, Մոլտովայի մէջ առեւտուրի մենաշնորհը:

Դարերու ընթացքին տարածուեցան անոնք ամբողջ երկրին մէջ, մեզ ընծայելով յայտնի մտաւորականներու համաստեղութիւն մը,—բժիշկ, փաստաբան, եւ այլն:

Առաջին դասն է աս,— այսինքն դասը տեղացի Հայութեան:

Երկրորդ դասը անցագրով ապրող Հայերն են՝ պատերազմէն յետոյ Ռումանիա ապաստանած, Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ դէպքերուն հետեւանքով : Իրենց քաղաքական չփոթ կացութեան հակառակ՝ օգուտ բերին անոնք մեր ազգային տնտեսութեան, որովհետեւ անոնց մեծ մասը դրամագլուխով, եւ ոմանք նոյնիսկ շատ մեծ դրամագլուխով եկան, զոր զետեղեցին առեւտրական եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ: Ցետոյ մեզ օգտակար եղան անոնք իրենց թէքնիք ձեռնհասութեամբը եւ իրենց մեկնած երկիրներու մէջ ձեռք բերուած փորձառութեամբ մը: Կարեւոր է եւ այն պարագան որ յարաբերութիւն ունին անոնք Անգլիոյ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի ղեկավարներուն հետ, որոնք մեծ մասամբ Հայեր են:

Համակրանքով միայն կրնանք դիտել ձուլուելու ձգտումը Հայերուն՝ որոնք ամբողջապէս նոյնանալով Ռումէն ժողովուրդին հետ կը դառնան ընտիր քաղաքացիներ զիրենք հիւրընկալող երկրին, այնքան ատեն որքան իրենց հանրային գործունէութիւնը ամէն կեանքի կշռոյթին կը պատշաճի: Ու մեր բաղձանքն է որ իրենց առեւտուրն ըլլայ թէ ճարտարարուեստը միախառնուի ամէն առեւտուրին եւ ճարտարարուեստին հետ՝ ի շահ երկրին տնտեսութեան լաւագոյն բարգաւաճման:

թիւնները, այն տեսութեամբ թէ եւրոպական մարդկութիւնը նոր ձեւափոխութիւններու առջեւ կը գտնուի քաղաքական յայտնի բարդութիւններուն հետեւանքով: Առ հասարակ քննուեցան չէզոքութեան կանոնները եւ արտասովոր դէպքերու միջոցին փոխադարձ ռազմական գործունէութիւնները, հիւսիսական ազգերու նաւային ապառութիւնները Միջերկրականի մէջ: Կը հաստատուի թէ խորհրդաժողովը իւրաքանչիւր մասնակցող Պետութեան համար դոհացուցիչ արդիւնք տուած է, համագործակցութեան սկզբունքով :

ՀԻՒՍԻՍԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Եւրոպայի կացութեան բարդութիւնները նկատի առնելու եւ իրենց բռնելիք ընթացքը ճշդորոշելու համար, Շուէտի, Դանիոյ, Ֆինլանտայի, եւ Նորվեկիոյ արտաքին նախարարները ժողով մը գումարեցին, ինչպէս կը հեռագրեն Սթոքհոլմէն : Մասնաւոր կարեւորութեամբ քննուեցաւ սա հարցը, թէ իրերու այս կացութեան մէջ Սկանտինաւեան կամ Հիւսիսական ազգերը ի՞նչ դիրք պէտք է բռնեն Ազգաժողովին մէջ ընդհանրապէս եւ առանձինն պետութիւններու հետ մասնաւորապէս : Նկատի առնուեցան մինչեւ իսկ ազգամիջեան գրական, տնտեսական յարաբերու-

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

—.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը 1937 — 1938 շրջանին համար ունի չորս խումբեր, առաջին, երկրորդ, ժիւնիոր եւ մինիմ :

Առաջին խումբը կը մրցի յունական Ա. խումբին դէմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սեփական դաշտին վրայ որ կը գտնուի Պոմօն, Sdand U. G. A.: Բացումը կը կատարեն Հ. Մ. Ը. Մ. մինիմները ժամը 1.30ին: Առաջին խումբը կը մրցի ժամը 3ին: Բ. խումբը կը մրցի St. Henriի դէմ St. Henri դաշտին վրայ, ժամը 10ին: Ժիւնիորները կը մրցին Սէն Ժիւլիէնի դէմ, Սէն Ժիւլիէնի դաշտին վրայ ժամը 10ին:

Մեր մասնաճիւղը իր գոյութենէն ի վեր կը մրցի յունական խումբին դէմ եւ երբեք չէ պարտուած: Անշուշտ իր նոր ոյժերով նոր յաղթութիւն մը եւս պիտի տանի: Կը խնդրուի համակիր եւ խաղացող անդամներէն ներկայ ըլլալ սեպտեմբեր 25 (այսօր, շաբաթ), եամսեայ ժողովին, որուն միջոցին պիտի կազմէ իր խումբերը եւ պիտի տայ պզտիկ խնջոյք մը, քաջալերելու համար իր անդամները : Թ. Պ.

×

ՓԱՐԻԶ.— Այս կիրակի եւս Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը շնորհաւորելի յաղթութիւն մը տարաւ Ս. Ս. Խմֆի առաջին խումբին դէմ 2 — 1ով: Մրցումին ներկայ էին 700էն 800 հանդիսականներ, որոնք գոհունակութեամբ կը ծափահարէին փարիզահայ մարզիկներուն գեղեցիկ եւ կոկիկ խաղարկութիւնը :

Պահեստի խումբը նախորդ կիրակի մրցեցաւ Ս. Ա. Ֆասնէէի պահեստին դէմ. երկու խումբերու հաւասար խաղարկութիւն ցոյց տալով՝ խաղը վերջացաւ 2—2ով:

Վաղը, կիրակի 26 Սեպտ. մեր Ա. խումբը կրկին կը մեկնի գաւառ, այս անգամ Granville քաղաքը մրցելու տեղին համբաւաւոր խումբին դէմ: Այս քաղաքը կը գտնուի Փարիզէն 328 մղոն հեռու դէպի հիւսիս-արեւմուտք, Մանշի ծովու եզերքը:

Ժամադրութիւն,— շաբաթ երեկոյ ժամը 5 ու կէսին Gare Montparnasse, շոգեկառքը կը մեկնի 5.50ին:

Գալով պահեստին, կը մրցի Ա.Ս.Բ. Թ.Թ.ի Ա. խումբին դէմ ժամը 1 1/4 Արքէոյի մէջ: Ժամադրութիւն 12.15 Porte d'Orléans.

Միսակ Երանեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Քիչ վերջ խօսքը ընդհանուր պատերազմի շուրջ դարձաւ: Մարդասպանութենէ ճառեցին: Մայքօվա, որ չափազանց գեղեցիկ ու հրապուրիչ էր, ձեռքը ցուցնելով ըսաւ. — « Այս ձեռքերովս հինգ պոլշեւիկներ սպաննեցի փախուստէս առաջ »: Սեննակին մէկ անկիւնը կծկուած Գերմանը ըսաւ. — « Իսկ այդ սպանութիւնը ո եւ է հետք չթողո՞ւց ձեր վրայ »:

Մայքօվա պատասխանեց.

— Վերջին տարիները մարդ չսպաննող մնա՞ց :

Այս միջոցին Թէհլիրեան խօսքի խառնուելով ըսաւ Գրիգորին.

— Կը կարծեմ որ մարդ սպաննելը տեսակ մը հաճոյք կը պատճառէ մարդուն: Մանաւանդ երբ մարդ կանխամտածումով, վրէժխնդրութեամբ եւ կամ պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու համար կը գործէ այդ ոճիրը, աւելի մեծ գոհունակութիւն մը կը զգայ: Օրինակի համար դահիճները. անոնք միայն տրուած վճիռ մը գործադրած կ'ըլլան :

Թէհլիրեանի այս խօսքերը ռուս պարուհի Մայքօվայի ուշադրութիւնը հրաւիրեցին, առաջին անգամ ըլլալով խոր ակնարկով մը քննեց զայն: Վերջը ծաղրական եղանակով մը ըսաւ.

— Տեսէք այս երիտասարդը: Ինչեր կը մտածէ: Անշուշտ ձեր այս մտածումները միայն խօսքեր են. խնդիրը երբ գործի գայ, ի հարկէ դառնուկ կը դառնաք, չէ՞ ... :

Մայքօվայի այս խօսքերը երբ թարգմանուեցան Թէհլիրեանի, շատ նեղացաւ ան, սակայն չկրցաւ ձայնը հանել: Բարկութենէն ինքն իրեն ըսաւ.

— Գառնո՞ւկ ... Թէ գայլ, օր մը կը տեսնէք :

Քիչ վերջ հիւրերը մեկնեցան: Թէհլիրեան երբ առանձին մնաց Գրիգորի եւ Վահանի հետ, ըսաւ անոնց.

— Երկու շաբաթ առաջ Կոմիտէի կողմէ ձեզի հրահանգուած էր որ կարեւոր գործի մը համար Պերլին գալիք ընկերոջ մը ձեր կարելի օժանդակութիւնը տրամադրէք: Ձեր սպասած ընկերը ես եմ: Իսկ կարեւոր գործը Թալէաթ փաշայի սպանութիւնն է, որուն մահավճիռը տրուած է Կոմիտէի կողմէ :

Վահան եւ Գրիգոր երբ այս լուրը լսեցին, իրենց տեղերէն վեր ցատկեցին եւ հարցուցին.

— Մեր երկուքէն ո՞ր մէկ պիտի ըլլայ սպանիչը:

— Հոդ մի ընէք, Փէտայիի պաշտօնը ինծի վերապահուած է: Դուք միայն պիտի օգնէք ինծի եւ պիտի սորվեցնէք թէ՝ Թալէաթ ո՞ւր կը նստի, ի՞նչ գործով կը զբաղի, ե՞րբ դուրս կ'ելլէ եւ ո՞րոնց հետ կը պտտի: Ես գերմաներէն չգիտնալով եւ Պերլինի փողոցներուն ալ ծանօթ չըլլալով չեմ կրնար հասկնալ այդ մանրամասնութիւնները: Բայց եւ այնպէս այդ բոլոր գործերը ձեզի հետ միասին հետապնդելու պատրաստ եմ :

Գրիգոր պատասխանեց.

— Մենք արդէն Իթթիհատ Թէրագըի Պերլին փախչող անդամները կը հետապնդէինք: Սակայն քանի որ այլ եւս գործի ժամանակը եկած է, մեր քննութիւնները աւելի կը ստակացընենք: Հետեւաբար Թուրքերու գրասենեակ թաղերը տեւական հսկողութեան մը կ'ենթարկենք: Օրինակի համար Տրայինոնի նախկին կուսակալ Ճէմալ Ազմի ծխախոտի խանութ մը բացած է. Թուրքեր շատ կուգան այդ խանութը: Առկէ զատ կայ նաեւ Թրքական ակումբը: Եթէ ուշադրութիւն ընենք կրնանք անոր հետքը ճշդել :

Վահան շատ յարմար չգտաւ Գրիգորի այս առաջարկը եւ ըսաւ.

— Եթէ քու ըսածիդ պէս շարժինք գործը պատահականութեան ձգած կ'ըլլանք: Այդ կերպով դուցէ ամիսներով յետաձգած կ'ըլլանք արդիւնքը :Մէկ կողմէ երբ այդ ուղղութեամբ քննութիւններ կը կատարենք, միւս կողմէ ալ տարբեր ձեռնարկներու պէտք է դիմենք: Այս պատճառաւ ալ պէտք է դիմենք բարձր անձնաւորութեանց: Ինչպէս ծանօթ է, Գերմանիա ամբողջութեամբ ընկերվարական դարձած է: Հին մարդիկ նորերուն ըրածները սխալ կը գտնեն եւ դարմանելու կ'աշխատին: Գերման պետական մարդոց հայկական տարագրութեան խնդրին մէջ պատասխանատու ըլլալը կը խօսուի: Մենք պէտք է օգտուինք այդ պարագաներէն: Ես Պերլինի ոստիկանական կազմին մէջ քանի մը ծանօթներ ունիմ: Անոնց մէջ կան նաեւ թրքատեացներ :Կրնանք օգտուիլ անոնցմէ, ի հարկին կատարեալ վերապահութիւն ցոյց տալով:

Թէհլիրեան երկու տեսակէտներուն ալ համամտութիւնը յայտնելով, ըսաւ.

— Շատ կարեւոր խնդիր մը կայ որ պէտք է աչքի առջեւ ունենանք: Կոմիտէն երեք ամիս պայմանաժամ տուած է Թալէաթի մասին տրուած մահավճիռին գործադրութեան համար : Ուրեմն մինչեւ երեք ամիս մեր գործը լմնցուցած պէտք է ըլլանք: Մարտի վերջերը լրացած կ'ըլլայ պայմանաժամը:

Թէհլիրեան այս յայտարարութիւնները ընելէ վերջ ոտքի ելաւ: Գրիգոր եւ Վահան հետեւեցան անոր: Հրաժեշտի միջոցին որոշեցին յաջորդ օրուան իրենց ծրագիրը:

Թէհլիրեանի Պերլին եկած օրէն ի վեր երկու շաբաթ անցած էր: Այժմ Թիրկարթէն պանդոկէն ելած եւ Ուկսպուրկ փողոցի թիւ 51 բնակարանը տեղաւորուած էր: Թուրք ուսանողները հեռացած ըլլալով այդ տունէն, Թէհլիրեան ուէ արգելք չէր տեսներ Գրիգորի հետ բնակելու:Այդ տան մէջ Արէլեան անունով ուրիշ Հայ մըն ալ կը բնակէր:

Թէհլիրեան եւ իր ընկերները քանի մը օրէ ի վեր տեղեկացած էին որ Թալէաթ փաշա Հարտէնպէրկ փողոցի թիւ 4 տունը կը բնակի: Ինչպէ՞ս տեղեկացած էին ատոր: Կարելի չէ այդ պարագան որոշ կերպով լուսաբանել:

(Շար.) (9)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

—Որդի, բէկ, բհը՛մ, աչքերս լաւ չեն ջոկի. երեք քսան եւհինգ տարեկան եմ— պահ մը ուշադրութեամբ Գեւոյի դէմքը դիտելով,— Աստուած գիտէ չեմ ճանչնայ... ո՞ր տեղացի կ'ըլլիս հրամմէքդ :

— Խաստուրայ եմ, Տէր Սահակ, էլ բո՞մ...

Խեղճ ծերունի քահանան ձեռքերը տրորելով ճիգ կը թափէր անցած դացած մարդիկը յիշելու, մէկու մը նմանցնելու այդ դէմքը: Չէ՛, Տէր Սահակ վստահ էր, կեանքին մէջ չէր տեսած ա՛յդքան պատուաբեր տիրական դէմքով Հայ մը: Եթէ միայն քիւրտ ըլլար Առիւծ Գեւոն. է՛հ, անոնց մէջ այնքան ազդեցիկ բէկեր կային, աչքառու կռուողներ, նոյնիսկ աւազակներ, հպարտ, վայրագ, առնական կեցուածքով մարդիկ, թերեւս անոնց մէջ գտնուէր անոր նմանը : Հայը խեղճ ծնած, վիզը ծուռ, նոյնիսկ անուն հանած Հայն ալ աննշան դիմագիծով կը լինէր, որուն վրայ անըմբռնելի բան մը կար, անհրեւոյթ քող մը, հեզութեան կամ խեղճութեան: Իսկ Տէր Սահակի մօտ նստողը, մեղայ, մեղայ, կարծես Թոռուն լինէր, բէկի հով մը ունէր վրան, աշիրէթի արիւն երակներուն մէջ : Ինչպէ՞ս չէ, Խաստուրի ժողովուրդ ճրժ ու պժերով մատներուն վրայ կրնար համբել Տէր Սահակը, բայց քովը նստո՞ղը ... Չէ՛, այդ մարդը գինք ձեռք առած կ'երեւէր, Խաստուրցի չէր կրնար ըլլալ :

Տէր Սահակ բաւական ժամանակ Առիւծ Գեւոյի դէմքին նայելէ վերջ՝ գլուխը բացասաբար շարժեց :

— Ջախս Գեւոն լէ չէ՞ր ճանչնար :

— Է՞,— բացագանչեց Տէր Սահակ, ձեռքը ոտքը դող եկած :

Ո՞վ չէր լսած Ռէս Գեւոյի պատմութիւնը : Ամբողջ Ալաշկերտի շրջանին մէջ կա՞ր տուն մը համբաւուած հացով ու պատուով՝ ինչպէս անոր նահապետական մեծ տունը. կա՞ր Հայ մը որ լսած չըլլար անոր պատմութիւնը :

Խուցի մէջ գտնուողները լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէին այդ տարօրինակ խօսակցութիւնը : Թոփալ Սատանան քաշուած խուցի վարի անկիւնը, մտիկ կ'ընէր առանց այդ խօսակցութենէն բան մը հասկընալու: Առիւծ Գեւոյի յանկարծական տխրութիւնը զարմացուցեր էր զինք. առանձին ալ մնացած չունէին որ պատճառը հարցնէր:

— Տէրտէր, Ռէս Գեւոն քանի՞ զաւակ ունէր, էդ գինա՞ս...

—Օրհնած. երկու հատ, մէկ՝ Սարգիս, մէկ լէ Ասլան. Սարգիս էս երկու երեք տարի կ'եղնի մեռաւ:

— Տէր Սահակ, Ասլանը ի՞նչ եղաւ:

— Ասլա՞նը ... — անցեալի սարսափելի յիշողութիւնը յամրացուց ծերունի քահանան, որ սարսափահար կը նայէր Առիւծ Գեւոյին:

— Ասլանը ի՞նչ եղաւ,— հարցումը կրկնեց Առիւծ Գեւոն:

— Ասլա՞նը, Աստուած ողորմի հոգուն, խոց պապը, Մելիք Ասլանբէկը կարիճ բարաիկիթ երիտասարդ մըն էր,— ընդմիջումներով սկսաւ պատմել Տէր Սահակ, — ես ըսեմ քան, դու ըսէ էրսուն տարի առաջ Ալաշկերտու շրջան խոց քամրախ ու վերան եղնէր: Զիլանցի Ռաշիտ բէկ, սատաներաց բալ եղնի էնոր սեւ հոգին, Խաստուրայ Տէր Եղիշու աղջիկ կը տեսնայ, կը հաւնի, կ'ուզէ իր լամկուն հարս առնի ... Հայ քրիստոնեայ աղջիկ քրտու հա՞րս, մեղայ մեղայ իմա՞լ կ'եղնի ... Տէր Եղիշէն ոտք ձեռք կ'ինկնայ, Առաջնորդարան, Պատրիարքարան իրար կ'անցնու, խապար կը հասցու մեծ վէզիրի ականջ

... Ռաշիտ բէկ, իմալ որ թագաւոր վեր Ալաշկերտի դաշտին :

Կտրածը կտրած, կապածն լէ կապած: էն ո՞վ սիրտ կ'ընէր էնոր դէմ կենէր, դհրաման չկատարէր: Ռէս Գեւօն լէ, պատուով անունով իշխան, Առլճավազու Մելիք Ասլանբէկի տըղան, իմա՞լ կարար էդ պղծութեան դիմանալ:

Խապար ճամբեց Ռաշիտ բէկին, ըսաւ. «բէկ, էղա բան չեղնիր, Քրտուն՝ Քիւրտ աղջիկ չի պակսիր, արի բէկ, ձեռք քաշէ էս անօրէն բանէն, խուրճինով ոսկի կը բերեմ քու տղի հարսնիքին, ես լէ քիրվա կ'եղնիմ »:

Բոլորը լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէին: Եթէ մէկը նայելու լինէր Առիւծ Գեւոյի դէմքին՝ պիտի տեսնէր անոր դունաթափ դէմքը, որուն վրայ կաթիլ մը արիւն չէր մնացած: Ըստ երեւոյթին հանդարտօրէն նըստած, երկու ձեռքերու մատները իրարու անցուցած կը ճմլէր, կարծես պիտի փշրէր զանոնք հողեկան խռովք ծածկելու համար: Պահ մը հանդարտանալով Տէր Սահակ շարունակեց.

— Ռաշիտ բէկ լէ ի՞նչ օրուայ Ռաշիտ բէկն էր, որ զիր խօսք գետին ձըգէր: Զօլամներուն հետ գլաճ կը ճամբէ Խաստուր, որ Տէր Եղիշու աղջիկ զօրով բերին: Ռէս Գեւօն լէ իր մշակներանց հետ կալը կ'եղնի: Մէկ լէ գեղացի հաւարի ձէն աշխարհ կը բռնի, «վայ աման տարան, հա տարան զԱշխէն»: Կալ ու կալուոր իրար կ'անցնին, Ռէս Գեւօ մշակներաց հետ կը վազէ գեղ: Ասլան խոյց իր հէր տոտը չուտ, կը հասնի տուն, պառն ի վեր կախուած չեչխանի հրացանը կ'առնէ դուրս կը վազէ : Ու ի՞նչ տեսնայ : Ռաշիտ բէկու լաճ Ջամշուլթ բէկը Աշխէնի մազեր քաշելով ձիու վրէն կը դնէ գաղջիկ:

Մեր Ասլան, լուս իջնայ վեր ինոր գերեզմանին, ծունկ գետին կը կպու, չեչխանէն կ'արձակէ: Իմալ որ վիզը կտրուկ հաւ ձագը, Ջամշուտ բէկը մէջ հողերաց կը տապլակի: Էդ ահաթին Ռէս Գեւօն էլ իր մարդերանցով գեղ կը մտնի: Ռաշիտ բէկի զօլամներ զԱշխէն թողած զՋամշուտ բէկ կը թացուն վեր ձիուն ու փախիր որ փախչիս :

Առիւծ Գեւոյի շնչառութիւնը ծանրացած, կուրծքը փքոցի նման կը բարձրանար եւ աչքերը վայրագօրէն կը փայլէին :

— Ջամշուտ բէկի սպանութիւն,— շարունակեց քահանան,— իմալ որ երկնցուց կայծակ իջնէր վեր Ալաշկերտու դաշտին: Ողջ երկիր սասանեցաւ : Ռէս Գեւօն զԱսլան փախուց Ռուսուի սինոր, Կաղզուանու քաղաք, մօտ իր քուերանց ... Իմ աչք քոռնար, չտեսնէի էն զուլում օրեր :

Քրտեր շատ թալան արին, անօթրական Հայեր մորթեցին վեր ճամբաներուն: Հինգ օր լէ անցուկ չէր, էնոնք եկան վեր Խաստուրի: Ռէս Գեւօն ծածկուաւ մէջ վանքի պահարանին :

Էլ ի՞նչ ըսեմ: Գեղ թալնեցին, Ռէս Գեւոյի տուն իմալ որ անապատ եղնէր, ցախաւել մըն էլ չմնաց: Տարին, տարին Ռէս Գեւոյի ամբաւ հարստութին: Տաւար, ոչխար մաքրեցին անիրաւներ, մէկ լէ զուէսի մշակ մորթեցին վեր տան չէմքին: Էտուց վերջ Ալաշկերտու դաշտ հանդարտաւ: Ռէս Գեւօն էլ դուրս եկաւ ժամէն: Մտաւ իր տուն, տեսաւ դատարկ օճախ :

Ծնկան եկաւ մէջ թոնրատան, փառք եսուր Աստուծոյ, «փառք քէ Աստուած, փառք քէ, մալ ու հարստութիւն նորէն կեղնի, իմ Ասլան անօրինաց ձեռքէ ազատուաւ »: Ասլան լէ, Կաղզուանու կանցնի Ղարս, էն տեղէն ալ Պաթում: Վերան եղնի Պաթում քաղաք, հինգ վեց ամիս կ'անցնի չանցնիր սեւ խապարը հասաւ Խաստուր: Ասլանը բարակցաւով մեռած էր: Էլ էտ ցաւուն իմա՞լ դիմանար Ռէս Գեւօն: Դարտ էրաւ, որդու կսկծուց մեռաւ լուսահոգին :

Ծանր լռութիւն մը տիրեց խուցին մէջ :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ընցնելու մասին ալ՝ Ազգ․ Մեծ Ժողովին ցաւը կը յայտնեմ ու կը մաղթեմ որ ատիկա օրինակ ըլլայ ուրիշ հայրենակիցներու ։

Ընկերներ, ճշմարտութիւնը Թուրք ազգին եղածին պէս պարզած ատեն, կ'ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել այսքան երկարատեւ եւ հանրապետական օրէնքները յամենայն դէպս քալեցնելու համար ցոյց տրուած հաստատամտութեան եւ սատկութեան դէմ իսկ, կորուստներուն համեմատաբար թեթեւ ըլլալուն վրայ ։ Թէեւ զէնքերը շատ եղած են եւ ոչ մէկ վարանում ցոյց տըրուած է զէնքերը գործածելու համար, ապստամբողներու դէմ զէնք գործածող բանակը եւ ոստիկան զինուորները վերջին աստիճան գթութեամբ շարժած են կեանք մը փրկելու եւ պաշտպանելու համար ։ Այս է պատճառը որ կորուստները սահմանափակ եղած են ։

Ապահով եմ թէ Ազգ․ Մեծ Ժողովը գոհ պիտի մնայ ։ Ապստամբութեան մասնակցող բոլոր աշխրէթապետները դատարան յանձնուած են ։ Անոնք հանրապետական օրէնքներուն իրենց համար նշանակած վճիռները դատաւորներուն բերնէն պիտի լսեն ։

Ընկերներ, Թունճէլիի դէպքը ամենավերջին օրինակը եղած է ցոյց տալու տեսակէտով թէ՝ հանրապետական վարչութիւնը զօրաւոր ըլլալու չափ արդար է, յառաջ տանելու համար բարօրութեան, վերաշինութեան նպատակակէտները ։ (Բուռն ծափեր) ։

*** Խարբերդէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 18 թուականով․—

Սէյիտ Րիզայի հարցաքննութիւնը երէկ եւս շարունակուեցաւ ։ Հարցաքննութեան ընթացքին թէեւ խուսափողական պատասխաններ տուած է, բայց այնպէս կը հասկցուի որ կարգ մը կարեւոր յայտնութիւններ ըրած է ։ Սէյիտ Րիզա այսօր բանտի տնօրէնին դիմելով կարգ մը խնդրանքներ ըրաւ ։ Այս առթիւ ըսաւ թէ, իր տղան՝ Հիւսէյին չի ճանչնար իր սեփական հողերը եւ խնդրած է որ սեփականութեան թուղթ չտրուի անոր ։

Նախ քան դատավարութիւնը՝ ձերբակալուած ցեղապետները դէմ դիմաց պիտի հանուին ։

Ճափոնցիները կռւակ կը տեղան

Ճափոնական օդանաւերը հինգշաբթի օր ռմբակոծեցին Քանթոնը, սպաննելով 3000 Չինացիներ ։ Բազմաթիւ կէտերու վրայ հրդեհ ալ ծագեցաւ եւ ամբողջ թաղամասեր մոխիրի վերածուեցան ։

Չինաստանի մայրաքաղաքը՝ Նանքին միշտ վտանգի տակ է ։ Կը թուի թէ ճափոնական օդանաւերը ամէն օր արշաւանքներ պիտի կատարեն, ստիճանաբար քանդելու համար Նանքինը ։

››››› ○ ‹‹‹‹‹

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ, այսօր չորսթ, 30,000 գերման զինուորներ պիտի շարուին Միւնիխի ճամբուն վրայ, զինուած հրացաններով եւ սուիններով ։ Բոլոր նախարարները կայարան պիտի երթան, իրենց գլուխն ունենալով Հիթլէրը ։ Երկու Առաջնորդները քով քովի պիտի նստին, յատկապէս շինուած ինքնաշարժի մը մէջ ։ Երեք յաղթական կամարներ շինուած են այս առթիւ ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ քարիւղի հաստատութեան պաշտօնեաներէն 20 Անգլիացիներ եւ Ամերիկացիներ հրաման ստացան հեռանալու երկրէն, համաձայն նոր օրէնքին, որ կը սեղմէ օտարականներու մասնակցութիւնը ։

ԻՏԱԼԱՑԻ Քանթեյլի, որ օդը պիտի հանէր Սէրպէրի փապուղին, երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ ։

ՄՈՍԿՈՒԱՑԷՆ կը հեռագրեն թէ Պալթիկի նաւատորմին զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց Կ․ Խաչի երկու պաշտօնեաներ եւ երկու սպաներ, որոնք ամբաստանուած էին թէ թունաւորած են նաւազներու ուտեստը ։ Վճիռը անմիջապէս գործադրուեցաւ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Իսի լէ Մուլինոյի «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը որ տեղի պիտի ունենար այսօր, շաբաթ երեկոյ ։

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ ։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը կիրակի, 26 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ։ Օրակարգ՝ պատգամաւորի զեկուցում եւ կոմիտէի ընտրութիւն ։ Կը խնդրուի Ս․ Շամոնի «Վարուժան» խումբի եւ Թալոտիէռի ընկերներէն անպայման ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին ։

ԱՎԻՆԵՈՆԻ «Մուրատ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 26 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի Սէն-Ռանթուբէնի ընկերներէն ներկայ ըլլալ ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

››››› ○ ‹‹‹‹‹

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» եւ «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի միացեալ ժողովը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ, 25 Սեպտ. երեկոյ ժամը 8ին «Ճաֆրիկեան» սրահին մէջ ։

«ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի ժողովը՝ կիրակի, 26 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Դաշնակցութեան ցան մէջ ։

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 26 Սեպտեմբեր, երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ ։

Վերոյիշեալ ժողովներուն կը խօսի ընկեր ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ
Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ կէս գիշեր
45, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Գարակէօզեանի սրահին մէջ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
կը նուագէ նփրատ նուախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. Ծնոսեանի
Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք
ԾԱՆՕԹ.— Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Միութեան վիճակախաղը ։

Ֆութպոլի Ա. սեռի ախոյեանական մեծ մրցում

Հ. Մ. Ը. Մ. ԸՆԴԴԷՄ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

26 ՍԵՊՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՊՈՄՈՆԻ ԴԱՇՏԸ

Հինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը դարձեալ ինկաւ յունական խումբին դէմ ։ 1925էն մինչեւ հիմա, ախոյեանական թէ բարեկամական մրցումներու ատեն, Հ. Մ. Ը. Մ. ոչ մէկ պարտութիւն չէ կրած Յոյներէն ։ Այս անգամ ալ մեր տղաքը ամէն ճիգ պիտի թափեն չպարտուելու համար անոնցմէ ։

Հայ հասարակութեան կը մնայ խուռներամ գալ դաշտ եւ քաջալերել մեր կորովի մարզիկները ։

ԺԱՄԸ 2ԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԻՆԻՄ ԽՈՒՄԲԸ ԸՆԴԴԷՄ ՍԷՆ ԺԻԼԻԷՆԻ ՄԻՆԻՄ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները յառաջիկայ Շաբաթ 25 Սեպտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին ԽՆջոյք-ժողովի, ուր պիտի հաղորդուի խաղացողները ապահովագրելու պայմանները ։

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Մարսիլիոյ մէջ

Մեծանուն վիպասան եւ Հայ Ազատագրութեան ռահվիրայ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը պիտի տօնուի Մարսիլիոյ մէջ, յառաջիկայ Հոկտեմբեր 24 եւ 31, Շաբաթ եւ կիրակի երեկոյեան ։

Ցերեկոյթական հանդէսները տեղի պիտի ունենան Նախագահութեամբ կաթող. Պատուիրակ ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ եւ հովանաւորութեամբ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ, գործօն մասնակցութեամբ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ աջակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. երիտասարդաց, Հայ Երաժշտական Միութեան, Ազգային, Հայրենակցական, Վերաշինաց, Մարզական, Երիտասարդական եւ այլ կազմակերպութեանց ։

Գործադիր Յանձնախումբի կազմն է.—

Նախագահ՝ Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեան, Ա. Ատենապետ՝ Կ. Փոլատեան, Բ. Ատենապետ՝ Խ. Հալաճեան, Ա. Ատենադպիր՝ Տ. Թագոյեան, Բ. Ատենադպիր՝ Կ. Մելիտոսեան, Գանձապահ՝ Վ. Սահաթճեան, Խորհրդականներ՝ Պ. Պ. Ե. Արմէն, Վ. Գույումճեան, Կ. Ուզգալեան, Ա. Քէօսէեան, Ս. Չէօրէքճեան, Ս. Տիրատուրեան, Վ. Խաչիկեան, Կ. Պօլիկեան ։

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Յառաջիկայ Կիրակի, 26 Սեպտեմբերին Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարդապ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ պիտի կատարուի մատաղի օրհնութիւն ։

Այս առթիւ 25 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն հանդիսաւոր նախատօնակ եւ մատաղի գինում պիտի կատարուի ։

Կիրակի օրուան եկեղեցական արարողութեանց պիտի նախագահէ եւ քարոզէ Գեր. Տ. Վռամշապուհ եպիսկոպոս Քիպարեան, պիտի պատարագէ Տ. Ազգէ քահանայ Փալակ. պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Փարիզէն հրաւիրուած մասնաւոր երգչախումբ-դպիրներու կողմէ ։

Յետ աւարտման Ս. պատարագի մատաղի բաշխում ։

Կը հրաւիրուին Փարիզէն եւ շըրջաններէն հաւատացեալ ժողովուրդը ։

Սկիզբն ժամերգութեան ժամը 8, Ս. պատարագ ժ. 10, քարոզ, հոգեհանգիստ՝ ժ. 11 ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿ․— Gare du Nordէն Villier-le-Bel Gonesse 8.49. — 8.59.— 10.05.— 11.05 ։

Վերադարձ Առնուվիլէն փարիզ 13.24.— 13.47.— 16.12.— 17.27 ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ իր երեկոյթեան դասընթացքը կը վերաբացուի Հոկտեմբերի սկիզբը. 20 Ռիւ տէ Տոմինիքէն, Մարսէյլ ։ Արձանագրութեանց ամար դիմել Հինգշաբթի 3—5 ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն ։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար ։ կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ։

Հայերու ժամադրավայրը

ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕԳԱԹԼԸ

Հ. ՍԱՐԵԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ աղանդերներով ։ Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսենական, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով ։ Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ ։ Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները ։

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻն, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél.: National 13-16

TLEMCEN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ—ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ SELADJI

4 Rue Sainte Beuve

(133 Bld. Raspailի անկիւնը)

Հեռաձայն Littré 89-13

Նշանաւոր պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՋԻՆԱ կ'երգէ եւ կը պարէ արեւելեան երգեր եւ պարեր, ընկերակցութեամբ հայկական նուագախումբի (Հայկ եւ Ալֆոնս), ամէն երեկոյ ժամը 8էն սկսեալ ։

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԽՄԻՉՔՆԵՐ,

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ թարմ աղանդերներով ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ) ։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն ։ դիւրամատչելի գին ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

"ՇԻՐԱԿ" Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անգուգական ։ Անմրցելի ։ Անխառն ։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի գինիով, Հայ աւանդական սեղանին զարդ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

››››› ● ‹‹‹‹‹

Ամէն անգամ, երբ յայտնւում էր այդ երիտասարդը, մեծ ուրախութիւն էր պատճառում ծերունի Խաչօի տանը ։ Նա այն աստիճան ընտանեցած էր, որ բոլորը վարւում էին նրա հետ, որպէս իրանց գերդաստանի անդամներից մէկի հետ ։

Մտնելով Օ․․․ գիւղը, նա իր փոքրիկ քարվանը, որ բաղկացած էր մի քանի բեռնակիր գրաստներից, ուղիղ քշում էր դէպի ծերունու տունը, բեռները ցած էր բերում եւ այնտեղ շաբաթներով մնում էր, մինչեւ իր առեւտուրը վերջացնելով, կրկին ճանապարհ էր ընկնում ։

Թոմաս էֆէնտու գալուց մի օր յետոյ յայտնուեցաւ երիտասարդը․ նա հանդիպեց կապալառուին Խաչօի տան դրանը, երբ իր բեռները ցած էր բերում ձիաներից ։

— Ա․, դու այստե՞ղ ես, ասաց երիտասարդը մօտենալով էֆէնտուն, եւ անդադար երեսը խաչակնքելով ։ — Ախ, սատանայի երես տեսայ, էլ այս անգամ իմ գործը չի յաջողուի ․․․ յանուն Հօր եւ Որդւոյ ․․․

Էֆէնտին խիստ ախորժակով ծիծաղելով, բռնեց երիտասարդի ձեռքը եւ ուղիղ նրա երեսին նայելով ասաց․

— Խենթ ես, խենթ ես, հազար անգամ ասել եմ, որ դու խենթ ես ։ — Լաւ, դու այն ասա, ռոմ բերե՞լ ես ինձ համար ։

— Մի քիչ գահրումար եմ բերել որ խմեմ, եւ այդ խեղճ գիւղացիները քո ձեռքից ազատուեն, պատասխանեց երիտասարդը նոյնպէս ծիծաղելով ։

Այնտեղ հաւաքուած էին մի քանի գիւղացիներ, որոնք օգնում էին երիտասարդին բեռները ցած բերելով եւ ներս տանելով ։ Էֆէնտին նկատեց, որ անպատշաճ էր խենթի հետ գիւղացիների առջեւ այս տեսակ կատակներ անել, շուտով հեռացաւ, ասելով, որ գիւղումը գործեր ունի, եւ աւելացրեց, թէ ճաշը միասին կ'ուտեն ։

— Քեզ հաց ուտելը մեղք է, ասաց նրան երիտասարդը ։

— Ախար էշի պոչը ոչ կ'երկարի եւ ոչ էլ կը կարճանայ, — քո խելքն էլ այդպէս է, պատասխանեց կապալառուն ։ — «Էշին Երուսաղէմ էլ տանես, էլի էշ կը մնայ», երբեք մուղդուսի չի դառնայ, աւելացրեց նա ։

— Ախ, երբ որ դու սկսեցիր քո էշավարի առակները, էլ վերջը չըկայ, ասաց երիտասարդը և երեսը շուռ տըւեց ։

Էֆէնտին հեռացաւ ։

Արդէն ծերունի Խաչօի տան մէջ մեծից մինչեւ փոքրը լսել էին, որ Վարդանը եկել է — այսպէս էր երիտասարդի անունը, եւ անհամբերութեամբ սպասում էին, մինչեւ նա իր բեռները կը ցարանէր ։

Ո՞վ ասես նրան մի բան չէր պատուիրել բերելու իր համար ։ Նա բեռները տարաւ եւ դարսեց տան սրահի մէջ, եւ ահա վրայ թափուեցաւ Խաչօի տան ամբողջ բանակը ։ Մէկը հարցնում էր․ «բերեցի՞ր իմ պատուիրած կօշիկները»․ միւսը հարցնում էր․ «բերեցի՞ր իմ պատուիրած գլխարկը» — մի խօսքով, ամէն կողմից մի ձայն էր լսւում, եւ ամէն կողմից պահանջումներ էին անում, եւ մինչեւ անգամ փոքրիկ երեխաները, նրա փէշերից բռնած, զանազան բաներ էին պահանջում եւ հանգստութիւն չէին տալիս ։

— Բերել եմ, բերել եմ, պատասխանում էր երիտասարդը, ամէնիդ ուզածը բերել եմ ։

— Դէ տուր, դէ տուր, ձայն էին տալիս ամէն կողմից ։

— Տօ սատանի լակոտները, ասում էր երիտասարդը, — Թողէք մի հանգստանամ, յետոյ բեռներս բաց կ'անեմ, ինչ որ ուզում էք կը տամ ։

— Հիմայ, հիմայ, կրկնում էին ամէն կողմից ։

Տանեցիք այնքան սովորել էին Վարդանին, որ այլ եւս ուշադրութիւն չը դարձրին նրա վրայ, եւ սկըսեցին իրանք բաց անել հակերը ։ Երբ կապերը եւ փաթոթները արձակեցին, այնուհետեւ բոլորը վրայ թափուած, սկսեցին խլել պահանջած իրեղէններ ։ Երիտասարդը հեռու կանգնած, բարեսրտութեամբ նայում էր նրանց ուրախութեան վրայ, եւ ծիծաղելով ասում էր ։

— Այ, ձեր տունը չը քանդուի, Քրտերն էլ այդպէս չեն թալանում վաճառականի ապրանքները ։

Բայց միայն մէկը, որ մօտ չեկաւ նրա հակերին, դա Ստեփանիկը կամ այժմեան Լալան էր ։ Նա հեռու կանգնած, նայում էր եւ երբեմն ժպտում էր ։

Երիտասարդը մօտեցաւ նրան եւ հարցրեց ։

— Դու ինչո՞ւ մի բան չես վեր առնում ։

— Ի՞նչ վեր առնեմ ․․․ պատասխանեց նա կարմրելով ։

Եւ իրաւ, ի՞նչ վեր առնէր նա ։ Նրա կեղծ եւ ծպտեալ դրայութիւնը վաղուց արդէն ձանձրացրել էր նրան, իսկ աղջկայ պատկանող մի բան նա վեր առնել կարող չէր ։ Վարդանը հասկացաւ նրա միտքը եւ հազիւ լսելի ձայնով ասաց ․

— Ես քեզի համար մի լաւ բան եմ բերել ։

— Ի՞նչ բան․ հարցրեց աղջիկը նոյնպէս մեղմ ձայնով ։

— Յետոյ կը տամ, բայց ոչ ոք պէտք է չը տեսնէ ․․․

Լալան կրկին ժպտաց եւ հեռացաւ։ Վարդանը քսան եւ հինգ տարեկան երիտասարդ էր, բարձրահասակ, ամուր կազմուածքով եւ դէմքի խորհրդաւոր գծագրութեամբ, որ չէր կարելի ասել, թէ գեղեցիկ էր ։

Նրա մեծ, սեւորակ աչքերը ... աւազակային արտայայտութիւն ունէին, իսկ փոքր ինչ ուռած շրթունքների վրայ միշտ կարելի էր նշմարել ... դառն հեգնութիւն ։ Նրա շարժուածքի համարձակութիւնը եւ ճարպկութիւնները գործի մէջ իսկոյն ցոյց էին տալիս մի չափազանց մարմնակրթուած ։

ՐԱՖՖԻ

(Շար․)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ», փարիզի եւ շրջանի Յառաջի գրասենեակներէն ․․․

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ DIMANCHE 26 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3535

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐՋԱՆՔՆԵՐՈՒ ՇՐՋԱՆԸ ԱՆՑԱԾ Է

Այն միեւնոյն խմբագրականին մէջ ուր Փարիզի ռամկավար չարթերթը բարքերը փոխելու փափաքներ կը սահեցնէր, ընթերցողը պիտի կարդայ նաեւ հետեւեալ մանուածապատ խօսքերը.

—« Եւ այս բոլորը՝ գործակցութիւնը սկզբունքով ընդունելով հանդերձ ․․․

Ի զուր էր որ Դաշնակցական լուրջ շարքեր, խորհող առաջնորդներ այս կարծիքը չունենային եւ թէ կացութիւնը լա՛ւ ըմբռնած ընդառաջ երթալ ուզէին մեր կոչին :

Միսներ հրապարակը թունաւորեցին եւ հանր․ կարծիքին մէջ նոր շփոթութիւններ ստեղծեցին: Եթէ գործը ձախողեցնել չկրցան, ամէն պարագայի դժուարացուցին և լուծումը ձգձգեցին, մինչ անցնող ամէն օր թանկագին եւ ճակատագրական է Հայրենիքի գոյութեան համար »:

Ինչպէս կ'երեւայ, այդ « միսներ »էն մէկն ալ « Յառաջ »ն է, որ համարձակեցաւ կարգ մը տարրական հարցումներ ուղղել, ճամբան հարթելու եւ ակադեմական վիճաբանութիւնները, բիւզանդաբանութիւնները կարճ կապելու համար :

Այստեղ է որ երեւան կուգայ ռամկավար մամուլին ուրիշ մէկ փորձառութիւնը,— իրար ձգել դիմացինները :

Այս արհեստը մինչեւ այսօր ալ կը մշակէ Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, դասերու, շարքերու, հատուածներու բաժնելով Դաշնակցութիւնը: Մէկը շոյելով, միւսը վարկաբեկելով :

Ահա Փարիզի օրկանն ալ կը փայլի նոյն ճամբուն վրայ, իր առջեւ տեսնելով Դաշնակցական «լուրջ շարքեր, խորհող առաջնորդներ» եւ «միսները», որ « հրապարակը թունաւորեցին եւ հանրային կարծիքին մէջ նոր շփոթութիւններ ստեղծեցին »: Ամէն պարագայի մէջ, գործը «դժուարացուցին, լուծումը ձգձգեցին »:

Ստիպուած ենք նորէն յիշեցնել մեր հարեւաններուն, որ ուշադրութեամբ կարդան « Յառաջ »ը, եթէ անկեղծօրէն կ'ուզեն երքի մը յանգիլ, գոնէ Փարիզի մէջ: Եթէ իրապէս համոզուած են թէ «անցնող ամէն օր թանկագին եւ ճակատագրական է հայրենիքին գոյութեան համար:

Մենք իրենց փնտռած թիւերը գտնելու յոգնութիւնն ալ կը խնայենք, տրամադրելով «Յառաջ»ի հաւաքածոն :

Մենք բառախաղեր սարքելու կամ երկդիմի խօսքեր սահեցնելու սովորութիւնն չունինք: Մանաւանդ այսպիսի պարագաներու մէջ :

Ինչ որ գրած ենք հարցումի կամ վերլուծման ձեւով, կը ձգտի մէկ նպատակի.— հասկնալ թէ ո՛րքան անկեղծ եւ իրական գետնի վրայ կեցած է դիմացինդ, որպէսզի անոր համեմատ մշակուի հասկացողութեան մը ճամբան :

Մենք միամտութիւններ չենք ունեցած այս առթիւ, գիտնալով որ կոչկոռ կապած կիրքեր մինչ ալ կրնան բորբոքիլ, եթէ նախկին նախապաշարումները փարատած չեն :

Մենք չենք վարժուած, նաեւ, գռեհիկ հաւատաքննութիւններ կատարելու, մեր դրացի խմբակցութեան վարիչներն ու շարքերը իրար ձգելու, ակռապլիկ պառաւներու պէս :

Դեռ նոր հրատարակուեցաւ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ Շրջ. Ժողովին յայտարարութիւնը, որ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻ հռչակելով յառաջիկայ շրջանը, կը հաստատէ թէ կազմակերպութիւնը իր մամուլով, առաջնորդութեամբ ու շարքերով ունի որոշ բանաձեւ, եւ անոր համեմատ ալ աշխատանք :

Կ'ուզէինք որ մեր հարեւաններն ալ արտայայտուէին այսքան յստակ եւ բացորոշ, փոխանակ որոմ ցանելու եւ միտք պղտորելու:

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, նորէն կը յիշեցնենք թէ ինչպէս կ'ըմբռնենք ազգային միացեալ ճակատը,— Համախմբում բոլոր պիտանի ուժերու՝ հիմնական ծրագրի մը շուրջը :

Այդ ծրագիրը, անշուշտ, պիտի ընդգրկէ երկու գլխաւոր ճակատները,— Հայաստան եւ Հայկական Արտասահման: Ուրեմն պիտի պարունակէ տրամադրութիւններ՝ ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին զօրացման, ապահովութեան, ինքնապաշտպանութեան համար :

Երբ սկզբունքի խնդիրը լուծուի, դժուար չէ համաձայնիլ միւս կէտերու մասին: Կը բաւէ որ իւրաքանչիւր հոսանք պարտականութիւններ, գործնական աշխատանքներ ստանձնէ, համաձայն իր խառնուածքին եւ կարողութեան :

Մենք այն համոզումն ունինք թէ՝ շատ մը հարցերու մէջ, ոչ թէ տեսակէտներու ընդհարումն է որ գործակցութիւնը կը խանգարէ, այլ նախապաշարումը:

Մասնաւորաբար Հայաստանի վերջին դէպքերէն ի վեր, ընդհանրապէս աննշան տարակարծութիւններ կան հիմնական հարցերու մասին: Ըսելու, բանաձեւելու եղանակներն են որ կը տարբերին: Մէկ ալ — Հայաստանի « սէր »ը կիսելու, վերի եւ վարի արտի ցրեններ փնտռելու տխուր մարզանքը, որ չափազանց երկար տեւեց :

Այդ մարզանքին ասպետները, կարմիր հագուած կամ քսուած ըլլան թէ դեղին, իրենց դասը առին բուն իսկ Երեւանէն :

Այնպէս որ, յամառիլ նոյն ճամբուն վրայ՝ կը նշանակէ ջուր ծեծել: Եւ կամ խուսափիլ պատասխանատուութենէ, յանձնառու — թենէ, աշխատանքէ, թէ հայրենիքի եւ թէ արտասահմանի հանդէպ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Արքայական ընդունելութիւն Միւնիխի Պալքին

Երէկ, շաբաթ, առաւօտեան ժամը 10ին Միւնիխ հասաւ Մուսոլինի, եւ կայարանէն իսկ դիմաւորուեցաւ Հիթլէրի եւ ամբողջ գերմանական դահլիճին կողմէ: Իսկապէս արքայական ընդունելութիւն մըն էր որ կատարուեցաւ, աննախընթաց՝ իր շքեղութեամբ եւ տարողութեամբ: Տասներկու տարիէ ի վեր առաջին անգամ էր որ Իտալիոյ Առաջնորդը կը հեռանար երկրէն, դիմաւորելու համար իր գաղափարակիցը :

Կայարանէն մինչեւ Հիթլէրի բնակարանը, Միւնիխ կը լողար Ֆաշական եւ հիթլէրական դրօշներու ծովի մը մէջ: Զարդարանքներէն եւ խորհրդանշաններէն շատերը Հիթլէր ինք թելադրած էր: Հիթլէրական պահակներու ամէնէն վառահելի վաշտերը շարուած էին ճամբուն վրայ, մահագրոշմ գտակներով եւ սեւ համազգեստներով:

Մուսոլինի միայն ինը ժամ մնաց Միւնիխի մէջ, որ ազգային - ընկերվարական կուսակցութեան վառարանն է, ինչպէս Միլանը՝ Ֆաշականութեան համար: Այս առթիւ առաջին հանդիսաւոր ընդունելութիւնը կատարուեցաւ կուսակցութեան կեդրոնին մէջ: Ցեառյ ծաղկեպսակներ դրուեցան 1923ին ինկած նացիներու գերեզմաններուն վրայ: Հիթլէր իր հիւրին ներկայացուց նացի կուսակցութեան գլխաւոր վարիչները: Ապա թափօր մը կազմուեցաւ քաղաքին գլխաւոր պողոտային վրայ որ բոլորովին վերաշինուած էր:

Կարգադրուած էր որ կարճ տեւէ ընդունելութեան Միւնիխի վերաբերեալ մասը: Այնտեղ Հիթլէր Մուսոլինին կ'ընդունէր իբրեւ կուսակցութեան ղեկավար, իսկ բուն պետական - քաղաքական մասը վերապահուած է Պերլինի, ուր կը գտնուին այսօր :

Միւնիխի կայարանին ճակատը գեղազարդուած էր շքեղ «M.»ով մը, յիշեցնելով Նափոլէոնի «N.»ը:

**** Թղթակից մը 55 կը հաշուէ Մուսոլինիի հետեւորդներուն թիւր, գլուխն ըլլալով արտաքին նախարարը՝ Կոմս Չիանօ, քարոզութեանց նախարարը, սպարապետը, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւն.: Մուսոլինի գերմաներէն պիտի խօսի Պերլինի մարզարանին մէջ, երեքշաբթի գիշեր, Հիթլէրի հետ: Կը կարծուի թէ 650,000 ունկնդիրներ պիտի գտնուին մարզարանին մէջ, իսկ դուրսը՝ աւելի քան մէկ միլիոն:*

Հիւրին պաշտպանութեան համար 50,000 հիթլէրական պահակներ համախմբուած էին Միւնիխի մէջ: Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են որպէսզի որ եւ է կասկածելի մարդ չպարզի բազմութեան մէջ, Մուսոլինի անցած ճամբաներուն վրայ: Միւնիխի մէջ Մուսոլինիի տրամադրութեան տակ դրուած էր Իշխան Քարլ պալատը, որ գիշեր ցերեկ հսկողութեան տակ առնուած էր: Ելեկտրական ահազանգներ տեղաւորուած են թէ շէնքին եւ թէ շրջակայ պարտէզին մէջ: Հազարաւոր բանուորներ անդադար աշխատեցան, փողոցները յարդարելու եւ բարեզարդելու համար: Ամբողջ մէկ շաբաթէ ի վեր Միւնիխի հրշէջ գունդը գիշեր ցերեկ բանեցաւ, դրօշի ձողեր հաստատելու համար : Ուրիշ քաղաքներէ անգամ հրշէջներ ղրկուած էին :

Ի՞նչ պիտի ըլլան քաղաքական հետեւանքները

Քաղաքական շրջանակներու մէջ զանազան ենթադրութիւններ կ'ընեն երկու Առաջնորդներուն այցելութեան առթիւ: «Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէ թէ Հիթլէր եւ Մուսոլինի դնիփակ պիտի խորհրդակցին Պերլինի մէջ, վաղը՝ երկուշաբթի: Ինչ որ ալ ըլլայ խօսակցութեան արդիւնքը, Գերմանիա պիտի մերժէ զինուորական դաշինք մը, համաձայն Լոնտոնի թերթին տեղեկութեանց: Երկու Առաջնորդները պիտի ճշդեն վերջին մանրամասնութիւնները՝ իրենց առանցքին կապելու համար Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները: Բայց Հիթլէր միշտ պիտի խուսափի փոխադարձ աջակցութեան դաշինքէ մը: Նոյնիսկ պիտի հասկցնէ Մուսոլինիի թէ՝ Գերմանիա բարեացակամ չէզոքութենէ աւելի բան մը չի կրնար ըլլալ, եթէ Իտալիա պատերազմի բռնուի Միջերկրականի մէջ: Գերմանիա ինքզինքը այնքան զօրաւոր կը նկատէ որ, յարձակումէ չի վախնար եւ տրամադիր չէ ուրիշ պետութեան մը օգնելու, պատերազմի պարագային: Գերման դիւանագէտները հաւանական կը գտնեն որ հանդիպումը արդիւնքի մը յանգի, ոչ-յարձակման դաշինք մը հաստատելով երկու երկիրներուն միջեւ: Այնուհետեւ նմանօրինակ դաշնագիրներ պիտի կընքուին Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ: Բայց Հիթլէր տրամադիր է նմանօրինակ դաշնագիրներ կնքելու նաեւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու հետ, ինչպէս կնքած է արդէն Լեհաստանի հետ: Մուսոլինիի այցելութեան գլխաւոր արդիւնքը պիտի ըլլայ — միշտ համաձայն նոյն աղբիւրին — ուժերու վերյարդարում մը Պալքաններու մէջ: Այս առթիւ, մահացու հարուած մը պիտի տրուի փոքր համաձայնութեան, Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ Ֆրանսասիրական միութեան: Երկու դիկտատորները պիտի վերամշակեն իրենց հիմնական ծրագիրը, Աւստրիան, Հունգարիան, Պուլկարիան եւ եթէ կարելի է՝ Եուկոսլավիան իրենց ազդեցութեան տակ առնելու համար. այնպէս որ Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա մինակ պիտի մնան: Երկու երկիրներուն արտաքին նախարարները շատոնց ուսումնասիրած են այս հարցը, իրենց բազմաթիւ պտոյտներու ընթացքին: Այս ծրագրին անմիջական անդրադարձումները պիտի զգացուին ամբողջ հարաւային - արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ, Մուսոլինիի Հռոմ վերադարձէն վերջ, այցելութիւններ պիտի փոխանակուին այդ շրջանի երկիրներու քաղաքական վարիչներուն միջեւ :

**** Վիճինիօ Կայտա, որ Մուսոլինիի թարգմանը կը համարուի, իր վերջին խմբագրականին մէջ կը հերքէ այն զրոյցները թէ զինակցութիւն մը պիտի կնքուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, իբրեւ հետեւանք այս այցելութեան : « Թող պարզ ըլլայ ամէնուն համար թէ ոչ զինակցութիւն պիտի կնքուի, ոչ ալ չարաշուք դաւադրութիւններ պիտի սարքուին Եւրոպայի խաղաղութեան դէմ: Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ուժերը կը գործեն արեւու լոյսին տակ: Անոնք պէտք չունին դաշինքներու մէջ արձանագրուելու: Բոլորին ծանօթ են անոնց համակրութիւններն ու հակակրութիւնները: Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի տեսակցութիւնը Եւրոպայի պիտի ապացուցանէ երկու ազգերուն եւ երկու վարչաձեւերուն համերաշխութիւնը »:*

Գերմանական եւ իտալական թերթերը այս առթիւ կը փառաբանեն 110 միլիոն Գերմաններու եւ Լատիններու միութիւնը՝ Պալթիկ ծովէն մինչեւ Միջերկրական :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋՐՈՅՑ ՀԱՒՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

Ի՞նչ պարծենկոտութիւն, ի՞նչ պարծենկոտութիւն, հաւուկդ իմ: Ածած հաւկիթ մըն է, բայց ձայնդ բռներ է սարար - աշխարհ :

Էր երբեմն, մեր գիւղերուն մէջ հեքոնութիւն կը կոչուէր հաւկիթ մը զողնալը բունկալէն, — լուսնկայ գիշերով կը մտնէինք հաւնոց, բայց հաւու ոջիլը կը պատժէր մեզ անտանելի քերուըտուքով: Երբեմն ալ, թթենի - ներու շուքին տակ մէկ քարով երկու հաւ զարնել ու գիւղին ստորոտը, ձորի մը մէջ, խարոյկ վառել ու խորովել,— ճիշդ է, մէջքին կարմիր գօտի կապո՛ղ մը միայն կրնար կատարել ատանկ հերոսութիւններ :

Բայց Փարիզի մէջ, քաղաքակրթութեան պորտին վրայ, հաւն ալ բա՞ն է որ գողնան ու մորթեն: Հոս մարդ կը գողնան, մարդ կը մորթեն, ու նման քաջագործութիւններու համար մատ խածնող անգամ չկայ, այնքան սովորական բաներ են ատոնք:

Արդ, հաւո՛ւկս, Փորթ տ'Իթալիի առջեւ դէմս ելած՝ ի՞նչ կը զարգնես այսպէս: Ըսել կ'ուզես թէ դո՞ւն ալ Փարիզ եկար գիւղէն, կարն խելքդ քեզի ուղեցոյց ըրած: Բայց ատոր համար՝ կ'արժէ՞ պարծենալ, ուրախանալ, քոստ պոչդ երերցնելով՝ պտըտիլ փողոցներուն մէջ: Զգո՛յշ, ինքնաշարժները արագ կ'անցնին այստեղ,— քու մայրդ, մեր գիւղին մէջ, առանց վախնալու՝ կը ցատկէր գոմէշի կառքերուն վրայ, երբ կ'անցնէին փողոցէն՝ ցորենի որաներով բեռնաւոր, ու կը կոցէր, կը կշտանար, յետոյ վար կը ցատկէր կառքէն՝ դեռ փողոցին անկիւնը չհասած: Բայց ինքնաշարժ բռնածը գոմէշի կառք չէ, սատանայի կառք է, — գիտցած ըլլաս:

Հաւո՛ւկս, քեզի հետ ես ալ պիտի ուրախանայի՝ եթէ դաս առնէիր տարագրութենէն :

Մարդոց խելքով՝ լաւագոյն հայրենասիրութիւնը պէտք է ուսանիլ հաւերէն : Չէ՞ որ հաւերը երբեք չեն հեռանար իրենց թաղէն, կը պտըտին աքաղաղին թիկունքը ու բունկային շուրջը: Իմ խելքովս, սակայն, սխալ է հաւու հայրենասիրութիւնը, — ձեզի համար բաւական է ունենալ վանդակ մը եւ առատ կուտ, ո՛ւր կ'ուզեն թող փոխադրեն վանդակը, ո՛վ կ'ուզէ թող տայ կուտը, հաւկիթ կ'ածէք ու ձագ կը մեծցնէք: Վանդակին տէրը կարմիր գօտի՞ է կապած թէ կանանչ փաթթոց, կուտ տուողը տանտիրուհին բամպակի պէս ներմակ ձե՞ռքն է թէ տէրտէրին մազոտ թաթը, — հաւին հոգը չէ: Հեռո՛ւ ինձմէ այս դիւրահաճ հայրենասիրութիւնը, եւ ո՛րքան պիտի ուզէի, որ դուն ալ փոխէիր քու սա կենցաղավարութիւնդ, մանաւանդ «կուտ ու ձագ»ի քաղաքականութիւնդ, որ, մեր մէջ, ռամկավարական ուղղութիւն կը համարուի:

Հաւո՛ւկս, քեզ ամէնէն աւելի կը մեղադրեմ այն յամառութեանդ մէջ ոյ: չի բացատրուիր ուրիշ ձեւով՝ բայց եթէ հետեւեալ խօսքով. «Հաւ ծնայ, հաւ պիտի մնամ»: Քննադատելի կը գտնեմ «հաւը հաւ պահելու» ձեր քաղաքականութիւնն ալ, այնքան որքան «կուտ ու ձագ»ի ձեր հայրենասիրութիւնը :

Հա՛ւ, խարո՛ւն հաւ, մտիկ ըրէ՛ եւ լա՛ւ հասկցիր զիս: Եթէ ես ձագդ ըլլայի, ո՛րքան դժբախտ պիտի զգայի ինքզինքս եւ ամբողջ դժբախտութեանս պատասխանատուութիւնը պիտի նետէի վրադ, որովհետեւ դարեր ու դարեր անցեր են եւ սակայն նո՛յն հաւը մնացեր ես, անփոփոխ, հաւ մը, որուն միակ ուրախութիւնն է հաւկիթ մը ածել եւ տէրոջ սեղանը շէնցնել : Տէրդ քեզի կուտ կուտայ, դուն՝ ձու: Տէրդ քեզի բակ կուտայ, դուն՝ ձագ:

Այդ ուրախութիւնդ էր որ քանդեց տունդ, չունեցար երազներ, դժգոհութիւններ, տրտունջներ: Տե՛ս, քու ցեղակիցներդ կը թռչին ազատ երկնքին մէջ, մինչ դուն ձգեցիր որ զօսանան թեւերդ, ճարպոտեցար եւ ծանր կըշռեցիր, ու չկրցար այլեւս բարձրանալ վեր :

Տխուր պատմութիւն մը քեզ Փարիզ նետեց, զէթ օգտուէ՛ առիթէն ու թեւ առ քիչ մը, փոխուէ՛, հաւ մի՛ մնար այսպէս, այլ արծիւ եղիր, նախրէ՛, սաւառնէ՛, եւ գիտցած եղիր որ հաւուն բոյն տուողը զինք շահագործող մա՛րդն է միշտ, իսկ արծիւին բոյն տուողը՝ արծիւը ինքը, իր անբռնաբարելի բարձունքներուն վրայ:

ԾԱՆՕԹ.— Մեր սիրելի ընթերցողներէն կը խնդրեմ, որ եթէ իրենց շուրջը հաւ տեսնեն, չմոռնան հաղորդել այս զրոյցս :

ԱՐԱԶ

Ի ՊԱՏԻՒ Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ

Կ'իմանանք թէ խումբ մը մտաւորականներ — մամուլի ներկայացուցիչներ — նախաձեռնութիւնն ստանձնած են թէյասեղան մը սարքելու ի պատիւ Յ. Օշականի, որ Երուսաղէմ կը վերադառնայ մօտերս :

Թէյասեղանը պիտի ունենայ նաեւ բանախօսական եւ գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

Ո՞Վ ԱՆՀԵՏԱՑՈՒՑ ԶՕՐ ՄԻԼԼԵՐԸ

Կասկածներ՝ Զօր. Սկոպլինի վրայ որ փախած է

Կինն ալ անհետացած էր, բայց գտնուեցաւ

Տակաւին չէ լուսաբանուած ռուս Զօր. Միլլէրի անհետացման գաղտնիքը: Խնդիրը աւելի բարդացած է մանաւանդ անոր համար որ միեւնոյն ատեն անհետացած, աւելի ճիշդ փախած է Զօր. Սկոպլին: Միեւնոյն օրը անհետացած էր նաեւ Սկոպլինի կինը, հռչակաւոր երգչուհի Նատէժտա Պլեվիցքայա, բայց երեւան ելաւ ուրբաթ օր, անձամբ ներկայանալով ոստիկանութեան :

Այժմ դատական եւ քաղաքական ոստիկանութեան ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Զօր. Սկոպլինի անհետացման վրայ. մանաւանդ որ կինը հակասական յայտարարութիւններ ըրած եւ հսկողութեան տակ առնուած է:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Զօր. Սկոպլին ռուս նախկին ռազմիկներու ժողովին մասնակցելէ վերջ, հինգշաբթի գիշեր ժամը 3ին Նէօյիի ռուս գրավաճառին դիմելով, 200 Փրանք փոխ առած էր: Անկէ ի վեր մէջտեղ չկայ: Այդ գիշերը գրատունը գոց էր, բայց զօրավարը կը զարնէ դուռը եւ բացողը կ'ըլլայ գրավաճառին կինը, որ ծանօթ ըլլալով, առանց դժուարութեան կը վճարէ 200 Փրանքը: Անկէ անդին որ եւ է լուր չկայ :

Դաւադրութեան կասկածները Զօր. Սկոպլինի վրայ կը ծանրանան ուրիշ պատճառով մըն ալ: Զօր. Կուտեպովի անհետացման առթիւ, ռուս նախկին ռազմիկներու միութեան անդամներէն մէկը, գնդ. Ֆէտէնքօ, ամբաստանած էր Սկոպլինը՝ իբրեւ բոլշեւիկեան գործակալ եւ կազմակերպիչը առեւանգութեան: Այդ առթիւ ըսած էր թէ ինք ալ յանձն առած է ծառայել բոլշեւիկներուն, որպէսզի աւելի օգտակար ըլլայ սպիտակ Ռուսերուն: Ուրեմն, կ'ըսէր, այդ նոր պաշտօնին բերումով կրցած է կարգ մը գաղտնիքներ իմանալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔՈՎՆ Ի ՎԵՐ

»»»» • ««««

« ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ »

Գրականութեանց պատմութեան մէջ չարաճճի աւանդութիւն մը կ'ուզէ որ, շրջանի մը հիացումը արժանաւոր լեջութեամբ մը իրենց հետ գերեզման տանող դրագէտներ, անարդար բայց իրական յետ մահու նախանձով մը, չարունակեն հսկել այդ փառքին ու մանաւանդ տասելապանց խստու-թեամբ մը ճնշեն իրենց զաւակներուն գրական վարկին, մնալու համար մեր աշխարհէն անդին ալ, անգամ մը գիջ-ուած այդ փառքին արթուն, աններող պահապանները: Մեր չկամութիւնը լայնօրէն լուսաւորող սա հէքեաթը կ'օգտագործէ բոլոր այն հսկայ ոչն-չութիւնները որոնք, օրինակի մը համար բրածոյ Լուտովիկոս Հռակինո-սին նման, իրենց տաղանդին դժբախ-

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՔԵՑԻ...

— • —

Քամիր՝ հոգիդ, շիթ առ շիթ,
Լեցո՛ւր սափորս հրեղէն,
Քամիր՝ հոգիդ շիթ առ շիթ·

Պարպի՛ր գինին օրերիդ՝
Երակներըդ յորձանուտ,
Պարպիր գինին օրերիդ···

Տեղա՛ գրգիռ ու սարսուռ՝
Տարափն անեղ սէրերուդ,
Տեղա՛ գրգիռ ու սարսուռ:

Խմի՛ր հանոյքն օրերիդ,
Մի՛ վարանիր ու խնդա՛,
Խմի՛ր հանոյքն օրերիդ···

Եւ առաւօտ մի պայծառ
Պիտի զարթնես խնդութեամբ,
Դու, առաւօտ մի պայծառ·

Հոգուդ շիթերն առյաւէտ
Պիտի շողան մշտավառ
Հոգուդ շիթերն առյաւէտ·

Երկու շարժուն ադամանդ
Պիտի ցոլան հոգուդ մէջ,
Երկու շարժուն ադամանդ···

Զոյգ արեւներ հրավառ
Պիտի ժպտան այն ժամ քեզ
Զոյգ արեւներ հրավառ···

Ու երբ *Քեզի* քեզ յետ տամ,
Բոց աչքերով մի մանկան,
Ու երբ *Քեզի* քեզ յետ տամ···

Հոգ չէ, թէ ես թառամիմ·
Ըմպած բաժակը սիրուդ,
Թո՛ղ դալկանամ ու մեռնիմ···

Ա· ՏԻԳՐ--ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

1924թ· Նիւ-Եորք

ԴՈՒՔ ՁԵՐ ԵՐԳԵՐՈՎ, ՀԱՊԱ ՄԵ՞ՆՔ...

— • —

Ամէն իրիկուն ընթրիքէս վերջ, կը քաշուիմ ճաշարանիս սրահը ուր զե-տեղուած է ութ լամբնոց «ռատիօ» մը: Կը նստիմ անոր մօտը, կը բանամ լոյսը, ու, ձայնացոյց սանդը կը պը-տըտցնեմ հարաւէն հիւսիս - արեւել-քէն արեւմուտք:

պտտցնեմ աջ ու ձախ: Բազմացեղ, քաղաքներու եղանակները կ'ունեցնեն ուղեղս:

Ժամը 10.30ին պահուն, յանկարծ, ներս կը մտնեն խումբ մը Ալճերիացի-

Դուք ձեր երգերով, իսկ մե՞նք ···

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐՁԷ

Կ'ԵՐԹԱՆ ԱՆԴԱՐՁ···

—.—

Շ· Նարդունիին

Կ'անցնին անդարձ ու անհետ
Օրերն կեանքիս գարունքին·
Ու կը տանին իրենց հետ
Ցիշատակներ թանկագին···:

Ցուրտ սառնուռ մը հովմավար
Կը թափառի շեշտակի
Ոսկորներուս մէջ տկար՝
Սպառելով ուժըս կեանքի:

Հետզհետէ կը զգամ որ
Կը թառամի ամէն բան·
Կը դառնայ կեանքն օրէ օր
Ցոգնութիւն մը հոգեհան:

Կ'իյնայ շողքը սպիտակ
Խուրձերուն մէջ մազերուս·
Կը նուաղի կուրծքիս տակ
Շունչը ոսկի սէրերուս···:

Վերջալոյսին հանգունակ
Կը տժգունին օրերս բորբ,
Դաժան ձեռք մը շարունակ
Կը բզքտէ իղձերս ո՛րբ···:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՆԻ

Այդ գիրքին մէջ հաստատուած ար-ժանիքները սակայն պէտք չէ մասնա-

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԿԱԶԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

»»»» • ««««

ԽՄԲ.— Այս խիստ շահեկան յօդ-ուածաշարքը«*Ցառաջ*»ի համար պատ-րաստած է մասնագէտ մը, Զուիցե-րիայէն ·—

... *Զկարծուի թէ յառաջիկայ պա-տերազմը օրեր առաջ պիտի ծանուց-ուի, որպէսզի ամէն մարդ զգուշական միջոցները ձեռք առնէ: Ոչ ալ ան պի-տի կատարուի սա հին դրութեանց համեմատ, միայն զինուորը դնելով*

(1)

(Շար.)

ՏԷՐՍԻՄԻ ՀԻՆ ԲԱՐՔԵՐԸ

ԽՄԲ.— Կը ներկայացնենք թուրքերէն «Թան»ի յօդուածաշարքէն երկրորդ մաս մը՝ Տէրսիմի մասին: Աւելորդ է ըսել թէ իր տեսութիւնները շատ ջուր կը վերցնեն, մանաւանդ երգերու հարազատութեան տեսակէտով:

«Տէրսիմի Մուհինտի գիւղը ու Նազկերտ, Միզամիէ եւ Փողումուր գաւառակները կարեւոր երգեր ու տէսթաններ չունին: Թուրքիոյ որեւէ մէկ վայրին մէջ լսուած երգերը հոս՝ լեռնային Թուրքերէնի մերձ լեզուով մը կը լսուին: Մուհինտիի մէջ պայմաններուն եւ հարսնիքներուն երգուած երգերու մեծ մասը հարազատ Թուրքերէն են: Այդ միջոցին այրերն ու կիները միասնաբար կը պարեն Քովանտ պարը ու կ'երգեն լեռնային Թուրքերէնով:

Ահա Տէրսիմցի երիտասարդուհին ու երիտասարդը ցատկեցնող երգ մը.

Հաչան եամի փինճանի, կէրտան
տօլու մէրճանի,
վաքթաքի փինճան րէջանտրն
բուհումուն չիթէրճանի
Հարիլի էլինկի վաքթաքի էլիֆ
րէվանտիի բուհումուն չիհէրտիփի
Լիտինի տէր վէքէ տէրվիշի մանէքէ:

Այս երգը միաբերան կ'երգեն: Կան դարձեալ հարսնիքի ընթացքին փոխադարձաբար երգուած երգեր.—

Տի կիւլէ մէքթանի
Ֆօլուկա փիսթանի
Էզ բավլիսիմ տիւ չիզանի:

Տի կիւլէ ճարպաշը
Տին Հորթուրա եոլտաշը
Տի կուլա Հայտարի:

Տէրսիմցիները հարազատ Թուրքերէնով կ'աղօթեն: Մասնաւորապէս իրենց հարսանիքներուն կ'ընտրեն Թուրքերէնով աղօթողներ:

Թունճէլիի կրթական առաջին քննիչ Ջէքիէն լսած եմ հետեւեալը.

— Գիւղերէն մէկուն մէջ, օր մը հարսնիք մը կ'ըլլայ: Նուագ ու երգ: Ամէն մարդ կը զբօսնուր, կը խնդար, կը պարէր: Միայն կողմնակի շրջանակին մէջ աչքերը իր վրայ հրաւիրող երիտասարդ հարս մը կայ.— Պէսի… Պէսի շատ չանցած ամէն ինչ կը մոռնայ. կրունկներուն զարկը՝ գետինին, գալարումները, իյնալու աներոջը եւս ուշադրութենէն չի փախիր: Ամէն ոստումին քղանցքը հովահարի նման բացող ողնայարը կարծես պիտի կոտրի: Աները չի դիմանար, իր հարսին կ'ըսէ.

— Պէսիմէ, պէսէ մէլիչէ:

Այսինքն՝ «մեր Պէսին, բա՛ւ է, ալ մի պարեր»: Մինչդեռ Պէսի տարուած է. ոչ թէ կը պարէ, այլ կը ցատկէ, կը գալարի…

Հինայի գիշերուան սովորութիւնները շատ տարօրինակ են: Այդ գիշեր, ընտանիքի մեծերէն կին մը մետաղեայ դրամի մը վրայ քիչ մը հինա կը դնէ. եւ զայն կը դնէ հարսնցուին աջ ափին մէջ: Բայց, քիչ յետոյ երիտասարդ մը հարսին ափին մէջի դրամը կը փախցնէ: Ու խնջոյքը մինչեւ առաւօտ կը շարունակուի:

Առտուն, բոլոր հիւրերը կը կանչուին հարսներուն իրենց օթեւաններէն: Օժիտը կը համրուի հրաւիրեալներուն առջեւ: Ամէն բանի գին մը կը դրուի: Փեսին կողմը հարսին համար շատ ծախք մը չըներ: Ամէն ծախք աղջիկը կ'ընէ: Աղջկան համար առնուած «պաշլըք»ին փոխարէն օժիտ կը տրուի: Այն միջոցին երբ այդ տարկաները կամ հագուստները կը համրուին, պառաւ ու երիտասարդ կիներ հարսը կը նստեցնեն աթոռի մը վրայ որուն տակ մոմ մը կը վառի, ու կը զարդարեն զայն: Այդ գործողութիւնը շուրջ երկու ժամ կը տեւէ:

Յետոյ հարսնագնացը կը հագցնեն անոր: Ձիուն պատրաստութեան համար լուր կը ղրկեն: Կը քաշեն այն ձին որուն վրայ պիտի հեծնէ հարսը: Հարսէն առաջ եղբայրը կամ մերձաւոր մը կը ցատկէ ձիուն վրայ, ու կրցածին չափ դրամ կը հաւաքէ շուրջիններէն: Մինչեւ որ իր ուզած դրամը չառնէ, անկարելի է որ ձիէն վար իջնէ: Ի վերջոյ հրաւիրեալներն ալ կը պատրաստուին: Հետիոտն գացողներուն ցուպերը իրենց կը վերադարձուին: Հարսը եւ ուրիշներ ձիերը կը հեծնեն: Ձիաւոր այրերը ետեւէն, հետիոտն գացողները առջեւէն՝ նուագներով՝ Թափօրը կը շարժի: Ու կ'երթայ դէպի հարսանիքին տունը:

Երբ Թափօրը փեսին տանը առջեւ կը հասնի, փեսան եւ ուրիշ մը դուրս կ'ելլեն: Երկուքն ալ մէյ մէկ Թաշկինակ ունին իրենց ձախ ձեռքերը: Ատոնցմով իրենց բերանները կը գոցեն: Աջ ձեռքերուն մէջ ալ մէկ մէկ խնձոր ունին: Հարսը ձիով կը մօտենայ դրան ու կը սպասէ: Նախ՝ փեսան, յետոյ կնքահայրը՝ հարսին գլուխին կը նետեն խնձորները: Եթէ հանդիպի՝ երանի՛… յետոյ կ'իջնեն ու տուն կը մտնեն:

Սենեակներէն մէկուն անկիւնը նախապէս շարժանկարի պաստառի նման ծածկոց մը կախուած է: Կնքահայրը հարսն ու փեսան կը պտտցնէ այդ վարագոյրին շուրջը: Այդ պտոյտի պահուն հարսէն ու փեսէն ո՛րը որ աւելի արագ շարժի կը կոխէ, իր ամբողջ ուժովը, իր զոյգին աջ ոտքին վրայ: Ոտքին վրայ կոխելուն մէջ նախ ով որ յաջողի, ան միշտ իր զոյգին կը յաղթէ կեանքի մէջ: Հարսն ու փեսան վարագոյրին ետեւը կ'անցնին: Փեսան այլեւս չսպասեր: Կը բռնայ հարսին երեսը: Կը տեսնէ և անմիջապէս դուրս կ'ելլէ: Մինչեւ իրիկուն՝ ոչ փեսան եւ ոչ ալ կնքահայրը որեւէ մէկուն հետ կը խօսին: Իրենց բերնէն մէկ հատիկ բառ չելլեր: Այդպէս անխօս անցնող օրէն վերջ, գիշերը, հարսն ու փեսան կը սկսին խօսիլ վարագոյրին ետեւ:

Հարսը միշտ վարագոյրին ետեւ նստելու դատապարտուած է: Հարսը՝ տանը մէջ եղողներուն չերեւիր երբեք ամիս՝ գործի շրջանին, անգործ եղանակին՝ վեց ամիս: Երբ տանը մէջ այր մարդ չկայ, կրնայ վարագոյրին ետեւէն ելլել: Բայց, երբ անոնք տուն վերադառնան, անշշուկ կրկին կ'երթայ կը նստի վարագոյրին ետին:

Տէրսիմի մէջ արդիական օրէնքի կիրարկումէն առաջ պսակի հանդիսութեանց ներկայ չէին ըլլար փեսան ու հարսը: Անոնց փոխանորդները ներկայ կ'ըլլային: Ներկայ օրէնքը պսակին ու ամուսնալուծումը Տէրսիմի մէջ եւս կարգի է դրած եւ կինը գերութենէ ազատած է: Այր ու կին անուններով կը խօսին իրարու հետ: Տան գործերը կնոջ կը վերաբերին: Ան կ'օգնէ ամուսնոյն դուրսի ծանր աշխատանքին ալ: Կիները մայրամուտէն վերջ կը քաշուին տուն եւ փեղկերը կը գոցեն: Երկու կին յաճախ աղբիւրին կամ ակին գլուխը, կուժերը բռնած կը տեսակցին: Հոն աղջիկը բնաւ արժէք չունի: Ամէն ոք կ'ուզէ մանչ զաւակ ունենալ: Երբ ծնցուոր կին մը շատախօսէ, կը կարծեն թէ աղջիկ պիտի ծնի…: Ծնելէ վերջ, մօրը գլխուն վերեւ կը սպասեն մերձաւորները՝ զայն մղձաւանջէ փրկելու համար: Դրացի տղաքն ու աղջնակները կը հաւաքուին: Եթէ ծնածը աղջիկ է՝ երեք օր, եթէ մանչ է՝ շաբաթ մը մեծերուն հովանաւորութեան տակ կը խմբուին: Տղուն անուն կը դնեն հանդիսութեամբ: Ընտանիքը հաւաքոյթ մը կը սարքէ: Ճաշէն յետոյ անուն մը կը տրուի:

ԼԱԹԻՖ ԷՐԷՆԷԼԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՈՐՆ Է «ԲՈՒՆ ՎԷՊԸ»

L'Insurgéի խմբագիրը, նամակ մը գրելով Էտմոն Ժալուի, կը հարցնէ թէ ո՞րն է «բուն» կամ «ճշմարիտ վէպը»: Եւ այս առթիւ հեղինակով դիտել կուտայ թէ կարգ մը քննադատներ, երբ կը խօսին նոր լոյս տեսած վէպերու մասին, կ'ըսեն. «Ասիկա ճշմարիտ վիպասան մըն է, կամ բուն վէպը այս է ահա»: Ինչպէս եւ «Ճշմարիտ վիպասան մը չէ, կամ բուն վէպը չէ այս»:

Արդ ո՞րն է «բուն վէպը», ո՞վ է «ճշմարիտ վիպասանը»: Կա՞ն նախագծուած օրէնքներ, գոյութիւն ունի՞ որոշ սահմանում մը:

Էտմոն Ժալու դիտել կուտայ, որ հարցը նոր չէ: Այս վերջին տարիներուն լոյս տեսան բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, որոնք նուիրուած են վէպին: Վիպագիտութիւնը — եթէ ներելի է գործածել այս բառը ըսելու տեղ՝ վէպին բնախօսութիւնը — որ ժամանակ մը կը հպատակէր գրական որոշ վարդապետութիւններու հոսանքին (բնապաշտութիւն, դասականութիւն, վերլուծականութիւն), այժմ կ'աշխատի պարզել գրական այս սեռին ոչ թէ ճակատագիրը, այլ՝ կազմախօսութիւնը (Հ. Մասի, Պուալէվ, Տիւհամէլ, Փիէռ Միլ, Անտրէ Ժիտ):

Պէտք է խոստովանիլ, որ «Լ'Էնսիւրժէ»ի խմբագրին ընդվզումը կը մտանէ եւ նոյն հարցումը կը դնէ Մօփասանն ալ իր «Փիէռ եւ Ժան» գործին յառաջաբանին մէջ, իբրեւ պատասխան անոնց, որ կը մերժէին իրեն տալ ճշմարիտ վիպասանի կոչում: Ընդհանրապէս, կ'ըսէ Մօփասան, քննադատները վէպ ըսելով կը հասկնան արկածագրութիւն մը առաւել կամ նուազ չափով իրական, մշակուած ինչպէս երեք արարնոց թատերախաղ մը, որուն առաջին արարը կը ներկայացնէ գործողութեան սահմանագիծերը, երկրորդը՝ հանգոյցը, երրորդը՝ լուծումը: Մօփասան կը մերժէ այս եղանակով կարել ու ձեւել վէպի մը կերպարը:

Ըստ Մօփասանի, իրեն իտէալ ընտրած վէպը զոր մենք այսօր կը կոչենք «ճշմարիտ վէպ», էապէս երեւակայական պատմուածք մըն է, որ ընթերցողին կուտայ իր ապրած կեանքին տպաւորութիւնը կամ պատրանքը:

Էտմոն Ժալու կը քննադատէ այս սահմանումը: Նախ կը թուէ «լաւ» վէպերու կարգ մը անուններ Սթանտալէն, Պալզաքէն, Ֆլօպէրէն, Տոսթոյեւսքիէն, Քիփլինկէն, Մէրէտիթէն, Կորքիէն, Զոլայէն, Կնուտ Համսունէն, որոնց ընթերցումը կրնայ ընդհանուր գաղափար մը տալ «ճշմարիտ վէպ»ին մասին: Այդ վէպերուն մէջ կը գտնէք բացառիկ խորութիւն մը եւ կէս-անմնձնականութիւն մը: Որքան վիպասանը կը ներկայացնէ, իր վէպին մէջ, հերոսներ մէկը միւսէն տարբեր, տարբեր եւ իրմէ, այնքան գործը կը մօտենայ իտէալական ձեւին:

Էտմոն Ժալու կը զգուշանայ «ճշմարիտ վէպերու» շարքին մէջ դնել գերմանական վէպերը, ոչ իսկ Թոմաս Մանի գործերը, անոր համար որ անոնք եղծուած են իրենց ցուցական երեսով,— մանկավարժական միտահակութիւն, դաստիարակչական նպատակ մը կը մտնեն: Այդպէս եւ Պաւէսի Արմատախիլները «ճշմարիտ վէպ» մը չէ, որովհետեւ կը կրէ թէզի մը ծանրութիւնը: Ամէն երեւակայական պատմուածք, որ կը ձգտի իրաւունք տալու մէկու մը կամ ճիշդ գտնելու իրողութիւն մը, որ կ'եղծէ ճշմարտութիւնը՝ ցոյց տալու համար տեսութեան մը գերադանցութիւնը, որ կը հետապնդէ բարոյական, կրօնական, քաղաքական կամ ընկերային քարոզչութիւն մը, անպայման կը հեռանայ վէպի օրէնքէն, որ բացարձակ է:

Բայց այստեղ կը ներկայանայ երկրորդ դժուարութիւն մը: Իրական պատկեր մը, որ հաւատարմօրէն ձեւուած է հանապազօրեայ իրականութեան վրայ, կրնա՞յ գեղեցիկ վէպ մը դառնալ իրապաշտութեան ուժով,— ո՛չ: 1882—1900 Ֆրանսայի մէջ հրատարակուեցան անթիւ անհամար վէպեր, որոնք կը ներկայացնէին օրուան կեանքը, կ'ուսումնասիրէին ընկերային բարքերը, բոլոր ատոնք միջակութենէ վեր չբարձրացան՝ հակառակ իրենց իրապաշտութեան կամ իրենց յաւակնութեան՝ կեանքը պատկերացնելու այնպէս ինչպէս որ է: Վերածնունդի արուեստը, որ կեանքէն հեռու կը մնայ, աւելի բարձր է քան 1900ի արուեստը, որ կեանքին շատ մօտիկ է: Անհրաժեշտ է որ վիպասանը իր հերոսներուն տայ դասական իրականութիւն մը, ընդհանրական ոգի մը: Վերջապէս վէպին մէջ ստեղծէ իր ժամանակաշրջանը դիտելու եղանակ մը:

Անտրէ Ժիտ, Le journal des faux monnayeursի մէջ, կը խօսի «զուտ վէպ»ի մասին եւ կ'առաջարկէ «զտել» վէպը, մաքրել բոլոր այն տարրերէն, որոնք որեւէ վիպային մասնայատկութիւն չունին: Այս առթիւ, հիմնալով հանդերձ Պալզաքի վրայ, ամենամեծը բոլոր Ֆրանսայի վիպասաններուն, կը ցուցնէ որ ան վէպին խառնէց արտավիպային, այսինքն օտար տարրեր, այնպէս որ եթէ Պալզաքեան վէպերու զանգուածը ուժեղ է, գերծ չէ նաեւ կղկղանքէ:

Էտմոն Ժալու, խօսելով Ժիտի այս տեսակէտներուն մասին, կ'աւելցնէ թէ Անտրէ Ժիտ եւս չկրցաւ տալ «զուտ վէպ»ը, որովհետեւ Ժիտ չունի վիպասանի բնազդ: Ըստ Ժիտի, պէտք է «իրականութիւնը պատշաճեցնել գեղեցկութեան խէժային»: Իրականութիւններ շատ կան, մենք կ'առնենք իրականութիւնը այն իմաստով որ կը ներկայացնէ ընդհանրական ճշմարտութիւնը, աւելի բարձր քան իրականութիւնը, գերբնականին մօտիկ: Հետեւաբար «ճշմարիտ վէպ»ը այն գործն է, որ, յատկանշական իրապաշտութեամբ մը տրուած ստեղծագործութեան մը մէջ կ'աշխատի որոնել մթնոլորտ մը, եղերականօրէն խտացեալ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» ● ««««

Միայն մէկ բան շատ որոշ է որ ոչ Թէհլիրեան եւ ոչ ալ իր ընկերները ինքնագլուխ կրցան սարքել այդ պարագան: Այդ օրերուն Գերմանիա բոլորովին տարբեր երկիր մը դարձած էր: Ամէն տեսակ լրտեսներ կը վխտային փողոցներու մէջ: Գերմանները անգամ իրար մատնելէ չէին քաշուեր:

Այո, գերման արտաքին նախարարութիւնը Թալէաթ փաշան եւ իր տիկինը պաշտպանելէ ետ չէր մնար: Շատ մը Իթթիլաֆճիներ, ինչպէս վերենք Պոլսոյ դատաճան Ֆէրիտ փաշայի դահլիճին ներկայացուցիչները ցոյց տալով, կը պահանջէին որ փախստական փաշաներն ու պէյերը յանձնուին Պոլսոյ կառավարութեան. սակայն գերման արտաքին նախարարութիւնը կը մերժէր այդ պահանջը:

Այսուհանդերձ, Թալէաթ փաշան պաշտպանելու համար, Պերլինի կառավարութեան կողմէ ոեւէ կանխազգուշական միջոց ձեռք չէր առնուած:

Այդ պայմաններու տակ, հայ ֆէտայի մը, Պերլինի փողոցներուն մէջ ազատօրէն կրնար պտտիլ, կրնար երթեւեկել, կրնար պատրաստութիւններ տեսնել իր ոճրային ծրագիրը գործադրելու համար:

Թէհլիրեան, այն օրէն ի վեր երբ կրցած էր ճանչնալ Թալէաթ փաշայի բնակած տունը եւ տեսած էր անոր դէմքը, սոսկալի ջղային դարձած էր: Օր մը Վահան այցելելով իրեն, յանձնած էր ապսպրուած ատրճանակը, որ գերմանական ոստիկանութեան գործածած զէնքերէն էր: Գերման բանակի պարտութեան օրերուն ամէն մարդ գրեթէ այդ զէնքերէն կրցած էր առնել. հետեւաբար Թէհլիրեանի համար անկարելի չէր մէկ հատ գնել:

Թալէաթ փաշայի բնակարանը բառուցելէն եւ ատրճանակն ալ գնելէն վերջ, այլեւս կը մնար ոճիրը գործել: Թէհլիրեան ամէն անգամ որ կը մտածէր այդ պարագան, մազերը փուշ-փուշ կ'ըլլային եւ կ'ըսէր ինքն իրեն, ինքզինք քաջալերելու համար.

— Պիտի ընեմ… պիտի զարնեմ… այո՛, անպատճառ եւ շուտով պէտք է գործադրեմ…

Այս մտածումներու միջոցին ծրագրուած ոճիրը իր բոլոր մանրամասնութիւններով կը պատկերանար աչքերուն առջեւ: Թէհլիրեանի աչքերուն առջեւ, շարժանկարի պէս կը ներկայանար հետեւեալ տեսարանը.

— «Թալէաթ փաշա իր տան դռնէն դուրս կ'ելլէ, եւ երբ կը տեսնէ Թէհլիրեանը, կը կանգնի, կ'ուզէ ձեռքը երկարել զէնքին, սակայն Թէհլիրեան կանխելով կը կրակէ փաշային վրայ, եւ երբ կը տեսնէ որ իր մահապարտը գետին փռուած է, գնդակ մըն ալ կ'ուղղէ իր գանկին եւ այս կերպով կատարած կ'ըլլայ պարտականութիւնը»:

Այս երեւակայական ենթադրութիւններէ վերջ, Թէհլիրեան կը նետուի դուրս անկողինէն եւ կէս-քուն կէս-արթուն վիճակի մէջ կ'ըսէ ինքն-իրեն.

— Դժուար գործ, շատ դժուար: Տեսնենք ի՛նչ պիտի ընեմ: Որոշումս վճռական է, խօսքիս վրայ ամուր պիտի մնամ: Կամ վաղը, կամ միւս օր անպայման պիտի սատկեցնեմ զայն եւ ես ալ պիտի մեռնիմ: Վերջին օրերս կ'ապրիմ: Մնա՛ս բարով կեանք, մնաք բարով բարեկամներ եւ ընկերներ…

Այս երիտասարդ եւ անփորձ Հայուն մօտ արտակարգ ուժ եւ կորով տեսնել ուզողները կամ կը սխալին կամ դիմամբ այդպէս կ'ընեն: Թէհլիրեան իրականին մէջ, սարսափ եւ վախ ազդելէ հաճոյք զգացող Կոմիտէի մը տարիներէ ի վեր ոճրագործութեան համար կրթած ու պատրաստած մէկ երկոտանի կենդանին էր: Ինչպէս որ կապիկ մը, արջ մը, շուն մը կրթուելէ վերջ կրնայ սիւնէ մը վեր մագլցիլ, շուանէ մը ցատկել, չորս կողմը բոցավառող օղակի մը մէջէն անցնիլ առանց խելք եւ դատողութիւն ունենալու, Թէհլիրեանն ալ իր ահարկու քաղաքականութեամբ Հայ ժողովուրդի դժբախտութեան պատճառ հանդիսացող Կոմիտէին հոգի չունեցող մեքենան էր:

Սակայն, մտածելն ու որոշելը տարբեր բան է, գործադրելը տարբեր բան: Երկուքի միջեւ անդունդներ կան:

Թէհլիրեան հիմա կ'աշխատէր անցնիլ այդ խորխորատէն: Հայ Յեղափոխական Կոմիտէն, անոր քաջութիւն տալու համար երեւակայական կամուրջներ կառուցած էր այդ խորխորատին վրայ: Ոճրագործը այդ առաւօտ երբ արթնցաւ, իր անկողնին մէջ խոր մտածման մէջ մտաւ:

— Այսօր պէտք է լմնցնեմ, պէտք է վայրկեան առաջ ազատիմ այս տանջանքէն:

Արագ կերպով ոտքի ելաւ, հագուեցաւ եւ գնաց Գրիգորի սենեակը եւ ըսաւ անոր.

(Շար.) (10)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ● ««««

Թէեւ սովորական պատմութիւն մըն էր լսածնին, բայց Առիւծ Գեւոյի գունաթափ դէմքը, դուրս ինկած աչքերը եւ քարացած վիճակը, շատ աւելի բան կ'ըսէին քան տէրտէրի պատմութիւնը: Յանկարծ Առիւծ Գեւօն գլուխը կուրծքին կախեց, ուսերը ցնցուեցան եւ կարմիր Թաշկինակին մէջ ծածկելով դէմքը բարձրաձայն սկսաւ հեկեկալ: Թոփալ Սատանան մէկ ոտքինով հասաւ ընկերոջ մօտ՝ անոր գլուխը դրկեց կուրծքին վրայ քաշելով.

— Գեւօ՛, Գեւօ ջան, աղի՛զ ախպէրս, քեզի ի՞նչ եղաւ:

Առիւծ Գեւօն կամաց մը Թոփալ Սատանայի թեւերէն ազատեց գլուխը, արցունքները չորցուց ու դառնալով քահանային ըսաւ.

— Տէր Սահակ, իմա՞լ չի ճանչցար, ես Ասլանն եմ:

— Վայ դու իմ աչքիս լոյս, դու մեր նոր Ղազարոս,— ծերունի քահանան փղձկելով փաթթուեցաւ Առիւծ Գեւոյին,— դուն իմ բէկս, իմ փաշէն, հազար հազար բարով եղնի քու գալ, դու Ռէս Գեւոյի տան ճրագսին եղնիս, փառք քեզ Աստուած, փառք քեզ, իմալ որ Սիմէոն ծերունին ասաւ, «արդ արձակեա՛ զիս, Տէր»…

Ներկաներու մէջ թերեւս ոչ ոք այնքան չէր զարմացեր որքան Թոփալ Սատանան: Տարիներէ ի վեր Առիւծ Գեւոյի մտերիմ ընկերն ու սրտակիցը, երբեք կասկած անգամ չէր ունեցեր Գեւոյի անցեալի մասին: Ընդհանրապէս հայդուկները շատ քիչ կը հետաքրքրուէին մէկ-մէկու անցեալով: Սովորաբար կը գործածէին առաջին անունը, իսկ որտեղացի լինելնին անյայտ կը մնար:

Յեղափոխութեան շրջանին, Առիւծ Գեւօն, հակառակ շատախօսութեան, ընդհանրապէս իր անցեալի մասին լուռ կը մնար: Անգամ մը միայն երբ ընկերներով գոմի մը մէջ հաւաքուած կը խօսէին, նորակոչ հայդուկ մը ծանրապէս վիրաւորեց Առիւծ Գեւոյի ինքնասիրութիւնը: Թոփալը կը յիշէր թէ ի՛նչպէս ընկերը գունաթափեցաւ, ձեռքն ու ոտքը դողալ սկսան եւ ինքզինք այլեւս զսպելու անկարող բացագանչեց. «Ծօ՛, աւանա՛կ, ես Մելիք Ասլանբէկի թոռն եմ»… ու յանկարծ նախադասութիւնը չվերջացուցած լռեց: Անշուշտ հայդուկները եղածը կատակի տալով սկսան ծիծաղիլ, մինչեւ որ Առիւծ Գեւօն բարկութիւնը զսպած, նոյնքան սրտանց սկսաւ խնդալ, արտասանած խօսքերը կատակի տալով: Թոփալ Սատանան ալ Առիւծ Գեւոյի յանկարծական ստոթկումը վերագրելով անոր սովորական փչոցներուն, որոնց վարժուած էր, բոլորովին կարեւորութիւն չըրւաւ ըսուած խօսքերուն: Ու ահա այդ դէպքէն տարիներ վերջ՝ յանկարծ կը բացուէր վարագոյրի ծայրը: Ս. Յովհաննու վանքի խուցին մէջ, մինչ այդ ծանօթ Առիւծ Գեւօն նոր դիմագծով մը երեւան կուգար:

Դեռ Խասսուր չհասած, Առիւծ Գեւոյի համբաւը թեւեր առած աւելի արագ ճամբայ կտրեց: Ալաշկերտի գիւղերը անսովոր խանդավառութեամբ ոտքի ելան, Ռէս Գեւոյի մեռած համարուած տղան, յեղափոխական հայդուկ Առիւծ Գեւօն, արժանավայել ձեւով դիմաւորելու համար: Մեր պատմութեան արդարութիւն ըրած լինելու մտքով պիտի խոստովանինք որ Թոփալ Սատանան Առիւծ Գեւոյի շուքին տակ ինկած, բոլորովին գունաթափուած էր: Եթէ անոր վրան ուշադրութիւն կը դարձնէին, պարզապէս Առիւծ Գեւոյի ընկեր լինելուն համար էր:

Արտաքինով բոլորովին տպաւորիչ չէր Թոփալը, մանաւանդ երբ կանգնէր ընկերոջը մօտ, որու ուսերուն հազիւ թէ հասնէր գլուխը: Ամէն դատ չէնքով շնորհքով երկու խօսք իրարու չէր կրնար կապել մեր Թոփալը, մանաւորապէս ճաշկերոյթներու ժամանակ երբ բաժակաճառերը արագութեամբ իրարու կը յաջորդէին, դարնան կարկուտի թափով:

Շատեր նոյնիսկ կը զարմանային, որ այդպիսի աննշան մէկը Առիւծ Գեւոյի նման մարդու մը ընկերը կրնայ լինել: Այս բոլորով մէկտեղ, Թոփալ Սատանան գոհ կ'երեւար իրեն ինկած բաժինէն:

Ս. Յովհաննու վանքի յայտնութենէն վերջ հոգեբանական որոշ փոփոխութիւն մը առաջացաւ Թոփալ Սատանայի մէջ, ինքն ալ հաստատօրէն չէր գիտեր թէ ինչն էր պատճառը կամ ինչո՞վ կ'արտայայտուէր իր մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնը: Թոփալ Սատանան ոչ պակաս յայտնի կռուող մը եղած էր հայդուկային կեանքին մէջ, բազմաթիւ կռիւներու մասնակցած եւ երկար տարիներ ծառայած էր յեղափոխութեան: Սակայն մէկտեղ Առիւծ Գեւոյի նոր դիմագիծը, զայն խրտչեցուց: Անորոշ չլինելու համար պիտի ըսենք, որ Առիւծ Գեւօն անցած օրերու նման սիրով կապուած իր ընկերոջը հետ՝ մտքէն իսկ չէր անցըներ որ Թոփալ Սատանան կրնայ տարբեր վերաբերմունք մը ունենալ կամ սպասել իրմէ:

Ճիշդ է, Առիւծ Գեւօն վերէն կը նայէր Թոփալի վրան, բայց այդ նոր բան մը չէր ու ոչ թէ միայն անոր, այլ բոլոր ընկերներու նկատմամբ ալ հովանաւորող վերաբերմունք մը ունեցեր էր միշտ:

Յաջորդ առտու երբ խուցի մէջ առանձին էին երկու ընկերները, Թոփալ Սատանան տատամսելով մօտեցաւ ընկերոջը եւ ըսաւ.

— Էհ, Առիւծ Գեւօ, ինծի հրաման, մինչեւ էս տեղ եկայ քու ազիզ խաթեր համար…

— Հէ՞, ծօ, ծօ՞ւռ ես. էդ ո՞ւր բարով.

— Ի՞նչ գիտնամ, ախպէրս, մէկ Վանայ քաղաք կ'իջնամ, էնտուց դէնը Աստուած ողորմած է:

Վայրկեան մը քարացածի նման կանգնած մնաց Առիւծ Գեւօն՝ բոլորովին չհասկնալով Թոփալ Սատանայի նոր տրամադրութեան պատճառը:

Ընկերոջ բռնած դիրքէն եւ խօսելու ձեւէն, յանկարծ լոյս մը ծագեցաւ Առիւծ Գեւոյի մտքին մէջ եւ ձեռները կողքին դրած, մեծաձայն ծիծաղ մը փրցուց:

— Ծօ, վայ աւանակ, հրամա՞ն կ'ուզես, ծօ առ քեզի հրաման,— ու ծանր թաթը իջեցուց Թոփալ Սատանայի գլխուն, — ծօ, յորի՞, մենք ախպէր չե՞նք, ես քու հոգուն մատաղ եղնիմ, բըա մեր կերած աղ ու հա՞ց, էսքան տարու մեր ընկերութիւն, էլ հէչ չը խօսս, հայտէ վար իջիր, թող ձիանքը հանգչին:

Առիւծ Գեւօն եւ իր հետեւորդները առտու շատ կանուխ մեկնեցան Ս. Յովհաննու վանքէն, այդ երեկոյ Գարաքիլիսէ հասնելու նպատակով: Աւելորդ է ըսել թէ՝ Տէր Սահակն ալ, հակառակ իր վաթսուն եւ հինգ տարիներու բեռան, երիտասարդական աւիւնով ցատկեց վանքի աշխէտ ձիու վրայ՝ Առիւծ Գեւոյին ընկերանալու համար մինչեւ Խասսուր:

Երբ Գարաքիլիսէ մտան՝ արեւմտուցի ժամանակ էր. գիւղացիները եւ խանութպանները մեծ բազմութեամբ, կիներով եւ ճիժ ու պըժերով, գիւղաքաղաքի արեւելեան ծայրը հաւաքուած դիմաւորեցին եկողները:

Սահմանադրութեան յաջորդող քանի մը ամիսներուն, ինչպէս գրեթէ բոլոր հայաշատ շրջաններու մէջ, այնպէս ալ Գարաքիլիսէի դիմաւորումը եղաւ մեծ խրախճանքով, երգերով, ծափահարութիւններով եւ հրացանաձգութեամբ:

Սահմանադրութենէն առաջ հրացան ունենալու մեղքը բաւական էր որ Հայ մը կեանքի մնացած օրերը անցընէր բանտի խոնաւ զնտանի մէջ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

եւ բացարձակապէս վստահ է Զօր. Սկոպլինի դաւաճանութեան վրայ :

Այս ծանրակշիռ ամբաստանութեանց վրայ, Զօր. Սկոպլին պատուոյ առեան պահանջեց, որ կազմուեցաւ Զօր. Էրտէլլիի նախագահութեամբ : Ամբաստանեալը չկրցաւ փաստեր ձարել, եւ Զօր. Սկոպլին անպարտ արձակուեցաւ :

Այս պարագան շատ կը յիշեցնէ հռչակաւոր Ազեւի պատմութիւնը :

Ի՞նչ անցաւ դաւաճան ժողովին գիշերը

Չորեքշաբթի գիշեր, երբ երեւան ելաւ Զօր. Միլլէրի անհետացումը եւ արտակարգ ժողով մը գումարուեցաւ ռուս ռազմիկներու կեդրոնին մէջ, ուշատեն կանչուեցաւ նաեւ Զօր. Սկոպլին : Իշխան Տրուբեցկոյ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այդ գիշերային հարցաքննութեան մասին .—

ԶՕՐ. ԿՈՒՍՈՒՍԿԻ .— Զօրավար Սկոպլին, կրնա՞ք ըսել թէ այսօր ո՛ր ժամուն բաժնուեցաք Զօր. Միլլէրէն :

ՍԿՈՊԼԻՆ .— Ես ամբողջ օրը չտեսայ զայն :

Կ .—- Բայց եւ այնպէս ժամադրութիւն մը ունէիք անոր հետ :

ԾՈՎԱԿԱԼ ԿԵՏՐՈՎ .— Մենք գիտենք որ հանդիպում մը պիտի ունենայիք :

ՍԿՈՊԼԻՆ .— Ձեմ հասկնար ի՛նչ ըսել կ'ուզէք :

Ասոր վրայ, Սկոպլինի կը ցուցնեն Զօր. Միլլէրի ձգած երկտողը : Սկոպլին կը կարդայ եւ խորապէս կը նեղուի : Յետոյ, ինչպէս կը պատմեն տեղական թերթերը, մինչ ծովակալ Կեդրով եւ Զօր. Կուսուսկի վերջին հրահանգները կուտային իրենց բարեկամներուն, Սկոպլին աճապարանքով վար կ'իջնէ սանդուղներէն, իբրեւ թէ իրենց սպասելու համար եւ կ'անհետանայ : Այդ միջոցին է որ Նէօյեի երթալով, կը զարնէ ռուս գրավաճառին դուռը, 200 ֆրանք փոխ կ'առնէ եւ կ'անհետանայ :

Շատեր կը կարծեն թէ ամբողջ դաւադրութեան նախաբանը կը կազմէ ճաշ մը որ տրուած էր կիրակի օր, տօնելու համար Քորնիլովի գունդին հաստատման 20ամեակը : Այս առթիւ փորձ մը պիտի կատարուէր հաշտեցնելու Զօր. Միլլէրը եւ Տէնիքինը, որոնք իրարու հետ չէին խօսեր եօթը տարիէ ի վեր : Մաս մը սպիտակ Ռուսեր համաձայն չըլլալով որ Զօր. Միլլէր յաջորդէ Կուտեպովի, բաժնուած եւ միացած էին Զօր. Տէնիքինի, որ բազմաթիւ հետեւորդներ շահած էր վերջերս, իբրեւ գործօն կուսակից Զօր. Ֆրանքոյի : Զօր. Միլլէր եւս համակիր էր Սպանիոյ ազգայնականներուն, սակայն հակառակ կամաւորներ հաւաքելու ծրագրին : Սկոպլին, որ Տէնիքինի խմբակին կը պատկանէր, կ'ուզէր հաշտեցնել երկու զօրավարները :

Իսկ ուրիշներ կը կարծեն թէ կ'ուզէր Տէնիքինն ալ անհետացնել : Այսպէս, ռուսական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Սկոպլին չորեքշաբթի իրիկուն Զօր. Տէնիքինի բնակարանը երթալով, կ'առաջարկէ .

— Եկէք միասին Պրիւսէլ երթանք, տօնելու համար Քորնիլովի գունդին քսանամեակը : Ես ձեզ կը տանիմ ինքնաշարժով : Ճամբոյ կ'ելլենք կարելի եղածին չափ շուտ, վաղը, հինգշաբթի, եթէ կ'ուզէք : Այս առթիւ ըսեմ որ Զօր. Միլլէր Պրիւսէլ պիտի չգտնուի :

Տէնիքին, որ շատ զգոյշ է եւ միշտ հսկողութեան տակ, վճռապէս կը մերժէ հրաւէրը, աւելցնելով թէ ինք սովորութիւն չունի տունէն բացակայ ըլլալու :

Տիկին Սկոպլինի կասկածելի շարժումները

Ինչպէս ըսինք, բազմաթիւ հակասութեանց մէջ բռնուած է Տիկին Սկոպլին, որ անմիջապէս հարցաքննութեան ենթարկուած էր :

Տիկինը նախ յայտնեց թէ գիշերը անցուցած է բարեկամ կնոջ մը տունը : Զափազանց ջղագրգիռ վիճակ մը ունէր եւ պահ մը չկրցաւ պատասխանել հարցումներուն : Նախ բժիշկս փնտռեցի, ըսաւ, բայց չգտնելով աննպատակ թափառեցայ փողոցներուն մէջ եւ վերջապէս բարեկամի մը տունը գացի : Իր բնակած պանդոկին պաշտօնեաները ըսին թէ ջղային վիճակ մը ունէր վերջին օրերս :

Լոնչան փողոցի թէյարանին ծառան, Ալեքսանտր Մերունեան որ շատ լաւ կը ճանչնար Տէր եւ Տիկին Սկոպլինը, վճռապէս յայտարարեց թէ զօրավարը եւ կինը չորեքշաբթի կէսօրէն շատ առաջ մեկնած էին, թէեւ նախաճաշ մը ընելէ եւ միասին ասնտուիչներ առնելէ վերջ : Թէյարանին տիրուհին ալ հաստատեց այս վկայութիւնը : Մինչդեռ տիկին Սկոպլին ուրիշ տեսակ պատմած էր : Աւելի կարեւոր հակասութիւն մը եւս : Տիկինը պատմած էր թէ իր կարուհիին գացած էր ժամը 13ին, իսկ ամուսինը կը սպասէր վարը, ինքնաշարժով : Կարուձեւի հաստատութեան տնօրէնը յայտարարեց թէ Տիկինը եկաւ առտուն ժամը 11.50ին, ոչ թէ 13ին, 2700 ֆրանքի շրջազգեստ գնեց, կանխիկ վճարելով 900 ֆրանք, եւ մնաց մինչեւ 13.40 : Յետոյ ժամը հարցուց : «Այս առթիւ կ'ըսէր թէ ամուսինը վարը կը սպասէ : Ամէն անգամ որ կ'առաջարկէի վեր կանչել, Տիկինը խուսափողական պատասխաններ կուտար : Քանի մը անգամ պատուհանէն նայեցայ, բայց ինքնաշարժ չտեսայ վաճառատան առջեւ :

Հարցաքննութիւնները եւ հետապնդումները կը շարունակուին խստօրէն :

Համայնավարները կ'առաջարկեն

ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՇԷՆՔԵՐԸ

Պ. Ժաք Տիւքլօ, դեր - նախագահ երեսփ. ժողովին եւ ընդհ. քարտուղարը համայնավար խմբակցութեան, նամակ մը ուղղելով վարչապետին, անոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ վերջին տարիներս պատահած դէպքերու վրայ, — Ալեքսանտր Թագաւորին եւ Պ. Պառթուի սպանութենէն մինչեւ Էթուալի եւ Պրէսթի դաւադրութիւնը եւ Զօր. Միլլէրի առեւանգումը եւն. : Այս առթիւ, վերյիշելով պատմական փաստեր, կ'առաջարկէ զօրացնել հանրային շէնքերու պաշտպանութիւնը (Պանք տը Ֆրանս, Էլիզէի պալատը, հեռաձայնի կեդրոնը, օդակայանները, անթելի կայանները, կայարանները, նախարարութիւնները, երեսփ. ժողովը եւն.), որպէսզի հարեկիչները չկարենան գլուխ հանել իրենց չարաշուք ծրագիրները :

»»»» ○ ««««

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ զինուոր Սալիպ Ապտուլլահ, որ սպաննած էր Պէքիր Սըտքը եւ Ալի Ճէվատ փաշաները, Պաղտատի մէջ : Անպարտ արձակուեցան երկու սպաներ, բաւարար փաստեր գտնուած չըլլալով :

ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԱՅՍԵՐ ծննդեան 2000ամեակը ազգային տօն հռչակուած ըլլալով, ամբողջ Հռոմ դրօշազարդուեցաւ եւ պաշտօնատուները փակուեցան : Այս առթիւ բացուեցաւ հռոմէական արուեստի ցուցահանդէսը, բնական կապ մը հաստատելով ֆաշականութեան հետ : Թերթերը իրենց գրութեանց մէջ կը չեշտեն այդ կապը՝ Օգոստոսէն Մուսոլինի :

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ մինչեւ 1938 երկարաձգելու համար, պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետութեան : Պատասխանեցին թէ խնդիրը կ'ուսումնասիրուի :

ՊԱԼ - ՕՍԹԱՆՏ ճեպընթացը գիծէն դուրս հանելու փորձ մը երեւան հանուեցաւ Մոզէլի մէջ : Գաղտնիքը չէ պարզուած տակաւին :

ՁԻՆԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ռմբակոծութեան առթիւ, անգլիական կառավարութիւնը խիստ բողոքագիր մը ուղղեց ճափոնական կառավարութեան : Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Ճափոն պիտի շարունակէ ռմբակոծութիւնները, առանց նկատի առնելու այս կամ այն պետութեան դիրքը :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Սեպտեմբեր 24ին մահուան դատապարտուեցան ութ պաշտօնեաներ, Միլերովի (Հիւս. Կովկաս) զինուորական առեանին կողմէ, ամբաստանուած ըլլալով թէ հունձքեր փճացուցած են : Ուրիշ քսան պաշտօնեաներ ալ մօտերս պիտի դատուին Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ, միենոյն յանցանքներով : Յետոյ, պիտի դատուին համալսարանի չորս ուսուցչապետներ եւ կարգ մը ուսանողներ՝ իբրեւ հակայեղափոխական : Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին ընդհ. պատմութեան փրոֆէսէօր մը եւ համայնավարական պատմութեան փրոֆէսէօր մը :

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Սիմօնեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սմբատ Խանչէրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Խերպէկեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մելքոնեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Երամեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Միսաք Ղազիկեան, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աղջկան, քրոջ, եղբօրաղջկան, զարմիկին եւ ազգականուհիին

ՕՐ. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՍԻՄՕՆԵԱՆԻ

(ԱՐԱԲԿԻՐՑԻ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ սեպտեմբեր 20ին Պէլէյի (Էնի նահանգ) հիւանդանոցին մէջ :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 23 սեպտեմբեր, Ուրբաթ օր ժամը 14ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վարդուհի Դանիէլեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ իր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄՈՎՍԷՍ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ : Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 20 սեպտ. երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Thiaisի գերեզմանատունը :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

—○—

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Նախագահութեամբ Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆԻ

Պիտի խօսին Միութեանս ընկերներէն։ Տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, 30 Սեպտ. ճիշդ ժամը 21ին, Միութեան կեդրոնատեղին՝ 8 Rue Bossuet, Paris։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։ Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ. կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

ՎԱՐՁՈՒ Է Ռիւ Լաֆայէթ, գեղեցիկ, օդասուն եւ առանձին մուտքով սենեակ մը, յարմար ամէն գործի համար։ Հեռաձայն, վերելակ եւայլն։ Լաւ պատեհութիւն՝ 150 Ֆրանքով։ Դիմել տեղւոյն վրայ, Պ. Շէրպէթ ճեանի, 94 Rue Lafayette, մէթրօ Poissonière.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Հայ վարժ վանտէօզներ։ Դիմել ցուցահանդէսին վայրը, V. DJendikianի confiserie «Massis» Stand Publicitaire No.7 exposition։

Գործաւոր կ'ուզուի

Տունի մէջ աշխատող եւ Georges 7 Թրիքոյի մեքենայ ունեցող գործաւոր կ'ուզուի։ Ներկայանալ կէսօրէ վերջ ամէն օր Lux-Tricotի։ 7, ter COUR DES PETIT-ECURIES, Paris(10), 7րդ. յարկ։

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գիտցէք որ ձեր աշխատանքի կանոնաւորութեան համար ձեր շահը կը պահանջէ, որ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԻՐԵՂԷՆՆԵՐԸ աժան գնելու համար դիմէք

B. MAURICEի, 20, Rue Oberkampf, ՄԷԹՐՕ Oberhampf եւ Fille de Calvaire. Tél. Roq. 27-33

Գնելով MAURICEէն ձեր անդափոխութեան եւն ծախսերը պիտի շահիք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Թուլոնի Աֆիոն Գարահիսարցիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց հայրենակից ԱՐԱՄ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Եգիպտոս, իր մօրը՝ Հաճի Մարիամին, իր եղբօր՝ Արմենակին եւ պարագաներուն։

Թ. Տօրմուտեան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը 3 Հոկտեմբեր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Au Petit Potի սրճարանի վերնայարկը, 2, Bld. Bonne Nouvelle. Métro Strasbouig St. Denis։

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ իր երեկոյեան դասընթացքը կը վերաբացուի Հոկտեմբերի սկիզբը. 20 Ռիւ տէ Տոմինիքէն, Մարսէյլ։ Արձանագրութեանց համար դիմել Հինգշաբթի 3—5։

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

24 —30 Սեպտ.

Երեկոյեները ժամը 8.30

Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր։

Pierre Blanchard et Signoret dans Le Coupable

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք։

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

Ժամացոյցի եւ ոսկերչեղինաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame — PARIS (13)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ դիմացկուն Նստարաններ, Թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ։ Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ աստղձագործի վերաբերեալ գործեր։ Աժան, մաքուր եւ արագ։ Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél, Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք ադանդերներով (մէզէ)։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն։ դիւրամատչելի գին։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն. համար։

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, դրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՃԱՇԱՐԱՆ-ՍՐՃԱՐԱՆ

«ՏԱՄԱՍ», Palais de la Bière

4, Traverse de Mont-de-Piété, Marseille

ՍՈՒՐԷՆ ԷՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ուրախութեամբ կուգամ ծանուցանելու յարգոյ յաճախորդներուս եւ հասարակութեան թէ ճաշարանիս նորոգութիւնը աւարտած, ՍՐԱՀԸ ՄԵԾՑԱԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ, վերաբացուած է,

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ BIÈRE PHENIX ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՁԵՏԵՂՈՒԱԾ ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Գարեջուրերու հետ կուտանք ճոխ եւ զանազան աղանդերներ։

ԷՔՍՊՐԷՍ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՄԵՂ ՍՈՒՐՃ

Ճաշարանիս մէջ պիտի գտնէք ըստ առաջնոյն անթերի սպասարկութիւն, ԱՄԷՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ ՃԱՇ, ՊԱՂ ՄՍԵՂԷՆՆԵՐ, ՔԷՊԱՊՆԵՐ, անարատ կարագով ԲԻԼԱՒ եւ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ պատրաստուած մասնագէտ խոհարարներու կողմէ։

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՑ Է ՄԻՆՉԵՒ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 2Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ, ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ԾԱՆՕԹ.— Ճաշի ժամերէ դուրս յաճախորդները կրնան նարտի եւ թուղթի խաղերով զուարճանալ։ Միութիւններու համար կը տրամադրուի մաքուր եւ օդաւէտ ժողովասրահ եւ իրենց գոյքերուն համար առանձին պահարաններ։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ փանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գլխարկ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ արհեստակարգ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation marbre, պայմանաւ որ փորձի վճարման բաժանորդագրուի ցուռաջին. նուէր առնելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն եւ կայացնել ցուռաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուռնաժ։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
28
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
28 Septembre
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3536 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՃԱՌԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

Այս կիրակի ալ, օրուան վարիչներն ու կուսակցական առաջնորդները ճառեր խօսեցան, Ֆրանսայի ներքին եւ արտաքին հոգերու մասին :

Վարչապետ Պ. Շօթան խօսելով Պլուայի մէջ, չեչտեց թէ իր դերը պիտի ըլլայ տագնապներու լուծումը գտնել ոչ թէ պայքարով, այլ հաշտարար միջոցներով, ներդաշնակութեամբ եւ իրաւարարութեամբ :

Պ. Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, նոյնպէս ծանրանալով ներքին եւ արտաքին կացութեան վրայ, յայտարարեց.

—« Կարելի չէ բան կառուցանել ատելութեան վրայ: Պատմութեան մէջ չկայ օրինակ մը որ հաստատէ թէ ատելութիւնը կրցած է միացնել ժողովուրդները: Ֆրանսա ոչինչ կը պահանջէ ուրիշներէն: Ան կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ բոլոր ժողովուրդներուն հետ եւ կը սպասէ որ միւս ժողովուրդները պատասխանեն իր կոչին: Մենք որ եւ է ռազմատենչ գաղափար չունինք, սակայն պիտի մարտնչինք մեր երկրին ազատութեան համար»:

Պ. Լէօն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, խօսելով արհեստակցական չէնքի մը բացման առթիւ, գիտել տուաւ թէ հակառակորդները կ'ուզեն կործանել 40 ժամուան դրութիւնը: Եւ աղդարարեց .

—« Մենք թոյլ պիտի չտանք այդ բանը: Այլեւս խօսք չի կրնար ըլլար կատարուած բարենորոգումները ետ առնելու մասին : խօսք չի կրնար ըլլալ նաեւ այն մասին թէ բանուորին պէտք է արտադրել տալ իր կրցածէն աւելին: Անցա՛ծ է այն շրջանը երբ կը սպառէր բանուորը»:

Այս կարճ ամփոփումը կը կատարենք արմատական պաշտօնաթերթէն: Քաղքենի թերթ մը, «Մաթէն», խօսելով նոյն ճառի մասին, Պ. Ժուհոյի կը վերագրէ հետեւեալ յայտարարութիւնները.

—« Դրամագլուխներու փախուստը կը շարունակուի. երբեակ համաձայնութիւնը արդիւնք չունեցաւ, ֆրանքին արժեզրկումն ալ որ եւ է բարւոքում չբերաւ: Գիտեմ որ միջազգային հոգեր ճնշեցին ժողովրդական Ճակատի առաջին կառավարութեան որոշումներուն վրայ: Ահա թէ ինչո՛ւ որ եւ է մեղադրանք չեմ ուղղեր, բայց կը հաստատեմ թէ կացութիւնը երթալով ծանրացաւ: Աւելի քան 50 միլիառ ֆրանք անհետացած է Ֆրանսայէն: Դրամագլուխին փախուստը խափանելէ վերջ, հարկ է նուազեցնել ապրուստի գինը: Կացութիւնը անտարակոյս տաժանելի է այս տարի: ժողովրդային խանդավառութիւնը պակսած է: Անշուշտ անկա պարտութիւն մը չէ մեզի համար, բայց ժամանակն է բարձրացնելու հոսանքը, վճռապէս գործելով ի նպաստ ընդհանուրի շահուն »:

Համայնավարներն ալ փայլեցան նոյն օրը, իրենց երկու քարտուղարներուն բերնով եւ դեռ պիտի արտայայտուին այսօր իսկ : Երեք ճառախօսներ պիտի պարզեն Ֆրանսայի մէջ սարքուած դաւերը, եւ պիտի պահանջեն ազդու միջոցներ ձեռք առնել, «մեր ժողովուրդին ազատութեան եւ ապահովութեան համար »:

Կիրակի օր, Մորիս Թորէզ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, մատնանշելով այսպէս կոչուած Փաշականութեան վտանգները, ազդարարեց թէ տակաւին ուշ չէ խաղաղութիւնը փրկելու համար:

Այս առթիւ, պահանջեց «անվնաս վիճակի մը վերածել Փաշական կազմակերպութիւնները, Հանրապետական հողը մաքրել բոլոր Փաշական լրտեսներէն եւ դրդռիչներէն, յարգել տալ միջազգային օրէնքը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը »:

×

Փորձեցինք համառօտակի պարզել մէկ օրուան անցուդարձը — գլխաւոր կէտերը — աղօտ գաղափար մը տալու համար տիրող մտահոգութեանց մասին :

Բացատրած ենք արդէն եւ այս պարագաներն ալ կ'ապացուցանեն թէ խիստ լուրջ կացութիւն մը կը տիրէ երկրին մէջ : Թէ արտաքին եւ թէ ներքին ճակատին վրայ :

Ահա շարք մը դաւադրական ձեռնարկներ՝ զանազան տարրերու ձեռքով, — Պրէսթի եւ Եթուալի դէպքերէն մինչեւ ռուս Ճերմակ զօրավարին անհետացումը: Եւ ամէն օր կասկածելի ախտանշաններ, որոնք ոչ միայն կը գրգռեն Ապահովութեան Տեսչութիւնը, այլեւ խորապէս կը յուզեն հանրային կարծիքը:

Աջ թէ ձախ, իրար ամբաստանելով հանդերձ, եկած են այն եզրակացութեան թէ՝ ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է «Ֆրանսան պահել Ֆրանսացիներուն համար»: Մինչեւ անգամ «Իւմանիթէ»ն այս բացատրութիւնը կը գործածէր: (Ժողովրդական Ճակատի կազմութենէն ի վեր, Ֆրանսայի համայնավարները չափազանց զգայուն դարձած են «ազգային» կոչուած բաներու համար):

Անշուշտ այս խմորումները ի վերջոյ պիտի անդրադառնան օտարականներու կացութեան վրայ, որ կը քննուի արդէն, ինչպէս հաղորդեց վարչապետը, երկու շաբաթ առաջ :

Բայց օտարականներու խնդիրը միայն մէկ մասն է ընդհանուր տագնապին, որ կը սաստկանայ արտաքին հոգերով ալ :

1936 Յունիսի ընկերային բարենորոգումները հազիւ շունչ առնել տուած էին վարձու աշխատաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն,— ահա գիներու սղութիւնը կը սպառնայ փճացնել ամէն բան:

Միւս կողմէ, աջերը, ընդդիմադիրները, դժգոհները ձեռնթափ չեն եղած, եւ յաճախ օտարն ալ կ'օգտագործեն — ինչպէս միւսները — խռչընդոտներ յարուցանելու համար :

Ինչպէս օրուան ճառերն ալ կ'ապացուցանեն, Ֆրանսա բացարիկ ճիգ մը կը փորձէ, դիմանալու համար նոր փորձութեանց :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Իսմէթ կ'իյնայ, նոր վարչապետը՝ Ճէլալ Պայար

Անցեալ օր գրած էինք թէ մէկուկէս ամիս արձակուրդ ստացած է զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ, եւ թէ Թուրքիոյ գործավարները, որոնք Պոլիս կը գտնուէին, խմբովին Էնկիւրի վերադարձած են: Այս պարագան կը համարուէր ախտանշան՝ նախարարական տագնապի մը :

Վերջին լուրերը կը հաստատեն այս կասկածը: Թուրքերէն «Թան» սեպտ. 26 թուականով կը ծանուցանէ թէ տնտեսական գործավարը՝ Ճէլալ Պայար, որ փոխանորդաբար ստանձնած է վարչապետութիւնը, մինչեւ խորհրդարանին վերաբացումը (Նոյ. 1) պիտի շարունակէ վարել այդ պաշտօնը: Օտար պետութեանց պաշտօնապէս լուր տրուած է այս մասին: Թուրք թերթին կարծիքով, որ եւ է տարակարծութիւն չի տիրեր Աթաթիւրքի եւ Իսմէթ Ինէօնիւի միջեւ եւ անկեղծ բարեկամութիւնը կը շարունակուի առաջուան պէս: Թերթը տնտեսական - ելմտական պատճառներու կը վերագրէ վարչապետական փոփոխութիւնը, բացատրելով թէ Թուրքիոյ գերագոյն շահերը կը պահանջեն կառավարութեան գլուխը դնել ոչ թէ քաղաքագէտ մը, այլ տնտեսագէտ մը, ինչպէս է Ճէլալ Պայար :

Նոր դահլիճին կազմութիւնը հաւանաբար պիտի յետաձգուի մինչեւ խորհրդարանին յառաջիկայ նստաշրջանը: Այն ատեն Ճէլալ Պայար պիտի ներկայացնէ իր նախարարներուն ցանկը :

****« Լ'էօվռ»ի քաղաքական աշխատակիցը ուշադրաւ գտնելով Իսմէթ Ինէօնիւի երկարատեւ արձակուրդը, կը կարծէ թէ Աթաթիւրք կ'ուզէ փոխել իր արտաքին քաղաքականութիւնը եւ այդ ծրագիրը գլուխ հանելու համար՝ փոխել նաեւ արտաքին գործավարը՝ Թ. Արաս: Ֆրանսայի , Անգլիոյ եւ գլխաւոր երկիրներու մեծ մասը շատ մնասակար կը գտնեն այս փոփոխութիւնը :Ժընեւի մէջ կը կարծեն թէ շատ չանցած Թուրքիա արտաքին քաղաքականութեան մէջ պիտի հետեւի ճիշդ Պելժիոյ օրինակին, — չէզոքութիւն: Աթաթիւրքի ուզածն է վարել արտաքին քաղաքականութիւն մը որ շատ աւելի անկախ ըլլայ Ֆրանսայէն, Անգլայէն եւ Խ. Միութենէն, քան անցեալին մէջ: Ան կ'ուզէ ապահովել Թուրքիոյ գերակշռութիւնը Պալքաններուն մէջ, որովհետեւ կը կարծէ թէ Փոքր Համաձայնութիւնը գոյութիւն չունի եւ թէ առով իսկ պալքանեան դաշինքը տկարացած է: Թուրքիա չուզեր կորսնցնել որ եւ է առիթ՝ ընդարձակուելու ի վնաս մէկուն միւսին: Ասիակ. դաշինքին շնորհիւ զրացիդարձած ըլլալով Անգլիոյ, Թուրքիա պիտի փորձէ օգտուիլ իսլամական աշխարհի մեծ շարժումէն, որ կ'անի իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ դժգոհութեանց եւ ազգայինական խլրտումներու :*

Ի՞ՆՉԵՐ Կ'ՈՐՈՃԱՆ ՀԻԹԼԵՐ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ

Գերմանիա կը ցուցադրէ իր զինուորական ուժը

Աննախընթաց ընդունելութիւն Պերլինի մէջ

Մուսոլինի չորսթ օր Միւնիխ անցնելէ վերջ, ուր արքայական ընդունելութիւն մը սարքուած էր, Հիթլէրի հետ գնաց Մէքլէմպուրկ, տեսնելու համար Գերմանիոյ տարեկան ռազմափորձերը: Երկու Առաջնորդները ուշադրութեամբ դիտեցին « կապոյտ» բանակին յարձակումները կարմիրներուն վրայ : Այս երկու անուանակոչութիւնները քաղաքական իմաստ չունին. բայց ուշագրաւ կը համարուին զինուորական շրջանակներու մէջ, քանի որ յարձակող բանակը կրցաւ վճռական յաղթանակ մը շահիլ, հակառակ թշնամի բանակին արդիական սպառազինութեանց: Թղթակիցները կը գրեն թէ Մուսոլինի խոր տպաւորութիւն կրեց գերմանական բանակին յարձակողական ճարտարութենէն: Ռազմափորձերուն մասնակցող երիտասարդ զինուորներէն շատեր արդէն լրացուցած են իրենց շրջանը եւ պիտի արձակուին քանի մը օրէն: Ասոնք կը կազմեն առաջին դասը՝ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումէն վերջ:

Երէկ, երկուշաբթի, Հիթլէր իր հիւրը առաջնորդեց Էսէն, տեսնելու համար Քրուփի հռչակաւոր զինագործարանները: Շատ քիչ օտարականներ կրցած են ծանօթանալ Գերմանիոյ զինուորական պատրաստութեանց, եւ Մուսոլինի առանձնաշնորհեալներէն մէկը պիտի մնայ: Այս այցելութեան լուրը կատարեալ անակնկալ մը եղաւ: Լուրը գաղտնի պահուած էր մինչեւ վերջին պահուն: Այս առթիւ արձակուրդ շնորհուեցաւ բանուորներուն :

Մուսոլինի Պերլին հասաւ երէկ, իրիկուան ժամը 5.30ին, եւ ընդունուեցաւ աննախընթաց խրախճանքներով, համաձայն կառավարութեան հրահանգին: Ամբողջ քաղաքը կը լողար դրօշներու ծովի մը մէջ: Դրօշազարդուած էին նաեւ օտար հաստատութիւնները: Թղթակից մը դիտել կուտայ թէ միայն խորհրդային դեսպանատունը չէր զարդարուած: Հրէական հաստատութեանց վրայ պարզուած էին միայն իտալական դրօշներ, որովհետեւ Հրեաները իրաւունք չունին գերմանական դրօշ գործածելու :

Մուսոլինիի բնակութեան յատկացուած է նախագահ Հինտէնպուրկի նախկին պալատը: Նախագահին մահէն ի վեր առաջին անգամ է որ ուրիշին կը տրամադրուի այս պալատը :

**** Մէքլէմպուրկի մէջ, Մուսոլինի տեսակցեցաւ գերմանական բանակին վարիչներուն հետ, գլուխն ըլլալով պատերազմական նախարարը՝ Զօր. Պլոմպէրկ, ծովային եւ օդանաւային ուժերու հրամանատարները եւն. : Ներկայ էին նաեւ ուրիշ բազմաթիւ զեկավարներ :*

**** Քաղաքական շրջանակներու մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին երկու Առաջնորդներուն տեսակցութեանց ելքին: Առաջին մտերմական խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Միւնիխի մէջ: Իրազեկներ կը հաւատեն թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է հիմնական հարցերու մասին: Վիրճինիօ Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, իր հերթական խմբագրականին մէջ կը գրէ թէ Գերմանիա եւ Իտալիա հետեւեալ չորս պայմանները պիտի առաջարկեն ժողովրդավար պետութեանց, գործակցութեան եւ խաղաղութեան համար .—*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ...

Լորտ Պիվըրպրուք, մեծահարուստ լրագրապետ որ կը հրատարակէ «*Տէյլի էքսփրէս*»ը եւ ուրիշ դեղին թերթեր, անցեալ օր հետեւեալ հաշիւը կը ներկայացնէր.—

« *Էքսփրէս* » ընկերութեան թերթերուն տարեկան եկամուտն է **5.175.000** ոսկի :

Այս գումարին մէջ ընկերութեան շահը **150.000** ոսկիէն ալ վար է: Այսինքն ոչ իսկ 3 առհարիւր :

5.175.000 ոսկիի այս եկամուտէն **1.375.000** ոսկի կը ծախսուի թուղթի եւ մելանի համար :

Թերթին տպագրական աշխատաւորները կը ստանան **700.000** ոսկի :

Բաշխման համար կը ծախսուի **650** հազար ոսկի, իսկ այս գումարին **400** հազարը կ'երթայ երկաթուղիներուն:

Թերթերուն խմբագրական ծախսն է **600.000** ոսկի, մէջն ըլլալով ներքին եւ արտաքին լուրերու հաւաքումը :

Տարեկան **100.000** ոսկի կը վճարուի, մեր ընթերցողները ապահովագրելու համար արկածներու դէմ :

Ամէն տարի ծանուցումներու համար կը վճարուի ոչ նուազ քան **400** հազար ոսկի :

Ընկերութիւնը որ եւ է մուրհակ, պարտք կամ գրաւ չունի: Լոնտոնի, Մանչէսթըրի եւ Կլասկոյի շէնքերը իր բացարձակ ստացուածքն են :

Ընկերութեան սովորական բաժնետուղթերուն աւելի քան **74** առ հարիւրն ալ կը պատկանի պաշտօնէութեր իմ սեփականութիւնս է, **8** առ հարեան :

Ես մէկ փէննի թոշակ ստացած չեմ թերթերէն: Միակ նպատակս է ծառայել հանրային շահուն եւ այն դատին որուն նուիրուած եմ. — Միացեալ բրիտանական կայսրութիւն, հզօր, վճռական եւ խաղաղասէր :

Խմբագրութիւնը հետեւեալ ծանօթութիւնը կ'աւելցնէ այս յայտարարութեան տակ .—

Օգոստոսին ամէն օր **2.407.780** օրինակ ծախուած է «*Տէյլի էքսփրէս*»ը: Մեր նպատակն է օրական **3** միլիոնի բարձրացնել վաճառումը :

Ինչպէս կը տեսնէք ամէնքդ ալ, գեղեցկապէս գաղափարակա՜ն էլորտ Պիվըրպրուք, իր գոյնզգոյն թերթերով,— մէկ փէննի թոշակ չստանար, թէեւ իր սեփականութիւնն են ընկերութեան բաժնեթուղթերուն աւելի քան **74** առ հարիւրը :

Կը ծառայէ Մեծն Բրիտանիոյ զօրացման եւ ... խաղաղութեան :

Եւ դեռ կան չարամիտներ որ կ'ըսեն թէ ճիշդ այս կարգի թերթերու եւ անոնց գլխուն թառած լորտերու շնորհիւ է որ քաղաքական մթնոլորտը միշտ կը պղտորի եւ Մեծն Բրիտանիան կը զօրանայ՝ նոր ասպատակներ ապահովելով կամ քաջալերելով աւարառութիւնը :

Եթէ «Տէյլի էքսփրէս»ները, «Տէյլի Մէյլ»երը եւ միւսները չըլլային, ո՞վ պիտի վառէր խարոյկը՝ փոքր եւ անճար ազգերու գլխուն, ի փառս բրիտանական աշխարհակալութեան, որ միայն մէկ բան կը ճանչնայ աշխարհի վրայ,—վերը Աստուած, վարը՝ իմ իրաւունքս :

ՎԱՀԷ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ՝

« Թան »ի թղթակիցը կը գրէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան 6րդ յանձնաժողովը որոշեց 104,000 զ. ֆրանք սահմանել Նանսէնեան գրասենեակին, որպէսզի կարենայ շարունակել իր աշխատանքները, ի նպաստ գաղթականներու: Որոշումը տրուեցաւ միաձայնութեամբ, հակառակ Խ. Միութեան պատուիրակին ընդդիմութեան :

«ՍԷՅԻՏ ՐԻԶԱ Կ'ԸՍԷ ԹԷ ՉԷ ԸՄԲՈՍՏԱՑԱԾ»

Թուրք թերթերը կը շարունակեն հէքեաթներ պատմել Տէրսիմի ապստամբութեան մասին, ծիծաղելի դարձնելու համար անոր ղեկավարները: Այսպէս, «Ճումհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ խարբերդէն.—

Սէյիտ Րիզա հետեւեալ կերպով արտայայտուած է .

— « Ես ըմբոստացած չեմ , այլ այս փորձանքը իմ գլուխս բերին Գրկան աշիրէթէն կարգ մը մարդիկ որոնք տղաս սպաննած էին » :

(Արդարեւ, Գըրկանցիները Սէյիտ Րիզայի Պապա անուն տղան սպաննած են: Սէյիտ Րիզա ալ տղուն վրէժը լուծելու մտքով իր ձեռքերէն փախած Գըրկանցի մեծ մասնաւորապէս 30 մարդ սպաննել տուած է) : Այսպէս ըլլալով հանդերձ, ինծի ըմբոստ ըսին, վրաս զինուոր ղրկեցին: Զիս դատարան չյանձնեցին, ահա թէ ինչու Թունճէլիի իշխանութեանց վստահութիւն չունեցայ. Երզնկա երթամ, գիս Անգարա, Աթաթիւրքին ղրկեն, հոն պիտի յանձնուիմ , ըսի »:

Հակառակ իր այս յայտարարութեան, կ'աւելցնէ թղթակիցը, սկիզբէն եւ մօտէն կատարած քննութեանցս արդիւնքը ցոյց կուտայ թէ պարագան բոլորովին հակառակն է :

Սէյիտ Րիզա երբ Երզնկա յանձնուած է .

— Գլխարկս կար, կորսուեցաւ. ինծի լաւ գլխարկ մը բերէք. ապա թէ ոչ քայլ մը չեմ առներ, ըսելով պնդած է :

Սէյիտ Րիզա երբ գլխարկը գլուխը կը դնէ , «գիս Անգարա ղրկեցէք » կ'ըսէ եւ «շատ լաւ» պատասխանով ճամբայ կը հանուի: Երբ իր հսկիչները « Սէյիտ » կը կոչեն զինքը, կը բարկանայ եւ անսխալ Թուրքերէնով մը.

— Ես « Սէյիտ » չեմ , ինծի «Սէյիտ» մի կոչէք, «Պէյ» , «փաշա» ալ չկայ, ինծի Պայ Րիզա ըսէք: Եւ զուարթօրէն կը շարունակէ ճամբան, այն համոզումով թէ Անգարա կը տարուի: Բայց երբ Մալաթիայէն եւ Եփրատէն անցնելով դէպի արեւելք տարուիլը կը տեսնէ, յանկարծ կը ցնցուի եւ ջղաձգօրէն ձեռքը բարձրացուցած՝

— Խոստումը այսպէ՞ս կը տրուի, ըսելով դառնօրէն կը գանգատի :

**** Սէյիտ Րիզան փոխադրող ինքնաշարժին վարիչը հետեւեալ դէպքը պատմած է .*

— Սէյիտ Րիզա երբ հասկցաւ թէ Էլազիզ կը տարուի, շատ յուզուեցաւ եւ սկսաւ բողոքել: Ճամբան յանկարծ «խաղողս ո՞վ կերաւ»ըսելով խնդիր հանեց: Ասոր վրայ զինքը փոխադրող պահակազօրքին հրամանատարը բեռ մը խաղող առնելով ջանաց Սէյիտ Րիզայի աչքը կշտացնել: Ս. Րիզա յայտնեց թէ սխալ է իր վրայ գտնուած 20 — 30ոսկիի հաշիւը: Ասոր վրայ հրամանատարը իր գրպանէն դրամ աւելցնելով լռեցուց ճակաչք Սէյիտը :

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐՈՒ թիւը, որ 417,000ի հասած էր շաբաթ օր, կիրակի բարձրացաւ 469,391ի,— կոտրելով ամէն մրցանիշ :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ կիրակի օր զինեալ Արաբներ սպաննեցին Գալիլիայի ոստիկանական տեսուչը (անգլիացի) եւ ոստիկան մը: Խռովութիւնները կը ծաւալին :

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔՈՎ՛Ն Ի ՎԵՐ

»»»» • ««««

« ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ »

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բայց ոճը զգեստ մըն է յաճախ: Ծանրանալ անոր վրայ, նշան է չունենալու ուրիշ ընելիքներ, մտնելու տխուր տկարացումներ: Հիմա մանաւանդ մենք ամէնէն ուշ պիտի մտածէինք այդ զգեստին: Տա՛կը: Լաթերուն ներքեւ թրթռումն, ջերմ, փաղփիչ փառքը բոլոր մատղաշ միսերուն:

Ուրախ եմ յայտնելու որ պ. Հ. Զարդարեանի գիրքը հարուստ է մանաւանդ այդ տարրով: Երկար ատենէ ի վեր հրապարակ դրուած գաղթահայ արտայայտութեան ամէնէն հարազատ նմոյշն է ան: Անշուշտ մեծ ու ներդաշնակ արուեստ մը ինքզինքը կը պարտադրէ մեզի Նահանջը առանց Երգի հատորին մէջ: Նշան Պէշիկթաշլեանի անցեալ տարւոյ վէպերը փաստեր են որոշ տաղանդի: Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր ալպոմին մէջ հատուածներ կան ուր արդի կեանքին (գաղթային երակը սոսր) տէմպը կը զգաս, ինչպէս կ'ըսեն: Ու ողբացեալ գրողի մը մէկ գրքոյկը Արե՛ւ, Արե՛ւ մեզի կու տայ սքանչելի նմոյշներ մեր օրերու գաղթային բարեխառնութենէն: Բայց Մեր կեանքը այն գիրքն է ուր առաջին անգամ շփումի կուգաս անոր լայն, յստակ, թելադրական՝ մէկ ընդարձակ երեսին հետ: Եթէ երբեք անոր երեք հարիւր էջերը չեն յաջողիր լրիւ նկարագրելու այն կեանքը որ գաղթահայութիւն պիտակին տակ տարածուած է ալ, բայց կը նուաճեն անոր մէկ կարեւոր հատուածին, փարիզեան հատուածին դիմագիծը, միշտ հատուածային բայց որմաքանդակ կարկառներով:

Հոն են երիտասարդները, անոնք որոնց իրաւունքն էր աճիլ մեր հողերուն ազատութեան ու արեւին տաքին մէջ, ուժով, բարի, մաքուր ու ոսկի: Եւ որոնք ուրականէն խուճապահար ինկան սա գոհերուն, աղտ ու ծուխ ուտելով, արեւի տեղ մշուշի մէջ լողնալով ու երկինքը մոռնալով քանի որ իրենց գլխուն վերեւ իրենց գտածը լուացուքի ջուրը յիշեցնող բան մըն է դարձեր, գորշ ու պղտոր: Այդ երիտասարդները առեր են անխուսափելի գաղթային սթիկմաթները, հազիւ հազ, աղօտակի յիշեցնելով արեւը որուն շողքը դեռ չէ մարած իրենց աչքերուն խորը ու մորթին վրայ կը հեւայ երբեմն, տալով իրենց անձին անդիմադրելի ձգողութիւն մը: Գիրքին երկու յատկանշական անձերը, Արուէնն ու Տրդատը, եղբայրնե՛ր, իրարու այնքան նման ու աննման, կը ներկայանան մեզի իրենց խառնուածքին ընդոծին հարստութեամբը, ու իրենց առհաւութիւններուն բոլոր գորթէծովը: Այս նկարագիրներու կառուցման, վերլուծական յառաջխաղացման եղանակը ինքնին խոշոր փաստ մըն է երիտասարդ հեղինակին տաղանդին: Անոնք պիտի շինուին էջ առ էջ, պաշտպանուած ստեղծագործ շունչէ մը որ չի յոգնիր, չի տկարանար: Անոնք կը գործեն, խելացնոր կամ այլապէս սոսր հոսանքներու գուպարին ընդմէջէն, ամէն դարձուածքի երեւան բերելու համար նոր երեսակները իրենց երբեք չսպառած ընդունակութեանց, միշտ ի լինելութեան, հետեւաբար՝ միշտ նոր, բայց հաւատարի՛մ սկզբնական նկարագրին այն հարազատութեամբ որով մեր շուքը կը հետեւի կամ կը կանխէ մեզ երբ ճամբայ կ'իյնանք դէպի պողոտաները ճակատագրին: Միայն այս երկու եղբայրներուն վրայ accumuler եղած կեանքի հոսանքը բաւ էր գիրքը յանձնելու մեր զարմանքին: Վասնզի երեք հարիւր էջերու վրայ, վերանորոգ սա ստեղծումը պահել կրնալը փոքր փառք մը չէ, երբ աչքի առջեւ ալ ունենանք մեր գրական աւանդութիւնները ուր մեր վիպական հերոսները առաջին քանի մը էջերուն վրայ արդէն աւարտած կ'ըլլան իրենց շէնքը, եւ կը զրկուին գիրքին քառուղիներուն վրայ, արդէն իրենց ամբակազմ, այդպէս լրացած անձերը պտտցնելու, հոսկէ ու հոնկէ ճարուած, հնարովի, յաճախ ալ կեղծ գործողութեան մը հոսանքն ի վար ու վեր:

Հոն են, նոյն խորհրդանշական խըտութեամբ ու կարկառով կիները, Հայուհի կամ Ֆրանսուհի, բոլորն ալ տրուած, արագ, փորագրային, տիրական raccourciով մը որով կը գտնուին ժամանակակից վէպին մէջ կարգ մը յօրինումներ, կարծես իրենք զիրենք հակադրելու հաճոյքով մը հին դպրոցին աւանդութիւններուն: Ֆլոպէռի հերոսուհին, Էմմա Պովարի, չորս հարիւր էջերու պէտք ունի իր պատրանքը մահուամբ քաւելու համար: Մօրուայի, Մոնթէրլանի աղջիկները այդ բանը կ'ընեն քանի մը տասնեակ էջերու կրկէսին խորը: Այս հակադրութիւնը անշուշտ բան մը պիտի չապացուցանէր, մանաւանդ պ. Հ. Զարդարեանի հաշւոյն, եթէ անիկա այդ կիներուն արագ ուրուագրային այդ կեանքերուն համար գտած չըլլար համապատասխան խմոր, ստեղծանիւթ, ինչպէս կ'ըսեն:

Հայ մա՛յրը, որուն խորհուրդը բաւեր էր մեզի սանկ քանի մը հազար տարի, մեր դիմանալուն առեղծուածը լուսաւորող եւ որ գաղթային պայմաններու մէջ դատապարտուած է, ինքզինքը սպաննելու, ըլլալու համար անսիրտ փառամոլը, անմխիթար բանուորը, կամ նոյն իսկ անհասկնալի մեղքերու գործաւորը: Մեր կեանքը գուցէ վերջին գիրքն է ուր անոր անհուն արժէքները, անկարող տառապանքը, միշտահոս գուրգուրանքը, մանաւանդ հայրենաբաղձ, հարազատ ապրումները առուակուէին, անմահական մեր աղբիւրներուն պատկերումին նման, վազելով վազելով ու չհասնելով: Ան ի՛նչ սրտառուչ քաղցրութիւն է ու ինչ ահաւոր սուգ, երբ փոխնիփոխ զինքը կը տեսնենք իր Թոռնիկը սիրելու, ուտելու խենդութեան մէջ յանկարծակի արգիլուած. իր իսկ տղուն հրամանովը, որ Ֆրանսուհիէն ունեցած իր փիճը կը զրկէ իր հայրութենէն: Մեծ մայրե՛րը մեր գեղերուն, որոնք Փարիզի մէջ պիտի չհասկնան այդ արգելքները եւ պիտի մեռնին, իրենց մոլորած տղան կանչելով ու կանչելով, իրենց սնարին վերեւ որպէսզի կարենան գոցել իրենց աչքերը:

Հոն են, չտեսներու, պէյերու եւ դոհարավաճառներու տականք-տոտիկ, «փքացուրոյց» կիկները, որոնց ամէն մէկ շարժումին, մտածումին, դիմային խաղերուն, նոյնիսկ բառերուն հիւսքին, դէշ բառով մը՝ բանուածքին համար պ. Զարդարեան թերեւս առհաւօրէն ճարած է դարերու թըշուառութիւն: Ու ինչ սրտաճմլիկ կարկառ է հանած անիկա պայքարը երկու նէյերու, մէկը հայ, միւսը Ֆրանսուհի,— դեռ չփորձուած նիւթ հայ վէպին մէջ: Ու քիչ են էջերը, մինչ հայ վէպին, ուր այդ խուլ տագնապը, չըսուած բայց թելադրուած, մեզի հաղորդուի սրտառուչ այն բաթէթիքով որուն մէջ պիտի փակուի մեր մեծերուն անէծքը, կեանքին անդարձ ջնջումը օրինադրող, բայց անհունապէս իրաւ, պրկող ու աննահանջ, երբ մեզ կը զմէ մեր անկողինին ու ծանրացող տուերը ծակող սարսուռներով մեր մահամերձ սպառումէն ետք ուժ կը ճարէ մեր տղաքը կանչելու մինչ իր սնարին, անոնց թաթիկները առնելու մեր սառոյց միսերուն մէջ ու այդպէս կնքելու սա եղերական շունչը, երիտասարդ ու անհուն ըղձաւորութեամբ, աշխարհը ձգելու րոպէին միայն գինը կարելով անոր քաղցրութեանց: Այս ողբերգութիւնը տըւած է պ. Հ. Զարդարեան այն Ֆրանսուհին հոգեւարքին մէջ որ սիրած է երկու եղբայրներէն մէկը, լքուած անկէ զաւակով մը, տարած լքումը անհաւասարելի սրբութեամբ, ինկած մահուան մահիճին ու այդ սուղ րոպէներուն, մահուան շուքերով ծանրաբեռն տէքոռի մը մէջ իր զաւակը ապրած, կտոր կտոր, մեռնելով ու ծնելով (Քիչեր միայն պիտի հասկընան թէ ինչ եղերականութիւն կ'ուզեմ թելադրել այս տողերով):

Հոն է դարձեալ մանուկը, գրեթէ անծանօթ էակ մեր գրականութեան մէջ: Պ. Հ. Զարդարեան զայն տուած է դժուար ու անկայուն հաւասարակշռութեամբ մը, յուզի՛չ, անմեղ ու այնքան ալ թշուառ ու նո՛ր՝ մեր օրերու ամբողջ խարանը վզին: Անոր տառապանքը, փոքր հոգիին մեծ խռովքները, անոր հիւանդութիւնն ու հէքեաթի մը պէս օրօրուն ձայներու ընդմէջէն դէպի մահ երկարումը մեր արցունքը կ'արժեն հանդարտ, ժուժկալ թեքնիքով մը:

Ու հոն են, աւա՛ղ, մեր քաղքենիները, երկու տիրական նկարներու վրայ իրենք զիրենք կերպաւորող: Իբր պատկերացո՛ւմ՝ ըսել կ'ուզեմ իրենց անհատականութիւնները սեւեռող մեծ գիծերու կառոյց: Իբր անձնաւորութիւն՝ այսինքն թաքուն խորշերու մէջ մեր սնուցած մեղքերուն, շնորհներուն, նկարագիրներուն պարտութի՛ւնը որով մենք չենք կրնար զմեզ զրկել մեր շրջապատէն ու դուրս կը թափենք զմեզ: Իբր բարոյակա՛ն՝ այսինքն գումարը այն մտածումներուն, առաքինութեանց, ըմբռնումներուն, հակազդեցութեանց որոնք անխուսափելի դիմայեղման կ'ենթարկուին, ենթարկուեցան երբ հազարաւոր փարսախներ ճամբորդեցին մեր երկրէն, մեզի հետ, ու նոր վայրերուն, ասպարէզներուն մէջ իրենք զիրենք յարմարցնելու համար: Ու կարճ ըլլալու համար, երբ Արեւե՛լք, որմէ առնուած ըլլայ իր բանաստեղծութիւնը, մեղկութիւնը, ճակատագրապաշտութիւնը (Տրդատ), բայց ուր դեռ տակայծին քանի մը շողեր մեր անսահման բարութենէն, թրթռագին ու սիրտաբաց գութէն (Արուէն ու իր մայրը): Ու ճարտար նշդրակին տակը վիրաբոյժին այս ամէնը կտոր կտոր կը բերուին լոյսին, ժխտական տիպարնե՛րը՝ իրենց հետ քաշելով ինչ մութ թշուառութիւն որ դիզած էին մեր ոսկորներու փապուղիներուն այնքան դարերու գերութեան, հացին, գլխուն, պատիւին, արիւնին բացառաբար հայ տագնապները: Ու ճարտար ճպոտին տակ վիրթուօզին, այս ամէնը, դրական տիպարներու վրայով, դարձեալ կը մատուցուին մեր վայելումին, հիացական ու սրտագրոհ արարքներու, բառերու եւ սլացքներու վրայով: Գիրքին մէջ մտածում, երազ պեղելու աշխատանքն ալ ուրիշ արժանիք:

Ահա շատ ուրուաձեւ՝ աշխարհը ուր պտտած է տաղանդը պ. Հ. Զարդարեանի:

✕

Կառո՞յց: Ճարտարապետութի՞ւն: Թեքնի՞կ:

— Ինչու է պէտք կաղապար-պատկերներով վախցնել փորձել մէկը որ մեզի կուգայ, թերեւս այդ ամէնուն կամաւոր զանցումովը:

Պ. Հ. Զարդարեանի մէջ կան, վերը ըսուած ազդեցութիւններէն զատ, Տոսթոյեւսքի, Չեխով, Ֆրանսական նորագոյն ու զարտուղի ճիգերը:

Ասոնք համադրել, անձնաւորել ու հայ գործի մը վրայով միացնելը բաւական մեծ առաքինութիւն մըն է որպէսզի ես չտարածեմ քննադատին խստութիւնը գիրքը բաժան բաժան ձգող ձգտումին վրայ: Չեմ ալ երթար յառաջ, չարութեան գինով, գիրքին յաջողութիւնը վերագրելու այս անկապակցութեան: Իրաւ է որ արուեստին հիմնապահանջը, գործողութեան միութիւնը չէ յարգուած: Թէ գլուխները չեն զարգանար, իրար չեն պատուաստեր: Վերլուծումը անհաւասար կը մնայ տիպարէ տիպար ու մարդերը չեն իյնար բաւարար լոյսի տակ որպէսզի ըլլան ամէնուն համար տեսանելի: Ու տակաւին կրնաք շարունակել այս վերապահումները: Բայց, կ'աւելցնեմ թէ այդ բոլոր նուազումները չեն կրնար հակակշռել մեծ գեղեցկութիւնը գործին:

Մեր Կեանքը՝ առաջին գործն է երիտասարդ հեղինակի մը ու երբ այդ կուսութիւնը անոր մտքին, ու մարդիկ միշտ ալ տկար են կուսութիւններու հանդէպ: Ամէն տղայ, այդ իսկ օրէնքով, կրնայ մեզ շահագրգռել երբ գրել գիտէ եւ իր զգացածները, ապրումները մեզի կը հաղորդէ:

Գրագէտը կը սկսի երկրորդ գիրքով:

Չունիմ աւելի սրտագին փափաք քան ողջունել պ. Հ. Զարդարեանի երկրորդ հատորը որպէսզի մեր գրականութեան մէջ անառարկելի իր գիրքին տէրը դառնայ անիկա որուն աւելի քան յոյսը, իրաւունքը կուտային իր ներկայ մեծ ու գեղեցիկ հատորը: «Հօրէ ու մօրէ» հարազատութեամբ մը, ինչպէս կը սիրէ որակել մեր ժողովուրդը հնօրեայ, ազնուական ու արի առաքինութիւնները երբ կ'ուզէ պատկերել:

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ-ՀԻԹԼԵՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Պերլինի վրայ, ուր տեղի կ'ունենայ հանդիպումը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ Առաջնորդներուն:

Հանդիպումը փոխադարձ այցելութեան գործ մը պիտի չըլլայ: Ընդհակառակն, ներկայ պայմաններուն մէջ պիտի ծառայէ պարզաբանելու եւ ընդլայնելու այն կարեւոր հարցերը, որոնք արտակարգօրէն մեծ կարեւորութիւն պիտի ունենան Եւրոպայի վաղուան դէպքերուն համար:

Այսօր իտալեւգերման զինակցութիւնը ժամանակաւոր չէ, ոչ ալ պատահական համաձայնութիւն մը: Այդ զինակցութիւնը ստոյգաբար կառուցուեցաւ՝ հասնելով մինչեւ իրական ուժի մը ձեւին՝ եւրոպական միջազգային յարաբերութեանց մէջ, ուժ մը, որ պիտի ուզէ պարտադրել իր համոզումները՝ եւրոպական հարցերուն մէջ: Կասկած չկայ, որ այդ զինակցութեան նպատակն է ստեղծել իր «խաղաղութիւնը» Եւրոպայի մէջ, որ պէտք է տարբերի Փարիզի խորհրդաժողովին միջոցաւ ստեղծուած «խաղաղութենէն»: Ուրեմն կասկած չկայ նաեւ, որ մենք կը գտնուինք միջազգային լուրջ դէպքերու առջեւ, որոնց աճումը մեծ մասով կախում պիտի ունենայ այն որոշումէն, որ պիտի տրուի Պերլինի մէջ:

Իտալեւգերման յարաբերութիւնները վերջին տարիներս յեղաշրջում մը ունեցան: 1934ին, համաձայնութեան եւ հասկացողութեան ճամբուն վրայ էին: Հանդիպումը, որ այն ատեն տեղի ունեցաւ Հիթլերի եւ Մուսոլինիի միջեւ՝ Վենետիկի մէջ, կը նկատուէր երջանիկ սկզբնաւորութիւն մը իտալեւգերման զինակցութեան կազմութեանը համար:

Բայց այդ հանդիպումէն քիչ վերջ տեղի ունեցան Վիեննայի արիւնոտ դէպքերը եւ Աւստրիոյ վարչապետ Տոլֆուսի սպանութիւնը: Աւստրիոյ ազգային-ընկերվարականները (նացի) փորձեցին բռնի կատարել «անշլուս»ը (միացում): Բայց, չյաջողեցան: Այս պարագան, սակայն, խանգարեց Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները, որովհետեւ իտալական քաղաքականութիւնը կողմնակից էր աւստրիական անկախութեան եւ վճռապէս դէմ եկաւ Աւստրիան Գերմանիոյ կցելու ազգային-ընկերվարական ձգտումին:

Մուսոլինի ունէր նաեւ ուրիշ պատճառ մը՝ իր յարաբերութիւնները պրկելու համար Գերմանիոյ հետ: Եթովպիոյ պատերազմին պատրաստութիւնը զինքը կը մղէր փնտռելու Ֆրանսայի բարեկամութիւնը՝ Հաբ. արեւելեան Ափրիկէի արշաւանքին համար անոր հովանաւորութիւնը ապահովելու յոյսով: Այդ քաղաքականութեան արդիւնքն էր Մուսոլինի-Լավալ համաձայնութիւնը՝ 7 յունուար 1935ին:

Բայց, Իտալիա Ֆրանսայէն չստացաւ այն հովանաւորութիւնը զոր կ'ակնկալէր: Ֆրանսական կառավարութիւնը իւրացուց Անգլիոյ տեսակէտը՝ Իտալիոյ դէմ պատժարկութեան խնդրին մէջ, մինչդեռ Գերմանիա մերժեց գործադրել Իտալիոյ դէմ ծրագրուած միջոցները եւ, բնականաբար շահեցաւ Մուսոլինիի երախտագիտութիւնն ու հակումը:

Հռոմ հասկցաւ թէ կարելի չէ յոյս դնել Ֆրանսայի վրայ, մանաւանդ այն օրէն ատդին երբ իշխանութիւնը ձեռք առաւ Ժողովրդական Ճակատը, որ ծայրայեղօրէն թշնամական ու անհաշտ է՝ ինչպէս հիթլերականութեան նոյնպէս եւ ֆաշականութեան հանդէպ:

Իտալիա, կղզիացած չմնալու համար, սկսաւ կրկին փնտռել Գերմանիոյ բարեկամութիւնը: Գերմանիան ալ, իր կարգին, չկրնալով համաձայնիլ Անգլիոյ հետ, դարձաւ դէպի Իտալիան: Երկու երկիրներու զինակցութիւնը եղաւ բնական եւ անխուսափելի: Միանգամայն՝ զանոնք իրարու «կը մօտեցնէր իրենց գաղափարաբանութիւնը: Կը մնար նոյնացնել նաեւ իրենց քաղաքականութիւնները:

Ատոր պատճառն էր դարձեալ աւստրիական հանգոյցը: Մուսոլինիի միջամտութիւնը՝ Վիեննայի մօտ յաջողութիւն գտաւ, 1936 յուլիս 11ին ստորագրուեցաւ բարեկամական ուխտը Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ: Հռոմի եւ Պերլինի միջեւ անմիջական հասկացողութեան ճամբան լայնօրէն բացուած էր:

Հասկացողութիւնը գոյացաւ տարի մը առաջ, հոկտեմբեր 1936ին, Պէրխթէսկատէնի մէջ, ուր Իտալիոյ արտաքին նախարար կոմս Չիանօ այցելեց Հիթլերի:

Այժմ, Մուսոլինիի այցելութիւնը պիտի գայ ամրացնել այդ համաձայնութիւնը: Պարզ է որ Իտալիա եւ Գերմանիա միացած են տեւական զինակցութեամբ մը եւ ճշտորոշուած ծրագրով՝ միջազգային քաղաքականութեան համար:

Ապահովաբար, այդ ծրագիրը կրկին պիտի քննուի եւ պիտի փնտռուին միջոցներ անոր իրականացումին համար:

Նիօնի խորհրդաժողովը առիթ կ'ընծայէ քննելու շատ մը հարցեր: Կը մնայ տեսնել թէ Նիօնը ի՛նչ պիտի ընէ Միջերկրականի ապահովութիւնը զօրացնելու համար: Բայց, ինչ որ անվիճելի է սա է թէ՝ Նիօնը ընդգծեց փաստ մը,— Եւրոպան եւ աշխարհը իրապէս բաժնուած են երկու անհաշտ մասերու: Ճիշդ այնպէս ինչպէս Ալճէզիրասի մէջ՝ 1936ին:

Միայն թէ, Ալճէզիրասի մէջ Գերմանիա եւ Աւստրիա ներկայ էին ու Եւրոպան պատրաստ չէր, այն ատեն, պատերազմի: Իսկ Նիօնի մէջ չկային Գերմանիան ու Իտալիան, ու Եւրոպան այժմ պատրաստ է, ամէն րոպէ, բռնկելու...

Մուսոլինի եւ Հիթլեր, ուրեմն, ներկայ պայմաններուն մէջ, պիտի տան կարեւոր որոշումներ, — սպանիական հարցը, Միջերկրականի կացութիւնը, Միջին Եւրոպան, անգլիական սպառազինում, Ծայրագոյն Արեւելքի դէպքերը՝ այն յանձնառութեանց բերումով զորս իրենք ունին Ճափոնի հանդէպ, եւ, վերջապէս, բոլշեւիկեան վտանգը:

Ի՞նչ պիտի ծագի այս հանդիպումէն,— պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն: Պատասխանը կախում պիտի չունենայ միայն Հռոմէն ու Պերլինէն, այլեւ Լոնտոնէն: Եթէ Անգլիա որ-

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԿԱԶԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

»»»» • ««««

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԻԼ ԿԱԶԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԻՆ ԴԷՄ

Ընդհանուր թոհուբոհին մէջ պէտք է որ ամէն մարդ գիտնայ թէ ինչ պարտի ընել, ինքզինքը անվտանգ պահելու համար:

Այս առթիւ, հարց մը կը ծագի,— Կարելի՞ է պաշտպանուիլ կազերու վտանգին դէմ:

Մարդուս համար բնածին օրէնք մըն է ինքզինքը պաշտպանելը: Ամբողջ պատմութիւնը այդ կ'ապացուցանէ:

Երբ այլեւս վահաններն ու զրահները՝ նորահնար հրացաններուն դէմ չկրցան դիմանալ, մարդը՝ պաշտպանութեան նոր միջոց մը գտաւ խրամներ փորելով եւ հողէ թումբեր կանգնելով: Երբ ռումբերու հարուածներուն տակ, ամեհի միջնադարեան դղեակները սկսան կործանիլ, մարդուն հնարամիտ ուղեղը գտաւ ուրիշ միջոցներ դիմադրաւելու այս նոր զէնքը: Ան շինեց հողէ, պէթոնէ եւ պողպատէ նոր տեսակ ամրոցներ, անոնց ետին ապաստանելու համար:

Բարեբախտաբար նորահնար զէնքերու շինութեանց հետ զուգահեռաբար յառաջդիմած են պաշտպանութեան նորահնար միջոցները: Արդիական պատերազմները, որ աւելի գիտական եւ արհեստագիտական են, վտանգաւոր են սա իրողութեամբ որ կ'ազդեն դիմացինին բարոյական դիմադրական ուժին վրայ: Այլեւս թշնամիին անձնատուութիւնը չէ որ կը փնտռեն, անոր ամրոցներուն քանդումովը, այլ կ'ուզեն խախտել հոն ամրացած զօրքին բարոյականը, կրակի անընդհատ տեղատարափով մը, որպէսզի վհատի եւ յանձնուի:

Ուրեմն կարեւորը բարոյական կորովին պահպանումն է: Ահա թէ ինչու ամէն մարդ պարտի գիտնալ թէ ինչ վտանգներ կը սպառնան նորահնար զէնքերը: Մնացածը մասնագիտական խնդիր է:

Հակառակ օդային սարսափին շուրջ ծագած շռնդալից աղմուկին, պէտք է ըսել թէ նորագիւտ զէնք մը չէ սա: Ամենահին ժամանակներէ ի վեր մարդիկ գործածած են քիմիական բաղադրութիւններ՝ պատերազմներու մէջ: Միայն թէ ասոնք եղած են համաձայն գիտութեան յառաջդիմութեան: Եթէ այսօր գիտութեան ըրած վիթխարի նուաճումներուն շնորհիւ այդ զէնքերը եղած են աւելի ազդեցիկ եւ մահացու, փոխադարձաբար նոյն այդ գիտութեան շնորհիւ պաշտպանութեան միջոցներն ալ եղած են նոյնքան ազդեցիկ եւ վստահելի:

Ուրեմն պատճառ չկայ սարսափելու, վհատելու: Պէտք է պարզաբանով ճանչնալ այն բոլոր մահասփիւռ զէնքերը զորս այսօր գիտութիւնը կու տայ, իբրեւ պաշտպանութեան միջոցներ:

Առաջին՝ թուղթի կամ խոնաւ փայտի մուխը, եռացած ջուրը, հալած իւղը, սարսափելի զէնքեր էին որոնց դէմ, ճակատող բանակները գտած էին պաշտպանութեան միջոցներ:

Աթենացիները Սպարտական պատերազմներու ընթացքին գործածեցին ծծումբին հեղձուցիչ ծուխը, բանալով Եւրոպայի մէջ քիմիական պատերազմին շրջանը: Չինացիները Քրիստոսէ հինգ դար առաջ կը գործածէին «արսէնիք»ի բաղադրութիւն մը՝ թշնամին թունաւորելու համար: Հապա Բիւզանդացիներու գործածած կրա՞կը, որ ուրիշ բան չէր բայց եթէ նաւթը:

Աւելի մօտ ժամանակներու մէջ, Լէօնարտօ տը Վինչի, որ շատ հմուտ հնարիչ մը եւ ճարտարապետ մըն էր, շինեց տեսակ մը ծխարձակ ռումբեր որոնք թշնամի բանակներուն մէջ զոհերէ աւելի վախ կը պատճառէին ու փախուստի կը մատնէին:

Քորտովայի կոնդակը, Քեֆալօնիան պաշտպանող Թուրքերը շնչահեղձ ըրաւ ծծմբային թթուով:

Այսպէս ուրեմն, ոչինչ նոր արեւուն տակ: Այն ինչ որ այսօրուան գիտունները կը փորձեն ընել, ուրիշ բան չէ բայց եթէ կրկնութիւնը՝ աւելի լայն չափերու վրայ, նախահայրերու երկչոտ փորձերուն:

Այսօրուան կացութեան տարբերութիւնը այն է որ, շնորհիւ օդանաւերուն, թշնամին կրնայ զարնել ոչ թէ բազմաթեւ ճակատի մը նեղ գիծին վրայ, այլ երկրին ուզած որեւէ մէկ կէտին շուրջ:

Սակայն այս ալ պէտք չէ չափազանցել, ինչպէս նաեւ պէտք չէ անտեսել վտանգը:

Ճանկայի վրայ ճափոնական յարձակումը կրնայ աղօտ գաղափար մը տալ վաղուան օդային յարձակումներու մասին: 1932ին 700.000 հոգինոց Ճանկայի մէջ օդանաւերը սպաննեցին ու վիրաւորեցին մօտ 10.000 հոգի միայն ռմբակոծումով: Եթէ կազեր ալ գործածէին, զոհերու թիւը համեմատաբար աւելի պիտի ըլլար: Ամէն օր կը կարդանք նոր ռմբակոծութեանց մասին: Նոյնը Սպանիոյ մէջ:

Այսօր այլեւս հաստատուած իրողութիւն մըն է, որ կարելի է վստահաբար եւ անխափան պաշտպանուիլ կազերու դէմ, պայմանաւ որ ենթական ըլլայ պատրաստուած: Կազարգել դիմակներու միջոցաւ, թէ մասնաւոր պատսպարաններու շնորհիւ, կարելի է անվնաս անցընել կազային ամպերու վտանգը:

Որքան ատեն որ օդին մէջ դեռ կայ 25 % թթուածին, դիմակները անխափան կը կատարեն իրենց դերը: Երբ թթուածինի համեմատութիւնը կ'իյնայ 15 %ի, այն ատեն է որ հասարակ դիմակները կը դառնան անօգուտ եւ մասնաւոր դիմակներու պէտքը զգալի կ'ըլլայ կամ պատսպարանները օգտակար կը դառնան:

Պէտք է սա ալ ըսել թէ կազերու յարձակումը օրեր չէ որ կը տեւէ, ուրեմն բուն խնդիրն է յարձակումի պահուն չգտնուիլ կազերուն հետ շփման մէջ: Իսկ եթէ այս կամ այն պատճառով կազահար մը կայ, պէտք է անմիջապէս տալ անոր պէտք եղած խնամքները:

Եթէ այս երկու կէտերուն ուշադրութիւն ընծայուի, այն ատեն օդային վտանգը կը վերածուի նուազագոյն սահմանին:

ՊԵՐՃ

(2) (Շար.)

մադիր ըլլայ որոշ զիջումներ կատարելու եւ համակցողութեան փափաք երեւան բերէ, խաղաղութիւնը պիտի պահպանուի: Այլապէս պատերազմը պիտի դառնայ աւելի հաւանական:

Սպանիական եզերքներուն հսկողութեան վերացումը, զոր որոշեցին Անգլիա եւ Ֆրանսա, աւելի պիտի սրէ յարաբերութիւնները, որովհետեւ այդ որոշումը պիտի նպաստէ միայն բոլշեւիկներուն, որոնց նաւերը, սնունդ ու ռազմանիւթ բեռցուած, կը սպասեն Պոլսոյ մէջ՝ մեկնելու համար Վալենցիա եւ զօրացնելու հանրապետական Սպանիան:

Միջերկրականի հսկողութիւնը եւ սպանիական եզերքներու հսկողութեան վերացումը կը դիւրացնեն բոլշեւիկեան այդ ծրագիրը:

Ապահովաբար, Գերմանիա եւ Իտալիա պիտի առնեն հակամիջոցներ: Թէ ի՛նչ՝ պիտի տեսնենք:

Ամէն պարագայի տակ, աշխարհը կ'ապրի վճռական վայրկեաններ, որոնց մին կը կազմէ Պերլինի հանդիպումը:

Կ. Փ. Կ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՌՈՒՍ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ալեքսանդր Քասըմ Պէյ, ռուս գաղթականներուն ամէնէն գործունեայ կուսակցութեան (Երիտասարդ Ռուս) անդամներէն մին, Վիեննայի մէջ թղթակցի մը հարցումներուն պատասխանելով յայտարարեց, թէ իր խումբը այսօր ունի որոշ, կտրուկ եւ հեռաւորական ծրագիր մը: Իր կուսակցութիւնը կը կազմէ միաձոյլ եւ միակամ ամբողջութիւն մը: Իրաւ է թէ այս խումբը խիստ մեծ թիւ մը չի ներկայացներ, եւ կը թուէ միայն քանի մը հազար երիտասարդներ, աշխարհի բոլոր քաղաքներու մէջ ցրուած, բայց մէկ մինակ համայնք մը կը կազմէ, իրարու կապուած անքակտելի: Այս կուսակցութեան խտէալն է, քան տարիէ ի վեր, ռուս ազգային արժանապատուութեան եւ Մեծ Պետութեան աւանդութեան շարունակութիւնը: Այս տեսակէտով իր գործունէութեան մաս կը կազմեն այժմէական զանազան խնդիրներ, որոնք լուծումի կը սպասեն Բոլշեւիկ Դրութեան անկումէն անմիջապէս վերջ: Այս խնդիրներուն գլխաւորներն են — Բովանդակ Ռուսիոյ ճարտարարուեստացումը գիտական եւ ընկերային հաստատուն հիմերու վրայ, մասնաւոր ազգութիւններու խնդիրը եւ անգրագիտութեան հաշուեյարդարը, այսինքն՝ ի՛նչպէս ընել որ ռուս դասակարգին խոր տգիտութիւնը անհետ ըլլայ, գոնէ մեծ մասով: « Բանակը իր հին ուժին հասցնել », ահա վճռական հարցը՝ բոլոր միւս խնդիրները լուծելու համար, կ'աւելցնէ Քասըմ Պէյ, եւ ասոր համար, կ'ըսէ, անհրաժեշտ է միապետութեան վերանորոգումը, որ խորհրդանշանն է պետական գաղափարին եւ ազգային արժանապատուութեան: Բայց այս շարժումը յեղափոխութիւն պէտք չէ մեկնել, կ'ըսէ Պէյը, այլ բոլորովին նոր երեւոյթ մը պիտի տրուի միապետութեան: Այնպէս որ անհատականութիւնը պիտի պահպանուի, տնտեսութիւնը անհատական բարօրութեան հիմերու վրայ պիտի դրուի, իսկ բացարձակապէս պիտի ապահովուի ազատութիւնը՝ ամէն իմաստով:

Աւստրիացի օրագիրը կ'աւելցնէ, թէ Ալեքսանդր Քասըմ հիացող մըն է Մուսոլինիի, որուն ծանօթ է նաեւ շատ մօտէն անձամբ: Այս երիտասարդ Ռուսը Փաշական բոլոր վարդապետութիւններուն մէջ թրծուած, բազմաթիւ բարեկամներ ունի Իտալիոյ մէջ եւ ամէն ինքզինքը ցոյց կուտայ իբրեւ մօտաւոր ապագայի Նորացուցիչ մը...:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՓԱՌՔԻ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐԷՆ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 Սեպտ.).

— « Սեպտ. 12ին լրացաւ Մուսա Լերան հերոսամարտի 22ամեակը: Եւ այդ օրը Ճէպէլ-Մուսայի ամբողջ Հայութիւնը լերան կատարը բարձրացած՝ համաժողովրդական ցնծութեանց մէջ կը տօնակատարէր իր պատմութեան փառաւորագոյն դրուագներէն մէկուն 22րդ տարեդարձը:

Երէկ Հայն իսկ կ'ուրանար հերոսական Մուսայի արժէքը, այսօր օտարն իսկ ակնածանքով գլուխ կը ծռէ անոր առջեւ՝ սքանչանալ «ածու»ի մը «արութեան գործ»երէն մէկը տեսնելով պատմական լերան « քառասնօրեայ » դիւցազնավէպին մէջ:

Բովանդակ քաղաքակիրթ աշխարհը, որ դիր ու գրականութիւն ունի, այսօր այլեւս ցոց գիտէ մեր յաւիտենապէս պաշտելի լերան անունը: Տաղանդով օծուն դիւթիչ գրիչ մը, Ֆ. Վերֆէլ, անմեռ փառք մը տեսաւ համեստ լերան մը կատարին, առաւ զայն եւ իր տիրական գրչով անոր համբաւը տարածեց արեւելքէն արեւմուտք և հարաւէն հիւսիս:

Եւ այս եղաւ Մուսա լերան երկրորդ մեծ ու փառաւոր յաղթանակը:

Աշխարհը հիացումով տեսաւ, որ փառքի եւ անմահութեան արժանի գործեր կատարուած են նաեւ մեր լեռներուն վրայ:

Ու վաղը նոյն աշխարհը խորին պատկառանքով պիտի արտասանէ անունը մեր ժողովուրդին, եթէ երբեք բախտաւոր օր մը մենք ունենանք երգիչները մեր միւս, աւելի խրոխտ ու յաղթական լեռներուն, ուր փառքեր դիզուած են փառքերու վրայ:

Տարիները նոր ոչինչ բերին մեր տառապած ժողովուրդին: Քանիերկու տարի առաջ իր մղած հերոսական կռիւներու տարեդարձը տօնակատարող Ճէպէլ-Մուսացին՝ այսօր նոյն լեռներու վրայ հին օրերու չարաչուք ուրուականը կը տեսնէ...

Չորս կողմը սպառազէն բանակներ, ամենուրեք ոխ ու թշնամանք, համատարած քաոս բովանդակ աշխարհի մէջ եւ ընդհանուր սարսափ Գալիքին հանդէպ...

Տօնակատարելով անցեալի իր փառքը՝ լեռ բարձրացած Ճէպէլ-Մուսացին այսօր յստակ աչքերով կը տեսնէ ամէն բան եւ լուռ ու անձայն վերստին հին օրերու խոհերն ու տարակուսանքները կ'որոճայ...

Այս տարի — մանաւանդ ա՛յս տարի — պէտք է որ համագաղութային ծաւալով տօնակատարէինք Մուսա Լերան փառաւոր յաղթանակի տարեդարձը:

Այդ տօնակատարութիւնը դաս մը կ'ըլլար մեր ժողովուրդին եւ ուղեցոյց մը՝ ընդհանուր չփոթութեան եւ համատարած քաոսին մէջ...

Որովհետեւ աւելի իմաստուն ճամբայ մը — մեր գոյութեան փրկութեան համար — քան որ ցոյց տուաւ հերոսական Մուսան, մենք չգտանք այս 22 տարիներու ընթացքին:

Բայց ըլլանք զգաստ, աւելի՝ քան եղած ենք երբեւէ. գիտնանք ոչ միայն մեր փառքերը տօնակատարել, այլ եւ մեր պարտութիւնները տեսնել. երբեք չմոռնանք, որ Ճէպէլ-Մուսաները ովասիսներ եղան վերջին շրջանի հայկական ողբերգութեանց մէջ:

Դաւադիր շրթունքներ արդէն մեր շուրջը խորհրդաւոր շշուկով կը փըսփսան.

— Եթէ Ճէպէլ - Մուսայի հերոսամարտը տեւէր ոչ թէ 55 օր, այլ քիչ մը աւելի, մենք այսօր համատարած գերեզմաններ պիտի ունենայինք նաեւ այդ լեռնաշխարհի մէջ ...

Յաղթանակը չահելէ ետքն իսկ դաւաճանը Հայը իր փրկութիւնը կ'ուզէ տեսնել ոչ թէ իր բազկի, այլ հրաշքի մէջ: Եւ հրանօթի ձայնը տակաւին չլռած, արդէն ճամբաներ կ'որոնէ փախուստի համար: Կը մոռնայ, որ մարդկային պատմութեան մէջ չկայ յաղթանակ մը, որ այս կամ այն իմաստով «հրաշք»ի մը արդասիքը չըլլայ, սակայն այս «հրաշքը» ունենալու համար, կը մոռնայ, որ նախ «քառասուն օրերը» պէտք է ունենալ:

Մեր աշխարհը արցունք չի սիրեր: Նաեւ մուրացկան չի սիրեր: Ինչ որ փրկած ենք իբրեւ հայրենիք եւ իբրեւ ազգային փառք՝ փրկած ենք արիւնով:

Թող Մուսա Լեռը ջահ մը դառնայ փարատելու համար այն խաւարը, որ իջած է մեր կեանքի ճամբաներուն վրայ:

Թող նոր Երզնկացի մը օր մը չարձանագրէ մեր հասցէին.

« Ունէին տեսող աչեր,
«Մեղօք գացին յանդոյս խաւար»:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

— ○ —

« Մաթէն »ի մէջ Սթէֆան Լօզան դարձեալ կը յարձակի օտարականներու վրայ, ամէն չարիքի պատճառը օտարականները համարելով:

Օտարականները կը լեցուին յորդելու աստիճան Փարիզի մէջ, եթէ ոստիկանութեան ծանօթ են 375,000 օտարականներ, կան դեռ 50,000 օտարականներ, որոնք որեւէ արձանագրութիւն չունին: Բայց այս թիւը կ'աւելնայ ամէն օր, որովհետեւ հսկողութիւնը լաւ չի կատարուիր Ալպեան եւ Պիրենեան լեռներուն վրայ, ինչպէս եւ Լիւքսէմպուրկի ու Պելճիոյ սահմանագլուխներուն վրայ, իբր թէ նեղութիւն չպատճառելու համար սահմանային շրջանի աշխատաւորութեան:

Փարիզ կը լեցուի օտարականներով, միջազգային թափթփուքով, ընդհ. ազգային տականքով, բայց որովհետեւ պարպուելու տեղ չկայ, օր մը Փարիզ պիտի խեղդուի օտար երկիրներէ Փարիզ թափած աւելցուքին մէջ:

Կամ պէտք է այս օտարականները հաւաքել ու բնակեցնել Ատլանտեանի մէկ կղզիին մէջ, Ալճերիոյ հարաւային մէկ նահանգին մէջ, կամ համաձայնութեան գալ եւրոպական պետութեանց հետ՝ կարգադրութիւն մը ընելու եւ երկրէն դուրս թափելու համար այս օտարականները:

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՖԷՀԻՄԵԱՆ

եւ

ՆՈՐԱՅՐ ԳԱՅԸՔՃԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ 25 Սեպտեմբեր, 1937

ՔԱՆԱՏԱՅԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Քանատայի Գաղթ. Գրասենեակէն կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

1.— Ներկայիս Քանատա կ'ընդունուին միայն այն գաղթականները որոնք արհեստով երկրագործ են եւ Քանատայի մէջ երկրագործութեամբ միայն պիտի պարապին:

2.— Ընտանիք գլուխ գաղթականները պէտք է ունենան հազար քանատական տոլար:

3.— Ընտրութիւնը կը կատարեն Քանատայի երկաթուղիներու եւ շոգենաւային զոյգ ընկերութիւնները:

4.— Երկրագործներու համար ներկայիս տրուած այս արտօնութենէն կրնան օգտուիլ միայն որոշ ազգութեանց պատկանող քաղաքացիներ, ինչպէս Հոնդարացիները: Այդ ազգութիւնները արդէն վերջնականապէս ճշտուած եւ որոշուած են:

5.— Հայերը այդ ազգութեանց շարքին մէջ չեն մտներ:

6.— Հայերու համար, ինչպէս ուրիշ շատ մը ազգութեանց համար, քօթան փակուած է 3 կամ 4 տարուան համար:

7.— Ուրեմն ներկայիս Ֆրանսայի քանատական իշխանութիւնները ոչ մէկ դասակարգի Հայու վիզա տալու արտօնութիւն չունին:

8.— Այն գաղթական Հայերը որոնք Քանատայի մէջ հաստատուած մերձաւոր ազգականներ ունին, կրնան այս վերջիններուն միջոցով դիմում կատարել ուղղակի քանատական կառավարութեան՝ որ քննելով պարագաները, կրնայ արտօնել, կամ մերժել ներկայացուած խնդիրքը:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

(Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ)

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի յոբելենական խմբագրական Մասնախումբը կը փութայ յայտարարել, թէ սպասուած յօդուածներէն կարեւոր մաս մը հասած ըլլալով, արդէն ձեռնարկուած է տպագրութեան, եւ հետեւաբար բոլոր անոնք, որ տակաւին չեն պատասխանած իրենց եղած հրաւէրին, նկատի ունենալու են թէ ՀՈԿՏ. 15ը նշանակուած է իբրեւ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ, եւ անկէ յետոյ հասած գրութիւնները ի նկատի պիտի չառնուին:

(Կնիք)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— Այսօր վերջնապէս որոշեցի: Թալէաթ փաշայի տունը պիտի երթամ եւ գործս հոն պիտի վերջացնեմ: Զէնքը պայթելուն պէս տան մէջ ծագած խառնաշփոթութիւններէն օգտուելով փախչիլը աւելի դիւրին կ'ըլլայ:

Գրիգոր ըսաւ դողալով.

— Ուրեմն, երթամ Վահանին ալ լուր տամ: Գիտես որ, վերջին օրերս խնդիրը քիչ մը Արքլեանին ալ բացած էինք: Եթէ ան ալ ներկայ ըլլայ, աւելի յարմար է: Երբ դուն Թալէաթի տունը կը մտնես, մենք ալ անկիւնը Վահանին բնակարանին մէջ կը սպասենք:

— Շատ լաւ, սակայն ինչպէ՞ս պիտի ստուգենք թէ Թալէաթ տունը կը գտնուի:

— Երեքս ալ, այս վայրկեանէն ըսկսած Հարտէնպէրկ փողոցին մէջ, թիւ 4 բնակարանին շուրջ կը պտըտինք: Անպայման 4 — 5 ժամուան ընթացքին Թալէաթ փաշան անգամ մը դուրս կ'ելլէ, կամ եթէ դուրսն է ներս կը մտնէ: Ներս մտնելուն պէս քեզի ամէնէն մօտիկ վայրէն կը հեռաձայնենք: Անկէ վերջ դուն կուգաս. անկիւնը կը տեսակցինք:

— Լաւ, սակայն հեռաձայնով ինծի ի՞նչ պիտի ըսէք:

— Ձեմ գիտեր, փարոլա մը կը գտնենք: Վահանը քեզի կը սպասէ կ'ըսենք: Այն ատեն կը հասկնաս թէ Թալէաթ փաշա տունն է:

— Լաւ, լաւ, ուրեմն դուն եւ Արքլեան վայրկեան առաջ հեռացէք ասկէ:

— Մենք հիմա կը մեկնինք:

Եւ ճիշդ դրան առջեւ հասնելէ վերջ Գրիգոր ետ դառնալով Թէհլիրեանի ականջին ցած ձայնով մը ըսաւ.

— Հակառակ պարագային եթէ փողոցի անկիւնը չտեսնուինք, գիտես երթալիք տեղդ: Մեզմէ առաջ հոն կ'երթաս եւ դուռը բանալով կը սպասես մեզի:

Թէհլիրեան սրտին խորէն ախ մը քաշելով ինքն իրեն ըսաւ.— «Արդեօք ոճիրը գործելէ վերջ ողջ պիտի մնա՞մ, ընկերներուս պատրաստած տեղը ինքզինքս պիտի կրնա՞մ նետել: Անկէ վերջ Գերմանիա գտնուող դաշնակից պետութեանց ուժերուն շնորհիւ պիտի կրնա՞մ Ֆրանսական հողը հասնիլ »:

Գրիգոր դուրս ելաւ սենեակէն: Հինգ վայրկեան վերջ, Թէհլիրեան, իր ընկերներուն արագ կերպով դուռը բանալն ու աստիճաններէն վեր իջնելը տեսաւ: Այդ միջոցին իր վախի ջերմաչափը դէպի քաջութիւն սկսաւ բարձրանալ: Որովհետեւ իր առած որոշումէն վերջ ձեռնարկին յետաձգումը անկարելի էր: Իր ընկերներուն առջեւ չէր կրնար պզտիկ մնալ: Մարդ երբ չի կրնար ետ դառնալ, կը ստիպուի յառաջ երթալ: Ոճրագործ Թէհլիրեանն ալ այդ կացութեան մէջ էր: Շատ պաղարիւնութեամբ եւ հանդարտութեամբ նախաճաշը ընելէ վերջ, սկսաւ կարդալ հայկական տարագրութեան շուրջ շատ չափազանցութեամբ գրուած հայերէն գիրք մը: Իր կորովն ու քաջութիւնը կ'ուզէր այդ կերպով աւելի հրահրել:

Սակայն քաջութիւնը տարբեր բան է, սպասելը տարբեր բան: Գործադրութեան ձեռնարկելու համար քաջութիւնն ու յանդգնութիւնը կը բաւէր, իսկ սպասելը կը թուլցնէր ջղային դրութիւնը: Ամէն անգամ որ բնակարանի հեռաձայնին զանգակը կը հնչէր, Թէհլիրեան տեղէն կը ցատկէր եւ քանի մը վայրկեան յուզուած կը մնար:

Վերջապէս, կէսօրէ վերջ ժամը մօտաւորապէս 3ին, հեռաձայնը հնչեց: Պանդոկի տիրուհին՝ տիկին Շթէյպոմ դուռը բանալով պոռաց.

— Հէր Թէհլիրեան, հեռաձայնն է:

Ոճրագործը շուտով հեռաձայնին մօտեցաւ: Իր ընկերը, Գրիգոր, կը խօսէր.

— Վահան քեզ այսինչ անկիւնը կը սպասէ:

Թէհլիրեան հազիւ ընկալուչը կըցաւ տեղը դնել եւ նստած մնաց աթոռին վրայ: Գոյնը դեփ դեղին կտրեցաւ: Բայց շուտով ինքզինքը ամփոփեց: Սենեակը մտաւ: Տարատի ետեւի գրպանին մէջ դրուած ատրճանակը քննեց եւ հանելով աջ կողմի գրպանին մէջ տեղաւորեց եւ դուրս նետուեցաւ:

Ան առանց տէրը ըլլալու իր գիտակցութեան, անցաւ Աւկսպուրկ փողոցէն, մտաւ Ժօհամիշթալ փողոցը, անկէ Քիւրֆիւրշթէնտամ, վերջը Հարտէնպէրկ: Երբ Ֆասանէն փողոցը հասաւ, անկիւն մը կենալով դիտեց աջ կողմը եւ ինքնաշարժի մը մէջ տեսաւ իր ընկերները: Վերջը շարունակեց ճամբան: Ձախ դարձաւ: Հասաւ թիւ 4 շէնքը եւ կեցաւ հոն: Ներս մտաւ դռնէն եւ աստիճաններէն վեր բարձրացաւ: Ձախ կողմի դուռը զարկաւ:

Այդ օր Թալէաթ փաշայի բնակարանին մէջ արտակարգ բազմութիւն մը կար: Փոցտամ բնակող կարգ մը թուրք ընտանիքներ փաշային այցելութեան եկած էին: Ուրիշ քանի մը ընկերներ եւս փաշային եկած էին տեսակցելու համար: Բարձրաձայն կը խօսէին ու կը խնդային հիւրանոցի մէջ:

Երբ դուռը զարնուեցաւ, լռութիւն պատեց ամբողջ տունը: Սպասուհին հիւրանոց մտնելով յայտնեց թէ մարդ մը կ'ուզէ Սայ պէյը (Թալէաթ) տեսնել:

Թալէաթ փաշա եւ ընկերները զարմացան: Որովհետեւ Սայ անունը միայն ընկերները գիտէին: Եւ սպասուհին կը ճանչնար զանոնք բոլորն ալ: Այդ պատճառաւ բոլորն ալ կասկածեցան: Փաշայի ընկերներէն մէկը այդ մարդը տեսնելու համար դուրս ելաւ: Սակայն այդ միջոցին մէկու մը աստիճաններէն արագ կերպով վար իջնելուն ձայնը լսեց: Ետեւէն պոռաց.

— Ո՞վ էք, ի՞նչ կ'ուզէք:

Անծանօթ մարդը այդ միջոցին արդէն փողոց ելած էր:

(Շար.) (11)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Սակայն այդ օրերուն հրացանաձըգութիւնը տեսակ մը անխուսափելի դարձած էր դաւառական հանդէսներու, տօնախմբութիւններու եւ դիմաւորութեան ժամանակ: Հայը նոր կ'արթննար մղձաւանջային կեանքէ մը եւ բնականաբար այն՝ որ մինչ այդ արգիլուած էր իրեն, մասնաւոր դըրաւչութիւն մը կը ստանար:

Գիւղաքաղաքի թուրք եւ քիւրտ բընակչութիւնը, ինչպէս կառավարչական պաշտօնէութիւնը, թամաշայի համար լեցուած էր փողոցները: Բերնէ բերան կը պատմուէին Ասլանի (Առիւծ Գեւոյի) կորիճութեան մասին սուտ ու զորդ պատմութիւններ, մասնաւորաբար Քիւրտերը ատամ կըրճտելով կը պատմէին իրարու Զամշուտ բէկի սպանութեան պարագաները: Արդէն դառնացած Սահմանադրութեան հետեւանքով բաեա Հայերու երեւ առնելէն, հանդէսներու կամ դիմաւորումներու առթիւ Հայերու վարմունքը Քիւրտերը հազիւ կըրնային տանիլ: Ասկէ աւելի անոնց անհասկնալի կը մնար կառավարութեան թոյլատու վերաբերմունքը: Անոնց կը թուէր թէ՝ մինչ այդ իրենց առանձնաշնորհեալ դիրքէն որպէս մրցակից, Հայերը հրապարակ կ'իջնան եւ կառավարութիւնը մատերու արանքով կը նայի եղածին վրայ:

Բաղեշցի Հաճի Սեդրակ աղայի տունը իջաւ Առիւծ Գեւօն, Թոփալ Սատանայի եւ Տէր Սահակի հետ: Մթնելուն հետ փողոցները ամայացան և գիւղաքաղաքը խոր մթութեան մէջ թաղուեցաւ: Այդ օրուան անցքերը, Հայերու անչա՛փ ուրախութիւնը, եկող անձնաւորութեան դիրքը եւ անցեալը պատճառ դարձան Պոլսէն նոր եկած գայմագամին ուշ ատեն այցելութեան գալու պատուաւոր հիւրին:

Սահմանադրութեան մեղրալուսնի շրջանն էր, նոր եկող բարձր պաշտօնեաներ իրենց դիրքը ամրացնելու մըտահոգութեամբ կ'աշխատէին Հայերը սիրաշահիլ: Գայմագամի այցելութեան լուրը բերնէ բերան տարածուեցաւ հասարակութեան մէջ, ալ աւելի հաստատելով Առիւծ Գեւոյի բացառիկ վարկը:

Յաջորդ առտու, հազիւ ժամը 10ին, Առիւծ Գեւօն կրցաւ մեկնիլ Գարաքիլիսէէն, մօտաւորապէս վաթսուն ձիաւորներու ընկերակցութեամբ: Գարաքիլիսէի փողոցները լեցուած էին բազմութեամբ, մանաւանդ կիներով եւ երեխաներով, որոնք իրար հըրմշտկելով կ'ուզէին տեսնել հռչակաւոր հերոսը: Առիւծ Գեւօն հազիւ Հաճի Սեդրակի դռնէն քայլ մը դուրս նետած, օդը թնդաց կեցցէներով եւ բարձրագոչ աղաղակներով:

Առիւծ Գեւոյի կասկածելի համեստութիւնն իսկ անակնկալի եկած էր ժողովուրդի սրտագին ընդունելութենէն: Ծանր ու մեծ՝ գլուխ տուաւ ժողովուրդին, աշտանակեց ձին, ու ձիաւորներով շրջապատուած դուրս ելաւ Գարաքիլիսէէն մեծ ճանապարհը, որ Պայազիտէն կ'երկարի մինչեւ Կարին եւ Տրապիզոն:

Գարաքիլիսէէն դէպի արեւմուտք տափարակ դաշտի վրայ կը բարձրանայ Դաւոյի Քիթ անունով մենաւոր բլուր մը: Հոծ բազմութիւն մը եւ բազմաթիւ ձիաւորներ բլուրի տակ կը սպասէին: Հեռաւոր Ալաշկերտէն (Վաղարշակերտ), Մոլլա Սիւլէյմանէն, Խաչլուէն, Ղայաբէկէն, Երիցու Գիւղէն, Եխնիթափայէն ո՛վ ձի ունէր՝ ձիաւոր, ո՛վ կրնար քալել՝ հետիոտն արշալոյսը չբացուած ճամբայ ելած էին Ուէս Գեւոյի ողան՝ Առիւծ Գեւօն դիմաւորելու համար: Դաւոյի Քիթ բլուրի տակ բազմութիւնը անհամբեր կը սպասէր անոր գալուն, երբ խճուղու վրայ երեւցաւ արագօրէն մօտեցող ձիաւորներու բազմութիւնը:

Երկու կողմերու հանդիպումը շատ յուզիչ եղաւ: Շատ մը տարեց գիւղացիներ, որոնք ականատես վկաներ եղած էին Ուէս Գեւոյի օճախի աւերման՝ բերնէ բերան լսած էին Ատէլճիվազի (Արծկէի) Մելիք Ասլան բէկի պատմութիւնը, գիտէին Ասլանի կատարած քաջագործութիւնը, թէեւ իրենցմէ շատեր առոր հետեւանքով սաստիկ տուժած էին: Երբ ձիաւորներու խումբը մօտեցաւ, շրջապատեցին Առիւծ Գեւօն եւ գրեթէ բռնութեամբ վար բերին ձիէն: Երգերու, ծափահարութիւններու եւ հրացանաձգութեան ձայներ օդը կը թնդացնէին: Ամէն մարդ կ'ուզէր տեսնել հերոսը, անպատճառ շօշափել զայն՝ կարծես անկարող հաւատալու թէ երեսուն տարիներ վերջը մեռած համարուած մէկը կրնար իրենց մէջ գտնուիլ:

— Է՛ Առիւծ Գեւօ, մեր փառք Ասլան բէկ, ո՞ւր էր քու լուսահոգի հէր, մէյ մը խրտըվտէր գերեզմընի մէջ, գլուխ վեր վերցնէր՝ տեսնէր զէս օր, զէս ուրախութիւն.— Առիւծ Գեւոյին բռնած կ'ըսէր Երիցու Գիւղէն ծերունի մը որ հեռուէն հեռու խնամի կուգար Ուէս Գեւոյի տանը:

— Վայլահ, ասլանի լէ կը նմանի մեր Ասլան բէկ,— քովի գտնուողին կ'ըսէր ուրիշ ծերուկ մը.— Աստուած ուր հետ եղնի, չար աչքէ պահէ. Ուէս Գեւոյի օճաղ չէն ու պայծառ մնայ ճրժերով ու թոռներով:

Բոլորը միացած շարունակեցին ճամբան դէպի Խասաուր: Հազիւ երկու ժամուան հեռաւորութիւն մը կը մնար հոն հասնելու: Առիւծ Գեւօն կարգադրեց որ ձիաւորները դանդաղօրէն քշեն, ոտաւորները չնեղելու համար:

Ըսի՛նք որ Առիւծ Գեւօն քիչ մը շըշմած էր եղած ընդունելութենէն: Անշուշտ գիտէր, որ իրենց տան բարեկամներ շատ կային եւ իր հասակակից մարդոց յիշողութենէն ելած չէր Ասլանի անունը, բայց այս եղածը գերիվեր էր այն բոլորէն՝ ինչ Գեւոյի վառ երեւակայութիւնը կրնար երազել: Թոփալ Սատանան անգամ մը մօտեցաւ Առիւծ Գեւոյին, ժպտաց ու քիչ մը քաշուելով ըսաւ.

— Ասլան բէկ, էս օ՛րս ալ պիտի տեսնէինք:

— Տօ՛, ք... մեռելու տղայ,— բարկացաւ Առիւծ Գեւօն,— էդ ի՞նչ Ասլան բէկ ի, տնաւե՛ր, ես քու ախպէր, եւ քու Առիւծ Գեւօն: Վեր իմ կշտին մնայ, ծօ քէ կ'ասեմ ծուռի տղայ, էս օր մեր երկուքի օրն ի, իմ ազիզ ախպէր Թոփալ Սատանի օրն ի:

Դաւոյի Քթէն կէս ժամ հեռանալէ վերջ արեւմտեան կողմը բարձրութեան վրայ երեւցաւ Խասաուրի Ս. Աստուածածնու վանքը: Քանի կ'առաջանային, հեզհետէ Խասաուր գիւղը երեւան կուգար՝ վանքի բլուրի տակ լայնօրէն փռուած: Երբ աւելի եւս մօտեցան, պարզ աչքով կը տեսնուէին գիւղի տուները եւ տանիքներու վրայ հաւաքուած բազմութիւնը: Ո՛չ միայն Խասաուրի, այլ Ձէականի եւ Խօշխանի ժողովուրդը հաւաքուած էր գիւղին մէջ:

Ս. Աստուածածնի վանքին մօտ հաւաքուած էին երեք գիւղերու ձիաւորներն ու ժողովուրդը: Հազիւ կէս ժամի հեռաւորութիւն մը կը բաժնէր եկողները Խասաուրէն, երբ վանքի տակ հաւաքուած բազմութիւնը հրացան արձակելով շարժեցաւ առաջ:

Ինչպէս ըսինք, մեր Առիւծ Գեւօն հակառակ իր ինքնավստահ բնաւորութեան, կէս շմած վիճակի մէջ կը գտնուէր. անսպասելի էր եղած ընդունելութիւնը: Բազմութեան աղաղակներու եւ հրացաններու որոտի մէջէն յանկարծ ականջին հասան վանքի եւ հայ կաթոլիկներու եկեղեցիին զանգակներու ձայները, որոնք բարի գալուստի ողջոյն կուտային Խասաուրի կորած զաւակին:

Զանգակներու ձայները կարծես հըմայքով մը սթափեցուցին թմրած Առիւծ Գեւօն, որուն աչքերը լեցուեցան արցունքով: Գեւօն քոլոզը գլխէն վար առնելով քանի մը անգամ երեսը խաչակնքեց: Քիչ հեռուն կը գտնուէր Խասաուրը, հօրենական օճախը, ուրկէ քսանեւութ տարի առաջ գիշերով փախաւ կեանքը փրկելու համար, եւ սակայն ի՛նչ ծանր գնով:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

1. Ցրուել Փաշական եւ ազգային-ընկերվարական (Նացի) գաղափարաբանութիւնը եւ վերջ տալ վարկաբեկիչ պայքարներուն :

2. Ճանչնալ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութիւնը միւս մեծ պետութեանց հետ, քաղաքական եւ մանաւանդ բարոյական գետնի վրայ :

3. Միջազգային արդարութիւն այն ազգերուն որ զրկուած են բնական հարստութիւններէ :

4. Միացեալ ճակատ Եւրոպայի մեծ պետութեանց, հաւաքաբար պաշտպանուելու համար համայնավարութեան դէմ, ոչ թէ խօսքով, այլ գործքով :

Կը նշանակէ թէ երկու պետութիւնները որոշած են հաւաքական քաղաքականութիւն մը վարել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հանդէպ: Հաւանաբար պիտի փորձեն համաձայնիլ այդ պետութեանց հետ, վերակենդանացնելով քառանդամ դաշինքը: Գերմանիա եւ Իտալիա կը կարծեն թէ անհրաժեշտ է հրաւիրել նաեւ Լեհաստանը, կազմելով միութիւն մը՝ հինգ մեծ պետութեանց միջեւ :

Անշուշտ Սպանիոյ, Միջերկրականի եւ ուրիշ հարցերու մասին ալ պիտի խօսին երկու Առաջնորդները, միշտ աւելի ամրապնդելով իրենց գործակցութիւնը :

ՋՕՐ. ՍԿՈՊԼԻՆԻ ԿԻՆԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Ամուսինն ալ կը փնտռուի, իբրեւ կազմակերպիչը Զօրավար Միլլէրի անհետացման

Քննութիւնները կը շարունակուին, ռուս Զօր. Միլլէրի անհետացման մասին: Որ եւ է շօշափելի հետք չէ գտնուած տակաւին: Դատական իշխանութիւնը համոզում գոյացուցած է թէ առեւանգումը սարքած է Զօր. Սկոպլին, իսկ անոր կինն ալ եղած է մեղսակից: Հետեւաբար, ձերբակալման հրամանագիր հանելով, շաբաթ օր բանտարկեց Տիկին Սկոպլինը—հռչակաւոր երգչուհին — Փըթիթ Ռոքէթի բանտին մէջ: Միւս կողմէ հետապնդումները կը շարունակուին Զօր. Սկոպլինի դէմ :

Դատական իշխանութիւնը այս համոզման յանգեցաւ, շարք մը հակասութիւններ գտնելով Տիկին Սկոպլինի յայտարարութեանց մէջ: Երկու ժամ բաց կը մնար, Զօր. Սկոպլինի ժամերուն մէջ, Միլլէրի անհետացման օրը : Այդ բացը կ'երեւայ անցեալ չորեքշաբթի ժամը 11.45էն 1.40: Արդ, Զօր. Միլլէր վերջին անգամ տեսնուած էր 12.10ին, երբ գրասենեակէն դուրս ելաւ, հանդիպելու համար Զօր. Սկոպլինի: Միլլէր անշուշտ նախազգացում մը ունէր վըտանգի մասին, երբ կը գրէր իր ձգած երկտողին մէջ թէ ժամադրութիւնը « Թերեւս ծուղակ մըն է »: Այս երկտողին գոյութիւնը իմանալէ քիչ վերջն էր որ անհետացաւ Զօր. Սկոպլին :

Հարցաքննութեան առեն, Տիկին Սկոպլին խօսելով իրենց ապրուստի մասին, րսաւ թէ քիչ-շատ հանգիստ կեանք մը կը վարէին շնորհիւ իր վաստակած դրամին, իբրեւ երգչուհի: Պատմեց թէ տարին 3—4 երգահանդէս կուտար, իւրաքանչիւր անգամին շահելով 20 — 25.000 ֆրանք: Վերջերս երգահանդէս մը տուած էր Ռիկայի մէջ, 15 — 20.000 ֆրանք շահելով :

*** Կիրակի օր գտնուեցաւ Զօր. Միլլէրի դրամապանակը՝ իր վերարկուին գրպանին մէջ, որ ձգուած էր գրասենեակը: Դրամապանակը բանալով գտան երկու հատ 100 Ֆր.նոց, երկու շոգեկառքի տոմսակ՝ Պրատեի համար (Եուկոսլավիա), ուր պիտի երթար այցելութեան մը համար եւ կարգ մը անկարեւոր թուղթեր: Դրամապանակը եւ վերարկուն գրասենեակ ձգելն ալ փաստ մը կը համարուի թէ Զօր. Միլլէր կը կասկածէր ծուղակէ մը :

Ոստիկանութիւնը կ'ուզէ ստուգել նաեւ թէ ո՛ւր կը բնակէին Զօր. Սկոպլին եւ կինը, Միլլէրի անհետացումէն շաբաթներ առաջ, քանի որ մէկ ամիս առաջ ձգած էին Օզուար - լա - Ֆէռիէռի բնակարանը: Ոստիկանութիւնը հաստատած է թէ Տէր եւ Տիկին Սկոպլինի եկամուտը անբաւական էր այն կենցաղին համար զոր կը վարէին 1930էն ի վեր, երբ առեւանգուեցաւ Զօր. Կուտեպով :

*** Պուրցեւ, հռչակաւոր յեղափոխականը որ երեւան հանեց Ազեւի դաւաճանութիւնը, կը կարծէ թէ Զօր. Միլլէրի առեւանգումը սարքած են Գերմանացիները ...

*** Տիկին Սկոպլին,— երգչուհի Պլեվիցկայա — շատ արկածալի կեանք մը ունեցած է: Գիւղացի աղջիկ մըն էր, եւ իր ձայնով կը հմայէր հայրենակիցները: Ցետոյ վանք մտաւ, բայց անտանելի գտնելով միջավայրը, փախաւ եւ միացաւ կրկէսի խումբի մը : Այդ առթիւ շրջեցաւ քաղաքէ քաղաք, ի-ջաւ մինչեւ Թիֆլիս եւ Բագու, յետոյ բարձրացաւ մինչեւ ցարին պալատը, շնորհիւ իր ձայնին: Ցարը այնքան հմայուած էր որ շքանշան մը եւ մատնի մը նուիրեց: Յեղափոխութեան շրջանին, իր ամուսինը բոլշեւիկներուն կողմը անցաւ, իսկ ինք գերի բռնուեցաւ: Այդ առեն էր որ իրեն սիրահարեցաւ երկրորդ ամուսինը, Սկոպլին: Սպիտակ բանակին քայքայումէն վերջը Տէր եւ Տիկին Սկոպլին անցան Թուրքիա, Պուլկարիա, Գերմանիա եւ վերջապէս Փարիզ :

»»»» ● ««««

ՉԱՆՈՒՉՈՒԱԾ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ առթիւ, Անգլիացի, Ֆրանսացի եւ Իտալացի մասնագէտներ երէկ սկսան խորհրդակցիլ Փարիզի մէջ, որպէսզի ապահովուի Իտալիոյ գործակցութիւնը :

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՖՕՇԻ արձանը բացուեցաւ Քոնփիէնեի մէջ, զինադադարի հրապարակին վրայ :

ՉԻՆԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ռմբակոծութիւնը կը շարունակուի անխնայ : Վերջին երկու օրերու ընթացքին ուժգնօրէն ռմբակոծուեցան Շանկայ եւ Քանթօն, մեծ կորուստներ պատճառելով: Քանթոնի քաղաքապետը բողոքեց օտար պետութեանց :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ թերթերը կը գրեն թէ Սեվերնոյէի մէջ (արեւելեան Սիպերիա) գնդակահարուած են 7 պաշտօնեաներ, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ հակայեղափոխականներ :

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ 25 հոգի մեռան եւ շատեր ծանրապէս վիրաւորուեցան խուճապի մը հետեւանքով, երբ 80,000 բանուորներ թափոր մը կազմեր էին, ի պատիւ Թագաւորին: Այս վերջինը հրամայեց իր դանձէն վճարել 25 զոհերուն թաղման ծախքերը եւ հիւանդանոց գնաց, վիրաւորները մխիթարելու համար :

« ԹԱՆ »Ը 75 սանթիմի պիտի ծախուի, հոկտեմբեր 1էն սկսեալ: Նախապէս 40 էր, յետոյ եղաւ 50 եւ 60:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ժողով գումարելով, որոշեցին ամսական 150 ֆրանք փոխարինութիւն եւ ուրիշ դիւրութիւններ պահանջել, հոկտեմբերէն սկսեալ :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Յ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ԵնԹակոմիտէի ժողովը այսօր, Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին իր Ակումբին մէջ:

»»»» ● ««««

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

»»»» ● ««««

«Ակնունի» ԵնԹակոմիտէի ժողովը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, 29 Սեպտ. երեկոյ, ժամը 8ին, ակումբին մէջ:

«Ջաւարեան» ԵնԹակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ երեկոյ, 1 Հոկտ ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ:

«Քեռի» խումբի ժողովը կիրակի, 3 Հոկտ. կէսօրէ ետք, ժամը 2.30ին:

«Ընկեր Կայծ» ԵնԹակոմիտէի ժողովը կիրակի, 3 Հոկտ., երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

Վերոյիշեալ ժողովներուն պիտի խօսի Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 12ին իր Նախապատրաստական եւ Լիկէոնական շրջաններով:

Սկսած են արձանագրութիւնները:

Դիմել Տեսչութեան հասցէին՝

Direction du Collège Moorat-Raphaël
Ai Carmini, Venise, (Italie).

ՎԱՐՁՈՒ Է Ռիւ Լաֆայէթ, գեղեցիկ, օդասուն եւ առանձին մուտքով սենեակ մը, յարմար ամէն գործի համար: Հեռաձայն, վերելակ եւայլն: Լաւ պատեհութիւն, ամսական վարձք՝ 150 Ֆրանք: Դիմել տեղւոյն վայրը Պ. Շէրպէթճեանի, 94 Rue Lafayette, մէթրօ Poissonière.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Հայ վարժ վաճառօղներ: Դիմել ցուցահանդէսին վայրը, V. DJendikian, confiserie «Massis» Stand Publicitaire No.7 exposition.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Նախագահութեամբ Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆԻ

Պիտի խօսին Միութեանս ընկերներէն: Տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, 30 Սեպտ. ճիշդ ժամը 21ին, Միութեան կեդրոնատեղին՝ 8 Rue Bossuet. Paris: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեւորներու, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, **50, Bld. Longchamp, Marseille**

Tél.: National 13-16

"Paris-Moderne,,

S. A. R. L. *Fabrique de Confection Pour Dames*

51 Rue du Caire (Place du Caire) Paris (2e.)

Métro, Sentier, Rèaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70—10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն): Փաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél, Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ ճաշեղ կերակուրներ

Անարատ օդի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ):

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

ԱՅՑԵԼՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

« Յառաջ »ի խմբագրատունէն կարելի է ստանալ ընկ. Վ. Ա.Հարոնեանի հետեւեալ գիրքերը :—

1.— ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (Մարդը եւ բանաստեղծը) ... գին 10 ֆրանք:
2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա. ՏԱՐԻ՝ 6 ֆրանք :
3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ. ՏԱՐԻ՝ 8 ֆրանք:

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ « ՀՐԱԶԴԱՆ » ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒին Գ. տարին:

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE de Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ● ««««

Իսկապէս ո՞ր տեղացի էր նա, կամ ի՞նչ տեսակ անցեալ էր ունեցել, — այս կողմերում ոչ ոք չը գիտէր: Միայն նրա մասին խօսում էին շատ բաներ, որ լաւ վկայութիւն չէին տալիս նրա վարքի մասին: Նրան համարում էին մի «թոկից փախած» մարդ, որ կեանքի ամէն մթին խորշերում մտել ու դուրս է եկել : Մի ժամանակ նա մի վանքում էր եղել, որպէս սարկաւագ եւ միաբան. մի ժամանակ վարժապետ է եղել. բայց թէ ի՞նչ պատճառով թողեց վանքը եւ դպրոցը, — յայտնի չէր: Միայն նրա վանքային եւ դպրոցական կեանքից պատմում էին այնպիսի անեկդօտներ, որ յատկանիշ էին մի տարապայման բնաւորութեան :

Բայց ինչ որ ճշմարիտ էր, այն էր, որ Վարդանը յայտնի էր այս կողմերում, որպէս մի նշանաւոր մաքսախոյս (կոնտրաբանտիստ): Նա ունէր այդ պարապմունքի յարմար բոլոր պայմանները՝ արիութիւն, ճարպիկութիւն եւ սատանայական խելք : Մշտապէս վտանգների եւ արկածների հետ պատերազմելով, նա սեպհականել էր իրան երկաթի հաստատամտութիւն, աներկիւղ քաջասրտութեան հետ :

Կար մի ուրիշ բան եւս: Ոչ միայն Թոմաս էֆէնդին Վարդանին խենթ էր համարում, բայց, թէ Օ... գիւղում եւ թէ նրա շրջակայքում նա ճանաչուած էր մականունով «խենթ»: Ի՞նչ բանի մէջ էր նրա խենթութիւնը:

Վարդանը յիմար տղայ չէր. Նա շատ կարդացել էր, նա շատ բազմակողմանի գիտութիւններ ունէր: Նա բաւական ճանաչում էր կեանքը եւ գիտէր մարդկանց կենցաղավարութեան պայմանները: Նա, չը նայելով իր երիտասարդ հասակին, շատ փորձուած էր եւ շատ տանջանքներ էր կրել մարդերից: Ուրեմն ի՞նչ բանի մէջ էր նրա խենթութիւնը .— նրանում միայն, որ Վարդանը կեղծել չը գիտէր, նա մարդիկների նախապաշարմունքների դէմ էր գնում : Վարդանը խիստ բացարձակ սիրտ ունէր, եւ ամենի երեսին կ'ասէր, ինչ վատ բան նկատելու լինէր: Նա մինչեւ անգամ չէր թաքցնում սեպհական սխալները, բոլորը պատմում էր, եւ մարդիկ այս տեսակներին միշտ խենթ են համարում: Նրանք պահանջում են որ մարդը դրսից ուրիշ կերպարանք ունենար, իսկ ներսից ուրիշ, եւ սատանի առում են ճշմարտախօսին :

Հին իմաստասէրներից եւ մարգարէներից շատերը, եւ մինչեւ անգամ երեւելի Պասկալը եւ Նասրադին խօջան խենթեր էին համարւում, թէեւ նրանց խենթութիւնների մէջ մի առանձին իմաստութիւն կար: Բայց Վարդանը ոչ իմաստասէր էր եւ ոչ մարգարէ, միայն նրա դատողութիւնները, հասկացողութիւնը, մտածութեան ձեւը եւ օտարոտի վարմունքը ռամկի աչքում խորթ եւ խիստ տարապայման էին երեւում :

Խոստանալով Լալային, թէ « մի լաւ բան է բերել նրա համար», եւ յայտնելով թէ այդ բանը միայն գաղտնապէս կարող է յանձնել նրան, — այս դէպքում Վարդանը իր սովորութեան համեմատ աչքառու լինել չը կարողացաւ :

Կարծես, մի առանձին զգացմունք հարկադրում էր նրան ծածկամիտ լինել. կարծես, նրա սրտում թաղնուած էր մի նուիրական բան, որ պէտք է անմատչելի մնար օտարներից: Նա առիթ էր որոնում հանդիպել Ստեփանիկին, եւ հանդիպել, որքան կարելի է, մի ծածուկ տեղում: Առիթը ինքը իրան տեղի ունեցաւ :

Ես բոլորովին մոռացայ միանգամ գոնէ նկարագրել ծերունի Խաչօի տան բակի դիրքը: Նրա ընդարձակութեան մեծ մասը ծածկուած էր խիտ ծառերով եւ զանազան տեսակ թփերով :

Տունկերը այն աստիճան աճել էին, որ մի քանի քայլ հեռաւորութեան վըրայ մարդուն անկարելի էր տեսնել : Իր ապրանքները, որտեղ պէտք էր, տեղաւորելուց յետոյ, Վարդանը առանձնացաւ պարտէզի մէջ: Այնտեղ, այն հովանաւոր ծառերի սաւերի ներքոյ կամենում էր հանգստութիւն գտնել: Նրա սիրտը սաստիկ տանջւում էր. նրա հոգին գտնւում էր մի քաղցր խռովութեան մէջ... Այսպիսի րոպէներում, ծառը, ծաղիկը, տերեւների շշնջոցը խօսում են սիրահարուածին աւելի մխիթարական խօսքեր, ինչ որ չէր կարող ասել բանաւոր մարդու լեզուն: Նա պառկած փափուկ խոտերի վրայ, սաղարթախիտ ոստերի միջից երկար անխորհուրդ կերպով նայում էր դէպի կապուտակ երկինքը, հետազօտում էր թէ որպէս ամպերի սպիտակ պատառները շտապով լողում էին օդի մէջ, միանում էին, կուտակւում էին միմեանց վրայ, կազմում էին սեւ թուղթեր :

Դա մրրիկ էր գուշակում... Այսպէս էր եւ Վարդանի սիրտը: Նրա հոգում թաղնուած, անորոշ, անկերպարան կրքերը, կարծես, մի անզգամից միախառնուեցան եւ ձեւակերպեցին այն սրբազան զգացմունքը, որ հոգեբանների լեզուով կոչւում է սէր:

Վարդանը վաղուց գիտէր, որ Ստեփանիկը աղջիկ է: Նրան յայտնի էին մինչեւ անգամ այն պատճառները, որ ստիպել էին նրա ծնողներին իրանց զաւկին տղայի հագուստով եւ տըղայի անունով մեծացնել : Այդ իսկ հանգամանքները գրաւեցին զգայուն երիտասարդի ուշադրութիւնը դէպի անբախտ աղջիկը, եւ այդ իսկ հանգամանքները լցրին նրա սիրտը մի հերոսական նախանձով, ազատելու նըբան իր անբնական դրութիւնից :

Կարեկցութեան զգացմունքը տեղի տուեց սիրոյ զգացմունքին: Բայց մինչեւ այն օր այդ զգացմունքը լուռ էր Վարդանի սրտի մէջ: Մինչեւ այն օրը գոնէ մի անգամ չէր ունեցել նա սիրային բացատրութիւններ, եւ ոչ որ իցէ ցոյցով ակնարկել էր նրան, թէ իրան յայտնի էր նրա աղջիկ լինելը: Թէեւ Ստեփանիկը խիստ մտերմաբար ընտելացած էր նրա հետ, թէ եւ երբեմն բնութիւնը պահանջում էր իրանը, եւ ծպտեալ օրիորդը, չը նայելով իր բոլոր զգուշութեանը, արտայայտում էր այն խորհրդաւոր յատկանիշները, ինչ որ յատուկ են կնոջ, ինչ որ ծածկել չէ կարող հասակ առած աղջիկը ...

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ »Ը
ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՆՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 29 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3537

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԱՌՆԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Եօթը տարուան մէջ երկրորդ անգամ է որ «կ'անհետանայ» ռուս ճերմակ զօրավար մը, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ :

Բոլորդ ալ կը յիշէք Զօր. Կուտեպովի պատմութիւնը: Առտու մը, 1930 յունուար 26ին տունէն դուրս ելաւ — դուրս կանչեցին — եւ ա'լ չերեւցաւ: Ֆրանսայի Ապահովութեան Տեսչութիւնը ամեն կարելի լարեց իր ուժերը, բայց ապարդիւն: Մինչեւ այսօր ալ ամբողջովին լուսաբանուած չէ խնդիրը, թէեւ զարմանազան բաներ պատմուեցան, եւ դեռ կը պատմուին :

Ահա իր յաջորդն ալ կ'անհետանայ նոյնքան խորհրդաւոր պարագաներու մէջ:

Զօր. Միլլէր ալ ժամադրութեան մը կանչուած կ'ըլլայ անցեալ չորեքշաբթի օր: Կ'երթայ, եւ ա'լ չի դար:

Միայն թէ, այս անգամ ճեղք մը բացուած է, որ կրնայ դիւրացնել հետապնդումները :

Զօր. Միլլէրի ձգած երկտողը, որուն մէջ կը յիշուէր Զօր. Սկոպլինի անունը, օգնեց պատռելու եղերական գաղտնիքին քողերէն մէկը :

Ինչպէս գիտէք՝ էհետեւցնել ամբողջ անցուդարձէն, եթէ Զօր. Սկոպլին գիշերանց հարցաքննութեան կանչուած չըլլար, այդ երկտողին հիման վրայ, ապահովաբար սուտ-խենդ պիտի ձեւանար: Թերեւս ալ յաջողէր գրաւել Զօր. Միլլէրի տեղը, իբրեւ նախագահ նախկին ռազմիկներու միութեան :

Երկտողը խանգարեց իր հաշիւները: Եւ հիմա բոլորին համոզումը այն է թէ՝ Սկոպլին պարզապէս փախած է, տեսնելով որ դաւադրութեան կծիկը պիտի քակուի :

Երէկ թերթերը նոր յայտնութիւն մըն ալ կը հրատարակէին :

Իբրեւ թէ Զօր. Սկոպլին անցեալ չորեքշաբթի օր, իրիկուան ժամը 6.30ին իր վիլլան երթալով, հագուստները փոխեր, բայց անձապարանքին մէջ մոռցեր է դրամապանակը: Քանի մը ժամ վերջը, տեսնելով որ դրամ չունի, գիշերանց գացեր զարկեր է Նէօյեիի ռուս գրավաճառին կրպակը, 200 ֆրանք փոխ առնելու համար:

Այս պարագան եւ ուրիշ կասկածելի երեւոյթներ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են Սկոպլինի վրայ, որուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է արդէն:

Իսկ տիկին Սկոպլին, ռուս տարագիրներու ազգային երգչուհին, որուն արկածալի կեանքը գաղտնիք չէ ռուսական շրջանակներուն համար, ինքզինքը մատնեց իր հակասական յայտարարութիւններով: Տիկինը չկրցաւ լուսաբանել երկու ժամուան բաց մը, եւ ինքզինքը գտաւ Փըթիթ Ռօքէթի բանտին մէջ :

Ի՜նչ ողբերգութիւն՝ այս արկածախնդիր կնոջ կեանքը...

Գիւղացի աղջիկ, աղուոր տեսքով եւ անուշ ձայնով, նախ կը մտնէ վանք, յետոյ կրկէս մը, եւ կը թափառի նախկին Ռուսաստանի գլխաւոր կեդրոնները: Արդէն ծաղկած ըլլալով իբրեւ երգչուհի, իր յարաճուն համբաւը զինքը կ'առաջնորդէ մինչեւ ցարին պալատը, ուր շքանշան մը եւ մատնի մըն ալ նուէր կը ստանայ: Յեղափոխութեան շրջանին, գերի կ'իյնայ ճերմակներուն ձեռքը, եւ օրուան հրամանատարը, նոյնինքն Սկոպլին, սիրահարելով կ'ամուսնանայ իրեն հետ :

Բայց չշեղինք նիւթէն :

Ինչպէս Կուտեպովի անհետացման, նոյնպէս այս պարագային ռուսական կեանքի զարհուրելի լաբիւրինթոսն է որ աչքի կը զարնէ: Անոր անթափանցելի գաղտնիքներուն հետ, անյատակ վերիվայրումը, որոնց մասին հատորներ կարելի էր գրել :

Եւ տեսէք անխմանալին ու եզականը, — գրեթէ միշտ նոյն ձեւով կը կրկնուի պատմութիւնը, երկու պարագաներուն մէջ ալ:

Երկու զօրավարներն ալ դաւադրութեան հոտ կ'առնեն, աւելի կամ պակաս չափով: Եւ սակայն կ'երթա՜ն, առանց տարրական զգուշութիւն մը ձեռք առնելու :

Սկոպլին հարցաքննութեան կը կանչուի գիշերանց, զօրավարներու եւ ծովակալներու առջեւ: Առաջին հարցումներէն իսկ, խուսափողական պատասխաններ կը ստանան քննիչները: Եւ սակայն, թող կուտան որ Սկոպլին վար իջնէ, իրենց սպասելու պատրուակով, — եւ չուէ՜:

Արկածը միշտ արկած է: Բայց, չափազանցութիւն պիտի չըլլար ըսել թէ այս կարգի «արկածները» քիչ մը շատ ռուսական են:

Զգելով որ դատական իշխանութիւնը ամբողջովին լուսաբանէ գաղտնիքը, կ'ուզէինք ուշադրութիւն հրաւիրել ուրիշ կէտի մը վրայ :

Ինչպէ՛ս աջակողմեան մամուլը առաջին օրէն իսկ բոլշեւիկներուն կը վերագրէ Զօր. Միլլէրի անհետացումը, ձախակողմեան թերթերն ալ կ'ուզեն ապացուցանել թէ գործը սարքած են ֆաշական հաստնքները: Եւ կամ գերմանական կէսթափօն :

Այս առթիւ, մանաւորապէս «Իւմանիթէ»ն իսկ կը լեցնէ էջերին վրայ, օրէնքէ դուրս հռչակել տալու համար ռուս տարագիրներու ազգային եւ մարտական կազմակերպութիւնները:

Երէկուան թիւին մէջ, համայնավար պաշտօնաթերթը կարգ մը քաղուածքներ հաւաքած էր ռուս տարագիրներու թերթերէն, ապացուցանելու համար թէ անոնք ահաբեկչական խմբակներ են, եւ միշտ ընդունակ այսպիսի դաւեր սարքելու :

Փաստ՝ Զօր. Միլլէրի յաջորդին, Զօր. Արրամովի առաջին յայտարարութիւնը, ուր կ'ըսէ.

— «Մինչեւ հիմա մենք սահմանափակուեցանք գաղափարական պայքարով: Այսուհետեւ պէտք է մղենք իրական պայքար մը, ոչ թէ խօսքով, այլ գործքով»: (Ռուսկի Կոլոս):

Հաւանաբար այս պարագան ալ պիտի ծառայէ աւելի ուղղութեամբ հետապնդելու օտարականները :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶՕՐ. ԻՍՄԷԹԻ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Պոլսոյ թղթակիցը հաստատելով Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի հրաժարումը, կը գրէ թէ դահլիճը պիտի վերակազմուի Նոյ. 1ին, վարչապետութեամբ Ճէլալ Պայարի: Թէեւ պաշտօնական տեղեկութիւններ կը պակսին, բայց Իսմէթի հրաժարումը վերջնական կը համարուի: Պատճառներն ալ չեն լուսաբանուած, թէեւ դիտել կը տրուի թէ հինգ տարիէ ի վեր որ եւ է ընդհարում պատահած չէ Աթաթիւրքի եւ իր վարչապետին միջեւ :

Իրազեկներ կը հաւատան թէ Զօր. Իսմէթ բոլորովին պիտի չքաշուի քաղաքական կեանքէն: Մինչեւ նոյեմբեր 1, երբ կը վերաբացուի Ազգ. Ժողովը, Իսմէթ Ինէօնիւ արձակուրդ առացած պիտի համարուի:

Իսկ Հավասի թղթակիցը հաղորդելով այն տեղեկութիւնները զորս հրատարակած էինք երէկ, դիտել կուտայ.— Երբ իմացան Թուրքերէն «Թան»ի լուրը որ կը ծանուցանէր Իսմէթ Ինէօնիւի հրաժարումը, կարգ մը թերթեր կասկածելի համարելով լուրին վաւերականութիւնը, հեռաձայնով լուսաբանութիւն խնդրեցին վարչապետէն: Կարելի չեղաւ գտնել Իսմէթ Ինէօնիւն, իսկ Ճէլալ Պայար պատասխանեց թէ իրաւասութիւն չունի խօսելու այդ հարցի մասին: Ազգ. տնտեսութեան նախարարը կ'աւելցնէր.— «Անձնապէս չահագրգռուած ըլլալով, բացարձակ լռութիւն պիտի պահեմ, բայց կը կարծեմ թէ այս փոփոխութիւնը երբեք առժամեայ չէ»: Այս առթիւ Ճէլալ Պայար հերքեց այն տեղեկութիւնը թէ ինք արտօնած է յայտարարութիւններ հրատարակել իր անունով: Բայց եւ այնպէս, Թուրքերէն «Թան» կը պնդէ իր տուած տեղեկութեանց վաւերականութեան վրայ: Ուրիշ խօսքով, ճիշդ է Իսմէթի հրաժարումը եւ դահլիճը պիտի վերակազմուի մօտերս, վարչապետութեամբ Ճէլալ Պայարի :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Շռնդալից ցոյցեր, հինգ մղոն ճամբու վրայ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Մուսոլինի Պերլին հասաւ երկուշաբթի իրիկուն, եւ ողջունուեցաւ արքայավայել ընդունելութեամբ մը, որ սարքուած էր մասնաւոր հրահանգի մը համաձայն: Աւելի քան մէկ միլիոն քաղաքացիներ խռնուած էին ճամբուն վրայ, ողջունելու համար Իտալիոյ առաջնորդը: Որ եւ է թագաւոր այսքան շքեղ ընդունելութեան արժանացած չէ, կայսերական Գերմանիոյ օրով: Երբ ինքնաշարժը Պերլինի կայարանը հասաւ, Մուսոլինի աջէն եւ Հիթլէր ձախէն Ֆաշական բարեւներ կուտային անհամար բազմութեան, որ «կեցցէ»ներ կ'արձակէր եւ խաչական փոքր դրօշներ կը պարզէր, բոլորն ալ ձրի բաժնուած: Ցոյցերը գագաթնակէտին հասան, երբ երկու Առաջնորդները Պրանտէնպուրկի Դուռը եկան, որ կ'առաջնորդէ Ունթէր տէն Լինտէն: Պերլինի այս շքեղ պողոտան կը լողար դրօշներու եւ լոյսերու ծովու մը մէջ: Վերջապէս հիւրը առաջնորդուեցաւ իրեն յատկացուած պալատը :

Գրած էինք արդէն թէ Մուսոլինի նոյն օրը այցելեց Քրուփի զինագործարանները, որոնք խոր տպաւորութիւն գործեցին իր վրայ: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Տոքթ. Քրուփ, յիշելով այն սեւ օրերը երբ Գերմանիոյ կ'արգիլուէր սպառազինութիւններ շինել եւ Քրուփի հաստատութիւնը հարկադրուած էր խաղաղութեան գործիքներ արտադրելու, որպէսզի կարենայ կանգուն մնալ: Յետոյ Մուսոլինի եւ Հիթլէր այցելեցին վիթխարի հաստատութեան զանազան բաժինները: (Միայն վայրաշարժի բաժինը 70,000 քառ. մեթր տարածութիւն ունի եւ աշխարհի ամենամեծն է): Մուսոլինի մանաւորապէս հետաքրքրուեցաւ այն բաժիններով ուր ծանր եւ թեթեւ թնդանօթներ կը շինուին: Այս առթիւ մտաւ բանուորներուն մէջ եւ հարցումներ ուղղեց:

Մուսոլինի Պերլին իջած ատեն, ձայնարձակներով հաղորդուեցաւ թէ երկու Առաջնորդները պիտի չերեւան այդ գիշեր: Մէկ ժամ վերջը բոլոր փողոցները մաքրուած էին հիթլէրական պահակներու կողմէ: Ամենամեծ զգուշութիւնները ձեռք առնուած էին պաշտպանութեան համար: 50000 հիթլէրական պահակներ շարժման մէջ դրուած էին Պերլինի մէջ, բարեկարգութեան եւ հսկողութեան համար: Անձնապահ վաշտերը մօտէն կը հետեւէին ամբողջ ճամբան, մէկ մասը դէպի բազմութիւնը նայելով, միւս մասը՝ դէպի ճամբան: Հզօր լուսարձակներ տեղաւորուած են Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի բնակած պալատներու տանիքներուն վրայ: Բազմաթիւ օդանաւեր կը սաւառնին շատ վարէն, բոլոր պետական շէնքերուն եւ պալատներուն վրայ, որպէսզի դաւադիրներ սողոսկած չըլլան :

Ի՞նչ ծրագիրներ պիտի մշակուին

Երէկ, երեքշաբթի, երկու Առաջնորդները խօսեցան իրենց առաջին հրապարակային ճառերը, պարզելով իրենց քաղաքականութիւնը եւ փառաբանելով երկու դիկտատուրաներուն գործակցութիւնը: Մասնաւոր խօսակցութեանց մէջ կարեւոր դեր մը պիտի կատարէ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզչութեանց նախարարը, որ կազմակերպիչն է այս շռնդալից հանդիսութեանց :

Պերլին հասած օրն իսկ, Մուսոլինի ընդունեց իր գլխաւոր աշխատակիցներուն տեղեկագիրները: Երէկ երկու Առաջնորդները Զօր. Կէօրինկի ամառանոցը գացին: Կէօրինկ Գերմանիոյ օդանաւային ուժին կազմակերպիչը եւ քառամեայ ծրագրին գործադրութեան վերատեսուչը ըլլալով, Մուսոլինի առիթ ունեցաւ չահեկան տեղեկութիւններ քաղելու: Դարձեալ, Կէօրինկն էր որ բազմաթիւ պտոյտներ կատարեց զանազան երկիրներու մէջ, կեդր. Եւրոպայէն մինչեւ Պալքանները, այնպէս որ այս առթիւ ալ շատ կարեւոր խօսակցութիւններ կատարուեցան: Բնականաբար շատ բաներ գաղտնի կը պահուին. բայց բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ մանաւորապէս պիտի շեշտուի երկու երկիրներուն գործակցութիւնը՝ համայնավարութեան դէմ: Քաղաքական գետնի վրայ, անշուշտ ամէնէն կարեւոր գործը պիտի ըլլայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հաւասարութիւնը՝ միւս մեծ պետութեանց հետ, ինչպէս եւ ծրագրեալ աշխատանք՝ իրենց ազդեցութեան տակ առնելու համար Աւստրիան, Հունգարիան, Եուկոսլաւիան եւ ուրիշ փոքր պետութիւններ :

Հիթլէր երէկ փառաւոր սեղան մը սարքած էր ի պատիւ իր հիւրին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ ...

Առջի օր փէտով մարդ մը տեսայ մեր փողոցին անկիւնը :

Մարդը միջնակ ըլլալով, կարծեցի թէ թրքական քաղաք մը կը գտնուիմ: Եւ սարսուռ մը զգացի :

Յետոյ յիշեցի որ եթէ կայ երկիր մը ուր փէս դնելը կրնայ մինչեւ կախաղան տանիլ, այն ալ Թուրքիան է:

Եւ միտքս ինկան փէսին անցեալ փառքերը :

Հայրս օր մը տունին դուռը նստած էր, փէսէ շինուած մուշակ մը ոտքերուն: Տարին 24 ժամ բանտարկեցին, կլորիկ տուգանք մըն ալ գրպանելով :

— Դուն Օսմանցի ըլլալով ի՞նչպէս կը համարձակիս այս գլխարկը դնել գլուխդ, կը հարցնէր Կարինի հարցաքննիչ դատաւորը, դատի մը առթիւ :

Իսկ «փէսաբանութեան» ամէնէն պատկերազարդ փորձութիւնները անցուցած է ողբացեալ Շահրիկեան:

Ընկերը փէս չէր գործածեր, այլ գլխարկ կամ գալփագ:

Այդ սովորութենէն չշեղեցաւ նոյն իսկ երբ պաշտօնական հանգամանք ունէր եւ Պապը Ալի կ'երթար, յանուն Ազգ. Վարչութեան :

Իր պաշտօնակիցները, զգոյշ եւ հին դպրոցի ազգայիններ, կը տրտնջային: Կը խնդրէին, կը բացատրէին: Բայց Շահրիկեան տեղի չէր տար :

Օր մը մեծ-եպարքոս Հիւսէյին Հիլմի փաշային կը ներկայանայ, կարծեմ գալփագով: Նորէն քրթմնջին: Եւ Շահրիկեան պատմութեան դաս մը կուտայ մեծ-եպարքոսին:

Շահրիկեանի կարողութիւնը անվիճելի էր երկու կողմին համար ալ: Բայց, անհամութիւնները դադրեցնելու համար, թէ Պատրիարքարանը եւ թէ Պապը Ալին կը նախընտրէին որ կարելի եղածին չափ քիչ երեւայ Շահրիկեան :

Վերջին տեսարանը պարզուեցաւ Մեծ պատերազմին:

Գրաքննական հետապնդումները սաստկացած էին: Շաբաթը քանի մը անգամ խնդիր կը ծագէր «Ազատամարտ»ի այս կամ այն հրատարակութեան շուրջ: Յաճախ անհրաժեշտ կը դառնար ներկայացուցիչ մը ղրկել Տպագրական տեսչութեան, երբեմն ալ մինչեւ պատերազմական ատեան, բացատրութիւններ տալու համար:

Մանրամասնութիւնները լաւ չեմ յիշեր. բայց գիտեմ որ անգամ մը յարմար նկատուեցաւ Շահրիկեանը ղրկել, պայմանաւ որ փէսով ներկայանար :

Շահրիկեան իր սկզբունքի առարկութիւններէն զատ, դիտել կուտար թէ աւելի գէշ տպաւորութիւն պիտի գործէ կեղծիքը: «Այսպէս վարժուած են տեսնել, եւ թող այս անգամ ալ այդպէս տեսնեն»:

Բայց ընկերները պնդեցին, գրեթէ բռնացան: Եւ Շահրիկեան փէս մը անցընելով գլխուն, ճամբայ ելաւ : Կը քրթմնջէր միշտ եւ կարծես կորսնցուցած էր համարձակութիւնը :

Հազիւ պաշտօնատուն հասած, Թուրքերը քմծիծաղ մը կ'արձակեն: Եւ մէկն ալ անուղղակի դիտել կուտայ թէ «Շահրիկեան էֆէնտին փոխեր է իր համոզումները»:

Անձնկարագրելի էր ողբացեալ ընկերոջ զայրոյթը, երբ վերադարձին կը պատմէր անցուդարձը :

—Ես ձեզի չըսի՞, դուք ալ ծիծաղելի դարձաք, ես ալ :

Պէտք եղաւ որ տարիներ անցնին, որպէսզի Թուրքերը իրենք խոստովանին թէ փէսը թրքական չէ, այլ յունական, ինչպէս կը բացատրէր Շահրիկեան՝ Հիւսէյին Հիլմի փաշայի, Պէտրի պէյի եւ միւսներուն :

ՎԱՀԷ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

«ԱՆԱՏՕԼՈՒՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է»

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ)

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

«Մաթէն»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ժընեւէն, Սեպտ. 27 թուականով.—

Ազրբէջանի, Հիւսիսային Կովկասի, Վրաստանի, Թուրքեստանի եւ Ուկրայնայի ներկայացուցիչները յուշագիր մը յանձնեցին Ազգերու Դաշնակցութեան 18րդ ընդհ. ժողովի նախագահութեան, պարզելով իրենց երկիրներուն կացութիւնը: Յուշագրին հեղինակները կ'ըսեն թէ խորհրդային իշխանութեան հաստատած բռնադատման եւ գերութեան կարգուսարքը իր սաստկագոյն աստիճանին հասած է վերջերս : Սթալինի հրամանով գործադրուած արիւնալի ահուսարսափը կը շարունակուի ոչ միայն միլիոնաւոր քաղաքացիներու, այլեւ բուն իսկ համայնավարներուն դէմ, ինչպէս կը հաստատեն Խ. Միութեան վերջին դէպքերը: Ամբողջ կեանքը կազմալուծուած է եւ մօտալուտ աղէտի մը ախտանշանները կը ցուցնէ :

Ծանուցագիրը կ'եզրակացնէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը «տեւականօրէն պատերազմական վիճակի մէջ է Խ. Միութեան ժողովուրդներուն հետ» եւ «ապագայ պատերազմի մը հունտերը կը ցանէ ամբողջ աշխարհի մէջ», եւ գայն վտանգ մը կը նկատէ քաղաքակրթութեան եւ խաղաղութեան համար: Եւ դիտել կուտայ թէ այդ իշխանութիւնը իր ներքին դժուարութեանց դիմագրաւելու համար, կը ջանայ իր ազդեցութիւնը աւելցնել արտասահմանի մէջ, խռովութիւններ յարուցանելով համայնավար գործակալներու միջոցաւ, աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ :

Նորէն օտարականներու խնդիր

ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՒԵՑԱՒ ԿԵՂԾ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ. — 31 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ, 23Ը ՖՐԱՆՍԱՅԻ, 8Ը ՏԱՆՑԻԿԻ ՄԷՋ. — ԱՋԱԿՈՂՄԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԽՍՏԱՑՆԵԼ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆԸ.— ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐԻ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ :

Ամէն անգամ որ քրէական կամ քաղաքական դէպք մը երեւան կը հանուի եւ օտարականներ կ'ըլլան կազմակերպիչները կամ մեղսակիցները, աջակողմեան մամուլը ահազանգ կը հնչեցնէ :

Առջի օր նոր դէպք մը երեւան հանուեցաւ,— խումբ մը օտարականներ երկար ատենէ ի վեր կեղծ անցագիրներ, ինքնութեան թուղթեր եւն. շինելով, կը ծախէին: Ապահովութեան Տեսչութիւնը մէկ տարիէ ի վեր կը հետապնդէր խնդիրը եւ վերջապէս յաջողեցաւ բռնել ցանցը, որ կը բաղկանայ երեք չորս խումբերէ: Կազմակերպիչները եւ մեղսակիցներն են Գերմանացիներ, Ռուսեր, Իտալացիներ, Լեհեր, Չեխեր :

Եւ ահա նոր վայնասուն մը: «Մաթէն» կը պահանջէ խիստ եւ տեւական հսկողութեան տակ առնել անբաղձալի օտարականները: Այս առթիւ կը հրատարակէ բարձր պաշտօնատարի մը յայտարարութիւնները, ուժ տալու համար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԵՒ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՑԱՒԱԼԻ ԵԼՈՅԹԸ

»»»» • ««««

Վերջերս բուռն պայքարի նշաւակ դարձած է Հրեայ տարրը Ռումանիոյ մէջ: Մամուլն անգամ, որ մինչեւ հիմա չափաւոր կ'արտայայտուէր, հիմա ոտքով ձեռքով խրած է պայքարին մէջ, որուն հետեւանքները այնքան ալ վարդագոյն չեն Թուիր մէկ միլիոնէ աւելի Հրեաներուն:

Սկիզբները հակահրէական շարժումը փոքր երեւոյթ մըն էր՝ գործը քանի մը «տաքգլուխներու» ինչպէս կը սիրէին ըսել հրէական Թերթերը: Սակայն ժամանակի ընթացքին, այս շարժումը ստացաւ աւելի բուռն ձեւ մը: Մինչեւ իսկ քանի մը ժողովրդական կուսակցութիւններ, որոնք մինչեւ հիմա եղբայրական կապերով միացած էին Հրեայ տարրին հետ, ստիպուած են իրենց գործունէութեան յայտագրին մէջ ազգայնական չէշտը ուժեղացնել, յարմարելու համար տիրող մթնոլորտին եւ իրենց ժողովրդականութիւնը չկորսնցնելու համար:

Ռումէն ազգայնական մամուլը, իր գլուխն ունենալով «Ունիվերսուլ» մեծ օրաթերթը, ահազանգը կը հնչեցնէն, ազաղակելով եւ կառավարութեան ազդարարելով Թէ հրեայ զանգուածը իր Թիւով եւ դիրքով վտանգ մը կրնայ ըլլալ ռումէն ժողովուրդի եւ պետութեան զարգացման համար:

Ազգայնական Թերթերը մինչեւ երկու միլիոնի կը հասցնեն անոնց Թիւը, սակայն ըստ վերջին պաշտօնական վիճակագրութեան 750.000ի շուրջ կը գտնուի հրեայ տարրի Թիւը Ռումանիոյ մէջ: Մամուլը կը կարծէ Թէ բազմաթիւ Հրեաներ արձանագրուած են իբրեւ Հունգարներ, Ռուսեր եւլն, իրենց Թիւը փոքրացնելու համար:

Ազգայնական մամուլը իր հակահրէական պայքարին մէջ միշտ կը յիշեցնէ չափազանց մեծ Թիւը Հրեաներուն, որոնք ընդհանուր բնակչութեան 10% կը կազմեն, որով Ռումանիա Եւրոպայի մէջ երկրորդ տեղը կը գրաւէ իբրեւ ամենախիտ հրեայ բնակչութիւն ունեցող երկիր (առաջինը Լեհաստանն է): Այս հաշուով եթէ եւրոպական միւս երկիրներն ալ 10% համեմատութեամբ հրեայ տարր պարունակեն, Ֆրանսա պէտք է ունենայ չորս միլիոն Հրեայ, մինչդեռ ունի միայն 2—300.000, Գերմանիա եօթը միլիոն, մինչդեռ ունի միայն 600.000 եւայլն:

Ռումանիոյ հրեայ տարրը առհասարակ տեղաւորուած է քաղաքներուն մէջ եւ բացի Օլթենիոյ նահանգին քաղաքներէն (Օլթենիոյ ռումէն բնակչութիւնը կը նկատուի առեւտրական ձիրքերով օժտուած տարր. նախկին արտաքին նախարար Թիթուլէսքու եւ այժմու վարչապետ Թըթըրէսքու այս նահանգէն են), միւս շրջաններու քաղաքներու մէջ գտնուող Հրեաներու Թիւը շատ խիտ է, ուր անոնք իրենց ձեռքը առած են վաճառականութիւնը եւ ճարտարարուեստը: Ոչ ոք չի ժխտեր, մինչեւ իսկ հայազգի նախկին ելմտական նախարար եւ Ազգային Գիւղացիական կուսակցութեան քարտուղար պ. Մաճէառու, Թէ ռումէն առեւտուրին եւ ճարտարարուեստին 90 %ը Հրեաներու ձեռքն է: Ասկէ զատ, ազատ ասպարէզները՝ բժիշկ, փաստաբան, ճարտարագէտ, մեծ մասով Հրեաները բռնած են: Մամուլը նոյնպէս մեծ Թիւով հրեայ լրագրողներ կը պարունակէ (60%), ինչ որ կը զայրացնէ մամուլը, ըսել տալով Թէ, հրեայ մամուլը երկրին հանրային կարծիքը կառավարելու եւ իրենց դաս տալու դերին մէջ կը գտնուի:

Ազգային շարժումը վրդովուած է նաեւ որ հրեայ տարրը մուտ գործած է գիւղերու մէջ: Մինչեւ մեծ պատերազմ Հրեաները քաղաքացիական հաւասար իրաւունքներ չունէին Ռումէններու հետ ու հետեւաբար գիւղերուն մէջ չէին կրնար հաստատուիլ ու հողեր ունենալ: Պատերազմէն անմիջապէս վերջ, Հրեաներուն ալ քաղաքացիական իրաւունքներ տրուեցան: Հրաները սկսան հողեր գնել գիւղերու մէջ, ու իրենց հասկցած ձեւով նոր շահի աղբիւրներ գտնել. բացին գինետուններ, գիւղացիներուն տոկոսով դրամ տուին եւ հողերը կապալով առին:

Մէկ խօսքով, ազգայնական հոսանքներն ու մամուլը կը գտնեն որ օտարները առհասարակ և հրեայ տարրը մասնաւորապէս ռումէն ժողովուրդին կենակէն նիւթական հարստութիւններ կը դիզեն, կը տիրեն երկրին տնտեսական եւ մշակութային ասպարէզներուն, կը հարստանան, ի վնաս երկրին զաւակներուն: Ասկէ առհա բուռն պայքար մը, որ երբեմն տգեղ ձեւեր ալ կ'առնէ:

Ջմոռնանք ըսել որ եթէ ռումէն ազգայնականները իրենց հակահրէական պայքարին մէջ, իրենց երիտասարդութիւնը կը կազմակերպեն եւ իրենց բոլոր տրամադրելի ուժերը կ'օգտագործեն, Հրեաներն ալ պաշտպանողական բազմաթիւ միջոցներ ունին:

Ցաջորդ յօդուածի մը ձգելով Ռումանիոյ ազգայնական շարժման ծագումն ու զարգացումը, յիշենք միայն որ ազգայնական բազմաթիւ հոսանքներ կան: Այս շարժման նախահայրն է ծերունի փրոֆէսէօր Քուզա որ ռումէն բանաստեղծ եւ պետական մարդ Կօկայի հետ կազմած է Ազգային-քրիստոնէական կուսակցութիւնը եւ կը պահանջէ Հրեաները զրկել բազմաթիւ իրաւունքներէ, գրաւելով մինչեւ իսկ անոնց կարգ մը ստացուածքները:

Ուրիշ ազգայնական կուսակցութեան մը գլուխը կը գտնուի նախկին վարչապետ պ. Վայտա, որ բաժնուեցաւ Գիւղացիական կուսակցութենէն, դժգոհ ըլլալով անոր վարած Թոյլ ազգայնական քաղաքականութենէն:

Ցիշենք նաեւ մեր ընթերցողներուն քաջածանօթ փրոֆ. Եորկա, որ ժամանակ մը Քուզայի հետ կը գործէր, բայց յետոյ վերապահ դիրք մը բռնած էր, իսկ հիմա սկսած է իր Թերթին՝ «Նէամուլ Ռոմընէսք»ի մէջ իր ազգայնական տեսաբանութիւնը պարզել: Վերջերս հակահրէական յօդուածաշարք մը հրատարակեց որ շատ աղմուկ հանեց, քանի որ փրոֆ. Եորկայի խօսքը ծանր կը կշռէ Ռումանիոյ մէջ եւ կը նկատուի զահին լաւագոյն խորհրդատուներէն մէկը: Այս յօդուածաշարքին մէջ էր որ Եորկա խօսելով Հրեաներու ապերախտութեան մասին, կ'ըսէր.

— «Հայերն ալ Թէեւ օտարներ են, սակայն անոնք ռումէն հոգին եւ բաղձանքները իւրացուցած են»:

Ցիշենք նաեւ նախկին «Երկաթեան Պահակ»ներու կազմակերպութիւնը, նոր անունով «Ամէն ինչ երկրին համար», որ իր շուրջը համախմբած է առոյգ երիտասարդութիւն մը, իբրեւ վարիչ ունենալով պ. Քոտրէանու Զէլէա:

Ալ չեմ Թուեր ուրիշ բազմաթիւ հայրենասիրական ընկերութիւններ եւ կազմակերպութիւններ, որոնք իրենց հասկցած ձեւով ազգայնական պայքարը կը վարեն:

Կառավարութիւնն անգամ իր գործունէութեան մէջ ազգայնական չէշտը աւելցուցած է: Վերջերս հրատարակուեցան բազմաթիւ օրէնքներ, որոնք կը սեղմեն օտարներու աշխատանքի իրաւունքը եւ նախապատուութիւն կուտան տեղացիներու: Կառավարութիւնը սով կ'ուզէ գոհացում տալ հանրային կարծիքին:

Մամուլին գործունէութիւնն ալ աւելցած է: Բազմաթիւ օրաթերթեր սկսան հրատարակուիլ մէկ օրէն միւսը: «Փոռունքա Վռէմի», «Պունա Վեսթիռէ» եւ ուրիշ շատ մը զաւառական Թերթեր օրն ի բուն կը պատրաստեն ժողովուրդը: Ասոնց գլուխը կը գտնուի «Ունիվերսուլ» օրաթերթը, որ ռումանական ամենահին եւ ամէնէն տարածուած թերթն է ու իր տնօրէնին Սթելեան Փոփէսքուի հետ կը նկատուի ռումէն ազգային վերածնունդի ախոյեանը:

Վերջերս հրէական խնդրին առթիւ սուր բանավէճ մը ծագեցաւ մէկ կողմէ «Ունիվերսուլ» Թերթին եւ միւս կողմէ «Լումէա Ռոմընէասքա»յի միջեւ: Բանավէճը բուռն կերպարանք ստացաւ եւ մարդիկ մոցան ամէն չափ ու սահման:

Այս առթիւ էր որ ցաւալի ելոյթ մը ունեցաւ Լեւոն Գալուստեան անուն անձ մը որ վերը յիշուած Թերթին մէջ ամենագեհիկ յարձակում մը կատարեց «Ունիվերսուլ»ի տնօրէն Սթելեան Փոփէսքուի դէմ: Միջանկեալ ըսենք որ Սթելեան Փոփէսքու նախկին նախարար եղած է եւ բազմաթիւ հայրենասիրական ընկերակցութիւններու նախագահ է, ուրեմն իբրեւ այդպիսին յարգուած ու սիրուած անձնաւորութիւն մըն է ռումէն ժողովուրդին եւ կղերի կողմէ: Եթէ նկատի առնենք նաեւ Ռումէններու պատրիարքին համերաշխութիւնը Սթելեան Փոփէսքուի վարած ազգային շարժման, կրնաք երեւակայել այն վրդովումը որ յառաջ բերաւ Գալուստեանի խելագար ելոյթը:

Արդ, իր շարք մը ամբաստանութիւններու շարքին, «Ունիվերսուլ» գիտել կուտայ Թէ այս «Թրքահայ 48 Թիւ լրտեսը ի՞նչ իրաւունքով միջամուխ կ'ըլլայ Ռումանիոյ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան պայքարին եւ կ'ելլէ դաս տալու իրենց»:

Ո՞վ է սակայն այս Գալուստեանը, որ այսքան սիրտ կը պղտորէ եւ որուն այս անտեղի ելոյթը կրնայ անհաճելի մթնոլորտ մը ստեղծել հայ տարրին շուրջ՝ Ռումանիոյ մէջ:

Գալուստեան հօր կողմէ Հայ է (հայրը Թուրքիայէն գաղթած) իսկ մօր կողմէ Աւստրիացի: Ոչ մէկ կապ ունի հայ կեանքի հետ եւ մինչեւ երէկ ամբողջովին անծանօթ հայ համայնքին, իսկ շատ քիչ ծանօթ ռումէն մամուլին մէջ: Իր ստորագրութիւնը երբեմն կ'երեւար զանազան Թերթերու մէջ:

Սակայն իր հայկական անունը բաւական է որ, Ռումանահայերը անհաճոյ դէպքերու առջեւ գտնուին: Կ'ըսուի Թէ ազգ. իշխանութիւններէն պատուիրակութիւն մը եւ քանի մը մտաւորականներ պիտի դիմեն «Ունիվերսուլ»ի տնօրէն Սթելեան Փոփէսքուի, բացատրելու համար Թէ Գալուստեան որեւէ հոգեկան կապ չունի հայ համայնքին հետ:

Մ. ԱՆՑՈՐԴ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. ԻՆՉՊԷՍ ԶԱՅՆ ՏԵՍԱՅ ԶԱՅՆ

—o—

Վիէննա քաղաքին մեծ թատրոնին վարիչ հայազգի մեծահռչակ բեմադրիչ Ռաուլ Ասլան Ն. Ֆ. Փրէսէի մէջ հրատարակած է հետեւեալ յօդուածը, իր այցելութեան առթիւ: Պ. Ասլան այցելեց նաեւ Փարիզ, ուր այնտեղ փայլուն ընդունելութիւն եղաւ իրեն, ինչպէս Յունաստանի մէջ:

ՎԻԷՆՆԱ, 19 Սեպտ.— Ամառուան տպաւորութիւններս են: Այս ամառուան՝ զոր Յունաստանի մէջ անցուցի: Այն երկիրը՝ զոր հոգիովս կ'երազէի Վինքէլման, զայն փնտռելով հանդերձ կենդանի աչքերովը: Դիտելու, տեսնելու արժանի Յունաստան մը գտայ: Ըսեմ անմիջապէս.— Ոչ Թէ վիպականօրէն ճաշճացած անկումի մը էլ-Տօրատօն, ինչպէս յաճախ նկարագրուած է, ոչ ալ հերոսաբար Թաղուած փլատակներու միջեւ պոռոտ հելլէնասէրներու կողմէ յանիրաւի դատապարտուած հին մեծութիւններու անկումը: Այսօրուան Յունաստանը շատ արթուն եւ շատ աճեցուն երկիր մըն է: Զգտումներու, խոյանքներու, ճաշակի եւ կորովի գիրկընդխառնումի մը վրայ ան կը հասցնէ հնամենի մեծափարթամ աւանդութիւնները, զուգամասնելով ամէն ինչ ներկային բանավարութեամբ եւ գիտակցութեամբ ազգի մը որ կ'ուզէ տեւել բաւել:

Բուն իսկ Յունաստանի մէջ յունական ճամբորդութիւն մը ընել, իրական ոչ Թէ մտացածին, — կը նշանակէ Թէ ես հետաքրքրուած էի նոր յունական մտաւորական կեանքով, անոր գրականութեամբ, Թատրոնով, մտաւորականներով: Սովրեցայ ճանչնալ քերթողներ, Թատերական վարիչներ, գրագէտներ, հրապարակագիրներ: Շատ մօտիկը զացի անոնց խորհուրդներուն եւ պէտքերու աշխարհին: Ապագայի խայտանքով շարժուն Թրթռուն աշխարհ մըն է ան: Չէի կրնար ծածկել իմ հիացումս այսպիսի վերանորոգուած կեանքի մը այնքանի զօրութեան առջեւ: Երբ Եւրիպիդէսի «Իպպոլիտ»ը, զոր մեր հայրերն ու մեծ-հայրերը ճանչցան Ռասինի «Փետրա» ողբերգութեան ձեւով, յոյն նշանաւոր բեմադրիչի մը կողմէ ներկայացուած տեսայ հազարաւոր յուզուած հանդիսականներու առջեւ, պարտաւորուեցայ հաւատալ, Թէ այս չքեղ, յուզիչ եւ յուզուած ներկայացումը երբեք քաշուելիք տեղ չունի մեր արդի ամենալաւ եւ աշխարհահռչակ աւստրիական եւ գերմանական ամէնէն հանդիսաւոր ներկայացումներուն մրցումին եւ համեմատութեան մէջ: Եւ կրցայ, ոչ առանց յուզումի, հաւաստել Թէ Վիէննայի եւ Պերլինի մեծ բեմական գերման քաղաքներուն Թատերասէր աշխարհը եւ անոնց Թատերական ոգին այսօր տիպարը եղած են յունական Թատրոնի նոր սերունդին:

Հիացումի վրայ խօսեցայ, որովհետեւ — Թող ներուի օտար դիտողի մը այսպէս արտայայտել — այս ներկայ Յունաստանը իբրեւ անկախ կենդանի եւ ազգայնօրէն զգացող գործարանաւորութիւն՝ հազիւ դեռ հարիւր տարիներու գոյութիւն մը ունի: Միջին Դարը եւ Թուրք տիրապետութիւնը, երկար դարեր, չեն կարողացած խորտակել այս ժողովուրդին էութեան ներքին ոյժը: Կրօնք եւ լեզու — ասոնք են ազգային գոյութեան այս երկու մեծ հիմնական սիւները — անաղարտ մնացին, եւ հաւատքի պէս պահպանուեցան սերունդէ սերունդ: Այսօր յոյն երիտասարդ բանաստեղծներն ու գիտնականները կը նկրտին կը ձգնին վերակենդանացնել նաեւ հին յոյն լեզուին ոգին ու քնարը: Այս մարզին վրայ երեք ուղղութիւններով կ'աշխատին: Եւ երեքին ալ ներշնչարանն է անկեղծ խանդավառութիւնը, սուրբ բոցը որ մղում կուտայ վերածնութեան:

Աթէնքէն մինչեւ Սելանիկ նոր շունչ մը կը հրահրէ Հելլէնները: Երբեմն չափազանց եռանդ եւ այլամերժութիւն ցոյց կուտային՝ նուիրուելով միմիայն նոր Յունաստանի նկարչական դիւթանքին: Բայց հիմա երիտասարդները այս դիւթանքին դերի չեն դարձած, այլ իրական առաւելութիւններով ալ կ'ուզեն աչքի զարնել: Իրենց մեծ — հայրերը եւ հայրերը ընկերային եւ մտաւորական տեսակէտով յաճախ ընդունած էին Արեւմտեան Եւրոպայի պերճանքին եւ մշակոյթին ըմբռնումները: Ֆրանսացի դաստիարակուհիներ Աթէնքի բարձր դասու բնտանիքներուն մէջ իրենց դերը կը կատարէին իբրեւ նոր ոգիի դաստիարակ: Ֆրանսուհիներուն հետզհետէ յաջորդեցին գերմաներէնի ուսուցիչներ, եւ յունական Թատրոնին վրայ սկսան յաճախ բեմադրուիլ Շէյքսփիր եւ Հաուփթման: Այս բոլորը ցոյց կուտար յայտնապէս նորահաս սերունդին կորովի զգացումը՝ հինին վրայ եւս առաւելութիւններ ձեռք բերելու համար:

Ես կը սիրեմ Ֆրանսան: Եւ Փարիզ-Վիէննա մտաւորական կամուրջը դըտայ մասնագիտօրէն այնքան արդիացած նոր յունական Թատրոնին մէջ: Այո, նոր Յունաստանի մէջ եւս տեսայ եւ լսեցի, Թէ Վիէննական Թատրոնը կապ կը ծառայէ Ֆրանսական եւ գերմանական Թատերական կեանքին միջեւ: Յոյն երիտասարդ սերունդը այլեւս չի կրնար խուսափիլ միջին եւրոպական գեղարուեստի ըմբռնումներէն, եւ ոչ ալ կ'ուզէ արդէն խուսափիլ: Ասկէց առաջ ժամանակ եղած է որ յոյն Թատերասէրները տեսակ մը Փարիզեան պարզ հետեւորդներ էին: Այսօր կը հետեւին ամէն ուղղութիւններու, որոնք հաճելի են իրենց եւ արժանի իրենց զգացումներուն, հետեւաբար՝ ոչ բացառիկ կերպով Ֆրանսական, կամ Ֆրանսական միայն: Արդէն այս կէտը կը տեսնուի կը չափուի անոնց բոլոր բեմադրութիւններուն վրայ: Կէօթէ եւ Շիլլէր հետզհետէ կը բարձրանան կ'աճին հելլէնական բեմին վրայ: Ոչ այս չափ միայն: Այլեւ գերման-աւստրիական դասականները եւ անոնց մասնագիտութիւնը ժողովրդականացնելու ձգտում մը հետզհետէ կը զօրանայ եւ կը Թափանցէ: Հոգին Թունդ հանող բնականութիւնը կը յաջորդէ արուեստականութեան տեսակ մը կիրքին, մեւնուազ, քաղցրահնչիւն պարզութիւն մը կը բռնէ դարձդարձիկ մանուածներու տեղը: Ձիշդ այս կէտին մէջ մասնաւորապէս զօրաւոր է Վիէննական Թատրոնին ազդեցութիւնը:

Յոյն երիտասարդները հիմա շատ աւելի կ'ուսանին Վիէննա եւ Պերլին, կը յաճախեն մեր Թատրոնները, կը ներածուին բեմադրական եւ ներկայացման մեր գաղափարներուն: Նոյն յոյն երաժշտական կեանքին մէջ ալ հիմա Ռիխարտ Շթրաուս, Վակներ նոյնքան կը գնահատուին որքան Պեռլիօզ (Ֆրանսացին): Բարեբախտաբար նոր յունական Թատերական եւ երաժշտական կեանքին մէջ զարգացած է կոչումի պոհեմական ըմբռնումը: Եւ սակայն յատկանիշն է գերման — աւստրիական ազդեցութեան: Այո, նոր սերունդը կը ձգտի աշխատութեան մէջ կարգապահութեան, կամ կարգով կանոնով աշխատութեան: Ուրախութիւն դէպք մըն է որ ընկերութեան մէջ յարգ ու պատիւ կը վայելեն գրագէտներն ու դերասանները: Մէկ խօսքով, կարգ, կանոն, — կրկնենք: Ըլլայ բեմադրութեան, ըլլայ բուն խաղին, ըլլայ բեմայարդարութեան մէջ, հիմա կը շարժին սկզբունքներով, որոնք Միջին Եւրոպայի Թատերական քաղաքներուն մէջ ընդունուած եւ ուսումնասիրուած են:

Համաշխարհային իմաստով այս պարագան մեծապէս միխիթարական է: Կարգ, կանոն տակաւ ամէն կողմ: Ահա այս նորընծայ Յունաստանին մէջ ներդաշնակօրէն կ'ամբողջանան Եւրոպական մշակոյթին լաւագոյն ու թանկագին ազդեցութիւնները: Պէտք է խոստովանիլ Թէ մեծ ու հոյակապ է ծառայութիւնը Ֆրանսական «մշակութային առաքելութեան», քանանաներն ալ, աշխարհահանններն ալ ստանեակ տարիներէ ի վեր կը գործեն այս երկրին մէջ: Բայց այսօր գերման — աւստրիական ոգին ալ իբրեւ ստեղծագործող սկսած է իր դիրքը: Իբրեւ ուսանող անզարմանելի երազանքս մըն էր մարդկայնական խաղին համար: Կը խորհէի Թէ այս երիտասարդ եւ երիտասարդական կորովով լեցուած Յունաստանը երախտագէտ ըլլալ կը պարտի Վինքէլմանին եւ Շլիմանի, Հելլադայի այս մեծանուն գրիչներուն, Հոմերոսի եւ Էսքիլէսի փլուզուած հերոսական աշխարհին այս երկու անկուն խուզարկուներուն եւ զափչներուն:

Դառնանք աւելի գործնականին — Արդի Հելլէնները այնքան չեն զրաղիր հողերուն տակ ծածկուած, փլատակուած կոթողներով, սիւներով ու խոյակներով: Անոնք կ'ուզեն հիմա չինել իրենց սեփական աշխարհը, հզօր ու արդիական աշխարհ մը, որ յափշտակեալ երազներէն կենսաւէտ իրականութիւն մը կը ստեղծէ: Եւ արդարեւ այս իսկ էր հին յունական ճշմարիտ ոգին ալ — երազներէն, ձգտումներէն ստեղծագործել իրականութիւնը: Եւ արդարեւ չկար հին ժողովուրդ մը, որ անոր չափ ունեցած ըլլայ աչքերելու ուշիմութիւն եւ ապրելու ընդունակութիւն ամէնէն քնքուշ, փափկիկ ու ներդաշնակ ձեւերով ու գաղափարներով:

Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Միջին Եւրոպայի միջեւ վէճի եւ մրցում[...]

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԿԱԶԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

»»»» • ««««

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔՆԵՐԸ

Թունաւոր կազերու յառաջ բերած խաթարումները մարդուս մարմնին վրայ այնքան այլազան են որ, պարզապէս չուարումի կը մատնեն հասարակ անհատը, մանաւանդ երբ շատ հարեւանցի գաղափար մը ունի այս դէնքին մասին: Շատ մը կազահարներու վիճակը կը ծանրանայ անոր համար, որ չեն գիտցած նախնական խընամքները տանիլ անմիջապէս:

Կազահարի մը առողջանալու հաւանականութիւնները ուղղակի համեմատական են զայն դարմանողին գիտելիքներուն հետ: Եթէ ան չուարած՝ ներկայացող այլազան խաթարումներէն՝ չի ճանչնար անմիջապէս գործածուած կազը եւ անոր համեմատ չի դարմաներ կեանքը, այս սխալը կրնայ կազահարին համար ըլլալ աղիտալի: Եթէ դիւրին է կազահար մը առողջացնել, նոյնքան ալ դիւրին է զայն մեռցնել՝ անփորձ ձեռքերու յանձնելով:

Այսպէս, օրինակ, հեղձուցիչ կազէ մը Թունաւորուած մը պիտի մեռնի, եթէ անոր տանք արուեստական շնչառութիւն մը, փոխանակ արիւն առնելու: Մինչդեռ ասիտ սիանիտրիքէ մը Թունաւորուած մը մեծապէս կ'օգտուի, երբ արուեստական շնչառութիւն կուտանք:

Ուրիշ օրինակ մը,— վիրաւոր մը որ կազավարակ շրջանէ մը կուգայ, անմիջապէս պիտի մեռնի, եթէ իր վէրքին ցաւերը մեղմացնելու համար մորֆինի ներարկում մը կատարուի:

Ուրիշ պարագայ մը, — իփէրիթի յարձակման ենթարկուած անհատներ երբ կը մնան պահ մը առողջ անհատներու հետ, նոյն իսկ բժիշկին սպասման սրահին մէջ, պէտք է վըստահ ըլլալ որ ամբողջ սրահը պիտի վարակուի իփերիթի արտահոսումներէն, եթէ զգուշութիւն չէ եղած անոնց հագուստները փոխելու:

Ինչպէս կը տեսնուի, այլազան են Թունաւոր կազերու վտանգները եւ լաւ պաշտպանուելու համար պէտք է քիչ մը ընդարձակ ծանօթութիւններ ունենալ անոնց մասին:

Ա. ԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶԵՐ

Հեղձուցիչ բաղադրութիւններ «գըլօրով».—Շնչարգելութեան պատճառն այն է որ այդ կազերը կ'ազդեն Թոքերուն վրայ որոնց գրգռումը պատճառ կ'ըլլայ շնչառական խողովակներու կծկումին, ինչ որ կը նուազեցնէ շնչառութեան համար պէտք եղած Թոքերու մակերեսը օդէ (200 քառ. մէԹր): Այս կծկումը եւ մակերեսի նըւազումը յառաջ կը բերէ արեան խոնում, օդին Թթուածինը չկրնալով արիւնը վերանորգել, շնչարգելութիւն յառաջ կուգայ արեան բնածխային Թթուի աւելնալովը եւ ենթական կ'ըլլայ հեղձամահ:

Այս երեւոյթը նոյնպէս յառաջ կուգայ Թոքերու արիւնախռնումով եւ հիւանդը ներքնապէս կը խեղդուի:

Բնականոն Թոք մը կը կշռէ 650 կրամ: Ներքնապէս խեղդուածի մը Թոքը պիտի կշռէ 2—2 եւ կէս քիլօ:

Այս Ա. խումբին պատկանող կազերը երեք են:—

Գլօր, Ֆօսժէն, քլօրօ-փիքրին:

Գլօրը օդէն երկուք ու կէս անգամ աւելի ծանր է եւ գետնին երեսը կը սողայ: Այս է պատճառը որ գետնայարկերը կ'ըլլան վտանգաւոր վայրեր, եթէ լաւ մը չեն չէզոքացուած: Այս շատ զօրաւոր գրգռիչ մըն է շընչառական գործարաններուն համար: Երբեմն կը պատահի որ յառաջ բերէ արագ հեղձամահ մը, եթէ օդին մէջ կը գտնուի շատ մեծ քանակութեամբ: Յաճախ այս կազին պատճառած զօրաւոր հազի ցնցումները յառաջ կը բերեն Թոքերու պատառում:

Ֆօսժէն.— Այս կազը կը կոչուի նաեւ «օքսիքլորիւր տը քարպօն»: Տասն անգամ աւելի վտանգաւոր է քան գլօրը: Կը բաւէ որ օդին 1/1000րդ մասը այս կազը գրաւէ, որպէսզի այդ մթնոլորտը սաստկապէս Թունաւորուի: Այս կազը իր արագ ազդեցութեամբը անկարելի կը դարձնէ որեւէ շնչառութիւն եւ ենթական կ'ըլլայ հեղձամահ:

Ֆօսժէնի երկու տեսակ Թունաւորում կայ.—

ա) Կապոյտ տեսակի. — աչքերու ցաւ, զօրաւոր հազ, շնչառութեան դժուարութիւն, կուրծքի ցաւեր, փսխում:

բ) գորշ տեսակի. — Այս տեսակի Թունաւորումը ոչ մէկ նախնական նըշան ցոյց կուտայ, ենթական չի բըդար իսկ Թէ Թունաւորուած է, մինչեւ անգամ առանց որեւէ դժուարութեան կը կատարէ շարժումներ, սանդուխէ ելլել եւ այլն. սակայն մէկ երկու ժամ վերջը զօրաւոր հազ մը եւ դէմքի գորշ գոյն մը Թունաւորման նշանները ցոյց կուտան եւ մահը անսպասելի եւ արագ վրայ կը հասնի:

Քլօրօփիքրին.— Այս կազը կը կոչեն նաեւ «նիթրօ-քլօրօֆօրմ», քանի որ իր բնական ծնունդը քլօրօֆօրմն է որուն ջրածինը փոխարինուած է ազօԹով:

Այս ալ զօրաւոր Թոյն մըն է որ կը յարձակի Թոքերուն վրայ եւ կը պատճառէ զօրաւոր հազ, փսխումներ եւ սրտի ընդլայնում:

×

Բոլոր անոնք որ այս առաջին խումբի կազերէն Թունաւորուած են, պէտք է անմիջապէս այդ Թունաւոր մթնոլորտէն դուրս հանուին եւ կամ կազարգել դիմակ դնել: Մկանային ամենափոքր աշխատանքն իսկ պէտք է արգիլել: Կատարեալ հանգիստ մը անհրաժեշտ է: Հիւանդը պէտք է պառկի: Պէտք է հիւանդը լաւ մը ծածկել, ամենափոքր դող մը կրնայ շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ: Հիւանդը դընել տաք սենեակի մը մէջ եւ տաք պահել: Իբրեւ սնունդ՝ հեղուկ ուտելիքներ տալ,— կաթ, խաշած միսի ջուր, սուրճ, շատ ուշադիր ըլլալ անօթի հարցին, որովհետեւ սխալ մը կրնայ հիւանդին մահուան պատճառ ըլլալ:

Զգուշանալ որեւէ Թմրեցուցիչ տալէ, մորֆինը ներարկումով կամ ուրիշ ձեւով տալը պիտի յառաջ բերէ ներքին շնչահեղձութիւն եւ մահ:

Նմանապէս պէտք է զգուշանալ սրտի գրգիռ ըմպելիներ տալէ, որոնք կըրնան յառաջ բերել շատ արագ մահ մը: Նոյնպէս, արուեստական շնչառութեան փորձերը մահացու են կազահարի մը համար:

Պէտք է Թունաւորման սկիզբէն իսկ շնչել տալ Թթուածին եւ կամ բնածխային Թթու՝ Թթուածինի հետ: Այս համար կան մասնաւոր գործիքներ:

Բայց պիտի հարցնէք. — ինչպէ՞ս ճանչնալ Թէ Թունաւորուողը ո՛ր խումբի կազէն Թունաւորուած է:

ՊԵՐՃ

(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՄՈՒԼԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 օգոստոս).

— « Հայ մամուլի բարոյականը դեռ բնականապէս բարոյականն է հայ ժողովուրդի. այլապէս մեր մամուլը չպիտի կրնար խոշոր դերը կատարել մեր կեանքին մէջ, ինչ որ կատարած է մինչեւ հիմա :

Չնչին բացառութիւն համարելով հակասականները, աչառներն ու կողմնակալները, մեր բոլոր խմբագիրները եղած են գաղափարապաշտ, ազնիւ եւ փառք մարդիկ, որոնք անսահման նուիրական եւ բարոյական զրկանքներով, գերմարդկային աշխատանքով, մեծ հաւատքով եւ անընկճելի կամքով վարած են մեր մամուլը, զայն հասցնելով ներկայ օրերու բարձրութեան :

Անոնք ոչ միայն պահած են մեր հին մամուլի լաւագոյն ժառանգութիւնները — բարոյականը, անաչառութիւնը, անկաշառութիւնը, գաղափարապաշտութիւնը եւայլն — այլեւ զանոնք զարգացուցած եւ խորացուցած են՝ դարձնելով ընդհանրութեան սեփականութիւն :

Առոր համար ալ հայ խօսքը վարկաբեկուած չէ, հայկական ճշմարտութիւնը կը պահէ իր ուժն ու թափը :

Եւ այդ՝ գերազանցապէս անոր համար, որ հայ մամուլը կոչուած է վըստահութիւն ներշնչել ժողովուրդին, հզօր կամուրջ մը ստեղծել իր եւ իր ընթերցողի միջեւ : Այլապէս, այս տարագիր եւ տնտեսապէս անապահով բուռ մը ժողովուրդը չպիտի կրնար եւ երբեք չպիտի յօժարէր տասնեակ պատկառելի օրաթերթեր, պարբերաթերթեր, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ լրջախոհ ամսագիրներ պահել եւ ապրեցնել :

Հայկական ճշմարիտ եւ աւանդապահ մամուլը այսօր տարագրուած է. Կ'ապրի բուն հայրենիքէն եւ մեծագոյն զանգուածէն դուրս, ենթակայ ամէն պատահականութեան : Եւ սակայն աւելի ապահով է բարոյապէս եւ նիւթապէս, քան այն մամուլը, որ կոչուած է Մայր-Երկրին եւ մեծ զանգուածին ըլլալու, պետական միջոցներով ապահով՝ եւ յարատեւելու բազմապիսի կարելիութիւններով :

Այս արտառոց եւ անբնական երեւոյթը պարզօրէն բացատրելի է :

Հայ տարագիր եւ աւանդապահ մամուլը, բուն երկրէն դուրս ըլլալով, բացառապէս կ'ապրի եւ կը շնչէ Հայաստանով եւ հայ ժողովուրդով, իսկ Հայաստանի մամուլը ժամանակաւոր-րէպ մը ըլլալով, ներքին ոչ մէկ կապ ունի Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի հետ :

Ան հայատառ օտար մամուլ մըն է, որ պաշտօն եւ կոչում ունի ի նպաստ օտար ուժի մը եւ մեզ խորթ ու օտար գաղափարի մը քարոզչութիւնը մղելու, ժխտելով մեր դարաւոր գաղափարները, մեր անցեալ փառքերը եւ այն ամէնը ինչ որ հայկական է :

Տարագիր հայ մամուլը, բոլշեւիկեան մամուլի «ուղեկից» օրկանները զանց առնելով, հարազատ յաջորդականութիւնն է հայկական մամուլի, որ ունի իր առանձին աւանդութիւններն ու բարոյականը : Առոր համար ան պիտի ապրի եւ աւելի պիտի զարգանայ ոչ միայն քանակապէս, այլեւ որակապէս » :

մանելու վրայ չէ խնդիրը : Այլ խընդիրը փոխադարձ օգտակարութեան եւ արդիւնաւորութեան վրայ է : Բայց եւ անշուշտ կը լեցուիմ հպարտ յուզումով մը, երբ կը տեսնեմ որ այսօր Աթէնքի մէջ աւելի բան գիտեն Կէօթէի մասին քան երբեմն, երբ կը տեսնեմ որ Վիէննա քաղաքին թատրոնը այսօր նոյնքան զարգացուցիչ եւ լուսաւորող տիպար մը դարձած է որքան Գոմէտի Ֆրանսէզը : Հետեւաբար, ինծի այնպէս կը թուի, թէ մեր մանկութեան երազները արմատ բռնած են, եւ Կէօթէի «Իփիգենի»ն, երբեմնի հելլենական աշխարհին արդի գերման կնոջական ոգին, ցամաքէն ու ծովէն անցնելով մոգական կապ մը դարձած է — «երբեւ երաշխիք վաղեմի բարեկամութեան ... » :

Թարգմ. ***

Կ'իջնա՜ն..

— o —

Հատ մըն ալ :

Կը թաղուի, գրեթէ առանձին. կընոջը արցունքովը միայն զովացած իր անշէջ կրակէն :

Մեր Աբրահամն էր : Պէզազեանի տղոցմէն : Բոլոր «որբ»երուն պէս նետուած մէկ աշխարհէն միւսը, ուրականի ժանիքովը որ զինքը պիտի թողուր գերեզմանի նոյն մուտքին :

Կը գրեմ այս տողերը, որպէսզի դասարանի ընկերներս իմանան թէ մեր երազներուն, այնքան մօտիկ ըլլա, անդարձ ձգած է մեզ, մեր հոգերուն, մեր երազներուն, արեւն մօտիկ ըլլալէ եաքը, կործանած մատղաշ մատղաշ :

Պէզազեանի շրջանաւարտներէն, Աբրահամ Տաքէսեան, իր սերունդին պէս, երեսունը նոր մտած :

Անապատէն սկսածը, լոյս քաղաքներու գործարանները, կը տեսնենք, կը կատարելագործէն սողունի քայլերով :

Մեր եւին ձգած տասնեակ մը, եւ քիչ մը աւելի տարիները տուին մըխուր փաստերն անոր :

Քանի քանի Տաքէսեաններ, հայրենի կարօտով իջան հողը, հողը որ մերը չէ :

Ու կ'իջնան :

Դասարանի ընկեր, թէ երկրորդ մեր նոր աքսորին բախտակից, հետը եղած, կը ճանչնայի մօտէն՝ խաւաթած երազն անոր ես :

Մեր ամէնուս երազը Թաքուն :

Մեր հայրենիքը :

Հաճընցի էր, Տաքէսեան : Խոհուն, հեզ, բայց խրոխտ տղայ :

Տանեւութի խանդավառ շրջանին, հոյլ մը հայրենասէր դաստիարակներու հնոցին մէջ թրծուած, իր հուժկու բազուկներուն հետ, ուսում կ'ամբարէր անիկա, որպէսզի, օր մը, այդ բոլորը տրամադրէր իր երկրին, որուն ազատագրութեան ճամբուն՝ անապատէ անապատ, կը մխան դեռ աճիւնները արմենական նահատակներուն :

Ու «որբ», «որբ» ի թաղում մըն ես ունեցեր :

Մեզք :

Ափ մը հող անգամ չկրցայ ձգել փոսդ, քեզի ամէնուս կողմէ վերջին հրաժեշտը տալու համար :

Հաւատք ունիմ :

Մխիթարուիս պիտի, Տաքէս :

Ու ես, ու ինծի հետ բոլոր դասընկերներդ այս քանի մը տողերով թող յուղարկաւորներն ըլլանք տխուր հողակոյտիդ :

Ու կ'իջնան :

Մինչեւ ե՞րբ :

Ինչո՞ւ ... :

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

ՊՈՒԼԿԱՐ «ՑԱՐԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ»

— o —

ՍՈՖԻԱ.— 21 Սեպտ. (Ցառաջ).— Սեպտեմբեր 26ին կը սկսին Պալքանեան պատերազմէն ասդին առաջին անգամ ըլլալով «ցարական աշնանային ռազմափորձերը», հիւսիսային Պուլկարիոյ մէջ՝ Փոփովոյի շուրջ: Այս ռազմափորձերուն կը տրուի, առաջին անգամն ըլլալով, հանրային հանգամանք: Առով կ'ուզեն շեշտել թէ ազգային պաշտպանութեան խնդիրը պէտք է վերաբերի ոչ միայն կառավարութեան, այլեւ անոնց որ կոչուած են հանրային դերեր կատարելու: Ռազմափորձերուն համար պատրաստուած է ընդարձակ ծրագիր մը, ոչ միայն անոնց ընթացքի, այլեւ բազմաթիւ հրաւիրեալներու համար: Ռազմափորձերուն պիտի մասնակցին երկու զօրաբանակներ՝ կազմուած երկրին բոլոր պահակազօրքերէն :

Մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի դարձուի հակօդանաւային պաշտպանութեան: Ռազմափորձերը պիտի վարէ պատերազմական նախարար զօր. Լուքով: Իսկ ղեկավար սպայակոյտի պետը պիտի ըլլայ սպայակոյտի նախագահ զօր. Փէէվ: Ռազմափորձերու առեն պիտի չգործադրուի որեւէ եղանակ որ յատուկ ըլլայ խաղաղութեան շրջանին:«Պատերազմը» անընդհատ պիտի շարունակուի՝ գիշեր ցերեկ՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ: Բանակին պարէնաւորումը եւ ուրիշ օժանդակութիւնները պիտի ըլլան այնպէս ինչպէս պատերազմի առեն: Բանակը օժտուած է արդիական բոլոր լաւագոյն զինական միջոցներով եւ ունի իր մեքենաշարժ բաժինը՝ ամէն տեսակ անհրաժեշտ կազմածներով : Ռազմափորձերու բացումը պիտի կատարէ ցար Պորիս՝ անձամբ ու պիտի մնայ ռազմափորձերու վայրը՝ մինչեւ վերջ: Ռազմափորձերուն հրաւիրուած են նախարարները, նախկին վարչապետները, նախկին զինուորական նախարարները, նախկին սպայակոյտի պետերը, շրջանային զինուորական քննիչները, համալսարանի, ակադեմիի, նախարարութեանց, պահեստի սպաներու եւ այլ ներկայացուցիչներ: Պահեստի բանակին պատկանող ամէն ոք համազգեստով պէտք է ներկայանայ: Նաեւ՝ լրագրողները:

Հոկտեմբերի առաջին օրերուն տեղի պիտի ունենայ մեծ զօրահանդէս մը, որուն պիտի մասնակցի, բանակէն զատ, կիմնազիոններու աշակերտութիւնը: Հասարակութեան դիւրութիւններ պիտի տրուին երկրին ամէն կողմէն երթալ ներկայ ըլլալու ռազմափորձերուն:

Զօրաբանակներու անցքը՝ քաղաքներէ, ու մանաւանդ անոնց արդիական սպառազինումը մեծ հետաքրքրութիւն ու աննախընթաց խանդավառութիւն ստեղծած է ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ:

Զօրա, իրազեկ օրաթերթը, ընդարձակօրէն տալով ռազմափորձերու ծրագիրը՝ նման միւս բոլոր թերթերուն, կը գրէ.

— « Ռազմափորձերուն տրուած հանրային հանգամանքը կը փարատէ ամէն տեսակ սխալ մեկնութիւն. մանաւանդ երբ անոնք տեղի կ'ունենան Պուլկարիոյ կեդրոնը: Իսկ այն ձեւը, որով կը կազմակերպուին ռազմափորձերը, ինչպէս եւ անոնց ծրագիրը կ'ընդգծեն անոնց բացառապէս պաշտպանողական նպատակը» :

ԻՍԿ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ԱԿՌԱՑ ԿԸ ԿՃՐՏԱՑՆԵՆ...

Թուրքերէն «Թան» կը գրէ պուլկարական մեծ ռազմափորձերու մասին.

— « Պուլկարիան մօտէն ճանչցող օտար մասնագէտ մը մեզի հետեւեալ ծանօթութիւնները տուաւ,— « Շատ մօտերս, Պուլկարիոյ մէջ ռազմափորձեր տեղի պիտի ունենան: Այդ ռազմափորձերուն՝ օտար զինուորական կցորդներուն հետ ներկայ պիտի ըլլան իտալական, հունգարական եւ իւկոսլաւ զինուորական մարմիններ: Անոնք որ Պուլկարիան մօտէն կը ճանչնան, այս ռազմափորձերուն ապացուցուած նշանակութեան մասին ոչ մէկ տարակոյս ունին: Պուլկարական ռազմափորձերը Նէօյի դաշնագիրը պաշտօնապէս թաղելու իմաստը պիտի ունենան: Պուլկարիա Նէօյի դաշնագիրը պատռելու եւ անոր շուրջ աղմկելու ճիգ ըրած չէ երբեք:Բայց ,այդ դաշնագրին հակառակ ըլլալով, ձեռքը տակէ շարունակած է սպառազինուիլ: Իսկ անոնք որ իբրեւ հակառակ կողմ ստորագրած են դաշնագիրը՝ ծանօթ ըլլալով հանդերձ Պուլկարիոյ սպառազինումին՝ ձայն չեն հանած: Այժմ ,Պուլկարիա, Նէօյի դաշնագրին հակառակ իր պատրաստած բանակը պաշտօնապէս ցոյց պիտի տայ բոլոր պետութեանց ներկայացուցիչներուն : Այս ձեւով Պուլկարիոյ սպառազինումը փակ ու գաղտնի ոչինչ պիտի ունենայ. բոլոր գաղտնիքները բաց ու բնականոն վիճակի մը պիտի գան, եւ, իբրեւ հետեւանք, Նէօյի դաշնագիրը առանց դհոլ - զուռնայի՝ անաղմուկ կերպով թաղուած պիտի ըլլայ:

Հարկ է խոստովանիլ, որ Պուլկարիա անձայն-անաղմուկ աշխատած, եւ իր նպատակին հասնելու համար՝ շատ գործնական ու շատ խելօք ճամբայ մըն է բռնած:

Նկատի ունենալով որ Հունգարիոյ սպառազինումի մասին եւս չփումներ կ'ըլլան, պուլկարական ռազմափորձերը պատմական խոր նշանակութիւն մը պիտի ունենան »:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

>>>> • <<<<

Թէհլիրեան տեսնելով որ ներսը բազմութիւն կայ եւ դժուար պիտի ըլլար ոճրին գործադրութիւնը, առիթը անյարմար նկատեց եւ փախաւ :

Թալէաթ փաշայի մահուան ժամը չէր հնչած տակաւին :

Թէհլիրեան երբ անցաւ իրենց քովէն, Գրիգոր Գալուստեան, Վահան Զաքարեան եւ Արէլեան շատ յուզումնալից պահեր անցուցին: Վահան վարիչի տեղը կը նստէր, Արէլեան ինքնաշարժի անիւներուն իբր թէ օդ կուտար, իսկ Գալուստեան փողոցի անկիւնը կեցած կը դիտէր... :

Մէջտեղէն 5—6 վայրկեան անցնելէ վերջ Գալուստեան վազելով դէպի ինքնաշարժը, կամաց ձայնով մը ըսաւ Վահանին.

— Կուգայ կոր, սակայն շատ դանդաղ:

— Կարելի է մարդոց ուշադրութիւնը չգրաւելու համար այդպէս կը քալէ:

Թէհլիրեան հասաւ եւ առանց ձայն հանելու մտաւ ինքնաշարժ: Ընկերները նստան քովը: Ինքնաշարժը շարժեցաւ: Թէհլիրեան այն ատեն բանալով բերանը, ըսաւ.

—Մեր առաջին փորձը ձախողեցաւ: Ներսը մեծ բազմութիւն մը կար, վախցայ:

Վահան ետին դառնալով.

— Վախցա՞ր:

— Ոչ թէ ոճիրը գործելէ վախցայ, այլ անյաջողութենէս վախցայ:

— Ինչ որ է, հիմա հոս ինքնաշարժի մէջ չխօսինք այդ մասին: Տուն երթանք, հոն կը խօսինք:

Վահան առաջարկեց երթալ իրենց տունը: Եւ ինքնաշարժը ուղղուեցաւ հոն: Թէհլիրեան սկսաւ պատմել.

— Երբ դուռը զարկի, դուրս ելաւ սպասուհի տարազով կին մը. ինչպէս սորված էինք, «Սայ» անունով հարցուցի Թալէաթ փաշան եւ ուզեցի տեսնել զայն: Սպասուհին գնաց եւ սենեակի մը դուռը բացաւ: Ներսէն բազմաթիւ մարդոց խօսակցութեան ու խնդուքի ձայներ լսեցի: Շուտով հասկցայ որ յաջողութիւնս կասկածելի դարձած է: Նկատի ունեցայ նաեւ թէ, յառաջիկային շատ դժուար պիտի ըլլայ որեւէ մահափորձ, եթէ անգամ մը ձախողի մեր փորձը: Այն ատեն թէ ինք եւ թէ իր շուրջիններըը չափազանց զգոյշ պիտի դառնային:

Վահան ընդհատելով զայն յարեց.

— Այսինքն չե՞ս կարծեր որ հիմա ալ կասկած ունեցան եւ ասկէ վերջ զգուշութեամբ պիտի շարժին:

— Մասամբ կասկածեցան. սակայն բոլորովին տարբեր պիտի ըլլար եթէ մահափորձը փորձէինք, անյաջողութեան մատնուէինք եւ մեր ոճիրն ալ ձեռք տայինք:

Գրիգորը իրաւունք տալով Թէհլիրեանին ըսաւ.

— Իրաւունք ունիս, Սողոմոն:

Թէհլիրեան շարունակեց.

— Ճիշդ է որ մեր թշնամիները մասամբ զգուշացուցած եղայ. որովհետեւ ես երբ արագ կերպով աստիճաններէն վար կը սուրայի, ետեւէս մէկը կը պոռար. «ո՞վ է ան, ի՞նչ կ'ուզէք»: Բնական է որ պիտի կասկածին. երբ մէկը դրան առջեւէն «Սայ» պէյը կը հարցնէ եւ վերջը կը փախչի, ներսինները զանազան ենթադրութիւններէ չե՞ն առաջնորդուիր: Այդ կասկածը սակայն մեր ծրագրին գործադրութիւնը երկու շաբաթ ուշացնելէն զատ բան չի կրնար ընել: Ժամանակի այդ կորուստը պէտք է դարմանենք աւելի կանոնաւոր քննութիւններով եւ հետապնդումներով:

Վահան հարցուց անոր.

— Աւելի կանոնաւոր ձեւով քննութիւն եւ հետապնդում ըսելով ի՞նչ կը հասկնաս:

— Թալէաթ փաշան եւ իր ընկերները տեւական հետապնդման տակ կը պահենք: Ես թշնամիս շաբաթներով պէտք է հետապնդեմ, մինչեւ որ ապահով ըլլամ թէ հարիւրին հարիւր պիտի կրնամ սպաննել զայն :Այդ կերպով միայն կրնանք գլուխ հանել մեր ծրագիրը յաջողութեամբ:

Անկէ վերջ խօսք առաւ Գրիգոր.

— Եթէ տեւական կերպով հետապնդես, կը ճանչցուիս: Թշնամին հետապնդուած ըլլալը չի՞ հասկնար:

Զորս ոճրագործները առեն մը լուռ մնալէ վերջ, Թէհլիրեան դարձեալ խզելով այդ լռութիւնը, ըսաւ.

— Եթէ ինծի մնայ, ինչ գնով ալ ըլլայ Հինտէնպուրկ փողոցի թիւ 4 շէնքի դիմացի բնակարաններէն մէկը պէտք է վարձել եւ անկէ հսկողութեան տակ պահել Թալէաթի բնակարանն ու հոն եկող գացողները:

— Շատ լաւ միտք է այդ, ըսաւ Գրիգոր եւ շարունակեց. երթանք եւ պտտինք այդ տուները. կարելի է բընակարան մը կը գտնենք: Այն ատեն Սողոմոն հոն կը փոխադրուի:

Արէլեան, որ մինչեւ այդ լուռ կը մնար, սկսաւ առարկել.

— Չեմ կարծեր որ հոն պարապ տուն կամ փանսիոն գտնուի: Որովհետեւ ես հետաքրքրուեցայ: Թիւ 4 բնակարանի դիմացը միայն երկու տուներ կան, որոնց վարի յարկերը պաշտօնական հաստատութիւններ գըրաւած են:

— Փնտռենք անգամ մը, կարելի է կը գտնենք:

Եւ որոշեցին որ Գրիգոր այդ շրջանները երթայ եւ փնտռէ բնակարան մը:

×

Երկու ժամէ ի վեր կը ձիւնէր Պերլինի վրայ :Հարտէնպէրկ փողոցի մէջտեղ երկարող կանաչութիւնը ձիւնով ծածկուած էր: Ձիւնը դադրեցաւ յանկարծ եւ քաղաքի վրայ կուտակուած ամպերու մէջէն ծակ մը բացուեցաւ որ հեղհեղէ մեծնալով արեւի ճառագայթներու թափանցումէն, ձիւները սկսան հալիլ:

(Շար.) (12)

ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> • <<<<

Ահա Խասուրէն զիմաւորողները հասան եւ խառնուեցան բազմութեան: Այլեւս անկարելի էր առաջանալ : Խասուրի քահանան եւ հայ կաթոլիկներու վարդապետը գիւղի մեծամեծներու հետ շրջապատեցին Առիւծ Գեւոն եւ իրարու ետեւէ բաներ մը ըսին, բայց անոնց խօսքերը կորսուեցան տիրող աղմուկին մէջ:Առիւծ Գեւոն ձիէն վար իջած էր: Շրջապատող գիւղացիք մէկ կուլային, մէկ կը խնդային, եւ շատ անգամ երկուքը միասին: Բազմութիւնը աջ ու ձախ հրմշտկելով՝ տասնեւհինգ տարեկան առոյգ պատանի մը, բարձրահասակ ու համաչափ կազմով, Գեւոյի թեւերուն մէջ ինկաւ, «Ամու» պոռալով :

— Լաօ, դու վի՞ր տղէն ես,— զարմացած հարցուց Առիւծ Գեւոն :

Պատանին, սաստիկ յուզուած, «Ամու, ամու » կը կրկնէր միայն, Գեւոյի ձեռները համբուրելով :

— Մեծ եղբօրդ, Սարգիսի տղան է,— բացատրեց հայ կաթոլիկ վարդապետը,— շատ ուշիմ երեխայ մըն է:

Առիւծ Գեւոն դրկեց պատանին, սեղմեց կրծքին եւ շառաչիւն համբոյրներով ծածկեց անոր երեսը, մըմնջելով.

— Վայ լաօ, դու Սարգիս աղբօր էգումն ես, ես քու պաժին ու պալէխին մեռնիմ :

Ճամբու վրայ խռնուած բազմութիւնը վերջապէս կարգի մտած՝ ծանդաղօրէն յառաջացաւ դէպի Սուրբ Աստուածածին վանքը: Դժուար է նըկարագրել առկէ վերջ կատարուածը: Տանիքներու վրայ, եկեղեցիին առջեւ, ճամբու երկու կողմերը կանգնած բազմութիւնն ու եկողները անվերջ հրացան կ'արձակէին, կը պոռային, կ'երգէին: Խասուրի տարեց գիւղացիները, որոնք երիտասարդ Ասլանը կը յիշէին, ոմանք անոր մօտ ընկերները, ձայն ձայնի կու տային: « Բարով, հազար բարով, Ասլան բէկ» :

Մէկը կը պոռար. « Հէյ Ասլան, ձիդ չճանչցա՞ր. Տէր Օվանէսի տըղէն»: Եօթանասունը անցուկ ծերուկ մը դժուարութեամբ բազմութիւնը ճեղքելով հասաւ Առիւծ Գեւոյի մօտ ու պինդ մը համբուրեց երեսներէն,— « Հազար տեղը եղնի զալդ, Ասլան բէկ, Աստուծով մեծ հօրդ տեղը բանես »:

Առիւծ Գեւոն ուշադրութեամբ նայեցաւ ծերուկին, դժուարութեամբ, բայց ճանչեց որ քաւորն էր :

Եկեղեցի մտած պահուն, դրան առջեւ, Առիւծ Գեւոյի ոտներուն տակ երեք ոչխար մորթեցին, որպէս մատաղ: Տիրացուներն ու գիւղի քահանաները Տէր Նշանն ու Տէր Սահակը շուրջառուած « Հրաշափառ Աստուած» շարականը երգելով դասը առաջնորդեցին Առիւծ Գեւոն: Գոհաբանական մաղթանք կատարուեցաւ եւ պահպանիչով մը վերջացաւ արարողութիւնը: Եկեղեցական թափորով դուրս ելան եւ վանքը շրջապատող ընդարձակ գերեզմանատան մէջ, Ռէս Գեւոյի գերեզմանի վրայ հոգեհանգստեան աղօթք կատարուեցաւ :

Երբ շրջապատուած բազմութեամբ եւ գիւղի երեւելիներով Առիւծ Գեւոն հօրենական տունը դիմեց, որ գերեզմանատան աջեւէն անցնող մեծ ճանապարհի միւս կողմը կը գտնուէր, սեմին վրայ զայն դիմաւորեց իր մեծ եղբօր կինը, Նոյեմզարը, խնամքով ծածկած բերանն ու քթի ծայրը զլխանոցի չորով, երկու աղջիկներու եւ մէկ տղուն հետ, մինչ մեծ որդին Առիւծ Գեւոյի հետ կուգար: Նոյեմզարը ծռեցաւ ու տագեր երկարած ձեռքը համբուրելով ճակտին դրաւ: Առիւծ Գեւոյի կոկորդը սեղմուեցաւ, հերոսական ճիգով մը արցունքները զըսպեց, ու կռանալով գրկեց փոքրիկները եւ համբուրեց: Նոյեմզարը սեմի վրայէն ներս քաշուած, ձեռները կրծքին վրայ ծալած, ճամբայ տուաւ տագերոջը որ ներս մտնայ հօրենական տունը, որպէս տան մեծը, տէրն ու տիրականը :

Հայ գիւղը իր որոշ օրէնքներն ունի, պարտադիր բոլորի համար: Շատ ալ որ Առիւծ Գեւոն կ'ուզէր մէկ երկու խօսք փոխանակել եղբօր այրիին հետ, բայց այդքան բազմութեան առջեւ անշուշտ անպատշաճ էր, բայց առկէ աւելին՝ անգիր օրէնք կար որ չէր կրնար ոտնակոխ ընել, նոյնիսկ Առիւծ Գեւոյի նման հերոսը: Երբ քսանութ տարի առաջ մեր բարեկամը Զամշուա բէկի սպանութեան պատճառով հեռացաւ Խասուրէն, մեծ եղբայր Սարգիսը երկու տարուան ամուսնացած էր միայն:

Այն ժամանակ, ըստ աւանդական սովորութեան, հարսը չխօսկան էր ընտանիքի անդամներու հետ. պէտք էր որոշ ժամանակ մը անցնէր, որպէսզի յարմարաւոր նուէրով մը հարսին թոյլատրուէր ընտանիքի որ եւ է անհատի հետ խօսելու: Գաւառներու մէջ սովորական երեւոյթ մըն էր տեսնել բազմաթիւ զաւակներու տէր մայր մը, որ սկեսրոջ հետ գլխի շարժումներով միայն կը խօսի :

Առիւծ Գեւոն եղբօր փոքր երեխաները գրկած, հօրենական տունը մտաւ: Կարճ միջանցք մը կը հասցնէր զարմանալի կերպով ընդարձակ թոնրատունը, ուր հացի թոնիրէն զատ երկու աւելի փոքր թոնիրներ եւս կային, բազմանդամ ընտանիքի մը տնտեսութեան համար անհրաժեշտ : Թոնրատան երեք պատերու մէջ կը բացուէին երեք սենեակներու դուռները, որոնցմէ մէկը յատկացուած էր մառանի գործածութեան , մէկը՝ ընտանիքի սենեակն էր, հիւրանոցը , ճաշարանը, ննջարանը, իսկ երրորդին մէջ կը գիշերէին պատուաւոր հիւրերը, մինչ սովորական հիւրերը գիշերը կ'անցընէին ախոռի սաքուն որ նոյնպէս հիւրանոց կը համարուէր :

Թոնրատան աջ կողմի վրայ կը բացուէր ընտանիքին յատկացուած սենեակը, որ ինչպէս ըսինք, իբր հիւրասենեակ ալ կը գործածուէր: Երկարուուն, ընդարձակ սենեակ մըն էր այդ, երեք կողմերը կանգուն մը բարձրութեամբ, եթէ կարելի է ըսել, հողէ միակտուր թախթերով, որոնք երեք կանգունէն աւելի լայնութիւն ունէին :

Դրան սեմի հաւասարութեամբ նեղ անցք մը կ'երկարէր մինչեւ սենեակի կեդրոնը: Հիւրերը՝ այդ նեղ անցքին մէջ ձգելով իրենց տրեխները կամ չուսերը՝ կը բարձրանային տախտի վրայ որ ծածկուած էր փսիաթով, իսկ անոր վրան ալ կարպետներով եւ կամ թաւ գորգերով :

Քահանաները, գիւղերու աչքի զարնող մարդիկը եւ Առիւծ Գեւոն այդ սենեակը մտան, մինչ հասարակութեան մեծ մասը թոնրատան եւ սաքուի մէջ տեղաւորուեցան: Մատաղահացէն վերջ հեռաւոր գիւղերէ եկողները հրաժեշտ առնելով հետզհետէ մեկնեցան իրենց տեղերը: Թորոս աղան եւ Տիատինէն իր հետ եկող ձիաւորները վերադարձան Գարաքիլիսէ՝ այդ գիշեր հոն անցընելու համար, իսկ Ապաղայէն եկողները Առիւծ Գեւոյի խնդրանքին վրայ մնացին զանազան տուներու վրայ բաժնուելով: Արեւամուտի ժամանակ, մօտակայ գիւղերու հիւրերուն հետ Խասուրցիներն ալ քաշուեցան: Տան անդամներու եւ Առիւծ Գեւոյի հետ մընացին միայն Տէր Սահակն ու Թոփալ Սաստան: Եղբօր երեխաներով շրջապատուած, որոնցմէ ամենամեծը տասնեւութ տարեկան աղջիկ մըն էր, յաջորդը մեզ ծանօթ պատանին, հազիւ տասնեւհինգ տարեկան, իսկ մընացած երկուքը երկուորեակներ, Առիւծ Գեւոն անսովոր տխրութեամբ կը մտածէր, երբեմն երեխաներուն գլուխները շոյելով: Նոյեմզարը դըրան քով ձեռները կրծքին վրայ ծալած, մեղմօրէն կ'արտասուէր ուրախութեան եւ տխրութեան արցունքներ թափելով:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

կը պահանջեն : Այդ պաշտօնատարը ըսեր է .

— «Մեր հիւպատոսարանները անցագիր կուտան չափազանց լայնամտութեամբ : Որ եւ է լուրջ քննութիւն չի կատարուիր վիզայէն առաջ : Եթէ դիմողը չի գտնուիր կասկածելիներու ցանկին վրայ, իր անցագիրը ընդհանրապէս կը ստանայ առանց ուրիշ դժուարութեան : Մենք փարիզեան շրջանէն հեռացուցած ենք այն բոլոր ապաստանեալները որ թուղթ չունին . բայց ի՞նչպէս հսկել անոնց վրայ որոնք սահմանը կ'անցնին խարդախութեամբ եւ կամ համոզ յակատարութեանց շնորհիւ եւ հայրենակիցներու կամ բարեկամներու տունը կ'ապրին : Այդ պարագային յայտարարութիւն չըլլար ոստիկանութեան : Մարդը այդպէս անծանօթ կը մնայ, մինչեւ որ դժբախտութիւն մը պատահի, հետապնդումներու առեն : Վտարման պարագային ալ, վտարեալը առեն մը Պելժիա կամ Զուիցերիա մնալէ վերջ, գաղտնապէս Ֆրանսա կուգայ, շատ լաւ գիտնալով որ մեր դատական իշխանութիւնը ներողամիտ է եւ կամ պայմանաժամ կը ստանայ փաստաբանի մը միջոցաւ :

*** Կեղծ անցագիրներու գործարանի մասին հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, կազմակերպիչները գին որոշած էին 500էն 8000 ֆրանք : Մասնաւորապէս կեղծուած էին դանիական, շուէտական եւ ֆրանսական անցագիրները : Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի արկածախնդիր կին մը եւս, Փօլա Սիլպէրշթայն : Կազմակերպութեան կեդրոններէն մէկը Տանցիկն էր : Քննութիւնները կը շարունակուին խստօրէն, բոլոր գաղտնիքները երեւան հանելու համար :

Զօր. Միլլէրի անհետացման խնդիրը

Տակաւին արդիւնքի մը չեն յանգած Զօր. Միլլէրի անհետացման առթիւ կատարուած քննութիւնները : Ամէն օր բազմաթիւ վկաներ կը ներկայանան, առանց շօշափելի փաստ մը ներկայացնելու : Դատական ոստիկանութիւնը ստուգումներ կատարեց, Տէր եւ Տիկին Սկոպլինի վերջին 15 օրուան կեանքի մասին : Քանի մը վկաներ յայտնեցին թէ չորեքշաբթի օր տեսած են Զօր. Միլլէրը, երբ Քոնվանսիոնի անկիւնէն կ'անցնէր ինքնաշարժով մը, ընկերակցութեամբ երկու անձերու :

Գործին լուսաբանութեան համար հարցաքննուեցաւ նաեւ Զօր. Տէնիքին, որ յայտնեց թէ Զօր. Սկոպլին միեւնոյն թակարդը սարքած էր իրեն համար, զինքը Պրիւսէլ հրաւիրելով անցեալ հինգշաբթի օր (Միլլէրի անհետացման յաջորդ օրը) :

Առջի օր խրախճանք մը տեղի ունեցաւ Քանի մէջ : Խումբ մը Ռուսեր նստեր էին սրճարան մը, երբ սեղանի մը առջեւ տեսան հայրենակից մը որ շատ կը նմանէր Սկոպլինի : Անմիջապէս լուր տուին եւ ոստիկաններ եկան հարցաքննեցին, բայց հաստատուեցաւ որ ուրիշ մարդ է :

Ծովակալ Քեսրով, ռուս նախկին ռազմիկներու դեր-նախագահը, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ առջի օր, պնդելով թէ ինչպէս Կուտեպովի, նոյնպէս Միլլէրի առեւանգումը պոլշեւիկներուն գործն է :

Գնդ. Ֆէտոսէնքօ, որ Կուտեպովի անհետացման առեն ամբաստանած էր Զօր. Սկոպլինը, ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղէ անոր կնոջը դէմ, գայն կարմիրներու գործակալը ներկայացնելով :

Նորէն ռումբ մը թռնուեցաւ

Երկուշաբթի առտու դժոխային մեքենայ մը գտնուեցաւ Զօր. Փրէթէլայի յարկաբաժնին դրան առջեւ : (Զօրավարը անդամ է զինուորական բարձրագոյն խորհուրդին) : Վարձակալ մը վերի յարկէն վար իջած առեն, կասկածելի ծրար մը գտնելով, լուր տուաւ դռնապանին : Անմիջապէս ոստիկաններ հասան եւ ստուգեցին որ ռումբ է : Գիտական քննութեամբ հաստատուեցաւ թէ պատրոյգը վառած չէին, բայց եթէ պայթէր ալ, շատ շատ դուռը եւ ապակիները պիտի խորտակէր : Կը կարծուի թէ ռումբը դրուած էր կիրակի կէսօրին, երկու երիտասարդներու կողմէ որոնք կը փնտռուին : Զօրավարը արձակուրդի գացած ըլլալով, պիտի վերադառնար հինգշաբթի օր :

»»»» o ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ անընդհատ կը ռմբակոծեն Քանթոնը, Շանկայը եւ Նանքինը : Կ'ըսուի թէ մինչեւ հիմա 7500 քաղաքացիներ սպաննուած են այս ռմբակոծութեանց հետեւանքով : Ազգաժողովին մէջ բողոքներ եղան այս յարձակումներուն առթիւ : Ճափոնական սուզանաւ մը ընկղմեց քանի մը չինական ձկնորսանաւեր, 300 զոհերով :

ՊՐԷՍԹԻ դաւադրութեան առթիւ, որուն գլխաւոր կազմակերպիչն եղած է սպանիացի ազգայնական հրամանատար Թրոնքոզօ, կարեւոր յայտնութիւններ ըրաւ սուզանաւի հրամանատարին հոմանուհին, գեղուհին Մանկա, որ նամակ մըն ալ յանձնած էր : Քննութիւնները կը շարունակուին :

6000 ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐ Փարիզ կը սպասուին այս օրերս : Առաջին կարաւանը հասաւ երկուշաբթի օր :

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ցոյց մը կազմակերպած են հոկտեմբեր 6ին, թոշակի յաւելում պահանջելու համար :

ԵԷՄԷՆԻ իմամին զէնք հայթայթելու համար պայմանագրութիւն մը կընքուեցաւ իտալական կառավարութեան հետ :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Ռոստոմ», «Հըրազդան» եւ «Խօթնողբայրեան» խումբերու բոլոր ընկերները 2 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը: կարեւոր օրակարգ:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԻԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Հոկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վըռամեան», «Մուրատ», «Մշօ», «Սերէմճեան» եւ «Արղութեան» խումբի ընկերները. 2 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ: Զեկուցում կոմիտէի եւ ընտրութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, 1 Հոկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 1 Հոկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ:

Օրակարգ՝ պատգամաւորի զեկուցում եւ կոմիտէի ընտրութիւն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

»»»» o ««««

«Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, 29 Սեպտ. երեկոյ, ժամը 8ին, ակումբին մէջ:

«Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ երեկոյ, 1 Հոկտ. ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ:

«Քեռի» խումբի ժողովը կիրակի, 3 Հոկտ. կէսօրէ ետք, ժամը 2.30ին:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը կիրակի, 3 Հոկտ., երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

Վերոյիշեալ ժողովներուն պիտի խօսի Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ:

“Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ.— ՀՈԿՏ. 17ԻՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—ՀՈԿՏ. 9ԻՆ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ԳՈԻԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Անիէռի քաղաքապետարանի նորակառոյց շէնքին մէջ (Salles Municipales du centre administratifet Social):

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Ի պատիւ ծանօթ երգէց Պ. Յ. Օջակեանի

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Խօսք կ'առնեն Պ. Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, եւ Գ. ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ:

Յառաջիկայ կիրակի, 3 Հոկտ. կէսօրէն յետոյ ժամը 3ին, Վիքթոր Հիւկոյի սրահին մէջ. 46 ter Rue St. Didier, Ave. Poincaré. Մեթրօ Թրօքատէրօ:

Գեղարուեստական բաժին:

Մասնակցութիւն 12 Ֆրանք, որ իրաւունք կուտայ ստանալու թէյ, կարկանդակ, փըթի ֆուր. պաղպաղակ եւ օշարակ:

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ անխտիր:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շերեմեթեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝ ԼԵՒՈՆ ՇԵՐԷՄԵԹԵԱՆԻ (Աքըլեան) մահուան առթիւ:

Փարիզ 27 Սեպտ. 937

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի վալագայ Ս. Խաչ եկեղեցիի դասախօսութիւնը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին: կը դասախօսէ Տէր Աւատ քհնյ. Փայլակ. Կիլիկիոյ վերջին թագաւոր Լեւոն Ե. Լուսինեանի մասին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ) : 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըշլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Ջիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Ջիթպաշեանի հետ : Տեղահանութեան միջոցին գիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները : Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France :

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել :

Հայերու ժամադրավայրը
ՃԱՇԱՐԱՆ ԹՕՓԱԼԸ
Լ. ՍԱՐԽԱՆ, 5, Rue Baignoir: Marseille
Ուր պիտի գտնէք արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ՝ մասնագէտ խոհարարներու կողմէ պատրաստուած, ինչպէս նաեւ ՕՂԻ եւ այլ խմիչքներ, առատ ադանդերներով: Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Մեր նոր բացուած արհեստանոցին մէջ կը ծախենք գիւրամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ դիմացկուն նստարաններ, թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշարանի վերաբերեալ ամէն տեսակ կարասիներ: Կը ստանձնենք նաեւ վերնիսաժի եւ ատաղձագործի վերաբերեալ գործեր: Աժան, մաքուր եւ արագ: Դիմել՝ ՀԱԹԷՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, 80, Bd. de la Corderie, Marseille:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐՃԱՐԱՆ_ՃԱՇԱՐԱՆ
Sphinx
2, Rue Boutebrie, Paris(5)
Tél. Odeon 33—65. Մեթրօ St. Miehel եւ Cluny
Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ
Անարատ օղի՝ տաք ադանդերներով (մեզէ):
Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD ORIENT LLOYD
48 rue de la République 7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tel. C.47-22 եւ C.74-51 Tél. Opéra 67-77 67-78
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Հայ վարժ վանտօղներ: Դիմել ցուցահանդէսին վայրը, V. DJendikianի confiserie «Massis» Stand Publicitaire No.7 exposition:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ շատ լաւ գործաւորուհիներ ժանեակի վրայ բանելու (incrustation dentelle à la main): Դիմել, Lingerie Laka, 3 Rue Scribe, Paris(9):

Վարձու սենեակներ ամուրիներու համար
Տաք եւ պաղ ջուր, շոփաժ, հեռաձայն: Տարեկան վարձք՝ 1600 ֆր.: Դիմել՝ 13, Rue de la Colonie, Paris (13):

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Նախագահութեամբ Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆԻ

Պիտի խօսին Միութեանս ընկերներէն. Տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, 30 Սեպտ. ճիշդ ժամը 21ին, Միութեան կեդրոնատեղին՝ 8 Rue Bossuet, Paris: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13') Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» o ««««

Վարդանը երկար պառկած էր պարտէզին մէջ, եւ անհանգստութեամբ անդադար մի կողքից միւսի վրայ էր շուռ գալիս : Յանկարծ նրա ականջին դիպաւ խշխշոցի ձայն . յետ նայեց, տեսաւ որ Ստեփանիկը գալիս էր իր մօտ : Խեղճ երիտասարդի սիրտը ըսկսեց դողդողալ . երբեք այնպէս չէր բաբախել այն երկաթէ սիրտը ...

Ստեփանիկը մօտեցաւ, եւ փոքր ինչ երկչոտ կերպով մի քայլ հեռաւորութեան վրայ կանգնելով ասաց .

— Ճաշը պատրաստ է, հայրս կանչում է քեզ :

— Էֆէնդի՞ն էլ այնտեղ է, հարցըրեց Վարդանը պառկած տեղից վեր կենալով, եւ նստելով մի թումբի վրայ, որ շինած էր որպէս հովանոց եւ շրջապատած էր կանաչ պատատուկներով :

Ստեփանիկը մի արհամարհական խոժոռ գործելով իր սիրուն դէմքի վրայ, պատասխանեց .

— Էհ, գրողը տանէ նրան, — այնտեղ է :

— Դո՞ւն էլ չես սիրում էֆէնդուն, Ստեփանիկ :

— Նրան ո՞վ է սիրում, որ ես սիրեմ :

Վարդանը մտածեց, որ ամենայարմար ժամանակ էր յանձնել Ստեփանիկին նրա համար բերած ընծան : Եւ խնդրեց նրա, որ մի փոքր սպասէ պարտէզում, մինչեւ ինքը կը գնար եւ կը բերէր : Նա դիմեց դէպի սրահը, ուր բեռների մէջ դարսուած էին նրա ապրանքները եւ մի քանի րոպէից յետոյ վերադարձաւ, բերելով իր հետ մի կապոց : Նա կրկին մտաւ հովանոցի մէջ, հրաւիրելով այնտեղ եւ Ստեփանիկին :

— Հայրս սպասում է քեզ, ասաց Ստեփանիկը :

— Շատ չենք ուշանար, նստիր ինձ մօտ, Ստեփանիկ, դեռ ճաշի ժամանակ չէ : Հիմա ես կը տամ քեզ այն բանը, որ բերել եմ քեզ համար :

Ստեփանիկը ուրախացած նստեց նրա մօտ, իսկ Վարդանը սկսեց բաց անել կապոցը : Նրա մէջ դրած էր մի փոքրիկ արկղիկ, շինուած սեւ փայտից եւ զարդարած գեղեցիկ նկարներով : Վարդանը հանեց իր գրպանից բանալի եւ բաց արեց արկղիկը : Նրա մէջ դարսած էին զանազան կանացի գործիքներ՝ մկրատ, մատնոց, ասղաման եւայլն, բոլորը արծաթով շինած եւ սիրուն կերպով պատրաստուած : Մի կողմում ամրացած էր փոքրիկ հայելի, իսկ արկղի յատակում կար նըւագարան, որը երիտասարդի լարելով սկսեց ածել : Ստեփանիկը հիացմունքով նայում էր այդ առարկայի վրայ, եւ նա իր կեանքում առաջին անգամն էր տեսնում մի այդպիսի գեղեցիկ բան :

— Լա՞ւն է, հարցրեց Վարդանը, ուղիղ նրա երեսին նայելով .— ա'ռ, քեզ եմ տալիս :

Ստեփանիկը, որ սկզբում այնքան ուրախացաւ եւ Վարդանի ընծան ընդունելը : Նա հրաժարեցաւ, եւ բոպէական շփոթութիւնից յետոյ պատասխանեց .

— Ես ի՞նչ կ'անեմ մկրատը, մատնոցը եւ ասղամանը ... դրանք աղջիկայ բաներ են ... ինձ համար մի ուրիշ բան պէտք է բերէիր ... ինձ համար տղայի բաներ պէտք է բերէիր .. ես խօ աղջիկ չեմ :

Այս խօսքը արտասանեց նա մի այնպիսի դողդոջուն ձայնով, որ կարծես թէ այրում էին նրա նուրբ վարդագոյն շրթունքը :

Վարդանը չէր սպասում Ստեփանիկի կողմից մինչեւ այս աստիճան ծածկամտութիւն . նա բոլորովին շուարած մնաց, չը կարողանալով զսպել իր հոգեկան վրդովմունքը, ասաց .

— Դու էլ աղջիկ ես, Լալայ ...

— Ախ, դու իմ անունն էլ իմանում ես ... գոչեց օրիորդը եւ ընկաւ նրա կուրծքի վրայ :

Երիտասարդը գրկեց նրանք որ ցածր շրթունքի : Եւ Լալան իր սրտի սաստիկ խռովութեան մէջ, մի քանի անգամ մեղմ եւ արտասուախառն կերպով արտասանեց այս խօսքերը . «Ես աղջիկ եմ ... այո, աղջիկ եմ» ... Այդ խոստովանութիւնը առաջին անգամ դուրս պրծաւ նրա այնքան տարի փակուած շրթունքներից մի օտար տղամարդի մօտ, որին սիրում էր եւ իր սէրը մինչեւ այն օր յայտնել չէր համարձակւում ...

Բայց երիտասարդը եւ օրիորդը իրանց քաղցր յափշտակութեան մէջ ամենեւին չէին նկատում, որ մի զոյգ աչքեր ծառերի միջից նայում էին նրանց վրայ եւ ուրախանում էին : Դա Սառան էր, որին կոչեց այնտեղ նուագարանի ձայնը :

— Այժմ Լալան ազատուած է ... ասաց նա իր մտքում եւ հեռացաւ :

ԺԵ.

Ծերունի Խաչօի օդայի մէջ արդէն պատրաստ էր ճաշի սեղանը : Տանուտէրը եւ Թոմաս էֆէնդին սպասում էին Վարդանին : Այնտեղ նստած էին եւ կապալառու երկու գաւիթխաները, որ կառավարութիւնից տուած էին նրան,— երկու անգղամներ, որ ծառայում էին էֆէնդու ամէն տեսակ չարագործութիւնների մէջ : Բացի դրանից օդայի մէջ ոչ ոք չը կար, որովհետեւ Խաչօի որդիները երբեք չէին համարձակուի սեղանակից լինել, երբ ճաշի էին նստած այնպիսի պատուաւոր անձինք :

— Հիմա կը գայ, այնքան կը հաչի, որ հացներս հարամ կ'անէ, ասաց էֆէնդին, խօսալով Վարդանի վրայ :

— Նա թէեւ երբեմն կծու համաքներ է անում, բայց խիստ բարի սիրտ ունի, նկատեց տանուտէրը :

— Այդ ես էլ գիտեմ, տանուտէր, որ նրա սիրտը չար չէ, բայց բերնումը օձի թոյն ունի : Ամէն մարդու հետ չէ կարելի համաքներ անել : Ես որ հաշում եմ, մարդիկ դողում են ինձանից : Պէտք է գիտենալ թէ ով է Թոմաս էֆէնդին : Դու խօ տեսա՞ր սուլթանի ֆիրմանը : Բայց ես քեզ մի ուրիշ բան կ'ասեմ . Արզրումի վալին ինձ միշտ իր ծնկի մօտ էր նստեցնում. տես, եթէ չես հաւատում, դրանցից հարցրու, նա ցոյց տուեց երկու գաւիթխաների վրայ :

« Աղուէսից վկայ ուզեցին, իր պոչը ցոյց տուեց » : Այդ երկու խարբարները պատրաստի եւ երդուեալ վկաներ էին էֆէնդու ամէն մի ստախօսութիւնների համար :

— Միթէ ես չեմ հաւատում, պատասխանեց տանուտէրը :

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 30 Septembre 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3538

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՖՐԱՆՍԱՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ»

Կը թուի թէ այլեւս հրատապ հանգամանք ստացած է այս խնդիրը, թէ աջին եւ թէ ձախին համար: Օրուան դէպքերն ալ խիղ կը լեցնեն կրակին վրայ:

Անշուշտ աջն ու ձախը միեւնոյն եղանակով չեն ըմբռներ հարցը: Առաջին հոսանքը աւելի ոտարամերժ է քան երկրորդը: Ցաձախ թթու ազգայնականութիւն մըն է որ կը մատնէ անոր հոգին, չահագործել տալով ամէնէն աննշան դէպքերը: Միւս կողմէ, տնտեսական տագնապն ալ ազդեցութիւն կը գործէ նեղմիտ հոգիներու վրայ,— «Օտարականները մեր հացը կ'ուտեն...»:

Ձախերուն, մանաւանդ բոլշեւիկներուն համար, ընդհակառակն ձեռնտու է օտարականներու բազմութիւնը, իբրեւ հում նիւթ եւ զանգուած, ընկերային յեղաշրջումներու ճամբուն վրայ:

Այս հասկացողութեամբ ալ, անոնք օտարականները կը բաժնեն պլոկներու, իրենց սլաքները ուղղելով այսպէս կոչուած ֆաշականներու կամ «խռովայոյզ» տարրերու դէմ: Մոռնալով որ, եթէ խռովարարներ կը գտնուին մէկ դասակարգին մէջ, միւսներուն մէջ աւելի մեծ բազմութիւն կը կազմեն:

Այս խորհրդածութեանց տուն կուտան վերջին դէպքերը, եւ այդ առթիւ պարզուած տեսարանը:

Մինչ աջակողմեան մամուլը կը փրփրէ, միշտ օտարականներ տեսնելով հասարակ ոճիր - արկածներու եւ քաղաքական դաւերու մէջ, ձախակողմեան թերթերը ամէն բանէ առաջ քաղաքական-կուսակցական աչքով կը նային անցուդարձին վրայ:

Այսպէս, «Մաթէն» արդէն մասնաւոր գլուխ մը բացած է, տեսակ մը ազդանշան՝ շարժում ստեղծելու համար օտարականներու դէմ: Անշուշտ զանազանութիւնը չի մոռնար, ինչպէս միւսները, միշտ յիշեցնելով թէ հարցը «անբաղձալի»ներու մասին է: Բայց եւ այնպէս, կարելի չէ ժխտել թէ մթնոլորտ կը ստեղծուի, ուղղակի կամ անուղղակի, համաձայն թերթին վայելած ժողովրդականութեան:

Քաղքենի թերթը երէկ առաջին էջին վրայ փակած էր հետեւեալ խորագիրը,— «Օտար խաժամուժը Ֆրանսա - մթերանոցին մէջ»: Ու կը բացատրէր թէ ինչպէս օտարականները կրնան իրենց ուզածին պէս Ֆրանսա մտնել եւ իրենց ուզածը ընել:

Առաջադրութիւնը պարզ է,— սախպել վարչական իշխանութիւնը, որ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնէ, օտարականներու հսկողութիւնը ամրապնդելու, անբաղձալիները վտարելու կամ ներս չառնելու համար:

Բոլորովին տարբեր տեսակէտ մը մեկնելով, «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն համար» ազդանշանը կը հնչեցնէ, նաեւ, համայնավար կուսակցութիւնը: Եւ այս առաջադրութեամբ ալ հրապարակային ժողով մը սարքած էր երեքշաբթի գիշեր, ձմեռնային մարզարանին մէջ:

Ժողովին յայտարարութիւնը հրատարակուած էր աջերուն սիրական ազդանշանով,— «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն համար»: «Իւմանիթէ» նկարագրելով ժողովին անցուդարձը, իբրեւ խորագիր շարած էր հետեւեալ բառերը.

— «Բաւակա՛ն է, բաւակա՛ն է, բաւական է:

— Դէպի բանտ խռովարար պետերը եւ անոնց մեղսակիցները:

— «Պէտք է Ֆրանսան վերադարձնել Ֆրանսացիներուն»:

(Այս վերջին խօսքերը ժողովին մասնակցող 25,000 աշխատաւորներու բերնով»:

Ի՞նչ տեսակ ոգի պարզուած է բուն իսկ ժողովին մէջ:

Բոլշեւիկ պաշտօնաթերթին մէջ կը կարդանք ճառերուն ամփոփումը, բոլորն ալ մէկ ուղղութեամբ,— պայքար ֆաշականութեան, հիթլերականութեան, Հռոմ - Պերլին առանցքին, սպանիական ազգայնականութեան դէմ: Ատենախօսներն եղած են կուսակցութեան գլխաւոր վարիչները,— Մարսէլ Քաշէն, Վայեան - Քութիւրիէ, Մորիս Թորէզ:

Բոլորին արտայայտութիւնները կարելի է գտնել Թորէզի ճառին մէջ:

Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ինչպէս միւսները, ծանրանալով օրուան դէպքերուն վրայ, էթուալի պայթիւնէն մինչեւ Զօր. Միլլէրի անհետացումը, պզտարարած է.

— «Մենք չենք տոգորուած որ եւ է օտարատեաց զգացումով: Մեր սիրտը կը շարունակէ բաբախել այն տարագիրներուն հետ որոնք վտարուած են իրենց հայրենիքէն՝ սպիտակ յետաշրջութեան կողմէ: Բայց երբ մենք կ'աղաղակենք «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն», այդ կը նշանակէ,— Դո՛ւրս լրտեսները, դո՛ւրս սպանութեան դրդիչները: Դո՛ւրս մարդասպանները: Այդ կը նշանակէ նաեւ — դէպի բանտ՝ Տօրիօները, Լա Ռօքները եւ արքանեակները»»

Ճառախօսները այս առթիւ յատկապէս յիշած են, նաեւ, Սպիտակ Ռուսերը, Զօր. Միլլէրի անհետացման առթիւ:

Եզրակացութիւնը,— անխնայ պայքար, վտարում, բանտ եւ ուրիշ խստութիւններ բոլոր այն օտարականներուն, «ժողովուրդի թշնամիներուն դէմ որոնք մեր երկրին մէջ կը հաստատուին, իրենց հայրենակիցներուն հետ միաժամանակ սպաննելու համար Ֆրանսական հանրապետութիւնը»: (Վայեան Քութիւրիէ):

Ինչպէս կը տեսնէք, բաւական ճկուն է ազդանշանը — թէ աջին եւ թէ ձախին — նոր անակնկալներու առջեւ դնելու համար տարագիրները: Մանաւանդ որ, լպրծուն տարրեր չեն պակսիր, օտարականներուն մէջ, իրենց գործը դիւրացնելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԵՒ ՀԻԹԼԷՐԻ ՃԱՌԵՐԸ ԵՐԵՔ ՄԻԼԻՈՆ ՈՒՆԿՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

Նացի—ֆաշական միացեալ ճակատ

«ՎԱՂՈՒԱՆ ԵՒՐՈՊԱՆ ՖԱՇԱԿԱՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ», Կ'ԸՍԷ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ. — «ԵՐԲ ԽՕՍՔԵՐԸ ՁԵՆ ԲԱՒԵՐ ԵՒ ԵՐԲ ՍՊԱՌՆԱԼԻՑ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ, ՊԷՏՔ Է ՁԷՆՔԻ ԴԻՄԵԼ».— ՊԱՅՔԱՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ «ՈՐ ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԲՌՆԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՁԵՒՆ Է».— ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԶՕՐ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ:

Երեքշաբթի գիշեր, մօտ մէկ միլիոն ունկնդիրներ խռնուած էին Պերլինի Մայիսեան Դաշտին մէջ, լսելու համար Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի ճառերը: Բոլոր ձայնասփիւռ գործիքները շարժման մէջ դրուած էին: Աննախընթաց դէպք մըն էր տեղի կ'ունենար, չնդալից հանդիսութեամբ: Բուն Մայիսեան Դաշտին մէջ խռնուած էին 650000 ունկնդիրներ, իսկ 150000 հոգի ալ՝ Ոլիմպիական մարզարանին մէջ: Աւելի քան երկու միլիոն քաղաքացիներ շարուած էին վեց մղոն երկայնութեան վրայ, Վէլհէլմշթրասէէն մինչեւ մարզարան: Այս աննախընթաց կազմակերպութեան գլուխը կը գտնուէր քարոզութեանց նախարարը, Տոքթ. Կէօպէլս, որ միեւնոյն ատեն օրուան նախագահն էր: Հարիւր միլիոն Գերմանացիներ եւ Իտալացիներ կը լսէին ճառերը: Անկարելի է հաշուել միջազգային ունկնդիրներու թիւը, քանի որ ձայնասփիւռը կը գործէր 25 երկիրներու մէջ, գլուխն ըլլալով Ֆրանսան եւ Մ. Նահանգները:

Ծրագրուած հանդիսութեան համար լուրջ արգելք մը եղաւ անձրեւը, որ սկսաւ ճիշդ այն պահուն երբ կը սկսէր ցոյցը (ժամ 6.45): Երբ Մուսոլինի բեմ ելաւ, անձրեւը տեղատարափի մը վերածուած էր, անտանելի կացութեան մը մատնելով բազմութիւնը: Շատերը վերարկու կամ հովանոց առած չէին, որովհետեւ ցերեկը օդը բաց էր եւ տաք:

Մուսոլինի խօսեցաւ 20 վայրկեան, իսկ Հիթլէր տասը վայրկեան: Երկուքն ալ չեշտեցին իրենց կուսակցութեանց գաղափարական եւ գործնական համերաշխութիւնը: Երկուքն ալ ձաղկեցին համայնավարութիւնը՝ իբրեւ ամենամեծ թշնամին խաղաղութեան: Մուսոլինի աւելի բաց խօսեցաւ, երբ կը յարձակէր ազատականութեան, ժողովրդապետութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ: Իտալիոյ Առաջնորդը խօսեցաւ գերմաներէն, իտալական ջերմութեամբ եւ իրեն յատուկ շարժուձեւերով:

Ստորեւ կ'ամփոփենք երկու ճառերուն հիմնական մասերը.—

ՀԻԹԼԷՐԻ ՃԱՌԸ

— Այսօր ներկայ կ'ըլլանք պատմական դէպքի մը որ երբեք չէ տեսնուած այս ձեւով եւ այս տարողութեամբ: Աւելի քան մէկ միլիոն քաղաքացիներ համախմբուած են հոս ցոյցի մը համար որուն խանդավառութեամբ կը մասնակցին երկու երկիրներու 115 միլիոն քաղաքացիները եւ որուն աւելի կամ նուազ չահագրգռութեամբ կը հետեւին ուրիշ հարիւրաւոր միլիոններ, աշխարհի մնացեալ մասերուն մէջ:

... Ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան կ'ըղձայ խաղաղութեան որքան գերման ժողովուրդը: Բայց նաեւ ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան կրած չէ տկարութեան եւ կոյր վստահութեան ստրամելի հետեւանքները որքան մեր ժողովուրդը: Որովհետեւ, մեր նոյն կայ, ազգային- ընկերվարական իշխանութեան գալուստէն առաջ, 15 տարուան շրջան մը որ եղաւ եղական շարք մը հարստահարութեանց, սպառնալիքներու, իրաւունքներու հաւասարութեան ուրացման, շրջան մը անսելի թշուառութեան, նիւթական թէ բարոյական: Մեր երկրին մէջ ազատականութեան եւ ժողովրդապետութեան խէչալը չփրկեց գերման ժողովուրդը այն վատթարագոյն բռնութիւններէն որ երբեք երեւակայուած ըլլայ պատմութեան մէջ: Ազգային - ընկերվարութիւնը ստեղծեց աւելի ազդու իտէալ մը, մեր երկրին վերադարձնելու համար ընդհանրական իրաւունքներ որոնք մերժուած էին ամբողջ 15 տարի: Դառն փորձութեանց այդ շրջանին, Իտալիան, մանաւանդ Ֆաշական Իտալիան չմասնակցեցաւ մեր ժողովուրդին նուաստացման: Այդ տարիներու ընթացքին Իտալիա ըմբռնեց մեծ ազգի մը պահանջները՝ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին, կարճ խօսքով՝ պահանջներ՝ գոյութեան եւ ազգային պատիւի:

Ֆաշական յեղափոխութեան եւ ազգային - ընկերվարական յեղափոխութեան համերաշխութեան շնորհիւ, այսօր ծնած է համերաշխութիւն մը ոչ միայն գաղափարներու, այլեւ գործի: Եւ բարեբախտութիւն մըն է այս, այնպիսի շրջանի մը մէջ եւ այնպիսի աշխարհի մը համար ուր ամէն տեղ կ'երեւան կը ծաւալին կործանումներու եւ ձեւաղեղծումներու ձգտումները: Ֆաշական Իտալիան նոր կայսրութիւն մը դարձաւ շնորհիւ մէկ մարդու ստեղծագործ եւ հանճարեղ գործունէութեան: Դո՛ւք, Պէնիթօ Մուսոլինի, դուք ալ այս օրերս ձեր սեփական աչքով պիտի տեսնէք հետեւեալ իրողութիւնը՝ ազգ.-ընկերվար. պետութեան մէջ,— Գերմանիան ալ նորէն դարձած է համաշխարհային պետութիւն մը՝ իր ազգային կեցուածքով եւ զինուորական զօրութեամբ: Այս երկու կայսրութեանց ուժը այսօր կը կազմէ ամէնէն հզօր երաշխիքը Եւրոպայի պահպանման համար... Դուք որ համախմբուած էք այսօր եւ դուք որ կը լսէք ամբողջ աշխարհի մէջ, պէտք է խոստովանիք թէ այստեղ, երկու ազգային վարչաձեւեր, տէր տիրականը իրենց ճակատագրին, գտած են ճամբայ մը որ իրարու կը մօտեցնէ զիրենք: Անոնք կող կողի կանգնած են այն պահուն երբ ժողովրդավար եւ մարքսեան Միջազգայինի գաղափարները ուրիշ բան չեն կրնար ընել բայց եթէ ատելութեան եւ անհամաձայնութեան ցոյցեր կատարել: Ով որ եւ է փորձ կործանելու մեր ազգերուն այս համերաշխութիւնը՝ մէկը միւսին դէմ հանելով, կասկածներ սերմանելով կամ անոնց վերագրելով անգոյ դիտումներ, պիտի ձախողի 115 միլիոն մարդերու կամեցողութեան առջեւ: Պիտի ձախողի մանաւանդ կամքին առջեւ երկու մարդոց որ ահա կանգնած են ձեր առջեւ եւ կը խօսին ձեզի:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՃԱՌԸ

— Խորապէս յուզուած եմ իմ ընդունելութեան առթիւ եղած ցոյցերէն: Իմ այցելութիւնս պէտք չէ չափել այն կանգունով ինչպէս դիւանագիտական - քաղաքական սովորական այցելութիւնները: Եթէ այսօր Գերմանիա եկած եմ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

Դիրդագին դաշ մը Պաքուի մէջ

Լորդկիպանիցէ, Աճարիոյ ինքնավար հանրապետութեան նախագահը, դատի քաշուած է եւ ապահովաբար գլուխը վրայ պիտի տայ, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ լրտես, քանդիչ եւ անջատողական: Իր կառավարութեան ուրիշ տասը անդամներ ալ ամբաստանեալի աթոռին վրայ նստած են իրեն հետ:

Թէեւ խորհրդային հանրապետութեանց նախագահներուն կէսէն աւելին արդէն պաշտօնանկ եղած են նմանօրինակ ամբաստանութիւններով, բայց Լորդկիպանիցէ առաջինն է որ կը գտնուի ժողովրդային ատեանի մը առջեւ:

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ 1928ին, իր «ներկայ ապակախումբը» կազմելէ առաջ, Լորդկիպանիցէ ոճրապարտ յարաբերութիւններ մշակած էր օտար պետութեան մը գաղտնի սպասարկութեան հետ: Այդ պետութիւնը զէնք եւ դրամ խոստացած էր զինեալ ապստամբութեան մը համար, «Աճարիոյ վրայ հաստատելու համար որ եւ է դրամատիրական հզօր պետութեան մը թեւարկութիւնը»:

Բոլոր ամբաստանեալները կը մեղադրուին թէ պատրաստուած էին տապալելու հաստատուած իշխանութիւնը, մեղսակցութեամբ օտար գաղտնի սպասարկութեան մը, առաջին առթիւ որ թշնամին յարձակէր, ահաբեկումներ կատարելու կուսակցութեան եւ կառավարութեան անդամներուն դէմ, թէ կապեր ունէին Թրոցքիականներու, մենշեւիկներու եւ ֆաշականներու, փախստական կալուածատէրերու, մոլլաներու եւ ուրիշ քաղաքական տարագիրներու հետ: Միեւնոյն ատեն կ'ամբաստանուին թէ կործանած են առեւտուրը, ճարտարագործութիւնը եւ հողագործութիւնը:

Գլխիվայր կ'իյնան վերեն վար

Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ պայքարը կը շարունակուի ճարտարագործութեան զանազան ճիւղերուն թուլացման դէմ: Դիպեց, մեքենաշարժ արօրներու ճիւղին վերատեսուչը, որ պաշտօնանկ եղաւ վերջերս եւ իր գլխաւոր օգնականները ամբաստանուած են իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ որոնք ամէն բան խորտակած են»:

Մէժլուկ, ծանր ճարտարագործութեան գործավարը, յանդիմանուեցաւ որ ծայսքան երկար ատեն աչք փակած է Դիպեցի եւ օգնականներուն:

Լիխաչեւ, Մոսկուայի Սթալին գործարանին տնօրէնը եւ Դիակոնով, Կորքիի աւելի մեծ գործարանին տնօրէնը, իրենց կարգ մը օգնականներուն հետ կ'ամբաստանուին թէ փոխադարձաբար ծածկած են իրենց թերակատարումները, նեպոտականութիւն գործած եւ պաշտպանած են իրենց վերատեսուչը՝ Դիպեց: Այս երկու հաստատութիւնները, որոնք կ'արտադրեն Խ. Միութեան բոլոր կառքերն ու վակոնները, վերջին ութ ամիսներու ընթացքին 13,000 կառք եւ 5500 վակոն պակաս արտադրած են: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ նաեւ թէ տնօրէնները խախտած են ելմտական կարգ - կանոնը, ծրագրէն աւելի աշխատավարձք վճարելով եւ վար դնելով երկու հաստատութեանց եկամուտներուն պետական բաժինը: Դիակոնով հազարաւոր րուբլիներ վատնած է կերուխում սարքելու համար Դիպեցի հետ, երբ այս վերջինը այցելութեան կ'երթար: Ութ ամսուան միջոցին 1.000.000 անգլ. ոսկի կորսուած է Կորքիի գործարանին մէջ, իբրեւ հետեւանք խափանարար գործողութեանց:

*** Մոսկուայի արմտիքի կեդրոնական մթերանոցին տնօրէնը եւ ուրիշ չորս պաշտօնատարներ մահուան դատապարտուեցան:

Խորհրդային մարդահամարը պիտի չհրատարակուի

Խորհրդային կառավարութիւնը որոշեց հրատարակութեան չտալ անցեալ յունուար 6ի մարդահամարին արդիւնքները եւ նոր մարդահամար մը կատարել 1939 յունուարին: Այս որոշման համար կը յիշուին երկու պաշտօնական պատճառներ.— Առաջին՝ անցեալ յունուարին գործադրուած մեթոտները «խախտած են վիճակագրութեան բոլոր տարրական կանոնները», երկրորդ՝ մարդահամարը կատարողները չեն հնազանդած կառավարութեան հրահանգներուն:

Կրաւալ, Կեդր. վիճակագրական հաստատութեան տնօրէնը, վերջերս պաշտօնանկ եղաւ կարգ մը օգնականներու հետ, իբրեւ վնասարար:

1934 յունուարին պաշտօնապէս 168.000.000 կը հաշուէին Խ. Միութեան բնակչութիւնը: Իրական մարդահամար կատարուած չէ 1926էն ի վեր, երբ բնակչութեան թիւն էր 147.028.000:

Զրոյցներ թրքական դրամի արժեզրկման մասին

Թուրքիոյ փոխ - վարչապետ եւ Տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայար հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնները ըրած է թրքական դրամի կացութեան եւ արժէքի մասին.

— Ամենատգեղ սուտ մըն է այն զրոյցը որու համաձայն իբր թէ պիտի զեղչուի թրքական դրամին արժէքը: Կարգ մը երկիրներ, իրենց տնտեսական կացութեան բերումով կրնան իրենց դրամները արժեզրկելու պէտքը զգալ. բայց Թուրքիա երբեք այդպիսի պէտք մը չի զգար: Մեր բոլոր շահերը կը պահանջեն պաշտպանել մեր դրամին արժէքը: Այս ուղղութեան բծախնդրութեամբ կապուած է կառավարութիւնը: Հակառակ այս տնտեսական անհրաժեշտութեանց, թրքական դրամը արժեզրկել՝ կը նշանակէ հայրենակիցներուն դրամները գողնալ իրենց գրպանէն: Թուրք կառավարութիւնը այդպիսի ընթացք մը մտքէն իսկ չի կրնար անցընել: Պիտի փնտռուին ու երեւան հանուին այդ զրոյցներուն հեղինակները եւ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի, որպէսզի սակարանը միջոց չծառայէ այս կարգի անձնական շահատակութիւններու:

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ ձերբակալուեցան սպանեալ դիկտատորին՝ Պէքիր Սըտքըի երեք թիկնապահները:

ԶՕՐ. ՄԷԹԱՔՍԱՍ, Յունաստանի վարչապետը, Էնկիւրի պիտի երթայ քանի մը շաբաթէն, փոխադարձ այցելութեան համար:

ՎՃԱՐՈՎԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻՆ հետեւանքները հաշուելով, տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի 238.000 հանքագործները 2.772.000 թոն հանքածուխ արտադրած են օգոստոսին: Իսկ 1936ի նոյն ամսուն, երբ 15օրեայ արձակուրդը հաստատուած չէր, 223.000 հանքագործներ արտադրած էին 3.210.000 թոն:

40 ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան ծայրայեղ կազմակերպութեանց կեդրոններուն մէջ, էթուալի դէպքին առթիւ: Քննիչները բազմաթիւ թուղթեր գրաւեցին:

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԶԳՏՈՒՄՆԵՐԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Լեհ կառավարական օրկանը՝ «Կազէթա Փոլսքա» հրատարակած է խմբագրական մը՝ ռուսական խնդիրներու մասնագէտ Օթմարի ստորագրութեամբ՝ Խորհ. Ռուսիոյ մէջ ոչ-ռուս ազգերու մօտ զարթնող ազգայնականութեան մասին:

Վերջին մաքրագործումի շրջանին ամենախիստ ճնշումի ենթարկուեցան ոչ այնքան կարմիր բանակն ու կեդրոնական սովետ մեքենան, որքան բոլոր ազգային հանրապետութեանց ղեկավար դէմքերը եւ տեղական համայնավար կուսակցութեանց գլխաւոր վարիչները:

Միութեան հանրապետութեանց 11 նախագահներէն Բելոռուսիոյ նախագահը Չէրնեաքով անձնասպան եղաւ, Ուզբէկիստանի նախագահը Ֆէյզուլլահ Հոճայեւ ինկաւ իբրեւ զոհ մաքրագործումին: 11 նախագահներէն ոչ մէկը մնաց իր աթոռին վրայ. բացառութիւն չկազմեց նաեւ ռուսական դաշնակցութեան երկարամեայ նախագահ Սուլինովը:

Ուկրայնայի մաքրագործումը կատարուեցաւ համայնավար կուսակցութեան վերին շարքերուն, կոմսոմոլական կազմակերպութեանց, մշակութային կրթական հաստատութեանց և երկրագործութեան բաժնին մէջ (տընօրէններու զանգուածային գնդակահարութիւն, — մեքենա-թրաքթէօրեան կայաններու եւ սովխոզներու, ինչպէս նաեւ երկրագործական հաստատութեանց պաշտօնեաներու):

Նոյն երեւոյթը կը նկատուի Բելոռուսիոյ մէջ, ուր վարչապետ Կոլոտէֆի փոխանորդը՝ Վոլքովիչ չկրցաւ իր դիրքին վրայ մնալ նոյնիսկ երկու օր եւ աւելցուց «ժողովրդային թշնամիներուն» թիւը:

Վրաստանի մէջ իբրեւ զոհ ինկաւ գրեթէ կառավարական ամբողջ կազմը՝ երկարամեայ վարչապետ Մգալոբլիշվիլիի հետ: Նման լուրեր կը ստացուին նաեւ կովկասեան երկու միւս հանրապետութիւններէն,— Հայաստանէն եւ Ատրպէյճանէն: Բայց այդ լուրերը տեղ չեն գտներ Մոսկուայի մամուլին մէջ, այլ կը հրատարակուին տեղական թերթերուն մէջ:

Մոսկուայի Պրաւդան կը գրէ, թէ Քըրկըզներու երկրագործական, տնտեսութեան եւ առողջապահութեան գործավարութիւնները գրաւած էին «քաղքենի ազգայնականներ»: Պրաւդա իր նոյն յօդուածին մէջ կը գրէ թէ «իրենց պուրժուական ազգայնականութեան» պատճառաւ Քըրկըզներու համայնավար կուսակցութենէն մեկուսացուած են կարգ մը անուանի ու ազդեցիկ դէմքեր:

Պրաւդա ուրիշ յօդուածի մը մէջ ահազանգ կը հնչեցնէ Ուզպէկիստանի մէջ երեւան հանուած ազգայնական համաթուրանական կազմակերպութեանց մասին («Միլլի Իթթիհատ» եւ «Միլլի Իսթիքլալ»), որոնք հովանաւորուած են տեղական ըմբոստներէն եւ որոնք, շնորհիւ իրենց ազդեցութեանց, հասած են հանրապետութեան վարչական եւ կուսակցական ղեկավար դիրքերուն: Ըստ «Պրաւդա»յի Ուզբեկիստանի նախկին վարչապետ Հոճայեւ գործօն անդամն է ազգայնական կազմակերպութեան որ ունի իր ներկայացուցիչը Ուզբեկիստանի Կեդր. Կոմիտէի նախագահութեան ու համայնավար կուսակցութեան մէջ: Միանգամայն, հաշուեյարդարի են ենթարկուած «դիմակազերծ եղած ազգայնականները», քարոզչութեան, կրթական եւ մշակութային բաժնի ղեկավարները՝ Ուզբեկիստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին մէջ: Մեկուսացուած է Թաշքենդի մէջ լոյս տեսնող «Պրաւդա Վոստոկա»յի խմբագրութիւնը՝ «ազգայնականներու գործունէութեան աչք գոցած» ըլլալուն համար: Կարգ մը անուանի գրողներ — կը շարունակէ «Պրաւդա» — Ուզբեկիստանի մէջ կը մշակեն «պուրժուական ազգայնականութիւն եւ բացայայտօրէն կը քարոզեն համաթուրանական գաղափարներ եւ Արեւելքի անկախութեան ծայրայեղ ազգայնական տեսութիւնը»: Հարկ է դիտել տալ, թէ այդ գրագէտները (Նասիրով եւ Զուլֆան) կը պատկանին այն սերունդին, որ դաստիարակուած է խորհրդային կառավարութեան վարչաձեւին տակ:

Նման տեղեկութիւններ կան «Պրաւդա»յի մէջ մոնկոլեան հանրապետութեան մասին եւս: Ըստ այդ տեղեկութեանց, մոնկոլեան ազգայնականները մեծ ազդեցութիւն ձեռք ձգած են տեղական վարչական եւ կուսակցական մեքենայի վրայ, մասնաւորապէս կրթական գործավարութեան, պետական հրատարակութեանց եւ գրագէտներու միութեան մէջ: Անոնք կը քարոզեն համամոնկոլեան գաղափարը, պուտայականութիւն, եւայլն: Երեւան է եկած որ ազգայնական է եղեր եւ նախկին վարչապետ Տամփիլոռ:

×

Վարշաւայէն կը գրեն Սոֆիայի «Զօրա» թերթին.—

Ուկրայնիոյ «վարչապետ»ին՝ Լիւպչէնկոյի անձնասպանութիւնը շատ խոր տպաւորութիւն գործեց հոս: Ուքրայնիոյ դէպքերուն զարգացումը վճռական նշանակութիւն պիտի ունենայ ապագայ զինական բախումի մը ատեն՝ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ:

Լեհաստանի մէջ կ'ապրին իբր հինգ միլիոն Ուքրայնացիներ: Բայց այդ հինգ միլիոնը կը ներկայացնէ մէկ փոքր մասը ուքրայնական ժողովուրդին, որուն մեծ մասը կը գտնուի Խ. Միութեան մէջ եւ ունի աւելի քան 30 միլիոնոց թիւ մը: Տարածութեամբ՝ Ուքրայնիան — 450.000 քառակ. քիլոմէթր ծաւալով — կը նկատուի «Ռուսիոյ ցորենի մթերանոցը»: Անոր ծանօթ սեւ հողը կուտայ հրաշալի ցորեն եւ ճակնդեղ: Բայց ան ունի նաեւ ստորերկրեայ մեծ հարստութիւններ: Հոն կը գտնուին հանքածուխի մեծ հանքեր,— «Տոնպաս»ը, Տոնի աւազանը, ինչպէս նաեւ երկաթի եւ այլ հանքեր: Քիէվն ու Խարքովը ճարտարարուեստական մեծ կեդրոններ են, իսկ Օտեսան ռուսական մեծագոյն նաւահանգիստն է Սեւ ծովու վրայ:

Ուքրայնացիներու հին երազն է անկախ պետութիւն ունենալ: Իրենց այս երազը աւելի շեշտուած է ցարական Ռուսիոյ ապազգայնացնող քաղաքականութեան պատճառաւ.

Լիւպչէնքոյի անձնասպանութիւնը կապուած է Ուկրայնան Խորհ. Ռուսիայէն անջատելու շարժման հետ: Ուկրայնական շարժման եւ Խորհրդ. Ռուսիոյ միջեւ մրցակցութեան ուժեղացումին պատճառ կը նկատուի Ուկրայնան ռուսացնելու քաղաքականութիւնը: Կը թուի թէ այդ քայլը դժգոհութիւն կը ստեղծէ նոյնիսկ ուկրայնացի համայնավարներուն մէջ, որոնք կողմնակից են Խ. Միութիւնը կազմող բոլոր հանրապետութեանց հաւասարութեանը՝ ընդդէմ վէլիկոռուսական մշակութային ու քաղաքական գերակայութեանը:

Կեդր. իշխանութիւնը, սակայն, որ միշտ իր դէմ ունեցած է մեծ կամ փոքր մրցակից շարժումներ, կ'ուզէ պետութեան միասնականութեանը համար վտանգ մը ներկայացնող ուքրայնական խնդիրէն ազատիլ:

Յատկանշական է, որ Լիւպչէնքօ անձամբ սկսած էր պայքարիլ Ուքրայնիոյ սատրապներուն դէմ: Մինչեւ հոկտեմբերեան յեղափոխութիւն Փանաս Լիւպչէնքօ ուքրայնական էս-էռ կուսակցութեան ականաւոր անդամներէն էր: Ան իր մեծ թիւով ընկերներուն հետ կ'անցնի, սակայն, պոլշեւիկներուն կողմը եւ ամենագործօն մասնակցութիւնը կ'ունենայ Փէթլիւրայի դէմ պայքարին մէջ: Փէթլիւրան հռչակած էր ուկրայնական անկախ պետութիւն: Լեհեւռուս պատերազմէն վերջ, ուր Լեհաստան կը յաջողէր պահել իր անկախութիւնը, Փէթլիւրա տապալեցաւ եւ Ուկրայնան մտաւ Խ. Միութեան մէջ:

1930ին, Լիւպչէնքօ երեւան եկաւ իբրեւ դատախազ այն հրապարակային դատին մէջ որ տեղի ունեցաւ ընդդէմ 45 ուկրայնացի անջատողականներուն, որոնք մեղադրուած էին որպէս «Լեհաստանի ազատագրման միութեան» անդամակցողներ (ուկրայնական «Վիզվոլէնիէ»): Անկէ վերջ համաձայնած ու կապուած է ուկրայ- Ուկրայնիոյ գործավարներու խորհուրդի նախագահի դիրքին:

Այն իրողութիւնը թէ Լիւպչէնքօ համաձայնած ու կապուած է ուքրայնացի ազգայնականներու պլոքին հետ, այդ ձեւով Սթալինի դէմ դիրք բռնելով, շատ բան կը խօսի ուկրայնացի համայնավարներու ձգտումներու ու տրամադրութեանը մասին:

Լիւպչէնքոյի անձնասպանութենէն առաջ տեղի ունեցան կարգ մը դէպքեր, երկու շաբաթ առաջ ձերբակալուեցաւ Ուկրայնիոյ Կոմ. կուսակցութեան քարտուղարը, ամիս մը առաջ՝ փոխ-վարչապետը Ուքրայնիոյ, — Շէլէխէսը: Նման դէպքեր տեղի ունեցան նաեւ ուրիշ հանրապետութեանց մէջ, — Պէլոռուսիա, Ուզպէկիստան, Վրաստան եւայլն: Կ'երեւի թէ Մոսկուայի մէջ որոշած են վերջնապէս հաշուեյարդարի ենթարկել ինքնավարութեան հարցը, անջատ հանրապետութեանց ինքնավարութիւնները լոկ անուանապէս պահելով, իսկ փաստօրէն խիստ կեդրոնացեալ դրութիւն մը պահելով:

Այս կը հաստատեն նաեւ Խորհրդային թերթերու վերջին խմբագրականները: Կեդրոնական կառավարութեան օրկանը՝ «Իզվեստիա» կը հրատարակէ յօդուած մը հետեւեալ բնորոշ խորագրով, — «ազգերու առողջ եւ անքակտելի միութիւն Խորհ. Միութեան մէջ»: Ուկրայնիոյ համայնավար կուսակցութեան օրկանը՝ «Վիսթի» կը բարձրացնէ հետեւեալ նշանաբանը,— «Մինչեւ արմատը փճացընենք քաղաքականութեան քաղքենի ազգայնական վարձկանները», անխկապարզօրէն կ'ակնարկէ Լիւպչէնքոյին, երբ կը խօսի մարդոց մասին որոնք՝ «գոյն են փոխած խորհրդային կեանքին մէջ, շահած են վստահութիւն եւ բարձրացած են ամենամեծ դիրքերուն՝ սովետական ու պետական մեքենային մէջ»:

Լիւպչէնքօ կը մեռնի երիտասարդ, — 40 տարեկանին: Ան տաղանդաւոր բեմախօս մըն էր եւ կը նկատուէր «առողջ երիտասարդ սերունդին»: Մասնաւոր յաջողութիւն է ունեցած իր մէկ ճառը, զոր խօսած է 1931ին, երբ ըսած է թէ «խողը կը տեսնէ երկինքը, բայց օտարը չի կրնար գրաւել Ուկրայնան»:

Մինչեւ երկու ամիս առաջ, Կեդր. Կոմիտէի մէջ, ան կը նստէր Սթալինի կողքին ...

ՍՈՒԶԱՆԱՒԻ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Ծովային մասնագէտ մը հետեւեալ յոյժ շահեկան յօդուածը կը գրէ վիէննական թերթի մը մէջ.—

Անգլիա եւ Ֆրանսա մեծագոյն արագութեամբ ձեռնարկեցին ծովահէն սուզանաւերը հետապնդել: Յիսունէ աւելի թորփիլահալածներ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ սաւառնակներ ծովային ճշդուած միջոցներու վրայ հսկողութիւն կը կատարեն: Արդէն այս մասին հին փորձառութիւններ ունին: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նաւատորմիղները համաշխարհային պատերազմի ընթացքին պատեհութիւններ ունեցան ծովամարտի որոշ մարզերու մէջ հաւաքուելու: Սակայն, ամէն պարագայի մէջ, ուղեկցական դրութիւն պիտի չգործադրուի, այսինքն՝ մէկ մի առեւտրական նաւու պիտի չընկերանայ մարտանաւ մը կամ նաւախումբ մը, հաւանական յարձակումի դէմ պաշտպանելու համար զայն: Մարտանաւերը տարբեր կերպով պիտի կատարեն իրենց հսկողութիւնը: Ընդհանուր պատերազմի ատեն Ամերիկացիք այդ ուղեկցական դրութեան կը պարտին իրենց ապահովութիւնը, որով ահագին թիւով զինուորներ կրցան Եւրոպա բերել՝ առանց ծովային յարձակումի երեսէն մէկ զինուոր կորսնցնելու:

Այս անգամ արգիլուած գօտիներ ճշդուած են գլխաւորաբար Սպանիա տանող բերող ծովային ճամբաներն ու նեղուցները, որոնց մէջ ո եւ է սուզանաւ որ համարձակի երեւնալ կամ զարնել, իսկոյն պիտի ջնջուի: Հետեւաբար հսկող մարտանաւերը անանկ երկար բարակ հետախուզութիւններ ընելու պարտաւորուած չեն այլ սուզանաւը տեսնուելունպէս պիտի փճացնեն զայն: Միջերկրականը Ճիպրալթարի եւ Սեւ ծովուն միջեւ գրեթէ երկու հազար ծովային մղոն երկարութիւն ունի, բայց սուզանաւերն ալ, իրենց կարգին, արագ արագ տեղափոխուելու միջոցներէ զուրկ չեն: Միջերկրականի ամբողջ տարածութեան վրայ երկոտասնեակ կամ քիչ մը աւելի ծովային ճամբաներ կան, որոնք ընդհանրապէս կը գործածուին նաւագնացութեան համար:

Երբ հսկող մարտանաւերը յանկարծ սուզանաւ մը նշմարեն, այս վերջինը շատ դժուարաւ կրնայ խուսափիլ անոնց ճանկէն: Պարտաւոր է կարելի եղածին չափ շուտ սուզուիլ, ոչ միայն աչքէ, այլ նաեւ ականջէ խուսափելու համար, ինչ որ ալ աւելի կը դժուարանայ, ըստ պարագաներու: Պէտք է գիտնալ որ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, լողական խիստ փափուկ գիտեր կատարուեցան, նորաբուեստ գործիքներ, որոնք բաւական մեծ հեռաւորութիւններու վրայ իսկ կը նշմարէին ձայնական տարողութիւնը: Եւ անկէ ի վեր կատարելագործուեցան այդ գիտերը անսովոր յաջողութեամբ, եւ քանի տարի է որ կը փորձուին եւ կը ճշդուին, ոչ միայն ծովուն, այլեւ այերքին համար: Տարակոյս չկայ որ անգլեւֆրանսական նաւային ուժերը օժտուած են բոլոր այս գործիքներով, մանաւանդ սուզանաւեր հետապնդելու ներկայ իրենց գործածութեան համար: Այս ծառայութեան կը յատկացուին ընդհանրապէս թորփիլահալածները, որոնք, ինչպէս իրենց անունէն ալ կը հասկցուի, ճիշդ սուզանաւերու գործունէութեան հակազդելու յատկացուած են: Թորփիլահալածները կը սուրան ժամական 30էն 40 ծովային մղոն արագութեամբ, այնպէս որ մէկնէն աւելի ատոնք են որ իրենց նշմարած առարկային կրնան մօտը երթալ անսովոր ընթացքով: Ամէն մէկ թորփիլահալած «աչք» մը ունի, կրնանք ըսել՝ լուսանցոյց մը, առնուազն տասը մեթր բարձր տեղ մը հաստատուած, որ կրնայ երկու երկոտասնեակ տրամագծով ընդարձակ կամ լայն միջոց մը իր տեսողութեան շրջանակին մէջ ունենալ: Նոյն իսկ քանի մղոն ժամական արագութեամբ (խաչաձեւ ալ, կամ զիկզակ երթալով), թորփիլահալած մը 24 ժամուան մէջ կրնայ փնտռտուք կատարել 500 ծովային մղոն երկայն եւ 24 քիլոմեթր լայն շրջանակի մը մէջ:

Հիմա, կը մնայ նկատի առնել սաւառնակին գործակցութիւնը սուզանաւ հետապնդելու աշխատութեան մէջ: Եթէ օդը նպաստաւոր ըլլայ, սաւառնակները կրնան յարատեւ հսկել ծովուն մակերեսի կամ մկանունքի մարտանաւերուն հետ: Հազար մեթր բարձրութեան վրայ գացող սաւառնակ մը մօտաւորապէս իր տեսողութեան տակ կրնայ առնել 250 քիլոմեթր տրամագիծ մը: Ասկէ զատ, սաւառնակները կրնան ազդեցիկ ըլլալ նաեւ, զանազան կղզիներու մէջ իրենց յատկացուած նեցուկներու գործածութեամբ, մանաւանդ անոնք որ «ամբարձիկ սաւառնակ» կը կոչուին: Մնաց որ թորփիլահալածներէն մէկ քանին յատուկ սաւառնակներ ունին իրենց մէջ իսկ, որոնք կրնան, ի դէպս, յարձակում գործել սուզանաւերուն վրայ:

Պէտք է նկատի առնել նաեւ սա պարագան.— Միջերկրականի մեծագոյն մասը շատ աւելի է, որով ջուրերը անսովոր յստակութիւն մը կ'ունենան, եւ հետապնդումի գործը բնականաբար դիւրանայ, քանի որ ըստ բաւականի խորերը անգամ կարելի կ'ըլլայ դիտել եւ ճանչնալ առարկաները եւ ջրասոյզ ռումբեր արձակել, զանազանակաւոր լուցկիներ ղեկեղելով, որոնք կը պայթին անմիջապէս որ նշմարուած առարկաներուն ընդհարին, ինչպէս կ'ըլլան «շրափնէլ» կոչուածները: Այս ռումբերը եթէ դպչելով չպայթին իսկ, սուզանաւին մարմինին վրայ պատառուածքներ առաջ կը բերեն, ինչ որ կը հասկցուի ջուրին երեսը ելլող իւղէն: Այսպէս, անգամ մը որ անոր ներկայութիւնը ճշդուի, հետապնդումի գործը մեծապէս կը դիւրանայ, սուզանաւը կրնայ այլեւս կորսուած նկատուիլ, որովհետեւ պիտի պարտաւորուի շունչ առնելու համար վեր ելլել, եթէ չուզեր... անձնատուր ըլլալ:

Պէտք չէ նաեւ աչքէ վրիպեցնել սա պարագան, թէ սուզանաւերը բացառաբար միայն ջուրին տակէն կ'երթան, եւ ասիկա ալ այնչափ ատեն որ կ'ուզեն անտեսանելի ըլլալ: Բայց այդ պարագային ալ տեսողութեան խողովակը միշտ ջուրէն վեր կը ցցուի, որովհետեւ առանց ասոր սուզանաւը ոչինչ կրնայ ընել, կոյր կ'ըլլայ: Որքան աւելի խորը սուզուի, այնքան ալ կը սահմանափակուի հա[…]ուած ըլլալու իր դիտակցութիւնը, այնպէս որ խելքը կը կորսնցնէ...

Նկատի ունենալով անգլեւֆրանսական նաւային ուժերուն ստահձանը եւ անոնց գործունէութեան յատկացուած միջոցները, սուզանաւերուն վիճակը կամ անոնց քանի մը օգտակար ըլլալու հնարաւորութիւնը գոյն կը թուի:

Հետեւաբար, Նիոնի մէջ որոշուած միջոցներուն գործադրութիւնը ամէն կարելիութիւն ունի առաջադրուած նպատակին հասնելու:

ԵԶԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

Թրափէն (Լեթոնիա) կոչուած պզտիկ գիւղի մը մէջ կ'ապրի հողագործ ընտանիք մը, բաղկացած այր ու կինէ եւ հինգ անչափահաս զաւակներէ: Աղջիկներէն Իլկա, որ այսօր տասը տարեկան է, շատ ուշ սկսած է խօսիլ: Երբ եօթը տարու էր, անոր ըմբռնումը տկար էր եւ երեք տարու […]աղջնակի մը մտային վիճակը կը ներկայացնէր: Իր լեզուին եւ ուղեղին դժուարութեամբ կը համախմբէին գիրերը, կազմելու եւ արտայայտելու համար բառեր ու նախադասութիւններ: Դպրոցին մէջ Իլկա անյաջող ու յետադէմ աշակերտ մըն էր, եւ ամենամեծ դժուարութեամբ հազիւ կրնար քանի մը տող բան կարդալ, սակայն երբ ուսուցիչը իր քով նստած եւ միտքի ընթերցումով ուշադրութեամբ հետեւէր գիրքի մը, աղջիկը յանկարծ կը սկսէր կարդալ, բայց այն վայրկեանին երբ ուսուցիչը իր նայուածքը ուրիշ կողմ դարձնէր կամ ուշադրութիւնը բնագիրին վրայ կեդրոնացնելէ դադրէր, Իլկա ալ առաջնոյն չէր կրնար կարդալ: Ուսուցիչը այդ արտասովոր պարագան հաղորդեց գիւղի բժիշկին՝ Տոքթ. Քլայնպէրկի, որ մօտէն քննելով հաստատեց թէ այդ երեւոյթը արդիւնք է բացառիկ կարողութեան միտքի մը, որ ընդունակ է ընդունելու ուրիշի մը մտածումները, ուղեղէն արտահոսած ալիքներուն միջոցաւ: Այդ մասին Տոքթ. Քլայնպէրկ մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարած ըլլալով, արդիւնքը տեղեկագրած է Ռիվալեմի ուսուցիչ՝ Ֆէրտինանտ Նոյամթըրի, որ ներկայիս Ռիկայի բժշկական համալսարանին անդամն է: Այս վերջինը լրացուցիչ քննութեան մը համար, առաջարկեց որ այդ աղջիկը իրեն ղրկուի, հայթայթելով պէտք եղած ճանապարհածախը:

Մայր ու աղջիկ մեկնեցան Ռիկա ուր Տոքթ. Նոյամթըրի թելադրու-

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԿԱԶԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

»»»» • ««««

Ահա քանի մը նախանշաններ, առաջին խումբի կազերէ թունաւորումի.

ա) Դէմքը արիւնախռնուած, շըրթունքներ կապտորակ, աչքերը արցունքոտած, զօրաւոր եւ չոր հազ, կուրծքին մէջ ճնշում մը.

բ) Դէմքը գունատ, շրթունքը գորշկապոյտ, մորթը գորշագոյն, շնչառութիւնը անկանոն, կուրծքին մէջ զօրաւոր ցաւեր:

գ) Սիրտի խառնուք, փսխում, աչքի բորբոքում:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶԵՐ.— Իփէրիթը հեղուկ մըն է, իւղոտ, որ կրնայ նուրբ անձրեւի պէս օդանաւէ մը թափիլով որոշ տարածութեան մը վրայ:

Իփէրիթով թրջուած բոլոր առարկաները կը դառնան վտանգաւոր, երկար ատենի համար, ուստի պէտք է հականեխել անմիջապէս:

Իփէրիթին դէմ, զօրաւոր հականեխիչներ են chlorure de chauxն եւ օզոնը:

Այս թոյնին աւերները մարմնոյն վրայ չեն երեւար անմիջապէս, այլ բազմաթիւ ժամեր վերջն է որ թունաւորումը երեւան կը բերէ իր աւերները: Այս նիւթը թէեւ ջուրին մէջ լուծելի չէ, բայց քարիւղի, ալքոլի, կազոլինի, ասէթոնի մէջ լուծելի է: Ուստի այդ նիւթերը յաջողութեամբ կրնան գործածուիլ իբրեւ հականեխիչներ, մանաւանդ մարմնին վարակուած մասերը, ձեռք, ոտք լուալու համար:

Այս թոյնը մորթին վրայ 5 — 6 վայրկեանէն կը թափանցէ մկաններու հիւսկէններուն: Վտանգաւոր է նաեւ շնչել այս նիւթին շոգիները, որոնք թոքերուն մէջ յառաջ կը բերեն կարգ մը խանգարումներ: Վարակուած ձեռքերը աչքերուն տանիլը շատ վտանգաւոր է, որովհետեւ անբուժելի կուրութիւն յառաջ կը բերէ: Նոյնպէս խռչակին մէջ մուտք գործելով կը քայքայէ ձայնական լարերը եւ կատարեալ համրութիւն կը պատճառէ:

Իփէրիթի ազդեցութիւնը մորթին վրայ կը նմանի այրուածքներու: Կը կազմուին աւելի կամ նուազ ընդարձակ բշտիկներ, որոնք դարմանելու համար նախ՝ պէտք է պարպել եւ ապա պէտք եղած հականեխական դեղերը գործածել: Ընդհանրապէս մորթի այս խանգարումները վտանգաւոր չեն եւ բաւական արագ է ապաքինումը: Այս թոյնին ամէնէն աւելի ենթակայ են ձեռքերը, ծոծրակը, ծնրդական գործարանները, վիզը, կռնակը:

Սակայն այլապէս վտանգաւոր են կոկորդի եւ քիթի վարակումները: Անոնց փափուկ մաշկերը առաւել կամ նուազ ենթարկուելով իփէրիթի արտահանումներու, կրնան վտանգաւոր հետքեր կրել եւ տեղի տալ խռչակի հիւանդութեանց, զօրաւոր եւ երկարատեւ հազ պատճառելով: Թունաւորուածներուն հարիւրին 6ը կը կորսնցնէ իրենց ձայնը, ձայնական լարերու քայքայումովը:

Բայց շատ աւելի ծանր է եւ վտանգաւոր թունաւորումը երբ իփէրիթը կը հանի ստամոքսին, խմուած ջուրին եւ կամ ուտելիքին թունաւորումովը: Այն ատեն կը պատահին շատ մը ծանր երեւոյթներ աղիքներուն եւ ստամոքսին մէջ, եւ հետեւանքը կրնայ ըլլալ վտանգաւոր:

Ամէնէն վտանգաւորն է արեան թունաւորումը որ կրնայ պատահիլ մարմնոյն որ եւ է մէկ կէտին վրայ եղած պարզ վէրքէ մը եւ կամ աննշմարելի ճեղքուածքէ մը՝ ձեռքին վրայ: Այն ատեն թունաւորման հետեւանքները կ'երեւան դեղձերու վրայ:

Իփէրիթէ վարակման գլխաւոր նախանշաններն են.—

ա) Թմրութիւն, մտային տկարութիւն:

բ) Գլխու ցաւ, բազկերակի անկանոնութիւն:

գ) Ստամոքսի ցաւ եւ խանգարում, սիրտի խառնուք, փսխում:

դ) Ցրտութիւն եւ կապտութիւն:

Այս նշանները ընդհանրապէս կ'երեւան թունաւորումէն 5 — 6 ժամ վերջ:

Այս թունաւորման դէմ միակ կանխարգել միջոցն է դիմակը եւ պաշտպանութեան մասնաւոր պատմուճանը: Բոլոր անոնք որ իփէրիթէ վարակուած շրջանէ մը կուգան, պէտք է որ եւ է վայր մը մտնելէ առաջ բոլորովին փոխուին, կօշիկէն մինչեւ գըլխարկը: Այս վարակուած հագուստները անմիջապէս պէտք է հեռացուին:

Ենթական՝ նախ քան նոր հագուստ եւ ճերմակեղէն հագնիլը պէտք է տաք լոգանք մը առնէ եւ սեւ օճառով լաւ մը օճառուի: Աչքերը մասնաւոր խնամքներու պէտք է ենթարկուին:

Եթէ լոգանքի յարմարութիւններ չկան, պէտք է հագուստները հականեխել «քլօրիւր տը շօ»ով, եւ կամ քարիւղի, կազոլինի սրսկումով: Իսկ մարմինը՝ մասնաւորապէս դէմքը, ձեռքերը, ոտքերը պէտք է օծանել հետեւեալ բաղադրութեամբ.—

Oxyde de zinc հարիւրին 45, huile de lin հարիւրին 30, saindoux հարիւրին 1C, huile de coton neutre հարիւրին 15:

Իսկ իփէրիթէ վարակուած վայրերը պէտք է եռացած ջուրով լաւ մը լուալ եւ «քլօրիւր տը շօ» ցանել:

Լէվիսիթ.—Լէվիսի հնարած այս թոյնը, իփէրիթին նման կ'ազդէ մորթին եւ շնչառութեան միջոցաւ, սակայն աւելի վտանգաւոր է, իր այրուցքներու հետ ի վեր կ'աւելնայ նաեւ արսէնիքով թունաւորումի վտանգը:

Այս թոյնին ազդեցութիւնը աւելի արագ է, 20 վայրկեանի մէջ երեւան կուգան այրուցքները որոնց կը յաջորդէ հիւսուածքներու նեխում և արսէնիքով թունաւորում: Հարիւրին 2 համեմատութիւնը այս թոյնին, որ դէն իսկ մահացու է:

Շնչուելու պարագային, թոքերու խոցում յառաջ կը բերէ: «Ժէրանիօմ»ի իր մասնայատուկ հոտէն կարելի է հասկնալ թոյնին գոյութիւնը եւ երեւան հանել:

Զգուշական եւ հականեխական միջոցները նոյն են, ինչ որ են իփէրիթին համար:

ԵՐՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶԵՐ.— Արսինի.— Ասոնք պատրաստուած են արսէնիքի զանազան բաղադրութիւններով:

1) Սիանիւռ տը քակօտիլը յառաջ կը բերէ միեւնոյն երեւոյթները, ինչպէս քլօրը: Միայն թէ աւելի վտանգաւոր է և կուրութիւն կը պատճառէ: 15 միլիկրամ այս թոյնին մէկ խորանարդ մեթրի մէջ կրնայ անպաշտպան մէկը թունաւորել մէկ վայրկեանի մէջ:

ՓԵՐՃ

(Շար.)

(4)

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՕՍՔ՝ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՀԵՏ

« Արեւ » , Եգիպտոսի ռամկավար-ներուն օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 սեպտ.) .

— « Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ — մեզմէ լաւերուն մասին է մեր խօսքը — թերթ մը միաժամանակ առեւտրական եւ գաղափարական ձեռնարկ մըն է : Դրամագլուխի տէր եւ մտաւորական մարդիկ քով քովի կուգան, թերթի ձեռնարկ մը հրապարակ նետելու համար : Մինչդեռ մեր մէջ յաճախ գրամ չունեցող կամ իր վերջին միլիեմը փառնգելու յանձնառու համեստ մէկը հրապարակ կ'ելնէ, թերթ մը հրատարակելու համար : Բախտաւորագոյն թերթը, մեր մէջ, այն է , որ կուսակցութեան մը կամ կազմակերպութեան մը կողմէ կը հրատարակուի, որովհետեւ վերջապէս յենարան մը ունի : Սակայն սոխկա ամէն բան չի նշանակեր : Թերթը կ'ուզէ խմբագրական մարմին մը, աշխատակիցներ (վճարուած ըլլալու պայմանով) լրաբերներ, թղթակիցներ, հեռագրական եւ հեռախօսական — եւ այժմ անթելի — սպասարկութիւն : Առանց հաշուելու փարչական մեքենան, ծանուցումի սպասարկութիւն, առաքում եւայլն : Եւրոպական եւ ամերիկեան թերթերը հսկայ հաստատութիւններ են, դրամատուն մը կամ առեւտրական խոշոր տուն մը անոնց հաղիւ թէ հաւասարի : Ու անոնք միլիոններ կը ստանան ու կը ծախսեն : Իսկ մենք . . . ալ-տի չկրնանք ըսել — որպէսզի մարդ չխմանայ — թէ հայ թերթ մը քանի՞ հոգիով կը խմբագրուի եւ ի՞նչ է իր ամբողջ պաշտօնէութեան թիւը : Աշխատակիցները յաճախ կը գրեն խաթեր համար, աղաչանք - պաղատանքով, ոմանք տէրտ մը ունին կամ յաջողցնելիք գործ մը, ուրիշներ՝ իրենց ստորագրութիւնը թերթին մէջ տեսնելու փափաք մը, քիչեր պատրաստուած են հրապարակագրութեան . յօդուածագիրները մէկ օրէն միւսը չեն հասնիր, հասնողներն ալ հայ լրագրութեան մէջ ասպարէզ չեն գտներ եւ կը հեռանան : Անոնք որ կը մնան հաւատարիմ՝ լրագրութեան, հաղուադէպօրէն յամառ — ուրիշ բան չենք ուզեր ըսել — մարդիկ են, որոնք « ցերեկը ջիւերուն խառնելու » դըրնով կը մնան պատնէշի վրայ, դառնութեան բաժակ մը ձեռքերնին եւ «ըմպելով» դանդաղօրէն՝ անուշ ջուրի պէս, ու անդրադառնալով երբեմն որ դանդաղողները իրենց բաժինքները վճարելու մոռցած են . . . : Ասիկա արդէն հայ թերթին յատուկ երեւոյթ մըն է :

Թերթերու ամէնէն հաստատուն կռուանը ծանուցումն է եւ սիւպվանսիոնը՝ կամ այն օժանդակութիւնները , որոնք կը հասնին թերթը «բռնելու», զայն հրապարակի վրայ մրցակիցներու դէմ տոկուն պահելու եւ «մեքենան» դարձնելու համար : Այսօր , քովի սիւնակին մէջ կը հրատարակենք յօդուած մը Ամերիկայի լրագրութեան եւ մասնաւորապէս ծանուցումներուն մասին : Առանց շնորհիւ է որ ամերիկեան թերթերը 50 — 100 էջերով լոյս կը տեսնեն, եւ մէկ էջը՝ հազարաւոր տոլարներու փոխարէն «ծախելու » պայմանով . . . :

Գաղտնիք մը չէ, եթէ ըսենք որ հայ թերթերը ծանուցումէն իրենց տարեկան հասոյթին մէկ երրորդը միայն հազիւ կը ստանան : Ծանուցում տըւողները, մեր մէջ, հազուագիւտ են, տուողներն ալ կը սակարկեն նուազագոյն գին մը տալու համար, երբ մանաւանդ . . . բարեկամ են : Գիտենք անձեր, որոնք ձրի տալով տալ կ'ուզեն այս կամ այն յայտարարութիւնը , «վասն բարեկամութեան» : Այսպիսիներուն համար է թերեւս, որ ըսուած է, «Աստուած պահէ մեր բարեկամներէն» . . . :

Իսկ մեր հանրային, կրթական, մըշակութային, բարեսիրական հաստատութիւնները հայ թերթին ծանուցում ծանուցումի վրայ կը հասցնեն եւ կը սպասեն որ «բարեխրարար» ըսպուին անոնք, կամ այնպիսի գնով մը, որ աղքատի նպաստ մը միայն կրնայ ըլլալ : Հասութաբեր ձեռնարկներու համար առատօրէն կը վճարեն սրահին, արուեստագէտին եւայլն , բայց երբ թերթին կուգայ կարգը կ'ըսեն . « Եղբայր, հապա ինչո՞ւ թերթ կը հրատարակէք, եթէ մեզմէ ալ դրամ պիտի ուզէք » :

Այս հարցումին պատասխանը կը թողունք որ մեր ընթերցողները ի-րենք տան . . . :

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Իսի լէ Մուլինօյէն փոքրիկներ Եդուարդ եւ Պերճ Կարապետեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն իրենց մօրաքրոջ՝ Տիկին Փառանձեմ Մովսէսեանի (Պերլին) :

թեամբ մասնախումբ մը կազմուեցաւ, բաղկացած բժիշկներէ, փաստաբաններէ եւ օրագրողներէ : Փորձերու համար զգուշացան ինքնաթելադրութեան ամէն հաւանականութենէ, որ կրնար առաջ գալ քննիչներու կողմէ : Կատարուած փորձերով կարելի եղաւ հաստատել թէ Իլկայի միտքին ստեղծմանը չատ վար է բաղդատմամբ իր սարեկից տղոց, սակայն երբ մէկը անոր ներկայութեան իր միտքէն գըրութիւն մը կամ քերթուած մը կարդայ, աղջիկը արագօրէն ու անսխալ կը կրկնէ անոր մտքի կարդացածը, նոյն իսկ եթէ այդ գրութիւնը կամ քերթուածը իրեն անծանօթ լեզուով գրուած ըլլայ : Այդ ձեւով ան կրնայ ամենախրթին հաշիւներ լուծել, թիւեր ու թուանշաններ անսխալ կարդալ , եւայլն :

Միտքի փոխանցման այս երեւոյթը առաջինն է իր տեսակին մէջ, որ առաջ կուգայ առանց ձեռքի հպումի կամ առարկայի մը շօշափումի, այլ հեռուէն : Ուրիշի մը ուղեղէն արտահոսած մտածումի ալիքները դիւրութեամբ ու անարգել կը փոխանցուին աղջկան, որ հրաշալի ու զգայուն ընդունարան մը ըլլալով, կ'ընդունի այդ ալիքները եւ կ'իւրացնէ զանոնք :

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԻՒՂԷՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՎԻԷՆ, 27 Սեպտ. (Յառաջ) — Անցած կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 3ին Ռ. Ա. սրահին մէջ տեղի ունեցաւ սգահանդէս մը՝ ազգային հերոս Անդրանիկի յիշատակին : Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Շապին - Գարահիսարի Վեր. Հայրենակցական Միութեան մասնաճիւղը, որ նախապէս մասնաւոր հրաւէրներ ղրկած էր տեղական կազմակերպութիւններուն :

Այս առթիւ բեմին վրայ շինուած էր մահարձան մը, ծածկուած թարմ ծաղիկներով, մէջտեղը զետեղուած հերոսին մեծադիր նկարը : Օրուան նախագահ պ. Ռափայէլ Գարաձեան բանալով հանդէսը, ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց, ի յարգանս հերոսին : Խումբ մը Շապին-Գարահիսարցիներ երգեցին « Իբրեւ Արծիւ » : Ցետոյ կարգով արտասանեցին փոքրիկներ Սիրվարդ Մաթոսեան, Մարգարիտ Մարալեան եւ օր. Շաքէ Պէյլէրեան : Սիսամանթօյի մէկ գեղեցիկ գրուածքը արտասանեց պ. Յակոբ Պաղտասարեան : Ցետոյ կարգով խօսք առին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկավարներու եւ Հօկերու ներկայացուցիչները, բոլորն ալ իբրեւ ազգային հերոս ոգեկոչելով Անդրանիկի անմահ յիշատակը : Ուղերձներ կարդացին պ. Գասպար Նորոտեան, Զարասնձակի Հայր. Միութեան կողմէ եւ պ. Ժողէֆ Պէյլէրեան՝ Շապին - Գարահիսարցիներու կողմէ :

Ամէնէն վերջը բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, պ. Ցակոբ Վարժապետեան (Լիոնէն) որ գեղեցիկ ճառով մը ոգեկոչեց Անդրանիկը եւ իր ընկերները որոնք տարիներ չարունակ կռիւ մղեցին եւ ինկան իրենց պարտականութեան ճամբուն վրայ : Մեր պարտքն է միշտ վառ պահել Անդրանիկի եւ իր զինակիցներուն անմահ յիշատակը :

Գաբուճի

ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ ՋԱԽՋԱԽՈՒԱԾ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) . — Տիկին Մաքրուհի Եաղըճեան (Զմյուռնացի) իր բնակարանէն Լա Կալօթ գացած ատեն, ինքնաշարժի մը զարնուելով կը ջախջախուի : Երբ օգնութեան կը հասնին, չատ ուշ էր : 6—7 հոգիով հազիւ կրցան անիւներուն տակէն հանել դոհին մարմինը եւ մինչեւ որ հիւանդանոց փոխադրեցին, մեռաւ խոր սուգի մատնելով ոչ միայն իր պարագաները, այլեւ ամբողջ գաղութը :

Դժբախտ տիկինը այրին էր հանգուցեալ պ. Սարգիս Եաղըճեանի որ տարագրութեան ժամանակ մեծ դեր կատարած է, Հայեր փոխադրելով Տէրսիմէն Երզնկա եւ ի վերջոյ չատերու նման ինքն ալ զոհուած է գազան Թուրքին ձեռքով :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն Սեպտ. 18 թուականով.—

Օսմանեան ոսկիի բարձրացման ու ուտեստի սղման հետեւանքով, Դամասկոսի քաղաքապետական խորհուրդը նոր սակագին որոշեց հացին ու ալիւրին համար, չարաշահութեանց առաջքն առնելու նպատակով :

Նոր սակին համաձայն, առաջին եւ երկրորդ կարգի ալիւրին գինը 25 Սուր. դահեկանի յաւելում մը կը կրէ խիրաքանչիւր պարկի գինին վրայ, բարձրանալով 775ի եւ 750ի :

Բնականաբար հացին գինն եւս պիտի բարձրանայ : Հացին լիտրը արդէն կը ծախուի 20 Ս. դահեկանի :

Ամենակենսական նիւթերու գիներուն այս յաջորդական ու անվերջ բարձրացումները աճաւոր թշուառութեան մը կը մատնեն մասնաւորապէս չքաւոր ու գործաւոր դասակարգը :

Միւս կողմէ սակայն, ոսկիի բարձրացումը կը շարունակուի, սաստկացնելով ստեղծուած աննախընթաց խուճապը առեւտրական հրապարակի վրայ :

Անցեալ շաբաթ Օսմանեան ոսկին բարձրացած էր 1150 Ս. դահեկանի, իսկ սթերլինը 725ի եւ այս գեռ յառաջաբան մըն կը նկատուի նոր բարձրացումներու համար . . . :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, 26 Սեպտ. — Զ. Ռ. Մ.-եան Փութպոլի խումբին եղանակի առաջին մրցումը տեղի ունեցաւ Փորթլէ-Վալանսի Փութպոլի խումբին դէմ, վերջինին մարզադաշտին վրայ : Մըրցումը սկսաւ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, հակառակորդ խումբի յարձակողականով որ բախելով մեր միջնապահներու ուժգին պաշտպանութեան եւ մըղուեցաւ : Ցետոյ մեր յառաջապահները անցան յարձակողականի ու տիրապետելով խաղին յաջողեցան չահել երկու նշանակէտ : Երկրորդ կիսախաղին մեր տղոց ուժգին յարձակողականին արդիւնքը եղաւ չորս նշանակէտ եւ մրցումը վերջացաւ Զօրեան յաղթանակով, 6—0 :

Այս տարեշրջանի Զ.Ռ.Մ.ի Փութպոլի խումբը օժտուած է նոր անդամներով որոնք Վալանսի լաւագոյն հայ Փութպոլիստներէն են : Երկու շաբաթ վերջ կը մասնակցի մեր շրջանի 3 շարքի ախոյեանական մրցումներուն :

Ասպետ

ՔԱՆԱՏԱՅԻ անտառներուն ընդհանուր տնօրէնը գտած է աշխարհի մեծագոյն ծառը : Արդարեւ իր պտոյտներուն ընթացքին, անտառի մը մէջ անիկա գտած է ծառ մը, որ 145 մէթր բարձրութիւն ունի : Այսինքն՝ վեր ի վերոյ կը հաւասարի Ակրոպոլի բարձրութեան :Իր այս բարձրութեան համեմատական են նաեւ ծառին լայնքն եւ ընդհանուր տարածութիւնը :

ԱՇԽԱՐՀԻ ամէնէն երկար հարսանեկան քօղը կրած է Ռուսիոյ Կատարինէ կայսրուհին, Փեթերսպուրկի մէջ, 1762ին, երբ իբրեւ կայսրուհի կը թագաւորէր : Այս քօղին երկարութիւնը 75 մէթր էր եւ 50 աղջիկներ պէտք եղած են զայն բռնելու համար :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Այդ մէջոցին Գրիգոր Հարտէնպէրկ փողոցի թիւ 4 բնակարանին դիմացի տուները մէկիկ մէկիկ կը փնտռէր : Շատ տուներ չկային հոն : Իրենց գործին ծառայելիք 3—4 տուներ միայն կային : Գրիգոր մէկիկ մէկիկ զարկաւ այդ դռները : Առաջին տունէն մերժողական պատասխան ստացաւ : Երկրորդ տան դռնապանը պատասխան իսկ տալ չուզեց : Սակայն երրորդ տան դռնապանը ըսաւ .

— Հօս, առաջին յարկին մէջ տիկին Տիթմօն անուն կին մը կը նստի : Անոր քով վարձու սենեակներ կը գտնուին. անգամ մը ելիր եւ հարցուր :

Գրիգոր այս լսելուն պէս ձրի ապրանք գտնողի նման վազեց, սանդուղներէն վեր բարձրացաւ եւ Տիկին Տիթմօնի բնակարանին դուռը զարկաւ : Սպասուհին յայտնեց որ սենեակ կը փնտռէ : Սպասուհին պատասխանեց .

— Անգամ մը հարցնեմ Տիկինին :

Քանի մը վայրկեան վերջ վերադառնալով, ներս հրաւիրեց Գրիգոր : Տիկինը երկար քննութեան մը ենթարկեց Գրիգորը, ինչպէս սովոր են ընել այն բոլոր Գերմանուհիները, որոնք վարձու տալիք սենեակներ ունին : Գրիգոր տիկին Տիթմօնի հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ .

— Սենեակը պիտի վարձէ մեքենագիտութիւն սորվելու համար Պերլին եկած ուսանող մը : Երկար ատեն մը համար պիտի վարձէ : Պարկեշտ երիտասարդ մըն է : Կին պիտի չբերէ իր սենեակը :

Այս տեսակ հարցումներէ եւ պատասխաններէ վերջ, Տիկին Տիթմօն, Հարտէնպէրկ փողոց նայող սենեակներէն մէկը Թէհլիրեանին վարձու տըւաւ : Թէհլիրեան չատ գոհ պիտի մընար այդ սենեակէն, որովհետեւ ճիշդ Թալէաթ փաշայի բնակած տան դիմացը կը գտնուէր : Հարտէնպէրկ փողոցը աւելի պողոտայի մը կը նմանէր որովհետեւ չատ լայն էր ; Իր այնքան լայնութեան պատճառաւ թէեւ արիւնք կը հանդիսանար մէկ կողմի յարկաբաժիններէն միւս կողմի բնակարանները դիտելու, սակայն, հեռադիտակի մէջոցաւ եւ չատ յստակ կերպով կարելի կ'ըլլար հետեւիլ եւ հակել դիմացի բնակարաններու մէջ գիշեր ցերեկ տեղի ունեցած անցուդարձերուն : Թէհլիրեան կրնար իր սենեակի պատուհանէն հետեւիլ Թալէաթի քայլերուն եւ կը տեսնէր անոր քով եկող գացողները :

Գրիգոր վարձելէ վերջ սենեակը , իմացուց տիկին Տիթմօնին որ իր ընկերը հետեւեալ օր պիտի փոխադրուի : Վարձքը առանց սակարկութեան կանխիկ վճարեց : Անկէ վերջ իր յաջողութիւնը ընկերներուն տեղեկացնելու փութկոտութեամբ մեկնեցաւ :

Թէհլիրեան եւ Արքելեան անհամբերութեամբ կը սպասէին Գրիգորի : Երբ դուռը զարնուեցաւ եւ Գրիգոր ներս մտաւ, երկուքը մէկ պոռացին .

— « Ցարմար տեղ մը գտա՞ր» :

Գրիգոր երկարօրէն պատմեց : Երեք ոճրագործները, իրենց դաւաճանական նպատակներուն յաջողութեան համար քայլ մը առաջ գացած ըլլալու գոհունակութիւնը զգալով, վայրի կենդանիներու պէս ձայներ հանեցին : Վերջը Արքելեան ըսաւ .

— Այս իրիկուն երթանք Վահանին ալ պատմենք այս յաջողութիւնը :

Իրիկուան երեքը մէկ, ընթրելէ վերջ, Վահան Զաքարեանին տունը գացին :

Ցաջորդ առաւօտ, Թէհլիրեան փոխադրուեցաւ Թալէաթ փաշայի բնակարանին ճիշդ դիմացը գտնուող սենեակը : Տիկին Տիթմօն զայն Սողոմոն Թէհլիրեան անունով արձանագրել տըւաւ թաղի ոստիկանատան : Շատ կարեւոր է այս պարագան : Որովհետեւ, այն ատենուան ընկերվարական - համայնավար Գերմանիան, Թալէաթ փաշայի պէս ընդհանուր պատերազմի առաջին օրէն մինչեւ վերջը Գերմանիոյ հանդէպ հաւատարիմ պետական մեծ անձնաւորութիւն մը կրնար պաշտպանել եւ թոյլ չտալ որ Հայ մը, Թալէաթ փաշայի բնակարանին ճիշդ դիմացը սենեակ վարձէ :

×

Թէհլիրեան իր նոր սենեակէն, այլեւս, ամէն օր եւ գիշեր, կարծես թէ միեւնոյն բնակարանի մէջ նստած ըլլային, կը դիտէր Թուրքիոյ նախկին վարչապետին բոլոր շարժումները : Իր ոճրային դիտաւորութիւնը գործադրելու համար ամէն պատրաստութիւն կը տեսնէր :

Այդ պատրաստութիւնները զանազան մասերու պէտք է բաժնել : Նախ պէտք էր ճշդել թէ՝ որ ժամերուն դուրս կ'ելլէր Թալէաթ փաշան : Ոճրագործը երկու երեք օրուան ընթացքին կրցաւ հասկնալ թէ Թալէաթ փաշա ամէն օր որոշ ժամերուն Ուհլանտ փողոցի զբօսանեակը այցելելու համար դուրս կ'ելլէր : Նոյնպէս տեսաւ թէ փաշան առհասարակ առանձին կը պտտի :

Անկէ վերջ սկսաւ լրացնել մանրամասնութիւնները, իր սենեակին մէջ պահելով չէչ մը գօնեաք, որպէսզի ոճիրը գործելիք օրը կանուխէն խմէր այդ ըմպելին, իր քաջութիւնն ու կորովը կրկնապատկելու համար :

Ասոնք ոճրին հետ ուղղակի կապ ունեցող կարգադրութիւններ էին : Դեռ կային ոճրին յաջորդելիք կարգադրութիւնները :

Թէհլիրեան ամէն բանէ առաջ ինքզինքը Գերմանիա ուսում ստանալու եկած հայ ուսանող մը ցոյց տալ կ'ուզէր : Այդ պատճառաւ Գերմանուհիէ մը գերմաներէն դաս կ'առնէր : Իբրեւ թէ գերմաներէնը սորվելէ վերջ դըպրոց յաճախելով մեքենագիտութիւն պիտի սորվէր : Նոյն իսկ պարի դաս կ'առնէր : Պարասրահին մէջ ծանօթացած էր բազմաթիւ աղջիկներու եւ պարոններու : Այդ ծանօթութիւնները անշուշտ օր մը օգտակար պիտի ըլլային իրեն :

(Շար.) (13)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Առեն է հայրս, գձժեր տար պառկըցու,— գլուխը վեր առնելով խօսեցաւ Առիւծ Գեւօն ու երկուորեակները դրկելով համբուրեց :

Ինչ խօսք որ երեխաները չէին ուզեր պառկիլ : Այդ օր իրենց աւերակ տունը ճշմարիտ հարսնետան կերպարանք առացեր էր, ու մէկ ալ հօրեղբայրը, որու մասին հազարումէկ պատմութիւններ լսած՝ բայց երբեք տեսած չէին, յանկարծակի տուն էր եկած :

— Գացէ՛ք, գացէ՛ք, բալէքս, վաղ լէ հոս իմ, մըկլ օր լէ, ամէն օր լէ, Աստուած վկայ, ձեր հօղբէր էլ գձեղի էգում չը ձգեր ։

Նոյեմզարը երեխաներով դուրս ելաւ:Խե՞ղճ կին,եթէ մարդ այդ պահուն կարենար կարդալ անոր հոգին : Այդ չէն տունին սեւաւոր հարսն էր եղած : Ամուսնութենէն երկու տարի վերջ պատահեցաւ մեծ աղէտը, տագրը փախաւ, նահապետական չէն տունը աւերուեցաւ, վրայ հասաւ Ասլանի մահուան բօթը, յետոյ Ռէժս Գեւոյի անակնկալ մահը : Այդ բոլոր դժբախտութենէն վերջ, թշուառութեան երկար տարիներու ծանրութիւնը չոքեցաւ Ռէժս Գեւոյի երբեմնի չէն օճախի վրայ : Սարգիսը, Առիւծ Գեւոյի մեծ եղբայրը, բնաւորութեամբ երկչոտ եւ խաղաղասէր մարդ մը, շրջապատող թշնամիներու դէմ կռուելու անկարող, հեղհեղէ գրկուած հօրենական հողերէն, ողորմելի կեանք մը ապրեցաւ իր ընտանիքին : Չորս տարի առաջ, Սարգիսն ալ հողերու եւ զըրկանքներու մէջ աչքերը փակեց : Նոյեմզարը մնաց չորս որբերով առանց աշխատող ձեռքի մը օժանդակութեան : Եւ անոր սեւաւոր կեանքը աւելի եւս դառնացաւ ։

Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ Ասլանի ողջ ըլլալու մասին բերնէ բերան անորոշ լուրեր հասան գիւղ : Օր մըն ալ լուր հասաւ թէ Ասլանը՝ Առիւծ Գեւօ անուամբ ծանօթ հայդուկն է եւ Պայպուրտի ճամբով չուտով տուն կուգայ : Եւ ահա այնքան անհամբերութեամբ սպասուած Ռէժս Գեւոյի տան ժառանգը արտակարգ ցոյցերով տուն մտաւ : Նոյեմզարի սրտին վրայէն խոշոր քար մը վերցուեցաւ : Դրան կուշտը կանգնած, անհուն սիրով եւ կարօտով կը նայէր տագրոջը,անոր աղայական նայուածքին, պատկառազդու դէմքին : Եթէ վստահ չըլլար թէ եկողը իր տագրը՝ Ասլանն է, ո՛չ մէկ կերպով պիտի կըրնար ճանչնալ զայն : Նոյեմզարի ճանչցած Ասլանը բարձրահասակ, բարեձեւ, սեւ աչքերով եւ սեւ ու գանգուր մազերով սիրուն երիտասարդ մըն էր, հազիւ թեթեւ աղուամազէ ծածկուած թշերով ու չրթունքի վերի մասով, որուն համար հոգի կուտային գիւղի աղջիկները : Իսկ այժմ սենեակի վերի անկիւնը ծալապատիկ նստող Առիւծ Գեւօն, արծաթախառն մազով՝ հաստ եւ երկար պեխերը դէմքի կէսը ծածկած, փոթորկալի կեանքի բերումով հայեացքը ծանր ու դաժան, ոչինչով կը յիշեցնէր նախկին երիտասարդը :

Երեխաներու մեկնումէն յետոյ,Թոփալ Սատանան եւ Տէր Սահակը, օրուան անցքերէն յոգնած, անկողին մըտան : Առիւծ Գեւօն դուրս ելաւ թոնրատունը : Երեխաները երկնցած էին թոնրի կուշտին փռուած թաղիքի կըտորի մը վրայ ու հաղար կարկտաններով ծածկուած վերմակ մը հազիւ կը ծածկէր զանոնք : Աղքատութիւնը ու թշուառութիւնը կանխերեւ էին թոնրատան մէջ : Նոյեմզարը թոնրի պռունկին վրայ նստած, ձեռներով դէմքը ծածկած, անձայն կուլար : Թոնրատուն մտնելէ առաջ դրան սեմին վրայ պահ մը կանգ առաւ Առիւծ Գեւօն, այդ տխուր պատկերը դիտելով : Աչքերը չորցնելով Առիւծ Գեւօն ալ եկաւ թոնրի կուշտին նստաւ, մինչ Նոյեմզարը գիւղական պատշաճութեան համաձայն, փորձեց ոտքի ելլել : Առիւծ Գեւօն ձեռքէն բռնելով չթողուց որ տեղէն չարժի :

— Նստիր Նոյեմզար,— տխրօրէն գլուխը երերցնելով ըսաւ Առիւծ Գեւօն,—էրնէկ ըլն օր որ դու գմեր տուն քօղկուկ հարս մ'էիր, էն ատեն մըն տուն չէն ու չէնլըք էր ու հայր Աբրահամու սեղանով լեցուն օճախ էր : Շատ տարտեր քաշեցիր հընչի որ չորս եթումներ մեծցուցիր . Աստուած գքու օրեր աւելցու, անտարտ ապրիս, քանի որ ըս ջան կ'ապրի, էլ հոգ մի՛ ըներ, Սարգսի եթումներ իմ ճըժերն են :

Առիւծ Գեւօն ծոցէն հանեց ուլունքներով նախշուն քսակը, ու մէջէն ռուսական ոսկի մը հանելով սեղմեց հարսի ափին մէջ :

— Նոյեմզե՛ր, հասուկ ճժերու տէր ես, ալ ինձմէ քեզ հրաման, խօսէ :

Նոյեմզար կռանալով վերցուց Առիւծ Գեւոյի ձեռքը եւ համբուրելէ վերջ հոգոց հանելով,մեղմօրէն ըսաւ.

— Ասլան ախպէր, գլոր մէկն ըսեմ, գլոր մէկ թողեմ, խայ է մըր հալ, քու լուս աչքով կը տեսնես :

— Գիտեմ, գիտեմ,— գլուխը օրօրցնելով պատասխանեց մեր բարեկամը,— չատ չատ տարտ քաշեցիր,տուն ու տեղ չահեցիր երիկ մարդու պէս :

— Տուն տեղ կ'ըսես, ախպէր Ասլան, ի՞նչ կայ մըր տուն, մէկ ըս թաղէք, մէկ լէ վերմակ : Մեր գեղ ու գեղական եթոր գքու գալու լուր առան՝ քիչ մը ժամուց, քիչ մը տներուց ժողվեցին գմըզի տուն ու տեղ ըրին : Քու լուսահոգի աղբէր մեռնելէն յետոյ՝ մնացինք վըր դարտակ սուրին, վըր պաղ թունտրան, տարին մինակ մէկ անգամ Մայր Աստուածածնայ տօնին գմաի երես կը տեսնեն էթումներ :

— Ըպա մըր հողե՞ր,— կարծես ականջներուն չհաւատալով, ապչած հարցուց Առիւծ Գեւօն :

— Ախ ի՛նչ ըսեմ, քու լուսահոգի հօր մեռնելէն վերջ՝ Քրտեր զավթեցին գդեառւ ընդոյի արտեր : Տէրվիշ աղան լէ առաւ գգեղի բոլորի երեք կըտորներ, մէկ գմեծ արտ, մէկ գջաղցի վըլին, մէկ լէ Չէտկանու սինորի արտ :

— Պա մնացածնե՞րը :

— Քու ախպօր մեռնելէն վերջ՝ մընացած մէկ երկու արտ լէ գեղական կը վարէ, կէս կիսրար, քընի մը չափ մըղի կը մնայ չմնայ :

— Լաւ ես մտածեր էդ բան : Տաւար բան ունի՞ք :

— Մէկ կով ունինք, էնոր լէ չար աչք կպաւ, ծծեր ցամքան, հորթիկ մ'լէ կայ իրիցու ախոռն է :

Այս պատասխանը ստանալով, Առիւծ Գեւօն ալ բան չհարցուց . բարձրացաւ նստած տեղէն ու ճրագակալի վրայէն ձէթի ճրագը վերցնելով, ուղղուեցաւ ախոռը : Համեմատաբար նեղ ու չատ երկար ախոռ մըն էր, երկու կողմերուն վրայ երկարած մսուրներով : Անասունները կապելու երկաթէ օղակներէն դատելով, քառասուն կով, եղ ու գոմէշ հանգստօրէն կրնային հոն տեղաւորուիլ : Ախոռը բոլորովին դատարկ էր : Տանիքի մէկ կողմը չոքեր էր, ու ո՞վ գիտէ թէ երբ կրնար փուլ գալ : Ախոռի վարի ծայրէն, անդուռ անցքով մը կը բացուէր ոչխարներու փարախը որ չատ աւելի ընդարձակ էր քան ախոռը : Հոն երեք հարիւրէ աւելի ոչխարներ կրնային զետեղուիլ : Փարախի տանիքի կէսէն աւելին քանդուած էր, ու երկնքի աստղերը կը ցոլային բացուածքի մէջէն : Առիւծ Գեւօնհ չորս բոլորը նայեցաւ, երկար ա՜խ մը քաշեց ու մտածկոտ դէմքով վերադարձաւ թոնրատունը : Ձեռքի ճրագը տեղը դնելով՝ «գիշեր բարի» մը փսփսաց ու վերադարձաւ սենեակը, ուր Տէր Սահակն ու Թոփալ Սատանան ձայն ձայնի տուած կը խռկային :

Դանդաղ ծանրութեամբ զգեստները հանեց Առիւծ Գեւօն ,ճրագը մէկ չունչով մարեց ու խոր հոգոց հանելով վերմակը քաշեց գլխուն : Ինչ որ տեսաւ, ինչ որ լսեց Նոյեմզարէն կրնար յուսահատութիւն պատճառել երկաթէ ջիղեր ունեցող տղամարդու մը : Թէեւ մեր բարեկամը խորապէս ազդուած տեսածէն ու լսածէն, հազիւ անկողին մտած սկսաւ ծրագիրներ մըշակել, գործունէութեան ուղեգիծ մը կազմել : Առիւծ Գեւոյի վառ երեւակայութիւնը տենդագին աշխատանքի ջին խումբի կազերէ թունաւորումին :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

այդ չի նշանակեր թէ վաղը ուրիշ տեղ պիտի երթամ: Երկու յեղափոխու-թեանց ընթացքը կրնայ տարբեր եղած ըլլալ: Բայց երկուքին ալ հետապնդած նպատակը մէկ է,— ժողովուրդին միութիւնը եւ մեծութիւնը: Ինչպէս բռնե-ցաւ արդէն, իմ Գերմանիա այցելութեանս եւ ոչ ծածկուած չէն գաղտնի դի-տումներ: Այստեղ որ եւ է դաւ չի լարուիր, աւելի պառակտելու համար Եւրո-պա մը որ արդէն բաժան-բաժան եղած է ինքն իր մէջ: Հռոմ-Պերլին առանց-քին իրականութեան եւ ամրութեան հանդիսաւոր հաստատումը ուղղուած չէ որ եւ է պետութեան դէմ: Մենք ազգային-ընկերվարականներս ու ֆաշականներս, խաղաղութիւն կ'ուզենք եւ միշտ պատրաստ պիտի ըլլանք աշխատելու խաղաղութեան համար, իրական եւ բեղմնաւոր խաղաղութեան մը համար, որ լռութեան չի մատներ խնդիրները, այլ կը լուծէ զանոնք: Բովանդակ աշխարհ կը հարցնէ անհամբերութեամբ, թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ այցելութեանս ար-դիւնքը, պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն: Մենք երկուքս, Ֆիւհրերը (Առաջ-նորդը, Հիթլէր) եւ ես կրնանք պատասխանել բարձրաձայն.— խաղաղութիւն:

Իմ կարծիքով, շատ մը թիւրիմացութեանց եւ անվստահութեան պատ-ճառը այն է որ պատասխանատու մարդիկը չեն ճանչնար նոր իրականութիւնը: Ժողովուրդներու ինչպէս անհատներու կեանքը քարացած, միանգամ ընդ միշտ հաստատուած բան մը չէ: Ոչ միայն ազգային-ընկերվարութիւնը եւ ֆաշա-կանութիւնը ամէն տեղ միեւնոյն թշնամիներն ունին, որ կը ծառայեն միեւնոյն տիրոջ, Գ. Միջազգայինի, այլեւ ֆաշականութիւնը եւ ազգային ընկերվարու-թիւնը ունին շատ մը հասարակաց գաղափարներ՝ կեանքի եւ պատմութեան մասին: Երկուքն ալ կը հաւատան թէ կամքը տիրական ուժն է ժողովուրդնե-րու ճամբուն մէջ, շարժիչ ուժը՝ անոնց պատմութեան, եւ երկուքն ալ այդ պատճառով կը մերժեն այսպէս կոչուած պատմական-մաթերիալիզմը եւ ա-նոր յարակից վարդապետութիւնները: Երկուքն ալ կը փառաբանեն աշխա-տանքը՝ իր անհամար ձեւերուն մէջ, իբրեւ խորհրդանշանը մարդկային ազ-նուականութեան: Երկուքն ալ կը կռթնին երիտասարդութեան վրայ, զոր մենք կը վարժեցնենք կարգապահութեան, քաջութեան, հայրենասիրութեան, հեշտ կեանքը արհամարհելու:

Գերմանիա եւ Իտալիա միեւնոյն նպատակները կը հետապնդեն տնտեսա-կան գետնի վրայ: Առանց տնտեսական անկախութեան՝ ազգի մը քաղաքական անկախութիւնը կրնայ վիճելի դառնալ եւ զինուորական մեծ ուժ ներկայացնող ժողովուրդ մը կրնայ տնտեսական պաշարման ենթարկուիլ: Մենք կրեցինք այդ վտանգը իր ամբողջ անմիջական իրականութեամբ, երբ Ժընեւի մէջ հա-ւաքուած 52 պետութիւններ տնտեսական ոճրապարտ պատիժները տնօրինեցին Իտալիոյ դէմ, տնօրինութիւններ որոնք գործադրուեցան իրենց բովանդակ խստութեամբ, բայց իրենց նպատակին չհասան, եւ ընդհակառակն առիթ ըն-ծայեցին ֆաշական Իտալիոյ՝ ապացուցանելու իր դիմադրական ուժը: Թէեւ ամէն կողմէ ճնշեցին, բայց Գերմանիա չմասնակցեցաւ այդ տնօրինութեանց: Մենք երբեք պիտի չմոռնանք այս պարագան: — (Մնացեալը յաջորդով)

Վարչապետին կարեւոր յայտարարութիւնները տնտեսական կացութեան մասին

Վարչապետ Պ. Շոթան առջի օր պետական խորհուրդին ներկայանալով, ճառ մը խօսեցաւ տնտեսական կացութեան մասին, արտադրութեան յաւելման համար կատարուած քննութեան առթիւ: Մասնաւորապէս շեշտեց թէ կառավա-րութիւնը երբեք նպատակ չունի սպառնալու որ եւ է օրինաւոր շահու: Ոչ նոր ծախքերով պիտի ճզմուի ճարտարարուեստութիւնը, ոչ ալ պիտի վտանգուին այն ընկերային առաւելութիւնները որ արդարօրէն շահուած են բանուոր դա-սակարգին կողմէ: Բայց, կառավարութեան պարտականութիւնն է կոչ ուղղել բոլոր շահակիցներուն բանականութեան եւ հայրենասիրութեան, որպէսզի համակերպին փորձառութեան դասերուն եւ ազգային շահու պահանջներուն: Ցետոյ բացատրելով թէ առեւտրական կշիռին բացը կ'ազդէ դրամին վրայ, անհրաժեշտ դատեց արտադրութեան յաւելումը: «Եթէ կատարուած քննութիւ-նը հաստատէ թէ արտադրութիւնը կարելի է աւելցնել միայն մեթոտները եւ մեքենական ուժերը արդիացնելով, պէտք է որ գործատէրերը համակերպին այդ անհրաժեշտութեան: Նմանապէս, եթէ ապացուցուի թէ այսինչ ճարտա-րագործութիւնը ապսպրանքներ ունի զորս չի կրնար գոհացնել բաւարար բան-ուոր չունենալով, պէտք է բանուոր ճարել կամ նորեր առնելով, եւ կամ կա-ցութեան յարմարցնելով 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը: Նորէն կը յիշեցնեմ, այդ օրէնքը եւ առնելու խնդիր չկայ, այլ զայն գործադրելու՝ հա-մաձայն արտադրութեան պահանջներուն»:

»»»» • ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ՝ իբրեւ հետեւանք երկու անգլիացի ոս-տիկաններու սպանութեան, 120 հոգի ձերբակալուեցան Նազարէթի մէջ եւ 20.000 ոսկիի հաւաքական տուգանք մը հաստատուեցաւ: Կացութիւնը շատ ծանր է, խանութներու մեծ մասը փակուած: Արաբները սպաննեցին երկու ե-բեւելիներ եւս,— քրիստոնեայ մեծ կալուածատէր մը՝ Սայիտ Աւատ Խուրի եւ Շէյխ Մուհամմէտ Իպրահիմ:

ՖՐԱՆՔԵՒՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ պիտի բացուի, Անգլիոյ հա-ւանութեամբ, եթէ Իտալիա մերժէ Սպանիայէն ետ կանչել իր զինուորները: Անշուշտ Իտալիոյ դիրքը պիտի պարզուի Մուսոլինիի վերադարձէն վերջը:

ԿԱԹԸ 1.90ի պիտի ծախուի հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, համաձայն կաթնա-տնտեսական սէնտիքային որոշման:

ԳՈՂԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Հէրման Քաց (Լեհ) եւ թագուհին, Քլարա Հահոլ-տորֆ, նոյնպէս Լեհ եւ իր աշակերտը, հարսնիք ըրէին առջի օր, Փարիզի շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ: Կերուխումը հազիւ սկսած, 15—20 ոստիկաններ վը-րայ հասան եւ հարսն ու փեսան շնորհաւորելէ վերջ շիտակ բանտ առաջնորդե-ցին, բոլոր հարսնեւորներուն հետ (10 հոգի): Ուրիշ 14 օտարականներ ալ պի-տի արտաքսուին:

ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ անհետացման մասին քննութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ: Զօրավարին կինը, եղբայրը եւ երկու զաւակները կը պն-դեն թէ առեւանգումը սարքած են պոլշեւիկները: Առջի օր երկու վկաներ ներ-կայանալով պատմեցին թէ զօրավարը տեսած են ժամէնի կայարանը, ուր նշանակուած էր ժամադրութիւնը:

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերու-թիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դատախազութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Նգիպտացի» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Ռոստոմ», «Հը-րազդան» եւ «Եօթնեղբայրեան» խումբերու բոլոր ընկերները 2 Հոկտ., Շա-բաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'իթալիի սրճարանին վերնայարկը: կա-րեւոր օրակարգ:

ԱՆԻԷՌ-ԿՈԼԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Հոկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքա-տեղին: կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վը-ռամեան», «Մուրատ», «Մչօ», «Սերէմճեան» եւ «Արդութեան» խումբի ըն-կերները 2 Հոկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ: Զեկուցում կոմիտէի եւ ընտրութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն-կերները 3 Հոկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին ընկ. Սուրէն Գառա-եանի բնակարանը, 26 Rue de Lille, Առնուվիլ: կարեւոր օրակարգ: Զե-կոյց Շրջանային ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բո-լոր ընկերները, 1 Հոկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրա-դարանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկեր-ները, 1 Հոկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ:

Օրակարգ՝ պատգամաւորի զեկուցում եւ կոմիտէի ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ները 2 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահը:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

»»»» • ««««

«Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ երեկոյ, 1 Հոկտ. ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ:

«Քեռի» խումբի ժողովը կիրակի, 3 Հոկտ. կէսօրէ ետք, ժամը 2.30ին:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը կիրակի, 3 Հոկտ., երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

Վերոյիշեալ ժողովներուն պիտի խօսի Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐ-ՁՈՒՄԵԱՆ:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Ի պատիւ ծանօթ գրագէտ Պ. Ց. Օշականի

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Խօսք կ'առնեն Պ. Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒ-ՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, եւ Գ. ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ:

Ցառաջիկայ կիրակի, 3 Հոկտ. կէսօրէն յետոյ ժամը 3ին, Վիքթոր Հիւկոյի սրահին մէջ. 46 ter Rue St. Didier, Ave. Poincaré. *մէթրօ Թրօ-քատէրօ:*

Գեղարուեստական բաժին:

Մասնակցութիւն 12 ֆրանք, որ իրաւունք կուտայ ստանալու թէյ, կարկանդակ, փըթի ֆուր, պաղպաղակ եւ օշարակ:

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ անխտիր:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Կը վերաբացուի հոկտեմբեր 12ին իր նախապատրաստական եւ լիկէոնական շրջաններով:

Սկսած են արձանագրութիւնները:

Դիմել Տեսչութեան հասցէին՝

Direction du Collège Moorat-Raphaël
Ai Carmini, Venise, (Italie).

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«Յառաջ»ի խմբագրատունէն կարելի է ստանալ ընկ. Վ. Ահարոնեանի հետեւեալ գիրքերը —

1.— ՑՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ (*Մարդը եւ բանաստեղծը*) ··· գին 10 ֆրանք:

2.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Ա. ՏԱՐԻ՝ 6 ֆրանք:

3.— «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ. ՏԱՐԻ՝ 8 ֆրանք:

Շուտով հրապարակ կ'ելլէ «ՀՐԱԶԴԱՆ» ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒին Գ. տարին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծն-եալ Սիմիթեան, ընիկ կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթ-եան Թալասի որբանոցէն: Իր մօրեղ-բայրը Յակոբ Սիմիթեան այժմ Ալեք-սանդրիա 1930ին Վերժին Սիմիթեա-նը տեսած է Պէյրութի մէջ: Կը խնդ-րուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère): France:

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէն-տիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդ-րանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Ա-րամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ): 4 տարեկան հասա-կին աքսորուած է Շէհիր Պըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մա-րիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթպաշեանի հետ: Տեղահա-նութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները: Ի-րենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France:

Կը խնդրուի արտասահմանի թեր-թերէ արտատպել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Իշխան ենթա-կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Միսաք Աւտոյեանի եւ պարա-գաներուն իրենց փոքրիկին՝ ՎԱՆՈՒ-ՀԻի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն իր բո-լոր ընկերներու կողմէ խորին ցաւակ-ցութիւն կը յայտնէ Պ. Վահրամ Եա-զըճեանի եւ իր պարագաներուն՝ ի-րենց մօր ՄԱՔՐՈՒՀԻ ԵԱԶԸՃԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. կ. խաչի իսիի մասնաճիւղի ժողովը 1 Հոկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժա-մը 8.30ին դպրոցին սրահը:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ: Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7,

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (*անփոփոխ*)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսանիքներու, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չի խնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻ, 50, Bld. Longchamp, Marseille

Tél.: National 13-16

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՐՃԱՐԱՆ-ՃԱՇԱՐԱՆ

Sphinx

2, Rue Boutebrie, Paris(5)

Tél. Odeon 33—65, մէթրօ St. Michel եւ Cluny

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր եւ համեղ կերակուրներ

Անարատ օղի՝ տաք աղանդերներով (մէզէ):

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն: դիւրամատչելի գին:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 — 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ *անթրըփրընէօրներ եւ անթրըփրընէօզներ երախաներու մանթօներու եւ կանանց ժիւբերու համար:*

Դիմել՝ Borugkjiի 19 Rue du Caire, *մէթրօ* Réaumur—Sebastopol:

Վարձու սենեակներ ամուրիներու համար

Տաք եւ պաղ ջուր, շոֆաժ, հեռաձայն: Տարեկան վարձք՝ 1600 ֆր.

Դիմել՝ 13, Rue de la Colonie, Paris (13):

Աղջկանց գիշերօթիկ վարժարաններ

1, Avenue du Château-Saint Gratien (S. et O.)

եւ 73, Avenue Henri Barbusse, Arnouville-Les-Gonesses (S. et O.)

Վերաբացում՝ 2 Հոկտեմբեր 1937ին

Անարատ Ցղութեան հայ քոյրերու վարչութեան ներքեւ գտնուող այս երկու վարժարանները կ'ընդունին, չափաւոր գիներով գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, որոնք կուտան բարոյական խնամեալ դաստիարակութիւն:

Մասնաւոր համաձայնութեամբ աշակերտուհիները ֆրանսերէնով աւանդուելիք նիւթերու համար, կը յաճախեն տեղական «Ecole Libre»*ները, իսկ հայերէն լեզուն, հայոց պատմութիւնը, ձեռագործը եւ հայերէնով աւանդուելիք նիւթերը կ'ուսուցուին հայ քոյրերու կողմէ:*

Մանրամասնութեանց համար դիմել իւրաքանչիւր վարժարանի տեսչութեան, կիրակի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ *օրերը, կէսօրէ յետոյ:*

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Gare du Nordէն երկաթուղիով Saint-Gratien, կամ Arnouville-Les-Gonesses.

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ ցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներ (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ ալ մեր տակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, *պայմանաւ որ գնորդը վերամսեայ բաժանորդագրուի Յառաջին եւ տանելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն եւ կայացնել Յառաջի կտրօնը:* Rue la Charbonnièreի *մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով* à façon, *նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բքթուածք:*

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր: